

DRYCH
YSGRYTHYROL.

NEU

GORPH

DDIFINYDDIAETH.

YN CYNNWYS

EGLURHAD A PHRAWF

O AMRYWIOL GANCHENNAU

YR ATHRAWIAETH

SYDD YN OL

DUWIODDEB.

YN CHWECH RHAN.

Gan George Lewis,

GWEINIDOG YR EFENGYL YN LLAN-UWCH-LLYN.

Caerlleon:

ARGRAPHWYD GAN JONES A CRANE.

1797.

CYNNWYSIAD.

- I. THEOLOGIA, *neu Wirioneddau mewn perthynas i DDUW.*
- II. ANTHROPOLOGIA, *neu Wirioneddau mewn perthynas i Ddyn.*
- III. CHRISTOLOGIA, *neu Wirioneddau mewn perthynas i GRIST.*
- IV. CHARITOLOGIA, *neu olwg ar y BENDITHION sydd yn delliaw oddi wrth y Cyfryngwr.*
- V. PNEUMATOLOGIA, *neu olwg ar Waith yr YSPRYD yn y rhai sydd yn cael hawl i'r cyfryw fendithion.*
- VI. NOMOLOGIA, *neu olwg ar y CYPREITHIAU wrth ba rai y maent yn cael eu llywodraethu.*

RHAGYMADRODD.

Y MAE y Cymru uniaith, trwy diriondeb rhagluniaeth, yn feddiannol ar helaethrwydd o ragorfreintiau crefyddol. Y mae y Datguddiad dwyfol yn ein plith. Y mae efengyl y tangnesfeddyn cael ei phregethu yn ein gwlad. Ac nid oes fawr o gymmydogaethau lle nadyw'r newyddion da yn cael eu mynych gyhoeddi yn eu purdeb. Heb law hynny, y mae gennym lawer o lyfrau defnyddiol, wedi eu hysgrifennu i'r diben i ofod allan; i egluro, i brofi, ac i amddiffyn, amrywiol byngciau crefyddol. Y mae rhai wedi bod yn llafurus i gyfieithu gwaith Awdwyr enwog, fel y cai'r Cymru fedi o firwyth llafur gweision Crist ym mhilith y Saeson. Y mae eraill, trwy gyfansoddi ar ryw athrawiaethau neilltuol wedi bod yn dra defnyddiol yn eu cenhedlaeth. Mawr yw ein rhwymau i fod yn ddiolchgar am y bendithion hyn a'r cyffelyb. Ar yr un amser y mae yn sicr fod gan y Saeson ac eraill lawer o fanteision, y rhai ydym ni, i raddau h helaeth beth bynnag yn amddifaid o honynt. Y mae ganddynt amryw o gynnorthwyon i gynyddu mewn gwybodaeth, ac i ddyfod yn sefydlog yn y gwirionedd, ar na wry cyffredinolrwydd o drigolion Cymru ond ychydig iawn am danynt. I gael un prawf o hyn, ni allwn ddal sylw nad oes yn yr iaith gymraeg un llyfr wedi ei gyfansoddi, gyda golwg ar ofod o flaen y darlennydd DDARCH, wrth edrych yn yr hwn y dichon gael golwg ar yr holl gorph o wirioneddau datguddiedig, yn eu cydgordiad, eu cyffylltiad, a'u hymddibeniad y naill ar y llall. Nid oes gennym un achos i feddwl fod y Saeson ac eraill, o ran eu cymheddfau a'u cyrraeddiadau, yn sefyll mewn mwy o angenrheidrwydd na'r Cymru i i gael y fath gynnorthwy yn eu dwylaw. O'r tu arall, nid oes gennym le i amneu na allai crynhoad byrr o'r hyn fydd yn fwy pwyfig a sylweddol ar wahanol athrawiaethau crefydd fod mor fuddiol i ni ag y mae wedi bod i eraill. Mi feddyliais, gan hynny, mai dymunol fyddai i ni gael CORPH O DDIFINYDDIAETH yn ein hiaith ein hunain. A chan nad oeddwn wedi gweled na chlywed am ddim o'r fath mi a anturiau gymmeryd mewn llaw y gorchwyl pwyfig o gyfansoddi y tu dalennau canlynol. Ni byddai ond eitha annoethineb i mi ddywedyd dim mewn perthynas i briodoldeb ac addasrwydd, neu amherffeithrwydd ac anrigonolrwydd yr hyn a ysgrifennais, i ateb y diben. Ni bydd i mi ddy-

wedyd dim yn rhagor na fy mod wedi ymdrechu yn gydwybodol, yn ol y dalent a ymddiriedodd yr Arglwydd i mi, i annerch fy nghyd-wladwyr a'r hyn a allai fod, tan fendith, yn fuddiol ac yn adeiladol.

Yr ydwyf yn hyderu na wel y darllenydd ddim ond yr hyn fydd wirionedd, yn y tu dalennau canlynol. A'r yr un amser, gan fy mod, fel creadur amherffaith a ffaeledig yn agored i gyfeiliornadau, ni feiddiaf ddywedyd dim ymhellach mewn perthynas iddynt, na'u bod mor belled ag yr ydwyf yn deall yr ysgrythrau sanctaidd, yn cynnwys *Egwyllderion iacobus*, neu athrawiaethau wedi eu sylfaeni ar dystiolaeth dwyfol ddatguddiad. Y mae gan bawb hawl i chwilio ac i farnu drostynt eu hunain, pa un a ydyw y pethau hyn felly, ai peidio. Os ydwyf wedi camfynied, byddai yn dda gennyf gael adnabod fy nghamgymeriadau, ac i'm cydfforddion tu a byd arall gael eu cadw rhag derbyn dim ond y gwirionedd fel y mae Ynghrist Jesu. Nid oes ymma un awdurdod ddynol yn cael ei dwyn i mewn, hynny yw, nidwyf ddim wedi rhoddi ar lawr olygiadau a barn Awdwyr enwog, i'r diben i gadarnhau yr hyn ydwyf yn ei ystyried fel gwirionedd. Y mae yn wir fy mod wedi darllen, ac wedi cael lawer o gynnorthwy oddi wrth yr hyn a ysgrifennwyd gan amrywiol o Ddifyddion, gartrefol a thramor, y rhai y mae eu clod yn yr eglwys. Ond pe buafwn yn rhoddi ar lawr eu mheddyliau ar y naill bwngc ar llall buafai y llyfr yn chwyddo i ormod maintioli i'r Cymru tlodion ifedru ei gyrraedd. Heb law hynny, fy nymuniad yw fod yr hyn a ysgrifennais yn cael ei brofi wrth y maen prawf, neu y dwyfol ddatguddiad, yn unig. Ac os nad ydyw yn unol a meddwl Duw, yr ydwyf yn sicr na buafai meddyliau dynion, i.e., ymwyaf hynod ac ardderchog, ddim yn ddigonol i'w wneuthur o un gwirioneddol a sylweddol lesad i'r darllenydd. Yr ydwyf wedi ceisio bod yn ofalus i beidio arfer geiriau diystyrlyd am y rhai na allaf lai na gwahaniaethu oddi wrthynt, o ran eu barn a'u golygiadau. Y mae ganddynt hawl i farnu trostynt eu hunain. Ac ni pherthyn i mi ond rhoddi rhefwm am y gobaith fydd ynnof, a gadael i eraill i sefyll neu syrthio i'w Harglwydd eu hun. Nid ydwyf, chwaith, ddim wedi sylwi ar yr amrywiol wrthddadlenon a wneir yn gyffredin yn erbyn yr hyn ag ydwyf yn ei gredu fel gwirionedd. Os oes grym yn y rhesyfmmau a ddygir ymma i brofi y naill athrawiaeth a'r llall, y mae yn canlyn, yn naturiol, nad oes dim cadernid yn yr hyn a ddichon gael ei ddywedyd yn eu herbyn.

Nid ydwyf ddim wedi ystyried fy hân dan rwymanu i ganlyn yn hollol yr un drefn ag unrhyw Awdwr a ddigwiddodd i mi ei weled. Ond yr ydwyf wedi dwyn i mewn wahanol athrawiaethau crefydd yn y drefn ag oedd yn ym ddangos i mi yn fwy naturiol. Wrth ystyried pa le y byddai

yn fwy priodol i ymdrin a'r naill wirionedd a'r llall, yr oeddwn yn meddwl mai fy nyledfwydd oedd i gymmeryd golwg yn gyntaf ar y cyfryw byngciau ag y byddai iawn adnabyddiaeth o honynt yn palmentu'r ffordd, i'r diben i gael mynediad rhwyddach at y rhai canlynol. Yn y modd hyn y mae y sylfaen yn cael ei gosod i lawr yn gyntaf, ac wedi hynny yr ydys yn goruwch adeiladu arni. A thrwy gadw at hyn, nid yw ddim yn angenrheidiol, wrth ymdrin ag un gwirionedd, i gymmeryd rhai pethau yn ganiattaol hyd oni byddo i wirionedd arall gael ei ystyried a'i brofi.

Ni bydd i mi, ymma, ddywedyd ond un peth un rhagor, sef fy mod wedi ceisio cadw golwg ar y dwyfol Ddatguddiad fel sylfaen i'r hyn a ysgrifennais. Nid oeddwn ddim yn gweled ũn angenrheidrwyddi gyfeirio at bob ysgrythyf, nac i ddwyn ym mlaen bob rheswm a allefid enwi i brofi gwirionedd yr amrywiol athrawiaethau oedd yn dyfod tan fy ystariaeth. Wrth gymmeryd golwg ar y naill wirionedd a'r llall, y mae yr hyn ag oeddwn yn ei farnu yn rhifedi digonol o dystiolaethau ysgrythyrol, ynghyd a'r ystyriaethau oeddynt yn ymddangos yn fwy sylweddol, wedi cael eu gosod ger bron y Darlennydd yn y modd byrra a mwya eglur ag a allwn feddwl am dano. Nid oes gennyf bellach, ond gadael y cyfan i ddi-duedd ystyriaeth fy nghyd-wladwyr. Nid wyf ddim yn disgwil llai na bydd gwahanol feddyliau yn cael eu llettua mewn perthynas iddo. Eithr os bydd o fendith ond i ychydig, ni bydd ddim yn edifar gennyf fy mod wedi ei gyfansoddi. Yr Holl-allnog a welo fod yn dda i faddeu pob amherffeithrwydd fydd ynddo, ac a wnelo yr hyn fydd yn unol a'i feddwl o lesad i laweroedd: A bydded i'r rhai a gant fudd oddi ortho briodoli'r clod i Awdwr pob daioni. A phan fyddont yn agolhau at y drugareddfa, nag anghofient yr hwn a ddymunai gymmorth i barhau yn ffyddlon i dreulio ac ymdreulio, er cynnydd, adeiladaeth, a chysur y rhai a alwyd o dywyllwch i ryfeddol oleuni.

LLAN-UWCH-LLYN,

Gorphenhaf 1, 1797.

GEORGE LEWIS.

AT Y DARLLENYDD.

GAN mai y Duw mawr yn unig fydd yn gymmwys i amlygu ei hunan, a'i ewyllys, a chan na ddichon neb ond Efe dueddu a chymmwyso ei greaduriaid syrthiedig i ddeall a derbyn gwirioneddau ysprydol, ni's gallwn lai na dymuno fod pob dyn yn fwy diolchgar am yr ysgrythyrau sanctaidd, ac yn eu darllen gyda mwy o ddiwidrwydd, a mwy o yspryd gweddi.

Er na ddylai dim dynnu ein golwg oddi ar air Duw, na lleihau ein hymddibenniad ar arweiniad ei YSPRYD; etto ni a ddylem dderbyn gyda diolchgarwch bob cynnorthwy a gynnigir i ni tu ag at iawn ddeall pethau o'r fath anfeidrol bwys ag ydyw gwirioneddau yr efengyl.—Manteifiol iawn, ar amrywiol ystyriaethau, yw casgliad o Athrawiaethau wedi eu gosod yn y fath drefn ac a roddo i ddyn olwg ar eu cyffondeb, eu pwys, a'u buddioldeb.—Llawer o lyfrau gwerthfawr o'r fath ymma fydd i'w cael yn y iaith *saesnaeg*: ond ni wn I am un yn *gymraeg* a ellir ei alw yn **GORPH DIFYNYDDIAETH**. Da oedd gennyf glywed fod Mr. LEWIS yn bwriadu rhoddi y fath drysor yn nwyllaw ein cydwladwyr. Wedi darllen yr *Ysgriften* y mae arnaf lawer o chwant i gael ei weled yn argraffedig. Gobeithio na feddwl neb fy mod mor hunanol e thybied fy hun yn gymmwys i farnu dros eraill. Cariad at eneidiau, un unig fydd yn fy mhueddu i ddymuno i'r CYMRU ddarllen y Traethawd yn ystyriol; ac yna barned pob dyn trosto ei hunan. Yr wyf yn gostyngedig feddwl fod gramrywiol wirioneddau cynnwysedig yn y llyfr wedi eu gosod allan mewn modd dealladwy, a chwedi eu profi a rhesyddau cedyrn, ynghyd ag ysgrythyrau priodol. Yr wyf yn cam-fynied yn fawr os na cha dynion duwiol bleffer ac elw wrth ddarllen yr hyn a ysgrifennwyd. Ac os na fydd i elynion yr efengyl gael eu dwyn o'u cyfeiliornadan, mi a ryfeddaf os bydd yn waith hawdd iddynt i wrth-brofi yr athrawiaethau fydd ymma yn cael eu gosod o'u blaen. Dymunwn i'r Traethawd gael ei gyhoeddi, ac i gael darlleniad cyffredinol. A bod i DDUW ei arddel i hyfforddi yr anwybodus, i sefydlu yr anwadal ei feddwl, yw taer ddymuniad Ewyllysiwr da i achos Crist.

THEOLOGIA:

WIRIONEDDAU

NEWN PERTHYNAS Y

DDUW.

CYNNWYSIAD.

I. *Bod Duw.*

II. *Bod yr YSGRYTHYRAU yn AIR DUW.*

III. *Perffeithrwydd a Phriodoliaethau DUW.*

1. *Mai YSPRYD yw DUW.*
2. *Bod DUW yn DRAGYWYDDOL.*
3. *Yn ANGHYFNEWIDIOL.*
4. *Yn HOLL-BRESENNOL.*
5. *Yn HOLL-WYBODOL.*
6. *Yn HOLL-ALLUOG.*
7. *Yn anfeidrol SANCTAIDD.*
8. *Yn anfeidrol GYFIAWN.*
9. *Yn anfeidrol DDOETH.*
10. *Yn anfeidrol DDA.*
11. *Yn anfeidrol yn ei AMYNEDD.*
12. *Yn anfeidrol yn ei FFYDDLONDEB.*

IV. *DUW yn DAD, MAB ac YSPRYD.*

V. *ARFAETH DUW.*

1. *Yn gyffredinol.*
2. *Yn neilltuol, mewn perthynas i gadwedigaeth pechaduriaid.*

VI. *GWEITHREDOEDD DUW.*

1. *Creadigaeth.*
2. *Rhagluniaeth.*

THEOLOGIA:

NEU

WIRIONEDDAU MEWN PERTHYNAS I

DDUW.

I. BOD DUW.

SYLFAEN Crefydd yw Bôd Duw. Pe na byddai ũn Duw, ynfydrwydd fyddai edrych ar unrhyw athrawiaeth fel amlygiad o'i feddwl a'i ewyllys: ni byddai rhwymau ar neb i gyflawnu dyledswyddau crefyddol: ni byddai raid i neb ofni ei anfoddlonrwydd; ni byddai ũn sail i alw arno mewn gweddi: na chalondid i ymddiried ynddo; na lle i ddisgwyl ũn daioni oddiwrtho. Mewn gair, pe na byddai ũn Duw, ynfyd fyddai gorfoleddu ynddo: ac ni allai holl addewidion y *Bibl* roddi ũn cyffur sylweddol. Y mae'r cyfryw ystyriaethau yn dangos y dylai y rhai fydd yn addef bod Daw, wybod ar ba sail y maent yn credu hynny. Ac ni ddylai neb gymmeryd pwngc mor fawr yn ganiattaol, yn unig am fod eraill yn ei gredu. Y mae llawer o fon am Dduw: ond anhawdd yw rhoddi darluniad o hono, na byddo yn agored i wrthddadleuon, gan na fedrwn ni ei amgyffred yn ein dealldwriaethau: ond wrth ei wahaniaethu oddiwrth bob peth arall, nid wyf yn gweled ũn amhrioldeb i ddywedyd, mai wrth Dduw y mae i ni ddeall "*Bôd diddecbreuaad, yn meddiannu yn banfodol bob perffeiithrwydd, yn y graddau uchaf.*" Y mae yn beth amheus pa ũn a oes neb yn credu yn sefydlog nad oes ũn Duw. Nid yw rhifedi y rhai a haerant hynny ond ychydig: er fod llawer yn byw, fel y rhai gynt, *beb Dduw yn y byd.* Y mae yr ystyriaethau canlynol yn dangos yn eglur fod Duw.

1. *Tystiolaeth a gweithbrediadau cydwybod,* Pan y byddo dŷn wedi bod yn euog o ryw ddrygioni y mae yn fynych yn teimlo dirfawr anesm-

wythdra yn ei gydwylbod; i.e. weithiau i'r fath raddau, fel y mae yn gorffwrdd cyfaddef yr hyn fydd yn ei ddwyn i gywilydd a dioddefiadau. A phan na byddai ar yr annuwiol ofn i ddymion i wybod am dano, y mae cydwylbod yn cyhuddo, yn condemnio, ac yn poenydio. Y mae Tywysogion a Brenhinoedd, ynghanol eu mhawredd a'u llawenydd, a Barnwyr ar eu brawdleoedd, wedi gwybod, trwy chwerw brofiad, am fflangellau cydwylbod. Ac er ymdrech, trwy lawer o foddion i ddistewi ei llais, ni fedrant feddwl am angau heb neillduol ddychryn ac arwyd. Onid yw yr ofn cyffredinol hwn yn y fynwes, wedi ei blannu gan Dduw, yr hwn ni ddioddef i'r annuwiolion fwynhau tawelwch, er bod yn ddiogel oddiwrth un drwg a ddichon eu cydgreaduriaid wneuthur iddynt? Pe na byddai ũn Duw, o ba le y mae fod gan bob dyn egwyddor ynddo ei hũn, ac fydd yn ei fynych rybuddio fod yn rhaid iddo ymddangos ger bron Bod anweledig mewn barn, i'r diben i roddi cyfrif am yr hyn a wnaethpwyd yn y cnawd? Mewn gair, ni byddai ũn fail i weithrediadau cydwylbod pe na byddai ũn Duw.

2. *Cydfyniad cyffredinol holl ddynolryw.* Y mae holl genhedloedd y ddaear, er byw mewn gwhanol wledydd, gwahanol oesoedd, ac mewn gwahanol amgylchiadau, wedi cyduno i gredu fod Duw. Er mor groes i'w gilydd y mae meddyliau dynol ryw wedi bod am natur Duw, a'r modd i'w addoli, y maent yn cyd-uno i gredu ei fod. Er cymmaint o gyfnewidiadau fydd wedi cymmeryd lle yn y byd, y mae'r grediniaeth o hanfod Duw wedi parhau o genhedlaeth i genhedlaeth. Pe buasai yn bosibl i ddiwreiddio'r fath grediniaeth o'r byd, buasai ofnau a dychrynfeydd cydwylbod wedi gwneuthur hynny er ystalm. Y mae yn wir, mae arwydd o wendid yw credu unrhyw beth, yn unig am fod y cyffredinolrwydd yn ei gredu: o'r tu arall, arwydd o falchder yw anghredu yn fyrbwyll, yr hyn y mae holl ddynol-ryw, o oes i oes, yn ei arddel fel gwirionedd: yn neillduol gan na ellir enwi ũn peth arall, a gafodd dderbyniad cyffredinol, yn enwedigol dros cyhyd o amser. O ba le y gallai'r fath gydfyniad cyffredinol darddu pe na byddai hanfod Duw ond gwag ddychymmyg?

3. *Llais uchel yr holl greadigaeth.* Y nesoedd fydd yn dadgan gogoniant Duw, a'r ffurfaen fydd yn mynegi gwaith ei ddwyllaw ef. Canys ei arweledig bethau ef, er creaduriaeth y byd, a welir yn ambyg; fef ei dragwyddol allu ef a'i ddurwdd. Nid oes neb wrth weled afon a ddywed nad oes ffynnon, o'r hon y mae'r ffrydiau yn dylifo: na neb wrth weled tŷ a ddywed na bu iddo ũn adeiladydd. Felly y mae yr holl fydd yn ddrych yn yr hwn y gellir gweled arwyddion eglur o ddoethineb, gallu, a daioni y Bod, o'r bwn, a thrwy yr bwn, ac i'r bwn y mae pob peth. Gan na allasai neb weithredu cyn ei fod, ni allasai un creadur wneuthur ei hunan: y mae pob

creadur gan hynny yn tyftiolaethu fod ganddo Greawdwr, fel achos o'i fod. Nid oes ũn creadur a fedr lunio, na rhoddi bywyd i gymmaint a gwybedyn, na'r prŷf mwyaf distadl. Ac y mae yn eglwr nad oddamwain y cafodd y greadigaeth fod, gan fod y cyfan wedi ei wneuthur yn y modd mwyaf doeth. Fe gyfaddef pawb fod awr-lais, neu ryw beth arall, yn-gwneuthwriad yr hwn y mae llawer o gywyreinrwydd yn ymddangos, yn brawf o ddoethineb a medrusrwydd rhyw weithydd deallus. Pan yr edrychom ar yr holl fyd, a gweled y naill ran yn ymddibennu ar y llall, a phob rhan yn wafanaethgar i ddaioni 'r cyfau, a allwn ni fod mor ddall a pheidio canfod arwyddion diamheuol o ddoethineb a gallu'r Duwdod? I beidio ymhelaethu, pa fwyaf a fyfyrion ar yr haul, y lloer, y fer, y ddaear, y moroedd, &c. ar y creaduriaid direffwm, ar ein cyrph ein hunain, ynghyd a chynghoddffau ein hencidiau, mwyaf o achos a gawn i gydnabod fod Duw.

4. *Digwyddiadau rhagluniaethol.* Dydd i ddydd a draetha ymaddrodd; a nŷ i nŷ a ddengys wybodaeth. Yn fynych y gwelir y pechodau a gyflawnwyd yn ddirgelaidd yn cael eu dwyn i'r amlwg trwy ryw foddion rhyfeddol. Y mae dial, lawer gwaith, yn syrthio ar yr euog, fel yr adwaenir yr *Arglwydd wrth y farn a wna.* Y mae cynghorion dynion yn cael eu diddymmu; a holl fwriadau ac amcanion y cyfrwys yn cael eu dadymchwelyd ar unwaith: *doethineb y doethion yn cael ei ddisfetha, a ddeall y rhai deallus yn cael ei ddoleu.* Onid yw yr anweledig i'w weled yn y pethau hyn? Pan y gwelom ũn yn cael ei dastu i lawr, ac un arall yn cael ei dderchafu, trwy foddion annisgwyladwy, y mae yn rhaid i ni addef mai nid o'r dwyrain, nac o'r gorllewin, nac o'r deheu y daw goruchafiaeth; ond Duw fydd yn barnu: *efe a estwng y naill ac a gyfyd y llall.* Pan yr ydym yn cael gwlaw o'r nefoedd, a thymhorau ffwrwythlon; pan y mae ein calonnau yn cael eu llanw lluniaeth ac a llawenydd, yr ydym yn cael tyftiolaeth eglur o hanfod a llywodraeth Duw.

Er fod Bôd Duw yn amlwg oddiwrth yr ystyriaethau a enwyd, ar cyffelyb, y mae yn rhaid cydnabod na ellir gwybod ond ychydig iawn am dano trwy oleuni natur, neu resfwm, oblegid fod cynghoddffau rhesymmol dŷn wedi eu llygru a'u gwanhau yn ddirfawr trwy bechod. I'r diben, gan hynny, i gael adnabyddiaeth helaethach o Dduw, a'r hyn a berthyn iddo, y mae yn angenrheidiol i edrych i mewn i'r dadguddiad a roddodd Duw o hono ei hŷn yn ei air. Ond cyn ystyried cynhwysiad yr ysgrythyrau, y mae yn ofynnol i fod gennym sylfaen ddigonol i gredu eu bod wedi eu rhoddi trwy ysprydoliaeth Duw. Yn nesaaf, gan hynny, mi a geisïaf ddangos

II. FOD YR YSGRYTHYRAU YN AIR DUW.

CYN ystyried y rhwymau fydd yn dangos fod yr Ysgrythyrau, neu lyfrau yr hen Destament, a'r newydd, wedi eu hyfgrifennu trwy ysprydoliaeth ddwyfol, ni byddai ddim yn anfuddiol i sylwi ar y pethau canlynol.

1. Nid yw amlygiad o ewyllys Duw, trwy ysprydoliaeth, ddim yn beth amhosibl. Pwy a ddywed na all yr Arglwydd weled yn addas i hyspyfu i'w greaduriaid yr hyn na wyddent o'r blaen? Y mae gan ddyn gynheddfau cymmwys i dderbyn y cyfryw amlygiadau. Ac fe fedr Duw wneuthur ei feddwl yn adnabyddus i'w greaduriaid: i.e., ym hellach, efe a ddichon, os ewyllyfia, wneuthur hynny trwy Ysprydoliaeth; hynny yw, trwy argraphu ei feddwl ar ysprydoedd dynion. Ac efe a ddichon wneuthon yn adnabyddus iddynt mai efe fydd yn llefaru wrthynt.

2. Peth dymunol iawn fyddai cael dadguddiad dwyfol. Er fod goleuni natur yn amlygu bôd, ac amryw o briodoliaethau Duw, amrywiol ganghennau o ddyledswydd dyn, ynghyd a'r possibilrwydd a'r mawr debyglrwydd o anfarwoldeb yr enaid a bydd ar ol hwn, nid yw yr amlygiadau hyn ond hannerog a thywyll: ac nid oes ond ychydig iawn o ddynol-ryw a fedrant, oblegid amrywiol ystyriaethau, ganfod yn eglur gymmaint ac a ellir ei wybod trwy refwm neu oleuni natur. Heblaw hyn, y mae llawer o bethau, ac amryw o honynt o'r pwys mwyaf, mewn perthynas i Dduw a chyflwr dŷn, nad yw goleuni natur yn rhoddi un gradd o foddlonrwydd am danynt.

3. Y mae goleuni natur yn rhoddi lle i ddisgwyl am ddadguddiad dwyfol. Gan fod y cyfryw beth nid yn unig yn bosibl, ond hefyd yn dra dymunol, a chan fod rhewm yn rhoddi amlygiadau eglur o ddaioni yr Arglwydd, yr oedd rhai o'r Philosophyddion calla ymhlith y cenhedloedd yn gobeithio y gwnai Duw hysbysu ei ewyllys i'w greaduriaid. Wrth feddwl am y parottoad a wnaeth y Creawdwr, yn y byd naturiol, tu ag at symmud ymmaith anhwylddeb corphorol, y mae rhyw fail i obeithio na bydd i anhwylddeb peryglus y meddwl gael ei hollol esgeuluso.

4. Y mae y rhai a ysgrifennasant lyfrau yr hen Destament a'r newydd, yn aml yn haeru eu bod yn gosod allan feddwl Duw. Mynych y dywedir yn llyfrau Moses i'r Arglwydd lefaru wrtho yr hyn fydd wedi ei roddi ar lawr. Yn aml y gwelwn yn ysgrifennadau y prophwydi "*Fel hyn y*

dywed yr Arglwydd." Y mae yr Efangylwyr yn adroddgeirian Jesu Grist, yr hwn oedd yn dywedyd, ei fod ef yn llefaru yr hyn a ddyfsgodd ef gan ei Dad. Y mae un o'r Apostolion yn dywedyd *fod yr holl ysgrythyr wedi ei rhoddi trwy ysprydoliaeth Duw.* Un arall a ddywed *fod dynion sanctaidd Duw wedi llefaru megis y cynhyrfwyd bwynt gan yr Yspryd glan.* Yr oedd Paul, yr hwn a ysgrifennodd y rhan fwyaf o'r epistolau yn hyf-pysu *nad oedd yr efengyl a bregethwyd ganddo ef yu ddynol: eithr ei fod ef wedi derbyn gan yr Arglwydd yr hyn yr oedd efe yn ei draddodi i eraill.*—Gwel hefyd, Heb. i, 1. i Theff. ii, 12.

Er mor ddymunol yw cael amlygiad o ewyllys Duw, afresymmol fyddai derbyn beth bynnag a ofodid allan fel y cyfryw amlygiad, heb gael prawf digonol o ddwyfoder y dadguddiad. Ni a gawn gan hynny ystyried rhai o'r rhesyddau a roddir i brofi fod yr hyn fydd ar lawr yn yr hen Destament a'r newydd wedi ei roddi trwy Ysprydoliaeth Duw, neu yn cynnwys dadguddiad o ewyllys a medwl y Creawdwr. Pe na ellid gwneuthur hyn allan, fe fyddai y rhan fwyaf o ddefnyddioldeb y *Bibl* yn diflannu, a dynolryw yn cael ei gadael mewn tywyllwch am yr hyn fydd yn fwy ei bwys.

Pan yr ydym yn dywedyd *fod y llyfrau rhai'n wedi eu rhoddi trwy Ysprydoliaeth*, ein meddwl yw Fod Duw wedi amlygu amryw bethau i'r rhai a'u hysgrifennasant, ar nas gwyddent o'r blaen, ac nas gallent eu gwybod er gosod eu holl gynheddfau ar waith i'r eitha, heb neillduol ddwyfol amlygiadau: ac hefyd wedi gwilio dros eu meddyliau, i'r diben i'w eadw rhag cyfeiliorni wrth adrodd hanefion, ac wrth ofod allan athrawiaethau, oedd yn adnabyddus iddynt o'r blaen. I brofi'r cyfryw ysprydoliaeth ni a gawn ystyried.

I. *Fod llyfrau yr hen Destament a'r newydd, fel y maent gennym ni yn bresennol, ar y cyfan, yn ddi-kgwr, hynny yw, y fath ag y daethant o tan ddwylo y rhai a'u hysgrifennasant.* Fe ymddengys hyn oddiwrth yr ystyriaethau canlynol. Yr oedd ymhlith y prif gristiannogion, neu y rhai oeddynt yn byw yn y ddwy oes gyntaf ar ol Crist, lyfrau y Testament newydd. Yr oedd ganddynt gyfleusderau digonol i gael gwybod pa un a oeddynt wedi eu hysgrifennu gan y rhai y maent ar eu henwau: ac yr oedd ganddynt hannogaethau digonol i fod yn ddiwyd i gael boddlonrwydd, oblegid fod y cyfryw lyfrau o gymmaint canlyniad iddynt, ac mor werthfawr yn eu golwg. Hwyl a ddangosasant eu diwydrwydd a'u gofal, trwy wrthod amryw o lyfrau ag oedd yn myned ar enwau yr Apostolion. Yr oedd yr Juddewon, a'r Cenhedloedd gelyniaethol yn cyfaddef fod y llyfrau rhai'n wedi eu hysgrifennu gan yr awdwyr y maent yn cael eu priodoli iddynt. Yr oed Zêl y prif Grist'nogion gymmaint dros lyfrau y Testa-

ment newydd, fel nas gwnaethent eu llygru, pe buasai ganddynt gyfeusdra. Pe buasent hwy, neu eraill, mewn oesoedd canlynol yn chweunyach, ni's gallasent wneuthur un cyfnewidiad ynddynt, o ran eu bod yn nwyllaw llaweroedd, ac wedi eu cyfieithu i amrywiol ieithoedd: a hwythau wedi ymrannu i amrywiol bleidiau, a phob un o honynt yn arddel y llyfrau rhai'n fel rheol eu ffydd a'u hymarferiadau crefyddol. Y mae cymmaint o'r Testament newydd i'w gael yn ysgrifennadau awdwyr crist'nogol y drydedd oes, fel y gallem ddyfod o hyd i'r rhan fwyaf o hono, pe byddai yn cael ei gollu, yn y cyfryw ysgrifennadau. Y mae yr aml adroddiad a wneir yn y Testament newydd, o'r hyn a ysgrifennwyd yn llyfrau yr hen Testament, yn dangos eu bod mewn bod yn amser yr Efangylwyr a'r Apostolion. Ar ol iddynt ddyfod i ddwyllaw'r Crist'nogion, (yr hyn a ddigwyddodd yn amser Crist a'u Apostolion) yr oeddynt hwy a'r Juddewon, oblegid eu gwahanol egwyddorion, yn cadw llygad gwiliadwrus y naill ar y llall, fel na's gallasai ysgrifennadau Moses a'r Prophwydi gael eu llygru na'u cyfnewid. Bellach ni a ddeuwn i ystyried

II. *Cynbwyfiad yr Ysgrythyrau.* Nid oes ynddynt ddim yn anheilwng o Dduw. Er na allasai goleuni natur yn unig ddyfod o hyd i lawer o wirioneddau a osodir allan ynddynt, etto pan y maent wedi eu hamlygu trwy ddadguddiad, ni welir dim yn afresymmol yn yr un o honynt. Ar yr un amser, y mae amryw o bethau, nad oedd goleuni natur yn rhoddi fawr o foddlonrwydd yn eu cylch, yma yn cael eu hegluro i raddau dymunol. Nid am bethau afreidiol i ddynolryw i wybod am danynt, nac am bethau nad ydynt ond o ychydig o bwys, ond am yr hyn fydd o'r canlyniad mwyaf, y mae yr Ysgrythyrau yn traethu: megis am Dduw, ei weithredoedd, y ffordd a drefnwyd tuag at gymmodi pechaduriaid, am farn dragywyddol, am wobr y duwiol, a chosp yr annuwiol mewn byd arall, &c. Er nad yw'r iaith mewn amrywiol fannau, ond cyffredin ac eglur, fe welir mewn manau eraill y fath ardderchawgrwydd ymadrodd ac fydd yn ddigyffelyb: yn neillduol pan y byddo yr ysgrifenydd yn rhoddi darluniadau o fawredd y Duwdod, neu yn adrodd y geiriau a gawsant eu llefaru ganddo. Y mae dibenion y rhai a ysgrifennasant yr ysgrythyrau yn ymddangos yn ardderchog neillduol. Y mae yn eglur mai eu diben pennaf yw gosod allan ogoniant Duw, trwy ei amlygu fel Bôd meddiannol ar bob perffeithrwydd, ac yn gweithredu ym mhob peth mewn modd teilwng o hono ei hun fel Duw gogoneddus, a thrwy gyhoeddi gwagedd a diddymdra creaduriaid, fel yn hollol anghymmwyys i gael eu cystadlu a'r uchel Dduw. Y diben gogoneddus arall a welir ym mhob rhan o'r ysgrythyr, yw dwyn dyn i beffeithio sancteiddrwydd yn ôl yr Arglwydd. Dyma yr achos pa ham y maent yn cael eu galw "Yr

ysgrythyrau sanctaidd. Wrth edrych ar y darluniad a roddir yma o ddrwg pechod, ar yr hanes a roddir am anfoddlonrwydd Duw yn ei erbyn, ar orchymynnion ac annogaethau i ymgadw rhagddo, mewn gair, ar holl athrawiaethau'r *Bibl*, ni gawn eu gweled i gyd yn tueddu at sancteiddrwydd. Dan y pen hwn ni allwn etto ystyried y cyd-drawiad rhyfeddol sydd rhwng y naill ran a'r llall. Er cael eu hysgrifennu gan amrywiol berfonau, o wahanol amgylchiadau a sefyllfaoedd, ar wahanol achosion, mewn gwahanol oesoedd, a than wahanol oruchwiliaethau, nid oes ũn athrawiaeth, nag ũn hanes yn gwrth ddywedyd y llall. Y mae yn wir, y dichon ũn ran ymddangos ar yr olwg gyntaf yn groes i'r llall, eithr pa fwyaf y caffo'r cyfryw rannau eu hystyried, mwya o gydſyniad a welir rhyngddynt. Yn nesaf ni a gawn sylwi

III. *Ar dystiolaeth a chymruysderau yr ysgrifenydd.* Yr oeddynt yn cyhoeddi eu hathrawiaeth fel geiriau Duw. I beidio ymhelaethu, ni a gawn gyfyngu ein sylwiadau at ysgrifenydd y Testament newydd yn fwy na neillduol. Y mae y rhai'n yn tyfiolaethu "*Fod ganddynt feddwl Crist, i fod Duw wedi rhoddi ei Yspryd glan iddynt, nad gan ddyn yr oeddynt wedi derbyn yr efengyl nai dysgu, eithr trwy ddadguddiad Jesu Crist, mai gorchymynnion yr Arglwydd oeddynt yn eu hysgrifennu, eu bod yn efangu trwy yr Yspryd glan yr hwn a anfonwyd o'r nef, eu bod bwy o Dduw, a bod y rhai ag oedd yn amlbod Duw yn eu gwirando bwynt, &c.*" Y mae yn ddiamheuol fod yr Apostolion eu hunain yn credu yr hyn ag oeddynt yn ei draddodi i eraill. Pe amgen ni buafent yn parhau yn ddi-ysgog i wneuthur eu hunain yn agored i beryglon, dioddefiadau a marwolaeth, yn enwedigol gan nas gallafent, wrth wneuthur hynny, ddisgwyl ũn anrhydedd nac elw bydol. Ni a allwn sylwi ymhellach nad oeddynt wedi cael eu twyllo. Y mae eu hymadroddion, a'u hymddugiadau yn dangos nad rhai yn ynfydu oeddynt. Yr oeddynt wedi cael addewidion o'r Yspryd glan i'w harwain i bob gwirionedd. Ac ar ol gweled gwyrthiau, a chael prawf digonol o adgyfodiad Jesu Crist, y derbyniasant yr Yspryd. Nid oes gennym chwaith ũn lle i feddwl y gallasai fod ganddynt fwriad i dwyllo eu cyd-greaduriaid. Nid oeddynt ond dynion cyffredin, heb ũn diben drwg i'w ateb, nag ũn derchafiad yn y byd i'w ddisgwyl. Yr oedd eu crefydd yn eu dysgu i ddisgwyl, nid clod, cyfoeth, anrhydedd, esmwythdra, gogoniant, nag arglwyddiaeth, ond tlodi ac eisiau, gosidiau a blinderau, gorthrymder ac erledigaethau, i.e. alldudiaeth a marwolaeth ei hunan. Pe buafent am dwyllo, y mae yn beth rhyfedd i gynnifer gyduno yn y dystiolaeth, heb neb trwy obaith nag ofnau yn amlygu y twyll, yn enwedigol, wrth feddwl am ddoethineb a llid eu gwrthwynebwyr. Nid oes neb a all ddywedyd nad oedd eu bywyd yn ateb i'r athrawiaeth

oeddynt yn ofod allan, er eu bod hwy fel eraill wedi eu hamgylchynu a gwendidau. Ac ar ol byw yn ddychlynedd, bu amryw o honynt feirw yn llawen dros yr athrawiaeth oeddynt wedi bod yn ei chyhoeddi. Gallafid dywedyd amryw bethau o'r ūn natur am ysgrifenwyr yr hen Destament: Ond gan fod yspriedoliaeth y newydd yn profi dwyfolder yr hen, oblegid fod Crist a'i Apostolion yn ei arddel, nid yw hynny yn angenrheidiol. Y mae'r cyfryw ystyriaethau yn rhoddi golwg dderchafedig ar yr Ysgruthurau: Ond y prawf pennodol o'u dwyfolder yw

IV. *Y gweithredoedd gwyrthiol a gyflawnwyd i'r diben i brofi eu bod o Dduw.* Yr oedd gwyrthiau yn ateb yn rhagorol i ddeffroi dynol-ryw i sylwi, ac yn eu hannog i roddi derbyniad i'r hyn a fyddai yn cael ei ofod allan. Pan yr oedd Moses i ddwyn cennadwri at Pharao pa gymnifer o weithredoedd nerthol a gyflawnwyd? Mor rhyfeddol oedd y pethau a gymmerasant le ar roddiad y gyfraith! A phan oedd crefydd wedi myned yn dra isel ymhlith yr Jeddewon, trwy ddirywiad cyffredinol, mor ogoneddus oedd y gwyrthiau trwy ba rai y dygodd yr Arglwydd dystiolaeth dros Elias ac Elifeus! Heb son dim am y gwyrthiau a gyflawnwyd trwy'r Prophwydi eraill dan yr hen Destament, ni allwn weled yn y newydd lawer o arwyddion a rhyfeddodau yn cadarnhau gwirionedd yr efengyl. Yr oedd yr Jesu yn dywedyd ei fod yn dyfod allan oddiwrth Dduw: ac yn profi hynny, trwy iachau lluoedd o gleision, mewn modd rhyfeddol, a gair o'i enau, neu trwy foddion na buifai neb yn disgwil y cyfryw effeithiau oddiwrthynt: trwy roddi eu golwg i'r deillion, traed i'r cloffion, clustiau i'r byddariaid, tafodau i'r mudaniaid, i.e. a bywyd i'r marw: trwy borthi llawer o filoedd ag ychydig luniaeth: trwy fwrw allan yspriedion aflan: trwy adgyfodi o'r bedd y trydydd dydd: a thrwy amryw- iol o wyrthau rhyfaith i'w hadrodd yn bresennol. Yr oedd yr Apostolion yn galw yr hyn oeddynt yn ofod allan yn *efengyl Dduw*: a thrwy eu dwylaw y gwnaed arwyddion a rhyfeddodau lawer ym mlith y bobl. Yr oeddynt yn iachau lliaws o gleision, a rhai a drallodid gan Yspriedion aflan. Yr oeddynt yn enw yr Jesu yn peri i'r cloff i gyfodi a rhodio: ac yn yr un enw, gydagawdurdod yn gorchymmyn i yspried dewiniaeth i ymadael. Yr oeddynt yn llefaru a thafodau nes oedd gwyr o bob cenedl yn eu clywed yn llefaru yn eu hiaith eu hunain. Heb enwi rhagor, ni a allwn sylwi fod y gwyrthiau a grybwyllwyd, wedi eu cyflawni mor gyhoeddus, fel y gallai gelynion crefydd, gael cyfleusdra i ddangos os oedd ynddynt un rhyw dwyll, yr hyn ni fedrasant wneuthur, er nad oes gennym un lle i feddwl, y peidiasent pe buasent yn medru. Cafodd llawer trwy y cyfryw weithredoedd eu tueddu i goffeidio crefydd Crist. A phe na buasai yr hyn yr oedd y rhain yn ei ofod allan yn wirionedd, nid oes gennym un

fail i greu y buasai Duw yn eu harddel trwy'r cyfryw arwyddion a rhyfeddodau.

V. *Cyflawniad marwyl a neillduol o amrywiol o brophwydoliaethau y rhai fydd yn gyubwysedig yn yr Ysgrythyrau fydd yn brawf diambewol o'n dwysfoder.* Y mae yn y Bibl lawer o ragddywediadau am bethau i ddyfod, nad oedd un possiblwydd i ddoethineb ddynol eu rhagweled. Yn ganlynol y mae yn rhaid iddynt fod o Dduw, yr hwn fydd yn adnabod y diwedd o'r dechreuad, ac yn trefnu pob peth yn ol cyngor ei ewyllys. Cafodd llawer o bethau eu rhagddywedyd gan Moses a'r prophwydi, pan nad oedd ũn amgylchiad yn ymddangos, ag oedd yn rhoddi ũn lle i ddisgwyl y byddai iddynt byth i gael eu dwyn i ben eithr y mae eu cyflawniad ym mhob amgylchiad yn dangos yn eglur i fod ganddynt feddwl Duw. Pe cydmared y prophwydoliaethau am gaethgludiad yr Juddewon i Babylon, ac am eu hadferiad ym mhen deng mlynedd a thrugain, a'r hanes a roddir am y pethau hyn yn cymmeryd lle, fe welir fod y naill yn ateb i'r llall ym mhob amgylchiad. Gellir dywedyd yr un peth am yr aml ragddywediadau am Jesu Grist. Y mae'r efangylwyr a'r prophwydi yn tyfiolaethu yr un pethau. Os edrychwn i'r Testament newydd, ni gawn weled llawer o brophwydoliaethau hynod. Y mae amryw o honynt wedi cael eu cyflawnu, a hynny yn rhoddi i ni fail ddigonol i ddisgwyl am gyflawniad y lleill yn amser Duw. Mynych y rhagddywedodd Crist am ei farwolaeth ei hũn, ynghyd ag amryw o'r amgylchiadau neillduol oedd yn cydfyned: am ei adgyfodiad, ei esgyniad i'r nef, ac anfoniad yr Yspryd glan: am ddinystr Jerusalem, am lwyddiant yr efengyl, ac amryw bethau a ddigwyddai i'w ddisgyblion: Heb sylwi ar yr hyn a ragddywedodd yr Apostolion, am ymadawiad oddiwrth y ffydd, am ddyfodiad a dinystr anghrist, ac amrywiol bethau eraill, a ellid eu henwi, nid allan o le fyddai ystyried, fod i ddynol olygiadau lawer o anhebygolrwydd i amryiol o'r prophwydoliaethau uchod i gael eu dwyn i ben, pan yr oeddynt yn cael eu rhagddywedyd: ac y mae hyn yn brawf i fod Duw yn llefaru trwy y rhai oedd yn eu rhagfynegu.

VI. *Y mai yr helaeth dderbiniad a gafodd yr Ysgrythyrau yn y byd, a hynny dan y fath anfanteifon: yn dangos eu bod o Dduw.* Oni buasai bod Israel yn cael hollol le i greu fod Duw yn llefaru trwy Moses, ni buasent byth yn ymfoddioni i adael eu tir i orphwys ar y feithfed flwyddyn, nag i bob gwrryw ymddangos dair gwaith bob blwyddyn yn yr ũn lle. Pwy a wnaethai gosseidio 'r grefydd grist'nogol, heb gael boddlonrwydd ei bod o Dduw, gan ei bod yn gofyn i ddyn i ymwadu ag ef ei hũn, i godi'r groes bennydd, i dynnu ymmaith y llygad dehau, &c. Heb law hynny, y mae atbrawiaethau neillduol y Testament newydd yn ffolineb i'r Gro

egiaid ac yn drwgwydd i'r Juddewon. Ym hellach nid oedd y rhai a ofodafant allan yr hyn fydd yn yr ysgrythyrau, ond anghymwys iawn i ddwyn dynol-ryw i dderbyn eu hathrawiaeth, yn ol golygiadau dynol. Nid oedd y rhan fwyaf o honynt ond pysgodwyr tlodion ac eraill heb fwynhau fawr o ragorfreintiau dynol. Yn wyneb pob gwrthwynebiadan eu hunig arfau oedd grym y gwirionedd yr hwn oedd Duw yn ei arddel. Yr oedd doethineb, dysgeidiaeth, crefydd, gallu, awdurdod a chyfreithiau yr holl fyd yn eu herbyn: oblegid hynny fe gafodd amryw o honynt eu gosod i farwolaeth am dyftiolaeth Jesu. Dan y fath anfanteision y gwelir gogoniant yr Ysgrythyrau; o herwydd fe redodd eu cennadwri ac a gafodd ogonedd, trwy gael ei derbyn, nid fel gair dyn ond fel gair Daw, gan luoedd o Juddewon a Chenhedloedd. Y mae y derbyniad a gafodd yr Ysgrythyrau o amser yr Apostolion hyd yn bresennol, yn rhoddi lle i hyderu y bydd iddynt fod yn foddion i beri i wybodaeth o Ddaw lenwi yr holl ddacar. Unwaith etto, ni a gawn Ystyried

VII. *Yr effeithiau fydd yn canlyn eu pregethiad pa le bynnag y maent yn cael eu derbyn.* Y mae yn wir, i fod llawer yn addef fod yr Ysgrythyrau yn air Duw, ac etto yn hollol ddieithraid i awdurdod y gwirionedd. Er hynny, "*bywiol yw gair Duw a nerthol, a llymach nag un cleddyf dau finiog.*" *Er nad yw yr arfau yn gnaawdol, y maent yn nerthol, trwy Dduw i fwrw cefyll i'r llwch, gan fwrw dychymygion i lawr, a phob uchder ag fy yn ymgysodi yn erbyn gwybodaeth Dduw, a chan gaethiwo pob meddwl i ufudd-dod Crist.*" Pe na byddai yr Ysgrythyrau o Dduw, beth ydyw'r achos i fod cydwybodau cyfgyld yn cael eu deffroi a'u dychrynu, pan y maent yn cael eu pregethu? Beth yw yr achos i fod y rhai ag oedd yn fwya diosaf am eu rhan anfarwol, ac yn fwya difeddwl am fyd arall, yn dyfod i ymofyn o ddifri beth i wneuthur fel y byddont yn gadwedig?

Beth yw yr achos i fod dynion yn gadael ac yn ffieiddio yr hyn ag oeddylt yn ymblefferu ynddo fwya, ac yn dyfod i ymhyfrydu yn yr hyn ag oedd ganddynt o'r blaen elyniaeth atto? Mewn gair, pe na byddai yr Ysgrythyrau o Dduw, beth allai fod yr achos o'r cyfnewidiad a wneir, trwy ei weinidogaeth, yn nhymmerau a bywydau miloedd; o'u llawenydd, a'u gorfoledd mewn cystudd; o'u hyder yn wyneb angau; ac o wroldeb lluoedd o ferthyron yn dioddef pob arteithiau, i.e. ac angau ei hunan yn llawen, yn hystrach na gwadu Duw a'i air? Hawdd suafai ymhelaethu, ac enwi Ystyriaethau eraill, i brofi dwyfolder yr Ysgrythyrau. Ond gan fod yr hyn a grybwyllwyd yn barod yn gosod hynny (feddylid) allan o bob dadl, ni bydd i ni, bellach, dan y pen ymma, ond sylwi yn fyr ar ddyledswydd y rhai yr amlygodd yr Arglwydd ei ewyllys iddynt trwy ei air. 1. Eu dyledswydd yw cydnabod daioni yr Arglwydd a bod yn

ddiolchgar iddo, am ei air, yr hwn fydd yn werthfawroccach na'r aur-coeth, ac yn felusach na diferiad y diliau meib. 2. Myfyrio ynddo y dydd a'r nos, i'r diben i'w ddeall, a bod yn hyddysg ynddo, a chael budd a llesad oddiwrtho. 3. Cymmeryd eu crefydd, o ran egwyddorion, ac ymarferiadau allan o hono. Nid i ddiystyru, nac i esgeuluso rhewm, ond i edrych am sylfaen i'r daliadau a'r ymaferiadau nad yw goleuni natur yn dangos dim am danynt, yn y dadguddiad dwyfol.

Bellach, ar ol gosod i lawr y sylfaen, ni a bryfurwn i adeiladu armt, trwy ddal sylw ar y gwirioneddau a amlygir yng ngair yr Arglwydd: ac yn gyntaf ni a gawn ystyried rai o'r pethau a amlygir yn y *Bibl* mewn perthynas i Dduw. Y mae yn angenrheidiol i fod yn wiliadwrus, wrth ymdrin a'r hyn fydd gymmaint uwchlaw ein cyrhaeddiadau.

III. PERFFEITHRWYDD A PHRIODOL- IAETHAU DUW.

I. MAI YSPRYD YW DUW.

FEL na byddai i gau feddyliau i gael eu llettua am yr Arglwydd, fe ddywedodd Jesu, mewn geiriau eglur, *mai Yspryd yw Duw*. Joan iv, 24. Nid ydym ni yn gwybod ond ychydig am ein hysprydoedd ein hunain, llai am Angylion, a llai na hynny am yr Ysprid digreuedig. Ond eddiwrth yr hyn a amlygir i ni, a'r hyn a wyddom am ysprydoedd, fe ellir meddwl fod Ysprydolrwydd duw yn gosod allan. 1. Fod yr Arglwydd yn rhagori ar bawb. Yspryd yw y rhan ardderchoccaf o'n nhatur ni felly nid yw y mwyaf godidog o greaduriaid ddim yn haeddu ei gystadlw a Duw. 2. Ei fod yn anweledig. Nid yw Yspryd yn wrthrych i'w weled a llygaid y corph. Felly *ni's gwelodd un dyn Dduw, ac ni's dichon ei weled*. 1 Tim. vi, 16. Hebr. xi, 27. 3. Nad oes ganddo rannau corphorol, fel y gwelir gennym ni. Luc. xxiv, 39. Pan y mae yr ysgrythyrau yn priodoli y rhai ni Dduw, y maent yn arwain ein meddyliau at gnawdoliaeth y gwaredwr, yr *bwn a wnaed mewn cyffelybiaeth dynion*, neu ynteu at weithredoedd yr Arglwydd y rhai fydd yn dwyn tebygolrwydd i'r rhai a gyflawnir gan y cyfryw o'n haelodau ni. 4. Ei fod ef yn anfarwol yn ei natur. Nid yw Yspryd yn gynhwysedig o rannau a ellir eu dattod, neu eu cymmeryd oddi-

wrth eu gilydd: felly y mae yr Arglwydd yn anfarwol. 1 Tim. i, 17. 5. Ei fod yn meddiannu deall ac ewyllys gweithgar. Nid oes un bod ond Ysryd a ddichon ddeall, ewyllysio, a gweithredu yn gyfattedbol. Obligid fod Duw yn Ysryd anfeidrol y mae ei ddeall yn ancirif. Psal. cxlvii, 5. Pe nad Ysryd fuasai Duw, nis gallasai fod yn dad yn Ysrydoedd, neu yn greawdwr angylion ac Ysrydoedd dynion: i.e., ni's gallasai fod yn berffaith, yn dragwyddol, yn hunan ymddibennol, nag yn anfeidrol.

Y mae Ysrydolrwydd Duw yn dangos, 1. Ei fod Ef yn gymmwys ac yn ddigonol i foddioni Ysryd dyn. Ni ddichon unrhyw ddefnyddiau gweledig byth wneuthur hynny. 2. Pa fodd i roddi addoliad iddo. Mewn Ysryd ac mewn gwirionedd. Nid yw ymarfer corphorol yn fuddiol ond i ychydig. Eithr ein hyfrydoedd a allant gael cymdeithias a'r Duw-dod. 3. Yr ynfrydwydd a'r drwg o lettua unrhyw ddychymygion am dano, ac o wneuthur unrhyw lun na darluniad o hono. Ex. xx, 4, 5. Deut. iv, 15, 18.

II. BOD DUW YN DRAGYWYDDOL.

Y mae yn ddi-amheuol fod yr Ysrythyrau yn priodoli tragywyddoldeb i'r Duw-dod. Dywedir yn Gen. xxi, 33, i Abraham alw ar enw yr *Arglwydd Dduw tragywyddol*: ac yn Ef. xl, 28, Na ffina *Dduw tragywyddoldeb*: ac yn Ef. lvii, 15, ni a ddarllenwn am y Gorchel a'r Derchafedig, yr hwn a *brefwylia dragwyddoldeb*. Ac yn y Testament newydd fe'i gelwir y *tragwyddol Dduw*. Rhuf. xvi, 26, a'r *Brenin tragywyddol*. 1 Tim. i, 17.

Y mae yn amhosibl i ni, y rhai ydym ond megis er doe, i amgysfred tragywyddoldeb. Y mae yn hawdd i ddywedyd beth nad yw, ond anhawdd i ddywedyd pa beth yw tragywyddoldeb. Ni wn I am un ffordd i'w ddarlunio yn well na thrwy ddywedyd "Mai parhad gwaftadol yw, heb ddechreu na diwedd." Y mae yn wir, i fod y gair tragywyddol weithiau yn arwyddo yr hyn na bydd diwedd arno, er fod dechreuad iddo. Megis y farn dragwyddol. Heb. vi, 2. tan tragywyddol. Mat. xxv, 41. Cospedigaeth dragwyddol, a bywyd tragywyddol-adn, 46, ac weithiau yr hyn fydd o hir barhad, er fod iddo ddechreu a diwedd. Gelwir cyfammod yr enwaediad yn gyfammod tragywyddol. Gen. xvii, 7, gwlad Canaan a elwir yn effeddiath dragwyddol i Abraham a'i had. adn. 8. Deddf y pasg a elwir yn ddeddf dragwyddol. Ex. xii, 24. ac offeiriadaeth meibion Aaron a elwir yn offeiriadaeth dragwyddol. Ex. xl, 15. Ond pan yr ydym yn dywedyd i fod Duw yn dragwyddol, ein meddwl yw, ei fod Ef yn Dduw o *dragwyddoldeb i dragwyddoldeb*. Psal. xc, 2. hynny yw, heb

ddechreu ac heb ddiwedd. Y mae un o'r geiriau hebraeg am dragywyddoldeb (*Gnolâm*) yn tarddu oddiwrth wreiddyn sydd yn arwyddo *bod yn guddiedig*, oblegid na ellir dyfod o hyd i'w ddechreu na'i ddiwedd, ac y mae un o'r geiriau groeg (*aion*) yn arwyddo *bod bob amser*.

1. Y mae Duw o dragywyddoldeb, yn ddi-ddechrenad. Ti wyt, meddai'r Pŷalmydd, er tragywyddoldeb. Pŷal. xciii, 2. Ac, Onid wyt ti er tragywyddoldeb, o Arglwydd fy Nuw, fy Sanŷtaidd? meddai Habaccuc. Pen. i, 12. Y mae Duw yn Alpha, ac yn Omega, yn ddechreu ac yn ddiwedd. Dat. i, 8. Dechreu heb ddechrenad, y cýntaf, heb neb o'i flaen. Pe na buasai Duw er tragywyddoldeb, ni's gallasai ddyfod byth i fod: gan na allasai roddi dechreuad iddo ei hun, na derbyn bod gan neb arall. Ac y mae y cyfan sydd mewn bod yn ein harwain i feddwl am fod diddechreuad, yr hwn yw awdwr pob peth. Gan fod Duw wedi creu pob peth, y mae yn sicr fod y Creawdwr o flaen yr hyn a greuwyd. Fe ddywedir fod ganddo fywyd ynddo ei hun. Joan v, 26. Heblaw hynny, Efe a garodd ei Fab cyn feiliad y byd. Joan xvii, 24. fe etholodd rai ynddo ef cyn feiliad y byd. Eph. i, 4. ac a roddodd iddynt ras Yng Nghrist cyn dechreu'r byd. 2 Tim. i, 9. Gan hynny y mae yn bod er tragywyddoldeb.

2. Y mae Duw i dragywyddoldeb, heb ddiwedd. Yr Arglwydd a bery yn dragywydd. Pŷal. ix, 7. i.e., er i'r nefoedd a'r ddaear ddarfod efe a barha, a'i flynyddoedd ni ddarfyddant. Pŷal. cii, 26, 27. O herwydd y mae Efe yn byw yn oes oesoedd. Dat. iv, 9. Er bod son am ei ddyddiau, ac am ei flynyddoedd, ni's gall y rhai'n derfynu ei barhad, oblegid, Ei flynyddoedd ef sydd yn oes oesoedd. Pŷal. cii, 24. ac ni fedrir chwilio allan eu nhifer. Job xxxvi, 26. Ni all Duw lai na bod o dragywyddol barhad. O herwydd nid yw yn gynnwysedig o rannau, y rhai sydd yn agored i gael eu gwahanu oddiwrth eu gilydd, ac yn tueddu at ymddattodiad. Ac nid oes un bod uwch ei law, yr hwn a fedr, trwy ei synwyr, neu ei allu, ei ddifeddiannu o'i fod a'i ogoniant. A chan ei fod yn feddiannol ar bob gwynfydedigrwydd ynddo ei hunan, ni's gall ewyllysio ei ddifodi ei hun. Ymimhellach, y mae yr Ysgrythyr yn tyftiolaethu "Y teyrnasa yr Arglwydd, byth ac yn dragywydd." Ex. xv, 18. a bod ei frenhiniaeth ef yn frenhiniaeth dragywyddol: ac y pery ei lywodraeth yn oes oesoedd. Pŷal. cxlv, 13. Gan hynny y mae yn rhaid i Dduw ei hun i barhau byth.

Pan y meddylïom am dragywyddoldeb Duw, ni a ddylem gofio ei fod ef felly, nid yn unig o ran ei fod, ond hefyd yn ei holl ogoneddus briodoliaethau. Ni bu dechreu, pan nad oedd o'r blaen, ac ni bydd diwedd, pan na bydd mwy, anfeidrol sancteiddrwydd, Cyfiawnder, doethineb, gwy-

bodaeth, gallu, a daioni, yn hanfodol yn Nuw. Byddai holl briodoliaethau Duw yn amherffaith, heb ei fod yn dragywyddol. O'r tu arall, y mae ei dragywyddoldeb yn peri i bob priodoledd arall i ymddisgleirio. Oddi-wrth y sylwiadau blaenorol ni a allwn ddyfsgu.

1. Mor wag yw dyn, ynghyd a phob mawredd creuedig, wrth ei gydmaru a Duw. Ni a gawfom ddechreuad: ac ym mhen ychydig, ni a fyddwn wedi ehedeg ymmaith. Mynych i'n cyffelybir i'r hyn fydd yn diflannu yn fuan iawn. I bryf, ac abwydyn. Job xxv, 6. i flodeuyn, a chysgod. Job xiv, 2. i'r gwellt. Es. xl, 6. i'r tARTH. Jag. iv, 14. a'r mwg. Pſal. cii, 3. Edrychwn ychydig yn ol, ac ni a welwn nad oedd y mawredd daearol a welir yn bresennol ddim mewn bod; ac yn fuan ni bydd dim o hono.

2. Mor fawr yw drwg pechod, ac mor druenus yw cyflwr yr annuwiol. Y mae pechod yn anfoddloni Duw tragywyddol. Rhag llid y Brenin tragywyddol y cryna'r ddaiar, a'r cenhedloedd ni allant oddef ei forriant ef. Jer. x, 10. Peth ofnadwy yw syrthio yn nwyllaw y Duw byw. Heb. x, §1. gan na bydd diwedd ar ei gyfiawnder, ei Sancteiddrwydd, ei allu, &c.

3. Mor wynfydedig yw y rhai y mae yr Arglwydd yn Daw iddynt. Y Duw hwn yw eu Duw byth ac yn dragywydd. Pſ. xlviii, 14. i.e., eu rhan yw Daw yn dragywydd. Pſ. lxxiii, 26. Nid yw cyffuron oddiwrth berthynafau a meddiannau ond o ychydig barhad. Ond dedwyddwch y nef a bery byth, gan ei fod yn gynnwysedig yn y mwynhad o'r hwn fydd dragywyddol Dduw. A thra ar eu taith, ni byddant feirw. Hab. i, 12. Canys eu noddfa yw y Duw tragywyddol, ac oddi tanodd y mae y breichiau tragywyddol. Deut. xxxiii, 27.

III. BOD DUW YN ANGHYFNEWIDIOL.

Y mae pob creadur, yn ei natur, yn gyfnewidiol. I Dduw yn unig y mae anghyfnewidioldeb yn hanfodol. Am dano ef y mae yr Ysgrhythyr yn dywedyd "Gyda'r hwn nid oes gyfnewidiad, na chysgod troedigaeth." Jag. i, 17. Nid oes neb ond yr Arglwydd a fedr dywedyd "Ni'm newidir." Mal. iii, 6. Y mae meddyliau y Pſalmydd wedi cael ei rhoddi ar lawr mewn ymadroddion ardderchog, mewn perthynas i anghyfnewidioldeb Duw yn Pſal. cii, 26, 27. "Hwy (y ddaiar a'r nefoedd) a ddarfyddant, a *tbi a barbei*; i.e., hwy oll a heneiddiant fel dilledyn: fel gwisg y newidi hwynt, a hwy a newidir. Titheu, *yr un ydwyf*, a'th flynyddoedd ni ddarfyddant." Y mae y briodoledd hon yn ymddangos yn y pethau canlynol.

1. Yn ei natur, neu ei hanfodol briodoliaethau. Nid oes dim yn cael ei roddi atto, neu ei gymmeryd oddiwrtho. Nid yw E' n colli dim ag oedd ganddo o'r blaen, ac nid oes ganddo un briodoledd newydd. Ni's gall fod yr hyn nad oedd, na pheidio bod yr hyn ydyw. Yr un yw Duw yn ei *allu*. Nid yw-ddim yn wannach, na dim yn gryfach, un amser na'r llall. Yr un yn ei *ddoethineb*. Nid yw ddim yn myned yn ddoethach wrth sylwi a myfyrio, ac nid oes un dadfeiliad yn ei natur, i wanhau eu gynheddfau. Yr un yn ei *wybodaeth*, gan fod pob peth yn noeth ac yn agored iw lygaid ef am yr hwn yr ydym yn son. Heb. iv, 13. Hyspys i Dduw yw ei weithredoedd oll erioed. Aët. xv, 18. Nid yw un amser yn dyfod i wybod yr hyn na wyddai o'r blaen, nag yn myned yn anwybodus o'r hyn a wyddai. Yr un yn ei *Sancteiddrwydd*, a'i *gyfiawnder*. Yr un yn ei *ddaioni* a'i *drugaredd* bob amser. Mewn gair, yr un yw Duw ym mhob perffeithrwydd.

2. Yn ei gyngor a'i ewyllys. Nid dyn yw Duw i ddywedid celwydd, na mab dyn i edifarhau. Num. xxiii, 19. Ei gyngor a faif, a'i holl ewyllys a wna. Ef. xlvi, 10. Cyngor yr Arglwydd a faif yn dragywydd: meddyliau ei galon o genhedlaeth i genhedlaeth. Pſal. xxxiii, 11. am hynny y mae yr apostol yn son am ddianwadalwch ei gyngor ef. Heb. vi, 17. Gwir yw y dywedir yn fynych i fod Duw yn edifarhau. Gen. vi, 6. Ex. xxxii, 14. Jer. xviii, 10. Jon. iii, 10. Ond fel y mae dynion yn newid eu hymddugiadau pan y maent yn edifarhau, felly fe ddywedir ar ddull ddynol i fod Dduw yn edifarhau pan y mae yn cyfnewid eu ymddugiadau, yn ol ei ragwelediad anffaeledig, a'i ewyllys anghyfnewidiol. Pan y mae'r creadur wedi cyfnewid y mae ymddugiad Duw tu ag atto yn cyfnewid. Ym mhellach, pan y mae bygythion neu addewidion yn cael eu gadael heb eu cyflawni, nid oes un cyfnewidiad yn Naw: Gan nad yw'r cyfryw fygythion ac addewidion ond ammodol: er nad yw yr ammod bob amser wedi ei rhoddi ar lawr, y mae yn gynnwfedig: Gwel Jer. xviii, 7, 10. Er i gyfreithiau yr Arglwydd gael eu nhewyd, o ran gwahanol amgylchiadau ei eglwys, nid oes un cyfnewidiad yn ewyllys JEHOVAH.

3. Yn ei drigfan. Gan ei fod yn llenwi y nesoedd a'r ddaiar. Jer. xlii, 24. nid yw yn bosibl iddo i symmud o'r naill fan i'r llall fel y gwna creaduriaid. Pan y dywedir y gwna efe nessau at y rhai a nessant atto ef, Hag. iv, 8. Y mae yn gwneuthur hynny trwy ei ddylanwadau a'i weithrediadau. Nid yw yn newid lle pan y mae yn dyfod attom, ond yn ein tynnu ni atto ei hun trwy gyfnewid ein meddyliau, ein ewyllysiau a'n serchiadau, a thrwy ddangos ei drugaredd i ni. Pan y dywedir ei fod yn dyfod i lawr, yr hyn fydd i ni i ddeall yw ei fod yn myned i ofod allan i'w waith newydd o farn neu drugaredd.

4. Yn ei wynfydedigrwydd. Yr oedd Job a'i lygad ar hyn pany y dywedai "Os pechi, pa niwaid a wnei di iddo ef? Os aml fydd dy anwireddau, pa beth yr wyt yn ei wneuthur iddo ef? Os cyflawn fyddi, pa beth yr wyt yn ei roddi iddo ef? neu pa beth y mae efe yn ei gael ar dy law di? Job xxxv, 6, 7. Ni all yr Arglwydd dderbyn dim oddiwrth ddyn nag angel, ond yr hyn a dderbyniant hwy yn gyntaf oddiwrtho, gan hynny ni all ei ddedwyddwch gynhyddu. Ni all dymion annuwiol, nag angylion syrthiedig gymmeryd oddi arno yr hyn oedd yn ei wneuthur yn ddedwydd cyn iddynt hwy gael bod: gan hynny y mae ei wynfydedigrwydd yn parhau yr un bob amfer.

Y mae anghyfnewidioldeb Duw yn eglur, nid yn unig oddiwrth yr Ysgrythyrau a grybwyllwyd, ond hefyd oddiwrth yr ystyriaethau canlynol. 1. Y mae yr enw Jehovah, trwy yr hwn y mae yr Arglwydd wedi amlygu ei hun yn arwyddocau ei fod yn anghyfnewidiol. *Ydwys yr bron ydwysyf.* Ex. iii, 14. 2. Ni's gall gael ei gyfnewid i fod yn well, o ran ei fod yn anfeidrol dda: nag i fod yn waeth, canys yna darfyddai a bod yn anfeidrol berffaith. 3. Nid oes un achos all beri iddo gyfnewid: gan ei fod yn rhagweled y diwedd o'r dechreuad, Ef. xlv, 10. nid yw ddim yn feddiannol ar dymherau ansefydlog. Rhuf. xi, 29. nid yw yn ymddibennu ar neb arall, ond y mae yn alluog i gyflawni yr hyn a fwriadodd.

Oddiyma ni allwn weled, 1. Achos i alaru, wrth feddwl mor annhebyg yw dyn i'r Arglwydd Gwel. Ex. viii, 28, 32. Eph. iv, 14. Gal. i, 6. 2. Arfwydu gyflwr yr annuwiol. Y mae Duw yn ddigllon wrtho bennydd. Pfal. vii, 11. ac ni all Efe ddim cyfnewid yn ei natur na'i ewyllys: Ond bob amfer yr un yn ei gafineb at bechod, ac yn ei fwriad i' gospi yr anedifeiriol. 3. Mawr yw braint y rhai y mae yr Arglwydd yn Dduw iddynt. Pwy bynnag a wnelo gyfnewid y mae eu cyfaill goreu yn para yr un. Y mae ei gyfammod yn anghyfnewidiol. Ef. liv, 10. ei gyngor yn ddianwadol. Hebr. vi, 17. gan hynny ni ddifethir mo honynt byth. Mal. iii, 6. ond hwy a barhant, ac a sicrhair ger ei fron ef. Ps. cii, 28. 4. Y mae yma lawer o galonddid i weddio am y cyfryw bethau a addawyd i'r rhai fydd yn eu ceisio. Ez. xxxvi, 37. Mat. vii, 7. Pe buasai Duw yn gyfnewidiol, ni allasai neb ymddiried yn ei addewidion, ond gan nad yw, gallwn weddio 'n hyderus.

IV. BOD DUW YN HOLLBRESENNOL.

Yr oedd y Syriaid eulyn addolgar yn dywedyd "Mai Duw y mynydd oedd, ac nid Duw y dyffrynoedd oedd yr Arglwydd." 1 Bren. xx, 28.

Yr oedd golwg mwy cywyr gan Sophar, yr hwn a ddywedai " Mae ei fefur ef yn hwy nâ'r ddaiar, ac yn llêd nâ'r môr." Job xi, 9. gan Solom on, pan yr oedd yn dywedyd " Wele y nefoedd, a nefoedd y nefoedd ni allant dy gynnwys di!" 1 Bren. viii, 27. A chan Dafydd wrth ysgrifennu Pſal. cxxxix, 7, 10. " I ba le, meddai efe: yr âf oddiwrth dy Ysryd? ac i ba le y ffoaf o'th wydd? Os dringaf i'r nefoedd, yno yr wyt ti: os cyweirïaf fy ngwely yn uffern, wele di yno. Pe cymmerwn adenydd y wawr, a phe trigwn yn eithafoedd y môr; Yna hefyd y'm tywyfai dy law, ac y'm dalïai dy ddeheu-law." Yr un golygiadau oedd gan Paul, wrth ddywedyd " Nad yw efe, yn ddïau, neppell oddiwrth bob un o honom."

Y mae Duw yn bresennol ym mhob man, 1. O ran ei wybodaeth. Ac nid oes creadur anamlwg yn ei olwg ef: eithr pob peth fydd yn noeth, ac yn agored i'w lygaid ef am yr hwn yr ydym yn fôn. Hêb. iv, 13. 2. O ran ei allu a'i weithrediadau. Oblegid ynddo ef er ym ni yn byw, yn fymud, ac yn bod. Aêt. xvii, 28. Y mae yr Arglwydd yn bresennol lle y mae yn gweithio, fel y mae'r goleuni yn bresennol pa le bynnag y mae yn goleuno. 3. O ran ei hanfod. " Onid ydywf fi yn llenwi y nefoedd, a'r ddaiar? medd yr Arglwydd." Jer. xxiii, 24. Nid oes un lle a ddichon ei gynnwys, nag un fan lle nad yw yn bresennol. Gan hynny, pan yr ydym yn clywed " Fod ein Duw ni yn y nefoedd." Pſal. cxv, 3. nid oes i ni feddwl i fod y nefoedd yn cynnwys ei hanfod: ond bod ei allu, ei ddaioni, a'i ddoethineb, yn cael eu gosod allan yno mewn modd mwy gogoneddus ac ardderchog, nag mewn un man arall. A phan yr ydym yn darllen am yr Arglwydd ynghanol Iſrael. Deut. vii, 21: a bod Duw yn trigo yn ei bobl. 1 Cor. iii, 16. 1 Joan iv, 16. Yr hyn fydd i ni ddeall yw, ei fod ef yno yn ei weithrediadau neillduol, yn goleuo, yn sancteiddio, yn cyffuro, &c. ac yn cyfrannu bendithion angenrheidiol.

Y mae hyn yn cael ei alw yn gyffredin yn bresennoldeb grafol Duw. Felly y mae Duw ym mhell oddiwrth rai pan y maent yn ddieithraid i'r cyfryw weithrediadau neillduol. Yn yr un modd y mae deſgyniad, eſgyniad, mynediad y maith a dyfodiad Duw yn arwyddo presennoldeb ac absennoldeb ei weithrediadau neillduol. A phan y dywedir i fod cyflawnder y Duwdod yn preswyllo ynghrist Col. ii, 9. nid oes i ni feddwl fod natur ddynol Crist yn cynnwys y Duwdod, ond i fod rhyw undeb anhraethol rhwng y ddwy natur.

Oddiwrth holl-bresennoldeb Duw ni allwn ddyfgu, 1. Pa fodd y dylem fyw. Tan yr ystyriaeth o bresennoldeb yr Arglwydd gyda ni bob amfer, ac ymmhob lle: gan gofio fod ein meddyliau, ein geiriau, a'n gweithredoedd yn wastadol yn ei wyddfod. 2. Y mawr achos fydd i alaru oblegid fod y briodoledd hon o eiddo Duw yn cael ei anghofio mor gyffredinol.

Nid oedd Adda yn cofio fod Duw yn holl bresennol pan yr oedd yn ceisio ymguddio ym mhlith prennau'r ardd, ac y mae yr un anghof yn cydfyned a phob gweithred bechadurus. 3. Truenus yw cyflwr yr annuwiol. Y mae y Duw pur, hollalluog, yn erbyn yr hwn y mae yn pechu, a cher bron yr hwn y rhaid iddo ymddangos mewn baru, yn dyft o'i holl annuwioldeb. 4. Ond y mae yma gyffur a chalondid i blant Duw. Pan y byddont yn gweddio, y mae Duw yn bresennol i wrando eu llef. Nid rhaid iddynt waeddi fel offeiriad Baal, canys Duw a glyw yn y dirgel. Mat. vi, 6. Pan y byddont yn rhodio ar hyd glyn cysgod angeu y mae yr Arglwydd gyda hwynt, gan hynny, nid ofnant niwaid. Pf. xxiii, 4.

V. BOD DUW YN HOLLWYBODOL.

Pan yr oedd henuriaid ty Israel yn gwneuthur ffieidd-dra, yn y tywyllwch, yn ystafelloedd y delwau, yr oeddynt yn dywedyd "Nid yw yr Arglwydd yn ein gweled." Ez. viii, 12. Gallafid barnu, oddiwrth iaith y rhai'n, na wyddent ddim am y dadguddiad dwyfol: o herwydd yno ni a welwn mai Duw gwybodaeth yw yr Arglwydd. 1 Sam. ii, 3. ac mai aneirif yw ei ddeall. Psal. cxlvii, 5. Ac y mae Joan yn dywedyd yn eglur "Mwy yw Duw na 'n calon, ac efe a wyr bob peth." Joan iii, 20. Y mae llawer o ragoriaeth rhwng gwybodaeth yr Arglwydd a gwybodaeth creaduriaid, canys y mae Duw, ynddo ei hun, ar un waith, yn adnabod pob peth, yn hollol, ac yn anffaeledig.

Y mae Duw, fel Bod holl-wybodol, 1. Yn ei adnabod *ei hun*. Canys yr Yspryd fydd yn chwilio pob peth: i.e., dyfnion bethau Duw hefyd. Hyn fydd yn gwneuthur ei wybodaeth yn anfeidrol. Nid oes dim yn ei natur yn guddiedig oddiwrtho. 2. Efe a adwaen yr *byn oll a fu mewn amser a aeth heibio*. I ddangos gwagedd eulynod y mae yr Arglwydd yn dywedyd wrthynt "Mynegwch y pethau gynt, beth ydynt, fel yr ystyriom, ac y gwypom eu diwedd hwynt. Ef. xlvi, 22. 3. Y mae Duw yn adnabod yr *byn oll fydd mewn bod yn bresennol*. "Pob peth fydd yn noeth ac yn agored i'w lygaid ef am yr hwn yr ydym yn fôn." Heb. iv, 13. Y mae yn adnabod *pob creadur*, o'r uchaf hyd yr iselaf. "Ac nid oes creadur anamlwg yn ei olwg ef." Y mae yn gweled holl feibion dynion." Psal. xxxiii, 13. Y mae efe yn rhifo rhifedi y ser; geilw hwynt oll wrth eu henwau. Psal. cxlvii, 4. Adwaen, meddai'r Arglwydd, holl adar y mynyddoedd. Psal. l, 11. Ac, meddai Jesu, wrth ei ddysgybillion, Oni werthir dau aderyn y to er ffyrting? ac ni syrth un o honynt ar y ddaiar heb eich Tad chwi. Ac y mae, i.e., holl wallt eich pen wedi eu cyfrif.

Mat. x, 29, 30. Y mae yn adnabod *holl weithredoedd* eu creaduriaid. Onid yw efe, meddai Job, yn gweled fy ffyrdd i? ac yn cyfrif fy holl gamrau? Job xxxi, 4. Ti a gyfrifaisst, meddai Dafydd, fy symmudiadau: dôd fy nagrau yn dy goftrel: onid ydynt yn dy lyfr di? Canys ffyrdd dyn fydd yngolwg yr Arglwydd, ac y mae efe yn dal ar ei holl lwybrau ef. Dihar. v, 21. Efe a wyr am eu *holl eiriau*. Canys nid oes air ar fy nhafod, ond wele, Arglwydd, ti a'i gwyddost oll. Pſal. cxxxix, 4. a'u *holl feddyliau*. Canys yr Arglwydd fydd yn chwilio yr holl galonnau, ac yn deall pob dychymyg meddyliau. 1 Chron. xviii, 9. Canys y Duw cyfiawn a chwilia y calonnau a'r arennau. Pſal. vii, 9. Uffern a dinystr fydd ger bron yr Arglwydd: pa faint mwy calonnau plant dynion. Dihar. xv, 11. ie, a'u *holl bechodau*. Canys efe a edwyn efer ddynion, ac a wel anwiredd. Job xi, 11. 4. Y mae *pob peth fydd i ddyfod* yn hyspys i Dduw. Y mae yn mynegi y diwedd o'r decreuad, ac er cynt yr hyn ni wnaed etto. Eſ. xlvi, 10. Y mae yr holl brophwydoliaethau fydd yn y *Bibl* yn amlygu hyn. Dichon llawer o bethau ymddangos i ni yn ddamweiniol, ond "Hyspys i Dduw yw ei weithredoedd oll erioed. Aſt. xv, 18. 5. Y mae yn adnabod *pob peth a allai fod*. Yr hyn oll a fedr Duw ei wneuthur, er na wna mo hono: a'r hyn a allai gymmeryd lle, er nad yw yn dyfod i ben. Megis y gwelir oddiwrth yr amgylchiadau canlynol. Fe wyddai Duw y gwnaethai arglwyddi Ceilah roddi Dafydd a'i wyr yn llaw Saul, pe buafent yn aros yno. 1 Sam. xxiii, 12. Y buafai Tyrus a Sidon yn edifarhau pe buafent wedi cael manteision Chorazin a Beithſaida. Mat. xi, 21.

Pan y mae yr Arglwydd yn dywedyd y gwnai efe ddisgyn, ac edrych a oedd y Sodomiaid wedi gwneuthur yn hollol yn ol eu gwaedd a ddaethai atto. Gen. xviii, 21. Yr ystyr yw, na fyddai i'r farn a dywalltid arnynt fod yn ddisfail, fel barn fyrbwyll, ac nid i fod Duw yn anwybodus o'r hyn oedd yn myned ymlaen yno. Pan y dywedir fod Duw yn anghofio, yr ystyr yw ei fod, i ateb rhyw ddibenion doeth, yn oedi cyflawni ei addewidion, neu ei fygythion. A phan y dywed y Barnwr "Ni's adnabum chwi erioed." Mat. vii, 23. Y meddwl yw, na buont erioed yn gymmeradwy. Wrth fyfyrto ar y briodoledd hon ni a welwn, 1. Yr achos fydd gennym i fod yn y llwch. Buafai arnom yn fynych gywylydd i ddangos ein hwynebau pe buafai dynion yn gwybod am danom. 2. Y mawr yn fydrwydd fydd yn y byd: pan y byddir yn ymgadw oddiwrth bechod, yn unig am fod dynion yn gwybod am dano: yn cyfaddef pechod yn han-nerog: yn rhoddi addoliad allanol yn unig i'r Arglwydd: ac yn ymfodloni er fod meddyliau anaddas yn cael eu cofleidio. 3. Y cyflwr dychryn-lyd y mae yr annuwiol ynddo. Noddfa dlawd yw lle dirgel, Pſal. xc, 8. gan fod y Barnwr cyfiawn yn gweled anwiredd a cham. Pſal. x, 14.

4. Y cyffur a berthyn i dduwiolion. Fe adwaen yr Arglwydd holl ddychymmygion dynion yn eu herbyn. Pſal. lxi, 19. Ef. xxxvii, 28, 29. eu cyftudd. Ex. iii, 7. en hucheneidiau a'u dagrau. Pſal. xxxviii, 9. lvi, 8. eu gweithredoedd, eu llafur a'u hamynedd. Dat. ii, 2. a'u hangen. Mat. vi, 32.

VI. BOD DUW YN HOLLALLUOG.

Pan y mae Sophar yn fon am Dduw fel bod anchwiliadwy, y mae yn ei ofod allan dan yr enw *Hollalluog*. Job xi, 7. Dan yr unrhyw enw yr amlygodd yr Arglwydd ei hun i Abram. Gen. xvii, 1. ac wrth addaw derbyn y rhai a ymddidolant oddiwrth annuwiolion. 2 Cor. vi, 18. ac wrth wneuthur ei hun yn adnabyddus i Joan yn ynys Patmos. Dat. i, 8. Nid rhyfedd, gan hynny, i Jeremi ddywedyd "Nid oes dim rhy anhawdd iti." Jer. xxxii, 17. Canys "Pob peth fydd bosibl gyd â Duw." Marc. x, 27. Y mae y nerth a welir mewn creaduriaid yn brawf o fwy o nerth yn y creawdwr: gan na's gallasai gyfrannu yr hyn nad oedd ganddo ei hun.

Nid oes i neb feddwl y dichon Duw wneuthur *pob peth* o ran ei fod yn Hollalluog. O herwydd ni all yr Arglwydd wneuthur dim, ac a fyddo yn ddianrhydedd i un o'i briodoliaethau. Ni ddichon Duw ddywedyd 'celwydd, Heb. vi, 18. na gwadu ei hun. 2 Tim. ii, 13. Nid yw yn bosibl iddo edifarhau, newid ei feddwl, bod yn anffyddlon, ymddwyn yn ffol, na gwneuthur dim a dynno ddi-anrhydedd ar ei sancteiddrwydd, ei gyfiawnder, ei ddaioni, na'i wirionedd. Ni all, chwaith, wneuthur yr hyn ag fydd yn arwydd o wendid ac amherffeithrwydd, megis cysgu, rhodio o'r naill fan i'r llall, marw, &c. na'r hyn fydd yn cynnwys gwrth ddywediad megis i beth i fod a pheidio a bod ar yr un amser. Eithr y mae gan Dduw, yn hanfodol ynddo ei hun, nerth i wneuthur beth bynnag a ewyllysio. Pſal. cxv, 3. Ynghyd ag aneirif bethau na chant byth mo'u dwyn i ben. Mat. iii, 29. xxvi, 53. Dyma'r briodoledd fydd yn rhoddi bywyd, neu rym, i'w holl briodoliaethau eraill, megis, trugaredd, cyfiawnder, Doethineb, &c.

Y ffordd oreu i ni i adnabod gallu Dduw yw sylwi ar ei effethiau: ni a gawn, gan hynny, ystyried y pethau canlynol, fel amlygiadau o dragwyddol allu'r Duwdod. 1. *Gwaith y greadigaeth*. Efe a wnaeth y nefoedd, y ddaear, y môr, a'r hyn oll fydd ynddynt. Pſal. cxlvi, 6. amryw-iaeth o greaduriaid. O ddim. Hebr. xi, 3. Heb offerynnau. Ef. 44, 24. yn unig trwy ei air. Pſal. 148, 5. Gen. 1, 3, 5, &c. a phob peth yn dyfod

i fod erbyn ei fod yn dywedyd *Eydded*. 2. *Gweithredoedd Rbagluniaeth*. Y mae yn cynnal pob peth. Heb. 1, 3. Act. 17, 28. Yn dwyn pethau rhyfeddol i ben; a hynny, lawer gwaith, trwy foddion distadl ac annhebygol. Nid gwaith bach a wnaeth Duw trwy lau a llyffaint trwy gyrn hyrddod, a thri chant o wyr dan arweniad Gedeon. Yn rheoli ac yn trefnu natur y creadur yn ol ei ewyllys, trwy beri i'r tan beidio a llosgi, i'r dwfr sefyll yn bentwr, i'r llewod beidio yfglyfaethu, &c. Ac yn gwaredu ei eiddo o ddwyllaw ei gelynion. Ex. 9, 6. Luc. 1, 52. 3. *Gweithredoedd gwyrthiol*. Yr haul a safodd ddiwrnod cyfan. Jos. 10, 13. Gweithredoedd nerthol a wnaethpwyd yn nhir yr Aipht. Natur ddynol Crist a ffurfiwyd mewn modd goruwch-naturiol. Luc. 1, 35. Gwyrthiau mawrion a gyflawnwyd gan yr Iesu. Luc. 11, 20. yn ei adgyfodiad Eph. 1, 9. ac felly y bydd yn adgyfodiad y meirw. Mat. 22, 29. 4. *Cyboeddiad, tanniad, a llwyddiant yr efengyl*. 2 Cor. 4, 7. Yr oedd yr athrawiaeth yn groes i reffwm y byd, i arferiadau'r byd Act. 18, 13. ac i chwantau'r byd. Yr offerynnau yn waelion, a'r moddion oeddynt yn arferyd yn wahanol oddiwrth foddion y byd. 2 Cor. 10, 4. yn erbyn awdurdod, gallu, a synwyr y byd. Act. 19, 28. er y cyfan mawr y llwyddodd. 5. *Gweithrediadau grasfol*. Pſal. 110, 3. 2 Petr. 3. Y mae cyfnewidiad enaid yn cael ei gydmaru i greadigaeth, adgenhedliad ac adgyfodiad. Y mae yn troi yr enaid yn erbyn grym tueddiadau natur, yn erbyn hen ymarferiadau, ac yn erbyn lliaws o brofedigaethau: ac yn gwneuthur hyn gyd â'r fath awdurdod, fel nad oes neb yn medru ei wrthwynebu; ac mor fwynaid fel nad oes neb yn achwyn ar ar ei orchfygwr. Y mae ei allu yn cael ei ddangos pan y mae yn *madden pechod*. Num. 14, 17. Rhuf. 9, 22. yn *cynnal y gweiniad*. Joan 10, 29. Rhuf. 14, 4. gan beri i bob gras ymhelaethu. 2 Cor. 9, 8. a myned a'i waith ynddynt ar gynnydd. 2 Theff. 1, 11. Eph. 1, 19. a phan y mae yn eu cyffuro a'u diddanu. Ef. 65, 18.

Dylai ystyriaeth o allu Duw ein dysgu, 1. I ofni yr Arglwydd a'i addoli. Mat. 10, 28. Jer. 5, 22. 2 Bren. 17, 36. 2. I weddio arno. Eph. 3, 20. 3. I ymddiried ynddo. Rhuf. 4, 20, 21. Ef. 26, 4. 4. I beidio ofni gelynion tra byddom ar lybr ein dyledswydd. Ef. 51, 12, 13. Joan 10, 28, 29. Rhuf. 8, 38, 39. 5. Mai dychrynlyd yw sefyllfa yr annuwiol. Job 10, 7. Pſal. 50, 22. 2 Theff. 1, 9. 6. Na ddylai eglwys Dduw lwfrhau, er bod yn wan, a'i gelynion yn gryfion: Pſal. 121, 2. er fod anhawfderau yn ymddangos ar ffordd cyflawniad yr addewidion. Ef. 46, 11. ac er fod achos yr Arglwydd, lawer gwaith, wedi myned yn isel. Ez. 37, 3.

VII. BOD DUW YN ANFEIDROL SANCTAIDD.

Mynych y mae yr Arglwydd yn cael ei alw yn *Sanct Israel*. Ac nid oes un o'i briodoliaethau yn cael ei gosod allan mewn modd mwy ardderchog, yn yr Ysgrythyrau na'i Sancteiddrwydd, a'i burdeb. Pwy fydd debyg i ti O Arglwydd, meddai Moses, ymmhlith y duwiau? pwy fel tydi yn ogoneddus mewn Sancteiddrwydd? Ex. 15, 11. A phan y gwelodd Eſay Arglwydd y lluoedd yn ei ogoniant, efe a glywodd y Seraphiaid yn gwaeddi, "Sanct, Sanct, Sanct, yw Arglwydd y lluoedd." Eſ. 6, 3. Yr un iaith a arferir gan y pedwar creadur byw a weledd Joan ynghanol yr orfedd faingc. Dat. 4, 8. Sancteiddrwydd Duw yw yr *angenrbeidiol*, a'r *banfodol wrthwynebiad fydd yn ei natur i bob ammburdeb moesawl*. Dyma ogoniant ei holl briodoliaethau, a harddwch ei holl weithredoedd. Ni fyddai holl bresennoldeb, hollwybodaeth, anfeidrol allu, gwybodaeth a doethineb yr Arglwydd ond anhardd heb Sancteiddrwydd. Y mae yr ysgrythyr yn son am angylion sanctaidd, a dynion sanctaidd: Ond "Nid sanctaidd neb fel yr Arglwydd." 1 Sam. 2, 2. Dat. 15, 4. Job 4, 18. o herwydd nid yw yn possibl iddo beidio bod yn sanctaidd yn ei holl ffyrdd. Os llefara, ni all ddywedyd ond y gwir. Ni's gall ymhyfrydu yn yr hyn fydd ddrwg. Pſal. 5, 5. Hab. 1, 13. eithr y mae yn ei gafau ag eitha cafineb. Jer. 44, 4. Am. 5, 21, 22. yn gyffredinol, ie pob pechod, bob amfer, ac ym mhawb. Pſal. 7, 11. Ac fel na's gall roddi calondid i neb i bechu, Jag. 1, 13, 14. ni's gall lai na charu sancteiddrwydd yn ei greaduriaid. Pſal. 11, 7. Y mae'r briodoledd hon yn ymddisgleirio, 1. *Yngwaith y greadigaeth*. A gwelodd Duw yr hyn oll a wnaethai, ac wele da iawn ydoedd. Gen. 1, 31. ond yn neillduoll yn grheadigaeth dyn ar ei lun a'i ddelw ei hun. Gen. 1, 26. yn uniawn. Eccl. 7, 29. Col. 3, 10. Eph. 4, 24. 2. *Yn ei gyfreitbiau*. Pſal. 19, 7, 8. Rhuf. 7, 12. Y mae y gyfraith foefol yn gorchymmyn yr hyn oll fydd yn dda, ac yn gwahardd pob drygioni. Y mae yn dra ehang: yn cyrraedd pob amgylchiad, pob gweithred, pob gair, a phob maddwl: a hynny yn barhaus. Pſal. 19, 9. Felly, y gyfraith seremonïol, trwy orchymmyn cynifer o aberthau dros bechod, fydd yn amlygu cafineb Duw at anghyfiawnder, mewn llythyrennau gwaedlyd. A yr oedd yr holl olchiadau iuddewig yn cyhoeddi fod yr hyn fydd yn debyg i ddrwg yn ffaid yngolwg yr Arglwydd. 3. *Yn yr addewidion a'r bygythion a amlygodd i'r diben i fod yn bannogaethau i'r creadur i gyd-ymffurfio a'i gyfraith*. Y mae y naill yn dangos cariad Duw at Sancteiddrwydd, ar lleill yn gosod allan ei gafineb, at bechod. 4. *Yn y barnedigaethau, yrhai fydd yn arwyddion o'i*

anfoddlonrwydd yn erbyn pechod. Cafineb anheddychol Duw at bechod fydd yn llanw phiolau ei ddigofaint. 5. *Yn nioddefiadau a marwolaeib y Arglwydd Iesu Grifft.* Pan yr oedd Mab Duw yn gwaeddi "Fy Nuw, fy Nuw, pa ham i'm gwrthodaist, yr oedd yn cydnabod sancteiddrwydd yr hwn fydd yn cyfanneddu ym moliant Israel." Pſal. 22, 1, 3. Sancteiddrwydd dynnodd y llen rhwng wynebpryd Duw ag enaid ein Jachawdwr. Ymddengys hyn yn fwy wrth ystyried mawredd yr hwn oedd yn dioddef, a'i agos berthynas i'r Tad. 6. *Yn nerchafiad y cyfryngwr ar ol ei farwolaeib.* Am iddo garu cyfiawnder a chafau anwiredd, trwy ddioddef angau'r groes, i'r diben i ddinystrio pechod, gelyn sancteiddrwydd Duw, ac anrhydeddu'r gyfraith, delw ei burdeb, efe a gafodd ei enneinio ag olew gorfoledd tu hwnt i'w gyfeillion. Heb. 1, 9. 7. *Yngbyfiawnbad pechadur:* ar gyfrif cyfiawnder perffaith, ac nid gyda golwg ar weithredoedd amherffaith y creadur: trwy ffydd, a honno nid yn farw, ond yn puro'r galon. Aſt. 15, 9. 8. *Yn adnewyddiad yr enaid trwy ail enedigaeth.* Pelydr o Sancteiddrwydd Duw yw purdeb y creadur. Y mae yr enaid yn cael ei wneuthur yn gyfrannog o'r ddwyfol anian. 2 Pet. 1, 4. ac wrth edrych ar ogoniant yr Arglwydd, yn cael ei newid i'r un rhyw ddelw, o ogoniant i ogoniant, megis gan Ysryd yr Arglwydd. 2 Cor. 3, 18. 9. *Yn ei ymddugiadau tu ag at y rbai fydd yn feddiannol ar Sancteiddrwydd.* Y maent yn cael cymdeithas ag ef yn bresennol. 1 Joan 1, 7. ac yn y diwedd hwy gant ei weled megis ag y mae. 1 Joan 3, 2, 3. 10. *Yn alludiaeth dragywyddol yr annuwiol oddi ger ei fron.* Heb Sancteiddrwydd ni chaiff neb weled yr Arglwydd Heb. 12, 14.

Oddiwrth Sancteiddrwydd y Duw-dod gallwn ddyfsgu, 1. Mor belled y mae dyn wedi myned oddiwrth Dduw trwy y cwmp Eph. 4, 18. 2. Gymmaint o achos fydd gennym i fod yn y llwch. 1 Sam. 6, 20. Ef. 6, 2, 3. 3. Mawr drueni yr annuwiol. Pſal. 5, 4. 4. Yr ynfyrwydd a'r drwg o wawdio a distyrŷ Sancteiddrwydd, yr hyn yw gogoniant y Creawdwr. 5. Gyd a pha barch y dylem agosau at Dduw. Pſal. 111, 9. 6. Na ddylem roddi clust ymwrandawiad i unrhyw brofedigaeth i bechod. 7. Y calondid fydd gan blant Duw i ymddiried yn yr Arglwydd. Ef. 41, 14.

VIII. BOD DUW YN ANFEIDROL GYFIAWN.

Y mae Paul yn gofyn, A oes anghyfiawnder gyd â Duw? ac yn ateb, fel un a fyddai yn ffieiddio'r cyfryw feddwl, Na atto Duw. Rhuf. 9, 14. Yr oedd meddyliau mor barchus am yr Arglwydd gan Moses yr hwn a

ddywedai " Ei holl ffyrdd ydynt farn. Duw gwirionedd a heb anwired, cyfiawn ac uniawn yw efe." Deut. 32, 4. Dafydd ynteu a ddywedai " Da ac uniawn yw yr Arglwydd." Pſal. 25, 8. ac mewn man arall, " Cyfiawn ydwyf ti o Arglwydd, ac uniawn yw dy farnedigaethau. Pſal. 119, 137. a thrachefn, " Fel mynyddoedd cedyrn y mae dy gyfiawnder." Pſal. 36, 6. Y mae yr Arglwydd yn ymorfoleddu yn ei gyfiawnder, fel un amlygiad o'i ragoriaeth ar eulynod, pan y mae yn dywedyd, " Nid oes Duw arall onid myf: yn Dduw cyfiawn, ac yn Achubydd. Ef. 45, 21.

Y mae perthynas agos rhwng Sancteiddrwydd a chyfiawnder Duw. Y mae rhai yn meddwl nad oes dim rhagoriaeth rhyngthynt. Gellir ystyried Cyfiawnder Duw, fel amlygiad o'i Sancteiddrwydd. Sancteiddrwydd Duw yw gwreiddyn ei gyfiawnder: a chyfiawnder syn cyfiawni yr hyn y mae Sancteiddrwydd yn ei orchymmyn. Ond wrth gyfiawnder Duw y mae i ni ddeall, y tueddiad sydd yn yr Arglwydd i roddi iddo ei hunan, ac i'w greaduriaid yr hyn sydd uniawn a chymmwyys.

Gellir sylwi ar amrywiol amlygiadau o gyfiawnder Duw: canys " Cyfiawn yw yr Arglwydd yn ei holl ffyrdd." Pſal. 145, 17. ond yn neillduol, 1. *Yn ei arfaeth.* Dyma'r hyn oedd yngolwg yr Apostol pan yr oedd yn gofyn a oes anghyfiawnder gyd â Duw? Rhuf. 9, 11, 15. Ni buasai un creadur yn cael cam pe buasai pob trofledwr yn cael ei gospi yn ol ei haeddiant. Pale, gan hynny, mae yr anghyfiawnder o fwriadu achub rhai, a gadael eraill i ddioddef yr hyn a haeddasant? 2. *Yn holl oruwch-wiliaethau ei ragluniaeth.* Y mae yn trefnu pob peth mor gyfiawn, fel y mae " Ei holl weithredoedd yn wirionedd, a'i lwybrau yn farn." Dan. 4, 37. Rhan o gân Moses a chan yr Oen yw " Cyfiawn a chywir yw dy ffyrdd di Brenin y Saint." Dat. 15, 3. 3. *Yn ei farnedigaethau.* " Canys cyfiawn yw ger bron Duw dalu cystudd i'r rhai sydd yn eich cystuddio chwi." 2 Theff. 1, 6. Nid ydynt, un amser yn drymmach nag a haeddodd trofedd o gyfraith Duw, yr hyn sydd yn ddiystyrwch ar ei benarglwyddiaeth, ei ddaioni, a'i amynedd. Ac yn fynych y gwelir barnedigaethau yn dwyn tebygolrwydd i'r trofedd. Pan y torrodd Israel fodiau dwylaw a thraed Adoni-bezec, y mae yn cydnabod cyfiawnder Duw gan ddywedyd " Fel y gwnaethum, felly y talodd Duw i mi." Barn. 1, 6, 7. Am i Israel beidio gadael i'r tir i orphwys bob faith flynedd, hwy a gawfant eu caethgludo i Babylon ddeng mlynedd a thrugain, nes mwynhau o'r wlad ei Sabbothau. 2 Chron. 36, 21. Y mae yr Angylion yn cydnabod cyfiawnder Duw pan y mae yn rhoddi gwaed i'w yfed i'r rhai a dywalltasant waed Saint a phrophwydi. Dat. 16, 5, 7. 4. *Yngbospedigaeth pechod ynghorff y cyfryngwr.* Yr hwn a osododd Duw yn iawn, trwy ffydd yn ei waed ef, i ddangos ei gyfiawnder ef. Rhuf. 3, 25. Gras Crist a'i cymhellodd i gymmeryd pechod

arno, ond yn ei ddioddefiadau chwerwon y mae cyfiawnder Duw yn fywynnu'n ddisglair. Gan hynny y mae yr Arglwydd yn Dduw cyfiawn, ac yn Achubydd. Ef. 45, 21. 5. *Yn maddeuant pechod.* Nid yw yn cyfrif yr anwir yn gyfiawn. Ex. 34, 7. Ond y mae yn dangos ei gyfiawnder pan y mae yn cyfiawnhau y neb fydd o ffydd Jesu. Rhuf. 3, 26. 1 Joan 1, 9. 6. *Yn y ceryddon a pha rai y mae yn ymweled ac anwireddau ei blant.* Pſal. 89, 30, 32. Pan y mae Sion yn cael ei cheryddu, y mae ganddi achos i ddywedyd gyd a'r prophwyd "Dioddefaf ddig yr Arglwydd, canys pechais i'w erbyn: Mic. 7, 9. 7. *Yn y gwobrauon ag y mae yn roddi i'w bobl.* Cyfiawn yw ger bron Duw roddi esmwythdra i'r rhai a gyftuddir er mwyn teyrnas Duw. 2 Theff. 1, 7. y Barnwr cyfiawn a rydd goron cyfiawnder. 2 Tim. 4, 8. Canys nid yw Duw yn anghyfiawn, fel yr anghofio waith a llafurus gariad a ddangosodd ei bobl tu ag at ei enw ef. Heb. 6, 10. Nid yw eu gweithredoedd wedi haeddu'r wob: ond y mae Crist wedi haeddu, a Duw wedi addaw y bendithion a gant fwynhau, yn hollol o ras. 8. *Yn nydd y farn y bydd amlygiad helaeth a chyffrdinol o gyfiawnder Duw.* Pan y barna Duw y byd mewn cyfiawnder, Act. 17, 31. y datguddir cyfiawn farn Duw. Rhuf. 2, 5. Ni bydd yno ddim derbyn wyneb. 2 Chron. 19, 7. Rhuf. 2, 11. ond y barnwr a rydd i bawb yn ôl ei weithred. Mat. 16, 27. Rhuf. 2, 6. 2 Cor. 5, 10.

Mewn ffordd o addysg ni allwn weled, 1. Y rhesymmoldeb o roddi ufudd-dod i orchymynnion yr Arglwydd. "Y mae'r gorchymyn yn sanctaidd, yn gyfiawn, ac yn dda. Rhuf. 7, 12. 2. Yr angenrheidrwydd i ymofyn am gyfiawnder amgenach na'n heiddo ein hunain i ymddangos ger bron Duw. Phil. 3, 9. 3. Yr afresymmoldeb o ymryffon a'r Arglwydd oblegid yr hyn y mae yn ei wneuthur. Ef. 45, 9. Rhuf. 9, 20. 4. Yr achos fydd gan bawb i fod yn oftyngedig ac yn foddlongar tan law Duw. Gellir gweled siamplau rhagorol o hyn i Sam. 3, 18. Pſal. 39, 9. 2 Sam. 15, 25, 26. Job 1, 21. Mat. 26, 39. 5. Arfwydu gyflwr yr annuwiol. Y mae yn tryfori iddo ei hun ddigofaint erbyn dydd y digofaint, a datguddiad cyfiawn farn Duw. Rhuf. 2, 5. 6. Dedwyddwch eglwys Dduw. "Yr Arglwydd cyfiawn fydd yn ei chanol; ni wna efe anwiredd: yn foreu y dwg ei farn i oleuni. Zeph. 3, 5. Pa le bynnag y byddo gorthrymder bydd cyfiawnder yn Sion, gan fod y Duw cyfiawn yno.

IX. BOD DUW YN ANFEIDROL DDOETH.

Mynych iawn y mae yr ysgrhythrau yn priodoli Doethineb i'r Arglwydd. Y mae efe yn ddoeth o galon ac yn alluog o nerth. Job 9, 4.

Gyd ag ef y mae doethineb, a chadernid, cyngor a deall fydd ganddo. Job 12, 13. Cadarn o gadernid a doethineb yw efe. Job 36, 5. Doethineb a nerth ydynt eiddo ef. Dan. 2, 20. Ac mewn amrywiol fannau y mae yn cael ei alw "Yr unig ddoeth." Rhuf. 16, 27. 1 Tim. 1, 17. Jud. 25. Gan nad oes neb arall yn meddiannu doethineb perffaith, cyffredinol, gwaftadol, ac anffaeledig, a hynny o angenrheidrwydd. Dyma yr achos pa ham y dywedir ei fod yn gosod ynfyrdrwydd yn erbyn ei angylion. Job 4, 18. Nid rhyfedd i'r Apostol ddywedyd "Oh ddyfnder golud doethineb a gwybodaeth Duw." Rhuf. 11, 33. Y mae yn rhaid iddo fod yn anfeidrol ddoeth, oblegid efe fydd yn rhoddi doethineb i'r doethion, a gwybodaeth i'r rhai a fedrant ddeall. Dan. 2, 21. o herwydd ni all neb gyfrannu yr hyn nad oes ganddo. A phan y mae Duw yn golygu y diben mwya priodol tu ag at ddwyn ei amcanion i ben, yn gwneuthur pob peth yn yr amser mwya cyfaddas, yn rhagweled, ac yn parottoi gyferbyn a'r hym a fyddo yn tueddu i'w rwystro i gyflawni ei fwriadau; y mae yn eglur ei fod yn anfeidrol ddoeth. Gellir gweled y briodoledd ogoneddus hon o eiddo'r Duwdod

1. *Yngwaith y greadigaeth.* Mor lliosog yw dy weithredoedd o Arglwydd! gwnaethost hwynt oll mewn doethineb. Psal. 104, 24. Yr Arglwydd trwy ddoethineb a seiliodd y ddaiar; trwy ddeall y sicrhaodd efe y nefoedd. Dihar. 3, 19. Pwy ond Bod anfeidrol ddoeth a allasai lunio, o'r unrhyw ddefnyddiau, y fath lù ancirif o greaduriaid, o amrywiol ddull a gwahanol gynheddfau? Pwy ddiehon edrych ar drefn a sefyllfa yr amrywiol greaduriaid, fel aelodau ynghorff mawr y byd, yn ateb y naill i'r llall, mewn modd mor brydferth ac ardderchoy, heb ganfod doethineb eu Creawdwr? Yn yr un modd, y mae cymmwylder pob peth i ateb diben ei greadigaeth, ynghyd a chyd-drawiad pob rhan i ddwyn yn y blaen ddiben cyffredin, yn cyhoeddi yn uchel "Mai doeth yw'r Bod awnaeth y byd."

2. *Yngwahanol dueddiadau a sefyllfa dynol-ryw.* Pe buasai pawb yn llafurwyr pwy fuasai yn gwneuthur arfau i aredig a medi? Pe buasai pawb yn grefftwyr pwy fuasai yn trin y ddaiar i'r diben iddynt gael ymborth? Diles iawn fuasai'r cyfoethogion mewn gwladwriaeth heb y tlodion; ac anghysurus fyddai sefyllfa'r tlodion heb y cyfoethogion.

3. *Yn ei gyfraith.* Yma mae Duw yn ymddwyn tu ag at ddyn fel creadur rhesymol trwy ei rwymo i ufudd-dod, a diogelu iddo wobwr. Y mae y gyfraith yn cyrraedd ac yn rhwymo y gydwybod, ac yn tueddu at leshad a daioni cyffredinol, gan ei bod yn cael ei chyflawni mewn un gair, sef cariad.

4. *Yn ei waith yn goruwch-lywodraethu drwg mofol, neu bechod.* Er mor-

ffaidd yw pechod ynddo ei hun, oddi yma y mae Duw wedi cymmeryd achlysur i ddwyn gogoniant enwedigol i rai o'i briodoliaethau, yn neill-
duoll ei gyfiawnder yn cospi, a'i drugaredd yn madden: A chwmp dyn
a fu yn achlysur iddo gael ei dderchafu i gyflwr mwy ardderchog na'r
hwn y syrthiodd o hono. Brodyr Joseph a'i gwerthasant o gynfigen, ond
Duw a drefnodd hynny i gadw yn fyw bobl lawer. Gen. 50, 20. Yr
Juddewon a groeshoeliasant Grift a dwylaw anwir. Aët. 2, 23. Eithr
y gwaed a dywalltasant fydd yn glanhau oddi wrth bob pechod. Ac y
mae gweddillion llygredd ym mhlañt Duw yn cael ei orowch-lywodraethu
i'w gwneuthur yn fwy gostyngedig, gwiliadwrs, a diwyd; i'w dwyn i
weled mwy o werthfawrogrwydd gwaed Crist, ac i ymnerthu yn fwy yn
yr Arglwydd, ac ynghadernid ei allu ef.

5. *Yngbospedigaeth pechod.* Y mae efe yn ddoeth, ac a ddaw a chospedigaeth. Ef. 3t, 2. Y mae'r gofp yn ateb i'r trosedd. Dwfr yrafon yn yr hon y boddafid plant yr Hebreaid a drowyd yn waed a Pharab a'i ben-
defigion a foddwyd yn y môr. Y mae'r farn yn syrthio yn yr amser mwyaf priodol. Trigolion yr hen fyd a foddwyd pan yr oeddynt wedi cyflawni rhyfedi eu pechodau, ond nid cyn i Noa a'i deulu fyned i mewn i'r arch.

6. *Ym mbrynedigaeth pechaduriaid trwy Jesu Grift.* Y mae Crist wedi ei groeshoelio yn allu Duw, ac yn ddoethineb Duw i'r rhai a alwyd. 1 Cor. 1, 24. Ac ynddo ef y mae holl drysorau doethineb a gwybodaeth yn guddiedig. Col. 2, 3. Ym marwolaeth Crist y gwelir y casineb mwyaf at bechod, a'r cariad mwyaf at bechadur: Y pechadur yn cael ei achub yn yr un ffordd ag y mae pechod yn cael ei gondemnio. Yma y gwelir yr hyn oedd yn di-anrhydeddu yr Arglwydd fwyaf, sef pechod, yn cael ei wneuthur yn achlysur i ddwyn y gogoniant mwyaf iddo. Y mae y priodoliaethau y meddyliaf id eu bod yn galw am ddinystr y pechadur yn cael eu gogoneddu yn ei gadwedigaeth; ac y mae'r priodoliaethau rhai'n, sef cyfiawnder, sancteiddrwydd, a gwirionedd, yn gofyn cadwedigaeth credinwyr, ac yn fwy gogoneddus yn eu hachubiaeth nag y buafent yn namnedigaeth y troseddwr. Pa fwyaf a bechodd neb o'r etholedigion, mwya yw gogoniant Duw yn eu prynedigaeth. Rhuf. 5, 20. Y mae'r euog yn cael ei wneuthur yn ddi-euog, a'r hwn nad oedd ganddo gyfiawnder yn cael ei wneuthur yn gyfiawn. Nid yw'r pechadur ddim yn cael ei gospi, ond nid oes un calondid iddo i bechu, ond yr annogaeth gadarna i'w gogoneddu yr Arglwydd. Ym marwolaeth y groes gwelwn iawn yn cael ei roddi na allafai'r pechadur dalu byth, a gwirionedd Duw yn cydsefyll a'i ddaioni a'i drugaredd. Yma y gwelwn anrhydedd Duw a ddedwyddwch mwyaf y creadur. Cafodd teyrnas Satan ei dadymchwelyd yn

yn natur ag oedd ef wedi ei gorchfygu, ac Jechyduriaeth ei dwyn oddiam-gylch trwy foddion an-nhebygol, sef darostyngiad Mab Duw, a'i ddarostyngiad yn agor y ffordd i'r gwaredwr gael ei anrhydeddu a'i ogoneddu yn oes oesoedd.

7. *Ym mhregethiad, a llwyddiant yr efengyl.* Yr amser cynta y pregethwyd edifeirwch a maddeuant pechodau yn enw yr Arglewydd Jesu oedd ar ddydd y Pentecost, pan yr oedd yr Juddewon o bob gwlad wedi ym gasglu ynghyd i Jerusalem. Nid Philosophyddion, ond pysgodwyr, a dynion heb fwynhau fawr o fanteision dynol oedd yr offerynnau a gymmerodd yn ei law. Ni's gallodd erledigaethau rwystro'r gwaith i fyned ym mlaen, ond Duw a'u goruwch-lywodraethodd i fod yn foddion i danner gwybodaeth o'r Jechydwriaeth.

8. *Yn nbroedigaeth encidiau.* Nid llawer o'r doethion, o'r galluogion, na'r boneddigion, ond ffol bethau, a gwan bethau. 1 Cor. 1, 26, 27. Y mae yn fynych yn galw rhai o'r blaenoriaid yngwasanaeth y diafol: ac yn adeiladu y deml mwya hardd a'r defnyddiau a fuafem ni yn ystyried yn fwya anghymmws. Y mae yn dewis yr amser mwya cyfaddas. Pan yr oedd Saul ar fin uffern, ac yn barod i ddifa yr eglwys yn Damascus y galwodd Duw ar ei ol. Nid yw yn gyrru dyn at yr hyn nad oes ganddo un cariad; ond yn goleuo'r deall ac yn plygu yr ewyllys, yn awdurdol, ond heb drais, gan ofod o flaen yr enaid yr hyn sydd dda, hyfryd, a buddiol.

9. *Yngbyfiarwchbad pechaduriaid, trwy ffydd.* Yn y ffordd yma y mae ystyriaeth o ddiriwiad dyn yn cael ei gadw yn barhaus ar ei feddwl, balchder yn cael ei gadw i lawr, y creadur yn cael ei gadw yn y llwch, a Duw yn unig yn cael ei dderchafu.

10. *Yngofidiau a chystuddiau ei bobl.* Pan y mae yr eglwys yn cael ei herlid fwya, dyna'r amser y mae hi yn fwya pur. Cystuddiau Job a amlygasant ei amynedd, a gwirionedd ei gariad at Dduw: felly y mae gofiadau'r Saint yn foddion i ddeffroi gratulau cysglyd, ac i wanhau eu llygredigaethau: ac angau, ynddo ei hun yn gyflog pechod, a wneir iddynt hwy yn borth i'r nefoedd.

Gwelwn oddi yma, 1. Y mawr ddrwg o ddwyn i mewn i addoliad yr Arglwydd drefniadau ac ymarferiadau y rhai nad ydynt o ddwyfol ofodiad: fel pe na buasai Duw yn ddigon doeth i drefnu yr hyn sydd yn angenrheidiol yn ei dŷ: ac hesyd y drwg o esgeuluso y moddion a drefnodd Duw, fel pe buasai yr Arglwydd yn trefnu yr hyn sydd yn afreidiol. Pan yr oedd y Phariseaid a'r cyfreithwyr heb eu bedyddio gan Joan, dywedir eu bod yn di cystyru cyngor Duw. Luc. 7, 30. 2. Yr ynsydrwydd o ddiystyru dwyfol wirioneddau oblegid eu bod uwchlaw ein cyrhaedd- iadau ni. Er na all ein deall ni eu hamgyffred, y mae yn ddigon o sail

I'w credu, mai anfeidrol ddoeth yw yr hwn a'i llefarodd. 3. Na ddylai neb feio ar weithredoedd yr Arglwydd, na cheisio cyfarwyddo yr unig ddoeth pa fodd i ymddwyn, gwel. Jon. 3, 10. 1 Sam. 15, 15. nag ymryson a'r Hoillalluog mewn grwgnachrwydd ac anfoddlonrwydd. Job 40, 2. 4. I ba le i droi ein hwyneb i ymosyn am ddoethineb. Od oes ar neb eisiau doethineb gofynned gan Dduw. Jag. 1, 5. 5. Y cyfur a berthyn i bobl Dduw ym mhob amgylchiad. Os ydynt mewn cyfyngderau, dan gyfuddiau, yn cyfarfod a phrofedigaethau, a Duw yn oeddi ateb eu gweddiau, y mae golwg ar anfeidrol ddoethineb eu Duw yn ddigon i'w diddanu a'u dal i'r lan.

X. BOD DUW YN ANFEIDROL DDA.

Pan yr oedd Moses yn attolygu i'r Arglwydd ddangos iddo ei ogoniant, fe ddywedodd Duw y gwnai i'w *holl ddaioni* fyned heibi o flaen ei wyneb. Ex. 33, 18, 19. Ond os edrychwn i mewn i'r ysgrythyrau ni allwn weled yr un gwrthddrych ag a welodd Moses. Canys "Daionus yw yr Arglwydd i bawb." Pſal. 145, 9. Ac mor fawr, meddai 'r Pſalmydd, yw dy ddaioni, a roddai i gadw i'r sawl a'th ofnant; Pſal. 31, 19. a thra chefn, Profwch a gwelwch mor dda yw yr Arglwydd. Pſal. 34, 9. ac mewn man arall Da ydwyf a daionus. Pſal. 119, 68. ac meddai 'n Harglwydd "Nid oes neb da ond un, sef Duw." Marc. 10, 18. hynny yw, neb yn hanfodol, anfeidrol, berffaith, ac anghyfnewidiol dda. Wrth ddaioni 'r Arglwydd y mae i ni ddeall "Y tueddiad fydd yn Nuw i ymddwyn yn haelionus, neu ei barodrwydd i gyfrannu i'w creaduriaid." Pan y mae gwrthddrychau ei haelioni yn druenus y mae ei ddaioni yn cael ei alw yn drugaredd, a phan y maent yn cael eu hyftyried yn anheilwng y mae yn myned tan yr enw gras. Y mae yma le i draethu am goffadwriaeth *amllder daioni* yr Arglwydd. Pſal. 145, 7. Ond ni bydd i ni ond sylwi yn fyrr ar yr amlygiadau canlynol

1. *Gwaith y creadigaeth.* A gwelodd Duw yr hyn oll a wnaethai, ac wele da iawn ydoedd. Gen. 1, 31. Yr oedd y cyfan a greodd Duw yn dda: eithr y mae ei ddaioni i'w weled yn neillduol ynghreadigaeth dyn. Duw a'i gwnaeth ar ei ddelf ei hun, Gen. 1, 26, 27. Rhoddodd iddo gorph ardderchog, ac enaid o gynheddfau gogoneddus. Parottodd yn helaeth ar ei fedr. Gen. 1, 28, 30. 2, 9. ac fel na byddai yn unig efe a roddodd ymgeledd cymmwys iddo. Gen. 2, 18. felly hyd heddyw ffordd Duw yw achub blaen dyn a bendithion daioni. Pſal. 21, 3.

2. *Gofal yr Arglwydd am ei holl creaduriaid.* Dyn ac anifail a gedwi di

• Arglwydd. Pſal. 36, 6. Efe fydd yn rhoddi i'r anifail ei borthiant: ac i gywion y gig-fran pan lefant. Pſal. 147, 9. a chanddo ef y mae y cenawon llewod yn ceisio eu bwyd. Pſal. 104, 21. Ac i ddynol-ryw y mae yn rhoddi gwlaw o'r nesoedd, a thymmorau ffrwythlon, gan lanw eu calonnau a lluniaeth, ac a llawenydd. Act. 14, 17. ac y mae yn cadw eu mynediad a'u dyfodiad. Pſal. 121, 8.

3. *Y gyfraith a roddwyd i ddyn fel rheol bywyd.* Y mae'r gorchymmyn yn sanctaidd, yn gyfiawn, ac yn dda. Rhuf. 7, 12. Yr oedd y gyfraith a roddwyd i ddyn ar y cyntaf yn tueddu at ei ddedwyddwch: ac o oes i oes, heddwch mawr fydd i'r rhai a'i carant. Pſal. 119, 165. A'i orchymynnion ef nid ydynt drymmion. 1 Joan 5, 3. Ac y mae yr annogaethau i ufudd-dod oddiwrth addewidion a bygythion yn tarddu oddi ar ddaioni; o herwydd y mae yn addaw fel y byddo iddo wabrwyo; ac yn bygwth fel na byddo angenrheidrwydd iddo gospi am drosedd.

4. *Anfoniad Jezu Grift i gadw pechaduriaid.* Nid oedd ar yr Arglwydd un rhwymau i achub neb: ac ni's gallasai dim ond ei ddaioni ei gymhell i fwriadu achub creaduriaid syrthedig. Am hynny y mae yr Apostol yn dywedyd mai yn hyn yr eglurwyd cariad Duw tu ag attom ni, oblegid danfon o Dduw ei uniganedig fab i'r byd, fel y byddem fyw trwyddo ef. 1 Joan 4, 9. Y mae daioni yr Arglwydd yma, yn drugaredd, yn ras, ac yn gariad. Gallwn ystyried yn neillduol yr *anrbydedd a ofodwyd ar y ddynol*. Ar ol syrthio mor ifel, hi a gafodd ei huno a'r natur ddwyfol ym mherfon Mab Duw. *Yr hyn a roddodd Duw i achub pechaduriaid.* Ei unig-anedig Fab. Joan 3, 16. gwir lun ei berson, a disgleirdeb ei ogoniant. Hebr. 1, 3. *Y dioddefiadau yr aeth y gwaredwyr tanynt.* Tlodi, gwradyddiadau, poenau corphorol, marwolaeth, a melldith. *A chyflwr y rhai yr oedd Crist yr dioddef trostynt.* Pechaduriaid, annuwiolion, gelynyion. Rhuf. 5, 6, 8, 10. tan y felldith. Gal. 3, 10. ac analluog i waredu eu hunain.

5. *Troedigaeth pechaduriaid.* Yn fwya cyffredin y gwael a'r distadl. 1 Cor. 1, 26, 28. ac yn fynych y mwya annuwiol. 1 Cor. 6, 9, 11. pan y maent yn llawn o elyniaeth yn ei erbyn, Col. 1, 21. wrth eu bodd yn eu trueni, ac yn analluog i waredu eu hunain, Y mae Duw yn eu galw i'w rhyfeddol oleuni, ac yn eu derchafu i sefyllfa well na'r hon y syrthiodd Adda o honi. Joan 10, 10.

6. *Y cyfiammod newydd.* Yn hwn y mae yn ymrwymo i oleuo deall eu bobl, i fadden eu pechodau, i ysgrifennu ei gyfraith yn eu calon, ac i fod yn Dduw iddynt. Heb. 8, 10, 12. Y mae pob bendith yn gynnwysedig yn y pethau hyn.

7. *Yr ammod ar ba un y mae bendithion y cyfiammod yn cael eu mwynhau, sef*

fydd. Nid perffaith ufudd-dod, yr hyn allasai Duw ofyn, na serenion na'r gyfraith, y rhai oeddynt yn faich trwm: ond fydd, trwy yr hon y mae yr enaid yn derbyn yr Arglwydd yn ewyllysgar.

8. *Tiriondeb yr Arglwydd wrth alw ar ol pechaduriaid, a'i barodrwydd few derbyn.* Y mae fel un yn ymosiduo oblegid fod dynion yn gwrthod ei ddaioni, Pſal. 81, 13. Luc. 19, 42. yn gwahodd gyda'r taerni mwya dyffryfol, 2 Cor. 5, 20. ac yn rhag flaenu eu cyfaddefiad, trwy eu cofleidio pan y byddont yn dychwelyd atto. Luc. 15, 20. gan ateb cyn galw o honynt arno. Ef. 65, 24.

9. *Ymddugiad Duw tu ag at ei bobl.* Y mae yn rhoddi iddynt ei air, yn yr hwn y mae yn llefaru mewn iaith ddynol, i'r diben i'w goieuo, eu cyfarwyddo, a'u diddanu: a'i ordinhadau, yn y rhai y mae yn gosod o flaen eu llygaid, y moddion a drefnodd ei ddoethineb i gadw pechaduriaid. Y mae yn sylwi ar eu dagrau, Pſal. 56, 8. ac yn gwneuthur lles iddynt trwy gyfluddiau ac erledigaethau: Pſal. 119, 71. 1 Cor. 11, 32. 2 Cor. 1, 5, 12, 10. Hebr. 12, 10, 11. Y mae yn ateb eu gweddian, Pſal. 31, 21, 22. Eph. 3, 20. ac yn goruwch-lywodraethu eu profedigaethau, trwy roddi nerth iddynt i'w hwynebu, a'u gwneuthur yn foddion i loywi eu grasfau, eu cadw rhag pechu, a'u cymhwyso i'w wafanaeth.

10. *Y parottoad y mae Duw wedi ei wneuthur gyferbyn a'i bobl.* "Mor sawr yw dy ddaioni a roddaiſt i gadw i'r sawl a'th ofnant." Pſal. 31, 19. Coron y bywyd, Dat. 2, 10. Gorfedd faingc, Dat. 3, 21. digonolrwydd llawenydd, a digrifwch yn dragywydd. Pſal. 16, 11.

Y mae daioni yr Arglwydd yn ein dysgu, 1. Ei fod yn wrthddrych cymmwys i ymddiried ynddo. Pſal. 34, 8. 2. Yr achos fydd gennym i alaru ac i edifarhau; wrth gydmaru ein hymddugiad ni tu ag at Dduw, a daioni Duw tu ag attom ni. 3. Fod gennym galondid mawr i fyned atto mewn gweddi. Mat. 7, 11. 4. Y rhyman fydd ar ei bobl: i foliannu yr Arglwydd am ei ddaioni a'i ryfeddodau. Pſal. 107, 8, 15, 21, 31. i ddysgu ei ddeddfau a'i wafanaethu. Pſal. 119, 68. i fod yn foddion ym mhob amgylchiad: gan y gwna'r Duw da i bob peth gyd-weithio er eu daioni, Rhuf. 8, 28. ac i ymdrechgu i fod yn debyg iddo. Mat. 5, 44, 45. trwy dosturio wrth wrthddrychau tosturi, a gwneuthur daioni i bawb, i.e. i'w gelyniaion pan y caffont gysleudra.

XI. BOD DUW YN ANFEIDROL YN EI AMYNEDD.

Cangen o ddaioni a thrugaredd yr Arglwydd yw ei amynedd. Y mae angylion yn gyftal a dynion yn wrthddrychau daioni y Creawdwr:

creadur mewn trallod a thrueni yw gwrthddrych trugaredd: ond ni all ond creadur euog fod yn wrthddrych amynedd. Un o enwau'r Arglwydd yw "Duw'r Amynedd." Rhuf. 15, 5. Ac fe ddywed yr Apostol ei fod ef yn hir-ymarhous tu ag attom ni. 2 Pet. 3, 9. Ac yn aml iawn y dywedir ei fod ef yn "hwyrfrydig i ddig." Ex. 34, 6. Num. 14, 18. Nehem. 9, 17. Psal. 86, 15. 103, 8. 145, 8. Joel 2, 13. Jon. 4, 2. Nah. 1, 3. Wrth Amynedd Duw y mae i ni ddeall "Ei barodrwydd i oedi tywallt ar bechaduriaid y farn maent yn haeddu." Marwolaeth Jesu Grist yw sylfaen dwyfol amynedd. Nid yw'r briodoledd hon yn cael ei hamlygu ond yn y byd hwn yn unig: ond yma y mae yn cael ei harfer o oes i oes, ac mor eglur i'w gweled ag un briodoledd yn Nuw. Ni a gawn sylwi ar rai amlygiadau o honi.

1. *Arfer gyffredin Duw yw hir oedi cyn tywallt y farn baeddiannol am bechod.* Cyfiawn a fuasai i Adda gael ei daro a marwolaeth mor fuan ag y dechreuodd ei feddwl wyro, eithr ei fywyd a arbedwyd dros naw cant a deg ar hunain o flynyddoedd. Gen. 5, 5. ac er i Israel gyffeiliornu yn eu calon. Psal. 95, 10. efe a oddefodd eu harferion hwynt ddeugain mlynedd yn yr anialwch. Act. 15, 18.

2. *Y mae yn rhoddi rhybudd cyn i'r farn ddisgyn.* Cafodd trigolion yr hen syd chwech ugain mlynedd o rybudd cyn i'r diluw ddyfod. Gen. 6, 3. Joseph a anfonwyd i'r Aipht i ragfynegi'r newyn, a phrophwyd ar ol prophwyd i ragddywedyd y cai'r Juddewon eu caethgludo i Babylon: Diben y cyfryw rybuddion yw galw ar ddynion i edifeirwch, i'r diben i farnedigaethau i gael eu rhagflaenu a'u hattal.

3. *Pan y mae yn cospi, nid yw'r farn ddim mor drom a'r hyn a baeddodd pechod.* Ni chyffrodd ei holl lid. Psal. 78, 38. Nid yn ol ein pechodau y gwnaeth efe a ni: ac nid yn ol ein hanwireddau y talodd ef i ni. Psal. 103, 10. ond y mae yn ein cospi yn llai na'n hanwiredd. Ezr. 9, 13. Ni ddarfu i'r Arglwydd ddifuddio Adda o wasanaeth y creaduriaid, ac o bob eysur, pan y cafodd ei droi allan o ardd Eden.

4. *Y mae yn tywallt ei lid yn raddol, ac nid ar unwaith.* Nid oedd y lindys, na'r ceiliog y rhedyn, na phŷf y rhwd yn difa'r cyfan, ond gweddill yn cael ei adeal ar ol pob un o honynt. Joel 1, 4. Y mae ei farnedigaethau yn myned allan fel y goleuni. Hof. 6, 5. hynny yw, yn cynnyddu, fel y gwna y goleuni hyd at berffaith ddydd. Pan yr oedd y gogoniant yn ymadael se aeth yn gyntaf hyd riniog y ty, Ez. 9, 3. wedi hynny ar y Cherubiaid. 10, 18. ac yna ar y mynydd o'r tu dwyrain i'r ddinas. 11, 23.

5. *Y mae yn cospi fel un a fyddai yn anewyllysgar i wneuthur hynny.* Canys nid o'i fodd y blin efe, nac y cystuddia blant dynion. Gal. 3, 33. achos

6. fyndod yw clywed Duw yn dywedyd "Pa fodd y'th roddaf ymmaith, Ephraim? y'th roddaf i fynu, Israel? Pa fodd y'th wnaif fel Admah? ac y'th ofodaf megis Seboim? trodd fy nghalon ynnof, a'm hedifeirwch a gyd-gynneuwyd. Hof. 11, 8.

6. *Y mae yn gyfrannu trugareddau mawrion ar ol cael ei annog i ddigofaint.* Rhoddodd fanna o'r nefoedd, a dwfro 'r graig i Israel, ar ol iddynt, trwy eu grwgnachrwydd, ei annog i anfoddlonrwydd. Ac yn fynych y gwelir yr annuwiol heb flinder fel dynion eraill, ac ni ddialedir arnynt gyda dynion eraill. Pŵl. 73, 5.

Y mae yr Arglwydd yn dangos ei amynedd yn yr ystyriaethau a enwyd, a'r cyffelyb, i ddibenion ardderchog a gogoneddus, megis, 1. I barhau dynol-ryw yn y byd. Ni chreodd Duw y ddaiar yn ofer, i'w phrefswyllo y lluniodd hi. Ef. 45, 18. Ni buafai neb arni i'w phrefswyllo, oni buafai fod yr Arglwydd yn hwyrffrydig i ddigofaint. 2. I ddangos ei barodrwydd i ymgymmodi a phechaduriaid. Y mae yn disgwil i drugarhau, ac yn ymdderchafu i dofturio. Ef. 30, 18. Am hynny y mae 'r efengyl yn cael ei galw yn air ei amynedd. Dat. 3, 10. 3. I alw dynion i edifeirwch. Rhuf. 2, 4. Dat. 2, 21. 4. I gyfrannu Jechydwriaeth. 2 Pet. 3, 15. Pe buafai Manasseh a Saul yn cael eu torri i lawr pan yr oeddynt yn erlydwyr gwaedlyd, ni buafent byth yn cael eu haddfedu i'r nefoedd: dichon rhient annuwiol gael eu harbed, o ran fod Duw yn bwriadu achub y plant a genhedlanti. 5. I ddangos ei ofal am ei bobl. Buafai deg o rai cyfiawn yn Sodom yn attal y farn a syrthiodd arni. Cafodd dinystr Jerusalema ei oedi nes i Josiah gael ei ddwyn i'r bedd mewn heddych. 2 Bren. 22, 19, 20. a'r achos i'r efrai gael eu gadael oedd rhag i'r gwenith i gael ei ddiwreddio. 6. I amlygu uniondeb ei gyfiawnder yn ei farnedigaethau. Rhuf. 9, 22. Balchder Israel a ddwg dystiolaeth yn ei wyneb. Hof. 5, 5, 7, 10. Pan y meddyliom am amynedd yr Arglwydd, y mae gennym achos, 1. *I ryfeddu, a bod yn ddiolchgar.* Yn neillduol, wrth ystyried amlder ein pechodau. Gen. 6, 5. ein gwaeledd ein hunain, mawredd Duw, ffeiddra pechod yn ei olwg, ei hollwybodaeth, ei allu i gospi, mor gyfiawn fyddai iddo i wneuthur hynny, cyhyd y mae yn para yn amyneddgar tu ag attom, pa gynnifer a dorwyd i lawr tra yr ydym ni yn cael ein harbed, ac na buafai un creadur yn ein dioddef cyhyd. Yr oedd Jonah yn digio am nad oedd y farn yn syrthio ar Ninesh, a'r eneidiau tan yr allor yn gwaeddi am ddial buan. Dat. 6, 10. 2. *I fod ar ein gocheliad.* Rhag meddwl fod Duw yn caru pechod, am nad yw yn cospi yn fuan, Pŵl. 50, 21, rhag dychymmygi nad yw yn llywodraethu'r byd, 2 Pet. 3, 3, 4. rhag myned yn y blaen mewn pechod ar bwys ei amynedd, Ex. 9, 27, 34. Eccl. 8, 11. o herwydd se dderfydd dydd hir amynedd. Gen. 6, 3. Y

mae gan Dduw lid i gospi yn gyftal ag amynedd i gyd ymddwyn, Pſal. 7, 11. pa fwya y byddo i'w amynedd gael ei ddi-yfityru, mwya y bydd i'w lid ennyn; a phan y darfyddo dydd, ei amynedd, fe fydd ei ddigofiant yn-gyflym. 3. *I ymdrech i fod yn debyg i'r Arglwydd.* Dylem fod yn amyneddgar tu ag at Duw, trwy beidio grwgnach yn erbyn ei ragluniaeth: a thu ag at ein cyd-greaduriaid, oblegid fod Duw môr amyneddgar tu ag attom ni.

XII. BOD DUW YN ANFEIDROL YN EI WIRIONEDD.

Fel y mae yr Arglwydd yn meddiannu pob dwyfol berffeithrwydd, y mae yn cael ei alw yn *wir Dduw*, mewn cyferbyniad i eulynod y cenhedloedd, y rhai nad ydynt dduwiau. Jer. 2, 11. Y mae efe yn Dduw'r gwirionedd yn ei holl weithredoedd. Wrth greu y nefoedd a'u lluoedd, y ddaiar, y moroedd, a'r amrywiol greaduriaid, efe a wnaeth wir, ac nid rhith, greaduriaid. Yn yr un modd, y mae yn gwir gyfiawnhau pechadur, yn gwir gyfnewid eneidiau, yn gwir fabwysiadu ei blant, ac yn gwir roddi ei fendithion iddynt. Y mae gwirionedd Duw weithiau yn arwyddo ei uniondeb. Barnau yr Arglwydd ydynt wirionedd. Pſal. 19, 9. Dy holl orchymynnion ydynt wirionedd. Pſal. 119, 86. Yn yr un modd ei air fydd wirionedd. Joan 17, 17. 2 Sam. 7, 28. hynny yw, "Y mae yr hyn a lefarodd Duw cyd-fyned a'i feddwl." Y mae gwirionedd Duw yn ymddisgleirio yn neillduol, 1. *Yn yr hanesion cywyr a rydd yr ysgrythyrau am bethau wedi myned heibio.* Llauer o ddychymmygion fydd yn gymmysgedig a hanesion eraill: eithr tyftiolaeth yr Arglwydd fydd sicr. Pſal. 19, 7. 2. *Yn yr athrawiaethau, neu'r egwyddorion, a amlygir yn ei air.* Gelwir yr efengyl, "Gair y gwirionedd." Col. 1, 5. a phan y mae dynion yn ymadael oddiwrth y ffydd, y maent yn rhoddi coel i yspydion cyfeiliornus, i athrawiaethau cythreuliaid. 1 Tim. 4, 1. heb ufuddhau i'r gwirionedd. Gal. 3, 1. 3. *Yn y cyflawniad o'i fygythion am bechod.* Cadernid Israel ni ddywed gelwydd. 1 Sam. 15, 29. Nid possibl yw myned gair Duw yn ddirym. Rhuf. 9, 6. Un o'i enwau yw y 'Digelwyddog Dduw.' Tit. 1, 2. O herwydd nid dyn yw i ddywedyd celwydd. Num. 23, 19. Er na bu Adda farw trwy rwygiad corph ac enaid oddiwrth eu gilydd yn y dydd y bwyttaodd o'r ffrwyth gwaharddedig aeth ysgar rhwng ei enaid a Duw; aeth yn farw yngolwg y gyfraith; ac yn agored i farwolaeth naturiol, a thragywyddol; yn y funud y trofeddodd. Pan yr oedd Jonah yn rhag fynegi cwmp Nineseh, y mae yn eglur fod y bygwth yn ammodol, sef oni byddai iddynt edifarbau: pe amgen, ni buasai ei bregeth yn ateb un diben daionus; ac ni buasai dim lle i edifeirwch y Ninesaïd. 4. *Yngbyflawniad ei addewidion i'w bobl.*

Y mae efe yn aros yn ffyddlon, ni's gall efe ei wadu ei hun. 2 Tim. 2, 13. Ie, y mae yn amhossibl i Dduw i fod yn gelwyddog; Heb. 6, 18. gan ei fod yn aml o drugaredd, a gwirionedd. Ex. 44, 6. am hynny, bydded Duw yn eirwir a phob dyn yn gelwyddog. Rhuf. 3, 4. o herwydd ffyddlon yw yr hwn a addawodd. Heb. 10, 23. Dychon cyflawniad yr addewid gael ei oedi i'r diben i brofi ffydd, ac amynedd y Saint, ac i'w ceryddu am eu beiau: ond yn amfer Duw hi ddaw i ben.

Gwelwn oddi ymā, 1. *F' drwg o anghrediniaeth.* Yr hwn nid yw yn credu i Dduw a'i gwnaeth ef yn gelwyddog. 1 Joan 5, 10. 2. *Sylfaen ffydd.* Fe gosia Duw ei gyfammod yn dragywydd: Psal. 111, 5. 3. *Trueni yr annurwiol.* Er llwyddo yn y byd a meddwl eu hun yn ddiogel, hyd ddydd dinystr yr arbedir y drygionus. Job 21, 30. 4. *Dedwyddwch y du-wiol.* Y mae addewidion mawr iawn a gwerthfawr wedi eu rhoddi iddynt. 2 Pet. 1, 4. a ffyddlon yw yr hwn a'u galwodd, yr hwn hŏfyd a'i gwna. 1 Theff. 5, 24. 5. *Achos o alar.* Galarus yw meddwl am gym-maint o anffyddlondeb tu ag at Dduw ffyddlon. Pa anwiredd a gafodd neb ynddo ef? Jer. 2, 6. Ond llawer y mae efe yn gael yn ei bobl, er mor sawrion yw y rhymau sydd arnynt i dalu eu haddunedau i'r Arglwydd. 6. *Dyledfuydd Crist'nogion.* I ymdrechu i fod yn debyg i Dduw, trwy wneuthur cydwybod o ddywedyd y gwir bob amfer. Eph. 4, 25. Zech. 8, 16.

IV. DUW YN DAD, MAB, AC YSPRYD GLAN.

I. **Y** MAE yr Ysgrythyrau yn rhoddi lle i feddwl i fod gwahaniaethol Personau yn y Duwdod.

Gan fod goleuni natur, a thystiolaeth datguddiad yn amlygu “*Nad oes ond un Duw,*” Y mae rhai yn meddwl nad oes yn y Duwdod ond un Person; a'i fod yn cael ei ofod allan tan wahanol enwau, yn *unig*, oblegid ei fod yn cyflawni amrywiol swyddau, ac yn sefyll mewn gwahanol berthynafau, i'w greaduriaid: Y mae y rhai'n am adael heibio y gair *Personau*. Buafwn, er mwyn tangnesedd, yn gwneuthur hynny yn cwyllysgar, pe buafwn yn gwybod am air a fuasai yn ddidramgwydd, ac, ar yr un amfer,

yn gofod allan, yr hyn na allaf lai na'i ystyried, fel athrawiaeth yr ysgrythyrau mewn perthynas i'r Hanfod ddwyfol. Wrth sylwi ar gynhwysiad yr ysgrythyrau, yr ydwyf yn cael lle i feddwl i fod gwahaniaethol *Bersoneu yn hanfodol yn y Dduwod*. Rhai o'r ystyriaethau sydd yn fy nhueddu i gredu hynny yw y rhai canlynol.

1. *Y mae llawer o eiriau, mewn perthynas i Dduw, wedi eu rhoddi ar lawr yn y rhif liofog, yn yr iaith hebraeg, yn yr hon yr ysgrifenydd yr hen Destament. Y mae Elobim, y gair hebraeg am Dduw, yn y rhif liofog: ac yn cael ei arfer, yn yr hen Destament, oddautu dwyfil o weithiau. Ac (yn ol yr hebraeg) y mae yr ysgrythyrau canlynol i'w darllen fel hyn. "Cofia yn awr dy Greawdwyr, yn nyddiau dy ieuengctyd. Eccl. 12, 1. Llawenhaed Israel yn ei Wneuthurwyr. Psal. 149, 2. Dy Briodwyr yw dy Wneuthurwyr. Ef. 54, 5. Os ydwyf fi Feistr i pale mae fy ofn? Duw a barasant i mi grwydro. Gen. 20, 1, 3. Duw a ymddangosasant iddo ef. Gen. 35, 5. Duw a aethant i'w gwaredu yn bobl iddo ei hun. 2 Sam 7, 23. Diau fod Duw a farnant ar y ddair. Psal. 58, 11.*

2. *Y mae yr ysgrythyrau yn adrodd amrywiol ddwyfol ymddanion, megis pe buasai un yn siarad a'r llall. "Gwnarwm ddyn ar ein delw ni, wrth ein llun ein hunain. Gen. 1, 26. Wele, y dyn fydd megis un a honem ni. Gen. 3, 22. Deuwch, disgynnwch, a chymysgwch yno eu hiaith hwynt. Gen. 11, 7. Pwy a anfonaf? a phwy a â drofom ni? Ef. 6, 8. Deuwch yn nes a'ch cwyn, medd yr Arglwydd; dygwch eich rhesyntau cadarnaf, medd Brenin Jacob. Dygant hwynt allan, a mynegant i ni y pethau a ddi-gwyddant: mynegwch y pethau gynt, fel yr ystyriom, ac y gwypom eu diwedd hwynt: neu traethwch i ni y pethau a ddaw. Ef. 41, 22, 23.*

3. *Y mae yr ysgrythyrau, mewn amrywiol fannau, yn gwahaniaethu Duw oddiwrth Dduw. Gan hynny, os nad oes mwy nag un Person yn y Duw-dod, y mae'n rhaid fod mwy nag un Duw. Dywedir i'r Arglwydd lawio ar Sodoma a Gomorra frwmstan a than oddiwrth yr Arglwydd. Gen. 19, 24. Y Mab (i'r hwn y rhoddodd y Tad bob barn, Joan 5, 22.) a lawiodd oddiwrth y Tad, yr hwn fydd yn gweithredu trwy y Mab. Joan 5, 19. Yn nechreuad efengyl Joan y dywedir Fod y Gair gyda Duw, ac mai Duw oedd y Gair. Joan 1, 1, 2. Lle y gwelwn fod yr hwn ag oedd yn Dduw gyda Duw yn y dechreuad. Pan y mae yr Arglwydd yn addo Jechydwriaeth y mae yn dywedyd "Mi a drugarhaf wrth dy Juda, ac a'u cadwaf hwynt trwy yr Arglwydd eu Duw." Hof. 1, 5. Dywedir fod Duw wedi enneinio y Duw sydd a'i orsedd byth ac yn dragywydd ag olew gorfoledd yn fwy na'i gyfeillion. Psal. 45, 6, 7. Hebr. 1, 8, 9. Dywed yr apostol, Fod Crist Jesu yn ffurf Duw, ac na thybiodd yn drais*

fod yn ogyfuwch a Duw. Phil. 2, 5, 6. A'r Pŷalmydd a ddywed i'r Arglwydd ddywedyd wrth ei Arglwydd, Eistedd ar fy neheulaw, &c. Pŷal. 110, 1. Hebr. 1, 13.

II. *Y mae y Tad, y Mab, a'r Yspryd Glan yn wahaniaethol Personau dwyfol.* Y mae yma dri pheth yn haeddu eu hystyried. Fod y Tad, y Mab, a'r Yspryd Glan yn Personau; eu bod yn Personau dwyfol; a'u bod yn wahaniaethol Personau.

Yn gyntaf. Y mae y Tad, y Mab, ar Yspryd Glan yn Personau. Ymddengys hyn wrth sylwi a'r rai o'r ystyriaethau sydd yn dangos

I. *Fod y Tad yn Person.* 1. Y mae'r ysgrythyr, wrth son em dano, mewn amrywiol fannau, yn arfer y gair personol *Efe*. 2. Y mae gantho fywyd ynddo ei hunan. Joan 5, 26. 3. Y mae mewn modd eglur yn cael ei alw yn Person. Hebr. 1, 3. 4. Y mae gweithredoedd personol yn cael eu priodoli iddo, megis ethol eneidiau ynghrist. Eph. 1, 4. danfon ei fab. Joan 20, 21. rhoddi gorchymmyn iddo ynghylch doddi ei einioes i lawr, a'i chymmeryd hi drachefn. Joan 10, 17. a rhoddi pob peth yn ei law ef. Joan 3, 35. danfon yr Yspryd Glan. Joan 14, 26. Dysgu eneidiau, a'u tynnu at Grifft. Joan 6, 44, 45. datguddio i rai bychain y pethau sydd yn guddiedig oddiwrth y doethion a'r deallus. Mat. 11, 25. rhoddi teyrnas i'r praid bychan, a hynny o'i ewyllys da. Luc. 12, 32. a bendithio eneidiau a phob bendith ysprydol. Eph. 1, 3.

II. *Fod y Mab yn Person.* 1. Y mae yn wir lun Person y Tad; yr hyn na's gallasai fod pe na buasai yn Person. Heb. 1, 3. 2. Y mae ganddo fywyd ynddo ei hun. Joan 5, 26. 3. Y mae yn deall ac yn amgyffred. Mat. 11, 27. Joan 1, 18. 4. Y mae yn ewyllysio. Mat. 11, 27. Joan 5, 21, 17, 24. 5. Y mae y geiriau personol, *Myfi*, *Tydi*, ac *Efe*, yn fynych yn cael ei priodoli iddo: a hynny yn y manau mwy eglur o'r ysgrythyr. 6. Y mae yn cyflawni swyddau personol; trwy fod yn gyfryngwr, 1 Tim. 2, 5. yn fachnydd, Hebr. 7, 22. yn brophwyd, Act. 3, 22. yn offeiriad, Pŷal. 110, 4. yn frenin, Pŷal. 2, 6. Ac yn y cyflawniad o'r cyfryw swyddau y mae amrywiol weithredoedd personol yn cael eu priodoli iddo.

III. *Fod yr Yspryd Glan yn Person.* Y mae yn cael ei wahaniaethu oddiwrth allu Duw. Luc. 4, 14. 1, 8. ac oddiwrth ei ddoniau. 1 Cor. 12, 4, 8. a'i fod yn Person a ymddengys oddiwrth yr ystyriaethau canlynol. 1. Yn fynych y mae'r gair personol. *Efe* yn cael ei gymmwpsio atto. gwel Joan 14, 16, 17. ac amrywiol fannau eraill. 2. Y mae yn cael ei alw yn ddiddanydd arall. Os oedd Crist yr hwn oedd yn ddiddanydd yn person, pa ham nad yw yr Yspryd Glan y diddanydd arall yn person befyd? 3. Y mae yn chwilio ac yn deall. 1 Cor. 2, 10, 11. 4. Y mae

yn derbyn o eiddo Crist. Joan 16, 14. Yn cymmeryd gofal yr hyn a berthyn, i berfon, fwyddau, achos, a theyrnas Crist. 5. Nid yw yn lefaru o hono ei hun, ond pa bethau bynnag a glyw a lefara efe. Joan 16, 13. 6. Y mae yn dyf o dderchafiad yr Arglwydd Jesu. Aët. 5, 32. 7. Y mae yn dysgu disgyblion Crist, ac yn dwyn ar gof iddynt yr holl bethau a lefarodd efe wrthynt. Joan 14, 26. 8. Y mae yn gorchymyn i rai i gael eu neillduo i'r gwaith y galwodd hwynt iddo. Aët. 13, 2. 9. Y mae yn rhannu i bob un o'r nailltu, megis y mae yn ewyllysio. 1 Cor. 12, 11. 10. Gorchymynnir i grist'nogion i beidio ei dristau. Eph. 4, 30.

Yn ail. Y mae y Tad, y Mab, a'r Ysryd Glan yn Berfonau dwysfol. Y mae yn eglur

I. *Fod y Tad yn Berfon dwysfol.* 1. Oddiwrth ei enwau. Y mae yr ysgrythyr, mewn amrywiol fannau yn ei alw yn *Dduw*. Joan 20, 17. Eph. 1, 3, 17. Heb. 1, 1. 1 Petr. 1, 2, 3. ac yn *Arglwydd*, neu *Jehofab*. Pſal. 110, 1. Ef. 42, 6. 49, 8. 50, 4, 5. Jer. 23, 5. 2. Oddiwrth ei Briodoliaethau. Gan ei fod yn dragywyddol, Eph. 1, 4. yn bresennol gyda'i bobl ym mhob man, Joan 14, 23. yn hollwybodol, 2 Cor. 11, 31. ac yn holl-alluog. Marc. 14, 36. 3. Oddiwrth y gweithredoedd a briodolir iddo. Megis creadigaeth. Eph. 3, 9. rhagluniaeth, Mat. 11, 25. Maddeu pechod, Eph. 4, 32. adgyfodi'r Meirw, Joan 5, 21, &c. 4. Oddiwrth yr addoliad crefyddol a berthyn iddo fel y mae yn wrthddrych gweddi, Eph. 1, 17. 3, 14. ac y mae bedydd yn cael ei weini yn ei enw. Mat. 28, 19.

II. *Y mae mor eglur fod y Mab yn Berfon dwysfol.* 1. *Y mae yr Enwau perthynol i Dduw yn unig yn cael eu priodoli iddo.* Mynych y mae yn cael ei alw yn *Dduw*. Gelwir ei enw ef Rhyfeddol, Cynghorwr, y *Duw cadarn*. Ef. 2, 6. A hwy a alwant ei enw ef Emmanuel; yr hyn, o'i gyfieithu, yw, *Duw gyd â ni*. Mat. 1, 23. Wrtho ef y dywedir, Dy orsedd di, o *Dduw*, fydd byth, ac yn dragywydd. Pſal. 45, 6. Hebr. 1, 8. ac wrtho ef y dywedodd Thomas, Fy Arglwydd, am *Duw*. Joan 20, 28. Gan fod holl gyflawnder y Duwdod yn preswyllo ynddo ef yn gorphorol, Col. 2, 9. fe ddywedir mai *Duw* oedd y gair. Joan 1, 1. i.e., mai hwn yw y *gwir Dduw*, a'r bywyd tragywyddol. 1 Joan 5, 20. yr hwn fydd uwchlaw pawb, yn *Dduw* bendigedig, yn oes oesoedd. Rhuf. 9, 5. Dywedir i *Dduw* i bwrcafu ei eglwys a'i briod waed. Aët. 20, 28. o ran fod *Duw* wedi ymddangos yn y cnawd. 1 Tim. 3, 16. Y mae, hefyd, yr enw *Arglwydd*, nen, yn ol yr Hebraeg, *Jehofab*, yr hwn a berthyn i *Dduw* yn unig, Pſal. 83, 18. Ef. 42, 8. yn cael ei briodoli iddo. Hyn fydd ei

enw, ar yr hwn y gelwir ef, Yr *Arglwydd* ein cyfawnder. Jer. 23, 6. Dywed yr apostol i'r Israeliaid demtio Crist. 1 Cor. 10, 9. ond Moses a ddywed mai'r *Arglwydd* a demtiafant. Num. 14, 20, 21. 21, 5, 6.

Gwelodd Esay *Arglwydd* y *lluoedd* yn ei ogoniant. Ef. 6, 1, 10. ond wrth sylwi ar Joan 12, 37, 41. fe welir mai gogoniant Crist a welodd y prophwd. Dywedodd yr un prophwyd y byddai *Arglwydd* y *lluoedd* yn faen tramgwydd, ac yn graig rhwystr i ddau dy Israel. Ef. 8, 13, 14. Yn y Testament newydd y mae hyn yn cael ei gymwysu at Grist. Rhuf. 9, 32, 33. 1 Pet. 2, 7, 8. Gellir cydmaru ymbellach Ef. 45, 22, 23. a Rhuf. 14, 10, 11. Ef. 35, 4, 6. a Mat. 11, 3, 5. Ef. 40, 3. a Joan 1, 20, 23.

2. *Y mae Priodoliaethau anghyfrannogol y Duwdod yn perthyn iddo.* I Dduw yn uni3 y perthyn bod o *dragwyddoldeb*, i *dragwyddoldeb*. Pfal. 90, 2. Ond y mae Crist yn Dad *tragywyddoldeb*. Ef. 9, 5. yn Alpha, ac yn Omega, y cyntaf a'r diweddaf. Dat. 1, 11. 22, 13. Yr hwn yr oedd ei fynediad allan o'r dechreuad, er dyddiau *tragywyddoldeb*. Mic. 5, 2. O herwydd ei fod yn y dechrenad gyda Duw. Joan 1, 1. Oblegid hynny gallasai ddywedyd "Cyn bod Abraham yr wyf fi." Joan 8, 58. a'r Apostol a ddywed Ei fod efe cyn pob peth. Col. 1, 17. Priodoledd Jehofah yw bod yn *anghyfnewidiol*. Mal. 3, 6. Ond y mae'r awdwr at yr Hebreaid yn dywedyd fod Jesu Crist ddoe a heddyw yr un, ac yn *dragwydd*. Hebr. 13, 8. Ac wrth y Mab y dywedir "Tydi yr un ydwyt, a'th flynyddoedd ni phallant. Hebr. 1, 12. Rhan o ogoniant Duw yw ei fod yn llenwi y nefoedd a'r ddaiar. Jer. 23, 24. Ond y mae yn amlwg i fod hyn yn perthyn i Grist. canys pan yr oedd ar y ddaiar o ran ei natur ddynol, efe a ddywedodd, Fob Mab y dyn yn y nef. Joan 3, 13. a phan yr oedd yn mynedd i'r nef o ran ei gorph fe ddywedodd, Wele yr ydwyf fi gyda chwi bob amser hyd ddiwedd y byd. Mat. 28, 20. ac mewn man arall, Lle mae dau neu dri wedi ymgynnull yn fy enw i, yno yr ydwyf yn eu canol hwnt. Mat. 18, 20. Duw yn unig fydd yn adnabod calonnau holl feibion dynion. 1 Bren. 8, 39. Ond y mae yr efangylwir yn sylwi yn fynych bod yr Jesu yn gwybod meddyliau. Luc. 6, 8. Joan 6, 64. 2, 25. A'r disgyblion a ddywedasant wrtho "Nawr y gwyddom y gwyddost bob peth." Joan 16, 30. A Phedr a ddywedodd wrtho, *Arglwydd*, ti a wyddost bob peth. Joan 21, 17. i.e., yr holleglwyfi a gant wybod mai Mab Duw yw yr hwn fydd yn chwilio yr arenau a'r calonnau. Dat. 2, 23. Gogoniant Duw yw bod yn Hollalluog. Gen. 17, 1. ond y mae Esay yn dywedyd fod Jesu Grist yn Dduw cadarn. Ef. 9, 6. a'r apostol yn tyfioiaethu y dichon efe, trwy ei nerthol weithrediad, ddaroftwng pob peth iddo ei hun. Phil. 3, 21. Ond ymddengys ei allu yn fwy amlwg wrth ystyried

3. *El fod yn gawnentbur yr hyn na ddichon neb ond Duw ei wneuthur.* Gwaith y greadigaeth a berthyn i Dduw yn unig. Ef. 44, 24, 42, 5. Ond fe ddywed yr ayostol i bob dim a'r fydd yn y nefoedd, ac fydd ar y ddaiar, yn weledig; ac yn anweledig, gael ei greu trwy Jesu Grist. Col. 1, 16. Efe yn y dechreuad a sylfaenodd y ddaiar; a gwaith ei ddwylaw ef yw y nefoedd. Heb. 1, 10. Trwyddo ef y gwnaethpwyd pob peth; ac hebddo ef ni wnaethpwyd dim a'r a wnaethpwyd. Joan 1, 3. Y mae gweithredoedd rhagluniaeth yn cael eu priodoli iddo. Canys y mae yn cynnal pob peth, trwy air ei nerth. Hebr. 1, 3. ac ynddo ef y mae pob peth yn cydfeyll. Col. 1, 17. Ac i ofod allan ei lywodraeth fe ddywedir ei fod yn dywysog benhinoedd y ddaiar. Dat. 1, 5. a bod ei orfed byth ac yn dragywydd. Psal. 45, 6. Y mae hefyd yn cyfodi'r meirw. Joan 6, 40, 54. Ac efe a farna 'r byw a'r meirw yn ei ymddangosiad. 2 Tim. 4, 1. A chan y bydd iddo i roddi i bob un y pethau a wnaethpwyd yn y corph yn ol yr hyn a wnaeth, y mae yn rhaid ei fod yn anffaeledig adnabyddus o holl weithredoedd, geiriau a meddyliau holl ddynol ryw.

4. *Y mae yn wrthddrych teibwng o'r anrhydedd a'r addoliad a berthyn i Dduw yn unig.* Y mae yn eglur na ddylai neb gael ei addoli ond Duw yn unig. Mat. 4, 10. Ond pan y mae y cyntaf-anedig yn cael ei ddwyn i'r byd, y mae holl angylion Duw yn cael gorchymmyn i'w addoli. Hebr. 1, 6. Ac yr ydym yn cael i Joan woled myrddiynau o fyrddiynau, a miloedd o filoedd o angylion, ynghylch yr orfedd-faingc; ynghyd a phob creadur ag fydd yn y nef, ac yr y ddaiar, &c. yn cyd-briodoli tragywyddol fendith, anrhydedd, gallu, a gogoniant, i'r hwn fydd yn eistedd ar yr orfedd-faingc, ac i'r Oen. Dat. 5, 11, 13. A dyledswydd pawb yw anrhydeddu y Mab fel y maent yn anrhydeddu y Tad. Joan 5, 23. Y mae yn wrthddrych ffydd. Joan 14, 1. Act. 16, 31. ac ymddiried. Eph. 1, 12, 13. ond melltigedig yn yr hwn a ymddiriedo mewn dyn. — 17, 5. Y mae yn wrthddrych mawl. Dat. 1, 5, 6. a gweddi. Rhuf. 10, 13. 1 Cor. 1, 2. 1 Theff. 3, 11, 12. 2 Theff. 2, 16, 17. 2 Cor. 13, 14. Act. 7, 59. Yn enw yr Jesu y mae i bob glin i blygu. Phil. 2, 10. Ac yn ei enw ef, yn gystal ac yn enw y Tad y mae yr ordinad o fedydd i gael ei gweini. Mat. 28, 19. Act. 8, 16.

III. *Bod yr Yspryd Glan yn Berfon dawysol,* a ymddengys wrth ystyried, 1. Fod yr enw *Duw* yn fynych yn cael ei roddi iddo, heb ddim yn tueddu i ddangos nad yw'r gair i'w gymmeryd yn ei ystyr briodol. Yspryd yr Arglwydd, meddai Dafydd, a lefarodd ynnof fi—Duw Israel a ddywedodd wrthyf fi. 2 Sam. 23, 2, 3. Yma mae Yspryd yr Arglwydd yn cael ei alw yn *Dduw Israel*. Pan y dywedodd Ananias gelwydd wrth yr Yspryd Glan, efe a ddywedodd gelwydd wrth Dduw. Act. 5, 23. Y mae yr

apostol, wrth son am amrywiol ddoniau yn dywedyd, mai yr un Duw yw yr hwn sydd yn gweithredu, ac mewn man arall mai yr un a'r unrhyw Ysryd sydd yn gweithredu. 1 Cor. 12, 6, 11. Y mae hefyd yn cael ei alw yn *Jehosab*, neu Arglwydd. Meibion Israel a demtiasant yr Arglwydd. Ex. 17, 2, 7. ond y mae'r apostol yn dywedyd mai'r Ysryd Glan a demtiasant. Hebr. 3, 7, 9. Yr Arglwydd a ddywedodd. Gan glywed, clywch, ond na ddeallwch, &c. Bithr yr Ysryd Glan oedd yr Arglwydd a lefarodd y geiriau hyn trwy Esaus. Ef. 6, 8, 9. Act. 28, 25, 26. A'r Ysryd Glan oedd yr Arglwydd a lefarodd trwy Jeremi am y cyfammmod newydd. Jer. 31, 31, 34. Heb. 10, 15, 16. 3. Y mae yn cael ei alw yn Ysryd tragywyddol. Hebr. 9, 14. 4. Y mae yn Hollbrefennol. I ba le yr af si oddiwrth dy Ysryd? Psa. 137, 9. 5. Y mae ganddo wybodaeth na fedd un creadur: sef perffaith adnabyddiaeth o ddyfynion bethau Duw. 1 Cor. 2, 10, 11. a hynny, nid trwy ymgynghori na chael ei ddysgu gan neb. Ef. 43, 13, 14. oddiar y wybodaeth hon y mae yn rhagfynegi pethau i ddyfod. Joan 16, 13. Act. 11, 28. 6. Gellir dywedyd yr un peth am ei allu. O herwydd y mae creadigaeth yn cael ei briodoli iddo. Ysryd Duw, meddai Elihu, a'm gwnaeth i. Job 33, 4. Efe a addurnodd y nefoedd a'i Ysryd. Job 26, 13. Trwy Ysryd Duw yr oedd Jesu Crist yn bwrw allan gythreuliaid. Mat. 12, 28. a'r apostolion yn llefaru a thafodau. Act. 2, 4. a thrwy neith Ysryd Duw yr oedd arwyddion a rhyfeddodau yn cael ei gweithredu i wneuthur y cenhedloedd yn afudd. Rhuf. 15, 18, 19. Ac efe a gyfoda'r meirw. Rhuf. 8, 17. 7. Y mae Bedydd crist'nogol i gael ei weini yn enw yr Ysryd Glan, heb un amlygiad o'i fod yn is na'r Tad. Mat. 28, 19. 8. Y mae crist'nogion yn cael eu galw yn demlan iddo. 1 Cor. 6, 19. Yn ol arwyddoedd cyffredin y gair templ, ni's gallwn lai nag ystyried ei phrefwylydd fel Duw. Er bod y cenhedloedd yn adeiladu temlau i grenduriaid, yr oeddylt yn gwneuthur hynny o ran eu bod yn meddwl mai duwiau oeddylt. 9. Y mae yn wrthddrych gweddi. Y mae yn debygol mai ar yr Ysryd glan y mae yr apostol yn gweddio i Thess. 3, 12, 13. ac yn ddiarnheuol ei fod yn gwneuthur hynny 2 Cor. 13, 14. lle y mae yn dymuno i'r Corinthiaid oll gael cymdeithias yr Ysryd glan. 10. Y mae'r pechod anfaddeuol yn cael ei gyflawni, mewn modd neillduol, yn erbyn yr Ysryd glan. Mat. 12, 31, 32.

Yn drydydd. Y mae y Tad, y Mab, a'r Ysryd glan, yn uwabaniaethol Personau. Gwelir y gwirionedd o hyn wrth ystyried y pethau canlynol.

I. *Y mae y Tad a'r Mab yn uwabaniaethol Personau.* Y mae hyn yn eglur i. Oblegid fod llawer o bethau yn cael eu dywedyd am y Tad, na ellir eu

dywedyd am y Mab. Efe a genhedloedd ei fab. Pſal. 2, 7. Efe a roddodd encidiau iddo. Joan 10, 29. 17, 6. ac a ordeiniodd iddo deyrnas. Luc. 22, 29. Efe a'i danfonodd i'r byd. Joan 20, 21. i Joan 4, 9. ac a roddodd bob peth iddo. Mat. 11, 27. Iē, rhyngodd bodd i'r Tad drigo o bob cyflawnder ynddo ef. Col. 1, 19. Y mae y rhai'n yn weithrediadau personol; ac ni's gellir dywedyd fod y Mab yn gwneuthur yr un pethau i'r Tad. 2. Y mae amrywiol o bethau yn cael eu dywedyd am y Mab, na's gellir eu dywedyd am y Tad. Y mae yn cael ei alw yn uniganedig fab. Joan 1, 14. 3, 16. Efe a gymmerodd arno y natur ddynol. Hebr. 2, 16. ac a'i dibrifiodd ei hun gan gymmeryd arno agwedd gwas. Phil. 2, 7. Y mae yn eiriolwr gyda 'r Tad: i Joan 2, 1. ac yn fachniydd ar gyfammodd gwell. Hebr. 7, 21. A phan ddelo y diwedd efe a rydd y deyrnas i Dduw a'r Tad: i Cor. 15, 24. Ni ellir dywedyd un o'r pethau hyn am y Tad. 3. Y mae y Tad yn llefaru am y Mab; a'r Mab yn llefaru am y Tad. Y Tad a ddywedai Deffro, gleddyf, yn erbyn fy mugail, ac yn erbyn y gwr sydd gyfaill i mi. Zech. 17, 7. ac mewn man arall. Hwn yw fy anwyl Fab, yn yr hwn im boddlonwyd. Mat. 3, 17. Dywedodd y Mab yn y modd hyn, yr hwn sydd yn fy ngharu I, a gerir gan fy Nhad i, a mimeu a'i caraf ef, a thrachefn, a'm Tad a'i car ynteu; a nyni a ddeuwn atto, ac a wnawn ein trigfa gyd ag ef. Joan 14, 21, 23. Hawdd fustai chwanegu tyftiolaethau ysgrythyrol ar y pen hwn.

II. *Y mae yr Yspryd glan yn Berſon gwahaniaethol oddiwrth y Tad.* Wrth ddal sylw ar iaith yr ysgrythyr fe welir yn eglur nad y Tad yw yr Yspryd glan. 1. Y mae yr Yspryd glan yn cael ei roddi gan y Tad. Joan 14, 16, 17. 2. Ac yn cael ei anfon ganddo. adn. 26. neu yn cael ei anfon oddi wrth y Tad, fel y mae yn Joan 15, 26. lle y dywedir ei fod ef yn deilliaw oddi wrth y Tad. 3. Yngwaith Jechydwriaeth y mae yr Yspryd yn cael ei wahaniaethu oddi wrth y Tad. Etholedigion, yn ol rhagwybodaeth Duw Dad, trwy sancteiddiad yr Yspryd. 1 Pet. 1, 2. 4. Y mae y Tad yn nerthu encidiau trwy ei Yspryd. Eph. 3, 14, 16.

III. *Y mae y Mab a'r Yspryd glan yn gwahaniaethol Berſonau.* 1. Y mae yr Yspryd glan yn ddiddanydd arall, ac yn cael ei roddi mewn attebiad i weddi Crist. Joan 14, 16. 2. Y mae yn cael ei anfon yn enw Crist. Joan 14, 26. 3. Y mae Crist yn addaw anfon yr Yspryd. Joan 16, 7. 4. Gellir cael maddeuant am gabledd yn erbyn y Mab, ond nid am y cabledd yn erbyn yr Yspryd glan. Mat. 12, 31, 32. 5. Y mae Crist yn ei ofod allan fel Person gwahaniaethol oddiwrtho ei hun, pan y mae yn cael ei addo i argyhoeddi y byd am nad ydynt yn credu ynghrist. Joan 16, 8, 9. 6. Yn yr un modd y mae yn llefaru am dano wrth ei addo i arwain ei ddysgyblion i bob gwirionedd. Joan 16, 13.

III. *Nid yw y tri Pherfôn gwahaniaethol hyn yn dri o Dduwiau gwahanol; ond un Duw.* I egluro hyn ni a gawn ystyried dau beth.

I. *Nid oes ond un Duw.* Y mae hyn mor eglur, fel nad oes angenrheidrwydd i wneuthur rhagor na sylwi ar yr ysgrythyrau canlynol. Clyw o Israel, yr Arglwydd ein Duw ni fydd un Arglwydd. Deut. 6, 4. O Arglwydd Dduw Israel, yr hwn wyt yn trigo rhwng y cerubiaid, tydi fydd Dduw, tydi yn unig, i holl deyrnafoedd y ddaiar. 2 Bren. 19, 15. Canys pwy fydd Duw heblaw yr Arglwydd? Pŷal. 18, 31. A oes Duw ond myfi? i.e., nid oes Duw: nid adwaen i yr un. Es. 44, 8. I ni nid oes ond un Duw. 1 Cor. 8, 6. Un Duw, a thad oll. Eph. 4, 6. Credu yr wyt ti mai un Duw fydd, da yr wyt ti yn gwneuthur. Jag. 2, 19. Canys un Duw fydd. 1 Tim. 2, 5.

II. *Y Tad, y Mab, a'r Yspryd glan yw yr un gwir Dduw, yr hwn y mae yr ysgrythyrau yn son am dano.* Y mae y ddau beth canlynol yn gwneuthur hyn yn eglur. 1. Y mae yr ysgrythyrau yn dangos nad oes ond un Duw: a'r unhyw ysgrythyrau yn dangos mor eglur, fod y Tad yn Dduw, y Mab yn Dduw, a'r Yspryd glan yn Dduw: fel y dangoswyd yn barod. 2. Y mae yr Ysgrythyrau yn dangos ymhellach, nad yw y tri hyn ond un Duw. Dywedodd yr Arglwydd Jesu "Myfi a'r Tad un ydym." Joan 10, 30. A'r apostol a ddywed am y Tad, y Gair, a'r Yspryd glan, "Y tri hyn un ydynt." 1 Joan 5, 7. Wrth gydmaru yr ysgrythyrau fydd yn son am un Duw, a'r rhai fydd yn gosod allan dri yn y Duwdod, fe welir bod y ddau wirionedd yn cyd-sefyll. Ac fe allai hyn fod pe na byddem ni yn medru canfod eu cyffondeb, oblegid gwendid ein deall a'n cyrhaeddiadau. Ond gan nad yw yr ysgrythyrau yn amlygu eu bod yn un, ac yn dri, ar yr un golygiadau, neu yn yr un ystyr, y mae yn eglur nad oes yma ddim gwrthddywediad, nag un athrawiaeth groes i'r llall yn cael ei gosod allan.

Pan y mae yr Yspryd glan yn cael ei alw "Y faith Yspryd," Dat. 1, 4. i'r diben i ofod allan ei amrywiol weithrediadau, ni allwn ddal sylw 1. Fod y faith Yspryd, ger bron yr orfedd-faingc yn cael eu gwahaniaethu oddiwrth yr hwn fydd, yr hwn a fu, a'r hwn fydd ar ddyfod: ac oddiwrth Jesu Grist, yr hwn y tyst ffyddlon, &c. 2. Nid yw yr ysgrythyrau yn un man yn priodoli gwahaniaethol weithredoedd personol, megis cenhedlu, anfon, &c. i'r faith Yspryd.

Pan y mae yr apostol yn dywedŷd Fod holl gyflawnder y Duwdod yn preswyllo yn gorphorol ynghrist. Col. 2, 9. dylem ystyried 1. Mai oddiar ewylllys da y Tad Tad y mae pob cyflawnder yn preswyllo ynddo. Col. 1, 19. Rhngodd bodd i'r Tad i'r natur ddwyfol gael ei huno ar natur ddynol ym mherfôn y Gwaredwr, fel ag y mae holl briodoliaethau y Duw-

dod yn perthyn iddo: a phob peth a'r y sydd yn angenrheidiol i wneuthur ei bobl yn ddedwydd wedi ei dryfori ynddo. 2. Nid yw yr apostol yma yn gwadu bod gwahaniaeth rhwng y Tad yr hwn a anfonodd a'r Mab yr hwn a anfonwyd: canys byddai hynny yn gwrth ddywedyd yr amrywiol fannau lle y mae y cyfryw wahaniaeth yn cael ei amlygu. Pan y mae yr Arglwydd Jesu yn dywedyd "Y neb a'm gwelodd i a welodd y Tad," Joan 14, 9. ni allwn sylwi 1. Ei fod, mewn amrywiol o'r adnodau blaenorol, a chamlynol, yn son am y Tad fel Person gwahaniaethol oddiwrtho ei hun. 2. I fod iawn adnabyddiaeth o Jesu Grift yn fier o arwain i adnabyddiaeth o'r Tad; gan fod goleuni gwybodaeth gogoniant Duw, yn cael ei roddi yn wyneb Jesu Grift. 2 Cor. 4, 6. Y mae y Mab yn feddiannol ar yr un priodoliaethau dwyfol a'r Tad. Ac y mae cariad, sancteiddrwydd, cyflawnder, doethineb, &c. Y Tad yn cael eu heglur ofod allan yntho ef: a gallu'r Tad yn cael ei amlygu yn y gweithredoedd y rhai yr oedd efe yn eu cyflawnu. Ymhellach, y mae geiriau Crist, Joan 10, 30. yn gosod allan wahaniaeth rhwng y Tad a'r Mab; o herwydd, nid yw yn dywedyd *Myfi yw'r Tad*, ond, *Myfi a'r Tad un ydym*.

Gwelwn oddi yma 1. Y rhagoriaeth sydd rhwng goleuni natur a dadguddiad goruwch naturiol. Y mae y naill yn cyhoeddi bod Duw, a'r llall yn ei amlygu yn Dad, Mab, ac Yspryd glan. 2. Dichon dedwyddwch Jehofah fed mewn mesur yn tarddu oddi ar y tragywyddol wahaniaeth personol sydd yn y Duwdod. Ni wyddom fod cymdeithas yn tueddu at ddedwyddwch ymhlith creaduriaid. 3. Y mae iechyduriaeth pechaduriaid yn waith mawr a gogoneddus; gan fod y sanctaidd DRI wedi cymmeryd iddynt eu hunain eu priodol rannau i'r diben i'w ddwyn i ben. 4. Dyledswydd plant Duw yw rhoddi i'r Tad, y Mab, a'r Yspryd eu priodol ogoniant. I'r Tad am ei hunan gynhyrfol gariad yn ethol, ac yn anfon ei uniganedig fab i'r byd; i'r Mab am gymmeryd arno y natur ddynol, a'i gwendidau, a rhoddi ei fywyd yn bridwerth dros laweroedd; ac i'r Yspryd glan, am ddychwelyd, sancteiddio, diddanu, a nerthu eu heneidiau,

V. ARFAETH DUW.

WRTH ystyried mai er doe yr ydym ni, ac na wyddom ddim, Job 8, 7. Y mae gennym achos, pan y meddylion am Arfaeth yr Holl-alluog, i ddywedyd "Pwy a wybu feddwl yr Arglwydd." Rhuf. 11, 34. Canys pwy a safodd yn ei gyfrinach? Jer. 23, 18. Ond y mae Duw a Thad ein Harglwydd Jesu Grist wedi gwelod bod yn dda i hyspyfu i ni ddirgelwch ei ewyllys, yn ol ei foddlonrwydd ei hun, yr hon a arfaethasai efe ynddo ei hun. Eph. 1, 9. Nid oes, gan hynny, un anghymmwylder i ni i sylwi, mewn modd gochelgar, a chyda pharch, ar yr hyn a fynegir yn yr ysgrythyrau am derfynedig gyngor yr hwn fydd yn gweithio pob peth, wrth gyngor ei ewyllys ei hun. Eph. 1, 11. Ac i'r diben i wneuthur hynny yn y modd mwya eglur ac adeiladol, ni gawn ystyried, yn gyntaf, Arfaeth Duw yn gyffredinol; ac yn ail, ei Arfaeth yn neillduol, mewn perthynas i gadwedigaeth pechaduriaid.

Yn gyntaf. Wrth ymdrin ag Arfaeth Duw yn gyffredinol, ni gawn sylwi ar y pethau canlynol.

1. *Y mae amryw eiriau yn cael eu harfer yn yr ysgrythyrau i'r diben i ofod allan y dwysol fawriad, mewn perthynas i bethau i ddyfod.* 1. Mynych yr arferir y gair *Arfaeth*. Y mae yr apostol yn son am rai wedi eu galw yn ol *arfaeth* Duw. Rhuf. 8, 28. am yr *arfaeth* yn ol etholedigaeth Duw. Rhuf. 9, 11. ac am achubiaeth, a galwedigaeth sanctaidd, nid yn ol gweithredoedd, ond yn ol *arfaeth* Duw a'i ras. 3 Tim. 1, 9. gwel hefyd. Eph. 1, 9, 11. 3, 11. 2. Mewn manau eraill y mae y gair *Rhagluniaethu*, yn cael ei arfer. Megis pan y mae Paul yn dywedyd "Wedi iddo ein *rhagluniaethu* ni i fabwysiad, trwy Jesu Grist, iddo ei hun, yn ol boddlonrwydd ei ewyllys ef. Eph. 1, 5. A thrachefn, "Wedi ein *rhagluniaethu* yn ol arfaeth yr hwn fydd yn gweithio pob peth wrth gyngor ei ewyllys ei hun. Eph. 1, 11. ac mewn man arall, "Y rhai a ragwybu a *ragluniodd* efe hefyd i fod yn un ffurf a delw ei fab ef. Rhuf. 8, 29. Ac y mae yr eglwys yn Jerusalem, yn son am Herod, ac eraill yn gwnethur pa bethau bynnag a *ragluniodd* llaw a chynghor Duw eu gwneuthur. Act. 4, 28. 3. Y mae y geiriau *ethol* a *ddewis* yn cael eu harfer ambell waith. Duw a *etholodd* ffol bethau y byd, &c. a phethau distadl y byd, a phethau dirmygus a *ddewisodd* Duw i Cor. 1, 27, 28. Oni *ddewisodd* Duw dlodion y byd hwn yn gyfoethogion mewn ffydd, &c. Jag. 2, 5. Megis yr *etholodd* efe ni ynddo ef cyn seiliad y byd, &c. Eph. 1, 4. heblaw llawer

o fannau eraill. 4. Y mae y gair *Rhagwybod* yn cael ei arfer weithiau yn yr un ystyr. Y mae Paul yn son am y rhai a ragwybu: Dbw. Rhuf. 8, 29. ac yn dywedyd na wrthododd Duw ei bobl yr hwn a *adnabu efe o'r blaen* Rhuf. 11, 2. Dywedodd Petr, ar ddydd y Pentecost, Fod Jesu Grift wedi ei roddi trwy *ragwybodaeth* Duw. Aët. 2, 23. ac yn ei lythyr cyntaf, ei fod yn wir wedi ei *ragordeinio*, neu fel y mae yngodrau 'r ddalen, ei *ragwybod*, cyn sylfaenu 'r byd. 1 Petr. 1, 20. Ac y mae yn annerch y dieithriaidar wasgrr, megis etholedigion yn ol *rhagwybodaeth* Duw Dad. 1 Petr. 1, 2. Y mae yn eglur fod y gair hwn yn arwyddocau rhyw beth yn rhagor na rhagwybodaeth noeth: canys hyfyps i Dduw yw ei weithredoedd oll erioed. Aët. 15, 18. ond y mae yr ysgrythyrau a grybwyllwyd yn son am rai fel gwrthddrychau ei ragwybodaeth mewn modd neillduol. 5. Mewn mannau eraill ni gawn y gair *Cyngor*, yn dal allan yr un peth. Yr Jesu a groeshoeliodd yr Juddewon, a roddwyd trwy derfynedig *gyngor* Duw. Aët. 2, 23. A phan yr oeddynt yn codi yn ei erbyn yr oeddynt yn gwneuthur yr hyn a ragluniodd llaw a *chyngor* Duw ei wneuthur. Aët. 4, 28. 6. Y mae y gair *ordeinio* yn cael ei arfer i'r un diben. Gorchymynnodd Duw i'r apostolion bregethu i'r bobl, Mai Jesu o Nazareth yw yr hwn a *ordeinwyd* gan Dduw yn farnwr byw a meirw. Aët. 10, 42. o herwydd iddo osod diwrnod yn yr hwn y barna efe y byd mewn cyfiawnder, trwy y gwr a *ordeiniodd* efe. Aët. 17, 31. Y mae y Tad wedi *ordeinio* iddo deyrnas. Luc. 22, 29. Ac y mae rhai wedi eu *bordeinio* i dramgwyddo wrth y gair, gan fod yn anufudd. 1 Petr. 2, 8. 7. Felly hefyd y mae y gair *Bwriadu*. Er i frodyr Joseph fwriadu drwg i'w erbyn, Duw a'i *bwriadodd* i ddaoni. Gen. 50, 20. Arglwydd y lluoedd a'i *bwriadodd*, a phwy a'i diddymma? Ef. 14, 27. Oblegid fe gyflawir *bwriadau* yr Arglwydd. Jer. 51, 29. 8. Gair arall a arferir ydyw *Amcanu*. Tyngodd Arglwydd y lluoedd, gan dywedyd, Diau fel yr *amcanais*, felly y bydd. Ef. 14, 24. Ac y mae Jeremi yn son am y drwg a *amcanodd* yr Arglwydd yn erbyn dinafoedd a thy Inda. Jer. 26, 3. 36, 3.

II. Y mae yr Ysgrythyrau yn son am amryw o bethau neillduol, y rhai y mae yr Arglwydd wedi eu *rhagordeinio*. Ym mhlith pethau eraill gallwn sylwi ar y rhai canlynol. 1. Y mae amfer terfynedig i ddyn ar y ddaiar, Job 7, 1. Y mae ei ddyddiau ef wedi eu rhag-derfynu: rhifedi ei fisoedd ef fydd gyd â'r Arglwydd; a'i derfynau wedi eu gosod fel nad el drostynt. Job 14, 5. ac y mae 'r bedd yn dy rhag-derfynedig i bob dyn byw. Job 30, 23. 2. Y mae yr amferoedd rhag-osodedig, a therfynau preswylfod dynion wedi eu pennu. Aët. 17, 26. 3. Y mae cyfeillion a pherthynasau wedi eu darparu. Yr oedd gwas Abraham yn gweddio am gael adnabod

y wraig a ddarparodd Duw i fab ei feistr. Gen. 24, 44. 4. Y mae wedi sefydlu pa orthrymderau fydd i gyfarfod a dynion yn y byd. Y mae Paul, wrth son am y gorthrymderau oedd yn cyfarfod ag ef a Thimotheus, yn dywedyd "I hyn i'n gosodwyd ni: 1 Theff. 3, 3. 5. Y mae yr Arglwydd wedi bwriadu dwyn barnedigaethau ar wledydd a theyrnafoedd. Megis ar Tyrus, Esi. 23, 9. Juda, Jer. 4, 28. Gal. 2, 8. Edom, Jer. 49, 20. Babylon, Jer. 50, 45. Ac y mae yr Arglwydd yn son am Benhadad fel gwr wedi ei nodi i'w ddifetha. 1 Bren. 20, 42. 6. Y mae wedi bwriadu gwneuthur daioni, trwy yr hyn a fwriadodd dynion er drygioni. Yr oedd brodyr Joseph wedi bwriadu drwg i'w erbyn: ond yr Arglwydd a'i bwriadodd i gadw yn fyw bobl lawer. Gen. 50, 20. 7. Fe ddewisodd yr Arglwydd Israel i fod yn bobl unig iddo ei hun. Deut. 7, 6, 8. 8. Y mae wedi rhag-ordeinio Crist cyn sylfaenu 'r byd. 1 Pet. 1, 20. a'i roddi trwy ei derfynedig gyngor a'i ragwybodaeth. Act. 2, 23. 4, 28. Ac y mae wedi ordeinio iddo deyrnas: Luc. 22, 29. ac wedi ei ordeinio yn farnwr byw a meirw. Act. 10, 42. 17, 31. 9. Y mae wedi rhag-ordeinio yr efengyl, cyn yr oesoedd, er gogoniant ei bobl. 1 Cor. 2, 7. Eph. 1, 9. ac wedi arfaethu rhai i'w chyoeddi. Eph. 3, 7, 11. 10. Y mae wedi bwriadu achub rha'i a'i galw. 2 Tim. 1, 9. Rhuf. 8, 28. i gaffael i' chydwrïaeth trwy Jesu Grist. 1 Theff. 5, 9. i ufudd-dod, 1 Pet. 1, 2. i fod yn unffurf a delw ei fab ef. Rhuf. 8, 29. i fabwysiad. Eph. 1, 5. ac i fod yn sanctaidd ac yn ddi feius ger ei fron ef mewn cariad. Eph. 1, 4.

III. *Nid oes dim yn cael ei ddwyn i ben mewn amser ond yr byn a arfaethodd Duw ei wneuthur, neu ei oddef.* Ymddengys hyn oddiwrth yr ystyriaethau canlynol. 1. Yr oedd yr Arglwydd yn gwybod o dragywyddoldeb yr hyn oll a fyddai iddo ei wneuthur a'i oddef. Act. 15, 18. A chan fod ei wybodaeth yn anffaeledig, ni byddai meddwl nad oedd yn bwriadu i hynny i gael ei ddwyn i ben ond priodoli annoethineb i'r unig ddoeth Dduw. Canys beth fyddai ond dywedyd fod yr Arglwydd wedi rhagweled y cyfryw a'r cyfryw bethau, ond ar yr un amser wedi ei adael yn hollol anficr pa un a fyddai iddynt byth gymmeryd lle a'i peidio? 2. Yr oedd pob peth ag oedd yr Arglwydd yn ragweled, yn ymddibennu yn hollol ar ei ewyllys: gan hynny, yr oedd yn amhosibl iddo ragweled dim ond yr hyn yr oedd yn ewyllysio ei gyflawnu, neu ganiattau iddo gael ei gyflawnu. Y mae yn sicr nad yw yr Arglwydd yn awdwr pechod; ac ni's dichon ymhyfrydu ynddo: ond gan fod Duw yn Holl-alluog, ni's gallasai bechod byth gymmeryd lle ond trwy ddwyfol ganiattad. 3. Y mae yr anfeidrol ddoethineb a welir yn holl weithredoedd yr Arglwydd fel Creawdwr, a Llywodraethwr, yn dangos fod y cyfan wedi ei raglunio yn ei ardderchog gyngor, ac nid yn dyfod i fod mewn modd damweiniol.

4. Y mae yr hyn a grybwyllir yn neillduol yn yr ysgrythyrau, fel wedi ei arfaethu, yn cymmeryd i fynu lawer o'r hyn fydd yn cael ei ddwyn i ben o ddechreu hyd ddiwedd amser: ac nid oes gennym un fail i gredu bod yr Arglwydd wedi rhag-ordeinio rhai pethau a gadael i bethau eraill i fod yn ddamweiniol. 5. Y mae yr ysgrythyr yn tyfolaethu bod yr Arglwydd yn gweithio *pob peth* wrth gyngor ei ewyllys ei hun. Eph. 1, 11. hynny yw, i fod pob peth yn cael ei ddwyn i ben yn ol yr hyn oedd wedi ei drefnu ynghyngor Duw. Canys oblegid ewyllys yr Arglwydd y mae ac y creuwyd pob peth. Dat. 4, 11. A phan y dywedir ei fod yn gwneuthur yn ol ei ewyllys ym mhilith llu y nef a thrigolion y ddaiar. Dan. 4, 35. y meddwl yw, nid yn unig, ei fod yn gweithio mewn modd anwrthwynebol, ond hefyd ei fod yn gweithio, yn y nef, ac ar y ddaiar, yn ol yr hyn oedd ei ewyllys wedi ei rag-derfynu. 6. Y mae yr amf brophwydoliaethau, am bethau i ddysfod, ynghyd a'r cyflawniad manwyl o amrywiol o honynt, a grybwyllir yn yr ysgrythyrau, yn amlygu bod y cyfan wedi ei lunio gan yr hwn fydd yn cyflawni holl gyngor ei ewyllys.

Gan nad arfaethodd yr Arglwydd ddim ond yr hyn fydd yn cael ei ddwyn i ben mewn amser, nid oes un gwrthddadl yn erbyn ei arfaeth, nad ydyw hefyd yn beio ar ei ragluniaeth.

IV. *Y mae arfaeth yr Holl-alluog yn neillduol ogoneddus.* 1. Y mae yn dragywyddol Eph. 3, 11. Act. 15, 18. Rhag-ordeinwyd Crist cyn sylfaenu 'r byd. 1 Pet. 1, 20. Y mae gras wedi ei roddi i rai cyn dechreu 'r byd. 2 Tim. 1, 9 a theyrnas wedi ei pharottoi iddynt er feiliad y byd. Mat. 25, 34. 2. Y mae yn ddirgel, yn guddiedig yn Nuw hyd oni byddo yn ei weithredoedd yn amlygu ei fwriadau. 3. Yn helaeth. Yn cynnwys amcanion yr Arglwydd mewn perthynas i'r hyn oll a ddaw i ben mewn amser ac i dragywyddoldeb. 4. Y mae yn ddoeth. Nid yw y doethineb fydd yn ymddangos yngweithredoedd Duw ond amlygiad o ddoethineb ei arfaeth. Dyma yr achos pa ham y mae yn cael ei gosod allan yn fynych dan yr enw cyngor. Nid oes i ni feddwl fod yr Arglwydd yn ymresymmu yn ei feddwl ei hun, n'ag yn ymgynghori ag un creadur. Ef. 40, 14. Ond ei fod yn anfeidrol ddoeth yn ei fwriadau, fel y mae dynion yn fwy tebygol i ymddwyn yn ddoeth pan y byddant yn ymgynghori. 5. Y mae yn ddi-amodol. Yn ymddibennu yn unig ar ewyllys yr Arglwydd. Felly y rhyngodd bodd iddo. Mat. 11, 26. gan fod y cyfan yn ol ei foddlonrwydd ei hun. Eph. 1, 5, 9. 6. Y mae yn anghyfnawidiol. Cyngor yr Arglwydd a faif yn dragywydd. Pfal. 33, 11. Fy nghyngor, meddai Duw, a faif, a'm holl ewyllys a wnaif. Ef. 46, 10. O herwydd Arglwydd y lluoedd a'i bwriadodd, a phwy a'i diddymma? Ef. 14, 27. Ac y mae yr Apostol yn dywedyd Fod Duw yn ewyllysio dangos

di-anwadalwch ei gyngor. Hebr. 6, 17. — *Yn ail.* Ni gawn ystyried yr hyn a amlygir yn yr Ysgrythyrau am Arfaeth yr Arglwydd mewn perthynas i gadwedigaeth pechaduriaid. Y mae y pethau canlynol yn deilwng o sylw.

1. *Y mae yr Arglwydd wedi ethol rhai o bil fyrthiedig Adda i fod yn etifeddion iechyd-wriaeth.* Ymddengys hyn oddiwrth yr ystyriaethau canlynol.

1. Gan fod rhai yn cael eu hachub, y mae yn eglur oddiwrth yr hyn a grybwyllwyd, wrth ymdrin a'r Arfaeth yn gyffredinol, fod hynny, fel pethau eraill wedi ei ragwybod a'i arfaethu. 2. Y mae hyn yn cael ei ofod allan mewn amrywiol fannau yn yr ysgrythyrau. Megis pan y mae ein Harglwydd yn dywedyd "Mi a wn pwy a etholais." Joan 13, 18. Y mae yn eglur ei fod yn son am etholedigaeth i fywyd tragywyddol, o ran fod y deuddeg wedi eu dewis i fod yn apostolion. Dywedir fod y deyrnas wedi ei pharottoi i'r rhai ar y llaw ddeheu er feiliad y byd. Mar. 25, 34. a bod y rhai a gredasant, pan oedd Paul a Barnabas yn pregethu, wedi eu hordeinio i fywyd tragywyddol. Act. 13, 48. a bod llestri trugaredd wedi eu rhagbarottoi i õgoniant. Rhuf. 9, 23. Y mae yr apostol yn dywedyd "Nid appwyntiodd Duw ni i ddigofaint, ond i gaffael iechyd-wriaeth. 1 Theff. 5, 9. ac yn diolch dros y Theffalonïaid "Oblegid i Dduw o'r dechreuad eu hethol hwynt i iechyd-wriaeth. 2 Theff. 2, 13. Ac y mae perthynas neillduol rhwng gwaith Duw yn rhaglunio rhai i fod yn un ffurf a delw ei fab, a'i waith yn eu gogoneddu. Rhuf. 8, 29, 30. Gan hynny, dyledswyd crist'nogion yw gwneuthur eu galwedigaeth a'u hetholedigaeth yn sicr. 2 Pet. 1, 10. Y mae eu hetholedigaeth i swynhau rhagor freintiau allanol yn amlwg: oblegid hynny, fe debygid bod yr apostol yn golygu etholedigaeth i iechyd-wriaeth dragywyddol.

H. *Y mae Duw wedi arfaethu y moddion trwy ba rai y bydd i etifeddion iechyd-wriaeth i gael eu dwyn i õgoniant.* 1. Y maent wedi eu happwyntio i gaffael iechyd-wriaeth trwy Jesu Grist. 1 Theff. 5, 9. Dyma fel y maent wedi eu hethol ynghrist. Eph. 1, 4. hynny yw, i gael eu hachub trwyddo. I'r diben hwn yr oedd Crist wedi ei rag-ordeinio cyn sylfaenu'r byd. 1 Pet. 1, 20. gan fod Duw Dad wedi eu hethol i daenelliad gwaed Jesu Grist. 1 Pet. 1, 2. 2. Y mae wedi arfaethu ynddo ei hun i hyfysu iddynt ddirgelwch ei ewyllys. Eph. 1, 9. Y mae yn darguddio y pethau fydd guddiedig oddwrth y doethion a'r deallus, i rai bychain, o herwydd felly y rhyngodd bodd iddo. Mat. 11, 25, 26. 3. Y mae yr Arglwydd wedi arfaethu eu galw. Rhuf. 8, 28. 2 Tim. 1, 9. 4. Y maent wedi eu hethol i fydd i'r gwirionedd. 2 Theff. 2, 13. Oblegid hynny, cynnifer ag a ordeiniwyd i fywyd tragywyddol a gredasant. Act. 13, 48. Y mae yr apostol yn son am fydd etholedigion Duw. Tit. 1, 1. Ac y mae Duw

wedi dewis tlodlon y byd i fod yn gyfoethogion mewn ffydd. Jag. 2, 5. 5. Y mae Duw wedi eu rhagluniaethu i fabwysiad, trwy Jesu Grist, iddo ei hun. Eph. 1, 5. 6. Y mae wedi eu rhaglunio i fod yn un ffurf a delw ei fab ei hun. Rhuf. 8, 29. a'u hethol trwy sancteiddiad yr Ysryd i ufuddod. 1 Pet. 1, 2, a rhag-ddarparu gweithredoedd da fel y rhodient ynddynt. Eph. 2, 10. ie, y mae wedi eu hethol i fod yn sanctaidd, ac yn ddifeius ger ei fron ef mewn cariad. Eph. 1, 4.

III. *Y mae Duw wedi ethol y rhai a gant eu bacub, er tragywyddoldeb.* 1. Pe amgen, ni buasai yr arfaeth, ond meddwl newydd yn cyfodi yn Nuw, megis er doe, yn ganlynol, buasai rhyw beth ynddo heb fod yn anfeidrol. 2. Gan fod Duw yn anghyfnwidiol, nid yw yn bosibl iddo i fwriadu mewn amser yr hyn nad oedd wedi ei amcanu er tragywyddoldeb. 3. Y mae yr ysgrythyr yn tyfolaethu mai hyspys i Dduw yw ei weithredoedd oll erioed. Act. 15, 18. 4. Yr oedd Crist wedi ei ragerdeinio cyn sylfaenu 'r byd, i brynu eneidiau a'i werthfawr waed. 1 Pet. 19, 20. 5. Y mae teyrnas wedi ei pharottoi iddynt er feiliad y byd. Mat. 23, 34. 6. Y mae Duw wedi eu caru a chariad tragywyddol. Jer. 51, 3. ac o'r dechreuad wedi eu hethol i iechydwrïaeth. 2 Theff. 2, 13. ie, wedi eu hethol, a rhoddi gras iddynt, ynghrist, cyn sylfaenu 'r byd. Eph. 1, 4. 2 Tim. 1, 9.

IV. *Y mae etholedigaeth yn bersonol, hynny yw, Y mae Duw, er tragywyddoldeb, wedi ethol personau neillduol i iechydwrïaeth.* 1. Pe amgen, ni buasai dibenion darostyngiad a marwolaeth Crist yn cael eu diogelu; gan fod dyn nid yn unig yn analluog, ond yn wrthwynebol i ddaioni, ac yn dra thueddol i'r hyn sydd ddrwg. 2. Y mae Crist yn dywedyd Mi a wn *prwy* (nid *pa fatb rai*) a etholais. Joan 13, 18. ac mewn man arall Llawer fydd wedi eu galw, ac ychydig wedi eu dewis. Mat. 22, 14. 3. Pan y mae yr apostol yn son am weddill yn ol etholedigaeth gras, Rhuf. 11, 5. Y mae yn golygu personau neillduol, gan fod y gweddill hwn yn cael ei ofod mewn cyferbyniad i'r faith mil y rhai ni phlygasant eu gliniau i Baal. adn. 4. 4. Y rhai a rag-wybu, a rag-luniodd efe hefyd i fod yn un ffurf a delw ei fab ef: a'r rhai a rag-luniodd efe, y rhai hynny hefyd a alwodd efe. Rhuf. 8, 29, 30.

V. *Y mae etholedigaeth yn ddi-ammodol, hynny yw, nid rhagwelediad o ffydd, sancteiddrwydd, nag un rhyw ddaioni, yn yr etholedigion oedd yn annog Duw i'w dewis.* 1. Boddlonrwydd ewyllys Duw yw yr achos a amlygir yn yr ysgrythyrau. Eph. 1, 5. Rhuf. 9, 18. Luc. 12, 32. 2. Ni allasai Duw ragweled un daioni mewn creadur fyrthiedig i fod yn annogaeth iddo i'w ethol: gan fod holl fwriad meddylfryd ei galon yn unig yn drygionus bob amser. Gen. 6, 5. Ac nid oes a wnel ddaioni, nag oes un. Pŷal. 14, 3. Nid oes neb yn credu, nag yn ufuddhau, yn iawn, ond fel y mae

Duw yn gweithio ynddynt. Eph. 2, 8. Phil. 2, 13. 1 Cor. 4, 7. Ef. 26, 12. ac ni allasai yr hyn y mae yr Arglwydd yn ei wneuthyr ynddynt, mewn amfer fod yn annogaeth iddo eu hethol er tragywyddoldeb. 3. Y mae yr Arglwydd wedi rhag-lunio, y rhai a rag-wybu, i fod yn un-ffurf a delw ei fab. Rhuf. ac wedi eu hethol fel y byddent yn sanctaidd, &c. Eph. 1, 4. i.e., y maent yn etholedigion i *ufudd-dod*. 1 Pet. 1, 2. Gan hynny, effaith, ac nid achos etholedigaeth, yw sancteiddrwydd plant Duw. 4. Pe buasai Duw yn dewis neb ar ragwelediad o'u ffydd a'u sancteiddrwydd, buasai etholedigaeth yn sefyll o weithredoedd; yn groes i Rhuf. 9, 11. ac nid yn etholedigaeth gras, fel y mae yr apostol yn ei galw. Rhuf. 11, 5, 6. Y mae arfaeth Duw a'i ras yn cael eu gosod mewn cyferbyniad, i weithredoedd. 2 Tim. 1, 9. gan hynny, Nid o'r hwn fydd yn ewyllysio y mae, nag o'r hwn fydd yn rhedeg chwaith, ond o Dduw yr hwn fydd yn trugarhau. Rhuf. 9, 16. 5. Pe buasai etholedigaeth yn ammodol, buasai bwriad Duw i ogoneddu ei ras ynghadwedigaeth pechaduriaid yn ymddibennu, mewn mesur mawr, ar ewyllys dyn: i.e., gallasai ddigwydd i fab Duw i farw yn ofer trwy fod pawb yn golledig. 6. Buasai etholedigaeth ammodol yn gadael lle i'r gwaredigion i fod yn fwy rhwymedig iddynt eu hunain nag i Dduw, am eu cadwedigaeth: a buasai ganddynt le i ymffrostio; yr hyn fydd yn groes i ddiben yr Arglwydd ynghadwedigaeth pechaduriaid. Rhuf. 3, 27. Ef. 2, 17.

VI. *Y mae arfaeth Duw, mewn perthynas i gadwedigaeth pechaduriaid yn anghyfnewidiol.* 1. Y mae pob rhan o'i arfaeth, yn gyffredinol, yn anghyfnewidiol. Ef. 14, 27. 46, 10. 2. Pe na byddai yr arfaeth, ar y pen hwn, yn anghyfnewidiol, byddai rhaid i ni feddwl, naill ai na allai Duw, oblegid rhyw rwystrau a gelymion annisgwyladwy, ddwyn ei amcanion i ben; yr hyn a fyddai yn groes i'w holl-alluogrwydd: neu ynteu, fod ei feddwl mewn perthynas iddynt wedi cyfnewid: ond amherffeithrwydd perthynol i greaduriaid yn unig yw bod yn gyfnewidiol. Ac ni ddichon un peth annisgwyladwy gymmeryd lle i dueddu yr Arglwydd i gyfnewid ei fwriad: gan ei fod yn rhagweled eu holl bechodau a'u anheilyngdod, pan yr oedd yn eu hethol. 3. Yr oedd marwolaeth yr Arglwydd Jesu yn sicr. 1 Pet. 1, 20. Dat. 13, 8. A phwy a ddichon feddwl y gwnaethai y Duw doeth arfaethu marwolaeth ei unig-anedig fab, er iechydwriaeth pechaduriaid, a gadael eu cadwedigaeth yn ansicr? 4. A mae amryw fannau o'r ysgrythyrr yn profi yr un peth. Megis pan y dywed ein Harglwydd "Yr hyn oll y mae y Tad yn ei roddi i mi a ddaw attaf fi." Joan 6, 27. Ac ni ddwg neb hwynt allan o'm llaw i. Joan 10, 29. Y mae pob peth yn cyd-weithio er eu daioni. Rom. 8, 28. fel y byddo i'r arfaeth yn ol etholedigaeth Duw sefyll. Rhuf. 9, 11. Ac y mae yn amhosibl i'r etholedi-

gion gael eu twyllo. Mat. 24, 24. o herwydd y rhai a rag-wybu Duw, y rhai hynny hefyd a ogoneddodd efe, Rhuf. 8, 29, 30.

VII. *Y mae yr Arglwydd, yn ei Ben-arglwyddiaeth wedi arfaethu gadael rhai i fyned yn eu ffyrdd eu hunain: Act. 14, 15. ynghyndynrwydd eu calon, ac wrth eu cyngbor eu hunain: Psal. 81, 12. heb weitredu yn rasol ac yn neillduol ar eu beneidiau: ac yn ganlynol, i gael eu cospi, yn gyfiawn; am eu pechodau.*

1. Y mae y gair etholedigaeth yn arwyddocau bod rhai wedi eu gadael pan y mae eraill wedi eu dewis. 2. Feddywedir mai gweddill a achubir. Rhuf. Rhuf. 9, 27. ac wrth son am yr etholedigion, y mae yr apostol yn dywedyd "A'r lleill a galedwyd. Rhuf. 11, 7. 3. Y mae rhai, ym mhob oes, yn byw a marw yn eu pechodau; yr hyn na allasai fod pe buasai yr Arglwydd wedi eu hethol i ras ac iechydwrtaeth: ac nid yw yr hyn fydd yn cymmeryd lle mewn amser ond amlygiad o'r hyn oedd Duw wedi ei arfaethu er tragywyddoldeb.

Y mae Duw yn gorchymmyn i bawb i gredu i edifarhau, ac ufuddhau: ond nid yw 'r gorchymmyn yn dangos beth a wna Duw, ond beth yw dyledfwydd eu creaduriaid. Ac y mae yr Arglwydd trwy hyn yn dangos i ddyn ei an-allu; ac yn arwain ei bobl i weddio am gymmorth ei Yspryd; yn rhwystro dynion yn fyrbwyll i ystyried eu hunain fel rhai heb eu hethol; ac yn cau genau annuwolion trwy eu bod yn cael gwybod eu dyledfwydd.

Oddiwrth y sylwiadau blaenorol ni a welwn, I. *Fod atbrawiaeth etholedigaeth yn cael ei mynych gam-ddarlunio.* 1. Pan y meddylir fod Duw wedi bwriadu achub rhai, pa fodd bynnag y byddont byw. Nid yw hyn ond gwahanu yr hyn a gysfalltodd Duw. 2. Pan y dywedir mai arfaeth Duw yw yr achos o bechodau yr annuwol. Yr unig achos yw y tuedd llygredig fydd yn eu natur. 3. Pan yr edrychir ar Dduw yn bwriadu gwneuthur myrddynau yn druenus, heb ystyried pechod fel yr ochos o'u cosp. Ni fwriadodd y Duw cyfiawn gospi un creadur di-lygredd. 4. Pan yr ydys yn dychymmygu ei bod yn gwneuthur pregethiad yr efengyl, ac ordinhadau ty Dduw yn afreidiol. Eithr, megis yr oedd yn angenrheidiol i'r llongwyr aros yn y llong, er fod Paul wedi dywedyd Ni bydd colled am einioes un o honoch, Act. 27, 22, 31. felly y mae diwydrwydd y llafurwr, yn gystal a gwres yr haul a gwlaw o'r nesoedd yn angenrheidiol, er fod yr Arglwydd wedi addo na phallai amser hau a medi. Gen. 8, 22. Yn yr un modd y mae pregethiad yr efengyl yn angenrheidiol, i'r diben i alw yr etholedigion at Grifft. Ac y mae i gael ei chyhoeddi yn gyffredinol, gan fod rhai o bob gradd ac o bob llwyth ac iaith i gael eu cadw; ac ni wyr gweinidogion pwy yw yr etholedigion. A thrwy hyn y mae annuwolion yn cael eu hattal i wneuthur llawer o ddrygau.

II. *Yr angenrheidrwydd i'r atbrawiaeth hon i gael ei gosod allan.* 1. Y

mae y Duw doeth wedi ei mynych amlygu yn ei air: ac nid yw yr Arglwydd yn gwneuthur un peth afreidiol. Ni ellir pregethu y gair yn gyflawn, os gadewir yr athrawiaeth hon allan. 2. Y mae yn dangos mieddwl Duw yn ei ymddugiadau tu ag at ei greaduriaid. Etholedigaeth gras oedd yr achos i Adda gael ei arbed, yn hytrach na'r angylion syrthiedig. A thyma yr achos ei fod mor amyneddgar tu ag at fyd pechadurus. Ef, 65, 8, 9. Mat. 24, 22. Ac y mae yr athrawiaeth hon yn dangos pa ham y mae yr efengyl yn cael ei danfon i rai mannau yn hytrach nag i fannau eraill. 3. Y mae yn rhoddi golwg ardderchog ar Briodoliaethau yr Arglwydd. Y mae yn cyd-sefyll a'i gyfiawnder. Rhuf. 9, 13, 16. Nid oedd arno rwyman i achub neb; ac y mae yn gyfreithlon iddo i wneuthur fel y mynno a'r eiddo ei hun. Mat. 20, 15. Yma y gwelwn ei Ben-arglwyddiaeth ar ei holl greaduriaid: ac yma y gwelwn ei ddaioni, ei ras, a'i gariad yn tywynnu yn ddifglair. Eph. 1, 5, 6. yn neillduol, o ran iddo ethol flawer Rhuf. 8, 29. pan yr oedd yn gadael eraill Rhuf. 9, 23. Dat. 5, 9. Y mae gwaith Duw yn diogelu iechydwrïaeth myrddynau, trwy ei arfaeth anghyfnewidiol, yn dangos mwy o ddaioni na phe buasai yn gadael hynny i ymddibennu ar ewyllys dyn. Pan y dywedir i Dduw gariu'r byd, Joan 3, 16. Y mae y gair *byd* yn arwyddocau y cenhedloedd, mewn cyferbyniad i'r Juddewon; neu ddynol-ryw mewn cyferbyniad i'r angylion syrthiedig. A phan y dywedir Ei fod yn ewyllysio fod pob dyn yn gadwedig. i Tim. 2, 4. Wrth *bob dyn* y mae i ni ddeall dynion o bob llwyth, iaith, pobl, a chenedl. Dat. 5, 9. neu rai o bob sefyllfa ac amgylchiadau. Canys ni ddichon Duw gael ei siommi yn yr hyn y mae yn ewyllysio. Pan y mae Duw yn llefaru fel un a fuasai yn dymuno fod gan ei bobl galon i'w ofni, ac i gadw ei holl orchymynnion, Deut. 5, 29. i'w bobl wrando arno, ac i Israel roddio yn ei ffyrdd, Psal. 81, 13. nid yw yn ewyllysio yr hyn nad yw yn cael ei ddwyn i ben, yr hyn a fyddai yn brawf o wendid. Ond y mae y cyfryw ymaddroddion yn dangos i ddynion ddrygioni eu ffyrdd eu hunain, uniondeb, a chyfiawnder ffyrdd yr Arglwydd, ac yn eu hannog i gyflawni eu dyledswyddau tu ag atto. 4. Y mae yn rhoddi annogaeth neillduol i sancteiddrwydd. Y mae yn amhosibl i athrawiaeth Etholedigaeth fod yn elynol i weithredoedd da: gan fod Duw wedi ethol i sancteiddrwydd Eph. 1, 4. Yr hyn yw yr amlygiad eglura a ddichon un gael o'i etholedigaeth. Heblaw hynny, y mae golwg ar ddaioni Duw, yn ethol rhai oedd wedi myned i'r fath drueni, i gael mwynhau y fath freintiau, i.e. pan yr oedd miloedd yn cael eu gadael, yn annogaeth gadarn i fyw er gogoniant i'w enw. i Joan 4, 19. Gras Duw fydd yn dysgu i ni i fyw yn sobr, yn gyfiawn ac yn dduwiol yn y byd fydd yr awr hon. Tit. 2, 11, 12. 5. Y mae yn gweini cyffur

i blant Duw mewn amrywiol amgylchiadau. Pan y byddo anwiredd yn amlhan, a llawer yn ymadael oddiwrth y ffydd, da yw meddwl, fod fail Duw yn sefyll yn ddi-ysgog. 2 Tim. 2, 19.

III. *Yr angenrheidrwydd i wneuthur ein betholedigaeth yn ffrs neu i edrych a oes gennym le i feddwl ein bod o rifedi yr etholedigion.* 2 Pet. 1, 10. 1. Gwnai y cyfryw wybodaeth lanw yr enaid o lawenydd. 2. A'i ddwyn i iawn fendithio Duw. Eph. 1, 3, 4. 3. A'i wneuthur yn fwy ymdrechgar i ogoneddu yr Arglwydd. Y mae gennym le i gredu ein bod wedi ein hethol os, 1. Daeth yn efengyl attom mewn nerth. 1 Theff. 4, 5. 2. Os darfu i ni gael ein galw. Rhuf. 8, 30. 3. Os ydym yn credu. Act. 13, 48. 2 Theff. 2, 13. Tit. 1, 1. 4. Os ydym yn caru Duw. 1 Joan 4, 19. 5. Os ydym mewn sancteiddrwydd yn ufuddhau iddo. 2 Theff. 2, 13. 1 Pet. 1, 2. 2 Tim. 2, 21. Eph. 1, 4.

Os nad oes gennym, yn bresennol, le i gredu ein bod o rifedi yr etholedigion, 1. Na rwgnachwn yn erbyn arfaeth gyfiawn Duw. 2. Na phenderfynwn yn ein meddyliau i fod arfaeth Duw yn ein herbyn. Nid yw bod dros amser heb y nodau blaenorol yn brawf nad ydym wedi ein hethol. Ac y mae Duw yn cymmodi pechaduriaid ag ef ei hun, ac ni's gwyddom am ddim yn ein humgylchiadau ninnau a all fod yn ein herbyn, gan hynny. 3. Ymofynnwn, a disgwyliwn am drugaredd, gan fod Duw yn drugarog, a'i fab yn eiriol.

Os oes gennym fail i feddwl fod Duw wedi ein hethol, 1. Cydnabyddwn, a rhyfeddwn gyfoeth gras. Eph. 1, 3, 4. Mat. 11, 25. 2. Carwn yr hwn a'n carodd mor fawr. 1 Joan 4, 19. 3. Ystyriwn y rhwymau sydd arnom i ogoneddu Duw mewn ymddugiad addas. 1 Pet. 2, 9. Col. 3, 12, 13. 4. Ymfoddlonwn i holl ymddugiadau Duw tu ag attom. Rhuf. 8, 28. 5. Edrychwn ymmlaen gyda chyfur at ail-ddyfodiad Jesu Grist. Eph. 5, 27. Hebr. 2, 13. Jud. 24.

VI. GWEITHREDOEDD DUW.

Y MAE Eliphaz yn dywedyd Fod Duw yn gwneuthur pethau mawrion, ac anchwiliadwy; rhyfeddol, heb rifedi. Job 5, 9. Da fyddai i ni, gan hynny, i gyd-uno a'r Pŷalmydd, yr hwn a ddywedai "Cofiaf weithredoedd yr Arglwydd, ie, cofiaf dy wyrthiau gynt, myfyriaf hefyd

ar dy holl waith, ac am dy weithredoedd y chwedleuaf. Pſal. 77, 31, 12. gan gofio y bydd i'r annuwiolion gael eu dinystrio, am nad ystyriant weithredoedd yr Arglwydd, na gwaith ei ddwy-law ef. Pſal. 28, 5.

I Ni gawn, yn y lle cyntaf, ystyried Gwaith y *Greadigaeth*. Yma y gwelwn, megis yn yr argraphiad cyntaf o lyfr mawr, heb unrhyw wallau, anfeidrol berffeithrwydd y Creawdwr. Y mae y gair *creu* weithiau yn arwyddocau gwaith Duw yn dwyn pethau i ben yn nhrefn ei ragluniaeth. Pſal. 104, 30. Ef. 45, 7. Weithiau y mae yn cael ei arfer am genhedliad naturiol. Pſal. 102, 18. Ezek. 21, 30. Mewn mannau eraill y mae yn dal allan adnewyddiad yr enaid trwy ras. Pſal. 51, 10. Eph. 2, 10. Ond yma y mae yn arwyddo *rhoddi bod i'r hyn nad oedd o'r blaen*. Gen. 1, 1. *neu ddwyn defnyddiau, wedi eu llunio o'r blaen, i'r cyfryw ddull ag nad oedd ynddynt un tueddiad naturiol i ddyfod*. I fod yn neillduol, ni a gawn ystyried

I. *Awdwr y greadigaeth*. Y mae yn eglur mai Duw ydyw. Gen. 1, 1. Ef. 37, 16. 42, 5. 45, 12, 18. Act. 14, 15. 17, 24. Y mae yr Arglwydd yn priodoli y gwaith hwn iddo ei hun yn unig. Ef. 44, 24. Yn hyn y mae yn rhagori ar eilunod, a chreaduriaid. Pſal. 96, 5. Jer. 10, 11, 12. Y mae y gwaith yn cael ei briodoli i'r Tad. Ef. 42, 5, 6. Act. 4, 24. i'r Mab. Joan 1, 3. Col. 1, 16. Hebr. 1, 2. 10, 11. ac i'r Yspryd glan. Pſal. 33, 6. Job 26, 13. Fe ddichon mai dyma'r achos fod Moses yn arfer y gair *Elohim*, yr hwn fydd o'r rhif liofog pan y mae yn dywedyd i Dduw greu'r nefoedd a'r ddaiar.

II. *Y defnyddiau o ba rai y creodd Duw bob peth*. Efe a greodd bob peth o *ddim*; canys nid o bethau gweledig y gwnaed y pethau a welir. Hebr. 11, 3. Ni allasai unrhyw beth fod yn gyd-dragywyddol a'r Duw-dod. Ond y mae hyn i'w ddeall am defnyddiau cyntaf yn unig, canys y pethau canlynol a wnaethpwyd o ddefnyddiau y rhai oeddynt wedi cael eu llunio o'r blaen.

III. *Pa bryd y creodd Duw y bydoedd. Yn y dechreuad*. Gen. 1, 1. Hebr. 1, 10. Am hynny, dywedir fod Duw o dragywyddoldeb, cyn gwneuthur y mynyddoedd, a llunio a hono y ddaiat a'r byd. Pſal. 90, 2. Ac yr oedd wedi arfaethu achub pechaduriaid er cyn sylfaennu'r byd. Eph. 1, 4. 2 Tim. 1, 9. Y mae hyn yn dangos pa ham nad oes gennym hanes boreuach am ddechreuad cenhedloedd a chel-fyddydau. Nid ein lle ni yw ymofyn pa ham na buasai'r byd yn cael ei greu yn gynt.

IV. *Y modd. Trwy ei air*. Pſal. 33, 6. Efe a ddywedodd, ac felly y bu. Pſal. 33, 9. Nid oes i ni i feddwl i'r Arglwydd lefaru cynnifer o eiriau, pan yr oedd yn dywedyd bydded goleuni, &c. ond ystyr y geiriau yw iddo i ofod allan ac amlygu ei ewyllys.

V. *Yr amser a gymmerodd y creawdwr i orphen ei waith*. *Cbweeb*

diwrnod. Gen. 2, 2. Ex. 20, 11. Gallafai, o ran ei allu wneuthur y cyfan ar unwaith, ond nid felly y gwelodd ei ddoethineb yn oreu: eithr efe a greodd y naill beth ar ol y llall hyd oni orphennodd ei waith y chweched dydd. *Ar y dydd cyntaf*, y crewyd, 1. Y nefoedd a'r ddaiar. Gen. 1, 1. ac y defnydd o ba un y darfu i'r amrywiol creaduriaid gael eu llunio. 2. Goleuni. adn. 3. ac ar y dydd hwn y gwahanwyd rhwng y goleuni a'r tywyllwch. adn. 4. Gwaith yr ail ddydd oedd, 1. Gwneuthur ffurfafen ynghanol y dyfroedd. adn. 6. 2. Gwahanu rhwng y dyfroedd oddi tan a'r dyfroedd oddi ar y ffurfafen. adn. 7. hynny yw, rhwng y dyfroedd oedd, hyd y trydydd dydd, yn gymmysgedig a'r ddaiar, a'r cymmylau. Gwaith y trydydd dydd oedd, 1. Casglu y dyfroedd oddi tan y nefoedd i'r un lle. Adn. 9, 10. 2. Peri i'r ddaiar egino, a dwyn llysiâu a hadau, a phreunau ffurwyth lawn. adn. 11, 12. Gwaith y pedwerydd dydd oedd yr haul, a'r llenad, a'r ser, i wahanu rhwng y dydd a'r nos, ac i fod yn arwyddion, yn dymhoran, ddyddiau a blynddoedd. Adn. 14, 18. Ar y pumfed dydd y crewyd, 1. Ymlusgiaid byw, i lanw y dyfroedd yn y moroedd. 2. Ehediaid asgellog i chedeg yn ffurfafen y nefoedd. Adn. 20, 22. Gwaith y sbwched dydd oedd, 1. Anifeiliaid, ymlusgiaid, a bwyfflod y ddaiar. Adn. 24, 25. 2. Dyn. Adn. 26. Am greadigaeth dyn y mae'r pethau canlynol i'w sylwi. 1. Fe gasodd ei greu o ddwy ran: corph, o bridd y ddaiar, ac enaid o anadl Duw, gan hynny y mae enaid dyn yn ei natur yn anfarwol. 2. Yn wryw ac yn fanyw, trwy wneuthur iddo wraig o'i asen yn ymgeledd cymmwys iddo. Gen. 2, 22. 3. Ar ddelfw Duw. Gen. 1, 27. 4. Yn ol cyngor Duw. Gen. 1, 26. 5. Yn ddiweddaf o'r creaduriaid; pan yr oedd pob peth wedi ei greu ar ei fedd. Nid yw Moses yn son dim am greadigaeth angylion: Fe ddichon mai y dydd cyntaf y cawsant eu creu, gan fod yn eglur iddynt gael eu creu o fewn y chwech diwrnod. Ex. 20, 11. ac yr oeddynt yn cydganu, ac yn gonfodddu pan sylfaenwyd y ddaiar. Job 38, 16, 17. Ni allwn sylwi ymhellach, i'r Arglwydd, nid yn unig roddi bod, ond hefyd, sefydlu trefn, neu gyfreithiau natur, trwy ba rai y mae pob math o creaduriaid i gael eu parhau o genhedlaeth i genhedlaeth. *Y cyffwr ym mha un y creodd Duw bob peth.* Yr oedd pob peth yn dda iawn. Gen. 1, 31. Nid oedd dim yn wrthun, ond pob peth yn berffaith wedi dyfod o law Creawdwr perffaith. Yr oedd y naill ran yn wafanaethgar i'r llall: a phob creadur yn gymmwys i ateb ei ddiben. Yr oeddynt yn gyfaddas i ofod allan, megis mewn drych, ogoniant eu Creawdwr. Nid oedd un tueddiad drwg mewn un creadur; ond yr oedd dyn a'r angylion wedi eu cynnysgaeddu a chymmwysfadau i ogoneddu eu Gwneuthurwr.

VII. *Diben Duw* yngwaith y Greadigaeth. Efe a wnaeth bob peth ar ei fwyn ei hun. Dihar. 16, 4. Nid i wneuthur ei hun yn fwy dedwydd, a gogoneddus nag oedd a'r blaen: ond i amlygu ei dragywyddol allu a'i Dduw-dod. Rhuf. 1, 20. I ofod allan ei allu, ei ddoethineb, a'i ddaioni. I fod yn wafanaeth-gar i ddyn, fel y byddai iddo gael teyrnged o glod oddi-wrtho. Ac fel y byddai lle iddo yn ei ragluniaeth i ofod allan ei ogoneddus briodoliaethau. Ac yn neillduol, fel y byddai i'r Messia i gael ei ogoneddu; canys pob dim a greuwyd trwyddo ef ac erddo ef. Col. 1, 16.

Wrth ddarllen llyfr y greadigaeth, ni welwn, 1. Ynsydrwydd y rhai a ddywedant nad oes Duw. Hebr. 3, 4. Ef. 29, 16. 2. Amlygiad o amrywiol o briodoliaethau yr Arglwydd. Yn neillduol ei dragywyddoldeb; gan fod yn rhaid i'r gweithiwr fod o flaen ei waith: ei allu; Rhuf. 1, 20. Yn creu y cyfan gyda chyflymdra, yn awdurdodol, heb un anhawfira: ei ddoethineb; Psal. 104, 24. a'i ddaioni. Gen. 1, 31. 3. Hawl Duw i wneuthur a fynno a phob rhan o'r greadigaeth. 4. Amrywiol ganghennau o'n dyledswydd ein hunain, megis i ofni yr Arglwydd. Psal. 33, 8, 9. Jona. 1, 9. i'w foliannu. Dat. 4, 11. Nehem. 9, 5, 6. i ymddiried ynddo. 1 Pet. 4, 19. Efe a ddichon wneuthur yr hyn a addawodd. ac i fod yn oftyngedig. Psal. 8, 3, 5. 5. Y daioni o fyfyrto ar weithredoedd yr Arglwydd. Ef. 20, 26.

II. Ni gawn sylwi ar waith Duw yn *cynnal pob peth*. Pan yr oedd y Lefaid yn annerch yr Arglwydd fel Creawdwr pob peth hwy a ddywedent: A thi sydd yn eu *cynnal hwynt oll*. Nehem. 9, 6. A hyn y cyd-una yr apostol pan y mae yn dywedyd Ei fod yn *cynnal pob peth* trwy air ei nerth. Hebr. 1, 3. Mewn man arall y dywedir Mai ynddo ef yr ydym ni yn byw, yn symmud, ac yn bod. Aët. 17, 28. Ni ddichon un creadur gynnal ei hun: canys ewyllys yr Arglwydd yw yr unig achos o fod pob creadur yn y nef ac ar y ddaear; a phe na byddai yr unrhyw ewyllys yn trefnu parhad y creadur, byddai yn rhwym o syrthio i'w flaenorol ddi-ddymdra, gan na all yr effaith barhau pan y byddo yr achos yn darfod. Nid oes neb ond Duw yn hunan-ddigonol, ac yn an-ymddibennol; rhaid gan hynny i bob creadur ymddibennu arno am ei barhad. Pe buasai un creadur yn ein byd ni yn yn galler cynnal, ei hun, gallasai dyn y mwyaf ardderchog, wneuthur hynny; Ond y mae yn amlwg na ddichon un dyn ei gynnal ei hun mewn bod gan fod pawb yn marw o genhedlaeth i genhedlaeth. Oddi wrth y cyfryw ystyriaethau y mae yn eglur fod y cyfan yn gorphwys ar ysgwyddau yr Hollalluog.

Wrth ystyried y rhan hon o waith yr Arglwydd ni a'i gwelwn yn cynnal pob peth, o ran ei fod, ei gynheddfau, a'i drefn cyhyd ac y byddo da yn ei olwg. Eiddo yr Arglwydd yw colofnau y ddaear. 1 Sam. 2, 8.

a thrwy ei nerth y mae yn sicrhau y mynyddoedd. Pŷal. 65, 6. Efe hefyd fydd yn cadw dyn ac anifail. Pŷal. 36, 6. Y mae amryw o bethau neillduol, megis yr haul y lleuad, &c. wedi cael eu cynnal o ddechreuad y byd. Y mae eraill, megis dynol-ryw, a chreaduriaid eraill y rhai fydd yn marw ar ol bod dros ychydig yn y byd, yn cael ei cynnal yma dros amfer byrr, ac yna yn rhoddi eu lle i eraill. Y mae yr Arglwydd yn cynnal y rhai'n, 1. Trwy barhau y grym a roddodd pan y dywedodd yn y dechreuad "Ffrwythwch, am lhewch, &c." Gen. 1, 2, 8. Am hynny y mae Job yn cydnabod llaw neillduol Duw yn ei ffurfiad yn y groth. Job 10, 8, 11. felly hefyd y mae Dafydd. Pŷal. 139, 15, 16. 2. Trwy roddi pob peth fydd yn angenrheidiol i gynnal bywyd tra y byddo hynny yn unol a'i feddwl. Y mae yn porthi adar y nefoedd. Mat. 6, 26. ac yn rhoddi i'r anifail ei borthiant. Pŷal. 147, 9. Y mae yn rhoddi i bawb fywyd, ac anadl, a phob peth holl. Aët. 17, 25. i.e. yn helaeth y mae yn rhoddi i ni bob peth i'w mwynhau. 1 Tim. 6, 18.

Gwelwn oddi yma, 1. Yr angenrheidrwydd o ystyried yn wastadol ein hymddi benniad ar yr Arglwydd. 2. Y ddyledswydd o ymddwyn tu ag at Dduw fel y gweddaï i rai fydd yn cael ei cynnal gan ei allu a'i ddaioni. III. Ni gawn a gymmeryd golwg ar waith Duw fel *Llywodraethwr*. Pe na byddai yr Arglwydd yn trefnu y cyfan yn y modd mwyaf doeth, ni byddai ei *Fod* o fawr ganlyniad i ni. Beth fyddai a wnelem ni a Bod na fyddai yn gofalu am danom, nag yn gwneuthur dim daioni i ni, nag yn sylwi ar ein gweithredoedd, nag ychwaith yn bwriadu ein galw i gyfrif am ein cam-ymddugiadau? Nid anfuddiol, gan hynny, fyddai i ni ymosyn pa un a oes dim yn ddamweiniol i Ddaw, neu ynteu a ydyw pob peth yn cael ei drefnu a'i lywodraethu yn ol ei ewyllys. Tu ag at gael boddlonrwydd ar y pen hwn ni allwn ystyried y pethau canlynol.

I. *Y mae gan yr Arglwydd hawl ddi-ambeuol i drefnu a llywodraethu pob peth yn ol ei ewyllys.* Ymddengys hyn wrth ystyried, 1. Mai Efe a roddodd fod i bob creadur. Y nefoedd, meddai'r Pŷalmydd, ydynt eiddo ti, a'r ddaiar fydd eiddo ti: ti a seiliaist y byd a'i gyflawnder. Pŷal. 89, 11. Y mae ganddo, gan hynny, hawl gyfreithlon, i wneuthur a fynno a'r eiddo ei hun. 2. Efe hefyd fydd yn cynnal pob peth. Nehem. 9, 6. Gan fod pob creadur yn byw ar ei draul y mae yn gyfiawn iddo ddefnyddio y cyfan yn y modd, ac i'r dibenion a fyddo yn ymddangos yn oreu i'w ddoethineb.

II. *Y mae cymwysder anghydmariaethol yn yr Arglwydd i fod yn Llywodraethwr ar ei creaduriaid.* 1. Y mae yn holl-brefennol fel nad yw bell oddiwrth un creadur. Jer. 23, 24. Pŷal. 139, 7, 10. 2. Y mae yn hollwybodol yn adnabyddus o bob creadur, ac o bob rhyw amgychiadau.

Dihar. 15, 3. 2 Chron. 16, 9. Hebr. 4, 13. Yr oedd cantan'r olwynion a welodd Ezeziel yn llawn llygaid oddiamgylch. Ezec. 1, 18. 3. Y mae yn anfeidrol ddoeth i drefnu y cyfan yn y modd goreu. Job 9, 4. 12, 13. 4. Y mae yn hollalluog fel na ddichon neb ei rwystro i ddwyn i ben yr hyn a fwriadodd. Jer. 32, 17. Marc. 10. 27. 5. Y mae yn berffaith sanctaidd a chyfiawn fel nad yw bosibl iddo wneuthur cam a neb. Ex. 15, 11. Deut. 32, 4. 6. Y mae yn anfeidrol amyneddgar, i gyd-ymddwyn a'i greaduriaid tra y byddo hynny er ei ogoniant ei hun a'i daioni hwythau. 2 Pet. 3, 9. Nahum. 1, 3.

III. *Y mae goleuni natur, a dwysel ddatguddiad, yn dangos yn eglur i fod Duw yn trefnu ac yn llywodraethu pob peth yn ol ei swylllys ei hun.* I'r diben i gadarnhau hyn ni gawn ddal sylw ar y pethau canlynol.

I. *Priodoliaethau'r Duwdod, ynghyd a'r berthynas fydd rhynddo a'r creaduriaid.* Yma ni allwn ystyried, 1. Fod gan yr Arglwydd ddiben, neu ddibenion doeth, yn ei waith yn creu nefoedd a daiar: ac ni buasai un ficerwydd y buasai ei ddibenion yn cael eu hatteb, pe buasai'r creaduriaid yn myned allan o gyrraedd ei lywodraeth. 2. Ni all Duw lai na gofalu am waith ei ddwyllaw. Y mae pob creadur yn gofalu am ei hiliogaeth. Ac y mae yn anhawdd i ddychymygu pa fodd y buasai yn cyd-sefyll a chyfiawnder Duw iddo i roddi bod i greaduriaid, ac yna ei gadael i fyned yn bennrhydd heb neb i'w llywodraethu na gofalu am danynt. 3. Gan fod Duw yn holl bresennol yn canfod pob peth, yn ddoeth o galon i drefnu yn y modd goreu, yn alluog i gyflawni yr hyn a fyddo da yn ei olwg, a chanddo hawl i wneuthur fel y mynno a phob creadur ni oddef ei ddaioni iddo i fod yn segur.

II. *Yr doethineb, y gallu, a'u daioni rhyfeddol fydd yn gweledig ym mhob rhan o'r greadigaeth; ac yn yr hyn fydd yn cymmyrd lle yn y byd o oes i oes.* Pe na byddai'r cyfan yn cael ei drefnu gan anfeidrol ddoethineb, gwaith anhawdd fyddai dangos pa fodd y mae y creaduriaid nad oes ganddynt na synwyr na rhewm yn ateb dibennion ardderchog, a hynny yn gyson yn yr un modd o oes i oes: na pha beth yw yr achos i fod y naill ran o'r greadigaeth mor wasanaethgar i'r llall; a'r fath gyd-syniad rhyfeddol rhyngddynt a'u gilydd tu ag at ddwyn yn y blaen ddiben cyffredin, heb fod ganddynt un wybodaeth o honynt eu hunain, nag o'r naill y llall. Onid oes rhyw lywodraeth ddoeth i'w gweledd yn y tueddiad naturiol fydd yn y creaduriaid afrefymol i wneuthur yr hyn fydd mor gymmwys tu ag at gynnal eu hunain? Er nad oes gan y morgrugyn neb i'w arwain, i'w lywodraethu, nac i'w feistrolï, er hynny y mae efe yn parottoi ei fwyd yr haf, ac yn casglu ei luniaeth y cynhaiaf. Dihar. 6, 6, 8. Y mae yr unrhyw ragluniaeth i'w gweled yn y parottoad addas fydd wedi ei

wneuthur gyferbyn a chynhaliath pob creadur. Pſal. 143, 15. 147, 9. Pe baem yn sylwi ar fymudiad rheolaidd y cyrph nefolaidd, ac ar ddych-weliad dydd a nos, haf a gaeaf, trai a llanw yn eu hamser, o genhedlaeth i genhedlaeth, fe fyddai yn amhosibl i ni wadu eu bod dan lywodraeth Bod doeth a galluog. Onid oes myrdd o bethau wedi cymmeryd lle yn y byd, ag fydd yn brawf o'r un peth? Pwy a drefnodd i ferch Pharaoh i ddyfod i ymolchi ar yr amser, ac i'r fan lle yr oedd Moses yn yr hefg? Ex. 2, 5. i gennad i ddyfod i synegi i Saul, fod y Philistiaid yn ymdannu ar hyd y wlad pan yr oedd Dafydd a'i wyr bron cael eu dal ganddo? i Sam. 23, 26, 28. ac i dywysogion y cerbydan i droi oddiwrth Jehosaphat pan yr oeddynt wedi dechreu ymladd yn ei erbyn? 2 Chron. 18, 31. Gallem ymhellach sylwi ar farnedigaethau yn fyrthio ar bechaduriaid cyn-dyn a rhyfygus, ac ar waredigaethau hynod a gafodd dynion duwiol yn fynych. Ac mid allan o le fyddai ystyriaid gweithrediadau a thyfiolaeth cyd-wybod euog: canys pe na buasai Bod anweledig yn llywodraethu pwy achos fyddai i gydwybod grynwr wrth feddwl am yr hyn a fyddai yn feius?

III. *Y gweithredoedd gwyrthiol y rhai y mae yr hen Destament a'r newydd yn rhoddi banes am danynt.* Onid oedd y gweithredoedd nerthol a gyflawnwyd yn yr Aipht yn profi Mai y Duw ag oedd yn danfon Moses oedd yn llywodraethu? Yr oedd llaw rhagluniaeth i'w gweled mor eglur pan yr oedd gwyrthiau yn cael eu cyflawni yn yr anialwch; pan yr oedd yr haul a'r lleuad yn sefyll yn amser Josuah; pan yr oedd y prophwydi yn cadarnhau eu tyfiolaeth trwy arwyddion a rhyfeddodau; pan yr oedd y tan yn peidio llosgi y rhai a fwriwyd iddo am beidio addoli y ddelfw aur; a phan yr oedd y llewodd yn arbed Daniel pan yr oedd dynion am iddo gael ei larpio, oblegid ei fod yn gweddio ar ei Dduw. Pe daliem sylw ar y gweithredoedd nerthol a wnaethpwyd gan yr Arglwydd Jesu Grist, a chan ei apostolion yn ei enw, byddai raid i ni gydnabod fod y cyfan dan lywodraeth Arglwydd y lluoedd.

IV. *Prophwydoliaethau am bethau i ddyfod, a bynny gannoedd, i.e. am rai pethau filoedd o flynyddoedd, cyn iddynt ddyfod i ben.* Mewn amrywiof fan-nan o'r hen Destament a'r newydd y gwelwn rag-ddywediadau mewn perthynas i Grist a'i eglwys, i wledydd, i deuluoedd, a phersonau neill-duol. Y mae y rhan fwyaf o'r rhai'n wedi eu cyflawni yn llyth'rennol: Y mae rhai o honynt yn cael eu cyflawni yn bresennol, a chetnwm le i ddisgwyl i eraill i gael eu cyflawni yn eu hamser. Pe na buasai pob peth yn cael ei drefnu yn ol ewyllys anghyfnewidiol Daw, ni buasai yr holl brophwydoliaethau ond dychymygion, a'u cyflawniad yn ymddibennu ar hollol ansicrwydd.

V. *Y mae yr Ysgrythyrau yn tyfiolaethu yn eglur i fod Duw yn llywodraethu pob peth.* Y mae yn cael ei alw yn Frenin y brenhinoedd, ac Arglwydd yr arglwyddi. 1 Tim. 6, 15. Rhy faith fyddai enwi'r manau lle y mae yn cael ei alw yn Arglwydd y lluoedd: ac nid rhyfedd fod yr enw hwn yn cael ei roddi arno mor fynych, gan fod lluoedd o greaduriaid di-fwyd, o greaduriaid afresymmol, o ddynion ac angylion da a drwg, dan ei arglwyddiaeth. Y Pfalmydd a ddywed Mai eiddo yr Arglwydd yw'r deyrnas: ac efe fydd yn llywodraethu ym mhlith y eenhedloedd. Pſal. 22, 28. a thrachefn, Yr Arglwydd a barottodd ei orfeddfa yn y nefoedd: a'i frenhiniaeth ef fydd yn llywodraethu ar bob peth. Pſal. 103, 19. Yn y golwg yma yr oedd yr Iesu yn dywedyd Y mae fy Nhad yn gweithio hyd yn hyn, ac yr ydwyf finneu yn gweithio. Joan 5, 17. Ym mhellach, y mae yr apostol yn dywedyd Ei fod yn gwneuthur pob peth wrth gyngor ei ewyllys ei hun. Eph. 1, 11. Nid heb achos, gan hynny, yr oedd Nebuchodonosor yn dywedyd Mai yn ol ei ewyllys ei hun y mae yn gwneuthur a llu y nefoedd, ac a thrigolion y ddaiar; ac nid oes a attalio ei law ef, neu a ddywedo, Beth yr wyt yn ei wneuthyd? Dan. 4, 35. Canys pwy a ddywed y bydd dim heb i'r Arglwydd ei orchymyn. Galarn. 3, 37. Canys o hono ef, a thrwyddo ef, ac iddo ef y mae pob peth. Rhuf. 11, 36. - Galled chwanegu tyfiolaethau ysgrythyrol, ond fe debygid fod y rhai a grybwyllwyd yn ddigonol.

VI. *Y mae yr ysgrythyrau yn rhoddi hanes am lywodraeth weithredol Duw ar bob math a gradd o greaduriaid, ac ym mhob amgylchiadau a ellir meddwl am danynt.* 1. Ni welwn y rhau ddi-fwyd o'r greadigaeth yn cael ei threfnu a'i llywodraethu yn ol ewyllys yr Arglwydd. Efe fydd yn peri Pw hawl godi ar y drwg a'r da. Mat. 5, 45. ac efe a barodd i'r hawl aros yn Gibeon, a'r lleuad yn nyffryn Ajalon nes i Israel ddial ar eu gelynion. Jos. 10, 12, 14. Gwnaeth i'r fer yn eu graddau i ymladd yn erbyn Sifera. Barn. 5, 20. Y mae y cymmylau yn troi oddi amgylch wrth ei lywodraeth ef. Job 37, 11, 12. Y mae efe yn gwlawio ar y cyfiawn a'r anghyfiawn. Mat. 6, 45. Efe hefyd fydd yn attal y gwlaw, ac yn gwlawio ar un ddinas, heb wlawio ar y llall. Am. 4, 7. ac yn rhoddi y cynnar, a'r diweddar wlaw yn ei amser. Deut. 11, 14. Efe a barodd i'r cenllysg ddifa gelynion Israel. Jos. 10, 11. Pan roddo efe ei lais y bydd twrf dyfroedd yn y nefoedd, ac efe a wna i'r tARTH dderchafu o eithafodd y ddaiar: efe a wna fellt gyda'r gwlaw; ac a ddwg y gwynt allan o'i drysorau. Jer. 10, 13. Pſal. 135, 7. Efe a wna daranzu a'i lais yn rhyfedd: efe a ddywed wrth yr eira bydd ar y ddaiar; a'i wynt y rhydd Daw rew: a lled y dyfroedd a gyfyngir. Job 37, 5, 10. a'i daranzu mawr y drylliodd efe y Philistiaid. 1 Sam. 7, 10. Efe a orchymyn, a chyfyd tymheffl

wynt, yr hwn a dderchafa donnau 'r mor. Efe a' wna y storm yn dawel; a'r tonnau a oftegant. Pſal. 107, 25, 29. Efe a edrych ar y ddaiar, a hi a gryna: efe a gyffwrdd a'r mynyddoedd, a hwy a fygant. Pſal. 104, 32. Efe a barodd i'r ddaiar i agor, i llyngcu Corah, Dathan, Abiram, eu teuluoedd, eu pebyll, a'r holl olud oedd ganddynt. Deut. 11, 6. Efe a anfonodd dan o'r nefoedd i yſu poeth offrwm Elias. 1 Bren. 18, 38. ac i yſſu y rhai oedd Ahaziah yn eu hanfon i'w ddal. 2 Bren. 1, 10, 12. ac efe a rwyftrodd y tan i wneuthur niwaid i Sedrach, Meſach, ac Abed-nego pan yr oedd ei ſſlam yn lladd y gwyr a'u bwriafant i'r ffwrn. Dan. 3, 22, 25. Efe a holltodd y graig, a'r dyfroedd a ddylifodd. Pſal. 104, 41. Efe a gauodd y mor a dorau, gan dywedyd, Hyd yma y deui, ac nid ym mhellach; ac yma'r attelir ymchwydd dy donnau di. Job 38, 8, 11. Efe a geryddodd y mor coch, fel y fychodd, pan yr oedd Iſrael yn myned o'r Aipht. Pſal. 106, 9. Efe fydd yn gyrru y ffynhonnau i'r dyffrynnoedd, y rhai a gerddant rhwng y bryniau. Pſal. 104, 10. Mewn gair, Yr Arglwydd a wnaeth yr hyn oll a fynnai yn y nefoedd ac yn y ddaiar, yn y môr, ac yn yr holl ddyfnderau. Pſal. 135, 6.

2. Y mae yr holl lu o greaduriaid afreſymmol dan ei lywodraeth. Y rhai hyn oll a ddiſgwyliant wrtho, am roddi iddynt eu bwyd yn ei bryd. A roddo efe iddynt, a gaſglant, Y mae yn agor ei law, a diwellir hwynt a daiont. Efe a guddia ei wyneb, hwythau a dralloedir: dwg ymmaith eu hanadl, a threngant, a dychwelant i'w llwch. Pſal. 104, 27, 29. Gan fod anifeiliaid y maes, ehediaid y nefoedd, ac ymluſgiaid y ddaiar dan ei lywodraeth, y mae yn addaw gwneuthur cyfammod a hwynt er diogelwch i'w bobl. Hoſ. 2, 18. Y cenawon llewod a ruant am yſglyfaeth, ac a geisiant eu bwyd gan Dduw. Pſal. 104, 21. Efe a ddanfonodd lew i ddryllio y prophwyd am anufuddhau i'w air. 1 Bren. 13, 26. a phan yr oedd trigolion dinaſoedd Samaria heb ofni yr Arglwydd efe a anfonodd lewod yn eu plith, y rhai a laddafant rai o honynt. 2 Bren. 17, 24, 25. Efe a anfonodd ei angel, ac a gauodd ſafnau y llewod fel na wnaethant niweid i Daniel. Dan. 6, 22. Efe a drefnodd i ddwy arth ddyfod allan o'r goedwig a dryllio dau a deugain o blant pan yr oeddynt yn gwatwor Elifeus. 2 Bren. 2, 24. Pan yr oedd Iſrael yn llefaru yn erbyn Duw, ac yn erbyn Moſes, fe anfonodd yr Arglwydd ym mysg y bobl ſeirph tanyldd, a hwy a frathafant y bobl. Num. 21, 5, 6. Y mae yn trefnu y creaduriaid gwaela fel y byddo da yn ei olwg. Wrth ei orchymmyn y daeth lluoedd o lau a llyſſaint i ſlino yr Aiphtiaid am na adawſent i Iſrael fyned ymmaith. Ex. 8. a locuſtiaid i doi wyneb yr holl dir, Ex. 10. a phryfed i yſſu Herod am na roſai y gogonedd i Dduw. Aſt. 12, 23. i.e. y mae yn galw y ceiliog rhedyn, prŷf y rhwd, a'r locuſt, a'r lindys ei lu

mawr ef. Joel, 2, 25. Y mae yn porthi adar y nefoedd. Mat. 6, 26. ac ni syrth un o adar y to ar y ddaiar heb ei sylw, gan nad oes un o honynt mewn angof ger bron Duw. Mat. 10, 29. Luc. 12, 6. Efe a barodd i'r tigfrain borthi Elias wrth afon Cherith. 1 Bren. 17, 3, 4. Unwaith etto, pe sylwem ar drigolion yr eigion, ni gaem eu gweled dan lywedraeth Arglwydd y lluoedd. Pan yr oedd Jonah gyndyn yn cael ei fwrw i'r mor, yr oedd yr Arglwydd wedi darparu pysgodyn mawr i'w lyngeu. Jon. 1, 17. A phan y dywedodd yr Arglwydd wrth y pysgodyn, efe a fwriodd Jonah ar y tir sych. Jon. 2, 10. Gan hynny, nid rhyfedd fod pysgodyn yn dyfod a darn o arian yn ei safn, i'r diben i Pedr gael talu y deyrnged drofo ei hun a'i feistr. Mat. 17, 27.

3. Y mae *dynol-ryw* mewn modd enwedigol, dan ddwyfol lywodraeth. Efe sydd yn ffurfio y corph yn y groth: Job 10, 8, 11. Psal. 139, 13, 16. ac yn llunio Yspryd dyn ynddo. Zech. 12, 1. Pwy a wnaeth enau i ddyn? neu pwy a ordeiniodd fudan, neu fyddar, neu'r neb sy'n gweled? onid myfi yr Arglwydd? meddai Duw wrth Moses. Ex. 4, 11. Efe drachefn sydd yn gofalu am ddyn yn ei fabaned: yr hyn a barodd i Dafydd ddywedyd, Arnat ti y'm bwriwyd o'r brŷ. Psal. 22, 10. ac mewn man arall, Wrthyt ti y'm cynhaliwyd o'r brŷ. Psal. 71, 6. Ac y mae yn trefnu pa le y byddo i bawb fyw, gan ei fod wedi pennu terfynau eu preswylfod hwynt: Aët. 17, 26. A phan y byddom yn cael gwlaw o'r nefoedd, a thymhorau ffrwythlon, a'n calonau yn cael eu llenwi a lluniaeth ac a llawenydd, yr ydym yn rhwym i gydnabod daioni yr Arglwydd, Aët. 14, 17. yr hwn sydd yn helaeth yn rhoddi i ni bob peth i'w mwynhau. 1 Tim. 6, 17. A phan y gwelom rai yn gyfoethog, ac eraill yn dlawd, rhai yn derchafu, ac eraill yn cael eu tynnu i lawr, rhaid i ni gydnabod fod hyn trwy drefniad y Goruchaf: canys yr Arglwydd sydd yn glodi ac yn cyfoethogi; yn darostwng ac yn derchafu. Efe sydd yn cyfodi y tlawd o'r llwch, ac yn derchafu yr anghenus o'r tommennau, i'w gosod gyd â thywyfegion, ac i beri iddynt etifeddu teyrn-gadair gogoniant. 1 Sam. 2, 7, 8. Gan osod rhai isel mewn uchelder. Job 5, 11. Efe sydd yn gwneuthur i dywyfegion fyned yn anrhaith; ac a blyga y rhai cedyrn. Efe sydd yn tywallt diystyrwch ar dywyfegion; ac yn gwanhau nerth y rhai cryfion. Job 12, 19, 21. Gwel hefyd, Psal. 107, 40, 41. Yr oedd Jeremi yn gwybod, nad eiddo gwr ei ffordd; ac nad ar law gwr a rodio y mae cynnal ei gerddediad. Jer. 10, 23. a Solomon yn tyfkiolaethu, mai oddiwrth yr Arglwydd y mae cerddediad gwr: ond beth a ddeall dyn, eb efe, o'i ffordd ei hun. Dihar. 20, 24. Ymhellach, y mae einioes pob peth byw yn ei law? ac anadl pob math ar ddyn. Job 12, 10. Yr Arglwydd sydd yn bywhau, ac yn marwhau: efe sydd yn dwyn i wared i'r bedd, ac

yn dwyn i fynu. 1 Sam. 2, 6. Fel hyn, ni welwn i fod dyn dan lywodraeth yr Arglwydd ym mhob amgylchiad. Gallwn hefyd sylwi, dan y pen hwn, fod yr Arglwydd yn llywodraethu dyn, fel creadur rhwymol, trwy ei gyfraith sanctaidd, yn yr hon y mae amlygiad o ewylllys y creadur yn rheol bywyd i'r creadur.

4. Y mae rhagluniaeth mewn modd neillduol yn trefnu ac yn llywodraethu y *dwawelion*, a'r byn oll a berthyn iddynt. Dywedodd Crist wrth ei ddifgyblion, Y mae, i.e., holl wallt eich pen wedi eu cyfrif. Mat. 10, 30. Y mae yr Arglwydd iddynt yn gadarn noddfa. Psal. 71, 7. ac yn gwneuthur iddynt drigo mewn diogelwch; gan hynny y maent yn gorwedd, ac yn huno mewn heddwch. Psal. 4, 8. Efe hefyd a geidw eu mynediad a'u dyfodiad. Psal. 121, 8. Gen. 28, 15. ac ni oddef iddynt gael eu temtio uwchlaw yr hyn a allont. 1 Cor. 10, 13. Y mae, rai prydiau, yn eu gwaredu rhag y barnedigaethau a fyddo yn syrthio ar eraill, megis Noah, rhag y diluw. Gen. 7, 1. a Lot rhag y dinystr a ddaeth ar Sodom a'i thrigolion. Gen. 19, 16. ac weithiau yn eu symmud cyn y delo drygyd. Ef. 57, 1, 2. 2 Chron. 34, 28. Ar rai amserau y mae mewn modd tr hynod yn eu gwared o law y rhai annuwiol. Psal. 97, 10. o fagl yr heliwr, ac oddiwrth haint echryslon. Psal. 91, 3. i.e., yn ei gwaredu pan y byddont wedi cael barn angan ynddynt eu hunain. 2 Cor. 1, 8, 10. Droiau eraill y mae yn rhoddi iddynt ffafor yngolwg eu gelynion; megis i Jeremi yngolwg Nebuchodonosor. Jer. 39, 11, 13. 40, 4, 5. canys pan fyddo ffyrdd gwr yn rhyngu bodd i'r Arglwydd, efe a bair i'w elynion fod yn heddychol ac ef. Dinar. 16, 7. Dyma fel y daeth Esau i reddeg i gyfarfod Jacob, a'i goffeidio, a syrthio ar ei wddf, a'i gusanu. Gen. 33, 4. pan yr oedd Jacob wedi ofni yn fawr am fod ei frawd yn dyfod i'w gyfarfod, a phedwar cant o wyr gyd ag ef. Gen. 32, 6, 7. Mynych y gwelwn hanes am Dduw yn rhoddi dihangfa i'w bobl pan yr oedd eu gelynion wedi bwriadu mawr ddrygau yn eu herbryn. Ni gawn siampl hynod o hyn yn y waredigaeth a gafodd Israel rhag cael eu eu dinystrio gan Zerah yr Ethiopiad yr hwn a ddaethai yn eu herbryn a lluo fil o filoedd. 2 Chron. 14, 9, 14. a thrachefn yn amser Jehosaphat pan yr oedd tyrfa fawr o feibion Ammon, Moab, a thrigolion mynydd Seir wedi dyfod yn ei erbyn. 2 Chron. 20, 22, 25. Mynych y darfu iddo ddiddymu amcanion y cyfrwys, fel na allai eu dwylaw ddwyn dim i ben. Job 5, 12. gan faglu yr annuwiol yngweithredoedd ei ddwylaw ei hun. Psal. 9, 16. Tra hynod yn y golwg hyn yw'r hanes a gawn am Ahitophel a Haman. A phan y mae gofidiau yn eu cyfarfod y mae y Tad y trugareddau yn ei diddanu. 2 Cor. 1, 3, 5. ac yn gwneuthur eu gorthrymderau yn lleiol iddynt. Psal. 119, 67, 68. Ef. 27, 9. 2 Cor. 12, 7. I fod yn fyrr, ni allwn sylwi Fod llygaid yr Arglwydd yn edrych ar yr holl ddaiar, i'w

ddangos ei hun yn gryf gyd â'r rhai fydd a'u calon yn beffaith tu ag atto ef. 2 Chron. 16. 9. ac ni thyn efe ei olwg oddi ar y cyfiawn. Job 36, 7. ond pair i bob peth, a'u cyfarfyddo, i gydweithio er eu daioni. Rhuf. 8, 28.

5. With edrych i'r ysgrythyrau ni welwn nid yn unig y duwiolion, ond yr *annuwiol* hefyd dan lywodraeth yr Arglwydd. Ni ddichon y mwya annuwiol wneuthur dim ond yr hyn a fyddo Duw yn ei oddef. Ni allasai Balaam, yr hwn oedd yn caru gwobr anghyfiawnder, regu Israel, yr hwn ni regodd Duw Num. 23. 8. Aë ni buasai gan Pilat un awdurdod i osod Jesu Grist i farwolaeth, oni buasai ei fod wedi ei roddi iddo oddi uchod. Joan 19, 11. Gwna 'r Arglwydd iddynt fod yn heddychol a'r rhai y b'o ei ffyrdd yn rhyngu ei fodd. Dihar. 16, 7. Cafodd Cyrus, er nad oedd yn adnabod yr Arglwydd, ei alw er mwyn Jacob ei was, ac Israel ei etholedig. Ef. 45, 1, 5. Y mae yr annuwiol ambell waith yn wialen llid yr Arglwydd, pan y mae yn dangos ei anfoddlonrwydd yn erbyn pechod: ond nid felly yr amcana efe, ac nid felly y meddwl ei galon. Ef. 10, 5, 7. Brydiau eraill y mae yr hyn y maent yn ei wneuthur yn cael ei oruwch lywodraethu i ateb dibennion hollol groes i'r hyn oeddynt yn fwriadu. Dyma fel y mae erledigaeth wedi bod yn foddion i danner yr efengyl. Pan yr oedd Saul yn anrheithio yr eglwys, darfu i'r rhai a wasgarafid dramwy a phregethu yr efengyl. Act. 8, 3, 4. Gwel hefyd Act. 11, 19, 20. Phil. 1, 12. Dyma fel y mae yr Arglwydd yn dal y doethion yn eu cyfrwysdra: ac yn diddymmu cyngor y cyndyn. Job 5, 13.

6. Pe troem ein golwg tu a byd yr ysprydoedd ni gaem weled yr *angylion sanctaidd* yn cael eu llywodraethu yn ol ewyllys yr Arglwydd. Pan welodd Jacob yr angylion yn ei gyfarfod efe a ddwedodd Dyma wersyll Duw. Geu. 32, 1, 2. A dywed yr apostol Mai ysprydion gwafanaethgar ydynt hiwy oll, wedi eu danfon i wafanaethu er mwyn y rhai a gant etifeddu iechydwriaeth. Heb. 1, 14. Am hynny fe ddywedir Fod angel yr Arglwydd yn castellu o amgylch y rhai a'i hofnant ef, ag y gwared efe hwynt. Psal. 34, 7. Canys efe a orchymmyn i'w angylion am danynt, i'w cadw yn eu holl ffyrdd. Psal. 91, 11. Cafodd angel ei anfon i yrru Lot o Sodom. Gen. 19, 25, 26. i ddyfod a theisen a dwfr i Elias pan oedd Jezebel yn ceisio ei einioes. 1 Bren. 19, 5, 6. i gau safnau y llewod, fel na wnelent niweid i Daniel yn y ffau. Dan. 6, 18. i wrthwynebu Balaam pan yr oedd yn chwennychi mellditho Israel. Num. 22, 22. i ddinysio Jerusalem pan yr oedd Dafydd wedi mynnu rhifo 'r bobl. 1 Chron. 21, 15. ac i ryddhau cadwynnau Pedr, ac i agor iddo ddrws y carchar. Act. 22, 27, 11. Y mae yr angylion yn cael gorchymmyn i dywallt

phïolau digofaint Duw ar y ddaïar. Dat. 16, 1. Angylion a ddygasant Lazarus dlawd i fynwes Abraham. Luc. 16, 22. Ac yn niweddd y byd efe a ddenfyn ei angylion i gasglu ei etholedigion ynghyd, Mat. 24, 31. ac i ddidoli y rhai drwg o blith y rhai cyfiawn. Mat. 13, 49.

7. Y mae, nid yn unig yr angylion sanctaidd, ond hefyd yr *Ysphydion drwg*, yr angylion na chadwasant eu dechreuad cynïaf, dan lywodraeth yr Arglwydd. Y maent wedi eu rhoddi i gadwynau tywyllwch, i'w cadw i farnedigaeth. 2 Pet. 2, 4. Gwel hefyd Jud. 6. Gan hynny y maent fel creaduriaid wrth gadwyn y rhai ni allant fyned gam ymhellach nag y goddefo Duw iddynt. Ni allasai Satan, er maint ei lid, wneuthur dim niweid i Job hyd oni ddarfu yr Arglwydd ei roddi yn ei law, ac wedi iddo ei gael yn ei law, ni allasai gyffwrdd a'i hoedl ef. Job 1, 9, 12. Ni allasai 'r cythreuliaid gymmaint a myned i'r genfaint foch heb i fab Duw roddi iddynt ganiattad. Mat. 8, 31, 32. Heblaw hynny, y mae yr Arglwydd yn rhwyfstro i'r diafol i gael ei amcanion drygionus i ben, ac yn goruwch-lywodraethu ei demtasiunau tu ag at ddwyn oddi amgylch y dibenion gorau. Yr oedd Satan am ddangos mai rhagrithiwr oedd Job: ond mynnodd yr Arglwydd ddangos ei gyweirdeb, trwy ei roddi yn llaw y gwrthwynebwr. Temtiodd y diafol yr Arglwydd Jesu Grist: eithr diben Duw oedd fel y byddai i'n Harchoffeiriad gynnorthwyo y rhai a demtir. Rhoddodd Satan ynghalon Judas i fradychu ei feistr: ond mewn canlyniad i hyn y darfu i siol y farph i gael ei figo. Ac er fod yn ysphydion drwg, yn bresennol, yn cael temtio plant Duw, ceir gweled eu bod tan lywodraeth Duw yr heddwch, yr hwn ar fyrr a'u fathra, dan eu traed. Rhuf. 16, 20.

8. Y mae llywodraeth yr Arglwydd yn cyrraedd at *bob math o weithred oedd*. Canys nid eiddo dyn ei ffordd. Jer. 10, 23. Am hynny dylem ddywedyd, Os yr Arglwydd a'i mynn, ni a wnawn hyn, neu hynny. Jag. 4, 15. Pe sylwem ar y *cyfryw weithredoedd ag fydd yn ymddangos i ni yn swya damweiniol*, ni gaem eu gweled yn cael eu trefnu a'u goruwch-lywodraethu gan yr Hollalluog. Pan y byddai un wedi taro gwr i farwol-aeth, heb gynllwyn, dywedir roddi o Dduw ef yn ei law of. Ex. 21, 12, 13. Pan y tynnodd rhyw wr mewn bwa, ar ei amcan a tharo brenia Israel, rhwng cyfsulltiadau 'r llurig, y cyflawnwyd gair yr Arglwyddi trwy Michea. 1 Bren. 22. felly y coelbren a fwir i'r arffed; ond oddi-wrth yr Arglwydd y mae ei holl lywodraethiad ef. Dihar. 16, 33. Y mae *gweithredoedd da* mewn modd neillduol dan dwyfol lywodraeth. Y mae nid yn unig yn cynnal grym naturiol ei greaduriaid i weithredu, ond hefyd yn eu troi oddiwrth eu drygioni. Act. 3, 26. gan gymmeryd ym-maith y galon garreg, a rhoddi calon o gig, Ezec. 11, 20. neu galon

newydd. Jer. 24, 7. Efe fydd yn gweithio ynddynt i ewyllysio a gweith-
 redu. Phil. 2, 13. pan y mae yn plannu yr egwyddor oddi ar ba un y mae
 gweithredoedd da un tarddu, ac yn eu nherthu i wneuthur yr hyn fydd
 gymmeradwy yn ei olwg. Ac er fod *gweithredoedd pechadurus* yn groes
 i burdeb ei natur y mae y rhai'n dan ei lywodraeth. Y mae yn wirionedd
 di-amheuol nad yw Duw yn awdwr pechod, canys Nid yw efe yn temtio
 neb. Jag. 1, 13. ac ni's gall ei gymmeradwyo: canys y mae yn lanach
 ei lygaid nag y gall edrych ar ddrwg: ac ni all edrych ar anwired. Heb.
 1, 13. Eithr pe na byddai gweithredoedd pechadurus dan lywodraeth
 yr Holl-alluog, ni byddai un weithred o eiddo plant Adda yn cael ei
 threfnu ganddo: gan fod eu holl weithredoedd naill ai yn bechadurus neu
 yn gymmysgedig o bechod a daioni. Heblaw hynny, y mae amrywiol
 o ysgrythyrau yn dangos yn eglur fod gan yr Arglwydd ryw law neill-
 duol mewn perthynas i bechod. Yr oedd brodyr Joseph yn pechu yn eu
 gwaith yn gwerthu eu brawd i'r Ismaeliad, eithr y mae efe yn dywedyd
 wrthynt Duw a'm hebryngodd i o'ch blaen chwi, &c. Gen. 45, 8. Yr
 oedd Pharaoh yn pechu wrth beidio gadael i Israel fyned ymmaith: ond
 y mae yr Arglwydd yn dywedyd Mi a galedaf ei galon ef, fel na oll-
 yngo ymmaith y bobl. Ex. 4, 21. Pwy ddichon amddiffyn gwaith Simeï
 yn melldithio Dafydd? Eithr Arglwydd a ddywedodd wrtho Melldithia
 Dafydd. 2 Sam. 16, 10. Dywedir hefyd i'r Arglwydd roddi yspryd
 celwyddog yng enau holl brophwydi Ahab. 1 Bren. 22, 23. ac i'r Jud-
 dewon wneuthur pa bethau bynnag a rag-luniodd llaw a chynger Duw
 eu gwneuthur pan y croeshoeliasant Jesu o Nazareth trwy ddwylaw an-
 wir. Act. 4, 28. 2, 23. Y mae Duw nid yr unig yn awdwr symmudiad
 naturiol y creadur, trwy gynnal ei gynheddfau tra fyddo yn pechu; ond
 ymhellach, y mae, 1. *Yn goddef i bechod gasl ei gyflawni*, yr hyn ni's
 gallasai fod heb ddwyfol ganiattad. Dichon Duw naill ai yn ai ben-
 arglwyddiaeth, neu mewn ffordd o gofp am bechodau blaenorol, beidio
 rhoddi i'r creadur y gras a'i cadw rhag pechu yn y cyfryw amgylchiadau,
 gan nad ydyw yn ddyledwr i neb. Deut. 29, 4. Fel hyn y darfu i'r Ar-
 glwydd yn yr oesoedd gynt oddef i'r holl genhedloedd fyned yn eu ffyrdd
 eu hunain. Act. 14, 16. A phan na wrandawai Israel ar ei lef, efe a'u
 gollyngodd hwynt ynghyndynrwydd eu calon. Psal. 81, 11, 12. Ie
 dichon Duw, heb fod, yn awdwr pechod, ofod y cyfryw wrthrychau o
 flaen dyn, oddiwrth y rhai y cymmer ei lygredd achlyssur i bechu. Nid
 diben yr Arglwydd wrth ofod y gwrthrych o flaen dyn yw peri iddo
 bechu, eu ei fod yn gwybod mai hynny fydd y canlyniad. Y mae pre-
 gethiad yr efengyl yn achlyssur i ddynion i gablu: ond diben Duw yw
 cadw y rhai a ordeinwyd i fywyd tragywyddol. 2. *Y mae yn atal pechod*,

ac yn gosod terfyn iddo. Oni buasai fod Duw gyda Jacob buasai Laban yn ei ollwng ymmaith yn waglaw. Gen. 31, 42. Buasai Balaam yn mell, dithio Israel pe na buasai yr Arglwydd yn ei rwystro. Y mae yn gwarddd gweddill cynddaredd. Psal. 76, 10. Y mae yn gwneuthur hyn trwy oleuo 'r meddwl, a chyfnewid yr enaid, trwy ffrwyno y nwydau, trwy symmud ymmaith yr hyn oedd yn tueddu i bechod, neu trwy gymmeryd ymmaith y pechadur, fel na allo chwanegu fyned yn y flaen yn ei annuwioldeb. 3. *Y mae yr Arglwydd yn goruwch-lywodraethu pechod i ateb ebyrw ddibenion gogoneddus.* Ni buasai Duw o anfeidrol ddaioni, ac anwrthwynebol allu, beth yn goddef i ddrwg moesol gymmeryd lle, pe na buasai yn feddiannol ar ddoethineb digonol i'w drefnu yn y cyfryw fodd ag y byddai i ddibennion ardderchog i gael eu hatteb trwyddo. Oddiwrth ddyfodiad pechod i'r byd y cymmerodd yr Arglwydd achlyssur i ogoneddu ei briodoliaethau ynghadwedigaeth pechaduriaid. Goddefodd i Saul redeg ymhell mewn pechod, i'r diben i ddangos mawredd ei amynedd a'i drugaredd. 1 Tim. 1, 15, 16. Ac nid oedd y Psalmydd yn ammeu na byddai i gynddaredd dyn foliannu yr Arglwydd. Psal. 76, 10. Canys y mae yr ysgrythyr yn diweddyd wrth Pharaoh, I hyn ymma yth gyfodais di, fel y dangoswn fy ngallu ynnot ti, ac fel y datcenid fy enw trwy 'r holl ddaiar. Rhuf. 9, 17. Y mae yr Arglwydd hefyd yn fynych yn goruwch-lywodraethu pechod i fod er daioni i'w greaduriaid, mewn golygiadau tymhorol neu ysprydol. Dymma fel y darfu l gynfigen meibion Jacob fod yn foddion i yrru Joseph i'r Aipht: yr hyn yn y diwedd a drefnodd Duw i gadw iddynt hiliogaeth yn y wlad, ac i beri bywyd iddynt trwy fawr ymwared. Gen. 45, 7. Trwy groeshoeliad Arglwydd y gogoniant y trefnodd anfeidrol ddoethineb i eneidiau gael eu hachub rhag tragwyddol drueni. Gallem yma sylwi ar erledigaethau a charchariad yr apostolion yn dwyn yn y blaen lwyddiant yr efengyl. Phil. 1, 12, 14. ar ymryson Paul a Barnabas yn bod yn foddion i beri iddynt i fynedd i bregethu i wahanol fannau. Act. 15, 36, 40. ar anonestrwydd Onesimus, yr hyn a fu yn achos iddo i redeg ymmaith oddiwrth ei feistr, a dysod i wrando ar Paul, fel y darfu iddo gael ei argyhoeddi a'i gyfnewid. Philem. 10, &c. Heblaw hynny y mae yr Arglwydd ambell waith wedi cospi gwrthryfelgarwch ei greaduriaid trwy weithredoedd pechadurus eu cyd greaduriaid. Ni welwn hyn yn eglur yngeiriau Nathan wrth Dafydd yr hwn oedd wedi godinebu gyda gwraig Urias. Fel hyn y dywed yr Arglwydd. Wele, myfi a gydodaf i'th erbyn ddrwg o'th dy dy hun, a mi a ddygaf dy wragedd di, yngwydd dy lygaidd, ac a'u rhoddaf hwynt i'th gymmydog, ac efe a orwedd gyda'th wragedd di yn golwg yr haul hwn. 2 Sam. 12, 11.

9. *Y mae asbofion gwledydd a theyrnasoedd yn cael eu trefnu gan ddwyfol ddoethineb.* Y Goruchfn fydd yn lywodraethu ymmreuhiniaeth dynion. Dan. 4, 25. Efe fydd yn gosod brenhinoedd. Dan. 2, 21. Efe a enneinjodd Jehu i'r diben i ddial gwaed y prophwydi. 2 Bren. 9, 6, 7. Er mai mawr oedd drygioni Iisrael yn gofyn iddynt frenin, etto yr Arglwydd a roddes Saul yn frenin arnynt. 1 Sam. 12, 13, 17. Efe hefydd fydd yn rhoddi plant yn dywysogion, a bechgyn i arglwyddiaethu. Ef. 3, 4. Y mae calonnau brenhinoedd yn ei law. Dihar. 21, 1. Ac y mae yn ymweled a hwynt a barn. Barn. 1, 9. Ef. 3, 14. 24, 21, 22. ac yn eu symud. Dan. 2, 21. 1 Sam. 15, 28. Oddiwrtho ef y daw llwyddiant a chyfyngdra gwladol. Job 12, 23. Pſal. 75, 7. Ef. 45, 7. Pan y mae y naill wlad yn cyfodi yn erbyn y llall, a'r naill genedl yn cael ei rhoddi yn llaw y llall, dylem gydnabod neillduol law rhagluniaeth. Jer. 50, 9, 10. 27, 6, 7. Yr un llaw alluog fydd yn dyfod a barnedigaethau gwladol o amrywiol fath. Lef. 26. Deut. 28. Ef. 3, 5. Jer. 24, 5. Ezec. 14, 21. 29, 8. Am. 3, 6. 4, 9, 9, 10. Y mae rhyfeloedd yn cael eu llywodraethu ganddo. Ef. 10, 6, 7. Nid yw'r rhyfel yn eiddo'r cedyrn. Preg. 9, 11. Qnd Duw fydd yn rhoddi buddugoliaeth. Jos. 10, 8, 10. Efe hefyd a rydd dangnesfodd. Pſal. 29, 11. Y mae ambell waith yn rhoddi cyfoeth y naill wlad i'r llall. Ef. 45, 13. Brydiau eraill y mae yn attal barn pan fyddo yn barod i ddisgyn. 2 Bren. 19, 28. Yn ceryddu gorchfygwyr. Ef. 10, 12. ac yn dyfod a rhyddid i'r rhai oedd dan iau caethiwed. Ef. 14, 24, 25.

10. I adael heibio amrywiol bethau ni allwn sylwi, yn y lle olaf, fod yr *byn oll a berthyn i'r Arglwydd Jefu Grist, a'i deyrnas*, yn wrthrych dwyfol lywodraeth. Yr oedd Crist yn cael ei gynnal. Ef. 42, 1. Gan hymny, pan yr oedd Herod yn ceisio ei einioes, cafodd angel ei anfon i rybuddio Joseph i ffoi i'r Aipht. Mat. 2, 13. Ac ni allasai yr Juddewon ofod dwylaw arno hyd oni ddaeth ei awr. Joan 7, 30. 8, 20. Ac ni buasai gan Pilat ddim awdurdod arno oni buasai ei fod wedi ei roddi iddo o'r uchelder. Joan 19, 11. Nid damweiniol oedd ei ddioddefiadau: eithr yr Arglwydd a fynnei ei ddryllio ef, efe a'i clwyfodd. Ef. 53, 10. Ac ni adawodd efe ei enaid yn uffern ac ni oddefodd i'w Sanct weled llygredigaeth. Pſal. 16, 10. Aët. 2, 31. Eithr Duw ai tra-derchafodd. Phil. 2, 9. Ie a'i ddeheu-law ei hun. Aët. 5, 31. Ac a roddodd iddo bob awdurdod yn ei law, yn y nef, ac ar y ddaiar. Mat. 11, 27. 28, 18. Joan 5, 22. gan ddarostwng pob peth dan ei draed efa'i roddi yn ben llwch law pob peth i'r eglwys. Eph. 1, 22. Ac y mae yn rhoddi y cenhedloedd yn etifeddi-aeth iddo, a theyrffynau'r ddaiar i'w feddiant. Pſal. 2, 8. fel y gallai grynhoi ynghyd ynghrist yr holl bethau yn y nefoedd ac ar y ddaiar.

Eph. 1, 10. A phan y byddo brenhinoedd y ddalar yn ymosod, a'r pennaethiaid yn ymgynghori ynghyd, yn erbyn yr Arglwydd, a'i Grist ef yr hwn fydd yn preswyllo yn y nefoedd a chwardd, ac a'u gwatwor hwynt, ac a ofod ei frenin ar Sion ei fynydd sanctaidd. Psal. 2, 2, 4, 6. A phan y byddo hynny yn unol a meddwl yr Arglwydd ese a wna brenhinoedd yn dad-maethod, a brenhinesau yn sam-maethod i'r eglwys. Ef. 49, 22. Ac y mae yn peri i'r hyn a fyddo yn ymddangos i ni yn anwymunol yn nheyrnas Crist, i fod er ei daioni. Y mae ei thyrfynau yn cael eu helaethu trwy erledigaethau oddi allan. Phil. 1, 12. Act. 8, 3, 4. a thrwy ymrysonau oddifewn. Act. 15, 35, &c. Y mae herefiau yn ateb diben da. 1 Cor. 11. 19.

Fel hyn y gwelwn fod Duw yn ei ragluniaeth ynllwyodraethu pob peth. Ei allu a roddodd fod i'r creaduriaid gwaela, gan hynny nid ydynt yn anheilwng o'i ofal. Ac nid yw yn ormod gwaith iddo ofala am bob peth: gan hynny nid yw hyn yn rhoddi iddo un anefmwythdra. Y mae llwyddiant yr annuwiol a gosidiau'r cyfawn wedi aflonyddu meddyliau llawer wrth feddwl am ragluniaeth. Job 10, 3. Psal. 73, 2, &c. Jer. 12, 1, 2. Hab. 1, 13. Eithr dylai parch i ben-arglwyddiaeth doethineb a chyfiawnder Duw ddifstewi pob gwrth-ddadl. Ac wrth fyned i gyffegr Duw ni welwn, 1. Fod amrywiol o bethau yn y gorau o blant Duw yn gwaeddi am geryddon. 2. Nad yw eu gosidiau cynddrwg ac y meddylir eu bod. Y maent yn foddion i'w puro. Job 23, 10. Y maent yn cyd-weithio er eu daioni. Rhuf. 8, 28. Bydd eu gogoniant yn fwy yn ol llaw. 2 Cor. 4, 17. 3. Y mae yn anrhydedd i allu Duw ei fod yn cynnal ei eiddo ynghanol gorthrymderau. 4. Y mae yr Arglwydd trwy hyn am wneuthur ei bobl yn siamplau i eraill o amynedd a di-anwadalwch. 5. Nid yw cyflwr yr annuwiol yn ddedwydd. Ynghanol eu llwyddiant y maent mewn llithrigfa. Psal. 73, 18. a'u cyfoeth yn niweid iddynt. Preg. 5, 12, 13. yn fagl ac yn dramgwydd. Psal. 69, 22. Y mae ganddynt gyfrif mawr i'w roddi ond ni wyddant pa fodd i wneuthur hynny. 6. Y mae Duw, trwy lwyddiant yr annuwiol yn dangos gwagedd yr hyn y mae dynol-ryw yn gosod cymmaint o'u bryd arno: a'r angenrheidrwydd o ddydd cyfrif, fel y byddo i bawb dderbyn yn ol eu gweithredoedd. 7. Y mae tragwyddoldeb yn ddigon maith i gospi yr annuwiol, ac i wobrwyo'r duwiolion.

Y mae llawer o bethau buddiol i'w dysgu wrth ddal fylw ar lywodraeth yr Arglwydd. Yn neillduol, 1. Mai ynsyd yw meddwl mai damweiniol yw un peth fydd yn cymmeryd lle yn y byd. 2. Mai gwyn fydd y bobl y rhai mae llywodraethwr pob peth yn eiddo iddynt mewn cyfammod. Y mae ei lygaid arnynt. Psal. 33, 18. ac ni bydd arnynt eisiau dim dai-

oni. Psal. 34. 9. 10. ac ni bydd i Dduw anghosio eu gwaith, a'r llafurus
 gariad yr hwn a ddangosant tu ag at ei enw ef. Heb. 6. 10. 3. Y mae
 r athrawiaeth hon yn dysgu i ni hefyd amryw o ddyledswydd au megis
 i fod yn ochelgar yn erbyn rhag-ofalon pechadurus. Mat. 6. 25. i beidio
 ymddiried yn ormodol i ail achosion. 2 Chron. 16. 12. ac i beidio ofni
 gelynion tra byddom yn ffordd ein dyledswydd. Luc. 12. 4. 7. Eithr i
 ymddiried yn rhagluniaeth yr Arglwydd. Psal. 37. 5. 55. 22. Dinar. 16.
 3. 1 Pet. 5. 7. fel y gwnaeth Sadrach, Mefach, ac Abednego. Dan. 3. 16.
 17. ac i ymddarostwng i'w ddoeth drefniadau, heb rwgnach fel ty Israel.
 Ezech. 18. 29. ond fel Eli. 1 Sam. 3. 18. neu Ddafydd. Psal. 39. 9. neu
 Job 1. 21. 2. 10. neu ein Harglwydd Jesu. Luc. 22. 42. Yr ydym yma
 hefyd yn cael ein dysgu i weddio am yr hyn fydd arnom eisiau, megis
 gwas Abraham. Gen. 24. 12. a Dafydd. 1 Sam. 23. 10. 2 Sam. 2. 1. i
 fod yn dbiolchgar am ein cysuron: ac i garu yr hwn fydd yn trefnu y
 cyfan mor ddaionus. 4. Y mae golwg ar lywodraeth yr Arglwydd yn
 dra dychryallyd i elynion Duw. Psal. 29. 1.

DIWEDD Y RHAN GYNTAF.

[The page contains extremely faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side.]

ANTHROPOLOGIA:

WIRIONEDDAU

NEWN PERTHYNAS I

DDYN.

CYNNWYSIAD.

I. DYN YN EI GYFLWR CREADIGOL.

II. CWYMP DYN.

III. CANLYNIADAU 'R CWYMP.

1. I'N RHIENI CYNTAF yn berfonol.
2. I DDYNOL-RYW yn gyffredinol: o ran *Cyfrifiad o bechod, a throsglwyddiad o lygredd.*

IV. LLYGREDD DYN.

I. POB RHAN O DDYN YN LLYGREDIG.

1. Y DEALL.
2. YR EWYLLYS.
3. Y SERCHIADAU.
4. MEDDYLFRYD Y GALON.
5. Y COF
6. Y GYDWYBOD.
7. AELODAU 'R CORPH.

II. AMLYGIADAU O LYGREDD.

1. TRWY EIRIAU.
2. TRWY WEITHREDOEBD.

V. COSP PECHOD.

1. YN Y BYD HWN.
2. YN ANGEU.
3. YN NYDD Y FARN.
4. YN UFFERN DROS DRAGYWYDDOLDEB.

ANTHROPOLOGIA:

NEU

WIRIONEDDAU MEWN PERTHYNAS I

DDYN.

I. DYN YN EI GYFLWR CREADIGOL.

Y MAE natur a chyflwr Dyn ymhlith y gwrthrychau mwy a teilwng o sylw a myfyrdod dynol-ryw. Wrth gymmeryd golwg arno fel y mae yn ymddangos yn bresennol, fe'i gwelir mewn sefyllfa digon annymunol ar amrywiol o ystyriaethau. Naturiol yw i bob meddwl ymosyngar ofyn A oedd Dyn o'r dechreuad mor llygredig a thruenus ag y mae yn bresennol? Yr oedd hyn yn ymddangos yn dra anhebygol i'r cenhedloedd y rhai nad oedd ganddynt ond goleuni natur i'w cyfarwyddo: ond ni's gallent wybod beth oedd y cyflwr yn yr hwn yr oedd dyn wedi bod, na pha fodd yr oedd wedi dyfod i'w sefyllfa bresennol. Y mae y dadguddiad dwyfol yn rhoddi hanes eglur am y pethau hyn. Ni gawn, gan hynny edrych i mewn i'r ysgrythyrau sanctaidd i'r diben i gael dal sylw ar yr hyn a amlygant mewn perthynas i ddyn. Ac yn y lle cyntaf ni gawn gymmeryd golwg arno yn *ei gyflwr creadigol*. Y mae yma amrywiol o bethau yn deilwng o'n hystyriaeth.

I. *Yr oedd Dyn yn ei gyflwr creadigol ar ddelw ei Greawdwr.* Canys fel hyn y dywed Moses "Felly Duw a greodd y dyn ar ei ddelw ei hun, ar ddelw Duw y creodd efe ef: yn wryw ac yn fanyw y creodd efe hwynt." Gen. 1, 27. Y mae gallu, doethineb, a daioni y Duwdod i'w gweled yn amlwg ym mhob rhan o'r creadigaeth: ond pan yr oedd dyn i gael ei greu, Duw a ddywedodd Gwnawn ddyn ar ein delw ni, wrth ein llun ein hunain. Gen. 1, 26. Crist yw delw y Duw anweledig. Col. 1, 15. a gwir lun ei berfon ef. Heb. 1, 3. eithr yr oedd Adda yn ei gyflwr creadigol, ar amryw gyfrifon, yn dwyn rhyw debygolrwydd i'w Greawdwr. Nid oes i ni feddwl ei fod yn gyfrannog o'r hanfod ddwyfol:

na chwaith, mai yn null ei gorph yr oedd delw y Creawdwr i'w gweled, Gwir yw, y mae rhannau corphorol dyn yn gosod allan, mewn modd cyffelybiaethol, berffeithrwydd y Duwdod. Y mae llygaid Duw yn dal allan ei wybodaeth, a'i ddwyllaw yn arwyddocau ei weithrediadau. Ond yr oedd delw Duw ar Adda yn gynnwysedig yn y pethau canlynol.

1. *Yn natur a chynbeddfau ei enaid.* Ysryd yw Duw. Y mae enaid dyn o ran ei natur yn ysrydol. Y mae Dnw yn anfarwol: felly hefyd y mae enaid dyn. Y mae yr Arglwydd yn feddiannol ar ddeall ac ewyllys: yn yr un modd yr oedd Adda hefyd.
2. *Yn ei uniondeb a'i sancteiddrwydd.* Gwnaeth Duw ddyn yn uniawn. Preg. 7, 29. Yr oedd goluni yn ei ddeall: yr oedd yn adnabod ewyllys a gweithredoedd Duw: ac nid oedd yn anwybodus o un peth a ddylasai wybod. Yr oedd anfeidrol bellder rhyngddo a'r Creawdwr yn ei wybodaeth; gan nad yw gwybodaeth derfynol y creadur ond megis diferyn, wrth ei chydmaru a'r mor o holl-wybodaeth y Duw-dod. Heblaw hynny, yr oedd ei ewyllys yn cydffurfio ac ewyllys yr Arglwydd: heb un tueddiad i bechod. Yr oedd y gyfraith yn ysgrifennedig ar ei galon. Rhyw weddill o hyn yw yr hyn y mae yr apostol yn sylwi arno yn y cenhedloedd. Rhuf. 2, 14. Yr oedd ei holl ferchiadau mewn iawn drefn. Dymma'r ddelw ar ba un y mae Dyn yn cael ei adnewyddu, mewn gwybodaeth, cyfiawnder a gwir sancteiddrwydd. Eph. 4, 24. Col. 3, 10.
3. *Yn ei lywodraeth ar y creaduriaid.* Gen. 1, 26, 28. Pan y coronodd Duw ddyn a gogoniant a harddwch, efe a wnaeth iddo arglwyddiaethu ar weithredoedd ei ddwyllaw: gosododd bob peth dan ei draed ef. Pŷal. 8, 6, 8. Dymma fel y mae yr apostol yn galw y gwr, o ran ei arglwyddiaeth ar y wraig yn ddelw Duw. 1 Cor. 11, 7. Ac y mae swyddogion gwladol yn cael eu galw yn dduwiau, ac yn blant Duw, oblegid y llywodraeth fydd yn eu dwylaw. Pŷal. 82, 6.—Yr oedd Duw yn creu dyn ar ei ddelw ei hun, 1. Fel y byddai iddo fod dan y rhwymau mwyaf i ogoneddu ei Greawdwr. 2. Fel y byddai i'r naill ymhyfrydu yn y llall.

Oddi ymma ni allwn weled, 1. Gogoniant y natur ddynol fel y daeth allan o law y Creawdwr. 2. Mawr achos o alar, wrth feddwl mor anhebyg i Dduw y mae dyn wedi myned trwy bechod. 3. Achos i beidio dywedyd yn ddrwg am ein cyd-greaduriaid. Jag. 3, 9. ac i ochelyd gwnenthur drwg i neb. Gen. 9, 6. 4. Yr angenrheidrwydd i edrych a ydyw delw Duw wedi ei hadnewyddu ar ein heneidiau. Eph. 4, 24. 5. Yr anaddasrwydd o fyw yngwasanaeth pechod. Nid yw ond swydd wael i greadur o ddechreuad mor anrhydeddus.

II. *Yr oedd Adda, tra bu yn ei gyflwr creadigol, merwn sefyllfa ddymunol o ran pethau allanol.* Ymddengys hyn wrth ystyried, 1. *Iddo gael ei osod yng*

ngardd Eden. Gen. 2, 15. Y mae amrywiol bethau yn dangos fod y fan yn dra dymunol; yn neillduol, gan ei bod yn ardd o blanniad Duw ei hunan, i'r diben i fod yn drigfan i'r dyn oedd wedi ei greu ar ei ddellw. Gen. 2, 8. Yr oedd yno afon i ddyfrhau yr ardd a'i ffrwythloni. Gen. 2, 8, &c. Yr oedd yno helaethrwydd o brennau dymunol i'r olwg, a daionus yn fwyd. Gen. 2, 9. a phan y mae yr ysgrythyr yn son am wlad ddymunol, y mae yn cael ei chydmaru i ardd yr Arglwydd. Gen. 13, 10. ac i Eden. Es. 51, 3. Ezech. 36, 35. 28, 13. Pa le yr oedd y fangre hyfrydlawn y mae yn amhossibl i wybod. Oblegid y mae yn debygol fod ei ffrwythlondeb a'i harddwch wedi eu dinystrio gan y cleddyf tanllyd ysgwydedig, neu'r ffrwd dauliyd a ofododd Duw i gadw ffordd pren y bywyd. Ac y mae yn sicr i'r felldith a barodd i'r ddaiar ddwyn drain a mieri, wneuthur ymma y fath gyfnewidiad, fel nad yw yn hawdd i wybod rhagoriaeth rhwng Eden a'r anialwch. Ein doethineb ni a fyddai edrych am gael hawl i'r baradwys nefol, yna ni raid i ni flino ein hunain, i ymosyn pa le yr oedd y baradwys ddaearol. Cafodd Adda ei ofod yng ngardd Eden, i'w llafurio, ac i'w chadw hi. Gen. 2, 15. Nid i fod yn segur: gan hynny y mae galwedigaeth fydol yn cyd-sefyll a bywyd o gymmundeab a'r Arglwydd. Er bod Adda i fod yn llafurus, yr oedd yn hollol ddieithr i flinder i lludded, tra y parhaodd heb bechu: canys canlyniad y cwmp yw i fod dyn i fwytta bara trwy chwys ei dalcen. Gen. 2, 19. 2. *Yr oedd yr Arglwydd wedi parottai yn helaeth ar ei fedr.* Yr oedd ganddo rydd-did i fwytta o bob pren yr ardd ond un. Gen. 2, 16, 17. Nid oes un sicrwydd fod yn gyfreithlon iddo ymborthi ar gig anifeiliaid ond nid oedd hyn un colled, nag achos gofid iddo. Yr oedd pren y bywyd ynghanol yr ardd, ac yr oedd yn gyfreithlon i Adda i fwytta o'i ffrwyth. Afresymmol fyddai meddwl fod y pren hwn yn cael ei alw felly oblegid un rhinwedd i gynnal bywyd rhag clefydon, dadfeiliad a marwolaeth, gan nad oes gennym un fail i feddwl y buasai dyn byth yn agored i'r rhai'n pe buasai yn ymgadw rhag pechu. Am hynny, fe debygid mai diben ei ofodiad oedd i fod fel ordinhad grefyddol i ddwyn ar gof i'n rhieni cyntaf, fod ganddynt le i fod yn hyderus y caent fyw, nid yn unig fywyd naturiol, ond hefyd, bywyd o gymdeithas a Duw, tra parhaent i roddi ufudd-dod perffaith a di-bechod i orchymynnion eu Creawdwr. 3. *Cafodd priodas ei bordeinio.* Gen. 2, 21, 23. fel y byddai i'r wraig i fod yn ymgeledd cymmwys i Adda. Gen. 2, 18. gan ei bod yn asgwrn o'i asgwrn, ac yn gnawd o'i gnawd ef. Ac fel y byddai i'r byd gael ei lenwi o drigolion mewn ffordd gyfreithlon. Nid rhyfedd gan hynny fod yr apostol yn dywedyd Mai anrhydeddus yw priodas ym mhawb. Hebr. 13, 4.

III. Nid oedd yn gyfreitblon i ddyn i fwytta o bren gwybodaeth da a drwg. Canys dywedodd yr Arglwydd wrtho. O bren gwybodaeth da a drwg na fwytta o hono; oblegid yn y dydd y bwyttei di o hono, gan farw y byddi farw. Gen. 2, 17. Ymma ni gawn ystyried

I. Yr enw a roddodd yr Arglwydd i'r pren gwaharddedig. Pren gwybodaeth da a drwg. Nid o ran fod ynddo rinwedd naturiol i gyfrannu gwybodaeth o dda neu o ddrwg. Eithr, 1. Trwy y pren hwn yr oedd dyn i gael ei brofi; ac yr oedd yr Arglwydd am gael gwybod ei ddaioni trwy ufudd-dod, neu ei drygioni yn ei anufudd-dod: yn yr un ystyr ac y dywedir i'r Arglwydd brofi Hezeciah, i wybod y cwbl ag oedd yn ei galon ef. 2 Chron. 32, 31. 2. Trwy ufuddhau i'r gorchymmyn i beidio bwytta o hono yr oedd dyn i wybod am ddaioni, trwy ei barhaus fwynhan. A thrwy fwytta yr oedd i wybod am ddrwg trwy brofiad.

II. Diben Duw yn ei waith yn chwahanegu y gorchymmyn pennodol hwn at y gyfraith oedd yn ysgrifenedig ar galon dyn. Yr oedd ganddo hawl, yn ei ben-arglwyddiaeth, i wneuthur fel y mynnai a'r eiddo ei hun, heb roddi cyfrif i neb: ond y mae amrywiol o ddibenion gogoneddus yn ymddangos yn y gwaharddiad hwn. 1. I amlygu i ddyn yr hwn oedd wedi ei ofod yn Arglwydd ar bob rhan o'r greadigaeth ifod, i fod Duw ag arglwyddiaeth arno ynteu: ac nad oedd iddo ddymuno dim ond yr hyn oedd ei Greawdwr yn roddi iddo. 2. I ddangos, trwy wahardd ffrwyth dymunol i'r olwg, nad mewn pethau allanol yr oedd ei ddedwyddwch yn gynnwysedig. 3. I ddwyn ar gof iddo gyfnewidioldeb ei gyflwr, er mor ddymunol oedd ei sefyllfa bresennol. 4. I fod yn amlygiaid mwy eglur o ddarostyngiad dyn i Dduw: gan nad oedd un achos iddo i beidio tymmeryd o bren gwybodaeth, ond yn unig ewyllys ei Greawdwr. 5. I wneuthur ei drosedd i ymddangos yn fwy os byddai iddo bechu: gan nad oedd yr hyn yr oedd yr Arglwydd yn ei wahardd iddo ond peth bychan, pan yr oedd yn caniatáu iddo 'r fath helaethrwydd.

III. Y gosp oedd yn cael ei bygwth os bwyttai dyn o'r ffrwyth gwaharddedig, sef marwolaeth. Canys cyflog pechod yw marwolaeth. Rhuf. 6, 23. Y mae 'r iaith a arferodd Duw ar yr achos hwn, sef "gan farw y byddi farw." Yn dal allan sicrwydd anffaeledig, ynghyd a dychrynlyd natur y farwolaeth. Wrth sylwi ar yr hyn a feddylir wrth farwolaeth yn yr ysgrhythrau fe feddylid fod yr Arglwydd yma yn bygwth, 1. Y byddai iddo fel troseddwr euog fyned yn farw yngolwg y gyfraith dorredig. Joan 3, 18, 36. Gal. 3, 10. 2. Y byddai i'w enaid ymadael a Duw a chael ei lanw o bob math lygredd. Eph. 2, 1, 5. 1 Tim. 5, 6. Y byddai i'w ddeall fyned yn dywyll; ei gydwybod yn gysglyd; ei ewyllys yn wan at yr hyn fydd dda, ac yn dueddol i'r hyn fydd ddrwg; a'i serch-

ledau yn ddaiarel, ac yn anrhefnus. 3. Y byddai iddo fyned yn agored i ofidiau a thralldion, y rhai fydd fel rhag-flaenoriaid yn parotpoi y ffordd i anghau. Gen. 3, 16, 19. Ex. 10, 17. 1 Cor. 15, 31. 2 Cor. 11, 23. 4. Y byddai iddo fyned yn ddarostyngedig i anghau naturiol, neu ymadawiad corph ag enaid oddiwrth eu gilydd. Gen. 3, 19. Preg. 12, 7. 5. Y byddai iddo fyned yn agored i farwolaeth dragwyddol, neu boenau anrhaethol corph ag enaid mewn ffamiau anniffoddadwy, ynghyd a'r gyflawn golled o bob daioni yn oes oes oedd. Rhuf. 7, 5. 1, 13. Jag. 1, 15. Pan yr oedd yr Arglwydd yn bygwth y byddai i ddyn farw *Yn y dydd y bwyttai* o'r ffrwyth gwaharddedig, nid oes i ni feddwl ei fod yn bwriadu ei daro a marwolaeth ym mhob ystyriaeth, ac yn ei holl rannau, o fewn pedair awr ar hugain ar ol iddo fwyta. Eithr dechreuodd marwolaeth gymmeryd gafael arno y dydd y bwyttodd, yn yr un modd ag y mae bywyd tragywyddol gan yr hwn fydd yn credu yn Jesu Crist, er nad yn ei holl rannau, ac ym mhob ystyriaeth y dydd cyntaf y byddo yr enaid yn gwneuthur derbynriad o Fab Duw.

Oddi ymma ni allwn weled, 1. Os marwolaeth fuasai canlyniad trofedd o gyfraith bennodol, diau buasai Adda farw pe buasai yn trofeddu y gyfraith oedd yn ysgrifennedig ar ei galon. 2. Mor ffaidd yw pechod yngolwg yr Holl-alluog; ac mor niweidiol i enaid dyn; gan ei fod yn achos marwolaeth i greadur wedi ei greu ar lun a delw Duw. 3. Achos i ryfeddu a diolch, wrth feddwl fod rhai a bechodd gymmaint wedi cael eu harbed.

IV. *Gwnaeth yr Arglwydd ag Adda gyfammod bywyd a elwir yn gyffredin cyfammod gweithredoedd.* Y mae yn wir nad yw yr ysgrhythyr yn arfer y gair *cyfammod* wrth son am Adda yn ei gyflwr creadigol: oblegid hynny y mae rhai yn meddwl mai mwy cymmwys yw dywedyd i'r Arglwydd *roddi cyfraith* iddo, fel rheol ac ammod bywyd. Eithr gallwn ystyried, 1. Fod gosodiad anghyfnewidiol o eiddo Duw mewn perthynas i ryw beth yn cael ei alw yn gyfammod yn yr ysgrhythyrau; megis cyfammod a'r dydd, a chyfammod a'r nos. Jer. 33, 20. Pwy a ddywed nad oedd Duw wedi gosod i Adda gael bywyd os ufuddhau a wnaethai, ond i farw os byddai iddo an-ufuddhau? 2. Y mae cyfraith neu orchymmyn yn myned rai troiau dan yr enw cyfammod. Y mae yr Arglwydd yn dywedyd iddo wneuthur cyfammod ag Israel pan ddywedodd wrthynt am ollwng yn rhydd ym mhenfaith mlynedd, bob un ei frawd, &c. Jer. 34, 13, 14. Pan y mae Moses yn dywedyd Wele waed y cyfammod yr hwn a wnaeth yr Arglwydd a chwi. Ex. 24, 8. y mae yr apostol, wrth adrodd y geiriau yn dywedyd Hwn yw gwaed y testament a orchymynnodd Duw i chwi. Heb. 9, 20. Nid oes neb yn gwadu na ddarfu i'r Arglwydd

foddi cyfraith i Adda yn Edën. 3. Ni allwn weled yn yr hyn a gymmerodd le rhwyng Duw ac Adda, bob peth sydd yn hanfodol i gyfammod. Y mae yma *ddwy blaid* yn ymdrin ag achos o'r pwys mwyaf. Duw fel creawdwr yn ymhyfrydu yn Adda fel ei greadur perffaith, o'r naill du: Ac Adda, i'r hwn ni pherthynai i ofod ammodau o flaen Duw, nag i wrthod yr ammodau a fyddai yr Arglwydd yn eu gosod ar lawr, ond i ymddaroitwng i'r hyn oedd y Creawdwr yn ei drefnu, o'r tu arall. Y mae yma hefyd *ammodau* yn cael eu rhoddi ar lawr: Bywyd ar yr ammod o ufudd-dod perffaith, a pharhaus; a marwolaeth os byddai i Adda anufuddhau. Pan yr oedd marwolaeth yn cael ei fygwth am fwytta y mae yn naturiol i ni feddwl, fod y bygwthiad yn cynnwys addewid o fywyd hyd oni byddai iddo i fwytta. A chan nad oedd gam ddyn achos i ofni colli ei ddedwyddwch tra y byddai iddo ymgadw rhag pechod, nid allan o le fyddai dywedyd fod ganddo le i ddisgwyl bywyd tragwyddol, os byddai i'w ufudd-dod barhau. Ond pa un ai ar y ddaiar, neu ynteu y buafei iddo ar ol ufuddhau dros ryw amser, gael ei drof-glwyddo i'r nefoedd ni's gwyddom, gan nad yw yr ysgrythyr yn son dim am hyn. Gwir yw, nad oedd yr Arglwydd dan un rhwymau i barhau bywyd dyn; ond pa fodd y gallai ei ddaioni beidio caru Adda tra byddai ei sancteiddrwydd yn aros? Ac nid yw ei gariad yn ddi-ffaith, eithr y mae yn gwneuthur daioni i'r rhai y mae yn garu. Anheilwng o Dduw fuasai un ammod is na pherffaith a pharhaus ufudd-dod i'w gyfraith neu bob amlygiad o'i ewyllys. Ni allasai lai na gorchymmyn iddo i'w garu, a'i geisio fel y daioni pennaf: ac ni allasai ei fawredd; ei burdeb, ai gyfiawnder oddef i ddyn fyned yn ddi-gosp os byddai iddo wrthod y fath ddedwyddwch, ar yr ammodau mwyaf union. 4. Pan y mae yr Arglwydd yn Achwyn ar anffyddlondeb Ephraim a Judah, y mae yn dywedyd "A'r rhai hyn fel Adda (megis yn mae yn cael ei gyfieuthu yng-odrau'r ddalen) a dorrasant y cyfammod. Hof. 6, 7.

V. *Yr oedd Adda, yn y cyfammod o weibredoedd, yn cynnyrchuoli ei boll hiliogaeth.* Yr ydym yn cael fod y rhieni yn cynnyrchuoli eu hiliogaeth mewn cyfammodau eraill a wnaeth yr Arglwydd a phersonau neillduol. Cadarnhaodd ei gyfammod a Noah, a'i feibion, a'u had ar eu hol hwynt. Gen. 9, 9. ac Abraham, ac a'i had ar ei ol ef, trwy eu hoefoedd. Gen. 17, 7; 8. Gwnaeth gyfammod o heddwch, yn ammod o offeiriadaeth dragywyddol, a Phinees, ac a'i had ar ei ol ef. Num. 25, 12, 13. Yn yr un modd y mae cyfammod yr Arglwydd a'r rhai a droant oddiwrth anwiredd yn Jacob. Ef. 59, 20, 21. Y mae gennym le i feddwl fod cyfammod Duw ac Adda o'r un natur: fel yr ymddengys yn neillduol oddi wrth yr ystyriaethau canlynol. 1. Nid oes braidd un peth yn cael ei

ddywedyd am Adda, yn yr hanes byrr fydd gennym am dano, nad yw yn dangos fod holl ddynol-ryw yn cael eu hystyried megis yntho ef fel pen cyfammodol. Nid am Adda ac Efa yn unig y dywedodd yr Arglwydd, "Arglwyddiaethant ar bysg y mor, ar ehediaid y nefoedd, ar yr anifail, ac ar yr holl ddalar, &c." Gen. 1, 26. Nid am Adda yn unig y dywedodd Duw, Nid da bod dyn ei hunan. Gen. 2, 18. Ac nid i'n rhieni cyntaf yn unig, yr oedd y gorchymmyn, Ffrwythwch, ac amlhewch, a llenwch y ddaiar, &c. Gen. 1, 28. yn pethyn. Nid Adda yn unig oedd i lynu wrth ei wraig fel y byddai i'r ddau fod yn un cnawd. Gen. 2, 24. Ac nid iddynt hwy yn unig y rheddodd yr Arglwydd bob llyfocyn yn hadu had, &c. Gen. 1, 29. Nid i Adda yn unig y mae y ddaiar yn dwyn drain a mieri. Gen. 3, 18. Ac nid Adda yn unig oedd i fwytta bara trwy chwys ei dalcen, ac i ddychwelyd i'r pridd. Gen. 3, 19. Y mae hyn yn ein harwain i sylwi. 2. Fod yr ysgrythyr yn tyfolaethu fod pawb wedi pechu, ac wedi marw yn Adda. Rhuf. 5, 12. 1 Cor. 15, 22. Y mae yn anhawdd i ddychymmygu pa fodd y gallai hyn fod pe na buasai yn cynnyrcholi ei holl hiliogaeth yn y fath fodd fel ag y mae efo a hwythau yn cael eu hystyried ond fel un yngolwg y gyfraith.

Nid oes gan neb le i achwyn ar Dduw oblegid iddo wneuthur cyfammod a holl ddynol-ryw yn Adda. Nid yn unig o herwydd fod y Duw a osododd Adda yn ben-cyfammodol, yn anfeidrol ddoeth, cyfiawn, sanctaidd a da, ond hefyd, 1. Oblegid cymmwyfder Adda i gynnrychioli ei holl hiliogaeth. Yr oedd wedi ei greu ar ddelw Duw: Yr oedd ganddo yr annogaethau cryfa, oddiwrth yr ystyriaeth o'i ddedwyddwch ei hun a daioni ei holl hiliogaeth, i barhau yn ei ufudd-dod. Pwy ddewisai i'w ddedwyddwch ymddibenhu arno ei hun, yn hytrach nag ar y fath un? 2. Pe buasai Adda wedi sefyll, ni buasai neb yn grwgnach fod eu ddedwyddwch wedi ei ddiogelu trwy ei ufudd-dod. A chan fod ei anufudd-dod wedi dwyn marwolaeth, y mae yn naturiol i ni i feddwl y buasai ei ufudd-dod yn gwneuthur bywyd ei hiliogaeth yn ffr. 3. Ni ddichon un cristion ddywedyd dim yn erbyn y gosodiad hwn: oblegid fod Jesu Grif. Yr ail Adda, wedi ei wneuthur yn ben-cynnrychiolwr ei had ysprydol, i'r diben i ddioddef drostynt, ac i ddiogelu eu tragywyddol ddedwyddwch.

VI. *Yr oedd Adda yn feddiannol ar allu digonol i sefyll, eithr yn agored i ffrthio.* I fod ganddo allu digonol, yn ei gyflwr creadigol, i sefyll, pa elynion bynnag a gyfarfyddai a hwynt, a ymddengys wrth ystyried, 1. Ei fod wedi ei wneuthur yn uniawn. Eccl. 7, 29. wedi ei greu ar lun a delw Duw. Yr oedd ei holl gynheddfau yn rhydd oddiwrth bob egwyddor o lygredd. Yr oedd ganddo enaid pur a dihalog, na allasai gael ei lygru ond trwy ei gyd-syniad ei hun: gan fod cyfraith yr Arglwydd wedi ei

hysgrifennu ar ei galon. Yr oedd y gyfraith neillduol mewn perthynas i bren gwybodaeth wedi cael ei gwneuthur yn digon eglur; ac nid oedd yn Adda un tueddiad i drofeddu. 2. Byddai yn anhawdd i amlygu pa fodd y gallasai gyd-sefyll a daioni, nag a chyfiawnder Duw, iddo ofyn oddiwrth ddyn yr hyn nad oedd ganddo allu i'w gyfiawni; a'i gospi am wneuthur yr hyn na allasai lai na'i wneuthur. Onid yw hyn yn dangos fod ganddo allu i sefyll pe buasai yn ewyllysio? Y mae yn wir nad oedd ganddo ewyllys i wneuthur yr hyn a allasai: canys pe buasai ganddo ewyllys buasai yn sefyll. Y mae yn eglur i fod Adda yn agored i gwmpo, oddiwrth y canlyniad neu yr hyn a gymmerodd le. Nid gweddus yw i ni ofyn i Dduw beth a wnei di? Ond y mae yn amlwg na ddichon creadur wedi ei greu o ddim fod yn hanfodol dda gan nad oes ganddo ond yr hyn dderbyniodd. Ac ni pherthyn i neb, ond i Dduw yn unig, i fod yn hanfodol gyfiawn. Rhodd yw 'r cyfan i'r creadur: gan hynny nid oes ganddo ddim lle i achwyn, oblegid nid oedd Duw dan un-rhyw rwymau i'w wneuthur yn anghyfnawddiol sanctaidd. Heblaw hynny y mae creadur rhesymol yn ddeiliad llywodraeth, ac os oedd ganddo allu i ufuddhau y mae yn rhaid fod ganddo allu i anufuddhau.

II. CWYMP DYN.

ER fod dyn mewn sefyllfa tra dymunol yn ei gyflwr creadigol, y mae yn eglur na ddarfu iddo aros ond ychydig mewn anrhydedd. Yr ydym yn feunyddiol yn profi ac yn gweled amrywiol o effeithiau annymunol y rhai sydd yn tarddu oddi ar ei gwmp. Ond rhaid i ni edrych i mewn i'r dadguddiad dwyfol i'r diben i gael gwybod pa fodd y darfu iddo syrthio; a pha gynnifer o ganlyniadau niweidiol sydd yn deilliaw oddi wrth ei drofedd. Wrth ystyried y gwirionedd galarus hwn ni gawddal sylw ar y pethau canlynol.

1. *Y brofedigaeth a fu yn achlysur iddo drofeddu gorchymyn Duw.* Y mae yn angenrheidiol i ni ymma i ystyried, 1. *Y Temtiwr.* Y farph, yr hon oedd gyfrwysach na holl anifeiliaid y maes. Gen. 3, 1. Y mae rhai yn meddwl nad oedd yno un farph naturiol: oblegid nad oes ganddi ddawn ymadrodd; ac nid yw yn debygol y buasai Efa yn gwrando ar farph yn llefaru, heb syndod a dychryn, nag yn ufuddhau iddi yn hytrach nag i Dduw. Y mae y rhai'n yn golygu mai yr Yspryd drwg yn unig sydd i

ni ddeall wrth y farph a demtiodd Efa. Y mae yn sicr ei fod yn cael ei alw yn hen farph. Dat. 12, 9. 20, 2. ac yn lleiddiad dyn o'r dechreuad. Joan 8, 44. yr hyn, feddylid, fydd yn dangos yn eglur fod gan Satan law yn y brofedigaeth hon. A phwy a wyr na ddarfu iddo ymrithio fel angel y goleuni er ei fod wedi gadael ei ddechreuad cyntaf? Buasai hyn yn fwy tebygol i dueddu'r wraig i wrando arno. Y mae eraill yn meddwl fod y farph naturiol wedi cael ei meddiannu gan y diafol: oblegid fod Moses yn rhoddi yr hanes fel am farph naturiol; ac fe debygid fod rhan, beth bynnag, o'r gofp yn perthyn i'r farph naturiol. Y mae rhai yn meddwl na ddarfu iddi lefaru ond mewn gweithred yn unig: hynny yw, trwy gymmeryd o'r ffrwyth gwaharddedig yngolwg Efa, ac ymddangos fel wedi ei dadebru yn ddifawr trwy hynny: ac na bu yr ymddiddan fydd yn nechreu y drydydd bennod o Genesis ond yn unig ym meddyliau Efa wrth sylwi ar y farph. Ond nid yw yr ysgrythyr yn cadarnhau y meddwl hwn. A chan i asyn Balaam lefaru, pa ham na allasai'r farph hefyd pan yr oedd Duw yn goddef i Satan i'w defnyddio fel offeryn yn y brofedigaeth gyntaf? Fe ddichon mai i'r diben i amlygu ei lwyddiant yn ei ymosodiad ar ein rhieni cyntaf, y mae y diafol wedi peri i'r farph i gael ei haddoli mewn oesoedd a aethant heibio, i.e., ac mewn rhai gwledydd paganidd hyd y dydd heddyw.

II. *Y Brofedigaeth.* Ni welwn ymma lawer o'r hyn y mae yr apostol yn ei alw cynllwynion diafol. Eph. 6, 11. neu ei ddichellion. 2 Cor. 2, 11. ni allwn ystyried yn neillduol, 1. Na ddarfu iddo ymddangos yn ei liw ei hun fel angel fyrthiedig. Buasai hynny yn debygol o beri i Efa i ffoi oddi wrtho a'i ffeiddio fel gelyn Duw. 2. Y mae yn dra thebygol iddo i ymosod ar Efa pan yr oedd ar ei phen ei hun: neu yn absenoldeb Adda. 3. Cymmerodd arno fod ganddo lawer o gariad tu ag attynt, a'i fod yn mawr chwennychu eu daioni, a chynnydd eu dedwyddwch. 4. Yr oedd y brofedigaeth yn hynod o gymmwys i ofod ger bron ein rhieni cyntaf a'u hystyried yn gynwysedig o gorph ac enaid. Ffrwyth dymunol, a chynnydd gwybodaeth, a ofododd y gelyn fel abwyd o'u blaen. 5. Yr oedd yn gosod o'u blaen yr annogaethau cryfa i fwyta y ffrwyth gwaharddedig. Yn un peth, nad oedd achos iddynt i ofni un canlyniad drwg. Ni byddwch feirw ddim. A pheth arall, y byddai iddynt lawer o fantais o fwyta. Chwi fyddwch megis Duwiau, yn gwybod da a drwg. 6. Y mae yn dwyn ei amcanion ym mlaen yn raddol. Nid yw ar y cyntaf yn haeru dim: ond yn unig yn gofyn, mewn iaith allasai gael ei chymmeryd mewn amrywiol olygiadau, Ai diau ddywedyd o Dduw ni chewch chwi fwyta o bob pren o'r ardd? Wedi hynny y mae yn gwadu yr hyn oedd Duw wedi ei ddywedyd; ac yn olaf yn dangos mai buddiol fyddai iddynt droseddu. 7. Galwodd

yr Arglwydd yn dyf am ddefnyddioldeb pren gwybodaeth. 8. Ar ol i Efa fwytta, trwyddi hi efe a demtiodd Adda hefyd, yr hwn o bosibl oedd yn fwy parod i fwytta pan yr oedd yn gweled nad oedd hi wedi marw yn union ar ol gwneuthur hynny.

III. *Y weithred bechadurus trwy ba un y darfu i ddyn fyrbio.* Efe a fwyttaodd o bren gwybodaeth da a drwg. Y mae yr apostol yn galw hyn yn bechod, yn gamwedd, ac yn anufudd-dod. Rhuf. 5, 16, 19. Er y gallai hyn, ar ryw gyfrifon, ymddangos yn beth bychan, ni's gallwn lai na chyfaddef ei fod yn bechod mawr pan y gwnelom ystyried.

I. *Yr amrywial ddrygau oedd yn gynrwyfedig yn y weithred hon.* 1. Yr oedd ymma anystyriaeth ac angof o Dduw a'i orchymmyn. 2. Anghrediniaeth, gan fod y sarph yn cael ei chredu o flaen Duw 'r gwirionedd. Gen. 2, 17. 3, 4, 6. 3. Y di-ystyrwch mwyaf ar yr Arglwydd, trwy ddyrmygu ei orchymmyn a'i fygwth. 4. Llawer o falchder. Nid oedd dim yn llai a'i boddlonai ond bod fel Duw. Gen. 3, 5. 5. Y graddau uwchaf o ynfyrwydd. Er eu bod wedi cael eu rhybuddio mai marwolaeth fyddai y canlyniad os bwyttaent, etto o ran fod y pren yn deg i'r olwg hwy a gymmerasant o'i ffrwyth gwenwynllyd. 6. Yr an-niolchgarwch mwyaf. Nid oedd fawr o amser oddi ar pan yr oedd Duw wedi rhoddi iddynt eu bod, wedi gosod pob peth dan eu traed, a pharottoi yn helaeth ar eu cyfer: er hynny hwy a dorrasant ei orchymmyn. 7. Anfoddlonrwydd i'w sefyllfa. Er fod ganddynt y fath helaethrwydd; ac er eu bod yn arglwyddi ar bob peth ar y ddaiar; nid oedd dim a'i boddlonai oni chaent y ffrwyth oedd Duw yn wahardd. 8. Gwrthryfel cyhoeddus yn erbyn y Creawdwr; gan ddi-arddel ei arglwyddiaeth, a fathru ei awdurdod dan eu traed. 9. Anonestrwydd a lladrad. Hwy a gymmerasant yr hyn nad oedd ganddynt un hawl iddo. 10. Y mwrdd-dra mwyaf echryslon. Trwy y weithred hon y dugodd Adda farwolaeth arno ei hun ac ar ei holl hiliogaeth.

II. *Yr oedd amrywial o amgylchiadau yn gwneuthur y pechod bwn, yn dra pbechadurus.* Ym mhlith pethau eraill gallwn ystyried, 1. Pwy a bechodd. Adda, yr hwn oedd wedi ei addurno a delw yr Arglwydd wedi derbyn cynnifer o bethau o law y creawdwr, ganddo allu digonol i sefyll, ac yn cynnyrcholi holl ddynolryw. 2. Y gwrthddrych, er mwyn yr hwn y darfu iddo bechu. Nid oedd ond ychydig beth; nid oedd arno mo'i eisiau gan fod ganddo y fath helaethrwydd. Gan hynny yr oedd y gorchymmyn yn dra hawdd i'w gadw. 3. Efe a bechodd ar un brofedigaeth, a honno ond un fechan, pan y gallasai ei gwrth'nebu.

III. *Pa fodd y darfu i Adda bechu, ac ynteu yn greadur sanctaidd ar ddelw ei Creawdwr?* Pa fodd y darfu i'r ber-winwydden gael ei throï yn blan-

higyn afrywiog, gwinwydden ddieithr? Jer. 2, 21. Gweddai yw i ni ymma geisio bod yn ochelgar, gan gosio mai nid ein ffyrdd ni yw ffyrdd yr Arglwydd. A gwell yw peidio dywedyd llawer ar y pen hwn, gan fod yr ysgrythyr yn ddistaw. Y mae yn fwy o bwys i ni wybod pa fodd i gael dyfod allan o'r pydew i ba un yr ydym wedi syrthio, nag yw i ni wybod pa fodd y daeth pechod i mewn ar y cyntaf. Ond gan fod yn naturiol i ofyn pa fodd y darfu i bren mor dda ddwyn ffurwythau mor ddrwg? a pha fodd y dilyfodd ffrydiau mor chwerwon allan o ffynnon mor beraidd, ni geiswn ystyried y pethau canlynol.

1. *Ni ddarfu i Dduw ofod dyn dan un angenrheidrwydd i bechu.* Ymddengys hyn wrth ystyried, na roddodd y Creawdwr iddo un gyfraith ag oedd uwchlaw ei allu i ufuddhau iddi: na ddarfu iddo erioed orchymyn i'r sarph i demtio: ac na phlannodd ynghalon dyn un tueddiad i bechu. Y mae hyn yn dangos yn eglur nad yw Duw yn awdwr pechod. 2. *Yr oedd Duw yn rhagweld y byddai i ddyn bechu,* os byddai iddo gael ei adael iddo ei hun yn wyneb y brofedigaeth. Gan ei fod yn canfod y diwedd o'r dechreuad, a chan nad oes gymmaint ag un o adar y to yn syrthio i'r llawr hebddo. Mat. 10, 29. ni byddai ond cabledd i ni feddwl mai rhyw beth newydd i Dduw oedd cwmp dyn pan y darfu iddo bechu. 3. *Gallasai Duw, ragflaenu a rhwystro dyfodiad pechod i'r byd,* pe buasai hynny yn unol a'i ewyllys, ac yn ymddangos yn oreu i'w ddoethineb. Hawdd fuasai i'r Holl-alluog gadwyno'r temtiwr, fel na buasai i un brofedigaeth gyfarfod a dyn, neu roddi iddo y fath gynnorthwyon, fel na buasai iddi gael un effaith arno. Oddi ymma y mae yn eglur mai nid o an fod Duw y darfu i bechod gymmeryd lle ar y cyntaf, o herwydd yna fe fuasai y creadur yn myned yn drech na'r Creawdwr. 4. *Peth an-hawdd oedd i ddyn tra yr oedd ar ddelw Duw wybod fod yn bosibl iddo droi oddi wrtho:* a phe buasai yr Arglwydd yn cymmeryd arno i wilio drosto yn wastadol, a'i wneuthur yn anghyfnewidiol sanctaidd, ni buasai yn medru amgyffred daioni Duw yn hynny; gan nad oedd wedi profi ynddo ei hun un tueddiad i bechu ac ni's gwyddai am un creadur ag oedd wedi gwrthryfela. 5. *Nid rhyfedd yw i Adda bechu.* Y mae y creadur yn ei natur yn gyfnewidiol: yr Arglwydd yn unig a fedr ddywedyd. Ni'm newidir, Mal. 3, 6. A pha ryfeddod yw i greatur sydd yn gyfnewidiol i gyfnewid? 6. *Yr oedd yr Arglwydd yn ewyllysio goddef i bechod gymmeryd lle,* Ymddengys hyn i bob un a ystyrio fod Duw yn berffaith ddedwydd, heb fod yn agored i unrhyw boen na gofid: gan hynny nid oes dim yn cymmeryd lle ag sydd yn ei siommi, neu yn groes i'r hyn y mae yn ewyllysio. A phe buasai Duw yn anfoddlon i bechod gymmeryd lle, buasai hynny yn ofid iddo gan ei fod yn groes i'w natur sanctaidd. 7. *Ni byddai dduw yn rhyfedd*

pa baeu ni yn methu canfod doethineb yr Arglwydd yn ei waith yn goddef; bechod ddyfod i'r byd, pan y mae yn groes i'w sancteiddrwydd, a phan yr oedd ganddo allu digonol i'w rwyfiro. Nid ydym ni yn galler canfod ond rhan o fwriad a dyfais Duw, Heblaw hynny, y mae llawer o bethau wedi ymddangos yn dywyll yn hir, ond wedi hynny wedi dyfod i ymddangos yn deilwng o Dduw. 8. *Y mae gennym ddigonol sail i gredu fod gan Dduw ddibenion doeth yn ei waith yn goddef i bechod gymmeryd lle.* Oddi wrth y doethineb a'r prydferthwch ydym ni yn aller weled yn rhai o weithredoedd y Goruchaf, y mae gennym le i gasglu fod pob peth y mae yn ei wneuthur yn berffaith ddoeth, er fod amrywiol o bethau ym mhell uchlaw ein cyrhaeddiadau ni; oblegid y mae Duw bob amfer yr un yn ei natur, ac yn wastadol yn gweithio fel ei hunan. Heblaw hynny, y mae perffeithrwydd y natur ddwyfol yn ein rhwymo i gredu i fod Duw yn hyn megis ym mhob peth arall, yn gweithredu yn y modd goreu, a mwyaf doeth. I'r diben i weled hyn yn eglur ni allwn ystyried mai a'r ddewisiad Duw yn nhragywyddoldeb yr oedd yn sefyll pa un a fyddai i'r byd gael ei greu a'i peidio. yr oedd pob dull a modd ym mha un yr oedd yn bosibl i bethau fod yn agored i'w ddyfol olwg: yr oedd mor hawdd i anfeidrol allu i ddwyn pethau i ben yn y naill ffordd a'r llall: nid oedd gan yr hunan-ymddibennol Jehofah neb ond ei hun i geisio rhyngu ei fodd wrth ddewis pa drefn i ofod ar lawr: nid oedd dim yn ei dueddu i beidio dewis y drefn oreu; a chan ei fod yn anfeidrol sanctaidd, doeth a da yr oedd yn rhwym o ddewis y goreu: oddi ymma y canlyn yn anffaeledig mai y drefn bresennol yw y goreu a allasai fod ym marn anfeidrol ddoethineb. Eitha ynfyrdrwydd, gan hynny, fyddai meddwl fod y Creawdwr yn fyrr o ddoethineb i wybod ym mha gyflwr yr oedd yn oreu i ddyn gael ei greu; nag yn fyrr o ddaioni i'w dueddu i'w ofod yn y cyflwr ag oedd yn feddwl yn oreu; nag y chwaith yn fyrr o allu i gyflanni yr hyn ag oedd ei ddaioni yn ei dueddu i'w wneuthur. 9. *Er fod ffyrdd yr Arglwydd yn an-olrbeinadwy, ni allwn weled rhai dibenion gogoneddus a allasai fod gan Dduw yn ei waith yn goddef i bechod gymmeryd lle.* Oddi ymma y mae yr Arglwydd wedi cymmery achlysur, nid yn unig i adael i'r creadur weled pa beth ydoedd pan y cafodd ei adael iddo ei hunan, eithr hefyd i amlygu ei briodoliaethau ei hun yn y modd mwyaf ardderchog. Yn neillduol, ei sancteiddrwydd ynghospedigaeth pechod gan fod ei fwriad i amddiffyn anrhydedd ei lywodraeth yn anghyfnewidiol; a'i drugaredd yn y ffordd o waredigaeth, gan fod ei ddaioni mor anherfynol a'i natur; a'i ben-arglwyddiaeth, gan fod ganddo hawl i ddangos ei drugaredd i bwy ac yn y modd y byddai da yn ei olwg. Oddi ymma hefyd y cymmerodd Duw achlysur i ddwyn angylion a dynion i ryfeddu ei ddaioni a'i ogoneddu yn

fwy: y naill am iddo eu cynnal rhag cwympto, ar lleill am iddo ddanfon ei fab, yr Immanuel, i fod yn iawn dros anwiredd i'r diben i adferu dyn a'i dderchafu i uwch sefyllfa na'r hon yr oedd ynddi ar y cyntaf fel creadur ar ddelw Duw. 10. *Yn nydd y farn bydd amryw o bethau fydd nawr yn dywyll, yn cael eu begluro.* Dyna 'r pryd y ceir gweled gogoniant Duw yn ei holl amcanion; gan hynny, ein lle ni pan y byddo llawer o bethau yn ymddangos yn dywyll, yw peidio barnu dim cyn yr amser.

Wrth edrych ar gwympt dyn ni allwn weled, 1. Mor beryglus yw i ddyn gael ei adael iddo ei hunan, a'r mawr angenrheidrwydd i weddio am nerth i wrthwynebu profedigaethau. 2. Mor niweidiol yw ymgyfrinachu dim a'r temtiwr, ar angenrheidrwydd i fod ar wiliadwriaeth yn erbyn holl gynllwynion digfol, yr hwn a ymosododd ar ein rhie'ni cyntaf a yn Eden. 3. Yr angenrheidrwydd i wyllo yn erbyn pechod, er na byddo yn ymddangos ond bychan ar y dechreu, ac i gadw golwg graff ar yr hyn o lefaro Duw 'r gwirionedd. 4. Y mawr achos fydd gan blant Duw i fod yn ddiolchgar, gan fod eu bywyd wedi ei guddio yn yr ail Adda.

III. CANLYNIADAU 'R CWYMP.

WRTH ystyried natur y cwympt, y mae yn ymddangos yn afre-
ymmol i neb ddisgwyl y byddai i unrhyw ffrydiau dymunol i ddylifo o'r fath ffynnon. Addawodd y sarph lawer o ddedwyddwch i'n rhieni cyntaf os bwyttaent o'r ffrwyth gwaharddedig; ond yn lle gwneuthur eu hamgylchiadau yn well, hwy wnaethant eu hunain a'u hiliogaeth yn agored i'r canlyniadau mwyaf annymunol. I'r diben i ddal sylw ar hyn ni gawn ystyried,

I. *Canlyniadau 'r cwympt i'n rhieni cyntaf yn berfonol.* 1. Collasant eu sancteiddrwydd a'u cyfiawnder, ac aeth eu holl gynheddfau yn llygredig. Dymma fel y darfu iddynt farw yn ol y bygwthiad. Gen. 2, 17. 2. Aethant yn agored i ddigofaint Duw, fel troseddwy'r o'i gyfraith: dymma 'r modd yr aethant yn feirw yngolwg y gyfraith. 3. Llanwyd eu cydwybodau gan ofn a dychryn, yr hyn a barodd iddynt ffoi pan y clywsant lais Duw yn yr ardd. Gen. 3, 10. 4. Cywylydd a'u meddianodd oblegyd eu bod yn noethion: oblegid hynny hwy a wniasant ddail y figys bren, ac a wnaethant iddynt arffedogau. Gen. 3, 7. Dymma ddechreuad gwisgoed: pwy a ymfalchiau ynddynt? 5. Cawsant eu

bwrw allan o ardd Eden. Gen. 2, 23. pa mor fuan ar ol eu cwmp nid yw yr ysgrythyr yn mynegi. Diben Duw yn eu gyrru allan o Eden oedd rhag iddynt gymmeryd o bren y bywyd. Gen. 2, 22. hynny yw, fel na byddai iddynt ddychymmygi y gallasent fyw ar ol trofeddu gorchymynnau eu Creawdwr pe buasent ond bwytta o bren y bywyd. 6. Aethant yn agored i bob math o ofidiau a phoenau amserol, a thragywyddol. Gan mai y wraig a fu gyntaf yn trofedd, dywedodd yr Arglwydd wrthi hi yn gyntaf Gan amlhau yr amlhaf dy boenau di a'th feichiogi: mewn poen y dygi blant, a'th ddymuniad fydd at dy wr, ac ese a lywodraetha arnat ti. Gen. 3, 16. Ac wrth Adda y dywedodd Melldigedig fydd y ddaiar o'th achos di: trwy lasar y bwyttei o honi holl ddyddiau dy einioes. Drain hefyd ac ysgall a ddwg hi i ti, a llyfiau'r maes a fwyttei di. Trwy chwys dy wyneb y bwyttei fara, hyd pan ddychwelech i'r ddaiar; oblegid o honi y'th gymmerwyd; canys pridd wyt ti, ac i'r pridd y dychwell. Gen. 3, 17, 19. Dymma yr amlygiadau a roddodd yr Arglwydd o'i an-foddlonrwydd gyda golwg ar bethau presennol. A chan fod dyn wedi pechu yn erbyn Duw o anfeidrol fawredd, ac heb fod ganddo un iawn i roddi am ei drosedd, yr oedd yn agored i gael ei boeni yn oes oesoedd yn y tywyllwch eithaf, lle nad yw y tan yn diffodd, na'r pryf yn marw yn dragywydd.

II. *Canlyniadau'r cwmp i ddynol-ryw yn gyffredinol.* Nid iddo ei hun yn unig y gwnâeth Adda ddrwg trwy bechu yn erbyn ei Creawdwr: ond gan ei fod yn wreiddyn oddi ar ba un y mae holl ddynol-ryw yn tyfu, ac fel pen-cyfammodol, yn cynnyrcholi ei holl hiliogaeth, yr oedd ei gwmp o'r canlyniad mwyaf i holl drigolion daiar. Ymddengys hyn wrth ystyried dau beth.

I. *Y mae ei bechod yn cael ei gyfrif i'w holl hiliogaeth, ag fydd yn deillio oddi wrtho trwy genhedliad naturiol.* Nid oes i ni feddwl eu bod hwy wedi cyflawni y pechod hwnnw yn weithredol, ond eu bod yn agored i gosh o'i blegid. Yr ydym yn cael hanes mewn amrywiol fannau am rai yn dioddef mewn canlyniad i fai arall. Pan yr oedd yr Arglwydd yn cospi Pharaon oblegid na ollyngasai Israel ymmaith, ese a anfonodd angel i ladd pob cyntaf-anedig yng ngwlad yr Aipht. Ex. 12, 29. Ac wrth roddi y gyfraith fe ddywed Duw ei fod yn ymweled ag anwiredd y tadau ar y plant. Ex. 20, 5. Cymmerodd Achan y diofryd beth: oblegid hynny, ese, ei feibion a'i feiched a labyddiwyd, ac a losgwyd a than. Jos. 7, 21, 25. Ymosododd Amalec yn erbyn Israel pan ddaeth ese i fynu o'r Aipht, oblegid hynny gorchymynnodd yr Arglwydd, rai cannoedd o flynyddoedd ar ol hynny, i Saul daro Amalec, a dinystrio yr hyn oll oedd ganddo. 1 Sam. 15, 2, 3. Gwel ymhellach. i Bren. 14, 10, 11. 21, 21, 22.

Galarn. 5, 7. Mat. 23, 25. I fod pechod Adda yn cael ei gyfrif i'w holl hiliogaeth a ymddengys oddiwrth yr ystyriaethau canlynol. 1. Y mae yr apostol mewn amryw adnodau o'r bummed bennod o'r llythyr at y Rhufeiniaid yn gosod y gwirionedd hwn allan mewn geiriau mor eglur fel nad yw yn hawdd i gam-gymmeryd ei feddwl. Trwy un dyn y daeth pechod i'r byd, a marwolaeth trwy bechod: ac felly yr aeth marwolaeth ar bob dyn, yn gymmaint a phechu o bawb. adn. 12. ac yn yr adnodau canlynol y cawn y fath eiriau a'r rhai'n. Os trwy gamwedd un y bu feirw llawer. adn. 15. Canys y farn a ddacth o un camwedd i gondemniad. adn. 16. Os trwy gamwedd un y teyrnasodd marwolaeth trwy un. adn. 17. Megis trwy anufudd-dod un dyn y gwnaethbwyd llawer yn bechaduriaid. adn. 19. Onid yw yr athrawiaeth yn eglur oddi wrth y cyfryw ymadroddion, heb wneuthur un-rhyw sylwiadau neillduol arnynt? ond y mae dau beth a ddylem gofio wrth ddarllen y geiriau rhai'n. Y peth cyntaf yw, bod yr apostol wedi bod yn ymdrin a'r athrawiaeth o gyfiawnhad trwy gyfrifiad o gyfiawnder Crist: ac yn yr amrywiol adnodau a grybwyllwyd yn gosod Crist a bywyd trwy ei ufudd-dod gyferbyn ag Adda a marwolaeth trwy ei an-ufudd-dod. Dylem, ymma, ystyried hefyd fod yr apostol yn arfer y gair *un camwedd* yn y rhif unigol, i ddangos nad ydyw holl bechodau Adda yn cael eu cyfrif i'w hiliogaeth, ond yn unig yr un camwedd trwy yr hwn y daeth marwolaeth i'r byd.

2. Fe debygid fod gan yr apostol yr un golygiadau wrth ysgrifennu at y Corinthiaid pan y dywedai Megis yn Adda y mae pawb yn meirw, felly hefyd ynghrist y bywheir pawb. 1 Cor. 15, 22. Y mae Adda yn cael ei alw ffurf yr hwn oedd ar ddyfod. Rhuf. 5, 14. a'r dyn cyntaf. 1 Cor. 15, 47. mewn cyferbyniad i Jesu Grist yr ailddyn: o ran ei fod yn cynnyrch-ioli had naturiol yr un modd ag y mae Jesu Grist yn cynnyrch-ioli ei had ysprydol.

3. Y mae yr apostol yn dywedyd yr oeddym ni wrth naturiaeth yn blant digofaint megis eraill. Eph. 2, 3. 4. Y mae plant yn dyfod i'r byd ag anian fydd dueddol i bob drygioni fel yr ymddengys yn fuan. Ymma gallwn ofyn A fuasai yn cydsefyll a chyfiawnder Duw i oddef i natur lygredig gael ei throsglwyddo i rai na wnaethont bechod erioed yn weithredol pe na buasai hynny mewn ffordd o gofp am bechod Adda, yn cael ei gyfrif iddynt? 5. Y mae plant, cyn pechu yn weithredol, yn agored i lawer o ofidiau, i.e. ac i farwolaeth ei hunan, a chan mai cyflog pechod yw marwolaeth. Rhuf. 6, 23. Pa fodd y gallai hyn fod pe na byddai pechod yn cael ei gyfrif iddynt? 6. Ymddengys yr un gwirionedd oddiwrth gyflwr plant pan y byddont feirw: canys os ydynt yn myned i uffern, neu yn cael eu cospi, rhaid fod hynny am bechod Adda, gan na buont eu hunain yn euog o un pechod. Ond os

ydant yn cael eu derbyn i'r gogoniant, y maent wedi cael eu prynu trwy waed yr Arglwydd Jefu, gan nad oes gennym un fail i feddwl fod neb ond y cyfryw yn myned yno o'n byd ni. A rhaid eu bod yn agored i gof cyn y gallent gael eu prynu. Oddiwrth yr ystyriaethau blaenorol y mae yn eglur mai rheol i ddynion, y rhai a allant fyned yn rhy bell wrth ymddial fydd yn Deut. 24, 16. lle dywedir Na rodder plant i farw dros dadau, pob un a roddir i farwolaeth am ei bechod ei hun. Nid oes ymma air yn erbyn cyfrifiad o an-ufudd-dod Adda i'w hiliogaeth. A phan y dywedir "Y mab ni ddwg anwiredd y tad, &c. Ezech. 18, 20. Y mae i ni ddeall rhai wedi tyfu i fynu ac wedi troi oddiwrth ffyrdd eu rhieni annuwiol, fel yr ymddengys oddiwrth, adn. 19. a phechodau personol, nid pechodau rhai yn cynnyrcholi eraill megis yr oedd Adda.

II. *Y mae anian lygredig yn cael ei throsglwyddo oddi wrth Adda i'w holl hiliogaeth.* Anhawdd yw gwybod pa fodd y mae y llygredd hwn yn cael ei drosglwyddo: ond i fod hyn yn bod a ymddengys oddiwrth yr ystyriaethau canlynol. 1. Y mae yr ysgrythyr yn dywedyd i Adda genhedlu mab ar ei ddelf ei hun. Gen. 5, 3. Dywedir hyn, nid am Abel, yr hwn, ar a wyddom ni, a fu farw yn ddi blant, nag am Cain, yr hwn oedd yn hynod mewn drygioni, eithr am Seth, yn nheulu yr hwn y cafodd crefydd ei chynnal, ac oddi wrth yr hwn (ar ol y diluw) y disgynnodd holl ddynol-ryw. Y mae delw Adda yn y fan ymma yn cael ei gosod mewn cyferbyniad i lun Duw ar ba un y cafodd dyn ei greu. Gen. 5, 1. Yn yr un modd ag y mae yr apostol yn gosod delw yr Adda cyntaf mewn cyferbyniad i ddelf yr ail Adda. 1 Cor. 15, 49. Fel y mae dyn yn cenhedlu dyn, felly ni all creadur llygredig genhedlu creadur di-lygredd: canys Pwy a ddery beth glan allan o beth aflan? neb. Job 14, 4. 2. Y mae Dafydd yn cydnabod mai mewn anwiredd y darfu iddo gael ei lunio, ac mai mewn pechod y beichiogodd ei fam arno. Psal. 51, 5. afresymmol fyddai meddwl ei fod, wrth gyfaddef ei bechod ei hun, yn ceisio gosod un rhyw fai ar ei rieni, ond naturiol yw goiygu ei fod yn galaru wrth feddwl fod ei natur yn halogedig o'r groth. 3. Y mae holl ddynol-ryw, yn gyson, ym mhob oes, yn rhedeg ar hyd y llwybr fydd yn arwain tu a dnystr, oddieithr cael eu rhag-flaenu gan drugaredd. Canys nid oes dyn cyfiawn ar y ddaiar a wna ddaioni, ac ni phecha. Preg. 7, 20. ond gwyrasant oll aethant i gyd yn an-fuddiol. Rhuf. 3, 12. Ciliodd pawb; cyd-ymddifwynasant; nid oes a wnel ddaioni, nag oes un. Psal. 14, 3. Canys nid oes dyn ni phecha. 1 Bren. 8, 46. Yr hyn fydd yn dangos, fod tuedd at ddrwg yn natur holl ddynol-ryw. Canys o'r groth yr ymddieithrodd y rhai annuwiol. Psal. 58, 3. Ac y mae holl fwriad meddyl-fryd calon dyn yn unig yn ddrygionus bob amser. Gen. 6, 5. a hynny o'i ieungfytid. Gen. 8, 21. 4. Yr ydym yn

gweled arwyddion eglur o anian lygredig ym mhlant bychain, i.e. cyn iddynt fedru dal sylw, i'r diben i wneuthur yr hyn a fyddont wedi ei weled gan eraill. A chan fod hyn yn beth cyffredinol, beth a ddywedwn ond bod y ffrydiau afiachus yn dyliso o ffynnon halogedig. 5. Oddieithr geni dyn drachefn, ni ddichon efe weled teyrnas Dduw. Joan 3, 3. Pe na buafai natur plant yn halogedig ni buafai angenrheidrwydd iddynt gael eu hail eni. Ond yr hyn a aned o'r cnawd fydd gnawd. Joan 3, 6. Cymmwys fyddai sylwi yn y fan ymma, fod y gair *cnawd* pan y mae yn cael ei ofod mewn cyferbyniad i *yfpryd* yn arwyddocau llygredd y natur ddynol, fel yr ymddengys oddiwrth. Rhuf. 8, 1. 4, 9. Gal. 5, 8, 16. 6. Y mae yr Arglwydd Jesu yn cael ei alw yn beth sanctaidd, oblegid iddo gael ei genhedlu trwy yr Yfpryd glan. Luc. 1, 35. Yr hyn fydd yn dangos fod pawb a genhedlir mewn modd naturiol yn amddifaid o sancteiddrwydd. Pan y mae yr apostol yn dywedyd am rai plant eu bod yn sanctaidd. 1 Cor. 7, 14. Y mae yn eglur nad yw yn golygu eu bod yn ddi-lygredd: eithr ei feddwl yw eu bod i gael eu neillduo i'r Arglwydd, fel yr oedd yr Arglwydd Jesu yn ei sancteiddio ei hun er mwyn ei bobl. Joan 17, 19.

Pan y meddyliom am ganlyniadau 'r cwmp i Adda a'i hiliogaeth, ni welwn, 1. Fod pechod yn dra phechadurus: gan fod ei ganlyniadau mor arfwydus; i'r fath rifedi o fyrddiynau; a hynny o'r fath barhad. 2. Fod mawr anheimpladrwydd yn meddiannu y rhai fydd yn anystyriol o'r niweid a wnaeth y cwmp iddynt, ac yn ganlynol yn esgeuluso ymosyn am waredigaeth o'r pydew erchyll i ba un y maent wedi syrthio. 3. Y mawr rwyman fydd ar waredigion yr Arglwydd i fod yn ddiolchgar, am na ddarfu iddynt gael eu gadael i farw yn eu pechodau, ond i Dduw yn ei ras drefnu iddynt iechydwriaeth trwy farwolaeth ei anwyl Fab.

IV. LLYGREDD DYN.

YR oedd Dyn yn ei gyflwr creadigol yn dra ardderchog, oblegid ei fod ar ddelf ei Greawdwr: ond wrth edrych arno yn ei sefyllfa gwmpiedig, ni welwn fod y goron wedi syrthio oddi ar ei ben, a'i odid-awgarwydd wedi diflannu megis gwllith boreuol. Nid o ran fod yr olwg ynddi ei hun yn ddymunol yr ydym yn myned i sylwi ar ei lygredd: ond o ran fod yn angenrheidiol i gael adnabyddiaeth o'n barchollion i'r diben

i weled yr angenrheidrwydd o ail-enedigaeth, a gogoniant yr Arglwydd yn y waredigaeth a amlygir yn yr efengyl. Y mae yn wirionedd galarus Nad oes dyn na phecha. 1 Bren. 8, 46. Pwy, gan hynny, a ddichon ddywedyd, Mi a lanheais fy nghalon, glan ydwyf oddi wrth fy mhechod! Dihar. 20, 9. canys y mae yr holl fyd yn gorwedd mewn drygioni. 1 Joan 5, 19. O herwydd yr hyn a aned o'r cnawd fydd gnawd. Joan 3, 6. Gan hynny y dywedir i fod dyn yn farw mewn pechod a chamwedd. Eph. 2, 1, 5. yn was i bechod. Joan 8, 34. ac ym meddiant Satan. Aët. 26, 18. Ond i'r diben i ddal sylw ar y natur ddynol yn ei chyflwr diriwiadig, ni allwn ystyried,

I. *Y modd y mae pob rhan o ddyn wedi myned yn llygredig.* Y mae y prophwyd Eſay wrth eſod allan drueni Israel yn rhoddi darluniad cywir o gyflwr dynolryw, pan y mae yn dywedyd "O wadn y troed hyd y pen, nid oes dim cyfan ynddo, ond archollion, a chleisiau a gweliau crawnllud." Eſ. 1, 6. Ac y mae yr Apostol yn galw yr anian llygredig yn *Hen ddyn*, Col. 3, 9. i'r diben i ddangos fod pob rhan wedi ei llychwyno gan bechod. Ymma ni allwn ddal sylw ar y pethau canlynol.

I. *Y mae y deall yn llawn o dywyllwch.* Er i ddyn gwag gymmeryd arno fod yn ddoeth. Job 11, 12. ac ei fod llawer yn barod i ofyn fel yr Juddewon gynt Ydym ninnau hefyd yn ddeillion? Joan 9, 40. Y mae yr ysgrythyr yn dangos yn eglur, 1. *Fod dyn yn ddall mewn pethau ysprydol.* Nid yn unig heb weled ym mhell, 2 Pet. 1, 9. ond hefyd yn dywyllwch. Eph. 5, 8. Y mae wedi ei eni fel llwdn asyn wyllt. Job 11, 12. Gan hynny, nid oes neb yn deall, Rhuf. 3, 11. Eithr y mae Duw y byd hwn wedi dallu meddyliau y rhai digred. 2 Cor. 4, 4. Dymma yr achos fod Solomon yn galw meibion dynion yn anifeiliaid. Preg. 3, 18. a'r Pſalmydder ei fod wedi ei oleuo mewn rhan, yn dywedyd, Anifail oeddwn o'r flaen di. Pſal. 73, 22. i.e. y mae yr ych, yr asyn, y ciconia, y durtur, yr aran, ar wennol yn fwy adnabyddus o'r hyn a berthyn iddynt nag adyrdyn. Eſ. 1, 3. Jer. 8, 7. Gan hynny gellir dywedyd wrth bob un a gafodd iawn olwg ar bethau ysprydol Nid cig a gwaed a ddatguddiodd hyn i ti. 2. Y mae dyn, nid yn unig yn dywyllwch, ond yn llawn o feddyliau cyfeiliornus. Canys ynfyd yw pob dyn yn ei wybodaeth. Jer. 10, 14. Y mae yn tybied i fod yr Arglwydd fel efe ei hun. Pſal. 50, 21. Ac y mae y ffordd fydd yn arwain i angau yn uniawn yngolwg dyn. Dihar. 14, 12. Dymma'r modd y mae y rhai oedd yn tybied eu hunain yn ddoethion wedi myned yn ffyliaid. Rhuf. 1, 22. Y mae yr Arglwydd yn gwybod meddyliau y doethion mai ofer ydynt. 1. Cor. 3, 20. 3. *Y mae y deall mor llygredig fel na ddichon amgylfred pethau ysprydol.* Nid yw y dyn anianol yn derbyn y pethau fydd o Yspryd Duw; canys ffolineb

dynt ganddo ef; ac ni's gall eu gwybod, oblegid yn ysprydol y bernir hwynt. 1 Cor. 2, 14. Mynych y gwelir doethineb Duw yn cael ei gyfrif yn ffolineb gan ddynion. 1 Cor. 1, 18, 23, 24. Nid yw y tywyllwch yn amgyffired y goleuni. Joan 1, 5. Gan hynny er fod dynion yn mwynhau llawer o fanteision o rhagorfreintiau, y mae yr hyn y mae Duw yn ei ddatguddio i rai bychain yn guddiedig oddiwrth y doethion a'r rhai deallus. Mat. 11, 25. Mewn gair, Nid oes neb ond y Duw a orchymynnodd i oleuni lewyrchu o dywyllwch a ddichon lewyrchu yn ein calonnau, i roddi goleuni gwybodaeth gogoniant Duw yn wyneb Jesu Grist. 2 Cor. 4, 6. 4. *Y mae dyn yn caru y tywyllwch, ac yn casau y goleuni.* Canys hon yw'r ddamnedigaeth, ddyfod goleuni i'r byd, a charu o ddynion y tywyllwch yn fwy na'r goleuni: canys yr oedd eu gweithredoedd hwy yn ddrwg. O herwydd pob un a'r fydd yn gwneuthur drwg fydd yn casau y goleuni. Joan 3, 19, 20. Y mae Job yn son am rai fydd yn gwrthwynebu y goleuni; i'r rhai y mae y borau megis cysgod marwolaeth. Job 24, 13, 17. Onid yw hyn i'w weled yn amlwg yn y gwrthwynebiadau a gafodd yr efengyl o oes i oes? 5. *Y mae dyn yn synhwyrol i wneuthur drwg.* Y byd, trwy ddoethineb nid adnabu mo Dduw. 1 Cor. 1, 21. Ond y maent yn synhwyrol i wneuthur drwg, eithr gwneuthur da ni fedrant. Jer. 4, 22. Nid yw y doethineb hyn yn disgyn oddi uchod; ond daiarol anianol, cythreulig yw. Jag. 1, 15. Mynych y gwelir llawer o gyfrwyfdra mewn drygioni, lle nad oes ond tywyllwch dudew o ran pethau ysprydol. 6. *Y mae dallineb dyn mewn pethau ysprydol yn ei wneuthur yn agored i amrywiol bechodau a llawer o drueni.* Am nad oedd Israel yn deall y gwrthodasant yr Arglwydd, y digiasant, Sanct Israel, y ciliasant yn ol. Ef. 1, 3, 4. Am fod deall y cenhedloedd wedi ei dywyllu yr oeddynt wedi ymddieithro oddiwrth fuchedd Dduw, trwy yr anwybodaeth oedd ynddynt, trwy ddallineb eu calon. Eph. 4, 18. Trwy ddallu y meddwl y mae Duw y byd hwn yn attal llewyrch yr efengyl i dywynnu i eneidiau dynion. 2 Cor. 4, 4. Yn ddiarwybod yr oedd Saul yn gablwr, yn erlidiwr, ac yn drahaus. 1 Tim. 1, 13. Y mae diffyg gwybodaeth o Dduw yn un o'r achosion i fod cwyn rhwng yr Arglwydd a thrigolion y wlad. Hof. 4, 1. Ac ar y rhai nad adwaenant Duw y bydd yr Arglwydd Jesu yn rhoddi dial pan y byddo yn dyfod o'r nef gyd a'i angylion nerthol. 2 Theff. 1, 7, 8.

II. *Y mae yr Ewyllys yn wrthbryfelgar ag yn gyndyn.* Ym mhlith yr amrywiol amlygiadau a rydd yr ysgrythyrau o lygredd yr ewyllys ni allwn ddal sylw, 1. *Fod pob dyn, meswn cyflwr annychweledig, yn dueddol i bechu yn erbyn Duw.* Am hynny y dywedir ei fod yn yfed anwiredd fel dwfr. Job 15, 16. ac mai o'r groth yr ymddieithrodd y rhai annuwiol. Pſal.

58, 3. O herwydd ffordd pechod yw y ffordd gynta y mae plant dynion yn rhodio ar hyd-ddi. Y mae dynol-ryw yn rhuthro gyda brys i ddrygioni: gan eu bod yn hofi y drwg. Mic. 3, 2. a holl fwriad meddyl-fryd calon dyn yn unig yn ddrygionus bob amser. Gen. 6, 5. Tra goddefo Duw fe red yr enaid yn ei ffordd ei hun. Aët. 14, 16. gan gymmeryd ei arwain yn ol ewyllys Satan. 2. *Y mae dyn yn an-alluog i'r byn fydd dda.* Nid ydym yn ddigonol, o honom ein hunain, i feddwl dim, megis o honom ein hunain. 2 Cor. 3, 5. Ac ni ddichon neb ddyfod at Grift oddi-eithr i'r Tad ei dynnu ef. Joan 6, 44. Ac ni all y duwiol wneuthur dim heb Grift. Joan 15, 5. Dymma yr achos pa ham yr oedd yr Apostol yn dywedyd "Canys Crist, pan oeddym ni etto yn *weiniaid*, mewn pryd a fu farw dros yr annuwiol, Rhuf. 5, 6. 3. *Y mae pob dyn di-angenbedledig yn wrthwynebol i bob daioni.* Fel yr oedd Pennaethiaid Jacob, a Thywysogion Israel yn casau y da. Mic. 3, 2. felly yr annuwiolion a ddywedant wrth Dduw. Cilia oddi wrthym canys nid ydym yn chwennych gwybod dy ffyrdd. Job 31, 14. Nid oes neb yn cael eu gwneuthur yn ewyllysgar ond yn nydd nerth Brenin Sion. Psal. 110, 2, 3. Am hynny y dywedodd yr Jesu wrth yr Juddewon, Ni fynnwch chwi ddyfod attaf fi fel y caffoch fywyd. Joan 5, 40. 4. *Y mae cymmaint o gyndynrwydd yn nymol-ryw, fel na pblygant, yn wyneb y gwa-beddiadau a'r cyugborion mwya tirion na than y barnedigaeibau mwya trymion.* Gwyr yr Arglwyd fod dyn yn galed, a'i warr fel gieuy'n haiarn, a'i dalcen yn bres. Ef. 48, 4. Pan yr oedd yr Arglwydd yn dywedyd, Agor dy safn a mi a'i llanwaf, ni wrandawai ei bobl ar ei lef; ac Israel ni's mynnai. Psal. 81, 10, 11. i.e. gwrthodasant wrando, a rhoddasant ysgwydd anhydyn, a thrymhasant eu clustiau rhag clywed. Gwnaethant hefyd eu calonnau yn Adamant, rhag clywed y gyfraith a'r geiriau a anfonodd Arglwydd y lluoedd, trwy ei Ysryd, yn llaw y prophwydi gynt. Zech. 7, 11, 12. A phan yr oeddynt yn cael eu taro a'u difa nid ymosidiasant, eithr gwrthodasant dderbyn cerydd; hwy a wnaethant eu hwynebau yn gallettach na chraig; gwrthodasant ddychwelyd. Jer. 5, 3. Am hynny y dywed y prophwyd I ba beth y'ch tarewir mwya? cildynrwydd a chwanegwch. Ef. 1, 5. 5. *Y mae yr annuwiol dan lywodraeth egrwyddor o elyniaeth yn erbyn Duw ei hunan.* Oblegid synniad y cnawd fydd elyniaeth yn erbyn Duw. Rhuf. 8, 7. Ni ddichon Duw o anfeidrol sansteiddrwydd, cyfiawnder, gallu, a gwirionedd, yr hwn fydd yn holl-bresennol, yn holl-wybodol, ac yn anghyfnawidiol, byth fod yn wrthrych o hyfrydwch yr annychweledig. Am hynny y mae yr apostol wrth enwi amrywiol bechodau y cenhedloedd yn dywedyd Fod yn gas ganddynt Dduw. Rhuf. 1, 30. 6. *Y mae dyn, tra ynghyffwr natur yn wrthwynebol i Grift fel gwareddwr.* Nid yw yn foddlon i gael cymmod a Duw

trwy y ffordd a drefnodd anfeidrol ddoethineb. Cafodd Crist ei gafau gan y byd. Joan 15, 18, 24. Tramgwyddodd yr Juddewon wrth y maen tramgwydd: gan geisio gosod eu cyfiawnder eu hunain, nid ymoffyngafant i gyfiawnder Duw. Rhuf. 9, 32, 10, 3. Oblegyd hynny y mae yr efengyl i rai yn arogl marwolaeth i farwolaeth. 2 Cor. 2, 16.

III. *Y mae y Serchiadau yn afreolaidd yn eu gweithrediadau.* Wrth gymmeryd golwg gyffredinol ar y Serchiadau ni a gawn amlygiadau galarus o lygredd y natur ddynol. Mynych y maent, mewn modd anghyfreithlon, yn sefydlu, ac yn dal gafael ar wrthrychau ammhriodol. Bryd arall y maent yn gafaelu yn ormodol mewn gwrthrychau cyfreithlon. Lawer gwaith y maent yn farwedd lle dylent fod yn wrefog ag yn llawn o fywyd. Weithiau fe'u gwelir yn fwy gweithgar dros gyfeiliornadau a phethau o ychydig bwys, nag o blaid gwirionedd a'r hyn a fyddo o'r canlyniad mwyaf. Y maent rai troiau yn cael effeithiau tra annymunol ar y corph. Mewn gair, y maent yn agor y drws i bob pechod, ag yn arwain i bob drygioni. Pe daliem sylw yn fwy manwyl ar rai serchiadau neillduol, ni gaem weled dirfawr annhrefn yn eu gweithrediadau. Mor barod yw yr enaid, 1. I *garu* gwrthrychau diles, i.e. pethau niweidiol; mor dueddol i hosi yn ormodol yr hyn sy'n gyfreithlon i'w garu; ond mor anhawdd yw ganddo garu Duw, awdwr pob daioni, yr hwn fydd yn cyfrannu mor helaeth, a hynny yn feunyddiol. Tra y mae yn caru pechod, y ffeiddra mwyaf, nid oes ganddo ddim cariad at ddelw yr Arglwydd, yr hyn yw prydferthwch a gogoniant angylion a dynion. Arswydus yw meddwl fod un creadur, 2. Yn *casau* ei Greawdwr! etto, dymma yr hyn a wna pob dyn annychweledig. Ac wrth gafau yr hyn fydd allan o le yn ein cyd-greaduriaid, mor hawdd yw gennym i gafau eu personau, i roddi lle i ragfarn, a pheidio edrych ar yr hyn a fyddo yn ganmoladwy ynddynt. Mor dueddol ydym, 3. I *ddigio* yn ddi-ystyr. Mat. 5, 22. ac i adael i'r haul i fachludo ar ein digofaint. Eph. 4, 26. Ac mor barod i fod yn gyflym yn ein hyfbryd i ddigio, heb gosio mai ym mynwes ffyliaid y gorphwys dig. Eccl. 7, 9. Mynych y mae digofaint yn creu llawer o aflonyddwch tusewnol, ac yn cynhyrfu dyn i wneuthur yr hyn a fyddo yn anweddaidd, ac yn niweidiol. Pan byddo yr annuwiol, 4. Yn *fwya llawen*, nid yw yn gofalu am sylfaen ei orfoledd; ond yn ymlonyddu yn yr hyn fydd yn llawn o *ddrain* i anesmwytho, ac yn ymorphwys yn ormodol ar yr hyn fydd ganddo *adenydd* i ehedeg ymmaith, i.e. yn fynych y mae yn ymlawenhau yn yr hyn fydd nid yn unig yn niweidiol, ond sefyd yn gywylyddus i'w enwi. Ac nid yw y gwirioneddau mwya gwerthfawr, na'r rhagorfreintiau mwya rhagorol yn ennyn dim hyfrydwch yn y cyfryw. Mewn byd o ofidiau yr ydym yn cael mynych achos, 5. I

alaru: ond wrth wneuthur hyn y mae llygredd y natur ddynol yn ymddangos yn eglur. Yn neillduol, pan y byddo un yn galaru yn ddirfawr oblegid y drwg o gosp, ond yn ddi-ofid oblegid y drwg o bechod, yr achos o bob poen: pan y byddo un yn ymborthi yn wastadol ar ei ofidiau, heb ystyried i ba ddibenion y mae y cyfryw bethau yn ei gyfarfod: a phan y byddo galar yn myned yn ormod tristwch, naill ai trwy anghosio yr holl gyfuron, fel cynnifer o achosion o ddiolchgarwch, a fyddo un wedi eu derbyn, neu trwy feddwl fod ei flinderau yn ddi-gyffelyb, heb ystyried y gorthrymderau fydd yn cyfarfod ag eraill, neu trwy fod yn niweidiol i iechyd, a gwneuthur dyn yn anghymmwyys i gyflawni ei ddyledswyddau tu ag at Dduw a dynion. 6. Da yw *ofni* yn wastadol. Ond wrth wneuthur hyn y mae yn hawdd i ddyn i golli ei le: yn enwedigol, os bydd yn ofni cosp, canlyniad ac effaith pechod, yn fwy nag y byddo yn ofni pechu; os bydd yn ofni digio ei gyd-greaduriaid yn yn fwy nag y bydd yn ofni anfoddloni ei Greawdwr; os bydd yn ofni rhyw anfaetision presennol yn fwy na thrueni mewn byd arall yn oes oesoedd; ac os bydd yn esgeuluso arferyd y moddion trwy ba rai y mae yn bosibl i gael gwaredigaeth oddiwrth yr hyn y mae yn ei ofni. Unwaith etto, i adael heibio amrywiol bethau, ni gawn sylwi, yn unig, 7. A'r *ddymuniadau* dyn, tra yn ei gyflwr annychweledig. Ymma ni a'i gwelwn yn dymuno yn fyrbwyll, heb ystyried pa un ai drwg ai da a fyddai yr hyn y mae yn ei chwennychu: yn fynych yn dymuno pethau anghyfreithlon: yn ormod ei awydd am amrywiol bethau cyfreithlon: yn aflonydd, ac yn rwgnachlyd, os na bydd yn union yn cael ei ddeisyfiadau, pa mor afresymmol bynnag y byddont: ond naill ai yn hollol ddymosyniad, neu yn glaiar ac yn farwaidd yn ei ddymuniadau am yr hyn fydd yn tueddu at ei ddaioni ysprydol, a gogoniant yr Arglwydd.

IV. *Y mae holl fwriad meddylfryd calon dyn yn unig yn drygionus bob amser.* Gen. 6, 5. a hynny o'i ieungctyd. Gen. 8, 21. Y mae yn dychymmyg drygioni bob amser. Dihar. 6, 14. Ac o'r galon y mae meddyliau drwg yn dyfod allan, y rhai fydd yn halogi dyn. Mat. 15, 18, 20. Golwg ar hyn a barodd i Jeremi ddywedyd, "Y galon fydd fwy ei thwyll na dim, drwg ddiobaith ydyw, pwŷ a'i hedwyn." Jer. 17, 9. Ni ddichon neb fynegi ei holl ddichellion: ond i'r diben i gael gweled ychydig o lygredd y meddyliau. ni gawn ddal sylw ar y pethau canlynol. 1. Y mae llawer o dueddiad ynghalon dyn i *ddi-dduwiaeth*, neu amheuaeth o fod, perffeithrwydd, a rhagluniaeth Duw. Canys yr ynfyd a ddywedodd yn ei galon, Nid oes un Duw. Psal. 14, 1. anghosiodd Duw: cuddiodd ei wyneb; ni wel byth. Psal. 10, 11. nid yw yr Arglwydd yn ein gweled, gadawodd yr Arglwydd y ddaiar. Ezec. 8, 11. Y mae dynion yn cael eu temtio i

lettaua'r cyfryw feddyliau mewn canlyniad i lwyddiant bydol. Dihar. 30,
 9. a thrwy ofdiau dynion duwiol. Mal. 3, 14. 2. Y mae *ysgafnder*, ac
anysfyriaeth o'r pethau mwya'u pwys yn llywodraethu meddyliau pob
 dyn an-nuwiol. Pan y mae gwahoddiadau yr efengyl yn cael eu gosod
 allan, y mae miloedd, yn ddi ystyr ganddynt, yn myned un i'w faes, ac
 arall i'w fasnach. Mat. 22, 5. Ac nid ydynt yn meddwl yn eu calonnau
 fod Duw yn cofio eu holl ddrygioni hwynt. Hof. 7, 2. Ac aml yw'r
 dyrfa y rhai nid ydynt yn ystyried eu diwedd. Deut. 32, 29. Er fod
 gan ddyn fesur o wybodaeth am amryw bethau, etto y mae yn debyg i'r
 Mab afradlon, heb ddyfod atto ei hun. Dymma un o'r achosion fod yr
 athrawiaethau mwyaf cyfurus, a'r gwirioneddau mwyaf dychrynlyd yn
 cael mor lleied o asael ym meddyliau dynion. 3. Y mae pawb, tra
 ynghyflwr natur, yn dueddol i *ryfygu*. Hawdd yw gan ddyn i gymhwyso
 atto ei hun yr hyn nad yw yn perthyn iddo, gan fod yn hyderus ei fod
 mewn cyflwr dedwydd, er nad oes ganddo un fail i feddwl hynny. Iē,
 er fod Duw yn dywedyd "Ni bydd heddwch i'r annuwiol." Es. 48, 22.
 etto efe a ddywed "Ni ddaw drwg arnaf." Mic. 3, 10. Gan hyany efe
 a rithra yn y blaen mewn anufudd-dod, er mynych glywed am y perygl.
 Deut. 29, 19. Y mae dyn, yn y modd ymma, yn twyllo ei hun, wrth
 edrych ar amllder y rhai sy'n rhodio'r ffordd lydan, ar ei ddaioni ei hunan
 ar fawredd trugaredd y Duw-dod, ar gyfryngdod yr Arglwydd Jesu, ar
 y pechaduriaid mawrion fydd wedi cael eu cadw, ac wrth ddal sylw na
 wneir barn yn erbyn gweithred ddrwg yn fuan. Eccl. 8, 11. 4. Pe
 ddichon nad oes un pechod ag y mae meddwl dyn yn fwy agored iddo
 nag *angbredniach*: O herwydd y mae pob dyn annuwiol yn gwrthod
 gwneuthur derbyniad o Grifft fel gwaredwyr, os nid yn anghredu gwir-
 ionedd yr efengyl. Trwy hyn y mae yr enaid, mewn effaith, yn dy-
 wedyd, na ddarfu i waredwr cymmwys gael ei drefnu, ac felly yn
 gwneuthur Duw yn gelwyddog. 1 Joan 5, 10. Y mae yn bechod yn
 erbyn yr efengyl; ac yn taffu di-ystyrwch ar ddoethineb, daioni, gallu,
 cyfiawnder, sancteiddrwydd, a phen-arglwyddiaeth Duw. Felly y mae
 yr anghredadyn, hyd y mae ynddo, yn di-fuddio Duw o'i ogoniant, a
 Christ o'i anrhydedd. 5. Er mor atgas ydyw *Rhagritb* yngolwg y
 cyffredinolrwydd, y mae mwy o hono nag y mae y rhan fwya yn barod i
 gyfaddef. Canys llawer fydd ganddynt rith duwioldeb pan y maent yn
 gwadu ei grym. Megis Ahab yn ymddarostwng mewn fachliain, ond yn
 parhau yn eifun-addolgar. 1 Bren. 21, 26, 27. Jehu yn cymmeryd arno
 i fod yn felog dros Arglwydd y lluoedd, ond yn glynu wrth y lloi aur yn
 Dan a Bethel. 2 Bren. 10, 28, 31. Herod yn gwrando Joan yn llawen,
 ond yn byw mewn godineb. Marc. 17, 20. llawer fydd yn cuddio eu

pechodau dan ymddangosiad o rinwedd: gan gyflawni dyledswyddau allanol, pan byddo 'r galon heb ei phuro. Mat. 7, 15. a dywedyd yn erbyn y pethau hynny yn eu cymmydogion, ag y fyddont eu hunain yn eu cofeidio. Mynych y cymmer dynion arnynt fod ganddynt gariad tu ag at Dduw a dynion pryd nad oes dim. Mewn gair, Nid yw y rhag-rithiwr yn casau ond rhyw bechod; ac nid yw yn gwneuthur daioni oddi ar iawn egwyddor, nag i iawn ddibenion, nag yn gyffredinol, nag yn barhaus. 6. Er mor anaddas yw *Balchder* i greadur yn fefyllfa dyn, etto yr annuwiol; gan uchder ei ffroen ni chais Dduw. Psal. 10, 4. Beth fydd yn peri i'r galon dderchafu, ac i ddyn llettua meddyliau chwyddedig am dano ei hun? O ba le y mae dymuniadau anghymedrol am glod, ac enw mawr? O ba le y mae geiriau ymffroftgar yn deilliaw? Beth yw 'r achos fod dyn yn ymddwyn fel un a fyddai uwchlaw cymmeryd cyngor, heb fedru goddef dywedyd yn ei erbyn, ac am hynny mor barod i ymryson? Pa ham y mae dyn gymmaint am gael ei ffordd ei hun, fel na fyn ei attal gan orchymynnion Duw? O ba le y tardd cynfigen wrth sylwi ar yr hyn a fyddo gan arall? Y mae yr holl bethau hyn, ar cyffelyb yn tarddu oddi wrth *falchder*. Y mae y pechod hwn yn creu aflonyddwch ym mynwe ei berchennog. Eft. 3, 5. Ac yn gosod yr holl fyd, megis, ar dân. Y mae Duw yn casau y balch o bell. Dihar. 16, 5. ac efe a ddi wreiddia dy y beilchion. Dihar. 15, 25. Dymma yr hyn a ddinystriodd ein rhieni cyntaf, a myrddiynau o'u hiliogaeth. A diau yr iselir balchder dyn. Ef. 2, 11, 17. 7. Y mae yr apostol yn galw *cybydd-dod* yn eilun-addoliaeth. Col. 3, 5. a'r cybydd yn ddelw addolwr. Eph. 5, 5. o herwydd bod ei galon yn troi oddi wrth Dduw at y byd. Er fod hwn yn fynych yn ymguddio dan fantell cymhedroldeb, ac yn benthycu enw cymildeb, y mae yn alarus i feddwl am y tueddiad fydd yn y natur ddynol i wafanaethu Mammon. Pan welom y cyffredinolrwydd yn gwerthfawrogi cyfoeth yn fwy na rhagorfreintiau crefyddol, wrth eu bodd pan y byddont yn llwyddo yn y byd, pa fodd bynnag y byddo hi ar eu heneidiau, yn anfoddlon, er mwynhau yr hyn fydd yn angenrheidiol, yn gosod hyder gormodol mewn golud, yn galaru yn anghymmedrol pan gyfarfyddont a siommedigaethau, eu chwant yn cynhyddu fel y byddo cyfoeth yn amlhau, eu holl ymddiddanion am bethau gweledig, yn esgeuluso cymmeryd yr hyn fydd yn angenrheidiol, ac yn weddaidd, ac yn fwy eu gofal am barottoi cynnyfgaeth i'w plant nag ydynt am eu dwyn i adnabyddiaeth o Dduw, onid yw yn eglur fod pob un o'r lleiaf hyd y mwyaf yn ymroi i gybydd-dod. Jer. 8, 10. Er i'r annuwiol fendithio 'r cybydd. Psal. 10, 3. Y mae y rhai fydd yn ewyllysio ymgyfoethogi yn syrthio i brofedigaeth a magl, a llawer o chwantau ynfyd a niweidiol, y rhai fydd yn bodd i dynion i ddinystro

chollledigaeth: canys gwreiddyn pob drwg yw ariangarwch. 1 Tim. 6, 9, 10. Y mae hyn, yn fynych, yn tueddu dynion i arfer moddion anghyfreithlon i'r diben i ymgyfoethogi: i fod yn galon-galed wrth y tlawd: i i ddebyn gwobrwy a gwyro barn: 1 Sam. 8, 3. i dywallt gwaed gwirion, ac i wneuthur trais a cham. Jer. 22, 17. Trwy hyn y mae'r gair yn cael ei dagu, ac yn myned yn ddiiffrwyth: Mat. 13, 22. dynion yn myned ymmaith yn athrist oddiwrth yr Arglwydd Jesu: Mat. 19, 22. yn esgeuluso gwafanaethu Duw: Mat. 6, 24. ac yn gwywo yn amfer erledigaeth. Mat. 13, 21. Mewn gair, y neb a fyddo dra chwannog i elw a derfysga ei dŷ: Dihar. 15, 27. ac a wana ei hun a llawer o ofidiau. 1 Tim. 6, 10, 8. Er fod yr Arglwydd yn cyfrannu yn haelionus, nid oes neb ond y rhai a ddysgwyd fel yr apostol. Phil. 4, 11. yn medru boddloni i'w sefyllfa eithr y mae rhyw duedd yn y natur ddynol i fod yn *anfoddlon*, ac i *rwgnach*. Y mae y gwrngnachlyd yn derchafu ei ewyllys ei hun uwchlaw ewyllys Duw, yn beio ar ei ddothineb ac yn gwadu ei ben-arglwyddiaeth: ac mewn effaith yn dywedyd fod yr Arglwydd yn greulon ac yn anghyfiawn. Y mae y dyn anfoddlon yn llawn o anflonddwch ynghanol helaethrwydd o drugareddau, megis y gwelir yn hanes Haman yn flin i bawb o'i amgylch: ac yn dra agored i brofedigaethau'r diafol. I fod yn fyr, y mae meddyliau anfoddlon yn tueddu dynion i fod yn anniolchgar am y trugareddau mae yr Arglwydd yn gyfrannu iddynt, ac yn ganlynol, yn debygol i dynnu gofidiau, mewn ffordd o gyfiawn farnedigaethau. Pan y byddo plant yn ymgyndynnu dan y wialen y maent yn debygol i gael eu ceryddu drachefn am eu cyndynrwydd. 9. Y mae anfoddlonrwydd yn fynych yn esgor ar *gynfigen*. Pan y byddo'r meddwl dan lywodraeth balchder a hunan-gariad, y mae yn barod iawn i anflonyddu wrth ddal sylw ar yr hyn a fyddo yn peri i eraill i ragori. Pan welo yr annuwiol gorn y cyfiawn yn cael ei dderchafu mewn gogoniant, efe a ddigia, a ysgyrnyga ei ddannedd, ac a dawdd ymmaith. Pſal. 112, 9, 10. Canys cynfigen a bydra'r esgyrn. Dihar. 14, 30. ac a ladd yr annoeth. Job 5, 2. Y mae duwiolion weithiau wedi cynfigennu wrth y rhai ynfyd, pan welsant lwyddiant y rhai annuwiol. Pſal. 73, 3. Job 21, 7. Jer. 12, 1. Ond ar ol myned i gyffeigr Duw y maent yn cydnabod fod hynny yn tarddu oddi ar eu hynfydrwydd a'u hanwybodaeth. Pſal. 73, 22. Y mae y dymmer hon yn arwydd o gnawdolrwydd, ac yn achos o gynnenn, os bydd iddi gael lle yn yr eglwys. 1 Cor. 3, 3. A pha le bynnag y byddo cynfigen, yno y bydd terfysg a phob gweithred ddrwg. Jag. 3, 16. Dymma yr hyn a barodd i Cain ladd Abel, ac i Joseph gael ei werthu gan ei frodyr. A hyn a barodd i Solomon ddywedyd, Pwy a ddichon sefyll o flaen cynfigen? Dihar. 27, 4. 10. Y mae *dig* yn gorphwys ym mynawes ffyliaid. Eccl,

7, 9. Y mae digofaint pechadurus yn cael rhyw effeithiau arswydus ar y natur ddynol. Y mae yn cynhyrfu yr yspryd, ac yn anffurfio'r corph, gan wneuthur y tafod yn floefg, a'r llygaid i fflammychu, y genau i ewynnu, a'r dannedd i ringcian. Y mae yn llanw y meddwl ag aflonyddwch, ac yn anghymmwyso dyn i bob dyledswydd grefyddol. A chan mai oddi ymma y tardd casineb, malais, ac yspryd ymddialgar, nid rhyfedd fod Solomon yn dywedyd "Gwr digllon a wna ffolineb." Dihar. 14, 17. O herwydd y mae dyn dan lywodraeth meddyliau llidiog yn agored i wneuthur addunedau byrbwyll, i arfer geiriau chwerwon, ac i wneuthur yr hyn a fyddo, yn achos o lawer o flinder yn ol llaw. Gan fod y llidiog yn aml ei gamwedd. Dihar. 29, 22. Y mae yn eglur fod y diog i ddigofaint yn well na'r cadarn, a'r neb a reola ei yspryd ei hun na'r hwn a enillodd ddinas. Dihar. 16, 32. 11. Y mae dyn, tra yn ei gyflwr annychweledig, yn dueddol i lettua meddyliau anllad, a chwantau cnawdol y rhai fydd yn rhyfela yn erbyn ei enaid. 1 Pet. 2, 11. Heb ystyried fod chwiliwr y galon yn cyfrif chwennychiadau anghyfreithlon yn odineb. Mat. 5, 28. a bod ei ddigofaint yn dyfod ar blant yr anufuddod oblegid aflendid, gwyn, dryg-chwant, &c. Col. 3, 5, 6. Ond pan byddo dynion. wedi marw i bob teimlad, yn ymroi i drythyllwch, y maent yn barod i wneuthur pob aflendid yn un-chwant. Eph. 4, 19, 12. At yr amrywiol bethau a grybwyllwyd y gellir chwanegu *Calongaledwch*. Y mae tuedd galarus yn y natur ddynol i ymgyndynnu, ac i ymgadarnhau mewn pechod. Y mae y gair yn rhoddi i ni lawer o siamplau o hyn am galon galedwch mewn anufudd-dod. Ex. 8, 15, 32. Pfal. 95, 8. mewn anwybodaeth. Marc. 6, 51, 52. 8, 17, 22. mewn anghrediniaeth. Act. 19, 9. Heb. 3, 12, 13. mewn anedifeirwch. Rhuf. 2, 5. ac mewn balchder. Dan. 5, 20. I'r cyfryw y mae geiriau Solomon yn dra dychrynlyd. "Gwr a gerydder yn fynych, ac a galedo ei warr a ddryllir yn ddifysymwth, fel na byddo meddyginiaeth." Dihar. 29, 1. Canys pwy a galedodd yn erbyn Duw, ac a lwyddodd. Job 9, 4.

V. *Y mae y cof yn dra llygredig.* Ymddengys hyn nid yn unig wrth ystyried ei wendid, ond yn neillduol o ran fod yn hawdd gan y cyffredinolrwydd i gosio pethau gwag ac anfuddiol. A anghofia morwyn ei harddwisg? neu y briodas-ferch ei thlysau? O'r tu arall y mae pawb yn dueddol i anghofio yr hyn fydd o dragywyddol bwys. Y graig a'th genhedlodd a anghofiaist ti, a'r Duw a'th luniodd a ollyngaist ti tros gof. Deut. 32, 18. Pan y byddo dyn wedi edrych ei wyneb-pryd mewn drych y mae yn myned ymmaith, ac yn y man yn anghofio pa fath ydoedd. Jag. 1, 24. Yr oedd yn angenrheidiol i'r Yspryd glan i ddwyn ar gof i'r disgyblion y pethau a ddysgafai Crist iddynt. Joan 14, 26.

VI. *Y mae byd yn oed y Gydwybod wedi myned yn halogedig.* Tit. 1, 15. Oblegid hynny, 1. Y mae yn fynych yn ddistaw pan y dylai gyhuddo, gan adael i ddyn i fyw yn llonydd yn ei bechod. 2. Y mae yn esgeuluso cymmwyso at ddyn yr hyn a berthyn i'w gyflwr, heb ddangos iddo y golp y mae ei drosedd yn ei haeddu. Yn y golygiadau hyn y mae cydwybod pob dyn ynghyflwr natur, yn gyffredinol yn gyfgyld, ac weithiau wedi ei serio megis a haiarn poeth. 1 Tim. 4, 2. 3. Y mae yn hawdd iawn ganddi i ymfoddloni i ryw wag esgusodion. Tra caffo y rhai'n le y mae dynion yn dueddol i alw y drwg yn dda, a'r da yn ddrwg. Ef. 5, 20. Ac i feddwl eu bod yn gwneuthur gwasanaeth i Dduw, wrth erlid disgybion yr Arglwydd Jesu. Joan 6, 20. 4. Y mae weithiau yn camgyhuddo, gan aflonyddu 'r meddwl oblegid y cyflawniad o ryw ddyledswydd, neu bethau cyfreithlon. 5. Y mae ei gweithrediadau yn fynych yn hanerog, ac yn amherffaith. Megis pan y byddo yn argyhoeddi dyn oblegid rhyw bechod, ond yn gadael llonyddwch iddo i fyw yn yr ymferiad o bechod, neu bechodau eraill: neu pan y byddo ar ryw amser yn dangos haeddiant rhyw drosedd, ond ar amser arall yn gadael y fynwes yn dangnefeddus er bod y dyn yn euog o'r unrhyw drosedd. 6. Y mae rhyw wendid a llesgedd neillduol i'w weled yn ei gweithrediadau, fel y mae ei hymdrechiadau yn gyffredinol yn ddiffaith. Trwy hyn y mae dyn yn fynych, ar ol cael ei fflangellu ychydig, gan ei gydwybod, yn myned yn y blaen yn ei yrfa annuwiol heb fawr o arfwyd na dychryn.

VII. *Y mae aelodau 'r corph wedi myned yn weision i afeiddig ag anwiredd, i anwiredd; ac yn arfau anghyfiawnder i bechod.* Rhuf. 6, 13, 19. 1. Y mae y corph lawer gwaith yn amharod i wasanaeth Duw pan y byddo yr yspryd yn barod. Mat. 26, 41. 2. Y mae y corph yn fynych yn achos o lawer o bechod, megis o rag ofalon gormodol am ymborth a dillad. Mat. 6, 25. ac am ddiogelwch, trwy foddion anghyfreithlon, pan y byddo un mewn perygl. Mat. 10, 28. 3. Y mae yn fynych yn temtio i bechod megis i feddwdod, glythineb, a godineb. Ac onid yw y tafod ei hunan yn fyd o anghyfiawnder? Jag. 1, 4, 7. 4. Y mae mewn amrywiol ffyrdd yn faich ac yn rhwystr i'r enaid. Fel hyn y gwelwn fod pob rhan o ddyn wedi ei halogi gan bechod. Ond ni gawn etto olwg alarus ar lygredd y natur ddynol wrth sylwi.

II. *Ar ychydig allan o lawer o amlygiadau o dusewnol lygredd fydd yn ymdangos mewn geiriau a gweithredoedd anaddas.* Fel y mae 'r mwg a'r gwreichion fydd yn esgyn o'r ffumer yn dangos fod tan yn yr aelwyd: felly y mae pob ymadrodd llygredig yn gyftal a gweithredoedd anffrwythlawn y tywyllwch yn cyhoeddi bod y ffynnon o ba un y mae y rhai'n yndyliso yn llawn o fficidd-dra a budreddi ysprydol.

1. *Y mae lleferydd dynion yn eu cybuddo.* Mat. 26, 73. Canys o helaeth-
rwydd y galon y llefara y genau. Mat. 12, 34. Pan fyddo 'r geg yn
fedd agored, y mae yn brawf bod dyn wedi gwyro, a myned yn anfuddiol.
Rhuf. 3, 12, 13. Dywed Jago fod y tafod wedi ei wneuthur yn fflam gan
uffern; na ddichen un dyn ei ddofi; ac mai drwg anllwyodraethus ydyw,
yn llawn gwenwyn marwol. Jag. 3, 6, 8. Ni ryfedda neb fod yr apostol
yn dywedyd y cyfryw bethau am dano, os bydd iddo unwaith ddal sylw
ar y ffrydiau chwerwon sydd yn dylifo oddi wrtho. O herwydd y dryg-
ionus a lymmasant eu tafodau fel farph, gwenwyn asp sydd dan eu gwefusau.
Pfal. 140, 3. 1. Y mae y rhan fwyaf o eiriau dynol-ryw yn *eiriau segur*,
am y rhai y rhydd dynion gyfrif yn nydd y farn. Mat. 12, 36. Er bod
y rhai'n yn afreidiol, yn ddiadeiladaeth, ac yn bethau drwg y rhai a ddygir
allan o drysor drwg y galon. Mat. 12, 35. nid oes ond ychydig yn meddwl
eu bod yn niweidiol. Ond yr ysgrythyr a ddywed. Yn amllder geiriau
ni bydd pall ar bechod. Dihar. 10, 19. 2. Gofidus yw meddwl mor aml
y clywir ymadroddion llygredig, Eph. 4, 29. megis *fertheidd*, ymadroddion *ffol*,
a *choeg-ddigrif-wch*, pethau nid ydynt weddus. Eph. 5, 4. Ynghyd a ha-
logedig, a gwrachiaidd chewedlau. 1 Tim. 4, 7. Pan fyddo 'r genau
yn aroglu yn annymunol, y mae lle i feddwl fod y rhannau tu fewnol yn
afachus. Y mae iaith rhai yn dangos eu bod o rifedi y rhai na fedrant
wrido. Jer. 6, 15. Y mae y cyfryw ymadroddion, yn gyffredinol, yn
brawf eglur o dymmer wag a thueddiadau anllad. 3. Er fod dyn, trwy
bechod wedi myned i gyflwr tra thlawd, hawdd iawn yw gan y tafod
ffrostio pethau mawrion. Jag. 3, 5. Am hynny y mae 'r Psalmydd wrth
roddi darluniad o'r annuwiol yn dywedyd, Y maent wedi llygro, yn
chwedleua yn ddrygionus am drawder; yn dywedyd yn uchel. Psal. 73,
8. ac mewn man arall, Yr annuwiol a ymfrostia am ewyllys ei galon.
Pwy sydd yn ystyried y bydd i'r Arglwydd dorri y tafod a ddywedo
fawrhydri? Psal. 12, 3. 4. Er fod pawb yn casau *gweniaith* pan y byddo
yn ymddangos yn ei liw ei hun, y mae yn hawdd gan ddynion arfer tafod
gwenieithgar pan fyddo ganddynt ryw hunan fantais mewn golwg. Y
mae y gwenieithus yn priodoli i'w gyd-greaduriaid yr hyn nad ydynt yn
feddiannol arno. yn canmol yr hyn sydd yn ddrwg ynddynt fel pe bai yn
dda; yn yr hyn a ddywed Solomon, Y rhai a ymadawant a'r gyfraith a
ganmolaint yr annuwiol: Dihar. 28, 4. Yn derchafu yr hyn sydd dda
ynddynt yn ormodol: ac yn ymdrechu i wneuthur eu drygioni i ymddangos
yn llai nag ydyw. Y mae yr ysgrythyr wrth son am y pechod hwn yn
dywedyd, Y gwr a ddywed weniaith wrth ei gymmydog, sydd yn taenu
rhwyd i'w draed: a thracheffn, Y genau gwenieithus a wna ddinystr.
Dihar. 29, 5. 28, 4. 5. Pan fyddo dyn dan lywodraeth chwerwder ac

yspryd llidiog a digofus, y mae y tafod yn barod i *abfennu*, i *enllibio*, i *ddi-fennu*, ac i *waradwyddo*. Ac y mae *goganeiriau* yn gyffredinol yn canlyn cynfigen. 1 Pet. 2, 1. Y mae dyn yn dueddol iawn i roddi fenn am fenn. 1 Pet. 3, 9, i.e. y mae yr annuwiol, nid yn unig, yn dywedyd yn erbyn ei frawd, ond hefyd yn rhoddi enllib i fab ei fam. Psal. 50, 20. Y mae ymadroddion o'r fath ymma yn cael eu gosod ar lawr yn y gair ym mysg y pechodau mwyaf cywylyddus. 1 Pet. 2, 1. 1 Cor. 5, 11. 6, 10. Am hynny y dywedodd yr Arglwydd, Torraf ymmaith yr hwn a enllibio ei gymmydog yn ddirgel. Psal. 101, 5. 6. Y mae y tafod yn fynych yn cael ei annelu, fel bwa, i *gelwydd*. Jer. 9, 3. weithiau mewn modd cellwarus, Dihar. 26, 19, i'r diben i wneuthur y gwrandawyr yn llawen. Hof. 7, 3. weithiau er mwyn budd ac elw, megis Gehazi, 2 Bren. 5, 22. weithiau i gelu bai, 2 Bren. 5, 25. megis Sara, Gen. 18, 15. ac weithiau i ragflaenu peryglon, megis Abraham, Gen. 20, 2. ac Isaac, Gen. 26, 7. Yn y fan ymma gellir sylwi ar *Anudoniaeth*, pan y byddo un yn cadarnhau, neu yn gwadu ar lw, yr hyn a wyr nad yw wir, neu pan y mae un yn rhwymo ei hun, trwy lw, i wneuthur, neu beidio gwneuthur, yr hyn nad oes ganddo allu i sefyll atto. Y mae y dyn celwyddog yn anhebyg iawn i Dduw 'r gwirionedd. Deut. 32, 4. canys y diafol yw tad y celwydd. Joan 8, 44. Oblegid hynny cas gan y cyfiawn gelwydd. Dihar. 13, 5. Psal. 101, 7. Ac y mae y tafod celwyddog yn un o'r pethau sydd yn ffaidd gan yr Arglwydd. Dihar. 6, 17. 12, 22. Ac efe a ddifetha y rhai a ddywedant gelwydd, Psal. 5, 6. Dihar. 19, 9. trwy ofod eu rhan yn y llyn sydd yn llosgi o dan a brwmstan. Dat. 21, 8. Gan hynny, bydd pob un sydd yn caru ac yn gwneuthur celwydd oddi allan. Dat. 22, 15. ac nid â neb o honynt i mewn i'r Jerusalem sanctaidd. Dat. 21, 27. 7. Er nad yw *llwon*, ar bob cyfrifon, yn anghyfreithlon, Deut. 6, 13. Psal. 15, 4. 63, 11. Ef. 19, 18. 45, 23. 65, 16. y mae yn eglur fod yr arferiad o *dyngo* mewn ymddiddanion cyffredin yn groes i ewylllys yr Arglwydd. Dymma yr hyn a waherddir pan y dywed ein Hiachawdwr, Na thwng ddim. Mat. 5, 34. O herwydd llwon y gosfiodd y ddaiar, ac y sychodd tirion leoedd yr anialwch. Jer. 23, 10. Ac y mae tyngu yn cael ei ofod ym mhlith y pethau sy'n peri i'r wlad i alaru, ac oll fydd yn trigo ynddi i lesgau. Hof. 4, 2, 3. Am hynny, pan y byddo melldith yn myned allan ar wyneb yr holl ddaiar, pob un a dyngo a dorrir ymmaith. Zech. 5, 3. 8. Y mae *melldithion a rhesfeydd*, neu eiriau yn amlygu dymuniadau i ryw ddrygau i orddiwes ein cyd-greaduriaid, yn rhoddi prawf eglur a galarus oddiriwiad y natur ddynol. Yn yr olwg ymma yr oedd yr apostol yn dywedyd, Y rhai y mae eu genau yn llawn melldith a chwerwedd. Rhuf. 3, 14. Pan yr oedd Jeremi yn cael ei anfon i rybuddio ei gyd-greadur-

laid, yr oedd pawb yn ei feldithio. Jer. 15, 10. Ac nid yw y perthyn-
 asau agosaf, megis tad a mam, wedi diangc bob amfer, rhag melfdithion.
 Lef. 20, 9. Iē, y mae yr ysgrythyr yn son am rai yn melfdithio enw yr
 Arglwydd. Lef. 24, 15. 9. Er mai nid di-euog gan yr Arglwydd yr
 hwn a *gymmero ei enw ef yn ofer*, Ex. 20, 7. etto mynych y mae ei enw
 sanctaidd yn cael ei halogi, trwy gael ei arfer yn y modd mwy a anystyriol,
 mewn ymddi-ddamion cyffredin, ar wahanol achosion. Y mae hyn wei-
 thiau yn cael ei wneuthur, gan yr anwybodus, mewn modd a debygid ei
 fod yn dra defosionol; ond os afreidiol y bydd yr enw mawr yn cael ei
 arfer, da fyddai cofio yr hyn a ddywedodd y Psalmydd, *Dy elynion* a gym-
 merant dy enw yn ofer. Psal. 139, 20. 10. I adael heibio amrywiol
 bethau eraill, ni gawn sylwi yn unig fod pechaduriaid annuwiol wedille-
 faru *geiriau caledion* yn erbyn yr Arglwydd, Jud. 15. Y mae eu geiriau
 wedi *ymgrysbau yn ei erbyn*, gan ddywedyd, Ofereidd yw gwafanaethu Duw,
 a pha lesiant fydd i ni o gadw ei orchymynnion ef, ac er i ni rodio yn
 alarus ger bron Arglwydd y lluoedd? Mal. 3, 13, 14. Mynych y mae
 y genau wedi ei agor mewn cabledd yn erbyn Duw, Dat. 13, 6. naill ai
 trwy wadu y perffeithrwydd fydd yn perthyn iddo, neu briodoli iddo yr
 hyn a fyddai yn ddianrhydedd iddo, neu trwy ffarad yn ddiystyrlyd am
 dano. Dywedai Pharaon, Pwy yw yr Arglwydd fel y gwrandawn i ar ei
 lais? Ex. 5, 2. a Sennacherib a gablodd Dduw Israel, trwy ei ofod yn
 gydradd a duwiau 'r cenhedloedd. Es. 37, 10, 13. a Nebuchodonosor,
 trwy ofyn i'r rhai nad ymgrymment i'w ddelw, Pa Dduw yw efe a'ch
 gwared chwi o'm dwylaw i? Dan. 3, 15.

II. *Y mae gweithredoedd drwg yn amlygiad eglur o elyniaeth meddwyl yn
 erbyn Duw.* Col. 1, 21. Canys y pren a adwaenir wrth ei ffrwyth. Mat.
 12, 33. gan na ddichon pren da ddwyn ffrwyth drwg. Mat. 7, 18. Par
 fyddo dynion yn gwneuthur ffeiddwaith, y mae yn arwydd eu bod wedi
 ymlygru. Psal. 14, 1. A phan y byddo dynion yn gwneuthur ewyllyfiau
 y cnawd a'r meddyliau, y mae yn brawf eu bod yn farw mewn camweddau
 a phechodau. Eph. 2, 1, 3. Y mae llawer o ymarferiadau yn cael eu
 galw yn weithredoedd y cnawd, Gal. 5, 19, 21. oblegid eu bod yn tarddu
 oddiwrth egwyddor lygredig yr hon a feddylir wrth y gair cnawd.
 1. Nid anghymmwyys fyddai dal sylw yn y lle cyntaf ar *Eilun-addoliaeth*.
 Y mae y cyffredinolrwydd o ddynol-ryw wedi dangos tueddiad mawr, o
 oes i oes, i wafanaethu y rhai wrth naturiaeth nid ydynt dduwiau. Gal.
 4, 8. y rhai ni allant wneuthur drwg, a gwneuthur da mid oes ynddynt.
 Jer. 10, 5. Dywed yr apostol fod y cenhedloedd yn aberthu i gythreul-
 laid. 1 Cor. 10, 20. A gwelodd Joan rai yn addoli cythreuliaid, a
 delwau aur, ac arian, a phres, a main, a phrenniau, y rhai ni allant na

gwelied, na chlywed, na rhodio. Dat. 9, 20. Ië, y mae dynion wedi bod mor ynfyd a gwneuthur delwau cerfiedig, ac ymgrymmu iddynt, a'u haddoli, a gweddio arnynt, a dywedyd gwaredwch ni, canys ein duwiau ydych. Ef. 44, 17. Fel hyn y mae dynion, pan dybient eu bod yn ddoethion, wedi myned yn ffyliaid, gan gyfnewid gogoniant yr anllygredig Dduw, i gyffelybiaeth llun dyn llygredig, ac ehediaid, ac anifeiliaid pedwar carnol, ac ymlusgiaid, Rhuf. 1, 23. ac wedi ymgrymmu i'r haul, a'r lleuad, ac i holl lu'r nefoedd. Deut. 17, 3. Y mae holl genhedloedd y ddaiar wedi bod yn euog o'r mawr ddrwg hwn: ac y mae y rhan fwyaf o'r byd yn eilunaddolwyr hyd y dydd heddyw. 2. Gellir sylwi ymhellach, mai hawdd iawn yw gan ddynion i fyned yn *gool-grefyddol*. Yr oedd yr Juddewon yn amser ein Hiachawdwr, ac y mae llawer hyd y dydd heddyw, o'r rhai a elwir yn Gristiannegion, yn ddiwyd iawn yn ymarferyd yr hyn na orchmynnodd Duw erioed, gan feddwl fod crefydd yn gynnwysedig yn y cyflawniad cydwybodol o'r hyn nad oes iddo un sail ond dychymmygion dynion. Yr oedd rhai yn yr eglwys yn nyddiau yr apostolion yn cadw diwrnodiau, a misoedd, a blynyddoedd, nes oedd Paul yr ofni am danynt. Gal. 4, 10, 11. Yr oedd rhai yn barnu diwrnod uwchlaw diwrnod. Rhuf. 14, 5. Ac y mae Coel-grefydd yn ymddangos yngwaith dynion yn rhoddi addoliad i'r Arglwydd, mewn modd gwahanol oddiwrth yr hyn y mae anfeidrol ddoethineb wedi drefnu. 3. Y mae egwyddor o'elyniaeth yn erbyn Duw wedi mynych dorri allan, ac ymddangos mewn *erledigaeth* yn erbyn ei bobl. Dan yr hen destament cafodd rhai ei dirdynnu, heb dderbyn ymwared; cafodd eraill brofedigaeth trwy watwar a ffangellau; i.e., trwy rwymau hefyd a charchar. Cawsant eu llabyddo eu torri a llif, eu temtio, a'u lladd yn feirw a'r cleddyf. Bu raid iddynt grwydro mewn crwyn defaid, a chrwyn geifr, yn ddiddym, yn gystuddiol, yn ddrwg eu cyflwr, yn crwydro mewn anialwech, a mynyddoedd, a thyllau, ac ogofeydd y ddaiar. Heb. 11, 35, 38. Dan y testament newydd cafodd canlynwyr Jesu Grist eu rhoddi i fynu i'r cyngor, eu ffrewyllu yn y synagogau, eu dwyn at lyw- iawdwyr, a brênhinoedd. Mat. 10, 17, 18. eu curo. Act. 5, 40. eu herlid o dref i dref, Mat. 23, 34. eu holi trwy ffangellau, Act. 22, 24. gan fod mewn gwialennodau, mewn carcharau a therfysgiadau. 2 Cor. 6, 4. a rhai o'honynt a laddwyd a'r cleddyf. Act. 12, 1. Ac yr oedd eu herlidwyr yn meddwl eu bod wrth eu lladd yn gwneuthur gwasanaeth i Dduw. Joan 16, 2. Nid hawdd fyddai enwi, na rhoddi darluniad o'r amrywiol weithredoedd o greulondeb tu ag at eglwys Dduw, y rhai sydd wedi cymmeryd lle, mewn gwahanol wledydd, dros amrywiol oesoedd. Nid oes un erlidiwr yn gwneuthur i arall fel y dymunai i arall wneuthur iddo

yntau. Ond y mae yn ymddwyn fel un a fyddai yn anffaeledig, a chanddo awdurdod i farnu dros arall, mewn achosion crefyddol. Nid oes neb yn fwy tebygol i gosleidio unrhyw athrawiaethau, o ran eu bod yn cael eu herlid gan y rhai fydd yn eu proffesu. Ac anhawdd yw meddwl am fwy di-anrhydedd i'r gwirionedd, na dywedyd ei fod yn gofyn cael ei danneru trwy gyfreithiau gwaedlyd. 4. Y mae llawer, ar ol iddynt, dros amser, broffesu cariad at Dduw, yn dangos eu bod yn amddiffaid o hono, trwy eu *Gwrthgiliadau*. Y mae rhai wedi gwrthod fydd a chydwybod dda, gan wneuthur llong-ddryliad am y ffydd. 1 Tim. 1, 19. naill ai trwy gyfeiliorni o ran y gwirionedd, 2 Tim. 2, 18. gan roddi coel i ysprydion cyfeiliornus, ac i athrawiaethau cythreuliaid, 1 Tim. 4, 1, 2. 2 Tim. 4, 3, 4. fel y Corinthiaid yn gwadu adgyfodiad y meirw. 1 Cor. 15, 13, 15. a'r Galatiaid yn gwadu cyfiawnhad trwy ffydd. Gal. 3, 1. neu trwy droi oddi wrth y gorchymyn sanctaidd gan ymchwelyd fel y ci at ei chwydiad ei hun, a'r hwch, wedi ei golchi i'w hymdreiglfa yn y dom. 2 Pet. 2, 21, 22. Y mae calon ddrwg o anghrediniaeth yn tueddu at ymadawiad oddi wrth Dduw byw. Heb. 3, 12. ac ariangarwch yn peri i rai gyfeiliorni oddi wrth y ffydd. 1 Tim. 6, 10. A phan ddelo gorthrymder, neu erlid oblegid y gair, y mae yr hwn nad oes ganddo wreiddyn ynddo ei hun, yn cael ei rwystro. Mat. 13, 21. Trwy hyn yr eglurir nad ydynt o ddifgybllion yr Arglwydd Jezu. 1 Joan 2, 19, 5. Er i'r Arglwydd orphwys a bendigo y seithfed dydd a'i sancteiddio, Gen. 2, 2, 3. a rhoddi gorchymyn i gosio y dydd Sabboth i'w sancteiddio ef, Ex. 20, 8. Y mae miloedd yn gwneuthur arferiad o halogi dydd yr Arglwydd, trwy wneuthur eu ffyrdd, ceisio eu hewyllys, a dywedyd eu geiriau eu hunain. Ef. 58, 13. Onid yw y dydd sanctaidd yn cael ei halogi gan y rhan fwyaf o'r rhai a elwir yn Grifnogion? Y mae llawer yn cysgu yn hwy ar ddydd yr Arglwydd nac ar un diwrnod arall. Y mae eraill yn rhodio, yn teithio, ac yn ymweled a'u cyfeillion. Y mae llawer yn ymddiddan am bethau a berthynant i'r bywyd hwn: a rhai yn gweithio, tu ag at ddwyn ym mlaen eu hachosion bydol, megis yn amser Nehemiah. Neh. 13, 15, 16. 6. Yn lle bwytta ac yfed er gogoniant Duw, y mae llawer yn bwytta i *Lytibineb*, ac yn yfed i *Feddwdod*. Y mae rhai, trwy gymmeryd mwy nag fydd yn angenrheidiol i gynnal natur, yn bwytta i ormodedd. Yn lle bwytta i fyw y maent yn byw i fwytta. Canys Duw rhai yw eu bol. Phil. 3, 19. Wrth addoli y Duw hwn y mae y galon yn cael ei thrymhau. Luc. 21, 34. a dynion yn myned yn dlodion. Dihar. 23, 21. a drws yn cael ei agor i amryw glefydon. Y mae Meddwdod yn dwyn y galon ymmaith: Hof. 4, 11. Yn achos, yn fynych, i lawer o amser gwerthfawr i gael ei gam-dreulio: Ef. 5, 11. yn anghymmwysu dyn i

gyflawni unrhyw ddyledswydd tu ag at Dduw na'i gyd-greaduriaid: Yn dwyn llawer o anhwylddeb corphorol: yn cynhyrfu chwantau anllad: Dihar. 23, 33. ac yn arwain i dlodi. Dihar. 21, 17. I bwy y mae gwae? i bwy y mae ochain? i bwy y mae cynnen? i bwy y mae dadwrdd? i bwy y mae gweliâu heb achos? i bwy y mae llygaid cochion? I'r neb fydd yn aros wrth y gwin: i'r neb fydd yn myned i ymosyn am win cymmysgedig. Dihar. 23, 29, 30. 7. Y mae y ddaiar yn llawn o *odinebwyr*. Jer. 23, 10. Llauer fydd yn gwnethur godineb, ac yn heidio i dy 'r buttain: y maent fel meirch porthiannus y boreu, yn gweryru bob un ar wraig ei gymmydog; Jer. 5, 8, 9. gan dorri priodas fel ffwrn wedi ei thwymno gan y pobydd. Hof. 7, 4. Y mae amrywiol o farnedigaethau wedi dangos anfoddlonrwydd yr Arglwydd yn erbyn y pechod ffiائد hwn. Cafodd Sodom ei llosgi a than. Gen. 19, 5, 24. Syrthiodd tair mil ar hugain o'r Israeliad mewn un dydd. 1 Cor. 10, 8. Y mae yn tynnu cywilydd, yr hwn ai ddeleir. Dihar. 6, 33. Y mae yn achos o lawer o ofidiau mewn teuluoedd: ac yn dwyn i dlodi. Dihar. 29, 3, 6, 26. Y mae yn difetha enaid. Dihar. 6, 32. ac yn cau allan o'r nesoedd. 1 Cor. 6, 9. 8. Pan y byddo dyn yn ddieithr i ofn Duw, a'i feddwl yn anfoddlon i drefniadau rhagluniaeth, y mae yn hawdd ganddo arfer moddion anghyfreithlon, i'r diben i wneuthur ei amgylchiadau yn fwy cyfurus: ac ym mhllith pethau eraill, i *ledratta*, os cyfleusdra a ymgynnyg. Oddi ar egwyddor anoneft y mae dynion yn yspeilio eu cymmydogion, nid yn unig trwy gymmeryd ymmaith eu meddiannau trwy drais, ond hefyd trwy gam-attal yr hyn fydd ddyledus: Lef. 19, 13. trwy hir-attal yr hyn fydd ddyledus i'r tlawd a'r anghenus: Deut. 24, 14, 15. trwy dwyllo, a chribddeilio, gan gymmeryd mantais o angen, neu anwybodaeth, wrth brynu a gwerthu: Lef. 25, 14. 1 Cor. 6, 10. trwy echwyn, heb ofalu am dalu drachefn. Pſal. 37, 21. trwy gadw gwahanol bwysau a mesurau; Deut. 25, 13, 16. a rhoddi mesur byrr, a phwysau ysgafn: Lef. 19, 35. trwy gymmeryd ocerath, neu log anghymmedrol: Lef. 25, 36. trwy orthrymmu y weddw, yr amddifad, y dieithr, a'r anghenog: Zech. 7, 10. trwy symud hen dersynau: Dihar. 22, 28. trwy losgi tai, a chymmeryd ymmaith feddiannau mewn rhyfeloedd anghyfiawn; trwy wneuthur cyd-greaduriaid yn gaethweision, eu gwerthu, ac ymelwa arnynt: Deut. 24, 7. a thrwy amryw bethau o gyffelyb natur: yr hyn fydd yn dangos fod lladron yn llawer amlach nag y meddylir yn gyffredin eu bod. 9. Y mae gormeswyr beilchion ac anghyfiawn yn *gorthrymmu* eu cyd-greaduriaid, trwy wneuthur deddfau anwir. Ef. 10, 1. gan guro 'r bobl, a malu wynebâu 'r tlodion. Ef. 3, 15. a'u bwytta fel y bwyttaent fara. Pſal. 14, 1. I ofod allan eu creulondeb, fe ddywed y Pſalmydd "Eu dull fydd fel llew a

chwennychai 'sglyfaethu, ac megis llew ieuange yn aros mewn lleoedd dirgel." Pſal. 17, 12. Yr oedd pennaethiaid Jacob a thywyfogion ty Israel yn bwyttu cig pobl yr Arglwydd, yn blingo eu croen oddi am danynt, ac yn dryllio eu hefgyrn. Mich. 3, 3. Ac y mae tywyfogion weithiau wedi cymmeryd o etifeddiaeth y bobl, i'w gorthrymmu hwynt allan o'u perchennogaeth. Ezech. 46, 18. Yn yr un modd y mae barnwyr wedi gwuro barn, cydnabod wynebau, a derbyn gwobr: Deut. 16, 19. heb wrando ar y lleiaf yn gyftal ag ar y mwyaf. Deut. 1, 17. ond yn barnu ar gam, a derbyn wyneb y rhai annuwiol. Pſal. 82, 2. 10. Llawer oddi ar ddyddiau Cain hyd yr amser presennol fydd wedi bod yn euog o gymmeryd ymmaith fywyd eu cyd-greaduriaid: a thrwy hynny wedi dangos eu bod yn blant diafol, yr hwn oedd yn fwrddwr o'r dechreuad. Joan 8, 44. Mynych y mae gwaed rhyfel wedi ei ollwng mewn heddwch; 1 Bren. 2, 5. a'r cyfiawn wedi ei gondemnio a'i ladd. Jag. 3, 6. Y mae gwaed yr holl filwyr fydd wedi syrthio, wrth y miloedd, trwy arfau rhyfel, yn sefyll wrth ddryfau y rhai fydd yn peri i'r cleddyf gael ei dynnu i'r diben i borthi yspryd balch, cybyddlyd, ac ymddialgar, neu i unrhyw ddiben arall, oddieithr yn unig mewn hunan amddiffyniad. Y mae rhai, fel Saul, Ahithophel, a Judas, wedi gosod dwylaw arnynt eu hunain. Yr oedd cyfraith Moses yn gorchymyn i'r llofrudd gael ei ladd yn farw. Num. 35, 31. Ac y mae yr Arglwydd yn ffeiddio y gwyr gwaedlyd. Pſal. 5, 6. Am hynny ni byddant fyw hanner eu dyddiau. Pſal. 55, 23. Ac nid oes i leiddiad dyn fywyd tragywyddol yn aros ynddo. 1 Joan 3, 15.

Y mae y geiriau a'r gweithredoedd a grybwyllwyd, ynghyd ag eraill o'r cyffelyb natur, yn rhoddi prawf di-amheuol o anian wrthwynebol i ewyllys yr Holl-alluog. Y mae yr un peth yn ymddangos yn eglur yn,

III. *Yr esgeulusdra cyffredinol o'r amrywiol ddyledswyddau fydd yn orphwysedig ar ddyn yn ol yr amlygiad o feddwyl yr Arglwydd, a roddir yn yr ysgrythyrau sanctaidd.* Y mae'r gair yn gosod o'n blaen beth ydyw ewyllys yr Arglwydd mewn perthynas i'n hymddygiad tu ag at Dduw, a dyn. Y mae llygredd ein nhattur yn ymddangos yn ein diosalfwch am gyd-ymffurfio a chyfreithiau'r nefoedd. I'r diben i weled hyn yn fwy amlwg ni gawn gymmeryd golwg ferr ar,

I. *Rai o'n dyledswyddau tu ag at Dduw.* 1. Y mae yr Arglwydd yn ewyllysio Gwybodaeth a Dduw yn fwy na phoeth-offrymmau. Hof. 6, 6. Ond, er fod ei dragywyddol allu ef a'i Dduw-dod i'w gweled yn amlwg. Rhuf. 1, 20. ni wyr neb beth yw rhifedi y rhai nid adwaenant Dduw. 2 Theff. 2, 8. Y mae y Prophwyd yn dywedyd hyd yn od am Israel, Nid adnabuant yr Arglwydd. Hof. 5, 4. oblegid hynny yr oedd cwyn rhwng yr Arglwydd a thrigolion y tir. Hof. 4, 1. Er mai bywyd tragi-

wyddol yw adnabod yr unig wir Dduw, a Jesu Grist, yr hwn a anfonodd
 efe, Joan 17, 3. Y mae llawer yn debyg i'r Juddewon gynt, y rhai nid
 adwaenent y Tad na Christ. Joan 8, 19, 16, 3. Nid yw yn dda i'r enaid
 i fod heb y wybodaeth hon. Dihar. 19, 2. 2. Yr oedd y Psalmydd yn
 gofod yr *Arglwydd ger ei fron*, bob amser. Psal. 16, 8. Ond nid yw Duw
 yn holl feddyliau yr annuwiol. Psal. 10, 4. Dywed yr Apostol nad oedd
 gymmeradwy gan y Cenhedloedd gadw Duw yn eu gwybodaeth. Rhuf.
 1, 28. Yn lle cofio ein Creawdwr. Preg. 12, 1. hawdd iawn yw gennym
 anghofio yr Arglwydd ein gwneuthurwr. Ef. 51, 13. A phan y mae
 myfyrdod y duwiol yn felys am yr Arglwydd. Psal. 104, 34. Y mae yr
 holl genhedloedd yn anghofio Duw. Psal. 9, 17. Iê, er nad anghofia yr
 Arglwydd Sion. Ef. 49, 15. etto y mae yn cael achos yn fynych i ddy-
 wedyd "Fy mhobl, i a'm anghofiasant ddyddiau anneirif." Jer. 2, 32.
 3, 21. 18, 15. Deut. 32, 18. 3. Pwy na ofnai yr *Arglwydd*, brenin y
 Cenhedloedd? canys iddo ef y gweddai. Jer. 10, 7. Ac y mae Solomon
 yn dywedyd mai dechreuad doethineb yw ofn yr Arglwydd. Dihar. 9, 10.
 a thrwy ofn yr Arglwydd y mae ymado oddiwrth ddrwg. Dihar. 16, 6.
 Ond nid oes ofn Duw o flaen llygaid yr annuwiol. Psal. 36, 1. Ofn yr
 Arglwydd ni ddewisasant. Dihar. 1, 29. Y mae llawer yn debyg i'r
 barnwr, yr hwn nid ofnai Dduw, ac ni pharchai ddyn. Luc. 18, 4. Ac
 ar lawer man y gellir ysgrifennu Nid oes ofn Duw yn y lle hwn. Gen.
 20, 11. Ni bydd daioni i'r annuwiol, am nad yw yn ofni ger bron Duw.
 Eccl. 8, 13. Ond cânt weled mai drwg a chwerw ydyw bod heb ofn yr
 Arglwydd ynddynt. Jer. 2, 19. 4. Y gorchymmyn cyntaf yw *Câr yr*
Arglwydd dy Dduw a'th holl galon, ac a'th holl enaid, ac a'th holl feddwl,
 ac a'th holl nerth. Marc. 12, 30. Ac nid oes un gorchymmyn yn fwy
 rhwymol, gan nad oes un gwrthrych yn fwy teilwng i gael ei garu.
 Ond o char neb y byd nid yw cariad y Tad ynddo ef. 1 Joan 2, 15.
 Gellir dywedyd wrth lawer yr un peth ag a ddywedodd Jesu Grist wrth
 yr Juddewon, Nid oes gennych gariad Duw ynnoch. Joan 5, 42. Ac heb
 gariad nid yw y doniau godidoccaf, y wybodaeth helaethaf, y ffydd gad-
 arnaf, yr haelioni mwyaf, na'r Sêl wresoccaf ddim. 1 Cor. 13, 1, 3.
 5. Y mae *ufuddbau* yn well na brasder hyrdod. 1 Sam. 15, 22. Oblegid
 hynny yr oedd addewidion mawr yn cael eu gwneuthur i ufudd-dod dan
 y gyfraith. Ex. 19, 5. 23, 22. Ef. 1, 19. A diben yr efengyl yw gwneu-
 thur dynion yn ufudd ar air a gweithred: Rhuf. 15, 18. a throi yr anuf-
 udd i ddoethineb y cyfiawn. Luc. 1, 17. Ac y mae y rhai a alwyd yn blant
 ufudd-dod: 1 Pet. 1, 14. Ond y mae y rhai fydd yn feirw mewn pechodau a
 chamweddau yn blant anufudd-dod. Eph. 2, 1, 2. fel Israel y rhai ni fynnent
 roddio yn ffyrdd yr Arglwydd, ac nid afuddhaent i'w gyfraith. Ef. 42, 24.

A thrigolion yr hen fyd a fuant gynt anafudd yn nyddiau Noe. i Pet. 3, 20. Dymma un o'r pethau fydd yn tynnu digofaint Duw. Eph. 5, 6. 6. Y mae hawl Duw i weithio pob peth wrth gyngor ei ewyllys ei hun ynghyd ar ystyriaeth o'i ddoethineb, ei gyfiawnder, a'i ddaioni, yn rhwymo pawb i ymddarostwng i holl drefniadau 'r nefoedd. Jag. 4, 7. a dywedyd Ewyllys yr Arglwydd a wneler. Act. 21, 14. Ond gan na welir un cerydd dros yr amser presennol yn hyfryd. Heb. 12, 11. Y mae dynol-ryw yn dueddol iawn i lwfrhau mewn amser cyfyngder: Dihar. 24, 10. i flino ar gospedigaeth yr Arglwydd: Dihar. 3, 11. ac i ymollwng pan y maent yn cael eu hargyoeiddi ganddo. Heb. 12, 5. Hawdd yw gennym feddwl y dylai eraill ymfoddloni, beth bynnag fyddo eu gwaigfauon eithr gwaith go fawr yw i ni ein hunain ddysgu bod yn foddlon ym mha gyflwr bynnag y byddom. Phil. 4, 11. 7. Y mae yr hwn a wnaeth y ddaiar y mor, a'r ffynhonnau dyfroedd yn deilwng o addoliad ac anrhydedd. Dat. 14, 7. Pſal. 29, 2. Luc. 4, 8. Ac y mae yr Arglwydd yn addo anrhydeddu ei anrhydeddwyr. i Sam. 2, 30. Ond mynych y mae yn cael achos i ddywedyd Pa le y mae fy anrhydedd? Mal. 1, 6. Ni'm anrhydeddaist a'th ebyrth. Ef. 43, 23. Er fod dynion wedi cyrraedd rhyw fesur o adnabyddiaeth o hono, ni's gogoneddasant ef megis Duw. Rhuf. 1, 21. Y mae llawer yn byw heb gymmaint a rhoddi addoliad allanol iddo, ac eraill yn esgeuluso hynny yn fynych, er eu bod yn ymddangos weithiau ar ddull addolwyr. Ac y mae myrddiynau yn esgeuluso addoli Duw mewn iawn fodd, gan ei anrhydeddu a'u gwefusau pan y mae eu calonnau yn pellau oddi wrtho. Ef. 29, 13. 8. Pob dawiol a weddia ar yr Arglwydd tra y galler ei gael ef: Pſal. 32, 6. Ef. 55, 6. gan weddio bob amser a phob rhyw weddi, a deisyfiad yn yr yspryd. Eph. 6, 18. Canys y mae yn rhaid gweddio yn wastad, ac heb ddiffygio. Luc. 18, 1. Ond y mae llawer yn attal gweddi ger bron Duw: Job 15, 4. ac amryw deulbedd y rhai nid ydynt yn galw ar enw yr Arglwydd. Jer. 10, 25. Y mae rhai yn ceisio esgusodi eu hunain trwy ddywedyd nad ydynt yn meddiannu doniau gweddi: ond yr achos cyffredinol o'r esgeulusdra hwn ydyw anheimladrwydd dynion o'i hamrywiol ddiffygiadau ysprydol. 9. Y rhai a adwaenant enw yr Arglwydd a ymddiriedant ynddo. Pſal. 9, 10. 50, 6. 3. Ac nid ofnant rhag chwedl drwg: eu calon fydd ddi figl yn ymddiried yn yr Arglwydd. Pſal. 112, 5. Eithr Jerusalem nid ymddiriedodd yn yr Arglwydd oblegid ei bod wedi myned yn fudr ac yn halogedig. Zeph. 3, 1, 2. Peth hawdd yw son am ymddiried yn yr Arglwydd, fel awdwr pob daioni rhagluniaethol a chadwedigol: Ond y mae yn eglur mai hawsach yw gan ddyn fyw ar gyfranpiadau nag ar addewidion yr Hollalluog, er bod yn barod i gyfaddef ei fod yn Dduw ffyddlon a di-gel-

wyddog. 10. Da yw moliannu yr Arglwydd: Pſal. 92, 1. gan *ddolob* ymhob dim: canys hyn yw ewyllys Duw ynghrist Jesu tu ag attom ni. 1 Theſſ. 5, 18. A phan y meddyliom mai ynddo ef yr ydym yn byw, yn fymmod, ac yn bod. Aët. 17, 28. ni welwn fod arnom feunyddiol rwyman i gydnabod ei ddaioni gyd a ddiolchgarwch. Ond er fod yr Arglwydd yn rhoi yn haelionus i bawb. Jag. 1, 5. gellir cymmwyſo at ddynolryw yn gyffredinol, yr hyn a ddywed yr apostol am y cenhedloedd. Ni buant ddiolchgar. Rhuf. 1, 21. Y mae hyn yn tarddu yn neillduol oddi ar anystyriaeth o ddaioni Duw, ac anheilyngdod dyn. 11. Gan i ddyn gael ei greu ar ddelw ei Greawdwr ar y cyntaf, dyledſwydd orphwysedig ar bawb yw *ymdrechu i fod yn debyg i Dduw*. Mat. 5, 45, 48. Eph. 5, 1. 1 Pet. 1, 15, 6. Ond y mae holl ddynol-ryw wedi ymddi-eithro oddiwrth fuchedd Duw. Eph. 4, 18. Ac nid oes neb yn dymuno bod yn gyffelyb iddo ond y rhai fydd yn teimlo eu llygredd yn faich, ac yn gweled neillduol ogoniant mewn sancteidrwydd.

Onid yw yr esgeulusdra cyffredinol o'r dyledſwyddau a grybwyllwyd, a'r cyffelyb, yn amlygiad eglur fod dyn wedi colli'r ddelw ogoneddus ar ba un y cafodd ei greu ar y cyntaf? Ymddengys yr un gwirionedd galarus wrth gymmeryd golwg ar rai o'n,

II. *Dyledſwyddau tu ag at ddyn*. Rhag ymhelaethu yn ormodol, ni gawn beidio sylwi ar ddyledſwyddau dyn tu ag atto ei hun. I'r un diben ni gawn adael heibio, yn bresennol, yr ystyriaeth o bŵb dyledſwydd berthynafol, gan gymmeryd golwg yn unig, a hynny yn y modd mwy a byrr, a'r rai o'r dyledſwyddau fydd yn orphwysedig ar ddyn tu ag at eu gyd-greaduriaid yn gyffredinol. Y mae yr Arglwydd Jesu Grist wedi gosod hyn allan, mewn modd cyffredinol, trwy ddywedyd "Pa bethau bynnag oll a ewyllyfioch eu gwneuthur o ddynion i chwi, felly gwnewch chwithau iddynt hwy." Mat. 7, 12. a thrachefn, Car dy gymmydóg fel ti dy hun. Mat. 22, 39. Er fod y cyfryw reolau yn uniawn a gogoneddus, pa le mae neb o blant Adda a allant ddywedyd eu bod wedi rhodio wrthynt? Ymddengys yr un anghydfurfiad wrth ddal sylw ar rai dyledſwyddau neillduol. 1. Gwneuthur *cyfiawnder* a barn fydd well gan yr Arglwydd nag aberth. Dihar. 21, 3. Y mae gras Duw yn dysgu dynion i fyw yn gyfiawn. Tit. 2, 12. gan dalu i bawb eu dyledion. Rhuf. 13, 7. Ond nid oes a alwo am gyfiawnder. Ef. 59, 4. Barn hefyd a dröed yn ei hól, a chyfiawnder a safodd o hir-bell. adn. 14. 2. Gan fod Duw wedi ein caru ni, ninnau hefyd a ddylem *garu* ein gilydd. 1 Joan 4, 11. a hynny a chariad diragrith. Rhuf. 12, 9. o galon bur yn helaeth. 1 Pet. 1, 22. Eithr o herwydd fod anwiredd wedi amhau, y mae cariad llawer wedi serri. Mat. 24, 12. Ac yn fynych y mae dynion yn caru ar air, ac ar

daſod yn unig. 1 Joan 3, 18. pan na byddo 'r cyfan ond twyll a gweſſiaith. 3. Y mae *parcb* yn ddyledus i bawb. 1 Pet. 2, 17. Eithr llawer fydd yn debyg i'r barnwr anghyfiawn, yr hwn nid oedd yn ofni Duw nac yn parchu dyn. Luc. 18, 4. 4. Y mae yr Arglwydd yn gorchymmyn i *ddilyn heddwch* a phawb. Heb. 12, 14. a dilyn y pethau a berthynant i heddwch. Rhuf. 14, 19. i'r diben os yw boſſibl i fod yn heddychlawn a phob dyn. Rhuf. 12, 18. Ond nid yw yr annuwiol yn adnabod ffordd tangnefedd. Rhuf. 3, 17. Nid ymddiddanant yn ſtangnefeddus. Pſal. 35, 20. am eu bod yn caſau tangnefedd. Pſal. 120, 6. 5. Un o ddyledfwyddau y naill tu ag at y llall yw *rhybuddio a chynghori* eu gilydd, bob dydd, tra y gelwir hi heddyw. Rhuf. 15, 14. Heb. 3, 13. Ond er gweled cyd-greaduriaid yn y ſefyllfa mwyaf peryglus, y mae yn hawſach gan y cyffredinolrwydd i adael iddynt fyned yn y blaen, na cheifio eu rhag-ſtaenu trwy ffyddlon gynghorion a rhybuddion. 6. Ffyddlon yw archollion y caredig. Dihar. 27, 6. am hynny fe ddywedai Dafydd "Cured y cyfiawn fi yn garedig, a *cherydded* fi." Pſal. 141, 5. Un o gyfreithiau Moſes oedd "Gan geryddu cerydda dy gymmydog, ac na ddioddef bechod ynddo. Lef. 19, 17. Eithr megis na's gwaharddodd Eli ei ſeibion, pan yr oeddynt yn haeddu iddynt ſelldith. 1 Sam. 3, 13. ſelly y mae llawer, naill ai oddiar dynerwch ſſol, neu oddiar ofn anfoddloni, yn euog o bechodau rhai eraill trwy eſgeuluſo eu ceryddu a'u hargyoddi. Eph. 5, 11. 7. Dylai pob un *wneuthur trugaredd a theſſuri* i'w frawd. Zech. 7, 9. gan wiſgo ymyſgaroedd trugareddau. Col. 3, 12. ac ymddwyn gyd ag addfwynder ynghyd a hir-ymros, gan oddef eu gilydd mewn cariad. Eph. 4, 2. Ond y mae cymmaint o anheimpladrwydd ac o ddiffyg cyd-ymdeimlad yn llywodraethu dynol-ryw yn gyffredinol fel y mae pawb mewn yſtyriaeth, yn ceifio eu heiddo eu hunain, ac nid er eiddo eraill hefyd. 8. I adael heibio amrywiol bethau eraill, ni allwn ſylwi mai dyledſwydd y neb fydd ganddynt gweryl yn erbyn neb; yw *maddeu* i'w gilydd, megis y mae Duw, er mwyn Crift, yn maddeu i bechaduriaid gwrthryfelgar. Col. 3, 13. A phe pechai un i'n herbyn ſaith waith yn y dydd, a ſaith waith yn y dydd droi attom gan ddywedyd Y mae yn edifar gennyf, gorchymmyn Crift yw Maddeu iddo. Luc. 17, 4. Iē, hyd ddeng waith a thrugain ſaith waith. Mat. 18, 21, 22. Ond er fod dynion yn fynych yn achwyn ar fydra eu cof, nid yn fuan y mae neb yn anghoſio rhyw drosedd a fyddo eu cymmydogion wedi ei wneuthur yn eu herbyn. Ac y mae dynion, lawer gwaith, wedi dywedyd, mewn tymherau chwerwon a digofus, na byddai iddynt byth ſaddeu i'r rhai a fyddai wedi bod yn euog o'r cyfryw a'r cyfryw bethau yn eu herbyn.

Y mae yn ddi-amheul mai pren drwg yw yr hwn nad yw yn dwyn

ffrwyth da: ac oblegid hynny y bydd iddo gael ei dorri i lawr a'i daflu i'r tân. Mat. 7, 18, 19. Yn yr un modd yr hwn fydd yn gwybod pa fodd i wneuthur da, ac ni's gwnaeth, pechod yw iddo. Jag. 4, 17. Megis y cafodd y gwas drwg a diog ei daflu i'r tywyllwch eithaf, am beidio defnyddio ei dalent. Mat. 25, 24, 30. felly yr hwn a wybu feddwl ei Arglwydd, ac ni's gwnaeth, a gurir a llawer ffonnod. Luc. 12, 47. Ac yn nydd y farn fe fydd y rhai fydd ar y llaw affwy yn cael eu caflu i'r tân tragywyddol, am esgeulso gwneuthur yr hyn a ddylasent. Mat. 25, 41, 43. Felly mae yn eglur oddiwrth yr ysgrythyrau sanctaidd, fod diffyg tyd-ymffurfiad a chyfreithiau 'r nefoedd yn amlygiad o lygredd y natur ddynol. Ymddengys hyn ymhellach wrth ystyried,

IV. *Bod yr ysgrythyrau sanctaidd yn gosod allan wendid ac annigonolrwydd hyn o bono ei hun, i wneutbur yr hyn fydd gymmeradwys get bron Duw: ac ar yr un amser yn priodoli pob daioni a fyddo yn neb i'r Arglwydd, fel yr awodwr o bono.* Y mae dyn yn farw mewn camweddu a phechodau. Eph. 2, 1. Ac nid oes ynddo, hynny yw, yn ei gnawd, ddim da yn trigo. Rhuf. 7, 18. Am hynny y mae 'r apostol, wrth ofod allan beth fuasai ei gyflwr ei hun a chyflyrau eraill, yn dywedyd, Pan oeddym ni etto yn weiniaid. Rhuf. 5, 6. O achos hyn y mae eneidiau yn cael eu dal gan ddiabol yn ol ei ewyllys. 2 Tim. 2, 26. A phan y gwelir rhyw ddaioni yn neb, gellir gofyn gyda 'r apostol, Fwy fydd yn gwneuthur rhagoriaeth rhyngot ti ac arall? a pha beth fydd gennyt a'r na's derbyniaist? 1 Cor. 4, 7. Canys pob rhoddiad daionus, a phob rhodd berffaith oddi uchod y mae yn disgyn oddiwrth dad y goleuni. Jag. 1, 17. Ond i'r diben i gael gwled hyn yn fwy amlwg ni gawn ddal sylw ar rhai pethau neillduol. 1. Ni all y dyn anianol *wybod* y pethau fydd o yspryd Duw, o blegid yn ysprydol y bernir hwynt. 1 Cor. 2, 14. A phan y mae y rhai oedd gynt yn dywyllwch yn cael ei gwneuthur yn oleuni yn yr Arglwydd. Eph. 5, 8. rhaid eysaddef mai Duw, yr hwn a orchymmynodd i'r goleuni lewyrchu o dywyllwch, yw yr hwn a lewyrchodd yn eu calonnau. 2 Cor. 4, 6. Canys yr Arglwydd fydd yn agoryd llygaid y deillion. Psal. 146, 8. 2. Nid yw syniad y cnawd yn ddarostyngedig i ddeddf Duw, o blegid ni's gall ehwaith. Rhuf. 8, 7. gan fod pechod yn cymmeryd achlysur trw 'r gorchymmyn i weithio pob trachwant yn y rhai fydd yn meddwl eu hunain yn fyw heb y ddeddf. Rhuf. 7, 8. A phan y mae neb yn ymhyfrydu ynghyfaith Duw yn ol y dyn oddi mewn. Rhuf. 7, 22. Y mae yr Arglwydd wedi cyflawni y rhan o'i gyfammod newydd fydd yn dywedyd Myfi a ddodaf fy nghyfreithiau yn eu meddwl, ac yn eu calonnau yr ysgrifennaf hwynt. Heb. 8, 10. 3. Pan y mae Duw yn llefaru dylai dynion wrando ar ei lais. Ex. 15, 26. Ond wele, eu clust hwy fydd

ddi-enwaededig, ac ni allant wrando. Jer. 6, 10. Pa ham, meddai'r Harglwydd, wrth yr Juddewon nad ydych yn deall fy lleferydd i? am na ellwch wrando fy ymadrodd i. Joan 8, 43. Ar ol i Mofes ddywedyd wrth Hrael, "Yr Arglwydd dy Dduw a enwaeda ar dy galon," y mae yn dywedyd ymhellach, "Titheu a ddychweli ac a wrandewi ar lais yr Arglwydd." Deut. 30, 6, 8. 4. Y mae yr apostol Petr yn dywedyd fod y rhai fydd yn rhodio yn ol y cnawd mewn chwant aflendid, *heb fedru peidio a phechod*. 2 Pet. 2, 10, 14. Ac y mae yr Arglwydd trwy Jeremi yn dangos fod mor hawdd i'r Ethiopiad newid ei groen, neu'r llewpard ei frychni, ag oedd i'r rhai a gynnefinwyd a gwneuthur drwg, wneuthur da. Jer. 13, 23. A phan y mae y rhai a fu a'u hymarweddiad yn chwantau eu cnawd, gan wneuthur ewyllysiau y cnawd a'r meddyliau, yn peidio rhodio, fel gynt, yn ol helynt y byd hwn, y mae y cyfnewidiad yn dangos fod y Duw fydd gyfoethog o drugaredd wedi eu bywhau. Eph. 2, 1, 5. 5. Y mae yr apostol Paul, wrth edrych arno ei hun ac eraill, yn cydnabod *nad oeddynt yn ddigonol o honynt eu hunain i feddwol dim*, megis o honynt eu hunain. 2 Cor. 3, 5. Ond mewn cyferbyniad i hyn y mae yr un apostol yn dywedyd Ein digonedd ni fydd o Dduw. Y mae'r Arglwydd, yn fynych yn honni iddo ei hun y gwaith o rododi calon newydd, ac yspryd newydd. Ezech. 11, 19, 36, 26. 6. Yr oedd ein Hiachawdwr yn dywedyd wrth y Phariseaid Oh eppil gwiberod, *pa wedd y gellwch lesaru pethau da*, a chwi yn ddrwg. Mat. 12, 34. Ac y mae yr Arglwydd yn dywedyd trwy'r prophwyd, Myfi fy'n creu ffrwyth y gwe-fusau. Es. 57, 19. Ac nid oes neb ond Duw ei hunan a fedr adferu i'r bobl wesus bur. Zeph. 3, 9. 7. Dywedodd Jesu wrth ei ddisgyblion, Megis na all y gangen ddwyn: ffrwyth o honi ei hun, onid erys yn y winwydden, *felly ni ellwch chwithau*, onid arhoswch ynof fi. Joan 15, 4. Mewn man arall efe a ddywedodd, Ni ddichon pren drwg ddwyn ffrwythau da. Mat. 7, 18. Am hynny pan fyddo ymarweddiad neb yn addas i'r efengyl y mae ganddynt le i arfer geiriau yr apostol "Ei waith ef ydym wedi, ein creu ynghrist Jesu i weithredoedd da, y rhai a ragddarparodd Duw, fel y rhodiem ni ynddynt. Eph. 2, 10. Canys Duw yw yr hwn fydd yn gweithio ynddynt ewyllysio a gweithredu o'i ewyllys da ef. Phil. 2, 13. Efe fydd yn dechreu ynddynt waith da. Phil. 1, 6. ac yn eu perffeithio ym mhob gweithred dda i wneuthur ei ewyllys ef. Heb. 13, 21. 8. Fe ddywed yr Efangylwr am yr Juddewon, yngwydd y rhai y gwnaethai yr Jesu gymmaint o arwyddion, *Ni allent gredu*. Joan 12, 37, 39. A'n Harglwydd ei hun a ddywedodd Ni ddichon neb ddyfod attaf fi, oddi eithr i'r Tad yr hwn a'm hanfonodd ei dynnu ef. Joan 6, 44. Ystyriaeth o hyn a barodd i'r apostol ddywedyd Trwy ras yr

ydych yn gadwedig, trwy ffydd; a hynny nid o honoch eich hunain; rhodd Duw ydyw. Eph. 2, 8. Gan nad oes ffydd gan bawb, y mae y rhai fydd yn feddiannol arni dan rwymau i ddywedyd mai iddynt hwy y rhoddwyd, bod iddynt, er Crist gredu ynddo. Phil. 1, 29. 9. *Ni ddichon y byd dderbyn Yspryd y gwirionedd*, am nad yw yn ei weled, nac yn ei adnabod ef. Joan 14, 17. Am hynny pan y mae Yspryd Duw yn trigo yn y rhai nad ydynt yn y cnawd, ond yn yr Yspryd, Rhuf. 8, 9. Y mae yr Arglwydd wedi gwneuthur yr hyn a addawodd trwy 'r prophwyd Ezeziel Rhoddaf hefyd fy Yspryd o'ch mewn. Eze. 36, 27. 10. Er fod angen dyn yn fawr, *nid oes neb yn gwybod beth i weddio, megis y dylent*. Rhuf. 8, 26. Am hynny pan y gellir dywedyd am neb fel y dywedodd yr Arglwydd am Saul, Wele y mae yn gweddio. Aët. 9, 11. Y mae yn eglur fod yr Arglwydd wedi tywallt yno Yspryd gras a gweddiau. Zech. 12, 10. 11. Y mae yr apostol yn dywedyd *na all neb ddywedyd yr Arglwydd Jesu, neu mai Jesu yw yr Arglwydd*, eithr trwy yr Yspryd Glan. 1 Cor. 12, 3.

Y mae yr amryw bethau a enwyd yn dangos priodoldeb Sylwiad yr apostol pan y mae yn dywedyd, Y rhai fydd yn y cnawd, ni allant ryngu bodd Duw: Rhuf. 8, 8. Nid rhyfedd, gan hynny oedd i'r Awdwr at yr Hebreaid weddio ar i Dduw 'r heddwch weithio yn ei gyfeillion crefyddol, yr hyn oedd gymmeradwy yn ei olwg ef trwy Jesu Grift. Hebr. 13, 20, 21. Y mae ymma, gan hynny brawf eglur o lygredd y natur ddynol, o ran ei bod yn wan ac yn annigonol i'r hyn fydd yn dda. Ond nid allan o le fyddai sylwi na darfu i'r cwmp ddim difeddiannu dyn o'i gynheddfau fel creadur, ac nad yw ei ddyledswydd, mewn un peth, uwchlaw cytraedd ei gynheddfau. Y mae yn eglur oddiwrth hyn mai gwendid moesol yw yr hyn ydym yn fon am dano. Gellir hefyd sylwi ymhellach nad yw dyn i'w ystyried fel pren neu faen, pan y mae yr Hollalluog yn nerthol weithio ynddo, ond fel creadur meddiaunol ar gynheddfau cymmwys i Dduw i weithio arnynt. Ond nid mor gymmwys fyddai ymhelaethu ar hyn yn y fan hon: gan hynny ni gawn benderfynu 'r olwg ar lygredd y natur ddynol, trwy wneuthur rhai casgliadau oddiwrth yr hyn a ddywedpwyd. 1. Y mae gan ddynol-ryw lawer o achos i alaru. Pwy a ddichon attal dagrau wrth feddwl am ddyn yn creadur sanctaidd ar ddelw ei Greawdwr, ar y cyntaf, ond yn bresennol, yn halogedig, fel nad oes o wadn y troed hyd y coryn ddim cyfan ynddo. Ef. 1, 6. 2. Y mae gan holl blant Adda lawer o achos i fod yn y llwch. Pan fyddo dyn weddi cael iawn olwg ar llygredd ei natur, pla ei galon, anaddasrwydd ei ymddugiadau, ac amllder ei droseddiadau nid hawdd fydd ganddo ymfalchio, ond fel Job fe ddywed, Y mae yn ffaidd gennyf fi fy hun. Job

42. 6. 3. Nid rhyfedd fod yr apostol yn galw gwaed Jezu Grist yn werthfawr. 1 Pet. 1, 19. O herwydd trwy hwn y mae plant Duw yn cael eu glanhau oddiwrth bob pechod. 1 Joan 1, 7. a'u cydwybodau yn cael eu puro oddiwrth weithredoedd meirwon. Heb. 9, 14. 4. Y mae yn rhaid geni dyn drachefn. Joan 3, 7. Canys y mae Duw yn lanach ei lygaid nag y gall edrych ar ddrwg, ac ni all edrych ar anwiredd. Hab. 1, 13. Ac heb sancteiddrwydd ni chaiff neb ei weled. Heb. 12, 14. Canys nid â dim aflan i mewn i'r Jerusalem newydd. Dat. 21, 27. 5. Y mae y rhai a wnaethpwyd yn gymmwys i gael rhan o etifeddiaeth y Saint yn y goleuni dan rwymau mawr i fod yn ddiolchgar. Col. 1, 12. 6. Bydd gan y gwaredigion achos i ryfeddu tra pery tragywyddoldeb. Er fod eu pechodau wedi myned fel yscarlat, a chochi fel porphor, Ef. 1, 18. ni bydd arnynt na brycheuyn, na chrychni, na dim o'r cyfryw, ond byddant yn sanctaidd ac yn ddifeiths, ac yn ddiargyoedd ger bron Duw. Eph. 5, 27. Col. 1, 22.

V. COSP PECHOD.

PAN edrychem ar ddynol-ryw ni welwn y cyffredinolrwydd yn bwytta pechod fel bara, ac yn yfed anwiredd fel dwfr: nid yn unig yn ddi-arfwyd, ond yn hŷ ac yn llawen, pan wnelont ffeidd-dra. Pwy na feddyliau, oddi ar y cyfryw olwg, fod llwybrau 'r trofeddwr yn arwain i wir ddedwyddwch? Ond pan feddylïom am anfeidrol fawredd, sancteiddrwydd a chyfiawnder y Duw-dod, a phan ystyriom fod pechod mor groes i anian bur Jehofah, ac yn gymmaint o ddi-anrhydedd i'w hol briedoliaethau, ni's gallwn lai na gofyn *A ydyw dyn ddim yn agored i unrhyw gspedigathau oblegid ei anneirif drofeddiadau?* Os bydd i ni i'r diben i gael attebiad, ddal sylw ar dystiolaeth yr ysgrythyrau sanctaidd, ni gawn weled yn eglur mai llwybrau dinystr yw holl llwybrau annuwioldeb. Canys y mae barn wedi dyfod ar bob dyn i gondemniad. Rhuf. 5, 18. Ac y mae pawb nad ydynt yn aros yn yr holl bethau a 'sgrifennir yn llyfr y ddeddf i'w gwneuthur hwynt yn felldigedig. Gal. 3, 10. A'r hwn nad yw yn credu, y mae wedi ei gondemnio eisoes. Joan 3, 18. Ac nid rhyfedd, o herwydd y mae pechod yn gâs ac yn ffaidd gan yr Arglwydd. Dihar. 3, 32. 6, 16, &c. Ac y mae Duw yn casau holl weithredwyr anwiredd. Pſal. 5, 5. ac yn ddiglon beunydd wrth yr annuwiol. Pſal. 7, 11. A

chan na ddarfu i'r angylion a bechasant gael eu harbed, nid rhyfedd fod yr Arglwydd yn dywedyd wrth y rhai a adawfant ffynnon y dyfroedd byw, Dy ddrygioni dy hun a'th gospa di, a'th wrthdro a'th gerydda. Jer. 2, 19. Gwae yr anwir, drwg fydd iddo, canys gwobr ei ddwyllaw ei hun a fydd iddo. Ef. 3, 11. Hwy a gant fwyta o'u ffwyth eu hunain, a'u llenwi a'u cynghorion eu hunain. Dihar. 1, 31. Y rhai a arddant anwiredd, ac a hauant ddrygioni, a'u medant. Job 4, 8. Canys yr Arglwydd a dal i'r hwn a wnaeth ddrygioni, yn ol ei ddrygioni. 2 Sam. 3, 39. Gan fod ei wyneb yn erbyn y rhai a wnant ddrwg, Psal. 34, 16. efe a wlawia arnynt faglan tân, a brwmstan, a phoeth wynt ystormus. Psal. 11, 6. Efe a hoga ei gleddyf: efe a anhelodd ei fwa, ac a'i parottodd. Psal. 7, 12.

Er fod yr ysgrhythrau a grybwyllwyd, ynghyd ag amryw eraill, yn gosod allan swriad Duw i gospi pechod, nid oes neb a fedr roddi darluniad cyflawn o drueni pechadur. Canys pwy a edwyn nerth forriant yr Hollalluog. Psal. 90, 11. Wrth ddal sylw gan hynny ar rai pethau neillduol, y mae yn amhosibl i roddi ar lawr yr holl drueni y mae pechod yn gwneuthur dŷn yn agored iddo. Canys yr Arglwydd a ddwg ar blant anufudd-dod, nid yn unig yr holl felldithion fydd 'sgrifennedig, ond hefyd pob clefyd, a phob pla yr hwn nid yw yn 'sgrifennedig yn llyfr y gyfraith. Deut. 29, 20, 28, 61. Ond i'r diben i gael gweled ychydig o drueni dyn, fel creadur agored i gosp ni gawn gymmeryd golwg ar rai o'r pethau a ddywed yr ysgrhythrau am dano, *neuon bywyd yn angen yn nydd y farn, ac yn ei dragwyddol artref.*

I. *Wrth edrych ar dyn yn y bywyd presennol, ni welwn ei fod yn agored i amrywiol farnedigastbau, ac yn fynych yn dioddef dan sflangellau trymion.* Y mae y rhai hyn o wahanol natur, ond gyda golwg i sylwi arnynt yn swy neillduol, ni gawn,

I. *Fstyried fod dyn yn agored i amryw ofidiau allanol.* Canys dyn a aned i flinder, fel yr cheda gwreichionen i fynu. Job 5, 7. Er ei fod yn fyrr o ddyddiau y mae yn llawn o helbul. Job 14, 1. Canys ei holl ddyddiau fydd orthrymdêr, a'i lasar yn ofid. Eccl. 2, 23. Drygau lawer a chyfyngderau a ddigwyddant iddo ef. Deut. 31, 17. Iê, pob peth fydd yn llawn blinder ni ddichon dyn ei draethu. Eccl. 1, 8. Oblegid hyn y mae yr holl fyd yn debyg i dŷ galar yn llawn o riddfannau ac achwyniadau. Y mae yr Arglwydd weithiau wedi dangos ei anfoddlonrwydd *neuon modd gweyrthiol trwy farnedigastbau angbyffredin.* Cafodd trigolion y cynfyd eu boddi gan y diluw yn nyddiau Noah. Gen. 7, 21, 23. Cafodd brwmstan a than eu gwlawio ar Sodoma a Gomorra, yn amser Lot. Gen. 19, 24, 25. Agorodd y ddaiar ei safn, a llyngcodd Corah a'i gyd-wrthryfelwyr. Num. 16, 31, 33. Lladdwyd deng mil a thrugain o wyr Israel

gan haint, pan yr oedd Dafydd wedi rhifo 'r bobl. 2 Sam. 24, 15. Yr ydym yn cael hanes, amryw o'r cyfryw farnedigaethau, yn yr ysgrythyrau sanctaidd. Ond y mae y *barnedigaethau* fydd yn dyfod yn ol trefn gyffredin *rbagluniattb* yn amlach na'r rhai gwyrthiol. Y mae rhai o'r rhai'n yn *awladol*, rhai yn *deuluaidd*, ac eraill yn *berfonol*. Ym mhlith yr amryw farnedigaethau gwladol fydd yn disgyn ar wledydd a theyrnasoedd ni allwn ddal sylw ar *Sycbder* pan y byddo'r nefoedd yn bres, a'r ddaiar yn haiarn. Deut. 28, 23. *Prinder a newyn*, pan y byddo'r tir heb rod-di ei gynnrych, a choed y tir heb rod-di eu ffrwyth. Lev. 26, 20. a gwyr a gwragedd tyner a moethus yn bwytta ffrwyth eu 'bru, sef cig eu mheibion a'u mherched. Deut. 28, 53, 57. *Y cleddyf*, trwy yr hwn y syrthia myrddiynau o flaen eu gelynyon. Deut. 28, 22, 25. *Caethiwed*, megis y cafodd holl Juda eu rhoddi yn llaw brenin Babylon. Jer. 20, 4. *Gorthrymder*: Pan cafodd Israel eu rhoddi yn llaw 'r Cenhedloedd, eu gelynyon a'u gorthrymmasant. Psal. 106, 41. Y mae pechod wedi dwyn llawer o farnedigaethau teuluaidd. Y mae Moses yn dywedyd wrth Israel, Oni wrandewi ar lais yr Arglwydd dy Dduw, melldigedig fydd ffrwyth dy fru: meibion a merched a genhedli, ac ni byddant i ti: o herwydd hwy a ant i gaethiwed. Deut. 28, 15, 18, 41. Pan yr oedd Dafydd wedi godinebu gyda gwraig Urias, fe gyfododd yr Arglwydd i'w erbryn, ddrwg o'i dŷ ei hun, ac a ddygodd ei wragedd yngwydd ei lygaid, ac a'u rhoddodd i'w gymmydog, ac efe a orweddodd gyda hwynt yngwydd yr haul. 2 Sam. 12, 11. Pan yr oedd Israel yn aberthu i eilunod, yr oedd yr Arglwydd yn bygwth y byddai i'w merched butteinio, a'u gwragedd dorri priodas. Hof. 4, 13, 14. Os cymmerwn olwg ar rai o'r drygau personol fydd yn deilliaw oddiwrth bechod, ni gawn weled dynol-ryw yn agored i amrywiol ddioddefadau. Y mae eu cyrph yn cael eu malurio gan wendidau, heintiau, a lliaws o glefydau. 1 Cor. 1, 30. Deut. 28, 21, 22, 27, 35. hyd nes ydynt yn trydar megis garan neu wennol, ac yn griddfan megis colommen. Ef. 38, 14. Melldith yr Arglwydd fydd yn nhy yr annuwiol. Dihar. 3, 33. y mae ei gawell, a'i does yn felldigedig. Deut. 28, 17. Ie y mae ei fendithion yn cael eu melldigo. Mal. 2, 2. Canys melldigedig ydyw ffrwyth ei dir cynnydd ei wartheg, a diadellau ei ddefaid. Deut. 28, 18. Y mae ei fwrdd yn fagl ger ei fron, a'i lwyddiant yn dramgwydd. Psal. 69, 22. Canys esmwythdra y rhai anghall a'u lladd: a llwyddiant y rhai ffol a'u difetha. Dihar. 1, 32. Y mae yr Arglwydd yn anfon arnynt felldith, trallod, a cherydd yn yr hyn oll y maent yn doddi eu llaw arno, ac yn yr hyn a wnant. Deut. 28, 20. Dymma yr achos fod dynion weithiau yn hau llawer, ac yn cludo ychydig: yn bwytta; ond nid hyd ddigon: yn yfed, ac nid hyd fod yn ddi-wall: yn ymwisgo, ac

nid hyd glydwr: ac yn casglu cyflog i god dyllog. Hag. 1, 6. Heblaw hyn oll, enw y drygionus a bydra. Dihar. 10, 7.

II. *Y mae y Barnedigaethau ysprydol y rhai fydd yn syrthio ar droseddau yn llawer mwy ofnadwy na phob gofid allanol.* 1. *Ni all yr enaid gael un cymmundeb a Duw.* Megis y dywedodd Saul yn ei gyfyngder, Duw a giliodd oddi wrthyf fi, ac nid yw yn fy ateb mwyach. 1 Sam. 28, 15. felly yr oedd y Cenhedloedd, yn ol tytiolaeth yr apostol, heb Dduw yn y byd. Eph. 2, 12. Ac yr oedd pechodau Israel wedi ysgaru rhyngddynt a'u Duw, ac wedi cuddio ei wyneb oddiwrthynt, fel na chlywai. Ef. 59, 2. Ac nid rhyfedd, canys a rodia dau ynghyd, heb fod yn gyttûn? Am. 3, 3. Oddi ar hyn y mae yr enaid yn myned yn ysglyfaeth i farwolaeth ysprydol, gan na ddichon unrhyw ddaioni ddyfod i mewn, nag aros yn yr enaid, pan nad oes dim cymmundeb rhyngddo a Duw, ffynnon pob daioni. 2. *Y mae cydwybod yr annuwiol, ambellwaith, yn cael ei llanw gan ddychrynfydd,* wrth edrych ar air Duw fel cawell faethau yn llawn o ddigofaint yn ei erbyn. Fel y cafodd Pasur ei wneuthur yn ddychryn iddo i hun a'i gyfeillion. Jer. 20, 4. felly cystudd a chyfyngdra a frawycha yr annuwiol. Job 15, 24. Braw a'i brawycha ef o amgylch. Job 18, 11. Trwst ofnadwy sydd yn ei glustiau ef. Job 15, 21. Dychryniadau a'i goddiweddant ef fel dyfroedd, canys Duw a deifl arno ef, ac nid arbed. Job 27, 20, 22. Pan y mae yr Arglwydd yn trefnu pechodau dynion o flaen eu llygaid, Psal. 50, 21. Y maent yn pallu ac yn darfod gan ofn. Psal. 73, 19. Canys yr Arglwydd a rydd i droseddau ei gyfraith, galon ofnus, darfodedigaeth llygaid, a thristwch meddwl. Deut. 28, 65. Oddi ar hyn yr annuwiol a ffy heb neb yn ei erlid. Dihar, 28, 1. Trwst deilen yn ysgwyd a'i herlid ef. Deut. 26, 36. Y mae yn ofni lle nid oes ofn. Psal. 53, 5. Fel yr oedd Cain yn ofni y byddai i bwy bynnag a'i caffai ei ladd, Gen. 4, 14. felly y bydd dynion yn llewygu gan ofn, a disgwyl am y pethau sy yn dyfod ar y ddaiar. Luc. 21, 26. Rhyw ddisgwyl ofnadwy yw 'r disgwyliad am farnedigaeth. Heb. 10, 26. pan y byddo yr enaid yn barod i ddywedyd gyda Chain, Mwy yw fy anwiredd nag y gellir ei faddeu. Gen. 4, 13. Nid oes obaith, nac oes. Jer. 2, 25. Parodd y cyfryw olwg arfwydu i Judas fyned ac ymgrogi. Mat. 27, 3, 5. 3. *Pan y byddo dynion yn ymgynyddu, ac yn ymgaledu mewn pechod, y mae yr Arglwydd weithiau yn eu rhoddi i fynu iddynt eu hunain, mewn modd barnedigaethol.* Pan y byddo dynion yn caru y tywyllwch yn fwy na'r goleuni. Joan 3, 19. Y maent yn cael eu rhoddi i fynu i dywyllwch: canys a hwy yn gweled, nid ydynt yn gweled; ac yn clywed, nid ydynt yn clywed, nac yn deall. Mat. 13, 13, 15. Pan y mae dynion a'u cydwybod wedi ei serio a haiarn poeth. 1 Tim. 4, 2. y mae Duw

yn rhoddi iddynt yspryd trym-gwsg. Rhuf. 11, 8. Am na dderbyn dynion gariad y gwirionedd, fel y byddont gadwedig, am hynny y densyn Duw iddynt amryfuedd cadarn, fel y credont gelwydd. 2 Theff. 2, 10, 11. Pan fyddo dynion wedi di ddarbodi, yn ymroi i drythyllwch, i wneuthur pob aflendid yn un chwant. Eph. 4, 19: y mae Duw yn eu rhoddi i fynu i wyniau gwarthus. Rhuf. 1, 26, 27. Pan y mae dynion at bob gweithred dda yn anghymmeradwy. Tit. 1, 16. Y mae Duw yn eu rhoddi i fynu i feddwl anghymmeradwy, i wneuthur y pethau nid ydynt weddaidd. Rhuf. 1, 28. Pan na wrandawai Israel ar lef yr Arglwydd efe a'u gollyngodd hwynt ynghyndynrwydd eu calon. Psal. 81, 11, 12. Ac er fod yr Arglwydd, yn ei ben-arglwyddiaeth, yn caledu y neb y mynno, Rhuf. 9, 18. nid oes gennym un fail i feddwl fod hynny yn cael ei wneuthur ond pan na fymno dynion wrando arno, gan eu bod yn dalgryfion, a ehafed galon, fel holl dy Israel, yn nyddiau Ezeziel. Ezecl. 3, 8.

Er fod dyn, fel trofeddwr, yn agored, yn y modd hyn i amrywiol ddrygau, yn y byd presennol, nid yw ei gofp yn darfod ymma, o herwydd,

II. *Cystog pechod yw marwolaeth.* Rhuf. 6, 23. O herwydd trwy un dyn y daeth pechod i'r byd a marwolaeth trwy bechod. Rhuf. 5, 12. Am hynny gefodwyd i ddynion unwaith i farw. Heb. 9, 27. Pa wr, gan hynny, a fydd byw, ae ni wel farwolaeth? Psal. 89, 48. Canys y rhai byw a wyddant y byddant feirw. Eccl. 9, 5. gan nad oes un dyn yn arglwyddiaethu ar yr yspryd, i attal yr yspryd: ac nid oes gantho allu yn nydd marwolaeth: ac nid oes bwrw arfau yn y rhyfel hwnnw. Eccl. 8, 8. Y mae angau yn dyfod mewn llawer o wahanol ffyrdd. 1 Sam. 26, 10. Y mae angau yn frenin dychryniadau. Job 18, 14. Oblegid hynny y mae rhai trwy ofn marwolaeth, dros eu holl fywyd dan gaethiwed. Heb. 2, 15. I'r diben i gael golwg ar y rhan ymma o gofp pechod ni allwn fylwi, 1. Fod y gwr doeth yn galw marwolaeth yn *ddi-wedd pob dyn*. Eccl. 7, 2. Bydd y daiarol, dy o'r babel hon yn ymddattod. 2 Cor. 5, 1. a'r undeb agos rhwng corph ag yspryd yn cael ei dorri; fel na ddichon y clustian glywed, na'r llygaid ganfod, na'r tafod tesaru, na'r traed symmud, na'r dwylaw weithio mwy. Yr amser hwnnw cymmerir oddiwrth ddyn ei nerth, ei lawenydd, ei ogoniant, dymuniant ei lygaid, ac anwyldra ei enaid. Ezecl. 24, 25. Pan y byddo anadl dyn yn myned allan, efe a ddychwel i'w ddiar: y dydd hwnnw y derfydd am ei holl amcanion ef. Psal. 146, 4. Canys wrth farw ni ddwg efe ddim ymmaith, ac ni ddisgyn ei ogoniant ar ei ol ef. Psal. 49, 17. Mewn gair, bydd yr hyn oll fydd dan ei ofal yn cael ei gymmeryd oddiwrtho, canys ni all fod mwy yn oruchwiliwr. Luc. 16, 2. 2. *Bydd y drygonus yn cael ei yrru ymmaith yn ei*

fantais grefyddol, ac yn ymadael yn ei gyfiwr annychweledig; a'i gydwybod yn cael ei gwasgu dan bwys euogrwydd ei holl bechodau. Canys colyn angau yw pechod. 1 Cor. 15, 56. Dymma yr amser y torrir ymmaith ei obaith; ac fel tŷ prŷf coppyn y bydd ei hyder ef. Job 8, 14. Canys pa obaith fydd i'r rhagrithiwr er elwa o hōno ef, pan dynno Duw ei enaid ef allan? Job 28, 8. Arŵydu yw meddwl y bydd angau yn gwneuthur cyfiwr dyn annuwiol yn gyfiwr ei obaith a hynny yn oes oes-oedd. 3. *Y mae angau yn dwyn dyn i sefyllfa eiha annymunol.* Gorwedd ei bechod gyd ag ef yn y pridd. Job 20, 11. Ei anwiredd fydd ar ei efgyrn. Ezec. 32, 27. Bydd cyrph annuwiolion yn cael eu dal yn y bedd fel carcharorion i ddwyfol gyfiawnder; ac ni bydd iddynt gael eu rhyddhau fel eraill, ond cānt eu dwyn allan i'r diben i gael eu gyrru i garchar arall. Ac ni bydd yr yspryd marw gyda'r corph, canys pan ddychwelo'r corph i'r ddaiar fel y bu, yr yspryd a ddychwel at Dduw yr hwn a'i rhoes. Eccl. 12, 7. A phan y byddo'r corph wedi ei gladdu bydd yr yspryd yn agor ei lygaid yn uffern. Luc. 16, 23. Bydd yno yn cael golwg ar y dedwyddwch fydd wedi ei dragywyddol golli. adn. 26. Ac ni bydd bōssibl iddo fod yn annheimpladwy o'i sefyllfa druenus, fel un wedi ei alltudio o gyfurus bresennoldeb Duw, ffynnon pob dedwyddwch. Ac ni bydd yno neb yn byw ar gau obaith, megis y mae miloedd yn y byd hwn.

III. *Ymddengys drwg pechod mewn modd neillduol yn nydd y farn.* Canys Duw a farn y cyfawn a'r anghyfiawn. Eccl. 3, 17. Er i ddynion rodio yn ffyrdd eu calon, ac yngolwg eu llygaid, Duw a'u geilw i'r farn am hyn oll. Eccl. 11, 9. Canys yr Arglwydd a ymwel a'r byd am ei ddrygioni, ac a'r annuwiol am ei anwiredd. Ef. 13, 11. Yma ni allwn sylwi, 1. *Y bydd i'r annuwiol gael ei adgyfodi.* Y rhai a wnaethant ddrwg a ddeuant allan o'u beddau i adgyfodiad barn. Joan 5, 29. Canys bydd adgyfodiad i'r cyfiawnion ac i'r anghyfiawnion. Act. 24, 15. 2. *Hwy a adgyfodant i warth a dirmyg dragywyddol.* Dan. 12, 2. Bydd eu hwynebau yn casglu parddu. A'r rhan a gymmerodd y corph i demtio yr yspryd i bechod a droir i'w dragywyddol waradwydd. Pwy a wŷr na bydd rhyw nodau o ddi-anrhydedd yn weledig ar y corph? 3. *Hwy gānt eu didol o blith y durwiolion, a'u gosod ar lawr affwyr'r barnwyr.* Mat. 25, 32, 33. Byddant yno yn gynnulleidfa ddi gymmysg, heb un o'r gwenith ym mhlith yr efrau. Ond bydd llawer na feddyliafant erioed y caent gyd-gyfarfod, megis y rhith grefyddwyr a'r erlidwyr yr hunan gyfiawn, a'r rhai mwya cyhoeddus eu hannuwioldeb, yn gwneuthur i fynu yr un dyrfa annedwydd. 4. *Rhodiant gyfrif i'r hwn fydd yn barod i farnu y byw a'r meirw.* 1 Pet. 4, 5. am holl weithredoedd eu hannuwioldeb. Jud. 15. Eccl. 12, 14. am eiriau caledion yn erbyn Duw. Jud. 15. cableddus yn erbyn ei bobl. 1 Pet.

4, 4, 5. ac am bob gair segur. Mat. 12, 36. am eu hanffrwythlondeb a'u hysgeulufdra. Mat. 25, 30, 42, 43. Ie, fe farn Duw ddirgeloedd dynion. Rhuf. 2, 16. ac a eglura fwriadau y calonnau. 1 Cor. 4, 5. y rhai a fyddant fel beddau wedi eu gwyn galchu yn cael eu hagog. 5. *Bydd llawer o dystion yn eu berbyn.* Chwiliwr y galon. Jer. 17, 10. Dihar. 24, 12. Cydwybod, Rhuf. 2, 15. Ynghyd a'r amrywiol amgylchiadau ym mharai y bu dynion yn pechu. Hab. 2, 11. Jag. 5, 3, 4. 6. *Bydd y ddedryd, neu 'r farn a gyhoedda 'r barnwr yn dra dychrynlyd.* Bydd yn uffern i'r annawiol glywed yr hyn a ddywed y barnwr wrth y rhai fydd ar y llaw ddeheu, au gweled yn eu gogoniant ar ol bod, o bosibl, yn byw yn yr un manau, &c. Ond pan glywont y geiriau arswydus Ewch oddi wrthyf rai melldigedig, &c. nid oes un creadur a fedr ddychymmygu na gosod allan y fisted ran o'r waigfa dan yr hon y bydd y dyrfa ddamnedig yn cael ei gyrru oddiwrth Dduw, ffynnon pob dedwyddwch, i breswyllo byth dan ei anfodlonrwydd, yn y flammiau anniffoddadwy.

IV. *Pan y byddo yr annawiol yn cael ei sefydlu yn ei artref tragywyddol bydd ei gyfwr yn annrhaetbol druenus.* I'r diben i gael golwg ar yr hyn a ddywed yr ysgrhythur am hyn, ni gawn ystyried y peithau canlynol. 1. *Y mae llawer o eiriau yn cael eu barfer i'r diben i osod allan drueni y damnedigion yn y byd i ddyfod.* Uffern. Mat. 10, 28. Barn uffern. Mat. 23, 33. Barn dragywydd. Marc. 3, 29. Lle poenus. Luc. 16, 28. digofaint ar ddyfod. 1 Theff. 1, 10. Dialed tân tragywyddol. Jud. 7. Tân anniffoddadwy. Luc. 3, 17. Ffwrn dân. Mat. 13, 42. Llyn yn Hosgi o dân a brwmstan. Dat. 21, 8. Tân tragywyddol. Mat. 25, 41. Ail farwolaeth. Dat. 21, 8. Tywyllwch eithaf. Mat. 22, 13. Cadwynau tywyllwch. 2 Pet. 2, 4. Niwl y tywyllwch yn dragywydd. Jud. 13. Carchar. 1 Pet. 3, 19. Pwll diwaelod. Dat. 9, 1. Distryw. Mat. 7, 13. Llygredigaeth. Gal. 6, 8. Prif nad yw yn marw. Marc. 9, 44. Cospedigaeth dragywyddol. Mat. 25, 46.

2. *Yngospedigaeth y damnedigion ni allwn ystyried eu Colled a'u Poen.* Hwy gollant y trugareddau maent yn fwynbau yn bresennol. Ni bydd yn uffern gymmaint a dafn o ddwfr i oeri tafod. Luc. 16, 24, 25. Yn ganlynol bydd pob llarwenydd cnawdol wedi ei golli. Canys chwerthiniad dyn ynfyd fydd fel clindarddaeh drain dan grochan. Eccl. 7, 6. Eu meddylliau rhyfygus am danynt eu hunain. Gobaith y drygionus a dderfydd am dano. Dihar. 10, 28. 11, 7. Job 11, 20. Yn ganlynol eu holl gawbedd-wch. 1 Theff. 5, 3. *Cymdeithias angylion a seintiau wedi eu perffeithio.* Luc. 13, 28. 16, 26. *Holl gyfuron y nef.* Ni byddai trigfannau gogoniant ond lle o boenau i'r rhai fyddo marw yn eu pechod. Cânt eu halltudio oddiwrth Dduw. Mat. 7, 23, 25, 41. felly hwy fyddant yn ol am berthynas a chymmundeib ag ef. Heblaw 'r golled bydd eu poen yn annrhaethol. Luc. 16, 24. Byddant gyd a'r diafol a'i angylion. Mat. 25, 41. Byddant

mewn tân tragywyddol. Mat. 25, 46. Jud. 7. Dat. 20, 10. Pa un ai tân naturiol ai peidio, ni's gwyddom, Ond fel y mae tân yn un o'r pethau mwyaf annioddefol yn natur, felly ni bydd un rhyw boen yn yn gyffelyb i'r hyn fydd y damnedigion yn ei ddioddef. Gan fod Gogoniant a dedwyddwch y nef yn cael ei ofod allan trwy y pethau mwyaf dymunol, fe ddichon trueni uffern gael ei ddarlunio trwy y pethau mwyaf annymunol heb fod y cyfryw iaith i'w deall yn llythrennol. Dichon y gair tân ofod allan deimlad o anffoddolrwydd Duw digllon. Ef. 30, 33. Heb. 12, 29. *a chybuddiadau gydwybod anobeithid.* Dymma'r pryfnad yw yn marw. Marc. 9, 44. Pwy all ddychymmygu pa faint fydd poen yr annuwiol pan fyddo ei gydwybod yn dywedyd bod ei ddinystr o hono ei hun: ei fod wedi cymmeryd llawer o boen i wneuthur ei hun yn druenus: nad oedd yr annogaethau i bechod ond gwaelion: ei fod wedi cael ei fynych alw i ddychwelyd: Ond i fod pob cyfleustra fu gynt yn ei ddwylaw wedi ei golli a hynny dros dragywyddoldeb.

3. *Bydd trueni y damnedigion yn drueni marw.* Am hynny hwy fyddant yn wylofain, ac yn rhingcian dannedd. Mat. 22, 13. Bydd Duw yn bresennol, fel barnwr yn ymddial am bechod. 2 Theff. 1, 9. ac yn ymhyfrydu i gospi. Deut. 28, 63. Dihar. 1, 26. Y mae eu trueni yn cael ei ofod allan trwy y pethau mwyaf arfwydus. Bydd yr enaid yn cael golwg gyflawn ar eifsfyllfa druenus, heb allu peidio meddwl am dano dros gymmaint ag un funud. Bydd digofaint Duw yn cael ei dywallt allan yn ddi-gymmysg. Dat. 14, 10. Ac ni bydd neb yn cyd-ymdeimlo â hwynt, nac yn trosturio wrthynt. Bydd Duw yn chwerthin. Dihar. 1, 26. Bydd y Saint yn canu. Dat. 19, 3. Ac ni bydd na diaflaid, na'r rhai a fu gynt yn gyfeillion mewn pechod yn gweini un cyfur iddynt. Heblaw hynny fe fu enaid Mab Duw, yr hwn oedd yn berffaith ddi-lygredd, yn drist iawn hyd anghyngau pan yr oedd yn cael ei wneuthur yn aberth dros bechod.

4. *Ni bydd yr holl damnedigion ddim yn cael eu poeni i'r un graddau.* Dywedodd Mab Duw y byddai yn esmwythach i Tyrus a Sidon yn nydd y farn, nag i Corazin a Bethsaida. Mat. 11, 21, 22. Ac y derbynai'r yfgrifennyddion a'r Phariseaid farn fwy. Mat. 23, 14. Bydd i'r hwn a bechodd yn erbyn gwybodaeth gael ei guro a llawer, a'r hwn a drofeddodd mewn anwybodaeth ag ychydig o ffonnodiau. Luc. 12, 47, 48. Y mae yr hwn a fathrodd Fab Duw, ac a farnodd yn arian waed y cyfammod yn haeddu mwy sospedigaeth na'r hwn a ddirmygai gyfraith Moses. Heb. 10, 28, 29. Yn ol trefn cyfiawnder fe ddylai'r gosp ateb i'r bai.

5. *Bydd sospedigaeth y damnedigion yn ddi-orphwys, ac o dragywyddol barbad.* Ni's cânt orphwys na dydd na nos. Dat. 14, 11. Ond hwy a boenir ddydd a nos, yn oes oesbedd. Dat. 20, 10. Canys nid yw eu prýf hwynt yn marw, na'r tan yn diffodd. Marc. 9, 44. Yn nydd y farn hwy

gânt eu gyrru i'r tân tragywyddol. Mat. 25, 41. Y mae parhad dedwyddwch y nef a thrueni uffern yn cael eu gosod allan yn yr un geiriau. Mat. 25, 46. Ac ni all yr enaid halogedig byth fod yn gymmwys i'r nefoedd: canys y mae yn marw yn ei bechod, ac ni bydd yn cael ei gyfnewid yn y ffamiau: am hynny fe fydd y gelyniaeth yn erbyn Duw yn parhau byth. A chan na ddichon un creadur gael ei ryddhau oddiwrth y rhwymau fydd arno i garu a gogneddu ei Greawdwr, a chan na bydd neb yn gwneuthur hynny yn uffern, bydd y damnedigion yn parhau i bechu yn oes oesoedd. Ond ymhellach, Ni bydd dim rhyddhad oddiwrth farn condemniad, heb ddigonol iawn am bechod. Mat. 5, 25, 26. Ac nid oes un cyfryngwr wedi ei drefnu i sefyll rhwng y damnedigion a Duw. Heb. 10, 26. Pan y byddo Crist yn rhoddi y deyrnas i fynu i Dduw a'r Tad, ni bydd un ffordd i'w elynion gael bellach eu heddychu â Duw.

6. *Bydd Duw yn gyfiawn yn nbragwyddol ddynyst yr annuwiol.* Y mae'r pechadur wedi cyduno a Satan yn ei elyniaeth yn erbyn Duw: wedi bod yn euog o bechodau di rifedi, yn erbyn Duw o anfeidrol fawredd, i'r hwn yr oedd dan y rhwymau mwyaf i rododi ufudd-dod: wedi gwneuthur drwg hyd eitha ei allu. Jer. 3, 5. wedi diystyru tragywyddol ogoniant: ac wedi gwrthod yr unig Iachawdwr a drefnodd Duw.

Oddiwrth yr olwg a gymmerafom ar drueni dyn fel pechadur ni allwn gaeafu, 1. Mai mawr yw drwg pechod. Nid oes dim arall a allasai wneuthur dyn yn druenus. 2. Mor ynfyd yw y rhai a garant bechod ac a ymfoddlonant i fyw ynddo. Y mae nid yn unig yn ddifudd, ond yn dra niweidiol. 3. Barn arfwydu yw i ddyn i gael ei adael iddo i hun i fyw yn llonydd mewn cyflwr o bechod. Dywedodd Duw am Ephraim, Gad iddo. Hof. 4, 17. 4. Byrr yw gorfoledd yr annuwiolion, a llawenydd y rhagritheyr sydd dros funud awr. Job 20, 5. Er bod yn gadarn, ac yn frigog fel lawryf gwyrdd, hwy ânt ymmaith, ac ni bydd mwy o honynt. Psal. 37, 35, 36. 5. Nid oes gan neb achos i gynfigennu wrth lwyddiant, a dedwyddwch presennol gelynion Duw. Psal. 73, 18, 20. y maent yn derbyn eu gwynfyd yn eu bywyd. Luc. 16, 25. 6. Afresymmol fyddai i neb rwgnach oblegid unrhyw ofidiau a gyfarfyddont yn nhrefn rhagluniaeth. Nid ydynt ond rhan o'r gospedigaeth am bechod. Galar. 3, 39. 7. Mawr yw trugaredd yr Arglwydd yn trefau gwaredigaeth i dyrfa na ddichon neb ei rhifo allan o gyflwr mor druenus a hynny mewn ffordd mor rhyfeddol. Joan 3, 16. 8. Mawr weddai fod ymdrech pob pechadur i ffoi rhag digofaint, trwy ymosyn am heddwch â Duw yn y ffordd a amlygir yn yr efengyl. 9. Nid rhyfedd fod llawer o'r rhai sy'n cael iawn olwg ar eu cyflwr yn profi gwaigfauon trymion. 10. Mawr yw rhwymau y gwaredigion i ryfeddu daioni yr Arglwydd a bod yn wir ddiolchgar,

CHRISTOLOGIA;

NEW

WIRIONEDDAU

NEWN FERTHYNAS I

GRIST.

CYNNWYSIAD.

I. MAI JESU O NAZARETH YW GWAREDWYR PECH-
ADURIAID.

II. PERSON CRIST.

III. DWYFOL OSODIAD CRIST I FOD YN GYF-
RYNGWR.

IV. SWYDDAU CYFRYNGOL JESU CRIST.

1. EI SWYDD BROPHWYDOL.
2. EI SWYDD OFFEIRIADOL.
3. EI SWYDD FRENHINOL.

V. DAROSTYNGIAD CRIST.

1. YN EI CNAWDOLIAETH.
2. YN EI ENEDIGAETH.
3. YN EI FABANDOD A'I IEUENCCTYD.
4. YN EI FYWYD CYHOEDDUS.
5. YN EI DDIODDEFIADAU DIWEDDAF, A'I
FARWOLAETH.
6. O AMSER EI YMDDATODIAD, HYD EI ADGYF-
ODI AD.

VI. DERCHAFIAD CRIST.

1. YN EI ADGYFODIAD.
2. YN EI ESGYNIAD I'R NEF.
3. YN EI EISTEDDIAD AR DDEHEU-LAW DUW.
4. YN BARNU 'R BYW A'R MEIRW.

CHRISTOLOGIA:

NEU

WIRIONEDDAU MEWN PERTHYNAS I

GRIST.

Y MAE yn ddiamheuol fod pob cnawd wedi llygru ei ffordd ar y ddaiar. Gen. 6, 12. Canys nid oes a wnel ddaioni nac oes un: Pſal. 14, 3. Ac y mae yn ddiddadl mai melldigedig yw pob un nad yw yn aros yn yr holl bethau a 'sgrifennir yn llyfr y ddeddf i'w gwneuthur hwynt. Gal. 3, 10. Y mae hefyd yn eglur fod amrywio! o rwystrau ar ffordd creadur euog a halogedig i gael ei adferu i gyflwr o ddedwydd-wch. Y mae Duw o anfeidrol fawredd wedi ei ddirfawr anfoddioni: Y mae ei burdeb yn ei rwymo i ffeiddio pob aflendid: ni ddichon ei gyf-iawnder lai na rhoddi i bob un yn ol ei weithredoedd: ac y mae wedi hyspyfu ei fwriad i ddangos ei anfoddionrwydd yn erbyn pob trofedd o'i gyfreithiau sanctaidd: ac ni fedr dyn byth adferu ei hun; canys ni ddichon roddi iawn am un pechod; ac nid oes un peth wedi ei lygru a dadfeilio a fedr adferu ei hun. Ac ni ddichon neb feddwl fod yr Hollalluog dan unrhywmau i achub neb o hiliogaeth syrthiedig. Adda mwy na 'r angylion a bechasant. Canys nid oedd un hawl gan neb o'i elynion i'r amlygiad lleiaf o'i ddaioni: ac fel Bod hunan ymddibenol ni buasai ei ddedwydd-wch yn cael ei leihau yn y mesur lleiaf pe buasai ei holl wrthwynebwyr yn cael eu tragywyddol ddinystrio. Ar yr un amser y mae yn rhaid cyfaddef mai anhawdd fuasai i ni ganfod *doethineb* Duw ynghreadigaeth dynol-ryw, pe buasent oll yn cael eu gwneuthur yn dragywyddol druenus. Ond fe ga holl briodoliaethau 'r Duwdod eu gogoneddu, er i filoedd o feibion a merched Adda gael eu cospi yn oes oesoedd: canys y mae yr ysgrythyrau yn amlygu ffordd o waredigaeth, ac yn rhoddi ar ddeall i ni y bydd tyrfa na ddichon neb eu rhifo yn cael eu hachub allan o bob llwyth, iaith, a chenedl. Dat. 7, 9. Os gofyn neb Ym mha ffordd y mae pechaduriaid i gael eu hachub, y mae 'r ysgrythyrau yn dangos yn eglur Nad oes neb

yn dyfod at y Tad ond trwy Jesu Grist. Joan 14, 6. Ac nid oes lechyd-wriaeth yn neb arall: canys nid oes enw arall dan y nef wedi ei roddi ym mhlith dynion trwy yr hwn y mae yn rhaid i ni fod yn gadwedig. Act. 4, 12. Os gofynir ymhellach Pa fodd y mae pechaduriaid yn cael eu hachub trwy Jesu Grist, y mae y gair yn dangos mai trwy fod Mab Duw yn *Gyfyngwr* rhwng Duw a dynion. 1 Tim. 2, 5. Yn y sefyllfa hon y mae Jesu Grist yn symmud ymmaith anfoddlonrwydd Duw, trwy ei ufudd-dod a'i ddioddefiadau. Rhuf. 5, 8, 10, 19. Mat. 20, 28. gan wneuthur heddwch trwy waed ei groes. Col. 1, 20. Ac o'r tu arall y mae yn symmud ymmaith yr anwybodaeth a'r gelyniaeth sydd ynghalon dyn yn erbyn Duw. Tit. 2, 11, 12, 14. Wrth feddwl yn ddirifol am ein sefyllfa fel pechaduriaid, y mae yn amhosibl i ni olygu unrhyw beth yn fwy teilwng o'n sylw na'r ffordd hon o waredigaeth trwy yr Arglwydd Jesu. I'r diben, gan hynny, i gael iawn adnabyddiaeth o'r hyn a amlygir am gadwedigaeth pechaduriaid, ni gawn ddal sylw ar dystiolaeth yr ysgrthyrau mewn perthynas i'r Gwaredwr, a'r waredigaeth sydd trwyddo.

Wrth edrych i air y gwirionedd, ni welwn mai peth o fawr bwys yw cael iawn adnabyddiaeth o Jesu Grist. Canys bywyd tragywyddol yw ei adnabod. Joan 17, 3. Am hynny nid oedd Paul yn barnu iddo wybod dim, ym mhlith ei gyfeillion crefyddol, ond Jesu Grist, a hwnnw wedi ei groeshoelio. 1 Cor. 2, 2. Ac er ei fod yn rhagori ar y rhan fwyaf o ran ei ddeall yn nirgelwch Crist, Eph. 3, 4. ei ddymuniad oedd cael adnabyddiaeth o hono i raddau helaethach. Phil. 3, 10. Gan fod y wybodaeth hon mor adderchog, defnyddiol, ac angenrheidiol, dymunol fyddai gweled pawb sydd yn gwneuthur arddeliad o hono, yn cynnyddu ynddi. 2 Pet. 3, 18. Gyd a golwg ar gynnorthwyo y rhai a ddymnant wneuthur hynny, ni gawn ystyried y feiliau sydd gennym i gredw mai *Jesu o Nazareth* yw Gwaredwr pechaduriaid. Ac yna ni gawn ddal sylw ar yr hyn a amlygir mewn perthynas i'w *Berser*, ei *ddwyfol ofodiad* i fod yn Gyfyngwr, y *cyflawniad o'i waith*, yn ei swyddau prophwydol, offeiriadol, a brenhinol, ynghyd a'r *gwabanol gyflyrau* o ddarostyngiad a derchasiad yn y rhai y mae gwaith lechyd-wriaeth wedi cael ei gyflawni, ac yn parhau i gael ei ddwyn yn y blaen.

I. MAI JESU O NAZARETH YW 'R GWAREDWR.

Os nid Jesu o Nazareth yw Gwaredwr pechaduriaid, y mae pawb sydd yn cyfenwi eu hunain ar ei enw yn cam-gymmeryd yn ddirfawr: nid oes rhwymau ar neb i'w barchu na'i garu: nid yw ufudd-dod i'w orch'myn-

nion ond gwafanaeth affesymmol: nid yw ymddiried ei ganlynwyr ynddo ond difail: ac ni bydd ond siommedigaeth i bawb a ddisgwyliant wrtho: ac nid rhyfedd i'r Juddewon gyd-ordeinio i fwrw allan o'r Synagog y neba'i cyfaddefai ef yn Grift: Joan 9. 22. ac yn y diwedd, ei ofod ef ei hun i farwolaeth fel twyllwr a gau brophwyd. Wrth ddal sylw ar y pethau hyn o'r naill-du, ac wrth ystyried o'r tu arall mor fawr oedd ymdrechiau yr apostolion i ddwyn dynion i gredu mai Jesu yw 'r Crist. Act. 17. 2, 3. 18. 5, 28. ac yn enwedigol wrth feddwl fod Joan yn dywedyd Fod pob un ac fydd yn credu mai Jesu yw 'r Crist, wedi ei eni o Dduw. i Joan 5. 1. fe ymddengys y prifodoldeb o ganlyn siampl y Bereaid boneddigaidd, trwy chwilio a ydyw y pethau hyn felly, Act. 17. 10, 11.

Cyndyfod i gymmeryd golwg ar yr ystyriaethau fydd yn dangos mai Jesu yw 'r Gwaredwr, ni byddai ddim allan o le i ddal sylw ar dri neu bedwar o bethau. 1. *Y mae amryw o brophwydoliaethau am dano yn yr hen destament.* Ym mhllith llawer eraill ni allwn sylwi ei fod wedi ei addaw yn fuan ar ol y cwmp, dan yr enw o had y wraig, i yfligo pen y farph. Gen. 3. 15. Cafodd Abraham addewid y bendithid holl genhedloedd y ddaiar yn ei had ef. Gen. 22. 18. A chafodd ei addaw trwy 'r prophwyd Esay, i fod yn oleuni i'r cenhedloedd, ac yn iechydwr iaeth hyd eithaf y ddaiar. Es. 49. 6. 2. *Yr oedd disgwyliad mawr am ddyfodiad y Gwaredwr addawedig yn yr amser yr ymddangosodd Jesu.* Dywedir, Luc. 2. 25. Fod Simeon yn disgwyl am ddiddanwech yr Israel, yn adnod 38. o'r un bennod yr ydym yn cael hanes am Anna y brophwydes yn llefaru wrth y rhai oll oedd yn disgwyl ymwared yn Jerusalem. Ac y mae awdwyr paganaidd yn tyfiolaethu fod rhyw ddisgwyliad cyffredinol, ym mhllith yr holl genhedloedd, y cyfodai rhyw waredwr mawr yn yr oes yr ymddangosodd Jesu Grift. Y mae yn dra thebygol eu bod wedi dyfod i wybod am brophwydoliaethau yr hen destament, trwy fod llawer o'r Juddewon yn wasgaredig, ar hyd amrywiol wledydd. 3. *Y mae yn ddi-ddadl fod y fath un a Jesu o Nazareth wedi bod yngwlad Judea yn agos i ddeunaw cant o flynyddoedd a arthant beibio.* Nid oes neb, yn ei iawn bwyll, yn ammeu hyn. Y mae yn cael ei addefgan ei ganlynwyr ym mhob oes, pa mor wahanol bynnag fyddo eu golygiadau mewn perthynas i'w berson a'i waith. Nid oes neb o'r Juddewon, y rhai nid ydynt yn credu ynddo, yn gwadu fod y fath un wedi bod ym mhllith eu hynafiaid cyn i Jerusalem gael ei dinystrio gan y Rhufeiniaid. Ac y mae amryw o awdwyr paganaidd, y rhai a ysgrifennasant yn nyddiau yr apostolion, neu yn fuan wedi hynny yn son am dano. 4. *Yr oedd Jesu ei hun, ac yn yr un modd ei apostolion yn gosod allan mai efe oedd y Crist, unig waredwr pechaduriaid.* Pan ddywedodd y wraig o Samaria, Mi a wn fod y Messias yn dyfod yr hwn a elwir Crist, yr Jesu a ddywedodd wrthi,

Myf yr hwn wyf yn ymddiddan a thi yw hwnnw. Joan 4, 25, 26. Ar amfer arall efe a ddywedodd, Myf yw 'r ffordd, a'r gwirionedd, a'r bywyd: nid oes neb yn dyfod at y Tad ond trwyof fi. Joan 14, 6. Y mae yr apostolion yn tyfiliolaethu, Na all neb ofod sylfaen arall heb law yr un a ofodwyd, yr hwn yw Jezu Crist: 1 Cor. 3, 11. yn yr hwn y mae pechaduriaid yn cael eu gwneuthur yn gymmeradwy: Eph. 1, 6. ac mai ynddo ef y mae Duw yn cymmodi y byd ag ef ei hun, heb gyfrif iddynt eu pethodau. 1 Cor. 5, 19. 5. *Y mae ystyriaeth o fywyd ac atbrawiaeth Jezu Crist yn tueddu yn farw i symud ymmaith bob rhagfarn yn erbyn yr hyn a dyfiliolaethodd am dano ei hun.* Yr oedd ei holl fywyd yn ddi-frycheulyd, fel na allasai neb o'i elynion ei argyhoeddi o far. Joan 8, 46. Ei waith oedd myned oddi amgylch gan wneuthur daioni. Act. 10, 38. Y mae tueddiad ym mhob athrawiaeth a gyhoeddodd i roddi golygiadau addas a gogoneddus ar Eddw, ac i arwain dyn i sancteiddrwydd. Ac ni ellir meddwl am un o'i orhymynnion nad yw yn golygu gogoniant Duw a daioni dyn. Pwy wrth ystyried y pethau hyn a ddichon lettua meddyliau telyd am dano? Ond gan nad ydynt yn ddigonol i brofi ei ddwyfol anfoniad, ni ddeuwn bellach i ystyried ychydig allan o lawer o'r rhesymmau fydd yn dangos yn eglur mai efe yw 'r Crist, Gwaredwr pechaduriaid.

I. *Y mae prophwydoliaethau yr hen destament mewn perthynas i'r Gwaredwr wedi cael eu cyflawni yn Jezu o Nazareth.* Canys i hwn y mae yr holl brophwydi yn dwyn tyfiliolaeth. Act. 10, 43. Am hynny fe orchymynnodd Jezu i'r Juddewon chwilio yr ysgrhythrau, gan eu bod yn tyfiliolaethu am dano ef. Joan 5, 39. I ddal sylw ar rai pethau neillduol ni allwn ystyried, 1. *Yr amfer yr ymddangosodd.* Dywedodd Jacob, "Nid ymedy y deyrnwialen o Juda na deddfwr oddi rhwng ei dred ef, hyd oni ddel Silo." Gen. 49, 10. Fe gollodd yr Juddewon y llywodraeth wladol yn suan ar ol ymddangosiad Jezu Crist. Dywedodd Gabriel wrth y prophwyd Daniel y byddai i'r Blaenor Messia ddyfodi ymmhen dengwythnos a thrugain wedi mynediad allan y gorchymyn am adferu ac am adeiladu Jerusalem. Dan. 9, 24, 25. Y mae pob dydd o'r wythnosau hyn yn sefyll am fwyddyn, yr un fath ag yn Lev. 25, 8. Ezech. 4, 5, 6. ac felly yn gwneuthur i fynu 490 o flynyddoedd. Ac y mae yn debygol eu bod i gael eu cyfrif oddiwrth y gorchymyn a roddodd Artaxerxes yn y seithfed fwyddyn o'i deyrnasiad. Ezr. 7. Ac yna y maent yn dyfod i fynu, yn ol tyfiliolaeth hanfswyr, yn yr amfer yr ymddangosodd Jezu. Dywedodd yr Arglwydd trwy Haggai y denai dymuniant yr holl genhedloedd, y byddai i'r ail deml gael eu llanw a gogoniant, ac y byddai mwy ei gogoniant na'r cyntaf. Hag. 2, 6, 7. Fe anrhydeddodd Jezu y deml honno a'i bresennoldeb, ac a fu farw yn agos i ddengain mlynedd cyn iddi gael ei

dinystrio, 2. *Y lle y cafodd ei eni.* Dywedodd Michah y deuai un allan o Bethlehem Ephratah i fod yn llywydd yn Israel. Mich. 5. 2. Y mae yn eglur mai yn Bethlehem Judea y ganed Jesu. Mat. 2. 1. Luc. 2. 4. 7. 3. *Y teulu o ba un y cyfododd.* Yn ol y prophwydoliaethau yr oedd i fod o had Abraham. Gen. 22. 18. ac yn flagurun i Ddafydd. Jer. 23. 5. o gyf Jesse. Ef. 11. 1. Os edrychwn i'r efangylwyr ni welwn fod Jesu Grist yn fab Dafydd, fab Abraham. Mat. 1. 1. 4. *Ei genbedliad mewn modd gorwch-naturiol.* Dywedodd Esay, Y byddai i forwyn feichiogi, ac esgor ar fab, a galw ei enw ef Immanuel. Ef. 7. 14. Cafodd hyn ei gyflawni pan gafwyd Mair yn feichiog o'r Ysryd Glan. Mat. 1. 18. Luc. 1. 35. Yr oedd wedi ei addaw dan yr enw, Had y wraig. Gen. 3. 15. Yn gyf- atebol i'r hyn y dywedir ei fod wedi ei wneuthur o wraig. Gal. 4. 4. 5. *Ei fywyd.* A oes i ni ddisgwyl ei fod yn gyflawn yn llariaidd, ac yn oflyngedig? Zech. 9. 9. Pwy a ddywed i Petr arfer iaith amrhiodol wrth ei alw y Sanct, a'r Cyflawn? Act. 3. 14. nac i'r Jesu ei hun ddwyn cam-dystiolaeth wrth ddywedyd, Addfwyn ydwyf a golyngedig o galon? Mat. 11. 29. A addawyd y byddai iddo efangylu i'r rhai llariaidd, rhwymo y rhai yffig eu calon, a chyhoeddi rhydd-did i'r caethion, ac ag- oriad carchar i'r rhai sy 'n rhwym? Ef. 61. 1. Oni ddarfu i hyn gael ei gyflawni pan yr oedd pawb yn dwyn dystiolaeth iddo, ac yn rhyfeddu am y geiriau grafusol a ddai allan o'i enau ef? Luc. 4. 16. 22. Unwaith etto, A oedd iddo agor llygaid y deillion, a chlustiau y byddarion, &c. Ef. 35. 5. 6. Oni chafodd hyn ei gyflawni yn fynych gan Jesu o Naza- reth? Mat. 11. 4. 5. 6. *Ei ddioddefiadau a'i farwolactb.* Rhag-ddywed- odd y prophwydi, ym mhlith pethau eraill, y byddai yn ddir mygedig a diystyras o'r gwyr, yn wr gosidus a chynnesin a dolur. Ef. 53. 3. y byddai iddo gael ei orthrymmu a'i gystuddio, a'i arwain fel oen i'r lladdfa, er hynny na byddai iddo agor ei enau: adn. 7. Y byddai iddo gael ei ddrri o dir y rhai byw: adn. 8. Y byddai iddo gael ei ladd, ond nid o'i achos ei hun. Dan. 9. 26. Nid yw ond afreidiol i gyfeirio at fannau neillduol yn y Testament newydd, i ddangos fod y pethau hyn wedi cael eu cyflawni yn Jesu Grist. 7. *Ei adgyfodiad o feirw.* Dywedodd Dafydd, Na byddai i'r Arglwydd adael ei enaid yn uffern; ac na adawai i'w Sanct weled llygredigaeth. Psal. 16. 10. Y mae yr holl apostolion yn dystion ddarfod i Dduw gyfodi Jesu o feirw. Act. 2. 32. Bydd i hyn gael ei ystyried ymhellach, fel y delom yn y blaen. 8. *Casgliad y Cenhedloedd atto.* Prophwydwyd y byddai cynhulliad pobloedd atto. Gen. 49. 10. y byddai i'r Cenhedloedd gael eu rhoddi yn etifeddiaeth iddo, a thersynau y ddaiar i'w feddiant. Psal. 2. 8. Tu ag at ddwyn hyn oddi amgylch cafodd yr apostolion orchymmyn i ddisgyblu yr holl genhedloedd. Mat.

28, 19. Ac y mae yr efengyl yn cael ei phregethu ym mhlich yr holl genhedloedd er mwyn ufudd-dod ffydd. Rhuf. 15, 25, 26. Y mae llawer o honynt yn barod wedi cael eu gwneuthur yn gyd-ddinasyddion a'r Saint: ac oddiwrth yr hyn fydd wedi cymmyrd lle y mae gennym fail i ddisgwyl y bydd iddo lywodraethu o fôr hyd fôr, ac o'r afon hyd derfynau y ddaiar. Pſal. 72, 8.

II. *Fe rag-ddwyedodd Jezu amryw o bethau y rhai a gyflawnwyd yn ol ei air.* Yn neillduol, 1. *Ei farwolaeth ei hun.* Dywedodd fod yn rhaid iddo ddioddef llawer gan yr Henuriaid, a'r Archoffeiriaid; a'r Ysgrifennyddion, a'i ladd: Mat. 16, 21. Y byddai iddynt ei gondemnio i farwolaeth, a'i draddodi i'r cenhedloedd, i'w watwar, ac i'w fflangellu, ac i'w groeshoelio: Mat. 20, 18, 19. y byddai i un o'i ddisgyblion ei fradychu: Mat. 26, 21, 25. y byddai i Petr ei wadu dair gwaith. Mat. 26, 34. ac y byddai i'w holl ddisgyblion gael eu rhwystro o'i blegid, a'i adael ef yn unig. Mat. 26, 31. Joan 16, 32. 2. *Ei adgyfodiad y trydydd dydd.* Mat. 17, 23. Joan 2, 19. ac y byddai iddo ar ol ei adgyfodiad fyned o flaen ei ddisgyblion i Galilea. Mat. 26, 32. 3. *Ei efgynnïad i'r nef.* Joan 6, 62. 20, 17. i'r diben i barottoi lle i'w ganlynwyr. Joan 14, 2. 4. *Anfoniad yr Ysbyrd Glan ar yr apostolion.* Joan 14, 26. Act. 1, 8. fel y byddai iddynt fwrw allan gythreuliaid yn ei enw ef, a llefaru a thafodau newyddion, a rhoddi eu dwylaw ar y cleifion, a'u iachau, &c. Marc. 16, 17, 18. 5. *Coffadwriaeth o'r wraig yr bon a dywalltodd ffwrch o ennaint ar si ben,* a hynny yn yr holl fyd, pa le bynnag y byddai i'r efengyl gael ei phregethu, Mat. 26, 13. 6. *Cyfodiad gau Gristiau, a gau brophwydi,* yn rhoddi arwyddion mawrion, a rhyfeddodau, nes byddai yr etholedigion eu hunain, i gael eu twyllo, pe bai hynny yn bosibl. Mat. 24, 24. 7. *Dinysr y Deml a dinas Jerusalem,* ynghyd a'r barnedigasthau a fyrtbiai ar yr Juddewon. Wrth fyned allan o'r deml efe a ddywedodd, Ni adewir ymma garreg ar garreg ar ni ddattodir. Mat. 24, 2. Pan oedd yn agos i'r ddinas efe a wylodd, ac a ddywedodd Daw y dyddiau arnat, a'th elynion a fwriant glawdd o'th amgylch, ac a'th amgylchant, ac a'th warchaeant o bob parth, ac a'th wnant, yn gyd-wastad a'r llawr, a'th blant o'th fewn; ac ni adewir ynnot faen ar faen. Luc. 19, 43, 44. Ac fe ddywedodd y byddai i'r llafurwyr, y rhai a laddent yr etifedd, gael eu difetha, a'r winllan gael ei rhoddi i eraill. Luc. 20, 14, 16. 8. *Mawr lwyddiant yr efengyl.* Er bod ei hathrawiaethau yn annerbyniol gan y cyffredinolrwydd, yr offerynnau i'w chyhoeddi yn ddifadl, a'r gwrthwynebiadau yn fawrion, etto efe a ddywedodd y byddai iddi gael ei phregethu trwy yr holl fyd, er tyfiolaeth i'r holl genhedloedd. Mat. 24, 14.

Y mae y prophwydoliaethau a grybwyllwyd yn gystal a phethau eraill

a rag-ddywedodd Iesu wedi cael eu cywir a'u mhanwyl gyflawni. Oddi ymma fe ymddengys ei fod yn wir brophwyd. Yn ganlynol yr ydym yn rhwym i gredu ei dystiolaeth am ei ddysfodiad i'r byd i geisio ac i gadw yr hyn a gollafid. Luc. 19, 10.

III. *Efe a wnaeth lawer o wyrthiau, neu weithredoedd nerthol, y fath na wnaeth neb arall.* Joan 15, 24. Wrth ddarllen yr efangylwyr ni welwn, 1. *Ei fod wedi gwneuthur pethau ag oedd ynddynt eu hunain yn dra rhyfeddol.* Rhoddodd rym mewn aelodau gwywedig, Marc. 3, 1, 5. traed i'r-cloffion, Mat. 21, 14. clustiau i'r byddariaid, Marc. 7, 32, 35. 9, 25, 26. tafodau i'r mudaniaid, Mat. 12, 22. llygaid i'r deillion, Mat. 20, 34. Marc. 8, 22, 25. Joan 9, 7. a iechyd i lawer o gleision. Mat. 4, 24. 9, 35. Efe a borthodd filoedd mewn modd gwrthiol. Mat. 14, 21. 15, 38. Efe a geryddodd y gwyntoedd a'r môr, a hwy a ufuddhafant iddo. Mat. 8, 26, 27. Bwriodd allan gythreuliaid. Mat. 12, 22. Luc. 4, 33, 36. 8, 27, 33. A rhoddodd fywyd i'r meirw. Mat. 9, 18, 26. Luc. 7, 14, 15. 8, 47, 55. Joan 11, 43, 44. 2. *Nid ychydig oedd rhifedi y gweithredoedd nerthol a gyflawnwyd ganddo.* Pan yr oedd wedi cilio o'r Synagog, fe ddywedir i dorfeydd lawer ei ganlyn ef, ac iddo eu hiachau hwynt oll. Mat. 12, 15. A phan yr oedd wedi esgyn i'r mynydd gerllaw môr Galilea, daeth atto dorfeydd lawer, a chanddynt gyd â hwynt gloffion, deillion, mudion, anafusion, ac eraill lawer, a hwy a'u bwriasant i lawr wrth draed yr Iesu, ac efe a'u hiachodd hwynt. Mat. 15, 29, 30. Ond heb aros yn breñenol ar bethau neillduol, y mae yn hawdd, i'r hwn a ddarlleno yr efangylwyr, i weled fod gan yr archofferiaid a'r Phariseaid ddigon o sail i ddywedyd, Y mae y dyn ymma yn gwneuthur llawer o arwyddion. Joan 11, 47: 3. *Yr oedd gwyrthiau Crist yn cael eu cyflawni yn y modd mwyaf rhyfeddol.* Yr oedd yn rhoddi iechyd i'r rhai na allasai neb eraill wneuthur lles iddynt, megis ar drawiad amrant: Mat. 8, 3. Marc. 2, 11, 12. 7, 34, 35. Luc. 18, 42, 43. yn unig trwy ddywedyd gair: Marc. 3, 5. Luc. 7, 14, 15. weithiau trwy ddim ond cyffwrdd a'r rhai yr oedd yn trugarhau wrthynt: Mat. 9, 27, 30. weithiau trwy gyffwrdd yn unig a'i wisg: Mat. 9, 20, 22. 14, 36. ac yr ydym yn cael hanes am rai wedi eu hiachau ganddo pan yr oeddynt ym mhell oddiwrtho. Mat. 8, 13. 15, 28. 4. *Yr oedd daioni yn gyftat a gallu neillduol i'w weled yngweithredoedd yr Arglwydd Iesu.* Yr oedd y rhan fwyaf o'r gweithredoedd nerthol a wnaed trwy Moses yn llawn o ddychryn: ond trwy weithredoedd Crist yr oedd yr anniddanus yn cael eu cyssuro. Beth ond ewyllys da i ddynion oedd yn ymddangos yn ei waith yn porthi y newynog? Mat. 15, 32. Onid yw ei ddaioni i'w weled yneglur yn y lleferydd a gafodd y mudaniaid, y clywed a gafodd y byddariaid, y golwg a gafodd y deillion, a'r iechyd a gafodd y cleision, y bywyd a gafodd

y meirw; a'r rhyddhad a gafodd cyrph ac eneidiau y rhai oeddynt yn cael eu dâl yn gaeth gan ddiaflaid? 5. *Yr oedd gwyrthiau Crist yn cael eu cyflawni yn y modd mwyaf cyboeddus.* Cafodd pedair mil eu porthi ar un amser, a phum mil ar amser arall ag ychydig fara. Mat. 14, 21. 15, 38. Efe a aeth oddi amgylch holl wlad Galilea, ac a iachodd bob afiechyd ym mhlith y bobl. Mat. 4, 23. Iē, efe a aeth oddi amgylch yr holl ddinasoedd, a'r trefydd, gan iachau pob clefyd a phob afiechyd ym mhlith y bobl. Mat. 9, 35. Heblaw hynny, efe a amlygodd ei allu yn y Synagogau ac yn y deml, Mat. 12, 9, 13. 21, 14. ym mhresennoldeb ei elynion gwaedlyd, yr yf-grisfennyddion a'r Phariseaid, yr arch-offeiriaid a henuriaid y bobl: yr oedd y rheiny yn gorfod cyfaddef ei fod yn gwneuthur llawer o arwyddion. Joan 11, 47. 6. *Yr oedd yr Iesu yn gosod allan bod ei gweithredoedd nerthol yn brawf o'i ddwyfâl ansoniad.* Pan yr oedd Joan, wedi danfon dau o'i ddisgyblon, yn gofyn, Ai tydi yw yr hwn fy yn dyfod? Yr Iesu a atebodd, ac a ddywedodd, Ewch a mynegwch i Joan y pethau a glywch ac a welwch: Y mae 'r deillion yn gweled eilwaith, a'r cloffion yn rhodio, a'r cleision gwahanol wedi eu glanhau, a'r byddariaid yn clywed; y mae 'r meirw yn cyfodi, &c. Mat. 11, 2, 5. A phan yr oedd yr Juddewon yn ei erlid, efe a ddywedodd wrthynt, Y gweithredoedd a roddes y Tad i mi i'w gorphen, y gweithredoedd hynny y rhai yr ydwyf fi yn eu gwneuthur, fy 'n tyfïolaethu am danaf fi, mai 'r Tad am hanfonodd i. Joan 5, 36. 10, 37, 38. 7. *Darfu i lawer o'r Juddewon ryfeddu, a chredu i' Ngbrist wrth ddal sylw ar ei weithredoedd nerthol.* Pan yr oedd y cythraul wedi ei fwrw allan o ddyn mud y torfeydd a ryfeddasant gan ddywedyd, Ni welwyd y cyffelyb erioed yn Israel, Mat. 9, 32, 33. A phan yr oedd un cythreulig, dall a mud wedi ei iachau, yr holl dorfeydd a synnasant ac a ddywedasant, Ai hwn yw Mab Dafydd? Mat. 12, 22, 23. Ac fel yr oedd efe yn Jernsalem ar y Pasc yn yr wyl, llawer a gredasant yn ei enw ef, wrth weled ei arwyddion a wnaethai efe. Joan 2, 23. Ac y mae yn beth rhyfedd na buasai pawb yn credu ynddo. Canys hwy wyddent fod Iesu o Nazareth yn wr profedig gan Dduw, trwy nerthoedd, a rhyfeddodau ac arwyddion, y rhai a wnaethai Duw trwyddo ef yn eu canol hwynt, Act. 2, 22. A chan na allai neb wneuthur y gwyrthiau yr oedd efe yn eu gwneuthur oni buasai fod Duw gyd ag ef, yr oedd ganddynt brawf eglur mai Dysgawdwr oedd efe wedi dyfod oddiwrth Dduw. Joan 3, 2. Am hynny cymmwys y dywedodd y dyn a fuasai yn ddall Yn hyn ym ddiâu y mae yn rhyfedd na wyddoch chiwi o ba le y mae efe, ac efe a agorodd fy llygaid i Oni bai fod hwn o Dduw ni allai efe wneuthur dim. Joan 9, 30, 33. *Ennwyd a lowyd y Juddewon a'r Galileiaid, dan y pen ymma, ddal sylw ym mhellach, a'r yr awdurdod a*

roddodd Iesu i'w apostolion i wneuthur gwyrthiau yn ei enw. Mat. 10, 8. Marc. 16, 17. Luc. 10, 19. Joan 14, 12. Ond ar ol bod morfaith yn barod, ni gawn ddod i ystyried,

IV. *Pr Tad yr hwn a'i banfonodd dyfiolaethu am dano. Joan 5, 37.*

1. Pan yr oedd wedi ei fedyddio gan Joan, y nefoedd a agorwyd iddo, ac Ysryd Duw a ddesgynnodd fel colommen, ac a ddaeth arno, ac wele lef o'r nefoedd yn dywedyd, Hwn yw fy anwyl Fab yn yr hwn y'm boddlonwyd. Mat. 3, 16, 17. 2. Cafodd yr un dyfiolaeth ei rhodd drachefn y' nghlywedigaeth Petr ac Jago ac Joan, trwy lefallan o'r cwm-mwl ar y mynydd lle y cafodd ei wedd-newid, a lle yr ymddangosodd Moses ac Elias iddynt yn ymddiddan ag ef. Mat. 17, 1, 5. Dymma'r llef a ddaeth atto oddiwrth y mawr-ragorol ogoniant. 2 Pet. 1, 17. Ac er fod yr apostol yn galw tyfiolaeth y prophwyd yn air sicrach. adn. 19. fel y mae cynnifer o brophwydoliaethau wedi eu heglur gyflawni, yn brawf mwy helaeth ac amlwg nag un rhagluniaeth wyrthiol yn unig. pa mor hynod bynnag y byddai, y mae y llef o'r nef yn brawf di-amheud: ac y mae gennym rifedi digonol yn tyfiolaethu gwirionedd yr hanes. 3. Pan yr oedd yn gweddio ychydig cyn ei farwolaeth ar ei Dad i ogoneddu ei enw, daeth llef o'r nef, mewn attebiad i'w weddi, yn dywedyd, a hynny y' nghlywedigaeth y dyrfa, Mi a'i gogoneddais, ac a'i gogoneddaf drachefn. A phan yr oeddynt o wahanol feddyliau am yr hyn oeddynt wedi ei glywed, dywedodd yr Iesu wrthynt, mai nid o'i achos ef, ond o'u hachos hwynt, hynny yw, i'r diben i'roddi tyfiolaeth iddynt hwy, y bu'r llef. Joan 12, 28, 30. Gan fod gennym gystal prawf ag a ddichon fod, am bethau wedi cymmeryd lle er ys cynnifer o gannoedd o flynyddoedd, i lais o'r nef gael ei glywed, yn y modd hyn, drachefn a thrachefn, nid oes gennym ond dywedyd gyd a'r apostol Joan, Os tyfiolaeth dynion yr ydym yn ei derbyn, y mae tyfiolaeth Duw yn fwy. Joan 5, 9.

V. *Darfu i amryw o ryfeddodau gyd-fyned a'i ddioddefiadau a'i farwolaeth.* Er i ddynion ddywedyd, Ymmaith ag ef, ni bu y nefoedd ddim yn ddi-fylw o hono. Y mae yn rhaid addef bod rhagluniaeth i'w gweled yn neillduol yn yr hyn yr oedd gwraig Pilat yn ei ddioddef o'i achos mewn breuddwyd: Mat. 27, 19. yn y cyfaddefiad a wnaeth Pilat drachefn a thrachefn, Nad oedd yn cael dim achos marwolaeth ynddo: Luc. 23, 4-14, 22. ac yngwaith Judas, yr hwn a'i gwerthasai am ddeg-arthugain o arian, yn cyfaddef ei fod wedi bradychu gwaed gwirion. Mat. 27, 3, 4. Ond i adael heibio yr ystyriaeth o'r pethau hyn, ni allwn ddal sylw, 1. I ddywylawch orchguddio yr holl ddaiar, or chwechfed byd a naryfed awr, hynny yw, o hanner dydd hyd dri o'r gloch brydnawn. Mat. 27, 45. Y mae

yn ddi-amheuol fod tywyllwch mor gyffredinol, o gyd parhad, a hynny ar yr amfer yr oedd y lleuad yn llawn, yn oruch naturiol. Dywedir i un o'r Philosophyddion paganaidd, wrth ddal sylw arno ddywedyd, Fod y Duwdod naill ai yn ddioddef, neu yn cydymdeimlo ag un oedd yn dioddef. Pan yr oedd goleuni 'r byd yn ymdrech a galluoedd y tywyllwch, a haul cyfiawnder tan gwmmwl, fe attaliodd yr haul naturiol ei lewyrch. Luc. 23, 45. 2. *Llen y deml a rwygwyd, yn ei ebanol, yn ddau, oddi fynu hyd i wared.* Mat. 27, 51. Luc. 23, 45. Cymmerodd hyn le yngolwg yr offeiriaid, gan fod llawer o honynt yn y deml, oblegid amfer yr hwyrol aberth ydoedd. Pan yr oedd corph Crist yn cael ei rwygo, yr oedd y deml fel yn galaru, yn ol arfer yr Juddewon, yn rhwygo eu dillad. Fe ddichon fod hyn yn arwyddocau dirymmiad y gyfraith seremoniol, cyflawniad y cysgodau Juddewig, symmudiad canol-fur y gwahaniaeth ag oedd rhwng Juddewon a Chenhedloedd. Ynghyd a bod y ffordd bellach yn rhydd i fyned i mewn i'r cyffegr, trwy waed Jesu. Hebr. 10, 19. 3. *Y ddaiar a grynodd.* Mat. 27, 51. Megis yn brawychu wrth dderbyn y gwaed yr hwn oedd yn syrthio arni. Pan oedd Duw yn dangos ei anfoddlonrwydd yn erbyn pechod fe siglodd ac fe grynodd y ddaiar a seiliau y mynyddoedd a gynhyrfodd ac a ymfiglodd, am iddo ef ddigio. Psal. 18, 7. Neu fe allai fod yr Arglwydd, trwy hyn, yn gosod allan fod rhyw gyfnewidiadau mawrion i gymmeryd lle i'r diben i ddwyn yn y blaen achos ei anwyl Fab. 4. *Y main a bolliwyd.* Y mae yn debygol mai effaith y ddaiar gryn oedd hyn. Pan fyddo llid yr Arglwydd yn cael ei dywallt fel tân, Y creigiau a fwrir i lawr ganddo. Nah. 1, 6. Y mae y rhai a fu yn ddiweddar yn ymdeithio yngwlad Judea yn dywedyd eu bod wedi gweled y rhwygiad y mae yr efangylwyr yn son am dano. 5. *Y beddau a agorwyd* (o bosibl trwy y ddaiar-gryn) *a llawer o gyrph y saint a hunasent a gyfodasant.* Mat. 27, 52. Gan fod yn rhaid i Grist fod yn flaen-ffrwyth y rhai a hunasant, fe ddywed yr efangylwr mai ar ol ei gyfodiad ef y daethant allan o'r beddau. Y mae yn debygol fod y beddau yn agored ar y sabbath pan nad oedd yn gyfreithlon i neb i fyned i'w cau i fynu. Pa fodd bynnag, hwy a aethant i mewn i'r ddinas sanctaidd, hynny yw, i Jerusalem, ac a ymddangosasant i lawer fel nad oedd dim lle i ammen eu hadgyfodiad, adn. 53. Yr oedd hyn yn dangos fod Jesu wedi di arfogi a gorchfygu anghen a'r bedd; ac y byddai i gyrph y saint gael eu hadgyfodi, trwy rinwedd ei farwolaeth ef.

Wrth ddal sylw ar bethau mor rhyfeddol yn cyd-fyned a marwolaeth yr hwn a groeshoeliodd yr Juddewon fel drwg-weithredwr, ni's gallwn lai na meddwl bod y Tad, mewn atebiad i'w weddi, trwy y pethau hyn yn gogoneddu ei Fab. Y mae yn ddi-ammen i'r Canwriad, neu 'r

fwyddog oedd yn edrych ar ol y dihenyddiad, pan welodd y pethau a wnaethpwyd, ogoneddu Duw gan ddywedyd, Yn wir yr oedd hwn yn wr cyfiawn. Luc. 23, 47. Yn yr un modd y rhai oeddynt gyd ag ef yn gwiliad yr Jesu, a ofnasant yn fawr gan ddywedyd, Yn wir Mab Duw ydoedd hwn. Mat. 27, 54. A'r holl bobloedd hefyd y rhai a ddaethent ynghyd i edrych hyn, wrth weled y pethau a wnaethpwyd, a ddychwelasant gan guro eu dwy-frônnau. Luc. 23, 48. O bosibl i hyn fod yn llawer tu ag at argyhoeddi y miloedd a gredasant, trwy bregethliad yr apostolion, ar ddesgyniad yr Yspryd ar ddydd y Pentecost.

VI. *Fe gafodd ei gyfodi y trydydd dydd, yn ol yr ysgrifbyrau.* 1 Cor. 15, 4. Pan oedd yr Juddewon yn gofyn iddo arwydd, yr oedd yn dywedyd, Dinystruwch y deml hon, ac mewn tridiau y cyfodaf hi. Joan 2, 18, 19. Ac y mae yr apostol yn dywedyd iddo gael ei egluro yn Fab Duw, mewn gallu, trwy yr adgyfodiad oddiwrth y meirw. Rhuf. 1, 4. Un rhan neillduol o waith yr apostolion oedd bod yn dystion o'i adgyfodiad ef. Act. 1, 22. Ac yr ydym yn gweled, wrth ddarllen eu hanes yn llyfr yr Actau, yn gyftal ac wrth ddal sylw ar eu llythyrau eu bod yn rhoddi tyfiolaeth o hyn i Juddewon a Chenhedloedd. Ac y mae yn anhawdd i un dystiolaeth am bethau wedi myned heibio i fod yn fwy di-amheuol na'r hyn sydd gennym am hyn. Ymddengys hyn wrth ystyried, 1. Nad oeddynt yn tyfiolaethu dim ond yr hyn ag oeddynt wedi cael cyfleustra eu hunain i wybod pa un ydoedd yn wir a'i peidio. Act. 1, 3, 10, 40. 2. Y mae yn eglur i bawb a ddarlleno eu ysgrifennadau, eu bod yn feddianol ar gynheddfau mor gryfion fel nad oeddynt ddim yn fwy agored na dynion eraill i gael eu twyllu. 3. Yr oeddynt yn cyd-uno yn eu tyfiolaeth: yr hyn na allafid ddisgwyl oddiwrth gynnifer, pe na buasai'r cyfan ddim ond twyll. 4. Yr oeddynt yn dwyn eu tyfiolaeth yn y modd mwyaf hŷ a chyhoeddus, yn Jerusaleml, lle'r oedd hyn wedi bod mor ddiweddar, ac yn wyneb y rhai oedd yn ddigon parod i'w gwrth brofi, pe buasent yn medru. 5. Yr oeddynt yn dywedyd iddo ymddangos i lawer ar ol ei adgyfodiad. Y mae Paul yn dywedyd ei weled ef gan fwy na phump cant brodyr, ar unwaith, a bod y rhan fwyaf o honynt yn aros pan oedd yr apostol yn ysgrifennu. 1 Cor. 15, 6. Pwy, yn ei iawn bwyll, fuasai yn enwi cynnifer o dystion, a'r rhan fwyaf o honynt yn fyw, am beth na allasai'r un o honynt brofi? 6. Ni allasai fod ganddynt un annogaeth i fod mor ddiwyd ac ymdrechgar i danu twyll. Ni allasent olygu un daioni i'w ennill, na drwg i'w orchelyd, yn y byd hwn, nag yn y byd i ddyfod. Ond yr oeddynt yn gwneuthur eu hunain yn agored i waradwydd, amharch, erledigaethau, carcharau, dioddefiadau a marwolaeth. Ond yr oeddynt yn llawenhau yn eu holl orthrymderau. 7. Yr

oeddynt, yn ei enw, yn gwneuthur llawer o wyrthiau, i gadarnhau gwirionedd eu tyfiolaeth. Aët. 3, 15, 16. 4, 10, 33. 8. Fe ddarfu i'r rhan fwyaf o honynt sefio eu tyfiolaeth a'u gwaed. Pa annogaeth allasai fod ganddynt i wneuthur hynny dros gelwydd? Nid oes un angenrheidrwydd i chwnegu dan y pen hwn; yn unig ni allwn ddal sylw, pe na buasai'r Jesu ond gau brophwyd, yn tywylllo'r bobl na buasai Duw'r gwirionedd byth yn gofod ei fel wrth gelwydd, trwy ei gyfodi oddiwrth y meirw, a hynny mewn modd mor ardderchog a gogoneddus.

VII. *Fymddangosodd Jesu, mewn rhyw neillduoll ogoniant, ar ol ei esgyniad i'r nef.* Ni bydd i ni ymma sylwi ond ar ddau amgylchiad. 1. Pan oedd yr Juddewon yn ffrommi yn eu calonau, ac yn ysgyrnygu dannedd ar Stephan, efe a welodd ogoniant Duw, a'r Jesu yn sefyll a'r ddeheulaw Duw. Aët. 7, 54, 56. Pwy a ddichon feddwl y buasai dyn oedd yn ymrelymmu mor gadarn a Stephan, yn wynebu llu o erlidwyr cynddeiriog, ië, ac angen eu hunan mor ddi-ofn, a chyfyrus, ar bwys dychymmyg di fail? 2. Pan oedd Saul yn myned tu a Damascus, gan chwythu bygythiau a chelanedd yn erbyn y dysgyblion, fe lewrchodd o'i amgylch oleuni o'r nef, ac fe glybu lais yn dywedyd wrtho Saul, Saul, pa ham yr wyt ti yn fy erlid i? a thrachefn, Myfi yw Jesu yr hwn yr wyt ti yn ei erlid. Aët. 9, 1, 5. Y mae Ananias yn dywedyd adn. 17. i'r Arglwydd Jesu ymddangos iddo ar y ffordd y daeth. Nid allan o le fyddai i ni ymma alw i gof fod Saul wedi byw yn ol y sect fanylaf or grefydd Juddewig yn Pharisead. Aët. 26, 5. Yn wr dysgedig, wedi ei feithrin yn Jerusalem, wrth draed Gamaliel, ac wedi ei athrawiaethu yn ol manaf gyfraith y tadau: Aët. 22, 3. Ac yn fawr ei zel yn erbyn y grefydd gristnogol. Aët. 22, 4, 5, 26, 9, 11. Ond er hyn i gyd fe gafodd y weledigaeth y fath effaith arno fel y darfu iddo, nid yn unig roddi heibio y gwaith o erlid, a chosfeidio y grefydd ag oedd yn ei gwrthwynebu, ond hefyd bregethu yr Jesu yn hÿ, er fod hynny yn ei wneuthur yn agored i lawer o ofidiau a chroesau, heb ddwyn iddo un clw na mantais fydol pa bynnag. Pwy, wrth ddal sylw ar y fath gyfnewidiad, a ddichon gredu na chafodd hwn ryw olwg ogoneddus ar Jesu Grift? A phwy a all ddychymmygu y buasai Crist byth mewn sefyllfa i ymddangos mor ardderchog pe na buasai y dyfiolaeth a roddasai am dano ei hun yn anffaeledig wirionedd?

VIII. *F'r hwn fydd yn credu ym Mab Duw fydd ganddo y dyfiolaeth ynddo ei hun.* I Joan 5, 10. Y dyfiolaeth oedd yngolwg yr apostol, fel y mae yn eglur oddiwrth yr unfed adnod ar ddeg, oedd Fod Duw wedi rhoddi i ni fywyd tragywyddol, a bod y bywyd hwn yn ei Fab ef. Nid yw y dyfiolaeth hon ddim cymmaint tu ag at roddi boddlonrwydd i eraill, ag

ydyw i gadarnhau meddyliau y rhai sydd yn feddiannol arni. Ond gan ei bod, ar amryw ystyriaethau yn brawf mor ardderchog o wirionedd tyfiolaeth Jesu, nid anfuddiol fyddai treulio ychydig o amser i ddal sylw arni. Ac i'r diben i fod yn fyrr, ni bydd i ni sylwi ond yn unig ar y pethau canlynol. 1. Y mae yr hwn sydd yn credu ym Mab Duw yn gyfrannog o'r duwiol anian, wedi diangc oddiwrth y llygredigaeth sydd yn y byd trwy drachwant. 2 Pet. 1, 4. Ac wedi doddi heibio, o ran, yr ymarweddiad cyntaf, yr hen ddyn, yr hwn sydd lygredig, yn ol y chwantau twyllodrus. Eph. 4, 22. 2. Y mae yn profi rhyw egwyddor ag sydd yn dymuno gwneuthur pob peth er gogoniant i Dduw. 1 Cor. 10, 31. gan berffeithio sancteiddrwydd yn ei ofn. 2 Cor. 7, 1. 3. Y mae yn gwybod pa beth yw cael buddugoliaeth ar brofedigaethau, trwy ba rai y mae yn cael ei ddenu i bechod. 1 Joan 5, 4, 5. Gal. 6, 14. 4. Y mae yn brofiadol o'r fath lawenydd ag sydd yn gynhafiaeth iddo dan ei holl orthymderau. Rhuf. 5, 3. 5. Y mae yn teimlo ynddo ei hun hiraeth am swynhau di-ddiwedd ddedwyddwch byd anweledig. Phil. 3, 11, 14. 6. Y mae yr holl bethau hyn wedi cymmeryd lle trwy ryw allu neillduol yn cyd-fyned a'r efengyl, neu athrawiaeth Crist. Y mae athrawiaethau gras, trwy y cyfarwyddiadau eglura, a'r annogaethau cadarnaf, yn dysgu cristion i wadu annuwioldeb a chwantau bydol a-byw yn sofr, yn gyfiawn, ac yn dduwiol. Tit. 2, 11, 12. Ac nid oes dim mor gymmwys i ddi-ddanu cydwybod archolledig ag ydyw 'r amlygiad Fod Duw yn gyfiawn, ac yn cyfiawnhau yr annuwiol. Rhuf. 3, 26. 4, 5. Ac nid oes dim yn tueddu yn fwy i ddwyn dyn i dryfori ei dryfor yn y nef, na 'r efengyl trwy yr hon y mae bywyd ac anllygredigaeth wedi eu dwyn i'r goleupi. 2 Tim. 1, 10. Ac oni buasai, fod rhyw allu neillduol yn cydfyned ar efengyl, ni buasai yr hwn sydd yn credu ddim wedi cael ei gyfnewid mwy na miloedd o rai eraill sydd yn byw yn annuwiol dan y pregethiad o honi. Oddiwrth yr amrywiol bethau hyn y mae ganddo ar y sylfaeni goreu le i gasglu na buasai Duw 'r gwirionedd byth yn arddel athrawiaeth Crist, pe na buasai ond twyllwr a gau-brophwyd.

Oddi ymma ni welwn, 1. Fod y gair sydd yn tyfiolaethu ddyfod Crist Jesu i'r byd i gadw pechaduriaid yn wir, ac yn haeddu pob derbyniad. 1 Tim. 1, 15. 2. Y mae llawer o le i ofni fod Duw y byd hwn wedi dallu meddyliau yr holl rai di-gred, gan nad ydyw llewyrch efengyl gogoniant Crist yn tywynnu iddynt. 2 Cor. 4, 4.

II. PERSON CRIST.

Y MAE pob enw o Grift'nogion yn meddwl mai Jesu o Nazareth y'w'r Messia addawedig. Ond os gofynnir, Beth a debygwch chwi am Grift? fe geir gweled nad yw meddyliau pawb fydd yn cyfenwi eu hunain ar ei enw ddim yn hollol gyd-redeg. Eithr pa mor wahanol bynnag y byddo eu golygiadau am Berfon Crist, ac am ei waith, y mae yn rhaid i'r naill a'r llall gyfaddef mai nid hawdd yw gofod allan y niwed a ddichon ddeilliaw oddiwrth feddyliau cyfeiliornus am y pethau hyn. Pwy, gan hynny, a ddichon feddwl mai afreidiol yw chwilio yr ysgrythyrau fydd yn tystiolaethu am dano, i'r diben i gael adnabod yr hyn a lefarodd y rhai oeddynt dan ddwyfol ysprydoliaeth mewn perthynas iddo. Ac ymma ein hymofyniad neillduol fydd, *Beth yw athrawiaeth yr ysgrythyrau sanctaidd mewn perthynas i Berfon y Gwaredwyr.* Y mae yn fynych iawn yn cael ei alw yn *Fab Duw*; ac weithiau ei *Uniganedig Fab*; Joan 1, 18. 3, 16. a phryd arall ei *Briod-Fab*. Rhuf. 1, 32. Os bydd i ni, ymma, gadw yn ein cof yr hyn a ddywedodd Crist ei hun, Nid edwyn neb y Mab ond y Tad. Mat. 11, 27. fe fydd arnom ofn rhag bod yn rhy hyderus yn ein meddyliau am dano, ond yn unig mor belled ag y byddom yn gweled dwyfol ddatguddiad yn sylfaen iddynt. Ond fe debygid, wrth ddal sylw ar dystiolaeth y gair, nad oes gennym le i ammen.

I. Ei fod yn feddiannol ar ddwyfol natur. Nid oes un angenrheidrwydd, yn bresennol, i fyned dros yr ystyriaethau fydd yn profi Duw-dod Crist, o ran fod amryw o honynt wedi eu henwi yn barod. Ond nid allan o le fyddai dal sylw ar yr addafrwydd ar angenrheidrwydd i waredwr pechaduriaid i fod yn Berfon dwyfol. 1. Pe na buasai ond creadur, buasai ei holl ufudd-dod yn ddyledus drosto ei hun: yn ganlynol ni's gallasai fod o un defnydd i eraill. 2. Trwy fod yn Berfon dwyfol y mae ei ufudd-dod yn dwyn mwy o anrhydedd i Dduw, nag a ddygodd anufudd-dod dyn o ddi-anrhydedd. 3. Buasai y natur ddynol yn soddi dan bwys dwyfol ddigofaint yn cael ei dywallt, mewn ffordd o gofp am bechod. Ond fe ofodwyd cymmorth ar un cadarn. Psal. 89, 19. 4. Pe na buasai yn Dduw ni's gallasai byth roddi iawn am bechod; canys Gan waredu ni wared neb ei frawd, ac ni all efe roddi iawn drosto i Dduw. Psal. 49, 7. Ond y mae dioddefiadau Crist, er nad oeddynt ond amferol, o anfeidrol rinwedd. Am hynny fe ddywed yr apostol i Dduw bwrcasu ei eglwys a'i briod waed. Aft. 20, 28. 5. Heb fod yn Dduw ni buasai ddim yn ddi-gon nerthol i orchfygu y gelynion oedd yn sefyll ar ffordd iechydwrïaeth

ei bobl. Ac ni's gallasai roddi yr Yspryd glan i adgenhedlu eneidiau: na diogelu yr etifeddiaeth i'w holl eiddo; na'u harwain, trwy bob rhwystrau yn iach i'r orphwyssa dragywyddol.

III. *Y mae Crist yn awir ddyn, neu yn feddiannol ar y natur ddynol, yn gynnavysedig o gorph ac enaid.* Yn yr addewid gyntaf y mae yn cael ei alw yn Had y wraig. Gen. 3, 15. A thrachefn y mae yn cael ei alw Had Abraham. Gen. 22, 18. Y mae yn fynych yn cael ei alw yn Fab y dyn. Mat. 8, 20. 9, 6. Y mae o hiliogaeth Adda. Luc. 3, 23, 38. o had Dafydd. Rhuf. 1, 3. o lwynau Dafydd. Aft. 2, 30. Ac o'r Israeliaid yn ol y cnawd. Rhuf. 9, 5. Ond yn neillduol ni allwn ddal sylw, 1. *Ei fod yn feddiannol ar wir gorph.* Fe fu yn gyfrannog o gig a gwaed. Heb. 2, 14. Canys meddai efe, corph a gymhwysaist i mi. Heb. 10, 5. Wrth ordeinio'r Swpper sanctaidd efe a ddywedodd Hwn yw fy nghorph. Mat. 26, 26. Yr oedd yn cynhyddu mewn maintioli. Luc. 2, 40. yn bwyta ac yn yfed. Mat. 11, 19. yn newynog ac yn sychedig. Mat. 4, 2. Joan 19, 28 yr oedd yn cyfigu. Luc. 8, 23. yn blino. Joan 4, 6. yn tywallt dagrau. Luc. 11, 35. a chwys gwaedlyd. Luc. 22, 44. Ac ar ol ei adgyfodiad, fe ddywedodd wrth ei ddysgyblion, Edrychwch fy nwyllaw a'm traed; mai myfi fy hun ydyw. Teimlwch fi a gwelwch: canys nid oes gan yspryd ghawd ac efigyrn, fel y gwelwch fod gennyf fi. Luc. 24, 39. 2. *Yr oedd ganddo enaid rhesymol.* Y mae yn eglur fod ganddo gynheddfau enaid. Canys fe lawenhaodd yn yr Yspryd. Luc. 10, 21. fe dristaodd am galedrwydd calon y Phariseaid. Marc. 3, 5. Yn yr un adnod fe ddywedir iddo edrych arnynt o amgylch yn ddigllon. O'r tu arall fe ddywedir mai hof oedd gan yr Jesu Martha, a'i chwaer, a Lazarus. Joan 11, 5. Yr oedd zel ty ei dad yn ei yffu. Joan 2, 17. Ac fe gafodd ei wrando yn yr hyn a ofnodd. Heb. 5, 7. Yr oedd yn cynhyddu mewn doethineb. Luc. 2, 40. Ac yn Gethsemane fe ddywedodd, Trist iawn yw fy enaid hyd angau. Mat. 26, 38. Ac ar y groes fe lefodd a llef uchel, O Dad i'th ddwyllaw di y gorchymynnaf fy Yspryd. Luc. 23, 46. 3. *Yr oedd y natur ddynol y' Nghrist yn ddi-lygredd.* Yr hwn ni wnaeth bechod, ac ni chad twyll yn ei enau. 1 Pet. 1, 22. Am hynny y mae yn cael ei gydmara i Oen di-felus a difrycheulyd. 1 Pet. 1, 19. Canys fe offrymmodd ei hun yn ddifai i Dduw. Heb. 9, 14. Canys y cyfryw Archosfeiriad-sanctaidd, diddrwg dihalog, didoledig oddiwrth bechaduriaid, ac wedi ei wneuthur yn huch na'r nefoedd oedd weddus i ni. Heb. 7, 26. 4. *Yr oedd yn angenrheidiol i'r Cyfryngwr i fod yn ddyn, yn gyftal a Duw.* Am ba achos y dylei efe ym mhob peth fod yn gyffelyb i'w frodyr. Heb. 2, 17. Yn neillduol, yr oedd hyn yn angenrheidiol, fel y byddai i'r natur ddynol, yr hon oedd wedi ei darostwng gymmainr, gael ei hanrydeddu a'i derchafu. 1 Pet. 3,

22. fel y byddai y machniydd yn gyfneffaf i'r diben i ollwng y caethion yn rhydd. Lef. 25, 47, &c. fel y byddai iddo ufuddhau a dioddef, a hynny yn y natur a bechodd. Ni allasai y Duw-dod fod dan un rhwymau i ufuddhau. Ac yr oedd yn amhosibl i Dduw ddioddef. Ond heb ollwng gwaed nid oes maddeuant. Heb. 9, 22. Ac fel y byddai i'r diafol gael ei ddinystrio yn y natur yr hon oedd wedi ei gorchfygu. Heb. 2, 14. Yr oedd hefyd yn anghenrheidiol iddo fod yn ddyn i'r diben i osod siampl o flaen ei ganlynwyr. Joan 13, 15, 1 Pet. 2, 21. ac fel y byddai iddo fedru cyd-ddioddef gyd a'n gwendid ni, trwy fod wedi ei demtio ym mhob peth yr un ffunud a ninnau, Heb. 4, 15. a chynnorthwyo y rhai a demtir, yn gymmaint a ddioddef o hono ef gan gael ei demtio. Heb. 2, 18.

III. *Y mae undeb dirgelaidd ac amrbaelbol rhwng y natur ddwyfol a'r natur ddynol y' Nghrist, fel y mae yn Dduw a dyn, yn un person.* Wrth gymmeryd golwg ar y gwirionedd gogoneddas hwn, ni geiswn ystyried gyd a fobrywdd y pethau canlynol. 1. *Y mae y ddwy natur wedi eu huno ymberfson Crist.* Y mae yr ysgrythyrau yn dangos hyn yn amlwg, trwy ddywedyd bod y Mab yr esgorodd y forwyn arno yn Emmannel, neu Dduw gyd a ni: Ef. 7, 14. Mat. 1, 23. fod y Gair ag oedd yn Dduw wedi ei wneuthur yn gnawd: Joan 1, 1. 1, 4. bod Jehofah ein cyfiawnder yn flaguryn Dafydd: Jer. 23, 5, 6. a'r bachgen a aned i ni yn Dduw cadarn: Ef. 9, 6. o had Abraham yn ol y cnawd, ac yn Dduw bendigedig yn oes oesoedd. Rhuf. 9, 5. 2. *Nid yw y ddwy natur ddim yn cael eu cymysgu, neu eu gwneuthur yn un.* Er fod undeb ages rhwng corph ac Yspryd dyn, nid yw yr yspryd ddim yn cael ei wneuthur yn gorph, na'r corph yn yspryd. Felly nid yw na'r natur ddwyfol na'r natur ddynol y' Nghrist yn colli eu hanfodol briodoliaethau. Nid yw y natur ddynol ddim wedi ei gwneuthur yn hollwybodol. Marc. 13, 32. nac yn holl-brefennol. Joan 16, 28. Ond y mae ei natur ddwyfol yn gwybod pob peth: Joan 21, 17. ac ym mhob man ar yr un amser. Mat. 28, 20. 3. *Nid barudd yw amgyffred pa fodd y mae y ddwy natur wedi eu huno ymberfson Emmanuel.* Canys mawr yw dirgelwch Duwioldeb, Duw a ymddangosodd yn y cnawd. 1 Tim. 3, 16. Am hynny y mae yn fwy gweddaidd a buddiol i ni gredu, a myfyrio gyd a djoelchgargwch, ar yr hyn sydd wedi ei amlygu, na cheisio bod yn ddoeth uwchlaw yr hyn a ysgrifenydd. O herwydd ni's gallwn wybod dim ym mhellach am y fath ddirgelwch nag y byddo i ni gael ein cyfarwyddo gan y dadguddiad dwyfol. 4. *Oblegid yr undeb fydd rhwng y ddwy natur fe briodolir yn fynych i Berson Crist, yr hyn na pherthyn ond i un natur yr unig.* Pan y mae yr apostol yn dywedyd, Y mae efe cyn pob peth. Col. 1, 17. a phan y mae Crist ei hun yn dywedyd, Cyn bod Abraham yr wyf fi. Joan 8, 58. ac mewn man arall, Yr holl eglwsi a gant wybod mai myfi

yw yr hwn fydd yn chwilio yr arennau a'r calonnau. Dat. 2, 23. A phan
 y mae y dysgyblion yn dywedyd wrtho, Yn awr y gwyddom y gwyddost
 bob peth. Joan 16, 30. Y mae yn eglur mai i'r natur ddwyfol y mae y
 pethau hyn yn perthyn. O'r tu arall, pan y dywedir ei fod yn anwy-
 bodus o amfer dydd y farn, Marc. 13, 32. yn cynhyddu. Luc. 2, 52. yn
 ymadael a'r yspryd, ac yn trengu. Mat. 27, 50. Luc. 23, 46. Y mae yn
 amlwg mai y natur ddynol yn neillduol a feddylir. 5. *Weithiau ni welwn*
yr hyn a berthyn i'r Person yn cael ei briodoli i un natur. Dywedir mai y dyn
 Crist Jesu yw yr un cyfryngwr rhwng Duw a dynion. 1 Tim. 2, 5. Ac fe
 ddywedodd yr apostol wrth henuriaid eglwys Ephesus i *Duw* bwrcasu ei
 eglwys a'i briod waed. Aet. 20, 28. 6. *Mewn mannau eraill ni welwn yr*
hyn a berthyn i un natur yn cael ei briodoli i'r llall. Fe wyr pawb nad yw
 yn bosibl i'r Duwdod waedu na marw: ond y mae yr apostol yn dywedyd,
 Yn hyn yr adnabuom gariad Duw, oblegid dodi o hono efei einioes drosom
 ni. 1 Joan 3, 16. Ac y mae yn galw y gwaed a pha un y cafodd yr
 eglwys ei phwrcasu yn briod waed Duw. Aet. 20, 28. Nid oes le i am-
 neu nad ar y ddaiar yr oedd natur ddynol Crist pan yr oedd yn ymddi-
 ddan â Nicodemus: Ond ym mysg yr amryw bethau a ddywedodd wrtho
 ni allwn ddal sylw ar y geiriau hynod hynny, Mab y dyn yr hwn fydd yn
 y nef. Joan 3, 13. 7. *Y mae rhai pethau yn cael ei dywedyd am Crist, yrhai*
nid ydynt yn perthyn i un o'r ddwy natur yn unig, ond i'u Person, fel Emmanuel,
Duw dyn. Dymma fel y mae i ni ddeall yr ysgrythyrau fydd yn son am
 ei waith yn prynu ei bobl. Tit. 2, 14. Gal. 3, 13. Y natur ddynol oedd
 yn dioddef a marw, a'r natur dwyfol oedd yn cynnal y natur ddynol, dan
 bwys digofaint dwyfol, ac yn gwneuthur ei ddioddefiadau o anfeidrol werth.
 Yn yr un modd y mae i ni edrych ar ei waith yn gwneuthur gwrthiau,
 Yr oedd y natur ddynol yn llefaru; ond yr oedd yn llefaru ac yn ymddwyn
 mewn modd awdurdodol fel Duw. Ac fel Duw dyn y bydd yn barnu y
 byw a'r meirw. Gallafid dal sylw ar amryw bethau eraill o'r un natur.
 8. *Y mae Crist fel Duw-dyn yn wrthbrych crefyddol addoliad.* Ewyllys Duw
 yw i bawb anrhydeddu y Mab, fel y maent yn anrhydeddu y Tad. Joan
 5, 23. Y mae yn eglur mai nid fel Duw yn unig y mae y Mab i'w
 ystyried ymma, canys y mae yn cael ei olygu fel un ag y mae y Tad yn
 dangos iddo ryw weithredoedd mawrion, ac wedi rhoddi pob barn iddo.
 adn. 20, 22. Pan welodd y dysgyblion Jesu wedi cyfodi o feirw, fe ddy-
 wedir iddynt ei addoli. Mat. 28, 9, 17. A phan welodd Stephan Fab y
 dyn yn sefyll ar ddeheulaw Duw, fe weddiodd gan ddywedyd, Arglwydd
 Jesu, derbyn fy yspryd. Aet. 7, 56, 59. Ni a welwn ymmhellach, ogon-
 iant a gallu yn cael ei briodoli yn oes oesoedd i'r hwn a garodd bech-
 aduriaid, ac a'u golchodd oddiwrth eu pechodau yn ei waed ei hun. Dat.

1, 5, 6. Y mae yn anhawdd i feddwl am un peth a allai brofi hyn yn eglurach na'r hyn a ellir sylwi arno oddiwrth. Dat. 5, 6, 14. Ynô ni gawn i Joan weled ynghanol yr orfeddfaingc, Oen yn sefyll, megis wedi ei ladd; adn. 6, a'r pedwar anifail, nen 'r pedwar creadur byw, ar pedwar henuriad ar hagain yn syrthio ger ei fron: adn. 8. ac yn canu caniad newydd gan ddywedyd, Teilwng wyt ti i gymmeryd y llyfr, ac i agoryd ei seliau ef: oblegid ti a laddwyd, ac a'n prynaist ni i Ddww, trwy dy waed. adn. 9. Wedi hynny fe welodd fyrddiynau o fyrddiynau, a miloedd o filoedd o angylion, yn cyduno gyd a'r creaduriaid byw, a'r henuriaid, i ddywedyd, Teilwng yw yr Oen yr hwn a laddwyd i dderbyn gallu, a chyfoeth, a doethineb, a chadernid, ac anrhydedd, a gogoniant, a bendith. adn. 11, 12. Yna fe glywodd bob creadur ag fydd yn y nefoedd, ac ar y ddaiar, a than y ddaiar, a'r pethau fydd yn y môr, ac oll ag sy ymddynt, yn dywedyd, I'r hwn fydd yn eistedd ar yr orfeddfaingc, ac i'r Oen y byddo y fendith, a'r anrhydedd a'r gogoniant, a'r gallu yn oes oesoedd. adn. 13. Ac i ddangos eu cydsyniad fe ddywedodd y pedwar creadur byw. Amen. adn. 14. Nid allan o le fyddai gofyn, Pa le yr oedd y rhai na roddant addoliad crefyddol i'r Oen a laddwyd, pan welodd ac y clywodd Joan y cyfryw bethau gogoneddus? Y mae yr olwg fuom yn gymmeryd ar Berson Crist yn dangos, 1. Mai gyda'r priodoldeb mwyaf y dywedodd y prophwyd Gelwir ei enw ef Rhyfeddol. Ef. 9, 6. Y mae yn ddisgleirdeb gogoniant Duw. Heb. 1, 3. ac yn ddelw y Duw anwel-edig. Col. 1, 15. ar yr un amfer ynghyffelfbiaeth dynion. Phil. 2, 7. a'i wedd yn llygredig yn anad neb, a'i brŷd yn anad meibion dynion. Ef. 52, 14. 2. Nid oes dim gwrthddywediad yn yr ysgrhythrau fydd yn son am Jesu Grist, er eu bod yn gosod allan bethau ag fydd, mewn ymddangosiad, yn groes iawn i'w gilydd. Y mae Tywysog y bywyd wedi ei ladd; Aët. 3, 15. ac Arglwydd y gogoniant, 1 Cor. 2, 8. yn ddirmyg-edig a di ystyraf o'r gwyr. Ef. 53, 3. 3. Y mae y' Nghrist neilldnol gymmwyfder i fod yn Gyfryngwr rhwng Duw a dynion. Gan ei fod yn feddiannol ar ddwy natur, ni all lai na gofalu am anrhydedd y Duw-dod, a dedwyddwch dyn, 4. Y mae y rhai fydd yn ymddiried ac yn credu y' Nghrist mewn cyflwr tra diogel. Y mae yn abl i gadw yr hyn a roddwyd atto. 2 Tim. 1, 12. Ni chyfrgollant byth, ac ni ddwg neb mo honynt allan o'i law ef. Joan 10, 28. Canys eu Gwaredwr fydd gryf; Arglwydd y lluoedd yw ei enw. Jer. 50, 34.

III. DWYFOL OSODIAD CRIST I FOD YN GYFRYNGWR.

Y MAE dyn, fel creadur, dan rwymau i gyd-ymffurfio a phob rhan o ewyllys dadguddiedig y Creawdwr. Ac fel troseddwr y mae yn agored i'w anfoddlonrwydd, hyd oni byddo i iawn digonol gael ei roddi am bechod. Ond y mae yr efengyl yn amlygu bod Jesu wedi rhoddi ei hun yn bridwerth dros laweroedd. Mat. 20, 28. Wrth edrych ar dystiolaeth yr ysgrhythrau am Berfon Crist y mae yn eglur ei fod yn gyfatebol i'r gwaith a briodolir iddo. Ond nid yw hynny ddim yn ddigon; canys oddiwrth ddyn yr oedd ufudd-dod yn cael ei ofyn, a dyn, fel troseddwr, oedd yn haeddu cael ei gospi. Ac nid oedd yr Holl-alluog dan unrhyw rwymau i gymmeryd ufudd-dod na iawn oddiwrth neb arall yn ei le, pe buasai rhyw un mor garedig a chynnyg gwneuthur hynny. Oblegid hynny, os Cyfryngwr a saif rhwng Duw a dyn, rhaid i hynny gymmeryd lle trwy ddwyfol osodiad. Heb hyn ni allasai Jesu byth honni hawl i un fendith i bechadur, trwy rinwedd ei ufudd-dod a'i ddiodef- tidau, pa mor berffaith a rhagorol bynnag fuafent yn eu nhatur. Fe ddi- chôn, gan hynny, nad gwaith afreidiol nag anufuddiol fyddai ystyried yr hyn a amlyga yr ysgrhythrau am *ddwyfol osodiad Crist i fod yn Gyfryngwr*.

Y mae yr apostol yn dywedyd nad oes neb yn cymmeryd iddo ei hun yr anrhydedd o fod yn archoffeiriad, ond yr hwn a alwyd gan Dduw megis Aaron: ac na ddarfu i Grifft chwaith anrhydeddu ei hun i fod yn Arch-offeiriad, ond yr hwn a ddywedodd wrtho Tydi yw fy Mab, myfi heddyw a'th genhedlais di. Heb. 5, 4, 5. Oblegid hynny pan oedd yr Juddewon yn gosyn iddo Pwy yr wyt ti yn dy wneuthur dy hun? efe a ddywedodd wrthynt, Os wyf fi yn fy ngoneddu fy hun, fy ngoniant i nid yw ddim: fy Nhad yw yr hwn sydd yn fy ngogoneddu i. Joan 8, 53, 54. Pan y darfu i Uzziah fyned i mewn i deml yr Arglwydd, i arogl-darthu ar allor yr arogl-darth, fe gafodd ei daro a gwahan-glwyf, yr hwn a lynnodd wrtho hyd ddydd ei farwolaeth, am iddo ryfygu ymosod ynghylch gwaith na pherthanai i neb ond i'r offeiriaid, meibion Aaron. 2 Chron. 26, 16, 21. A phe buasai Jesu yn rhuthro i gyflawni un o'i fwyddau cyfryngol, heb ddwyfol alwad, ni buasai y Tad byth yn arogl arogl efswyth, ar yr hyn a fuasai yn ei wneuthur. Ond heblaw yr hyn a grybwyllwyd yn barod, y mae gennym amryw dystiolaethau ysgrhythrol, y rhai fydd, mewn modd diarnheuol, yn dangos fod Crist yn Gyfryngwr trwy ddwyfol osodiad.

I. Y mae amryw rannau o'r ysgrythyr yn gosod hyn allan, mewn modd mwy cyffredinol; megis pan y dywedir ei fod wedi ei *alw*, ei *ddewis*, ei *roddi*, ei *sancteiddio*, a'i *selio*, gan Dduw. 1. Y mae yn dywedyd, trwy'r Prophwyd, Yr Arglwydd *a'm galwodd* o'r groth. Ef. 49. 1. Megis yr oedd Jeremi wedi ei adnabod a'i sancteiddio i fod yn brophwyd cyn ei lunio yn y groth. Jer. 1, 5. a Phaul wedi ei neillduo o groth ei fam i fod yn apostol. Gal. 1, 15, 16. 2. Y mae y Tad, wrth son am dano, trwy'r prophwyd, yn ei alw *fy etholedig*, i'r hwn y mae fy enaid yn foddlon. Ef. 42, 1. Er ei fod yn wrthodedig gan ddynion, y mae yn etholedig gan Ddsw. 1 Pet. 2, 4. 3. Wrth son am iechydwriaeth trwy Grift, fe ddywedir mai felly y carodd Duw y byd, fel y *roddodd* efe ei unig-anedig Fab, fel na choller pwy bynnag a gredo ynddo ef, ond caiffael o hono fywyd tragywyddol. Joan 3, 16. Dymma'r bachgen a aned i ni, a'r Mab a *roddwyd* i ni. Ef. 9, 6. 4. Mewn ymddiddana fu rhwng Crist a'r Juddewon, ni a'i cawn yn galw ei hun, Yr hwn a *sancteiddiodd* y Tad. Joan 10, 36. Ni's gallasai gael ei sancteiddio trwy lanhad oddiwrth halogrwydd, gan ei fod yn ddi-halog. Heb. 7, 26. Am hynny y mae yn rhaid fod y gair sancteiddio yn y fan ymma, fel mewn amryw fannau eraill, yn arwyddocau neilltuo. 5. I'r diben i annog dynion i lasurio am y bwyd yr hwn a ddyry Mab y dyn, y mae Crist yn gosod ei hun allan dan yr enw, *Yr hwn a seliodd Duw Dad*. Joan 6, 27. Fel y mae Brenhinioedd, trwy en fel, yn amlygu eu bod yn rhoddi awdurdod i un a fyddo yn cael ei neillduo i hynny, i gyflawni rhyw swydd, neu waith neillduol, felly y mae y Tad wedi dangos bod ei Fab wedi ei neillduo i'w swydd, trwy eu selio, hynny yw, trwy roddi iddo dyfiolaeth mewn llais o'r nef, trwy yr Yspryd oedd yn gorphwys arno, a thrwy yr awdurdod a roddodd iddo i wneuthur gwyrthiau. Wrth sylwi ar waith y Tad yn galw, yn dewis, yn rhoddi, yn sancteiddio, ac yn selio ei Fab, ni gawn brawf diamheuol fod Crist yn Gyfryngwr trwy ddwyfol ofodiad. Ac fe ymddengys hyn etto yn fwy amlwg, os bydd i ni ystyried,

II. *Tyfiolaeth yr ysgrythyrau mewn perthynas i hyn, mewn modd mwy neillduol*, 1. Y mae Duw, er tragywyddoldeb, *wedi ei ragarfaethu i fod yn Waredwr*. Y mae yn debygol mai hyn a feddylir yn llyfr y Diharebion, lle dywed Doethineb, Yr Arglwydd a'm meddiannodd i yn nechreuad ei ffordd, cyn ei weithredoedd. Er tragywyddoldeb y'm henneiniwyd, er y dechreuad, cyn bod y ddaiar. Pryd nad oedd dyfnder y'm cenhedlwyd. Dihar. 8, 22, 24. Y mae yr apostol Petr, wrth son am brynedigaeth trwy waed Crist yn dywedyd iddo yn wir gael ei rag-ordeinio cyn sylfaenu'r byd. 1 Pet. 1, 20. A'r un apostol a ddywedodd, ar ddydd y Pentecost, ei fod wedi ei roddi trwy derfynedig gyngor, a rhagwybodaeth

Daw. Aft. 2, 23. Ac y mae yr eglwys wrth weddio, yn amfer erledigaeth, yn cydnabod nad oedd ddiodefiadau Crist, oddiwrth Juddewon a Chenhedloedd, ond yr hyn a ragluniodd llaw a chyingor Daw. Aft. 4, 28. Paul hefyd a ddywed i ras gael ei roddi i ni y' Nghrist cyn dechreu 'r byd. 1 Tim. 1, 9. A Christ ei hun wrth weddio a ddywedodd Ti a'm ceraist cyn seiliad y byd. Joan 17, 24. ac wrth ordeinio y Swpper sanctaidd efe a ddywedodd, Yn wir y mae Mab y dyn yn myned megis y mae wedi ei huniaethu. Luc. 22, 22. 2. *Gwnaeth y Tad iddo amryw o addewidion, gyd â golwg ar ei waith fel Cyfryngwr.* Yn neillduol y byddai iddo gael ei gymbwyso i'r gwaith. Addawyd y byddai i Ysryd yr Arglwydd orphwys arno ef; ysryd doethineb a deall, ysryd cyngor a chadernid, ysryd gwybodaeth ac ofn yr Arglwydd. Ef. 11, 2. *Y byddai iddo gael ei gynorthwyo yn ei waith.* Ni phalla efe, ac ni ddigalonna, hyd oni osodo farn ar y ddaiar. Myfi yr Arglwydd a'th elwais mewn cyfiawnder, ac ymaflaf yn dy law, cadwaf di hefyd, &c. Ef. 42, 46. *Ac y byddai iddo gael ei wobrwyo pan y byddai ei waith wedi ei orphen.* Efe a wel ei had, efe a estyn ei ddyddiau: o lasur ei enaid y gwel, ac y diwellir. Ef. 53, 10, 11. Wele, cenedl nid adweini a elwi a chenhedloedd ni'th adwaenai di a red attat. Ef. 55, 5. Ac y mae Crist yn dywedyd wrth ei ddisgyblion Ei fod yn ordeinio iddynt hwy deyrnas, megis yr ordeiniodd ei Dad iddo ynteu. Luc. 22, 29. 3. *Y mae Duw wedi anfon ei Fab i'r byd i'r diben i fod yn Waredwr i bechaduriaid.* Y mae yn wir nad o'i anfodd y daeth, ond dywedodd, Wele fi yn dyfod i wneuthur dy ewyllys di o Dduw. Hebr. 10, 7. Pan agorodd yr Arglwydd ei glust, ni wrthwynebodd, ac ni chliodd yn ei ol. Ef. 50, 5. Ond iaith gyffredinol yr ysgrythyr yw bod y Tad wedi ei anfon i'r ef byd. Joan 3, 17. 1 Joan 4, 9. Gal. 4, 4. O herwydd pa ham y mae efe wrth ddyfod i'r byd yn dywedyd, Aberth ac offrwm ni's mynnai, eithr corph a gymhwysai i mi. Heb. 10, 5. Am hynny y mae yn cael ei alw 'n gennad, neu Angel y Cyfammod. Mal. 3, 1. Ac y mae yr Awdwr at yr Hebreaid yn ei alw yn Apostol, yn gystal ag Archoffeiriad ein cyffes. Heb. 3, 1. 4. *Fe roddodd y Tad orchymmyn iddo i gyflawni gwaith ieuchdwriaeth.* Ni lefarodd o hono ei hun, ond y Tad yr hwn a'i hanfonodd ef, efe a roddodd orchymmyn iddo, beth a ddywedai, a pheth a lefarai. Joan 12, 49. Nid oedd neb yn dwyn ei einioes oddi arno, ond yr oedd yn ei doddi hi i lawr o hono ei hun, a hynny oblegid ei fod wedi cael gorchymmyn gan ei Dad. Joan 10, 18. Am hynny fe ddywed yr Apostol iddo roddi ei hun dros ein pechodau, fel i'n gwaredai oddiwrth y byd drwg presennol, yn ol ewyllys Duw. Gal. 1, 4. A hyn, meddai efe, yw ewyllys y Tad am hanfonodd i, o'r cwbl a roddes efe i mi, na chollwn ddim o hono, eithr bod i mi ei adgyfodi ef yn y dydd

diweddaf. Joan 10, 39. Oblegid hyn y mae y Tad, yn fynych yn fon am dano fel ei was. Ef. 42, 1. 49, 3. 53, 11. Ezech. 34, 23. Zech. 3, 8. Ac y mae y Tad, mewn amryw fannau yn cael ei ofod allan fel Duw Crist. Psal. 45, 7. Joan 20, 17. Eph. 1, 3. 1 Pet. 1, 3. Dat. 3, 12. Ac y mae yr apostol yn dywedyd mai pen Crist yw Duw. 1 Cor. 11, 3. 5. *Y mae y Tad wedi ei enneinio ef i'w swydd.* Yr ydym yn cael hanes, yn yr hen destament, am brophwydi, am offeiriaid, ac am frenhinoedd yn cael eu henneinio, pan y byddent yn cael eu neillduo i'w gwahanol swyddau. Gyda golwg ar y cyfryw arferiad, a'r diben o honi, y mae Crist yn dywedyd, Yspryd yr Arglwydd Dduw sydd arnaf; o herwydd yr Arglwydd a'm henneiniodd, i efangylu i'r rhai llariaidd. Ef. 61, 1. Dywedodd Petr hefyd wrth yr Juddewon, Ddarfod i Dduw wneuthur yn Arglwydd ac yn Grifft yr Jesu ag oeddynt hwy wedi ei groefhoelio. Act. 2, 36. Y mae y gair groeg *Crist* yn arwyddocau enneiniog; felly hefyd y mae y gair hebraeg *Messiah*. Yr oedd yr offeiriaid ac eraill dan yr hen destament yn cael eu henneinio ag olew, ond fe enneiniodd Duw Jesu o Nazareth a'r Yspryd glan, ac â nerth. Act. 10, 38. Ac y mae Joan yn dywedyd mai nid wrth fefur y mae Duw yn rhoddi iddo ef yr Yspryd. Joan 3, 34. Yr oedd Crist, trwy ei enneiniad, yn cael ei neillduo a'i gymhwyso i gyflawni ei swyddau cyfryngol: o herwydd yr oedd yr Yspryd a pha un y cafodd ei enneinio yn ei addurno a sancteiddrwydd tufewnol. Ef. 11, 2. â doethineb a gwybodaeth, Luc. 2, 40. a thosturi tu ag at ddyn, Act. 10, 38. ac â gallu i fyned trwy 'r gwaith. Ef. 11, 2. 6. *Y mae yr ysgrifbyrau yn dangos yn neillduol fod Crist wedi ei ofod gan Dawu yn mhob un o'i swahanol swyddau cyfryngol.* Os edrychwn arno fel *Prophwyd*, ni gawn weled mai yr Arglwydd a'i cyfododd o blith ei frodyr, Act. 3, 22. a ofododd ei enau fel cleddyf llym, Ef. 49, 2. ac a'i rhoddodd yn oleuni i'r cenhedloedd. Ef. 49, 6. Gosododd hefyd ei eiriau yn ei enau, Ef. 51, 16. gan lesaru yn y dyddiau diweddaf yn ei fab. Heb. 1, 1. Oblegid hynny y mae wedi hyspysu i'w gyfeillion pa bethau bynnag a glywodd gan ei Dad. Joan 15, 15. Wrth gymmeryd golwg ar ei swydd *offeiriadol*, ni welwn na ddarfu iddo ogoneddu ei hwn i fod yn archoffeiriad, ond iddo gael ei gyfenwi gan Dduw yn Archoffeiriad yn dragwydd, yn ol urdd Melchisedec. Hebr. 5, 5, 6, 10. A chan fod llw er sicrwydd, Hebr. 6, 16. fe dyngodd y Tad bod ei Fab yn offeiriad, yn dragwyddol. Psal. 110, 4. Heb. 7, 21. Dywedir, yn wir i'r diben i ddangos ei ewyllysgar gyd-syniad, iddo *roddi ei hun* yn bridwerth. 1 Tim. 2, 6. Ar yr un amfer y mae yr Apostol yn tyfiolaethu i Dduw ei ofod yn iawn trwy ffydd yn ei waed ef. Rhuf. 3, 25. Os bydd i ni ystyried ei *swydd frenhinol*, ni gawn weled fod Jehofah yn ei arddel fel ei frenin, ac wedi ei

osod ar Sïon ei fynydd sanctaidd. Pſal. 2, 6. Y mae yr Apostol yn dywedyd fod Duw wedi darostwng pob peth dan ei draed ef, ac wedi ei roddi yn ben uwchlaw pob peth i'r eglwys. Eph. 1, 22. A Chrïst ei hun a ddywedodd fod pob awdurdod yn y nef, ac ar y ddaiar wedi ei roddi iddo, Mat. 28, 18. a bod y Tad wedi rhoddi pob barn i'r Mab. Joan 5, 22. 7. *Fe ryngodd bodd i'r Tad drigo o bob cyflawnder ynddo ef*; Col. 1, 19. fel y byddai i'w bobl fod wedi eu cyflawni ynddo ef, yr hwn yw pen pob tywysogaeth ac awdurdod. Col. 2, 10. Y mae y Pſalmydd yn dywedyd iddo dderbyn rhoddion i ddynion, i.e. i rai cyndyn hefyd. Pſal. 68, 18. Ac y mae yn ddiamheuol na buasai Duw byth yn tryfori ynddo y bendithion mwyaf gwerthfawr i bechaduriaid, oni buasai ei fod yn Gyfryngwr o'i ofodiad ei hun.

Oddiwrth ddwyfol ofodiad Mab Duw i fod yn Waredwr i bechaduriaid ni allwn ddyfsgu, 1. *Fod Cariad yr Arglwydd tu ag at ddynol-ryw yn anrhaethol*. Cafodd yr angylion y rhai ni chadwafant eu trigfa eu hun eu cadw mewn cadwynau tragwyddol dan dywyllwch, mewn cyflwr hollol anobeithiol, i farn y dydd mawr. Jud. 6. Ond y mae dwyfol drugaredd wedi amlygu ffordd o waredigaeth i blant Adda. Canys Duw a ddanfonodd ei Fab i'r byd, nid i ddamnio'r byd, ond fel yr achubid y byd trwyddo ef. Joan 3, 17. 2. *Mawr yw ein rhwymau i ryfeddu a bod yn ddôlcbgar i'r Arglwydd, am ryngu bodd yn ei olwg i drefnu y fath Waredwr*. Pan yr oedd dyn yn hollol analluog i waredu ei hun, a phan nad oedd un llygad tosturiol i edrych arno, fe welodd Duw i fod yn dda i ofod ei unig anedig Fab, yn gyfammod pobloedd, ac yn iechydwriaeth hyd eithaf y ddaiar. Ef. 42, 6. 49, 6. 3. *Mawr yw'r annogaeth fydd gan bechadur i bwyso ar Jesu Grist*. O herwydd y mae Duw, yn ei ben-arglwyddiaeth, ei ddoethineb, a'i gariad wedi ei sylfaenu yn Sïon, yn sylfaen safadwy; am hynny ni allwn fod yn hyderus na waradwyddir neb o'r rhai a gredant ynddo. Ef. 28, 16. 1 Petr 2, 6. 4. *Mawr yw ffolineb a pherygly rhai nad ydynt yn gwnethur derbyniad o Jesu Grist*. Y neb sydd yn dirmygu Mab Duw sydd yn dirmygu yr hwn a'i hanfonodd ef. Luc. 10, 16. A'r hwn sydd heb gredu i'r Mab ni wel fywyd, eithr y mae digofaint Duw yn aros arno ef. Joan 3, 36. Canys nid oes iechydwriaeth yn neb arall. Aët. 4, 12. Ac nid oes aberth dros bechodau wedi ei adael mwyach; eithr rhyw ddifgwyl ofnadwy am farnedigaeth, ac angerdd tân, yr hwn a ddifai y gwrthwynebwyr. Heb. 10, 26, 27.

IV. SWYDDAU CYFRYNGOL CRIST.

I. EI SWYDD BROPHWYDOL.

PAN edrychom ar ddyn fel creadur syrthiedig, ni a'i gwelwn ym meddiant y tywyllwch, Col. 1, 13. a'i feddyliau wedi eu dallu gan Dduw y byd hwn. 2 Cor. 4, 4. Nid oes neb gan hynny, oddieithr ei fod, yn ol iaith yr apostol, Eph. 5, 8. yn dywyllch, a feddwl y dichon y fath greadur wybod pethau Duw, heb gael ei ddysgu gan ryw un a fyddo yn gymmwys i ofod allan feddwl yr Arglwydd. 1 Cor. 2, 11. Oddi ymma yr ymddengys yr amgenrheiddrwydd i Jesu Grifft, yr hwn sydd wedi ei drefnu i fod yn Gyfryngwr trwy yr hwn y mae dyn i gael ei adferu, i wneuthur yn adnabyddus i bechadur yr hyn a berthyn i'w iechydwrriaeth. Ac yn y cyflawniad o'r gwaith pwyfsg hwn trwyddo ei hun yn berfonol, yn gystal a thrwy weinidogaeth eraill yn ei enw, y mae Mab Duw yn ymddangos fel Prophwyd mawr yr Eglwys. I'r diben i gael iawn olwg ar y rhan hon o waith y Gwaredwr ni gawn ddal sylw ar ysgrythyrol arwyddocad y gair Prophwyd. Wedi hynny ni gawn ddangos fod Crist yn Brophwyd. Yna fe fydd i ni ystyried rhai o'r enwau a arferir yn yr ysgrythyrau pan y maent yn son am dano fel Prophwyd. Yn ganlynol, ni gawn ystyried ei waith fel Prophwyd, ynghyd a'r modd y mae yn ei gyflawni. Ac yn olaf ni gawn gymmeryd golwg ar ei gymmwysfder i'w fwydd ynghyd a'i ragoriaeth ar bob Prophwyd arall.

I. *Ni gawn ystyried arwyddocad y gair Prophwyd.* Y mae y gair yn cael ei arfer mewn amryw olygiadau, ond yn fwy na neillduol y mae yn arwyddocau, 1. *Un a fyddo yn cael amlygiad o feddwl yr Arglwydd.* Dywedodd yr Arglwydd wrth Aaron a Miriam, Os bydd Prophwyd yr Arglwydd yn eich mysg, mewn gweledigaeth yr ymhylbyfaf iddo neu mewn breuddwyd y llefaraf wrtho. Num. 12, 6. Am hynny y Prophwyd a elwid gynt yn *Weledydd*. 1 Sam. 9, 9. Y mae Gad y Prophwyd yn cael ei alw *Gweledydd* Dafydd. 2 Sam. 24, 11. A phan yr oedd Amazia yn gorchymyn i'r prophwyd Amos ymadael o Israel, yr oedd yn dywedyd *Ti Weledydd*, dos ymmaith i wlad Juda. Am. 7, 12. Y mae yn debygol y perthyn i brophwyd i weled beth ydyw meddwl yr Arglwydd. Dymma fel y mae yr apostol yn son am ddadguddiad yn cael ei wneuthur i'r prophwydi yn eglwys Corinth. 1 Cor. 14, 29, 30. 2. *Un a fyddo yn dehongli meddwl yr Arglwydd pan y byddo wedi cael ei amlygu.* Yr oedd Aaron yn brophwyd i Moses, Ex. 7, 1. oblegid ei fod yn lle genau iddo i lefaru

droffo wrth y bobl: Ex. 4, 16. ac wrth Pharaö. Ex. 7, 2. 3. *Un a fyddo yn rhag-ddywedyd petbau i ddyfod.* Darfu i Agabus, fel prophwyd, arwyddocau y byddai newyn mawr dros yr holl fyd: Aët. 11, 27, 28. ac y byddai i'r Juddewon rwymo Paul yn Jerusalein, a'i draddodi i'r cenhedloedd. Aët. 21, 10, 11. 4. *Un a fyddo yn amlygu petbau dirgel, er y byddant wedi myned heibio.* Pan yr oedd Crist yn dywedyd i'r wraig o Samaria fod pump o wyr wedi bod ganddi, ac nad oedd yr un oedd ganddi yr amser hwnnw yn wr iddi, y mae hitheu yn ei ystyried fel dieithr anadnabyddus o'i hamgylchiadau hi yn dywedyd, Arglwydd mi welaf mai Prophwyd wyt ti. Joan 4, 19. 5. *Un a fyddo yn gwneutbur gwyrthiau.* Pan yr oedd y pum mil wedi cael eu porthi mewn modd gwyrtiol, hwy a ddywedafant, Hwn yn ddiau yw y Prophwyd oedd ar ddyfod i'r byd. Joan 6, 9, 14. A phan yr oedd mab y wraig weddw o Nain wedi cael ei godi o farw i fyw, Dywedodd pawb, Prophwyd mawr a gyfododd yn ein plith. Luc 7, 11, 16. 6. *Un a fyddo yn moliannu yr Arglwydd mewn cân,* Dymma fel yr oedd Meibion Asaph, Heman a Jeduthun yn prophwydo ar y delyn i foliannu ac i glodfori yr Arglwydd. 1 Chron. 25, 1, 3. Fe ddichon mai yn yr ystyr ymma y mae y gair i'w ddeall. 1 Cor. 11, 4, 5.

II. *Y mae yn eglur fod Crist yn Brophwyd.* 1. *Y mae amryw o brophwydoliaethau yr ben destament yn son am dano fel prophwyd.* Dywedodd Moses wrth Israel, Yr Arglwydd dy Dduw a gyfyd i ti, o'th blith dy hun, o'th frodyr dy hun brophwyd megis finneu. Deut. 18, 15. Dywedodd y Tad wrtho, rhoddaf di yn gyfammod pobl, ac yn oleuni cenhedloedd. Ef. 42, 6. A Christ-ei hun a ddywed, Yr Arglwydd a'm henneiniodd i efangylia i' rhai llariaidd, &c. Ef. 61, 1, 2. 2. *Yr oedd llawer yn edrych arno fel prophwyd.* Yr oedd y dyn a fuasai yn ddall yn meddwl mai prophwyd oedd efe. Joan 9, 17. Yr oedd y torfeydd yn ei gymmeryd ef fel prophwyd. Mat. 21, 46. Luc 7, 16. Joan 6, 14, 7, 40. Ac er oedd ei ddisgyblion yn ei gyfrif yn wr o brophwyd, er ei fod wedi ei osod i farwol-aeth. Luc 24, 19. 3. Yr oedd Crist yn cymmwyso atto ei hun, yr yf-grythyrau oedd yn son am y Gwardwr fel Prophwyd: Luc 4, 18, 21. Ac yn dywedyd mai diben ei ddyfodiad i'r byd oedd fel y byddai iddo dystiolaethu i'r gwirionedd. Joan 18, 37. 4. Cafodd ei arddel fel prophwyd, trwy lais o'r nef. Gorchymynnodd Moses i Israel wrando ar y prophwyd a gyfodai yr Arglwydd iddynt. Deut. 18, 15. A dywedodd llef o'r cwmwl, Hwn yw fy anwyl Fab yn yr hwn y'm boddlonwyd, Gwrandewch arno ef. Mat. 17, 5.

III. *Y mae yr yf-grythyrau yn arfer amryw o eiriau wrth osod Crist allan yn ei swydd brophwydol.* 1. *Angel y cyfammod.* Mal. 3, 1. Arwyddocad y gair Angel yw un wedi ei anfon. Cafodd Crist ei anfon i roddi cyflawn

amlygiad o'r cyfammod, ac i gyhoeddi heddwch a maddeuant i'w bobl. Wrth ystyried yr enw hwn, ni allwn weled pa fodd yr oedd Agar yn galw angel yr Arglwydd yn Dduw. Gen. 16, 7, 13. 2. *Apostol ein cyffes.* Heb. 3, 1. Y mae yr enw hwn o'r un arwyddocad a'r gair Angel. 3. *Atbro.* Mat. 23, 8, 10. Y mae yr enw hwn yn dangos mai rhan o'i waith yw dysgu ei bobl. 4. *Cyngborwr.* Llawer o gynghorion gwerthfawr y mae yn roddi i bechaduriaid. Dat. 3, 18. 5. *Doethineb.* 1 Cor. 1, 30. Y mae nid yn unig yn anfeidrol ddoeth, ond hefyd yn ffynnon o ddoethineb i'w bobl. 6. *Gair Duw.* Dat. 19, 13. Fel y mae gair dyn yn amlygu ei feddwl, felly y mae Duw yn hybysu ei ewyllys trwy lefaru yn ei Fab. Heb. 1, 1. 7. *Goleuni i'r byd.* Joan 8, 12. Gwir oleuni. Joan 1, 9. Y mae yn oleuni i oleuo'r cenhedloedd. Luc. 2, 32. trwy ddyfsgu yr hyn na allasai rhedw a manteision dynol byth ddyfod a dynion i adnabyddiaeth o honym. 8. *Gweinidog i'r enwaediad.* Rhuf. 15, 8. At ddefaid cyfrgolledig ty Israel y cafodd ei anfon yn ei weinidogaeth berfonol. Mat. 15, 24. 9. *Gwirionedd.* Joan 14, 6. Y mae dwyfol wirionedd wedi ei dryfori ynddo, ac yn cael ei gyhoeddi ganddo. 10. *Haul cyfarwnder.* Mal. 4, 2. Pan fyddo ei athrawiaeth yn tywynnu ar fydd tywyll, bydd i'r rhai oedd yn eistedd mewn tywyllwch ym mro a chysgod angen, weled goleuni mawr. Mat. 4, 16, 17. 11. *Cennad o Ladmerydd,* neu Ddehonglwr, un o fil i fynegi i ddyn ei uniondeb. Y mae yn dehongli dyfnion bethau Duw, dirgelion y cyfammod newydd, a rhyfeddodau rhagluniaeth a gras. 12. *Seren forau eglur.* Dat. 22, 16. Pan y byddo yn ymddangos y mae y tywyllwch yn cilio, ac y mae lle i ddisgwyl am ragor o oleuni. 13. *Tyst i'r bobl.* Ef. 55, 4. Yr hyn a welodd efe ac a glywodd hynny y mae efe yn dystiolaethu. Joan 3, 32. Ac yn y cyfan y mae yn dyst fyddlon a chywir. Dat. 3, 14. Os bydd i ni ddal sylw manwyl ar yr enwau hyn a'r cyffelyb, ac os craffwn ar ysgrythyrol arwyddocad y gair Prophwyd, fe fydd yn gryn gynnorthwy i ni tu ag at ddeall.

IV. Pa beth yw gwaith Crist fel Prophwyd.

I. *Y mae wedi rhoddi amlygiad perffaith o ewyllys Duw.* Yr unig anedig Fab, yr hwn fydd ym mynwes y Tad, hwnnw a'i hybysodd ef. Joan 1, 18. Y mae hyn yn drugaredd neillduol canys nid edwyn neb y Tad ond y Mab, a'r hwn yr ewyllysio y Mab ei ddatguddio iddo. Mat. 11, 27. Fe ddywedodd i'r byd y pethau a welodd gan yr hwn a'i hanfonodd. Joan 8, 26. Ac fe hybysodd i'w gyfeillion bob peth ar a glywodd gan ei Dad. Joan 15, 15. Fe hybysodd enw ei Dad i'r bobl a roddwyd iddo allan o'r byd: Joan 17, 6. ac a roddodd iddynt y geiriau a roddasai y Tad iddo. adn. 8. Wrth gyflawni y rhan hon o'i waith, 1. Fe ofododd allan

ysprydolrwydd y gyfraith foefol. Mat. 5, 17, &c. Gwnaeth hyn i'r diben i ddangos mor gamsyniol oedd golygiadau y Phariseaid, ac i amlygu i ddyn ei euogrwydd, ac i'w argyhoeddi o'i wendid, fel y byddai iddo ffoi at Gyfryngwr am fywyd a diogelwch. 2. Fe bregethodd yr efengyl, gan amlygu ffordd o iechydwriaeth i bechaduriaid colledig. Heb. 2, 3. Joan 3, 16, 6, 40. 3. Rhoddodd amryw gyfarwyddiadau newyddion mewn perthynas i addoliad crefyddol. Bydd i hyn gael ei ystyried pan y delom i gymmeryd golwg arno yn ei fwydd frenhinol.

II. *Fe esponiodd yr hyn oedd wedi ei amlygu o'r blaen.* Yr oedd llawer wedi ei ddywedyd am dano trwy Moses a'r Prophwydi eraill; ond nid oedd ei ddisgyblion yn amgyffred meddwl yr Ysryd Glan yn y prophwydoliaethau. Am hynny, gan ddechreu ar Moses a'r holl brophwydi, efe a esponiodd iddynt yn yr holl ysgrythyrau, y pethau am dano ei hun. Luc 24, 27. A phan yr oedd efe ei hun wedi llefaru wrth y torfeydd mewn damhegion, fe ddarfu iddo eu hegluro i'w ddisgyblion i'r rhai y rhoddwyd gwybodaeth o ddirgelion teyrnas nesoedd. Mat. 13.

III. *Fe roddodd ddigonol brawf i gadarnhau gwirionedd ei athrawiaeth.* 1. *Trwy amrywionl wrythiau.* Yr oedd yn wr o brophwyd galluog mewn gweithred a gair ger bron Duw a'r holl bobl. Luc 24, 19. Ond y mae hyn wedi ei ystyried yn barod. 2. *Trwy rag-ddywedyd pethau i ddyfod.* Y pethau hyn meddai efe wrth ei ddisgyblion, a ddywedais i chwi, fel pan ddol yr awr, y cofioth hwynt, ddarfod i mi ddywedyd i chwi. Joan 16, 4. Ond y mae hyn hefyd wedi ei ystyried o'r blaen.

IV. *Y mae yn peri i'w bobl ddeall yr ysgrythyrau.* Yna yr agorodd efe eu deall hwynt fel y deallent yr ysgrythyrau. Luc 24, 45. Efe a roddes i ni feddwl fel yr adnabyddom yr hwn fydd gywir. 1 Joan 5, 20. Oni bai hyn ni byddai ei athrawiaeth o fawr leshad; canys y dyn anianol nid yw yn derbyn y pethau fydd o Ysryd Duw. 1 Cor. 2, 14.

V. *Y mae yn gwneuthur y gwirionedd yn effeithiol i'r rhai fydd yn ei glywed.* Y mae ei eriau yn yspryd ac yn fywyd. Joan 6, 36. Dymma fel yr oedd y Corinthiaid yn llythyr Crist, wedi ei ysgrifennu, nid ag ingc, ond ag Ysryd y Duw byw; nid mewn llechau cerrig, eithr mewn llechau cnawdol y galon. 2 Cor. 3, 3.

VI. *Fe gymbwysodd ac a anfonodd trauill, yn ei enw, i draddodi meddwl Duw i'w gyd-greaduriaid.* 1. *Y prophwydi dan yr hen destament,* Y mae Petr yn dywedyd mai Ysryd Crist oedd ynddynt. 1 Pet. 1, 10, 11. 2. *Yr apostolion dan y testament newydd,* Fe anfonodd yn gyntaf y deuddeg. Mat. 10, 1, 15. wedi hynny y deg a thrugain. Luc 10, 1, 16. Ac fe anfonodd y deuddeg drachefn, ar ol ei adgyfodiad. Joan 20, 21. Ac ar ol derchafu i'r uchelder, fe roddodd rai yn apostolion, a rhai yn broph-

wydi, a rhai yn efangylwyr, a rhai yn fugeiliaid, ac yn athrawon. Eph. 4. 11. Y mae y rhai'n yn genhadau dros Grifft, ac yn ersyn drosto. 2 Cor. 5. 20.

VII. *Ni garwn ystyried y dull a'r modd y mae Crist yn cyflawni sawydd Prophwyd.* Ymma ni allwn ddal sylw ar ei ffyddlondeb, ei ddoethineb, ei zel at ogoniant Duw, ei gariad at ddyn ynghyd a'r awdurdod oedd yn cyd fyned â'i ddyfgeidiaeth. 1. *Fe gyflawnodd Crist ei waith fel Prophwyd yn y modd mwya ffyddlon.* Moses yn wir a fu ffyddlon yn ei holl dy ef; megis gwas, er tyfiliolaeth i'r pethau oedd i'w llefaru; eithr Crist, megis Mab ar ei dy ei hun. Heb. 3. 5, 6. Fe hyspysodd i'w ddisgyblion *bob peth* ar a glywodd gan ei dad. Joan 15. 15. Yr oedd ei *ddiwydrwydd* yn hynod. Wrth ddarllen yr efangylwyr ni welwn ei fod yn pregethu yn y Synagogau. Marc 6. 2. yn y deml. Mat. 26. 55. yn y dinafoedd a'r pentrefydd. Marc 6. 6. Luc 8. 1. ar y mynydd. Mat. 5. 1, 2. wrth lan y môr, ac allan o long. Marc 4. 1. Mat. 8. 2. mewn tai annedd, ac yn yr heolydd. Joan 13. 14, 15, 16. Luc 13. 26. Iê fe ddywedir ei fod yn pregethu yn y Synagogau trwy holl Galilea. Marc 1. 39. Yr oedd hefyd yn *neillduol ddi-dderbyn wyneb* yn ei weinidogaeth. Nid oedd arno ofal rhag neb, oblegid nid oedd yn edrych ar wyneb dynion. Mat. 22. 16. Gellir gweled hyn yn eglur iawn yn ei waith yn llym argyoeddi y Phariseaid, yr Ysgrifennyddion, a'r Cyfreithwyr, ac yn cyhoeddi gwae uwch eu pennau. Luc 11. 37, 54. Gwel hefyd. Mat. 11. 20. 24. Luc 13. 1, 5. 2. *Y mae doethineb digryffelyb i'w gweled yn yr hyn a lefarodd.* Hawdd yw gweled hyn yn ei ddamhegion, trwy y rhai yr oedd yn dwyn ei elynion i gondemnio eu hunain. Mat. 21. 28, 46. Ond yn neillduol yn yr ymddiddanion a fu rhyngddo a'r Ysgrifennyddion a'r Phariseaid. Pan yr oeddynt, yn y modd mwya dichellgar, yn ceisio ei faglu yn ei eiriau, yr oedd ei atebion yn peri i'r torfeydd synnu, ac yn toi ei wrth-wynebwyr â chywilydd. Gwel Mat. 21. 23, 27. 22. 15, 22. 3. *Yr oedd yn llawn o gariad at ei Dad, ac o zel dros ei ogoniant.* Nid oedd yn ceisio ei ogoniant ei hun. Joan 8. 50. Ar ol bod yn hir a manwyl ymddiddan a'r wraig o Samaria, am y pethau mwya 'u pwys, fe ddywedodd wrth ei ddisgyblion, Fy mwyd i yw gwneuthur ewyllys yr hwn am hanfonodd. Joan 4. 34. 4. *Yr oedd yn dangos y cariad mwyafl at ddyn.* Fe gafodd ei anfon i bregethu i'r tlodion, i iachau 'r drylliedig o galon, i bregethu gollyngdod i'r caethion, &c. Luc 4. 18. Oddi ar yr egwyddor hon yr oedd yn llefaru mor eglur am bethau o dragywyddol bwys fel na's gallasai neb ei gam gymmeryd. Dywedodd yn eglur fod yn rhaid i ddyn gael ei ail eni. Joan 3. 3, 5. credu yn y mab. Joan 6. 40. cael cyfiawnder helaethach na chyfiawnder y 'sgrifennyddion a'r Phariseaid. Mat. 5. 20.

ymwadu ag ef ei hun, cyfodi ei groes, a chanlyn Crist. Mat. 16, 24. ymadael a'r pechodau a fyddai fel braich neu lygad dehau. Mat. 5, 29, 30. a charu Crist uwchlaw pob peth. Mat. 10, 37, 38. 5. *Yr oedd yn llefaru gyd a mawredd ac awdurdod rhyfeddol.* Iaith y prophwydi eraill oedd, Fel hyn y dywed yr Arglwydd. Ond arfer Crist oedd dywedyd, Yn wir yn wir, meddaf i chwi. A phan yr oedd wedi gorphen ei bregeth ar y mynydd, fe lynnodd y torfeydd wrth ei ddysgeidiaeth ef, canys yr oedd efe yn eu dysgu hwynt fel un ag awdurdod ganddo, ac nid fel yr ysgrifennyddion. Mat. 7, 28, 29. Ac yr oedd y swyddogion a yrrafid i'w ddal yn gorfod dywedyd, Ni lefarodd dyn erioed fel y dyn hwn. Joan 7, 46.

VIII. *Y mae Jezu Grist yn neillduol gymmwys i fod yn Brophwyd.* Ymddengys hyn wrth ystyried ei fod, 1. *Yn wir Dduw.* 1. Joan 5, 20. Ym mynwes y Tad. Joan 1, 18. fel cyfaill mynwesol, yn hyspys o'i feddwl a'i gyngor. O herwydd hyn y mae yn gwybod, mewn modd anffaeledig, pa beth sydd wirionedd, a pha wirioneddau sydd yn angenrheidiol i'w dadguddio i'w bobl. Canys y mae holl drysorau doethineb a gwybodaeth yn guddiedig ynddo. Col. 2, 3. 2. *Yn wir ddyn.* Yr oedd yn Brophwyd wedi ei gyfodi i Israel o'u plith eu hun o'u brodyr. Deut. 18, 15. Dywedodd yr Juddewon, wrth Moses, yn Horeb, Llefara di wrthym ni, a ninnau a wrandawn; ond na lefared Duw wrthym, rhag i ni farw. Ex. 20, 19. Eithr gan fod Crist yn wir ddyn, nid yw ei arswyd yn dychrynu. Job 33, 7. 3. *Wedi ei enneinio ag Yspryd yr Arglwydd,* i'r diben i gyflawni swydd prophwyd. Ef. 61, 1, 2. Rhoddodd Duw ei eiriau yn ei enau. Deut. 18, 18. Ac yr oedd yn llefaru yr hyn a welodd gan ei Dad. Joan 8, 38. — Gan ei fod mor gymmwys i'w swydd nid yw ddim yn rhyfedd fod,

IX. *Mab Duw yn rhagori ar bob prophwyd arall.* Rhaid yw iddo haenori ym mhob peth. Col. 1, 18. 1. Yr oedd y prophwydi eraill yn lefaru ac yn ysgrifennu llawer am y Prophwyd hwn. Luc 24, 44. Joan 1, 45. Ie i hwn y mae yr holl brophwydi yn dwyn tyftiolaeth. Aët. 10, 43. 2. Ni ddarfu i un prophwyd arall gael ei anfon mewn modd mor ogoneddus. Yr oedd y nef yn agored, a'r Yspryd yn dsegyn arno mewn modd gweledig, a llais o'r nef yn ei gyhoeddi. Mat. 4, 16, 17. Ac nid wrth sefwr y rhoddodd Duw iddo ef yr Yspryd. Joan 3, 34. 3. Nid oedd y Prophwydi eraill ond cenhadau y Prophwyd hwn. Ei Yspryd ef oedd yn llefaru yn y Prophwydi dan yr hen destament. 1 Pet. 1, 11. Efe hefyd a roddodd rai yn brophwydi ar ol ei esgyniad i'r nefoedd. Eph. 4, 11. 4. Ni bu erioed Brophwyd cyffelyb i Grist yn ei wybodaeth. Y mae holl drysorau doethineb a gwybodaeth yn guddiedig ynddo ef. Col. 2, 3. Ac nid oes creadur an-amlwg yn ei olwg ef. Heb. 4, 13. O her-

wydd y mae yn chwilio y calonnau a'r arennau. Dat. 2, 23. 5. Yr oedd y prophwydi eraill fel gweision, yn llefaru yn enw yr Arglwydd. Ond Crist, fel Ffynnon dwyfol wirionedd, yn dywedyd yn gyffredin, Yn wir yn wir, meddaf i ti neu meddaf i chwi. Joan 3, 3. 5. 6. 26. 32, 47, 53. 6. Yr oedd y Prophwyd hwn, nid yn unig yn llefaru fel na lefarasai neb o'i flaen, ond hefyd yn medru agor deall y rhai oedd yn gwrando arno. Luc. 24, 45. Yn hyn ym mhllith pethau eraill yr oedd yn llefaru fel un ag awdurdod ganddo. Mat. 7, 29.

Y mae iawn olwg ar fwydd brophwydol yr Arglwydd Jesu yn dangos, 1. Bod crefydd Crist yn cynnwys pob peth angenrheidiol i'w bobl gredu ac ymarferyd. Y mae wedi hyfysu pob peth ar a glywodd gan ei Dad. Joan 15, 15. 2. Rhyfyg yw dwyn i mewn athrawiaethau crefyddol, a gofyn i ddynion i gyflawni mewn ffordd o addoliad, ar na ddysgodd Crist. 3. Ni's gallwn edrych ar un athrawiaeth fel gwirionedd os na fydd yn deilwng o Grist. 4. Yr angenrheidrwydd o fanwyl chwilio yr ysgrythyrau sanctaidd: yn y rhai'n y mae meddwl Crist. 5. Y mae yn ddyledswydd ar bawb i wrando ar yr hyn a lefarir gan Jesu Grist. Deut. 18, 15. 6. Mawr yw perygl y rhai a droant y glust fyddar at ei eiriau. Pob enaid ni wrandawo ar y prophwyd hwnnw a lwyr ddifethir o blith y bobl. Act. 3, 23.

II. SWYDD OFFEIRIADOL CRIST.

Wrth edrych i'r ysgrythyr sanctaidd ni gawn weled bod Juddewon a Chenhedloedd dan bechod, a'r holl fyd yn euog o flaen Duw. Rhuf. 3, 9, 19. A chan fod dyn dan rwyman gwaftadol i gydymffurfio ag ewyllys ei Greawdwr, nid yw yn bosibl i un o'i weithredoedd fod yn iawn am y trosedd lleiaf. A chan ei fod wedi gwrthryfela yn erbyn Bod o anfeidrol fawredd, y mae yn eglur na ddichon dioddef unrhyw boenau a all creadur ddal i fynu tanynt, byth haeddu adferiad o heddwch y Duw sydd yn hanfodol bur a chyfiawn. Oblegid hynny, gan fod yr Arglwydd yn troi ymmaith angerdd ei ddigofaint oddiwrth fyrddiynau ag oedd yn agored i'w dragywyddol anfoddlonrwydd, y mae yn rhaid ei fod naill ai yn maddeu heb gael un iawn, neu yn cael ei foddloni gan ryw un ag fydd, o gariad, yn sefyll yn lle 'r troseddwr. Y mae gair y gwirionedd yn dangos bod Duw yn maddeu anwiredd a chamwedd, a phechod. Ex. 34, 7. ond ei fod yn maddeu er mwyn Crist. Eph. 4, 32. yr hwn fydd *Arch-offeiriad* ffyddlon mewn pethau yn perthyn i Dduw, yn gwneuthur cymmod dros bechodau 'r bobl. Heb. 2, 17. Gan fod y gwirionedd

hwn yn dwyn y berthynas mwyaf agos â gogoniant Duw, ac a dedwydd-
wch eneidiau, y mae yn ddi-amheuol ei fod yn deilwng o'n sylw mwyaf
manwyl. I'r diben, gan hynny i gael adnabyddiaeth o'r ffordd o wared-
igaeth trwy yr Arglwydd Jesu, ni gawn gymmeryd golwg ar yr hyn
sydd yn dangos ei fod yn offeiriad, yna ni gawn ddangos ei fod yn
offeiriad tra yr ydoedd ar y ddaiar: wedi hynny ni gawn ystyried ei
waith fel offeiriad: ac yn y lle olaf ni gawn sylwi ar ei ragoriaeth ar off-
eiriad eraill.

I. *Y mae yr Arglwydd Jesu yn wir Offeiriad.* Y mae duwiolion yn cael
eu galw yn offeiriad i Dduw. Dat. 1, 6. ac yn frenhinol offeiriadaeth.
1 Pet. 2, 9. o ran eu bod yn rhoddi eu cyrph yn aberthau byw sanctaidd,
cymmeradwy gan Dduw. Rhuf. 12, 1. ac yn aberthu iddo aberth moliant.
Psal. 116, 17. Ond ni fyddai ddim yn briodol i ddywedyd am y rhai'n
eu bod yn wir offeiriad. Ond y mae gennym seiliau cadarna i ddywedyd
hynny am Jesu Grist. Ymddengys hyn yn eglur oddiwrth yr amryw
ystyriaethau canlynol. 1. *Fe rag ddywedwyd y byddai iddo fod yn Offeiriad.*
Dywedodd Zechariah y byddai y gwr a'i enw Blaguryn yn Offeiriad ar
ei frenhin-faingo, Zech. 6, 12, 13. 2. *Fe gafodd ei alaw gan Dduw i fod
yn Arch-offeiriad.* Heb. 5, 4, 5. Ie, y mae yr Arglwydd yr hwn nid
edifarha wedi tyngu, gan ddywedyd, Ti wyt offeiriad yn dragywyddol
yn ol urdd Melchisedec. Psal. 110, 4. Heb. 5, 6, 10. 3. *Y mae wedi dy-
fod yn Arch-offeiriad y daionus beibau a fyddent.* Heb. 9, 11. 4. *Y mae yn
atub i'r darluniad a rydd yr apostol o Arch-offeiriad.* Heb. 5, 1. Y mae wedi
ei gymmeryd e blith dynion. Deut. 18. Heb. 7, 13, 14. Y mae wedi ei
osod dros ddynion y pethau sydd tu ag at Dduw, hynny yw, y mae
yn lle dynion yn cyflawni y pethau sydd tu ag at Dduw. Ac y mae
yn offrymmu rhoddion ac aberthau dros bechodau. Heb. 8, 3. Ac fe
ddichon dofturio wrth y rhai sy mewn anwybodaeth ac amryfuedd. Heb.
5, 2, 2, 18, 4, 15. 5. *Fe briodolir iddo bob rhan o'r gwaith a berthynai
i'r offeiriad Juddewig, yn neillduol aberthu ac eiriol.* Heb. 7, 27, 9, 24.
Bydd i hyn gael eu ystyried ym mhellach pan y delom i gymmeryd golwg
ar waith Crist fel offeiriad. 6. *Y mae yr apostol yn annog yr Hebraid i lynu
yn eu proffes oddi ar yr ystyriaeth fod Crist fel offeiriad yn rbagori ar Aaron a'i
seibion.* Heb. 4, 15, 10, 21, 23.

II. *Yr oedd Crist yn offeiriad tra yr oedd ar y ddaiar.* Y mae y rhai sydd
yn meddwl na ddarfu i Grist offrymmu ei hun yn aberth dros bechod, yn
addef ei fod yn offeiriad ar ol ei esgyniad i'r uchelder, ond nid ydynt yn
golygu iddo wneuthur dim fel offeiriad tra y bu yn aros ar y ddaiar.
Gan fod athrawiaeth ogoneddus aberth Crist yn ymddibynnu cymmaint
ar y pwngc hwn, nid allan o le fyddai ystyried pa fail sydd gennym i

gredu fod Crist yn offeiriad tra yr oedd ar y ddaiar. 1. Yr oedd yr offeiriad Juddewig y rhai oeddynt yn gyfgodau o Grift yn wir offeiriad cyn myned i mewn i'r cyfsegr. 2. Y mae pob Arch-offeiriad wedi ei ofod i offrymmu aberthau dros bechod. Heb. 5, 1. a lle y mae un aberth yno y mae yr offeiriad, Y mae aberth Crist yn ateb i'r hyn oedd yr offeiriad yn ei wneuthur yn feunyddiol trwy ladd yr aberth. Heb. 7, 27. Yr oedd yn aberth pan y rhoddodd ei hun drosom. Eph. 5, 2. hynny yw, i farwolaeth. Rhuf. 4, 25. 3. Y mae gwaith Crist yn offrymmu ei hun yn cael ei gyfrif yr un peth a'i waith yn dioddef. Heb. 9, 25, 26. 4. Y mae wedi aberthu ei hun pan yr ymddangosodd, a phan y dugodd ym-maith bechod, ond yr oedd hyn ar y pren. 1 Pet. 2, 24. 5. Y mae yr apostol yn son am farw unwaith, ac am Grift yn offrymmu ei hun unwaith, fel pethau yn dwyn tebygolrwydd i'w gilydd. Heb. 9, 27, 28. 6. Yr oedd fel Arch-offeiriad yn gwneuthur cymmod dros bechodau i'r bobl. Heb. 2, 7. Ond fe ddywed yr apostol mai trwy ei farwolaeth y mae pechaduriaid yn cael eu heddychu â Duw. Rhuf. 5, 10. 7. Y mae offrymmiad corph Jesu unwaith yn cael ei ofod mewn cyferbyniad i'w eisteddiad ar ddeheu-law Duw. Heb. 10, 10, 12. Pan yr oedd Crist yn myned i'r nefoedd yr oedd yn myned i mewn i'w orphwysfa. Heb. 4, 10. yr oedd ei waith wedi ei orphen. Joan 17, 5.

III. *Gwaith Crist fel Offeiriad.* Y mae yn amlwg oddiwrth amryw rannau o'r ysgrythyrau, ac yn neillduol oddiwrth y llythyr at yr Hebreaid bod yr offeiriad Juddewig yn gyfgodau o Grift yr Arch-offeiriad mawr ar dy Dduw. Oblegid hynny nid anghymmws fydd treulio ychydig amser i gymmeryd golwg ar waith Aaron a'i feibion yn ol cyfraith Moses. Yr oedd gan Aaron, fel Arch-offeiriad rai pethau i'w cyflawni ar nad oeddynt yn perthyn i'r offeiriad yn gyffredinol. Ond nid oes un angen-rheidrwydd i ddal fylw ar waith y naill a'r llall o'r naill tu, oblegid fod Jesu Grift yn cael ei alw weithiau yn Offeiriad, ac weithiau yn Arch-offeiriad.

Ym mhilith pethau eraill ni welwn fod yr Offeiriad, 1. I offrymmu aberthau i'r Arglwydd. 2 Chron. 29, 21, 24. derbyn eu gwaed a'i daen-ellu ar yr allor. adn. 22. 2. Llosgi yr anner goch â lludw yr hon yr oedd dwfr neillduaeth yn cael ei wneuthur. Num. 19, 3, 5. 3. Arogl-darthu i'r Arglwydd ar allor yr arogl-darth. 2 Chron. 26, 18, 19. 4. Myned unwaith yn y flwyddyn heibio i'r wahanlen i wneuthur cymmod, trwy daenellu gwaed yr aberth o flaen y drugareddfa. Lev. 16. 5. Gosod bara ar y bwrdd ger bron yr Arglwydd bob Sabbath. Lev. 24, 5, 9. 6. Trefnu y lampau ar y canwyll-bren pur bob amser. Lev. 24, 3, 4. Ex. 32, 7, 8. 7. Cadw gwiliadwriaeth yn nhŷ yr Arglwydd. 1 Chron.

9, 13. Iē, yr oedd olew y goleuni, yr arogl-darth peraidd, y bwyd-offrwm gwaftadol, olew yr enneiniad, a goruchwiliaeth yr holl dabernacl, a'r hyn oll oedd ynddo, yn y cyffegr, ac yn ei ddodrefn yn perthyn iddynt. Num. 4, 16. 8. Dysgu deddfau yr Arglwydd i Israel. Lev. 10, 11. Ezec. 44, 23. Mal. 2, 7. a dangos rheol barnedigaeth mewn achosion dyrus. Deut. 17, 8, 9. 9. Barnu mewn perthynas i'r gwahan-giwyfus. Lev. 13. 10. Gosod pris ar bersonau a phethau wedi eu haddunedu. Lev. 27. 11. Profi pa un ai diniweid ai euog fyddai gwragedd pan fyddai eu gwyr yn eiddigeddus. Num. 5, 11, 31. 12. Canu ar yr ut-gyrn arian i alw y gynnulleidfa ynghyd, i roddi alarwm wrth fyned i ryfel, ac i gyhoeddi gwyliau gosodedig. Num. 10, 1, 10. 13. Bendithio'r bobl. Num. 6, 23, 27.

Yn awr, gan fod yr Offeiriaid hyn yn gyfsgodau o Jesu Grist, a chan fod y sylwedd bob amser yn rhagori ar y cyfsgod, y mae gennym le i feddwl fod yr Offeiriad yn ol urdd Melchisedech, yn cyflawni, ar ran ei eglwys, yr hyn ag oedd yn cael ei ddal allan trwy yr hyn oedd yn cael ei wneuthur gynt gan feibion Levi. Ac nid anhawdd fyddai dangos fod yr hyn ag oedd pob rhan o waith yr offeiriaid Juddewig yn arwyddocau, wedi cael ei gyflawni gan Arch-offeiriad y daionus bethau i ddyfod: Ac nid anfuddiol fyddai ystyried y modd yr oedd Offeiriadaeth y Cyfryngwr yn cael ei gosod allan trwy weinidogaeth Aaron a'i feibion. Ond fe wna'r hyn ein harwain i facs neillduol o helaeth: oblegid hynny, gan adael y gydmariaeth rhwng Crist ac Aaron o'r neill-du, ni gawn ddal sylw ar yr *hyn a wnaeth* Crist fel Offeiriad trwy offrymmu ei hun yn aberth i'r diben i fod yn iawn dros bechod, ac ar yr hyn y mae y mae yn ei wneuthur yn *barhaus*, trwy eiriol dros y troseddwy.

I. IAWN CRIST.

Pe na byddai ond un o'r athrawiaethau a amlygir trwy ddwyfol ddadguddiad yn haeddu difrifol ystyriaeth, fe debygid mai Iawn Crist fyddai honno. Oblegid yr athrawiaeth hon fydd yn gosod allan ogoniant y dwyfol briodoliaethau yn y modd mwyaf ardderchog, ac yn dangos i bechadur euog yr unig ffordd a drefnodd anfeidrol ddoethineb i ddyn syrthiedig i gael ei adferu i heddwch Duw. Oblegid hyn y mae yn angenrheidiol i ymdrin â ngwirionedd hwn gyd a manyldra. Gyd a golwg ar wneuthur hynny ni gawn yn y lle cyntaf, ystyried beth a feddylir wrth ddywedyd fod iawn yn cael ei wneuthur dros bechod. Yna ni gawn ddangos yr

angenrheidrwydd o'r cyfryw iawn. Yn gawllynol ni gawn yfndrechu i bron fod yr Arglwydd Jezu wedi gwneuthur iawn dros bechod. Ac yn y lle olaf ni gawn ymofyn dros bwy yr oedd Crist yn rhoddi iawn,

1. *Beth fydd i ni ddeall wrth iawn dros bechod.* Tu ag at ddeall hyn y mae yn angenrheidiol i ni gael iawn olwg ar Dduw, ar ddyn, ac ar bechod. 1. Y mae Duw i'w ystyried fel cyfiawn roddwr cyfraith sanctaidd, i'w greadur, ac fel goruchel lywodraethwr dynol-ryw. Fel y cyfryw fe berthyn iddo edryth ar fod ei gyfraith yn cael ei pharchu trwy ufudd-dod y creadur; neu ynteu, fod ei anfoddlonrwydd yn cael ei amlygu yn erbyn pob anufudd-dod, a hynny i'r graddau ag a fyddo yn ddigonol, ym marn anfeidrol ddoethineb i amddiffyn anrhydedd ei lywodraeth. Pan y meddylion yn y modd hyn am Dduw, yr ydym i ddeall wrth iawn am bechod, "Rhyw beth ac a fyddo yn dwyn y fath anrhydedd i briodoliaethau yr Holl-alluog, a'i gyfraith, ag a fyddo yn ateb i'r di-anrhydedd a dalwyd arnynt trwy anufudd-dod." 2. Y mae dyn i'w olygu fel creadur euog yn haeddu cael ei gospi, ac fel carcharor dan farn condemnad. Fel hyn y mae nid yn umig yn agored i ddwyfol ddigofaint, ond hefyd ym meddiant a gafael cyfiawnder, fel nad yw yn bosibl iddo ddianc rhag y llid a fydd. Gan fod dyn yn y fath sefyllfa druenus, nid oes un iawn am bechod heb i'r gyfraith gael yr un anrhydedd ag a fuafar yn ei gael pe buafar yr euog yn dioddef yn ol ei haeddrant, na chwaith heb i bridwerth gael ei roddi i'r Bod ag y mae ei gyfiawnder wedi gafaelu yn y troseddwr, 3. Y mae yr ysgrhythrau yn darlunio pechod fel dyled, trosedd, a chamwedd. Fel y mae ufudd-dod yn ddyledus oddiwrth y creadur, felly y mae yn gorphwys ar y pechadur i ddioddef. Pan y mae dyn trwy beidio cadw o fewn terfynau'r gyfraith, yn troseddu. Y mae yn gwneuthur cam a Duw, trwy attal oddiwrtho yr ufudd-dod dyledus i'w ewyllys sanctaidd. Os iawn a roddir y mae yn rhaid i'r dyled gael ei dalu, trwy fod y pechadur neu ryw feichiau yn ei le, yn dioddef yr hyn oll ag y mae yn agored iddo. Rhaid hefyd i ryw beth gael ei wneuthur ag a fyddo yn ddigonol i adferu i'r Arglwydd yr holl anrhydedd a attaliwyd oddiwrtho trwy anufudd-dod. Fe ddichon mai nid anufuddiol fyddai chwanegu siampl ysgrhythrol, i'r diben i gynnorthwyo y meddwl i amgyffred yr hyn sydd dan ein hystyriaeth. Darfu i Onesimus ymadael mewn modd anghyfiawn o wasanaeth Philemon; ac ar ol dyfod i Rufain fe gafodd ei argyhoeddi, trwy fendith ar weindlogaeth Paul, yr hwn a'i hanfonodd adref at ei hen feistr. Darfu i Paul hefyd ysgrifennu llythyr gyd ag ef yn yr hwn y dywedodd wrth Philemon: "Os gwnaeth efe ddim cam a thi, neu os yw yn dy ddyled cyfrif hynny arnaf fi, myfi Paul beidio

a'i 'Igrifennais a'm llaw fy hun, myfi a'i talaf. Phil. 18, 19. Ymma ni welwn Paul yn addaw gwneuthur iawn i Philemon am y cam a wnaethat Onesimus iddo.

II. *Y mae iawn am bechod yn anhepgörol angenrheidiol.* Wrth ddywedyd hyn nid oes neb yn meddwl fod yr Hollalluog dan unrhyw rwyman i faddeu gymmaint ag un pechod; yr oedd hynny yn ymddibennu yn hollol ar ei ewyllys. Ond pan y mae, yn ei ben-arglwyddiaeth wedi bwriadu amlygu ei ddaioni trwy ddeleu anwiredd, y mae yn angenrheidiol iddo gael iawn am bob trosedd. Ymddengys hyn wrth gymmeryd golwg, I. Ar Briodoliaethau 'r Duw-dod. Ymma ni allwn ddal sylw yn neill-dubl ar ei sancteiddrwydd, ei gyfiawnder, ei ddoethineb, a'i an-wrthwynebol allu. 1. Y mae Duw fel Bod anfeidrol sanctaidd yn lanach ei lygiaid nag y gall edrych ar ddrwg, ac ni all edrych ar anwiredd. Hab. 1, 13. Y mae yn casau holl weithredwyr anwiredd. Pſal. 5, 5. Ac ni all perffaith gafineb at bechod lai na dangos anfoddlonrwydd atto: yn ganlynol, y mae yn amhosibl iddo ddiangc heb gael ei gospi. 2. Y mae Duw yn anfeidrol gyfiawn, am hynny rhaid i'w farnedigaethau fod yn uniawn. Pſal. 119, 137. Er ei fod yn madden anwiredd, camwedd, a phechod, nid yw yn cyfrif yr anwir yn gyfiawn. Ex. 34, 7. Canys ni all cyfiawnder lai na rhoddi i bob un yr hyn fydd ddyledus. Rhuf. 2, 5, 6. Gan mai cyfiawn yw ger bron Duw gospi pechod, 2 Theſſ. 1, 6. anghyfiawn fyddai peidio gwneuthur hynny. Y mae y neb a gyfiawnhao y drygionus yn ffaidd ger bron yr Arglwydd, Dihar. 17, 15. ac ni's gwna ei hun yr hyn y mae yn ei ffeiddio yn eraill. Canys ni ellir dim meddwl y gwna Duw gam ag un o'i briodoliaethau 'i hun, wrth amlygu ei ddaioni i'w creaduriaid. 3. Buafai gadael pechod i fyned yn ddi-gosp yn tynnu cwmwl ar ddoethineb y Duw-dod. Oni buafai hynny yn ymddangos fel pe buafai wedi rhoddi cyfraith na thalafai mo'i hamddiffyn? Ac oni buafai dynion yn cymmeryd calondid i fyned rhagddynt yn eu gwrthryfelgarwch, pe na buafai anfoddlonrwydd yn cael ei ddangos yn erbyn trosedd? 4. Y mae Duw yn anwrthwynebol mewn gallu. Oblegid hynny, gan fod ei burdeb, ei gyfiawnder, a'i ddoethineb yn ei rwymo i ddangos ei anfoddlonrwydd yn erbyn pechod, y mae tu hwynt i bob dadl y bydd iddo gael ei gospi; o herwydd nid oes neb a ddichon rwystro Duw i gyflawnu yr hyn y mae yn ewyllysio.—II. Ymddengys yr un peth oddiwrth lywodraeth Duw ar ei creaduriaid. Dan y pen hwn ni allwn ystyried, 1. Nad yw yn bosibl i'r Creadwr beidio bod yn Llywodraethwr creaduriaid rhesymmol. Byddai hynny yn gwneuthur creaduriaid ymddibennol yn an-ymddibennol. 2. Nid yw yn bosibl chwaith i'r gyfraith a roddo Duw i'w creaduriaid beidio a bod yn unol a'i ogoneddus Briodoliaethau. Gan fod Duw yn

berffaith gyfiawn, sanctaidd a da y mae yn rhaid i'w gyfraith fod felly hefyd. 3. Yn ganlynol, ni's gall Duw lai na pherffaith gafau pob trosedd o'i ogoneddus gyfreithiau. O herwydd y mae pob pechod nid yn unig yn ddi-ystyrwch ar roddwr y gyfraith, ond hefyd yn hollol wrthwyneb i'w ddelw sanctaidd yr hon fydd yn angraphedig ar ei ddeddfau. 4. Gan fod yn hanfodol i farnydd yr holl ddair fod yn gyfiawn, oni wna efe farn? Gen. 18, 25. Nid yw ddim yn ddyledwr i neb ond iddo i hun. Ond nid yw yn bosibl iddo fod yn rhydd oddiwrth rwyman i amddiffyn anrhydedd ei lywodraeth. Gan hynny y mae yn angenrheidiol i droseddwr gael ei gospi, neu ynteu i'r fath iawn gael ei rhoddi am ei drosedd ag a fyddo yn ddigonol i gadw anrhydedd y dwyfod lywodraeth heb fyned tan gwmmwl.—III. Fe debygid fod yr angenrheidrwydd o iawn wedi ei 'sgrifennu ar galon dyn. Y mae yr apostol yn dywedyd fod y Cenhedloedd, y rhai nad yw y ddeddf ganddynt, yn gwybod cyfiawnder Duw, bod y rhai fydd yn euog o bechod yn haeddu marwolaeth. Rhuf. 2, 14. 1, 32. Hyn a barodd i'r Barbariaid, wrth edrych ar fwythil yng nghrog wrth law Paul, i ddywedyd wrth eu gilydd, Yn sicr, llawrddiog yw y dyn hwn, yr hwn er ei ddiange o'r mor, madauodd dialedd iddo fyw. Act. 28, 4. Ac er fod y Cenhedloedd eilun-oddolgar yn anwybodus o'r gwir iawn am bechod, y mae yn eglur eu bod yn meddwl fod rhyw iawn yn angenrheidiol i'r diben i foddloni cyfiawnder, fel yr ymddengys oddiwrth yr amryw aberthau y rhai oeddynt yn offrymmu i'r diben i ragflaenu neu fyminud ymmaith farnedigaeithau.—IV. Y mae yr amryw amlygiadau a roddodd yr Hollalluog o'i ewyllys yn dangos yr angenrheidrwydd o iawn. Ymhlith amrywiof bethau eraill fydd yn ymgynnyg ymma i'n hystyriaethau, ni gawn sylwi, 1. Fod Duw wedi mynych fygwth marwolaeth am bechod. Gen. 2, 17. Deut. 27, 26. Ezech. 18, 20. Rhuf. 6, 23. Pe na buasai yn angenrheidiol i'r bygythiad gael ei ofod mewn grym, rhy brin y gellir meddwl y buasai Bod o anfeidrol ddoethineb yn hysbyfu mai ei fwriad oedd cospi pechod. Heblaw hynny y mae anghyfnawldioldeb a gwirionedd yr Arglwydd yn galw amgosp pechod. Canys ni ddichon Duw gyfnawid, na bod yn gelwyddog. Mal. 3, 6. Ef. 46, 10. 2. Y mae y gair yn tystiolaethu nad oes maddeuant heb ollwng gwaed. Heb. 9, 22. Meddwl yr apostol, debygid; yw nad oes maddeuant heb i fywyd gael ei roddi yn lle bywyd; o herwydd einioes y cnawd fydd yn y gwaed. Lev. 17, 11. Pe na buasai iawn yn angenrheidiol, nid hawdd yw dangos doethineb Duw yn ei waith yn trefau cynnifer o aberthau i fod yn iawn cysgodol, dan yr oruchwiliaeth Juddewig: ac ni buasai gwaith yr apostol yn dangos annigonolrwydd yr aberthau Juddewig. Heb. 10, 4. ond gwan ac afresymmol, pe na buasai aberth dros bechod

yn angenrheidiol. 3. Y mae Jesu Grist wedi ei ofod yn iawn i'r diben i ddangos cyfiawnder Duw. Rhuf. 2, 25. Y mae yn rhaid i ni feddwl fod Duw yn gwneuthur yr hyn oedd yn afreidiol, neu i fod hyn yn angenrheidiol. Heblaw hynny, pe na buasai iawn am bechod yn angenrheidiol, ni buasai gwaith y Tad yn taro ei fab ond creulon ac anghyfiawn. Ac ni buasai cariad Duw yn rhoddi ei Fab ddim mor fawr, pe buasai yn bosibl i bechod gael ei faddeu heb i un iawn gael ei rhoddi drosto.—Y mae y gwirionedd pwyfig hwn yn dysgu i ni, 1. Fod Daw yn dangos nid yn unig ei drugaredd ond hefyd ei gyfiawnder, pan y mae yn maddeu pechod, Rhuf. 3, 25. 2. Mai gweddus oedd i Dduw berffeithio tywyfog iechydwrïaeth trwy ddioddefiad, pan yr oedd yn dwyn meibion lawer i ogoniant, Heb. 2, 10. 3. Nad yw gwaith Duw yn gofyn iawn am bechod ddim yn groes i'w waith yn maddeu yn rhad. Y mae Duw ei hun wedi parottoi yr aberth; ac nid yw yr hwn fy 'n derbyn maddeuant, yn gwneuthur dim mewn ffordd o iawn am ei anwireddau.

III. *Y mae Jesu Grist wedi rhoddi iawn am bechod..* Gan fod yr athrawiaeth hon o'r pwysrwyaf, y mae yr Arglwydd, yn ei fawr ddoethineb, a'i ddaioni, wedi gweled bod yn dda i roddi i ni helaeth brawf o'r gwirionedd o honi. Nid mewn man neu ddau, neu dri, yn y Bibl y mae y pwngc hwn yn cael ei ofod allan, ond, fel yr ymddengys yn fuan, mewn amryw o ugeiniau o fannau, a hynny mewn ymadroddion mor eglur, fel nad yw y di-ragfarn mewn fawr o berygl i'w cam-ddeall. Heb gymmeryd arnom i enwi pob ysgrythur, nag i sylwi ar yr holl ystyriaethau, fydd yn gwneuthur yr athrawiaeth felus hon yn eglur, ni gawn gymmeryd golwg ar yr ychydig bethau canlynol.

I. *Enwau ysgrythyrol yr Arglwydd Jesu.* Y mae yn cael ei alw yn Gyfryngwr, yn Fachniydd, yn Oen, yn Offeiriad, ac yn Waredydd.

1. Y mae Crist Jesu yn *Gyfryngwr* rhwng Daw a dyn. 1 Tim. 2, 5. Fel na byddai un anhawfdr i ddeall beth oedd yr apostol yn ei olygu wrth alw Crist yn Gyfryngwr, y mae yn adn. 6. yn dywedyd, Yr hwn a'i rhoddes ei hun yn bridwerth dros bawb. A chan ei fod yn Gyfryngwr y cyfammod newydd, y mae trwy farwolaeth yn dwyn ymwared oddiwrth droseddau. Heb. 9, 15. Oblegid hynny y mae yr apostol yn son am waed y taenelliad yn union ar ol Cyfryngwr y testament newydd. Heb. 12, 24. 2. Y mae yn *Fachniydd* ar destament gwell. Heb. 7, 22. Gwaith Meichiau yw talu dyled arall: Dihar. 22, 26, 27. neu fyned o'i wir fod yn agored i gofp. Gen. 44, 32, 33. 3. Y mae Joan yn ei alw *Oen* Duw. Joan 1, 36. Fel y cyfryw y mae yn tynnu ymmaith bechodau 'r byd. adn. 29. A pha fodd y gallasai Oen wneuthur hynny ond trwy fod yn aberth drostynt? Ond gan ei fod yn Oen wedi ei ladd, Dat. 5, 12. y mae wedi

prynu eneidiau a'i werthfawr waed, 1 Pet. 1, 18. 4. Y mae yn *Offeiriad* mawr ar dy Dduw. Heb. 10, 21. Ac yn cyflawniad o'r swydd hon y mae yn offrymmu rhoddion ac aberthau dros bechodau. Heb. 5, 1, 8, 3, 5. Y mae yn *Waredydd*. Ef. 59, 20. Y mae y prophwyd ymma yn arfer yr un gair ag sydd yn cael ei gyfieithu *cyfnessaf*. Lev. 25, 25. neu *gyfathrachwr*. Ruth 3, 13. Ac y mae yn eglur bod y *cyfnessaf*, neu 'r *cyfathrachwr* yn ol cyfraith Moses i ryddhau yr etifeddiaeth, a gwaredu ei berthynas o gaethiwed trwy dalu pridwerth neu iawn. Lev. 25, 25, 47, 52.

II. *Mawrion ddioddefiadau Crist, yngbyd a'r achos o honynt.* Dan y pen hwn fe ellir dal sylw, 1. *I Jesu Grist ddioddef llawer.* Fe gafodd ei faeddu ei daro gan Dduw, a'i gystuddio. Ef. 53, 4. ei glwyfo. adn. 10. ei arch-olli, a'i ddryllio. adn. 5. ei orthrymmu. adn. 7. Ie rhoddwyd pla arno, a thorrowyd ef o dir y rhai byw. adn. 8. Heblaw yr hyn a ddioddefodd mewn bywyd gofidus, fe fu dan ryw boenau neillduol yn yr ardd ac ar y groes. Yn yr ardd fe dristaodd yn ddirfawr ac a ymosiododd. Marc 14, 33. Mat. 26, 37. fe ofnodd, ac a offrymmodd weddian ac erfyniau gyda llefain cryf a dagrau. Heb. 5, 7. am i'r cwppan fyned heibio os ydoedd ~~boffibl~~. Marc 14, 36. Ymma 'r oedd ei chwys fel dafnau o waed yn deisgyn ar y ddaiar. Luc 22, 44. Ar y groes fe fu mor gyfyng arno nes y darfu iddo waeddi allan, Fy Fw, fy Nuw, pa ham y'm gadewais. Mat. 27, 46. Yno hefyd y darfu iddo roddi i fyru yr yspryd a marw. 2. *Fe ddioddefodd Jesu Grist yr un pethau ag oedd trosgeddwr yn eu haeddu.* Y mae pechod wedi gwneuthur dyn yn agored i feldith, Gal. 3, 10. i guddiadau wyneb Duw, Ef. 59, 2, 1, 15. ac i farwolaeth. Gen. 2, 17. Ezech. 18, 4, 20. Rhuf. 6, 23. Dymma 'r pethau a ddioddefodd yr Arglwydd Jesu. Gal. 3, 13. Mat. 27, 46. Heb. 2, 9. 3. *Nid o'i achos ei hun yr oedd Mab Duw yn dioddef un o'r pethau hyn.* Y mae yn ddiau mai nid o'i achos ei hun y cafodd y Messiah ei ladd. Dan. 9, 26. O herwydd ni wnaeth efe ddim cam, ac nid oedd dim twyll yn ei enau. Ef. 53, 9. 4. *Nid prif ddiben ddioddefiadau Crist oedd i gadarnhau gwirionedd ei athrawiaeth a rho-ddi siampl o amynedd i'w ganlynwyr.* Yr oedd ei athrawiaeth wedi ei chadarnhau yn ddigonol trwy ei weithredoedd gwyrthiol. A phe buasai yn dioddef, yn unig, i'w chadarnhau ym mhellach, ni buasai ei ddioddefiadau ond o'r un natur a dioddefiadau y merthyron. A phwy a ddywed nad oedd dim gwahaniaeth rhyngddynt? Ac ni allasai ei ddioddefiadau fod yn unig i osod siampl i'w ganlynwyr canys beth allent ddyfsgu oddi-wrth gofp di-niwed? A phe hyn fuasai ei ddiben, y mae yn sicr fod amryw o'r merthyron wedi rhagori arno. Er fod eu dioddefiadau allanol gymmaint neu yn fwy na 'r hyn ag oedd efe yn ei ddioddef oddiwrth ddynion, Yr oeddynt hwy yn llawn o orfoledd dan yr arteithiau mwyaf.

ond yr oedd enaid Jesu yn drist hyd angau. Mat. 26, 38. Ac nid oes neb a feddwl eu bod hwy yn fwy eu duwioldeb, eu darostyngiad i ewyllys Duw, a'u sicrwydd o'u gwobr. Ond yr oeddynt hwy yn adnabod eu bod yn heddwch Duw, eithr yr oedd Crist yn cael ei gyfrif gyda'r trofeddwyr. Ef. 53, 12. Yr oeddynt hwy yn dioddef oddiwrth ddynion ond yr oedd Crist yn cael ei daro gan Dduw. adn. 4. Yr oeddynt hwy yn dioddef yn eu cyrph, ond yr oedd enaid Crist yn cael ei wneuthur yn aberth dros bechod. adn. 10. 5. *Y mae yr ysgrythyrau yn dangos, beth oedd achos dioddefadau'r Arglwydd Jesu.* Pa iaith a ddichon fod yn fwy eglur na'r geiriau canlynol? Efe a archollwyd *am* ein camweddau ni, efe a ddrylliwyd *am* ein hanwireddau ni, rhoddwyd pla arno ef *am* gamwedd fy mhobl. Ef. 53, 5, 8. Yr hwn a draddodwyd *dros* ein pechodau ni. Rhuf. 4, 25. Yr hwn a'i rhoddes ei hun *dros* ein pechodau. Gal. 1, 4. fe ddioddefodd unwaith *dros* bechodau. 1 Pet. 3, 18. ac fe fu farw *dros* ein pechodau ni. 1 Cor. 15, 3. 6. *Buasai dioddefadau Mab Duw yn anghyfiawn pe na buasent yn lle trofeddwyr.* Fe ddioddefodd, nid yn unig oddiwrth ddynion, ond hefyd oddiwrth Dduw. Yr Arglwydd a fynnai ei ddryllio, efe a'i clwyfodd. Ef. 53, 10. Nid oedd ei Dad erioed wedi cael achos ianfoddloni wrth ei Fab am feddwl, gair, na gweithred lygredig. Yr oedd ei enaid yn foddlon ynddo. Mat. 12, 18. Heblaw hynny, y mae yn ddi-ddadl mai cyflog pechod yw marwoiaeth. Rhuf. 6, 23, 5, 12. Onid yw yr ystyriaethau hyn yn dangos yn eglur fod Crist yn dioddef yn lle eraill?

III. *Y mae Mab Duw wedi rhoddi ei hun dros ei eglawys.* Eph. 5, 25. Nid allan o le fyddai sylwi, 1. *Fod hyn yn cael ei fynych amlygu yn llyfr Duw.* Fe ddioddefodd y cyfiawn *dros* yr anghyfiawn. 1 Pet. 3, 18. Cafodd ei draddodi *dros* bechaduriaid. Rhuf. 8, 32. am hynny fe fu farw *dros* yr annuwiol. Rhuf. 5, 6. gan roddi ei gnawd *dros* fywyd y byd. Joan 6, 51. Ie, fe gafodd ei gorph ei roddi, a'i waed ei dywallt *dros* lawer er maddauant pechodau. Luc 22, 19. Mat. 26, 28. Y mae y bugail da yn rhoddi ei einioes *dros* y defaid. Gwel hefyd Gal. 2, 20. Heb. 2, 9. 1 Pet. 4, 1. 1 Joan 3, 16. 2. *Yr oedd Crist yn marw dros ei bobl mewn ystyr na pherthyn i neb arall.* Ni ellir dim dywedyd fod neb ond Crist wedi marw *drosom* i'n prynu oddiwrth bob anwiredd. Tit. 2, 14. i fod yn bridwerth *drosom*. 1 Tim. 2, 6. i fod yn offrrwm ac yn aberth i Dduw o arogl peraid. Eph. 5, 2. fel i'n gwnelid ni yn gyfiawnder Duw ynddo ef. 2 Cor. 5, 21. ac fel y byddai i'r rhai byw fyw i'r hwn a fu farw drostynt. adn. 15. Am hynny ni fyddai ond cabledd i feddwl am Paul na neb arall i farw *drosom* yn yr un ystyr ag y gwnaeth yr Arglwydd Jesu. 3. *Y mae y gair a arserir yn yr iaith groeg (yn yr hon yr ysgrifennwyd y Testament newydd) yn y*

mannau lle dywedir fod Crist wedi marw dros bechaduriaid, yn cael ei gyfieuthu mewn manau eraill yn lle. Yr oedd Aechelaus yn teyrnafu ar Judea yn lle ei Dad Herod. Mat. 2, 22. A ddyry efe iddo farph yn lle pysgodyn? Luc 11, 11. Ac y mae y deg a thrugain y rhai a gyfieuthasant yr Hen Destament i'r iaith groeg yn arfer y gair yn yr un ystyr. Yr oedd y Lefiaid yn cael eu rhoddi o blith meibion Israel yn lle agorydd pob croth. Num. 8, 16. Ac y mae y gair yn arwyddocau yr un peth mewn manau eraill; megis pan y mae Dafydd yn dywedyd, O na buafwn farw drofot ti. 2 Sam. 18, 33. ei feddwl oedd, O na buafwn farw yn dy le di. Pan yr oedd Caiphas yn dywedyd mai buddiol yw i un dyn farw dros y bobl, ac na ddifether yr holl genedl. Joan 11, 50. yr oedd yn golygu marwolaeth un yn lle eraill. Oddiwrth yr ystyriaethau hyn y mae yn eglur fod Jesu Crist wedi marw yn lle pechaduriaid, gan ddioddef yr hyn oeddynt hwy yn ei haeddu.

IV. *Y mae yr Arglwydd Jesu wedi prynu eneidiau.* Y mae amryw o bethau angenrheidiol i'w gwybod a'r y pen hwn, yn cael eu gosod o'n blaen yn yr ysgrythyrau sanctaidd. 1. *Y mae dyn yn cael ei ddarlunio fel creadur caeth yn rhwym mewn carchar.* Es. 42, 7. 61, 1. Zech. 9, 11. Yr achos o'i gaethiwd yw pechod trwy yr hyn y mae wedi myned yn ddyledwr i roddi boddionrwydd i gyfiawnder, ond heb ganddo ddim i dalu. Mat. 6, 12. Yn y modd hyn y mae dyn yn garcharor i Ddew trwy fod yn agored i'w ddigofaint oblegid ei drofodd. Joan 3, 36. 2. *Y mae Crist wedi llwyr brynu ei bobl rhai oeddynt yn haeddu trwyddol felltiab.* Gal. 3, 13. Dichon carcharorion ddyfod yn rhyddion trwy ddiange, trwy y cyfryw ag a fyddo yn eu dal yn gaeth gael eu gorchfygu neu trwy gael eu prynu. Nid oedd yn bosibl i garcharorion cyfiawnder gael rhydd-did ond trwy brynedigaeth. 3. *Y modd y mae Mab Ddu wedi prynu eneidiau yw trwy roddi priddwerth drofnynt.* Canys er gwerth y prynwyd chwi. 1 Cor. 6, 20. Yr oedd arian prynedigaeith i gael ei roddi dros gyntafanedig meibion Israel y rhai oeddynt dros ben y Lefiaid. Num. 3, 46, 51. Ond fe roddodd Crist ei hun yn bridwerth dros bawb o'r prynedigion. 1 Tim. 2, 6. Fe roddodd ei einioes yn bridwerth dros lawer. Mat. 20, 28. ac a bwrcasodd ei eglwys a'i briod waed. Act. 20, 28. Am hynny y mae yr apostol yn gosod gwerth fawr waed Crist, fel y mae yr Oen di feius a di-frycheulyd, gyferbyn ag arian ac aur, pan y mae yn fon am brynedigaeth eneidiau. 1 Pet. 1, 18, 19. Ae y mae y rhai fydd yn canu caniad newydd yn cydnabod i'r Oen eu prynu hwynt i Ddew trwy ei waed. Dat. 5, 9. 4. *Trwy waed Jesu Crist, fel priddwerth dros bechaduriaid, y mae yr euog yn cael ei adferu i heddwch Duw.* Yn yr hwn y mae i ni brynedigaeth trwy ei waed ef, sef maddeuant pechodau. Col. 1, 14.

Eph. 1, 7. Trwy'r prynedigaeth fydd y' Nghrist Jesu y mae rhai yn cael eu cyfiawnhau yn rhad trwy ei ras ef. Rhuf. 3, 25. A thrwy ei waed ei hun y mae ein Harchoffeiriad mawr wedi cael i ni dragywyddol ryddhad, neu brynedigaeth. Heb. 9, 25. Oddiwrth y cyfan y mae yn eglur fod yr Arglwydd Jesu wedi gwaredu ei bobl rhag digofaint, trwy farw yn eu lle, i'r diben i fod yn iawn dros eu pechodau.

V. *Diben ymddangosiad Crist oedd i ddalen pechod, trwy ei aberthu ei hun.* Heb. 2, 26. A chyd a golwg ar hynny fe roddodd ei hun drosom ni yn offrw m ac yn aberth i Dduw o arogl peraid. Eph. 5, 2. Fe ddywedir iddo offrymmu *ei gorph*. Heb. 10, 10. iddo wneuthur *ei enaid* yn aberth. Ef. 53, 10. ac iddo offrymmu *ei hun* yn ddifai i Dduw. Heb. 9, 14. a'i fod wedi offrymmu un aberth dros bechod. Heb. 10, 12. Gan fod yr ysgrythrau sanctaidd yn son cymmaint am aberth Jesu Crist, nid ammhriodol fyddai ystyried yr hyn a ddywedir am yr aberthau Juddewig, yn eawedig fel y maent yn cyfeirio at aberth Mab Duw. Ac ymma ni allwn ddal sylw, 1. *Fod yr aberthau hyn o ddwyfol ofodiad.* Er nad yw y gorchymyn i aberthu ar y cyntaf wedi ei roddi ar lawr y mae gennym ddigon o sail i gredu na ddarfu i hynny ddim cymmeryd lle oddi ar ddynol ddychymmyg. Canys anhawdd yw meddwl y buasai creadur euog byth yn golygu y buasai yn ateb i un diben i fywyd anifail gael ef roddi yn lle ei fywyd ei hun, oni buasai fod rhyw anlygiad o feddwl Daw, ar y pen hwn wedi roddi iddo. Heblaw hynny, fe ddywedir ddarfod i Abel offrynnu ei aberth trwy ffydd. Heb. 11, 4. yr hyn ni allasai wneuthur pe na buasai gorchymyn Duw yn sail y'w ymarferiad. Ond y mae cynnifer o orchymynion pendant wedi eu rhoddi mewn perthynas i'r aberthau Juddewig fel nad oes neb ar fydd yn addef gwirionedd yr hen destament yn amneu eu dwyfol ofodiad. 2. *Nid oedd dim rhinwedd yn yr aberthau hyn i fod yn iawn dros anwoiredd.* Afresymmol fyddai disgwif i farwolaeth anifail fod yn ddigonol iawn am drofodd dyn. Am hynny y mae yn eglur na all yr aberthau hyn, o ran cydwybod, berffeithio yr addolydd. Heb. 9, 9. Canys amhosibl yw i waed teirw a geifr dynna ymaith bechodau. Heb. 10, 3. Oblegid hynny pan yr oedd yr Israeliaid wedi myned yn ddieithraid i fywyd crefydd, ac yn ymorphws ar eu haberthau, yr oedd yr Arglwydd yn dangos ei anfoddlonrwydd iddynt. Ef. 1, 11. 66, 3. Jer. 6, 20. Am. 5, 22. 3. *Yr oedd yr aberthau hyn, fel cystgodau, yn rhag-ddarlunio yr Arglwydd Jesu.* Ymddengys hyn wrth ddal sylw ar dri pheth. Yn gyntaf. Yr oedd yr holl gyfraith seremonïol yn cyfeirio atto. Yr oedd yn ysgol-feistr at Crist. Gal. 3, 25. nid oedd ond cystgod. Heb. 10, 1. A'r corph fydd o Crist. Col. 2, 17. yr hwn yw diwedd y ddeddf. Rhuf. 10, 4. Yn ail. *I mae y Testament newydd yn*

dangos fod yr amrywiol aberthau dan y gyfraith yn arwain at Grifft. Y mae Crist yn cael ei alw yn Oen mewn amryw fannau. Ac y mae yr apostol yn dywedyd fod Crist, ein pasg ni, wedi ei aberthu drosom ni. 1 Cor. 5, 7. Y mae yn eglur fod yr Awdwr at yr Hebreaid yn golygu gwaed teirw a geifr a lludw annr fel cysgod o aberth Crist. Heb. 9, 13, 14. a'i fod ef wedi dyfod i wneuthur yr hyn na allai'r aberthau Juddewig mo'i ddwyn oddiamgylch. Heb. 10. 4. 7. Yn drydydd. *Y mae yr Arglwydd Jesu yn ateb i'r amrywiol bethau a ddywedir am yr aberthau.* Yr oedd yn rhaid i'r Aberth fod yn greadur glan perffaith gwbl. Lev. 1, 3, 10. 3, 1, 6. 4, 4. Offrymmodd Crist ei hun yn ddi-fai i Dduw. Heb. 9, 14. 7, 26. 1 Pet. 1, 18. Yr oedd yr aberth i gael ei ddwyn i ddrws pabell y cyfarfod ger bron yr Arglwydd. Lev. 1, 3. 4, 4. Aeth Crist yn wir-foddol i Jerusalemi fel y cyflawnid yr hyn oedd yn ysgrifennedig am Fab y dyn. Luc 18, 31. Yr oedd dwylaw yn cael eu rhoddi mewn modd dyfrifol ar ben yr aberth. Lev. 1, 4. 3, 2. 8, 13. 4, 15. a phechodau meibion Israel yn cael eu cyffesu arno; ac mewn canlyniad i hyn fe ddywedir ei fod yn dwyn eu holl anwiredd hwynt arno. Lev. 16, 21, 22. Rhoddodd yr Arglwydd ein hanwiredd ni i gyd ar ei Fab. Ef. 53, 6. yr hwn a'u dug yn ei gorph ar y pren. adn. 11, 12. 1 Pet. 2, 24. Yr oedd yr hwn a gyffyrddai ar aberth ar oli bechod gael ei roddi arno yn cael ei gyfrif yn aflan, Lev. 16, 24, 26, 28, yr hyn sydd yn dangos fod pechodau yr aberthwr wedi eu rhoddi ar ei aberth. Cafodd Jesu ei wneuthur yn bechod: 2 Cor. 5, 21. am hynny fe gafodd ei gyfrif gyd â'r trofeddwyr, Ef. 53, 12. yr oedd gwaed yr aberth yn cael ei dywallt. 2 Chron. 29, 24. a'i gorph yn cael ei losgi â than, Lev. 1, 8, 12, 3, 4, 5. tu allan i'r gwersyll. Lev. 16, 27. Cafodd gwaed Jesu ei dywallt. Mat. 26, 28. Ac nid oedd un tân yn fwy anniwdddefol na'r poenau a ddioddefodd Jesu pan yr oedd ei galon fel cwyr yn toddi ynghanol ei berfedd. Psal. 22, 14. Ac y mae yr apostol wedi dal sylw iddo ddioddef tu allan i'r porth. Heb. 13, 11, 12. Yr oedd y gwaed ag oedd yn cael ei roddi ar yr allor yn gwneuthur cymmod dros eneidiau, a hynny o herwydd fod bywyd y cnawd yn y gwaed: Lev. 17, 11. yr hyn sydd yn dangos fod bywyd yr aberth yn cael ei roddi yn lle bywyd y trofeddwyr y mae Duw yn cymmodi pechaduriaid ag efe ei hun y' Nghrist, 2 Cor. 5, 19. yr hwn a roddodd ei gnawd dros fywyd y byd. Joan. 6, 51. Oddiwrth yr ystyriaethau hyn a'r cyffelyb y mae yn eglur, fod yr aberthau Juddewig yn gysgodau o aberth Jesu Grifft. Y mae hefyd yn amlwg fod yr aberthau hynny yn sefyll, yngolwg y gyfraith, yn lle'r trofeddwyr. Yn ganlynol y mae yn ddi-amheuol fod Mab Duw wedi rheddi ei hun yn aberth i'r diben i wneuthur cymmod, trwy roddi iawn dros bechodau y rhai ag y mae digofaint Duw yn cael ei droi ymmaith oddi wrthynt.

VI. *Y mae Jesu Grist wedi dwyn pechodau llaweroedd.* Ef. 53, 11, 12. Pan yr oedd yr Arglwydd wedi rhoddi arno ef ein hanwiredd ni i gyd. Ef. 53, 6. Efe a ddug ein pechodau ni yn ei gorph ar y pren. 1 Pet. 2, 24. A phan yr oedd cospedigaeth ein heddwch ni arno ef. Ef. 53, 5. fe gafodd ei offrymmu un waith i ddwyn ymmaith bechodau. Heb. 9, 28. Gan fod hyn yn cael ei ddwywedyd yn fynych yn yr ysgrythyrau sanctaidd, ni raid i ni ond ymofyn beth y mae y geiriau dwyn pechod, neu ddwyn anwiredd yn arwyddocau. Os edrychwn i Lev. 19, 8. ni gawn weled fod dwyn anwiredd yn arwyddo yr un peth ag i un gael ei dorri ymmaith o blith y bobl. Ac wrth ddarllen Lev. 20, 17, 20. ni welwn yn eglur fod dwyn anwiredd yn arwyddocau dioddef marwolaeth fel cosp am bechod. A phwy a ddichon ddal sylw ar Num. 14, 33, 35. neu ar Ezec. 18, 20. a meddwl nad yw y geiriau yn iaith yr ysgrythyr yn arwyddocau dioddef cosp ddyledus am drosedd o gyfraith Duw? Dymma yr achos debygid i'r cyfieithwyr cymreig arfer geiriau *dwyn cosp*, yn lle dwyn anwiredd yn Galarn. 5, 7. Nid rhyfedd gan hynny fod y Prophwyd yn dywedyd, Cospedigaeth ein heddwch ni oedd arno ef. Ond y mae yn ddi-ddadl bod pob cospedigaeth ar na fyddo am ryw ddrwg yn greulon ac yn anghyfiawn. Y mae hefyd yn ddi-amheuol nad oedd Mab Duw ddim yn cael ei gospi am un drwg o'i eiddo i hun. Y mae yn rhaid gan hynny ei fod yn dwyn anwireddau ei Bobl trwy ddioddef y gosp ddyledus am danynt.

VII. *Y mae Jesu Grist wedi cael ei wneuthur yn Bechod ac yn Felledith drosom ni.* 2 Cor. 5, 21. Gal. 3, 13. Pan y dywedir fod yr hwn nad adnabu bechod, wedi ei wneuthur, a hynny gan Dduw, yn bechod drosom ni, beth fydd bosibl i ni ddeall wrth y cyfryw ymadrodd hynod, os nad yw yn gosod allan fod yr hwn ag oedd yn ddi lygredd wedi dioddef y gosp ag oedd yn ddyledus i greaduriaid llygredig? Ac onid yw y geiriau canlynol. Fel yn gwnelid ni yn gyfiawnder Duw ynddo ef, yn dangos mai hyn oedd meddwl yr apostol? Ac y mae yr un gair yn cael ei gyfieithu Cosp yn Zech. 14, 19. A phan y dywedir y bydd i Grist ymddangos yr ail waith heb bechod, Heb. 9, 28. meddwl yr apostol yw na bydd iddo ddim bod yn agored i ddioddefiadau am bechod: o herwydd yr oedd heb bechod, hynny yw, heb lygredd, yn ei ymddangosiad cyntaf. Ac y mae yn deilwng o sylw, fod yr apostol, pan y mae yn dywedyd i Grist gael ei wneuthur *yn bechod drosom ni*, yn arfer yr un gair ag a arferir gan y deg a thrugain yn Lev. 4, 3 25, 29. 5, 6. 25, 72. ac mewn amryw fannau eraill, lle y mae wedi ei gyfieithu *aberth dros bechod*. A phan y dywedir fod yr Jesu bendigedig wedi wneuthur, nid yn feldigedig, ond *yn felledith drosom ni*, beth ddichon fod meddwl y geiriau os nad ydynt

yn amlygu ei fod wedi dioddef pob melltith ag oedd y gyfraith yr ei fygwth am drosedd ac anufudd-dod? Pan yr oedd holl bennaethiaid y bobl wedi eu crogi i'r Arglwydd, ar gyfer yr haul, fe ddychwelodd llied ei ddigofaint oddiwrth Israel. Num. 25, 4. Felly, trwy fod Crist wedi bod yng nghrog ar bren y mae eneidiau euog wedi cael eu llwyr brynu oddiwrth feldith y ddeddf. Gal. 3, 13.

VIII. *Y mae y bendithion ag y mae pechaduriaid euog yn cael eu mwynhau fel priodol effeithiau ufudd-dod a dioddefadau yr Arglwydd Jezu, yn profi yr un gwirionedd.* 1. *Trwy ei aberth ef y maent yn cael bywyd.* Oni fwytewch gnawd Mab y dyn, ac oni yfwch ei waed ef, nid oes gennych fywyd ynoch. Joan 6, 53. hynny yw, Os na bydd i chwi ymborthi ar aberth y Messiah, nid oes gennych un sail i ddisgwil am ryddhad oddiwrth ddigofaint Duw. Joan 3, 36. 2. *Ei waed ef fydd yn glanhau oddiwrth bob pechod.* 1 Joan 1, 7. O herwydd y mae wedi puro ein pechodau ni trwyddo ef ei hun. Heb. 1, 3. Yr oedd pob peth, gan mwyaf, y cael eu puro trwy waed wrth y gyfraith. Heb. 9, 22. Ond y mae y pethau nefol yn cael eu puro ag aberthau gwell na'r rhai hyn. adn. 23. Pan y mae yr apostol yn dywedyd ei fod wedi puro ein pechodau, ei feddwl yw ei fod wedi rhoddi iawn drostynt. Dymma fel yr oedd cymmod yn cael ei wneuthur dros Israel, unwaith bob blwyddyn, i'w glanhau o'u holl bechodau. Lev. 16, 30. 3. *Y mae wedi gwneuthur heddwch trwy waed ei groes.* Col. 1, 20. Ac y mae yr apostol yn dywedyd ein bod wedi ein heddychu a Duw trwy farwol-aeth ei Fab ef, Rhuf. 5, 10. Yr un peth ydyw yr heddwch hwn a chyfiawnhad trwy ei waed. adn. 9. Yr oedd ymrafael, wedi bod rhwng Duw a dyn. Ef. 59, 2. 63, 10. Ac modd y mae Duw yn cymmodi creadur euog ag efe ei hun yw trwy beidio cyfrif iddo ef bechodau. 2 Cor. 5, 19. A sail y cymmod hwn yw bod yr hwn nid adnabu bechod wedi ei wneuthur yn bechod drosom ni. adn. 21.

IX. *Efe yw'r Iawn dros ein pechodau ni.* 1 Joan 2, 2. Y mae wedi ei anfon i fod yn Iawn dros ein pechodau. 1 Joan 4, 10. A hynny trwy wneuthur cymmod drostynt fel y mae yn Arch-offeiriad. Heb. 2, 17. Neu y mae yn Iawn dros bechod trwy symmud ymmaith ddigofaint yr Arglwydd o'i herwydd. Y mae y deg a thrugain a gyfieithasant yr hen destament i'r iaith groeg yn arfer yr un gair. Ex. 32. lle yr ydym ni yn ddarlenn. "Tro oddiwrth angerdd dy ddigofaint." A'r un gair a arferir lle mae Moses yn son am yr hwrdd cymmod. Num. 5, 8. Felly y mae Crist yn Iawn trwy wneuthur cymmod dros bechod. Pan yr oedd ych wedi cornio gwr neu wraig nes y byddai farw a iawn yn cael ei rhoddi arno yr oedd gwerth yn cael ei roddi am ei einioes. Ex. 21, 28, 30. Felly y mae Crist yn Iawn trwy ei fod wedi rhoddi digonol werth am einioes ei

bohl. A phan nad oedd iawn i gael ei gymmeryd am einioes y llofrudd, yr oedd iddo gael ei ladd yn farw. Num. 5, 35. Y mae yn eglur, gan hynny mai iawn Crist yw yr hyn sydd yn cadw yr euog rhag marwolaeth. Ni allwn ddal sylw ymhellach fod yr apostol yn dywedyd fod Duw wedi ei ofod yn *Iawn* trwy fydd yn ei waed ef, i ddangos ei gyfiawnder ef trwy faddeuant pechodau. Rhuf. 3, 25. Ymma y mae i ni ystyried fod y gair ag fydd yn cael ei gyfieithu iawn yn cael ei arfer gan y deg a thrugain yn yr hen destament, am y drugareddfa, neu gauad yr Arch, lle yr oedd yr Arch-offeiriad yn gwneuthur cymmöd drosto i hun a holl Israel, trwy daenellu gwaed yr aberth dros bechod. Y mae hyn yn dangos fod yr apostol yn edrych ar waed Crist fel iawn dros bechod.

Ar ol sylwi yn y modd hyn, ar rai o'r ystyriaethau sydd yn profi gwirionedd yr athrawiaeth o fawn Crist, ni bydd ddim allan o le i ni aros gronyn i'r diben i ystyried ychydig o'r addysgiadau sydd yn tarddu yn naturiol, oddiwrth yr hyn a grybwyllwyd. 1. Ni's gallwn lai na sylwi a'r druenus gyflwr dyn. Os bu un farw dros bawb, yna meirw oedd pawb. 2 Cor. 5, 14. 2. Mawr yw drwg pechod. Nid oedd dim tu ymma i waed Mab Duw yn ddigonol i fod yn iawn drosto. 3. Y mae prynedigaeth enaid yn dra gwerthfawr. Nid yw arian ac aur ond pethau llygredig ac annigonol. 1 Pet. 1, 18. 4. Nid yw ond rhyfyg i neb geisio gwneuthur iawn am ei anwireddau. Nid oes iechydwrïaeth yn neb ond y' Nghrist. Aët. 4, 12. 5. Y mae gogoniant Duw yn tywynnu yn wyneb Jesu Grift. 2 Cor. 5, 6. yn neillduol ei gyfiawnder. 1 Joan 1, 9. ei sancteiddrwydd, ei gariad. 1 Joan 4, 9. a'i ddoethineb. Eph. 3, 10. 6. Y mae Cariad Crist yn ddi-gyffelyb. Bu farw drosom a nyni etto yn bechadariaid. Rhuf. 5, 8. 7. Y mae iawn am bechod a maddeuant rhad yn cyd-sefyll a'i gilydd. A hwy wedi eu cyfiawnhau yn rhad trwy ei ras ef, trwy'r prynedigaeth sydd y' Nghrist Jesu. Rhuf. 3, 24. 7. Nid rhyfedd fod Paul yn ymffrostio ynghroes Jesu Grift uwchlaw pob peth arall. Gal. 6, 14. 8. Y mae yr athrawiaeth hon yn llawn o gyfur i bechadur pan fyddo yn cael ei wasgu gan euogrwydd. Y mae gwaed Jesu Grift yn glanhau oddiwrth beb pechod. 1 Joan 1, 7. Ië, y mae yn ddigon i roddi cyfur yn wyneb angau a'r bedd. 1 Cor. 15, 57. 9. Mawr yw'r calondid sydd gennym i agosau at orfedd-faingc y gras. Y mae i ni rydd-did i fyned i mewn i'r cyssegr trwy waed Jesu. Heb. 10, 19. 10. Mawr yw y rhwymau sydd arnom i garu Duw, am iddo ef yn gyntaf ein caru ni. 1 Joan 4, 19. Nid yw yr athrawiaeth hon ddim yn agor y drws i ben rhydd-did, ond yn rhoddi yr annogaeth fwyaf i sancteiddrwydd. Y mae golwg ar brynedigaeth trwy werthfawr waed Crist yn annogaeth i fod yn sanctaidd fel y mae Duw yn sanctaidd. 1 Pet. 1, 15, 19. A chan

fod Crist yn golchi yr asian yn ei waed ei hun. Dat. 1, 5. y mae ei gariad yn cymmell encidiau i fyw iddo. 2 Cor. 5, 14. 11. Mawr yw rhwymau canlynwyr Crist i garu eu gilydd. Os felly carodd Duw ni, ninnau hefyd a ddylem garu ein gilydd. 1 Joan 4, 11. 12. Nid yw ddim yn gweddu i neb ar fydd yn caru yr Arglwydd i esgeuluso gwneuthur coffadwriaeth am dano wrth ei fwrdd. Hwn yw fy nghorph yr hwn yr ydys yn ei roddi drofoch gwnewch hyn er coffa am danaf. Luc 22, 19.

IV. *Dros bechodau pwy y mae Crist wedi roddi iawn.* Fe ddywedir ei fod wedi rhoddi ei gnawd dros fywyd y *byd*. Joan 6, 51. a'i fod yn iawn dros bechodau yr *holl fyd*. 1 Joan 2, 2. Dywedir hefyd ei fod wedi marw dros *barwb*. 2 Cor. 5, 15. ei fod wedi rhoddi ei hun yn bridwerth dros *barwb*. 1 Tim. 2, 6. a'i fod trwy ras Duw wedi profi marwolaeth dros *bob dyn*. Heb. 2, 9. Pe byddai y cyfryw rannau o'r ysgrythyr i'w cymmeryd yn eu hyfyr helaethaf, ni ddywedem fod Crist wedi rhoddi iawn dros y rhai a fyddant yn druenus, yn gystal a thros y rhai a fyddant yn gadwedig i dragywyddoldeb. Ond y mae yn ddi-amheuol fod y geiriau *byd*, *holl fyd*, *pawb*, a *phob dyn*, yn cael eu harfer mewn amrywïol fannau lle nad ydynt i'w cymmeryd yn eu helaethrwydd llythyrennol. Y mae yn sicr fod rhai yn adnabod Crist er y dywedir, Nad adnabu y *byd* ef, Joan 1, 10. Nid oedd y Phariseaid ddim yn myned ar ol Crist, pan yr oeddynt yn dywedyd, Wele fe aeth y *byd* ar ei ol ef. Joan 12, 19. Nid oes dim i ni feddwl nad yw Duw yn cyfrif pechod i neb o ran fod yr apostol yn dywedyd ei fod yn cymmodi 'r *byd* ag ef ei hun heb gyfrif iddynt eu pechodau. 2 Cor. 5, 19. Pan y dywedir i orchymmyn fyned allan oddiwrth Augustus Cesar i drethù yr *holl fyd*. Luc 2, 1. Y mae yn sicr nad oedd hyn ddim yn cyrraedd ym mhellach na therfynau yr ymerodraeth Rufeinig. A phan y dywedir fod yr *holl fyd* yn gorwedd mewn drygioni. 1 Joan 5, 19. nid oedd yr apostol yn golygu mai dyna gyflwr pawb, o herwydd yr oedd rhai wedi cael eu cyfodi gyd a Christ. Eph. 2, 6. Fe ddiçhon, gan hynny, pan y dywedir ddarfod i'r Tad ddanfôn y Mab i fod yn lachawdwr i'r *byd*. 1 Joan 4, 14. mai meddwl yr apostol yw ei fod wedi dyfod yn lachawdwr i'r Cenhedloedd yn gystal ac i'r Juddewon, fel y mae y gair *byd* weithiau yn arwyddocau. Rhuf. 11, 12, 15. Ni allem sylwi hefyd fod rhai ar nad oeddynt yn edrych ar Joan megis prophwyd, nag yn dyfod atto i gael eu bedyddio, er y dywedir fod *pawb* yn cymmeryd Joan megis prophwyd. Mat. 21, 26. a bod *pawb* yn dyfod atto ef. Joan 3, 26. Pwy fyddai mor afresymmol a meddwl nad oedd neb yn anfoddloni wrth Paul, er ei fod yn dywedyd ei fod wedi ym wneuthur yn bob peth i *barwb*. 1 Cor. 9, 22. a'i fod yn rhyngu bodd i *barwb* ym mhob peth. 1 Cor. 10, 33. A phan y mae y Psalmydd yn dy-

wedyd fod yr Arglwydd yn codi *pawb* a syrthiant, nid oes dim i ni feddwl fod pob un ag oedd yn syrthio yn cael ei godi. A phan yr oedd oddautu ugain a chant wedi eu llanw a'r Ysryd glan ar ddydd y Pentecost. Act. 1, 15. 2, 1, 4. fe ddywedodd Petr mai hynny oedd y peth addywedpwyd trwy y prophwyd Joel y byddai i Dduw dywallt o'i Ysryd ar *bob* cnawd. adn. 16, 17. Drachefn, pan y mae yr apostol yn dywedyd ei fod ef ag eraill yn rhybuddio *pob dyn*, ac yn dysgu *pob dyn*. Col. 1, 28. a bod eglurhad yr Ysryd yn cael ei roddi i *bob un* er llesad. 1 Cor. 12, 7. Y mae yn eglur nad yw y geiriau ddim i'w cymmeryd yn eu helaethrwydd eithaf. Fe debygid, gan hynny, nad yw y geiriau *byd*, *boll fyd*, *pawb*, a *pob dyn*, ddim yn ddigonol i brofi fod Jesu Grift wedi marw dros bawb yn gyffredinol, pa un a'i cadwedig a'i colledig fyddant yn y diwedd. Ac y mae yr ystyriaethau canlynol yn dangos, *Nâ ddarfu iddo roddi lawn ond dros rai, hynny yw, yr etboledigion, yn unig.*

I. *Ni ddarfu i'r Tad ddim rhoddi pawb i'r Mab, ond rhai yn unig, allan o'r byd.* Joan 17, 6. Ac i'r rhai a roddwyd iddo y mae efe yn rhoddi bywyd tragywyddol. adn. 2. Oblegid hynny nid oes gennym un fail i ddywedyd fod i neb brynedigaeth yngwaed Crist, ond y rhai a etholodd y Tad ynddo ef cyn seiliad y byd. Eph. 1, 4, 7. O herwydd y mae yn eglur nad yw pawb yn gyffredinol ddim wedi eu hethol, yn ganlynol ni byddai ond afresymmol i feddwl i Grift roddi lawn dros y rhai a wyddai nad oeddynt wedi eu rhagluniaethu i fabwysiad.

II. *Y mae y rhai y bu Crist farw drostynt yn cael ei gosod allan tan amrywiol enwau y rhai fydd yn eu gwahaniaethu oddiwrth eraill.* 1. Fe bwrtafodd ei *eglwys* a'i briod waed. Act. 20, 28. Eph. 5, 25. Ni byddai un priodoldeb i'w alw yn lachawdwr y corph, adn. 23. pe byddai wedi gwneuthur cymmaint tu ag at achub eraill hefyd. Yr oedd yr Arch-offeiriad Juddewig yn gwneuthur cymmod dros Israel ac nid dros y cenhedloedd, o blith pa rai yr oeddynt wedi cael eu hethol. 2. Fe roddodd ei einioes dros ei *gyfeillion*. Joan 15, 13. A'i gyfeillion yw y rhai fydd yn gwneuthur pa bethau bynnag y mae yn orchymmyn iddynt. adn. 14. Pe buasai yn marw yn yr un modd dros, ei elynion y rhai a gant eu lladd ger ei fron. Luc 19, 27. pwy achos fuasai i son am farw dros ei gyfeillion? 3. Fe roddodd ei einioes dros y *defaid*. Joan 10, 11, 15. y rhai y mae yn adnabod, hynny yw yn garu, fel ei eiddo; adn. 14. a'r rhai ni chyfrgollant byth. adn. 28. Pe buasai yn marw dros y geifr hefyd, y rhai a fyddant ar y llaw affwy. Mat. 25, 33. ni buasai un achos i son am farw dros y defaid yn neillduol.

III. *Y mae marwolaeth Crist yn brwaf o'r cariad mwyaf tu ag at y rhai y*

bu farw drostynt. Yr hwn, meddai Paul, a'm carodd, ac a'i dodes ei hun drofofi. Gal. 2, 20. Y mae Duw yn canmol ei gariad tu ag attom ni; oblegid, a nyni etto ya bechaduriad, i Grist farw trofom ni. Rhuf. 5, 8. Cariad mwy na hwn nid oes gan neb, sef bod i un roi ei einiqes dros ei gyfeillion. Joan 15, 13. Gwel hefyd Dat. 1, 5. Ond pa le yr ymddengys mawredd cariad Crist tu ag at ei gyfeillion os na ddarfu iddo wneuthur dim ya rhagor drostynt, nag a wnaeth dros y rhai a fyddant yn dragywyddol golledig?

IV. Y mae Crist wedi dioddef yr hyn oedd ddyledus i'r rhai y bu farw drostynt: Fel Machniydd y mae wedi talu ei holl ddyledion, ac fel Prynwr y mae wedi rhoddi digonol, bridwerth drostynt, fel y dangoswyd yn barod. Ac ni byddai ond anghyfiawnder i neb gael ei gospi pan y byddo'r gyfraith wedi cael ei boddloni gan ei Fachniydd. Ac ni byddai ddim yn gyfiawn i Fab Duw fod heb gymmaint ag un o'r eneidiau a brynodd a'i werthfawr waed. Oblegid hynny, gan y bydd Jesu yn dywedyd wrth filoedd yn y dydd diweddaf. Nid adwaen imo honoch, a chan y bydd y rhai'n yn cael eu cospi a dinystr dragywyddol, ni ellir dim meddwl fod Crist wedi rhoddi ei hun yn bridwerth drostynt.

V. Nid yw Jesu Grist ddim yn ymddwyn fel pe buasai wedi marw dros barwb yn gyffredinol. 1. *Nid yw ddim yn gweddio dros barwb.* Nid dros y byd yr wyf yn gweddio, ond dros y rhai a roddaiſt i mi. Joan 17, 9. A chan mai yr hwn fydd yn iawn dros bechodau yw yr Eiriolwr gyd â'r Tada'r Joan 2, 1, 2. ran naturiol iawn yw meddwl ei fod unwaith wedi caru pawb i'r fath raddau ag y darfu iddo roddi ei hun i fod yn felldith drostynt ar y groes, ond yn bresennol na wna efe ddim cymmaint ag eiriol trostynt. Oni byddai yn rhaid iddo fod yn hynod o gyfnewidiol pe byddai pethau yu bod felly? 2. *Nid yw iechydwrriaeth trwy farwolacth Crist ddim yn cael ei gwneuthur yn adnabyddus i barwb.* Ie y mae yr Yfpryd Glan wedi gwarafan i weinidogion y gair i bregethu yr efengyl mewn rhai mannau. Act. 16, 6. Y mae yn deilwng o'n sylw yn y fan ymma nad oes dim iechydwriaeth heb ffydd. Joan 3, 36. Gallwn hefyd ofyn, Pa fodd y dichon neb gredu y' Nghrist heb glywed am dano? a pha fodd y clywant heb bregethwr? a pha fodd y pregethant onis danfonir hwynt? Rhuf. 10, 14, 15. Yn awr, gan fod pob awdurdod wedi ei roddi i Jesu Grist yn y nef ac ar ddaear. Mat. 28, 18. Y mae yn ddi-amheul y dichon anfon gair yr Iechydwriaeth i ba le y mynno, a gwneuthur ei hun yn adnabyddus i bwy bynnag y gwelo yn dda. Ond y mae y rhan fwyaf o drigolion daear heb glywed am Iechydwriaeth trwy waed y groes, hyd y dydd heddyw. Os darfu gan hynny, yr Arglwydd Jesu wneuthur iawn

droos bechodau pawb yn gyffredinol yna fe wnaeth eu hiechydwrriaeth yn boffibl trwy farw drostynt, ond y mae yn gwneuthur mwynhad o'r iechydwrriaeth yn amhossibl i'r rhan fwyaf, trwy beidio a gwneuthur ei hun yn adnabyddus iddynt.

VI. *Bydd i holl ddibenion marwolaeth Crist i gael eu hatteb.* I'r diben i gael golwg ar hyn ni allwn ddal sylw, 1. Bod arddechog ddibennion ei farwolaeth wedi ei rhoddi ar lawr mewn amryw fannau o'r ysgrythyrau. Fe'i rhoddes ei hun drofom i'n prynu ni oddiwrth bob anwiredd ac i'n puro ni iddo ei hun, yn bobl briodol, anwyddus i weithredoedd da. Tit. 2, 14. Fe fu farw trofom fel pa un bynnag a wnelom a'i gwiliad a'r cyfgu, y byddom fyw gyd ag ef. 1 Theff. 5, 10. fel yn gwnelid ni yn gyfiawnder Duw ynddo ef. 2 Cor. 5, 21. fel y prynai y rhai oedd dan y ddeddf, fel y derbyniem y mabwysiad. Gal. 4, 4, 5. fel y sancteiddiai efe ei eglwys, a'i glanhau yn yr olchfa ddwfr trwy'r gair fel y gosodai efe ni yn ogoneddus iddo ei hun yn eglwys, heb arni na brycheuyn na chrychni, na dim o'r cyfryw, ond fel y byddai yn sanctaidd ac yn ddifeisus. Eph. 5, 25, 27. fel y'n gwaredai oddiwrth y byd drwg presennol. Gal. 1, 4. ac fel y'n dygai ni at Dduw. 1 Pet. 3, 18. 2. Y mae yn amhossibl i'r dibenion gogoneddus hyn beidio cael eu hatteb yn ol amcan a bwriad Duw ym marwolaeth ei anwyl Fab. Canys nid yw Duw ddim yn cyfnewid yn ei fwriad. Mal. 3, 6. Ond y mae efe yn un, a phwy ei try ef? a'r hyn y mae ei enaid yn ei chwennychu efe ei gwna. Job 23, 13. Nid oes neb a ddichon ei rwystro i ddwyn ei amcanion i ben. Canys nid oes a attalio ei law ef, neu a ddywedo wrtho beth yr wyt yn ei wneuthyd? Dan. 4, 35. Ac fe ddywedir y bydd i'r Arglwydd Jesu weled o lafur ei enaid a chael ei ddiwallu. Ef. 53, 11. Ac y mae gwaed Crist mor werthfawr fel na ddichon Duw ddim bod yn ddiofal pa un a bydd diben ei dywalltiad yn cael ei ateb a'i peidio. Heblaw hynny y mae yr ysgrythyr yn gosod allan fod mwy o le i ddisgwil y bydd i'r rhai y bu Crist farw trostynt gael eu hachub, nag oedd i feddwl y byddai iddo farw ar eu rhan pan yr oeddynt yn elynion. Rhuf. 5, 10. Dymma yr achos i'r apostol ddywedyd, yr hwn nid arbedodd ei briod Fab ond ai traddododd ef trofom ni oll, pa wedd gyd ag ef hefyd na ddyry efe i ni bob peth. Rhuf. 8, 32. 3. Nid yw dibenion marwolaeth Crist ddim yn cael eu hatteb mewn perthynas i bawb. Ymddengys hyn yn eglur wrth ystyried fod y byd yn gorwedd mewn drygioni. 1 Joan 5, 19. Y mae y rhan fwyaf o ddynol-ryw a'u hymarweddiad yn chwantau eu cnawd ac yn gwneuthur ewyllyfiau y cnawd a'r meddyliau. Eph. 2, 3. Ac fe fydd y geifr ar y llaw affwy yn y dydd diweddaf. Mat. 25, 33. Ac fe fydd llawer yn dioddef yn gospedigaeth ddinystr tragywyddol oddi ger bron yr Arglwydd, ac oddi

wrth ogoniant ei gadernid ef. 2 Theff. 1, 9. 4. Oddi ymma y mae yn ymddangos yn eglur nad oedd yr Arglwydd Jesu ddim yn rhoddi iawn dros bawb.

Oddi ymma ni welwn, i. Ben-arglwyddiaeth Duw. Nid oedd arno ddim rhwymau i drugarhau wrth an creadur euog. Ei ewyllys da oedd trugarhau wrth ddyn yn hytrach nag angel syrthiedig. A phan y mae yn trugarhau wrth ddynion nid yw yn gwnesthur cam a neb, ond y mae yn tosturio wrth y neb y mynno, yn ol cyngor ei ewyllys. 2. Mawr yw rhwymau y prynedigion i fod yn ddiolchgar. Pan yr oedd eraill yn cael eu gadael i ddioddef y gofp oeddynt yn gyfiawn haeddu, fe welodd Duw i fod yn dda i draddodi ei briod fab drestynt hwy.

II. EIRIOLAETH CRIST.

PAN oedd yr Arch-offeiriad Juddewig wedi lladd buftach y pechaberth, yr oedd i gymmeryd llonaid thuffer o farwor tanllyd oddi ar yr allor oddi ger bron yr Arglwydd, a llonaid ei ddwylaw o arogl-darth peraid man, a'i ddwyn o fewn y wahan-len. Yr oedd hefyd i roddi arogl-darth ar y tan ger bron yr Arglwydd, nes y byddai mwg yr arogl-darth yn cuddio y drugareddfa, yr hon oedd ar y dystiolaeth. Yna yr oedd i gymmeryd o waed y buftach, a'i daenellu a'i fys ar y drugareddfa, ac o flaen y drugareddfa. Lev. 16, 11, 15. Gyda golwg ar hyn y mae yr apostol yn dywedyd i Grist, Arch-offeiriad y daionus bethau a fyddent, wedi ei offrymmu unwaith i ddwyn ymmaith bechodau, fyned unwaith i mewn i'r cyffegr, trwy ei waed ei hun. Heb. 9, 7. 12, 28. Yr oedd Aaron hefyd i ddwyn yn nwy-fronneg y farnedigaeth, pan fyddai yn myned i'r cyffegr. enwau meibion Israel ar ei galon, yn goffadwriaeth ger bron yr Arglwydd yn wastadol. Ex. 28, 29. Yn ateb i hyn y mae yr Arglwydd Jesu yn cyflawnu yr ail ran o'i swydd offeiriadol trwy eiriol dros y rhai y bu farw ar eu rhan. I'r diben i geisio edrych ar ein Harch-offeiriad gogoneddus tu fewn i'r llen, ni gawn ddangos ei fod yn eiriol dros ei bobl. Wedi hynny ni gawn ymofyn, Beth fydd i ni ddeall wrth ei Eiriolaeth. Yna ni gawn sylwi ar rai o'r bendithion fydd yn tarddu oddi ar y cyflawniad o'r rhan hon o'i swydd offeiriadol. Ac yn y lle olaf, ni gawn ystyried llwyddiant ei Eiriolaeth.

I. Y mae Jesu Grist yn eiriol dros ei bobl. Y mae y gwirionedd hwn mor

egllur fel na raid i ni ond yn unig grybwyll ychydig o dyfiolaethau pentant yr ysgrythyr sanctaidd. Ar ol i Esay ysgrifennu yn helaeth mewn perthynas i Grift fel aberth yn y drydydd bennod ar ddeg a dengain o'i brophwydoliaeth, y mae yn yr adnod ddiweddaf yn dywedyd, Efe a ddug bechodau llaweroedd, as a *eiriolodd* dros y trofeddwyr. Paul hefyd, yn yr un modd, ar ol son am farwolaeth, adgyfodiad, ac eisteddiad Crist ar ddeheu-law Duw, a ddywed, Yr hwn hefyd sydd yn *ersyn* trofom ni. Rhuf. 8, 34. Ac y mae yr Awdwr at yr Hebreaid yn dywedyd i Grift fyned i mewn i'r nef ei hun, i *ymddangos* yn awr ger bron Duw trofom ni. Heb. 9, 24. ac mewn man arall, y dichon efe gwbl iachau y rhai trwyddo ef fy yn dyfod at Dduw, gan ei fod yn byw, bob amser i *eiriol* drostynt hwy. Pen. 7, 25. Joan hefyd a ddywed mewn geiriau eglur, O phecha neb, y mae i ni *Eiriolwr* gyd a'r Tad, Jesu Grift y cyfiawn. 1 Joan 2, 1. Y mae yr ysgrythyrau hyn yn profi Eiriolaeth Crist mor eglur, fel nad oes dim angenrheidrwydd i wneuthur sylwiadau neillduol arnynt.

II. *Beth fydd i ni ddeall wrth Eiriolaeth Crist?* Ni wellom yn barod fod eiriolaeth Jesu Grift yn cael ei dal allan yn eglur yn yr ysgrythyrau sanctaidd. Ond hawdd iawn fydd i ni gyfeillionni os rhoddwn gennad i'r dychymmygion i ddarlunio y modd y mae yn eiriol. Am hynny, gan geisio peido bod yn ddoeth uwchlaw yr hyn a ysgrifennwyd, ni bydd i ni ond yn unig wneuthur y sylwiadau byrrion canlynol. 1. Nid yw gwaith Crist yn eiriol dros ei bobl ddim yn haeddu iddynt un fendith nad oedd wedi ei haeddu o'r blaen. Pan yr oedd yn dywedyd, Mi a gwblheais y gwaith a roddais i mi i'w wneuthur. Joan 17, 5. a phan yr oedd ar y groes yn dywedyd Gorphennwyd. Joan 19, 30. nid oedd dim yn rhagor i gael ei wneuthur dros bechaduriaid mewn ffordd o haeddiant. 2. Y mae Crist yn ymddangos, ger bron Duw, ar gyfrif, ac yn enw ei bobl. Heb. 9, 24. Pan y mae yr apostol yn dywedyd ei fod yn ymddangos ger bron Duw, trofom ni, fe debygid ei fod yn ei olygu fel cyfaill fyddlon, yr hwn fydd a'n hachos yn agos at ei galon, yn ateb drofom yn y llys uwchod. 3. Yr aberth a offrymmodd Crist dros ei bobl, tra yr oedd ar y ddaiar, yw yr hyn sydd yn dadlew trostynt yn y nef. Gwaed y taenelliad (geiriau a arferir gyda golwg ar y gwaed oedd Aaron yn ei danellu ar y drugareddfa, ar ddydd y cymmod) yw yr hyn sydd yn dywedyd pethan gwell na'r eiddo Abel. Heb. 12, 24. Dymms yr achos i Joan weled ynghanol yr orfedd Oen, megis wedi ei ladd. Dat. 5, 6. 4. Y mae Crist yn cyfiwyno personau a gweddian ei bobl i Dduw. Fel yr oedd Aaron i ddwyn enwan meibion Israel ger bron yr Arglwydd, ar ei ddwy ysgwydd, yn goffadwriaeth. Ex. 28, 12. felly trwy Grift y mae Juddewon a Chenhedloedd yn cael dyfodfa mewn un Yspryd a'r Tad. Eph. 2, 18.

Efe yw yr angel a welodd Joan yn sefyll ger bron yr allor, a thuffer aur ganddo, a chanddo arogl-darth lawer i'w offrymmu gyda gweddïau yr holl Saint, ar yr allor aur yr hon sydd ger bron yr orfedd-faingc. Dat. 8, 3. Am hynny pan y maent hwy yn offrymmu aberthau ysprydol, y maent yn gymmeradwy gan Dduw trwy Jesu Grift. 1 Pet. 2, 5. 5. Nid yw ddim yn sicr pa un a ydyw Crist yn arfer geiriau yn ei waith yn eiriol a'i peidio. Fe ddywedodd wrth ei ddisgyblion, Mi a weddiaf ar y Tad, ac efe a rydd i chwi ddi-ddanydd arall. Joan 14, 16. Ac ni byddai ond rhyfyg i ni ddywedyd, Mai anaddas yw i Grift yn ei sefyllfa dderchafedig, fel y mae yn uwch na'r nefoedd, i weddio ar y Tad, ac i arfer geiriau hefyd. Canys nid yw natur ddynol Crist, yn y gogoniant, ond natur greuedig. O'r tu arall, nid oes dim eisiau geiriau ym mhresennoldeb digyfrwng y Duwdod. Ond nid yw yn bosibl i ni benderfynu beth sydd yn angenrheidiol er gogoniant Duw, ger bron yr angylion a'r Seintiau y rhai sydd oddi amgylch yr orfedd.

III. *Y bendithion sydd yn tarddu oddiwrth Eiriolusth yr Arglwydd Jesu.*

Y mae y rhai'n yn amrywiol. Ymhlith eraill ni allwn enwi, 1. *Maddauant pechodau.* Pan yr oedd Mab Duw rhwng y ddau leidr ar Galfaria fe eiriolodd dros y trofeddwyr, gan ddywedyd; O Dad, madden iddynt, canys ni wyddant pa beth y maent yn eu wneuthur. Luc 23, 34. A phan y mae Joan, Yn ysgrifennu at ei gyfeillion fel na phechont, y mae yn eu diddanu yn wyneb eu beunyddiol wendidau, gan ddywedyd, O phecha neb, y mae i ni Eiriolwr gyd a'r Tad, Jesu Grift y cyfiawn. 1 Joan 2, 1.

2. *Attebiad i bob cybuddiadau a ddygir yn erbyn plant Duw.* Y mae yn amhosibl i neb fod yn fwy hy na'r apostol, pan y mae yn gofyn, Pwy a rydd ddim yn erbyn etholedigion Duw? a thrachefn, Pwy yw yr hwn sydd yn damnio? Rhuf. 8, 33, 34. A'r peth olaf y mae yn ei enwi, fel sail ei hyder, yw fod Crist ar ddeheulaw Duw, ac yn erfyn trosom ni.

3. *Yr Yspryd Glan, fel Diddanydd.* Pan yr oedd tristwch yn llanw calon y disgyblion am fod eu hanwyl athraw ar eu gadael. Joan 16, 6. efe a ddywedodd wrthynt, Mi a weddiaf ar y Tad, ac efe a rydd i chwi Ddi-ddanydd arall, fel yr aroso gyda chwi yn dragywyddol. Joan 14, 16. a thrachefn, onid af fi, ni ddaw y Diddanydd atoch: eithr os mi a af, mi a'i hanfonaf ef atoch. Joan 16, 7. 4. *Dyfodfa hyderus at orfedd-faingc y gras.* Gan fod i ni Arch-offeiriad mawr, yr hwn a aeth i'r nefoedd, Jesu Mab Duw am hynny awn yn hyderus at orfedd-faingc y gras. Heb. 4, 14, 16. A chan fod i ni Offeiriad mawr ar Dy Dduw, nesiawn a chalon gywir, mewn llawn hyder ffydd. Heb. 10, 21, 22. Y mae yr arogl-darth yn myned, gyd a gweddïau'r Saint o law yr angel, i fynnu ger bron Duw, Dat. 8, 4. 5. *Parhad mewn cyffwr o ras hyd y diwedd.* Pan yr

oedd Satan yn ceisio y disgyblion i'w nithio fel gwenith fe weddiodd Jeshu dros Simon, na byddai i'w ffydd ddiffygio. Luc 22, 31, 32. Yn y weddi a gynhwysir yn y ddwfed bennod ar bymtheg o'r efengyl yn ol Joan, yr hon a olygir, yn gyffredinol, fel darluniad o Eiriolaeth Crist, y mae yn gweddio ar i'w ddisgyblion gael eu cadw rhag y drwg. adn. 15. Ac y mae yr apostol yn dywedyd y dichon efe gwbl iachau y rhai trwyddo ef sy yn dyfod at Dduw, gan ei fod ef yn byw bob amser i eiriol drostynt hwy. Heb. 7, 25. Ni byddai iachad, neu gadwedigaeth, dros amser yn unig ddim yn ateb i'r hyn a gynhwysir yn y geirian iachau hyd yr eitha. 6. I goroni 'r cyfan, y mae Eiriolaeth Crist yn diogelu i'w ganlynwyr y faint o gael *bod yn dded-wydd byth yn ei wydd-fod ar ardaloedd gogoniant.* Y Tad, meddai 'n Harglwydd y rhai a roddai i mi, yr wyf yn ewyllysio, lle yr wyf fi, fod e honynt hwythau hefyd gyda myfi; fel y gwelont fy ngogoniant a roddai i mi. Joan 17, 24. Dymuniad pennaf Paul oedd cael bod gyd a Christ. Phil. 1, 23. A braint fwyaf y gwaredigion fydd cael bod yn wastadol gyd a'r Arglwydd. 1 Theff. 5, 17.

IV. *Llwyddiant Eiriolaeth Jeshu Grist.* Y mae gennym ddigonol sail i gredu na bydd iddo ddim bod yn aflwyddianus yn ei Eiriolaeth dros ei bobl. 1. *Y mae pob cymmwyfder ynddo ag a ddichon fod mewn Eiriolwr.* Gellwn sylwi yn neillduol, fod Ysryd doethineb a gwybodaeth yn gorphwys arno. Ef. 11, 2. Y mae yn hollol adnabyddus o achos ei bobl ac o'r sylfaenau ar ba rai y mae i gael ei amddiffyn. Ac y mae yn medru dadleu drostynt yn y modd goreu i ateb diben ei ymddangosiad ar eu rhan. Y mae hefyd achos ei eiddo yn gorphwys yn agos at ei galon. Canys nid oes i ni Arch-offeiriad heb fedru cyd-ddioddef a'n gwendid ni; ond wedi ei demtio ym mhob peth yr un ffunud a ninnau. Heb. 4, 15, 2, 18. Heblaw hynny y mae Crist yn Arch-offeiriad ffyddlon mewn pethau yn perthyn i Dduw. Heb. 2, 17. Oblegid hynny ni esgeulusa efe ddim o'r hyn a ddichon gael ei wneud ar drostynt. 2. *Y mae Crist ei hun yn anwyl gan y Tad.* Jeshu Mab Duw yw yr Arch-offeiriad mawr yr hwn a aeth i'r nefoedd. Heb. 4, 14. Ac y mae yr ysgrythyr yn ei osod allan tan yr enw ei anwyl Fab. Mat. 3, 17. Col. 1, 13. 3. *Y mae yn eiriol ar sail dda.* Nid a'r ddiweidrwydd y rhai y mae yn ymddangos ar eu rhan, nag ar drugarogrwydd y ddwyfol natur yn unig: ond ar yr iawn a roddodd dros ei bobl, pan yr oedd yn dwyn eu pechodau yn ei gorph ar y pren. Pan y mae Joan yn son am dano fel Eiriolwr, gyd a'r Tad, y mae yn dywedyd, Efe yw 'r iawn dros ein pechodau ni. 1 Joan 2, 1, 2. 4. *Y mae yn eiriol gyd a diwydrwydd yn barhaus ac yn ddi-orphwys.* Y mae yn byw bob amser i eiriol drostynt hwy. Heb. 7, 25. Nid yw ddim yn bosibl i blant Duw golli 'r dydd tra y byddo eu Heiriolwr yn anghosio neu yn

efgenlufe gôfalu am eu hachos. 5. *Y mae y rhai y mae yn eiriol trostynt yn northrychau cariad Duw.* Eiddo y Tad ydynt. Joan 17, 9. Ac y mae y Tad ei hun yn eu caru hwynt. Joan 16, 27. 6. *Y mae wedi cael ei alw i'r gwaith.* Canys Crist ni's gogoneddodd ei hun i fod yn Arch-offeiriad. Heb. 5, 5. Oblegid hyany fe lwydda o herwydd nad yw yn gwneuthur dim ond yr hyn y cafodd ei alw iddo. 7. *Y mae Crist ei hun yn tyfiolaethu heb y Tad yn ei wrando bob amser.* Joan 11, 42. Yr oedd hyn pan yr oedd yn ei gyflwr o ddarostyngiad, ac heb weithredol wneuthur iawn am bechod. Onid oes gennym fwy o le i feddwl ei fod yn cael ei wrando bob amser pan y mae wedi boddloni cyfiawnder ac wedi ei dderchafu goruwch yr holl nefoedd?

Wrth fyfyrïo ar Eiriolaeth Crist y mae Plant Duw. 1. *Yn cael llawer a gyfur.* Pan fyddo eu cydwybodau yn cael eu dychrynu wrth graffu ar gyfiawnder y Dawdod, y mae golwg, nid yn unig ar ffordd newydd a bywiol wedi ei chyffegru trwy 'r llen, ond hefyd ar yr Arch-offeiriad mawr yr hwn sydd ar dy Dduw yn eu calonogi i agoshau mewn llawn hyder fydd. Heb. 10, 20, 22. Pan y byddont yn cael achos i alaru oblegid eu beunyddiol wendidau, y maent yn cael eu diddanu a'r ystyr-iaeth o fod Jesu Crist, y cyfiawn yn Eiriolwr, gyda 'r Tad. 1. Joan 2, 1. Pan y maent yn gweled eu hunain ym mhell oddiwrth gytraedd at berff-eithrwydd Sancteiddrwydd, y mae golwg ar eiriolaeth Crist yn rhoddi iddynt le i hyderus ddisgwil y bydd iddynt gael eu cwbl iachau. Heb. 7, 25. Pan y maent yn brofiadol o lawer o farweidd-dra yspryd mewn gweddi y maent yn cael eu honni wrth feddwl fod eu Harch-offeiriad mawr yn offrymmu arogl-darth lawer i bereiddio eu amherffainh ddeifys-iaidau. Dat. 8, 3. A phan y mae golwg ar rym eu llygredd ac amllder y maglau sydd oddi amgylch eu llwybran yn peri iddynt ofni mai eu di-wedd fydd gwneuthur llong-ddrylliad o'u fydd, y maent, wrth sylwi fod Jesu Crist yn ersyn trostynt, yn cael goruchafiaeth ar amheuan, ac yn cael lle i ddywedyd, Pwy a'n gwahana ni oddiwrth gariad Crist? Rhuf. 8, 34, 39. 2. *Y mae yr athrawiaeth ogoneddus hon yn dangos y rhwymau sydd ar ganlynwyr Crist.* 1. I beidio anghosio eu Harch-offeiriad mawr. Y mae efe bob amser yn ersyn drostynt hwy. Heb. 7, 25. Ni ddylent hwythau un amser ei anghosio yntef. 2. I lynu yn ddi-anwadal yn eu harddelliaid o hono. Gan fod i ni Arch-offeiriad mawr, yr hwn a aeth i'r nefoedd, Jesu Mab Duw, glywn yn ein proffes. Heb. 4, 14. 10, 23. Gan fod Jesu yn eiriol y mae yn amhosibl i un gelyn ein gorchfygu, am hynny, na lwfrhawn. 3. I amddiffyn achos Mab Duw yn erbyn pob gwrthwynebwyr. Y mae Crist yn ymddangos drostynt hwy yn y nef. Heb. 9, 24. Pwy a ddichon beidio ymddangos drosto ynteu ar y ddaiar? 4. I

ddyfal barhau mewn gweddi. Er mor amherffaith yw eu dymuniadau, etto ganfod eu Harch-offeiriad mawr yn y nesoedd, bydded iddynt fyned yn hyderus at orfedd-faingc y gras, fel y derbyniont drugaredd, ac y caffont ras yn gymmorth cyfamferol. Heb. 4, 16.

IV. *RHAGORIAETH CRIST ar Offeiriad eraill.* Y mae Crist, yn ol tyffiolaeth yr awdwr at yr Hebreaid, yn rhagori ar Feibion Levi, o ran ei fod yn Offeiriad yn dragywydd yn ol urdd Melchisedec. Heb. 5, 12. 7, 1, 10. Ar hyn ni bydd i ni ond yn unig sylwi. 1. Fod yn debygol mai dyn oedd Melchisedec. Canys y mae yn rhaid i bob Arch-offeiriad gael ei gymmeryd o blith dynion. Heb. 5, 1. 2. Nid yw yr ysgrythyr ddim yn amlygu pwy oedd efe. 3. Yr oedd yn gyfgod o Grist ar amrywiol ystyriaethau. Yn neillduol fel yr oedd yn Frenhin ac yn Offeiriad; yn Frenin cyfiawnder, ac yn frenin heddych; heb dad, heb fam, heb achau; heb fod iddo na dechreu dyddiau, na diwedd einioes, hynny yw, nid yw yr ysgrythyr ddim yn rhoddi hanes am eu trynaiaid, fel yr oedd yn angenrheidiol i'r offeiriad Juddewig i brofi eu desgyniad oddiwrth Aaron; ac nid oedd ei offeiriadaeth ddim yn desgyn oddiwrth arall iddo, nag i arall oddiwrtho; ac nid oes gennym ddim hanes am ei waith yn dechreu nag yn rhoddi i synu ei swydd offeiriadol. Ond, i beidio ymhelaethu ar y pethau hyn, a'r cyffelyb, ni gawn sylwi ar ychydig bethau neillduol, yn y rhai y mae Crist yn rhagori ar Aaron a'i feibion.

1. *O ran ei berfon.* Aaron a'i feibion oedd yr Offeiriad Juddewig, Jesu, Mab Duw yw yr Offeiriad yn ol urdd Melchisedec. Heb. 4, 14. Yr oedd llygredd ynddynt hwy. Yr oedd y gyfraith yn gwneuthur dynion a gwendid ynddynt yn Arch-offeiriad, am hynny yr oedd yn rhaid iddynt yn gyntaf offrymmu aberthau dros eu pechodau eu hunain. Heb. 7, 27. 5, 3. Ond y mae Jesu Grist yn sanctaidd, yn ddi-ddrwg, yn ddi-halog, yn ddi-doledig oddiwrth bechaduriaid. adn. 26. 2. *Yn eu galwad i'r gwaith.* Yr oeddynt hwy yn cael eu gwneuthur yn Offeiriad heb lw, ond hwn trwy lw. Heb. 7, 20. i'r diben i ddangos anghyfnawidioldeb Duw mewn perthynas i barhad ei Offeiriadaeth. Yr oeddynt hwy yn cael eu gwneud yn ol cyfraith gorchymyn enawdol: ond Jesu yn ol nerth bywyd anherfynol. Heb. 7, 16. 3. *Yn ei aberth.* Yr oeddynt hwy yn aberthu anifeiliaid, ond se offrymmodd Crist ei gorph ei hun. Heb. 10, 10. ac a wnaeth ei enaid yn aberth dros bechod. Efi. 5, 3, 10. Yr oeddynt hwy yn offrymmu yn fynych yr un aberthau, eithr hwn wedi offrymmu un aberth dros bechodau yn dragywydd a eisteddodd ar ddeheu law Duw. Heb. 10, 11, 12. Ni allai yr aberthau hynny, o ran cydwybod berffeithio yr addolwyr. Heb. 9, 9. Nid oeddynt ond adgoffa pechod bob blwyddyn. Pen. 10, 3. ond y mae gwaed Crist yn glanhau oddiwrth bob pechod. 1 Joan 1, 7. Nid oedd

Duw ddim yn ymhyfrydu yn yr aberthau Juddewig, pan yr oedd dynion yn ymorphwys arnynt. Ef. 1, 11. ond fe roddodd Crist ei hun yn offrwng ac yn aberth i Dduw o arogl peraid. Eph. 5, 2. Nid oedd dynion, trwy yr aberthau Juddewig, yn cael eu gwaredu ond oddiwrth gospedigaethau tymhorol, a hynny ond yn y cyfryw amgylchiadau ag oedd y gyfraith yn bennodi. Ond trwy aberth Crist y ca dyn ei gyfiawnhau oddiwrth yr hyn na allai gael trwy gyfraith Moses. Act. 13, 30. 4. *O ran parhad ei Offeiriadaeth.* Yr oeddynt hwy yn llawer (hynny yw, or ol eu gilydd) wedi eu gwneuthur yn offeiriad, o herwydd lluddio iddynt gan farwolaeth barhau; ond hwn am ei fod yn aros yn dragywydd fydd ag offeiriadaeth dragywyddol ganddo. Heb. 7, 23, 24. Nid yw ei Swydd yn cael ei throsglwyddo oddi wrtho i arall. 5. *O ran y lle i gyflawnu'r Swydd.* Yr oeddynt hwy yn gweini yn y cyfsegr o waith llaw; ond y mae Jesu wedi myned i'r nef ei hun. Heb. 9, 24. ac wedi ei wneuthur yn uwch na'r nefoedd. Pen. 7, 26. Y mae uwchlaw y nefoedd weledig, ac yn uwch mewn anrhydedd na holl drigolion dedwydd a gogoneddus y drydydd nef. Yno y mae yn sefyll, megis Oen wedi ei ladd, ynghanol yr orfedd-faingc. Dat. 5, 6.

III. SWYDD FRENHINOL CRIST.

OS edrychwn ar ddyn fel creadur o eiddo yr Holl-alluog, ni a'i gwelwn dan rwyman di-amheuol i rod-di parhaus ufudd-dod i sanctaidd gyfreithiau ei Greawdwr. Ond y mae dyn trwy bechod, wedi myned yn elyn i Dduw, yn ddeiliad i'r diafol, ac yn gaeth-was i'w nwydau llygredig ac afreolaidd ei hunan. Hawdd y gallasai yr Arglwydd amddiffyn anrhydedd ei lywodraeth, trwy ymwisgo a dial, a thywallt ar y gwrthryfelwr y barnedigaethau oedd yn gyfiawn haeddu. Ond grasol arfaeth y nefoedd oedd y byddai i fyrddiynau o hiliogaeth Adda gael eu hadferu, nid yn unig trwy i'w trosedd gael ei faddeu, ond hefyd trwy i'w heneidiau gael eu dwyn i rod-di i'r Arglwydd yr hyn fydd ddyledus iddo fel goruchel Lywodraethwr. I gyflawnu y cyfryw fwriad ardderchog fe gafodd Jesu ei wneuthur yn dywyfog Iechydwr iaeth. Heb. 2, 10. yn ben corph yr eglwys. Col. 1, 18. ac yn Frenin ar Sion, mynydd sanctaidd Duw. Pŵl. 2, 6. Y mae golwg ysgrhythrol ar frenhiniaeth yr Arglwydd Jesu yn amlygu llawer o ogoniant y Cyfryngwr, yn dangos

beth yw breintiau yn gyfal a dyledswyddau eu ffyddlon ddeiliaid, ac yn gosod allan drueni y rhai fydd yn elynion iddo. Oblegid hynny fe ddichon fod yn ddefnyddiol i dreulio ychydig o amser i fyfytio ar lywodraeth Tywyfog tangnefedd. Ef. 9, 6. Ac yn y lle cyntaf, ni gawn ddangos fod Crist yn Frenin. Yna, ni gawn wneuthur rhai Sylwiadau angenrheidiol tu ag at ddeall natur ei frenhiniaeth. Ac yn y lle olaf, ni gawn gymmeryd golwg ar rai o'i weithredoedd brenhinol.

I. BOD JESU GRIST YN FRENIN.

Ymddengys hyn yn eglur oddiwrth amryw ystyriaethau. 1. Y mae y Prophwydi, dan yr hen destament, wedi mynych son am dano fel Brenin. Dywedodd Jeremi y byddai i Frenin deyrnasu a llwyddo, a gwneuthur barn a chyfiawnder ar y ddaiar, ac mai yr enw ar yr hwn y byddai iddo gael ei alw fyddai yr Arglwydd ein cyfiawnder. Jer. 23, 5, 6. Zechariah hefyd a ddywedodd y byddai'r gwr a'i enw Blaguryn, eistedd a llywodraethu ar ei frenhin-faingc. Zech. 6, 12, 13. A thrachefn, Wele dy frenin yn dyfod attat, cyfiawn ac achubydd yw efe, &c. Zech. 9, 9. Gwel hefyd, Ef. 9, 6, 7. Jer. 30, 9. Ezech. 37, 24. Dan. 7, 13, 14. 2. Y mae y Testament newydd, mewn amrywiol fannau, yn galw Crist yn Frenin. Dywedodd Nathanael wrtho, Tî yw Mab Duw, tî yw Brenin Israel. Joan 1, 49. A Chrîst ei hun, wrth son am y farn ddiweddas, a eilw yr hwn fydd yn penderfynu tragywyddol gyflwr dynol-ryw yn Frenin. Mat. 25, 34, 40. Gwel hefyd, Joan 18, 36, 37. Mat. 17, 14. 3. Y mae yn cael ei osod allan tan amrywiol enwau, y rhai fydd yn arwyddbeccau ei fod yn frenhin. Y mae yn Arglwydd. Luc 2, 11. Aët. 2, 36. yn Gyn-fab uwchlaw brenhinoedd y ddaiar. Psal. 89, 27. yn llywydd yn Israel. Mic. 5, 2. ac yn Ben uwchlaw pob peth i'r eglwys. Eph. 1, 22. 4. Y mae yr hyn a berthyn i Frenin yn cael ei briodoli iddo, megis teyrnas. Col. 1, 13. Gorsedd, Psal. 45, 6. Coron, Heb. 2, 9. a theyrnwialen. Heb. 1, 8. 5. Fe ddywedir yn fynych ei fod yn eistedd ar ddeheu-law Duw. Psal. 110, 1. Marc 16, 19. Luc 22, 69. Heb. 1, 3. 8, 1. 1 Pet. 3, 22. y mae y geiriau yn arwyddo ei Lywodraeth, fel yr ymddengys oddiwrth eiriau Petr. Aët. 2, 34, 36. ac oddiwrth eiriau Paul. 1 Cor. 15, 25.

II. SYLWIADAU YN TUEDDU I RODDI IAWN OLWG AR NATUR BRENHINIAETH YR ARGLWYDD JESU.

1. *Nid yw ddim yn bosibl i Grîst beidio a bod yn Frenin.* O herwydd fel y mae yn Dduw y mae ganddo hanfodol hawl, yr hon na ddichon byth

gael ei ddi-feddiannu o honi, i lywodraethu yr holl greadigaeth. Y mae y frenhiniaeth hanfodol hon o gyd-ddechreuad a Bod gwaith ei ddwyllaw. Ond nid ar y frenhiniaeth hon yr ydym yn myned i gymmeryd golwg yn bresennol.

II. *Fel y mae Crist yn Gysfyngwr rhwng Duw a dynion y mae brenhiniaeth wedi cael ei rhoddi iddo.* Yr hen ddibenydd a roddodd i Fab y dyn lywodraeth a gogoniant a brenhiniaeth. Dan. 7, 13, 14. Pob peth a roddwyd iddo gan ei Dad. Mat. 11, 27. Y mae pob barn wedi ei rhoddi iddo. Joan 5, 22. Duw a roddodd iddo enw yr hwn fydd goruwch pob enw. Phil. 2, 9. Gwel hefyd. Act. 2, 30, 36. Heb. 2, 9. Er ei fod, fel Duw, yn llywodraethwr o angenrheidrwydd, ni buasai ganddo fel Daw-dyn un frenhiniaeth pe na buasai wedi ei rhoddi iddo.

III. *Y mae Brenhiniaeth gyfyngol yr Arglwydd Jezu yn frenhiniaeth gyffredinol, yn cyrraedd i derfynau einba'r greadigaeth.* Efe yw Arglwydd pawb oll. Act. 10, 36. O herwydd y mae awdurdod ar bob cnawd wedi ei roddi iddo. Joan 17, 2. Ei enw yw Brenin brenhinoedd, ac Arglwydd arglwyddi. Dat. 19, 16. Ac y mae yn dywysog brenhinoedd y ddaiar. Dat. 1, 5, gan ei fod yn Ben pob tywysogaeth ac awdurdod. Col. 2, 10. Y mae yn arglwyddiaethu ar y meirw a'r byw hefyd. Rhuf. 14, 9. ac y mae gantho agoriadan uffern a marwolaeth. Dat. 1, 18. Y mae yr angylion a'r galluoedd a'r awdurdodau wedi eu darostwng iddo. 1 Pet. 3, 22. Y mae yn Arglwydd y gogoniant. 1 Cor. 2, 8. Ac y mae pob awdurdod yn y nef ac ar y ddaiar wedi ei roddi iddo. Mat. 28, 18. Y mae pob barn wedi ei rhoddi iddo. Joan 5, 22. Y mae wedi ei wneuthur yn etifedd pob peth. Heb. 1, 2. Ac y mae pob peth wedi ei ddarostwng dan ei draed ef. Eph. 1, 22. Ie rhaid iddo deyrnasu hyd oni byddo ei holl elynion wedi eu gosod dan ei draed. 1 Cor. 15, 25. Capys yn ei enw ef y plyg pob glin or nefolion, daearolion, a than ddaearolion bethau. Phil. 2, 10, 11.

IV. *Y mae Crist mewn modd neillduol yn Frenin i'w eglwys.* Y mae pob peth wedi eu darostwng dan ei draed ef, ond y mae wedi ei roddi yn Ben uwchlaw pob peth i'r eglwys. Eph. 1, 22. Ar ei dy ei hun y mae yn ffyddlon fel Mah. Heb. 3, 6. Oblegid hynny y mae yr ysgrythyr yn son am rai yn cael eu symmnd i deyrnas anwyl Fab Duw. Col. 1, 13. Gan fod gan Grift awdurdod ar bob cnawd, yr oeddynt o'r blaen dan ei awdurdod, ond pan y maent wedi cael eu dwyn i mewn i'r eglwys y maent mewn modd mwy enwedigol yn ddeiliaid o'i deyrnas.

V. *Yr oedd Crist yn Frenin yr eglwys cyn ei weithredol ymddangosiad yn y enauid.* Y mae yn eglur oddiwrth. Eph. 4, 7, 9. mai am Grift yr oedd y Psalmydd yn llefaru pan yr oedd yn dywedyd, Derchafaist i'r uchelder,

caethgludaiſt gaethiwed, derbynaiſt roddion i ddynion. &c. Pſal. 68, 18. Ac y mae yn amlwg oddiwrth, adn. 24. fod Dafydd yn edrych arno fel ei Dduw a'i Frenin. Drachefn, pan yr oedd y Prophwyd Eſay yn gweled yr Arglwydd yn eistedd ar eisteddfa uchel a derchafedig, a'i odrau yn llanw'r Deml. Eſ. 6, 1. y mae yn ddi-ddadl ei fod yn gweled Brenin Iſrael. adn. 5. Ond y mae Joan yn tyſiolaethu Mai gogoniant Crift oedd y Prophwyd yn ei weled. Joan 12, 41.

VI. *Pan yr ymddangosodd Mab Duw, yn al y prophwydolintibau oedd wedi myned o'r blaen, yr oedd yn parhau i fod yn Frenin Iſrael.* Ymofyniad y Doethion a ddaethant o'r dwyrain oedd, Pa le y mae yr hwn a aned yn Frenin yr Juddewon? Mat. 2, 2. A Nathanael a'i hannerchodd fel Brenin Iſrael. Joan 1, 49. A'r rhai oeddynt yn myned gyd ag ef i Jeruſalem a ddywedafant, Bendigedig yw Brenin Iſrael. Joan 12, 12, 13. Ac y mae yrefangylwyr, adn. 14, 15. yn dywedyd fod hyn yn cyflawni yr yfgrthyg oedd yn dywedyd, Nac ofna, fferch Sion; welc, y mae dy Frenin yn dyfod, &c. Ac o flaen Pilat, nid oedd Jeſu yn gwadu ei fod yn Frenhin yr Juddewon, ond yn dangos nad oedd ei frenhiniaeth o'r byd hwn. Joan 18, 33, 37. Y mae yn wir fod yr Arch-offeiriaid yn dywedyd, Nid oes i ni frenin ond Cefar. Joan 19, 15. Ond y mae hyn yn dangos mai gwir yw'r gair fydd yn dywedyd, At ei eiddo ei hun y daeth, a'r eiddo ei hun ni dderbyniasant ef. Joan 1, 11.

VII. *Pan ddarfu i gorph y genedl Juddewig wrthryfela, a chysodi yn erbyn ei cyfreiblun frenin, nid oedd rhyfedi deiliaid y Meſſiab ond ychydig iawn.* Er fod llawer, wrth ei glywed yn llefaru, yn credu yntho. Joan 8, 30. yr oeddynt, wrth ei wrando ychydig yn hwy yn codi cerrig i'w taflu atto. adn. 59. Am hynny y mae yn ddi-ddadl nad oedd ei braidd ond bychan. Luc 12, 32. Ac nid oedd ei deyrnas ond cyffelyb i ronyn o had mwſtard, yr hwn fydd leiaf o'r holl hadau. Mat. 13, 31, 32. O herwydd yr oedd ei holl ddeiliaid wedi gwrthryfela, ond yn unig y rhai ag oedd yn addef mai efe oedd y Crift, yn gwrandu ar ei lais, ac yn glynu wrtho. Ac y mae yn eglur, wrth ddarllen yr efangylwyr, nad oedd y rhai'n ond ychydig, er fod y Pharifeaid unwaith wedi meddwl fod y byd yn myned ar ei ol ef. Joan 12, 19.

VIII. *Yn fuan ar ol adgyfodiad ac efgyniad yr Arglwydd Jeſu, fe gafodd tŷfynau ei deyrnas eu dirfawr helaethu.* Ym mhen ychydig o wythnosau fe ddarfu i filoedd o'r Juddewon gael eu hargyoeddi a'u dwyn i edifeirwch am eu gwaith yn gwrthod ac yn croeshoelio eu brenin. Act. 2, 41. 4, 4. Yr effaith o hyn oedd iddynt i blygu i'w lywodraeth, ac i gael eu chwangu at yr eglwys. Act. 2, 47. 5, 14. Fel hyn y dechreuodd cynnydd yr

eglwys fechan, yr hon oedd wedi parhau yn ffyddlon yn amser y gwrthryfelgarwch cyffredinol. A phan yr oedd y rhan fwyaf o'r genedl Juddewig yn barnu eu hunain yn annheilwng o fywyd tragywyddol, fe drodd yr apostolion (yn ol gorchymmyn ei Brenin. Mat. 28, 19, 20.) At y Cenhedloedd. Act. 13, 46. Yna dechreuwyd cyflawni amryw o brophwydoliaethau yr hen destament. Gwel, Ef. 49, 18, 21. 54, 1, 3. 60, 1, 5. Er fod y Cenhedloedd, hyd yn hyn, wedi bod yn ddieithraid i wladwriaeth Israel, a chanol-fur yn sefyll rhyngddynt a'r eglwys Juddewig. Eph. 1, 12, 14. yr oedd yr amser wedi d'od iddynt gael eu gwneuthur yn un corph. adn. 16. ac i gael eu gwneuthur yn gyfrannog o'r gwreiddyn ac o frafder yr olew-wydden, o'r hon yr oedd rhai canghennau wedi eu torri ymmaith trwy anghrediniaeth. Gwel, Rhuf. 11, 17, &c. Fel hyn y mae chwanegiadau wedi eu gwneuthur, o amser i amser, at yr eglwys gristnogol, yr hon nid oedd ar y cyntaf, ond y rhan honno o'r eglwys Juddewig ag oedd wedi parhau yn ffyddlon i lynu wrth ei Brenin.

IX. *Nid yw brenhiniaeth yr Arglwydd Jezu ddim o'r byd hwn.* Dymma yr achos iddo ddywedyd wrth y Phariseaid, Ni ddaw teyrnas Dduw wrth ddisgwil. Luc 17, 20. Nid yw ddim yn torri ar draws llywodraethau gwladol; ac nid yw ddim o'r un natur a breniniaethau y byd hwn. Ond y mae yn wahanol iawn oddi wrthynt at amryw ystyriaethau. Ymhlith pethau eraill, ni allwn ddal sylw ar, 1. *Ei Dechreuad.* Nid yw Crist ddim wedi dyfod i'r frenhiniaeth yn yr un modd a brenhinodd y byd hwn ond trwy ddigyfrwng rodd a gosodiad y Tad. 2. *Diben ei gosodiad i fynu.* Nid gymaint i ddwyn yn y blaen ddedwyddwch tymhorol dynol-ryw, er fod ufudd-dod i'w chyfreithiau yn tueddu yn fawr at hyany, ond yn bennaf i amlygu gogoniant Duw, ac i barotioi dynion gyferbyn a dedwyddwch di-diwedd mewn byd arall. 3. *Ei Chyfreithiau.* Y mae y gyfraith yn ysprydol. Rhuf. 7, 14. yn cyrraedd nid yn unig eiriau a gweithredoedd y deiliaid, ond hefyd y meddyliau, y bwriadau mwyaf dirgelaid. Fel hyn y mae gan Grist frenhiniaeth ar ysprydoedd a chydwybodau dynion. 4. *Yr anpogaethau i ufudd-dod.* Nid golwg ar gospedigaethau na manteision gwladol, ond gorchymmyn y Brenin, egwyddor o gariad atto-wedi ei phlannu yn y galon, ofn duwiol rhag iddo anfoddloni, ynghyd a hyder o barhad ei ewyllys dai'r rhai sydd yn rhodio yn ol ei ddeddfau. 5. *Ei gwobrauon a'i chospedigaethau.* Nid ag anrhydedd a chyfoeth bydol y mae yn gwobrwyo ffyddlondeb ei ddeiliaid. Mat. 8, 20. ond ag etifeddiaeth anllygredig yr hon sydd ynghadw yn y nefoedd. 1 Pet. 1, 4. A phan y mae yn ceryddu ei ddeiliaid, ac yn cospi ei elynion, nid yw ddim yn amddiffyn anrhydedd ei lywodraeth trwy eu difeddiannu o'u rhydd-did na'u

rheddiannau bydol. 6. *Y modd y mae ei iherfynau yn cael eu belantbu.* Nid trwy'r cleddyf, neu unrhyw arfau cnawdol, ond trwy arfau nerthol y rhaf nid ydynt gnawdol: 2 Cor. 10, 3, 4.

X. *Ni bydd byth-ddiwedd ar frenhiniaeth Crist.* Dy orfodd di, o Dduw, meddai'r Psalmydd, fydd byth ac yn dragywydd. Psal. 45, 6. Y mae yn eglur, oddiwrth yr adnod ganlynol, mai ei frenhiniaeth gyfryngol a seddylir yma. Y mae yr un peth yn amlwg oddiwrth, Dan. 2, 44. Ie dywedir, Yn nyddiau y brenhinoedd hyn y cyfyd Duw'r nefoedd frenhiniaeth yr hon ni ddistrywir byth: a'r frenhiniaeth ai adewir i bobl eraill; ond hi a saluria ac a dreukia yr holl frenhiniaethau hyn, a hi a faif yn dragywydd. Gwel hefyd, Dan. 7, 14. Gabriel hefyd a ddywedodd wrth, Mair y byddai i Fab y goruchaf deyrnasu ar dy Jacob yn dragywydd; ac na byddai diwedd ar ei frenhiniaeth. Luc 1, 33. Am hynny pan y mae yr apostol yn son am Crist yn rhoddi y deyrnas i Dduw a'r Tad, ac yn dywedyd bod yn rhaid iddo deyrnasu hyd oni ofodo ei holl elynion dan ei draed, a thrachefn, y bydd i'r Mab ei hun gael ei ddarostwng i'r hwn a ddarostyngodd bob peth iddo ef, fel y byddo Duw oll yn oll. 1 Cor. 15, 24, 25, 28. y mae yn ddi-ddadl nad yw yn golygu dim yn groes i'r ysgrythyrau fydd yn dywedyd y bydd iddo deyrnasu yn oes oesoedd. Dat. 11, 15. ac eistedd yn dragywydd ar ddeheulaw Duw. Heb. 10, 12. Ond gan fod geiriau yr apostol yn ymddangos, ar yr olwg gyntaf, fel pe baent yn arwyddo y bydd diwedd ar deyrnas gyfryngol yr Arglwydd Jesu, nid gwaith afreidiol ydyw dal sylw mwy manwyl arnynt. 1. Dichon y geiriau *Rhoddi y deyrnas i Dduw a'r Tad* arwyddo un o ddau beth: O bosibl eu bod yn gosod allan y bydd i Crist wneuthur cyflwyniad o holl ddeiliad ei deyrnas, y rhai a roddwyd i'w ofal, i'w Dad yn y dydd diweddaf, gan ddywedyd, Wele fi a'r plant a foddas Dai mi. Heb. 2, 13. Y mae y gair *Teyrnas*, yn iaith yr ysgrythyr, yn gystal ag mewn ymddiddanion cyffredin, yn fynych yn cael ei arfer am y deiliad. Gwel, Gen. 20, 9. Es. 19, 2, 60, 12. Jer. 27, 8. Am. 9, 8. Neu fe ddichon fod yr apostol yn golygu y bydd i ddull presennol llywodraeth Crist gael ei rhoddi i synu, gan na bydd iddo ddim teyrnasu yn y gogoniant yn hollol yn yr un modd ag y mae yn gwneuthur ar y ddaiar. Y mae amryw o bethau yn cael eu gwneuthur yn presennol tu ag at gasglu ynghyd, amddiffyn ac adeiladu yr eglwys, a'i llywodraethu trwy ddisgyblaeth perthynol i gyflwr amherffaith. Ni bydd dim ohyn ar ol dydd y farn. 2. Pan ddywedir ymhellach *fod yn rhaid iddo deyrnasu hyd oni ofodo ei holl elynion dan ei draed*, nid yw yr apostol ddim yn dywedyd na bydd iddo deyrnasu ar ol hynny. Pan oedd yr Arglwydd yn dywedyd wrth Jacob, Ni 'th adawaf hyd oni wnelwyf yr hyn a leferais wrthyf. Gen. 28, 15. nid

bedd yr addewid ddim yn cynnwys y byddai iddo ei adael ar ol cyf-
lawni ei ciriau. A phan y mae y Psalmydd yn dywedyd, Y mae ein
llygaid ni ar yr Arglwydd ein Duw *hyd* oni thrugarhao efo wrthym ni.
Psal. 123. 2. Nid oes dim i ni feddwl ei fod yn bwriadu troi ei lygaid oddi
wrth yr Arglwydd ar ol iddo drugarhao. Gwel hefyd. Job 27. 5. Ec.
22. 14. Mat. 18. 20. Y mae yn eglur nad yw'r geiriau *hyd* oni yn gosod
allan y bydd diwedd ar yr hyn oedd yn cael ei wneuthur o'r blaen.
5. Fel y mae y Mab yn Dduw, ni bydd iddo byth gael ei ddarostwng.
Fel y mae yn ddyn, ac fel y mae yn gyfryngwr, y mae bob amser yn
ddarostyngedig i'r Tad. Ac y mae yn sicr fod Duw oll yn oll yn bresen-
nol, i raddau mor helaeth ag y mae yn bosibl iddo fod ar ol dydd y farn.
Pe amgen, ni byddai ond Bod cyfnewidiol ac amherffaith. Oblegid yr
ystyriaethau hyn se debygid mai meddwl yr apostol ydyw, Yr ymddengys
yn eglur y pryd hwnnw mai diben brenhiniaeth gyfryngol yr Arglwydd
Jesu yw dwyn gogoniant i Dduw; a bod ei gosodiad, ei chyfreithiau, ei
rhagorfreintiau, a'r hyn oll a berthyn iddi o Dduw, ac yn tueddu i
ddwyn iddo deyrnged o dragywyddol anhydedd. Fel hyn y dywedir
fod amryw bethau yn cymmeryd lle, pan nad oes dim ond amlygiad yn
cael ei roddi o'r hyn oedd yn bod o'r blaen. Gellir gwelod geiriau ag
sydd yn ddi-amheuol i'w deall yn y modd hyn yn, Mat. 5. 45. Joan 15.
8. Rhuf. 3. 4. 26.

III. GWAITH JESU CRIST FEL BRENIN.

Wrth edrych i'r ysgrythyrau ni gawn weled mai nid mewn enw yn
unig y mae Mab Duw yn Frenin. O herwydd y mae y cyfryw weith-
redoedd brenhinol yn cael eu priodoli iddo ag sydd yn hollol deilwng o'r
hwn sydd yn Ben uwchlaw pob peth i'r eglwys. Ymhlith pethau eraill
ni allwn ddal sylw ar y gweithredoedd caalynol.

I. *Y mae yn casglu pobl ynghyd i fod yn ddeiliaid a'i deyrnas.* Atto ef y
bydd cynhulliad pobloedd. Gen. 49. 10. Y mae yn wir fod y Tad wedi
rhoddi eneidiau iddo. Joan 17. 6. Ac y mae yn ddi-ddadl fod Crist wedi
eu prynu a'i werthfawr waed. 1 Pet. 18. 19. Ond y maent ym meddiant
y tywyllwch. Col. 1. 13. Ac y mae yn rhaid i Fab Duw eu cyrchu cyn
y delont byth i mewn i'w gorlan. Joan 10. 16. I'r diben i gael iawn
olwg ar y weithred frenhinol hon o eiddo Mab Duw, ni gawn ystyried,
Pwy y mae yn eu casglu ynghyd, a thrwy ba foddion.

I. *Pwy y mae Crist yn eu galw i fod yn ddeiliaid a'i deyrnas.* 1. Fe
ddarfu iddo alw rhai o amser Adda hyd ddyddiau Abraham. Y mae

Moses wedi rhoddi rhyw faint o hanes am rai o'i ddeiliaid yn yr oesoedd hynny; megis Abel, Enoch, Noah, ac eraill. Ond nid yw yr hanes ond neillduol o ferr. 2. Fe ddarfu iddo alw Abram oddiwrth ei genedl, a thy ei dad. Gen. 12, 1. Ac fe addawodd i fod yn Dduw iddo, ac i'w had ar ei ol. Gen. 17, 7. Y mae gennym hanes am y rhai'n fel deiliaid iddo hyd oni ddarfu y cyffredinolrwydd o honynt gael eu di-arddel oblegid eu hangrediniaeth. 3. Yr oedd ychydig o Broselytiaid yn cael eu galw, o amser i amser, o blith y cenhedloedd cilun-addolgar, i fod dan yr un lywodraeth grefyddol a'r genedl Juddewig. Gwel, Dent. 29, 11, 12. Ezz. 6, 21. a Est. 8, 17. 4. Ar ol marwolaeth Crist fe gafodd canol-fur y gwahaniaeth ei ddattod. Eph. 2, 14. Mewn canlyniad i hyn cafodd Iesu ei gyhoeddi ymhilith yr holl genhedloedd er mwyn usudd-dod ffydd. Rhuf. 16, 25, 26. Dymma fel y dechreuodd y garreg yr hon ni thorriwyd a llaw fyned yn fynydd mawr. Dan. 2, 34, 35. Ac o ddyddiau yr apostolion hyd yn bresenol y mae llawer o'r rhai ag oedd yn ddieithraid a dyfodiaid wedi cael eu gwneuthur yn gyd-ddinasfyddion a'r Saint ac yn denlu Duw. Eph. 2, 19. 5. Y mae gennym le i ddisgwil y bydd i'r Juddewon y rhai ydynt yn garedigion oblegid y Tadau. Rhuf. 11, 28. gael eu himpio i mewn yn eu holer-wyddu eu hun. adn. 20. Canys fe ddychwel meibion Israel, ac a geisiant yr Arglwydd eu Duw, a Dafydd eu Brenin. Hof. 3, 5. Yr Arglwydd a fwrw eilwaith ei law, i feddianna gweddil ei bobl, ac a gasgl grwydriaid Israel. Es. 11, 11, 12. 6. Pan fyddo yr Juddewon i gael eu galw, y mae yn debygol y bydd i gyflawnder y cenhedloedd i gael eu dwyn i mewn. Rhuf. 11, 25. Pan y casglu Duw wafgaredigion Israel efe a gasgl eraill atto ef. gyd a'r rhai sy wedi eu casglu atto. Es. 56, 8. Am hynny os oedd gwrthodiad yr Juddewon yn fywyd i'r byd, beth fydd eu derbynriad hwy ond bywyd o feirw? Rhuf. 11, 15. Ond gan fod yn angenrheidiol i ni fod yn ochelgar wrth son am yr hyn nad yw etto wedi cael ei gyflawnu, ni gawn adael hyn, a phrysio i ystyried,

II. *Y moddion, trwy ba rai y mae Crist yn casglu aneidiau yngbyd i'w deyrnas.* I'r diben i beidio bod yn faith, ni bydd i ni yma ddal sylw ond yn unig ar y moddion trwy ba rai y mae dynion yn cael eu dwyn i fod yn ddeiliaid o deyrnas Crist dan oruchwiliaeth y Testament newydd. 1. *Y mae yr arfer gweinigidogaeth y gair.* Gyda golwg ar hynny, *Y mae wedi gosod rhai i fod yn Genhaidau trosto.* Yr ydym ni yn Genhaidau tros Grift. 2 Cor. 5, 20. Pan yr oedd ar y ddaiar fe ordeiniodd ddeuddeg i fod yn apostolion. Marc 3, 13, 14. A phan dderchafodd i'r uchelder fe roddodd rai yn apostolion, a rhai yn brophwydi, a rhai yn efangylwyr, a rhai yn fugeil.

said ac yn athrawon. Eph. 4, 8, 11. *Y mae yn eu cymmwyso i'w gwaith*
 hwn a'n gwnaeth ni yn weinidogion cymmwys y Testament newydd.
 2 Cor. 3, 6. Ta ag at gymmwysu yr apostolion i fod yn dystion drosto,
 fe ddywedodd wrthynt y pethau a berthynent i Deyrnas Ddaw. Act. 2, 3.
 ac fe dywalltodd arant yr Yspryd Glan, mewn modd tra rhyfeddol. Act.
 1, 8, 2, 33. Trwy hyn yr oeddynt yn cael eu tywys i bob gwirionedd.
 Joan 16, 3. yn cael eu dysgu i lefaru amryw ieithoedd. Act. 2, 4. yn cael
 llaw a hyfder a gwoldeb. Act. 4, 13. ac yn cael eu cynnorthwyo i roddi
 prawf di-amheuol o wirionedd eu hathrawiaeth, a dwyfolder eu cennadwri,
 trwy amryw weithredoedd nerthol a rhyfeddodau. 1 Cor. 12, 9, 11. *Y*
mae wedi eu hanfon i'r diben i gasglu eneidiau ynghyd. Fe orchymynnodd i'r
 apostolion fyned i bregethu yr efengyl i bob creadur. Marc 16, 15. ac i
 ddisgyblu yr holl genhedloedd. Mat. 28, 19. Y mae y dull hwn yn
 hynod o gymmwys i alw dynion i deyrnas Crist. Canys y mae, trwy
 hyn, yn dangos trueni y rhai sydd allan o'i deyrnas. Col. 1, 13. Eph. 2,
 12. Y mae hefyd yn dal allan ei deyrn-wialen aur, ac yn galw gwrth-
 ryfelwyr i roddi eu harfau i lawr, ac i blygu i'w lywodraeth. 2 Cor. 5,
 20. Ac y mae yn gosod allan y cyfreithiau wrth ba rai y mae i'w ddeil-
 said gael eu llywodraethu, ynghyd a'r rhwymau sydd a'r bawb i ymddar-
 listwng iddo. Ac y mae yn cyhoeddi na bydd iddo fwrw allan neb o'r
 rhai g ddeuant atto. Joan 6, 37. Y mae hefyd yn dangos y perygl o
 beidio plygu i'w lywodraeth; Luc 13, 3. ynghyd a'r mawr fanteision sydd
 yn tarddu oddi ar wirioneddol ymddarostfyngiad i'w gyfreithiau. Mat. 11,
 29, 30. Unwaith etto, y mae yn dangos yr anfantefion a ganlynant eu
 ymddarostfyngiad iddo, fel na byddo ganddynt, yn ol llaw, un lle i ddy-
 wedyd eu bod wedi cael eu siommi au twyllo. Mat. 10, 22, 37. 16, 24.
 Luc 14, 26. 2. *Y mae yn anfon yr Yspryd Glan, yr hwn trwy ei weithred-
 iadau cadwedigol a'r eneidiau dynion, sydd yn eu dwyn o deyrnas y tywyllwch i*
deyrnas awyl Fab Duw. Y mae yn ddi-amheuol mai i Grist, y perthyn
 y gwaith gogoneddus o anfon yr Yspryd. Joan 15, 26. 16, 7. a bod hyn
 yn rhan o'i ogoniant a'i dderchasiad fel Cyfryngwr, ac felly yn perthyn
 i'w swydd frenhinol. Joan 7, 39. Act. 2, 33. Ac y mae yn fier mai ty-
 walltiad yr Yspryd sydd yn dwyn hwn i ddywedyd, Eiddo yr Arglwydd
 ydwyf fi; a'r llall i alw ei hun ar enw Jacob; ac arall i'w sgrifennu a'i law,
 Eiddo yr Arglwydd ydwyf, ac i ymgysfennu ar enw Israel. Ef. 44, 3, 5.
 Y mae dynol-ryw yn feirw mewn camweddau a phechodau. Eph. 2, 1.
 yn gwafanaethu chwantau ac amryw felys-wedd. Tit. 3, 3. Canys y mae
 syniad y cnawd yn elyniaeth yn erbyn Duw. Rhuf. 8, 7. Ond y mae yr
 Yspryd Glan yn adnewyddu yr enaid; Tit. 3, 5. gan blannu egwyddor

newydd, pan y mae dyn yn cael ei ail eni. Joan 3, 3, 6. A phan y byddo Duw wedi cyflawni yr addewid o roddi ei Yspryd o fewn ei bobl, nid oes le i ammeu na bydd iddynt i rodio yn ei ddeddfau. Ezec. 36, 27.

II. *Y mae Crist yn rhoddi cyfreithiau i'w ddeiliaid.* Yr Arglwydd yw ein barnwr yr Arglwydd yw ein deddfwr, yr Arglwydd yw ein brenin. Ef. 33, 22. Yr oedd apostolion i ddysgu y rhai a gaent eu disgyblu i gadw pob peth ar a orchymmynnasai Crist iddynt. Mat. 28, 19, 20. Y mae yr Arglwydd Crist wedi amlygu ei ewyllys, fel brenin yr eglwys mewn amryw gyfreithiau. Y mae rhai o'r cyfreithiau hyn yn eu nhatur yn anghyfnawidiol, fel nad yw yn bosibl i neb o ddeiliaid Crist fod byth yn rhydd oddi wrth rwyman i ufuddhau iddynt. Ond y mae amryw o honnynt yn ymddibennu ar ewyllys y rhodder cyfraith. O blegid hynny, hwyallana gael eu di-ddymmu pa pryd bynnag y byddo hynny yn unol a'i feddwl. Fe wnaï manwyl ystyriaeth o holl gyfreithiau Crist ein harwain i faes neillduol o helaeth. O herwydd hynny, ni bydd i ni, yn bresennol, wreathur fawr gyd ag enwi ychydig allan o lawer o honnynt.

I. *Y mae wedi rhoddi y gyfraith faesol, syllwedd yr bon fydd yn gynhwysedig yn y deg gorchymyn.* Y mae yn eglur wrth gydmaru Psal. 68, 17, 18. ag Eph. 4, 8. i'r gyfraith ar Sinai gael ei rhoddi gan Jesu Crist. A chan mai cynhwysiad y gyfraith hon ydyw Cariad at Dduw a dyn, Mat. 22, 37, 40. nid yw ddim yn bosibl i'r hyn a orchymmynnir ynthi byth beidio a bod yn ddyledswydd orphwysedig ar holl ddeiliaid yr Arglwydd Jesu. Ond heblaw hynny, y mae ei hamrywiol orchymmynion wedi cael eu rhoddi ar lawr; naill ai yn yr un geiriau ag a arferwyd ar Sinai, neu mewn geiriau eraill o'r un arwyddocad, mewn gwahanol fannau o'r Testament newydd, fel rheol ymddygiad i ddeiliaid Crist. Gwel. Heb. 12, 28. i Joan 5, 21. Jag. 5, 12. i Cor. 16, 2. Eph. 6, 1, 3. Rhuf. 13, 9.

II. *Y mae wedi rhoddi cyfreithiau neillduol mewn perthynas i addoliad crefyddol.* Y mae yn wir fod perffeithrwydd y Duw-dod, ynghyd a'i berthynas a dyn fel ei Greawdwr ymddibennol, yn dangos fod pawb dan rwyman anghyfnawidiol i roddi iddo deyrnged o addoliad. Canys nid yw yn bosibl i neb edrych ar berffeithrwydd a gweithredoedd yr Arglwydd heb weled yn eglur fod dyn yn rhwym i'w barchu, i'w garu i'w ofni, i ymddiried ynddo, i alw arno, i ddiolch iddo, ac i wrando ar ei lais. Ond ewyllys y Brenin fydd i benderfynu *pa fodd, ym mha le*, ac *ar ba amserau* y mae y ddyledswydd gynhwysfawr hon i gael ei chyflawnu mewn gweithredoedd allanol. Dan yr oruchwilaeth Juddewig, fe ddewisodd yr Arglwydd Sion, ac a'i chwennychodd yn drigfa iddo ei hun. Psal. 132, 13. Ac yno yn neillduol yr oedd amrywiol offrymmau ac aberthau i gael eu cyflwyno iddo. Ac heblaw y feithfed dydd fe ddarfu i amrywiol ddiwr

nodau eraill gael eu neillduo i wafanaeth crefyddol. Lev. 23. Ond dan y Testament newydd y brif gyfraith yw Bod yn rhaid i Dduw gael ei addoli mewn Yspryd ac mewn gwirionedd. Joan 4, 24. Ac heblaw hynny y mae Crist wedi amlygu mai ei ewylllys yw i'r gair gael ei bregethu. 1 Tim. 2, 7. 2 Tim. 4, 2. a'i wrando. Aët. 16, 14. Rhuf. 10, 17. Y mae hefyd wedi trefnu i'w ddeiliaid weddio bob amser, a phob rhyw weddi a deifysiad yn yr Yspryd: Eph. 6, 18. ac i ganu a'r Yspryd ac a'r deall. 1 Cor. 14, 15. Ac y mae Mab y dyn, fel Arglwydd ar y Sabboth, Marc 2, 8. wedi trefnu i'w bobl ymgyfarfod ar y dydd cyntaf o'r wythnos i'r diben i gyduno mewn crefyddol addoliad. Aët. 20, 7. 1 Cor. 16, 2.

III. *Y mae wedi rhoddi cyfreithiau mewn perthynas i ordinbadau neu Sacramentau.* Pan yr oedd yn adnewyddu ei gyfammod ac Abraham yn ei henaint, fe orchymynnodd iddo ef ac i bob gwrryw yn ei dy gael eu henwadu, fel arwydd o'r cyfammod rhwng Duw a hwynt. Gen. 17, 10, 11. Ac o hynny allan, i bob gwrryw, trwy eu cenedlaethau gael eu henwadu yn wyth niwrnod oed. adn. 12, 14. A phan yr oedd Israel i gael eu dwyn allan o'wlad yr Aipht, efe a orchymynnodd iddynt i ladd oen y pasg, ac iddynt i gadw y dydd hwnnw yn wyl i'r Arglwydd trwy eu cenedlaethau. Ex. 12, 1, 14. Ond dan y Testament newydd, pan y mae deddf y gorchymynnion mewn ordeiniadau, yr achlysur o elyniaeth rhwng Juddewona Chenhedloedd, wedi cael ei di-rymmu trwy gnawd Crist. Eph. 2, 15. a phan y mae yr holl genhedloedd i gael eu dysgyblu, neu eu dwyn i mewn i deyrnas Crist, y mae wedi trefnu iddynt gael eu bedyddio yn enw'r Tad a'r Mab ar Yspryd Glan. Mat. 28, 19. Y mae ei gyfreithiau, ymhellach, yn rhwymo ei ddeiliaid i holi eu hunain, ac felly i fwyta bara ac yfed gwin mewn coffadwriaeth am dano ef, a thrwy hynny i ofod allan ei farwolaeth hyd oni ddelo. 1 Cor. 11, 23, 29.

IV. *Y mae wedi rhoddi cyfreithiau mewn perthynas i ddyfgyblliaeth neu lywodraeth ei eglwys.* I gael peidio a bod yn faith, ni gawn ystyried yn unig y cyfreithiau wrth ba rai y mae yr eglwys i gael ei, llywodraethu dan y Testament newydd. Gyd a'r un diben, ni bydd i ni gymmeryd golwg, ond yn unig ar rai o'r cyfreithiau ag sydd yn dangos pa fodd y mae Crist yn ewyllsio i'w ddeiliaid ymddwyn tu ag at eu gilydd. Ac ni raid i ni ond eu henwi i ddangos eu bod yn gyfreithiau uniawn, yn ddeddfau a gorchymynion daionus. Neh. 9, 13. O herwydd y mae wedi gorchymyn i'w ganlynwyr 1. I garu fel brodyr. 1 Pet. 3, 8. i wneuthur eu holl bethau mewn cariad fel y mae Crist wedi eu caru hwynt. Eph. 5, 2. I fod oll yn un-fryd a'n gilydd. 1 Pet. 3, 8. Rhuf. 12, 16. gan fod yn ddyfal i gadw undeb yr yspryd ynghwlmw tangnefedd. Eph. 4, 3. a sefyll yn un yspryd, ac un enaid, gan gyd ymdrech gyda ffydd yr efengyl

Phil. 1, 27. ac na byddo ymbleidiau yn eu plith. 1 Cor. 1, 10. 3. Na byddo i neb geisio yr eiddo ei hun, ond pob un yr eiddo eraill hefyd. 1 Cor. 10, 24. Phil. 2, 4. gan gyd-ystyried bawb eu gilydd, i ymannog i gariad a gweithredoedd da. Heb. 10, 24. 4. I fod yn llawen gyd a'r rhai sydd lawen, ac i wylo gyd a'r rhai sy'n wylo. Rhuf. 12, 15. fel pa un bynnag ai dioddef a wnelo un aelod, y mae yr holl gorph yn cyd-ddioddef; ai anrhydeddu a wneir un aelod, y mae yr holl aelodau yn cyd-lawenhau. 1 Cor. 12, 26. 5. I dderbyn attynt y gwan yn y ffydd. Rhuf. 14, 1. ac yna i ddiddanu y gwan eu meddwl, ac i gynnal y gweiniazid. 1 Theff. 5, 14. 6. I gyd-ddwyn au gilydd, a maddeu i'w gilydd, os bydd gan neb gweryl yn erbyn neb, megis y maddeuodd Duw er mwyn Crist iddynt hwythau. Col. 3, 13. Eph. 4, 32. 7. I fod bawb yn oftyngedig i'w gilydd. 1 Pet. 5, 5. gan ymddarostwng i'w gilydd yn ofn Duw. Eph. 5, 21. 8. Na byddo i neb roddi tramgwydd i'w frawd, neu rwystr. Rhuf. 14, 13. ac i'r diben hynny fe ddylai y rhai cryfion gynnal gwendid y rhai gweiniazid, ac nid rhyngu eu bodd eu hunain. Rhuf. 15, 1. 9. I wneuthur da i bawb, tra y maent yn cael amser cyfaddas, ond yn enwedig i'r rhai sydd o deuleu'r ffydd. Gal. 6, 10. a ehan fod y tlodion ganddynt bob amser. Mat. 26, 11. eu dyledswydd yw cyfrannu i gyfreidiau'r Sainc. Rhuf. 12, 13. Gwel hefyd. 2 Cor. 9. 1 Tim. 6, 17, 20. 10. I ddysgu a rhybuddio bawb eu gilydd. Col. 3, 16. heb esgeuluso eu cydgynhulliad eu hunain, ond gan annog bawb eu gilydd. Heb. 10, 25. 11. Cyffesu eu camweddau bawb i'w gilydd, a gweddio dros eu gilydd. Jag. 5, 16. gan fod yn wiliadwrs at hyn yma, trwy bob dyfal-bara a deisyfiad dros yr holl saint. Eph. 6, 18. 12. I ymdrechu i adgyweirio yr hwn a oddiweddir ar ryw fai, a hynny mewn yspryd addswynder, gan eu hystyried eu hunain rhag eu temtio hwythau. Gal. 6, 1. 13. I graffu ar y rhai sydd yn peri anghydfod a rhwystrau, a chilio oddi wrthynt. Rhuf. 16, 17. a rhybuddio yr asreolus. 1 Theff. 5, 14. a thynnu ymmaith oddi wrthynt, os byddant yn parhau i rodio yn anaddas. 2 Theff. 3, 6. gan fwrw ymmaith y drygionus o'u plith. 1 Cor. 5, 13. Ac nid oes iddynt i ddal cymdeithas a'r anufudd, fel y byddo iddo gywylyddio. 2 Theff. 3, 14. 14. Er hynny nid ydynt ddim i gymmeryd y cyfryw megis gelyn, ond ei gynghori ef fel brawd. 2 Theff. 3, 15. Ac os bydd iddo gael ei ddwyn i edifeirweb, eu dyledswydd yw madden iddo, ddiddanu a chadarnhau eu cariad tu ag atto. 2 Cor. 2, 7, 8.—Dymma ychydig o'r gorchymynnion a roddodd Crist i fod yn amlygiadau o'i ewyllys gyda golwg ar ymddugiad cyffredinol ei eglwys. A phwy a ddichon, wrth sylwi arnynt, lai na dywedyd gyd a Joan, Ei orchymynnion ef nid ydynt drymmion. 1 Joan 5, 3. Y mae hefyd wedi rhoddi cyfreithiau y rhai sydd yn cyfar-

wyddo ei ddeiliaid o ran eu *bymddugiad neillduol* tu ag at y rhai fydd yn llafurio yn eu mysg, ac yn eu llywodraethu yn yr Arglwydd. Ond fe ddichon y byddai ystyriaeth o'r dyledswyddau hynny yn fwy priodol mewn man arall. Am hynny, ni gawn eu gadael heibio yn bresennol, a phryfuro i ddal sylw ymhellach,

III. *Fod Crist fel Brenin, wedi gosod Swyddogion yn ei Eglwys.* Dan yr hen destament yr oedd yn perthyn i'r cyfleg amryw Swyddogion o ddwyfol ofodiad. Cafodd Aaron ei alw i fod yn Arch-offeiriad. Heb. 5, 1, 4. Ac yr oedd un o'i hiliogaeth i fod yn y swydd honno tra parhai yr oruchwiliaeth Juddewig. Yr oedd i holl feibion Aaron, trwy eu cenedlaethau, ond yr hwn ag oedd i fod yn Arch-offeiriad i fod yn offeiriad cyffredin. Ex. 28, 41. Yr oedd y Lefiaid wedi eu rhoddi i Aaron a'i feibion. Num. 3, 5, 9. Ac yr oedd y Nethimiaid yngwafanaeth y Lefiaid. Ezr. 8, 20. Ond yn awr y mae yr offeiriadaeth wedi ei nbewid. Heb. 7, 12. Am hynny y mae i ni edrych am Swyddogion newydd dan yr oruchwiliaeth grif'nogol. Ac yr ydym yn cael i'r Arglwydd Jesu ar ol derchafu i'r uchelder, roddi rhai yn apostolion, rhai yn brophwydi, rhai yn efangylwyr, a rhai yn fugeiliaid ac yn athrawon. Eph. 4, 11. Yr oedd yr *apostolion*, yr efangylwyr, ar brophwydi yn Swyddogion anghyffredinol; ac nid oeddynt i barhau ond yn unig tra byddai yr eglwys yn ei mhabandod. Yr oedd yr apostolion yn cael eu hanfon i ofod allan wirioneddau yr efengyl mewn modd anffaeledig tan arweiniad neillduol Yspryd yr Arglwydd. Marc 16, 15. Joan 16, 13. i'wneuthur gwyrthiau i'r diben i brofi gwirionedd eu hathrawiaeth. Act. 3, 6, 7. ac i gyfrannu yr Ysryd Glan trwy arddodiad dwylaw. Act. 8, 17, 18. Yr oedd y *Prophwydi*, nid yn unig yn egluro prophwydoliaethau yr hen destament, ond hefyd yn rhag-ddywedyd pethau i ddyfod. Act. 11, 28. 21, 10, 11. Yr oedd yr *Efangylwyr* nid yn unig i bregethu yr efengyl, ond hefyd i fod yn gymorthwyol i'r apostolion, ac i gael eu hanfon i'r manau y gwelent yn angenrheidiol. 2 Tim. 4, 5. Act. 19, 22. Ond heblaw y Swyddogion y rhai nad oeddynt i fod o hir barhad, y mae eraill wedi eu trefnu y rhai fydd i fod yn yr eglwys hyd ddiwedd byd. 1. Y mae wedi rhoddi rhai yn *Fugeiliaid* ac yn *Athrawon*. Y mae y rhai'n, mewn manau eraill, yn cael eu galw yn *Henuriaid*, ac yn *Esgobion*, neu yn *Olygwyr*. Fe ddywedir i'r apostol alw atto Henuriaid eglwys Ephesus. Act. 20, 17. Ac y mae yn gorchymmyn i'r rhai'n i edrych arnynt eu hunain, ac ar yr holl braidd ar yr hwn yr oedd yr Ysryd Glan wedi eu gosod yn *Olygwyr* neu yn *Esgobion*, fel y mae y gair groeg; ac i fugeilio eglwys Dduw, adn. 28. Ac y mae Petr yn gorchymmyn i'r Henuriaid i borthi praid Daw. 1 Pet. 5, 2. Ond heblaw yr Henuriaid fydd yn poeni yn y gair a'r athrawiaeth

y mae eraill wedi eu gosod i lywodraethu yn yr eglwys. 1 Tim. 5, 17. Dichon fod gan rai gymmwysfiadau i lywodraethu, pan na byddent wedi derbyn doniau i athrawiaethu. 2. Y mae eraill wedi eu gosod i fod yn *Ddiaconiaid* i wasanaethu byrddau. Aët. 6, 1, 6. Y mae y rhai'n i gymmeryd gofal neillduol am y tlodion, ac i flaenori yn yr hyn a berthyn i amgylchiadau allanol yr eglwys. Fe ddichon y bydd i ddwyfol ofodiad, cymmwysfiadau, gwaith, a'r dull ysgrythyrol i neilltuo y Swyddogion hyn gael eu hyftyried mewn man arall. Am hynny ni gawn, yn bresennol droi ein meddyliau at ran arall o waith Crist fel Brenin.

IV. *Y mae yn llywodraethu ei ddeiliaid.* 1. Y mae cyfreithiau 'r deyrnas yn cael eu gwneuthur yn adnabyddus iddynt. Y mae yr ysgrythyrau sanctaidd, lle cynwysir ei ddeddfau, yn cael eu gosod yn eu dwylaw. Ac y mae ei genhadon, wrth gyflawnu eu gweinidogaeth, i gyhoeddi ewyllys ei Brenin, fel rheol ymddugiad i'w holl ddeiliaid. 2. Y mae ystyriaethau dyfrifol yn cael eu gosod o'u blaen i'w hannog i ufudd-dod. Y mae Crist yn dangos iddynt resymmoldeb ei gyfreithiau. Mat. 11, 30. 1 Joan 5, 3. Y mae yn amlygu iddynt ei ddigyffelyb gariad tu ag attynt. Gan ei fod ef wedi marw drostynt hwy, hwythau a ddylent fyw iddo ef. 2 Cor. 5, 14, 15. Y mae yn dangos bod ufudd-dod i'w gyfreithiau yn amlygiad o wirionedd eu hymddarostyngiad iddo. Joan 8, 31. yn brawf o gariad atto. Joan 14, 15, 21. ac yn foddion i ddwyn gogoniant i enw yr Arglwydd. Joan 15, 8. Ac y mae yn gwneuthur amryw o addewidion gwerthfawr i'r rhai a ufuddhant iddo. Y mae yn addo y bydd i'r Tad i garu yr hwn a gadwo ei eiriau ef, ac y bydd i'r Tad a'r Mab wneuthur eu trigfa gyd ag ef. Joan 14, 23. ac y bydd iddo roddi i'r cyfryw goron y bywyd. Dat. 2, 10. 3. Y mae mewn modd mwynaid a hawddgar, ond awdurdodol, yn tueddu entidiau i rodio yn ol ei feddwl. Y mae yn rhoddi ei gyfreithiau yn eu meddwl, ac yn eu 'sgrifennu yn eu calon. Heb. 8, 10. Y canlyniad o hyn ydyw, eu bod yn ufuddhau o'r galon i'r ffurf o athrawiaeth a draddodwyd iddynt. Rhuf. 6, 17. Pan y mae Crist yn gweithredu yn y modd hyn, y mae y cenhedloedd yn cael eu gwneuthur yn ufudd ar air a gweithred. Rhuf. 15, 18. 4. Y mae y Swyddogion fydd yn perthyn i deyrnas Crist, yn neillduol yr Henuriaid i edrych ar fod yr holl ddeiliaid yn cyd-ymffurfio a chyfreithiau eu Brenin. Nid oes gan y rhai'n un awdurdod i lunio cyfreithiau newyddion, ar un achos mwy na'i gilydd, gan mai Jesu yw yr unig ofodwr cyfraith yn Sion. Jag. 4, 12. Ond y mae yn gorphwys arnynt i fwrw golwg ar braidd Duw yr hwn sydd yn eu plith. 1 Pet. 5, 2. i edrych ar eu bod yn rhodio yn ddi-esgeulus, fel plant y golenni. Eph. 5, 15, 8. ac nid fel y mae'r cenhedloedd eraill yn rhodio yn oferedd eu meddwl. Eph. 4, 17. 5. Y mae

yn ceryddu ei ddeiliaid pan fyddont yn trofeddu ei gyfreithiau. Oblegid gweddill llygredd, ac ymosodiadau gelynyon, y maent bawb yn llithro mewn llawer o bethau. Jag. 3, 2. Ond y mae yr Arglwydd yn argyoeddi ac yn ceryddu y rhai y mae yn eu caru. Dat. 3, 19. a hynny er llefhad iddynt. Heb. 12, 11. Pe na byddai un cyd-greadur yn gwybod am eu ffaeleddau, fe fedr Crist, trwy weinidogaeth ei Ysryd, wasgu ar eu cyd-wybodau y fath ystyriaeth o'u pechodau, ag a'u dygo fel Petr i wylo yn chwêrw-dost. Mat. 26, 75. Pan fyddo Duw yn cuddio ei wyneb y mae yn myned yn helbulus arnynt. Psal. 30, 7. Ac os bydd y trofedd yn adnabyddus i'r eglwys, y mae anfoddlonrwydd Crist yn cael ei ddangos trwy ddisgyblaeth ei dŷ, mewn rhybuddion a cheryddon. 1 Theff. 5, 14. 1 Tim. 5, 20. Ac y mae yr Arglwydd, rai troiau, yn ei ragluniaeth yn ymweled a hwynt mewn barnedigaeithau allanol, fel na byddo iddynt gael eu barnu gyd a'r byd. 1 Cor. 11, 30, 32. Ac os bydd dynion wedi myned yn elynion i'w lywodraeth, er bod yn arddel eu hunain yn ddeiliaid iddo, y mae weithiau yn eu di-freintio, trwy gymmeryd y canwyll-bren o'i le. Dat. 2, 5. a dwyn teyrnas Dduw oddi arnynt, a'i rhoddi i genedla ddygo ei ffrwythau. Mat. 21, 33, 43. 6. Pan fyddo neb o'i ddeiliaid wedi ymddwyn yn anaddas y mae yn eu galw i edifarhau ac i ymadnewyddu. Pan oedd angel eglwys Ephesus wedi ymadael a'i gariad cyntaf, yr oedd yn cael ei alw i gofio o ba le yr oedd wedi syrthio, i edifarhau, ac i wneuthur y gweithredoedd cyntaf. Dat. 2, 4, 5. A phan yr oedd angel eglwys y Laodiceaid wedi myned yn glaiar, heb fod yn oer nac yn frwd yr oedd y tyft ffyddlon yn dywedyd wrtho, Bydded Zel gennynt, ac edifarha. Dat. 3, 19. Gwel hefyd. Pen. 2, 16.

V. *Y mae Crist yn diogelu ac yn amddiffyn ei ddeiliaid rhag eu boll elynion.* I bwy bynnag y mae yr Arglwydd yn Frenin, i'r rheiny y mae hefyd yn darian. Psal. 89, 18. Efe yw 'r gwr sydd megis yn ymguddfa rhag y gwynt, ac yn lloches rhag y dymmetl. Ef. 32, 2. Y mae i eglwys Crist lawer o elynion. Y mae y diafol megis llew rhuadwy yn rhodio oddi amgylch, gan geisio y neb a allo ei lyngcu. 1 Pet. 5, 8. Y mae y cnawd yn chwennychu yn erbyn yr ysryd. Gal. 5, 17. Y mae y chwantau cnawdol yn rhyfela yn erbyn yr enaid. 1 Pet. 2, 11. Ac y mae y byd yn casau y rhai a ddewifodd Crist allan o hono. Joan 15, 19. Ac y mae yr hwn a anwyd yn ol y cnawd yn erlid yr hwn a anwyd yn ol yr ysryd. Gal. 4, 29. Ond gan mai yr Arglwydd yw eu brenin efe a'u ceidw. Ef. 33, 22. Ac ni ddwg neb yr un o'i ddefaid allan o law Crist. Joan 10, 28. O herwydd y mae yn abl i gadw yr hyn a roddwyd atto erbyn y dydd hwnnw. 1 Tim. 1, 12. 1. Y mae Crist wedi adeiladu ei eglwys ar y graig am hynny pyrth uffern ni's gorchfygant hi. Mat. 16, 18. Y mae

yn arfogi ei ddeiliaid fel y gallont sefyll yn erbyn holl gynllwynion diafol: Eph. 6, 11. ac wedi addaw y bydd iddo ffoi oddi wrthynt pan fyddont yn eu wrthwynebu. Jag. 4, 7. Pan oedd y ddraig fawr, yr hen farph, yr hon a elwir diafol a Satan, yn erlid y wraig yr hon oedd wedi ei gwisgo a'r haul, fe roddwyd i'r wraig ddwy o adenydd eryr mawr, fel yr ehedai hi i'r diffeithwch i'w lle ei hun. A phan yr oedd y ddraig yn bwrw allan o'i safn ddwfr megis afon, fe gynnorthwyodd y ddaiar y wraig, trwy lyngcu yr afon a fwriafai y ddraig allan o'i genau. Dat. 12, 13, 16. 2. Ni bydd i bechod ddim cael arglwyddiaethu ar y rhai fydd dan ras. Rhuf. 6, 14. O herwydd y mae yr Arglwydd Jesu wedi addaw eu cadarnhau hyd y diwedd: 1 Cor. 1, 8. Y mae weithiau yn eu cadw rhag awr y brofedigaeth. Dat. 3, 10. Canys fe fedr wared y rhai duwiol rhag profedigaeth. 2 Pet. 2, 9. Am hynny, ni ad eu temtio uwchlaw yr hyn a allont. A phan y byddont yn gweled yn oreu i adael iddynt gael eu profi, efe a wna, ynghyd a'r demtasiwn ddiangfa hefyd. 1 Cor. 10, 13. trwy wneuthur ei ras yn ddigonol iddynt, a pherffeithio ei nerth yn eu gwendid. 2 Cor. 12, 9. Ie. pan y byddont, trwy ddifffyg gwiliadwriaeth, grym llygredd, a dichell gelynyon, wedi eu gadael i grwydro, efe a ddychwel eu heneidiau, ac a'u harwain ar hyd llwybrau cyfiawnder er mwyn ei enw. Ps. 23, 3. 3. Y mae yn ei ragluniaeth yn diogelu ei ddeiliaid pan fyddo yr annuwiol yn ceisio eu dinystrio. Y mae rai troiau, wedi ymddangos trostynt, yn y modd mwyaf rhyfeddol, pan fyddent wedi cael eu dwyn i'r amgylchiadau mwyaf peryglus. Pan yr oedd Sadrach, Mesach, ac Abednego wedi cael eu taslu i'r ffwrn dan, fe aeth Mab Duw yno i'w gwaredu. Dan. 3, 25. Pan yr oedd Petr yn y carchar a'i elynion yn bwriadu ei ddwyn allan drannoeth i'r diben i'w osod i farwolaeth, fe ddanfonodd yr Arglwydd ei angel, i'w waredu allan o'u dwylaw hwynt. Act. 23, 10. Ac nid oes neb a ddichon ddywedyd pa gymmaint fydd yn cael ei wneuthur gan Jesu Grist, yngweinidogaeth gyffredinol rhagluniaeth, i'r diben i amddiffyn ei bobl: er nad yw hyn ddim mor eglur i bawb i ddal sylw arno, ag ydyw yr hyn a wnaeth mewn modd gwyrthiol. Angel yr Arglwydd a gastella o amgylch y rhai a'i hofnant ef, ac a'u gwared hwynt. Psal. 34, 7. Am hynny pan fyddo Crist yn rhoddi drws agored ger bron ei bobl, ni ddichon neli ei gau. Dat. 3, 8. Ie, pan y mae yn caniatáu i'r annuwiol i ladd cyrph rhai o'i ganlynwyr, y mae yn diogelu eu heneidiau, gan nad oes gan erlidwyr ddim yn rhagor i'w wneuthur. Luc 12, 4.

VI. *Y mae Grist, fel Brenin, yn cyfrannu bendithion a rhagor freintiau i'w ddeiliaid.* Pan dderchafodd i'r uchelder efe a gaethiwodd gaethiwed ac a roddes roddion i ddynion. Eph. 4, 8. Fel Prophwyd, y mae wedi amlygu, fel Offeiriad y mae wedi haeddu, ac fel Brenin, y mae mewn

modd haelionus, yn cyfrannu pob bendith i'w wirioneddol ganlynwyr. Fe ryngodd bodd i'r Tad drigo o bob cyflawnder ynddo ef. Col. 1, 19. Ac o'r cyflawnder hwn y mae ei ciddo oll yn derbyn a gras am nas. Joan 1, 16. Yma ni bydd i ni gymmeryd golwg ond ar ychydig o'r bendithion y mae yn eu cyfrannu. Ac i'r diben i fod, yn fyrr, ni gawn yma ystyried yn unig rai o'r bendithion ysprydol hynny, ag fydd yn cael eu rhoddi i'w wir ganlynwyr, heb ddal fylw, yn bresennol, ar y rhagorfreintian a roddir i'r eglwys a'i golygu yn cynnwys y deiliaid profsedig yn gyffredinol. 1. Y mae yn madden pechodau. Yr oedd ganddo awdurdod i wneuthur hyn pan oedd ar y ddaiar. Mat. 9, 6. Ac fe ddywedodd wrth amryw, er eu cyfur, Maddeuwyd i ti dy bechodau. adn. 2. Luc 7, 48. Ac fe ddywedodd Petr iddo gael ei dderchafu a deheu-law Duw, yn Dywysog ac yn Iachawdwr, i roddi edifeirwch i Israel a maddeuant pechodau. Act. 5, 31. Am hynny pan y mae yr apostol yn annog y Colofiaid i fadden i'w gilydd, y mae yn eu cyfarwyddo i wneuthur hynny megis ag yr oedd Crist wedi madden iddynt hwythau. 2 Col. 3, 13. 2. Y mae yn rhoddi iddynt allu i fod yn feibion i Dduw. Joan 1, 12. Dyma'r sail oedd gan yr apostol i ddywedyd fod y Tad wedi rhaglun-iaethu rhai i fabwysiad, trwy Jesu Grift, iddo ei hun. Eph. 1, 4. Am hynny, pan yr oedd Crist yn ymadael oddiwrth ei ddisgyblion, yr oedd yn dywedyd, Yr wyf yn derchafu at fy Nhad I ach Tad chwithau. Joan 20, 17. 3. Y mae yn rhoddi iddynt nerth i wneuthur a dioddef yr hyn y maent yn cael eu galw iddo. Hebdo ef ni's gallant wneuthur ddim. Joan 15, 5. Ond pan y mae nerth Crist yn preswyllo ynddynt, yna y maent yn gadarn. 2 Cor. 12, 9, 10. Ac er fod amryw anhawfderau ar eu ffordd, y maent yn gallu pob peth, trwy Grift yr hwn fydd yn eu nerthu. Phil. 4, 12, 13. Am hynny, er mor wanned ydynt ynddynt eu hunain, ac er bod eu gelynion yn gedyrn ac yn aml, fe fydd i'r gwaith da a ddechreuwyd ynddynt gael ei orphen. Phil. 1, 6. Canys ni bydd i'r Arglwydd Jesu dorri y gorsen yffig, ac ni bydd iddo ddiffodd y llin fydd yn mygu hyd oni ddygo efe allan farn i fuddugoliaeth. Mat. 12, 20. 4. Y mae yn rhoddi iddynt ddiddanwch dan eu holl ofidiau. Tra yr oedd yn y byd yr oedd yn llefaru fel y byddai i'w ddisgyblion gael ei lawenydd yn gyflawn ynddynt eu hunain. Joan 17, 13. Ond yr oedd yn gwybod yn dda y byddai iddynt gael gorthrymder yn y byd. Joan 16, 33. Am hynny efe a addawodd y byddai iddo anfon y Diddanydd attynt. Joan 16, 7. Ac fe gafodd yr apostol achos i ddywedyd, Fel y mae dioddefiadau Crist yn amlhau ynom ni, felly, trwy Grift, y mae ein diddanwch ni hefyd yn amlhau. 2 Cor. 1, 5. Cafodd angel ei anfon i ddywedyd wrth Paul am beidio ofni. Act. 27, 23, 24. 5. Y mae yn gwneuthur i bob peth i fod er llesad iddynt.

Gan ei fod yn Ben uwchlaw pob peth i'r eglwys. Eph. 1, 22. hynny yw, er budd iddi, y mae yn gwneuthur i bob peth i fod yn eiddo i'r rhai fydd yn eiddo iddo ef. 1 Cor. 3, 21, 23. Am hynny y mae yr apostol yn dywedyd, Ni a wyddom fod pob peth yn cyd-weithio er daioni i'r rhai fydd yn caru Duw. Rhuf. 8, 28. 6. Efe a rydd iddynt dragywyddol ogoniant. Efe a gyfnewidia eu corph gwael, fel y gwneuler ef yr un ffurf a'i gorph gogoneddus ef. Phil. 3, 21. Fe rydd goron cyfiawnder i bawb a garant ei ymddangosiad ef. 2 Tim 4, 8. Iē, coron y bywyd i'r hwn a fydd yn ffyddlon hyd angeu. Dat. 2, 10. Ac y mae wedi addaw y bydd i'r hwn fydd yn gorchfygu gael eistedd gyd ag ef ar ei Orsedd-faingc. Dat. 3, 21.

VII. *Y mae Crist, fel Brenin, yn gorchfygu ei holl elynion.* I'r diben i gael golwg ar y gwirionedd cyfurus hwn ni allwn ddal sylw, 1. Fod llawer o elynion i frenhiniaeth yr Arglwydd Jesu, y diafol. Mat. 13, 25, 39. Y mae yr ysprydion aflan yn aml gan fod lleng mewn un dyn. Marc 5, 9. Pechod. Rhuf. 5, 21. Anghrist, 1 Joan 2, 22. dyn pechod, mab y goll-edigaeth. 2 Theff. 2, 3, 4. Erlidwyr yn gyffredinol. Psal. 2, 2. At y rhai'n ni allwn chwanegu angeu. 1 Cor. 15, 26. 2. Y mae Crist yn goddef i'w elynion i wneuthur llawer yn erbyn ei lywodraeth. Yr oedd yn goddef i rai o'i ddeiliaid yn Smyrna i gael eu bwrw i garchar gan Satan, ac i gael cystudd ddeng niwrnod. Dat. 2, 10. Yr oedd yn rhoddi i'r bwystfil yr hwn oedd a saith, ben a deg corn ganddo, i wneuthur rhyfel a'r Saint, iē, ac i'w gorchfygu hwynt. Dat. 10, 7. Ac fe ganiatta i Satan gael ei ollwng yn rhydd o'i garchar a myned allan i dwyllo yr holl genhedloedd. Dat. 20, 7, 8. 3. Y mae yn gosod terfyn ar awdurdod ei elynion, trwy eu hättal a'u rhwystro, fel na allant wneuthur dim ond yr hyn y mae efe yn ganiattau iddynt. Gweddill cynddaredd a waherddi. Psal. 76, 10. Pan oedd yr hyn oll oedd eiddo Job wedi ei roddi yn llaw Satan, nid oedd ganddo un awdurdod i estyn ei law yn ei erbyn ef ei hunan. Job 1, 12. A phan yr oedd Job ei hun wedi ei roddi yn llaw Satan, nid oedd ganddo ddim lle i gyffwrdd a'i hoedl ef. Job. 2, 6. Nid oedd gan y Cythraul un awdurdod i fyned gam ymhellach yn erbyn deiliaid Crist yn Smyrna na bwrw i garchar, a hynny ddim ond rhai o honynt, ac ni's gallasai wneuthur eu cystudd o hwy parhad na deng niwrnod. Dat. 2, 10. Yr oedd yr Arglwydd yn rhoddi ei fach yn ffroen Sennacherib, a'i ffrwyn yn ei weflau, pan yr oedd yn ymgynddeiriogi yn ei erbyn. Ef. 37, 29. Felly y mae yr angel, yr hwn y mae agoriad y pydew diwaelod ganddo, wedi dal y ddraig, yr hen sarph, yr hon yw diafol a Satan, ac wedi ei rhwymo dros fil o ffynyddoedd. Dat. 20, 1, 2. Fel hyn y mae amcanion y cyfrwys yn cael eu diddymmu, fel na allo eu dwylaw ddwyn dim i ben. Job 5, 12. 4. Y mae yn goruwchlywodraethu bwriadau ac ymdrechïadau

ei elynion i'r diben i ofod allan ei ogoniant ei hun ac i ddwyn yn y blaen ddaioni ei deyrnas. Diau, cyddaredd dyn a'th folianna di. Psal. 76. 10. Diben yr erlidwyr yn Jerusaleu oedd dinystrio teyrnas Crist. Ond wrth i'r disglibion gael eu gwasgaru yr oedd y gair yn cael ei bregethu a dynion, yn credu y pethau aberthynent i deyrnas Dduw, Act. 8. 1. 12. Fe feddyliafid fod carchariad Paul, yr hwn oedd mor llafurus yn y weinidogaeth, yn anfantais i achos Crist. Ond y mae yr apostol yn dywedyd fod y pethau a ddigwyddodd iddo ef wedi dyfod yn hytrach er llwyddiant i'r esengyl, a bod ei rwymau ef yn eglur yn yr holl lys, ac ymmhob lle arall a llawer o'r brodyr yn yr Arglwydd yn myned yn hyderus wrth ei rwymau, ac yn hyfach o lawer i draethu y gair yn ddiofn. Phil. 1. 12, 14. Ac y mae byrr ysgafn gyftudd yn cael ei oruwchlywodraethu i weithredu tragywyddol bwys gogoniant. 2 Cor. 4. 17. 5. Fe fydd i Grist orchfygu ei holl wrthwynebwyr. Y rhai hyn a ryfelant a'r Oen, a'r Oen a'u gorchfyga hwynt, oblegid Arglwydd arglwyddi ydyw, a Brenin brenhinoedd. Dat. 17. 14. Er fod dyn pechod yn gwrthwynebu, ac yn ymdderchafu goruwch pob peth elwir yn Dduw, neu a addolir, Ac etto fe fydd i'r Arglwydd ei ddifetha ag Yspryd ei enau, a'i ddileu a disgleirdeb ei ddyfodiad. 2 Theff. 2. 8.

VIII. *Fe fydd i Grist, fel Brenin, i farnu y byw a'r meirw.* Y mae yn eglur fod y gwaith o farnu yn perthyn i Frenin. 1 Sam. 8. 5, 20. 1 Bren. 3. 9. Ac y mae yr apostol yn dywedyd y bydd i'r Arglwydd Jesu farnu y byw a'r meirw yn ei ymddangosiad a'i deyrnas. 2 Tim. 4. 1. Pan ddelfo yr amser rhyfeddol hwnnw fe fydd i Fab Duw, 1. Ddisgyn o'r nef, gyda bloedd, a llef yr arch-angel, ac ag udgorn Duw, 1 Theff. 4. 16. gan ddyfod yn ei ogoniant ei hun, a'r Tad, a'r angylion Sanctaidd. Luc 9. 26. Rhaid oedd i'r nef ei dderbyn hyd amseroedd adferiad pob peth. Act. 3. 21. Ond yna efe a ddengys o'r nef gyd a'r angylion nerthol. 2 Theff. 1. 7. Canys wele y mae efe yn dyfod gyd a'r cymmylau, a phob llygad a'i gwel ef. Dat. 1. 7. 2. Efe a eistedd ar orsedd-faingc ei ogoniant. Mat. 25. 31. Y mae yn debygol mai yn yr awyr y bydd yr orsedd ogoneddus hon yn cael ei gosod. O herwydd y mae yr apostol yn dywedyd y bydd i'r rhai byw, y rhai a adawyd gael eu cippio i fynu gyd a'r meirw y rhai fyddant wedi cyfodi yn gyntaf, i gyfarfod a'r Arglwydd yn yr awyr. 1 Theff. 4. 17. Yn bresennol y mae y diafol yn cael ei alw yn dywyfog llywodraeth yr awyr. Eph. 2. 2. Ond pan fyddo gorfedd Crist i gael ei gosod yno, fe fydd ei fuddygoliaeth ar alluoedd y tywyllwch yn amlwg i bawb. 3. Fe fydd i'r holl genhedloedd i gael eu cydgasglu ger ei fron ef. Mat. 25. 32. Canys gosodir ni oll ger bron gorfedd-faingc Crist. Rhuf. 14. 10. Pan fyddo i'r Barnwr eistedd ar ei

biffedd-falngc wen fawr, yna y meirw, fychain a mawrion a safant ger bron Duw. Dat. 20, 11, 12. O herwydd rhaid i ni oll i ymddangos ger bron brawdle Crist. 2 Cor. 5, 10. 4. Fe fydd iddo alw holl ddynol-ryw i gyfrif: Canys pob un a rydd gyfrif drosto ei hun i Dduw. Rhuf. 14, 12. Ac fe fydd y cyfrif yn neillduol o fanwyl. Canys am bob gair segur a ddywedo dynion y rhoddant gyfrif yn nydd y farn. Mat. 12, 36. Ac fe fydd i Dduw ddwyn pob gweithred i farn, a phob peth dirgel hefyd; pa un bynnag ai da ai drwg. Eccl. 12, 14. Ac yn y dydd hwnnw fe fydd i Dduw farnu dirgelion dynion, yn ol yr efengyl, trwy Jesu Grist. Rhuf. 2, 16. 5. Fe fydd iddo addef ei fyddlon ddeiliaid ger bron angylion Duw. Luc 12, 8. ac yngwydd ei Dad. Mat. 10, 32. gan ofod y defaid ar ei ddeheulaw a dywedyd wrthynt, Deuwch chwi; fendigedigion fy Nhad, etifeddwch y deyrnas a barottowyd i chwi er feiliad y byd. Mat. 25, 33, 34. Pryd hynny fe gyhoedda y gwasanaeth a wnaethant iddo. adn. 35, 36. ac a rydd iddynt wybod yn gyflawn beth yw yr orphwysdra fydd ar eu medr. 2 Theff. 1, 7. O herwydd eu baint o hynny allan fydd bod yn wastadol gyd a'r Arglwydd. 1 Theff. 4, 17. 6. Fe rydd ddial i'r fawl nid adwaenant Dduw, ac nid ydynt yn ufuddhau i efengyl ein Harglwydd Jesu Grist. 2 Theff. 1, 8. Dymma yr amser y gorchymmyn i'w elynion y rhai ni fynnasent iddo deyrnasu arnynt, gael eu dwyn a'u lladd ger ei fron ef. Luc 19, 27. Fel arwydd o'i anfoddlonrwydd fe 'u gefyd ar ei law allwy, ac yna efe a ddywed wrthynt, Ewch oddiwrthyf, rai melldigedig, i'r tan tragywyddol, yr hwn a barottowyd i ddiafol ac i'w angylion. Mat. 25, 33, 41. Ar yr un amser efe a ddwg ar gof iddynt eu hymddugiadau tu ag atto: adn. 42, 45. A thrwy hynny fe ddengys i bawb mai cyflawn yw ei farnedigaethau.

Y mae yr olwg a fuom yn gymmeryd a'r swydd frenhinol yr Arglwydd Jesu yn dangos, 1. Nad yw Crist ddim yn weinidog pechod. Gal. 2, 17. Y mae y Cyfryngwr nid yn unig wedi rhoddi ei hun yn aberth dros beehod, ond hefyd yn dwyn dynion oddi tan ei lywodraeth i rodio mewn newydd-deb buchedd. Rhuf. 6, 14, 4. 2. Nid oes gan y rhai na phlygant i lywodraeth yr Arglwydd Jesu ddim sylfaen i ddisgwil am un rhyw fendith oddiwrtho. Gan fod pob awdurdod yn y nef ac ar y ddaear, yn llaw Crist, ynfydrwydd fyddai i'r rhai nad ymostyngant iddo i obeithio cael mwynhau yr hyn na fedr neb ond yr hwn na plygant iddo mo'i gyfrannu. 3. Y mae rhwymau ar bawb fydd yn clywed yr efengyl i blygu i lywodraeth Crist. Gan ei fod yn Frenin o ddwyfol ofodiad, ni all neb naccau ufudd-dod i un o'i gyfreithiau heb fod yn euog o wrthryfelgarwch a bradwriaeth yn erbyn yr Holl-alluog. 4. Truenus yw cyfiwr gelynion Crist. Fe ddarfu i'r garreg a welodd Nebuchodonosor daro y ddelfw ar

ei thraed o haiarn a phridd a'u malurio hwynt. Dan. 2, 34. Felly fe fydd i Frenin Sion ddryllio ei elynion a gwialen haiarn a'u malurio hwynt, fel llestr pridd a'u difetha hwynt o'r ffordd pan gynneuo ei lid ef ond ychydig. Psal. 2, 9, 12. 15. Y mae yn angenrheidiol i ddeiliaid profsedig Crist i ochelyd ymorphwys ar ufudd-dod hannerog. Nid yw dywedyd Arglwydd, Arglwydd, ddim yn ddigonol. Mat. 7, 21. 6. Nid heb achos y mae meibion Sion yn gorfoleddu yn eu Brenin. Psal. 149, 2. Y mae yn Frenin brenbinoedd, Dat. 19, 16. yn gyfiawn, yn achubydd, yn llariaidd, yn addfwyn ac yn oftyngedig o galon. Zech. 9, 9. Mat. 11, 29. Ac y mae yn gofalu am ei ddeiliaid megis am ganwyll ei lygad. Zech. 2, 8.

V. DAROSTYNGIAD CRIST.

GAN i unig-anedig Fab Duw gael ei enneinio i fod yn Brophwyd, yn Offeiriaid, ac yn Frenin, y mae yn ddi-ddadl fod ganddo ryw waith neillduol i'w gyflawnu fel Cyfryngwr rhwng Duw a dynion. Y mae hefyd yn ddi-amheuol fod yn angenrheidiol iddo ymddarostwng yn ddirfawr i'r diben i fyned trwy y gorchwyl pwyfig. Pe buasai yn ymddangos wedi ymwisgo a Mawredd Duw-dod, ni buasai dynol-ryw ddim yn medru gwrandao arno yn gofod allan ewyllys Jehovah. Fel Duw anghyfnawid-iol, amhosibl buasai iddo ddioddef ac offrymmu ei hun yn aberth dros bechod. Ac fe fuasai'r fath bellder rhyngddo a'r rhai a roddasid iddo, fel na buasai ddim yn gymmwys i fod, fel Brenin yn Ben i'r eglwys. Oblegid yr ystyriaethau hyn a'r cyffelyb, y mae yn drugaredd fod genym le i edrych arno fel un wedi *darostwng ei hun*. Phil. 2, 8. Wrth feddwl i'r Jesu bendigedig ddangos y fath gariad tu ag at ei bobl, a gwneuthur a dioddef cymmtiant gyd a golwg ar eu hiechydwrriaeth, yn y cyflwr hwn o ddarostyngiad, y mae yn sicr fod yma destyn na ddichon y rhai sydd yn ei garu, lai na myfyrio arno gyda fyndod, hyfrydwch a diolchgarwch. Gan hynny ni gawn gymmeryd golwg arno yn ei gnawdoliaeth ei enedigaeth, ei fabandod a'i ieungctyd, ei fywyd cyhoeddus, ei diioddeñadau diweddas, a'i farwolaeth, a'r hyn a ddigwyddodd iddo ar ol ei ymddattodiad.

I. YN EI GNAWDOLIAETH.

Yn ddi-ddadl, mawr yw dirgelwch Duwioldeb, Duw a ymddangosodd yn y cnawd. 1 Tim. 3, 16. Ie, y Gair yr hwn oedd yn y dechreuad gyd

a Duw a wnaethpwyd yn gnawd. Joan 1, 1, 14. Nid oedd ddim yn bosibl i'r Greawdwr, yr hwn sydd o angenrheidrwydd yn anghyfnewidiol, gael ei gwneuthur yn greadur. Ond trwy i'r natur ddynol gael ei dwyn i ryw undeb agos ac anrhaethol a'r natur dwyfol, y mae yr un Person yn Dduw cadarn, yn Dad tragywyddoldeb, ac hefyd yn fachgen wedi ei eni i ni, ac yn fab wedi ei roddi i ni. Ef. 9, 6. Er na allasai cnawdoliaeth Emmanuel gymmeryd ymmaith na lleihau hanfodol ogoniant y natur dwyfol, nid yw ddim yn amrhiodol i ddywedyd i Grist, a'i ystyried fel Duw, ddarostwng ei hun. Canys fe ddywedir fod Duw yn ymddarostwng i edrych y pechau yn y nefoedd, ac yn y ddaear. Psal. 113, 6. A phwy a ddichon feddwl nad oedd yn ddarostyngiad i'r hwn sydd goruwch pawb, yn Dduw bendigedig yn oes oesoedd. Rhuf. 9, 5. gymmeryd natur dyn i undeb anwahanol a'r natur ddwyfol yn ei berson ei hun. Gyd a fyndod yr oedd Solomon yn gofyn, Ai gwir y preswylia Duw gyd a dyn ar y ddaear. 2 Chron. 6, 18. Yma ni allwn ddal fylw yn neillduol, 1. *Fod pellter anfeidrol rhwng Greawdwr a chreadur.* Nid oes neb a ddichon ddychymmygu pa mor bell yw Bod hunan ymddibennol oddiwrth fod hollol ymddibennol ar arall am yr hyn oll sydd ganddo. Etto y mae y rhai'n yn ymgysfardd ynghnawdoliaeth y Messiah. Oblegid hynny y mae yn cael ei alw yn wir Dduw. 1 Joan 5, 20. ac yn ddyn Crist Jesu. 1 Tim. 2, 5. 2. *Y mae angylion yn greaduriaid mwy ardderchog na dynolryw.* Psal. 8, 5. ond ni chymmerodd efe naturiaeth angylion, eithr had Abraham a gymmerodd efe. Heb. 2, 16. Pan y darfu iddo drigo yn ein plith ni. Joan 1, 14. yr oedd yn ymddarostwng yn fwy na phe boasai yn gwisgo am dano y natur angylaidd. 3. *Ni ddarfu iddo ddim gymmeryd atto y natur ddynol, yn ei hardderchawgrwydd dechreul,* fel yr oedd yn Adda pan y daeth allan o law ei Greawdwr: ond efe a ddanfonwyd yngyffelybiaeth cnawd pechadurus. Rhuf. 8, 3. Y mae yn wir na ddarfu iddo gymmeryd cnawd pechadurus, canys peth sanctaidd a anwyd o Fair. Luc 1, 35. Ond efe a ddaeth mor agos at bechod at y gallasai ei sancteiddrwydd oddef. Canys yr oedd y gwendidau sydd yn tarddu oddiwrth bechod yn perthyn iddo. 4. *Fe ddarfu i Grist gymmeryd y natur ddynol i undeb digyffelyb o agos at y natur ddwyfol.* Y mae yn wir, nad oedd yn bosibl i'r natur dwyfol gael ei gwneuthur yn ddynol, nac i'r natur ddynol gael ei gwneuthur yn ddwyfol: ond nid yw y ddwy natur y' Nghrist yn gwneuthur ond un Person. Oblegid hynny fe ddywedir fod Duw yn pwrcasu ei eglwys a'i briod waed. Act. 20, 28. 5. *Yr oedd y natur ddynol yn atal gogoniant y natur ddwyfol i ymddangos.* Yr oedd megis cwmwl tew rhwng yr haul a'r rhai a edrychant tu ag atti. Oblegid hynny, er ei fod yn Emmanuel, Duw gyd a ni, nid oedd y byd yn ei adnabod. Joan 1, 10.

Ar ol iddo ddyfod yn Dduw-dyn yr oedd ganddo hawl ddi-amheuol i'r anrhydedd perthynol i Berfon mor ogoneddus. Ond trwy wir-foddol ddibrisio, neu waghau ei hun, fel y mae y gair yn Phil. 2, 7. yn arwyddocau, ac ymddangos mewn agwedd gwas, mewn cyflwr isel, fe ddarfu iddo *fel Cyfryngwr* ddarostwng ei hun.

Cyn myned ym mlaen, ni allwn ddal sylw fod rhai amgylchiadau tra goneddus yn perthyn i gnawdoliaeth yr Arglwydd Jesu. 1. Cafodd yr angel Gabriel ei ddanfôn i Nazareth i rag-fynegi i Mair y byddai iddi feichiogi yn ei chroth, ac esgor ar Fab. Luc 1, 26, 27, 31. 2. Fe ddarfu i'r Yspryd Glan ffurfio ei gorph mewn modd goruwch naturiol. Mat. 1, 18. Yn y modd hyn y cyflawnwyd yr hyn a ddywedafid trwy'r Prophwyd, Wele, morwyn a fydd beichiog ac a esgor ar Fab. Es. 7, 14. 3. Ymddangosodd angel yr Arglwydd, mewn breuddwyd, i Joseph, pan yr oedd yn ewyllysio rhoddi, Mair ymaith yn ddirgel, i'r diben i hyspyfu iddo mai o'r Yspryd Glan yr oedd yr hyn a genhedlwyd ynddi. Mat. 1, 19, 20. 4. Darfu Joan, rhagflaenwr yr Arglwydd Jesu, lammu o lawenydd, ynghroth Elisabeth, pan y daeth Maini'w chyfarfch. Luc 1, 41, 44.

II. YN EI ENEDIGAETH.

Wrth ystyried bod mab y forwyn Fair yn etifedd pob peth, nid afreymmol suafai disgwyl iddo ymddangos yn yr amgylchiadau mwyaf anrhydeddus. Ond yn lle hynny ni welwn, 1. *Iddo gael ei eni mewn lle distadl.* Nid yn Jerusalem, prydferthwch yr holl ddaiar, nac yn Rhufain, arglwyddes y gwledydd, ond yn Bethlehem, yr hon nid oedd ond bechan ymhlith miloedd Judah. Mic. 5, 2. 2. *Nid oedd ei fam ond morwyn dlawd.* Y mae yn wir ei bod yn fendigedig ymhlith gwragedd. Luc 1, 28. ond nid o ran ei hamgylchiadau allanol. Canys pan cyflawnwyd y dyddiau i esgor o honi, nid oedd lle iddi yn y llettu. Am hynny yr oedd yn rhaid i Fab Duw gael ei eni yn nhrigfa yr anifeiliaid. A chan nad oedd na dillad na chrud wedi eu parattoi ar ei fedr, yr oedd yn rhaid i Arglwydd y gogoniant gael ei rwymo mewn cadachau ai roddi yn y presb. Luc 2, 6, 7. Peth arall fydd yn dangos ei thlodi yw, nad oedd ganddi ond par o ddarturod neu ddau gyw colommen i aberthu pan yr oedd dyddiau ei phuredigaeth wedi eu cyflawnu. Luc 2, 22, 24. Y mae yn debygol ei bod yn rhy dlawd i gyrradd oen. Lev. 12, 8. 3. *Nid oedd un gennad yn cael ei anfon i roddi byspsiad o'i enedigaeth i farwion y tir megis Herod, yr Arch-offeiriaid ac benuriaid y bobl.* I fugeiliaid tlodion, y rhai oeddynt yn aros yn y maes, ac yn bugeilio eu praid liw nos yr oedd y

newydd yn^o cael ei ddwyn. Luc 2, 8, 11. Ond er fod Emmanuel yn gwneuthur ei ymddangosiad cyntaf yn y modd distadl hwn, yr oedd rhai pethau tra ardderchog yn cyd-fyned ai enedigaeth. 1. Pan yr oedd yn cael ei ddwyn i'r byd yr oedd holl angylion Duw yn cael gorchymyn i'w addoli. Heb. 1, 6. 2. Angel oedd y gennad a ddugodd y newydd o'i enedigaeth i'r bugeiliaid. Luc 2, 9, 11. 3. Yr oedd lliaws o lu nefol yn molianu Duw am ei ddaioni, ac yn cyd-lawenhau a dynion, gan gyhoeddi iddynt dangnefedd ac ewyllys da! Luc 2, 13, 14.

III. YN EI FABANDOD A'I IEUENGCTYD.

Nid yw yr efangylwyr ddim wedi bod yn faith yn eu hanes am Jesu Grist yn ei fabandod a'i ieuengctyd. Ond yn yr hanes byrr a roddasant ni allwn ddal sylw ar amryw bethau yn gosod allan ei fawr ddarostyngiad. 1. *Yr oedd yn ddarostyngiad iddo ymddangos mewn sylw o fabandod.* O herwydd y mae babanod yn brofiadol o lawer o boenau ac anefmwythder, ac yn agored i amryw ddrygau: ac nid yw eu meddyliau yn medru gweithredu yn rheolaidd, fel y gwnant ar ol dyfod i gyflawn oed. 2. *Fa gafodd ei enwaedu yn nwyth niwrnod oed.* Luc 2, 21. Gan ei fod wedi ei wneuthur tan y ddeddf, fe ddechreuodd ei waed i gael ei dywallt yn foreu. Er fod Crist yn bur ac yn ddihalog yr oedd ymma yn cael ei ystyried fel un aflan: o herwydd yr oedd enwaediad yn arwyddo diosg corph pethodau'r cnawd. 3. *A thwy gael ei enwaedu yr oedd yn dyfod yn ddyledwr i gadw yr holl ddeddf.* Gal. 5, 3. Yr oedd fel yn addef ei fod yn fathniydd i ateb dros ei bobl. 4. *Pan yr oedd yn ddeugain niwrnod oed, cafodd ei ddwyn i'r deml.* Luc 2, 22. *a'i brynu fel cyntaf-anedig,* er pum siel o arian, yn ol y gyfraith. Num. 18, 15, 16. 5. *Bu raid iddo gael ei gymmeryd i wlad yr Aipht, o ran fod Herod yn ceisio ei ladd.* Mat. 2, 13, 14. Darfu i Herod, yn gystal a holl Jerusaleml, ymgynhyrfu yn ddirfawr, fel pe buasai rhyw elyn wedi dyfod i'r wlad, pan y clwsant gyntaf am ei enedigaeth. adn. 3. O herwydd hyn bu raid i'r hwn oedd wedi dyfod at ei eiddo ei hun ddiangw am ei einioes, a myned fel crwydryn oddiwrthynt. 6. *Cafodd ei ddwyn i fynu yn Nazareth, lle ag oedd yn bynod am annuwioldeb.* Mat. 2, 23. Rhoddodd hyn achlysur i'ai i fod yn rhagfarnllyd yn ei erbyn, pan yr oedd yn ymddangos yn gyhoeddus i Israel. Joan 1, 4, 7, 51. 7. *Fa fu yn oftyngedig i'w rieni.* Luc 2, 51. Er ei fod yn fab Daw, ac er nad oedd Joseph a Mair ond mewn amgylchiadau isel, yr oedd yr Jesu yn oftyngedig iddynt. Gan ei fod wedi ei wneuthur dan y ddeddf, yr oedd ganddo barch iddi, ac felly i'r pummed gorchymyn

ym hblith eraill. 7. O hyn allan nid oes gennym ddim hanes neillduol am dano hyd onid oedd oddutu deg ar hugain oed. Ond gan ei fod yn cael ei alw yn Saer, Marc 6, 3. Y mae yn debygol ei fod yn gawsithio a'i ddwyllaw, hyd oni ddaeth yr amser iddo ymddangos i Israel. Yr oedd wedi dyfod tan y feldith oedd wedi ei chyhoeddi uwch ben Adda, Trwy chwys dy wnech y bwyttei fara. Gen. 3, 19.

Ond ni allwn ddal sylw i rai pethau ag oedd yn dwyn mawr ogoniant i'r Arglwydd Jezu, gymmeryd lle yn y rhan foreuol o'i fywyd. 1. Pan y darfu iddo gael ei ddwyn i Jerusalem i gael ei gyflwyno i'r Arglwydd, se ddarfu i Simeon, gwr cyfiawn a duwiol, a llawn o'r Yspryd Glan, ei gymmeryd yn ei freichiau, a bendithio Duw am ei fod wedi gweled ei iechydwrïaeth. Luc 2, 25, 32. Anna y brophwydes hefyd a foliannodd yr Arglwydd, ac a lefarodd am dano wrth y rhai oll oeddynt yn disgwyl ymward yn Jerusalem. adn. 36, 38. 2. Ymddangosodd seren anarferol, yr hon a barodd i rai o ddoethion y dwyrain gredu fod rhyw un wedi ei eni, yn Efenin yr Juddewon. Mat. 2, 2. 3. Fe ddarfu i'r rhai'n ddyfod o'r dwyrain i Jerusalem i roddi addoliad iddo, ac wedi cael eu harwain gan y seren a wellsent yn y dwyrain, i'r ty lle yr oedd y Mab bychan, hwy a syrthiasant i lawr ac a'i haddolasant ef; ac a offrynnasant iddo anrhegion, aur, s thus, a myrrh. adn. 9, 11. 4. Hwyl a gawfant eu rhybuddio gan Ddew mewn breuddwyd na ddychwelent at Herod. adn. 12. rhag iddynt trwy hynny roddi hyspyrwydd iddo am yr Jezu, yr hwn oedd ar fedr ei ladd. 5. Cafodd Joseph ei gyfarwyddo mewn breuddwyd, gan angel yr Arglwydd i gyrru y mab bychan yr hwn oedd Herod yn ei geisio i'w ddifetha, a ffoi i'r Aipht. Mat. 2, 13. A thrachieffu wedi marwolaeth Herod, se gafodd ei gyfarwyddo, yn yr un modd, i ddychwelyd i dir Israel. adn. 19, 20. A phan yr oedd yn ofni myned i Judea o ran fod Archelaus yn teyrnasu yno, se gafodd ei rybuddio mewn breuddwyd i gilio i barthau Galilea. adn. 22. 6. Pan yr oedd yn ddauddeg mlwydd oed, Efe a cisteddodd ynghanol y Doctoriaid i wrando arnynt, a'u holi, nes oedd pawb ar a'i clywsant yn synnu o herwydd ei ddeall a'i atebion. Luc 2, 46, 47.

IV. VN EI FYWYD CYHOEDDUS.

Fel y mae gennym hanes gryn helaeth am y rhan hon o fywyd ein Hiachawdwr, felly y mae gennym le i sylwi ar amryw bethau yn profi ei fod wedi dibryfio ei hun, gan gymmeryd arno agwedd gwas. 1. Fe gafodd ei fedyddio gan Joan, Marc 1, 9. Bedydd edifeirwch er maddeuant pech-

oedau oedd bedydd Joan. Marc 1, 4. Nid rhyfedd gan hynny ei fod yn gwarafun bedyddio Crist. Canys gan ei fod yn ddi-lygredd nid oedd achos iddo edifarhau am drosedd: ac nid oedd arno eisiau maddeuant pechodau. Mat. 3, 14. 2. *Fe gafodd ei demtio yr un ffurud a'i frodyr.* Heb. 4, 15. Yr oedd yma amryw o bethau yn gosod allan ei ddarostyngiad. Bu'r diafol, mewn mesur mwy neu lai, yn ei demtio dros ddeugain niwrnod. Dros yr holl amser hyn yr oedd Crist yn y diffaethwch gyd a'r gwylltfflod. Marc 1, 13. Ni fwytraodd efe ddim o fewn y dyddiau hynny. Luc 4, 2. Ar ddiwedd y deugain niwrnod, pan yr oedd arno chwant bwyd, ymofododd y diafol arno mewn tair o brofedigaethau y naill ar oll y llall. Mat. 4, 3, 10. Yn y brofedigaeth gyntaf yr oedd yn cael ei demtio i beidio ymddiried yngofal ei Dad am dano. adn. 3. Yn yr ail yr oedd yn cael ei annog i ryfygu. adn. 6. Ac yn y drydedd i roddi i Satan yr anrhydedd a berthyn i Dduw yn unig. adn. 9. 3. *Er ei fod yn gyfoethog, er mwyn ei bobl, efe a ddaeth yn dlawd.* 2 Cor. 8, 9. Er fod ffauau gan y llwynogod, a chan chediard y nefoedd nythod, nid oedd gan Fab y dyn le i roddi ei ben i lawr. Mat. 8, 20. Ac nid oedd ganddo, heb wneuthur gwyrthiau, ddim cymmaint o arian ag oedd yn angenrheidiol i dalu'r dreth. Mat. 17, 27. Ac er ei fod yn Etifedd pob peth, yr oedd yn cael ei gynnal, pan yr oedd yn pregethur ac yn efangylu teyrnas Dduw, trwy gyfranniadau y rhai oedd yn gweini iddo o'r pethau oedd ganddynt. Luc 8, 1, 3. 4. *Yr oedd wedi ei amgylchu a'r gwendidau perthynol i'r natur ddynol, ond heb bechod.* Heb. 5, 2, 4, 15. Er mai Efe oedd Bara'r bywyd. Joan 6, 49. etto yr ydym yn darllen i fod arno chwant bwyd. Mat. 21, 18. Er ei fod yn rhoddi dwfr bywiol i'r rhai a'i gofynnant ganddo, Joan 4, 10, etto yr ydym yn cael ei fod yn sychedig. adn. 7. Ac yn yr un adnod fe hyspyfir i ni ei fod yn ddiffygiol gan y daith. Ac nid allan o le fyddai dal sylw nad oes gennym un hanes am dano yn marchogaeth, er cymmaint oedd yn deithio i bregethu yr efengyl, oddi eithr un waith ar asen benthyg, o fynydd yr olewydd i Jerusalema hynny nid i arbed ei hun, ond i gyflawnu yr hyn oedd wedi ei rag-ddywedyd am dano. Mat. 21, 1, 10. Bryd arall yr ydym yn clywed ei fod yn cyfgu, fel yr oedd y natur ddynol yn gofyn cael ei dadebru. Mat. 8, 24. Y mae yn wir nad yw y pethau hyn, a'i cyffelyb, ddim yn bechadurus ynddynt ei hunain, ond y maent yn ganlyniadau pechod, ac yn amlygiadau o'i oruchafiaeth ar y natur ddynol. 5. *Yr oedd yn fynych yn awr gofidus oddi ar ei dofluri a'i gyd-ymdeimlad ag eraill.* Wrth weled Mair a'r rhai oedd gyda hi yn wylo, efe a riddfannodd yn yr yspïd, ac a gynhyrfwyd, ac a wylodd. Joan 11, 33, 35. Wrth edrych ar Jerusalema, a meadwl am gyflwr a pherygl ei thrigolion, efe a wylodd dros y ddinas. Luc 19, 41, 44.

Ac fe ddywedir i ni ei fod yn tristau am galedrwydd calon y rhai oeddynt yn disgwil am gyfleusdra i'w gyhuddo. Marc 3, 2, 5. Gan fod Jesu a'i ystyried fel un di bechod, uwchlaw cyrraedd saethau gofidiau yr oedd yn ddarostyngiad mawr iddo wylu gyd a'r rhai oedd yn wylu, i.e. ac i alaru oblegid trueni ei elynion, y rhai oeddynt, yn llawen, o herwydd eu bod yn anwybodus o'r sefyllfa yr oeddynt ynddi. 6. *Yn lle cael ei dderbyn yn farcbus, fe gafodd ei waradwyddo yn ddirfawr, a'i erlid gan ddyuon.* Fe ddywed yr apostol, nad oedd neb o dywysogion y byd hwn yn ei adnabod. 1 Cor. 2, 8. Nid oeddynt ddim yn addef mai efe oedd Arglwydd y gogoniant; ond yr oeddynt yn ammeu ei ddwyfod anfoniad; Joan 10, 24, er fod amlygiadau eglur wedi eael ei rhoddi o hynny drachefn a thrachefn. I.e. nid oedd ei frodyr ei hun yn credu ynddo. Joan 7, 5. yr oedd y byd yn ei gafau. Joan 15, 18. Am hynny efe a ddioddefodd ddywedyd yn ei erbyn gan bechaduriaid. Heb. 12, 3. yr oedd yn warthrudd dymion, ac yn ddirmyg y bobl. Psal. 22, 6. Am ei fod yn bwyttu ac yn yfed, yr oedd ei elynion yn ei alw yn wr glwth, ac yfwr gwin, cyfaill publicanol a phechaduriaid. Mat. 11, 19. Pan yr oedd yn iachau un cythreulig, dall a mud, yr oedd y Phariseaid yn dywedyd, Nid yw hwn yn bwrw allan gythreuliaid, ond trwy Beelzebub, pennaeth y cythreuliaid. Mat. 12, 22, 24. A phan yr oeddynt yn synnu wrth ei glywed yn llefaru, nid oedd ganddynt ond dywedyd, Onid hwn yw Mab y saer, &c. Mat. 13, 55, 56. Pan yr oedd yn dywedyd wrth y clas o'r parlys Maddeuwyd i ti dy bechodau, yr oeddynt yn dywedyd ei fod yn cablu. Marc 2, 5, 7. Pan yr oedd y dyrfa yn ymgynnull fel na allent gymmaint a bwyttu bars, ei eiddo a ddywedasant, Y mae efe allan o'i iawn bwyll. Marc 3, 20, 21, Yn ddi-gywylydd y dywedai yr Juddewon wrtho mai Samaritan oedd, a bod ganddo gythraul: Joan 8, 48. ac mai am gabledd yr oeddynt yn ei labyddio. Joan 10, 33. yr oedd y Gergeiaid yn blino arno ac yn attolygu arno i ymadael o'i cyffiniau hwynt. Mat. 8, 34. Yr oedd yr Juddewon yn ceisio ei ladd ef: Joan 7, 1. ac yn cyd ymgynggori fel y lladdent ef: Joan 11, 53. fel ag yr oedd yn gorfod ffoi o'r naill fan i'r llall. adn. 54. yr oeddynt yn ceisio ei rwyde ef yn ei eiriau. Marc 12, 13. Y mae swyddogion yn cael eu hanfon i'w ddal. Joan 7, 32. Dro arall y mae meini yn cael eu cymmeryd i'w labyddio. Joan 8, 59. Ac ar arfer arall y maent yn ceisio ei dastu drosael bryn fel y byddai iddo syrthio a thori ei wddf. Luc 4, 29. Fel hyn yr oedd yr hwn oedd yn cerdded oddi amgylch gan wneuthur daioni. Aet. 10, 38. yn wr gofidus a chynnesin a dolur. Ef. 53, 3. 7. *O'i daluon sylw arno yn marchogaeth i Jerusalem, fel Brenin Sion, ni gawn weled yn eglur nad oedd ei frenhiniaeth o'r byd hwn.* Nid yw ddim yn marchogaeth ar Gerub gogoneddus nac ar farch ardder-

ch
s
et
an
N
P
w
yr
hy
ah
an
bo
p
co
fy
41
g
h
ac
da
di
da
hy
o
u's
ec
m
fec
iol
ed
fec
col
i'r
an
Jo
fel
an
y r
a v
era

chog, ond ar ebol llwdn-asen, ar yr hwn nad eisteddasai dyn-erioed. Mat. 21, 5. Luc 19, 30. Yr oedd yn marchogaeth ar ebol benthyg, ac nid ar ei eiddo ei hunan. Luc 19, 32. Nid oedd gymmaint a chyfrwy i'w roddi ar ei gefn: dillad y rhai a'i dygafant, oedd yn cael eu harfer. Mat. 21, 7. Nid oedd neb o foneddigion y wlad, nag o swyddogion y ddinas, yn myned i'w gyfarfod, a'i roesawi i mewn, y bobl gyffredin y rhai a ddaethant i'r wyl oedd y rhai oedd yn gwaeddi Hosanna i Fab Dafydd. Joan 12, 12. yr oedd yr holl ddinas yn anwybodus o hono, ac oblegid hynny yn eynhyrfu, gan ddywedyd, Pwy yw hwn? Mat. 21, 10. Yr oedd y Phariseid yn anfoddloni fod y disgyblion yn ei addef fel Brenin, Luc 19, 39. ac yn ymgynddeiriogi wrth weled nad oeddynt hwy yn tyccio dim, ond bod y byd yn myned a'r ei ol ef. Joan 12, 19. 8. *Yr amlygiad diweddas a ddarostyngiad Crist yn ei fywyd cyhoeddus ag y bydd i ni sylwi arno yw ei waith yn golchi traed ei ddisgyblion.* Joan 13, 4, 5. Yma ni allwn ddal sylw fod golchi traed eraill yn cael ei chyfrif yn swydd wael. 1 Sam. 25, 41. Nid oedd y rhai ag oedd Crist yn golchi eu traed ond disgyblion a gweision iddo: oblegid hynny ni buasai ddim yn beth rhyfedd eu bod hwy yn golchi ei draed ef, yr hwn yr oeddynt yn ei alw yn Arglwydd, ac yn Athraw. Joan 13, 14. ac yn llettua y meddyliau mwya parchus am dano. Efe a gyfododd oddi ar Swpper i wneuthur hynny. Nid oedd dim yn ormod ganddo i godi oddiwrth ei fwyd i ddangos ei gariad at ei ddisgyblion. Nid rhyfedd i Petr synnu i fod Mab Duw yn gwneuthur hyn i ddyn pechadurus: adn. 6.

Ond er fod Jesu Grist yn ymddangos yn ddirmygedig, ac yn ddiystyras o'r gwyr, fel nad oedd y byd yn gwneuthur cyfrif o hono. Ef. 53, 3. yr oedd amryw o bethau yn ei fywyd cyhoeddus yn gosod allan ei ogoniant megis yr unig anedig oddiwrth y Tad. Joan 1, 14. 1. Fe ddarfu i Joan sedyddiwr, drachefn a thrachefn, mewn modd cyhoeddus, ddwyn y dystiolaeth fwya anrhydeddus am dano; o ran ei fawredd a'i waith fel gwaradwr pechaduriaid. Joan 1, 26, 36. Mat. 3, 11, 12. 2. Pan y cafodd ei sedyddio, fe agorwyd y nefoedd iddo, a'r Yspryd Glan a ddisgynnodd fel colommen, ac a ddaeth arno ef. Mat. 3, 16. Joan 1, 33, 34. 3. Fe ddarfu i'r Tad, trwy lais o'r nef, ddim llai na thair gwaith, ei arddel fel ei anwyl Fab, yn yr hwn yr oedd wedi cael ei foddioni. Mat. 3, 17. 17, 5. Joan 12, 28. 4. Efe a orchfygodd Satan yn ei amryw brofedigaethau, fel y bu gorfod i'r gelyn ffoi a'i adael. Mat. 4, 4. 7, 10, 11. 5. Yr oedd angylion y gogoniant yn gweini iddo. Mat. 4, 11. ac nid rhyfedd oblegid y maent yn cael eu galw yn angylion Crist. Mat. 13, 41. 16, 27. 6. Efe a wnaeth lawer o weithredoedd nerthol, yr hyn a barodd i Nicodemus ac eraill edrych arno fel Dysgawdwr wedi dyfod oddiwrth Dduw. Joan 3,

2. 9, 16, 35. 7. Efe a gafodd ei wedd-newid ger bron Petr, Iago, ac Joan, ar fynydd uchel, i'r fath radd, fel yr oedd ei wyneb yn disgleirio fel yr haul, a'i ddillad cyn wynnied a'r goleuni. Mat. 17. 12. Ac yno fe ymddangosodd iddynt Moses ac Elias, mewn gogoniaut, yn ymddiddan ag ef mewn perthynas i'w ymadawiad yr hwn a gyflawnai esfe yn Jerusaleu. adn. 3. Luc 9, 30, 31. 8. Pan yr oedd yn marchogaeth ar asen i Jerusaleu, yr oedd torfeydd o'r tu ol ac o'r tu blaen iddo yn addef mai esfe oedd y Messia addewedig, gan ddywedyd, Hofanna i Fab Dafydd, bendigedig yw yr hwn fydd yn dyfod yn enw yr Arglwydd. Mat. 21. 9. A phan yr oedd y plant yn y deml yn llefain Hofanna i Fab Dafydd, y cyafllwnwyd yr ysgrythyr, O enau plant bychain, a rhai yn sugno bronau y perffeithiaist foliant. adn. 15, 16.

V. YN EI DDIODDEFIADAU DIWEDDAF A'E FARWOLAETH.

Nid oedd dioddefiadau diweddaf yr Arglwydd Jesu ddim o hir barhad. Ond wrth graffu yn fanwyl arnynt, ni gawn weled amlygiad tra helaeth o'i fawr ddarostyngiad. I'r diben i ddal sylw ar yr amryw bethau fydd yma yn ymgynnyg i'n hystyriaethau, ni gawn droi ein golwg i edrych ar yr Jesu.

I. *Yngardd Gethsemane.* Yno ni a'i gwelwn, 1. Mewn ymdrech meddwl. Luc 22, 44. yn dechreu gofidio, a thristau yn ddirfawr. Marc 14, 33. ac yn dywedyd wrth ei ddisgyblion Trist iawn yw fy enaid hyd angen. Mat. 26, 38. Er nad oedd neb wedi gosod dwylaw arno, yr oedd gofidiau angau yn barod wedi ei amgylchynu. 2. Yr oedd ei chwys fel defnyddau o waed yn disgyn ar y ddaiar, Luc 22, 44. Cangen o'r felldith a dynnodd pechod ydyw chwys. Gen. 3, 19. Am hynny, pan yr oedd Crist yn cael ei wneuthur yn felldith dros bechaduriaid, yr oedd holl fân dyllau'r chwys yn cael eu gwneuthur fel cynnifer o friwiau gwaedlyd. 3. Fe weddiodd dair gwaith ar ei Dad, am i'r cwppan hwnnw, os oedd yn bosibl, fyned ymmaith oddiwrtho, fel na byddai iddo yfed o hono. Mat. 26, 39, 42, 44. Mewn perthynas i'r weddi ryfeddol hon ni allwn sylwi, yn y lle cyntaf, Fod y gair *cuppan* yn fynych yn iaith yr ysgrythyr yn arwyddo gofidiau mawrion a chwerwon. Gwel, Ef. 51, 17, 22. Ezec. 23, 32, 33. Galar. 4, 21. Heb. 2, 16. Ym mhellach, ni allwn ni ddim meddwl fod ein Harglwydd yn y weddi hon yn dymuno diangc rhag dioddef marwolaeth. Y mae yn ddi-ddadl ei fod yn gwybod yr hyn oedd wedi ei benderfynu yn yr arfaeth ddi-gyfnewid, beth oedd wedi ei ofod

allan yn y cysgodau a'i ragfynegi yn y prophwydoliaethau dan yr hen testament a pha beth oedd diben ei ddyfodiad i'r byd, ac nad oedd yn bosibl i'r rhai'n beidio cael eu cyflawnu. Y mae hefyd yn sicrhau oddefai ei gariad at Dduw, iddo gymmaint a dymuno diangc rhag dioddef yr hyn a wyddai oedd yn angenrheidiol i ogoneddu ei briodoliaethau. Ac ni adawai ei gariad at ei bobl iddo ddeisyf cael ei esgusodi rhag myned trwy yr hyn oedd yn anhebgorol angenrheidiol i'w gwnenthur yn dragywyddol ddedwydd. Oblegid yr ystyriaethau hyn, fe debygid mai yr hyn oedd Crist yn gweddio am gael ei waredu oddiwrtho oedd yr ofnau, a'r dychrynfeidd, y rhai oeddynt yn neillduol ofid iddo yr amser hwnnw. Gallasai yn gyfreithlon weddio am i'r rhai'n fyned ymmaith, gan nad oedd yn hanfodol i iechydwriaeth ei bobl iddo eu dioddef. Ac os hyn oedd yn ei olygu ni welwn fod gan yr apostol ddigonol sail i ddywedyd iddo gael ei wrando yn yr hyn a ofynodd. Heb. 5, 7. yr hyn ni allasai gael ei ddywedyd pe buasai yn gweddio am gael ei waredu rhag dioddef marwolaeth. 4. Y mae ei ddisgyblion yn cyfgu. Mat. 26, 40, 43. yr oedd ei elynion yn ddigon effro, ac ynteu a'i enaid yn drist iawn hyd angen, ac wedi dywedyd wrth ei ddisgyblion, Gwiliwch gyd a mi: er hynny, ni's gallent wilio gymmaint ag un awr, gan fod eu llygaid wedi trymha. Mat. 26, 38, 43. 5. Fe gafodd ei fradychu gan Judas. Luc 22, 47. Yr oedd y bradwr hwn yn un o'r dauddeg. Mat. 26, 14. ac oblegid hynny wedi gwybod am weithredoedd nerthol yr Arglwydd Jesu. Yn ganlynol y mae yn ddi-amheuol ei fod, trwy y weithred hon, yn pechu yn erbyn goleuni a thystiolaeth ei gydwybod, a hynny, nid trwy gael ei ddenu gan eraill ond trwy fyned yn wir-foddol at yr Arch-offeiriaid i gynnwys ei draddodi iddynt. Mat. 26, 15. Ac mor wael oedd Jesu yn ei olwg fel y darfu iddo ei fradychu am ddeg ar hugain o arian, yr hyn, ynol y gyfraith, oedd i gael ei dalu am wasanaethwr neu wasanaethferch a fyddai wedi cael eu cornio gan ych. Ex. 21, 32. Yr ydys yn meddwl yn gyffredin nad oedd pob un o'r darniau hyn ond oddautu hanner coron o'n harian ni; ac felly nid oedd y cyfan ddim rhagor na thair punt a phumtheg fwlit. A phan yr oedd yn dyfod, yn ol ei gyttundeb, i'w draddodi i'w elynion, y mae yn rhoddi arwydd iddynt trwy ei gusanu a dywedyd, Henffych well athro. Mat. 26, 48, 49. Yr oedd mel ar ei dasod, a gwenwyn yn ei galon. 6. Yna y mae yr Jesu yn cael ei ddal. Erbyn fod Judas wedi ei gusanu, yr oedd tyrfa fawr, a chleddyfau ac a ffyn, yn gyftal a'r Arch-offeiriaid, blaenoriaid y deml, a henuriaid y bobl yn ei amgylchynu yn gosod dwylaw arno, ac yn ei ddal. Mat. 26, 47, 50. Luc 22, 52. 7. Y mae yn cael ei rwymo. Joan 18, 12. Yr oedd Judas wedi dywedyd wrthynt, Deliwch ef a dygwch ef ymmaith yn sicr, Marc 14, 44.

Tr dîben i wneuthur hynny y maent yn ei rwymo rhag y byddai iddo ddiange a'u dwylaw. 8. Fe ddarfu i'r holl ddisgyblion ei adael a ffoi. Mat. 26, 56. Er iddynt adael pob peth i ganlyn Crist, ac er eu bod wedi dywedyd yn hy na byddai iddynt ei adael, ac er eu bod dan y rhwymau mwyaf i lynu wrtho, y mae yn cael fathru y gwinwryf ei hunan, ac o'r bobl nid oedd un gyd ag ef. Ef. 63, 3. Canys fe wafgarwyd defaid y praid pan y darfu i'r bugail gael ei daro. Zech. 13, 7. 9. Y mae yn cael ei ddwyn yn rhwym at Annas. Joan 18, 13. Y maent yn dechreu ei arwain fel dafad i'r lladdfa. Q bosibl mai eu diben yn troi i dy Annas oedd i ddangos iddo mor llwyddiannus yr oeddynt wedi bod, ac i ymosyn am gyfarwyddyd pa fodd i fyned yn y blaen a'u gwaith.

II. *Yn nby Caiaphas, a llys yr Arch-offeiriad.* Yr ydym yn cael i Annas ei anfon yn rhwym at Caiaphas yr Arch-offeiriad. Joan 18, 24. ac i'r holl arch-offeiriad, a'r henuriaid, a'r ysgrifennyddion ymgasglu gyd ag ef. Marc 14, 53. Wrth edrych ar Arch-offeiriad ein cyffes ni o flaen yr arch-offeiriad Juddewig, ni a'i gwelwn, 1. Yn cael ei holi ynghylch ei ddisgyblion a'i athrawiaeth. Joan 18, 19. Y mae yn debygol fod yr Arch-offeiriad, wrth ei holi mewn perthynas i'w ddisgyblion, yn gobeithio cael o'i enau ei hun ryw beth i ofod yn ei erbyn, fel dyn terfysglyd, yn hndu-dynion i gyfodi yn erbyn y llywodraeth. Ac wrth ofyn iddo am ei athrawiaeth, yr oedd yn disgwil cael lle i'w gyhuddo fel gau-brophwyd. Ond yr oedd yn afresymmol, ac yn anghyfiawn i geisio gan Garcharwr i gyhuddo ei hun. 2. Yn cael ei wadu mewn modd cywylyddus gan Petr. Pan ddarfu i'r Jesu ddywedyd wrth Petr y byddai iddo ei wadu y noson honno. Mat. 26, 34. yr oedd mor hŷ a dywedyd, Pe gorsyddai i mi farw gyd a thi, ni'th wadaf ddim. adn. 35. A chymmaint oedd ei zêl, fel y darfu iddo dynnu ei gleddyf, a tharo gwas yr Arch-offeiriad, a thorri ymaith ei glust ddeheu ef pan yr oedd Jesu yn cael ei ddal. Joan 18, 10. Er hynny oll, y nos honno, fe drodd Petr ei gefn, ac a wadodd ei anwyl Feistr. Ac nid digon oedd ganddo i wneuthur hynny unwaith, ond fe fu yn euog o'r un peth drachefn a thrachefn. Mat. 26, 70, 72, 74. Ac fel pe na buasai dywedyd celwydd yn ddigonol, efe a wadodd trwy lw, ac a ddechreodd regu a thyngu, gan ddywedyd, Nid adwaen i y dyn. Dyma Petr, yr hwn gynt a ddywedai, Ti yw Crist, Mab y Daw byw, Mat. 6, 16. yn dywedyd yn ei ffrwst, yr hyn a fu yn achos iddo i wylu yn chwerw-dost. Mat. 26, 75. 3. Yn cael ei gernodio a'i feio am ateb yn y modd y gwnaeth, gan un o'r swyddogion oedd yn sefyll gerllaw yr Arch-offeiriad. Joan 18, 22. Er fod eu ddwyllaw yn rhwym, ac er ei fod yn sefyll yma yn garcharor, y mae yn cael ei daro, a hynny yngolwg yr Arch-offeiriad. B'le mae'r genedl farbaraidd fuasai yn ddi-dded i hynny

gael ei wneuthur i'r trofeddwr gwaethaf? Braidd na ryfeddem i'r angylion attal eu dwylaw pan yr oedd eu pen yr cael ei gernodio. 4. Yn cael ei gyhuddo gan gau dyfion. Mat. 26, 59, 61. Ar ol ei ddal a'i rwymo, y maent yn ymofyn am dyfion i brofi ei fod wedi bod yn euog o ryw beth i haeddu y cyfryw driniaeth. Fe ymddangosodd llawer yn ei erbyn, ond nid oeddynt yn cyd-uno yn eu tyfiolaeth. Marc 14, 56, 59. Ac yr oedd y ddau oedd yn o agos i'w gilydd yn eu tyfiolaeth, yn cam-ddarlunio y geiriau a ddywedasai yr Jesu. Marc 14, 58. Joan 2, 19. 5. Y mae yr Arch-offeiriad yn ei dynghedu, trwy y Duw byw, i ddywedyd wrthynt, ai efe oedd y Crist. Mat. 26, 63. Gan nad oeddynt, er maint eu llid, yn gwybod pa fodd i'w ofod i farwolaeth ar rym tyfiolaeth y gau dyfion, y maent etto yn ymdrechu i'w ddwyn i gyhuddo ei hun. 6. Pan yr addefodd Jesu Mai efe oedd y Crist, fe rwygodd yr arch-offeiriad ei ddillad, gan ddywedyd ei fod yn cablu. Mat. 26, 64, 65. Yr oedd am i eraill i feddwl ei fod yn galaru yn ddirfawr am fod y carcharwr yn dywedyd pethau ag oedd yn ddi-anrhydedd i enw Jehovah. 7. Y mae yr arch-offeiriad, yr ysgrifennyddion, a'r henuriaid yn cyduno i'w gondemnio, gan ddywedyd, Y mae efe yn euog o farwolaeth. Mat. 26, 67. Wele'r Sanct a'r Cyfiawn wedi ei farnu yn euog gan bechaduriaid halogedig. Synned y ddaiar a'r nefoedd. 8. Ar ol cael ei farnu yn euog, fe gafodd ei amharchu, mewn modd tra chreulon a chywylyddus. Y gwyr oedd yn ei ddal a'i gwatwarasant. Luc 22, 63. Yr oeddynt am wneuthur eu hunain yn llawen ar draul ei chwerwon ofidiau. Hwyl a boerasant yn ei wyneb. Mat. 26, 67. Canys ni chuddiodd mo'i wyneb oddiwrth waradwydd a phoeredd. Ef. 50, 6. Yna hwyl a guddiasant ei lygaid ef, ac a'i tarwasant ar ei wyneb, ac a ofynnasant iddo gan ddywedyd Prophwyda Pwy yw'r hyn a'th darawodd di? Luc 22, 64. Y mae Matthew yn dywedyd mai a gwial yr oeddynt yn ei daro, Mat. 26, 67. A chyd a'r holl bethau hyn, fe ddywed yr efangylwyr iddynt ddywedyd llawer o bethau yn gabledus yn ei erbyn. Luc 22, 65. O ddynoliaeth! I ba le yr oeddyt wedi ffoi? 9. Y mae yr Arch-offeiriad a Henuriaid y bobl yn boreu gyd ymgynghori drachefn yn ei erbyn, pa fodd y rhoddent ef i farwolaeth. Mat. 27, 1. Mawr oedd eu diwydrwydd! Y mae yn debygol na welwyd mo honynt mor fyw yn unrhyw aches arall tra buont yn y byd. 10. Tu ag at ddwyn eu hamcanion gwaedlyd oddiamgylch y maent yn ei rwymo, yn ei ddwyn ymaith, ac yn ei draddodi i Bontius Pilat y rhaglaw. Mat. 27, 2. Fel hyn y darfu iddo gael ei draddodi i'r cenhedloedd, yn ol yr hyn ag oedd wedi ei fynych rag-ddywedyd.

III. *Yn y Dadleu-dy.* Pan ddugwyd ef oddiwrth Caiaphas fe gafodd ei yrru i'r dadleu-dy. Joan 18, 28. Ac er nad ai yr Juddewon i mewn eu

hunan, at y cenedl-ddyn Pilat, rhag eu halogi, yr oeddynt yn digon rhydd i fyned rhagddynt yn eu bwriadau gwaedlyd yn erbyn yr Arglwydd Jezu. Yma ni allwn ddal sylw ar Fab Duw. 1. Yn sefyll fel carcharor ger bron y rhaglaw. Mat. 27, 11. O ryfeddod! Wele 'r gwr a ordeinwyd i fod yn farnwr byw a meirw yn cael ei ofod fel drwg weithredwr. 2. Yn cael ei gyhuddo gan yr Arch-offeiriaid a'r Henuriaid. Mat. 27, 12. Yr oedd y rhai'n, fel Barnwyr yn y llys eglwyfig yn barod wedi ei gyhoeddi yn euog, yn awr y maent yn ymddangos fel cyhuddwyr yn y llys gwladol. Ac y maent yn dwyn achwynion trymion yn ei erbyn. Ni gawfom hwn, meddant, yn gwyrddroi 'r bobl, ac yn gwahardd rhoi teyrnged i Cefar, gan ddywedyd mai efe ei hun yw Crist frenin. Luc 23, 2. Y maent yn cymmeryd arnynt i fod yn fawr eu zel dros Cefar, i edrych a wnai hynny dueddu y rhaglaw i ganiattau iddynt eu dymuniadau. Nid oedd ganddynt un prawf o hyn ond ei fod wedi addef mai efe oedd y Crist. Ond nid oedd yr Arglwydd Jezu ddim yn golygu y fath Grift ag oedd yr Juddewon yr ddisgwil, sef un a fyddai yn frenin gwladol i'w gwaredu o dan iau y Rhufeiniaid. 3. Yn cael ei holi gan y Rhaglaw. Gan fod Pilat yn meddwl ei fod yn cyfodi yn erbyn llywodraeth y Rhufeiniaid os oedd yn gwneuthur ei hun yn frenin, efe a ofynnodd iddo, Ai ti yw brenin yr Juddewon. Luc 23, 3. 4. Pan ddarfu i Pilat ddywedyd nad oedd efe yn cael dim bai arto, fe aeth yr Arch-offeiriaid a'r bobl yn daerach, gan ddywedyd ei fod yn cyffroi 'r bobl trwy 'r holl wlad. Luc 23, 4, 5. Er na fedrent wneuthur allan yr hyn oeddynt yn ei haeru yn ei erbyn y maent yn gobeithio llwyddo trwy ddiwydrwydd a thaerni.

IV. *Ger bron Herod.* Y oedd Pilat yn hollol gredu nad oedd yr Jezu ddim yn haeddu marwolaeth, ac yn chwennych ei ollwng yn rhydd. Oblegid hynny pan glywodd ei fod o Galilea, rhan o'r wlad ag oedd dan lywodraeth Herod, fe ddaliodd afael ar y cyfleusdra i dastu achos y carcharor oddiwrtho ei hun, trwy ei yrru at Herod. Luc 23, 6, 7. Ar ol iddo gael ei ddwyn ger bron y cadnaw hwnnw (Luc 13, 13) y mae, 1. Yn cael ei holi ganddo mewn llawer o eiriau. Luc 23, 9. 2. Yn cael ei gyhuddo yn haerllug gan yr Arch-offeiriaid a'r Ysgrifennyddion. adn. 10. Yr oedd eu llid tu ag atto yn eu gwneuthur yn ddiwyd ac yn ymdrechgar iawn i ddwyn eu hamcanion oddi amgylch. 3. Yn cael ei ddiystyru a'i watwar gan Herod a'i filwyr, ac yn cael ei wisgo a gwisg glaerwen. adn. 11. Er nad oeddynt yn cael ynddo ddim yn haeddu marwolaeth. adn. 15. etto mor ddifadl oedd Arglwydd y gogoniant yn eu golwg, fel nad oeddynt yn ei ystyried ond fel gwrthddrych o wawd a dirmyg.

V. *Yr ailwaith ger bron Pilat.* Gan nad oedd Herod yn cael ynddo ddim bai efe a'i hanfonodd yn ei ol at Pilat, ac mi chafodd yno ddim

trwy o barch nag a gawfai y tro cyntaf. 1. Ar ol i Pilat alw ynghyd yr Arch-offeiriaid, yr Henuriaid, a'r bobl, a mynegi iddynt nad oedd efe na Herod yn medru cael ynddo ddim bai, a chynnyg ei geryddu a'i ollwng yn rhydd, fe lefodd yr holl liaws ar unwaith, gan ddywedyd, Bwrw hwn ymaith, a gollwng i ni Barabbas yn rhydd. Luc 23, 13, 18. Fe ddywedir i ni fod y Barabbas hwn yn Heidr. Joan 18, 40. ac wedi bod yn euog o derfysg a llofruddiaeth yn y ddinas. Luc 23, 19. Er hynny hwn a ddewisodd yr Juddewon yn hytrach na'r gwr a roisai iechyd i'r cleision, trued i'r cloffion, llygaid i'r deillion, clustiau i'r byddariaid, a bywyd i'r meirw. O ddallineb, o ynsfydrwydd! 2. Pan yr oedd Pilat yn gofyn iddynt drachefn, Beth gan hynny a wna i'r Jesu yr hwn a elwir Crist, yr oeddynt oll yn cyd-uno i ddywedyd, Croeshoelir ef. Mat. 27, 22. Yr oeddynt yn dymuno iddo gael ei drin fel y gwaelaf o gaethweision a fuasai wedi bod yn euog o'r drwg gwaethaf. 3. Pan oedd y rhaglaw yn dywedyd, Ond pa ddrwg a wnaeth efe? nid oedd gan ei gyhuddwyr ddim i wneuthur ond llefain yn fwy Croeshoelir ef. Mat. 27, 23. Gallasai torfeydd o'r rhai a fuasai yn fyddariaid, yn ddeillion yn fudion, yn gloffion, yn ddrwg eu hwyl gan gythreuliaid, i.e. a rhai a fuasai dan awdardod anghydwedyd pa ddaioni oedd efe wedi ei wneuthur; ond ni allai ei gyhuddwyr ddwyn un weithred ddrwg yn ei erbyn. 4. Er nad oedd Pilat yn cael ynddo un bai, etto efe ai fflangellodd. Joan 19, 1. Yr oedd hyn mor gywylyddus fel na oddefai y Rhufeiniaid i un gwr rhydd ddi-ddiofod yr hyn a gyfrifent mor waradwyddus. Act. 22, 25, 26. Dywed y rhai a roddant hanes arferiadau y Rhufeiniaid fod hyn yn cael ei wneuthur yn y modd canlynol. Yr oedd yr hwn a farned yn euog yn cael ei guro, gan ddau o ddynion cryfion, a gwiall o ddrain. Wedi hynny, gan ddau eraill, a fflangellau o fan resynnau, llawn o glymmau: Ac yn olaf, gan ddau eraill, a gwiall meinion o bres neu haiarn, y rhai a godent y enawd oddiwrth yr esgyrn. Pryd hyn yr oedd yr arddwyr yn estyn cwysi hirion ar ei gefn. Psal. 129, 2.

VI. *Yn y llys a elwyd Prætorium.* Ar ol i Pilat orchymmyn i'r Jesu gael ei fflangellu, fe ddarfu i'w filwyr ei gymmeryd a'i ddwyn ymmaith i'r rhan o'i dŷ a elwyd Prætorium, a chynnull atto yr holl fyddin. Mat. 27, 26, 27. Marc 15, 16. Y mae y rhain yn ei amharchu, trwy bob moddion a fedrant ddychymmygu. 1. Y maent yn ei ddiofsg, yn ei wisgo a phorphor, ac yn rhoi am dano fantell o scarlat. Mat. 27, 28. Marc 15, 17. I'r diben i'w wawdio y maent yn rhoddi am dano wisg ryw beth yn debyg i'r hen a wisgid yn gyffredin gan frenhinoedd ac ymerawdwyr. 2. Y maent yn plethu coron o ddrain ac yn ei gosod ar ei ben. Mat. 27, 29. Daeth drain i mewn gyd a'r felldith. Gen. 3, 18. Y mae Mab Duw yn cael ei

goron i a hwynt, pan y mae yn cael ei wneuthur yn felldith dros bechaduriaid. Yr oedd hyn yn cael ei wneuthur, nid yn unig i'w wawdio a'i ddiystyru, ond hefyd i chwanegu ei boenau. 3. Y maent yn rhoi corfen yn ei law ddehau. Er mai teyrnwialen uniondeb yw teyrnwialen ei deyrnas ef, Psal: 45, 6. yr oeddynt yn meddwl fod corfen yn ddifai iddo, yn ol dim ar a wyddent hwy am dano. 4. Y maent yn plygu gliniau ger ei fron, ac yn ei watwar gan ddywedyd, Henffych well, frenin yr Juddewon. Trwy wneuthur hyn mewn gwawd, y maent yn tasu eitha di-ystyrwch arno, fel un ag oedd yn honni hawl i frenhinaeth. 5. Y maent yn poeri arno. adn. 30. Pa un a wnawn ryfeddu fwyaf ai digywlydd-dra pechaduriaid, neu ynteu amynedd yr Arglwydd Jesu? 6. Y maent yn cymmeryd y gorsen, ac yn ei daro ar ei ben. Yr oedd hyn yn gyrru y drain ym mhellach, ac yn chwanegu ei boen, trwy ei archolli yn ddyfnach.

VII. *Y tro diweddf yr oedd Pilat yn ymdrechbu i'w ollwng yn rhydd.* 1. Y mae yn cael ei ddwyn allan yn arwain y goron ddraen a'r wisg borphor. Joan 19, 4, 5. Y mae yn cael ei ddangos fel un nad oedd fawr raid iddynt ofni y byddai iddo byth mwyach fod yn gymmeradwy gan y bobl, oblegid ei fod wedi cael ei drin fel caethwas, a'i ddi-ystyru i'r fath radd fel nad oedd yn bosibl iddo gael neb i'w barchu a'i ganlyn bellach. 2. Y mae yr Arch-offeiriaid a'r swyddogion yn llefain, Croeshoelia ef, croeshoelia ef. adn. 6. Er cymmaint oedd Jesu wedi ei ddioddef yn barod, ac er fod Pilat yn dywedyd Nad oedd efe yn cael ynddo ddim bai, nid oedd dim a'u boddlonai nhwy heb iddo golli ei fywyd, a hynny yn y modd mwyaf cywlyddus. 3. Y maent yn rhoddi rhesymmau i annog Pilat i gydsynio a'u dymuniadau. Y maent yn dywedyd fod ganddynt hwy gyfraith wrth yr hon y dylai efe farw: adn. 7. ac na byddai y rhaglaw yn gyfaill i Cefar os byddai iddo ollwng Jesu yn rhydd. adn. 12. A phan y mae Pilat yn cymmeryd dwfr i olchi ei ddwyllaw gan ddywedyd ei fod yn ddi-euog oddiwrth waed y cyfiawn hwnnw, y maent yn ymdrechbu i'w wneuthur yn esmwyth, trwy ddywedyd, Bydded ei waed ef arnom ni, ac ar ein plant. Mat. 27, 24, 25. O weddi greulon! Y mae y barnedig-aethau a fuan oddiweddafant y genedl Juddewig, a'r rhai sydd etto heb gael eu symmud ymmaith, wedi syrthio arnynt mewn attebiad i'r deifyfiad arfwydus. 4. Y mae Pilat o'r diwedd, yn groes i'w cydwybod ei hun, i'r diben i foddioni yr Juddewon, yn traddodi y cyfiawn i gael ei groeshoelio. Joan 9, 16. Bellach daccw yr hwn ag oedd yn cael ei gafau yn ddi-achos, wedi ei draddodi i ewyllys ei elynion. Luc 23, 24, 25.

VIII. *O amser ei gondemniad hyd ei groeshoeliad.* 1. Y mae y milwyr yn diosg y fantell oddi am dano, ac yn ei wisgo a'i ddillad ei hun. Mat. 27, 31. O'r blaen yr oeddynt wedi ymddwyn tu ag atto, mewn gwawd,

fel pe buafent yn ei addef yn frenin; ond trwy hyn y mae yr un gwyr megis yn ei ddiorfeddu, ac yn ei ddi-feddiannu o'i awdurdod frenhinol. Gan ei fod wedi rhoddi ei gefn i'r curwyr, nes oedd ei holl gorph yn archolledig, yr oedd yn neillduol o boenus iddo ddioddef newid ei ddillad. Yr oedd ei holl glwyfau yn cael eu hagar o'r newydd. Er i'r milwyr ddiosg y fantell, nid ydym ddim yn cael hanes iddynt gymmeryd ymmaith y goron ddrafn. O ran dim a ymddengys i'r gwrthwyneb, fe ddarfu iddo gael ei groeshoelio a honno ar ei ben. 2. Y maent yn ei ddwyn ymmaith i'w groeshoelio. Mat. 27, 31. Y mae yn cael ei arwain allan o'r ddinas, fel y byddai iddo ddioddef y tu allan i'r porth. Heb. 13, 12. fel pe na buasai gogoniant Israel yn dailwng i gael byw yn Jerusalem. Wele'r llafurwyr yn bwrw yr etifedd allan o'r winllan. Mat. 21, 39. 3. Y mae Crist yn dwyn ei groes ei hun. Joan 19, 17. Ni allasai y fath faich lai na bod yn bur boenus i'w ysgwyddau archolledig. Pwy bellach a wel y gorchymryn i godi'r groes a chanlyn Crist yn afresymmol? 4. Ar ol ei ddwyn i Golgotha y maent yn rhoddi iddo finegr yn gymmysgedig a buell i'w yfed. Mat. 27, 33, 34. Yn lle rhoddi iddo ryw beth i gynnal natur, yr hon, erbyn hyn, feddylid, oedd yn barod i foddi, yr oedd ynt yn parottoi iddo gwpan chwerw. Nid oedd eu tosturi ond creulondeb.

IX. Ar y Groes. Os edrychwn tu a mynydd Calvaria, ni gawn weled y cymylau yn duo yr ystormydd yn ymgafglu, a gosidiau, nid yn anaml, fan ddefnynnau, ond yn gafodydd trymion yn rhuthro, mewn modd a fuasai yn ddigon i ysgubo holl ddynol-ryw i drueni di-ddiwedd. Gan mai dyma sylfaen ymfroft a gorfoledd y Cristion, ni gawn ddal sylw ar yr hyn fydd yma yn gosod allan fawr ddaroftyniad yr Arglwydd Jezu. 1. Y mae ei draed a'i ddwyllaw yn cael eu hoelio wrth y pren. Luc. 23, 33. yr oedd y ffordd hon o ofod i farwolaeth yn dra chywilyddus, yn felldigedig. Gal. 3, 13. ac yn neillduol o boenus: O herwydd yr oedd yr un oedd yn dioddef, trwy farw yn raddol, yn cael ei gadw yn hir mewn poenau. 2. Y mae yn cael ei groeshoelio rhwng dau ddrwg-weithredwr. Luc 23, 33. Er ei fod yn ddidoleddig oddiwrth bechaduriaid, etto, yn ol yr hyn a rag-fynegodd y prophwyd, efe a gyfrifwyd gyd a'r trofeddwyr. Ef. 53, 11. Wrth ofod un o'r rhai'n ar ei law ddehau, a'r llall ar ei law afwy yr oedd ei elynion yn ei ofod allan fel y trofeddwr gwaethaf o'r tri. 3. Y mae yn cael ei gablu gan y rhai oedd yn edrych arno. Nid oedd gymmeryd ymmaith ei fywyd yn eu boddioni; ond y mae yn rhaid iddynt ei flino a'u hymadroddion diystyrllyd. Ni allent lai na dangos eu creulondeb trwy bob moddion a fedrent ddychymmygu. Y bobl oedd yn sefyll ac yn edrych arno, a'r rhai oedd yn myned heibio a ysgydwasant eu pennau, ac a-ddywedasant, Ti yr hwn a ddinystrir'r deml, ac a'i had-

eiledi mewn tridiau, gwared dy hun. Os ti yw Mab Duw, disgyn oddi ar y groes. Luc 23, 35. Mat. 27, 39, 40. Ar un modd yr Arch-offeiriaid hefyd gan watwar, gyd a'r Ysgrifenyddion a'r Henuriaid, a ddywedasant, Efe a waredodd eraill, ei hunan ni's gall efe ei wareds. Os Brenin Israel yw, disgynnied yr awron oddi ar y groes, ac ni a gredwn ynddo. Ymddiriedodd yn Nuw, gwareded efe ef yr awron, os efe a'i myn ef. Mat. 27, 41, 43. A'r milwyr hefyd a'i gwatwarasant ef, gan ddyfod atto, a chynnig iddo finegr, a dywedyd, Os tydi yw Brenin yr Juddewon, gwared dy hun. Luc 23, 36, 37. Ie, yr ydym yn cael i un o'r drwg weithredwyr a groeshoeliasid gyd ag ef, fod mor ddideimlad a'i gably gan ddywedyd, Os tydi yw Crist, gwared dy hun a ninnau. Luc 23, 39. 4. Y mae y nesoedd yn gwgu arno, nes yw yn llefain a llef uchel Fy Nuw, fy Nuw, pa ham ym gadewaist. Mat. 27, 46. O holl eiriau Crist ar y groes dyma'r rhyfeddaf. Oblegid hymny, nid anghymmwyys fyddai aros ychydig i gymmeryd golwg arnynt. Y mae yn angenrheidiol i ni ddal sylw fod enaid y Tad yn foddlon i'w Fab; Ef. 42, 1. a'i fod yn ei garu yn neillduol am ei fod yn rhoi ei einios dros y defaid. Joan 10, 17. Oblegid hynny y mae yn ddi amheuol, na bu cariad y Tad tu ag at ei Fab erioed yn fwy nag oedd pan yr oedd yn dioddef ar y groes. Y mae hefyd yn ddiddadl, nad oedd yn bosibl i Fab Duw, dros gymmaint a munud, ammetu cariad ei Dad tu ag atto. Nid oes gennym un lle i feddwl fod y natur ddynol yn cael ei gadael heb gynnorthwyon i ddal i synu tan y baich ag oedd yn awr yn pwyso arno. Yn ganlynol wrth waith y Tad yn ei adael y mae i ni ddeall iddo gymmeryd oddiwrtho y cysurus deimlad a darddai oddi ar yr adnabyddiaeth o'i gariad atto, ac iddo hefyd roddi iddo brofiadol adnabyddiaeth o'i anfoddlonrwydd yn erbyn pechod dyn. 5. Y mae ei eiriau cwynfanus yn cael eu camddarlunio, a'i elynion yn cymmeryd achlysur oddiwrthynt i fyned rhagddynt i'w wawdio, pan yr oedd dan ei wasgfauon trymmaf. Am ei fod wedi dywedyd, Eli, Eli, Lama Sabachthani, y maent yn haeru ei fod yn galw am Elias. Mat. 27, 47. Fel pe buafent yn dywedyd, Y mae yr hwn ag oedd gynt yn cymmeryd arno mai efe oedd y Crist, yn awr wedi ei ddarostwng gymmaint fel y byddai yn dda ganddo gael rhyw gymmorth gan Elias, yr hwn fydd i fod yn rag-flaenor i'r Messiah. A phan yr oedd un o honynt, ar ol ei glywed yn dywedyd y mae syched arnaf, yn cymmeryd ysbwng yn ei llanw o finegr, yn ei rhoddi ar gorsen ac yn ei ddiodi, y mae'r lleill yn dywedyd, Paid, edrychwn a ddaw Elias i'w waredu ef. Joan 19, 28, 29. Mat. 27, 48, 49. 6. Y mae yn gogwyddo ei ben ac yn rhoddi i synu yr yspryd. Joan 19, 30. Gan mai cyflog pechod yw marwolaeth, y mae yr hwn fydd wedi ei ofod i fod yn iawn dros bechod, yn rhoddi ei einioes dros y

deffaid. Joan 10, 11. Aros fy enaid edrych ar Arglwydd y bywyd yn profi marwolaeth, A ydyw yn bosibl i ti beidio synnu a diolch wrth feddwl am ei ddarostyngiad?

Er mor llygredig oedd gwedd yr Arglwydd Jesu tra parhaodd ei ddi-
oddefiadau diweddas, ni allwn ddal sylw ar rai pethau trwy y rhai yr oedd
yn cael ei ogoneddu, hyd yn ôd yn yr amser hwnnw. 1. Pan yr oedd yn
gweddio ar i'r cwpan gael ei droi heibio oddiwrtho, cafodd angel o'r nef
ei anfon i'w nerthu. Luc 22, 42, 43. 2. Erbyn ei fod wedi dywedyd
wrth y dyrfa a ddaethai allan i'w ddal, Myfi yw, hwy a aethant yn wisg
eu cefnau ac a syrthiasant i lawr. Joan 18, 6. Er na ddarfu iddynt gael
eu difa fel y rhai oeddynt yn myned i ddal Elias, 2 Bren. 1, 10, 12. hwy
gawsant weled mewn mesur beth a allasai Crist wneuthur pe na buasai o'i
wir fodd yn rhoddi ei hun i fynu iddynt. 3. Efe a gyffyrddodd a chluff
gwas yr Arch-offeiriad ac a'i iachaodd. Luc 22, 50, 51. Fel hyn, yr oedd
ei elynion yn cael gweled ei allu a'i dosturi. 4. Y mae Pilat, nid yn unig
yn ewyllysio ei ollwng yn rhydd, ond hefyd yn tystiolaethu drachefn a
thrachefn, nad oedd efe yn cael ynddo ddim bai. Luc 23, 4, 14, 22. Ac
y mae yn hyspysu na chwafai Herod ynddo ddim ag oedd yn haeddu mar-
wolaeth. adn. 15. 5. Y mae gwraig Pilat yn goddef llawer o'i achos
mewn breuddwyd, ac yn anfon at ei gwr gan ddywedyd, Na fydded i ti
a wnelych a'r cyfiawn hwnnw. Mat. 27, 19. 6. Y mae cydwybod euog
yn peri i Judas i fyned at yr Arch-offeiriaid a'r Henuriaid, i gyfaddef ei
fod wedi pechu gan fradychu gwaed gwirion. Mat. 27, 3, 4. A phan
nad oedd gan y rhai'n un cyfur i weini iddo efe a aeth ymmaith ac a ym
grogodd. adn. 5. 7. Pan oedd megis yn safn angau, a'i elynion yn
gwaeddi Buddugoliaeth, fe ddarfu i un o'r ddau leidr a groeshoeliwyd
gyd ag ef, ei amddiffyn fel un difai, a gosod ei ymddiried ynddo fel un
ag oedd ganddo deyrnas tu draw i'r bedd. Luc 23, 40, 42. 8. Tra'r
oedd Jesu ar y groes, fe ddarfu i'r cyfryw rag-luniaethau gwyrthiol gyd-
fyned a'i ddiodeffadau a'i farwolaeth, ag a barodd i'r Canwriad, a'r rhai
oedd gyd ag ef yn ei wilied, i ofni yn fawr ac i ddywedyd, Yn wir, Mab
Duw ydoedd hwn. Mat. 27, 54. Bu tywyllwch goruwch naturiol dros
yr holl ddaiar o'r ehweched hyd y nawfed awr. Mat. 27, 45. Fe rwyg-
wyd llen y Deml yn ddau oddifynu hyd i wared: y ddaiar a grynodd,
a'r main a holltwyd: a'r beiddau a agorwyd. Mat. 27, 51, 52. Nid rhy-
fedd i'r holl bobloedd a ddaethent ynghyd i edrych hyn wrth weled y
pethau a wnaethpwyd, ddychwelyd gan guro eu dwyfronnau. Luc 23, 48.

VI. *O amser ei ymddattodiad byn ei adgyfodiad.* Er nad oedd corph ddi-
fywyd yr Arglwydd Jesu yn deimladwy o unrhyw boen etto ni allwn
sylwi ar rai pethau fel amlygiadau o'i ddarostyngiad o'r amser y bu farw,

hyd onld adgyfododd a'r foreu y trydydd dydd. 1. Cafodd ei gorph ei amharchu gan un o'r milwyr, yr hwn a wanodd ei yflys a gwayw-ffon, nes daeth allan waed a dwfr. Joan 19, 34. Fel hyn, efe a ddaeth trwy ddwfr a gwaed. 1 Joan 5, 6. Fe gofia yr Juddewon am hyn, pan gant eu dychwelyd yn y dyddiau diweddaf: canys edrychant ar yr hwn a wan-afant. Zech. 12, 10. 2. Nid oedd ddim yn gyfreithlon i'w gyfeillion gymmeryd ei gorph oddi ar y groes heb gael cennad y rhaglaw. Oblegid hynny Joseph o Arimathea a aeth at Pilat ac a ofynnodd ei gorph. Mat. 27, 58. Nid oedd y Rhufeiniaid ddim yn arfer caniattau i'r rhai a groef-hoelid i gael eu claddu; ond eu cyrph a adewid i gael eu difa gan fwyllfod y maes neu adar ysglyfaethus, neu trwy wres yr haul ynghyd a'r gwynt a'r gwlaw a fyddai yn curo arnynt. Ac yn gyffredinol fe fyddai milwyr yn cael eu gosod i wilied y corph rhag i neb ei gymmeryd ymmaith a'i gladdu. Yn yr un modd yr ydym yn cael fod canwriad a milwyr yn gwilio yr Jesu. Mat. 27, 54. 3. Fe gafodd ei gladdu gan Joseph yn ei fedd newydd ei hun, yr hwn a dorrafai efe yn y graig. Mat. 27, 60. Nid ym meddrod ei dadau, ond mewn bedd benthg y mae yn cael ei ofod. Fel nad oedd ganddo le i ofod ei ben i lawr yn amser ei fywyd, felly nid oedd ganddo le i'w gorph gael ei roddi pan y bu farw. 4. Efe a arosodd a fewn i derfynau llywodraeth angen, hyd foreu y trydydd dydd. Daccw Arglwydd y bywyd yn gydymmaith i'r meirw fel pe bai wedi ei hollol orchfygu a'i clynon yn gorfoleddu fel rhai wedi cael goruchafiaeth arno. 5. Fe ymgynnullodd yr Arch-offeiriaid a'r Phariseaid drannoeth at Pilat, ac ar ol hyspysu iddo fod yr hwn a alwent yn dwyllwr, wedi dywedyd y byddai iddo wedi tridiau gyfodi, hwy attolygasant ar iddo orchymmyn i'r bedd gael ei ddiogelu hyd y trydydd dydd. Yna trwy ganiattad y rhaglaw, hwy a wnaethant y bedd yn ddiogel ac a seliasant y maen gyd a'r willadwriaeth. Mat. 27, 62, 66. Ni adewai eu malis iddynt adael llonydd i enw Crist pan oedd yn y bedd: ac ni oddefai eu hofnau iddynt fod yn esmwrth, rhag i'w holl ymdrechadau yn ei erbyn droi i'w cywyl-ydd eu hunain yn y diwedd.

Yr oedd Mab Daw, yr amser hyn wedi cyrraedd pen ei ystaf o ddarost-yngiad; ond ymma ni bu ddim heb gael ei anrhydeddu. 1. Y dydd y bu farw fe aeth ei Yspryd a orchymmynnasai i ddwylaw ei Dad i fynu i baradwys. Luc 23, 46. 2. Cafodd ei gorph ei gladdu mewn modd anrhydeddus, gan Joseph, gwr goludog o Arimathea, a Nicodemus, Pennaeth yr Juddewon. Mat. 27, 57, 60. Joan 19, 38, 42. Fel hyn y gwnaeth ei fedd gyd a'r cyfoethog yn ei farwolaeth. Ef. 53, 9. 3. Er fod ei holl gorph yn archolledig pan y cafodd ei gladdu fe ofalodd rhagluniaeth am dano fel na chafodd ei gnawd weled llygredigaeth. Act. 2, 31.

Wrth fylwi ar ddarostyngiad Crist ni allwn weled. 1. Atgafswydd a drwg pechod. Os ydym am weled yr amlygiad helaethaf o bechadurusrwydd pechod trown ein golwg nid at farnedigaethau tymhorol, nag at boenau y damnedigion, ond at ddyfnder darostyngiad Mab Duw. 2. Mawredd cariad Crist. Nid geiriau hawddgar na rhoddion haelionus, ond mawr ddarostyngiad Crist yw 'r llinyn mesur goreu i'r rhai a ddy-munant adnabod hyd a lled, dyfnder ac uchder ei gariad. 3. Perygl yr annuwiol. Os cafodd yr hwn nid adnabu bechod ei ddarostwng gymmaint pan oedd yn ateb dros bechodau eraill i ba le y darostyngir y rhai a gant eu gorddiwes gan ddigofaint Duw, oblegid eu haml droseddiadau? 4. Rhwymau plant Duw. Yr oeddynt hwy fel pechaduriaid, wedi myned i gyflwr tra isel, o'i wirfodd fe ymddarostyngodd Crist i'r diben i'w derchafu nhwy. Opid yw yn goryhwys arnynt i garu a derchafu cyfaill mor gymmwynafgar?

VI. DERCHAFIAD CRIST.

PAN oedd yr Arglwydd Jesu yn garcharor o fewn terfynau llywodraeth marwolaeth, yr oedd ei ddisgyblion yn wyneb-drift, a'i elynion yn llawenhau. Ond nid hir y parhaodd tristwch ei ganlynwyr, na gorsolodd ei gafeion. Canys yn fuan iawn fe gafodd ei dra-derchafu, er mawr gyfwr i'w eiddo, ac er tragywyddol ddychryn i'w wrthwynebwy. Ac yn wir pan fyddo i ni fyfyrion ar ogoniant ei Berson, sancteiddrwydd ei fywyd, diben ei ddarostyngiad, ac ar gariad y Tad tu ag atto, ni's gallwn lai na disgwil iddo gael ei ddwyn i fynu o'r cyflwr isel i ba un yr oedd wedi ymddarostwng. Ac fel y mae ystyriaeth o'i ddarostyngiad yn rhwymio eneidiau ei bobl i'w garu, felly y mas golwg ar ei dderchafiad yn llanw eu calonnau o hyfder a llawenydd. Oblegid hymny ni gawn yn y lle cyntaf ddal sylw ar yr hyn a amlygir yn yr ysgrythyrau mewn perthynas i'w dderchafiad yn gyffredinol. Ac yna ni gawn ystyried ei adgyfodiad o'r bedd, ei efgyniad i'r uchelder, ei eisteddiad ar ddechrau law'r mawredd, a'i ddyfodiad i farnu 'r byw a'r meirw, yn neillduol.

Pan feddylion am ei dderchafiad yn gyffredinol, ni a welwn, 1. Fod hyn wedi ei rag-synegu mewn amryw o brophwydoliaethau yn yr hen testament. Y pryd hynny y bydd blaguryn yr Arglwydd yn brydferthwch ag yn ogoniant, Ef. 4, 2. Wele fy ngwas a lwydda, efe a godir, a dderchafir ac a

sydd uchel iawn. Ef. 52, 13. Derchefaist i'r uchelder, caethgludaist gaethiwed, derbyniaist roddion i ddynion. Psal. 68, 18. Gwel hefyd, Ef. 52, 15. 53, 10, 12. Mic. 4, 3.

2. *Fe ddywedir yn y Testament newydd fod hyn wedi cymmeryd lle.* Y mae Petr, ar ddydd y pentecost, yn dywedyd wrth yr Juddewon, Ei fod wedi ei dderchafu trwy ddeheulaw Duw. Act. 2, 33. A cher bron y cyngor y mae yr Apostolion yn dywedyd yn hŷ, Hwn a dderchafodd Duw yn dywysog ac yn iachawdwr. Act. 5, 31. Paul hefyd a ddywed, Fod Duw wedi ei dra-derchafu, gan roddi iddo enw sydd goruwch pob enw, Phil. 2, 9. Am hynny yr ydym yn gweled Jesu, yr hwn a wnaed ychydig is na 'r angylion, o herwydd dioddef marwolaeth, wedi ei goroni a gogoniant ac aurhydedd. Heb. 2, 9.

3. *I'mat derchafiad Crist yn gynnwysedig yn y pethau canlynol.*

1. *Yn yr amlygiad o'i Dduw-dod.* Y mae yn wir nad yw ddim yn bosibl i'r natur ddwyfol gael ei derchafu yn uwch nag oedd o'r blaen: ond fe ddichon ei phriodoliaethau gael eu gwneuthur yn fwy adnabyddus nag oeddynt. Yn yr ystyr yma y dywedir mewn amryw ysgrythyrau fod Duw yn cael ei dderchafu. Psal. 97, 9. Ef. 33, 5. Felly fe gafodd gogoniant Duw-dod Crist, ar ol bod megis tan gwmmwl, tra yr oedd yn ei gyflwr o ddaroostyngiad, ei amlygu mor oleu nes oedd Thomas yn dywedyd wrtho, Fy Arglwydd a'm Duw: Joan 20, 28. a Phetr yn dywedyd Arglwydd, Ti a wyddost bob peth. Joan 21, 17. a Stephan yn dywedyd yn wyneb angu Arglwydd Jesu derbyn fy Ysryd. Act. 7, 59.

2. *Yn ei dragywyddol ryddhad oddiwrth bob gofid.* Er ei fod unwaith yn wr gofidus a chynnesin a dolur, y mae yn bresennol allan o gyrraedd tlodi gwaradwyddiadau, profedigaeithau, dioddefiadau a marwolaeth.

3. *Yn y cyfranniad o bob aurhydedd a ddwyddwch.* Y mae wedi ei ofod gotuwch pob tywysogaeth, ac awdurdod, a gallu, ac arglwyddiaeth, a phob enw a enwir, nid yn unig yn y byd hwn, ond hefyd yn yr hwn a ddaw. Eph. 1, 21. Fel yn enw yr Jesu y plygai pob glia o'r nefolion, o'r daiarolion, a than ddaiarolion bethau. Phil. 2, 10. A phan y mae llwybr y bywyd wedi ei ddangos iddo, y mae yn cael digonolrwydd llawenydd, a digrifwch yn dragywydd ar ddeheulaw ei dad: Psal. 16, 11.

4. *I'mat derchafiad Crist yn hollol angenrheidiol.* Yr oedd yn rhaid iddo ddioddef a myned i mewn i'w ogoniant. Luc 24, 26.

1. *I gyflawnu yr hyn a rag-ddywedafid yn y prophwydoliaethau dan yr hen destament, amhosibl oedd i'r Duw i'di-gelwyddog beidio cyflawnu yr hyn a ddaeth allan o'i enau.*

2. *I gādarnbau gwirionedd yr athrawiaeth ag oedd wedi ei thraddodi yn ei fywyd.* Yr oedd wedi cael ei groeshoelio fel cablwr a thiwyllwr. Gan fod ei athrawiaeth o Dduw yr oedd yn angenrheidiol i hynny gael ei amlygu.

3. *I ddangos fod ei aberth yn gymmeradwy.* Pe buasai Crist, ar ol rhoddi ei hun yn offrm ac yn aberth i Dduw,

yn cael ei attal gan anghu buafai lle i ofni nad oedd ei Dad yn arogl irogli arogl
 tismwyth ar ei ddioddefiadau. 4. *I wobrwyo Mab Duw am yr hyn a wnaeth*
ac a ddioddefodd yn ei gyflwr o ddarostyngiad. Am iddo ddarostwng ei hun,
 gan fod yn ufudd hyd anghu, i.e., anghu 'r groes, y darfu i Dduw ei dra-
 derchafu. Phil. 2, 8, 2. Am iddo garu cyfiawnder, a chafau anwiredd y
 darfu i Dduw ei enneinio ag olew gorfoledd tu hwnt i'w gyfeillion. Heb.
 1, 9. Fel Oen wedi ei ladd y mae y dyrfa ynghylch yr orfedd-faingc yn
 ei olygu wrth briodoli iddo allu, cyfoeth, doethineb, cadernid, anrhydedd,
 gogoniant, a bendith. Dat. 5, 11, 12. 5. *Fel y byddai iddo fod yn Eiriohwr*
yd a'r Tad. Yr oedd yn rhaid i'r Arch-offeiriad, ar ddydd y cymmod,
 ar ol aberthu, i fyned i mewn i'r cyfsegr sancteiddiolaf. Lev. 16, 11, 14.
 Pe na buafai Crist yn cael ei dderchafu ni buafai yn myned i'r nef ei hun i
 ymddangos ger bron Duw trosom ni. Heb. 9, 24. 6. *Fel y byddai iddo*
anfon yr Ysryd Glan. Yn Joan 7, 39. fe ddywedir nad oedd yr Ysryd
 Glan wedi ei roddi, o herwydd na ogoneddaisid yr Jesu etto. Yr oedd yn
 angenrheidiol iddo dderchafu i'r uchelder i'r diben i roddi rhoddion i
 ddynion. Eph. 4, 8.

Y mae yr olwg ferra hon ar dderchafiad y Gwardwr yn dangos. 1. Fod
 y natur ddynol wedi cael ei neillduol anrhydeddu. Y mae Duw, ym
 mherfôn Crist, wedi coronî dyn a gogoniant ac anrhydedd, ac wedi ei ofod
 ar weithredoedd ei ddwyllaw. Heb. 2, 7. 2. Y mae Duw yn ymhyfrydu
 yngwaith y prynedigaeth. Y mae ei enaid yn ymfoddloni ynghrist, fel
 ei was. Ef. 42. 3. Y mae cyflwr gelynion Crist yn dra pheryglus.
 Diau y darostyngir y rhai a ryfelant yn erbyn yr hwn a dderchafodd Duw.
 4. Y mae gan Grist'nogion annogaeth gadarn i arddel yr Arglwydd Jesu,
 ac i lynu wrtho. Nid oes neb mor ogoneddus a'r hwn y maent wedi
 rhoddi eu hunain iddo.

I. ADGYFODIAD JESU GRIST.

Llawer a ddywedodd y Prophwydi am ddioddefiadau a marwolaeth yr
 Arglwydd Jesu. Ond fe ddarfu iddynt hefyd rag-fynegi yn eglur y
 byddai iddo adgyfodi oddi wrth y meirw. Y mae Paul yn dywedyd mai
 hyn oedd Dafydd yn gyfeirio atto pan y dywedai yn Psal. 2, 7. Dy-
 wedodd yr Arglwydd wrthyf, Fy mab ydwyt ti, myfi heddyw a'th gen-
 hedlais. Aët. 13, 32, 33. Ac y mae Petr yn dywedyd mai am adgyfodiad
 Crist yr oedd Dafydd yn llefaru, pan oedd yn dywedyd, Psal. 16, 10.
 Ni adewi fy enaid yn uffern, ac ni oddefi, i'th Sanct weled llygredigaeth.
 Aët. 2, 31. Ac fe debygid mai yr un peth oedd yr Ysryd Glan yn ei
 olygu wrth ddywedyd, Pan ofodo efe ei enaid yn aberth dros bechod, efe

a wel ei had, efe a estyn ei ddyddiau. Ef. 53, 10. Mewn gair, Y mae Paul yn tyfiolaethu i Moses a'r Prophwydi ddywedyd y dioddefai Crist, ac y byddai efe yn gyntaf o adgyfodiad y meirw. Act. 26, 22, 23. Ac os edrychwn i'r Testament newydd, ni gawn weled fod y gwirionedd hwn o'r pwys mwyaf. Canys os na chyfododd Crist, ofer yw pregeth gweinidogion yr efengyl. 1 Cor. 15, 14. Ie, nid ydynt ond gau dyffion. adn. 15. ofer yw ffydd credinwyr. adn. 17. a'r rhai a hunafant yn yr Arglwydd a gyffgollwyd. adn. 18. O'r tu arall, fe ddywedir, Os cyffesi a'th enau yr Arglwydd Jesu, a chredu yn dy galon i Dduw ei gyfodi ef o feirw; cadwedig fyddi. Rhuf. 10, 9. Nid allan o le gan hynny fyddai ystyried y pwngc sylfaenol hwn gyda manylrwydd. Ond ni bydd i ni yn bresennol sylwi ond yn unig ar ddau beth, sef bod Jesu wedi adgyfodi yn ol yr ysgrythyrau; ac iddo gael ei dra derchafu yn ei adgyfodiad.

I. *Y mae Jesu Crist wedi adgyfodi oddiwrth y meirw.* Y mae y gwirionedd pwysig hwn wedi ei brofi yn y môd mwyaf di-amheuol, i. *Trwy dyfiolaeth angylion sanctaidd.* Pan oedd y rhai a ddaethant at y bedd, yn petruso am fod y maen wedi ei symmud ymmaith, ac am na chawsant gorff yr Jesu, wele dau wr a safasant yn eu hymmyl mewn gwisgoedd disglaire, ac a ddywedasant wrthynt, Paham yr ydych yn ceisio y byw ym mysg y meirw? nid yw efe ymma, ond efe a gyfododd. Luc 24, 1, 6. Ymma ni allwn ddal sylw, fod ymma ddau dyf, rhifed digonol, i sicrhau gwirionedd yr hyn oeddynt yn ei fynegi: nid oeddynt yn traethu dim ond yr hyn ag oeddynt wedi cael cyfleustra eu hunain i wybod ei fod yn wir: yr oeddynt yn dwyn eu tyfiolaeth, nid mewn ymadroddion tywyll, ond mewn geiriau eglur, fel nad oedd un perygl i neb eu cam-gymmeryd: ac ni oddefai sancteiddrwydd eu natur iddynt ddywedyd dim ond yr hyn oedd wirionedd. Dymma dyfiolaeth cyfeillion: ni allwn yn nef ddal sylw, 2. *A'r dyfiolaeth gelynion.* Pan oedd y gwragedd yn myned i fynegu i'r disgylion yr hyn a glywsent ac a welsent, wele rhai o'r wiliadwriaeth a ddaethant i'r ddinas, ac a fynegasant i'r arch-offeiriaid yr hyn oll a wnaethid. Mat. 28, 11. sef bod angel, yr hwn oedd ei wynebpryd, fel mellten, a'i wisg yn wen fel eira, wedi disgyn o'r nef, a threiglo y maen oddiwrth y drws, bod y ddaiar wedi crynu, a hwythau gan ofn wedi myned megis yn feirw. adn. 2, 4. Dymma dyfiolaeth ddi-amheuol o adgyfodiad Crist yn cael ei rhoddi i'w clynyon mwyaf gwaedlyd. Ac nid oedd gan yr arch-offeiriaid, ar ol ymgafgu gyda'r henuriaid, a chydymgynggori, ond rhoddi arian lawer i'r milwyr, gan ddywedyd, Dywedwch, Ei ddisgylion a ddaethant o hyd nos, ac a'i lladrattasant ef, a nyni yn cyngu. adn. 12, 13. Ond y mae yn dra thebygol na ddarfu i gyngor ffolach gael ei roddi erioed; canys, 1. Yr oedd yr arch-offeiriaid

a'r Phariseaid yn gwybod fod Crist wedi dywedyd y byddai iddo adgyfodi y trydydd dydd, ac wedi cael caniatad gan Pilat i wneuthur y bedd mor ddiogel ag y medrent rhag i'w ddisgyblion ei ddwyn ymmaith. Mat. 27, 62, 66. y mae yn fier gan hynny fod ganddynt gyfleusdra yn gystal a thueddiadau cryfion i rwystru'r disgyblion i fymud y corph pe buafent yn amcanu gwneuthur hynny. 2. Pe buasai gan yr Arch-offeiriad un fail i feddwl fod y disgyblion wedi cael cyfleusdra, i gymmeryd ymmaith y corph, trwy esgeulusdra'r milwyr, pwy ddichon feddwl na buasai iddynt arfer rhyw fesurau tu ag at eu cospi am eu diolawch? 3. Nid hawdd yw meddwl y buasai gan y disgyblion y tueddiad lleiaf i ddwyn ymmaith y corph, pe buasai rhyw le ganddynt i hyderu y gallent ddwyn hynny oddi-amgylch. Os meddylient am amfer a aethai heibio, hwy gofient fod Jesu wedi addaw adgyfodi y trydydd dydd, ac os na fyddai iddo wneuthur hynny hwy welent yn eglur eu bod wedi cael eu twyllo ganddo. Os edrychent ym mlaen, ni's gallafent ddisgwyl na chysur na chyfoeth, nag anrhydedd trwy ymdrech i dwyllo eu cyd-greaduriaid. Ond o'r tu arall, naturiol oedd iddynt i feddwl y caent eu gwrthwynebu hyd yr eithaf gan yr Juddewon, a'u ffeiddio gan ddynion da yn gyffredinol. 4. Yr bedd yn amhosibl i'r disgyblion iadratta corph yr Jesu pe buafent yn dueddol i hynny. Yr oedd yr Juddewon wedi gwneuthur y bedd mor ddiogel ac y medrent, nid oedd y disgyblion ond ythydig o rifedi: ac ni all neb ddychymmygu y gallafent geisio gan eraill i gyduo a hwynt mewn gorchwyl mor dwyllodrus. Ni allafent ddim cynnyg unrhyw wobr i neb, o ran nad oeddynt ond tlodion eu hunain; ac ni allafent addaw unrhyw wynfydedigrwydd, gan nad oedd ond pob trallod o'u blaen eu hunain. Hwyllyddent y byddai i ddynion da ffeiddio, ac ni allent lai nag osni y byddai i ddynion drwg eu cyhuddo, a chyhoeddi y twyll mewn gobath y caent eu gwobrwyo gan yr Juddewon. 5. Y mae yn ddi-ddadl bod cydwybodaeth yr Arch-offeiriad eu hunain yn tyfhiolaethu bod Jesu wedi adgyfodi. Ni buafent byth yn rhoddi arian lawer i'r milwyr am ddywedyd yr hyn nad oedd ond gwirionedd. Heblaw hynny, os oedd y milwyr yn effro, pahan y dywedent eu bod yn cyfgu? Ac os oeddynt yn cyfgu pa fodd y gallent wybod mai'r disgyblion oedd wedi ei gymmeryd ymmaith? 3. *Fe ymddangosodd Jesu Grist i amryw ar ol ei adgyfodiad.* Ar ol i Dduw ei gyfodi y trydydd dydd, efe a'i rhoddes i'w wneuthur yn amlwg, nid i'r bobl oll, eithr i'r tyfion erholedig o'r blaen gan Dduw, y rhai a fwyttasant ac a ysfant gyd ag ef wedi ei adgyfodi o feirw. Act. 10, 40, 41. Pe buasai yn ymddangos i'r Juddewon yn gyffredinol, nid oes gennym un lle i feddwl y buasai ei elynion, o begid hynny, yn credu ynddo. Yr oedd yr Arch-offeiriad am osod Lazarus i

farwolaeth, oblegid fod llawer o'r Juddewon yn credu ynghrist, am iddo ei gyfodi ef o feirw; Joan 12, 10, 11. ac wedi gosod Crist ei hun i farwolaeth er bod ei amrywiol weithredoedd nerthol yn brawf digonol o'i ddwyfod anfoniad. A phan oedd y milwyr wedi mynegi iddynt ei fod wedi adgyfodi, fe ddarfu iddynt yn ddi-oed ofod eu meddyliau ar waith i ddychymmygu pa foddion i arferyd i'r diben i rwystro eraill i gredu yr hyn na allent hwy eu hunain mo'i wadu. Mat. 28, 13, 14. Yr oedd yn ddigon o brawf o'r adgyfodiad iddo ar ol ei ddioddefiadau ymddangos yn fyw, trwy lawer, o arwyddion sicr. Act. 1, 3. Ymma y mae yn deilwng o'n sylw. 1. Iddo ymddangos i'r rhai oedd yn fwya cydnabyddus ag ef yn amser ei fywyd. Yr oedd yn hawdd i'r rhai'n gael boddlonrwydd mai efe oedd yr hwn a ddywedasai wrthynt y byddai iddo adgyfodi y trydydd dydd. 2. Fe ymddangosodd iddynt yn fuan iawn ar ol ei adgyfodiad, fel nad oedd ond ychydig o amser, oddi ar pan fuafent yn cyffrinachu ag ef o'r blaen. Oblegid hynny nid oeddynt wedi ei angosio. 3. Fe ymddangosodd i amrywiol o'i ganlynwyr. Nid yn unig i'r apostolion, y rhai mewn modd mwy neillduol oeddynt i fod yn dystion o'i adgyfodiad, ond fe ddywed Paul iddo ymddangos i fwy na phump cant o frodyr ar unwaith. 1 Cor. 15, 6. Anhawdd yw meddwl y buasai cynifer yn dychymygu eu bod yn eu weled, ac ynteu heb ymddangos iddynt. 4. Fe ymddangosodd amrywiol o weithiau. Wrth gydmaru y naill ran o'r ysgrythyr a'r llall, ni welwn ei fod wedi ymddangos ar ddeg neu un ar ddeg o wahanol amserau. Gwel, Marc 16, 9. Mat. 28, 9. Luc 24, 15, 34, 36. Joan 20, 26, 21, 1. Mat. 28, 16, 18. 1 Cor. 15, 6, 7. 5. Fe roddodd i'r rhai a'i gwelfant gyfleusdra digonol i wybod mai efe oedd yr Iesu a groeshoeliafid. Fe ymddiddanodd a hwynt amryw droiau ac a ddug ar gof iddynt yr hyn a ddywedasai wrthynt cyn ei farwolaeth. Fe fwytaodd gyd a hwynt, ac a ddangosodd iddynt ei ddwyllaw a'i draed, gan orchymyn iddynt ei deimlo ac edrych arno. Luc 24, 17, 27, 36, 44. Joan 20, 27. 4. Yr oedd yr holl apostolion yn dystion o adgyfodiad Crist. Act. 2, 32. Ac fe ddywedir iddynt roddi eu tyfiolaeth trwy nerth mawr, Act. 4, 33. Ac y mae amryw o ystyriaethau yn dangos eu bod yn hollol deilwng o gael eu credu. Cawsom achos i sylwi ar hyn yn barod, tu dal. 137. Gan hynny er mwyn peidio ail adrodd yr hyn a gafodd ei ystyried o'r blaen, ni bydd i ni ymma chwanegu ond yn unig y pethau canlynol. 1. Nid oeddynt ddim llai na deu ddeg o rifedi yn cyd-uno yn yr un dystiolaeth. Pan fyddo rhifedi llai na hyn o un gair y mae dynol-ryw yn gyffredin yn golygu eu bod yn deilwng o gael eu credu, oddi eithr fod rhyw sail neillduol i feddwl naill nad oeddynt ddim wedi cael cyfleusdra i wybod y gwirionedd neu i fod golwg ar ryw anrhydedd neu elw yn eu

meddu i fod yn gau-dystion: 2. Nid hawdd oedd gan yr apostolion yr
 y cyntaf i gredu fod Crist wedi adgyfodi. 8. Pan iddarfa i'r gwraigedd
 fynegi iddynt yr hyn a ddywedasai yr angel wrthynt yr oedd eu geiriau
 yn eu golwg hwynt fel gwegi ac ni chredasant iddynt. Luc 24, 9, 11.
 Ac er fod y disgybion eraill wedi dywedyd eu bod wedi gweled yr
 Arglwydd ni chredai Thomas oddieithr iddo gael gweled yn ei ddwy
 law ef o'r hoelion a chael dod i ei fys yn ol yr hoelion a'r llaw yn er
 ystlys. Joan 20, 25. Y mae hyn yn dangos nad oeddynt dim yn
 foddlon i gredu heb fail, ond eu bod yn ofalus am gael boddlonrwydd eu
 hunain cyn iddynt draethu hyn i eraill. 3. Yr oedd gan yr Arch-offeiri
 iaid ac eraill bob manteision a allent ddymuno tu ag at gael allan pa an
 ai gwir ai celwydd oedd yr apostolion yn ei ddywedyd. Yr oedd yn
 eu plith ddynion, call a synwrol ac yr oedd ganddynt awdurdod i
 holi paw bynnag a feddylent allai roddi iddynt hyspysrwydd am yr hyn
 a ddigwyddasai. 4. Pen-buasent yn medru gwneuthur allan bod yr
 apostolion yn gelwyddog, yr oedd ganddynt yr annogaethau cadarnaf
 i wneuthur hynny yr gyhoeddus. Os edrychent ar amryddedd eu eref ydd
 new ar eu henwau da eu hunain, ni allent i'w na meddwl fod yn angen
 rheidiol iddynt i wneuthur eu goreu tu ag at rwystru i'w byd i gredu
 yr hyn oedd yn cael ei ddywedyd am danynt. 5. Y mae ymdduglad
 yr Juddewon ar yr achos ymma yn rhoddi, llawer o le i feddwl am
 gwir oedd yr apostolion yn ei ddywedyd. Yn lle ceisio gwrth-brofi yr
 hyn a ddywedent, nid oeddynt yn gwneuthur dim ond eu bygwth rhoddi
 iddynt enwau drwg cynhyrfu y bobl yn eu herbyn, eu herlid, eu carcharu,
 a sychedu am eu gwaed. 6. Ym mhen ychydig o wythnosau wedi yr
 amser yr oeddynt yn dywedyd fod Crist wedi adgyfodi, fe gafodd eu
 tyfiolaeth ei chredu gan lawer o filoedd, a hynny yn Jerusalem lle yr
 oedd hyn wedi digwydd. Ac fe dal i ni ddal sylw fod y rhai, oedd yn
 credu y dyfiolaeth, yn dangos yr arwyddion mwya o edifeirwch obedi
 eu hymddugladau tu ag at Jezu Crist. 5. *Fe ddygodd yr Ysryd Glan*
dyfiolaeth i'r un gwirionedd. Act. 5, 30, 32. A thrwy hyn y mae fydd
 Crist'nogion yn cael ei hadeiladu ar sylfaen ddwyfol. Ac os ydym vn
 derbyn tyfiolaeth dynion, y mae tyfiolaeth Duw yn fwy. 1 Joan 5, 9.
 Mewn perthynas i'r dyfiolaeth ogoneddas hon ni allwn ddal sylw.
 1. Fod Crist wedi addaw anfon yr yspryd at ei ddifgylion. Cyn ei
 farwolaeth efe a ddywedodd wrthynt, Buddiol yw i chi fy myned i
 ymmaith canys onid af fi, ni ddaw y Diddanydd atoch; eithr os mi a af,
 mi a'i hantonaf ef atoch. Joan 16, 7. A chyn ei efgyniad i'r uchelder,
 fe ddywedodd y byddai i'r rhai a gredent fwrw allan gythreulaid yn ei
 enw ef; llefaru a thafodau newyddion; codi ymmaith seirph, a diange

rhag niwed os ysent ddim marwol: rhoddi eu dwylaw ar y cleifion, a'u hiachau. Marc 16, 17, 18. 2. Y mae yn eglur fod yspryd Duw yn gweithredu yn dra nerthol trwy yr apostolion. Yr oedd nid yn unig yn llefaru yaddynt, Mat. 10, 20. ond hefyd, yn rhoddi iddynt ymadrodd, fel yr oeddynt yn llefaru mewn ieithoedd nad oeddynt erioed wedi eu dysgu: Act. 2, 4. ac yn gwneuthur, arwyddion a rhyfeddodau lawer, trwy eu dwylaw ym mhlith y bobl. Act. 5, 12. Y mae yn sicr mai nid trwy eu nerth en hunain yr oeddynt yn gwneuthur y pethau rhyfeddol hyn. 3. Yr oedd yr yspryd Glan, trwy y pethau hyn yn cadarnhan tyftiolaeth yr apostolion mewn perthynas i adgyfodiad yr Arglwydd Jezu. Y mae yn amlwg i bawb mai hyn oedd un or prif byngciau oeddynt yn gyhoeddi, ymresymu drosto, ac yn cael eu casau gwrthwynebu a'u herlid o'i blegid. Y mae y cynnorthwyon dwyfol a gawfant yn y cyfryw amgylchiadan yn fel o ofodiad y nesoedd wrth eu tyftiolaeth. 4. Y mae y doniau gwyrthiol hyn, ar y cyfan, yn brawf rhagorach o wirionedd tyftiolaeth yr apostolion, na phe buasai Crist ar ol ei adgyfodiad, yn ymddangos yn gyhoeddus i'r Arch-offeiriaid ac eraill, o'i elynion. Canys fe allasai rhai a fyddent yn byw mewn gwledydd pellennig ammen gwirionedd y rhai a hyspyfai iddynt fod un a fuasai yn farw wedi ymddangos yn fyw i'r rhai a'i gosodasai i farwolaeth. Ond pan oedd yr apostolion yn tyftiolaethu eu bod hwy yn ei adnabod yn ei fywyd, ac wedi ei weled, ei deimlo a chyfrinachu ac ef amrywiol weithiau ar ol ei adgyfodiad, yr oedd y rhai oedd yn eu clywed yn cael cyfleusdra i weled a'u llygaid eu hunain fod y nesoedd yn felio eu tyftiolaeth, gan fod yr Arglwydd yn cyd-weithio, ac yn cadarnhau'r gair twry arwyddion y rhai oeddynt yn canlyn. Marc 16, 20.

II. *Y mae Jezu Crist wedi cael ei dderchafu yn farw yn ei adgyfodiad oddiwrth y meirw.* 1. Cafodd ei gorph a'i enaid, y rhai oeddynt wedi eu hysgaru drws amser, eu huno drachefu, fel na bydd iddynt byth ond hynny gaol eu gwahanu oddiwrth eu gilydd. Er iddo brofi marwolaeth etto yn ol yr hyn a rag-ddywedafid, fe ddangoswyd iddo lwybr bywyd. Pſal. 16, 11. fe ryddhawyd gofidiau angen; canys nid oedd bosibl ei attal ef ganddo. Act. 2, 24. Ac nid yw yn marw mwyach, ac nid arglwyddiaetha marwolaeth arno mwyach. Rhuf. 6, 9. Am hynny y mae yn dywedyd am dano ei hun. Myfi yw y cyntaf ar diweddaf, yr hwn wyf fyw, ac a fum farw ac welo byw ydwyf yn oes oesoedd, Amen. Dat. 1, 18. 2. Cafodd cennad ogoneddus ei anfon i wneuthur ffordd rydd iddo i ddyfod allan o garchar y bedd. Yr oedd ei elynion wedi bod yn ofalus iawn i wneuthur y bedd yn ddiogel, trwy felio'r maen gyd a'r wiliadwriaeth. Mat. 27, 66. Ond fe ddaeth angel, a'i wnechbryd

fel melltan a'i wisg yn wen fel eira i lawr or nef, ac a dreiglodd y maen addiwrth y drws, ac a eisteddodd arno. Mat. 28, 23. Hawdd fuasai i Grist symmud ymmaith y maen ei hunan ond y mae yn debygol mai mwy gweddus oedd i swyddog gael ei yrru o'r uchelder, i agor drws y carchar fel arwydd nad oedd gan gyfawnder ddim un rhagor i'w ofyn. Ac nid digon oedd gan yr angel symmud ymmaith y maen, ond y mae yn eistedd arno fel un a fuasai yn barod i wrthwynebu pob ymdrechriad i'w roddu yn ei ol. Yn awr y mae holl wroldeb y milwyr yn pallu, canys pan welant yr angel hwy a grynant, ac a aethant megis yn feirw. Mat. 28, 4. Fe feddylfid na bu ganddynt erioed hawsach gwaith na chadw corph yn y bedd: ond y mae yn ormod gorchwyliddynt. Y mae yn debygol eu bod wedi clywed y gallasai y disgyblion ddysod yno i ymdrechu i ladratta'r corph, ond yn lle hynny y maent yn gweled rhyw fod disglair yr hwn na allent gymmaint a sefyll i edrych arno. 3. Fe ddaeth i fynu o drigfa'r meirw, ac a adawodd ei ddillad bedd ar ol. Pan ddaeth Mair Magdalen ar Maic arall i edrych y bedd y mae yr angel yn dywedyd wrthynt, Nid yw efe ymma canys cyfododd megis y dywedodd, Denwch gwelwch y fan lle gorweddodd yr Arglwydd. Mat. 28, 1, 5, 6. A phan aeth Simon Peter i mewn i'r bedd, efe a ganfu y lliciniau wedi eu gosod, a'r napcyn a fuasai am ei ben ef wedi ei ofod, nid gyd ar lliciniau, ond o'r nailltu, wedi ei blygu mewn lle arall. Joan 20, 7. Yr oedd hyn yn arwydd na byddai ar Grist byth eisiau y dillad hyn drachefn ac yn brawf mai nid wedi cael ei ddwyn gan y disgyblion yr oedd y corph. 4. Efe a gyfododd ar y dydd oedd wedi ei bennu a hynny yn foren iawn. Efe a gyfododd y trydydd dydd yn ol yr ysgrythyrau. 1 Cor. 15, 4. A phan nad oedd hi etto ond ar y cynddydd, yr oedd y maen wedi ei dieiglo ymmaith, ar Jesu wedi ymadael o dan lywodreth anghau. Luc. 24, 1, 3. Fe ddichon ei fod yn aros cyd heb adgyfodi, fell na byddai gan neb le i ammen gwirionedd ei farwolaeth. Ac ni ddarfu iddo aros dim yn hwy fel na byddai iddo weled llygredigaeth, ac fel na byddai i'w ddisgyblion galarus fod yn hir heb gael eu diddaru. 5. Yr oedd galla dwyfol yn cael ei amlygu mewn modd neillduol yn ei adgyfodiad. Y mae yr apostol, ar y pen ymma, yn son am ragorol sawredd ei nerth, a gweithrediad nerth ei gadernid ef. Eph. 1, 19, 20. Y mae ei adgyfodiad weithiau yn cael ei briodoli i'r Tad. Gal. 1, 1. Yna fe ddywedir ei fod wedi ei gyfodi o feirw trwy ogoniant y Tad. Rhuf. 6, 4. Mewn manau eraill y mae yr un gwaith yn cael ei briodoli i Grist ei hun. Joan 2, 19, 21. 10, 18. ac i'r Yspryd Glan, Rhuf. 1, 4, 6. Fe grynnodd y ddaiar yn ddirfawr. Mat. 28, 2. Nid peth an-arferol oedd i'r ddaiar grynu o flaen Daw. Psal. 68, 7, 8. Ac nid allan o le yw sylwi y buasai

y ddaiar gryn ar yr amser ymma yn fier o ddeffro'r milwyr, pe buasai pawb o honynt wedi syrthol i drwm-gwsg. 7. Fe gyfododd llawer o gyrph y sain a hunasent ac aethant i mewn i'r ddinas sanctaidd, ac a ymddangosasant i lawer. Mat. 27, 52, 53. Yr oedd hyn yn dangos fod angen wedi ei orchfygu a'i ddi-arfogi; pe angen ni buasai ei garcharorion ddim yn cael cyfleusdra i ddiangc. 8. Y mae angylion yn cael eu gosod ar waith i roddi yr amlygiad cyntaf o'i adgyfodiad. Luc. 24, 4, 6. Yr oedd y rhai'n gyda llawenydd yn mynegi i'r bngeiliaid ei fod wedi ei eni yn Bethlehem. Nid yw ddim yn debygol fod eu gorfoledd yn llai pan yr oeddynt yn hyspysu'r gwragedd ei fod wedi adgyfodi. Gan fod yr Arglwydd wedi cyfodi yn wir. Luc. 24, 34. ni allwn ddael sylw.

1. Fod y grefydd gristianogol o ddwyfol ddechrenad; ac yn ganlynol fod dynol ryw dan rywmau i gredu ei hathrawiaethau, ac i roddi ufodd-dod i'w gorchymyanion; a bod y rhai a'i di-ystyrant yn di-ystyru Duw, ac mewn sefyllfa dra pheryglus y mae yn amlwg i bawb fod Crist yn gosod allan ei fod wedi ei anfon gan y Tad i amlygu ei ewyllys; a phan oedd yr Juddewon yn gofyniddo arwydd, fe roddodd iddynt sail ddigonol i edrych arno fel twyllwr, os na byddai iddo adgyfodi y trydydd dydd ar ol ei farwolaeth. Mat. 12, 38, 40. Joan. 2, 18, 21. Paddyn yn eisiau bwyll a ddi-chon feddwl y buasai fel y nefoedd yn cael ei gosod wrth dystiolaeth gau brophwyd? Da gan hynny y dywedodd yr apostol, Er fod wedi ei egluro yn Fab Duw, mewn gallu, trwy yr adgyfodiad oddiwrth y meirw. Rhuf. 1, 4. Oddiwrth y pethau hyn y mae yn canlyn yn naturiol fod yr hyn oll a lefarwyd ganddo, nid yn unig yn deilwng o sylw, ond hefyd, i'w dderbyn fel cennadwri o'r uchelder.

2. Y mae gan Jesu Grist hawl gyfreithlon i Lywodraeth gyffredinol. Oblegid er mwyn hyn y bu farw Crist, ac yr adgyfododd, ac y bu fyw drachefn hefyd, fel yr arglwyddiaethai ar y meirw a'r byw hefyd. Rhuf. 14, 9. Am hynny ar ol ei adgyfodiad, efe a ddywedodd, Rhoddwyd i mi bob awdardod yn y nef ac ar y ddaiar. Mat. 28, 18. 3. Y mae gennym ddigonol sail i gredu y bydd Jesu Grist yn Farnwr byw a meirw yn y dydd diweddaf. Efe a ddywedodd, mewn geiriau eglur, fod pob barn wedi ei rhoddi iddo: Joan 5, 22. ac y byddai iddo eistedd a'r orsedd-faingc ei ogoniant, a'r holl genhedloedd i gael eu cyd-gafglu ger ei fron. Mat. 25, 31, 32. Pwy wrth edrych ar ei waradwydd ai farwolaeth a buasai yn meddwl y daethai ei eiriau byth i ben. Ond y mae Duw wedi rhoddi ffydd i bawb neu de i bawb i gredu, ei fod wedi gosod diwrnod yn yr hwn y barna efe'r byd mewn cyfiawnder, trwy y gwr a ordeiniodd efe, o herwydd darfod iddo ei gyfodi ef oddi wrth y meirw. Act. 17, 31. 4. Mawr yw rhagorffecintiau y rhai sydd yn credu yn Jesu Grist. Y mae yn eglur nad oes

iddynt ddim damnedigaeth. Rhuf. 8, 34, 34. Gan fod Crist, nid yn unig wedi ei draddodi, dros eu pechodau ond hefyd wedi ei gyfodi i'w cyfiawnhau. Rhuf. 8, 25. Am hynny fe ddywedir eu bod wedi eu cydfywchau gyd ag ef, a'u cyd-gyfodi. Eph. 2, 5, 6. Y maent wedi eu had-genedlu i obaith bywiol; i etifeddiaeth an-llygredig, a di-halodedig, a di-ddiflannedig ac ynghadw yn y nefoedd iddynt. Pet. 1, 3, 4. Ac y mae ganddynt y calondid mwya i ofod eu ffydd a'u gobaith yn Nuw: adn. 21. A lle i obeithio am adgyfodiad gorfoleddus yn y dydd diweddaf; canys pan gyfodwyd Jesu Crist oddiwrth y meirw efe a wnaed yn flaen-ffrwyth y rhai a hunafant. 1 Cor. 15, 20. Gwel hefyd, 1 Thef. 4, 14, 15. Yn y lle olaf y mae adgyfodiad Crist yn dangos dyledswyddan plant Duw. I rodio mewn newydd-deb buchedd. Rhuf. 6, 4. Nid yw y rhai byw i fyw mwyach iddynt eu hunain, ond i'r hwn a fu farw drofnynt ag a gyfodwyd. 2 Cor. 5, 15. Gan fod Crist yn byw i Dduw, y mae y rhai a ragluniwyd i fod yn un-ffurf a'i ddelw, i gyfrif ei hunain yn fyw i Dduw, ynghrist Jesu eu Harglwydd: Rhuf. 6, 10, 11. Dylent hefyd geisio y pethau sydd uchod a rhoddi eu bryd arnynt. Col. 3, 12.

II. ESGYNIAD CRIST I'R NEF.

Wrth gymmeryd gelwyg ar yr hyn a rag-ddywedodd y prophwyd mewn perthynas i'r Arglwydd Jesu, ni welwn fod yr Yspryd Glan wedi rhag-fynegi, nid yn unig ei adgyfodiad oddiwrth y meirw, ond hefyd y byddai iddo esgyn i'r gogoniant. Y mae yn debygol mai at hyn, y mae y Psalmwydd yn cyfeirio pan y mae yn dywedyd, O byrth derchefwch eich, pennau, ymdderchefwch ddrysau tragywyddol; a Brenin y gogoniant a ddaw i mewn. Psal. 24, 7. Ac y mae yn eglur oddiwrth Eph. 4, 8. ei fod yn prophwydo am hyn pan y dywedodd, Derchefaist i'r uchelder, caethgludaiſt gaethiwed derbynjaist roddion i ddynion; ie i'r rhai cyndyn hefyd, fel y preswyliai yr Arglwydd Dduw yn eu plith. Psal. 68, 18. A chan fod yr Arch-offeiriad Juddewig yn gyfgod o Crist, nid yw ddim yn anhebygol fod ei fynediad i'r cyssegr, heibio i'r wahanlen, ar ol lladd yr aberth, ddydd y cymmod, Lev. 16, 12. yn portreiaid mynediad yr Arglwydd Jesu, ar ol offrymmu ei hun, unwaith, i ddwyn ymmaith bechodau, i'r nef ei hun, i ymddangos ger bron Duw trofom ni. Heb. 9, 7, 12, 24. Yn y Testament newydd, ni welwn Fab Duw, amrywio! o droiau, yn rhagfynegi ei esgyniad i'r uchelder. Yr ydwyf yn myned i barottoi lle i chwi. Joan 14, 2. Yr ydwyf yn gadael y byd, ac yn my ed at y Tad. Joan 16, 28. Yr ydwyf yn derchafu at

fy Nhad i a'ch Tad chwithau, a'm Duw i, a'ch Duw chwithau. Joan 20, 17. I fyned etto gam ymhellach, y mae yr ysgrythyr mewn amrywiol fannau yn hyspyfu fod Mab Duw wedi esgyn i'r gogoniant. Ac felly yr Arglwydd wedi llefaru wrthynt; a gymmerwyd i fynu i'r nef. Marc 16, 19. Ac efe a ddugwyd i fynu i'r nef. Luc 24, 51. Gwel hefyd, Aët. 1, 9. Eph. 4, 10. i Tim. 3, 16. Heb. 4, 14. i Pet. 3, 22. Fel yr oedd y disglyblion yn edrych yn ddyfal tu a'r nef, ac efe yn myned i fynu. Aët. 1, 10. nid ansoddiol fyddai i ninnau edrych ar yr hyn a ddywed yr ysgrythyr mewn perthynas i'w esgyniad. Ni gawn gan hynny ystyried yn fyrr, hyn sydd yn profi iddo esgyn yn ol y prophwydoliaethau. Ac yna ni gawn wneuthur rhai sylwiadau ar y rhan hon o'i dderchafiad.

1. *Y mae gennym brawf digonol fod Jesu wedi esgyn i'r nef.* Heblaw bod yr ysgrythrau a grybbwyllwyd yn barod yn dywedyd yn eglur ei fod wedi esgyn ni allwn ddall sylw, 1. *Iddo esgyn yngolwg rhisidi digonol o dystion.* Aët. 1, 9. Y mae yn sicr oddiwrth. adn. 21, 22. fod rhai heblaw yr un apostol ar ddeg yn ei weled yn esgyn. Ac ar ddim ar a wyddom ni yr oedd yr ugain a chant y sonir am danynt, adn. 15. yn dal sylw arno yn mynedd tu ag at i fynu. Pa fodd bynnag am hyn, y mae yn ddi-ddadl fod yno amryw o dystion, a bod ganddynt gyfleustra rhagorol i wybod gwirionedd yr hyn ag oeddynt yn ei draddodi i eraill. Canys yr oedd yn llefaru wrthynt pan y darfu iddo gael ei gymmeryd i fynu. Marc 16, 19. ac yn eu bendithio wrth ymadael oddi wrthynt. Luc 24, 51. Ac yr oeddynt hwythau, nid yn unig yn ei glywed ond hefyd yn edrych arno. Aët. 1, 9. Nid oeddynt ddim wedi ei weled yn dyfod i fynu o'r bedd, ond yr oeddynt yn cael cyfleustra i gael boddlonrwydd ei fod wedi adgyfodi, trwy ei weled yn fyw drachefn, a trachefn ar ol ei farwolaeth. Ond gan na allent ei weled yn y nef tra byddent ar y ddaiar, yr oeddynt yn ei ganfod yn esgyn i'r uchelder, er mwyn o gadarnhad i'w meddyliau eu hunain, am yr hyn ag oeddynt, yn fuan i'w gyhoeddi i Juddewon a chenhedloedd. 2. *Ar ol iddo fyned o olwg y disglyblion, fe ddarfu i ddau wr, neu ddau angel, yn ymddangos fel dynion, sefyll gerllaw iddynt mewn gwisg wen, a mynegi iddynt fod yr Jesu bawnw wedi ei gymmeryd i fynu i'r nef.* Aët. 1, 10, 11. Yr oedd eu llygaid eu hunain wedi ei weled yn esgyn i fynu, nes oedd wedi myned allan o'u golwg: yna y mae y cenhadau nesolaidd yn mynegi iddynt beth oedd wedi dyfod o hono ar ol iddynt hwy golli golwg arno. 3. *Yr oedd ansoniad yr Yspryd Glan, yn ei ddoniau gwribiol, ar ddydd y Pentecost, yn brawf diambauol, nid yn unig i'r apostolion, ond i filoedd o rai eraill hefyd, fod Jesu wedi esgyn i'r nef.* Yr oedd Crist wedi dywedyd wrth ei ddyfgyblion, y byddai

iddo anfon attynt yr Yspryd Glan, ar ol iddo ef ei hun fyned ymmaith oddiwrthynt. Joan 16, 7, 14. Aët. 1, 4, 5, 8. Oblegid hynny, yr oedd tywalltiad yr Yspryd, yn ol ei addewid, yn amlygu ei fod wedi ei dderchafu trwy ddeheu-law Duw. Aët. 2, 33. 4. *Fe ddarfu i Stephan, Paul, a Joan, gael golwg arno yn y nef. ymben talm o amser ar ol ti esgyniad.* Pan oedd Stephan yn llawn o'r Yspryd Glan, ac yn edrych yn odyfal tu a'r nef, efe a ganfu ogoniant Duw; a'r Jesu yn sefyll ar ddeheu-law'r Tad. Aët. 7, 55. Pan oedd Saul yn tynnu yn agos at Ddamascus, yn ddifymwth fe lewyrchodd goleuni o'r nef o'i amgylch, ac fe ymddangosodd Jesu iddo. Aët. 9, 3, 7. A phan oedd Joan yn wy. o oblegid na cheid neb a allai edrych ar y llyfr a seliasid a fel, na dattod ei seliau, fe edrychodd, ac wele, ynghanol yr orsedd-raingc, &c. yr oedd Oen yn sefyll, megis wedi ei ladd. Dat. 5, 6. Pe na buasai Jesu wedi esgyn i'r uchelder, amhosibl fuasai i neb ei weled yn y fath sefyllfa ogoneddus.

II. *Ni gawn gwneuthur rhai sylwiadau ar esgyniad Jesu Crist.* Ym mysg amryw bethau eraill teilwng o'n hyfytiaeth, ni allwn ddal sylw.

1. Fod yr ysgrythyrau, wrth ddywedyd fod yr Arglwydd Jesu wedi esgyn i'r uchelder, yn gosod allan ei fod wedi gwirioneddol symmud o'r byd hŏd, i'r drydydd nef, ac nid vn unig wedi gwneuthur ei hun yn anweledig ar y ddaiar, neu wedi ei dderchafu i gyflwr mwy gogoneddus na'r hwn a fuasai ynddo cyn ei farwolaeth. Fe debygid fod hyn yn amlwg, nid yn unig o ran fod ein Harglwydd yn dywedyd ei fod yn *gadael y byd* ac yn myned at y Tad, Joan 16, 28. ond hefyd oddiwrth y geiriau a arferir yn y manau lle y mae yr hanes mwya neillduol am ei esgyniad. Mewn un man fe ddywedir iddo gael ei *gymmeryd i fynu* i'r nef. Marc 16, 19. Ac mewn man arall yr ydym yn cael iddo *ymadael oddiwrth y disgybion* a chael ei *ddwyn i fynu* i'r nef. Luc 24, 51. A thrachefn, ni gawn iddo gael ei *dderchafu i fynu*, ac iddo *fyned i fynu*. Aët. 1, 9, 10. Y mae y cyfryw eiriau yn eglur arwyddo gweithredol symmudiad o'r naill fan i'r llall.

2. Natur ddynol Crist, yn unig, oedd yn esgyn i'r nef. Tra yr oedd ar y ddaiar, o ran ei natur ddynol, yr oedd yn y nef o ran ei natur ddwyfol. Joan 3, 13. A phan y darfu iddo adael y ddaiar o ran ei gorph, a'i yspryd, fel dyn, yr oedd yn amhosibl iddo fyned ymmaith o ran ei Dduw-dod. Gan ei fod, fel Duw, yn holl-brefennol, nid yw ddim yn bosibl iddo symmud o'r naill fan i'r llall.

3. Y mae gwahanol iaith yn cael ei harfer, mewn gwahanol fannu o'r ysgrythyr, lle y sonir am esgyniad Crist. Mewn rhai manau, fe ddywedir iddo gael ei *gymmeryd i fynu* i'r nef, iddo gael ei *ddwyn i fynu* ei dderchafu i fynu, a'i dderbyn i fynu. Marc 16, 19. Luc 24, 51. Aët. 1, 2, 9. Fe debygid fod y cyfryw eiriau yn golygu gwaith y Tad yn ei dderchafu

a'i ddeheu-law, mewn ffordd o wobr am yr hyn a wnaethai, ac a ddio-ddefasai yn ei gyflwr o ddaroftyniad. Drachefn, yr ydym yn cael iddo *fyned* i fynu, Aët. 1, 10, i *dderchafu* i'r uchelder. Eph. 4. 8. a *myned i meen* i'r nef ei hun. Heb. 9, 24. Nid annaturiol yw edrych ar ymadroddion o'r fath, yn gosod allan waith Crist ei hun yn myned i gymmeryd meddiant o'r gogoniant ag oedd yn ddyledus-iddo, pan yr oedd ei waith ar y ddaiar wedi ei orphen.

4. Ni ddarfu i'r Arglwydd Jesu ddim efgyn i'r nef, yn union ar ol ei adgyfodiad: ond fe fu yn weledig i'r apostolion a etholasai, dros ddeugain niwrnod, cyn iddo gael ei dderbyn i fynu. Aët. 1, 2, 3. Fe ddarfu iddo aros cymmaint a hynny o amser i ddibenion tra ardderchog: o herwydd yn yr amser ymma yr ydym yn cael iddo, ym mhlith pethau eraill. 1. Roddi llawer o arwyddion sicr o'i adgyfodiad. Aët. 1, 3. Yn y modd hyn, trwy fod y disgyblion yn cael ei weled drachefn a thrachefn, yr oedd eu meddyliau yn cael eu cadarnhau. 2. Tra bu yn weledig iddynt, fe ddywedodd y pethau a berthynent i deyrnas Dduw. Wrth yr hyn y mae yn naturiol i ni ddeall iddo rodidi iddynt helaethach cyfarwyddiadau, mewn perthynas i ofodiad a llywodraeth yr eglwys efangylaidd ynghyd ac amlygiadau eglurach nag a gawsent o'r blaen o'r dedwyddwch a gaent fwynhau gyd ag ef yn nheyrnas y gogoniant. 3. Fe ddarfu iddo hefyd agor eu deall, fel y deallent yr ysgrhythrau. Luc 24, 45. Hynny yw, fe gymmerodd ymmaith y llen oddi ar eu calon, ac a roddodd iddynt adnabyddiaeth gywir o feddwl prophwydoliaethau yr hen destament mewn perthynas i'r Messiah, fel na allent lai na gweled eu bod yn cael eu cyflawnu ynddo ef. 4. Fe roddodd iddynt orchymmyn i bregethu yr efgynyl a gweini ei hordinhadau ymmhlith yr holl genhedloedd. Marc 16, 15. Mat. 28, 19. Hyd yn hyn yr oedd yn waharddedig i fyned i ffordd y genhedloedd. Mat. 10, 5. ond o hyn allan yr oeddynt i fyned i'r holl fyd. 5. Fe addawodd i fod gyda hwynt, hyd ddiwedd y byd. Mat. 28, 20. Yr oedd yr addewid hon yn ddigon i'w dal i fynu yn wyneb pob di-galondid, a'u hannog i fyned yn y blaen a'u gwaith er gwaetha pob gwrthwynebiadau. 6. Fe orchymynnodd iddynt aros yn Jerusaleml, hyd oni byddai iddynt gael eu gwisgo a nerth o'r uchelder. Luc 24, 49. trwy gael eu bedyddio a'r Ys- pryd Glan. Aët. 1, 4, 5. felly byddai iddynt gael eu harwain i bob gwirionedd, Joan 16, 13. ac fel y bydd ai i'r byd gael ei ar gyhoeddi o bechod o gyfiawnder, ac o farn. adn. 8.

5. Fe ddarfu iddo efgyn oddi ar fynydd yr olewydd. Aët. 1, 12. Ymma yr oedd wedi bod mewn ymdrech meddwl a'i chwys fel dafnau gwaed yn disgyn ar y ddaiar. Luc 22, 39, 44. Wrth efgyn oddi ar fynydd, yr oedd yn rhoddi gwell cyfleustra i'w ddisgyblion i ddal sylw arno na phe

buasai yn dewis rhyw le arall. Ac wrth esgyn oddi ar fynydd yr olew-
ydd, lle y buasai dan wasgfauon trymion, y mae wedi dysgu ei ganlynwyr
i ofod y gogoniant i ba un y cant eu derchafu gyferbyn a dioddefiadau y
bywyd prefennol.

6. Yr oedd Jesu Grift yn bendithio ei ddisgyblion wrth ymadael oddi
wrthynt. Luc 24, 51. Yr oedd Duw wedi ei anfon i'r diben i fendithio.
Act. 3, 26. Felly y peth diweddaſ a wnaeth oedd bendithio ei ganlyn-
wyr: naill ai trwy gyfrannu benditho iddynt fel yr oedd yn Dduw, neu
trwy weddio am fendith iddynt, fel yr oedd yn Gyfryngwr. Fel yr oedd
yr Arch-offeiriad Juddewig yn codi ei ddwyllaw tu ag at y bobl, ac yn eu
bendithio, Lev. 9, 22. felly Crist a gyfododd ei ddwyllaw, fel arwydd o
dderchafiad ei galon at Dduw, tra yr oedd yn gweddio am fendithion i'w
ganlynwyr. Nid oedd ddim yn ymadael oddiwrthynt mewn anfoddlon-
rwydd; ond yr oedd yn dangos ei fod yn caru ei eiddo hyd y diwedd.
Joan 13, 1.

7. Pan oedd Crist yn cael ei dderchafu i fynu, fe ddarfu i gwmmwl ei
dderbyn allan o olwg ei ddisgyblion. Act. 1, 9. Mynych yr ydym yn
cael hanes fod Duw yn ymddangos mewn cwmmwl. Eccl. 16, 10. 19, 9.
34, 5. Ac fe ddywedir ei fod yn marchogaeth ar gwmmwl ysgafu:
Eccl. 19, 1. a'i fod yn gwneuthur y cymmylau yn gerbyd dan iddo. Psal.
104, 3. Dymma, gan hynny, gerbyd Jehofah, wedi ei wneuthur yn
barod, i'r diben i ddwyn ei anwyl Fab yn fuddugoliaethus, trwy ymer-
odraeth tywyfog llywodraeth yr awyr, tu ag adre. A chan fod y Psalm-
ydd, wrth son am dderchafiad Crist, yn dywedyd, Cerbydau Duw ydynt
again mil, sef miloedd o angylion. Psal. 68, 17. ni allwn ni ddim bod yn
sicr nad llu o angylion, wedi eu hanfon, i ddwyn yr etifedd, mewn modd
gogoneddus, tu ag adre, oedd y cwmmwl a'i derbyniodd allan o olwg y
disgyblion. Ac os felly, nid oedd y ddau wr a ymddangosodd iddynt,
ond megis defnynnau yn cael eu gollwng i lawr o'r cwmmwl, i'r diben i
ireiddio a llonni y rhai oedd yn edrych i fynu yn hiraethlon ar ol eu han-
wyl gyfaill.

8. Y lle gogoneddus i ba un y darfu i Grift gael ei dderchafu oedd y
nef; Marc 16, 19. gorsedd-faingc yr Hollalluog, Eccl. 66, 1. yr hon a
elwir gan y Psalmydd Nef y nefoedd. Psal. 148, 4. Y mae yr awyr yn
cael ei galw weithiau yn nefoedd. Oblegid hynny yr ydym yn darllen
am adar, gwlaw, a gwlith y nefoedd. Mat. 13, 32. Deut. 11, 11. Gen.
27, 28. Mynych yr ydym hefyd yn clywed son am fer y nefoedd. Gen.
22, 17. Ond gyda golwg ar y rhai'n i gyd, fe ddywedir fod Crist wedi
ei wneuthur yn uwch na'r nefoedd. Hebr. 7, 26. Ac mewn man arall yr
ydym yn cael ei fod wedi esgyn goruwch yr holl nefoedd. Eph. 4, 10.

9. Yr oedd Mab Duw yn efgyn i'r nef, i ddibenion neillduol o ogoneddus. Fe efgynnodd. 1. I gyflawnu 'r prophwydoliaethau bedd wedi myned o'r blaen. Yr oedd y prophwydi, dan yr hen destament yn gyfal a Christ, ei hun wedi rhag-ddywedyd y byddai, iddo efgyn i'r gogoniant: ac hionhossibl oedd i'r hyn a lefarwyd gan Dduw 'r gwirionedd beidio cael ei gyflawnu. 2. I ddangos ei fod wedi gorphen ei waith ar y ddaiar. Canys yr hwn a aeth i mewn i'w orphwysfa ef, hwnnw hefyd a orphwysodd oddiwrth ei waith ei hun. Heb. 4, 10. Yr oedd ei efgyniad yn brawf gogoneddus a diamheuol fod yr hyn a wnaethai ac a ddioddefasai yn gymmeradwy gan y Tad: pe amgen ni buasai un groesaw iddo yn y nef. 3. I wneuthur ei fuddugoliaeth ar ei elynion yn fwy amwg. Derchefsist i'r uchelder, caethgludaist gaethiwd. Psal. 68, 18. Y mae yn debygol fod y geiriau yn golygu arferiad blaenoriaid byddinoedd buddugoliaethus, y rhai, ar ol ennill y frwydr, ar faes y gwaed, a aent trwy heolydd y ddinas, mewn modd cyhoeddus, gan arwain yr ardderthoccaf o'r rhai a orchfygasant, yn rhwym wrth olwynion eu cerbydau. Felly Crist, wedi gorchfygu, trwy ei farwolaeth, y rhai oedd yn caethiwo ei bobl, a ofododd allan ogoniant ei fuddugoliaeth yn ei efgyniad i'r nef. 4. I dderbyn a chyfrannu rhoddion i ddynion. Psal. 68, 18. Eph. 4, 8. Yr oedd, trwy ei farwolaeth wedi haeddu pob hendith i'w eiddo; ond pan efgynnodd, fe dderbyniodd gan y Tad addewid yr Yspryd Glan. Act. 2, 33. Ac yr oedd yn derbyn fel y byddai iddo gyfrannu. Am hynny yr ydym yn cael iddo efgyn goruwch yr holl nef oedd fel y cyflawnai bob peth. Eph. 4, 10. neu fel y byddai iddo wneuthur i synu amrywiol ddiffygiadau ei holl eiddo. Tu ag at hynny fe dywalltodd yr Yspryd Glan ar yr apostolion, ac eraill, Act. 2, 33. i'r diben i'w cymmwyso i'r gwaith ag oedd wedi ei dorri allan iddynt fel ei genhadon. Ac fe roddodd wahanol ddoniau, ac a ofododd rai mewn gwanol swyddi yn ei eglwys, i'r diben i berffeithio 'r saint, ac adeiladu corph Crist. Eph. 4, 11, 12. 5. I ymddangos, fel Eiriolwr ar ran ei bobl. Ar ol rhoddi ei hun i fod yn aberth dros bechod, fe aeth, trwy ei waed ei hun i mewn i'r cyssegr, i'r diben i gael tragywyddol ryddhad i'w ffyddlon ganlynwyr. Heb. 9, 12. Ac nid i'r cyssegr o waith llaw, portreiaid y gwir gyssegr, yr aeth Crist i mewn: ond i'r nef ei hun, i ymddangos ger bron Duw trosom ni. adn. 24. 6. I barottoi lle i'w ddiffyblion. Joan 14, 2, 3. Y mae yn wir fod y deyrnas wedi ei pharottoi iddynt er feiliad y byd: Mat. 25, 34. ond fel yr oedd arch y cyfammod yn myned o flaen Israel i chwilio am orphwysfa iddynt, Num. 10, 33. felly fe aeth Jesu o'r tu fewn i'r llen, fel Rhagflaenor tros ei bobl, Heb. 6, 19, 20. Yr oedd yn myned i gymmeryd meddiant o'r nefol drigfan-

au, nid yn unig iddo ei hunan, ond hefyd yn enw ei ganlynwyr, a thrwy hynny, i ddiogelu iddynt hwythau fynediad gorfoleddus i'r un breswylfa. Ac ni allasai y nef ei hun ddim bod ond fel lle amharod i greaduriaid wedi myned i'n sefyllfa ni pe na buasai y Cyfryngwr yno yn bresennol. 7. Gallafem sylwi yn neilltuol iddo esgyn i'r nef i'r diben i fod yn dderchafedig mewn gogoniant ar ddeheulaw 'r Tad. Canys y mae hyn yn cael ei anwahanol gyfylltu a'i esgyniad. Marc 16, 19. 1 Pet. 3, 22. Ond gan fod eisteddiad ar ddeheulaw Duw yn rhan enwedigol o'i dderchafiad, fe fydd i hyn gael ei ystyried etto yn fwy manwyl ar ei ben ei hun.

10. Yr oedd esgyniad, yr Arglwydd Jesu yn dra angenrheidiol. Am hynny y mae Petr yn dywedyd fod yn rhaid i'r nef ei dderbyn hyd amseroedd adferiad pob peth. Act 3, 21. Yr oedd yn rhaid i hyn gymmeryd lle, nid yn unig i ateb yr amryw ddibenion pwyfig a grybwyllwyd yn barod, ond hefyd i fod allan o gyrraedd ei holl elynion, ac i ddi-ddysnu meddyliau ei bobl oddiwrth bethau gweledig. Nid oedd llid ei wrthwynebwyr ddim wedi marw, ond nid oedd un angenrheidrwydd i Grist ddioddef na marw mwy. Tra y bu ar y ddaiar yr oedd ei ddisgyblion yn disgwil y byddai iddo ofod i fynu deyrnas ddaiarol: ond y mae ei esgyniad yn sugno meddyliau ei gyfeillion tu a'r wlad nefol.

Y mae yr hanes a gawn am esgyniad, Crist yn dangos, 1. Ei fod yn Ddysgawdwr wedi ei anfon oddiwrth Dduw. Pe amgen ni buasai Duw i'r gwirionedd a'r sancteiddrwydd byth yn ei anrhydeddu mewn modd mor hynod ag y gwnaeth, wrth ei gymmeryd i fynu i'r nef. Ni ddichon neb, gan hyony, angredu yr hyn a ddywedodd, nag anufuddhau i'r cyfreithiau a gyhoeddodd heb fod yn euog o wrthryfelgarwch yn erbyn yr Holl-alluog. 2. Y mae gwaradwydd y groes wedi ei hollol symmud ymaith. Er i'r Juddewon ei ladd a'i groefhoelio ar bren fe ddairfu i Dduw ei dderchafu a'i di-ddeheulaw. Act. 5, 30, 31. 3. Mawr yw dedwyddwch gwir ddisgyblion Crist. Y mae Crist yn ewyllsio lle y mae efe, fod o'honynt hwythau hefyd gyd ag efe. Joan 17, 24. Gan eu bod yn adlodau o'i gorph, y mae ganddynt le i ddisgwil y cant fod gyd a'i pen. A chan ei fod wedi myned i'r nef fel Rhagflaenor, y mae ganddyn le i hyderu y cant hwythau fyned yno ar ei ol.

III. EISTEDDIAD CRIST AR DDEHEU-LAW DUW.

Y mae yn eglur oddiwrth Mat. 22, 43, 44. fod Dafydd yn rhagfynegi derchafiad yr Arglwydd Jesu yn y geiriau hynny, Dywedodd yr Arglwydd wrth fy Arglwydd, Eistedd ar fy neheu-law hyd oni ofodwyf dy elynion

yn faingc i'th draed. Pſal. 110, 1. Y mae hefyd yn ddi-amheuol fod yr hyn a rag-ddywedwyd gan y Pſalmydd, trwy yſpryd prophwydoliaeth wedi ei gyflawnu er ystalm: canys wedi i'r Arglwydd gael ei gymmeryd i fynu i'r nef, efe a eisteddodd ar ddeheulaw Duw. Marc 16, 19. Y mae yr apostol yn dywedyd, Fod Daw wedi ei ofod i eistedd ar ei ddeheu-law ei hun yn y nefolion leoedd. Eph. 1, 20. Wrth ddywedyd fod Duw *wedi ei ofod* i eistedd, fe dybygid ei fod yn gosod allan waith y Tad yn ei wobrwyo am ufuddhan a dioddef, tra ar y ddaiar. Ond pan y mae Crist yn cael ei ofod allan fel un yn cymmeryd meddiant o'r wobwr a haeddasai, fe ddywedir ei fod *wedi eistedd* ar ddeheu-law y mawredd yn y goruwch-leoedd. Heb. 1, 3. Pan feddylion am yr Arglwydd Jesu yn y sefyllfa dderchafedig hon, ni's gallwn lai na'i ystyried fel Duw-dyn. Nid yw yr yſgrythyr ddim yn dywedyd fod *natur ddynol Crist* ond fod Jesu wedi eistedd ar ddeheu-law gorffedd-faingc Duw. Heb. 12, 2. Ac y mae yn ddi-ddadl mainid fel dyn yn unig yr oedd y Pſalmydd yn ei olygu pan yr oedd yn edrych arno fel ei Arglwydd. Ond i'r diben i gael golwg ar yr hyn a amlygir mewn perthynas i'r rhan hon o dderchafiad y Cyfryngwr ni gawn ymofyn.

Beth fydd i ni ddeall wrth eisteddiad Crist ar ddeheu-law Duw? Y mae yn fwr nad yw yr ymadrodd ddim i'w ddeall yn llythyrennol. Canys yſpryd yw Duw, heb fod ganddo gorph na rhannau corphorol. Joan 4, 24. Ond gan fod dyn yn arfer ei law, ac yn neillduol ei law ddeheu pan y byddo yn gosod allan ei allu i weithredu, y mae yr Yſpryd Glan yn aml yn arfer y gair *ddeheu-law*, i arwyddocau nerth a gweithrediad y Duw-dod. Gwel ym rhith llawer o fannau eraill, Pſal. 44, 3. 63, 8. Ef. 48, 13. Act. 2, 33. Y mae yn amlwg ynteu nad yw eisteddiad Crist ar ddeheu-law Duw yn arwyddo unrhyw agwedd corphorol. I ddangos ei barodrwydd i ddadleu dros ei was i estyn cynnorthwyon iddo, ac i'w dderbyn atto ei hun, fe ymddangosodd i Stephan yn *sefyll* ar ddeheu-law Duw. Act. 7, 56. Nid oes i ni ddim meddwl chwaith fod yr ymadrodd yn dal allan breswylfod Crist mewn rhyw ran neillduol o'r drydydd nef. Ond y mae yn arwyddocau y pethau canlynol.

1. *Ei fod wedi gorphwys oddiwrth ei holl lafurus waith.* Yr oedd yr offeiriaid Juddewig yn offrymmu yn fynych yr un aberthau, ond ar ol i Grist offrymmu un aberth dros bechod, efe a eisteddodd yn dragywydd ar ddeheu-law Duw. Heb. 8, 11, 12. Nid oedd un angenrheidrwydd iddo gyflawnu yr un gorchwyl drachefn. Tra bu ar y ddaiar, yr oedd yn myned oddi amgylch. Act. 10, 38. ac yn gweithio gwaith yr hwn a'i hanfonasai tra yr ydoedd hi yn ddydd. Joan 9, 4. Ond ar ol cwblhau y gwaith a roddasai y Tad iddo i'w wneuthur. Joan 17, 4. a gwaeddi Gorphennwyd, ar Galfaria. Joan 19, 3. efe a aeth i mewn i'w ogoniant, ac a

eisteddodd i lawr gan ei fod wedi myned trwy y gwaith oedd ganddo i'w gyflawnu yn ei sefyllfa o ddarostyngiad.

2. *Ei fod mewn cystwr o ddiogelwch oddiwrth bob gelynion a gwrthawynebiadau.* Pan y mae y prophwyd yn gosod allan ddiogelwch yr eglwys, y mae yn dywedyd *Eisteddant* bob un dan ei winwydden, a than ei ffigysbren, heb neb i'w dychrynu. Mic. 4, 4. Yn yr un modd, er fod y farph gyfrwys a'i maleifus offerynnau, yn gyflawn o elyniaeth yn erbyn Crist a'i achos, ac yn arfer pob diwydrwydd yn eu hymdrechiadau yn ei erbyn, y mae yn eistedd i lawr fel un di-arfwyd, gan wybod ei fod allan o gyr-raedd faethau ei elynion, ac na's gallant gael ei ben i lawr, na pheru poen, na gwneuthur niwed iddo yn dragywydd. Nid oes yn y nef neb yn chwilio am dano i gael ei ofod i farwolaeth. Ac nid yw ddim mewn un perygl o gael poeredd yn ei wyneb, na hoelion yn ei draed nag yn ei ddwyllaw, na chorion o ddrain ar ei ben, na gwayw ffon yn ei ystlys mwy.

3. *Ei fod yn eiriol dros y trofeddwyr.* Fe rag-ddywedodd y prophwyd y byddai iddo fod yn offeiriad ar ei frenhin-faingc. Zech. 6, 13. Ac fe ddywed yr apostol fod gennym gyfryw Arch-offeiriad, yr hwn a eisteddodd ar ddeheu-law gorsedd-faingc y mawredd yn y nefoedd: Heb. 8, 1. ac mewn man arall, i hwn wedi offrymmu un aberth dros bechodau, yn dragywydd eistedd ar ddeheu-law Duw. Pen. 10, 12. Ac i'r diben i ddangos diogelwch y duwiol, yn wyneb pob cyhuddiadau y mae Paul yn dywedyd fod Crist ar ddeheu-law Duw, ac yn ersyn trosom ni. Rhuf. 8, 34. Yr oedd yr offeiriad, dan y ddeddf yn sefyll, fel arwydd o barch a gostyng-eiddrwydd, yn eu beunyddiol wafanaeth. Heb. 10, 11. Ond ar ol i Grifft boro ein pechodau, trwy ei aberthu ei hun, efe a eisteddodd ar ddeheu-law y mawredd, yn y goruwch-leoedd, i gyflawnu yr hyn oedd yn ol o'i swydd offeiriadol. Heb. 1, 3.

4. *Ei fod wedi ei goroni a gogoniant ac anrhydedd.* Solomon i'r diben i anrhydeddu Bathseba, ei fam, a barodd ofod iddi orfedd-faingc ar ei ddeheu-law. 1 Bren. 2, 19. Ac i ofod allan ogoniant yr eglwys y mae y Psalmydd yn dywedyd, Safai y frenhines ar dy ddeheu-law. Psal. 45, 9. Yn yr un modd, i amlygu gogoniant yr Arglwydd Jesu fe ddywedir ei fod wedi eistedd ar ddeheu-law y *Mawredd* yn y goruwch-leoedd. Heb. 1, 3. Y mae yr apostol yn ymhelaethu ar hyn trwy ddywedyd ei fod wedi ei wneuthur o hynny yn well na'r angylion, yn gymmaint ag yr eisteddodd efe enw mwy rhagorol na hwynt hwy. adn. 4. Gwel hefyd, adn. 13. Y mae y rhai sydd yn gwafanaethu yr hen Ddi-henydd yn sefyll ger ei fren. Dan. 7, 10. Yn awr y mae gogoniant y natur ddwyfol yn tywynnu yn ddisglair, ar ol bod megis dan gwmmwl tra bu Crist ar y

ddsiar. Ac y mae y natur ddynol yn fwy derchafedig nag y mae yn bosibl i ni amgyffred.

5. *Ei fod yn mwynbau y fath gyfuren ag fydd yn ei larw o orfoledd anrhaethadwy.* Y mae yn sicr fod Dafydd, wrth ddywedyd, Digonolrwydd llawenydd fydd ger dy fron, ac ar dy ddeheu-law y mae digrifwch yn dragywydd. Psal. 16, 11. yn prophwydo am dderchafiad Crist. Y mae Paul yn cymmwyso yr adnod flaenorol at ei adgyfodiad. Act. 13, 35, 37. Y mae Petr yn gwneuthur yr un cymmwyfiad. Act. 2, 29, 31. Ac adn. 28, y mae yn adrodd geiriau y Psalmydd fel hyn, Ti a'm cyflawni o lawenydd a'th wyneb-pryd. Y mae golwg ar ddwyfol briodoliaethau wedi eu hanrhyddedu, ar elynion wedi eu gorehfygu, ar fyrddiynau o eneidiau wedi eu hachub, ac ar lu o waredigion yn cyduno mewn peraidd gan o foliant, yn rhoddi neillduol gyfur i Grift, yn y gogoniant. Ond pan y mae'r Tad yn gwenu arno, fel un ag y mae wedi cael ei lwyr-foddioni ynddo, y mae yn cael ei gyflawni o lawenydd.

6. *Ei fod yn Arglwydd parwb oll, ac yn llywodraathu pob peth.* Y Psalmydd a ddywedai Dywedodd yr Arglwydd wrth fy Arglwydd, Eistedd ar fy neheu-law, hyd oni ofodwyf dy elynion yn fainge i'th draed. Psal. 110, 1. Ond y mae Paul yn dehongli ei ciriau, ac yn dywedyd, Rhaid iddo deyrnasu hyd oni ofodo ei holl elynion dan ei draed. 1 Cor. 15 25. Ac y mae Petr yn eu dehongli, trwy ddywedyd fod Jesu wedi ei wneuthur yn Arglwydd ac yn Grift. Act. 2, 34, 36. A thrachefn, y mae yr un apostol yn dywedyd, Yr hwn fydd ar ddeheu-law Duw, wedi myned i'r nef; a'r angylion, a'r awdurdodau, a'r galluoedd wedi eu darostwng iddo. 1 Pet. 3, 22. A phan y mae Paul yn son am ei eisteddiad ar ddeheu-law Duw, y mae yn dywedyd ei fod wedi ei ofod goruwch pob tywysogaeth, ac awdurdod a gallu ac arglwyddiaeth, a phob enw a enwir, nid yn unig yn y byd hwn, ond hefyd yn yr hwn a ddaw: a bod pob peth wedi eu darostwng dan ei draed ef, a'i fod wedi ei roddi yn ben uwchlaw pob peth i'r eglwys. Eph. 1, 20, 22. Dymma yr achos fod yr awdwr at yr Hebraid yn dywedyd ei fod wedi eistedd ar ddeheu-law gorjedd-faingc Duw. Heb. 12, 2.

7. *Ei fod wedi ordeinio i fod yn Farnwr byw a meirw.* Brenin, meddai Solomon, a eistedd ar orfedd-faingc barn. Dihar 20, 8. Ac am Grift y dywedir Gorfedd-faingc a ddarperir mewn trugaredd, ac arni yr eistedd efe mewn gwirionedd, o fewn pabell Dafydd, yn bwrw, ac yn cefio barn, ac yn prysuro cyflawnder. Ef 16, 5. A Christ ei hun a ddywedodd y bydd Mab y dyn yn eistedd ar ddeheu-law 'r gallu, pan ddelo ar gymmylau 'r nef. Mat. 26, 64.

Oddiwrth yr olwg a gymmerafom ar eisteddiad yr Arglwydd Jezu ar ddeheu-law 'r Tad, ni allwn gasglu. 1. *Ei fod yn deilwng o bob parch at usudd-dod.* Gan ei fod yn dderchafedig goruwch yr holl nesoedd, ni ddylem feddwl a llefaru am dano, ac agosau atto mewn erfyddol addoliad, gyd a'r parch mwyaf. A chan fod pob awdurdod yn y nef, ac ar y ddaiar, wedi ei roddi iddo ni ddylem blygu i'w lywodraeth, heb esgeuluso cyflawni, rhyfygu chwanegu at yr hyn a orchymmynodd. 2. *Re lwydda achos yr Arglwydd, er gwaetha pob gwrthwynebiadau.* Er i fienhinoedd y ddaiar ymosod, ac er i'r pennathiaid ymgynghori ynghyd yn erbyn yr Arglwydd, ac yn erbyn ei Grist ef, yr hwn sydd yn preswyllo yn y nesoedd a chwardd, a'r Arglwydd a'u gwatwar hwynt, efe a'u dryllia hwynt a gwialen-haiarn, maluria hwynt fel llestr pridd. Psal. 2, 2, 4, 9. 3. *Truenus gan cyflwr ei clymion.* Gan fod Jezu yn eistedd ar ddeheu-law 'r Tad, y mae yn disgwil hyd oni osoder ei holl clymion yn droed-faingc i'w draed. Heb. 10, 12, 13. Ac y mae yn rhaid iddo deyrnasu nes i hyn gymmeryd lle. 1 Cor. 15, 25. 4. *Dedwydd yw y rhai sydd-wirioneddol ganlyniwr i Jezu Grist.* Y mae ganddynt galondid mawr i fyned at yr orfedd-faingc gan fod ganddynt y cyfryw arch-offeiriad yno. Heb. 8, 1, 10, 11, 22. Y maent yn sicr o gael eu diogelu a'u hamddiffyn. Y maent yn bresennol ynghrist, wedi eu gosod i gyd-eistedd yn y nefolion leoedd. Eph. 2, 6. Ac y mae addewid i'r hwn sydd yn gorchfygu, gael eistedd gyda Christ ar ei orfedd-faingc megis y gorchfygodd ynteu, ac yr eisteddedd gyd a'i Dad ar ei orfedd-faingc ef. Dat. 3, 21.

IV. CRIST YN BARNU Y BYW A'R MEIRW.

Yn ol ei ewylllys ei hun y mae y Goruchaf yn gwneuthur allu y nesoedd, ac a thrigolion y ddaiar. Dan. 4, 35. Ac y mae ei holl weithredoedd yn wirionedd, a'i lwybrau yn farn. adn. 37. Er hynny, yn fynych y gwelir y cyflawn yn diflannu yn ei gyfiawnder, a'r annuwiol yn estyn ei ddyddiau yn ei ddrygioni. Preg. 7, 15. Beth a ddywedwn wrth y pethau hyn? A wyra Duw farn neu a wyra yr Holl-alluog gyfiawnder? Job 8, 3. Oni wna Barnydd yr holl ddaiar farn? Gen. 18, 25. Gallwn ateb yn hŷ: Duw a farn y cyflawn a'r anghyfiawn. Preg. 3, 17. Gan hynny, ni's gallwn lai na meddwl y bydd i ddynol-ryw gael eu galw i gyfrif, fel y byddo i bawb dderbyn yn ol ei weithredoedd, i'r diben i gyfiawnder Duw, fel llywodraethwr moesol gael ei wneuthur yn amlwg i bawb. Ac os edryehwn i air y gwirionedd, ni gawn weled y bydd i Dduw ddwyn pob gweithred i farn a phob peth dirgel hefyd, pa un byn.

naſ a'i da a'i drwg: Preg. 12, 14. a'i fod wedi gofod diwrnod, yn yr hwn y barna efe y byd mewn cyfiawnder. Aſt. 17, 31. Gyda phriodoldeb, gan hynny, y mae yn cael ei alw Barnwr pawb. Heb. 12, 23. Canys Duw ei hun fydd farnwr. Pſal. 50, 6. Ond yr ydym yn cael mai trwy Jefu Grist y bydd i Dduw farnu dirgelion dynion. Rhuf. 2, 16. Am hynny yr oedd yr apoftolion yn tyftiolaethu mai efe yw yr hwn a ordeinwyd gan Dduw, yn Farnwr byw a meirw. Aſt. 10, 42. Canys nid yw y Tad yn barnu neb, eithr efe a roddes bob barn i'r Mab: Joan 5, 22. a hynny, o herwydd ei fod yn Fab y dyn. adn. 27. Fel Mab y dyn y mae yn brofiadol o wendidau dyn, ac yn weledig i bawb. Fel Mab y dyn hefyd y mae wedi darostwng ei hun yn ddirfawr ac oblegid hynny, yn cael ei dderchafu, trwy gael ei ordeinio i farnu byw a meirw. Gan hynny feddaw gyd a gallu a gogoniant mawr: Luc 21, 27. ac a eistedd ar orseddfainge ei ogoniant. Mat. 25, 31. A chan mai fel amlygiad o dderchafiad yr Arglwydd Jefu, yr ydym, yn bresennol yn myned i gymmeryd golwg ar yr hyn a ddywed yr ysgrythyrau am y farn dragywyddol ni bydd i ni ymma ddim amcanu sylwi ar bob peth a ddywedir am y dydd mawr. Ein hunig ymofyniad a fydd, Pa fodd y bydd Mab Duw yn cael ei dderchafu yn y dydd diweddaf? Ni gawn ystyried dau beth; y parotoiadau a fyddant yn rhagflaenu, a'i waith yn barnu.

I. *Bydd Jefu Grist yn cael ei dderchafu yn y Parotoiadau y rhai a fyddant yn rhagflaenu'r farn dragywyddol.* Heb sylwi ar amryw o bethau, y rhai yn ol tyftiolaeth yr ysgrythyrau a gymmerant le cyn dydd y farn, ni gawn ystyried y tri pheth canlynol fel y mwyaf hynod ag fydd gennym le i ddisgwil am danynt.

I. *Fe ymddengys y Barnwr gyda nerth a gogoniant mawr.* Mat. 24, 30. Ni ddichon neb ddywedyd pa bryd y bydd iddo ymddangos. Mat. 24 36. Ond y mae y diwrnod wedi ei ofod. Aſt. 17, 31. Ac fe ddaw fel lleidr yn y nos. 2 Pet. 3, 10. Ac fe fydd ei ymddangosiad yn ogoneddus: canys, 1. *Fe ddaw ar gymmlau'r nef.* Mat. 26, 64. Dat. 1, 7. Pan oedd yn efgyn i'r uchelder, fe ddarfu i gwmmwl ei dderbyn allan o olwg y disgylion. Aſt. 1, 9. Ac fe ddywedodd yr angylion wrthynt y byddai iddo ddyfod yn yr un modd ac y gwelfent ef yn myned i'r nef. adn. 11. Fe ddywedir i ni fod cymmlau a thywyllwch o amgylch yr Arglwydd: Pſal. 97, 2. mai y cymmlau yw llwch ei draed ef: Nah. 1, 3. a bod ei ogoniant wedi ymddangos mewn cwmmwl. Ecſ. 16, 10. Felly fe fydd Mab y dyn yn dyfod ar gwmmwl gwyn: Dat. 14, 14. yn ol yr hyn a ddatguddiwyd i Daniel yngweledigaethau'r nos. Dan. 7, 13. Am hynny, fe ddywed yr apofol mai yn y cymmlau y bydd y byw a'r meirw yn cyfarfod a'r Arglwydd yn yr awyr. 1 Theſſ. 4, 17. 2. *Fe ddaw gyda myrddu*

jauno'i Saint : Jud. 14. *a chyd a'i angylion nerthol.* 2 Theff. 1, 7. Y mae yr apostol yn dywedyd y bydd ei ddyfodiad gyd a'r holl Saint. 1 Theff. 3, 13. Ac y mae Crist ei hun yn dywedyd y bydd yr holl angylion gyd ag ef, pan y byddo yn dyfod yn ei ogoniant. Mat. 25, 31. Fe debygid na bydd i gymmaint ag un o ysprydoedd y cyfawn, nag o'r angylion etholedig chwaith aros ar ol, yn y drydydd nef, y diwrnod rhyfedd hwnnw. Fe fydd y dyrfa ddirifedi hon yn dyfod gyd a'r Barnwr, fel llu ardderchog, i'r diben i wneithur ei ymddangosiad yn fwy gogoneddus; ac hefyd fel ei weinidogion i gyflawni ei orchymynion: Canys fe ddywedir yn neillduol y bydd i'r angylion gasglu ei etholedigion ef ynghyd o'r pedwar gwynt, o eithaf y nefoedd hyd eu heithafoedd hwynt; Mat. 24, 31. ac y bydd iddynt gynnall allan o'i deyrnas ef yr holl dramgwyddiadau, a'r rhai a wnant anwiredd, a'u bwrw i'r ffwrn dan. Mat. 13, 41, 42. 3. *Efe a ymddengys gyda than ffamllyd.* 2 Theff. 1, 8. Tan a yfa o'i flaen ef, a thymmeffl ddirfawr a fydd o'i amgylch. Psal. 50, 3. Ac fe fydd ei orseddfa yn ffam dan, a'i olwynion yn dan ffamllyd. Dan. 7, 9. Wrth yr ysgrythyrau hyn y mae i ni ddeall, nid yn unig y bydd y Barnwr, fel tan yfol, Heb. 12, 29. yn dial ar ei wrthwynebwy, ond hefyd, y bydd tan naturiol yn cael ei ennyn mewn modd anarferol, ar ei ymddangosiad. Canys y mae y nefoedd a'r ddaiar fydd yr awrhon, wedi eu rhoddi i gadw i dan, erbyn dydd y farn. 2 Pet. 3, 7. Ac ni bydd i'r tan hwn ddim diffodd hyd oni byddo y defnyddiau, gan wir wres, wedi toddi a'r ddaiar a'r gwaith a fydd ynddi wedi eu losgi; adn. 10. a'r nefoedd gan losgi wedi ym ollwng. adn. 12. 4. *Efe a ddaw gyda bloddd, a lles yr arch-angel, ac ag udgorn Duw.* 1 Theff. 4, 16. Pa un a'i bloedd o lawenydd fod y Barnwr yn dyfod, neu floedd yn gatw y meirw o'r beddau a feddylir, ni ellir, yn bresennol, ddim penderfynu. Ac ni allwn, chwaith ddim gwybod yn sicr, pa un a'i rhyw angel, yr hwn a ddichon fod yn dywysog ac yn ben ar y lleill a feddylir wrth yr arch-angel, neu ynteu yr Arglwydd Jesu, i'r hwn y mae yr holl angylion wedi eu darostwng. 1 Pet. 2, 22. Pan yr oedd y gyfraith yn cael ei rhoddi ar Sinai, yr oedd llais yr udgorn yn gryfiawn. Ecf. 19, 16. 20, 18. Ac fe wnaeth Moses udgyrn arian i gasglu ynghyd holl gynnulleidfa meibion Israel. Num. 10, 1, 3. A phan y bydd holl drigolion daiar yn cael eu casglu ynghyd fe fydd i allu Duw i gael ei amlygu; ac o bosibl i uchel lais, cyffelyb i sain udgorn, gael ei ffurfio yn yr awyr, ac ar a wyddom ni, trwy weinidogaeth angel, neu angylion, fel arwydd fod y Barnwr wrth y drws. 5. *Efe a eistedd ar orsedd-faingc ei ogoniant.* Mat. 25, 31. Y mae yr apostol yn son am orsedd-faingc Crist; Rhuf. 14, 10. ac am frawd-le Crist. 2 Cor. 5, 10. Fe ddichon mai cwmwl disgla'r yn yr awyr a feddylir wrth yr Orsedd, ar ba un y bydd y Barnwr yn eistedd. Fe wel-

odd Joan on febyg i Fab y dyn ar gwmmwl gwyn. Rhaf. 14, 14. Ac y mae Paul yn dywedyd, mai yn yr awyr y bydd ei bobl yn cyfarfod ar Arglwydd. 1 Theff. 4, 17. Bydd gosodiad Gorsedd Crist yn yr awyr, pan y byddo yn ymddangos fel Barnwr, yn brawf gogoneddus o'i gyflawn fuddugoliaeth ar y diafol, yr hwn a elwir Tywyfog llywodraeth yr awyr. Eph. 2, 2. Ond un peth neillduol, ac o bosibl y peth mwyaf enwedigol, a feddylir wrth Gorsedd-faing Crist, ydyw. Y bydd ganddo oracwl awdardod i benderfynu achos pawb, a fyddo yn ymddangos o'i flaen, ac na bydd i unrhyw achos byth gael ei symmud i lys uwch. 6. *Efo a ddaw yn ei ogoniant ei hun, ac yngogoniant ei Dad.* Luc 9, 26. Mat. 16, 27. Nid llygredig fydd ei wedd y diwrnod hwnnw. Ond fe fydd gogoniant ei berson, fel Duw-dyn a gogoniant ei waith, fel Cyfryngwr, yn tywynnu yn ddisglair, ger bron nefoedd a daiar. Fe ddaw yn y gogoniant ag oedd iddo gyd a'r Tad cyn bod y byd. Joan 17, 5. Ac fe ymddisgleiria yngogoniant yr un natur ddwyfol a'r Tad, fel y bydd i bawb i gael ei weled yn ddisgleirdeb ei ogoniant, ac yn wir lun ei berson ef. Heb. 1, 3. Pwy a ddichon draethu, na meddwl pa mor ogoneddus y bydd Mab Duw yn ymddangos y dydd rhyfeddol hwnnw?

II. *Fe fydd i'r meirw, fychain a mawrion, gael eu badgyfodi o'r beddau.* Ein meddwl wrth ddywedyd hyn ydyw, Y bydd gronynnau hanfodol y corph i gael eu cyffylltu ynghyd o'r newydd, i fod yn breswylfod addas i'r yspryd; ac yna y bydd i gorph ac yspryd gael eu huno a'u gilydd, i'r diben i gael eu cyd-ogoneddu, neu eu cyd-gospi dros dragywyddoldeb. Y mae yn wir fod yr Atheniaid yn gwatwar pan glywsant am yr adgyfodiad. Act. 17, 32. Ac yr oedd y Saduceaid, yn eu hanwybodaeth o'r ysgrythyrau, ac o allu Duw, yn dywedyd nad oes adgyfodiad. Mat. 22, 23, 29. Act. 23, 8. A rhai yn eglwys Corinth a ddywedent yr un peth, 1 Cor. 15, 12. Ond ni allwn ddal sylw, 1. *Nad yw addim yn beth angbredadwy y bydd i'r meirw gael eu cyfodi.* Act. 26, 8. Canys fe wyr Duw, fel Bod Holl-wybodol, pa le y mae hanfodol ronynnau gwahanol gyrph: ac fel Bod Holl-alluog, fe ddichon eu casglu ynghyd, a'u bhail uno a'u yspryd. Ac yr ydym yn cael hanes, yn yr hen destament a'r newydd am rai wedi eu cyfodi oddiwrth y meirw. Gwel, 1 Bren. 17, 123. 2 Bren. 4, 32, 36. 13, 21. Mat. 9, 25, 27, 52, 53. Luc 7, 15. Joan 11, 43. Act. 9, 40. 2. *Y mae yr ysgrythyrau yn ystybodaethu yn eglur y bydd adgyfodiad i'r cyfiawon ac i'r angbyfiawon.* Job a ymgysuraf yn ei adfyd wrth feddwl y byddai iddo gael gweled Duw yn ei gnawd, er i bryfed ddisetha nid yn unig ei groen, ond hefyd ei gorph. Job 19, 26. Fe amlygwyd i Daniel y byddai i lawer o'r rhai fydd yn cysgu yn llwch y ddaiar, ddaeffro, rhai i fywyd tragywyddol, a rhai i warth a dirmyg tragywyddol. Dan. 12, 2.

Y mae cin Harglwydd yn dywedyd mai am adgyfodiad y meirw y dar-
llenir lle y dywed Duw, Myfi yw Duw Abraham, Duw Isaac, a Duw
Jacob. Mat. 22, 31, 32. Ac y mae Paul yn dywedyd fod ganddo obaith
ar Dduw y bydd adgyfodiad y meirw, i'r cyfawinion ac i'r anghyfawinion.
Aft. 24, 15. Ac y mae yn trin y gwirionedd hwn, yn dra manwyl yn
y bymthegfed bennod o'i lythyr cyntaf at y Corinthiaid. A'r Awdwr at
yr Hebreaid a gyfrif adgyfodiad y meirw ym mhlith yr ymadreddion fydd
yn dechreu rhai ynghrist. Heb. 6, 1, 2. 3. *Bydd i'r un corph gael ei adgyf-
odi ag a aeth i'r bedd.* Y mae yn wir y bydd ei gynbeddfau, yn nydd yr
adgyfodiad, yn wahanol oddiwrth yr hyn oeddynt tra yn y byd hwn.
Wrth son am adgyfodiad y duwiol, y mae yr apostol yn dywedyd y bydd
y corph yn cael ei gyfodi mewn anllygredigaeth, gogoniant, a nerth; ac
y bydd yn gorph ysprydol. 1 Cor. 15, 42, 43. Ond fe fydd ganddynt
yr unrhyw gorph, o ran ei *glawedd* ag oedd ganddynt ar y ddaiar. Pe
amgen, nid adgyfodiad, ond creadigaeth fyddai yn cymmeryd lle: ac nid
y rhai fydd yn y beddau, yn ol yr hyn a ddywedodd ein Harglwydd,
Joan 5, 28. fyddai yn clywed ei lesferydd, ac yn dyfod allan. Heb law
hynny, ni byddai diben yr adgyfodiad, sef i bob un gael derbyn yn ol ei
weithredoedd, Joan 5, 29. ddim yn cael ei ateb, Pa le yr ymddangosai
cyfiawnder Duw pe un corph fyddai yn pechu yn y byd hwn, a chorph
arall yn dioddef oblegid hynny mewn byd arall? neu i fod un corph yn
ei anrhydeddu, trwy ufuddhau iddo a dioddef trosto, a chorph arall yn
cael teyrnasu gyd a Christ? Ymhellach, os edrychwn ariant yr ysgrythyrr
lle y sonir am yr adgyfodiad, ni gawn weled mai yr un corph ag oedd
gan ddyn yn y byd hwn a fydd yn adgyfodi. Yr hwn a gaf fi i mi fy hun
ei weled, *am llygaid* a'i gwelant, ac *nid arall* meddai Job. Pen. 19, 27.
A Phaul a ddywed y bydd rhaid i'r *marwol hwn* wisgo anfarwoldeb, ac i'r
llygradwy hwn wisgo anllygredigaeth. 1 Cor. 15, 53. A thrachefn mai *ein*
corph gwael ni a gyfnewidir i fod yn un-ffurf a chorph gogoeddus yr Ar-
glwydd Jesu. Phil. 3, 21. Unwaith etto, fe ddywedir fod y rhai fydd gan-
ddynt flaen-ffrwyth yr Ysryd, yn disgwyl y mabwysiad, sef prynedigaeth
eu corph. Rhuf. 8, 24. Y mae yn ddi-amheuol y byddai iddynt gael eu sioma
mi yn eu disgwyliad pe rhyw gorph arall a gai ei roddi iddynt. 4. *Bydd y*
rhai byw, newy bobl a fyddant heb farw, pan ddelo'r Barnwr ar gymylau'r nef,
gael eu newid oll, mewn moment, ar darawiad amrant. 1 Cor. 15, 51. Pan
wedd-newidwyd Crist ar y mynydd, yr oedd yr olwg arno yn wahanol iawn
oddiwrth y modd yr oedd yn ymddangos yn arferol. Ond nid hawdd yw
dywedyd pe gyfnewidiad a gymmer le ar y rhai a fyddant wedi eu gadael
hyd y dydd hwnnw. Y mae yn debygol y bydd iddynt, pan gano yr udgorn,
gael eu gwneuthur yr un fath a'r rhai a fyddant wedi adgyfodi: canys ar ol

dywedyd y meirw a gyfodir yn anlygredig, a ninnau o newidir, y mae yr apostol, yn union yn chwanegu, O herwydd rhaid i'r llygradwy hwn wisgo anlygredigaeth. adn. 52, 53. 5. *Bydd y meirw yn cael eu hadgyfodi gan Jesu Grist.* Y mae yn wir fod yr ysgrythyrau weithiau yn priodoli hyn i'r Tad: 1 Cor. 6, 14. 2 Cor. 4, 14. ac weithiau i'r Yspryd Glan. Rhuf. 8, 11. Ond gan fod agoriadau uffern a marwolaeth gan Fab Duw, fel y mae yn Arglwydd byw a meirw. Dat. 1, 18. Rhuf. 14, 9. Y mae yn dywedyd am dano ei hun, Myfi yw yr adgyfodiad. Joan 11, 25. A chyda golwg ar bob un a roddwyd iddo, y mae yn dywedyd mai ewyllys y Tad yw bod iddo ei adgyfodi ef yn y dydd diweddaf. Joan 6, 39. Ac y mae yn addaw adgyfodi pob un a'r sydd yn gweled y Mab ac yn credu ynddo; adn. 40. ac y bydd i bawb a'r sydd yn y beddau glywed lleferydd Mab y dyn, a dyfod allan. Joan 5, 28, 29. Ac y mae yr apostol yn dywedyd mai yr Arglwydd Jesu a gyfnewidia ein corph gwael ni, ac a'i gwna yn un ffurf a'i gorph gogoneddus ef ei hun. Phil. 3, 20, 21. 6. *Fe fydd yr Arglwydd Jesu yn cael ei neillduel ogoneddus yn ei waith yn cyfodi'r meirw.* Pan fyddo i hyn gymmeryd lle, fe fydd Holl-alluogrwydd Crist i'w weled yn eglur. Beth tu ymma i hynny a ddichon ddwyn hanfodol ronnau pob corph at eu gilydd? Llawer fydd wedi eu difa gan echediaid y nefoedd, gan fwyffilod y maes, a physgod y mor. Y mae defnyddiau myrddiynau wedi pydru a throï yn llwch. Y mae'r mân ronnau wedi eu gwasgaru oddiwrth eu gilydd; a lludw llawer cenhedlaeth wedi ym gymmysgu ynghyd. Er hynny, ca pob echedyn ei gorph ei hun. 1 Cor. 15, 38. A chyrph y saint, y rhai fydd yn demlau i'r Yspryd Glan, a fyddant yn disgleirio fel yr haul: Mat. 23, 49. yn gyffelyb i gorph gogoneddus Mab Duw: Phil. 3, 21. fel ag y bydd gogoniant yr ail deml yn rhagori ymhell ar y cyntaf.

III. *Fe fydd y duwiol a'r annurwiol yn cael eu gwahanu oddiwrth eu gilydd.* Efe a'u didola hwynt oddiwrth eu gilydd megis y didola'r bugail y defaid oddiwrth y geifr. Mat. 25, 32. Dymma yr amser y bydd yr hwn fydd a'i wintyll yn ei law, yn llwyr lanhau ei lawr dyrnu, ac yn gosod yr us a'r gwenith bob un ar ei ben ei hun. Mat. 3, 12. Pryd hyn y bydd yr efrac a'r gwenith yn cael eu gwahanu, Mat. 13, 30. A'r pysgod da yn cael eu casglu mewn llestri a'r rhai-drwg yn cael eu bwrw allan. adn. 48. Mewn perthynas i'r didoliad hwn ni allwn ddal sylw. 1. *Y bydd yn gymmeryd lle cyn i'r ddedyd gael ei chyhoeddi uwch ben y rhai a fyddant yn cael eu barnu.* Gwel, Mat. 25, 32, 34, 41. Ni bydd dim achos aros hyd oni byddo gwir gyflwr pawb yn cael ei amlygu: canys fe fydd holl-wybod-aeth y Barnwr yn canfod ym mhla le y bydd pob un i gael ei osod. 2. *Y mae yn debygol y bydd hyn yn cael ei awneuthur trwy weinidogaeth angylion.*

Hwy fydd yn casglu yr etholedigion ynghyd. Mat. 24, 31. Hwy hefyd fydd yn cynnull allan o deyrnas Mab y dyn yr holl dramgwyddiadau a'r rhai a whant anwiredd. Mat. 13, 41. 3. *Bydd dynol-ryw, y dydd brwnnau yn cael eu didoli oddiwrth eu gilydd yn ol fel y byddo eu cystwr ysfrydol yn am-rywis.* Nid y mawrion, y cyfoethogion, ar dysgedigion, ond y defaid fyddant yn cael eu gosod ar ddeheu-law 'r Barnwr. Nid y tlodion ar annysgedig, ond y geifr fyddant ar ei law allwy. Mat. 25, 33. 4. *Bydd neillduol fanyldra yn y didoliad brwnnau, fel na bydd un gam-gymmeriad yn gymmeryd lle.* Yr Arglwydd a edwyn y rhai ydynt eiddo ef. 2 Tim. 2, 19. Am hynny ni chollir un o honynt ym mhlith y dyrfa o annuwiolion. Ac ni fydd ddim yn bosibl i un o'r geifr i lechu ym mysg y defaid.

II. *Bydd Crist yn cael ei dderchafu yn ei waitb yn barnu 'r byw a'r meirw.* Er mor fawr yw pwys y gwaith ni's gallwn lai na disgwyl i Fab Duw ei gyflawnu yn y modd mwyaf gogoneddus. Canys y mae yn Farnwr o ddwyfol ofodiad. Act. 10, 42. Ac ni buasai anfeidrol ddoethineb byth yn neilltuo un anghymmwy i'r gorchwyl. Y mae yn Holl-wybodol, Dat. 2, 23. fel na bydd ddim yn bosibl iddo gam-gymmeryd: yn sanctaidd a chyfiawn, fel na bydd iddo wyro barn na derbyn wyneb: Act. 17, 31. yn ddi-gyfnawid, Heb. 13, 8. fel na bydd i unrhyw ystyriaeth ei dueddu i alw yn ol yr hyn a fyddo yn ei ben-derfynu: ac yn Holl-alluog, Phil. 3, 21. fel na bydd un anhawfdra iddo ofod mewn grym y ddedryd a fyddo yn gyhoeddi. Ond i'r diben i gael golwg ar yr hyn a amlygir ar y pen hwn, ni gawn ystyried.

I. *Pwy fydd yn casl eu barnu ganddo.* 1. *Angylion.* Y mae yr angylion sanctaidd wedi bod yn gweini iddo; ond pa un a fydd eu gwasanaeth yn cael ei adgofio, ei gyhoeddus gymmeradwyo a'i wobrwyo, y diwrnod hwnnw, ni's gwyddom. Eithr y mae gennym ddigon o le i feddwl y bydd angylion y tywyllwch yn cael eu barnu yn y dydd mawr y maent wedi eu taslu i uffern, a'u rhoddi i gadwynau tywyllwch i'w cadw i farnedig-aeth: 2 Pet. 2, 4. wedi eu cadw mewn cadwynau tragwyddol, dan dywyllwch, i farn y dydd mawr: Jud. 6. Oblegid hynny, fel rhai yn disgwyl mwy o boen nag oeddynt yr amser hwnnw yn ei ddiodef, yr oeddynt yn gofyn i'r Arglwydd Jesu, A ddaethost ti ymma i'n poeni ni cyn yr amser? Mat. 8, 29. Mor ogoneddus y bydd Mab Duw yn ymddangos, pan fyddo yr holl ysfrydion drwg ag oeddynt y fath wrthwynebwyr i achos ei deyrnas, yn gorfod sefyll fel carcharorion ger bron ei orfedd, i'r diben i gael eu condemnio yn gyhoeddus ganddo i fod yn wrth-ddrychau o'i ddigofaint dros dragwyddoldeb! 2. *Holl ddynol-ryw.* Canys rhaid i ni oll ymddangos ger bron brawd-le Crist. 2 Cor. 5, 10. Fe fydd yn barnu byw a meirw. Act. 10, 42. Ac fe fydd bychain a mawrion yn ym-

ddangos ger ei fron. Dat. 20, 12. Bu amser pan yr oedd Crïst ei hun yn fefyll fel carchator ger bron brawd-le Pilat. Ond weleryfedd gyfnewidiad! Canys cyd-geflir ger ei fron ef yr holl genhedloedd. Mat. 25, 32. Holl feibion a merched Adda, a fu yn byw mewn gwahanol wledydd, ac mewn gwahanol oesoedd, o ddechreu hyd ddiwedd amser, y cyfoethogion a'r ddon, yr anrhydeddus a'r gwael brenhinoedd ac ymmerawdwyf byd, yn gyfal a'r rhai oedd yn cardosta eu bara, a ymddangosant ger bron Mab y dyn, fel y byddo i'w cyflwr tragywyddol gael ei ddi-gyfnewid ben-dersynu.

II. *Am ba bethau y bydd dynol-ryao yn cael eu barnu.* 1. *Am eu holl weithredoedd.* Canys Duw a ddwg bob gweithred i farn. Eccl. 12, 14. Er i'r ieuango wneuthur yn llawen yn ei ieuengrtyd, ac i'w galon ei lawenychu yn nyddiau ei ieuengrtyd, ac er iddo rodio yn ffyrdd ei galon, a golwg ei lygaid, Duw a'i geilw i'r farn am hyn oll. Eccl. 9, 11. A'r cenhedloedd sydd yn rhodio mewn trythyllwch, trachwantau meddwod, cyfeddach, diotta, a ffaidd eilun-addoliad, a roddant gyfrif i'r hwn sydd barod i farnu byw a meirw. 1 Pet. 4, 3, 5. ac am holl weithredoedd eu hannuwioldeb y rhai a wnaethant hwy yn annuwiol. Jud. 15. Ac nid yn unig am wneuthur yr hyn oedd yn waharddedig, ond hefyd am ei geuluso yr hyn oedd yn orchymynnedig. Bydd i'r pren nad yw yn dwyn ffrwyth da gael ei dorri i lawr a'i daslu i'r tan. Mat. 3, 10. A'r gwas anfuddiol a fwrir i'r tywyllwch eithaf, Mat. 25, 30. y gwas yr hwn a wybu ewyllys ei Arglwydd, ac nid ymbarottodd, ac ni wnaeth yn ol ei ewyllys ef, a gurir a llawer ffonnod. Luc 12, 47. Gwel hefyd, Mat. 25, 42, 43. 2. *Am eu geiriau.* Am bob gair segur a ddywedo dynion y rhoddant gyfrif yn nydd y farn. Mat. 12, 36. ac am yr holl eiriau caledion a lefarodd pechaduriaid annuwiol yn erbyn yr Arglwydd. Jud. 15, 3. *Am bob peth dirgel.* Eccl. 12, 14. Nid yn unig y gweithredoedd na wyddai cyd-greaduriaid ddim am danynt, ond hefyd dirgelion y calonau. Y dydd hwnnw fe farna Duw ddirgelion dynion, trwy Jesu Grïst. Rhuf. 2, 16. canys nid oes dim yn guddiedig a'r na's datguddir. Mat. 10, 26. Y mae y rhan fwyaf o'r ysgrythyrau uchod yn perthyn yn fwy naillduol i gyflwr yr annuwiol yn nydd y farn: ac y maent yn gosod allan yn digon eglur am ba bethau y mae yn rhaid iddynt roddi cyfrif. Ond nid yw ddim mor eglur pa un a fydd pechodau y duwiolion yn cael eu dwyn i'r amlwg yn nydd y farn a'i peidio. Y mae yn eglur o'r naill du fod pechodau y duwiol a'r annuwiol, mewn amryw amgylchiadau, wedi cyd-fyned a'u gilydd, fel na allwn ni ddim golygu pa fodd y dichon y naill gael eu cyhoeddi heb y lleill. Ac y mae'r gair yn dywedyd y bydd i Dduw i ddwyn pob gweithred i farn, a pob peth dirgel hefyd, pa un bynnag a'

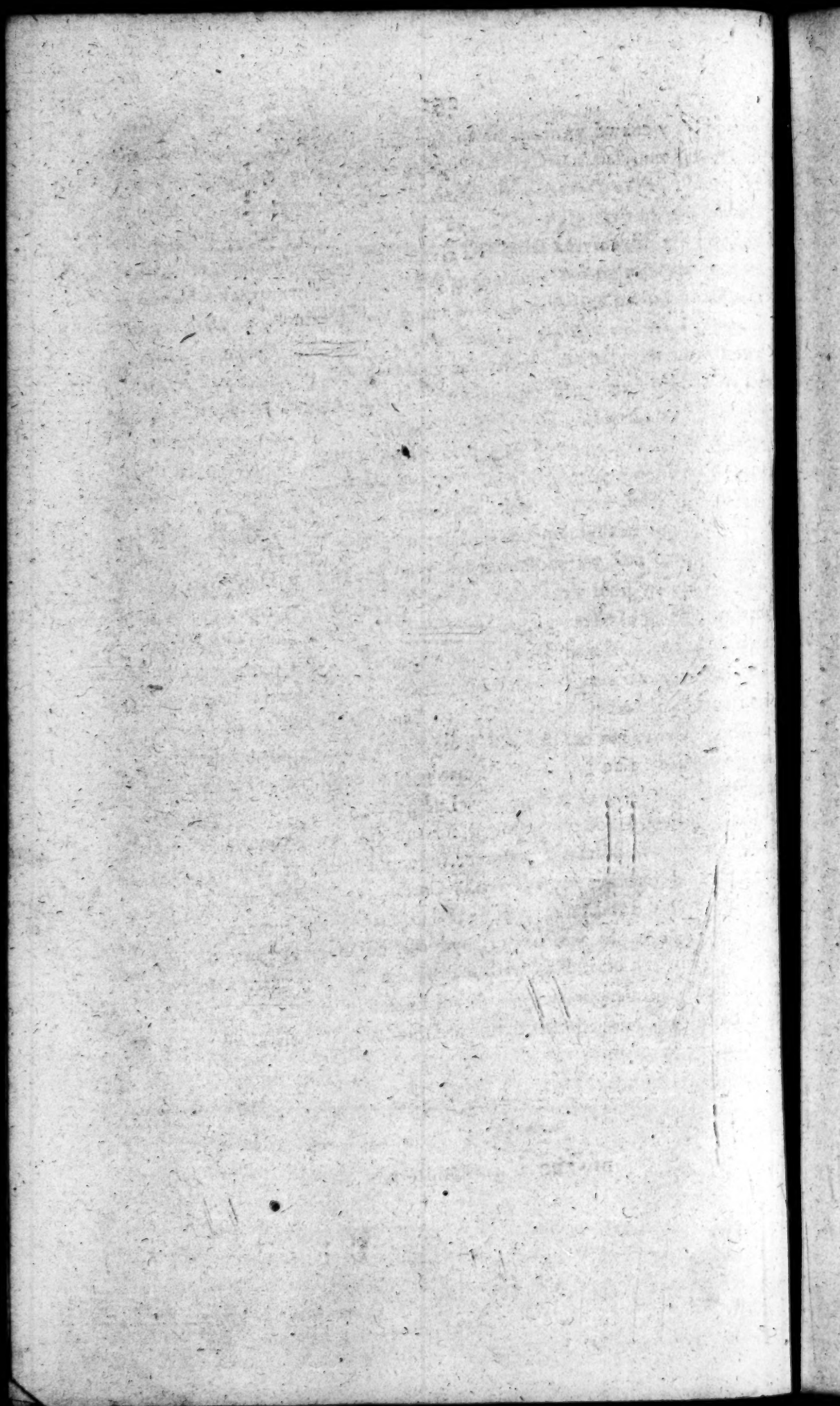
da a'i drwg. Eccl. 12, 14. O'r tu arall, y mae yn amlwg fod Duw wedi taflu eu pechodau tu ol i'w gefn. Eſ. 38, 17. wedi eu caddio. Pſal. 32, 1. wedi eu dileu, ac wedi addo na bydd iddo eu cofio mwyach. Eſ. 43, 25. Ac nid oes dim fon am eu pechodau yn yr hanes a gawn am ddull y farn ddiweddaſ yn y bummed ar hugain o Fathew. A chan fod Jefu Grift wedi rhoddi iawn dros eu pechodau. Rhuf. 4, 25. wedi eu golchi oddi wrthynt yn ei waed ei hun. Dat. 1, 5. ac fel Eiriolwr gyd a'r Tad, wedi bod yn dadleu ar eu rhan. 1 Joan 2, 2. nid yw ddim yn debygol y bydd iddo gyhoeddi eu hanwireddau yn y dydd olaf. Pa fodd bynnag, ni allwn fod yn ſicr, os bydd i hynny gymmeryd lle, na bydd y Barnwr trwy hynny, ddim yn golygu cywylyddio na chondemnio ei eiddo. Ei ddiben fydd gofod allan helaethrwydd ei ras, a thrwy hynny dwyn y gwaredigion i'w garu yn fwy.

III. *Pa fodd y bydd yn barnu.* Y mae yn eglur oddiwrth amryw rannau o'r ysgrythyrau fod y drefn a arferir mewn llysoedd gwladol yn cael ei golygu yn y darluniad a roddir o'r farn ddiweddaſ. Ond nid oes dim i ni galglu oddiwrth y cyfryw ymadroddion cyffelybiaethol y bydd pethau yn cael eu dwyn ym mlaen yn yr un modd ag y maent i'w gweled mewn llysoedd daiarol. Yr amſer hwnnw y ceir gweled ym mha ddull y bydd gwaith y dydd yn cael ei gyflawni. Yn y cyfamſer, y mae gennym ſail i gredu, 1. *Y bydd i achos pawb gael ei wneuthur yn amlwg.* Dywed y Brenin wrth y rhai fyddant ar ei ddeheu-law, Bum newynog, a chwi a roifoſch i mi fwyd, &c. Mat. 25, 35. O'r tu arall, fe ddywed wrth y rhai a fyddant ar ei law aſſwy, Bum newynog, ac ni roifoſch i mi fwyd, &c. adn. 42. Ni bydd y Barnwr ddim dan angenrheidrwydd i holi tyſtion i'r diben i gael adnabyddiaeth o wir gyflwr y rhai fydd ger bron ei orſedd. Ni raid iddo dyſiolaethu o neb iddo am ddyn. Joan 2, 25. Canys y mae pob peth yn noeth ag yn agored i'w lygaid ef. Heb. 4, 13. Oblegid hynny, gwaith hawdd fydd iddo oleuo dirgelion y tywyllwch, ac egluro bwriadau y calonnau. 1 Cor. 4, 5. 2. *Bydd i Ddedryd, gael ei chyboeddi uwch-ben holl ddynol-ryw.* Fe ddywed y Barnwr wrth y rhai fyddant ar ei ddeheu-law, Deuwch chwi, fendigedigion fy Nhad: etifeddwch y deyrnas a barottowyd i chwi er ſeiliad y byd. Mat. 25, 34. Pwy ddi-chon amgyffred gorſoedd y rhai a glywant y ſath eiriau cyffurus! Ond wrth y rhai a fyddant ar y llaw aſſwy Efe a ddywed, Ewch oddiwrthyf rai melldigedig, i'r tan tragywyddol, a barottowyd i ddiaſol, ac i'w angylion. adn. 41. Pwy a ddichon ſefyll yn wyneb geiriau mor arſwydus? 3. *Bydd y Ddedryd yn gyfiawn, ſel na fydd gan neb ddim i'w ddywedyd yn ei derbyn.* Yn y dydd hwnnw, fe ddatguddir cyfiawn farn Duw. Rhuf. 2, 5. Ni bydd dim derbyn wyneb yn nydd y cyfrif. Col. 3, 25. Barnwr cyf-

iawn y mae'r Barnwr yn cael ei alw. 2 Tim. 4, 8. *Fe ddynwedir y bydd y llyfrau yn cael eu bagoryd, a dynion yn cael eu barnu yn ol yr hyn a fyddo yn y llyfrau.* Dat. 20, 12. nid o ran y bydd ar y Barnwr eisiau llyfrau i'r diben i wybod pa fodd i fyned ym mlaen, ond i ofod allan y bydd digonol fail i'r hyn fydd yn cael ei benderfynu. Fe fydd i lyfr y gyfraith gael ei agor, yn yr amlygiad a roddir o'r hyn oedd yn ei orchymmyn ac yn ei wahardd; llyfr Hollwybodaeth Duw, pan yr ymddengys ei fod yn chwilio'r galon, yn profi yr arenau, i roddi i bob un yn ol ei ffyrdd, yn ol ffrwyth ei weithredoedd. Jer. 17, 10. llyfr cydwybod, pan fyddo meddyliau dynion yn eu cyhuddo, neu yn eu hegfusodi. Rhuf. 2, 15. a llyfr y bywyd, pan yr amlygir pwy fydd i gael byw byth, a pha beth yw eu hawl i fywyd tragywyddol. *Ca pawb eu barnu wrth y gyfraith a roddwyd iddynt yn y byd hwn.* Y cenhedloedd, y rhai nad oeddynt yn feddiannol ar y dadguddiad dwyfol, wrth oleuni a chyfraith natur. Rhuf. 2, 12, 14. yr Juddewon, cym dyfodiad Crist, wrth y gyfraith a'r prophwydi: a'r rhai fydd dan oruchwiliaeth y testament newydd wrth yr efengyl. *Fe roddir i bawb yn ol ei weithred.* Mat. 16, 27. 2 Cor. 5, 10. Dat. 22, 12. Bydd yr annuwiol i gael ei gospi am droseddu'r gyfraith. Joan 5, 45. 2 Theff. 1, 6. ac am ddi-ystyru yr efengyl. Joan 12, 48. Y mae yn wir mai nid eu cyfiawnderau eu hunain, ond yr hyn a wnaeth ac a ddioddefodd yr Arglwydd Jesu, yw yr haeddiannol achos o fywyd tragywyddol i'r duwiolion. Phil. 3, 9. Rhuf. 8, 34. 6, 23. Er hynny fel y mae y gweithredoedd fydd yn deilliaw oddiwrth anian newydd, ac yn golygu gogoniant y Duw-dod, yn brawf o undeb y rhai fydd yn eu cyflawnu a Mab Duw, y maent yn amlygu fod ganddynt hawl i ddedwyddwch di-ddiwedd. Heblaw hynny, *Yn ol y rhagoriaeth rhwng y naill a'r llall, yn y byd hwn, y bydd eu poenau, neu eu gorfoledd yn rhagori.* Esmwythach fydd i Tyrus, Sidon, a Sodom, yn nydd y farn, nag i Chorazin, Bethsaida, a Chapernaum. Mat. 11, 21, 24. A'r hwn fydd yn hau yn helaeth, a fed hefyd yn helaeth. 2 Cor. 9, 6. 4. *Bydd y ddedryd yn cael ei gosod mewn grym mor fuan ag y byddo y Barnwr wedi ei chyboeddi.* Y rhai ar y llaw afiwy a ant i gospedigaeth dragywyddol, a'r rhai cyfiawn i fywyd tragywyddol. Mat. 25, 46. Ni ddichon neb o'r gelynion, a fu gynt yn gwrthwynebu y feintiau, eu rhwyftro i etifeddu y deyrnas y bydd y Barnwr yn eu gwahodd i gymmeryd meddiant o honi. O'r tu arall, ni bydd ddim yn bosibl i'r annuwiol, trwy rym na dagrau, i ddiangc rhag cael eu gyrru i fedd o ffrwyth eu llafur.

Oddiwrth yr hanes a gawn am ymddangosiad yr Arglwydd Jesu, i farfu byw a meirw, y mae yn hawdd i ni weled, i. *Y bydd llawer o ragoriaeth rhwng ail-ddysfodiad Crist a'i ymddangosiad cyntaf.* Pan ymddan-

gofodd yn y cnawd yr oedd mewn agwedd gwas. Phil. 2, 7. Ond pan ddelo ar gymmylau 'r nef, efe a eistedd ar orsedd-faingc ei ogoniant. Mat. 25, 31. 2. *Bydd Dydd y farn yn ddychrynlyd i'r annurwiol.* Fe ddychrynodd Ffelics wrth glywed Paul yn ymresymmu am y farn a fydd. Aët. 24, 25. Pa ddychryn a feddianna elynion Crist, pan fyddant, fel carcharorion euog, yn gorfod ymddangos ger bron y Barnwr cyfiawn hwnnw, ag a fuont dros eu holl fywyd yn ei annog i ddigofaint! 3. *Bydd y dydd hwnnw yn ddydd o orfoledd anrhaethadwy i'r durwiol.* Y mae yr apostol wrth son am adgyfodiad y meirw, ac ymddangosiad yr Arglwydd Jesu o'r nef yn nydd y farn, yn dywedyd wrth y Thessalonïaid, Diddenwch eich gilydd a'r ymadroddion hyn. 1 Theff. 4, 18. 4. *Pa fath ryw ddynion a ddylen ni fod.* 2 Pet. 3, 11. *Yn gyffredinol,* ni ddylem ymddwyn fel rhai fydd yn credu fod barn i ddyfod. Gwybydd y geilw Duw di i'r farn am hyn oll. Eccl. 11, 9. Ac fe berthyn i ni edrych ar fod yn barod: canys yn yr awr ni thybiom y daw Mab y dyn. Mat. 24, 44. *Yn neillduol,* Dylem edrych nad ymfoddlonom heb gael heddwch a Duw trwy Jesu Grist. Canys y bobl y mae Crist yn fywyd iddynt yw y rhai a gant ymddangos gyd ag ef mewn gogoniant. Col. 3, 4. Fe weddai i ni edifarhau am bob pechod. Y mae Duw yn gorchymmyn i bob dyn, ym mhob man i edifarhau, o herwydd iddo ofod diwrnod yn yr hwn y barna efe y byd mewn cyfiawnder. Aët. 17, 30, 31. Ein dyledswydd yw gwilio rhag rhagrith. Canys nid oes dim cuddiedig a'r na's dadguddir, na dirgel a'r na's gwybyddir. Luc 12, 1, 2. Y mae galwad uchel arnom i fod yn sobr a gwiliadurus i weddiau. 1 Pet. 4, 7. Luc 21, 34, 36. Y mae yn angenrheidiol i ni beidio bod yn fyrbwyll i farnu ein cyd-greaduriaid. Am hynny na fernwch ddim cyn yr amser, hyd oni ddelo yr Arglwydd, yr hwn a oleua ddirgelion y tywyllwch. 1 Cor. 4, 5. Y mae ymma Annogaeth i blant Duw i fod yn amyneddgar dan eu holl orthrymderau. Diodefwch yn amyneddgar, frodyr, hyd ddyfodiad yr Arglwydd. Jag. 4, 7, 8. Unwaith etto, Pwy wrth feddwl am ddydd y cyfrif a fedr egeuluso bod yn elusengar, yn enwedigol i aelodau tlodion yr Arglwydd Jesu? Bydd coffadwriaeth neillduol o weithredoedd o haelioni yn y dydd olaf. Mat. 25, 35, 36.

CHARITOLOGIA:

YD

OLWG AR Y

RHAGORFREINTIAU

SYDD YN TARDU ODDI WRTH

GYFRYNGDOD CRIST.

CYNNWYSIAD.

1. CYFIAWNHAD.
2. MABWYSIAD.
3. RHYDD-DID.
4. DIOGELWCH.
5. DWYFOL DDYSGEIDIAETH.
6. CERYDDON TADOL.
7. GWRANDAWIAD GWEDDIAU.
8. GRASOL ARBEDIAD.
9. LLAWENYDD YR YSPRYD GLAN.
10. GWEINIDOGAETH ANGYLION.
11. ETIFEDDIAETH ANLLYGREDIG.
12. PARHAD HYD Y DIWEDD.
13. SICRWYDD.
14. ADGYFODIAD GORFOLEDDUS.
15. DEDWYDDWCH TRAGYWYDDOL YN Y NEF.

CHARITOLOGIA:

NEU OLWG AR Y

RHAGORFREINTIAU

SYDD YN TARDDU ODDI WRTH

GYFRYNGDOD CRIST.

Y MAE yr Arglwydd, wrth gyhoeddi ei enw i Moses, wedi cyfenwi ei hun yn Dduw graslawn a thrugarog. Ex. 34, 6. Ac y mae yr apostol Petr yn son am dano fel Duw pob gras. 1 Pet. 5, 10. Y mae yr enw gwerthfawr hwn yn dangos fod y rhai y mae yr Arglwydd yn olygu wrth ei arfer yn creaduriaid hollol annheilwng. O herwydd y mae gras a haeddiant yn cael eu gosod yn gyffredinol mewn cyferbyniad i'w gilydd. Rhuf. 4, 4-9, 11. Eph. 2, 8, 9. Nid angylion-syrthiedig, ond meibion a merched Adda, yw y creaduriaid annheilwng y mae yr Holl-alluog, cyn feiliad y byd, wedi eu rhagluniaethu i fod er mawl gogoniant ei ras. Eph. 1, 3, 6. Ac y mae Paul, wrth feddwl am barottoiadau anfeidrol ddaioni, gyferbyn a chyflwr pechaduriaid anghenns, yn dywedyd fod gras wedi ei roddi iddynt Ynghrist cyn dechreu'r byd. 2 Tim. 1, 9. A thrwy Grift y mae y gras hwn yn teyrnafu i fywyd tragywyddol. Rhuf. 5, 21. Y mae yn ddi-ddadl mai trwy ras Duw yr oedd Jesu yn profi marwolaeth. Heb. 2, 9. Yr oedd mawredd dioddefiadau y fath berfon gogoneddus yn brawf neillduol o ras di-gyffelyb. Ac etto nid oedd hyn ond gwneuthur ffordd rydd i ragorol olud gras i gael ei ddangos yn yr oesoedd a ddeuai. Eph. 2, 7. Nid yw ddim yn ddigon gan yr Arglwydd i fod yn Dduw graslawn yn ei natur, ond gan fod ei ras wedi rhagor amlhau, y mae yn ewyllysio iddo gael ei ofod allan a'i amlygu o oes i oes. Y mae ei ewyllys yn hyn yn cael ei gyflawnu trwy fod myrddiynau o'r rhai oedd yn agored i bob trueni, yn cael eu gwneuthur yn feddiannol ar y rhagorfreintiau mwya gogoneddus. Os bydd i ni sylwi yn fanwyl ar y rhagorfreintiau hyn ni

gawn weled anfeidrol ddaioni yr Holl-alluog; gwerthfawrogrwydd cyf-
ryngdod yr Arglwydd Jesu; mawr ynfydrwydd y rhai fydd yn boddloni
ar glywed am danynt, heb gael hawl iddynt; dedwyddwch etifeddion
iechydwrïaeth; ynghyd a'r mawrion rwymedigaethau fydd arnynt i fod
yn ddiolchgar. Nid gwaith afreidiol nac anfuddiol gan hynny, yw yf-
tyried yr hyn a amlygir yn yr ysgrythyrau mewn perthynas i'r prif ragor-
freintiau y mae pechaduriaid tlodion yn eu mwynhau trwy gyfryngdod yr
Arglwydd Jesu.

I. CYFIAWNHAD.

Y mae yn wirionedd cyfurus fod y Duw Holl-gyfoethog wedi bwriadu
gogoneddu anchwiliadwy olud ei ras ynghadwedigaeth pechaduriaid.
Ac y mae yn drugaredd neillduol fod yr ysgrythur yn amlygu fod Ar-
glwydd y Gogoniant wedi dyfod yn dlawd, fel y byddai i greaduriaid
tlodion gael eu gwneuthur yn gyfoethogion. Y mae y fath wirioneddau
gwerthfawr yn rhoddi digonol sail i gredu, y bydd i etifeddion iechydwr-
ïaeth gael mwynhau rhagorfreintiau mawrion a thra ardderchog. Un o'r
rhai'n yw eu bod yn cael eu *cyfiawnhau* yn rhad, trwy ras, trwy y pryn-
edigaeth fydd ynghrist Jesu. Rhuf. 3, 24. Y mae y rhagorffaint hon,
ar amrywiol gyfrifon, mor odidog ag un a berthyn iddynt. Oblegid
hynay, y mae yn haeddu ein sylw mwyaf manwyl. Ac ni a welwn fod
yr apostol Paul wedi golygu y pwngc yn deilwng i gael ei drin gyda
neillduol fanyldra, a'i amddiffyn, trwy amryw resymmau, yn erbyn y cyf-
eiliorniadau peryglus ag oedd yn ymddangos ym mhlith y Rhufeiniaid
a'r Galatiaid. Oddi ymma y mae yn hawdd i bawb weled y priodoldeb
o dreulio rhyw faint o amser i ystyried, *pa fodd y mae i bechadur euog gael ei
gyfiawnhau ger bron ei Greadurwr*. Ac ymma ni ddylem gosio na ddichon
goleuni natur roddi i ni un mesur o foddlonrwydd: ac y bydd i gam-
gymeriadau ein gwneuthur yn agored i'r canlyniadau mwyaf arfwyds
a dychrynlyd. Oddiwrth hyn yr ymddengys yr angenrheidrwydd i ni
fod yn ochelgar rhag penderfynu dim gyda golwg ar bwngc mor bwyfig
ond yn unig mor belled ag y byddo gair y gwirionedd yn fylfaen i'n
golygiadau. A'r hyn fydd, mewn mesur mawr, yn gwneuthur yr yf-
grythyrau yn werthfawr, yw eu bod yn dangos yn eglur pa fodd y mae i
bechaduriaid colledig gael eu cyfiawnhau ger bron y Duw-dod. Wrth
sylwi ar eu cynnwysiad, ni gawn weled pob peth, ar y pen hwn, ag fydd
yn angenrheidiol i roddi boddlonrwydd i gydwybod euog. Nid ydys
ddim yn meddwl y bydd y tu dalennau canlynol yn cynnwys y cyfan a
amlygir, yn y dwyfol ddadguddiad, mewn perthynas i athrawiaeth Cyf-

iawnhad. Ni amcenir dim yn rhagor na sylwi ar wrth-ddrychau, awdwr, natur, a sylfaen cyfiawnhad, neu mewn geiriau eraill i ddangos pwy sydd yn cael eu cyfiawnhau, pwy sydd yn eu cyfiawnhau, beth a feddylir wrth ei waith yn cyfiawnhau, a pha beth yw yr achos, neu yr achosion ei fod yn ymddwyn felly tu ag attynt.

I. *Gwrthrychau Cyfiawnhad.* Ymma y mae gennym achos i fynnu a rhyfeddu wrth feddwl, 1. Nad oes un rhagoriaeth rhyngddynt hwy ag eraill, o ran eu cyfiwr wrth naturiaeth. Canys annuwiol yw yr enw wrth ba un y mae yr apostol yn gosod allan yr hwn sydd yn cael ei gyfiawnhau. Rhuf. 4, 5. Pa bechodau bynnag fyddo un wedi bod yn rhydd oddi wrthynt, pa ddaioni bynnag fyddo wedi ei gyflawnu, pa gyfnewidiad bynnag fyddo wedi cymmeryd lle ynddo, a pha mor hynod bynnag y byddo iddo gael ei wneuthur mewn duwioldeb yn ol llaw, y mae yr apostol wedi ei ofod allan o bob dadl, mai fel dyn annuwiol y mae yr Hollalluog yn ei olygu, pan y mae yn ei gyfiawnhau. Ymddengys hyn ymhellach wrth ystyried yr hyn a ddywedir yn nechreuad yr adnod a grybwyllwyd yn barod. I'r neb *nid yw yn gweithio*, &c. Pa weithredoedd bynnag fyddo dyn wedi eu cyflawnu, a pha weithredoedd bynnag a wnelo gyflawnu etto, pan y mae yn cael ei gyfiawnhau, y mae yn cael ei olygu, fel un heb weithio. Heb law hynny, y mae yr apostol yn rhoddi ar ddeall i ni fod dyn yn cael ei gyfiawnhau yn *rhad*. Rhuf. 3, 24. neu fel y mae y gair yn cael ei gyfieithu, mewn man arall, heb achos. Joan 15, 25. Nid oes yn y pechadur, fel dyn annuwiol, ddim ag sydd fel achos yn haeddu iddo gael ei gyfiawnhau. Bydd i hyn gael ei ystyried ym mhellach pan ddelom i gymmeryd golwg ar Sylfaen Cyfiawnhad: Yn y cyfamfer, gan nad yw yr ysgrhythrau sanctaidd yn rhoddi un fail i gredu y bydd i bob dyn annuwiol gael ei gyfiawnhau, y mae o bwys i ni gael gwybod pwy yw y rhai y mae y fath ragonfaint yn perthyn iddynt. Ac ni allwn sylwi, 2. Mai y rhai a rag-arfaethodd Duw, yn ol boddlonrwydd ei ewyllys, i ddwyn delw yr ail Adda yw y rhai sydd yn cael eu cyfiawnhau. Oblegid y rhai a rag-wybu, a rag-luniodd efe hefyd i fod yn un ffurff a delw ei Fab ef: a'r rhai a rugluniodd efe y rhai hynny hefyd a alwodd efe; a'r rhai a alwodd efe y rhai hynny hefyd a gyfiawnhaodd efe. Rhuf. 8, 29, 30. Nid oes neb yn cael eu cyfiawnhau mewn amser, ond y rhai a rag-arfaethwyd i hynny er cyn yr oesoedd. Ond gan na ddichon neb oddiwrth ddirgelaid arfaeth Duw, adnabod un rhagoriaeth rhwng y cyfiawn a'r anghyfiawn, ni gawn ystyried, 3. Yr hyn a ddywedir yn yr ysgrhythrau am y gwaith trwy ba un y mae y naill yn cael ei wahaniaethu oddiwrth y llall. Y mae yn wir fod Paul, drachefn a thrachefn, yn son am Abraham wrth ei enw, fel un ag oedd Duw wedi cyfrif cyf-

iawnder iddo. Rhuf. 14, 3, 9, 22. Gal. 3, 6. Eithr nid gweledein henw-
 au yn llyfr Duw, ond cael adnabod ynnom ein humain, yr hyn a briod-
 olir, yn yr ysgrythyrau i'r rhai a gyfiawnheir, fydd i roddi i ni foddlon-
 rwydd ein bod o'u rhifedi. Y mae yr hyn a ddywedir mewn perthynas
 iddynt, yn gynnwysedig yn fwyaf neillduol, yn y pethau canlynol. 1. Y
 maent wedi eu galw trwy ras. Canys y rhai a alwodd efe, y rhai hynny
 hefyd a gyfiawnhaodd efe. Rhuf. 8, 30. Y maent, nid yn unig wedi eu
 galw trwy weinidogaeth y Gair, fel y llawer y mae ein Harglwydd yn son
 am danynt. Mat. 22, 14. ond hefyd, wedi eu galw mewn modd awdurdod-
 ol, i gymdeithas anwyl Fab Duw. 1 Cor. 1, 9. Y maent wedi eu goleuo
 yn gadwedigol, a'u gwirioneddol ddychwelyd at Dduw. Canys y rhai
 yr agorir eu llygaid, ac a droir o dywyllwch i oleuni, ac o feddiant Satan
 at Dduw yw y rhai fydd yn derbyn maddeuant pechodau, a chyfran ym
 mysg y rhai a sancteiddwyd. Act. 26, 18. 2. Y maent yn edifarhau, yn
 esangylaidd am bechod. Gorchymyn Crist i'w apostolion oedd, ar
 iddynt bregethu edifeirwch a maddeuant pechodau, yn ei enw ef ym
 mhlith yr holl genhedloedd. Luc 24, 47. Ac y mae Petr yn dywedyd,
 Fod Jesu wedi ei dderchafu yn Dywysog, ac yn Iachawdwr, i roddi edif-
 eirwch i Israel a maddeuant pechodau. Act. 5, 31. Yn y rhannau hyn
 o'r ysgrythyr, yn gyfai ag mewn amryw fannau eraill, ni a welwn fod y
 rhai y maddeuir eu pechodau, yn edifarhau o'u herwydd. 3. Y maent yn
 credu yn Jesu Crist. I hwn y mae yr holl brophwydi yn dwyn tyfio-
 aeth, y derbyn pawb a gredant ynddo ef faddeuant pechodau. Act. 10, 43.
 Y mae cyfiawnder Duw, yr hwn fydd trwy ffydd Jesu Crist, i bawb ac ar
 bawb a gredant. Rhuf. 3, 22. Y mae ffydd, yn yr ysgrythyrau, yn cael
 ei chyffylltu a chyfiawnhad, yn fynychach na dim arall. Bydd i hyn gael
 ei ystyried etto yn fwy manwyl yn ei le priodol. 4. Y maent yn caru yr
 Arglwydd Jesu. Dywedodd Mab Duw, mewn perthynas i'r wraig a olch-
 afai ei draed ef a dagrau, Maddeuwyd ei haml bechodau hi, oblegid hi a
 garodd yn fawr. Luc 7, 47. Ac y mae gwir gariad atto, yn sicr o ym-
 ddangos, bob amfer, mewn ufudd-dod i'w orchymynion. Joan 14, 15.
 21, 23. Ac od oes neb nid yw yn caru yr Arglwydd Jesu, bydded Ana-
 thema. 1 Cor. 16, 32. 5. Y mae yn hawdd ganddynt faddeu i'w cyd-
 greaduriaid, pan fyddont wedi trofeddu yn eu herbyn. Fe orchymynnir
 iddynt faddeu i'w gilydd, fel y maddeuodd Duw, er mwyn Crist iddynt
 hwythau. Eph. 4, 32. Ac fe ddywedodd yr Arglwydd Jesu ei hun, Os
 maddeuwch i ddynion eu camweddu eich Tad nefol a faddeu hefyd i
 chwithau: eithr oni faddeuwch i ddynion eu camweddu, ni faddeu eich
 Tad eich camweddu chwithau. Mat. 6, 14, 15. Heblaw yr amrywiol
 bethau hyn a ddywedir am y cyfnewidiad grasol fydd yn cymmeryd lle

yddynt, ni allwn dall sylw, 6. Mai y rhai y mae Duw yn eu gogoneddu yw y rhai a gyfiawnheir. Canys y rhai a gyfiawnhaodd efe y rhai hynny hefyd a ogoneddodd efe. Rhuf. 8, 30.

Oddiwrth y pethau hyn y mae yn eglur, 1. Bod y rhai a gyfiawnheir yn hollol annbeilwng or fath ragorfraint. Gelymion oeddynt o ran eu cyflwr pan heddychwyd hwynt a Duw. Rhuf. 5, 10. 2. Nad yw eu cyfiawnhad trwy ras yn un annogaeth iddynt i fyw mewn pechod. Yn y gwahanol fannau y sonir am y rhagorfraint hon, ni gawn, yn fwyaf cyffredinol, hanes am gyfnewidiad grasol wedi cymmeryd lle yn y rhai fydd yn feddiannol arni. 3. Y bydd eudedwyddwch yn anrhaethadwy. Wrth eu gogoneddu y bydd yr Holl-alluog yn gogoneddu golud ei ras ac hel-aethrwydd ei ddaioni. Tra fyddom yn myfyrio ar hyn yr ydym yn profi ein meddyliau megis yn boddi; am hynny ni drown i ystyried,

II. *Arddwr Cyfiawnhad.* Ymma nid oes bosibl i ni gam-gymmeryd, o herwydd y mae yr apostol wedi dywedyd mewn geiriau eglur *Dduw* yw yr hwn fydd yn cyfiawnhau. Rhuf. 8, 33. Ac ni pherthyn y gwaith o gyfiawnhau pechadur i neb ond i Dduw yn unig. 1. Yn erbyn Duw, y mae dyn, trwy bechod, wedi gwrthryfela. Yn dy erbyn di, meddai Dafydd, dydi dy hunan y pechais, ac y gwnaethum y drwg hyn dy olwg. Pŵl. 51, 4. Pan fyddo dyn yn euog o bechod, gellir dywedyd yn gyfiawn, Camwedd a wnaeth efe yn ddiau yn erbyn yr Arglwydd. Lev. 5, 19. 2. Ni ddichon Duw lai nag amddiffyn anrhydedd y gyfraith, yr hon fydd wedi ei fathru dan draed, trwy anufudd-dod dyn. Fel y byddo hyn yn amlwg ni allwn ddal sylw, nad yw Duw yn ewyllysio dim ond yr hyn fydd yn gyfiawn, yn sanctaidd, ac yn dda; nad yw ei gyfraith ddim ond amlygiad o'i ewyllys; ac oblegid hynny, fod y Duw na ddichon edrych ar anwiredd yn rhwym i gafau pob troseddiad o honi, ac i amlygu trwy ei anfoddlonrwydd yn erbyn pechod, anghyfnewidioldeb ei briodoliaethu moesol. Yn ganlynol, heb i bechadur gael ei gyfiawnhau gan Dduw ei hun, y mae yn rhwym o fod yn druenus i bob tragywyddoldeb. Canys un golodwr cyfraith fydd, yr hwn a ddichon gadw a cholli. Jag. 4, 12. Yr oedd gan yr Juddewon, gan hynny ddigon o sail i ofyn, Pwy a all faddeu pechodau ond Duw yn unig? Marc 2, 7. 3. Yr unig ddoeth Dduw fydd wedi trefnu ffordd i bechadur i gael ei gyfiawnhau. Am fod Duw wedi gwneuthur Crist yn gyfiawnder i ni. 1 Cor. 1, 30. wedi gwneuthur yr hwn nid adnabu bechod, yn bechod drosom ni. 2 Cor. 5, 21. y mae yr apostol yn priodoli iddo ef yn unig y gwaith o gymmodi pechaduriaid ag ef ei hun. adn. 18. At yr ystyriaethau hyn y gellir chwanegu, 4. Nad oes neb mor gymmwys a Duw i gyfiawnhau yr annuwiol. O herwydd nid oes neb ond efe a ddichon chwilio'r galon. Jer. 17, 10. A

chian ei fod yn profi y calonnau. Dihar. 17, 3. y mae yn gwybod mewn modd anffaelledig, pwy yn ol y dwyfol ofodiad fydd i gael eu cyfiawnhau. Ac y mae ei farn, bob amfer yn ol gwirionedd. Rhuf. 2, 2. Oddi ymma ni a welwn, 1. Ddiogelwch etholedigion Duw. Er eu bod hwy, fel eraill, wedi bod yn euog o filoedd o bechodau, etto gan fod Duw yn eu cyfiawnhau gellir gofyn yn hyderus, Pwy a rydd ddim yn eu herbyn? Rhuf. 8, 23. 2. Y rhwymau fydd ar y rhai a gyfiawnhawyd i gydna-bod daioni yr Holl-alluog. Pa beth bynnag y mae eraill wedi ei wneuthur o ddaioni iddynt, Duw fydd wedi eu cyfiawnhau. Am hynny iddo ef yn unig y maent i roddi teyrnged o ogoniant am y fath ragorfraint. Ond i'r diben i gael golwg helaethach ar eu rhwymedigaethau y mae yn angenrheidiol i ni ystyried,

III. *Natur Cyfiawnhad.* Pan y mae yr ysgrythyr yn son cymmaint am gyfiawnhad fel rhagorfraint odidog, ac yn gofod allan fod holl ddynolryw mewn cyflwr truenus tra maent yn amddifaid o honi na ddichon neb, yn ei iawn bwyll, ag a fyddo yn credu y pethau hyn, ymfoddloni heb wybod beth fydd yn gynnwysedig ynddi. Y mae, gan hynny, yn angenrheidiol i ni ymofyn pa beth y mae yr Arglwydd yn ei wneuthur pan y mae yn cyfiawnhau yr annuwiol. Ac wrth ymgynghori a'r dadguddiad dwyfol, ni gawn ryw faint o oleuni oddiwrth arwyddocad y gair cyfiawnhau, a rhagor wrth sylwi ar wahanol rannau Cyfiawnhad.

I. Ni gawn ystyried arwyddocad y gair cyfiawnhau. Y mae yn amheus pa un a ydyw 'r gair yn cael ei arfer gymmaint ag unwaith, yn yr hen destament na 'r newydd i arwyddocau gwneuthur un yn gyfiawn trwy blannu a chynnyddu ynddo egwyddor o gyfiawnder. Ond yn gyffredinol, os nid bob amfer, ni gawn y gair yn arwyddo *amlygiad neu gyboeddiad fod rhyw un yn gyfiawn*; ac felly ddim yn agored i gael ei gospi fel troseddwr. Mewn llys gwladol, y mae dyn yn cael ei gyfiawnhau pan na fyddo dim yn cael ei ddwyn yn ei erbyn ag fydd yn ddigonol i'w ofod allan yn euog. Yn yr un ystyr y mae i ni ddeall y gair pan y mae yn cael ei arfer yn yr ysgrythrau sanctaidd. Ymddengys hyn wrth ystyried, 1. Mai arwyddocad naturiol y gair yn yr amryw fannau y mae yn cael ei arfer yw *cystrif, addef neu ofod allan fod un yn gyfiawn*. Pa fodd yr ymgyfiawnhawn? meddai Juda, cafodd Duw allan anwiredd dy weision. Gen. 44, 16. Y mae Solomon, yn ei weddi, yn atolygu ar Dduw i gyfiawnhau 'r cyfiawn, trwy roddi iddo yn ol ei gyfiawnder. 2 Chron. 6, 23. Trefnais fy achos, meddai Job, gwn ym cyfiawnheir. Job 13, 18. Ac wrth ei gyfeillion y mae yn dywedyd, Na atto Duw i mi eich cyfiawnhau chwi. Pen. 25, 7. Gwel hefyd, Dihar. 17, 15. Ef. 5, 23. Luc 10, 29, 16, 15. 2. Y mae y gair yn cael ei arfer mewn cyfer-

byniad i gondemnio. Yna cyfiawnhant y cyfiawn, a chondemniant y beus. Deut. 25, 1. Y neb a gyfiawnhao'r drygionus, ac a gondemnio'n gwirion, ffaidd gan yr Arglwydd ydynt ill dau. Dihar. 17, 15. Y farn a ddaeth o un camwedd i gondemniad, eithr y dawn fydd o gamweddau lawer i gyfiawnhad. Rhuf. 5, 16. Pwy a rydd ddim yn erbyn etholedigion Duw? Duw yw yr hwn fydd yn cyfiawnhau. Rhuf. 8, 33. Gwel hefyd, Job 9, 20. Mat. 12, 37. 3. Fe sonir am Dduw yn cael ei gyfiawnhau. Fel y'th gyfiawnhaer pan leferych. Psal. 51, 4. A'r holl bobl ag oedd yn gwrando, a'r publicanod a gyfiawnhafant Dduw. Luc 7, 29. Yr ydym yn darllen hefyd am Gyfiawnhad Crist. Agos yw yr hwn a'm cyfiawnha. Ef. 50, 8. Doethineb a gyfiawnhawyd gan ei phlant ei hun. Math. 11, 19. a gyfiawnhawyd yn yr Yspryd. 1 Tim. 3, 16. Afreidiol yw ymheldethu: y mae yr ystyriaethau hyn, debygid, yn ddi-gon i ddangos mai arwyddocad y gair cyfiawnhau yw cyfrif a chyhoeddi bod un yn gyfiawn. Ni gawn bellach ddyfod,

II. *I gymmeryd golwg ar wabanol rannau Cyfiawnhad.* Y mae gennym ymma ddau beth i gymmeryd golwg arnynt. O herwydd y mae Duw, wrth gyfiawnhau pechadur, 1. Yn maddeu ei holl bechodau. 2. Yn ymddwyn tu ag atto fel un cyfiawn, trwy ei gymmeradwyo, a rhoddi iddo hawl i fywyd tragwyddol.

I. Y mae Duw, pan y mae yn cyfiawnhau yr annuwiol, yn *maddeu ei holl bechodau*. Gan yr Arglwydd ein Duw y mae trugareddau a madd-euant. Dan. 9, 9. Ti ydwyt Dduw parod i faddeu. Nehem. 9, 17. Myfi, myfi, yw yr hwn a ddelea dy gamweddau, er fy mwyn fy hun, ac ni chofias dy bechodau. Ef. 43, 25. Gwel hefyd, Psal. 32, 1, 2. 103, 3. Jer. 33, 8. Col. 2, 13. Ymma ni allwn ddal sylw, 1. Fod gwaith Duw yn maddeu pechodau yn cael ei ofod allan; yn yr ysgrythyrau trwy amrywio o ymadroddion. Fe ddywed y Psalmydd fod Duw yn *cuddio* holl bechodau ei bobl. Psal. 85, 2. ac yn *pellhau* eu camweddau oddi wrthynt. Psal. 103, 12. Y mae Duw ei hun yn dywedyd, trwy Efsay ei fod wedi *deheu* camweddau Israel fel cwmwl, a'i bechodau fel niwl. Ef. 44, 22. Ac yn yr amser hwnnw, medd yr Arglwydd, y ceisir anwiredd Israel, ac *ni bydd*; a phechodau Juda, ond *ni's ceir hwynt*. Jer. 50, 20. A phan y mae yn addaw gwneuthur cyfannod newydd a thŷ Israel, ac a thŷ Juda y mae yn dywedyd, ym mhllith pethau eraill, a'u pechodau *ni chofias* mwyach. Jer. 31, 34. Pan y mae Hezeia yn cydnabod cariad Duw tu ag at ei enaid, y mae yn dywedyd, *Ti a deflaist fy holl bechodau o'r tu ol i'th gefn*, Ef. 38, 17. Mica hefyd, wrth sylwi ar ragoriaeth Duw ar bawb eraill, a ddywed, Pa Dduw fydd fel tydi, yn *maddeu* anwiredd, ac yn *myned beibis* i anwiredd gweddill ei enfeddiaeth? A thrachefn, *Ti a deffi en holl bech-*

odau i ddyfnderoedd y mor. Mic. 7, 18, 19. Yr Arglwydd a dynnodd ym-
maith bechodau *Dafydd.* 2 Sam. 12, 13. Ac y mae gwaed Jesu Grist yn
glanbau oddiwrth bob pechod. 1 Joan 1, 7. Oblegid hynny, pe byddent
fel ysgarlad, ant *cyn wynned a'r eira*; pe cochent fel porphor, *byddent fel*
gwylan. Ef. 1, 18. 2. Pan y mae Duw yn maddeu anwireddau, y mae
yn golygu pechodau wedi eu gweithredol gyflawnu. Nid yw yn bosibl
i ddyn gael maddeuant am yr hyn na bu erioed yn euog o hono: o her-
wydd nid oes neb yn agored i gofp, ond mor belled ag y byddo wedi
trofeddu. Heblaw hynny, y mae yn angenrheidiol i ddyn gyfaddef ei
bechod, ac edifarhau o'i blegid, cyn y byddo iddo gael maddeuant. Dihar.
28, 13. Act. 3, 19. Ond y mae yn amlwg na ddichon dyn na chyfaddef,
nag edifarhau oblegid yr hyn nad yw etto wedi ei gyflawnu. Oblegid
hyn y mae ein Harglwydd yn cyfarwyddo ei ddisgyblion i weddio yn feu-
nyddiol am faddeuant pechodau. Mat. 6, 12. Ond nid oes achos i neb
weddio am faddeuant am ryw fai na fyddo wedi ei gyflawnu. 3. Er nad
yw y pechodau na chyflawnwyd etto, wedi eu gweithredol faddeu, y mae
holl anwireddau y rhai y mae Duw yn eu cyfiawnhau, yn sicr o gael eu
deleu. O herwydd y mae y Duw digyfnawid, nid yn unig wedi bwriadu
yn ei arfaeth, ond hefyd, wedi ymrwymo mewn addewid ddigelwyddog
i dafu eu *holl* bechodau i ddyfnderoedd y mor. Mic. 7, 19. Ac y mae
wedi gosod eu hanwireddau i *gyd* ar y Cyfryngwr. Ef. 53, 6. A chan eu
bod wedi eu gwneuthur yn gyfiawnder Duw ynddo ef. 2 Cor. 5, 21. y
mae yn ddiau na châ pechod ddim bod yn ddinystr iddynt. Canys nid
oes dim damnedigaeth i'r rhai fydd ynghrist Jesu. Rhuf. 8, 1. 4. Y mae
maddeuant pechodau yn rhan o Gyfiawnhad. Dymma'r fail oedd gan
yr apostol i olygu fod Dafydd yn datgan dedwyddwch y dyn y mae Duw
yn cyfrif cyfiawnder iddo, neu yn ei gyfiawnhau, heb withredoedd, pan
oedd yn dywedyd, Dedwydd yw y rhai y maddeuwyd eu hanwireddau,
a'r rhai y cuddiwyd eu pechodau. Rhuf. 4, 6, 7. Ar yr unfylfaen y mae
yn son am waith Duw yn cymmodi pechaduriaid ag ef ei hun, *heb gyfrif*
iddynt eu pechodau, ac am bechaduriaid yn cael eu *gwneuthur yn gyfiawnder*
Duw yn Jesu Grist, fel yn arwyddocau yr un peth. 2 Cor. 5, 19, 21.
Ond y mae y rhagorfraint hon yn cynnwys rhyw beth yn rhagor na
maddeuant pechod. Y mae hyn yn ein harwain i ddal sylw,

III. Fod Duw, wrth gyfiawnhau pechadur, yn ymddwyn tu ag atto fel
un cyfiawn. Er fod y ddau beth a chyffylltiad anwahanol rhyngddynt,
a phob amser yn cyd-fyned, y mae yn amlwg fod gwahaniaeth rhyng-
ddynt. Fe fedrai Job faddeu i'w gyfeillion camfyniol: ond ni allasai eu
cyfiawnhau. Job 27, 5. Y mae Duw yn cael ei gyfiawnhau: ond cabledd
fyddai son am faddeu i'r Holl-alluog. Ac ni allwn feddwl am ddyn,

mewn rhyw amgylchiadau, yn cael ei gyfiawnhau, pan nad oes dim yn cael ei faddeu iddo. Pſal. 106, 31. ac am ddyd, mewn amgylchiadau eraill, yn cael maddeuant pan nad yw yn cael ei gyfiawnhau. 2 Cor. 2, 7. Ac ni welwn fod yr apostol, wrth enwi rhagorfreintiau Cristïanogion, yn son am faddeuant a chyfiawnhad fel dau beth. Act. 13, 38. Gan fod yn eglur, oddiwrth yr ystyriaethau hyn, fod y gair cyfiawnhau yn arwyddocau rhyw beth heblaw maddeu pechod, y mae yn iawn i ni ystyried y modd y mae yr Arglwydd yn ymddwyn tu ag at y rhai y mae yn eu cyfiawnhau, fel rhai cyfiawn. Y mae yr ysgrythyrau yn rhoddi ar ddeall i ni ei fod, nid yn unig yn eu gwneuthur yn gymmeradwy yn yr anwylyd. Eph. 1, 6. ac yn ganlynol, yn *cymmeradw eu gwafanarh* er ei fod yn dra amherffaith. Gen. 4, 4. ond hefyd yn *rhoddi iddynt bawb i fywyd tragywyddol*. Y mae ymrefymmiad yr apostol, ar y pen hwn, yn deilwng o sylw neillduol. Canys os trwy gamwedd un y ternafodd marwolaeth, trwy un, mwy o lawer y caiff y rhai fydd yn derbyn lliosowgrwydd o ras, ac o ddawn cyfiawnder, deyrnasu mewn bywyd, trwy un, Jesu Grist. Felly gan hynny, megis trwy gamwedd un, y daeth barn ar bob dyn i gondemniad, felly hefyd, trwy gyfiawnder un, y daeth y dawn ar bob dyn i gyfiawnhad bywyd. Rhuf. 5, 17, 18. Ni welwn ymma, ym mhlith amryw iol bethau eraill, 1. Fod yr apostol yn galw cyfiawnhad pechadur yn *gyfiawnhad bywyd*. 2. Y mae yn edrych ar *deyrnasu mewn bywyd*, fel rhagorffaint ag fydd yn perthyn i bawb ag fydd yn derbyn dawn cyfiawnder. Ni gawn yr un gwirionedd mewn rhannau eraill o'r ysgrythyr. Canys y mae y rhai a droir o'r tywyllwch i'r goleuni, yn derbyn, nid yn unig faddeuant pechodau, ond hefyd *cyfran* ym mysg y rhai a sancteiddiwyd. Act. 26, 18. Trwy dderbyn maddeuant, y maent yn cael eu rhyddau oddiwrth damnedigaeth. Rhuf. 8, 1. Ond y mae y *gyfran* a sonir ymma am dani, yn cynnwys yr holl fendithion, trwy ba rai y mae yr Holl-alluog yn gogoneddu anchwiliadwy olud ei ras. Y maent nid yn unig, yn cael eu golchi oddiwrth eu pechodau, ond hefyd yn cael eu gwneuthur yn frenhinoedd ac yn offeiriad i Dduw. Dat. 1, 5, 6. Pan y mae glanhad oddiwrth bechod yn cael ei briodoli i waed, y mae yn golygu aberth wedi ei hoffsrymmu i wneuthur cymmod; fel nad yw yr enaid ddim mwyach yn agored i farn condemniad. Ond y mae bod un yn cael ei wneuthur yn frenhin yn arwyddo ei dderchafiad, a'i hawl i deyrnasu. Y maent, nid yn unig, wedi eu symmud o farwolaeth, neu eu cadw rhag y gofp oeddyat yn haeddu, ond hefyd wedi myned trwodd i fywyd. Joan 5, 24. Y maent nid yn unig wedi eu prynu o dan y ddeddf, ond hefyd yn derbyn y mabwysiad. Gal. 4, 5. Pan gawfant eu prynu o dan y ddeddf fe'u llwyr bry-

wyd oddiwrth ei melldithion. Gal. 3, 13. Ond pan y maent yn derbyn y mabwysiad y maent yn cael hawl i'r etifeddiaeth. Canys os plant, etifeddion hefyd. Rhuf. 8, 17.

Wrth sylwi ar natur Cyfiawnhad ni welwn, 1. Ddedwyddwch y rhai y mae y fath ragorfraint yn perthyn iddynt. Psal. 32, 1, 2. Gan fod eu pechodau wedi eu mhaddeu, hwy allant gymmeryd cyffur. Mat. 9, 2. O herwydd y mae ganddynt heddwch tu ag at Ddaw. Rhuf. 5, 1. Ac er fod angyngau yn frenhin y dychryniadau, ni wna ddim niweid iddynt hwy. 1 Cor. 15, 55, 57. A chan fod ganddynt hawl i fywyd tragywyddol, y mae ganddynt, ym mhob amgylchiadau, sail i orfoleddu dan obaith gogoniant Duw. Rhuf. 5, 2. 2. Y maent dan rwymau neillduol, i fendithio yr Arglwydd. Psal. 103, 1, 3. i'w ofni. Psal. 130, 4. ac i fod yn ochelgar na throant at anwiredd. Psal. 85, 8.

IV. *Sylfaen Cyfiawnhad.* Pan fyddo dyn wedi cael ei wirioneddol argyhoeddi o lygredd ei galon, ac amllder ei bechodau; wedi credu fod dwyfol gyfiawnder yn rhwym i amddiffyn anrhydedd llywodraeth Jehovah; wedi clywed cyfraith sanctaidd Duw yn cyhoeddi melldith uwch ben troseddwr; ac wedi cael golwg ar y trueni i ba un y mae pechadur euog yn agored; ni ddichon lai na gofyn. Pa beth a wna fel y byddwyf cadwedig? Gwerthfawr gan enaid, yn y fath sefyllfa a hon, fyddai cael atteb boddlongar i'r gofyniad pwyfig hwnnw, Pa fodd y cyfiawnheir dyn gyd a Duw. Job 25, 4. Trwy drugaredd, nid ydym ddim, ar y pen hwn, wedi ein gadael i ymgynghori a'n dychymmygion ein hunain. Ond y mae gair y gwirionedd yn dangos yn eglur, beth ydyw yr *achos*, neu yr *achosion*, fod Duw yn cyfiawnhau yr annuwiol. Tu ag at gael golwg gywir ar gynhwysiad y dadguddiad mewn perthynas i hyn, y mae yn angenrheidiol i ni ddal sylw ar dri pheth.

I. *An haeddiannol ddaioni, neu ras Duw yw y decbreuol a'r cynhyrfol achos i neb o blant Adar gael eu cyfiawnhau.* Gan gael eu cyfiawnhau yn rhad, trwy ei ras ef. Rhuf. 3, 24. Wrth hyn y mae i ni ddeall na ddarfu i'r Holl-alluog ddim cael ei gymmell i gyfiawnhau pechaduriaid trwy olwg ar un teilyngdod yn eu gweithredoedd eu hunain. Canys i'r neb fydd yn gweithio, ni chyfrifir y wobr o ras, ond o ddyled. Rhuf. 4, 4. Ond, rhag cam-gymmeryd, y mae i ni gofio mae nid trwy faddeu pechod heb un iawn, na thrwy roddi hawl i fywyd heb gael ei gyfiawn haeddu y mae yr *Holl-alluog* yn gweled bod yn ddar i amlygu ei ras pan y mae yn cyfiawnhau yr annuwiol. Wrth gymmeryd golwg ar fwydd offeiriadol yr Arglwydd Jesu, ni a welsom fod yr ysgrythyrau yn dal allan fod iawn wedi ei rhoddi dros bechod. A phan ddelom i ystyried haeddiannol achos

cyfiawnhad, fe ymddengys fod pechadur yn cael hawl i fywyd tragywyddol, ar gyfrif yr hyn a wnaeth ac a ddioddefodd yr Arglwydd Iesu. Ond yr oedd gan yr apostol ddigon o sail i ddywedyd fod dyn yn cael ei gyfiawnhau trwy ras. Canys, 1. Duw ei hun a drefnodd y meichiau trwy yr hwn y mae i'r euog gael ei gyfiawnhau. Yr Arglwydd a'i hetholodd: Ef. 42, 1. a gymwysodd iddo gorph: Heb. 10, 5. a ofododd arno ef anwreddau ei bobl: Ef. 53, 6. ac a'i drylliodd, ac a'i clwysodd o'u plegid. adn. 10. Pan feddylion fod dyn, fel troseddwr, yn agored i dragwyddol anfoddlonrwydd ei Greawdwr, ac yn hollol analluog i waredu ei hun, trwy roddi iawn am y pechod lleiaf ni's gallwn lai nag addef fod neillduol ras yn cael ei amlygu trwy fod yr hwn nid adnabu bechod yn cael ei wneuthur yn bechod drosto. Ymddengys hyn ymhellach wrth ystyried, 2. Y person a gafodd ei wneuthur yn gyfiawnder i bechadur. Nid angel, cerub, seraph, na chreadur gogoneddus o'r radd uchaf; ond anwyl ac unig-anedig Fab Duw. Joan 3, 16. 3. I wneuthur ei bŷod fab yn gyfiawnder i bechadur, efe a'i traddododd i ddioddef, nid yn unig ilodi a gwaradwyddiadau, ond hefyd angen, i.e. angen melleddigedig y groes. Phil. 2, 8. Gal. 3, 13. 4. O ras y mae rhai yn cael eu cyfiawnhau, pan y mae eraill, y rhai nid oeddynt, wrth natur rony'n gwaeth na hwythau, yn cael eu gadael i ddioddef yn dragywydd, y gofpa ag oedd yn gyfiawn ddyledus iddynt am eu gwrthryfelgarwch. Rhuf. 9, 21, 23. 5. Nid oes dim yn cael ei ofyn oddiwrth y rhai a gyfiawnheir ond yn unig iddynt dderbyn cyfiawnder. Rhuf. 5, 17. Nid oes dim yn ofynnol i roddi hawl i fod yn feibion i Dduw, ond yn unig credu yn Iesu Grist, neu wneuthur derbyniad o hono. Joan 1, 12. 6. Duw fydd yn rhoddi fydd i bawb fydd yn feddiannol arni. Eph. 2, 8. Canys ni ddichon neb ddysod at Grist oddi eithr i'r Tad, yr hwn ai hanfonodd ei dynnu ef. Joan 6, 44.

Oddi ymma ni a welwn, 1. Nad oes un achos i enaid, dan argyhoeddiad, o bechod, i ofni, o ran ai anheilyngdod, nad yw yn bosib iddo gael maddeuant, adferiad i heddych Duw, a mwynhad o fywyd tragywyddol. Canys lle yr amlhaodd y pechod, y rhagor amlhaodd gras. Rhuf. 5, 20. 2. Y mae athrawiaeth cyfiawnhad yn cau allan ymfroft. Rhuf. 4, 27. Canys os o ras, nid o weithredoedd mwyach. Rhuf. 11, 6. 3. Dyledswydd y rhai a gyfiawnheir yw gogoneddu 'r Arglwydd. Nid ydynt ddim i drigo yn wastad mewn pechod, fel yr amlhao gras. Rhuf. 6, 1. Ond y mae y gras fydd yn ymddangos ymma mewn modd mor ardderchog, yn dysgu y rhei'ny oll-ag fydd yn ei adnabod mewn gwirionedd, i ymwadu ag annuwioldeb, a chwantau bydol, ac i fyw yn sobr, yn gyfiawn, ac yn dduwiol, yn y byd fydd yr zwr hon. Tit. 2, 11, 12.

II. Yr achos baeddiannol o gyfiawnhad pechadur yw cyfiawnder yr Arglwydd

Jesu Grist; ac nid unthynw weithredoedd a gyflawnir gan ddyn ei hun. Nid oes un gangen o athrawiaeth cyfiawnhad yn haeddu ei ystyried gyd a mwy o fanyldra na'r pwngc sydd dan ein hyftyriaeth yn bresennol. Y mae yn dra angenrheidiol gan hynny, i ni graffu ar yr ysgrythyrau sydd yn dangos mai nid gweithredoedd y pechadur ei hun, ond cyfiawnder Crist, yw achos haeddiannol cyfiawnhad. Ac nid amhriodol fyddai ymosyn, Ym mha beth y mae cyfiawnder Jesu Grist yn gynnwysedig.

1. *Nid oes neb yn cael eu cyfiawnhau ar gyfrif eu gweithredoedd eu hunain.* Yr oedd yr Juddewon, yn nyddiau yr apostolion, yn tramgwyddo wrth y maen tramgwydd, ac yn ceisio cael eu cyfiawnhau trwy weithredoedd y ddeddf. Rhuf. 9, 31, 33. Ac yn eu hanwybodaeth o gyfiawnder Duw, yr oeddynt yn ymdrechu i ofod i fynu eu cyfiawnder eu hunain. Pen. 10, 3. Ac yr oedd y Galatiaid yn myned yn ddi-fudd oddiwrth Grist, ac yn syrthio oddiwrth ras, trwy ymgyswllhau yn y ddeddf. Gal. 5, 4. Ac yr oedd Paul yn cofio amser pan yr oedd yn golygu ei hun yn ddi-argyhoedd, yn ol y cyfiawnder sydd yn y ddeddf. Phil. 3, 6. Ond pan welodd nad oedd ei holl gyfiawnderau ond megis brattiau budron. Ef. 6, 6. pan ddaeth i gyfrif y pethau oedd yn elw iddo, yn golled er mwyn Crist; ni's gallasai lai na dymuno ei gael yntho ef, heb ei gyfiawnder ei hun, yr hwn oedd o'r gyfraith. Phil. 3, 9. Ac yr oedd yn edrych arno ei hun dan rwymau i ddangos eu perigl i'r rhai ac oedd yn ymddiried i'w cyfiawnderau eu hunain. Yn y llythyr at y Rhufeiniaid y mae yn dywedyd fel hyn. Trwy weithredoedd y ddeddf ni chyfiawnheir un cnawd yn ei olwg ef. Rhuf. 3, 20. A thrachefn, Yr ydym ni, gan hynny, yn cyfrif mai trwy ffydd y cyfiawnheir dyn heb weithredoedd y ddeddf. adn. 28. Mewn man arall ni gawn y geiriau hynod hyn: Yn gwybod nad ydys yn cyfiawnhau dyn trwy weithredoedd y ddeddf, ond trwy ffydd Jesu Grist, ninnau hefyd a gredasom yng Nghrist Jesu, fel y'n cyfiawnhaer trwy ffydd Crist, ac nid trwy weithredoedd y ddeddf: oblegid ni chyfiawnheir un cnawd trwy weithredoedd y ddeddf. Gal. 2, 16. Gwel hefyd, Act. 13, 39. Rhuf. 4, 1, 6.

Heb wneuthur sylwiadau neillduol ar dystiolaethau ysgrythyrol, o'r fath ymma, ni allwn ddal sylw, i. Fod pawb wedi pechu. Rhuf. 3, 9, 18. I'r diben i weled i fod yn tarddu yn naturiol oddi ymma na ddichon neb gael ei gyfiawnhau trwy ei weithredoedd ei hun y mae yn angenrheidiol i ni ystyried fod dyn dan anfeidrol rwymau i garu ei Greawdwr: o herwydd y mae Duw yn fod o anfeidrol berffeithrwydd. Ac y mae pob bod yn haeddu ei barchu a'i garu yn ol y graddau o berffeithrwydd a berthyn iddo. Oddi ymma y canlyn, fod dyn wrth bechu yn euog o ddrwg anfeidrol. Oblegid hynny, y mae yn anfeidrol atgás a ffaidd yngolwg

yr Holl-alluog. Canys y mae Duw yn hyspys o'r anfeidrol ddrwg y mae y pechadur yn euog o hono; ac ni ddichon bod sanctaidd a chyfiawn, lai na chafau yr annuwiol, yn ol mawredd ei ddrygioni. Y mae yn eglur oddiwrth y pethau hyn, na ddichon Duw gymmeradwyo unrhyw ufuddod o eiddo pechadur; tra fyddo heb dderbyn y cymmod, fel pe bai ynddo ryw hawdd-garwch. Y mae yr apostol yn dywedyd am gynnifer ag y fydd o weithredoedd y ddeddf, Dan felldith y maent. Gal. 3, 10. Byddent gyftal ag y byddont, ni ddichon Duw eu cymmeradwyo. Ond heblaw hynny, 2. Y mae gweithredoedd dyn ar y goreu yn amherffaith. Canys nid oes neb cyfiawn, nac oes un. Rhuf. 3, 10. Ac ni ddichon cyfraith anghyfaewidiol Jehovah gymmeradwyo gwaith neb oddi eithr ei fod yn berffaith gwbl. Pe byddai y fath beth ag i ddyn gael ei gyfiawnhau heb fod ganddo gyfiawnder, a allai ei ddadleu ger bron gorfedd Duw, ni byddai y ddedryd yn ol gwirionedd. Y mae Duw ei hun, wrth gyhoeddi ei enw, wedi dywedyd na bydd iddo gyfrif yr anwir yn gyfiawn. Eccl. 34, 7. 3. Pe byddent yn berffaith ni allent byth fod yn iawn am bechod. Y mae dyn, bob amser, dan rwyman i ufuddhau i'w Greawdwr, i eitha ei gyrhaeddiadau. Ac y mae yn ddi-amheuaol, nad yw yn bosibl i neb, trwy gyfiawnu yn unig yr hyn fydd ddyledus oddiwrtho yn bresennol, roddi iawn am yr hyn oedd allan o'i le mewn amser a aeth heibio. 4. Trwy 'r ddeddf y mae adnabod pechod. Rhuf. 3, 20. Gwaith y ddeddf, mewn perthynas i bechadur, yw dangos ei fod yn euog. Am hynny ynsydrwydd fyddai i neb ddisgwil cael ei gyfiawnhau trwyddi. Hi a ddaeth i mewn fel yr amlhai y camwedd. Rhuf. 5, 20. hi gafodd ei hamlygu i ddyn, ar ol y cwmp, yn un peth, i ddwyn ei bechod yn fwy i'r amlwg. 5. Y mae y ddeddf yn peri digofaint. Rhuf. 4, 15. Yn lle dangos pa fodd y mae i bechadur euog i gael maddeuant, a hawl i fywyd, y mae yn amlygu digofaint Duw yn erbyn pob trosedd ac an-ufudd-dod. 6. Y mae Cyfiawnhad yn hollol o ras. Tit. 3, 7. Ac os o ras nid o weithredoedd mwyach. Rhuf. 11, 6. 7. Y mae y ffordd a drefnodd Duw i gyfiawnhau pechadur, yn cau allan ymfroft. Rhuf. 3, 26, 27. Ond y mae yr apostol yn dangos yn eglur mai nid deddf gweithredoedd ond deddf fydd fydd yn cau allan orfoledd. 8. Y mae y gwrth-ddadleuon oeddid yn godi yn erbyn athrawiaeth Paul yn dangos nad oedd yr apostol ddim yn dal allan fod pechadur yn cael ei gyfiawnhau trwy ei ufudd-dod personol i'r gyfraith. Yr oedd rhai yn barod i gasglu oddiwrth ei athrawiaeth ei fod yn gwneuthur y ddeddf yn ddi rym. Rhuf. 3, 31. Ac fe debygid fod yr apostol ei hun yn golygu rhai yn barod i feddwl fod ei athrawiaeth yn rhoddi canlondid i fyw yn wastad mewn pechod. Rhuf. 6, 1. Pwy feddylasai am y fath wrthddadleuon yn ei erbyn pe buasai

yn gosod allan fod cyd-ymffurfiaid a'r gyfraith yn angenrheidiol fel ammod cyfiawnhad? 9. Y mae yr ysgrhythrau yn dangos fod pechadur yn cael ei gyfiawnhau trwy waed Crist. Rhuf. 5, 9. Bydd i hyn gael ei ystyried yn swy manwyl fel yr elom ym mlaen. Ond ni allwn yn bresennol, megis ar y ffordd, ddal sylw fod yr apostol yn dywedyd, Os o'r ddeddf y mae cyfiawnder, yna y bu Crist farw yn ofer. Gal. 2, 21. Pe buasai possibl rwydd i bechadur i gael ei gyfiawnhau trwy unrhyw weithred neu weithredoedd o'i eiddo ei hun, ni buasai un angenrheidrwydd i unig-anedig Fab Duw i ddioddef tlodi, gwaradwyddiadau, cystuddiau a marwolaeth.

Ond nid yw ddim yn ddigon i ni wybod fod yr ysgrhythrau yn ein dysgu i ymwrthod a gweithredoedd y ddeddf, fel haeddiannol achos cyfiawnhad: eithr y mae yn angenrheidiol i ni ddal sylw ymhellach fod cyd-ymffurfiaid a'r ddeddf foefol yn cael ei gau allan, yn gyfial a gweithredoedd y gyfraith seremoniol. Ymddengys hyn wrth ystyried, 1. Fod yr apostol yn arfer y gair *annuwiol* a'r geiriau yn *hwn* *nid yw yn gweithio*, yn yr un ystyr. Rhuf. 4, 5. Ond y mae yn ddi-ddadl fod troseddwr o'r gyfraith foefol mor deilwng i gael ei alw yn annuwiol a'r hwn a fyddo yn fyrr o ateb i ofyniadau y gyfraith seremoniol. 2. Y mae *geiriau cyffredinol* yn cael eu harfer yn y rhannau o'r ysgrhythr ag sydd yn son am gyfiawnhad pechadur heb weithredoedd y ddeddf. Y geiriau a arferir yn swya cyffredinol, yn y llythyrau at y Rhufeiniaid a'r Galatiaid ydynt *Heb weithredoedd y ddeddf*: heb gyfyngu at ryw ddeddf yn swy neillduol na'i gilydd. Ac yr ydym yn cael fod Duw yn cyfrif cyfiawnder, neu yn cyfiawnhau, heb weithredoedd. Rhuf. 4, 6. Ni byddai hyn ddim yn wirionedd pe byddai pechadur yn cael ei gyfiawnhau ar gyfrif ei ufudd-dod i'r ddeddf foefol, er nad oblegid ei gyd-ymffurfiaid a gofyniadau'r gyfraith seremoniol. A phan oedd yr Juddewon yn ceisio cael eu cyfiawnhau trwy weithredoedd y ddeddf, y mae yr apostol yn dywedyd eu bod yn ceisio gosod eu *cyfiawnder eu hunain*. Rhuf. 10, 4. Ymma y mae geiriau yn cael eu harfer ag sydd yn cymmeryd i mewn beth bynnag a allasent hwy ei olygu fel cyfiawnder o'u heiddo eu hunain, heb ei gyfyngu at eu diwydrwydd i gyfiawnu yr hyn a ofynai y ddeddf seremoniol. 3. Un o resymmau yr apostol yn erbyn cyfiawnhad trwy'r ddeddf yw o ran mai trwyddi y mae adnabod pechod. Rhuf. 3, 20. Ond y mae yn ddi-ddadl fod y gyfraith foefol yn dangos pechod. Rhuf. 7, 7. Yn ganlynol nid oes dim cyfiawnhad trwyddi. 4. Y mae y cyfiawnhad heb weithredoedd y mae yr apostol yn dadleu trosto, yn cau allan ymffroft. Rhuf. 3, 26, 28. Ond ai gawn fod yr Juddewon mor barod i ymffroftio yn en daioni moefol, ag oeddynt i ymorfoleddu yn eu hufudd-dod seremoniol. Luc 18, 11.

Rhuf. 2, 22, 23. 5. Y mae yr apostol yn dangos mai trofedd o'r gyfraith foefol yw yr achos paham na ddichon dyn gael ei gyfiawnhau trwy weithredoedd y ddeddf. Rhuf. 3, 9, 20. Ie, y mae yn eglur, debygid, i bob un a ddarlleno'r llythyr at y Rhufeiniaid mai am y gyfraith foefol, yn swya neillduol, y mae yr apostol yn son o ddechreu'r llythyr, hyd at y manau y mae yn dywedyd nad oes dim cyfiawnhad trwy weithredoedd y ddeddf.

Y mae yn wir fod yr apostol Jago yn dywedyd mai trwy weithredoedd y cyfiawnheir dyn, ac nid trwy ffydd yn unig. Jag. 2, 24. a bod Abraham a Rahab wedi eu cyfiawnhau o weithredoedd. adn. 21, 25. Ymma ni's gallwn lai na sylwi, 1. Fod Paul a Jago dan arweiniad yr un Yspryd y gwirionedd. Oblegid hynny y mae yn sicr nad ydynt ddim yn gwrth-ddywedyd eu gilydd. 2. Rhaid addef, gan hynny, fod Jago yn arfer naill a'i y gair ffydd neu y gair cyfiawnhau mewn ystyr wahanol oddi wrth yr hyn y maent yn arwyddocau yn ysgrifenedau Paul. Pe amgen, byddai y naill apostol yn tynnu i lawr adeiladaeth y llall. 3. Fe debygid, gan hynny, fod Jago yn arfer y gair cyfiawnhau i arwyddocau amlygiad o gyfiawnhad. Y mae ein Harglwydd yn arfer y gair yn yr un ystyr, pan y mae yn dywedyd, Wrth dy eiriau y'th gyfiawnheir. Mat. 12, 37. Y mae gweithredoedd yn cyfiawnhau, trwy eu bod, fel tyfion, yn dangos bod achos un yn dda. Os ystyriwn pa fodd y mae dyn yn cael ei gyfiawnhau mewn llys gwladol, y mae yn amlwg mai daioni ei achos fydd yn ei gyfiawnhau: ond nid amhriodol fyddai dywedyd hefyd, fod y tyfion a amlygasant fod ei achos yn dda, wedi ei gyfiawnhau. Felly y mae dyn yn cael ei gyfiawnhau heb weithredoedd, fel y mae Paul yn dywedyd. Ond y mae gweithredoedd yn amlygu fod ganddo wir ffydd, ac felly ei fod wedi ei gyfiawnhau. Mai yn yr ystyr ymma yr oedd yr apostol yn son am gyfiawnhad trwy weithredoedd, a ymddengys oddi wrth ei eiriau ei hun. adn. 18. Dangos i mi dy ffydd di heb dy weithredoedd, minneu, trwy fy ngweithredoedd a ddangosaf i ti fy ffydd innu. Ac wrth son am Abraham yn cael ei gyfiawnhau pan offrymmodd efe Isaac ei fab ar yr allor. adn. 21. Y mae yn ddi-ddadl na allasai yr apostol feddwl dim yn rhagor na bod ufudd-dod Abraham yn amlygu ei fod wedi ei gyfiawnhau. O herwydd yr ydym yn cael hanes i Abraham gredu i Dduw, ac i hynny gael ei gyfrif iddo yn gyfiawnder, amryw o flynyddau cyn iddo ddangos ei barodrwydd i aberthu ei fab, ar orchymmyn Duw. Gen. 15, 6. Ac y mae yr apostol wedi dal sylw fod hyn wedi cymmeryd lle tra yr oedd etto yn y di-enwaediad. Rhuf. 4, 10, 11.

II. Y mae yr ysgrifthyrr yn dangos, nid yn unig, nad yw pechadur ddim yn cael ei gyfiawnhau, ar gyfrif unrbyw ddaioni u'i eiddo ei hun, ond hefyd, mai cyf-

iaiwnder yr Arglwydd Jezu yw sylfaen, neu baiddiannol achos ei gyfiawnder. Nid oedd y gwirionedd pwyfig hwn ddim yn an-adnabyddus i eglwys Dduw dan yr hen Destament. Oblegid hynny y mae Jeremi, wrth rag-synegi y byddai i Flaguryn cyfiawn gael ei gyfodi i Ddafydd, yndywedyd, Hyn fydd ei enw, ar yr hwn y gelwir ef, Yr Arglwydd ein cyfiawnder. Jer. 23, 5, 6. Ac y mae yn hollol deilwng o'r enw, o herwydd ei waith, yn ol yr hyn a synegodd Gabriel i Ddaniel, oedd i ddibennu camwedd, felio pechodau, gwneuthur cymmod dros anwiredd, a dwyn cyfiawnder tragywyddol. Dan. 9, 24. Yr oedd gan yr efangylaidd brophwyd Esay olwg eglur ar y pwngc hwn pan y dywedai, Yn ddiau (medd un) yn yr Arglwydd y mae i mi gyfiawnder a nerth: yn yr Arglwydd y cyfiawnheir, ac yr ymogonedda holl had Israel. Es. 45, 24, 25. Os edrychwn i'r Testament newydd, ni gawn weled yr athrawiaeth werthfawr hon wedi ei gosod allan mewn iaith mor eglur ag un gwirionedd a wyddom am dano. Y mae Paul yn dywedyd, mewn geiriau amlwg fod Crist Jezu wedi ei wneuthur i ni gan Dduw yn Gyfiawnder. 1 Cor. 1, 30. Mewn man arall, Crist yw diwedd y ddeddf er cyfiawnder i bob un fydd yn credu. Rhuf. 10, 4. A thrachefn, Trwy hwn y cyfiawnheir pob un fydd yn credu. Aft. 13, 39. Ac er ei fod yn tyfiolaethu fod cyfiawnhad trwy ras, etto y mae yn dywedyd ei fod trwy 'r prynedigaeth fydd ynglirif Jezu. Rhuf. 3, 24. Unwaith ymhellach, Yr hwn nid adnabu bechod a wnaeth efe yn bechod drosom ni, fel yn gwnelid ni yn gyfiawnder Daw ynddo ef. 2 Cor. 5, 21. Fe debygid na ddichon neb, lai na gweled yr athrawiaeth o gyfiawnhad trwy gyfiawnder Crist, mor oleu yn yr ysgrythyrau a grybwyllwyd, a'r cyffelyb, fel nad oes un angenrheidrwydd i wneuthur sylwiadau neillduol arnynt. Ond fel na byddo i ni ymfoddloni ar swm geiriau, ni gawn ymosyn Ym mha beth y mae Cyfiawnder y'r Arglwydd Jezu yn gynnwysedig. Ymma y mae yr ysgrythyrau sanctaidd yn ein cyfarwyddo i ddal sylw ar ddau beth. 1. Y mae pechadur yn cael ei gyfiawnhau trwy ufudd-dod yr Arglwydd Jezu. Y mae yr apostol yn dywedyd mai trwy gyfiawnder un y daeth y dawn ar bob dyn i gyfiawnhad bywyd. Rhuf. 5, 18. ac mai trwy ufudd-dod un y gwneir llawer yn gyfiawn. adn. 19. Y mae yn sicr fod y geiriau cyfiawnder un ac ufudd-dod un, ymma, yn arwyddocau yr un peth. Pan feddylion am gyfiawnder yr ydym yn golygu cyd-ymffurfiad a rhyw gyfraith. Felly, pan ydym yn son am gyfiawnder Crist yr ydym yn golygu y daioni moesol fydd yn gynnwysedig yn ei ufudd-dod perffaith i ofyniadau 'r gyfraith. Yr oedd yn angenrheidiol i'r machniydd i ufuddhau dros neu yn lle pechadur, cyn y gallasai y troseddwr gael hawl i fywyd tragywyddol: o herwydd i ufudd-dod y mae y gyfraith yn addaw bywyd. Y dyn a wna y

pethau hyn a fydd byw ynddynt. Gal. 3, 12. Yr oedd dioddefiadau Crist i ddiogelu ei bobl rhag y gofp i ba un yr oeddynt, fel trofeddwyr, yn agored. Ond ei ufudd-dod fydd yn rhoddi iddynt hawl i gael eu derchafu i'r orfedd-faingc, ac i deyrnasu mewn bywyd. Y mae yn wir, fod ymddarostyngiad gwir-foddol yr Arglwydd Jesu i ddioddefiadau a marwolaeth, yn ol ewyllys ei Dad, yn rhan neillduol o'i ufudd-dod. Yr oedd yn doddi ei einioes i lawr, yn ol y gorchymmyn a gawfai gan ei Dad. Joan 10, 17, 18. gan fod yn ufudd hyd angyng, i.e., angyng 'r groes. Phil. 2, 8. Gwel hefyd, Pſal. 40, 6, 8. Heb. 5, 8. 2. Y mae yr euog yn cael ei gyfiawnhau trwy *waed* Crist. Rhuf. 5, 9. Y mae yn cyfiawnhau llawer, trwy ei wybodaeth, am ei fod wedi dwyn eu hanwireddau. Ef. 53, 11. Oblegid hynny y mae gan y gwaredigion le i ddywedyd, Trwy ei gleisiau ef yr iachawyd ni. adn. 5. Yn yr hwn y mae i ni bryn-edigaeth, *trwy ei waed ef*, sef maddeuant pechodau yn ol cyfoeth ei ras ef. Eph. 1, 7. Fel hyn ni welwn nad oes un ffordd i bechadur gael ei gyfiawnhau ond yn unig ar gyfrif ufudd-dod a ddioddefiadau yr Arglwydd Jesu. Ond gan nad yw pawb ddim yn cael eu cyfiawnhau y mae o neillduol bwys i ni ystyried,

III. *Pa fodd y mae dyn yn cael hawl i'r cyfiawnder gogoneddus bawn?* Wrth edrych i air y gwirionedd ni gawn, 1. Fod Duw yn cyfrif cyfiawnder. 2. Fod cyfiawnhad trwy ffydd. Y mae y pethau hyn yn haeddu eu hystyried yn fanwyl. Ni gawn, gan hynny, ddal sylw,

I. *Fod yr Holl-alluog yn cyfrif cyfiawnder i bechadur.* Y mae yr apostol yn dywedyd fod Dafydd yn datgan dedwyddwch y dyn y mae Duw yn *cyfrif* cyfiawnder iddo, heb weithredoedd. Rhuf. 4, 6. Y mae y gair cyfrif weithiau yn arwyddocau trosglwyddo yr hyn a berthyn i un fel y byddo iddo gael ei ystyried fel eiddo un arall. Pan oedd Paul yn dywedyd wrth Philemon mewn perthynas i Onesimus, Os gwnaeth efe ddim cam a thi, neu os yw yn dy ddyled, *cyfrif* hynny arnaf fi. Phil. 18. y mae yn ceisio ganddo i drosglwyddo y dyled oddiwrth yr hwn a fuasai gynt yn was anfuddiol, fel na byddai dim i'w ofyn i Onesimus, ond y byddai Paul dan rwymau i'w dalu. adn. 19. Felly ymma wrth gyfrifiad o Gyfiawnder Crist y mae i ni ddeall, 1. Ei fod yn cael ei roddi gan Dduw i bechadur, neu yn cael ei dderbyn drosto, yn lle y cyfiawnder a ddylai fod ganddo ei hun. 2. Bod yr Holl-alluog, mewn canlyniad i hyn, yn ymddwyn tu ag atto fel un cyfiawn. Y mae y pechadur yn cael ei ddiogelu rhag y gofp a haeddodd ei drofedd, ac yn cael hawl i fywyd tragywyddol fel pe buasai ganddo gyfiawnder o'i eiddo ei hunan.

Tu ag at weled fod digonol sail i gyfiawnder Crist gael ei gyfrif, yn y modd hyn, i'w bobl, ni allwn ystyried y berthynas fydd rhwng Crist a'i

eiddo, fel eu Machniydd. Ar Destament gwell, o hynny y gwnaethpwyd Jesu yn fachniydd. Heb. 7, 22. Tu ag at ddeall hyn ni allwn ddal sylw, i. Iddo, mewn modd gwirfoddol ymrwymo i ufuddhau a dioddef dros ei bobl. Yna y dywedodd, Wele fi yn dyfod i wneuthur dy ewyllys di o Dduw. Heb. 10, 9. 2. Yr oedd yn ddigonol i ateb i'w ymrwymadau, fel nad qedd dim lle i ddwyfol gyfiawnder gael un mesur o gam trwy ei fachniaeth. Gofodaist gymmorth ar un cadarn. Psal. 89, 19. Nid oedd dim dyled arno ei hun, fel na allai wneuthur i synu yr hyn a ofynnid oddiwrth ei bobl. 3. Yr oedd yr hyn ag oedd yn addaw ei dalu yn eiddo iddo ei hunan. Yr oedd ganddo feddiant i ddodi ei einioes i lawr. Joan 10, 18. Eitha rhyfyg fuasai i ddyn nag angel arfer y fath eiriau. 4. Cafodd ei dderbyn, fel machniydd gan y Tad. Fe ddywed yr apostol iddo roddi ei hun drosom ni yn offrw m ac yn aberth i Dduw o arogl peraidd. Eph. 5, 2. Oddiwrth yr amrywiol bethau hyn y mae yn tarddu yn naturiol, 5. Fod yr Arglwydd Jesu wedi ufuddhau a dioddef yn lle ei bobl; ac oblegid hynny fod yn gyfiawn i hyn gael ei ofod i'w cyfrif hwynt, ac i Dduw ymddwyn tu ag attynt fel rhai cyfiawn. Galleid cael rhagor o oleuni ar y pwngc hwn, pe buafem yn cymmeryd golwg ar y modd y mae Adda a Christ yn cael eu cydmaru. Megis trwy anufudd-dod un dyn y gwnaethpwyd llawer yn bechaduriaid, felly trwy ufudd-dod un y gwneir llawer yn gyfiawn. Rhuf. 5, 19. Ond rhag ymhelaethu yn ormodol, bydd i hynny, yn bresennol i gael ei adael heibio. Ac ni gawn fryfio i ddal sylw,

II. *Fod pechadur yn cael ei gyfiawnhau trwy ffydd.* Y mae hyn yn cael ei amlygu, drachefn a thrachefn, mewn amrywiol rannau o'r Testament newydd. Y mae yr apostol yn dywedyd, fod cyfiawnder Duw, yr hon fydd trwy ffydd Jesu Grist, i bawb ac ar bawb a gredant. Rhuf. 3, 22. a bod Duw yn gyfiawn, ac yn cyfiawnhau y neb fydd o ffydd Jesu. adn. 26. ac am hynny, y mae yn cyfrif mai trwy ffydd y cyfiawnheir dyn heb weithredoedd y ddeddf. adn. 28. Ac yn Gal. 1, 16. a Phil. 3, 9. ni gawn y gwirionedd hwn wedi ei roddi ar lawr ddwy waith yn yr un adnodau. Gwel hefyd, Rhuf. 5, 1. 10, 4. Gal. 3, 8, 11, 24. Y mae mynych ail adroddiad o'r un athrawiaeth yn dangos ei bod o neillduol bwys a chanlyniad. Y mae yn angenrheidiol, gan hynny, i ni arferyd y manyldra mwyaf tu ag at gael golygiadau cyson ar wirionedd o gymmaint pwys. Ac fel na byddom yn ymfoddloni i ddywedyd geiriau heb ddeall eu harwyddocad, ni gawn ymosyn,

1. *Beithyw'r ffydd trwy ba un y mae pechadur yn cael ei gyfiawnhau?* Heb amcanu cymmeryd golwg, yn bresennol, ar amrywiol arwyddocad y gair *ffydd*, fel y mae yn cael ei arfer yn yr ysgrhythrau, ni allwn ddal sylw

mai wrth ffydd gyfiawnhadol yr ydym yn deall Gwaith yr enaid yn derbyn Crist a'i gyfiawnder, neu yn ymddiried yn ufudd-dod a ddioddefiadau'r Cyfryngwr fel yr unig ddigonol haeddiannol achos o gyfiawnhad, pechadur euog. Y mae yn wir nad oes neb yn dyfod i ymddiried, yn y modd hyn yn yr Arglwydd Jesu, hyd oni byddo, yn gyntaf, wedi ei argyhoeddi o'i bechod a'i drueni, ac wedi gweled gogoniant y gwaredwr, ac addarwydd y waredigaeth a amlygir yn yr efengyl. Y mae yn wir hefyd mai nid ffydd farw, ond ffydd yn gweithio trwy gariad, yw ffydd etholedigion Duw. Eithr y mae yn eglur mai derbyniad o gyfiawnder Crist ac ymddiried ynddo yw'r ffydd wrth yr hon y mae cyfiawnhad yn gyflwynedig. Canys y mae derbyn Crist, a chredu yn ei enw yn cael eu harfer fel geiriau o'r un arwyddocad. Joan 1, 12. Pan y mae yr efengyl yn datguddio cyfiawnder Duw. Rhuf. 1, 17. Y mae y rhai a gyfiawnheir yn *derbyn* lliosgrwydd o ras ac o ddawn cyfiawnder. Rhuf. 5, 17. Ac y mae y rhai a gredant yddo ef yn *derbyn* maddeuant pechodau, trwy ei enw ef. Act. 10, 43. A phan y mae yr apostol yn son am gyfiawnhad trwy waed Crist. Rhuf. 5, 9. ac am ffydd yn ei waed ef. Pen. 3, 25. y mae yn anhawdd i ddychmygu beth a allasai feddwl os nad oedd yn golygu bod yr enaid yn cael ei ddwyn i adeiladu ei hyder am gymmeradwyaeth gyd a Duw, ar haeddiant yr aberth a offrymmwyd ar Galfaria. Oddiwrth y pethau hyn y canlyn,

2. *Nad ffydd yw'r cyfiawnder ar gyfrif pa un y mae pechadur yn cael ei gyfiawnhau.* 1. Y mae'r cyfiawnder hwn yn cael ei wahaniaethu oddiwrth ffydd mewn amrywiol ysgrythyrau. Gan fod cyfiawnder Duw yn cael ei ddatguddio i ffydd. Rhuf. 1, 17. a chan mai gwaith ffydd yw derbyn dawn cyfiawnder. Rhuf. 5, 17. Y mae yn eglur fod gwahaniaeth rhwng ffydd, yr hon, sydd yn derbyn, a'r cyfiawnder yr hwn a ddatguddir iddi, ac a dderbynir ganddi. Felly pan y mae yr apostol yn dywedyd fod cyfiawnder Duw i bawb, ac ar bawb a gredant. Rhuf. 3, 22. y mae yn sicr ei fod yn rhoddi lle i ni edrych ar gyfiawnder Duw yn rhy beth gwahanol oddiwrth gredu. A phan y mae yn Son, mewn man arall, am gyfiawnder, yr hwn sydd o Dduw trwy ffydd. Phil. 3, 9. y mae yn rhoddi i ni le i sylwi ar yr un gwahaniaeth. 2. Y mae cyfiawnhad trwy ffydd a chynawnhad trwy weithredoedd yn cael eu gosod mewn cyferbyniad i'w gilydd. I'r neb nid yw yn gweithio, ond yn credu yn yr hwn sydd yn cyfiawnhau yr annuwiol, &c. Rhuf. 4, 5. Ond pe byddai yr annuwiol yn cael ei gyfiawnhau am neu ar gyfrif ei ffydd, fel achos haeddiannol, byddai cyfiawnhad o weithredoedd. O herwydd y mae yr hwn sydd yn credu yn ufuddhau i orchymyn Duw. 1 Joan 3, 23. A hyn, medd ein Harglwydd, yw gwaith Duw, credu o honoch yn yr hwn a an-

fonodd efe. Joan 6, 29. 3. Y mae ffydd yn amherffaith. Yr oedd yr apostolion yn gweddio ar Grist i chwanegu eu ffydd. Luc 17, 5. Ac y mae Paul yn diolch i Dduw am fod ffydd y Thessalonïaid yn mawr gynnyddu. 2 Theff. 1, 3. Yn awr, gan fod barn Duw yn ol gwirionedd. Rhuf. 2, 2. y mae yn amhosibl iddo edrych ar ffydd amherffaith yn gyfiawnder. Ni ddichon yr hyn sydd yn amherffaith haeddu dim ar ei law; ac ni ddichon dyn ymorphwys arno na'i ddadleu ger bron ei orfedd. Heblaw hynny, pe ffydd fyddai cyfiawnder pechadur, byddai gan un gyfiawnder mwy a'r llall gyfiawnder llai perffaith, yn ol cryfder neu wendid ei ffydd, yn ganlynol, ni byddai ddim cymmaint o uniondeb i'w weled yn ymddugiad Duw tu ag at un, ag a fyddai yn ymddangos yn ei ymddugiad tu ag at arall. 4. Ufudd-dod yr ail Adda yw 'r cyfiawnder, trwy ba un y mae yr euog yn cael ei gyfiawrhau. Rhuf. 5, 19. fel y dangoswyd yn barod. Ac nid yw yr ysgrythyrau ddim yn son am ddau gyfiawnder tu ag at wneuthur i fynu haeddiannol achos cyfiawnhad pechadur. Fel hyn y mae yn amlwg nad yw dyn ddim yn cael ei gyfiawnhau am ei ffydd. Ond rhaid dal sylw etto,

3. *Fod yr ysgrythyrau yn son am ffydd yn cael ei chyfrif yn gyfiawnder.* Canys yr ydym yn dywedyd ddarfod cyfrif ffydd Abraham yn gyfiawnder. Rhuf. 4, 9. Ac i'r neb sydd yn credu yn yr hwn sydd yn cyfiawnhau yr annuwiol, ei ffydd ef a gyfrifir yn gyfiawnder. adn. 4. Gwel hefyd, Gal. 3, 6. Jag. 2, 23. Y mae yn ddi-ddadl fod y gair ffydd, yn y manau hyn, yn arwyddo naill a'i gwrthrych ffydd, neu ffydd ei hunan. Y mae yn wir fod gwrthrych gobaith yn cael ei alw yn obaith. Jer. 14, 8. 1 Tim. 1, 1. Heb. 6, 18. Ac y mae yn sicr fod gwrthrych osn yn myned tan yr enw osn. Gen. 31, 42, 53. Ef. 8, 10. Ac y mae yn wirionedd di-amheul mai gwrthrych ffydd yw cyfiawnder pechadur; fel y dangoswyd yn barod. Ond y mae gennym le i feddwl mai ffydd ei hunan, ac nid ei gwrthrych a feddylir, yn y manau y dywedir ei bod yn cael ei chyfrif yn gyfiawnder. O herwydd y mae cyfrifiad ffydd yn gyfiawnder, a chyfiawnhad trwy ffydd yn arwyddo yr un peth, fel yr ymddengys wrth gydmaru. Rhuf. 4, 22, 25. a Phen. 5, 1. Ac fe debygid mai gwaith Abraham yn credu a gyfrifwyd iddo yn gyfiawnder. Canys credodd Abraham i Dduw a chyfrifwyd iddo yn gyfiawnder. Rhuf. 4, 3. Ac y mae yn amlwg mai credu y byddai efe yn dad llawer o genhedloedd oedd y ffydd a gyfrifwyd iddo yn gyfiawnder. adn. 18, 22. Tu ag at ddeall y modd y mae ffydd yn cael ei chyfrif yn gyfiawnder ni allwn ddal sylw, 1. *Fod yr Holl-alluog yn adnabyddus o amrywiol bechodau dynol-ryw, yr un modd a phe baent wedi ei rhoddi ar lawr yn ei lyfr.* 2. Y mae cyfiawnder yr Arglwydd Jesu yn ddigonol sail i'r rhai a gant afael ynddo i gael eu

cyfiawnhau, pa mor aml bynnag a fyddo eu pechodau. 3. Trwy ffydd y mae pechadur yn dal gafael ar gyfiawnder Crist. 4. Y mae Duw yn sylwi ar yr hwn fydd yn credu, ac megis yn rhoddi yn ei lyfr, gyferbyn a'i bechodau, ei fod, er cymmaint ei lygredd, yn feddiannol ar hawl i gael ei gyfiawnhau, yn ol y dwyfol ofodiad. Y mae gan yr enaid bellach, hawl, ynghyfrif Duw, i faddeuant pechod, a gwynfydedigrwydd diddiwedd, yn gyftal a phe buasai wedi eu haeddu trwy ryw gyfiawnder o'i eiddo ei hun. Fel hyn ni welwn fod ffydd yn cael ei chyfrif yn gyfiawnder, nid trwy gael ei golygu fel haeddiannol achos cyfiawnhad, ond trwy gael ei gosod i gyfrif ei pherchennog, fel tyftiolaeth ei fod yn gyfiawn ar gyfrif cyfiawnder y cyfryngwr. Ni gawn ddyfod bellach i ystyried.

4. *Y priodoldeb o gyfiawnhad trwy ffydd.* Yr ydym wedi gwled yn barod fod cyfiawnhad yn deilliaw oddiwrth ewyllys da yr Holl-alluog yn unig. Canlyniad naturiol oddiwrth hyn ydyw, fod ganddo hawl i gyfrannu bywyd tragywyddol i'r neb a wnelo yn dda. Ond y mae Doethineb yn gyftal a Phen-arglwyddiaeth y Duw-dod i'w weled yn ei holl weithredoedd. Oblegid hynny, y mae rhyw addafrwydd, ynghyfrif Duw, i'r credadyn, yn hytrach na neb arall i gael ei gyfiawnhau, trwy gyfiawnder yr Arglwydd Jesu. Y mae yr hyn a gafodd ei ystyried yn barod yn dangos nad oes neb yn cael ei gyfiawnhau ar gyfrif un rhyw ardderchawgrwydd, fel achos haeddiannol, a ddichon fod yn ffydd ei hunan. Ond fe ymddengys fod yn weddus i gredadyn gael ei gyfiawnhau yn hytrach na neb arall, os ystyriwn y berthynas a Christ i ba un y mae dyn yn cael ei ddwyn trwy ffydd. Tu ag at ddeall hyn yn well ni allwn ddal sylw, 1. Fod y rhai fydd yn cael eu cyfiawnhau yn sefyll mewn rhyw berthynas neu undeb neillduol a Mab Duw. Y maent ynghrist. 1 Cor. 1, 30. Phil. 3, 9. a Christ ynddynt hwythau. Joan 15, 5. Y mae yr undeb hwn yn cael ei ofod allan, yn yr ysgrythyrau trwy amrywiol gyffelybiaethau. Y mae yn cael ei gydmaru i'r undeb fydd rhwng y winwydden a'r cangennau. Joan 15, 1, 2. rhwng y pen a'r aelodau. Col. 2, 19. rhwng y sylfaen a'r adeiladaeth. 1 Pet. 2, 4, 5. a rhwng gwyr a'u gwagedd. Eph. 5, 31, 32. 2. Trwy yr undeb hwn y mae enaid yn cael hawl i'r bendithion a dryforwyd ynghrist, ac ymhlith eraill i gyfiawnhad. Yr hwn y mae y Mab ganddo y mae y bywyd ganddo. 1 Joan 5, 12. Canys y mae Duw yn bendithio ei bobl a phob bendith ysprydol yn y nefolion leoedd ynghrist. Eph. 1, 3. ac yn eu gwneuthur yn gymmeradwy yn yr anwilyd. adn. 6. 3. Trwy ffydd y mae y berthynas rhwng Crist a phechadur yn cymmyrd lle. Y mae yr undeb am yr hwn yr ydym yn son, yn dyfod oddi amgylch trwy waith Crist yn rhoddi ei hun i'r enaid, a thrwy fod yr enaid yn gwneuthur derbyniad o hono, ac yn rhoddi ei

hun iddo, i gael ei achub trwyddo. A'r derbyniad hwn o Jesu Grist yw ffydd. Canys cynnifer ag a'i *derbyniafant ef*, efe a roddes iddynt allu i fod yn feibion i Dduw, fel i'r sawl a *gredant* yn ei enw ef. Joan 1, 12. 4. Y mae yn tarddu yn naturiol oddiwrth y pethau hyn, fod Duw wrth gyfiawnhau pechadur yn ei ystyried ac yn ymddwyn tu ag atto fel creadur rhesymmol. Nid yw yn edrych ar neb yn feddiannol ar hawl i gyfiawnder Crist, ond y rhai sydd mewn undeb ag ef. Ac nid oes neb yn cael eu golygu mewn undeb a Christ, ond y rhai sydd felly trwy weithred o'u heiddo eu hunain.

I benderfynu, ni gawn sylwi ar ychydig o'r gwerf buddiol sydd i'w dysgu oddiwrth yr hyn a gafodd ei ystyried. 1. Y mae yr efengyl yn werthfawr ac yn haeddu pob derbyniad. Pan y mae'r gyfraith, yr hon sydd yn wan trwy'r cnawd. Rhuf. 8, 3. ac yn weinidogaeth anghen a dam-nedigaeth i drofoddwr, yn ogoneddus, y mae gweinidogaeth cyfiawnder yn rhagori mewn gogoniant. 2 Cor. 3, 7, 9. Ynddi hi y dagguddir cyfiawnder Duw o ffydd i ffydd. Rhuf. 1, 17. Ymma yr amlygir pa fodd y mae i bēchadur euog gael ei gyfiawnhau, yn ol trefn a gosodiad y Duw-dod. 2. Mawr yw ymfydrwydd a pherigl y rhai sydd yn ymofyn am gyfiawnhad trwy eu gweithredoedd eu hunain. Pan oedd Israel yn ceisio cyrhaeddyd deddf cyfiawnder, trwy weithredoedd y ddeddf, ni wnaethant ond tramgwyddo wrth y maen tramgwydd, heb gael mwynhad o'r hyn oeddynt yn ymofyn am dano. Rhuf. 9, 31, 32. 3. Y mae gogoniant Duw yn llewyrchu yn wyneb Jesu Grist. 2 Cor. 4, 6. Yn yr athrawiaeth hon ni welwn ogoniant gras, a chyfiawnder y Duw-dod. Eph. 1, 6. Rhuf. 3, 26. Ymma hefyd ni a welwn ddoethineb anchwiliadwy yn trefnu ffordd i ras a chyfiawnder i gyd-weithredu: yn cadarnhau y ddeddf. Rhuf. 3, 31. ac yn cau allan ymfrost. adn. 27. 4. Y mae Jesu Grist yn dra gwerthfawr i gydwybod archolledig. Y mae y maddeuant a'r bywyd tragywyddol, sydd trwyddo, yn fwy gwerthfawr na'r bywyd i'r rhai a brofiant farn angen yn eu cyflwr eu hunain. 5. Nid oes neb yn cael eu cyfiawnhau cyn eu bod yn credu yn Jesu Grist. Y mae yn wir fod Duw, yr cyn er oelloedd wedi arfaethu cyfiawnhau pechaduriaid: ond y mae yn fôr ei fod hefyd, er tragywyddoldeb, wedi bwriadu eu gogoneddu. Ond gan fod gwahaniaeth rhwng arfaeth Duw, a'i waith yn dwyn i ben ei amcanion, y mae yr ysgrythyrau, yn gyffredinol, yn son am gyfiawnhad *trwy ffydd*: yn ganlynol nid yw ddim yn cymmeryd lle yn flaenorol i ffydd. Y mae geiriau yr apostol, ar y pen hwn, yn deilwng o sylw. Ninnau hefyd a gredasom ynghrist Jesu, fel y'n cyfiawnhaer trwy ffydd Crist. Gal. 2, 16. 6. Y mae yn angenrheidiol i bawb i brofi eu hunain, a ydynt yn y ffydd. 2 Cor. 13, 5. Nid oes ffydd gan bawb.

Am hynny dylai y rhai fydd yn meddwl eu bod yn credu, fynych gofio geiriau Crist wrth ei ddisgyblion, A ydych chwi yn awr yn credu. Joan 16, 31. A bydded i bawb fydd yn meddiannu fydd gydnabod mai rhodd Duw ydyw. Eph. 2, 8.

II. MABWYSIAD.

ER fod gan holl ddynol-ryw le i ofyn, Onid un Tad fydd i ni oll? Onid un Duw a'n creodd? Mal. 2, 10. ac er fod gan bawb sail i ddywedyd, Ei hiliogaeth ef ydym ni, oblegid ynddo ef yr ydym yn byw, yn symmud, ac yn bod. Act. 17, 28. y mae holl hiliogaeth Adda, wrth naturiaeth, yn blant digofaint. Eph. 2, 3. ac o ran eu hymarferiadau, yn blant anufudd-dod, adn. 2. Am hynny, pan oedd yr Juddewon yn honni perthynas neillduol a Jehofah, ac yn dywedyd, Un tad fydd gennym ni fef Duw. Joan 8, 41. fe ddywedodd yr Arglwydd Jesu wrthynt, O'ch tad diafol yr ydych chwi. adn. 44. Ond y mae yr Holl-alluog wedi gweled bod yn dda i raglunio y rhai a ragwybu i fod yn unfurf a delw ei anwyl fab, fel y byddai efe yn gyntaf-anedig ymmhlith brodyr lawer. Rhuf. 8, 29. Mewn canlyniad i hyn y mae rhai ag nad oeddynt yn bobl i'r Arglwydd yn cael eu galw yn feibion i'r Duw byw. Rhuf. 9, 26.

Y mae yn wir fod swyddogion gwladol, oblegid y llywodraeth fydd ganddynt ar eu cyd-greaduriaid yn cael eu galw yn feibion y Goruchaf. Psal. 82, 6. Y mae yr Arglwydd Jesu hefyd, mewn ystyr briodol iddo ei hunan, yn cael ei gyfenwi yn Fab Duw, mewn amrywiol fannau. Mat. 3, 17. 17, 5. Heb. 1, 5. Ond i fyned heibio i hyn, ni allwn ddal sylw fed y Duwiolion yn fynych yn cael eu galw yn feibion a merched, ac yn blant i'r Holl-alluog, Joan 1, 12. Gal. 3, 26. 2 Cor. 6, 18. i Joan 3, 2. Y maent yn cael eu galw felly ar ddwy ystyriaeth. Y mae yr enw weithiau yn cael ei roddi iddynt oblegid eu bod wedi eu geni o Dduw. Joan 1, 13. 3, 3, 5. i Joan 3, 9. Y maent wedi eu gwneuthur yn gyfrannogion o'r duwiol anian. 2 Pet. 1, 4. Bryd arall y mae yn cael ei briodoli iddynt o herwydd eu bod wedi derbyn y mabwysiad. Gal. 4, 5. Hynny yw, Y maent wedi cael eu cymmeryd i deulu Duw, lle mae rhagorfreintiau plant yn perthyn iddynt, a dyledswyddau plant yn orphwysedig arhynt.

Y mae y gair *Mabwysiad*, fel y mae yn cael ei arfer yn yr ysgrythyrau, yn arwyddocau amrywiol bethau. Y mae Paul yn ei arfer i dded allan

ragoriaeth yr Juddewon ar y cenhedloedd, tan oruchwiliaeth Moses, o ran eu bod wedi eu cymmeryd, fel cenedl, i allanol berthynas gyfammodol a Duw. Eiddo y rhai yw y Mabwysiad. Rhuf. 9, 4. Yr oedd pobl Israel wedi eu cymmeryd i fod yn eglwys weledig i Dduw: yr oeddynt tan ei lywodraeth neillduol: ac yn mwynhau ei air ei ordinhadau, ac amrywiol ragorfreintiau eraill. Oblegid hynny y mae Moses yn dywedyd wrthynt, Plant ydych chwi i'r Arglwydd eich Duw. Deut. 14, 1. Gwel hefyd, Ecf. 4, 22. Jer. 31, 9. Y mae yr apostol yn arfer y gair, mewn man arall, i arwyddocau helaethrwydd rhagorfreintiau eglwys Dduw dan y testament newydd. Dan yr oruchwiliaeth Juddewig yr oedd yr etifedd yn fachgen, heb ddim rhagoriaeth rhyngddo a gwas, dan ymgeleddwyr a llywodraethwyr. Gal. 4, 1, 2. Ond y mae Mab Duw wedi ei ddanfôn, ynghyflawnder yr amser, i brynu y rhai oedd tan y ddeddf, fel y byddai iddynt gael derbyn y Mabwysiad. adn. 4, 5. Bryd arall y mae yr apostol, wrth arfer y gair Mabwysiad, yn golygu y duwiolion yn cyflawn fwynhau y breintiau fydd yn deilliaw oddiwrth eu perthynas a Duw. Gan ddisgwyl y Mabwysiad, sef prynedigaeith ein corph. Rhuf. 8, 23. Yn nydd yr adgyfodiad, ac nid yn gynt, y bydd y duwiolion wedi dyfod i'r mwynhad o'r holl ragorfreintiau fydd yn cael eu diogelu iddynt trwy gael eu cymmeryd i deulu Duw. Ond heb ymhelaethu ar y pethau hyn y mae y gair Mabwysiad yn arwyddo Gwaith Duw yn cymmeryd i'w deulu y rhai fydd yn credu yn Jesu Grist, gan eu galw yn blant iddo ei hun, a rhoddi iddynt hawl i'r etifeddiaeth, yn y mwynhad o'r hon y byddant yn ddedwydd i bob tragywyddoldeb. Wrth ymdrin a'r rhagorfreint ogonedus hon ni gawn ddal sylw ar rai pethau angenrheidiol i'w hyfstyried er mwyn deall ym mha bethau y mae yn gynnwysedig. Wedi hynny, ni gawn gymmeryd golwg ar ychydig o'r bendithion i ba rai y mae yn rhoddi hawl.

I. *Ni gawn gwneuthur rhai sylwiadau a allant fod yn fuddiol i'n cynnorthwyo i ddeall natur Mabwysiad.* 1. Yr oedd yn beth cyffredin iawn ymmblyth y Rhufeiniaid, yn nyddiau yr apostolion, i rai a fyddai yn ddi blant, gymmeryd trwy eu cyd-syniad eu hunain, y cyfryw a hoffent, i'w teuluoedd, i fod yn yr un sefyllfa, o ran hawl i amrywiol ragorfreintiau, yn gyftal ac o ran rhwymau i ymddwyn tu ag attynt yn barchus ac yn ufudd, a phe buafent yn blant iddynt eu hunain. Pan fyddai hyn yn cymmeryd lle, fe ddywedid fod y cyfryw rai yn cael eu mabwysiadu. Y mae yn ddi-ddadl fod gan Paul olwg ar yr arferiad hon pan oedd yn gwneuthur defnydd o'r gair Mabwysiad. Yn ganlynol, yr oedd yn hawdd i'r rhai yr oedd yn ysgrifennu attynt, gan eu bod yn adnabyddus o'r cyfryw ddefod wladol, i wybod ei fod yn golygu gwaith Duw yn cymmeryd y rhai ag oeddynt wrth naturiaeth yn blant digofaint, i fod yn blant iddo

ei hun, i fod fel y cyfryw, yn feddiannol ar hawl i amrywiol ragorfreintiau plant, a than rwyman i ymddwyn tu ag atto fel plant tu ag at eu Tad. 2. Y mae gwaith Duw yn cymmeryd pechaduriaid i fod yn blant iddo ei hun, mewn amrywiol bethau yn ateb i fabwysiad ymhlith dynion. Nid oedd dim rhwymau ar y cyfryw un a fyddai yn mabwysiadu i gymmeryd yr hwn a fabwysiadid i'w deulu. Yn yr un modd, y mae Duw yn mabwysiadu yn ol boddlonrwydd ei ewyllys ei hun. Eph. 1, 5. Nid oedd gan neb o blant digofaint un hawl i gael eu cymmeryd i deulu Duw. Heblaw hynny, fe fyddai yr hwn nad oedd yn blentyn yn cael eu gymmeryd i fod yn blentyn: felly yn y man lle y dywedwyd wrthynt, Nid pobl imi ydych chiwi, y dywedir yno wrthynt, Meibion y Duw byw ydych. Hof. 1, 10. Y mae perthynas newydd yn cymmeryd lle. Y mae y rhai oeddynt yn ddiethraid ac yn eistroniaid yn cael eu gwneuthur yn frodyr i Grifft. Heb. 2, 10. ac yn gyntaf anedigion Jehofah. Heb. 12, 13. Drachefn, pan fyddai rhyw un yn cael ei fabwysiadu fe fyddai yn cael ei gymmeryd o dan arglwyddiaeth ei dad, yn ymadael a'i deulu ei hun, yn dyfod dan awdurdod yr hwn a fyddai yn ei gymmeryd i fod yn blentyn, yn cael ei gyfenwi ar ei enw, yn cael ei arddel yn gyhoeddus, fel ei etifedd, ac os byddai byw ar ei ol, yn meddiannu yr hyn a fyddai wedi ei adael. Yn gyfatebol i hyn y mae y rhai a fabwysiadir gan yr Hollalluog yn cael eu dwyn o dan awdurdod y diafol, y cryf arfog, yr hwn fuasai yn cadw ei neuadd ynddynt. Luc 11, 21, 22. Y maent yn cael eu troi o feddiant Satan. Aët. 26, 18. a'u gwaredu o feddiant y tywyllwch. Col. 1, 13. Y maent yn dyfod allan o ganol annuwiolion, ac yn ymddi-doli. 2 Cor. 6, 17. Yn cael eu gwneuthur yn ewyllysgar yn nydd nerth yr Arglwydd. Pſal. 110, 3. a'u symmud i deyrnas anwyl Fab Duw. Col. 1, 13. fel y maent yn gyd-ddinasyddion a'r faint, ac yn deulu Duw. Eph. 2, 19. Y mae enw yr Arglwydd yn cael ei alw arnynt. 2 Cron. 7, 14. Jer. 14, 9. Hwyl gant eu cyhoeddus arddel gan y barnwr, fel eu frodyr yn y dydd diweddf. Mat. 25, 40, 45. Ac y maent yn sicr o gael etifeddu y deyrnas a barottowyd iddynt er feiliad y byd. Mat. 25, 34. i Pet. 1, 4. 3. Y mae dwyfol a dynol fabwysiad yn gwuhaniaethu ar amrywiol ystyriaethau. Y mae dynion, yn gyffredinol, yn mabwysiadu, pan na fyddo ganddynt un plentyn o'u heiddo eu hunain. Ie, y mae y rhai a ysgrifennasant hanes cyfreithiau ac ymarferiadau y Rhufeiniaid yn dywedyd na ddioddefent i neb gael ei fabwysiadu, oddi eithr gan un a fyddai yn ddi-blant. Ond helaethrwydd daioni yr Hollalluog yw yr achos ei fod yn cymmeryd neb o blant Adda i fod yn blant iddo ei hun. Yr oedd ganddo fab, anwyl fab, gwir lun ei berson, yn gymmwys i fod yn etifedd pob peth. Y mae dynion wrth fabwysiadu yn cael eu hannög i

wneuthur hynny, trwy ddal sylw ar ryw bethau ym mherfôn neu amgylch-
iadau y cyfryw a fyddont yn ei gymmeryd i fod yn blentyn iddynt. Ond
y mae yn ddi-ddadl fod yr Holl-allnog yn mabwysiadu pechaduriaid, nid
oblegid unrhyw hawddgarwch y mae yn ei ganfod ynddynt eithr o her-
wydd boddlonrwydd ei ewyllys ei hun. Eph. 1, 5. Fel yr oedd Jerusa-
lem wedi ei thafu ar wyneb y maes, ac yn ymdrabaeddu yn ei gwaed. Ezec.
16, 5, 6. felly y mae dyn, tra yn ei gyflwr annychweledig, yn ffaidd yng-
olwg Bôd o anfeidrol burdeb. O herwydd y mae syniad y cnawd yn elyn-
iaeth yn erbyn Duw. Rhuf. 8, 7. Am hynny y dywed yr annuwiol wrth
yr Holl-alluog, Cilia oddi wrthym; canys nid ydym yn chwennych gwy-
bod dy ffyrdd. Job 21, 14. Nid rhyfedd, gan hynny, fod Joan yn dy-
wedyd, Gwelwch pa fath gariad a roddes y Tad arnom fel yn gelwid yn
feibion i Dduw. 1 Joan 3, 1. Heblaw hynny, nid oes un cyfnewidiad yn
cymmeryd lle yn nhymmerau y rhai sydd yn cael eu mabwysiadu gan
ddynion. Ond nid yw Duw yn mabwysiadu neb heb ei fod hefyd yn
rhoddi iddynt galon newydd ac yspriyd newydd. Unwaith etto, ni byddai
y rhai a fabwysiadid gan ddynion ddim yn cael mwynhau yr etifeddiaeth
hyd oni byddai marw y cyfryw ag oedd wedi eu mabwysiadu. Ond y mae
ansafwoldeb yn trigo gyd a'r Arglwydd. Am hynny bydd y rhai a gant
etifeddu iechydwrïaeth, yn ei mwynhau, tra fyddo yr hwn a'u mhabwyl-
iadodd yn fyw. 4. Y mae y rhagorffaint hon yn dyliso i bechaduriaid
trwy 'r Cyfryngwr. Fe ddanfonodd Duw ei Fab wedi ei wneuthur o
wraig, wedi ei wneuthur dan y ddeddf, fel y prynai y rhai oedd tan y
ddeddf, fel y derbyniem y mabwysiad. Gal. 4, 4, 5. Ufudd-dod a diodd-
esiadau yr Arglwydd Jesu sydd wedi haeddu i'r rhai ag oedd yn agored i
ddigofaint Duw i gael mwynhau yr etifeddiaeth anllygredig, di-halog-
edig, a di-ddiflannedig sydd ynghadw yn y nefoedd. Yn ganlynol y
maent oll yn blant i Dduw, trwy ffydd ynghrist Jesu. Gal. 3, 26. Canys
i gynnifer ag a'i derbyniasant ef y rhoddwyd gallu i fod yn feibion i
Dduw. Joan 1, 12. 5. Diben yr Holl-alluog yn ei waith yn cymmeryd
pechaduriaid i fod yn blant iddo ei hun yw gogoneddu anchwiliadwy olud
ei ras. Wedi iddo ein rhagluniaethu ni i fabwysiad, trwy Jesu Grist, iddo
ei hun, yn ol boddlonrwydd ei ewyllys ef, *er marw gogoniant ei ras ef*. Eph.
1, 5, 6. Bydd teyrnged o glod di-ddiwedd i'w annherfynol ddaioni am
gymmeryd myrddiynau ag oedd yn elynion, i fod yn blant, a rhoddi
iddynt hawl i etifeddiaeth mor ardderehog. Nid amlygwyd etto beth a
fyddant. Ond y mae yr hyn a wyddom am eu breintiau yn ddigon i beri
i ni rhyfeddu wrth feddwl am gyfoeth gras. Er mwyn cael gweled hyn
yn eglurach ni gawn ddyfod i gymmeryd golwg ar,

II. *Y bendithion i ba rai y mae mabwysiad yn rhoddi hawl.* Yr oedd Da;

fydd yn ei olygu yn rhyw beth o bwys mawr i fod yn fab ynghyfraith i Saul, brenin Israel. 1 Sam. 18, 23. Ond y mae o anfeidrol mwy canlynad i fod yn feibion ac yn ferehed i'r Duw byw yr hwn fydd Frenin y brenhinoedd, ac Arglwydd yr arglwyddi. Canys y mae rhagorfreintiau anrhaethol ogoneddus yn perthyn i'w holl blant. Heb amcanu, yn breffennol, i ymdrin a'r rhai'n gyda manyldra, ni gawn enwi a dal byrr sylw ar ychydig o honynt.

1. *Y mae ganddynt rydd-did.* Pan y mae eraill yn gaethweision i bechod, ac yn cael eu dal yn garcharorion gan ddiafol yn ol ei ewyllys y mae y plant yn rhyddion. Oblegid hynny y mae yr apostol yn gosod yspryd caethiwed, ac yspryd mabwysiad mewn cyferbyniad i'w gilydd. Rhuf. 8, 15. Ac y mae, yn yr un bennod, yn son am rydd-did gogoniant, neu rydd-did gogoneddus plant Duw. adn. 21. Y mae y rhagorffaint hon yn cynnwys nid yn unig gwaredigaeth oddiwrth amrywiol ddrygau, ond hefyd Groesaw ac yspryd i ddyfod gyda hyder at y drugareddfa. Y mae ganddynt rydd-did i fyned i mewn i'r cyffegr, trwy waed Jesu. Heb. 10, 19. Y maent yn frenhinol offeiriadaeth. 1 Pet. 2, 9. Am hynny hwy allant fyned yn hyderus at orfedd-faingc y gras. Heb. 4, 16. Ac y mae i ni ddal sylw, mai o herwydd ei bod yn feibion yr anfonodd Duw Yspryd ei Fab, yn eu calonfau yn llefain Abba Dad. Gal. 4, 6.

2. *Y mae Duw yn ymddwyn tu ag attynt fel Tad tu ag at ei blant:* Ymma y mae amrywiol o bethau yn ymgynnyg i'n hystyriaethau. Ond i gael bod yn fyrr, ni bydd i ni wneuthur fawr yn rhagor na'u henwi. Y mae yr ysgrythyrau sanctaidd yn rhoddi ar ddeall i ni ei fod yn dangos ei hun fel Tad i'r duwion, trwy eu diogelu eu dysgu, eu ceryddu, eu gwrandio eu harbed a'u diddanu. Ni gawn sylwi ychydig ar ei ymddugiadau tadol yn y gwahanol ystyriaethau hyn. 1. Y mae yn *diogelu* ei blant. Y mae gelynyion maglau, a pheryglon yn aml; ond i'w blant ef y bydd noddfa. Dihar. 14, 26. Wrth y rhai a ddugpwyd ganddo o'r groth, ac a arweddiwyd o'r bru, y mae yn dywedyd, Hyd henaint hefyd, Myfi yw; i.e., myfi a'ch dygaf hyd oni benwynnoch: gwneuthum, arweddas hefyd; i.e., dygaf, agweddas chwi. Ef. 46, 3, 4. Am hynny, pan oedd Sion yn dywedyd, Yr Arglwydd a'm gwrthododd, a'm Harglwydd a'm hangosiodd, y mae yr Holl-alluog yn ateb gan ddywedyd, A anghosia gwraig ei phlentyn sugno, fel na thosturio wrth fab ei chroth? i.e., hwy a allant anghosio, etto myfi nid anghosiaf di. Wele, ar gleidr fy nwyllaw y'th argreffais; dy furiau fydd ger fy mron bob amser. Ef. 49, 14, 16. 2. Y mae yn eu *dysgu*. Dyledswydd tadau yw maethu eu plant yn addysg ac athrawiaeth yr Arglwydd. Eph. 6, 4. Pwy bynnag fyddo yn esgeulus, holl feibion Sion fyddant wedi eu dysgu gan yr Arglwydd. Ef. 54, 13. Am hynny

y mae yr apostol yn dywedyd wrth y Thessaloniaid, Nid rhaid i chwi 'sgrifennu o honof atoch canys yr ydych chiwi eich hunain wedi eich dysgu gan Dduw i garu eich gilydd. 1 Theff. 4, 9. 3. Y mae Duw yn ceryddu ei blant am eu beiau. Canys y neb a fyddo Duw yn ei garu, efe a'i cerydda, megis tad ei fab anwyl ganddo. Dihar. 3, 12. Ac y mae yr Arglwydd yn ffangellu, pob mab a dderbynio. Heb. 12, 6. A'r rhai fydd heb gerydd, bastardiaid ydynt, ac nid meibion. adn. 8. Canys fel hyn y dywedodd yr Arglwydd, Os ei feibion a adawant fy nghyfraith; ac ni rodiant yn fy marnedigaethau; os fy neddfau a halogant; a'm gorchymynnion ni chadwant; yna mi a ymwelaf a'u camwedd a gwialen, ac a'u hanwiredd a ffrewyllau. Psal. 89, 30, 32. A rhagorfraint plant Duw yw fod eu Tad yn ymddwyn fel hyn tu ag attynt: canys y mae yn eu ceryddu er llefad iddynt, fel y byddont gyfrannogion o'i sancteiddrwydd ef. Heb. 6, 10. 4. Y mae yn eu gwranddo pan lefont arno, ac yn rhoddi attebiad i'w gweddïau. Hynod yw geiriau yr Arglwydd Jesu mewn perthynas i hyn. A oes un dyn o honoch, yr hwn os gofyn ei fab iddo fara, a rydd iddo garreg? neu os gofyn efe bysgodyn, a ddyry efe farph iddo? Os chwydychi gan hynny, a chwi yn ddrwg, a fedrwch rodri rhoddion da i'ch plant, pa faint mwy y rhydd eich Tad yr hwn fydd y ny nefoedd, bethau da i'r rhai a ofynnant iddo? Mat. 7, 9, 11. Ie, i amlygu ei barodrwydd i wrando gweddïau ei eiddo y mae yr Arglwydd yn dywedyd fel hyn, A bydd cyn galw o'honynt i mi ateb; ac a hwy etto yn llefaru, mi a wrandawaf. Ef. 65, 24. 5. Y mae yr Arglwydd yn arbed ei blant. Y mae yn wir y bydd iddo ddangos ei anfoddlonrwydd yn erbyn ei trofediadau, trwy eu ceryddu pan bechont yn ei erbyn. Ond fel y tosturia tad wrth ei blant, felly y tosturia yr Arglwydd wrth y rhai a'i hofnant ef. Psal. 103, 13. Ac am hynny, y mae yn eu harbed fel yr arbed gwr ei fab fydd yn ei wafanaethu. Mal. 3, 17. Pan oedd Ephraim yn cwyno ac yn dywedyd cospaist fi, a mi a gospwyd, Y mae yr Arglwydd yn ateb, Ai mab hoff gennyf yw Ephraim? ai plentyn hyfrydwch yw? canys er pan leferais yn ei erbyn ef, gan gosio y cofas ef etto: am hynny fy mherfedd a rnant am dano ef, gan drugarhau y trugarhaf wrtho. Jer. 31, 20. Y mae yr olwg ar Dduw fel tad yn rhoddi llawer o galondid i weddio arno am dofturio ac arbed. Ef. 63, 15, 16. 6. Y mae yn diddanu ei blant yn eu holl orthrymderau. 2 Cor. 1, 3, 4. Y mae yn wir nad oes gan blant Duw un lle i ddisgwil gael peidio cyfarfod a gosidiau, tra yn y byd presennol. Ond fel hyn y dywedodd yr Arglwydd wrth Sion, Fel un yr hwn y diddana ei fam ef, felly y diddanaf fi chwi; ac yn Jerusalem y'ch diddenir. Ef. 66, 13. A phan y mae yr Holl-alluog wedi ymguddio a digio wrth ei bobl oblegid eu hanwiredd, y mae dra-

chefs yn eu iachau, yn eu tywys, ac yn adferu cyffur iddynt. Ef. 57, 17.
18. Ac i ddangos nad yw y gwaith o weini cyffur iddynt ddim yn cael ei adael i ymddibennu ar fedrusrwydd a ffyddlondeb offerynnau, y mae yn dywedyd, Myfi, myfi, yw yr hwn a'ch diddana chwi. Ef. 51, 12.

3. *Y mae yr angylion sanctaidd yn gweini iddynt.* Y mae y Psalmydd yn dywedyd fod dyn wedi ei wneuthur ychydig is na'r angylion. Psal. 8, 3. Er hynny nid yw ddim yn rhy wael gwaith gan angel yr Arglwydd i gystellu o amgylch y rhai a'i hofnant ef, a'u gwaredu hwynt. Psal. 34, 7. Ie, yr oedd yr apostol yn gweled fod ganddo fail i ofyn, Ond yspriedion gwafanaethgar ydynt hwy oll, wedi eu danfon i wafanaethu er mwyn y rhai a gant etifeddu iochydwriaeth? Heb. 1, 14. Y mae y cyfoethogion a mawrion y ddaiar yn cyflogi gweinidogion i gymmeryd gofal eu plant: ac y mae tywyfegion a brenhinoedd, yn gyffredinol yn eu hymddiried i fod tan ofal rhyw rai a fyddo o uwch gradd na'r werin gyffredin. Ond yr Arglwydd a orchymmyn i'w angylion, am y rhai a wnant y Goruchaf yn noddfa iddynt, i'w cadw yn eu holl ffyrdd. Psal. 91, 11. Oblegid hynny, fe ddywedodd ein Harglwydd mewn perthynas i'r rhai bychainu gredant ynddo ef, fod eu *bangylion brwy* yn y nesoedd, bob amser, yn gweled wyneb ei Dad, yr hwn sydd yn y nesoedd. Mat. 18, 10. Fel y mae y cyfryw weinidogion mewn tenlu ag sydd i edrych ar ol y plant, yn cael eu galw yn weision neu yn forwynion y plant, felly y mae ein Hiachawdwr yn galw yr yspriedion sydd yn gweini i etifeddion iechydwriaeth eu *bangylion brwy*.

4. *Y mae ganddynt barwl i etifeddiaeth dra gogonedus.* Canys os plant, etifeddion hefyd, sef etifeddion i Dduw, a chyd etifeddion a Christ. Rhuf. 8, 17. Wrth natur nid oeddynt ond tlodion mewn pethau yspriedol; heb obaith ganddynt, ac heb Dduw yn y byd. Eph. 2, 12. Ac o ran pethau amser y mae llawer o honynt yn anghenus, yn fynych, ac yn isel eu hamgylchiadau. Canys fe ddewisodd Duw tlodion y byd hwn, yn gyfoethogion mewn ffydd, ac yn etifeddion y deyrnas a addawodd efe i'r rhai sydd yn ei garu ef. Jag. 2, 5. Gwir yw geiriau yr apostol, Os mab, etifedd hefyd i Dduw, trwy Grist. Gal. 4, 7. Ac wrth gymmeryd golwg ar yr etifeddiaeth, ni gawn weled mai yr Arglwydd yw rhan etifeddiaeth a phiol y rhai a ymddiriedant ynddo. Psal. 16, 5. Galarn. 3, 24. Y mae Duw iddynt yn ddiogelwch rhag drygau o bob rhyw; ac yn ffynnon o bob sylweddol ddedwyddwch amserol a thragywyddol. Nid oes yn bosibl fod ar y fath etifeddion eisiau dim daioni. Psal. 34, 9, 10. 84, 11. Canys y mae pob peth yn eiddo iddynt. 1 Cor. 3, 21, 23. A'r hwn sydd yn gorchfygu a etifedda bob peth. Dat. 21, 7. Yn neillduol, y mae *daionus betbau amser*, mor belled ag y byddont er eu lles, yn eiddo iddynt.

Pa un ai pethau presennol, ai pethau i ddyfod, y mae pob peth yn eidd-och chwi. 1 Cor. 3, 22. Y mae yn wir fod bendithion rhagluniaeth yn cael eu cyfrannu iddynt yn ol fel y mae doethineb eu Tad yn gweled yn oreu er eu daioni ysprydol, a'i ogoniant ei hun. Ond dylid cofio fod gan dduwioldeb addewid o'r bywyd sydd yr awr hon, yn gystal ag o'r hwn sydd i ddyfod. 1 Tim. 4, 8. Fe wyr eu Tad nefol fod arnynt eisiau yr holl bethau hyn, megis bwyd, diod, a dillad. Mat. 6, 32. Ac y mae efe yn gofalu troflynt. 1 Pet. 5, 7. Y maent hefyd yn etifeddion *bendithion ysprydol*, megis gras y bywyd. 1 Pet. 3, 7. a'r cyfiawnder sydd o fydd. Heb. 11, 7. Ac y mae ganddynt hawl i'r *deyrnas* a barottowyd iddynt er seiliad y byd. Mat. 25, 34. Jag. 2, 5. Y mae etifeddiaeth, anlygredig, di-halogedig a di-ddiflangedig ynghadw yn y nefoedd iddynt. 1 Pet. 1, 4. 5. *Y maent yn cael eu sefydlu yn eu cyffwr mabwysiadol.* Nid yw y gwas yn aros yn y ty byth; y mab sydd yn aros byth. Joan 8, 35. Er iddo gwmpo, ni lwyr fwrir ef i lawr. Psal. 37, 24. Canys yr Arglwydd a gas farn, ac ni edy ei sainct: cedwir hwynt yn dragwydd. adn. 28. Y mae yr Arglwydd wedi ymrwymo, mewn cyfammod dragwyddol, na bydd iddo droi oddiwrth ei bobl, heb wneuthur lles iddynt; ac y byddai iddo ofod ei ofn yn eu calonnau, fel na byddai iddynt gilio oddiwrtho. Jer. 32, 40. A phan y mae yn bwgwrth eu ceryddu am eu beiau, y mae yn dywedyd, Ni thorraf fy nhrugaredd oddiwrtho: ac ni phallaf o'm gwirionedd, Ni thorraf fy nghyfammod: ac ni newidiaf yr hyn a ddaeth allan o'm genau. Psal. 89, 33, 34. Nid heb sail, gan hynny, yr oedd yr apostol yn gofyn yn hŷ, Pwy a'n gwahana ni oddiwrth gariad Crist. Rhuf. 8, 35. Ac er nad oedd Dafydd yn gweled ei dŷ gyd a Duw, fel y buasai yn dymuno, etto yr oedd yn ymgysfuro wrth feddwl fod y cyfammod a wnaethai Duw ag ef yn dragwyddol, wedi ei luniaethu yn bollol ac yn sicr. 2 Sam. 23, 5.

6. *Y maent yn cael adnabyddiaeth o'u perthynas a Duw fel eu tad.* Y mae yn wir nad yw'r wybodaeth hon ddim yn hanfodol i roddi hawl i'r rhagorfreintiau sydd yn dyliso oddiwrth y berthynas. Ac nid oes gennym un sail i ddywedyd mai dieithraid i Dduw yw pawb sydd yn amddifaid o'honi. Ar yr un amser, y mae y fath beth yn dra dymunol, fel y mae yn tueddu yn fawr i chwanegu cyffur, cariad, a diolchgarwch y rhai a fab-wysiadwyd. Ac yr ydym yn cael fod hyn yn gyrhaeddadwy; a bod yr Holl-alluog wedi gweled bod yn dda i anrhydeddu rhai o wrthddrychau ei gariad a'r mwynhad o'honi. Y mae Paul yn dywedyd fod y Rhufeiniaid wedi derbyn yspryd mabwysiad, trwy yr hwn yr oeddynt yn llefain, Abba, dad. Rhuf. 8, 15. Ac fe ddywed ymhellach fod yr yspryd hwn yn cyd-dyfiolaethu ag ysprydoedd y rhai sydd yn ei dderbyn *eu bod yn*

blant i Dduw. adn. 16. A hyn y cyttuna yr hyn a ddywedodd Joan, Anwylyd, yr awr hon meibion i Dduw ydym. i Joan 3, 2. Ymma ni allwn ddal sylw nad yw yr apostol ddim yn dywedyd, Y mae rhyw rai, ond Yr ydym ni yn feibion i Dduw.

7. *Bydd i'w cyrph gael eu badgyfodi, mewn gogoniant yn y dydd iweddaf.* Rhaid iddynt hwy fel eraill i fyned i ffordd yr holl ddaiar: ac i orwedd yn llonydd yn nhir distawrwydd. Ond nid ydynt ddim yn ystyried y bedd fel carchar na bydd i'w ddrysau byth i gael eu hagog. Canys y maent yn disgwil y mabwysiad, fef prynedigaeth eu corph. Rhuf. 8, 23. Y mae prynedigaeth y corph neu adgyfodiad gorfoleddus yn cael ei alw yn fabwysiad, oblegid ei fod yn perthyn i'r rhai a fabwysiadwyd. Ac ni bydd plant Duw ddim yn cyflawn fwynhau y breintiau, a berthyn iddynt, fel y cyfryw, hyd oni byddo yr hyn sydd farwol wedi ei lyngu i fynu gan fywyd. Ni allwn sylwi ymhellach fod ein Hiachawdwr, yn yr ymddiddan fu rhyngddo a'r Saduceaid, wedi dywedyd am y duwiolion, Plant Duw ydynt, gan eu bod yn blant yr adgyfodiad. Luc 20, 36. Dyna'r pryd y bydd datguddiad meibion Duw. Rhuf. 8, 19. Nid edwyn y byd mo honynt yn bresennol. i Joan 3, 1. Ond yn yr adgyfodiad hwy fyddant yn ymddisgleirio fel yr haul yn y ffurfafen. Mat. 13, 43. Pryd hyn fe fydd yr olwg arnynt mor ogoneddus, fel na ddichon neb a'u gwelo lai na gwybod i bwy y byddant yn perthyn.

8. *Hwy gant fod yn dragywyddol ddedwydd ym myd yr ysprydoedd.* Anwylyd meddai Joan, yr awr hon meibion i Dduw ydym; ac nid amlygwyd etto beth a fyddwn: eithr ni a wyddom, pan ymddangoso efe y byddwn gyffelyb iddo: oblegid ni a gawn ei weled ef megis ag y mae. i Joan 3, 2. Y mae yn wir fod teyrnas wedi ei pharottoi iddynt er feiliad y byd. Ac y mae yn ddi-ddadl eu bod yn bresennol, yn etifeddion, o ran hawl i ogoniant. Ond yn nydd y farn gyffredinol, ac o hynny allan i dragywyddoldeb y byddant yn mwynhau y cyflawn ddedwyddwch sydd wedi ei arfaethu iddynt. Nid ydynt etto ond fel etifeddion tan eu hoed, Ond y mae y dydd yn dyfod iddynt gael clywed y Barnwr yn dywedyd y geiriau gwerthfawr a chyffurus hynny, Deuwch, chwi fendigedigion fy Nhaf etifeddwch y deyrnas a barottwyd i chwi er feiliad y byd. Mat. 25, 34. Ar y gwahoddiad melus hwn hwy a gymmerant feddiant o'r llawenydd di-gymmysg a di-ddiwedd hwnnw ag fydd ym mhell uwch law ein cyrraeddiadau i'w amgyffred tra yn y byd presennol.

Gan fod y fath rhagorffentiau yn perthyn i blant yr Arglwydd, y mae yn eglur. 1. Mai dyledswydd y rhai a gyfenwir ar ei enw, yw holi eu hunain mewn perthynas i'w cyflwr, pa un a oes ganddynt sylfaen i feddwl

en bod yn blant i Dduw, mewn gwirionedd ai peidio. Y mae amrywiof bethau yn cael eu dywedyd yn yr ysgrythyrau tu ag at gynnorthwyo a chyfarwyddo y rhai a ddymunent beidio bod yn hunain dwyllwyr. Ym mhllith pethau eraill fe ddywedir eu bod wedi gwneuthur derbyniad o'r Arglwydd Iesu. Canys cynnifer ag a'i derbyniasant ef, efe a roddes iddynt allwng fod yn feibion i Dduw. Joan 1, 12. Y maent hefyd yn dwyn delw y nefol. Oblegid y rhai a ragwybu a ragluniodd efe hefyd i fod yn un ffurf a delw ei fab ef, fel y byddai efe yn gyntaf-anedig ym mhllith brodyr lawer. Rhuf. 8, 29. Y mae y brodyr lawer yn cael eu gwneuthur yn debyg i unig-anedig fab Duw. Y maent yn cael eu harwain gan yr Ysryd Glan. Canys y rhai a arweinir gan Ysryd Duw, y rhai hyn fydd blant i Dduw. Rhuf. 8, 14. Ac y maent yn cael y fudd-igoliaeth ar y gelynyon fydd yn ymosod arnynt. Canys fel hyn y dywed yr Arglwydd, Yr hwn fydd yn gorchfygu a etifedda bob peth: ac mi a fyddaf iddo ef yn Dduw, ac ynteu a fydd i minneu yn fab. Dat. 21, 7. Y mae yn gorphwys ar y rhai fydd wedi cael eu dwyn i berthynas mor agos a Duw i edrych pa fodd yr ymddugont. Yn neilltuol hwy a ddy-lent *anrhydeddu* eu Tad. Y gorchymmyn cyntaf mewn addewid yw, *Anrhydedda* dy dad a'th fam. Eph. 6, 2. Mab a anrhydedda ei dad a gweinidog ei feistr: ac os ydwyf fi dad, pa le y mae fy anrhydedd. Medd yr Arglwydd. *Rhoddi ufudd-dod i'w orchymmynion*. Y plant, meddai yr apostol, ufuddhewch i'ch rhieni yn yr Arglwydd, canys hyn fydd gyfiawn. Eph. 6, 1. Y mae y rhai fydd yn blant i Dduw wedi bod unwaith yn blant anufudd-dod, heb gyd-ymagweddu a'r trachwantau o'r blaen yn eu hanwybodaeth. 1 Pet. 1, 14. *Gweddio arno*, am yr hyn y maent yn sefyll mewn diffyg o hono. Yr oedd ein Hiachawdwr yn cyfarwyddo ei ddisgyblion i weddio fel hyn, Ein Tad yr hwn wyt yn y nef-oedd. Mat. 6, 9. Yr oedd hefyd yn addaw rhoddi iddynt pa bethau bynnag a ofynnent i'r Tad yn ei enw ef. Joan 16, 23. *Ymddibennu arno*, am bob peth angenrheidiol. Diben rhan fawr o bregeth Criſt, ar y mynydd, oedd i annog ei ganlynwyr, i ochelyd rhag ofalon pechadurus, ac i ymddiried yn fwy ar Dduw am ymborth, dillad, &c. Mat. 6, 25, 34. *Plygu ac ymddarostwng yn ddi-rwgnach i'w geryddon*. Os goddefwch gerydd, meddai yr apostol, y mae Duw yn ymddwyn tu ag atoch megis tu ag at feibion. Heb. 12, 7. *Ymdrechbu i fod yn gyffelyb iddo*. Byddwch, gan hynny, ddilynwyr Duw, fel plant anwyl. Eph. 5, 1. Gwel hefyd, Mat. 5, 44, 48. *A charu plant Duw*. Gnewch bob dim heb rwgnach ac ymddadleu; fel y byddoch ddi-argyoedd a di-niweid, yn blant difeius i Dduw, ym mhllith cenbedlaeth ddrygonus a throfaus. Phil. 2, 14, 15.

Y mae Joan yn gosod llawer o bwys ar hyn. Cariad o Ddaw y mae; a phob un ag fydd yn caru o Ddaw y ganwyd ef, ac y mae efe yn adnabod Duw. 1 Joan 3, 7.

III. RHYDD-DID.

PAN y mae yr Yspryd Glan yn gosod allan y sefyllfa druenus i ba un y mae pechod wedi dwyn hiliogaeth Adda, y mae dynol-ryw yn cael eu darlunio fel *caethion* a *charcharorion*. Y mae yn drugaredd neilltool, gan hynny, fod yr Arglwydd Jesu wedi ei enneinio a'i anfon i gyhoeddi rhydd-did i'r caethion, ac agoriad carchar i'r rhai fy'n rhwym. Ef. 61, 1. i ddwyn allan y carcharor o'r carchar, a'r rhai a cisteddant mewn tiwyllwch o'r carchar-dŷ. Pen. 42, 7. Mewn canlyniad i hyn y mae y rhai a alwyd yn yr Arglwydd, i.e. pe byddent yn weision, o ran eu sefyllfa yn y byd, yn wyr rhyddion i'r Arglwydd. 1 Cor. 7, 22. Canys i rydd-did y maent wedi eu galw. Gal. 5, 13. Y maent wedi eu rhyddhau o ddwyllaw eu gelynion. Luc 1, 74. Eu rhwymau a ddattodwyd. Pŷal. 116, 16. Eu henaidd a ddiangodd fel aderyn o fagl yr adarwyr: y fagl a dorrodd, a hwythau a ddiangasant. Pŷal. 124, 7. Deddf yspryd y bywyd, ynghrist Jesu, a'u rhyddhaodd oddiwrth ddeddf pechod a marwolaeth. Rhuf. 8, 2. A lle mae Yspryd yr Arglwydd yno y mae rhydd-did. 2 Cor. 3, 17.

Y mae yr hyn a ddywedir, yn yr ysgrythyrau sanctaidd, mewn perthynas i rydd-did plant Duw, yn dangos mawredd cariad yr Arglwydd Jesu; ac yn tueddu yn fawr i lonyddu ac i ddiddanu cydwybodau euog. Oblegid hynny, se debygid mai nid anfuddiol fyddai treulio rhyw ychydig o amser i ystyried ym mhia bethau y mae y rhagorffaint hon yn gynwysedig. Rhag cam-gymmeryd, ni ddylem ddal sylw fod rhai pethau nad ydynt ddim yn cael eu rhyddhau oddiwrthynt. Yn neilltool, 1. Nid ydynt ddim yn cael eu rhyddhau oddiwrth rhwymau i gyd-ymffurfio ag ewyllys yr Arglwydd, mewn ufudd-dod i'w gyfreithiau sanctaidd. Y mae yr apostol yn son am rai ag oedd yn addaw rhydd-did i eraill, tra yr oeddynt hwy eu hunain yn wafanaethwyr llygredigaeth. 2 Pet. 2, 19. Ond y mae y rhai fydd yn rhyddion mewn gwirionedd yn wafanaethwyr Duw. 1 Pet. 2, 16. Nid yw athrawiaethau gras yn rhoddi un annogaeth i fyw mewn pechod. Rhuf. 6, 1, 2. Ond y mae y rhai a

bryawyd er gwerth i ogoneddu Duw yn eu corph ac yn eu hyfpryd y rhai fydd eiddo Duw. 1 Cor. 6, 20. 2. Nid ydynt, chwaith, ddim yn cael eu rhyddhau oddi wrth rwyman i ufuddhau, fel deiliaid, i gyfreithlon lywodraethwyr gwladol, tra na fyddont yn gorchymmyn dim yn groes i ewyllys yr Holl-alluog. Tra fyddo tywysogion yn weinidogion Duw i ni er daioni, angenrhaid yw ymddarostwng, nid yn unig o herwydd lliid, eithr o herwydd cydwybod hefyd. Rhuf. 13, 4, 5. Yn yr un modd y mae gweision i ufuddhau i'r rhai fydd yn Arglwyddi iddynt yn ol y cnawd, gyd ag ofn a dychryn, yn sylwrydd en calon, megis i Grist. Eph. 6, 5. 3. Nid ydynt ddim tra yn y byd hwn yn cael eu rhyddhau oddi wrth ymosodiadau gelynion ysprydol. Y mae eu gwrthwynebwr diafol, megis llew rhwadwy, yn rhodio oddi amgylch, gan geisio y neb a allo ei lyngcu. 1 Pet. 5, 8. Am hynny nid ydynt ddim heb adnabod dichellion Satan. 2 Cor. 2, 11. 4. Na chwaith, yn hollol oddiwrth lygredd mewn calon a bywyd, tra fyddont yn y corph. Os dywedwn nad oes ynnom bechod, yr ydym yn ein twyllo ein hunain, a'r gwirionedd nid yw ynnom. 1 Joan 1, 8. Oblegid hynny, mewn llawer o bethau yr ydym ni bawb yn llithro. Jag. 3, 2. 5. Nid ydynt tra tu ymma i angau ddim yn cael eu rhyddhau oddiwrth ofidiau a chroesau. Yn y byd gor-thrymder a gewch. 6. Nag oddiwrth fod yn agored i ddyrnod marwolaeth. Canys fe wyr y rhai fydd iddynt dŷ tragywyddol gyda Duw yn y nefoedd, fod eu daearol dŷ o'r babel hon i gael ei ddattod. 2 Cor. 5, 1. a bod amser eu hymddattodiad yn agosau. 2 Tim. 4, 6.

Ond er nad yw'r Duwiolion yn cael eu rhyddhau yn yr ystyriaethau a enwyd a'r cyffelyb, y mae y rhai y mae y mab yn eu rhyddhau yn rhyddion yn wir. Joan 8, 36. Ymddengys hyn wrth ystyried y pethau ym mha rai y maent yn rhyddion.

1. *Oddiwrth ddallineb ysprydol.* Fe fu amser pan na's gallent wybod y pethau fydd o Yspryd Duw. 1 Cor. 2, 14. O herwydd yr oedd Duw y byd hwn wedi dallu eu meddylian, fel na thywynnai iddynt lewyrch efengyl gogoniant Crist. 2 Cor. 4, 4. Y pryd hyn yr oeddynt yn cael eu dal, megis gan gadwynau y tywyllwch, ond, trwy drugaredd, nid hyd farn y dydd mawr. Canys y mae y Duw yr hwn a orchymynnodd i'r goleuni lewyrchu o dywyllwch wedi llewyrchu yn eu calonnau i rodoli goleuni gwybodaeth gogoniant Duw yn wyneb Jesu Grist. adn. 6. Y mae eu llygaid wedi eu hagog, a'u heneidiau wedi eu troi o'r tywyllwch i'r goleuni. Aft. 26, 18. Yn awr os cymmerwn olwg ar 2 Cor. 3, ni gawn weled mai y cyfnewidiad ymma oedd yngolwg yr apostol wrth ddywedyd, Lle mae Yspryd yr Arglwydd yno y mae rhydd-did. adn. 17. O herwydd y mae wedi bod yn son am ddallineb meddylian plant Israel,

ac am y gorchgudd oedd ar eu calon pan fyddai Moses yn cael ei ddarllen. adn. 13, 15. Mewn cyferbyniad i hyn y mae yn son am rydd-did y rhai fydd yn ymchwelyd at yr Arglwydd, fel y maent oll ag wyneb agored yn edrych ar ogoniant yr Arglwydd megis mewn drych. adn. 16, 18. Dymma yr hyfder mawr (neu y rhydd-did mawr, fel y mae y gair yn cael ei gyfieithu Heb. 10, 19.) a grybwyllir adn. 12. Pe byddai dyn a anefid yn ddall yn cael ei ddwyn i weled yn eglur, fe addefid ei fod wedi cael rhyw rydd-did mawr. Gellir dywedyd hynny gyd a'r priodoldeb mwya, pan fyddo enaid ag oedd yn eistedd mewn tywyllwch yn cael ei alw allan o hono i ryfeddol oleuni Duw. i Pet. 2, 9. i.e. pan fyddo yr hwn oedd yn dywyllwch wedi ei wneuthur yn oleuni yn yr Arglwydd. Eph. 5, 8.

2. *Oddiwrth y ddeddf fel ammod bywyd.* Y mae y ddeddf yn arglyddiaethu at ddyn tra fyddo efe byw; yr un modd ag y mae y wraig y mae iddi wr, yn rhwym wrth y ddeddf i'r gwr, tra fyddo efe byw. Rhuf. 7, 1, 2. Ond fel y mae y wraig yn cael ei rhyddhau oddi wrth ddeddf y gwr pan fyddo efe marw, felly y mae cristianogion wedi marw i'r ddeddf trwy gorph Crist, adn. 4. ac am hynny wedi eu rhyddhau oddi wrthi adn. 6. Yn ganlynol, nid ydynt dan y ddeddf, eithr dan ras. Rhuf. 6, 14. Y mae yn wir nad ydynt ddim yn ddi-ddeddf i Dduw, eithr y maent dan y ddeddf i Grifft. i Cor. 9, 21. Nid ydynt ddim wedi cael rhydd-did i fathru dan draed ag i drofeddu y gyfraith yr hon fydd yn gyfiawn, yn sanctaidd, ac yn dda. Ond fel y mae yn gofyn perffaith ufudd-dod personol, fel ammod, neu yr hyn fydd yn rhoddi hawl i fywyd y maent wedi cael eu rhyddhau oddi wrthi. O herwydd y maent yn cael bywyd, nid trwy weithredoedd y ddeddf ond trwy gredu ym mab Duw. Joan 3, 36. Ac er na chant eu gadael heb geryddon tadol pan fyddont yn troffeddu ni bydd i felldithion y gyfraith ddim syrthio arnynt. Canys Crist a'u llwyr brynodd oddi wrth felldith y ddeddf. Gal. 3, 13.

3. *Oddi wrth bechod.* Y mae dyn, wrth natur, yn gwasanaethu chwantau ac amryw felyswedd. Tit. 3, 3. Fe ddichon ei fod weithiau yn cael ei aflonyddu gan gydwybod euog, ac yn profi rhyw ddymuniaidau yn bwriadu, ac yn addunedu i adael heibio ei ymarferiadau drygionus. Eithr y mae y chwantau sy'n arglyddiaethu arno yn ennill y dydd, ac yn ei yrru rhagddo yn ei annuwioldeb. Ond y mae dwyfol drugaredd yn torri maglau rhai ac yn rhoddi iddynt gael diangc fel aderyn o fagl yr adarwyr. Psal. 124, 7. Y mae yr apostol yn diolch i Dduw fod y Rhufeiniaid y rhai fu gynt yn weision i bechod, wedi eu rhyddhau oddiwrth bechod, a'u gwnethur yn weision i gyfiawnder. Rhuf. 6, 17, 18, 22. Yr oeddynt fel y Colofiaid wedi eu gwaredu o feddiant y tywyllwch, a'u

fymmud i deyrnas anwyl fab Duw. Col. 1, 13. Nid oes dim i ni feddwl fod y rhai'n wedi cael eu gwneuthur yn ddi lygredd yn y byd hwn. Canys y mae y cnawd yn chwennychu yn erbyn yr Ysryd, fel na allant, lawer gwaith, wneuthur yr hyn a ewyllysiant. Gal. 5, 17. Y mae llygredd yn mynych gynhyrfu yn y duwiol; y mae yn eu blino, ac weithiau yn eu dwyn i gaethiwed. Rhuf. 7, 23. Ond nid arglwyddiaetha pechod arnynt. Rhuf. 6, 14. Canys y mae y Duw di-gelwyddog wedi addaw gofod ei ofn ynghalonau ei bobl, fel na chlient oddiwrtho. Jer. 32, 40. 4. *I agosau at Dduw mewn modd hyderus.* Dan yr oruchwiliaeth iuddewig nid oedd ddim yn gyfreithlon i neb ond yr arch-offeiriad yn unig, a hynny ddim ond unwaith yn y flwyddyn i fyned i mewn i'r babell yn yr hon yr oedd y drugareddfa. Yr oedd yr Ysryd Glan trwy hyn yn hyfysu nad oedd y ffordd i'r cyffegr sancteiddiolaf ddim yn agored etto, tra fyddai y tabernacl cyntaf yn sefyll. Heb. 9, 7, 8. Yr oedd y werin yn cael ei chadw draw: ac felly yr oedd meddyliau y bobl yn cael eu dal dan ofnau yn eu hagofad at y Duw-dod. Ond yn awr y mae i ni rydd-did i fyned i mewn i'r cyffegr, trwy waed Jesu. Heb. 9, 10. Yn yr hwn y mae i ni hyfdra, a dyfodfa mewn hyder, trwy ei ffydd ef. Eph. 3, 12. Trwy farwolaeth yr Arglwydd Jesu y mae iawn wedi ei roddi dros anwiredd; y mae y gyfraith wedi ei hanrydeddu: a'r felldith wedi ei chymmeryd oddi ar y ffordd. Pan gaffo enaid olwg ar hyn y mae ei ddi-galondid i agosau at y Duw-dod yn cael ei fymmud ar gerdded. Pan offrymmodd Crist ei hun, fe gafodd y wahan-len ei rhwygo oddi fynu hyd i wared. Yn awr y mae lle i agosau mewn llawn hyder ffydd, ar hyd ffordd newydd a bywiol wedi ei chyffegr trwy'r llen, sef cnawd Jesu. Heb. 10, 20, 22. Nid oes gan anghrediniaeth le i ddadleu. Nid oes un achos i blant Duw ofni agosau at eu Tad. Y mae ganddynt ddigon o sail i ddisgwil am gymmeradwyaeth a derbyniad.

5. *I roddi ufudd-dod i ewyllys yr Arglwydd.* Y mae cariad at bechod, ac enogrwydd o'i blegid yn cadwyno dyn fel na ddichon wafanaethu yr Holl-alluog. Ond y mae yr Arglwydd yn rhoddi yspryd newydd yn ei bobl, fel y rhodiont yn ei ddeddfau. Ezech. 11, 19, 20. yn puro eu cydwybodau oddiwrth weithredoedd meirwon fel y byddo iddynt wafanaethu y Duw byw. Heb. 9, 14. ac yn tywallt ei gariad yn eu calonnau. Rhuf. 5, 5. Am hynny ni's gallant lai na chadw ei orchymynnion. 1 Joab 5, 3. Yr oedd y Psalmydd yn brofiadol o hyn pan y dywedai, Ffordd y orchymynnion a redaf pan echangech ar fy nghalon. Psal. 119, 32. Ac ni allwn ddal sylw fod mwy o'r ehangder neu y rhydd-did yspryd ymma mewn ufudd-dod, yn cael ei brofi dan y destament newydd, nag oedd y duwiolion yn gyffredin yn wybod am dano dan yr oruchwiliaeth iuddewig.

Yr oedd y Testament, neu'r Cyfammod a roddwyd ar Sina yn cenhedlu i gaethiwed. Gal. 4, 24. Yr oedd y modd dychrynlyd y cafodd y gyfraith ei rhoddi, ynghyd a'r barnedigaethau i ba rai yr oedd troseddiad o honi yn gwneuthur yn agored, yn tueddu yn fawr i yrru dynion i ufuddhau mewn yspryd gwafaid; hynny yw, yn fwy oddi ar ofn y gof, nag o gariad at Dduw, ac hyfrydwch yn ei waith. Ond y mae yr apostol yn dywedyd wrth y Rhufeiniaid, Ni dderbyniaf och yspryd caethiwed drachefn i beri ofn. Rhuf. 8, 15. Eithr yr oeddynt wedi eu rhyddhau oddi wrth y ddeddf fel y gwafanaethent mewn newydd-deb ysfyryd. Rhuf. 7, 6.

6. *Oddiwrth y drwg fydd yn cyd-fyned a gosidiau, cystuddiau a marwolaeth.* Fe welodd Solomon mai yr un peth a ddamwain i bawb fel eu gilydd; yr un peth a ddamwain i'r cyfiawn ac i'r annuwiol. Eccl. 9, 2. Er hynny yr Arglwydd a geidw ei bobl rhag pob drwg. Psal. 121, 7. Pwy neu pa beth, gan hynny a ddryga y rhai fydd yn dilyn yr hyn fydd dda? 1 Pet. 3, 13. Canys y mae pob peth yn cydweithio er daioni i'r rhai fydd yn caru Duw. Rhuf. 8, 28. Am hynny pe rhodient ar hyd glynn cysgod anghu, nid ofnant niwaid. Psal. 23, 4. Er na welir un cerydd dros yr amser presennol yn hyfryd, eithr yn anhyfryd; etto y mae, gwedi hynny, yn rhoi heddychol ffrwyth cyfiawnder i'r rhai fydd wedi cynnffino ag ef. Heb. 12, 11. Y maent yn cael barn anghu ynddynt eu hunain, fel na byddo iddynt ymddiried ynddynt eu hunain, ond yn Nuw. 2 Cor. 1, 9. Y mae eu gorthrymderau yn peri dioddefgarwch. Rhuf. 5, 3. Da yw iddynt gael eu cystuddio fel y dysgont gadw deddfau Duw. Psal. 119, 71. Y mae eu Tad yn eu ceryddu er eu lles, fel y byddont yn gyfrannogion o'i sancteiddrwydd ef. Heb. 12, 10. Eu byrr ysgafn gyftudd fydd yn odidog rhagorol yn gweithredu tragywyddol bwys gogoniant iddynt. 2 Cor. 4, 17. Ac y mae marwolaeth yn elw iddynt. Phil. 1, 21. Am hynny y mae ganddynt le i ddywedyd, Anghu pa le y mae dy golyn? 1 Cor. 15, 55. Fel hyn y maent yn rhyddion oddiwrth y drwg fydd yn y pethau annymunol hyn, gan eu bod yn cael eu goruwch lywodraethu i fod er daioni presennol a thragywyddol iddynt.

7. *Oddiwrth yr iau drom o ordeiniadau ac amrywiol ddefodau cnawdol y bu yr eglwys dan tra parhaodd yr oruchwiliaeth iuddewig.* Fe ofododd y Tad amser i'w blant i fod dan ymgeleddwyr a llywodraethwyr. Gal. 4, 2. Yn yr amser hwnnw yr oeddynt yn gaethion dan wyddorion y byd. adn. 3. Ynghyflawnder yr amser fe brynwyd y rhai oedd dan y ddeddf; ac y maent wedi derbyn y mabwysiad. adn. 5. Yn ganlynol, nid ydynt mwy yn weision i wasanaethu egwyddorion llefsg a thlodion. adn. 7, 9. Nid oedd gan y gyfraith hon ond cysgod daionus bethau i ddyfod. Heb. 10, 1. Oblegid hynny, yr oedd yn ei nhatur yn ddiflannedig. Nid

oedd ddim wedi ei gosod ond hyd amfer y diwygiad. Heb. 9, 10. Yn awr y mae ysgriften-law yr ordeiniadau, wedi ei dileu, ei chymmeryd oddi ar y ffordd, a'i hoelio wrth y groes. Col. 2, 14. Ie, y mae y gelyniaeth rhwng Iuddewon a chenbedloedd, sef deddf y gorchymynnion mewn ordeiniadau, wedi ei ddirymmu trwy gnawd Crist. Eph. 2, 15. Y mae y rhagorffaint efangylaidd hon o neilltuol bwys. Am hynny y mae yr apostol yn dywedyd, Sefwch gan hynny yn y *rhydd-did* a'r hon y *rhyddhaodd* Crist ni: ac na ddalier chwi drachefn dan iau caethiwed. Wele, myfi Paul wyf yn dywedyd wrthych, Osenwaedirchwi, ni lesâ Crist ddim ichwi. Gal. 5, 1, 2.

8. *Oddiwrth awdurdod ddynol yn y pethau a berthynant i gydwybod.* Un yw eich Athraw chwi sef Crist. Mat. 23, 10. Oblegid hynny nid oes dim hawl gan ddynion i dra-arglwyddiaethu ar ffydd etifeddiaeth Dduw. 1 Pet. 5, 3. 2 Cor. 1, 24. Ac nid yw gweision Crist ddim i fod yn weision dynion. 1 Cor. 7, 22, 23. Ond eu dyledswydd yw edrych am wneuthur pob gair y mae y *Arglwydd* yn ei orchymmyn iddynt, heb na chwanegu atto, na thynnu oddiwrtho. Deut. 12, 32. Nid rhyfedd, gan hynny, fod yr apostol yn gofyn i'r Colofiaid, Paham yr ydych megis pettych yn byw yn y byd, yn ymroi i ordeiniadau, yn *ol gorchymynnion* ac *athrawiaethau dynion*? Col. 2, 20, 22. Dan y pen hwn ni allwn ddal sylw fod plant Daw yn rhydd i *ymddwyn fel y gwelont yn orau mewn pethau canolig*, neu y pethau nad oes ynddynt na daioni na drygioni moefol, gan nad oes un gyfraith neillduol yn eu gorchymmyn neu yn eu gwahardd. Yn yr eglwys yn Rhufain, yr oedd un yn credu y gallai fwytta pob peth: yr oedd arall, ag oedd yn wân, yn bwytta dail. Rhuf. 14, 2. Yr oedd un yn barnu diwrnod uwchlaw diwrnod; ac arall yn barnu pob diwrnod yn ogyfuwch. adn. 5. Nid yw Paul nag yn canmol nag yn condemnio y naill na'r llall o'r rhai'n. Ond y mae yn eu hannog i beidio a dirmygu a barnu ar eu gilydd; ond i bob un i fod yn sicr yn ei feddwl ei hun, gan mai i'w Arglwydd ei hun y mae pob un yn sefyll neu yn syrthio. adn. 3, 5. Y mae, ar yr un amfer, yn tyfio laethu iddynt, Nad oes dim yn aflan o hono ei hun. adn. 14. Ac mewn man arall, y mae yn dywedyd, Mai pur yn ddiau yw pob peth i'r rhai pur. Tit. 1, 15. Ond y mae yn gosod o'u blaen yr angenrheidrwydd i bob un i gael boddlonrwydd fod yr hyn a fyddai yn ei wneuthur, yn gyfreithlon. adn. 14, 23. Ac y mae yn eu hannog i beidio arferyd eu rhydd-did er tramgwydd i'r rhai gweiniad. adn. 15, 20, 21. Yr un ystyriaethau a ofododd yr apostol o flaen y Corinthiaid mewn perthynas i'r hyn a aberthwyd i eilunod. 1 Cor. 8, 8, 9, 13. a thrachefn, Pen. 10, 23, 32. Nid oes dim diwedd ar goelgrefydd lle na byddo y rhan hon o rydd-did cristianogol yn cael ei iawn ddeall a'i arferyd.

9. *Oddiwrth bob peth annymunl.* Y mae yn wir nad ydynt ddim yn rhyddion yn yr ystyr ymma, tra yn y byd hwn. Y maent hwy fel eraill wedi eu geni i flinder, ac felly yn agored i amrywiol ofidiau bywyd. Yn fynych y maent yn brofiadol o flinder, lludded, cystuddiau a phoenau corphorel. Llawer o helbulon, trallodion, croesau a siommedigaethau fydd yn eu cyfarfod wrth ymdrin a phethau amfer. Ond yn fuan, hwy fyddant ym mysg y meirw yn rhyddion oddiwrth bob peth o'r fath ymma. Psal. 88, 5. Y maent yn bresennol yn fynych mewn amryw brofedigaethau. Jag. 1, 2. Ond ym mhen ychydig hwy fyddant allan o gyrraedd y temtiwr yn dragywydd. Rhuf. 6, 20. Yn awr pan y maent yn ewyllysio gwneuthur da, y mae y drwg yn bresennol gyda hwynt. Rhuf. 7, 21. Ond cyn pen hir hwy fyddant ym mhlith, ac yn debyg i, yspriedodd y cyfiawn y rhai fydd wedi eu perffeithio. Heb. 12, 23. Llawer gwaith, tra yng nglyn gwylofain y maent yn cael achos i ddywedyd, Cuddiaist dy wyneb a bŵm helbulus. Psal. 130, 7. Ond dros ennyd awr y mae yr Arglwydd wedi cuddio ei wyneb. Es. 54, 7. ac efe a fydd iddynt yn oleuni tragywyddol, a dyddiau eu galar a ddarfyddant. Es. 60, 20. Bydd eu cyrph, dros dro, fel carcharorion marwolaeth, yn gorwedd yn y llwch. Ond y mae y dydd yn agosau i rywau 'r bedd i gael eu dattod, ac i blant Duw i gael eu datguddio yn eu rhydd-did gogoneddus, yn disgleirio fel yr haul yn nheyrnas eu Tad. Mat. 13, 43. Rhuf. 8, 21.

Gan fod y rhydd-did hwn mor ogoneddus ni a welwn, 1. Yr angenrheidrwydd i bob un i ddal sylw ar ei gyflwr ei hun, ac i edrych pa un ai caeth a'i rhydd ydyw. Yr oedd yr Juddewon yn meddwl eu bod yn rhyddion, er en bod yn weision pechod. Joan 8, 33, 34. Ond fel na byddo i ni gam-gymmeryd, cofwn fod y rhai fydd yn rhyddion yn dwyn ffrwyth i Dduw. Rhuf. 7, 4. yn gwafanaethu mewn newydd-deb yspried. adn. 6. a bod eu ffrwyth yn sancteiddrwydd. Pen. 6, 22. 2. Os ydym yn rhyddion, cofwn y rhwymau fydd arnom i fod yn ddiolchgar, i sefyll yn ein rhydd-did, ac i fod yn ochelgar rhag ei gam-ddefnyddio. *I fod yn ddiolchgar*, o ran fod y rhydd-did hwn yn rhydd-did yn wir. Joan 8, 36. yn rhydd-did gogoneddus. Rhuf. 8, 21. Nid oes mewn cydmariaeth, un rhydd-did arall yn haeddu yr enw. *I sefyll yn ein rhydd-did*. Gal. 5, 1. Y mae llawer o elynion mewn cyngair i geisio ein dwyn drachefn i gaethiwed. Gellir dywedyd am danynt yr un modd ag y dywedodd, Paul am y gau frodyr eu bod yn yspio ein rhydd-did ni, yr hon fydd gennym ynghrist Jezu, fel y'n caethiwent ni. Gal. 2, 4. Ond boed i'r rhai fydd yn gwerthfawrogi rhydd-did, ddangos pob ffyddlondeb a gwrpldeb i'w amddiffyn. *I fod yn ochelgar rhag ei gam-ddefnyddio*. Yn unig

nae arferwch y rhydd-did yn achlysur i'r cnawd. Gal. 5, 13. Megis yn rhyddion, ac nid a rhydd-did gennych megis cochl malis, eithr fel gwaf-
anaethwyr Duw. 1 Pet. 2, 16.

IV. DIOGELWCH Y DUWIOIOL.

Y MAE y duwiolion, tra ar y ddaiar, fel pererinion mewn gwlad
ddieithr, ar yr hon y mae cafodydd trymion o ddwyfol farnedig-
aethau yn mynych ddisgyn. Yn y wlad helbulus hon y mae iddynt lawer
o elynion; ac y mae maglau yn aml oddi amgylch eu llwybrau. Yn y
byd y maent yn cael gorthrymder. Joan 16, 33. Heb. 11, 35, 38. Y
mae y llew rhudwy yn rhodio oddi amgylch, gan geisio y neb a allo ei
lyngcu. 1 Pet. 5, 8. Ac y maent yn cael deddf yn eu haelodau yn rhy-
fela yn erbyn deddf y meddwl. Rhuf. 7, 23. Nid ydynt hwythau, ond
megis wyn ym mysg y bleiddiaid, yn weiniaid ac yn hollol annigonol, o
honynt eu hunain; i dynny yn y blaen. 2 Cor. 3, 5. Ac oblegid eu
crwydriadau y maent ambell waith yn profi digofaint Duw yn pwysu ar-
nynt, fel y maent yn cael eu cyfluddio gan ei holl donau. Pſal. 88, 7, 8.
16, 17. Rhwng pob peth y maent lawer tro yn cael barn angau ynddynt
eu hunain, ac yn ammeu cael byw. 2 Cor. 1, 8, 9. Ond yn wyneb y
cŷfan y mae yr Arglwydd yn darian iddynt. Pſal. 89, 18. Y mae ei
olwg arnynt er daioni. Jer. 24, 6. Y mae wedi cae o'u hamgylch. Job
1, 10. Oblegid hynny hwy gant aros yn ddiogel. Dihar. 1, 33. Gwel
hesyd, Jer. 32, 37. 33. 16. Ezech. 34, 25, 28. 38, 8. Tu ag at gael golwg
ar y rhagorfraint hon ni gawn ystyried y sicrwydd o'u diogelwch, ynghyd
a'i natur, a'i sylfaeni.

I. *Y mae yn sicr fod y duwiol mewn cyswrt o ddiogelwch.* Ymma nid oes
un angenrheidrwydd i ymhelaethu. Canys y mae yr ysgrythyrau a gry-
bwyllwyd yn barod yn profi hyn yn eglur. Ac y mae yr un gwirionedd
gwerthfawr yn cael ei ddal allan mewn amrywiol fannau yn yr hen desti-
ment a'r newydd. Pan elych trwy 'r dyfroedd, meddai 'r Arglwydd,
mysi fyddaf gyd â thi; a thrwy 'r afonydd, fel na lifont drofot: pan
rodiech trwy 'r tan, ni'th losgir; ac ni ennyn y flam arnat. Eſ. 43, 2. A
thrachefn, Ar gleidr fy nwyllaw y'th argreſſais; dy furiau sydd ger fy mron
bob amser. Pen. 49, 16. Yn ei ddyddiau ef yr achubir Juda, ac Israel a

brefwylia yn ddiogel. Jer. 23, 6. Ar y graig hon, meddai yr Arglwydd Jesu, yr adeiladaf fy eglwys, a phyrth uffern ni's gorchfygant hi. Mat. 16, 18. A'r tyfiliolaethau hyn y cyttuna geiriau yr apostol pan y mae yn dywedyd fod yr rhai a adgenhedlwyd i obaith bywiol trwy adgyfodiad Jesu Grist, yn cael eu cadw trwy allu Duw i iechydwriaeth parod i'w dadguddio yn yr amser diweddaf. 1 Pet. 1, 3, 5. Gwel hefyd, Ef. 4, 5, 35, 8. Hof. 2, 18. Fel hyn y mae yn amlwg fod y duwiol yn ddiogel ym mhob amgylchiadau. Ni gawn, gan hynny fryfio i ystyried,

II. *Natur diogelwch plant Duw.* Nid oes i ni ddim meddwl eu bod yn cael eu gosod uwchlaw croesau a gofidiau. Os ewyllyfna neb fyned ar ol yr Arglwydd Jesu, rhaid iddo ymwadu ag ef ei hun, a chodi ei groes beunydd. Luc 19, 23. Ac aml ddrygan a gaiff y cyfiawn. Psal. 34, 19. Nid oes ganddynt, chwaith, un lle i ddisgwil na fydd i elynion ysprydol ymosod arnynt, i.e., a'u clwyfo yn druenus, os unwaith y collant yspryd gweddi a gwiliadwriaeth. Y mae yr hanes anghysurus a gawn am Noah, Lot, Dafydd, Petr, ac eraill, yn brawf galarus a di-amheul o hyn. Ac nid ydynt ddim wedi eu gosod allan o gyrraedd faethau marwolaeth. Nid yw y prophwydi, ddim yn byw byth, miwy na dynion eraill. Zech. 1, 5. Er hynny Twr cadarn yw enw yr Arglwydd: atto y rhed y cyfiawn, ac y mae yn ddiogel. Dihar. 18, 10. Tu ag at ddeall hyn ni allwn ddal sylw,

1. *Y maent weithiau wedi cael eu diogelu mewn modd gwyrthiol.* Darfu i Sadrach, Mesach, ac Abednego gael eu bwrw i ganol ffwrn o dan poeth, am nad addolent y ddelfw aur yngwaftadedd Dura. Ond ni finiodd y tan ar eu cyrph, ni ddeifiodd flewyn o'u pen, ni newidiodd eu peisiau, ac nid aeth sawyr y tan arnynt. Dan. 3. Cafodd Daniel ei fwrw i ffau y llewod, am barhau i weddio, yn groes i orchymyn y brenin: Ond ei Dduw a anfonodd ei angel i gau safnau y llewod, fel na wnaethant iddo ddim niweid. Dan. 6. Cafodd Petr ei garcharu am bregethu yr Arglwydd Jesu. Ond daeth angel i'w waredu allan o law Herod, ac oddi wrth holl ddisgwiliad pobl yr Juddewon. Act. 12. Ond heblaw hyn y maent,

2. *Yn cael eu diogelu trwy neilltuol ofal Duw am danynt yngoruchwiliad rhagfardd.* Y mae weithiau yn peri, i'w gelynion i fod yn heddychol a hwynt. Dihar. 16, 7. Yr oedd Esau wedi bwriadu lladd Jacob. Gen. 27, 41. ac yn myned a phedwar cant o wyr i gyfarfod ag ef pan oedd yn dychwelyd o Mesopotamia. Pen. 32, 6. Ond yn lle gwneuthur niweid iddo y mae yn rhedeg i'w gyfarfod, yn ei goffeidio, yn syrthio ar ei wddf, ac yn ei gusanu. Pen. 33, 4. Bryd arall y mae ei law i'w gweled yn amlwg yn cyfodi offerynnau i'w gwaredu. Cafodd

Joseph ei gafau gan ei frodyr, ei werthu i'r Ismaëliaid, ei ddwyn i'r Aipht, a'i garcharu ar gam-ach-wyniad. Ond trwy y pethau hyn, yr oedd Duw yn ei hebrwng o flaen ei frodyr i gadw iddynt hiliogaeth yn y wlad, ac i beri bywyd iddynt, trwy sawr ymwared. Gen. 45, 5, 8. Cafodd Dafydd ei amgylchynu gan Saul, yn anialwch Maon, ond daeth cennadau at Saul i alw arno i fyned yn erbyn y Philistiaid, y rhai oedd wedi ymdannu a'r hyd y wlad. 1 Sam. 23, 25, 28. Fel hyn cafodd Dafydd ddihangfa. Ond pan na fyddo ei ofal rhagluniaethol i'w weled mor eglur, y mae.

3. *Yn ei ras, yn diogelu eu bencidiau i fywyd tragywyddol.* Yr Arglwydd a'u gwared rhag pob gweithred ddrwg, ac a'u ceidw i'w deyrnas nefol. 2 Tim. 4, 8. Y maent naill ai yn cael eu cadw rhag cyfarfod a phrofedigaethau, neu yn cael cymimorth i ymdrech yn eu herbyn a'u gorchfygu Ffyddlon yw Duw, yr hwn ni ad eich teimtio uwch law yr hyn a alloch: eithr a wna ynghyd a'r temtasiwn ddihangfa hefyd. 1 Cor. 10, 13. Y mae yr Arglwydd, yn ol yr hyn oedd Dafydd yn ei weddio am dano, yn eu cynnal, ac y maent yn ddiangol. Psal. 119, 117. O blegid hynny y mae yr Arglwydd Jesu yn rhoddi ar ddeall i ni mai peth amhosibl yw i'r ethol-edigion gael eu twyllo. Mat. 24, 24. Nid ydynt ddim yn anffaeledig. Ond y mae yr hwn a ddichon eu cadw yn ddi-gwmp, yn eu diogelu rhag cyfeilornadau dinystriol. Nid rhyfedd, gan hynny fod Paul yn gofyn gyd a'r fath hyfder, Pwy a'n gwahana ni oddiwrth gariad Crist? Rhuf. 8, 35. Gwel hefyd adn. 38, 39. Ond ni gawn ystyried.

III. *Sylfaeni eu diogelwch.* Heb sylwi, yn brefennol, ar yr addewidion trwy y rhai y mae y Duw di-gelwyddog wedi ymrwymo i'w diogelu ni gawn ystyried. 1. Beth yw ewyllys y Tad mewn perthynas iddynt. Hyn meddai Jesu Grist, yw ewyllys y Tad a'm hanfonodd i, o'r cwbl a roddes efe i mi, na chollwn ddim o hono, eithr bod i mi ei adgyfodi ef yn y dydd diweddaf. Joan 6, 39. Y mae rhyw rifedi o encidiau wedi eu rhoddi gan y Tad i'r Mab. Ewyllys y Tad yw na byddo i'r Mab golli neb o'r rhai'n. Yn ganlynol ni's gallant gael eu colli ond trwy wendid neu anffyddlondeb yr hwn a ddywedodd, Ni chyfrgollant byth, ac ni ddwg neb hwynt allan o'm llaw i. Joan 10, 28. 2. Y mae perthynas neilltuol rhyngddynt a'r Arglwydd Jesu. Yr Arglwydd yw eu Bugail. Psal. 23, 1. Am hynny, nid ofnant niwaid. adn. 4. Y mae Crist yn Ben iddynt a hwythau yn aelodau o'i gorph. Eph. 1, 22, 23. Pwy ddichon feddwl na ofala Mab Duw am ei gorph ei hun? Ie, y mae y duwiolion wedi eu diweddio i Grist. 2 Cor. 11, 2. Ni bu cariad neb at ei briod erioed yn haeddu ei gydmartu i gariad Crist at ei eglwys. Y mae yn sicr, gan hynny, y bydd iddo i wneuthur ei oreu i'w diogelu.

3. Y mae yr Arch-offeiriad mawr yn eiriol ar eu rhan. Simon, Simon, meddai yr Arglwydd Jesu, Satan a'eh ceisiodd chwi, i'ch nithio fel gwenith: eithr mi a weddiais drosot na ddiffygiai dy ffydd di. Luc 22, 31, 32. Y mae y gweddiwr hwn yn cael ei wrando bob amser. Joan 11, 42. Am hynny, y mae yr apostol, ar ol dywedyd fod Crist ar ddeheu-law Duw, ac yn ersyn trofom ni, yn gofyn yn bur hŷ, Pwy a'n gwahana ni oddiwrth gariad Crist? Rhuf. 8, 34, 35. 4. Y mae pob awdurdod yn y nef, ac ar y ddaiar, yn llaw eu ffyddlon gyfaill, yr Arglwydd Jesu. Mat. 28, 18. Y mae ganddo awdurdod ar bob cnawd. Joan 17, 2. Y mae pob peth wedi eu darostwng dan ei draed ef, ac y mae wedi ei roddi yn Ben uwchlaw pob peth i'r eglwys. Eph. 1, 22. Gan fod ei gariad at ei eiddo yn ddi-gyffelyb, a chan na ddiehon daiar nag uffern wneuthur niwaid iddynt heb ei ganiattad, y mae yn ddi-amheuol eu bod yn ddiogel ym mhob amgylchiadan. 5. Angel yr Arglwydd a gastella o amgylch y rhai a'i hofnant ef, ac a'i gwared hwynt. Psal. 34, 7. Y mae yr angylion sanctaidd yn gedyrn o nerth. Psal. 103, 20. Ac y maent wedi eu danfon i wasanaethu er mwyn y rhai a gant crisfeddu iechydwrïaeth. Heb. 1, 14. Oblegid hynny, y mae y duwiol mor ddiogel ag oedd Lot, pan oedd annuwiol drigollion Sodom yn bygwth gwneuthur niwaid iddo. Gen. 19, 9, 11. 6. Y maent yn gadwedig trwy *allu Duw*. 1 Pet. 1, 5. Canys efe a ddengys ei hun yn gryf gyd a'r rhai sydd a'u calon yn berffaith tu ag atto ef. 2 Chron. 16, 9. Eu nhoddfa yw Duw tragywyddol, ac oddi tanodd y mae y breichiau tragywyddol. Deut. 33, 27. Gan hynny y maent yn ddiogel, canys y mae y Tad yn fwy na phawb, ac ni's gall neb eu dwyn hwynt allan o'i law. Joan 10, 29.

Oddi ymma ni a welwn, 1. Fod achos gan y duwiol i lawenhau, a llafar ganu yn dragywydd. Psal. 5, 11, 59, 16. 2. I fod yn ddiolchgar i awdwr ei ddiogelwch. Psal. 144, 1, 2. 3. I ddisgwil wrth Dduw. Psal. 59, 9. ac i lechu yn eu stafelloedd hyd onid elo pob llied heibio. Ef. 26, 20. 4. I beidio ofni dynion. Psal. 27, 1. Ef. 43, 1. ac i beidio digalonni, pan fyddo cymmylau tewion yn cyfodi. Psal. 46, 1, 3. Ond i feddiannu eu heneidiau mewn amynedd. Luc 21, 19.

V. DWYFOL DDYSGEIDIAETH.

Y MAE y dyn duwiol wedi ei waredu allan o feddiant y tywyllwch: Col. 1, 13. a'i alw i ryfeddol oleuni. 1 Pet. 2, 9. Ond y mae yn gweled mynych achos i gyfaddef gyd ag Agur, Yn wir yr ydwyf yn

ffolaeth na neb, nid oes deall dyn gennyf. Dihar. 30, 2. ac i ddywedyd gyd a'r Pŷalmydd, Mor ynfyd oeddwn, ac heb wybod: anifail oeddwn o'th flaen di. Pŷal. 73, 22. Y mae y fath olwg arno ei hun yn ei yrru at orfedd gras i weddio gyd a Dafydd, Tywys fi yn dy wirionedd, a dysg fi. Pŷal. 25, 5. Dysg i mi dy ffordd o Arglwydd: ac arwain fi ar hyd llwybrau uniondeb, o herwydd fy ngelynyon. Pŷal. 27, 11. Dysg i mi iawn ddeall a gwybodaeth. Pŷal. 119, 66. Dysg i mi dy ddeddfau. Pŷal. 119, 12. Dysg i mi wneuthur dy ewyllys di. Pŷal. 143, 10. Ac y mae yn dda ganddo feddwl fod yr Arglwydd wedi dywedyd, Cyfarwyddaf di, a dysgaf di yn y ffordd yr elych: a'm llygad arnat y'th gynghoraf. Pŷal. 32, 8. Wrth ymdrin, ymbellach, a'r rhagorffaint hon, ni gawn ddangos fod y dauwlion yn cael eu dysgu gan yr Arglwydd: Yna ni gawn wneuthur rhai sylwiadau gyda golwg ar egluro natur y cyfryw ddyfgeidiaeth.

I. *Y mae y dauwlion yn cael eu dysgu gan yr Arglwydd.* Y mae hyn yn amlwg. 1. Oddiwrth weddian Dafydd y rhai a grybwyllwyd yn barod. Nid oes dim i ni feddwl y buasai 'r Pŷalmydd yn gweddio, drachefn a thrachefn, am yr hyn nad oedd ganddo un fail i ddisgwil am dano. Yn yr un modd yr oedd yr apostol yn gweddio, ar i Dduw ein Harglwydd Jesu Grist, Tad y gogoniant, roddi i'r Epheſiaid, Yspryd doethineb a datguddiad trwy ei adnabod ef: wedi goleuo llygaid eu meddyliau, fel y byddai iddynt wybod beth yw gobaith ei alwedigaeth ef, a pheth yw golud gogoniant ei etifeddiaeth ef yn y faint. Eph. 1, 17, 18. Pe na buasai yr Holl-alluog yn goleuo llygaid meddyliau ei bobl, ni buasai yr apostol ddim yn gweddio yn ddi-baid ar iddo wneuthur hynny i'r Epheſiaid. 2. Y mae yr Arglwydd wedi addaw dysgu ei bobl. Nid yn unig, yn y geiriau gwerthfawr a grybwyllwyd uchod o lyfr y Pŷalman, ond hefyd, trwy y prophwyd Eſay, yr hwn a ddywedodd, Dy holl feibion hefyd fyddant wedi eu dysgu gan yr Arglwydd. Eſ. 54, 13. Y mae yr un ragorffaint yn cael ei haddaw pan y mae Duw yn amlygu y cyfammod newydd. Ni ddyfgant mwyach bob un ei gymmydog, a phob un ei frawd, gan ddywedyd, Adnabyddwch yr Arglwydd, o herwydd hwynt hwy oll, o'r lleiaf o honynt hyd y mwyaf o honynt a'm hadnabyddant medd yr Arglwydd. Jer. 31, 34. 3. Y mae y rhai a wyddent yn brofiadol am ddaioni yr Arglwydd wedi tyſtiolaethu eu bod wedi cael eu dysgu ganddo. Canys Duw, yr hwn a orchymmynnodd i'r goleuni lewyrchu o dywillwch, yw yr hwn a lewyrchodd yn ein calonau, i roddi goleuni gwybodaeth gogoniant Duw, yn wyneb Jesu Grist. 2 Cor. 4, 6. A nyni a dderbyniafom, nid yspryd y byd, ond yr yspryd sydd o Dduw; fel y gwypom y pethau a rad-roddwyd i ni gan Dduw. 1 Cor. 2, 12. 4. Y mae yr ysgrythyrau yn priodoli gwybodaeth sydd gan y dauwlion

i waith Duw yn eu goleuo. Nid cig a gwaed a ddatguddiodd hyn i ti, meddai ein Harglwydd wrth Petr, ond fy Nhad, yr hwn fydd yn y nefoedd. Mat. 16, 17. Ac, meddai Joan, wrth y rhai yr oedd efe yn ysgrifennu attynt, y mae gennych chwi enneiniad oddiwrth y Sanctaidd hwnnw, a chwi a wyddoch bob peth. i Joan 2, 20. Gwel hefyd, adn. 27. Gan fod yn eglur oddiwrth yr ystyriaethau hyn a'r cyffelyb fod duwiolion yn cael eu dysgu gan yr Arglwydd, ni ddeuwn,

II. *I wneuthur ychydig o sylwiadau, yn tueddu i egluro natur y ddyfgeidiaeth fydd dau ein hystyriaeth.*

I. *Y mae y wybodaeth fydd gan ddynol-ryw i ymdrin a'u gorchwylion tymhorol yn deillia'u oddiwrth ddwyfol ddyfgeidiaeth.* Y mae y prophwyd yn sylwi ar ddyn yn aredig, yn llyfnu, ac yn hau gwahanol hadau yn ei dir. Ef. 28, 24, 25. Ac i ddangos o ba le y mae ganddo wybodaeth i wneuthur yn y modd hyn, y mae yn dywedyd, Ei Dduw a'i hyfforddia ef mewn synnwyr, ac a'i dysg ef. adn. 26. Ond nid am y ddyfgeidiaeth hon yr ydym yn son yn bresennol. Eithr yr ydym yn golygu dyn fel creadur newydd pan y mae yn cael ei ddysgu gan yr Arglwydd. Tra fyddo dyn yn annianol, heb ei eni o'r Yspryd, nid yw yn derbyn y pethau sy o Yspryd Duw: canys ffolineb ydynt ganddo ef; ac ni's gall eu gwybod, oblegid yn ysprydol y bernir hwynt. i Cor. 2, 14. Cyhyd ag y byddo dynion yn myned yn ol eu chwantau eu hunain, y maent yn troi ymmaith eu clustiau oddiwrth y gwirionedd. 2 Tim. 4, 3, 4. Oblegid hynny, yr ydym yn cael mai eneidiau wedi eu hadnewyddu trwy ras yw y rhai a ddysgir gan yr Arglwydd. Y rhai llariaidd a hyfforddia efe mewn barn: a'i ffordd a ddysg efe i'r rhai gostyngedig. Psal. 25, 9. Pa wr yw efe sy'n ofni yr Arglwydd? efe a'i dysg ef yn y ffordd a ddewis. adn. 12. Yna yr adnabyddwn os dilynwn adnabod yr Arglwydd. Hof. 6, 3. Wrth sylwi ar yr ysgrythyrau hyn ni welwn yn eglur mai y llariaidd, y gostyngedig, y rhai a ofnant yr Arglwydd, ac a ddilynant i'w adnabod, yw y rhai a ddysgir ganddo. Ac oddiwrth rannau eraill o'r ysgrythyr y mae yn amlwg nad oes neb yn ateb i'r darluniadau hyn ond y rhai fydd wedi cael calon newydd. Y mae Duw, yn ei ras, yn byrbau eneidiau meirw, ac yn dysgu eneidiau wedi eu gwneuthur yn fyw.

II. *Y mae yr ysgrythyrau weithiau, wrth son am ddwyfol ddyfgeidiaeth, yn golygu yr amlygiad di-gyfrwng a roddodd yr Holl-alluog i rai, o'r hyn ag oedd- ynt i'w wneuthur yn adnabyddus i eraill.* Pan oedd Moses yn cael ei anfon i ddwyn yr Israeliaid allan o'r Aipht, y mae yr Arglwydd yn dywedyd wrtho, Myfi a fyddaf gyda'th enau, ac a ddysgaf i ti yr hyn a ddywed- ych. Ex. 4, 12. Y mae yr Arglwydd Jesu wrth rag-fynegi i'w ddisgybl- ion y byddai iddynt gael eu dwyn i'r synagogau, ac at y llygiawdwyf

a'r awdurdodau, yn dywedyd, Na ofelwch pa fodd, neu pa beth a ateb-
och: canys yr Yspryd Glan a ddyfsg i chwi yn yr awr hono beth fydd
raid ei ddywedyd. Luc 12, 11, 12. A chan fod yr apostolion i draddodi
i eglwys Dduw athrawiaethau ag oedd i gael eu derbyn fel dwyfol wir-
ioneddau, y mae ein Harglwydd yn dywedyd wrthynt, Pan ddel efe, sef
Yspryd y gwirionedd, efe a'ch tywys chwi i bob gwirionedd. Joan 16, 13.
Ac mewn man arall, efe a ddyfsg i chwi yr holl bethau, ac a ddwg argof i
chwi yr holl bethau a ddywedais i chwi, Pen. 14, 26. Ond y mae y ddyfsg-
eidiaeth ydym yn son am dani, yn bresennol, yn perthyn i *boll blant Duw*.
Dy *boll feibion* hefyd fyddant wedi eu dysgu gan yr Arglwydd, Ef. 54, 13.
O herwydd *buwynt buwy oll* o'r lleiaf o honynt hyd y mwyaf o honynt a'm
hadnabyddant, medd yr Arglwydd. Jer. 31, 34. Y mae yr Arglwydd Jesu
yn cyfeirio at y prophwydoliaethau hyn, ac yn dywedyd, Y mae yn ysgrif-
eannedig yn y prophwydi, A *phawb* a fyddant wedi eu dysgu gan yr Ar-
glwydd. Joan 6, 45. Ac mewn cyferbyniad i blant Israel, ar galonnau y
rhai yr oedd y gorchgudd yn aros y mae yr apostol yn dywedyd, Eithr *zyni
oll*, ag wyneb agored, yn edrych ar ogoniant yr Arglwydd, megis mewn
drych, &c. 2 Cor. 3, 18. Oddiwrth yr amrywiol dystiolaethau ysgrythyról
hyn y mae yn amlwg fod *pob duwiel* yn cael ei ddyfsgu gan yr Arglwydd.

III. *Y mae yr Arglwydd, yn gyffredinol, yn dysgu ei bobl, trwy offerynnau a
chysfryngau.* Y mae yn wir fod Paul yn dywedyd, am yr efengyl, yr hon
a amlygafai yr Arglwydd iddo mewn modd di-gyfrwng. Nid gan ddyn
y derbyniais i hi, nac y'm dysgwyd. Gal. 1, 11. Ond ffordd arferol
Duw yn dysgu ei bobl, trwy ei air, a gweinidogaeth ei genhadon. Efe
a'n dyfsg ni yn ei ffyrdd, a ni a rodiwn yn ei lwybrau ef: canys y gyfraith
a a allan o Sïon, a gair yr Arglwydd o Jerusaleml. Ef. 2, 3. Ymma ni
allwn ddal sylw fod pobloedd dlawer yn cael eu dysgu gan yr Arglwydd,
trwy fynediad allan ei air o Jerusaleml. Y mae y brophwydoliaeth yn
cyfeirio at bregethiad yr apostolion yn Jerusaleml, a'u mhynediad allan
oddi yno, i blith y cenhedloedd, i bregethu yr efengyl i bob creadur. Y
mae Paul yn dywedyd wrth Timotheus, Fod yr ysgrythyr lan yn abl i'w
wnenthur yn ddoeth i iechydwrïaeth. 2 Tim. 3, 15. A bod yr holl
ysgrythyr yn fuddiol i *atbrawiaethu*, i argyocddi, i geryddu, i *byfforddi*
mewn cyfiawnder. adn. 16. Yn yr un modd y mae yr Arglwydd Jesu yn
galw ei ddisgyblion yn *oleuni 'r byd*. Mat. 5, 14. Oblegid eu bod wedi
eu neilltuo i fod yn offerynnau i ddwyn goleuni i'w cyd-greaduriaid. Ar
yr un cyfrif y mae angylion, neu weinidogion yr eglwsi yn cael eu dar-
lunio fel ser yn neheu-law yr Arglwydd. Jesu. Dat. 1, 20. O herwydd
pan esgynnodd i'r uchelder, efe a roddes rai yn apostolion, rhai yn broph-
wydi, rhai yn efangylwyr, a rhai yn fugeiliaid ac yn athrawon; i ber-

feithio 'r saint, i waith y weinidogaeth, i adeiladaeth eoroph Crist: hyd oni ymgyfarfyddom oll yn undeb ffydd a gwybodaeth Mab Duw. Eph. 4, 10, 13. A phan oedd yr apostolion yn cael eu hanfon allan i ddisgyblu yr holl genhedloedd, y mae Crist yn eu cyfarwyddo i *ddyfgu* iddynt gadw pob peth ar a orchymynnasai efe iddynt. Mat. 28, 19, 20. Fel hyn fe ymddengys nad ydyw yr hyn a ddywedir am ddwyfol ddyfgeidiaeth ddim yn y mesur lleiaf yn gwneuthur y gair a'r weinidogaeth yn afreidol: Ond y mae yn hytrach yn dangos yr angenrheidrwydd o honynt fel moddion ag y mae yr Arglwydd yn eu defnyddio, yn gyffredinol i oleuo ei bobl trwyddynt.

IV. *Y mae Duw, wrth ddyfgu ei bobl yn gwneuthur rhagor na pheri'r gwirionedd gael ei gynnig i'w bystyriaethau.* Y mae yr Arglwydd, fel y dywedai y Lefaid, wrth gydnabod ei ddaioni tu ag at Israel wedi rhoddŷ ei Ysryd daionus i'w dyfgu. Nehem. 9, 20. Yr oedd rhagluniaeth wedi rhoddi i'r genedl Juddewig fwy o gyfleusdra i wybod y gwirionedd nag a gawfai un genedl arall dan y nef. Ond y mae Moses yn dywedyd wrthynt, Ni roddodd yr Arglwydd i chwi galon i wybod, na llygaid i weled, na chlustiau i glywed, hyd y dydd hwn. Deut. 29, 4. Pan y mae yr Holl-alluog yn dyfgu, y mae y gwirionedd yn cael ei amgyffred, a'r argraphu ar y meddwl: ac y mae yr enaid yn cael ei ddwyn i gyd-fyned a'r hyn a ofodir o'i flaen. Fe ddarfu i'r Jesu, nid yn unig esponio yr ysgrythyrau i'w ddisgyblion, ond hefyd, agor eu deall, fel y deallent yr ysgrythyrau. Luc 24, 27, 45. Ac efe a roes i ni feddwl, meddai Joan, fel yr adnabyddom yr hwn fydd gywir. 1 Joan 5, 20. Y mae gair y ffydd yn-cyrraedd, nid yn unig y glust a'r genau ond hefyd y galon. Rhuf. 10, 8. Y mae yn cael ei wneuthur yn impiedig air. Jag. 1, 21. Y mae hyn yn peri i'r ffrwyth fod, nid yn ol natur y gwreiddyn fur, ond yn ol natur y gair a impiwyd yn yr enaid. Fel hyn y maent yn cael calonau i adnabod yr Arglwydd. Jer. 24, 7. yn cael eu dyfgu fel y Thessalonïaid i garu eu gilydd: 1 Theff. 4, 9. ac fel Paul, i fod yn foddlon ym mhob cyflwr. Phil. 4, 11. Y mae y dydd yn gwawrio, a'r seren ddydd yn codi yn eu calonau. 2 Pet. 1, 19. Am hynny, y maent yn rhodio fel plant y dydd. Eph. 5, 8.

V. *Y mae duwiolion, dan y Testament newydd, yn cael ei dyfgu i adnabod peibau ysfrydol, yn fwy eglur, ac i raddau belaeithach nac y cafodd y seintiau dan yr hen destament.* Y mae yn wir fod yr Arglwydd yn dyfgu ei bobl, dan yr orchwiliath Juddewig. Ond nid oedd geiriau y prophwydi ond megis oanwyll yn llewyrchu mewn lle tywyll. 2 Pet. 1, 19. Ac fel yr oedd Moses yn gosod gorchgudd ar ei wyneb, felly yr oedd gorchgudd o ordeiniadau cnawdol, mewn mesur mawr, yn cuddio y gwirionedd oddi-

wrth blant Israel, ar galonnau y rhai yr oedd y gorchgudd yn aros. 2 Cor. 13, 15. Yn yr un modd yr oedd llen y deml yn dangos iddynt fod rhyw bethau ar nad oeddynt etto yn cael eu gwybod. Heb. 9, 8. Ac fel nad oedd goruchwiliaeth Moses wedi hollol fyned heibio yn amser gweinidogaeth berfonol yr Arglwydd Jesu, ni a'i cawn yn llefaru, yn gyffredinol, mewn damhegion. Mat. 13, 10, 11, 13. Ond yr oedd y prophwydi wedi rhag ddywedyd y byddai i haul y cyfiawnder gyfodi, ac y byddai y ddaiar yn llawn o wybodaeth yr Arglwydd. Mal. 4, 2. Ef. 11, 9. Ac fel yr oedd yr orychwiliaeth dywyll yn tynnu tu a therfyn ni gawn yr Jesu yn llefaru, nid mewn damhegion, ond yn eglur. Joan 16, 25, 29. Yn awr y mae y dirgelwch, yr hwn mewn oesoedd eraill nid eglurwyd i feibion dynion, wedi ei ddatguddio. Eph. 3, 5. Ac y mae bywyd ac anfarwodeb wedi eu dwyn i'r goleuni, trwy yr efengyl. 2 Tim. 1, 10. Bellach, gan fod y gorchgudd wedi ei ddileu, y mae holl blant Duw, ag wyneb agored, yn cael edrych ar ogoniant yr Arglwydd, megis mewn drych. 2 Cor. 3, 18. Y maent yn cael goleuni gwybodaeth gogoniant Duw yn wyneb Jesu Grift. Pen. 4, 6. yr hwn yw delw y Duw anweledig. Col. 1, 15. disgleirdeb ei ogoniant, a gwir lun ei berfoni. Heb. 1, 3. Fe fu yr eglwys megis wrth oleuni'r lleuad, ond trwy diriondeb trugaredd Duw, fe ymwelodd a ni godiad haul o'r uchelder. Luc 1, 78.

VI. *Nid yw'r dauviolion, tra yn y byd hwn, yn gwybod ond ychydig, mewn cydmariaeth a'r hyn a gant ei wybod, ym myd yr ysfrydoedd.* Y mae yn wir fod Joan yn dywedyd, Chwi a wyddoch *bob peth*. 1 Joan 2, 20. A thrachefn, y mae yr enneiniad yn eich dysgu chwi am *bob peth*, adn. 27. Ond gan ei fod yn ddi-ddadl nad yw plant Duw ddim yn holl-wybodol, y mae yn sicr nad yw geiriau yr apostol ddim i'w cymmeryd yn eitha eu helaethrwydd llythyrennol. Canys o ran y gwyddom, ac o ran yr ydym yn prophwydo. Canys gweled yr ydym yr awr hon trwy ddrych mewn dammeg. 1 Cor. 13, 9, 12. Pan oedd Paul yn dywedyd, Mi a ymwneuthym yn *bob peth* i bawb. 1 Cor. 9, 22, nid oedd ddim yn golygu ei fod wedi cyd-ymffurfio a neb yn yr hyn sydd bechadurus. Nid oedd yr apostol ddim yn eilun-addolwr gyd a'r eilun-addolwr, nac yn feddw gyd a'r meddwon. Yn yr un modd nid yw bod y dauviolion yn gwybod *pob peth* ddim yn anghydfeyll a'u bod yn adwaen ddim ond o ran. 1 Cor. 13, 12. Y maent yn cael eu dysgu i wybod *pob peth* a fynnai Duw iddynt wybod; *pob peth* ag sydd yn angenrheidiol iddynt ei adnabod er eu hiechydwrïaeth. Ond yn bresennol, rhaid iddynt gyfaddef mai dyfnder mawr yw barnedigaethau yr Arglwydd. Psal. 36, 6. a bod ei ffyrdd, mewn amrywiol ragluniaethau yn anolrheindwy. Rhuf. 11, 33. Ond er na wyddant yr awr hon pa beth y mae yr Arglwydd yn ei wneuthur, hwy a

gant wybod yn ol hyn. Joan 13, 7. Yn awr y mae amrywiol rannau o air y gwirionedd yn anhawdd eu deall. 2 Pet. 3, 16. Ond pan ddelont i weled wyneb yn wyneb, ac i adnabod megis eu hadwaenir, hwy fyddant yn gwybod i foddlonrwydd. Canys ni bydd raid iddynt wrth ganwyll na goleuni haul: oblegid yr Arglwydd Dduw a fydd yn oleuni iddynt. Dat. 21, 23. 22, 25.

Oddi ymma ni a welwn, 1. Yr angenrheidrwydd i bob un i holi ei hun pa un a ydyw yn cael ei ddysgu gan yr Arglwydd ai peidio. Os ydym, yr ydym yn credu yn Jesu Grist. Canys pob un a glywodd gan y Tad, ac a ddysgodd, meddai Mab Duw, fydd yn dyfod attaf fi. Joan 6, 45. Ac yr ydym yn cael ein gwneuthur yn gyffelyb i'r Arglwydd. O herwydd y mae y rhai fydd yn edrych ar ogoniant yr Arglwydd megis mewn drych yn cael eu newid i'r un rhyw ddelw o ogoniant i ogoniant megis gan Yspryd yr Arglwydd. 2 Cor. 3, 18. 2. Gwynn eu byd y rhai y mae yr Arglwydd yn eu dysgu. Psal. 94, 12. Canys hyn yw'r bywyd tragywyddol iddynt dy adnabod di yr unig wir Dduw, a Jesu Grist, yr hwn a anfonai. Joan 17, 3. 3. Dyledswydd y rhai fydd yn cael eu dysgu. I draethu moliant yr Arglwydd: Psal. 119, 117. ac i rodio fel plant y goleuni. Eph. 5, 8. gan fod yn sobr, wedi ymwisgoa dwy fronneg fydd a chariad, ac a gobaith iechydwriaeth yn lle helm. 1 Theff. 5, 8.

VI. CERYDDON TADOL.

Y MAE y rhai fydd yn credu ym Mab Duw wedi myned trwodd o farwolaeth i fywyd. Joan 5, 24. A chan eu bod wedi eu cyfiawnhau trwy ffydd, y mae ganddynt heddwch tu ag at Dduw, trwy eu Harglwydd Jesu Grist. Rhuf. 5, 1. Ond nid ydynt etto wedi eu perffeithio. Phil. 3, 11. Yn ganlynol, mewn llawer o bethau y maent bawb yn llithro. Jag. 3, 2. Ac y mae yn amlwg nad yw ddim yn bosibl i'w llithriadau i fod yn gymmeradwy gyda Duw: o herwydd y mae yn lanach ei olwg nag y gall edrych ar ddrwg. Hab. 1, 13. A chan fod ei blant, pan droseddont yn pechu yn erbyn amlygiadau helaethach o'i ddaioni nag a gafodd neb eraill, y mae yn naturiol i ni feddwl fod eu hanaddas ymddugiadau hwy yn neilltuoel anfoddioni yr Holl-alluog. Ac ni a gawn ei fod wedi dywedyd yn y modd hyn, Os ei feibion a adawant fy nghyfraith; ac ni rodiant yn fy marnedigaeith; os fy neddfau a halogant;

a'm gorchymynnion ni chadwant; yna mi a ymwelaf a'u camwedd a gwialen, ac a'u hanwiredd a ffreyllau. Psal. 89, 30, 32. Ac os daliwn sylw, ni gawn weled fod ymddagiadau yr Arglwydd tu ag at ei holl blant yn ateb i'r hyn fydd ymma yn cael ei addaw. Canys y neb y mae yr Arglwydd yn ei garu y mae yn ei geryddu; ac yn ffangellu pob mab a dderbynio. Heb. 12. 6. Gwel hefyd, Dat. 3, 19. Wrth ddarllen yr ysgrythyrau hyn ni welwn fod ceryddon plant Duw, nid yn farn ddialeddol ond yn thyw neilltuol ffrain: a'u bod yn deilliaw, nid oddiwrth lid, ond oddiwrth gariad eu Tad nefol. Y mae yn briodol, gan hynny, iddynt gael eu hyfftyried ym mhllith eu rhagorfreintiau. A thu ag at gymmeryd golwg arnynt, ni gawn ystyried, yn y lle cyntaf, y moddion, trwy ba rai y mae Duw yn cerydda ei bobl: yna ni gawn gymmeryd golwg ar ei ddibenion yn ei waith yn eu ceryddu: ac, yn olaf ni gawn sylwi ar y dyledswyddau fydd yn orphwysedig arnynt tra dan ei geryddol-law.

1. *Y moddion trwy ba rai y mae Duw yn cerydda ei bobl.* Mewn llawer-oedd o ffyrdd y dichon yr Holl-alluog ddangos ei anfoddlonrwydd yn erbyn pechodau ei eiddo: ond ni gawn sylwi ei fod yn fwy arferol yn gwneuthur hynny trwy rai o'r ffyrdd canlynol. 1. *Trwy ei air.* Dymma yr hyn y mae y prophwyd yn ei alw yn "Wialen ei enau." Ecl. 11, 14. Y mae gair Duw yn fywiol, ac yn nerthol, ac yn llymmach nag un cleddyf dau finog, ac yn cyrrhaeddyd trwodd hyd wahanriad yr enaid a'r yspryd a'r cymhalau a'r mer. Heb. 4, 12. Ac y mae yr apostol yn dywedyd fod yr holl ysgrythyr yn fuddiol i argyoeiddi, i geryddu, &c. 2 Tim. 3, 16. Ymma y mae yr Arglwydd yn dwyn ar gof i'w bobl pa fodd y dylasent ymddwyn; ac yn dangos y rhwymau oedd arnynt i gyd-ymffurfio a'i ewyllys. Ymma hefyd y mae yn gofod o'u blaen fod y cyfryw a'r cyfryw rannau o'u hymddugiadau yn ei anfoddloni; ac yn ganlynol, eu bod yn haeddu profi mai drwg a chwerw ydyw gwrthod o honynt yr Arglwydd eu Duw. Jer. 2, 19. 2. *Trwy ddisgyblaith ei dy.* Pan y mae yr apostol yn hyfforddi Timotheus pa fodd i ymddwyn yn nhŷ Dduw, y mae yn dywedyd, Y rhai sy'n pechu, cerydda yngwydd pawb, fel y byddo ofn ar y lleill. 1 Tim. 5, 20. A thrachefn, Argyoedda, cerydda, gyda phob hir ymaros, ac athrawiaeth. 2 Tim. 4, 2. Pan fyddo aelodau eglwysig yn cael eu ceryddu, nid yn ol dychymygiadau dynion, ond yn ol ewyllys Brenin Sion, y mae eu ceryddon i'w golygu fel yn deilliaw oddiwrth Dduw ei hun. 3. *Yngoruchwiliath ei ragluniaeth.* Weithiau y mae annuwiolion; y rhai nid ydynt yn meddwl am ddim ond yn unig porthi eu nhwydau eu hunain, yn cael ei defnyddio fel offerynnau i geryddu plant Duw. Pan oedd Dafydd wedi gwneuthur drwg yngolwg yr Arglwydd, fe ddywedodd Nathan wrtho, Nid ymedy'r cleddyf a'th dy di byth.

2010

0017-14

2 Sam. 12, 9, 11. Fe ddichon fod hyn yngolwg y Pŷalmydd pan y dywedai, Gwared fy enaid rhag yr annuwiol, yr hwn yw dy gleddyf di. Pŷal. 17, 14. Mewn man arall, ni welwn y fath eiriau a'r rhai'n, Gwae Affur, gwialen fy lliid, a'r ffon yn eu llaw hwynt yw fy nigofaint. Ef. 10, 5. Bryd arall y mae clefydon, i.e. a marwolaeth, yn cael eu hanfon i ateb yr un diben. Y mae yn ceryddu rhai trwy ofidiau ar eu gwely; a lliaws eu hofgyrn a gofid caled. Job 33, 19. Pan y mae yn cospi dyn a cheryddon am anwiredd, y mae yn dattod fel gwyfyn ei ardderchawgrwydd ef. Pŷal. 39, 11. Yr oedd llawer yn weiniaid ac yn llefsg yn eglwys Corinth, a llawer yn huno. 1 Cor. 11, 30. Ond yn hyn yr oeddynt yn cael eu ceryddu gan yr Arglwydd, fel na byddai iddynt gael eu damnio gyd a'r byd. adn. 32. 4. *Trwy eu di-fuddio o'u cyfuron, ac argraphu ystyriaeth o'i ansoddlonrwydd ar eu byspressoedd.* Cuddiaist dy wyneb, meddai'r Pŷalmydd, a bum helbulus. Pŷal. 30, 7. A phan y dywedai, Dyro drachefn i mi orfoledd dy Iechydwrïaeth. Pŷal. 51, 12. y mae yn sicr ei fod yn amddifad o'r gorfoledd a fuasai unwaith yn ei feddiannu. Ond pwy heb fod yn yr ūn profiad a ddichon amgyffred yr hyn oedd Heman yn ei deimlo pan y dywedai, Dy forriant a aeth drosof; dy ddychrynedigaethau am trodd ymmaith. Pŷal. 88, 16. A phwy a all ddirnad yr hyn oedd Job yn ei brofi, pan oedd yn dadlau a Duw, ac yn dywedyd, Paham y cuddi dy wyneb, ac y cymmeri fi yn elyn i ti? Canys yr wyt ti yn ysgrifennu pethau chwerwon yn fy erbyn, ac yn gwneuthur i mi feddiannu camweddan fy iawenctid, &c. Job 13, 24, 27.

II. *Dibenion yr Arglwydd, pan y mae yn ceryddu ei blant.* Rhaid i ni ochelyd edrych arno fel Barnwr a fyddai yn cospi trofeddwyr i'r diben i foddioni cyfiawnder. Y mae cospedigaeth heddych holl blant Duw wedi ei ofod ar y Cyfryngwr. Ef. 53, 5. Y mae yn wir fod ceryddon y duwiol, ambell waith, yr un peth, o ran eu defnydd a chospedigaeth yr annuwiol. Ond y mae llawer o ragoriaeth rhyngddynt, ar amryw gyfrifon. Y mae cosp yn tarddu oddi ar gariad at gyfiawnder: ond y mae cerydd yn deilliaw oddiwrth gariad at yr hwn a geryddir. Pan y mae yr Holl-alluog yn cospi, y mae i'w ystyried fel Barnwr cyfiawn: ond pan y mae yn ceryddu, y mae i'w olygu fel Tad llawn o ofal am ddedwyddwch ei blant. Rhaid i ni hefyd gofio, nad yw Duw, wrth geryddu ei plant, ddim yn bwriadu eu dinystrio. Nid peth hawdd yw iddo rododi i fynu na dinystrio ei eiddo. Hof. 11, 8, 9. Er ei fod yn eu gadael, ac mewn forriant yn cuddio ei wyneb oddi wrthynt, etto ei drugaredd ni chwilia oddi wrthynt, a chyfammodd ei hedd ni syl. Ef. 54, 7, 8, 10. Ni wnaf ben am danat ti, meddai yr Arglwydd wrth Israel, eithr mi a'th geryddaf di mewn barn, ac ni'th adawaf yn gwbl ddi-gerydd. Jer. 30, 11. ac mewn man arall, Mi a'th

gospaf di mewn barn, ac ni'th dorraf ymmaith yn llwyr. Pen. 46, 28. Fel hyn y maent yn debyg i'r apostolion gynt, megis wedi eu ceryddu a heb eu lladd. 2 Cor. 6, 9. Ond y mae yr Arglwydd yn eu ceryddu er eu lles. Hebr. 12, 10. Ac er na welir un cerydd dros yr amser presennol yn hyfryd, ond yn anhyfryd, etto y mae gwedi hynny yn rhoi heddychol ffrwyth cyfiawnder, i'r rhai fy wedi eu cynnefino ag ef. adn. 11. Ym mhlith pethau eraill, ni allwn ddal sylw fod ceryddon,

1. *Yn foddien i argyoeddi o bechod.* Y mae yr awdwr at yr Hebreaid yn edrych ar gerydd ac argyoeddiad megis yr un peth. Fy mab na ddirmyga gerydd yr Arglwydd, ac nac ymollwng pan y'th argyoedder ganddo. Canys y neb y mae yr Arglwydd yn ei garu y mae yn ei geryddu. Hebr. 12, 5, 6. Y mae yn sicr mai nid o'i fodd y blina efe, nac y cystuddia blant dynion. Galar. 3, 33. Canys ni ddichon Bod o anfeidrol ddaion i ddim ymhyfrydu yngofidiau ei greaduriaid. Oblegid hynny y mae y wialen yn llefaru. Mic. 6, 9. yn ol yr hyn a ddywedodd Elihu, Os hwy a rwymir a gefynnau, ac a ddelir a rhaffau gorthrymder; yna efe a ddengys iddynt hwy eu gwaith a'u hanwireddau amhlau o honynt. Job 36, 8, 9.

2. *I chwerau i pechod.* Fe ddarfu i Israel adael Duw, ffynnon y dyfroedd byw, a chloddio iddynt eu hunain bydewau torredig, na ddalient ddwfr. Jer. 2, 13. Ond nid oeddynt ond megis yn talu drwg iddynt eu hunain. Ef. 3, 9. Canys dy ddrygioni dy hun a'th gospa di, dy wrthdro a'th gerydda: gwybydd ditheu a gwel mai drwg a chwerw ydyw gwrthod o honot yr Arglwydd dy Dduw, ac nad ydyw fy ofn i ynnot ti, medd Arglwydd Dduw y lluoedd. Jer. 2, 19.

3. *I buro oddiwrth anwiredd.* Hwyt hwy yn wir, meddai yr apostol, wrth son am dadau ein cnawd, dros ychydig ddyddiau a'n ceryddent fel y gwelent hwy yn dda; eithr hwn er llefad i ni, fel y byddem gyfranogion o'i sancteiddrwydd ef. Hebr. 12, 10. Fel y mae tan y toddydd yn gwahanu y sothach oddiwrth yr aur, felly trwy geryddon y glanheir anwiredd Jacob; a dymma yr holl ffrwyth tynnu ymmaith ei bechod. Ef. 27, 9. Yn y modd hyn efe a egyr eu clustiau hwy i dderbyn cerydd; ac a ddywed am droi o honynt oddiwrth anwiredd. Job 36, 30. Y mae ganddynt, gan hynny, achos i ddywedyd gyda Dafydd, Da yw i mi fy nghystuddio; fel y dysgwn dy ddeddfau. Psal. 119, 71. Cyn fy nghystuddio yr oeddwn yn cyfeiliorni, ond yn awr cedwais dy air di. adn. 67.

4. *I rag-flaenu tragywddol gosedigaeth.* Yr oedd llawer yn weiniad ac yn llefg ym mysg y Corinthiaid, a llawer yn huno, oblegid nad oeddynt yn iawn farnu corph yr Arglwydd. 1 Cor. 11, 29, 30. Eithr, meddai

yr apostol, pan y'n bernir, y'n ceryddir gan yr Arglwydd, fel na'n damnier gyd a'r byd. adn. 32. Y mae Duw yn fod o anfeidrol burdeb; ac ni's gall lai na dangos ei anfoddlonrwydd yn erbyn pechod. Ond gan na ddioddef ei gariad na'i ffyddlondeb iddo i wneuthur ei bobl yn wrthrychau ei dragywyddol ddigofaint, y mae, er anrhydedd ei sancteiddrwydd ei hun, ac er eu hadferiad hwythau yn eu ceryddu yn y byd hwn, fel na byddo iddynt gael eu cospi byth yn y byd i ddyfod.

III. *Y dyledswyddau gorphwysedig ar blant Duw, tra fyddant dan ei law geryddol.* 1. Yn amser adfyd hwy a ddylent ystyried. Eccl. 7, 14. Yn neilltuol yr awdwr a'r achos o'r wialen. Dylent sylwi na ddaw cystudd allan o'r pridd, ac na siapura gofid allan o'r ddaiar. Job 5, 6. ac na fydd niweid yn y ddinas heb i'r Arglwydd ei wneuthur. Am. 3, 6. Dylent hefyd ystyried yr achos paham y maent yn cael eu ceryddu. Gwna i mi wybod paham yr ymrysoni a mi. Job 10, 2. Pan fu y newyn yn Israel dair blynedd ôl ynol, fe ymofynnodd Dafydd ger bron yr Arglwydd. 2 Sam. 21, 1. Yn y modd hyn hwy ddylent ochelyd dirmygu cerydd yr Arglwydd. Dihar. 3, 12. trwy ymddwyn yn anystyriol, fel pe na byddai eu gofidiau ddim yn deilwng o sylw.

2. *Ymddarostwng dan allwng law Duw.* 1 Pet. 5, 6. Nid i fod fel yr Israeliaid, am y rhai y dywedai Duw, Yn ofer y tarewais eich plant chwi; ni dderbyniasant gerydd. Jer. 2, 30. ond i ganlyn siampl Dafydd yr hwn a dywedai, Wele fi, gwnaed i mi fel y byddo da yn ei olwg. 2 Sam. 15, 26. Y mae yr ymostyngiad hwn yn cymmeryd i mewn gydnabyddiaeth yr enaid o gyfiawnder, doethineb, a daioni yr Arglwydd yn ei waith yn ceryddu, ynghyd ag ymorphwyfiad yn ei ben-arglwyddiaeth a'i hawl i wneuthur pa beth bynnag sydd yn unol a'i ewyllys.

3. *Meddiannu eu heneidiau mewn amynedd.* Luc 21, 19. Pan y mae yr apostol yn myned i fon am geryddon plant Duw, y mae yn dywedyd wrth yr Hebreaid, Trwy amynedd rhedwn yr yrfa o ofodwyd o'n blaen ni. Heb. 12, 1. Ac ar ol eu cyfarwyddo i edrych ar yr Jesu, fel na byddai iddynt sino nac ymollwng yn eu heneidiau. adn. 2, 3. a sylwi nad oedd y wialen ddim wedi syrthio mor drymmed arnynt hwy ag y syrthiasai ar rai. adn. 4. Y mae yn dwyn ar gof iddynt y cyngor sydd yn dywedyd megis wrth blant, Nac ymollwng pan y'th argyoedder ganddo, adn. 5.

4. *Edifarbau a ddychwelyd.* Y mae y prophwyd yn cwyno nad oedd Israel ddim yn gofidio pan yr oedd yr Arglwydd yn eu taro; ond eu bod yn gwneuthur eu hwynebau yn galettach na chraig, ac yn gwrthod dychwelyd. Jer. 5, 3. Ond yr oedd Ephraim yn cwynfan fel hyn, Cospaist, fi a mi a gospwyd, fel llo heb ei gynnesfio a'r iau: dychwel di fi, a mi a ddychwelir. Jer. 31, 18. Y mae lle i feddwl fod cerydd yn fendithiol i'r

rhaf a ddywedant, Ceiswn a chwiliwn ein ffyrdd, a dychwelwn at yr Arglwydd. Galar. 3, 40.

5. *Gobeithio a disgwil yn ddisgwl am ischydwrïaeth yr Arglwydd.* Galar. 3, 26. Gan mai nid o lid ond o gariad y mae Duw yn ceryddu ei blant, y mae ganddynt le i ddisgwl y bydd ei byr ysgafn gustudd yn odidog rhagorol, i weithredu tragywyddol, bwys gogoniant iddynt, 2 Cor. 4, 17. A chan nad yw yr Arglwydd yn eu gadael ond dros ennyd fechan. Ef. 54, 7: ac nad erys wylofain ond dros brydnawn. Psal. 30, 5. Y mae ganddynt achos i ddisgwl holl ddyddiau eu milwriaeth hyd oni ddelo eu cyfnewidiad, Job 14, 14.

Oddiwrth yr hyn a gafodd ei ystyried ni allwn weled, 1. Nad oes dim achos gan neb o blant Duw i achwyn oblegid y gosidiau sydd yn dyfod i'w rhan. Nid yw y profiad tanlyd sydd ynddynt ddim yn beth dieithr. 1 Pet. 4, 12. ond y mae yr un blinderau yn cael eu cyflawni yn eu brodyr sydd yn y byd. Pen. 5, 9. Canys pa fab sydd yr hwn nid yw ei dad yn ei geryddu. Heb. 12, 7. 2. Ni ddylai dynion duwiol ddim ffurfio barn mewn perthynas i natur a diben eu gosidiau oddiwrth eu teimladau presennol. Yr oedd Job yn profi faethan yr Holl-alluog yn glynnynddo, a'u gwenwyn yn yfed ei yspryd; ac yr oedd dychrynfa Duw yn ymfyddino yn ei erbyn. Job 6, 4. Ond yr oedd Duw yn ei garu, ac yn ymddwyn tu ag atto megis tu ag at blentyn. 3. Angenheidrwydd o hunan ymholiad. Pan gyfarfyddom a gosidiau dylem ymofyn pa un a ydynt yn ateb dibenion ceryddon plant Duw. Os nad ydynt, nid ydym yn cael dim ond y boen sydd ynddynt. 4. Yr achos sydd gan y duwiol i fod yn ddiolchgar. Gwynn ei syd y dyn a geryddo Duw. Job 5, 17. Er bod yn helbulus, yn gyfuddiol, ac yn ddrwg ei gyflwr, y mae pob peth yn cyd-weithio er ei ddaioni. Rhuf. 8, 28. 5. Nid rhyfedd fod plant Duw yn hiraethu am fyned adref. Ymma y maent yn mynych droseddu; a thrwy hynny yn gwneuthur eu hunain yn agored i geryddon. Ond yn y nef ni bydd dim llygredd, yn ganlynol, ni bydd yno ddim eisiau gwialen yn dragywydd.

VII. GWRANDAWIAD GWEDDIAU.

Y MAE yr Holl-alluog wedi gweled bod yn dda, i gyfrannu i'w bobl amrywiol o fendithion tra gwerthfawr ac ardderchog. Er hynny, fel creaduriaid llawn, o amherffeithrwydd, agored i amrywiol o elynion,

ac yn cyfarfod a llawer o ofidiau, y maent yn sefyll, tra yn y byd presennol mewn angen beunyddiol o ras i fadden, i gynnorthwyo, a diddanu. Y mae ganddynt lawer o achos gan hynny, i fynych annerch y drugareddfa, i ddiolch am y bendithion a dderbynasant, ac i weddio am y pethau y maent etto yn sefyll mewn diffyg o honynt. Ac y mae yn gyfur iddynt y dichon yr Arglwydd wneuthur yn dra rhagorol, y tu hwnt i bob peth y maent yn ei ddymuno neu yn ei feddwl. Eph. 3, 20. ac na ddarfu iddo erioed ddywedyd wrth had Jacob, Ceisiwch fi yn ofer. Ef. 45, 19. A chan mai llawer a ddichon taer weddi 'r cyfiawn. Jag. 5, 16. y maent, mewn disgwiliad am atebiad, yn gwrando beth a ddywed yr Arglwydd Dduw. Psal. 85, 8. y maent yn sefyll ar eu disgwilfa, yn ymfesydli ar y tŵr, ac yn gwilio, i edrych beth a ddywed efe wrthynt. Hab. 2, 1. Ac nid ydynt ddim heb le i hyderu y bydd iddynt gael eu gwrando. Am hynny y dywedai Dafydd, Hwyr a borau a hanner dydd y gweddias a byddas daer; ac efe a glyw fy lleferydd. Psal. 55, 17. Ac y mae yn ddi-ddadl i fod hyn yn rhagorffaint neilltuol i greaduriaid tlodion. I gymmeryd golwg ar yr hyn a amlygir yngair y gwirionedd, ar y pen hwn, ni gawn ystyried y prawf a'r achos o fod y rhagorffaint hon yn perthyn i blant Duw. Yna ni gawn wneuthur rhai sylwiadau, er mwyn iawn ddeall ei nhatur.

1. *Y mae gennym ddigonol brawf fod Duw yn gwrando gweddian ei bobl.* Byddai gennym le i ddisgwil hyn pe na byddai i ni ond dal sylw, 1. *Ar ddwyfod ofodiad gweddi.* Fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, Ymfynir a myfi etto gan dy Israel i wneuthur hyn iddynt. Ezech. 36, 37. ac mewn man arall, Gofynnwch i mi y pethau a ddaw am fy meibion, a gorchymynnwch fi am waith fy nwylaw. Ef. 45, 11. O bydd ar neb o honoch eisiau doethineb, gofynned gan Dduw. Jag. 1, 5. Pe na buasai Duw yn bwriadu gwrando gweddi y mae yn ddi-amheuol na buasai sanct-eiddrwydd ei natur byth yn goddef iddo roddi y fath gyfarwyddiadau. Ond ym mhellach, 2. *Y mae llawer o addewidion wedi eu rhoddi am wrandawriad gweddi.* Galw arnaf yn nydd trallod, a mi a'th waredaf. Psal. 50, 15. A bydd cyn galw o honynt, i mi ateb; ac, a hwy etto yn llefaru, mi a wrandawaf. Ef. 65, 24. Gofynnwch, a rhoddir i chwi; ceisiwch, a chwi a gewch; curwch, ac fe agorir i chwi. Mat. 7, 7. A pha beth bynnag a ofynnoch mewn gweddi, gan gredu, chwi a'i derbyniwch, Pen. 21, 22. Gwel hefyd, Psal. 91, 15. 102, 17. Ef. 58, 9. Zech. 13, 9. Joan 14, 13, 14. Wrth ddarllen yr ysgrhythrau hyn a'r cyffelyb, ni ddylem gosio mai anghyfnawidiol a ffyddlon yw yr hwn a addawodd; a bod ei holl addewidion yn i'e ac yn amen, ynghrist Jesu i bawb a gredant.

3. *Y mae llawer o weddiwyr wedi gadael tyfiolaeth ar eu bol fod eu gweddian*

wedi cael eu gwrando. Duw yn ddiau a glybu, ac a wrandawodd ar lais fy ngweddi: bendigedig fyddo Duw yr hwn ni thrôdd fy ngweddi oddi wrtho. Psal. 66, 19, 20. Y tlawd hwn a lefodd a'r Arglwydd a'i clybu, ac a'i gwaredodd o'i holl ofidiau. Psal. 34, 6. O'm hing y gelwais ar yr Arglwydd, meddai Jonah, ac efe a'm hattebodd; o fol uffern y gwaeddais, a chlywaist fy llef. Jon. 2, 2. Nid rhyfedd, gan hynny, fod Dafydd, wrth annerch yr Holl-alluog, yn dywedyd, Ti yr hwn a wrandewi weddi, &c. Psal. 65, 2. 4. *Y mae gennym amrywiol o hanesion di-ambeuol am wrandiad gweddi.* Ar weddi Eliseus cafodd llygaidd ei weinidog eu hagog i weled diogelwch ei feistr ac yntef. 2 Bren. 6, 17. A phan weddiodd y prophwyd drachefn, fe darawyd y bobl oedd yn amcanu ei ddal a dallineb. adn. 18. Fe weddiodd Elias na byddai wlaw: ac ni bu gwlaw ar y ddaiar dair blynedd a chwe mis. Ac efe a weddiodd drachefn, a'r nef a roddes wlaw, a'r ddaiar a ddug ei ffrwyth. Jag. 5, 17, 18. Pan oedd Petr yn cael ei gadw yn y carchar, fe wnaethpwyd gweddi ddyfal gan yr eglwys at Dduw drosto ef. Act. 12, 5. Mewn atebiad i'w deifysiadau, cafodd angel ei anfon o'r uchelder, i waredu Petr allan o law Herod, ac oddiwrth holl ddisgwiiliad pobl yr Juddewon. adn. 7, 12. Fel hyn y mae gosodiad gweddi, addewidion y Duw di-gelwyddog, ynghyd a'r aml hanesion a gawn o lwyddiant gweddiwyr, yn dangos fod yr Arglwydd yn gwrando gweddian ei bobl. Bellach, ni gawn ystyried,

II. *Yr achos pabam y mae Duw yn gwrando gweddi.* Dylem fod yn ochelgar rhag meddwl fod deifysiadau gweddiwyr na'r holl resymmau a arferant yn gwneuthur y mesur lleiaf o gyfnewidiad yn y Duw-dod. Nid yw yr Arglwydd yn rhoddi dim i'w bobl mewn amser nag i dragywyddoldeb ond yr hyn sydd wedi ei arfaethu iddynt er cyn yr oesoedd. Yn ganlynol, nad oes un weddi yn cael ei hatteb o ran fod Duw yn cael ei dueddu i wneuthur yr hyn nad oedd wedi ei fwrriadu er seiliad y byd. Ond rhai o'r achosion fod gweddian plant Duw yn cael eu gwrando yw y rhai canlynol. 1. *Y mae gweddi, fel y ddangoswyd yn barod, o ddwyfol ofodiad.* Ynima y mae yr enaid yn dyfod i gyfarfod a Duw, ac i ymbil a'i wyneb, yn ei ffordd ei hun. A chan na ddichon Duw lai na pharchu trefniadau ei anfeidrol ddoethineb ei hun, nid yw ddim yn bosibl iddo beidio sylwi ar ei blant pan fyddont yn annerch ei orsedd-faingc. 2. *Y mae Duw wedi mynych addawu gwrando eu gweddian.* Y mae amryw o'r addewidion perthynol i hyn wedi eu crybwyll tan y pen blaenorol. Ni bydd i ni, gan hynny, sylwi ymma, ddim ymhellach, na bod Duw yn ddi-gyfnewid, ac nad yw yn bosibl iddo edifarhau, na dywedyd celwydd. Num. 23, 19. Ond y mae ei air wedi ei sicrhau yn y nefoedd yn dragywydd. Psal. 119, 89. 3. *Y mae gweddi, yn ei nhatu yn weithred ag fydd*

mewn modd neilltuol yn tueddu i ogoneddu yr Arglwydd. O herwydd y mae yr hwn sydd yn gweddio mewn modd di-ragrith yn cydnabod ei dlodi a'i annheilyngdod ei hun, adnabyddiaeth Duw o'i gyflwr, ei ddigonolrwydd i gyflawnu ei holl ddiffigiadau, ynghyd a'i barodrwydd i gyfrannu i greaduriaid mewn angen. Y mae yr enaid trwy y pethau hyn yn anrhyddedu yr Holl-alluog. Ac arfer Duw yw anrhyddeddu y rhai a'i hanrhyddedant ef. 1 Sam. 2, 30. 4. *Y mae yr Yspryd ei hun yn cynnorthwyo eu gwendid, trwy erfyn drostynt ag ocbeneidiau anrbaethadwy.* Rhuf. 8, 26. Y mae yn gwasgu ar eu meddyliau ystyriaeth o'u hangen, ac yn eu cynhyrfu i weddio; ac yn ffurfio dymuniadau dyfrifol ynddynt. Ac ni ddichon yr hwn a wrendu weddi ddim troi heibio y dymuniadau sydd yn deilliaw oddiwrth weithrediadau neilltuol ei Ysryd sanctaidd. 5. *Y mae yr Arglwydd Jesu yn ymddangos drostynt ger bron Duw.* Heb. 9, 24. Y mae yr hwn sydd ar ddeheu-law Duw yn erfyn drostynt. Rhuf. 8, 34. ie, y mae yn byw bob amser i eiriol drostynt hwy. Heb. 7, 25. Y mae arogl darth lawer yn cael ei offrymmu gyda gweddiau yr holl faint, ar yr allor aur yr hon sydd ger bron yr orfedd-faingc. Dat. 8, 3. Fel hyn y mae gweddiau creaduriaid ammhérffaith yn arogl yn beraidd ger bron y drugareddfa. 6. *X-mae mynwes y Tad yn llawn o gariad atynt.* Yr annogaeth a roddodd yr Arglwydd Jesu i'w ddisgyblion i ofyn yn ei enw oedd, fod y Tad ei hun yn eu caru, am iddynt hwy ei garu ef. Joan 16, 26, 27. A chan ei fod yn eu caru, nid yw ddim yn rhyfedd ei fod yn eu gwrando er maint eu hamherffeithrwydd a'u hanneilyngdod.

III. *Ni gawn gwneuthur ychydig o sylwiadau er mwyn rhag-flaenu cam-gymmtriadau mewn perthynas i wrandawriad gweddi.*

1. *Nid yw yr Arglwydd ddim yn gwrando gweddiau parwb.* Wrth graffu ar yr ysgrythyrau ni gawn weled nad oes gan yr annuwiol un sylfaen i ddisgwil am wrandawriad gweddi. Y mae Duw 'r gwirionedd wedi dywedyd mewn perthynas i'r rhai anystyriol, y rhai ni wrandawant ar ei gyngor, ac na fynnant ddim o'i gerydd, yn y modd hyn, Yna y galwant arnaf, ond ni wrandawaf; yn foreu y'm ceisiant, ond ni'm cant. Dihar. 1, 28. A chyda golwg ar y rhagrithiwr y mae Job yn gofyn, A wrendy Duw ar ei lef, pan ddelo cyfyngder arno? Job 27, 9. Aberth yr annuwiol sydd ffaidd gan yr Arglwydd; ond gweddi yr ~~annuwiol~~ sydd hoff ganddo. Dihar. 15, 8. Cymmwys, gan hynny, y dywedodd y dyn y rhoddasai yr Jesu ei olwg iddo, Ni a wyddom nad yw Duw yn gwrando pechaduriaid: ond os yw neb yn addolwr Duw, ac yn gwneuthur ei ewyllys ef, ~~bwnnw~~ y mae yn ei wrando. Joan 9, 31. Am hynny fe ddichon pob un a gafodd ei wrando mewn gweddi, dywedyd gyd a'r Pŷlmydd, Pe edrychafwn ar anwiredd yn fy nghalon, ni wran-

dawafai yr Arglwydd. Pſal. 66, 18. Gwel hefyd, 2 Chron. 7, 14. Pſal. 145, 18. Jag. 5, 16. 1 Joan 2, 22. Oddiwrth yr amrywiol ysgrythyrau hyn fe ymddengys nad yw yr Hŏll-alluog wedi ymrwymo i atteb gweddïau neb ond gweddïau ei bobl.

2. *Nid yw yr Arglwydd criod wedi rhwymo ei hun i wrando ar bob deifysiad a ddichon ddyfod oddiwrth ei bobl.* Y mae gennym hanes am amryw o weddïau 'r duwiolion, ar na welodd Duw ddim yn gynnys i'w gwrando. Gweddïodd Moses am gael myned trosodd i weled y wlad dda oedd tros yr Jorddonen; ond ni wrandawodd yr Arglwydd arno. Deut. 3, 23, 26. Ymbiliodd Dafydd a Duw pan oedd y plentyn a blantafai gwraig Urias iddo yn glaf; ond y bachgen a fu farw. 2 Sam. 12, 15, 18. Ac fe ddywedodd yr Arglwydd wrth Jeremi, Pe safai Moses a Samuel ger fy mron, etto ni byddai fy ferch ar y bobl ymma. Jer. 15, 1. Heblaw hynny, pe buasai Duw yn ymrwymo i atteb pob gweddi a allai ddyfod oddiwrth ei bobl, fe fuasai, mewn effaith, yn rhoddi 'r llywodraeth o'i law ei hun, ac yn eu gwneuthur hwynt yn llywodraethwyr yn ei le. Ond heb ymhel-aethu ar yr ystyriaethau hyn ni allwn ddal sylw fod yr ysgrythyrau yn dangos pa fath weddïau a fydd yn llwyddiannus. Y mae yn rhaid eu bod, 1. *Am y cyfryw bethau ag fydd yn unol ag ewyllys Duw i'w gyfrannu.* Hyn yw 'r hyfder sydd gennym tu ag atto ef, ei fod ef yn ein gwrando ni os gofynnawn ddim yn ol ei ewyllys ef. 1 Joan 5, 14. Wrth sylwi ar hyn ni allwn weled y dichon plant Duw weddio, a hynny yn gyfreithlon, a bod heb attebiad i'w deifysïadau. Mewn llawer o amgylchiadau y mae yn amhosibl iddynt wybod llai nad ydyw y cyfryw a'r cyfryw bethau yn unol ag ewyllys yr Arglwydd; am hynny y mae yn gyfreithlon iddynt i weddio: megis am barhad yr efengyl, mewn rhyw wlad neu ardal, am ddychweliad y cyfryw ar cyfryw berſonau neilltuol. Ond y mae yr unig ddoeth Dduw yn gwybod yn well na hwy pa beth fydd oreu i'w wneuthur. Am hynny y mae yn rhaid gweddio yn wastadol gyda darostyngiad i'w ewyllys ef. 2. *Rhaid gweddio mewn ffydd.* Pa beth bynnag a ofynnodd mewn gweddi, meddai ein Harglwydd, *gan gredu*, chwi a'i derbyniwch. Mat. 21, 22. Ac y mae Jago yn cyfarwyddo yn y modd hyn, Gofynnodd mewn ffydd, heb ammeu dim. Canys yr hwn fydd yn ammeu fydd gyffelyb i donn y mor, a chwelir, ac a deſfir gan y gwynt. Canys na feddylied y dyn hwnnw y derbyn efe ddim gan yr Arglwydd. Jag. 1, 6, 7. Ymma ni a ddylem ddal sylw fod yn rhaid fod Duw wedi addaw yr hyn a fyddom yn ei geisio, cyn y byddo gennym un sylfaen i gredu y bydd iddo ei gyfrannu. Ond nid yw ddim yn anghyfreithlon i weddio am rai pethau nad oes gennym un addewid neilltuol am danynt. Gweddïodd Hannah am gael Plentyn, a hi a lwyddodd. 1 Sam. 1, 10, 11, 19.

Ond yn y cyfryw amgylchiadau ni ellir dim gweddio mewn ffydd: yn ganlynol nid oes gan yr hwn a fyddo yn gweddio un sicrwydd y bydd iddo gael ei wrando. Ymma hefyd ni allwn ddal sylw fod prophwydi, apostolion, ac eraill wedi llwyddo yn eu deisyfiadau mewn modd gwyrthiol: ond nid oes gennym un fail i gredu y bydd i bob duwiol i lwyddo yn yr un modd. 3. *Rhaid gweddio yn enw yr Arglwydd Jêsu.* Pan oedd Crist bron ag ymadael oddiwrth ei ddisgyblion, efe a ddywedodd wrthynt, Pa beth bynnag a ofynnoch yn fy enw, hynny a wnafe, fel y gogonedder y Tad yn y Mab. Os gofynnwch ddim yn fy enw, mi a'i gwnaf. Joan. 14, 13, 14. Y thrachefn, Yn wir, yn wir, meddaf i chwi, pa bethau bynnag a ofynnoch i'r Tad yn fy enw i, efe a'i rhydd i chwi. Pen. 16, 23. Rhaid i weddi gael Crist yn ffordd cyn y byddo posibl iddi fod yn llwyddiannus. 4. *Rhaid gweddio oddi ar iawen ddibenion.* Gofyn yr ydych, meddai Jago, ac nid ydych yn derbyn; o herwydd eich bod yn gofyn ar gam, fel y gallôch eu treulio ar eich melus chwantau. Jag. 4, 3. Am hynny y mae yn rhaid i ogoniant Duw a daioni ysprydol ein hunain, ac eraill i gael eu golygu yn ein deisyfiadau, os disgwiliwn iddynt fod yn llwyddiannus. 5. *Rhaid gweddio mewn taerni, a hynny heb ddiffygio.* Llauer a ddichon taer weddi'r cyfiawn. Jag. 5, 16. Y mae ein Arglwydd wedi gosod hyn allan trwy ddarlunio dyn yn llwyddo gyd a'i gyfaill, nid am ei fod yn gyfaill, ond oblegid ei daerni. Luc 11, 5, 8. Ac yn union ar ol hynny y mae yn dywedyd, Gofynnwch, a rhoddir i chwi, &c. adn. 9. Y mae yr angenrheidrwydd o daerni a pharhad yn cael ei osod allan ymhellach. Pen. 18, 1, 7.

3. *Y mae yr Arglwydd weithiau, i ryw ddoeth ddibenion, yn oedi ateb gweddiau ei bobl.* Bu raid i Jacob i ymdrechu a'r angel hyd nes cododd y wawr cyn iddo gael ei fendithio. Gen. 32, 24, 29. Y mae Dafydd yn cwyno oblegid hyn; Fy Nuw, meddai efe, llefain yr ydwyf y dydd, ac ni wrandewi; y nos hefyd, ac nid oes osteg i mi. Psal. 22, 2. Ac unwaith pan yr oedd yr Arglwydd yn oedi gwrando arno, efe a ddywedodd yn ei ffrwf, Fe 'm bwriwyd allan o'th olwg. Er hynny yr Arglwydd a wrandawodd lais ei weddi pan lefodd arno. Psal. 31, 22. Pa hyd Arglwydd, meddai un arall y gwaeddaf, ac ni's gwrandewi; y bloeddias arnat rhag trais, ac nid achubi? Hab. 1, 2. Y mae gennym siampl hynod o hyn yn y Testament newydd: Pan oedd y wraig o Ganaan yn llefain ar ran ei mherch, nid atebodd yr Arglwydd Jêsu iddi un gair. Mat. 15, 22, 23. A phan oedd y disgyblion yn eiriol drosti, efe a ddywedodd ni'm danfonwyd ond at ddefaid colledig ty Israel. adn. 24. A phan ddarfu iddi ei addoli a dywedyd Arglwydd cymmorth fi efe a ddywedodd wrthi, Nid da cymmeryd bara'r plant, a'i fwrw i'r cwn. adn. 25, 26. Ond

pan yr oedd hi yn wyneb pob di-galondid yn parhau i ofyn, Efe a ddywedodd wrthi, Ha wraig, mawr yw dy ffydd; bydded i ti fel yr wyt yn ewyllysio. adn. 27, 28. Yn yr un modd i ddangos llwyddiant gweddi, er nad yw yn cael ei hatteb yn union, y mae ein Harglwydd yn dywedyd, Oni ddial Duw ei etholedigion fy yn llefain arno ddydd a nos, er ei fod yn hir oedi drostynt? Luc 18, 17. Fe ddichon fod yr Arglwydd yn oedi gwrando gweddi i'r diben, 1. I ddangos ei anfoddlonrwydd tu ag at ei bobl oblegid eu troseddiadau. 2. I'w gwneuthur yn fwy profiadol o'u hanneilyngdod i dderbyn ei roddion. 3. I brofi eu ffydd a'u hamynedd. 4. I wneuthur ei roddion yn fwy gwerthfawr yn eu golwg, pan y byddo iddo weled bod yn dda eu cyfrannu. Heb wneuthur dim yn rhagor nag enwi yr ystyriaethau hyn ni gawn sylwi etto unwaith.

4. *Fod yr Arglwydd gweithian yn peidio rhoddi yr hyn y mae ei bobl yn ei ddymuno, o ran ei fod yn bwriadu rhoddi iddynt yr hyn a fydd yn fwy er eu dationi.* Pan roddwyd i Paul swmbwl yn y cnawd, cennad Satan i'w gernodio, efe a attolygodd i'r Arglwydd dair gwaith ar fod iddo ymadael ag ef. 2 Cor. 12, 7, 8. Ond yr ateb a gafodd oedd, Digon i ti fy ngras i; eanys fy nerth i a berffeithir mewn gwendid. adn. 9. Wedi bod wrth borth y drydedd nef, yr oedd mewn perygl, gan nad oedd etto wedi ei berffeithio o gael ei dra derchafu gan odidowgrwydd y datguddiedigaethau: oblegid hynny yr oedd yn well iddo gael ei nerthu dan yr hyn ag oedd yn tueddu tu ag at ei gadw yn y llwch, nag i'r hyn oedd yn anghysurus i'r teimlad i gael ei symmud ymmaith.

Oddi ymma ni allwn weled, 1. *Fod llawer o ragoriaeth rhwng y darwiel a'r annurwiol.* Fe ddaw cyfyngder ar y mwyaf difraw. Yna y llefant ar yr Arglwydd, ac ni's ettyb hwynt: efe a guddia ei wyneb oddi wrthynt y pryd hwnnw, fel y buant ddrwg yn eu gweithredoedd. Mic. 3, 4. Y mae rhyw beth arswydus yn y geiriau hynny, Pan weddioch lawer, ni wrandawaf. Ef. 1, 15. Er iddynt lefain yn fy nghluffiau a llef uchel, ni wrandawaf hwynt. Ezech. 8, 18. Gwel hefyd, Jer. 11, 11. Zech. 7, 13. 2. *Y mae ar blant Duw lawer o rwyman i fod yn ddialcgar.* Bendigedig fyddo Duw yr hwn ni throdd fy ngweddi oddi wrtho. Psal. 66, 20. Hwylallant gyfarfod a llawer o ofidiau, ond ar bwys yr addewidion am wrandawiad gweddi, hwylallant eu hwynebu heb ofn nac arswyd. 3. *Y mae ganddynt achos i boli eu hunain pan fyddo eu gweddian heb gael eu hatteb.* Dylent edrych yn neilltuol rhag eu bod yn gofyn yr hyn nad yw yn unol ag ewyllys yr Arglwydd i'w roddi, a rhag eu bod yn gofyn mewn modd gwahanol oddiwrth yr hyn a orchymynnir yn y gair.

VIII. GRASOL ARBEDIAD.

Y MAE pob un fydd yn adnabod pla ei galon ei hun yn barod i ddywedyd gyd a'r apostol, Nid wyf yn gwneuthur y peth da yr wyf yn ei ewyllysio; ond y drwg, yr hwn nid wyf yn ei ewyllysio, hynny yr wyf yn ei wneuthur. Rhuf. 7, 19. Y mae dyn o'r profiad hwn yn mynych ystyried, a hyany gyda sobrwydd, fod y Duw na all edrych ar anwiredd yn cael achos beunyddiol i anfoddloni wrtho; a bod ganddo ddiogonol allu i gospi pechod. Y mae ganddo lawer o achos, gan hynny i weddio gyda Nehemiah, Arbed fi yn ol mawredd dy drugaredd. Nehem. 13, 22. Ac nid ydyw ddim heb galonddid i weddio yn y modd hyn. O herwydd gras-lawm a thrugarog yw yr Arglwydd; hwyrfyddig i ddig, a mawr ei drugaredd. Psal. 145, 8. Ie, ni phalla ei dostruriaethau ef. Galar. 3, 22. Ac y mae wedi addaw arbed ei bobl, fel yr arbed gwr ei fab a fyddai yn ei wafanaethu. Mal. 3, 17. Yn yr addewid werthfawr hon y mae yr Arglwydd yn gosod allan un o ragorfreintiau ei eiddo cyfammodol. I ymhelaethu ychydig arni, ni gawn ystyried ei nhatur, a'r modd y mae gawn daioni yr Arglwydd yn ymddangos ynddi.

I. *Natur grasol arbediad.* I egluro hyn ni gawn, yn y lle cyntaf, ystyried pa bryd y gellir dywedyd fod yr Arglwydd yn arbed ei bobl: ac yna ni gawn wneuthur ychydig o sylwiadau ar y rhan hon o'i ymddugiadau.

I. *Fe ellir dywedyd fod yr Arglwydd yn arbed ei bobl mewn amrywiol ystyr-iaethau.* 1. *Pan y mae yn ei oruwch-lywodraethol ragluniaeth, yn eu diogelu rhag y barnedigaethau i ba rai y maent yn agored.* Y mae Petr, wrth son am y diluw a ddygodd Duw ar fyd y rhai anwir, yn dywedyd, Nad *arbedodd* efe yr hen fyd: ac mewn cyferbyniad i hynny, i Noe, pregethwr cyfiawnder, gael ei gadw ar ei wythfed. 2 Pet. 2, 5. Ac y mae Joel yn gorchymmyn i'r offeiriaid, gweinidogion yr Arglwydd i wylo rhwng y porth a'r allor, ac i ddywedyd, *Arbed* dy bobl, o Arglwydd; ac na ddyro dy etifeddiaeth i warth: i lywodraethu o'r cenhedloedd arnynt. Joel 2, 17. Ymma ni allwn ddal fylw, mai yr un peth yw eu harbed a'u cadw rhag gwarth, rhag llywodraethu o'r cenhedloedd arnynt. Pan oedd y gwyr a'r arfau dinystr yn cael eu gyrru trwy 'r ddinas, a gorchymmyn yn cael ei roddi iddynt, na fyddai i'w llygaid *arbed*, ac na fyddai iddynt dostrurio, y mae y gwr oedd wedi ei wisgo a lliain, yn cael gorchymmyn i nodi nod ar dalcennau y dynion oedd yn ucheneidio, ac yn gweiddi am y ffeidd-dra oll a wneid yn ei chanol hi: yna yr oedd y rhai'n yn ddiogel. Ezech. 9, 1, 6. Y mae yr Arglwydd weithiau yn arbed, trwy attal y farn,

ar ol iddi gael ei bygwth. Pan oedd y prophwyd yn gweled ceiliogod y rhedyn wedi bwyttu glafwellt y tir, efe a wedd'odd, gan ddywedyd, Arbed, Arglwydd; yna edifarhaodd yr Arglwydd am hyn; ac ni ddaeth y farn yn ol y weledigaeth. Am. 7, 1, 3. Gwel hefyd, adn. 4, 6. Ond ni a ddylem gofio nad yw i'r Arglwydd ddim bob amser yn cadw ei bobl rhag cyfarfod a barnedigaethau tymhorol. Y mae y farn weithiau yn dechreu o dŷ Dduw. 1 Pet. 4, 17. Ond y mae ganddo amrywïol ffyrdd i ddangos ei dofluri: am hynny ni allwn ddal sylw, 2. *Ei fod, yn fynych, yn oedi taro, heb ymweled a bwynt a gwialen mor fuan ag y byddont wedi trof-eddu.* Nid yn union ar ol i Ddafydd fod yn euog o odineb a mwrdd-dra y darfu i Nathan gael ei anfon i gyhoeddi barn yn ei erbyn. Nid oedd yr Arglwydd ddim yn ymddwyn fel un a fuasai yn barod i gymmeryd y fantais yn ei erbyn. Y mae y daioni sydd yn ymddangos yn nioddef-garwch ac ymaros Duw, yn tywys i edifeirwch. Rhuf. 2, 4. Y mae yr Arglwydd yn disgwil i drugarhau wrth ei bobl. Ef. 30, 18. am hynny, pan droseddont, y mae yn rhoddi iddynt amser i edifarhau. Dat. 2, 21, 3. *Nid yw ddim yn ceryddu mor drymmed ag y maent yn baeddu.* Nid yn ol eu pechodau y mae yn gwneuthur a hwynt; ac nid yn ol eu hanwireddau y mae yn talu iddynt. Psal. 103, 10. Ond y mae yn eu cospi yn llai na'u hanwiredd. Ezr. 9, 13. Nid yw ddim yn cyffro ei holl lid. Psal. 78, 38. Er i'r Arglwydd wneuthur pen am yr holl genhedloedd lle y gwasgarwyd Israel, y mae yn dywedyd wrth Jacob, Ni wnaaf ben am danat ti, eithr mi a'th geryddaf di mewn barn, ac ni'th adawaf yn ddi-gerydd. Jer. 30, 11. ac ni'th dorraf ymmaith yn llwyr. Pen. 46, 28. Fel hyn y mae yn eu cospi, ond nid yn ei lid, rhag iddo eu gwneuthur yn ddi-ddym. Pen. 10, 24. Ond pan y mae yn myned i geryddu, y mae yn barod i ddywedyd, Pa fodd y'th roddaf ymmaith Ephraim? y'th roddaf i fynu Israel? Pa fodd y'th wnaaf fel Admah, ac y'th ofodaf megis Seboim? Hof. 11, 8, 9. 4. *Nid yw y gwialen ddim yn cael ei chadw arnynt cyhyd ag y mae y trofediadau yn baeddu.* Y mae pechod yn baeddu dinyfyr tragywyddol oddi ger bron yn Arglwydd. 2 Theff. 1, 9. Ond dros ennyd fechan y mae yr Arglwydd yn gadael ei bobl. Ef. 54, 7. A phan y mae, mewn ychydig forriant, wedi cuddio ei wyneb oddiwrth Sion, ennyd awr (adn. 8.) y mae yn gorchymmyn dywedyd wrthi, Gyflawnu ei milwriaeth, ddelëu ei hanwiredd: o herwydd ei bod wedi derbyn o law yr Arglwydd yn ddau ddyblyg. Ef. 40, 2. Fe ellir dywedyd hefyd fod yr Arglwydd yn arbed ei bobl, 5. *Pan y byddont trefnu na fyddo i feichiau trymion i gael eu gosod arnynt.* Y mae yn cadw y rhai a gadwant air ei amynedd, oddiwrth awr y brofedigaeth. Dat. 3, 10. Canys ffyddlon yw Duw yr hwn ni ad eu temtio uwchlaw yr hyn a allant: eithr a wna ynghyd a'r demtasiwn ddiangfa hefyd, fel y gallont ei dwyn. 1 Cor. 10, 13.

Ond i'r diben i ddeall natur yr arbediad hwn ym mhellach, y mae yn angenrheidiol i ni,

II. *Wneuthur ychydig o sylwiau ar yr ymddugiad ymma o eiddo yr holl-alluog tu ag at ei bobl.* 1. *Y mae llawer o ragoriaeth rhwng hyn a gwaith yr Arglwydd yn oedi cospi annurwiolion.* Y mae yn wir ei fod yn hir ddi-oddef llestri digofaint. Rhuf. 9, 22. Ond y mae yn bwriadu eu gwneuthur yn dragywyddol druenus mewn byd arall. Ond y mae arbediad ei bobl yn tarddu oddiar ei gariad cyfammmodol tu ag attynt, a'i fwriad i beidio tywallt arnynt angerdd ei ddigofaint. 2. *Nid yw yr Arglwydd ddim yn gadael ei bobl yn ddi-gerydd, pan fyddont yn pechu yn ei erbyn.* Heb. 12, 6. Er na byddo barnedigaethau allanol yn eu gorddiwes, fe fedr Duw wneuthur pechod yn chwerw iddynt, trwy argraffu ar eu meddyliau y fath ystyriaeth o'i anfoddlonrwydd ag a fyddo yn llanw eu henaid o flinderau. Ac er nad ydynt yn cael eu cospi mor drymmed nachyhyd ag y maent yn haeddu, y maent yn cael mynych achos, gyda Phetr, i wylu yn chwerw doft. 3. *Nid yw Duw, wrth arbed ei bobl, ddim yn rhoddi iddynt yr annogaeth leia i fyned yn y blaen mewn pechod.* Y mae rhieni, yn fynych, yn gwneuthur llawer o ddrwg i'w plant, pan fyddont yn arbed y wialen: ond y mae yr Arglwydd yn gwneuthur y rhai y mae yn eu harbed yn hyspys o'u beiau, yn adnabyddus o'u haeddiant eu hunain, ac yn brofiadol o'u rhwymau, oblegid ei ddaioni tu ag attynt, i ymdrechu i ryngu ei fodd, trwy ymgadw oddiwrth yr hyn oll fydd yn groes i'w ewyllys. 4. *Nid oes un cyfnewidiad yn cymmeryd lle ym meddwl yr Arglwydd pan y mae yn arbed ei bobl.* Nid oes dim i ni feddwl ei fod unwaith wedi bwriadu eu cospi, ond ei fod wedi hynny yn gweled achos i ymddwyn yn groes i'r hyn a arfaethasai. Nid yw holl ymddugiadau Duw tu ag attynt, ond amlygiadau o'i dragywyddol gyngor a'i arfaeth ddi-gyfnewid. 5. *Nid o ddiffyg casneb at eu pechodau y mae Duw yn eu harbed.* Y mae yn lanach ei lygaid nag y gall edrych ar ddrwg. Hab. 1, 13. Ac ni byddai ond cabledi i feddwl fod yr Holl-alluog fel llawer o rieni ffolion, y rhai a edrychant ar ryw ddrwg yn well yn eu plant nag yn rhyw rai eraill. Ni oddef purdeb natur Duw ddim iddo i garu pechod yn ei blant anwyla, mwy nag yn ei elynion mwya gwrthwynebol. 6. *Nid yw hyn ddim yn deilliaru chwais oddiwrth ddiffyg gallu i ddangos ei anfoddlonrwydd tu ag attynt.* Y mae llywodraethwyr gwladol, lawer gwaith, wedi gorfod arbed rhai haeddiannol o gospedigaeth, o ran na feiddient eu cospi er eu bod yn enog. Pan oedd Joab wedi lladd Abner, nid oedd gan Dafydd, o ran yr awdurdod oedd gan Joab yn y wladwriaeth, ond dywedyd, Y gwyr hyn, meibion Serfiah fy ry galed i mi. 2 Sam 3, 39. Ond nid oes a attalio law Duw, neu a ddywedo wrtho, beth yr wyt yn ei wneuthyd?

Dan. 4. 35. 7. *Ond y mae yn tarddu oddi ar y boddlenrwydd a gasodd yn yr byn a ddioddefodd y meichiau ar eu rhan.* Nid arbedodd Duw ei briod fab. Rhuf. 8. 32. *Eithr gorchymmynnodd i'r cleddyf i ddeffro yn ei erbyn.* Zech. 13. 7. *Efe a archollwyd am eu camweddau hwynt, efe a ddryllwyd am eu hanwireddau hwynt: cospedigaeth eu heddwch hwynt a osodwyd arno ef.* Eſ. 53. 5. *Yn y modd hyn y mae yr Arglwydd yn gyfiawn yn gyſtal ag yn drugarog pan y mae yn arbed ei bobl.* Ond ni gawn fryſſio i yltfried,

II. *Daioni yr Arglwydd fel y mae yn ymddangos yn arbediad ei bobl.* Ymddengys hyn oddi ar amrywiol yſtyriaethau. Ni gawn ſylwi yn unig ar y pethau canlynol. 1. *Y mawr ddrwg y maent yn euog o bono trwy bechod.* Ymma ni allwn ofyn, Pwy a ddeall ei gamweddau? Pſal. 19. 12. *Y mae yr Arglwydd yn Fod o anfeidrol berffeithrwydd; yn ganlynol, y mae yn anfeidrol deilwng i gael ei barchu a'i anrhydeddu: oblegid hynny y mae pob creadur rhelymmol dan anfeidrol rwy mau i'w garu.* Oddi ymma y canlyn i fod pechod, yn ei natur yn anfeidrol ddrwg, o herwydd ei fod yn attal oddiwrth Dduw yr hyn oedd dyn dan anfeidrol rwy mau i'w rod di iddo. Pan y mae yr Arglwydd, gan hynny, yn gweled bod yn dda i arbed rhai wedi bod yn euog o'r fath ddrwg, y mae yn rhaid fod ei ddaioni yn anfeidrol. 2. *Amllder y pechodau y maent wedi bod yn euog o bonynt.* Efe a oddefodd arferion yr Israeliaid ynghylch deugain mlynedd o amſer yn yr anialwch. Aſt. 13. 18. *Fy mhobl, meddai yr Arglwydd a'm hangofiaſant ddyddiau aneirif.* Jer. 2. 32. *Pan y maent wedi cael golwg ar yſpydolrwydd y gyfraith, ac ar bla eu calonnau, y maent yn barod i gyfaddef gyda Jago, Mewn llawer o bethau yr ydym bawb yn llithro.* Jag. 3. 2. *ac i ddywedyd am eu pechodau fel y dywedai Dafydd, Amlach ydynt na gwallt fy mhen.* Pſal. 40. 12. *Daioni di-gyffelyb fydd yn arbed rhai a droseddafant mewn amryw yſtyriaethau, a hynny dros lawer o amſer.* 3. *Ymddugiadau yr Arglwydd tu ag at eraill.* Nid arbedodd Duw yr angylion a bechafant, ond ſe'u taſlodd hwynt i uffern, ac ſe'u rhoddodd i gadwynau tywyllwch i'w cadw i farnedigaeth. 2 Pet. 2. 4. *Pan ddarfu i Ananias a Saphira ddarnguddio peth o werth y tir, a dywedyd celwydd wrth yr Yſpyd glan, hwy a gawſant yn union eu taro a barn fel y buant feirw.* Aſt. 5. 1, 10. *Gan fod Duw yn ymddwyn yn y modd hyn tu ag at eraill, ac etto yn gyfiawn yn ei holl ffyrdd, y mae arbediad ei blant ar filoedd o feiau yn dangos mawredd ei ddaioni.* 4. *Yr byn fydd yn neilltuo yn eu pechodau nbwy yn annog yr Arglwydd i ddigofaint.* Y mae eraill yn pechu mewn tywyllwch ac anwybodaeth: ond y maent hwy wedi arbyn gwybodaeth y gwirionedd. Nid oes yn yr annuwiol ond anian lygredig yn unig: ond y mae y duwiol wedi ei eni o'r yſpyd, ac

felly yn gyfrannog o sancteiddrwydd y Duw-dod. Y mae yr Arglwydd wedi dangos llawer o'i ddaioni rhagluniaethol tu ag at ei elynion, ond y mae, fel Duw 'r gras, wedi dangos mawredd ei ddaioni tu ag at ei bobl, trwy faddeu eu haml anwireddau, trwy eu mabwysiadu i'w deulu, a rhoddi iddynt hawl i fywyd tragywyddol. Heblaw hynny, y maent wedi cyflwyno eu hunain i'r Arglwydd, ac wedi myned dan rwymanau cyfammodol i rodio yn ol ei ewyllys. Pan y mae plant Duw, gan hynny, yn pechu cymmaint yn ei erbyn, a hynny dan y fath amgylchiadau neilltuo!, y mae eu harbediad yn amgylchiad tra helaeth o ddwyfol ddaioni.

5. *Sylfaen eu harbediad.* Nid un daioni ynddynt hwy, nag un rhagoriaeth rhyngddynt hwy ag eraill, ond o ran ei fod wedi anfon ei anwyl, ei unig anedig fab i ddioddef y felldith a'r farwolaeth oedd yn ddyledus iddynt hwy am eu haml a'u mawrion drofeddiadau. Yr oedd anrhydedd llywodraeth yr Arglwydd yn gofyn i'w anfoddlonrwydd gael ei ddangos yn erbyn pob pechod. Ond yr oedd Duw wedi bwriadu arbed myrddiynau. I gyflawnu ei fwriad grasol, nid arbedodd efe ei briod fab, ond efe a'i traddododd drostynt oll. Rhuf. 8, 32. Yn hyn y mae cariad. 1 Joan 4, 10. i.e., cariad yn deilwng i gael ei ganmol. Rhuf. 5, 8.

Y mae y rhan hon o ymddugiad yr Arglwydd tu ag at ei bobl yn ein dysgu, 1. *Fod llawer o ragoriaeth rhwng cyflwr y cyfiawn a'r drygionus.* Am yr annuwiol y dywedir, Yr hwn a'u gwnaeth ni thosturia wrthynt, a'r hwn a'u lluniodd ni thrugarha wrthynt. Ef. 27, 11, ond Duw a deifl amynt, ac nid arbed. Job 27, 22. Gwel hefyd, Jer. 13, 14. Ezec. 7, 4. 9, 8, 18, 9, 10. 2. *Mawr yw rhywmanau plant Duw i fod yn ddiolchgar.* Dichon pob un o honynt ddywedyd,

Rhyfedd na buafwn 'n awr, yn y fflamman,
Wedi cael fy nhorri i lawr, am fy meiau;
Gan fy mod i heddyw 'n fyw, mi ro'f deyrnged,
O glod a mawl i f' Arglwydd Dduw, am fy arbed.

IX. LLAWENYDD YR YSPRYD GLAN.

Y MAE y duwiol a'r annuwiol, tra yn y byd hwn, yn cael mynych achos i alaru a griddfan: canys dyn a aned i flinder. Job 5, 7. Ond y mae y duwiol yn cael achos i ucheneidio, yn llwythog, oblegid amrywiol o bethau na wyr yr an-nuwiol ddim am danynt. Pan gafodd

olwg ar ei gyflwr, fel pechadur, efe a ddwysbygydd yn ei galon. Aa. 2, 37. Y mae lawer gwaith mewn tristwch, trwy amryw brofedigaethau. 1 Pet. 1. 6. Ac y mae o herwydd ei lithriadau weithiau yn wylo yn chwerw doft. Mat. 26, 69, 75. Y mae yn helbulus pan y mae yr Arglwydd yn cuddio ei wyneb. Psal. 30, 7. A thrwy lawer o orthrymderau y mae yn rhaid iddo i fyned i mewn i deyrnas Dduw. Act. 14, 23. Ond y mae Tad y trugareddau yn Dduw pob diddanwch. 2 Cor. 1, 3. Ac y mae y Duw hwn wedi dywedyd, Wele, fy ngweision a lawenychant, wele, fy ngweision a ganant o hyfrydwch calon. Ef. 65, 13, 14. Ac yn ol ei addewid, y mae yn ei diodi ag afon ei hyfrydwch. Psal. 36, 8. ac yn eu diddanu yn eu holl orthrymder. 2 Cor. 1, 4. ac yn rhoddi llawenydd yn eu calon mwy na'r amser y mae yd a gwin yr an-nuwiol yn amlhau. Psal. 4, 7. Mewn canlyniad i hyn y maent yn gorfoleddu mewn gorthrymderau. Rhuf. 5, 3. A chan eu bod yn profi ffyrdd doethineb yn hyfrydwch, a'i holl lwybrau yn heddwch. Dihar. 3, 17. y maent yn mawr llawenhau a llawenydd anrhaethadwy a gogoneddus. 1 Pet. 1, 8. I ymdrin ym mhellach a'r rhan hon o ddaioni yr Arglwydd tu ag at ei bobl ni gawn gymmeryd golwg ar Sylfaen a phriodoliaethau llawenydd y duwiol; yna ni gawn sylwi ar y modd y mae yn cael ei gyfrannu iddynt.

I. *Sylfaen llawenydd y duwiol.* Er mwyn deall hyn yn well ni allwn ddal sylw ar y pethau canlynol. 1. Llawenydd yw ymorphwyfiad y meddwl mewn rhyw beth ag a fyddo dyn yn ei olygu yn *ddaioni*. Y mae yr hyn a fyddo un o ran ei ddeall neu ei deimlad, yn edrych arno yn ddrwg yn peri iddo i ofidio a galaru. 2. Y mae yn rhaid i'r hyn a gynhyrfo llawenydd fod yn *bresennol*. Tra fyddo rhyw ddaioni yn absennol y mae y meddwl yn gweithredu tu ag atto mewn dymuniadau. Rhaid addef fod dynion weithiau yn llawenhau, pan nad ydynt etto ond yn gobeithio am ryw ddaioni. Ond ymma fe ddylid ystyried fod gobaith cryf yn rhoddi i'r meddwl fath o bresennol fwynhad, ac mai oddiwrth y mwynhad hwn y mae'r llawenydd yn tarddu. 3. Y mae yr hyn fydd yn ennyn llawenydd yn *dwyn rhyw berthynas a'r hwn* fydd yn llawenhau. Y mae dyn yn llawenhau oblegid y daioni y mae yn ei fwynhau, neu yn feddiannol ar hawl iddo: neu oblegid y daioni fydd yn digwydd i'r cyfryw ag y mae eu dedwyddwch yn agos at ei galon. Ond, heb ymhelaethu ar y pethau hyn, ni ddeuwn i sylwi ar ychydig o gedyrn sylfaeni llawenydd plant Duw. Y maent yn llawen,

I. *Oblegid yr hyn y mae yr Arglwydd wedi ei wneuthur erddynt ac ynddynt.* Yr Arglwydd a wnaeth i ni bethau mawrion; am hynny yr ydym yn llawen. Psal. 126, 1. Ym mhlith amrywiol bethau a ellid eu henwi dan y pen hwn ni allwn ddal sylw, 1. *Fod eu benwau wedi eu rhoddi yn llyfr*

bywyd yr Oen. Daf. 21, 27. O herwydd hynny y mae ganddynt enw tragywyddol, yr hwn ni thorrir ymmaith. Ef. 56, 5. Nid rhyfedd, gan hynny, fod ein Harglwydd yn dywedyd wrth y deg a thrugain, Yn hyn na lawenhewch, fod yr Ysprydion wedi eu darostwng i chwi; ond llawenhewch yn hytrach, am fod eich enwau yn ysgrifennedig yn y nefoedd. Luc 10, 20. 2. *Y mae mab Duw wedi ei dröfnu i fod yn Iachawdwr iddynt.* Pan glywodd y cenhedloedd fod Jesu Grist wedi ei osod i fod yn iechydwriaeth hyd eithaf y ddaiar, fe fu lawen ganddynt. Act. 13, 47, 48. Ac nid heb achos y mae 'r duwiol yn gorfoleddu Ynghrist Jesu. Phil. 3, 3. O herwydd ei fod wedi dyfod i geisio ac i gadw yr hyn a gollafid. Luc 19, 10. wedi rhoddi ei hun yn offrw m ac yn aberth i Dduw o arogl peraid. Eph. 5, 2. wedi dñysrio yr hwn oedd a nerth marwolaeth ganddo, hynny yw diafol. Heb. 2, 14. Ei fod wedi ei gyfodi er cyflawnhad y rhai a gredant ynddo. Rhuf. 4, 29. wedi myned i mewn i'r nef ei hun i ymddangos ger bron Duw ar ran ei bobl. Heb. 9, 24. a bod pob cyflawnder wedi ei dryfori ynddo. Col. 1, 19. 3. *Y maent wedi eu cyflawnhan yn rhad trwy 'r prynedigaeth fydd ynghrist Jesu.* Rhuf. 3, 24. Y mae yr Arglwydd wedi troi ei ddig oddi wrthynt. Hof. 14, 4. Yr oedd gan y prophwyd, gan hynny, ddigon o fail i ddywedyd, Gan lawenychu y llawenychaf yn yr Arglwydd, fy enaid a orfoledda yn fy Nuw: canys gwisgodd fi a gwisgoedd iechydwriaeth, gwisgodd fi a mantell cyflawnder. Ef. 61, 10. A phan oedd pechodau y clafo's parlys wedi eu mhaddeu, fe ddywedodd yr Jesu wrtho Ha fab, cymmer gyflur. Mat. 9, 2. 4. *Y maent wedi eu mabwysiadu i deulu Duw.* Gwelwch pa fath gariad a roddes y Tad arnom fel y'n gelwid yn feibion i Dduw. 1 Joan 3, 1. 5. *Y maent wedi eu gwirioneddol gyfnewid, trwy gadwedigol weithbrediadau Ysryd Duw.* Eu gorfoledd, gyd a'r apostol, yw hyn, sef tytiolaeth eu cydwybod, mai mewn symilrwydd, a phurdeb duwiol, nid mewn doethineb enawdol, ond trwy ras Duw, yr ymddugasant yn y byd. 2 Cor. 1, 12. Am hynny, profed pob un ei waith ei hun; ac yna y calff orfoledd ynddo ei hun yn unig, ac nid mewn arall. Gal. 6, 4. 6. *Y mae amryw o bonynt wedi derbyn Ysryd mabwysiad i roddi iddynt adnabyddiaeth o'u perthynas gyffammedol a'r Arglwydd.* Derbyniaföch Ysryd mabwysiad, trwy yr hwn yr ydym yn llefain, Abba, dad: Ac y mae yr Ysryd hwn yn cyd-dystiolaethu a'n hyspyd ni ein bod ni yn blant i Dduw. Rhuf. 8, 15, 16. 7. *Y mae yr Arglwydd wedi tannu ei aden drostynt i'w diogelu pan oeddynt mewn dirfawr beryglon.* Llawenhaed y rhai oll a ymddiriedant yn not ti: llafar-ganant yn dragywydd am i ti orchguddio drostynt. Psal. 5, 11. 8. *Y mae rhai o bonynt wedi cael yr anrbydedd o ddiodeffwros Grist.* Phil. 1, 29. Ac er nad yw diodeffwadau ynddynt eu hunain yn ddymunol, y

maent yn gorfoleddu mewn gorthymderau. Rhuf. 5, 3. Yr oedd yr apostolion yn llawenhau am eu cyfrif yn deilwng i ddioddef ammach o achos enw yr Arglwydd Jesu. Act. 5, 41. Ac yr oedd Paul yn llawenyachu yn ei ddioddefiadau dros y Colofiaid. Col. 1, 24.

II. *Oblegid yr hyn ydyw yr Arglwydd yn ei briodolietbau, a'i berthynas a'i bobl.* Hynod y dywedai Habaccuc, Er i'r figys-bren na fiodewo, ac na byddo ffrwyth ar y gwinwydd; gwaith yr olewydd a balla, a'r meusydd ni roddant fwyd; torrir ymmaith y praid o'r gorlan, ac ni bydd eidion yn eu beu-dai: etto mi a llawenyachaf yn yr Arglwydd: byddaf hyfryd yn Nuw fy iechydwrïaeth. Hab. 3, 17, 18. Felly pan yr oedd yn gyfyng iawn ar Ddafydd, efe a ymgyffurodd yn yr Arglwydd ei Dduw. 1 Sam. 30, 6. Tu ag at weled yr achos fydd gan blant Duw i wneuthur yr un modd ni allwn ddal sylw, 1. *Fed yr Arglwydd yn sefyll mewn rhyw berthynas neilltuoel a'i holl bobl.* Y mae yn *Dduw* iddynt. Jer. 24, 7. ac yn sicr y dylai plant Sion orfoeddu ac ymlawenhau yn yr Arglwydd eu Duw. Joel 2, 23. Yn *fugail*. Psal. 23, 1. am hynny hwy allant ddywedyd gyd a Dafydd, Pe rhodiwn ar hyd glynn cysgod angau, nid ofnaf niwaid; canys yr wyt ti gyd a mi; dy wialen a'th ffon am cyffurant. adn. 4. Yn *Frenin*. Psal. 44, 4. a gorfoledded meibion Sion yn eu brenin. Psal. 149, 2. Yn *Dad*. Ef. 63, 16. am hynny efe a wna iddynt rodio wrth ffrydiau dyfroedd. Jer. 31, 9. Yn *Briod*. Ef. 54, 5. am hynny y mae ganddynt achos i ganu, i floeddio canu, a gorfoleddu. adn. 1. Yn *Rhan*. Jer. 3, 24. ac yn ddiau hwy allant lawenyachu yn eu rhan. Ef. 61, 7. Mewn gair, y mae yr Arglwydd yn graig, yn amddiffynfa, yn waredydd, yn gadernid, yn darian, yn gorn iechydwrïaeth, ac yn uchel dwr, i'r rhai a ymddiriedant ynddo. Psal. 18, 2. am hynny, ynghysgod ei adenydd y gorfoleddant. Psal. 63, 7. Ond ni allwn ddal sylw ym mhellach, 2. *Fed holl Briodolietbau yr Arglwydd yn achos o lawenydd i'r rhai fydd ganddynt barwl gyffammodol ynddo.* Y mae yn *Dduw* tragywyddol. Deut. 33, 27. am hynny fe bery rhan y duwiol pan fyddo pethau amfer wedi diflannu. *Angbyfarnidiol*. Jag. 1, 17. Y mae di-anwadalwch ei gyngor yn rhoddi cyffur cryf. Heb. 6, 17, 18. canys am na newidir yr Arglwydd y mae meibion Jacob heb eu difetha. Mal. 3, 6. *Holl-brefennol*. Psal. 139, 7, 10. Oblegid hynny ni ddichon un gelyn wneuthur niwaid iddynt tra fyddo eu Duw ym mhell oddi wrthynt. *Holl-wybodol*. Heb. 4, 13. Oblegid hynny y mae holl anghenion ei bobl yn gystal a holl amcanion eu gelynion yn adnabyddus iddo. *Holl-allug*. Gen. 17, 1. Oblegid hynny efe a ddichon wneuthur yn dra rhagorol, y tu hwnt i bob peth y maent yn eu dymuno neu yn eu meddwl. Eph. 3, 20. *Cyfiarwn*. Ef. 45, 21. Am hynny nid anghofia efe mo'u gwaith, na'r lasurus gariad y maent yn ddangos tu ag

ei enw. Heb. 6, 10. Y mae yn ogoneddus mewn *Sanseiddrwydd*. Ex. 15, 11. Gan hynny, ni all lai na bod yn hoff ganddo y rhai a'i hofnant. Pŷal. 147, 11. *Doeth o galon*. Job 9, 4. Oblegid hynny efe a fedr droi y doethion yn eu hól; a gwneuthur eu gwybodaeth yn ynyd. Ef. 44, 25. *Da a daionus*. Pŷal. 119, 68. Am hynny efe a lwytha ei bobl a daioni. Pŷal. 68, 19. Ac y mae yn Dduw 'r *amynedd*. Rhuf. 15, 5. Am hynny, er eu bod yn mynych bechu, y mae yn hwyrfrydig i ddigofaint. Joel 2, 13.

III. *Oblegid y pŷbau gwerthfawr, y maeni, ar sylfaen dwyfol addewidion yn gobaithio am danynt*. Y mae yr apostol yn son am orfoledd gobaith. Heb. 3, 6. Ac y mae yn cynghori y Rhufeiniaid i fod yn llawen mewn gobaith. Rhuf. 12, 12. Yn yr addewidion y mae goleuni wedi ei han i'r cyfawn, a llawenydd i'r rhai uniawn o galon. Pŷal. 97, 11. A phan gaffont eu cyflawnu gobaith y cyfawn fydd llawenydd. Dihar. 10, 28. Ond i fod ganddynt, yn bresennol, ddigon o sail i fod yn liawen mewn gobaith a ymddengys wrth ystyried, 1. *Fod llawer o addewidion mawr iawn a gwerthfawr wedi eu rhoddi iddynt*. 2 Pet. 1, 4. Y mae ganddynt addewidion y bydd i'w holl bechodau gael eu mhaddeu. Trugarog fyddaf wrth eu hangyfiawnderau, a'u pechodau hwynt a'u hanwireddau ni chofias ddim o honynt mwyach. Heb. 8, 13. Y bydd iddynt gael eu dysgu gan yr Arglwydd. Hwynt hwy oll a'm hadnabyddant i, o'r lleiaf o honynt hyd y mwyaf o honynt. Heb. 8, 11. Y bydd i'w calon galed-wch gael ei symmud ymmaith. Rhoddaf i chwi galon newydd: Yspryd newydd hefyd a roddaf i chwi; a thynnaf y galon garreg o'ch cnawd chwi; a mi a roddaf i chwi galon gig. Ezech. 36, 26. Y bydd i'w gweddïau gael eu gwfrando. Gofynnwch, a rhoddir i chwi; ceisiwch, a chwi a gewch; curwch, ac fe agorir i chwi. Mat. 7, 7. Na bydd arnynt eisiau dim a fydd er eu daioni. Y sawl a geisiant yr Arglwydd ni bydd arnynt eisiau dim daioni. Pŷal. 34, 10. Ni attal efe ddim daioni oddiwrth y rhai a rodiant yn berffaith. Pŷal. 84, 11. Y cânt eu cadw rhag profedigaethau. Ffyddlon yw Duw yr hwn ni âd eich temtio uwchlaw yr hyn a alloch. 1 Cor. 10, 13. Mi a'th gadwaf di oddiwrth awr y brofedigaeth. Dat. 3, 10. Y bydd iddynt gael cynnorthwyon digonol, os profedigaethau a'u cyfarfyddant. Digon i ti fy ngras i; canys fy nerth i a berffeithir mewn gwendid. 2 Cor. 12, 9. Y bydd iddynt gael eu diogelu er gwaetha pob gelynion. Ni'th roddaf di i fynu, ac ni'th lwyrr adawaf chwaith. Heb. 13, 5. Ni chyfr-gollant byth, ac ni ddwg neb hwynt allan o'm llaw i. Joan 10, 28. Y cânt fuddugoliaeth cyn pen hŷr ar eu hysprydol wrthwynebwyr. Daw y tangnefedd a fathr Satan dan eich traed chwi ar frys. Rhuf. 16, 20. I adael heibio amrywiol eraill, y

mae ganddynt addewidion o fywyd tragywyddol. Bydd ffyddlon hyd angau, a mi a roddaf i ti goron y bywyd, Dat. 2, 10. ac felly y maent yn gorfoleddu dan obaith gogoniant Duw. Rhuf. 5, 2. Heb. 10, 34. 2. *Y mae ganddynt ddigonol sicrwydd y bydd i'r addewidion gwerthfawr hyn a'r cyffelyb gael eu cyflawnu.* Y mae genau 'r gwirionedd wedi eu llefaru. Ac y mae Duw, yn ewyllysio yn helaethach ddangos i etifeddion yr addewid, ddianwadalwch ei gyngor, wedi cyfryngu trwy lw. Heb. 6, 17. Y mae gan y Duw hwn allu digonol i ddwyn ei holl addewidion i ben. Ac y mae yn un, a phwy a'i try ef? Job 23, 13. Am hynny, nid yw ei addewidion ddim yn i'e a nage, ond i'e ac amen Ynghrist Jesu. 2 Cor. 1, 20. Canys ffyddlon yw yr hwn a addawodd. Heb. 10, 23. Ac y mae yn amhosibl iddo fod yn gelwyddog. Heb. 6, 18.

II. *Priodolaethau eu llawenydd.* Y mae yn wahanol iawn oddiwrth lawenydd yr annuwiol. Y mae yr ysgrythyrau yn tyfiolaethau ei fod, 1. *Yn llawenydd mawr.* Luc 2, 10. Y mae yn cael ei gydmaru i lawenydd yn amser y cynhauaf, neu wrth rannu yr yspail. Ef. 9, 3. Ac y mae yr apostol yn dywedyd fod y rhai ag oedd yn credu Ynghrist yn mawr llawenhau a llawenydd anrhaethadwy a gogoneddus. 1 Pet. 1, 8. Amhosibl yw ei ddarlunio mewn geiriau. 2. *Yn llawenydd cyflawn.* Y pethau hyn yr ydwyf yn eu hysgrifennu attoch fel y byddo eich llawenydd yn gyflawn. 1 Joan 1, 4. Gwel hefyd, Joan 15, 11, 16, 24, 17, 13. 2 Joan 12. Y mae rhyw beth yn ddiffgiol yn y llawenydd a fyddo yn terfynu mewn pethau allanol, o ran eu bannigonolrwydd i ateb i ddymuniadau enaid anfarwol; ac o ran fod yr hwn fydd yn eu meddiannu yn agored i gael eu ddi-fuddio o honynt. Ond y mae y rhai fydd yn cael eu gwledda yn nhy Dduw, yn cael eu llawn ddigoni. Pſal. 36, 8. Ond ymma ni ddylem gosio mai yn y nef y bydd eu llawenydd yn ddi-gymmysg. Digonir fi, pan ddihunwyf, a'th ddelw di. Pſal. 17, 15. 3. *Yn llawenydd gwaftadol.* Megis wedi ein tristau, ond yn waftad yn llawenhau, 2 Cor. 6, 10. Ni ddichon dim a'u cyfarfyddo, megis tlodi, cystuddiau, gwaradwyddiadau, ddioddefiadau, &c. eu di-fuddio o'u llawenydd. Eich calon a lawenycha a'ch llawenydd ni ddwg neb oddi arnoch. Joan 16, 22. Ond y maent yn gorfoleddu mewn gorthrymderau. Rhuf. 5, 3. Aët. 5, 41. Heb. 10, 34. 1 Pet. 4, 13. Ond er fod ganddynt ddigonol sail i fod yn llawen yn waftadol, 1 Theff. 5, 16. y maent yn fynych o ran eu profiad mewn mesur mawr yn amddifaid o lawenydd; ac yn cael achos i ddywedyd gyda Job, Oh na bawn i fel yn y misoedd o'r blaen. Job 29, 2. ac y maent yn cael achos i weddio gyda Dafydd, Dyro drachefn i mi orfoledd dy iechydwriaeth. Pſal. 51, 12. Fe ddichon hyn ddeiliaw oddiwrth ben-arglwyddiaeth yr Arglwydd, yr hwn fydd ganddo hawl i gyf-

rannu ei roddion fel y byddo da yn ei olwg. Ond y mae gennym lo i feddwl ei fod yn tarddu yn gyffredin oddiwrth wendid ffydd, ac esgeul-ufdra i sylwi ar sylfaen cyfur, Mat. 8, 26. 14, 30, 31. ac yn neilltuol oddiwrth ryw bechod neu bechodau ac fydd yn annog Duw i guddio ei wyneb, ac i wneuthur i ystyriaeth o'i ddigofaint i bwysu ar eu cydwybodau. Ef. 59, 2. Psal. 88, 7, &c. 4. *Yn llawenydd tragywyddol.* Dros amser y pery mwyniant pechod. Heb. 11, 25. Canys chwerthin yr annuwiol a droir yn alar, a'u llawenydd yn dristwch. Jag. 4, 9. Ond y mae Duw wedi dywedyd mewn perthynas i alarwyr Sion, Llawenydd tragywyddol fydd iddynt. Ef. 61, 7. Gwel hefyd, Psal. 15, 11.

III. *Y modd y mae y llawenydd hwn yn cael ei gyfrannu iddynt.* 1. *Yr Arglwydd Jesu yw yr achos haeddianol o hono.* Efe yw diddanwch Israel. Luc 2, 25. Trwy Grist y mae ein diddanwch ni yn amlhau, 2 Cor. 1, 5. Yr oedd mab Duw yn wr gofidus, a chynnefin a dolor: Ef. 53, 3. ac yr ydym yn clywed am ei lefain cryf a'i ddagrau. Heb. 5, 7. Fe fu ei enaid yn drist iawn hyd anghau, Mat. 26, 38. fel y byddai i'w bobl gael llawenhau yn dragywydd. 2. *Y mae yr ysgrythyrau sanctaidd yn gosod allan amrywiol sylfaeni cyfur, ac yn dangos prwy yw y rhai a allant llawenhau yn gyfreithlon.* Y mae Paul yn son am ddiddanwch yr ysgrythyrau. Rhuf. 15, 4. Ac y mae Joan yn dywedyd, Y pethau hyn yr ydym yn eu hysgrifennu attoch, fel y byddo eich llawenydd yn gyflawn. 1 Joan 1, 4. Gwel hefyd, Joan 15, 11. 17, 13. Yr oedd gan Jeremi, gan hynny, ffaith i ddywedyd, Yr oedd dy air di i mi yn llawenydd, ac yn hyfrydwch fy nghalon. Jer. 15, 16. 3. *Y mae gweinidogion yr efengyl i wneuthur eu goreu i weini cyfur iddynt.* Wrth y rhai'n y mae yr Arglwydd yn dywedyd, Cyfurwch, cyfurwch fy mhobl, medd eich Duw. Ef. 40, 1. Ac megis y cafodd yn Arglwydd Jesu ei enneinio i ofod i alarwyr Sion, ac i roddi iddynt ogoniant yn lle lludw, olew llawenydd yn lle galar, &c. Ef. 61, 1, 3. felly y mae ei genhadon i fod yn gyd-weithwyr i lawenydd y saint. 2 Cor. 1, 24. Ac y mae Duw yn eu diddanu yn eu holl orthrymder, fel y gallont hwythau ddiddanu y rhai sy mewn dim gorthrymder, trwy y diddanwch a'r hwn y diddenir hwynt eu hunain gan Dduw. adn. 4. 4. *Y mae plant Duw i ymosyn am dano mewn gweddi.* Pan y mae yr apostol yn gorchymmyn i'r Theffaloniaid i fod yn llawen yn wastadol y mae yn eu cyfarwyddo i weddio yn ddi-baid. 1 Theff. 5, 16, 17. A'n Harglwydd a ddywedodd wrth y dysgyblion, Gofynnwch, a chwi a gewch, fel y byddo eich llawenydd yn gyflawn. Joan 16, 24. Priodol iawn, gan hynny, oedd gweddi Dafydd, Par i mi glywed gorfoledd a llawenydd, Dyro i mi drachefn orfoledd dy iechydwriaeth. Psal. 51, 8, 12. 5. *Y mae yr enaid, trwy ffydd, yn gorphwys ar y sylfaeni cedyrn a amlygir yn yr*

Ysrythyrau. Duw 'r gobaith a'ch cyflawno o bob llawenydd a thangnefedd, gan gredn. Rhuf. 15, 13. Yn yr hwn, heb fod yr awr hon yn ei weled, ond yn credu, yr ydych yn mawr lawenhau, &c. 1 Pet. 1, 8. Gwendid fydd yw yr achos fod plant Duw yn mwynhau mor lleied o gysur. 6. *Traw weithrediadau neillduol yr Ysryd Glan y mae yr enaid yn cael ei ddwyn i fawynhau llawenydd.* Fe ddywedodd Jesu y byddai i'r Tad anfon y Diddanydd, yr Ysryd Glan, yn ei enw ef, ac y byddai iddo ddyfgu i'w ddisgyblion yr holl bethau, a dwyn ar gos iddynt yr holl bethau a ddywedasai efe iddynt. Joan 16, 26. Ac yr ydym yn darllen am ddiddanwch yr Ysryd Glan. Aët. 9, 31. 1 Theff 1, 6. Pan y byddo dyn wedi ei ddwys-bigo yn ei galon, nid oes neb a fedr ei ddi-ddanu yn effeithiol hyd oni byddo Duw ei hun yn ei lawenychu a llawenydd a'i wyneb-pryd. Pſal. 21, 6.

Oddiwrth y pethau hyn ni allwn ddyfgu, 1. *Fod rhagoriattb rhwng y duwiol a'r an-nuwiol.* A ymlawenycha efe yn yr Holl-alluog? Job 27, 10. Ei chwerthiniad fydd fel clindarddach drain dan grochan. Preg. 7, 6. A'r rhai a chwarddant yr awr hon a alarant ac a wylant. Luc 6, 25. 2. *Nad oes un sail i ddywedyd fod crefydd yn tueddu i wneuthur dynion yn alarus ac yn bruddaidd.* Rhaid addef na oddef gwir grefydd i neb i ynsyd lawenhau yn yr hyn a dry yn chwerwder yn y diwedd. Y mae hefyd yn wir fod crefyddwyr yn galaru oblegid eu llygredd eu hunain, a chuddiadau wyneb Duw. Ac y mae gwir grefyddwyr weithiau yn rhoddi gormodol le i feddyliau pruddaidd, yn ol fel y byddo eu tymherau naturiol yn tueddu. Ond nid crefydd fydd yn eu gwneuthur, un amser, yn alarus. 3. *Y mae yn angenrheidiol i broffiswyr i edrych rhag bod eu llawenydd y fath ag a jonir am dano.* Mat. 13, 20. Os na fydd y galon wedi ei chyfnwid, fe ddiſtanna 'r llawenydd, bydded gymmaint ag a fyddo, ag a dry yn dragywyddol dristwch yn y diwedd.

X. GWEINIDOGAETH ANGYLION.

ER fod yr Arglwydd Jesu yn dywysog tangnefedd, y mae ei ganlynwyr yn cyfarfod a llawer o eynion. Y mae y byd yn eu casau. 1 Joan 3, 13. Y mae y cnawd yn chwenychu yn erbyn yr Ysryd. Gal. 5, 17. Ac y mae eu gwrthwynebwr diafol, megis llew rhuadwy, yn rhodio oddi amgylch, gan geisio y neb a'lo ei lyngcu. 1 Pet. 5, 8. Nid yw eu hymdrech yn erbyn gwaed a chnawd, ond yn erbyn tywysogaethau,

yn erbyn awdurdodau, yn erbyn bydol lywiawdwyr tywyllwch y byd hwn, yn erbyn drygau ysprydol yn y nefolion leoedd. Eph. 6, 12. Yn wyneb y cyfan, nid oes ganddynt un achos i lwfrhau a digalonni, o herwydd Duw sydd noddfa a nerth iddynt, cymmorth hawdd ei gael mewn cyfyngder. Pſal. 46, 1. Ac oblegid ei fod yn goſalu droſtynt, i Pet. 5, 7. y mae yn gorchymyn i'w angylion am danynt, i'w cadw yn eu holl ſfyrdd. Pſal. 91, 11. Ac er fod yr angylion etholedig, y rhai ſydd yn rhagori mewn nerth, yn dra llioſog mewn rhifedi, y mae yr apoſtol yn goſyn, Onid yſpriedion gwaſanaethgar ydynt hwy oll, wedi eu danfon i waſanaethu er mwyn y rhai a gant etifeddu iechydwriaeth. Heb. 1, 14. Ac os edrychwn i'r yſgrythyrau, ni gawn hanes am eu gwaſanaeth ar amrywiol achofion dan yr hen deſtament ar newydd. A chan fod hyn yn tueddu cymmaint i amlygu daioni yr Arglwydd tu ag at ei bobl, i ddangos diogelwch y duwiolion mewn byd o berigl ac i ofod allan y rhwymau ſydd arnynt i fod yn ddiolchgar, ni gawn gymmeryd golwg ar yr hyn a hyſpyſir yngair y gwirionedd mewn perthynas i weinidogaeth yr angylion ſanctaidd.

Ac ymma ni allwn ddal ſylw, 1. Eu bod, gyda pharodrwydd, yn rhoddi ſudd-dod i ewyllys yr Arglwydd. Y maent yn cael eu darlunio fel creaduriaid meddiannol a'r amrywiol adenydd. Ef. 6, 2. yn gwneuthur ei air ef, gan wrando ar leſerydd ei air. Pſal. 103, 22. 2. Eu bod wedi gweini i'r Arglwydd Jefu, pan oedd ar y ddaiar, yn nyddiau ei ddaroſt-yngiad, yn yr anialwch. Mat. 4, 11. ac ar ſynydd yr olewydd. Luc 22, 43. Iſc, y mae yr angylion, yr awdurdodau, a'r galluoedd wedi eu daroſt-wng iddo: i Pet. 3, 22. ac yn cael eu hanfon ganddo. Dat. 1, 1. 22, 16. Ond yr hyn ſydd gennym yn brefennol i'w yſtyried ydyw. 3. Y rhan o'u gweinidogaeth ag ſydd yn perthyn i etifeddion iechydwriaeth. Ymma ni ddylem ochelyd rhuthro i bethau na's gwelfom. Col. 2, 18. O herwydd y mae yn amhoſibl i ni wybod dim am angylion, nag am fyd yr yſpydoedd ymhellach nag y mae wedi ei amlygu yn y datguddiad dwyfol. Ond ni raid i ni ddim ofni cyfeiliorni wrth ddywedyd fod angylion wedi eu danfon, 1. *I rag-ſynegi pethau i ddyfod.* Yr angel Gabriel a hyſpysodd i Daniel pa bryd y denai y Meſſiah, a pha bethau a gymmerent le pan fyddai iddo ymddangos. Dan. 9, 24, 27. Yr un angel a rag-ddyweddodd i, Mair genhedliad goruwch-naturiol, genedigaeth, mawredd, ac helaethrwydd teyrnas yr Arglwydd Jefu. Luc 1, 31, 35. A thrwy ei angel yr hyſpysodd Jefu i'w waſanaethwr Joan y pethau ſy raid eu dyfod i ben ar fyrder. Dat. 1, 1. Gwel hefyd, Dan. 8, 19, 10, 14. Zech. 2, 4. Luc 1, 13. Nid yw hyn ddim i'w ddiſgwil yn brefennol. Ond nid oes neb a ddichon ddywedyd ei fod yn amhoſibl, neu nad yw un

amser yn cymmeryd lle. 2. *I roddi buan bysffyrwydd am beibau wedi cymmeryd lle.* Angel a fynegodd i'r bugeiliaid fod iddynt, y dydd hwnnw, geidwad wedi ei eni, sef Crist yr Arglwydd. Luc 1, 8, 11. fod y rhai oedd yn ceisio einioes y mab bychan wedi meirw. Mat. 2, 19, 20. a bod Jesu wedi cyfodi oddiwrth y meirw. Mat. 28, 5, 6. Nid oes dim i ni edrych am hyn yngoruchwiliaeth gyffredin rhagluniaeth: Ond ni ddylai heb fod mor hŷ a dywedyd nad ydyw ar un achos yn cymmeryd lle.

3. *I roddi adnabyddiaeth o feddwol ac ewyllys Duw.* Y gyfraith a lefarwyd trwy angylion. Heb. 2, 2. Gal. 3, 19. Angel a amlygodd i Zechariah arwyddocad amryw o'i weledigaethau. Zech. 1, 9, 19. Nid oes gennym un sail i ddisgwil angel i ddwyn i ni athrawiaeth newydd. Gal. 1, 8. Ond pwy all ddywedyd na ddichon yr hyn sydd yn dywyll i ni gael eu egluro trwy weinidogaeth angylion? Dan y pen hwn, ni allwn sylwi ym mhellach, fod angylion wedi cyfarwyddo dynion i amlygu meddwl yr Arglwydd i'w cyd-greaduriaid. Angel a ddywedodd wrth Philip am fyned i gyfarfod a'r esnuch, er mwyn pregethu iddo yr Arglwydd Jesu. Act. 8, 26. Angel a ddywedodd wrth Cornelius am yrru am Petr fel y byddai iddo gael clywed pa beth i wneuthur. Act. 10, 3, 6. Gwel hefyd, Pen. 5, 19, 20. Pwy a wyt nad ydyw yr ysprydion caredig hyn etto mewn modd dirgelaid yn annog cenhadon Duw i gyhoeddi y newyddion da i'w cyd-bechaduriaid?

4. *I rag-flaenu amrywiol ddrygan.* Ar eu dwy law y'th ddygant, rhag taro dy droed wrth garreg. Psal. 91, 12. Y mae angel wedi cael ei anfon weithiau i rybuddio y duwiolion o'u perygl a'u hannog i ffoi i le o ddiogelwch. Gen. 19, 12, 16. Mat. 2, 13. bryd arall i *ruysstro* eu gelynyon i wneuthur niwaid iddynt. Gen. 19, 9, 11. Num. 22, 22. Ac er nad ydynt yn weledig hwy allant daro dychryn i feddyliau dynion, Dan. 10, 7. a thrwy hynny eu hattal i fyned rhagddynt a'u hamcanion; bryd arall i *ladd* eu gelynyon, pan fyddont yn amcanu eu drygu. 2 Bren. 19, 35. Act. 12, 23. Y mae gennym le i feddwl fod gan angylion lawer o law yn hyn, yn y naill ffordd neu'r llall: canys angel yr Arglwydd a gastella o amgylch y rhai a'u hofnant ef. Psal. 34, 7. Ond gan mai eu gwaith hwy ydyw cyflawnu ewyllys eu Harglwydd, nid yw y duwiolion ddim yn cael eu cadw rhag cyfarfod a gosidiau.

5. *I waredu y duwiol allan o gofyngderau.* Yr oedd y mynydd yn llawn meirch a cherbydau tanllyd o amgylch Eliseus. 2 Bren. 6, 17. Fe ddanfonodd Duw ei angel i gau safnau llewod fel na wnaethant ddim niwaid i Daniel. Dan. 6, 22. i waredu Petr allan o law Herod, ac oddiwrth holl ddisgwiliad pobl yr Juddewon. Act. 12, 11. Gwel hefyd, Pen. 5, 19. Num. 20, 16. Ac y mae y Psalmydd yn dywedyd am yr angel yr hwn a gastella o amgylch y rhai a ofnant yr

Arglwydd, Efe a'u gwared hwynt. Pſal. 34, 8. 6. *Pw cyfuro yn eu gorbrymderau.* Megis y darfu angel ymddangos i'r Arglwydd Jezu i'r diben i'w nerthu, pan oedd mewn neilltuol ymdrech yn yr ardd, Luc 22, 43. felly pan oedd Elias wedi ffoi i'r anialwch rhag cael ei ddinystrio gan Jezobel, fe ddarfu i angel ddwyn iddo luniaeth fel na byddai farw o newyn. 1 Bren. 19, 5, 8. Gwel hefyd, Act. 1, 10, 11, 27, 23, 24. Pwy a wyr pa mor fynych y mae yr angylion sanctaidd yn dirgelaidd weini i gyflur y rhai sydd yn y cystudd mawr? 7. *Pw cynhyrfu a'u bannog i berffithio sancteiddrwydd.* Y mae yn wir nad yw hyn ddim wedi ei ddatguddio mewn cynnifer o eiriau. Ond yr ydym yn cael i Satan fyned i mewn i Judas i'w gynnhyrfu i fradychu yr Arglwydd Jezu. Joan 13, 27. Ac fe ddarfu iddo lanw calon Ananias i ddywedyd celwydd wrth yr Ysopryd Glan. Act. 5, 4. Ac ni allwn ni ddim meddwl nad ydyw mor hawdd i'r angylion sanctaidd i weithredu ar y meddwl ag ydyw i'r ysprydion drwg. Ac nid yw ddim yn debygol eu bod yn llai eu cyrraaddiadau na'r angylion fyrthiedig; na'u bod yn fwy amharod i wneuthur daioni nag ydyw yr ysprydion drwg i ddinystrio. 8. *Pw llwyddo yn eu cyfrithlon amcanion.* Yr oedd Abraham yn sefydlog gredu hyn pan y dywedai wrth ei was, Yr Arglwydd, yr hwn y rhodiais gêr ei fron a enfyn ei angel gyd â thi, ac a lwydda dy daith di. Gen. 24, 40. Felly pan oedd Moses yn cael gorchymyn i arwain Israel i wlad yn llifeirio o laeth a mel, fe ddywedodd yr Arglwydd wrtho, Mi a anfonaf fy angel o'th flaen di, ac a yrraf allan y Canaanead, yr Amoriad, &c. Ex. 33, 2. Fe ddichon fod y llwyddiant ag y mae y duwiol yn ei gael, yn y naill beth a'r llall, yn tarddu mewn mesur mawr oddiwrth weinidogaeth angylion. 9. *I amlygu anfoddlonrwydd Duw tu ag attynt oblegid eu beiau.* Pan oedd Dafydd wedi cyrrif y bobl fe ddarfu i angel yr Arglwydd gael ei anfon i daro o'r bobl ddeng mil a thrugain o wyr. 2 Sam. 24, 15, 18. Ac fe ddywedodd Gabriel wrth Zecharias, y byddai iddo fod yn fud, am ei fod wedi angrhedu y newyddion da a fynegasai efe iddo. Luc 1, 19, 20. Ni fedr neb ddywedyd pa mor fynych y mae yr angylion yn dwyn rhyw ofid ar blant Duw oblegid eu troseddiadau. 10. *I ddwyn eu byspriedd yn ddiogel i'r gogoniant.* Pan bu farw Lazarus, fe gafodd eu ddwyn gan angylion i synwys Abraham. Luc 16, 22. Erbyn fod yr enaid wedi gadael y daiarol dŷ, y mae y cenhadu nesolaidd yn cymmeryd ei gofal, i'w ddwyn yn ddihangol, trwy'r meithion ehangderau, er gwaetha tywyfog llywodraeth yr awyr, a'i gosod i orphwys yn y breswylfa lonydd o fewn i furiau Caerfalem newydd. 11. *I'n niwedd y byd bwy gant eu hanfon i gasglu cyrph y saint ynghyd.* Ac efe a ddenfyn ei angylion, y mawr sain argorn, a hwy

a gasglant ei etholedigion ef ynghyd o'r pedwar gwynt; o eithafoedd y nefoedd hyd eu heithafoedd hwynt. Mat. 24, 31. Fe ymddengys yr Arglwydd Iesu o'r nef, gyd a'i angylion nerthol. 2 Theff. 1, 7. gyd a bloedd, allef yr arch-angel, ac ag utgorn Duw. 1 Theff. 4, 16. Canys yr utgorn a gan, a'r meirw a gyfodir yn anllygredig, 1 Cor. 15, 52. 12. *Hwy a ddidolant annurwiolion o blith y durwiolion yn nydd y farn ddiweddaf.* Feily y bydd yn niwedd y byd yr angylion a ant allan, ac a ddidolant y rhai drwg, o blith y rhai cyfiawn; ac a'u bwriant hwy i'r ffwrn dân. Mat. 13, 49, 50. Yr angylion fydd y medelwyr y rhai a gasglant y gwenith i'r ysgubor, ac a rwymant yr efrau yn ysgubau i'w llwyr-losgi. adn. 30. Felly y rhan ddiwethaf o'u gweinidogaeth, ac y mae gennym hanes am dani, fydd gwneuthur yr eglwys yn bur, trwy symmud ymmaith bawb ar a wnant anwiredd. adn. 41.

Wrth sylwi ar weinidogaeth angylion ni allwn weled, 1. *Nad ydynt ddim i gael eu baddoli.* Pan oedd Joan yn syrthio i lawr i addoli ger bron traed yr angel, efe a ddywedodd wrtho, Gwel na wnelych: canys cydwas ydwyf i ti, ac i'th frodyr y propwydi, ac i'r rhai sy yn cadw geiriau y llyfr hwn. Dat. 22, 8, 9. Gwel hefyd, Pen. 19, 10. 2. *Fod gan y durwiol achos i ymgysuro yn wyneb pob perygl.* Er fod gelynion ysprydol yn aml, yn gedyrn, yn ddiwyd, ac mewn cyngrair a'u gilydd, amlach yw y rhai fydd gyda hwynt na'r rhai fydd yn eu herbyn. 2 Bren. 6, 16. O herwydd y mae angylion y goleuni yn neilltuol o aml, Dan. 7, 10. Heb. 12, 22. Dat. 5, 11. ac y maent yn gedyrn o nerth. Pſal. 103, 20. Y maent yn ufuddhau i orchymmynion yr Arglwydd gyda neilltuol zêl a pharodrwydd. O herwydd y mae yr Arglwydd yn gwneuthur ei genadon yn ysprydion a'i weinidogion yn dan ffamillyd. Pſal. 104, 4. Ac y maent yn gydsyniol yn eu hamrywiol wafanaeth. Oblegid hynny fe ddywedir fod eu hadenydd wedi eu cyffylltu y naill wrth y llall. Ezec. 1, 9. 3. *Y mae ar blant Duw lawer o rwyman i garu eu Tad.* Y mae rhyw anrhydedd mawr wedi cael ei osod arnynt. Cafodd dyn ei wneuthur ar y cyntaf yn ychydig is na'r angylion. Pſal. 8, 5. Ond y mae yr Arglwydd yn gweled bod yn dda i anfon y creaduriaid mwya gogoneddus fydd yn sefyll ger bron ei orsedd i weini i'r lleiaf o ddisgyblion Crist. Mat. 18, 10. Ac y mae llawer o honynt weithiau yn cael eu hanfon i ofala am un o bobl Dduw. 2 Bren. 6, 17. 4. *Dylai pawb fod yn echelgar rhag di-ysfyru plant Duw.* Edrychwch na ddirmygoch yr un o'r rhai bychain hyn: canys yr ydwyf yn dywedyd i chwi, fod eu hangylion hwy yn y nefoedd bob amfer yn gweled wyneb fy nhad, yr hwn fydd yn y nefoedd. Mat. 18, 10. 5. *Dylai plant Duw ofalu am ymddwyn*

yn addas fel rhai yngwyddfod yr angylion sanctaidd. Gorchymmyn yr ydwyf ger bron Duw, a'r Arglwydd Jesu Grist ar angylion ethol-
edig, gadw o' honot y pethau hyn, &c. 1 Tim. 5, 21. Gwel hefyd,
1 Cor. 11, 10.

XI. ETIFEDDIAETH Y SAINT.

YR oedd yn amlwg yn nyddiau yr apostolion, ac y mae yn eglur hyd y dydd heddyw, nad llawer o rai doethion yn ol y cnawd, nad llawer o rai galluog, nad llawer o rai boneddigion, a alwyd. Eithr Duw a etholodd ffol bethau y byd, fel y gwaradwyddai y doethion; a gwan bethau y byd a etholodd Duw, fel y gwaradwyddai y pethau cedyrn; a phethau distadl y byd a pethau dirmygus a ddewisodd Duw; a'r pethau nid ydynt, fel y diddymai y pethau fydd. 1 Cor. 1, 26, 28. I greaduriaid tlodion o'r fath hyn y mae gras yr Arglwydd Jesu Grist wedi cael ei wneuthur yn adnabyddus. Canys yr hwn oedd gyfoethog a ddaeth yn dlawd, fel trwy ei dlodi ef y cyfoethogid hwynt. 2 Cor. 8, 9. Oblegid hynny y mae y llinynnau wedi syrthio iddynt mewn lleoedd hyfryd: ac y mae iddynt etifeddiaeth deg. Psal. 16, 6. Ac nid rhyfedd fod yr apostol yn son am olud gogoniant etifeddiaeth Duw yn y saint. Eph. 1, 18. Canys y mae yn rhaid i'w hetifeddiaeth fod yn deilwng o haelioni eu nhfol Dad yr hwn a ddarparodd y fath bethau ardderchog i'r rhai a'i carant ef. 1 Cor. 2, 9. Psal. 31, 19. ac o ogoniant yr Arglwydd Jesu, a'r hwn y maent yn gyd-etifeddion. Rhuf. 8, 17. Ond tu ag at sylwi ar yr hyn a amlygir yn yr ysgrhythrau mewn perthynas i'r etifeddiaeth hon, ni gawn ystyried pa beth ydyw etifeddiaeth y saint, a pha fodd y mae pechadur tlawd yn cael ei wneuthur yn feddiannol ar hawl iddi.

1. *Ni gawn ystyried ym mha bethau y mae etifeddiaeth plant Duw yn gynwysedig.* Y mae yr hwn sydd yn eistedd ar yr orsedd-faingc wedi dywedyd, "Yr hwn sydd yn gorfygu a etifedda *bob peth*." Dat. 21, 7. Ac y mae yr apostol wedi dywedyd wrth y rhai sydd yn eiddo Crist, "*Pob peth* sydd eiddoch chwi:" pa un bynnag ai Paul, ai Apolos, ai Cephas, ai'r byd, ai bywyd, ai angau, ai pethau presennol, ai pethau iddyfod; y mae *pob peth* yn eiddoch chwi. 1 Cor. 3, 21, 22. Pwy gan hynny, a ddi-chon ddarlunio y cyfan o'u hetifeddiaeth? Ond ni gawn ddal sylw ar ychydig o bethau neilltuol.

1. *Y mae ganddynt hawl gyfammodol i'r Arglwydd fel eu Duw.* Yr Ar-

glwydd yw rhan eu hetifeddiaeth a'u phiol. Pſal. 16, 5. eu rhan yn nhir y rhai byw. Pſal. 142, 5. nerth eu calon a'u rhan yw Duw yn dragywydd. Pſal. 73, 26. Dywedodd yr Arglwydd wrth Abraham, Cadarnhaf fy nghyfammad rhyngof a thi, ac a'th had ar dy ol di trwy eu hoefoedd, yn gyfammad tragywyddol, i fod yn Dduw i ti, ac i'th had ar dy ol di. Gen. 17, 7. A rhan neilltuol o'r cyfammad newydd yw, "Mi a fyddaf iddynt hwy yn Dduw." Heb. 8, 10. Ac y mae yr Holl-alluog wedi gweled bod yn dda i wneuthur yn adnabyddus mewn amrywiol fannau ei berthynas a rhai o blant Adda fel eu Duw. Gwel, Ex. 20, 2. 29, 45. Pſal. 50, 7. 81, 10. Jer. 24, 7. 30, 22. 31, 33. Ezech. 11, 20. 37, 27. Zech. 13, 9. 2 Cor. 6, 16. Dat. 21, 3. Trwy y cyfammad grasol hwn y mae gan y duwiol hawl. 1. *I holl briodolrhaithau'r Duw-dod*, fel y gall ddifgwil iddynt fod er daioni, a chysur presennol a thragywyddol iddo. Y mae ganddo hawl i *ddoethineb* Duw i'w gyfarfwyddo, i ddiddymmu amcanion ei elynion, ac i'w ddwyn allan o amgylchiadau dyrus: i *allu* Duw, i'w gynnorthwyo i weithredu a dioddef; ac i'w amddiffyn rhag ei elynion: i *drugaredd* Duw, i faddeu ei aml bechodau, ac i fyned heibio i'w holl amherffeithrwydd: i *ffyddlondeb* Duw, i gyflawni ei holl addewidion ar ei ran: ac i *gyfiawnder* Duw, i wobrwyo ei amherffaith ymdrechadau yn ei wasanaeth. 2. *I Dduw fel y mae yn Dad, Mab, ac Ysryd*. Y mae Duw yn Dad iddo trwy fabwysiad. 2 Cor. 6, 18. Y mae y Mab wedi cael ei roddi iddo; Ef. 9, 6. ac ynteu wedi gwneuthur derbyniad o hono. Joan 1, 12. Ac y mae yr Arglwydd wedi rhoddi iddo o'i Ysryd. 1 Joan 4, 13. Y mae y Duw hwn iddo yn hawl; Pſal. 84, 11. yn darian; Gen. 15, 1. yn arweinydd; Pſal. 48, 14. yn fugail. Pſal. 23, 1. yn frenin. Pſal. 44, 4. ac yn briod. Ef. 54, 5. Hof. 2, 19. Y mae yr Arglwydd Jesu iddo yn gyfiawnder. Jer. 23, 6. yn fywyd. Col. 3, 4. yn dangnefedd. Eph. 2, 14. yn arch-offeiriad. Heb. 3, 1. yn rhagflaenor. Heb. 6, 21. yn obaith. 1 Tim. 1, 1. yn gyfaill. Can. 5, 16. ac yn dywysog iechydwrriaeth. Heb. 2, 10. Y mae yr Ysryd Glan iddo yn ddysgawdwr: Joan 14, 26. yn sancteiddydd. Tit. 3, 5. yn ernes. 2 Cor. 1, 22. ac yn ddiddanydd. Joan 14, 16. 3. *Pr hyn oll a fedd Duw*. Y mae yr Arglwydd yn Dduw pob gras. 1 Pet. 5, 10. ac yn feddiannydd nefoedd a daïar. Gen. 14, 19. 1 Chron. 29, 11. a phan y mae yn rhoddi ei hun i'w bobl y mae yn rhoddi iddynt hawl i'w holl drysorau. Y mae ganddynt hawl i ddaïar Duw i deithio arni tu a gwlad arall, ac i'w greaduriaid fydd ar y ddaïar, i'w gwafanaethu, tra ar eu taith, i angylion Duw i wasanaethu er eu mwyn, ac i'w diogelu, i ras Duw, i'w hadnewyddu a'u cymmwyso i'r nefol orphwysfa; i nefoedd Duw, i fod yn artref tragywyddol; ac i ogoniant Duw i fod yn goron ddiiddifannedig. 4. *Pr hyn holl a ddichon Duw ei wneuthur er eu*

daioni. Y mae yr Arglwydd wedi gwneuthur rhyw bethau mawrion dros ei bobl. 1 Pet. 3, 20. Ex. 14. Psal. 58, 15, 16, 23, 30. Jos. 10, 12, 14; 1 Bren. 17, 14. Dan. 3, 25, 27, 6, 22. Ac y mae yr un Duw etto yn abl i wneuthur yn dra rhagorol y tu hwnt i bob peth y mae ei bobl yn eu dymuno, neu yn eu meddwl. Eph. 3, 20. A chan ei fod wedi dyfod yn Dduw iddynt, y mae ganddynt sail i ddisgwil y bydd iddo gyflawnu eu holl angen. Phil. 4, 19. eu diddanu yn eu holl orthrymderau. 2 Cor. 1, 4. eu cyfoethogi a daioni. Psal. 34, 9, 10, eu gwneuthur yn fwy na gorchfygwyr ar eu holl clynon. Rhuf. 8, 37. a'i gogoneddu gyd ag ef ei hun, yn y nefoedd yn dragywydd. Joan 17, 24. Y mae yn amhosibl i feddwl am unrhyw beth nad yw yn gynnwysedig yn y rhan hon o'r etifeddiaeth. Ond nid allan o le fyddai dal fylw,

2. *Fod ganddynt hawl gyfammodol i'rbyn fydd yn angenrheidiol o drugareddau amser.* Fe wnaeth yr Arglwydd i Adda arglwyddiaethu ar weithredoedd ei ddwyllaw. Gen. 1, 28. Psal. 8, 6, 8. Eithr fe gollodd dyn bob hawl i'w arglwyddiaeth, pan gysgododd mewn gwrthryfelgarwch yn erbyn ei Greawdwr. Ond y mae yr ail Adda wedi cael hawl i'r cyfan o'r newydd trwy gael ei wneuthur yn etifedd pob peth. Heb. 1, 2. Ac y mae undeb ag ef yn rhoddi hawl i bethau presennol yn gyystal a phethau iddyfod. 1 Cor. 3, 22. Megis y daeth yr addewid i Abraham y byddai efe yn etifedd y byd. Rhuf. 4, 13. felly y rhai addfwyn a etifeddant y ddaiar. Mat. 5, 5. Canys y mae gan dduwioldeb addewid o'r bywyd y fydd yr awr hon, yn gyystal ag o'r hwn a fydd. 1 Tim. 4, 8. A chan fod y Tad nefol yn porthi adar y nefoedd, ac yn dilladu llyfiau'r maes, y mae gan y rhai fydd yn ceisio yn gyntaf deyrnas Dduw a'i gyfiawnder, le i hyderu y bydd i'r holl bethau hyn gael eu rhoddi iddynt hwy yn ychwaneg. Mat. 6, 25, 33. Ond ymma ni a ddylem ddal fylw, 1. Y dichon gwir dduwiolion fod yn dra isel o ran eu hamgylchiadau allanol. Luc 16, 20, 22. 2. Nid ydyw plant Duw ddim yn cael mwynhau pethau allanol ond yn ol fel y byddo eu Tad, yn ei ddoethineb yn gweled yn oreu, er ei ogoniant ei hun, ac er eu hysprydol ddaioni hwythau. 3. Fe fydd i bob peth gael ei oruwch-lywodraethu i gyd-weithio er eu daioni. Rhuf. 8, 28.

3. *Y maent wedi cael eu bendithio a phob bendith ysprydol yn y nefolion leidd.* Eph. 1, 3. Fe orchymynnodd Moses gyfraith yn etifeddiaeth i gynulleidfa Jacob. Deut. 33, 4. Ac fe gymmerodd Dafydd orchymynnion yr Arglwydd yn etifeddiaeth dros byth. Psal. 119, 111. Ac y mae yr apostol yn son am etifeddion yr addewid. Heb. 6, 12, 17. Y mae addewidion mawr iawn a gwerthfawr wedi cael eu rhoddi iddynt. 2 Pet. 1, 4. Ac y mae ganddynt hawl i'r bendithion fydd yn cael eu dal allan

ynddynt. Y maent, fel Noë, yn etifeddion y cyfiawnder fydd o ffydd. Heb. 11, 7. O herwydd y mae Crist wedi ei wneuthur, gan Dduw, *idd-gnt bwy*, yn ddoethineb ac yn gyfiawnder. 1 Cor. 1, 30. Ac y mae Petr yn son am wŷr a gwragedd fel cyd-etifeddion gras y bywyd. 1 Pet. 3, 7. Y mae yr Arglwydd, o'i ras, wedi gweled bod yn dda i'w gwneuthur yn gyfrannogion o'r duwiol anian. 2 Pet. 1, 4. o fansteiddrwydd y Duwdod. Heb. 12, 10. Mewn gair, y maent yn cael eu galw yn etifeddion iechydwrïaeth. Heb. 1, 14. Canys y mae yr Jesu wedi ei wneuthur yn awdwr iechydwriaeth dragywyddol i'r rhai oll a ufoddhant iddo. Heb. 5, 9.

4. *Y mae ganddynt hawl i ddedwyddwch di-ddiwedd ym myd yr yspryd-odd.* Oni ddewisodd Duw tlodion y byd hwn, yn gyfoethogion mewn ffydd, ac yn etifeddion y deyrnas yr hon a addawodd efe i'r rhai fydd yn ei garu ef? Jag. 2, 5. Oblegid hynny, gwyn eu byd y tlodion yn yr yspryd; canys eiddynt yw teyrnas nefoedd. Mat. 5, 3. Dymma yr etifeddiaeth anllwygredig, di-halogedig, a diddifianedig ag fydd ynghadw iddynt yn y nefoedd. 1 Pet. 1, 4. Ac yn nydd y farn fe ddywed y Brenin wrth y rhai a fyddant ar ei ddeheulaw, Deuwch chwi fendigedigion fy Nhad, etifeddwch y deyrnas a barottowyd i chwi er feiliad y byd. Mat. 25, 34. Ond nid amlygwyd etto beth a fyddant. 1 Joan 3, 2. Am hynny, yn lle ceisio ymhelaethu, ni gawn ddyfod i ystyried,

II. *Pa fodd y mae pechaduriaid tlodion yn cael hawl i etifeddiaeth mor ogoneddus.* Wrth feddwl am ogoniant yr etifeddiaeth, ac am annheilyngdod yr etifeddion, y mae gennym achos i ryfeddu eu bod yn cael y fath ragor-fraint. Ond ymma ni a allwn ddal sylw, 1. Pod yr Arglwydd, yn ei arfaeth ddigryfnewid, wedi bwriadu, er tragywyddoldeb, eu gwneuthur yn etifeddion. Dymma yr achos fod yr apostol yn dywedyd fod Duw wedi parottoi iddynt Ddinas. Heb. 11, 16. Ac oblegid hyn y dywed y Barnwr wrthynt yn y dydd olaf, Etifeddwch y deyrnas a barottowyd i chwi er feiliad y byd. Mat. 25, 34. 2. Y mae Duw wrth roddi hawl i'r etifeddiaeth yn ymddwyn yn haelionus fel Duw i'r gras. Nid o'r Ddeddf y mae: Gal. 2, 18. eithr dawn Duw yw bywyd tragywyddol. Rhuf. 6, 23. Canys ebe 'n Harglwydd, rhyngodd bodd i'ch Tad *roddi* i chwi y deyrnas. Luc 12, 32. 3. Y mae Mab Duw wedi pwrcafu hawl iddi. Os mab, etifedd hefyd trwy Grift. Gal. 4, 7. Y mae yr Arglwydd Jesu yn cael ei alw yn Waredydd. Ef. 59, 20. Ymma y mae yr un gair (*Goel*) yn cael ei arfer, ag fydd mewn mannau eraill yn cael ei gyfieithu *cyfnesaf*, neu *gyfathrachwr*. Num. 5, 8. Ruth 3, 9, 12. 4, 6, 8. Ac ni a wyddom mai un rhan o waith y cyfnesaf dan y gyfraith oedd gollwng yr etifeddiaeth a werthasai ei frawd. Lev. 25, 25. 4. Y mae pechadur yn cael gweithredol hawl i'r etifeddiaeth, pan y mae trwy ffydd

yn cael ei uno y Christ. Fel a derbyniont faddeuant pechodau, a chyfran
ym mysg y rhai a sancteiddiwyd trwy y ffydd sydd ynnof fi. Act. 16, 18.
Y mae pob peth yn eiddo iddynt o ran eu bod hwy yn eiddo Crist. 1 Cor.
3, 22, 23. Am hynny er mai tlodion y byd, yn gyffredinol, yw etifedd-
ion y deyrnas, y mae yr apostol yn son am danynt fel rhai ag sydd yn
gyfoethogion mewn ffydd. Jag. 2, 5.

Gan fod yr etifeddiaeth mor ogoneddus, 1. Oni weddai i ni holi ein
hunain pa un a oes gennym hawl iddi? Os ydym yn etifeddion yr ydym
yn blant i Dduw, Rhuf. 8, 17. wedi ein hadgenhedlu trwy ras. Ac os
ydyw yr Arglwydd yn Dduw i ni, yr ydym wedi cael yspryd newydd.
Ezec. 11, 19, 20. calon o gig. Ezec. 36, 26, 28. calon i ddychwelyd at
Dduw. Jer. 24, 7. i'w adnabod. Jer. 29, 7. i'w ofni. Jer. 32, 38, 39.
calon a chyfraith yr Arglwydd wedi ei hysgrifennu arni. Jer. 31, 33.
2. Mawr yw rhwymau plant Duw i ddiolch i'r Tad yr hwn a'u gwnaeth
yn gynnwys i gael rhan o etifeddiaeth y saint yn y goleuni. Col. 1, 12.
Yn neilltuol o ran fod yr etifeddiaeth yn anlygredig, dihalogedig, diddi-
flannedig, ac ynghadw yn y nefoedd iddynt. 1 Pet. 1, 4.

XII. PARHAD HYD Y DIWEDD.

Y MAE yr Arglwydd, er tragywyddoldeb, wedi appwyntio y rhai a
rag-wybu i gaffael iechydwriaeth. Eph. 1, 4. 1 Theff. 5, 9.
Iddwyn i ben yr arfaeth, y maent wedi eu prynu a gwerthfawr waed
Crist, fel y byddent yn bobl briodol i'r hwn a fu farw drostynt. Tit. 2, 14.
Y maent yn cael eu gwneuthur yn gyfrannogion o'r duwiol anian: 2 Pet.
1, 4. eu cyfiawrhau yn rhad trwy ufudd-dod a gwaed Jesu: Rhuf. 3, 24.
5, 19, 9. ac yn cael eu gwneuthur yn ewyllsgar yn nydd nerth y Messia.
Pfal. 110, 3. Canys y mae yr Arglwydd yn gweithio ynddynt ewyllysio
a gweithredu o'i ewyllys da ei hun. Phil. 2, 13. Ond megis y derbyn-
iasant Grist Jesu yr Arglwydd, y mae yn gorphwys arnynt i rodio ynddai.
Col. 2, 6. Canys y neb a barhao hyd y diwedd, hwnnw a fydd cadwedig.
Mat. 24, 13. O herwydd hynny eu dyledswydd yw bod yn ffyddlon hyd
angu: Dat. 2, 10, a dal cyffes eu gobaith yn ddisig: Heb. 8, 23. gan
fod yn debyg i'r buchod y rhai ni throisiant tu a'r llaw ddeheu na thua'r
llaw affwy, pan oeddynt yn dwyn yr arch tu a Bethsemes: 1 Sam. 6, 12.
neu fel Dafydd yr hwn a gadwodd ffyrdd yr Arglwydd, ac ni chliodd
yn annuwiol oddiwrth ei Dduw. Psal. 18, 21. Ond y mae y diawl

megis llew rhoadwy, yn rhodio oddi amgylch gan geisio y neb a allo ei lyncu. 1 Pet. 5, 8. Y mae y byd yn eu casau. Joan 15, 18. Ac y mae y cnawd yn chwennychu yn erbyn yr yspryd, chwantau cnawdöl yn rhyfela yn erbyn eu heneidiau. Gal. 5, 17. 1 Pet. 2, 11. Ac nid yw y cadarna o blant Duw, o hono ei hun ond gwan, a chyffelyb i ddafad yng-hanol bleiddiaid. 2 Cor. 3, 5. Mat. 10, 16. Am hynny os cant eu gadael iddynt eu hunain, y maent yn fier o fod dan draed eu maleisus a'u diwyd elynion. Ac os tynnant yn ol i golledigaeth bydd eu cyfiwr yn dra thruenus. Canys o thyn neb yn ol, nid yw enaid yr Arglwydd yn ymfoddloni iddo. Heb. 10, 38.

Ond fe dal i ni ymofyn pa un a ydyw yn bosibl i'r rhai a anwyd o Dduw i syrthio ymmaith i'r fath raddau ag y gallant fod yn elynion i'r Arglwydd, ac, oblegid hynny, yn wrthrychau ei ddigofaint dros dragwyddoldeb. Ymma, er mwyn rhag-flaenu camgymeriadau, dylid cofio y pethau canlynol. 1. *Nid oes neb yn amneu nad yw yn bosibl i ragrithwyr syrthio ymmaith oddiwrth broffes o'r gwirionedd, ac oddiwrth rodiad di-argy-oedd, a bod yn druenus i dragwyddoldeb.* Fe ddarfu i Hymeneus, Alexander, ac eraill, wneuthur llong-ddrylliad am y ffydd, yn nyddiau yr apostolion. 1 Tim. 1, 19, 20. Ac y mae yr Yspryd yn eglur yn dywedyd yr ymedy rhai, yn yr amferoedd diweddas oddiwrth y ffydd, gan roddi coel i ysprydion cyfeiliornus, ac i athrawiaethau cythreuliaid. Pen. 4, 1. Yn yr un modd, fe ddichon yr hwn a fu yn gwneuthur barn a chyfiawnder ddychwelyd oddiwrth ei gynawnder, a marw yn ei gamwedd a'i bechod. Ezec. 18, 5, 24. Ond er gweled y fath rai yn troi oddiwrth y gorchymyn sanctaidd, pa ryfeddod yw fod y *ei* yn dychwelyd at ei chwydiad ei hun? neu fod yr *bawb*, er ei golchi, yn myned drachefn i'w hymdreiglfa yn y dom? 2 Pet. 2, 21, 22. Aeth llawer o'r disgyblion, *nad oeddynt yn credu*, yn eu hol, ac ni rodiasant mwyach gyda'r Jesu. Joan 6, 61, 64, 66. Oddiwrthym ni yr aethant hwy allan meddai Joan, eithr *nid oeddynt o bonom ni*; eithr hyn a fu fel yr eglurid nad ydynt hwy oll o honom ni. 1 Joan 2, 19. Dichon y rhai sydd yn *ddieithraid i'r pethau sydd ynglyn wrth iechyduriatth* syrthio ymmaith, ar ol profi pethau mawrion, fel na bydd bosibl iddynt ymadnewyddu drachefn i edifeirwch. Heb. 6, 4, 9. Fel hyn y mae y ffrwythau a welir ar y rhai sydd yn *amddifaid o galon hawddgar a da* yn gwywo, pa mor ddymunol bynnag fyddont wedi ymadangos unwaith Luc 8, 12, 15. a'r hyn y mae dyn yn tybied ei fod ganddo, yn cael ei ddwyn oddi arno. adn. 18. 2. *Nid oes cbawaitb le i amneu na ddichon dynion duwiol syrthio i bechodau crywyddus, fel na byddo dim rhagoriaeth i'w wled dros amser, rhyngddynt hwy a'r annurwiol.* Y mae llygredd weithiau yn torri allan fel chwynn a fyddo yn tyfu gymmaint

fel braidd y gwelir rhyw lifieuy n a fyddo wedi ei blannu yn yr ardd, er ei fod heb ei hollol ladd. Megis y mae rhyw glefydon yn cael cymmaint o effaith, fel na ellir dim adnabod oddiwrth ei ymadroddion a'i weithred-iadau, fod dyn yn greadur rhesymmol, er fod yr egwyddor o reswm yn aros, felly fe ddichon yr anian newydd fod yn debyg i ffynnon fechan ar fin afon, yr hon ar amserau a lifa dros ei glannau, ac felly nid yw'r ffynnon ddim i'w gweled; ond pan fyddo'r llif wedi darostwng, fe welir y ffynnon yn tarddu i fynu mor fyw ag erioed. Nid yw yr Arglwydd ddim wedi ymrwymo na bydd i'w bobl gael eu gadael i syrthio i bechodau. Ac y mae yn sicr fod ganddo ddibenion doeth yn ei waith yn goddef i hynny fod. Y maent yn cael gweled eu gwendid eu hunain, a'u dysgu i beidio ymddiried yn y cnawd. Y maent yn cael gweled mwy o werthfawrogrwydd yr Arglwydd Jesu, ac yn cael eu dysgu i fod yn fwy gwiliadwus rhag llaw. Ac fe ddichon eraill wrth sylwi ar eu llithriadau gael eu tueddu i fod yn ochelgar rhag syrthio i'r un pyllau.

3. *Y mae yn sicr y dichon plant Duw golli y cysuron fyddent unwaith wedi bod yn feddiannol arnynt.* Gwyddai Dafydd hynny yn dda pan y dywedai, Par i mi glywed gorfoledd a llwenydd, fel y llawenycho yr esgryn a ddrylliaist. Dyro drachefn i mi orfoledd dy iechydwrïaeth. Psal. 51, 8, 12. Y mae yr Arglwydd wedi dywedyd, Os fy neddfau a halogant, a'm gorchymynnion ni chadwant; Yna mi a ymwelaf a'u camwedd a gwialen, ac a'u hanwiredd a ffrewyllau. Psal. 89, 31, 32. Gwel hefyd, Psal. 77, 7, 9, 88, 6, &c. Dichon y cyffur fyddo yn tarddu oddiwrth ryw, berthynas gael ei attal dros dro, er na fyddo'r berthynas ddim yn cael ei thorri. Yn yr un modd pan fyddo'r duwiol yn ymddwyn yn anaddas, y mae yr Arglwydd yn gyffredinol yn cuddio ei wyneb, a hynny yn peri llawer o drallod enaid. Psal. 30, 7. 4. *Pe byddai yr Arglwydd yn ymddwyn tu ag at ei bobl yn ol eu haeddiant bwy gaent eu torri ymmaith, ac a fyddent yn druenus i dragywyddoldeb.* Ymddengys hyn wrth ystyried eu bod yn mynych bechu yn ei erbyn: fod pob pechod yn ffaidd yn ei olwg, ac yn haeddu melldith a marwolaeth: nad ydyw'r berthynas rhwng Duw a'i bobl ddim yn gwneuthur eu pechodau yn rhinweddau: ond bod eu pechodau nhwy yn ei neilltuol anfoddloni, oblegid eu bod yn cael eu cyflawni yn erbyn cymmaint o oleuni a daioni. 5. *Nid yw y gwir ddauwiol byth yn hollol golli yr anian newydd, nag yn cael ei fwrw allan o beddwch Duw.* Canys feith-waith y syrth y cyflawn, ac efe a gyfyd drachefn. Dihar. 24, 16. Er iddo gwympo ni lwyr fwrir ef i lawr. Psal. 37, 24. A thru-garedd yr Arglwydd nid ymedy ag ef. 2 Sam. 7, 15. Ond gan fod y pwngc hwn yn wirionedd o'r fath bwys, ni gawn gymmeryd golwg ar rai o'r resymau sydd yn dangos,

*Na bydd i mb o'r rhai fydd wedi eu gwneuthur yn feddiannol ar wir ddur-
toldeb byth fyrthio ymmaith yn bellol: hynny yw, na bydd iddynt byth golli yr
aniân a dderbyniasant trwy adnewyddiad yr Ysryd Glan, ac na bydd i'r Holl-
alluog ddim eu cospi a damnedigaeth dragywyddol.*

*I. Y mae yr Arglwydd wedi arfaethu gwneuthur rhyw rifedi o biliogaeth
Adda yn dragywyddol ddadwydd: ac y mae ei rasol fwriad yn sicr o gael ei
ddwyn i ben. Ymma ni allwn sylwi, 1. Fod yr Arglwydd wedi ethol rhai
Ynghrist, er feiliad y byd, nid yn unig i fwynhau rhagorfreintiau allanol,
ond hefyd i fod yn sanctaidd ac yn ddifeius ger ei fron ef mewn cariad.
Eph. 1, 4. gan eu bod wedi eu rhag-lunio i fod yn un ffurf a delw ei fab
ef. Rhuf. 8, 29. a'u happwyntio i gaffael iechydwrïaeth. 1 Theff. 5, 9.
2. Fe fydd i ba beth bynnag a fwriadodd yr Arglwydd gael ei gyflawni.
O herwydd Cyngor yr Arglwydd a saif yn dragywydd; meddyliau ei
galon o genhedlaeth i genhedlaeth. Psal. 33, 11. Canys tyngodd Ar-
glwydd y lluoedd gan ddywedyd, Diau, fel yr amcenais, felly y bydd;
ac fel y bwriedais, hynny a saif. Ef. 14, 24. O herwydd Arglwydd y
lluoedd a'i bwriadodd, a phwy a'i di-ddymma? adn. 27. Gwel hefyd,
Pen. 46, 10. Rhuf. 9, 18. Am hynny, er fod rhai o ran y gwirionedd
yn cyfeiliorni, ac yn dadymchwelyd ffydd rhai, y mae cadarn sail Duw
yn sefyll. 2 Tim. 2, 18, 19. Canys nid oes gyfnewidiad gyda'r Ar-
glwydd, na chysgod troedigaeth. Jag. 1, 17. Ac ni ddichon un creadur
ei rwystro i gyflawnu yr hyn a fwriadodd ei galon. Dan. 4, 35.*

*II. Y mae cariad Duw tu ag at ei bobl yn ddi-gyfnewid. I weled fel y
mae hyn yn diogelu eu parhad ni allwn ystyried, 1. Fod yr Arglwydd
wedi caru rhai a chariad neilltuol. Rhuf. 9, 13. 2. Iddo eu caru pan nad
oedd ynddynt ddim hawddgarwch, fel annogaeth iddo i ofod ei serch ar-
nynt. Rhuf. 5, 8. 3. Ei fod wedi dangos ei gariad tu ag attynt trwy y
moddion mwya rhyfeddol. Nid arbedodd efe ei briod, ei anwyl, fab,
ond efe a'i traddododd i dodi gwaradwyddiadau, dioddefiadau a marwol-
aeth. Joan 3, 16. 4. Y mae y cariad a amlygir yn nhraddodiad ei briod
fab drostynt yn rhoddi digonol sail i ofyn, Pa wedd gyd ag ef hefyd na
ddyry efe iddynt bob peth? Rhuf. 8, 32. Ac os rhydd efe bob peth y
mae yn ddi-ddadl na chant ddim bod yn amddifaid o fywyd dragywyddol.
5. Y mae y cariad a pha un y carodd Duw ei bobl yn-gariad dragywyddol.
Jer. 31, 3. Ac y mae yr hyn sydd yn dragywyddol naill ai yn ddi-dde-
chreu neu yn ddi-ddiwedd, neu bob un o'r ddau. Os ydyw heb dde-
chreuad, y mae yn rhaid iddo fod yn anghyfnewidiol, canys nid oes dim
yn cymmeryd lle mewn amser i annog Duw i beidio eu caru a'r na's
gwyddai am dano o'r dechreuad. Os ydyw yn ddi-ddiwedd, ni bydd
iddynt byth golli ei heddwch a'i ewyllys da. Ar y sylfaeni hyn a'r cyf-*

felyb yr oedd yr apostol yn adeiladu, pan y gôfynnai yn hŷ, Pwy a'n gwahana ni oddiwrth gariad Crist? Rhuf. 8, 35. Canys efe, yn caru yr eiddo, y rhai oedd yn y byd, a'u carodd hwynt hyd y diwedd. Joan 13, 1.

III. *Y mae yr Arglwydd, i'r diben i ddiogelu iechydwriaeth ei bobl, wedi eu rhoddi i'w Fab, i gael eu cadw trwyddo, ac i fod yn wobwr iddo.* Ymma y mae yn amlwg, 1. Fod y Tad wedi rhoddi rhyw rifedi o eneidiau i'w Fab. Eiddo ti oeddynt, a thi a roddaiſt hwynt i mi. Joan 17, 6. Gwel hefyd, adn. 2, 11, 12, 24. 2. Yr oedd y Tad wrth rod-di y rhai'n i'w Fab yn amlygu ei fod yn ewyllysio iddo i'w cadw i fywyd tragwyddol. Hyn yw ewyllys y Tad yr hwn am anfonodd i, o'r cwbl a roddes efe i mi na chollwn ddim o hono, eithr bod i mi ei adgyfodi ef yn y dydd diweddaf. Joan 6, 39. Gwel hefyd, adn. 40. Y mae yr Arglwydd Jesu wedi cymmeryd arno agwedd gwas. Phil. 2, 7. fel y byddai iddo weithio gwaith a chyflawni gorchymmyn yr hwn a'i hanfonodd. Joan 9, 4, 10, 18. 3. Y mae gan Jesu ddigonol allu i gyflawni holl ewyllys ei Dad mewn perthynas i iechydwriaeth ei bobl. Y mae agoriadau uffern a marwolaeth ganddo. Dat. 1, 18. Efe a ddichon hefyd yn gwbl iachau y rhai trwyddo ef fydd yn dyfod at Dduw. Heb. 7, 25. 4. Y mae yr Arglwydd Jesu nid yn unig yn ddigonol i gyflawni ewyllys ei Dad, ond hefyd yn ffyddlon yn y gwaith a roddwyd iddo i'w wneuthur. Heb. 3, 5, 6. 5. Y mae y rhai'n wedi eu rhoddi i Grif fel gwobr ei ddarostyngiad a'i ddiodefiadau, yn gyſtal ag i gael eu cadw trwyddo. Pan ofodo efe ei enaid yn aberth dros bechod, efe a wel ei had,—O lafur ei enaid y gwel, ac y diwellir: fy ngwas cyfiawn a gyfiawnha lawer trwy ei wybodaeth. Ef. 53, 10, 11. Am hynny y gorchymmynnodd y Tad iddo, gan ddywedyd, Gofyn i mi a rhoddaf y cenhedloedd yn etifeddiaeth i ti, a therfynau y ddaiar i'th feddiant. A phwy a ddichon feddwl y bydd i ddaiar nag uffern i gael difeddiannu Mab Duw o'r rhan leiaf o'i haeddiannol wobwr?

IV. *Y mae yr Arglwydd Jesu wedi rhoddi ei hun dros ei bobl, yn offrwam ac yn aberth i Dduw o arogl peraid.* Eph. 5, 2. Y mae y gwirionedd gogoneddus hwn yn gosod o'n blaen amrywiol ystyriaethau i brofi y bydd iddynt barhau hyd y diwedd. O herwydd, 1. Yr oedd cariad Jesu attynt unwaith mor fawr fel nad oedd ddim yn ormod ganddo i rod-di ei hun i ddioddef yr arteithiau mwyaf, ie a marwolaeth felldigedig y groes i'r diben i'w diogelu rhag y farwolaeth oedd eu pechodau yn haeddu. Joan 10, 11. Pe byddai iddo, wedi 'r cyfan, eu gadael i fyned i dragwyddol drueni, byddai rhaid fod ei gariad tu ag attynt wedi oeri yn ddifawr neu ynteu ei fod yn an-alluog i'w dwyn i'r sefyllfa y dymunai eu gweled ynddi. 2. Fe gymmerodd ei wneuthur yn felldith drostynt, ac a ddioddefodd

lawer er eu mwyn, pan nad oeddynt etto ond gelynion iddo. Pwy ddi-chon feddwl na bydd iddo eu hamddiffyn yn awr pan y maent wedi cael eu gwneuthur yn gyfeillion? Rhuf. 5, 10. 3. Trwy farw drostynt efe a'u prynodd i fod yn eiddo priodol iddo ei hun. Tit. 2, 4. Gan iddo eu prynu mor ddrud, nid yw ddim yn debygol y bydd iddo oddef i'w elynion trwy rym neu ddichell, ei ddi-feddiannu o gymmaint ag un o honynt. 4. Yr oedd yr Arglwydd Jesu yn rhoddi ei hun dros ei bobl, i'r diben i'w sancteiddio, eu glanhau, a'u gosod yn ogoneddus iddo ei hun, heb arnynt na brycheuyn na chrychni, na dim o'r cyfryw. Eph. 1, 25, 27. Pe byddai ond un o'r rhai a bu farw drostynt heb gael ei wneuthur yn ddi-frycheuwyd, fe fyddai yn eglur naill ai bod Crist wedi cyfnewid o ran y meddwl oedd ganddo wrth farw, neu ynteu fod ei aberth yn annigonol i ateb y diben. 5. Trwy farw yn eu lle efe a roddodd iawn digonol dros eu holl bechodau. 1 Joan 2, 2. Ni byddai, gan hynny, ddim yn cyd-fefyll a chyfiawnder i neb o honynt i gael ei gospi yn dragywydd am y trosfeddiadau y rhoddwyd iawn drostynt yn barod.

V. *Y mae yr Arglwydd Jesu ar ddeulau'r Tad, yn eiriol ar ran ei bobl.* Rhuf. 8, 34. Heb. 9, 24. 1 Joan 2, 1. Y mae hyn yn rhoddi i ni le i fod yn hyderus na llwydda gelynion byth yn eu hamcanion yn erbyn plant Duw. O herwydd, 1. Un o ddibenion eiriolaeth Crist yw diogelu parhad ei bobl. Mi a weddiais drofot na ddiffigiai dy ffydd di. Luc 22, 32. Y Tad sancteiddiol cadw hwynt trwy dy enw, y rhai a roddai i mi. Joan 17, 11. Nid wyf yn gweddio ar i ti eu cymmeryd hwynt allan o'r byd, eithr ar i ti eu cadw hwynt rhag y drwg. adn. 15. Ac nid wyf yn gweddio dros y rhai hyn yn unig, eithr dros y rhai hefyd a gredant ynnof fi, trwy eu hymadrodd hwynt. adn. 20. Y Tad, y rhai a roddai i mi, yr wyf yn ewyllysio lle yr wyf fi, fod o honynt hwythau hefyd gyda myfi. adn. 24. 2. Y mae yr Arglwydd Jesu yn hollol adnabyddus o brofedigaethau ei bobl, ac wedi ei demtio ei hun ym mhob peth yr un ffunud a'i frodyr, fe fedr gyddioddef a'u gwendid. Heb. 4, 15. Ac y mae yn arch-offeiriad ffyddlon mewn pethau yn perthyn i Dduw. Pen. 2, 17. 3. Y mae yn eiriol drostynt yn wastadol. Efe a ddichon yn gwbl iachau y rhai trwyddo ef fydd yn dyfod at Dduw, gan ei fod ef yn byw bob amfer i eiriol drostynt hwy. Heb. 7, 25. 4. Nid yw ddim yn erfyn drostynt fel un a allai beidio cael ei wrando. Canys y mae yn gofyn gan y Tad, yr hwn fydd yn ei garu, ac nid yw yn gofyn dim ond yr hyn fydd ganddo gyfiawn hawl iddo. 5. Y mae Crist yn llwyddiannus yn ei eiriolaeth. Pan yr oedd ar y ddaiar, heb etto offrymmu ei hun, yr oedd y Tad yn ei wrando bob amfer. Joan 11, 42. afrefymmol fyddai meddwl na bydd iddo gael ei wrando

yn bresennol, pan y mae wedi rhoddi ei hun yn aberth i anrhydeddu y dwyfol briodoliaethau, ac wedi cael ei dderchafu i eistedd ar ddeheulaw'r Mawredd yn y goruchelder.

VI. *Y mae yr Yspryd Glân yn cael ei anfon i gymmwysu yr ischyd-wriaeth, ac i weithredu yn nerthol yn yr eneidiau sydd wedi eu barfaethu i fywyd tragywyddol.* I ddangos fod hyn yn diogelu eu parhad hyd y diwedd, ni gawn gymmeryd golwg ar rai rhannau o'r gwaith a briodolir iddo. 1. *Y mae yn plannu ynddynt anian newydd.* Dymma yr hyn sydd i ni ddeall wrth adnewyddiad yr Yspryd Glân. Tit. 3, 5. ac wrth eu bod yn cael eu geni o'r yspryd. Joan 3, 5. Y maent wedi eu hail-eni nid o had llygredig, eithr anllygredig. 1 Pet. 1, 23. oblegid hynny pob un a aned o Dduw nid yw yn gwneuthur pechod; oblegid y mae ei had ef yn aros ynddo ef, ac ni all efe bechu, am ei eni ef o Dduw. 1 Joan 3, 9. nid o ran na allant droseddu. 1 Joan 1, 8. ond ni allant byth bechu mewn modd ag a fyddo yn dangos eu bod mewn cyflwr di-adgenhedledig: canys y mae y dwfr a roddwyd iddynt, yn ffynnon o ddwfr yn tarddu i fywyd tragywyddol. Joan 4, 14. Ac os plant, etifeddion hefyd, sef etifeddion i Dduw, a chyd-etifeddion a Chrïst. Rhuf. 8, 17. 2. *Y mae yn eu diddanu yn eu holl orthrymderau.* Mynych y sonir am dano dan yr enw Diddanydd. Joan 14, 26. 15, 26. 16, 17. Ac fe dal i ni gosio fod Jesu, cyn ymadael oddiwrth ei ddisgyblion, wedi addo gweddio ar y Tad, ac y byddai iddo roddi iddynt Ddiddanydd arall, fel yr arhofai gyda hwynt yn dragywyddol. Joan 14, 16. Di-ammeu, gan hynny, ni bydd iddynt ddim cael eu gyrru i'r wlad lle na bydd ond wylofain a rhingcian dannedd. 3. *Y mae yn eu selio.* 2 Cor. 1, 22. Eph. 1, 13. Y mae yn argraphu delw sanctaidd Duw ar eu heneidiau, fel y byddo hyn yn gwneuthur rhagor rhyngddynt hwy a phawb eraill, yn yr un modd ag y mae marchnattawyr yn gosod eu sel ar yr hyn a fyddont wedi brynu. Ac fe ddywed yr apostol eu bod wedi eu selio hyd ddydd prynedigaeth. Eph. 4, 30. Am hynny ni's gallant fod ar goll yn y dydd hwnnw. Ni allwn ddal sylw unwaith etto, 4. Ei fod yn cael ei roddi iddynt fel ernes eu hetifeddiaeth hyd bryniad y pwrcas. Eph. 1, 14. Yn awr, pe na byddai bywyd tragywyddol yn sicr o ganlyn y rhoddiad o'r Yspryd Glân, ei breswylfod a'i weithrediadau grasol yn eneidiau plant Duw, byddai lle i edrych ar ernes yr anghyfnewidiol a'r digelwyddog Jehovah yn beth ansicr, na allai neb ymorphwys yn dawl arno. Ond fe fyddai y fath feddwl yn di-anrhydeddu dyn, ac yn cablu Duw.

VII. *Y mae undeb anrhaethadwy ac an-nattodol rhwng yr Arglwydd Jesu a'i holl wirioneddol ddisgyblion.* Os craffwn ar dystiolaeth y datguddiad dwyfol mewn perthynas i'r undeb dirgelaid hwn ni gawn weled, 1. Fod

yr Yspryd Glân wedi arfer amrywiol gyffelybiaethau i'r diben i roddi rhyw amlygiad o hono. Y mae yr apostol yn cydmaru Crist i Sylfaen, 1 Cor. 3, 11. a'r rhai fydd yn dyfod atto i feini bywiol, yn cael eu hadeiladu yn dy ysprydol. 1 Pet. 2, 5. Pe byddai i'r meini hyn gael eu taffu i lawr ar ol cael eu gosod ar y sylfaen, byddai yr adeiladaeth byth yn amherffaith, gan na byddai dim i'w weled ond sylfaen heb un oruchadeiladaeth. Y mae Crist ei hun wedi dywedyd, Myfi yw 'r winwydden, chwithau yw y canghennau. Joan 15, 5. Pe byddai i neb o'r canghennau hyn gael eu llosgi byth yn y ffamiau, byddai yr Arglwydd Jesu yn debyg i'r Pren a welodd Nebuchodonosor, a'i wrysg wedi eu hgythru, a'i ddail wedi eu hysgwyd, a'i ffrwyth wedi ei wasgaru. Dan. 4, 14. Y mae Crist yn cael ei gyffelybu i Ben. Eph. 4, 15. a'i bobl i aelodau o'i gorph, o'i gnawd, ac o'i esgryn. Pen. 5, 30. Gan na chasaodd neberioed ei gnawd ei hun. adn. 29. nid oes gennym un sail i feddwl y goddef yr Arglwydd Jesu i gymmaint ag un o'i aelodau i fod mewn poenau di-ddiwedd mewn byd arall. Unwaith etto y mae Crist yn cael ei gydmaru i Wr, a'i bobl i forwyn bur wedi cael ei diweddio iddo. 2 Cor. 11, 2. Pwy ddichon feddwl y bydd i briod mor llawn o gariad i adael i'w ddiweddi i fod yn gryddfan byth ym mhlith cythreuliaid? Yn neilltuol gan mai Cyflawnder Crist yw ei eglwys. Eph. 1, 22, 23. heb yr hon ni byddai y Cyfryngwr byth yn gyflawn. 2. Oblegid yr undeb rhwng Crist a'i bobl fe ddywedir eu bod wedi eu croeshoelio gyd ag ef. Rhuf. 6, 6. wedi eu cyd-fywhau gyd ag ef, eu cyd-gyfodi a'u gosod i gyd-eistedd yn y nefolion leoedd. Eph. 2, 5, 6. a'u bod yn gyd-etifeddion ag ef. Rhuf. 8, 17. Fe debygid fod yr apostol wrth arfer y fath eiriau yn meddwl o leia Fod Crist yn marw, yn cael ei fywhau, yn adgyfodi, yn esgyn i'r uchelder, ac yn eistedd ar ddeheulaw 'r Tad, yn enw ei bobl: a'u bod hwythau yn cael eu hystyried fel yn marw, yn cael eu bywhau, &c. ynddo ef fel eu cynnyrchiolwr. Ond pa fodd y gellid dywedyd y fath bethau am danynt pe byddai rhai o honynt dros dragywyddoldeb ym mhlith cythreuliaid? 3. Y mae bywyd y saint yn cyfrannogi o fywyd Crist. Y mae Crist ynddynt. Joan 17, 23. yn byw ynddynt. Gal. 2, 20. Canys yr hwn a gyffylltir a'r Arglwydd un yspryd yw. 1 Cor. 6, 17. Nid rhyfedd, gan hynny, fod yr apostol yn dywedyd, Fod eu bywyd wedi ei guddio gyda Christ yn Nuw. Col. 3, 3. Canys rhaid i Crist ei hun gael ei osod i farwolaeth cyn y gellir lladd yr un o'i bobl.

VIII. *Y mae yr Arglwydd yn Dduw mewn cyfammod, i'w bobl.* Heb. 8, 10. ac y mae ei holl briodoliaethau yn *diogelu parhad eu dedwyddwch.* Byddai hawdd i ddangos fod hyn yn tarddu yn naturiol oddiwrth bob un o'r dwyfol briodolaethau. Ond ni bydd i ni ymma ond sylwi yn fyrr ar

y rhai canlynol. 1. *Ei Drugaredd.* Y mae y duwiolion yn cael eu galw yn llestri trugaredd. Rhuf. 9, 23. Ac fe ddywed y Psalmydd, Dy drugaredd; Arglwydd, sydd yn dragywydd. Psal. 138, 8. Ac y mae yr eglwys, yn ei hifel gyflwr, yn edrych ar hyn fel yr achos o'i pharhad. Trugareddau yr Arglwydd yw na ddarfu am danom ni; o herwydd na phalla ei dofturiaethau ef. Galar. 3, 22. 2. *Ei Ddoethineb.* Pan fyddo gan Fod doeth ryw ddiben yn ei olwg, ni ddichon lai nag ystyried trwy ba foddion y mae ei amcan yn fwy tebygol i gael ei ddwyn i ben. Felly pan oedd yr Arglwydd yn penderfynu i bechaduriaid euog gael eu gwneuthur yn dragywyddol ddedwydd, y mae yn sicr fod ei anfeidrdd ddoethineb yn sefydlu ar y ffordd i'w fwriad grafol gael ei hollol gyflawni, er gwaetha ei elynion. Heblaw hynny, pe byddai i'r rhai a etholwyd i iechydwrïaeth, a brynwyd a gwerthfawr waed Crist, a waredwyd a braich gadarn o feddiant y tywyllwch, pe byddai i'r rhai'n meddaf, gael drachefn eu rhoddi i fynu i ewyllys eu gelynion, pa le yr ymddangosai doethineb Duw yn ei amcan cyntaf, neu yn yr hyn y mae wedi ei wneuthur drostynt ac ynddynt? Fel y mae ei dofturiaethau yn parhau yn dragywydd, felly, trwy ei ddoethineb, fe fedr siommi amcanion ei elynion, a gwaredu ei bobl o bob cyfyngder. Fe debygid fod hyn yngolwg yr apostol Judas pan y mae yn galw yr hwn a ddichon gadw cristiannogion yn ddi-gwmp, a'u gosod ger bron ei ogoniant ef yn ddi-feius mewn gorfoledd, "Yr unig ddoeth Dduw." Jud. 24, 25. 3. *Ei Allu.* Y rhai trwy allu Duw ydych gadwedig trwy ffydd i iechydwrïaeth parod i'w datguddio yn yr amser diweddaf. 1 Pet. 1, 5. Y mae y gallu hwn fel mur o dan o amgylch Sion. Zech. 2, 5. Afresymmol fyddai meddwl y gwnai yr Arglwydd, ar ol gosod allan ei neilltuol allu ynghyfnewidiad eneidiau, adael i allu creadigol ei siomni, yn yr hyn ag oedd wedi ei fwriadu er gogoniant i'w holl briodoliaethau. Y mae yn wir y dichon y duwiol gwmpo; ond ni lwyr fwrir ef i lawr: canys yr Arglwydd sydd yn ei gynnal ef a'i law. Psal. 37, 24. Y mae yn abl i gadw yr hyn a roddwyd atto erbyn y dydd hwnnw. 2 Tim. 1, 12. Gwel hefyd, Ef. 40, 26, 29. 2 Cor. 9, 8. Eph. 6, 10. 4. *Ei Anghyfnewidioldeb.* Diedifarus yw doniau a galwedigaeth Duw. Rhuf. 11, 29. Ac y mae yn ewyllysio dangos i etifeddion yr addewid ddi-anwadalwch ei gyngor. Heb. 6, 17. Ac am na newidwr mo hono y mae meibion Jacob heb eu difetha. Mal. 3, 6. Ond pe byddai un o'r rhai a adnewyddwyd trwy ras yn cael ei adael i fod byth yn golledig, byddai rhaid fod yr Arglwydd wedi cysnewid; a'i gariad wedi troi yn ddigofaint. 5. *Ei Wirionedd.* Y mae y briodoldd hon yn golygu ei addewidion. Ac os edrychwn i'r ysgrythyrau ni gawn weled ei fod, mewn amrywiol fannau, wedi addaw y bydd i'w holl bobl barhau

hyd y diwedd. Ym mhlith eraill, ni allwn sylwi ar y rhai canlynol. Y cyfiawn hefyd a ddeil ei ffordd; a'r glan ei ddwylaw a chwanega gryfdwr. Job 17, 9. Yr Arglwydd a gâr farn, ac ni edy ei sainet; cedwir hwynt yn dragywydd. Pſal. 37, 28. Seith-waith y syrth y cyfiawn, ond efe a gyfyd drachefn. Dihar. 24, 16. A mi a wnaif a hwynt gyfammod tragywyddol, na throaf oddi wrthynt heb wneuthur lles iddynt: a mi a ofodaf fy ofn yn eu calonnau, fel na chiliont oddi wrthyf. Jer. 32, 40. Ar y graig hon yr adeiladaf fy eglwys; a phyrth uffern ni's gorchfygant hi. Mat. 16, 18. Ni chyfr-gollant byth, ac ni ddwg neb hwynt allan o'm llaw i. Joan 10, 28. Ni's gall neb dwyn hwynt allan o law fy Nhaid i. adn. 29. Ni'th roddaf di i fynu, ac ni'th lwyr adawaf chwasth. Heb. 13, 5. Gwel hefyd, 1 Sam. 12, 22. Pſal. 89, 33, 35. 94, 14. Dihar. 4, 18. 10, 30. Ef. 54, 10. Joan 4, 14. 6, 40. 11, 26. 1 Cor. 1, 8. 10, 13. 2 Theſſ. 3, 3. Y mae yr addewidion hyn a'r cyffelyb yn neilltuoel o werthfawr: ond fe dal i ni sylwi ym mhellach, Mai ffyddlon yw yr hwn a addawodd. Heb. 10, 23. ac mai nid dyn yw Duw i ddywedyd celwydd, na mab dyn i edifarhau. Num. 23, 19. 6. *Ei Gyfiawnder.* Y mae yr Arglwydd yn gyfiawn, ac yn dangos ei gyfiawnder pan y mae yn cyfiawnhau y neb fydd o ffydd Jesu. Rhuf. 3, 25, 26. gan hynny anghyfiawn fyddai iddo gondemnio neb o honynt. Y mae Crist wedi dioddef y goſp oedd yn ddyledus iddynt fel pechaduriaid. Canys Crist a'u llwyr brynodd oddiwrth felldith y ddeddf, gan ei wneuthur yn felldith drostynt. Gal. 3, 13. Gallant, gan hynny, ddywedyd yn hyderus gyda'r apostol, Yr hwn nid arbedodd ei briod Fab, ond a'i traddododd ef trofom ni oll, pa wedd gyd ag ef hefyd, na ddyry efe i ni bob peth? Pwy yw yr hwn fydd yn damnio? Crist yw yr hwn a fu farw, i.e. yn hytrach, yr hwn a gyfodwyd hefyd. Rhuf. 8, 32, 34. Y mae yr ammod ar ba un y mae eu hawl i fywyd yn ymddibennu, wedi ei chyflawni ym mherffaith ufudd-dod y Machniydd. Am hynny, rhoddwyd coron cyfiawnder i'w chadw i mi, meddai yr apostol, yr hon a rydd yr Arglwydd, y Barnwr eyfiawn, i mi yn y dydd hwnnw. 2 Tim. 4, 8. Ac os felly, anghyfiawn fyddai i neb o honynt gael eu gadael yn amddifaid o goron y bywyd. Heblaw hynny, y mae yr Arglwydd wedi maddeu eu holl anwireddau. Pſal. 103, 3. Heb. 8, 12. A chan ei fod wedi eu dileu o'i lyfr, ni byddai ddim yn gyfiawn iddo alw neb i gyfrif, na'u condemnio o'u herwydd. Ni allwn, dan y pen hwn sylwi unwaith etto, 7. *Ar Anrhydedd a gogoniant Duw.* Y bobl hyn, meddai yr Arglwydd, a luniais i'm fy hun; fy moliant a fynegant. Ef. 43, 21. I'm gogoniant y creais ef, y lluniais ef, ac y gwnaethum ef. adn. 7. Er mwyn fy enw yr oedaf fy llid, ac er fy mawl yr ymattaliaf oddiwrthyt, rhag dy ddifetha. Pen. 48, 9. Er fy mwyn fy

hûn, er fy mwyn fy hûn, y gwnaf hyn; canys pa fodd yr halogid fy enw? adn. 11. Gwel hefyd, Eze. 20, 9. 14, 22. Pe byddai i gymmaint ag un o blant yr Arglwydd i syrthio ymmaith yn hollol ac yn dragywyddol, fe gai ei clynion le i ddywedyd, naill ai nad oedd yr Arglwydd ddim yn abl i orphen y gwaith a ddechreuodd, neu ynteu, ei fod wedi cyfnewid yn ei fwriad mewn perthynas i iechydwriaeth pechaduriaid.

IX. *Y mae gwir dduwiolion a'r rhai fydd yn tynnu yn ol yn cael eu gosod allan trwy waahanol ddarluniadau.* Y mae y duwiol yn cael ei gydmaru i bren, wedi ei blannu ar lan afonydd dyfroedd, yr hwn a rydd ei ffrwyth yn ei bryd. Pſal. 1, 3. ac ni wyr oddiwrth ddyfod gwres: ei ddeilen fydd iſr, ac ar flwyddyn fychder ni ofala, ac ni phaid a ffrwytho. Jer. 17, 8. Ond y mae yr hwn a dynnir ymmaith yn cael ei gydmaru i gangen heb ddwyn ffrwyth. Joan 15, 2. Y mae y rhai a ymddiriedant yn yr Arglwydd yn cael encyffelybui i fynydd Sion, yr hwn ni syflir, ond a bery yn dragywydd. Pſal. 125, 1. Ond y mae yr annuwiol fel mân ũs, yr hwn a chwal y gwynt ymmaith. Pſal. 1, 4. i.e., er ei fod ar yr un llawr-dyrnu a'r gwenith. Mat. 3, 12. Y cyfiawn fydd sylfaen a bery byth. Dihar. 10, 25. Y mae wedi adeiliadu ei dy ar y graig. Mat. 7, 24. Oblegid hynny ni ddichon na'r gwlaw, na'r llifeiriant, na'r gwyntoedd ei dafu i lawr. adn. 25. Ond y mae y rhagrithiwr yn debyg i wr ffol, yn adeiladu ei dy ar y tywod. adn. 26. Nid yw ddim yn beth rhyfedd i hwn syrthio. Ym mhellach, y mae yr Arglwydd Jesu yn darlunio yr etholedigion fel rhai nad oes bosibl iddynt gael eu twyllo. Mat. 24, 24. Ond pan y mae Joan yn son am wrthgilwyr, y mae yn dywedyd, Oddi wrthym ni yr aethant hwy allan, eithr nid oeddynt o honom ni: canys pe buasent o honom ni hwy a arhosasent gyd a ni: eithr hyn a fu fel yr eglurid nad ydynt hwy oll o honom ni. i Joan 2, 19. Oddiwrth y pethau hyn y mae yn canlyn yn naturiol, 1. Fod y rhai fydd yn gwrthgilio yn ddieithraid i'r cyfnewidiad fydd yn cymmeryd lle yn y duwiol. 2. Na bydd i neb, meddiannol ar wir dduwioldeb, dynnu yn ol i golledigaeth.

X. *Yr oedd yr apostolion yn byderus iawn mewn perthynas i'w parhad eu hunain ac eraill.* Yr oeddynt yn cydnabod eu hannigonolrwydd i feddwl dim megis o honynt eu hunain. 2 Cor. 3, 5. Er hynny fe ddywedai Paul yn ddi-arswyd, Yr Arglwydd a'm gwared i rhag pob gweithred ddrwg, ac a'm ceidw i'w deyrnas nefol. 2 Tim. 4, 8. Ac mewn man arall y mae yn gwaeddi allan, fel un a fyddai wedi ennill y fuddugoliaeth yn barod, Pwy a'm gwahana i oddiwrth gariad Crist? ai gorthrymder, ai ing, ai ymlid, neu newyn, neu noethni, neu enbydrwydd, neu gledddyf? A thrachefn, Y mae yn ddiogel gennyf na all nac angeu, nac einioes, nac angylion, na thywyfogaethau, na meddiannu, na phethau presennol, na

phethau i ddyfod, nac uchder, na dyfnder, ac un creadur arall, ein gwahanu ni oddiwrth gariad Duw, yr hwn fydd Ynghrist Jesu ein Harglwydd. Rhuf. 8, 35, 39. Ac ar ol gweddio ar ran y Theffalonïaid, ar fod eu hyspryd oll a'u enaid, a'u corph, yn cael eu cadw yn ddiargyoeidd yn nyfodiad ein Harglwydd Jesu Grist, y mae yn dywedyd, ffyddlon yw yr hwn a'ch galwodd, yr hwn hefyd a'i gwna. 1 Theff. 5, 23, 24. Ac wrth ysgrifennu at y Philippiaid y mae yn tyfiolaethu ei hyder y byddai i'r hwn a ddechreuafai ynddynt waith da, ei orphen hyd ddydd Jesu Grist. Phil. 1, 6. Gwel hefyd, 1 Cor. 1, 8, 9. 1 Pet. 1, 4, 5.

Ar ol cymmeryd golwg ar rai o'r ystyriaethau fydd yn dangos y bydd i blant Duw i barhau hyd y diwedd, ni a gawn sylwi ar y *moddion* a arferir tu ag at ddiogelu eu parhad. Ymma ni allwn ystyried, 1. *Gair y gwirionedd*. Y mae yr ysgrhythrau o neilltuol ddefnydd: o herwydd ymma y maent yn cael amrywiol *gyfarwyddiadau* pa fodd i fyned rhagddynt. Heb. 12, 1, 2. 2 Pet. 1, 5, 3, 18. 1 Cor. 9, 24. Ymma fe ofodir ger eu bronau amrywiol *gyngborion* i dynnu yn y blaen, ac i barhau yn ffyddlon hyd y diwedd. Act. 11, 23, 13, 43, 14, 22. Ymma hwy gant amrywiol *annogaethau* i beidio a diffygio a digalonni, ond i ddyfal barhau hyd oni chyrrhaeddont ben yr yrfa mewn gorfoledd. Ir diben hyn fe ofodir o'u blaen addewidion o gynnorthwyon ar eu gyrfa. 2 Cor. 12, 9. 1 Cor. 10, 13. ac o goron y bywyd ar ben y daith. Mat. 24, 13. Dat. 2, 7, 10, 11, 17, 3, 5, 12, 21. a chyd a hynny, fe ofodir ar lawr ddarluniadau ardderchog o'r etifeddiaeth nefol fydd ar fedr y rhai a barhant hyd y diwedd. 1 Pet. 1, 4. Ymma hwy allant weled *fiamplan* o rai wedi parhau yn ffyddlon, er cyfarfod a llawer o elynion a gwrthwynebiadau. 2 Tim. 4, 7, 8. Heb. 6, 12. Ymma fe wneir yn adnabyddus iddynt pa *elynion* fydd am eu dinystrio. 1 Pet. 5, 8. Gal. 5, 17. Rhuf. 7, 23. A pha *arfogaeth* fydd raid iddynt gymmeryd attynt i'r diben i gael y fuddugoliaeth ar eu gwrthwynebwy. Marc 14, 38. Eph. 6, 10, 19. Ymma y rhoddir ar lawr amrywiol *rybuddion* i'r diben i'w gosod ar eu gocheliad rhag tynnu yn ol. Rhuf. 12, 2. Heb. 12, 15, 17. 2 Pet. 3, 17. Ac ymma fe ddangosir iddynt yr *arfwyds ganlyniadau* a fydd yn sicr o darddu oddiwrth wrthgiliad. Heb. 10, 26, 27, 38.—Trwy ofod y pethau hyn o'u blaen, y mae yr Arglwydd yn ymddwyn tu ag attynt fel tu ag at greaduriaid rhesymmol. Er fod eu parhad yn sicr, nid yw y moddion a drefnodd Duw i ddwyn ei amcanion oddi amgylch ddim yn afreidiol. Er fod yr Arglwydd wedi addo chwanegu pymtheg mlynedd at ddyddiau y brenin Hezeciah, yr oedd swp o figys i gael eu rhwymo yn blafr a'u rhoddi ar y cornwyd. Es. 38, 5, 21. Er fod Paul wedi dywedyd, Ni bydd colled am einioes un o honoch, ond am y llong yn unig, etto y mae yn dywedyd

wrth y canwriad a'r milwyr. Onid erys y rhai hyn yn y llong, ni ellwch chwi fod yn gadwedig. Act. 27, 22, 24, 31. Heblaw hynny, y mae y cyfarwyddiadau, y cynghorion, &c. y cyfeiriwyd attynt uchod, yn angarheidiol; o herwydd, er fod y gwir dduwiol yn sicr o ddyfod yn ddihangol i ben yr yrfa yn y diwedd, etto y mae mewn perigl, tra ar ei daith, trwy ymosodiadau gelynion, a grym llygredd, o fyrthio i ddrylliad yr elgyrn. Ac ni bydd y canlyniadau o hynny ddim llai na cholli heddwch cydwybod, agor geneuau cablwyr, troi'r cloff o'r ffordd, tristau eglwys Dduw, a di-anrhydeddu ffyrdd yr Arglwydd. 2. *Gweithbrediadau grasol ar eu beneidiau.*

Y mae yn rhoddi iddynt un galon, ac un ffordd i'w ofni byth; yn gosod ei ofn yn eu calonnau, fel na chiliont oddi wrtho. Jer. 32, 39, 40. Y mae ar bob moment yn eu dyfrhau. Es. 27, 3. fel na byddo iddynt wywo fel yr had a syrthiasai ar y creigleoedd. Y mae yn perffeithio ei nerth yn eu gwendid, 2 Cor. 12, 9. gan roddi iddynt fod wedi ymgadarnhau mewn nerth, trwy ei Ysryd ef, yn y dyn oddi mewn. Eph. 3, 16. Y mae yn eu perffeithio ym mhob gweithred dda, i wneuthur ei ewyllys ef; gan weithio ynddynt yr hyn fydd gymmeradwy yn ei olwg ef, trwy Jesu Grift. Heb. 13, 21. Mewn gair, y mae yn gweithio ynddynt ewyllyfio a gweithredu, fel y maent yn gweithio allan eu hiechyd-wriaeth eu hunain, trwy ofn a dychryn. Phil. 2, 12, 13. Y mae hyn yn peri iddynt fod ar eu gwliadwriaeth yn erbyn ymosodiadau eu hamlynyion. 3. *Ceryddon tadol.* Pan fyddont yn troseddu, y mae yr Arglwydd yn ymweled a'u camwedd a gwialen, ac a'u hanwiredd a ffrewyllau. Psal. 89, 30, 32. Ac nid diben Duw yn ei waith yn eu ceryddu yw eu lladd, ond fel na byddo iddynt gael eu damnio gyd a'r byd. 1 Cor. 11, 32. Y mae yn cuddio ei wyneb, yn attal ei gyffuron, ac yn argraphu ar eu cydwybodau ystyriaeth o'i anfoddlonrwydd, i'r diben i'w dwyn i edifeirwch a gwir ddychweliad. Cyn fy nghystuddio yr oeddwn yn cyfeiliorni: ond yn awr cedwais dy air di. Psal. 119, 67. 4. *Gallu'r Duw-dod.* 1 Pet. 1, 5. Eu nhoddfa yw y Duw tragywyddol, ac oddi tanodd y mae y breichiau tragywyddol. Deut. 33, 27. Trwy ddwyfol alla y mae eu gelynion yn cael eu cadwyno a'u rhwystro i gyflawni yr hyn a ddymunent. 1 Cor. 10, 13. 5. *Beunyddiol faddeuant o'u banneirif droseddiadau.* Mi a faddeuaf iddynt eu holl bechodau trwy y rhai y pechasant i'm herbyn, a thrwy y rhai y troseddasant yn fy erbyn. Jer. 33, 8.

Oddiwrth y sylwiadau blaenorol ni a welwn, 1. Fod yr athrawiaeth hon yn tueddu yn fawr i ddwyn gogoniant i Dduw, ac i weini cyfur i'w eiddo. Ymma ni gawn amlygiad neillduol o ddaioni a gwirionedd Duw; o rinwedd dioddefiadau, a llwyddiant eiriolaeth y Cyfryngwr; ac o allu a gofal yr Ysryd Glân. Ymma hefyd ni welwn annogaeth i blant Duw

i beidio a digalonni yn wyneb gwrthwynebiadau, er fod eu gelynion yn aml, ac er nad ydynt hwythau, o honynt eu hunain, ond gweiniaid, ac annigonol i unrhyw daioni. 2. Fod llawer o ragoriaeth rhwng y gwir dduwiol a'r rhagrithiwr. Llwybr y cyfiawn fydd fel y goleuni, yr hwn a lewyrcha fwy fwy hyd ganol dydd, Dihar. 4, 18. Ond lampau y morwynion ffol a ddiffoddant: Mat. 25, 8. Eu mwynder a ymâd fel cwm-mwl y borau, ac fel gwllith boreuol. Hof. 6, 4. 3. Na ddylai y gwan yn y fydd ddim cael ei ddi-ystyru. Er mor eiddil y mae rhai o blant Duw i'w gweled, y mae yr ysgrythyr yn dywedyd na bydd i'r Arglwydd Jefe ddim torri y gorfen yffig, ac na bydd iddo ddiffoddi llin yn mygu, hyd oni ddygo allan farn i fyddugoliaeth. Mat. 12, 20. 4. Nad yw yr athrawiaeth o barhad y Saint hyd y diwedd yn rhoddi un achlysur i neb i fyw mewn pechod. Y mae yn wir y dichon dynion llygredig eu mheddwl wneuthur cam-ddefnydd o'r gwirionedd hwn yn gyftal a gwirioneddau eraill. Ond os plant Duw a droseddant ei gyfreithiau, fe fydd y canlyniadau yn dra niweidiol. Heblaw hynny, nid yw ddim yn bosibl i neb i wybod ei fod yn ddiogel o ran ei gyflwr os na fydd yn credu Ynghrist. Ond pa fodd y dichon wybod hynny os bydd yn barod, oddi ar amlygiad o ddaioni Duw, i gymmeryd achlysur i bechu yn ei erbyn?

XIII. SICRWYDD.

Y MAE dwyfol ddaioni yn tywynnu yn ddisglair yn ail enedigaeth, cyfiawnhad, a mabwysiad pechadur. Ac, oblegid fod cariad Duw yn ddigyfnewid, ni bydd i'r rhai a gawfant eu hadnewyddu trwy weithrediadau cadwedigol yr Ysryd tragywyddol, a ryddhawyd oddiwrth damnedigaeth, ac a gawfant hawl i fywyd tragywyddol trwy haeddiant y Cyfryngwr, byth i gael eu gadael i dynnu yn ol i ddinystr a cholledigaeth. Fel hyn y mae y rai a rag-luniwyd i fod yn un ffurf a delw Mab Duw yn cael eu dwyn i sefyllfa ddiogel dros amser a thragywyddoldeb. Gan hynny, fe debygid nad oes ond un peth ymhellach yn eisiau, i'r diben i'w gwneuthur yn gyfurus yn wyneb yr holl ofidiau fydd yn eu cyfarfod mewn byd o orthrymderau, sef adnabyddiaeth o'u bod wedi cael eu dwyn i gyflwr o ddiogelwch. Canys pe caent ond adnabyddiaeth o'r hyn y mae yr Arglwydd wedi ei wneuthur erddynt, ac o'r hyn mae etto yn bwriadu ei wneuthur iddynt byddai yn waith hawdd iddynt lawenhau yn

waftadol, ac i orfoleddu dan obaith gogoniant Duw. Y mae yn eglur gan hynny y tal i ni ymofyn pa un a ydyw adnabyddiaeth sicr o'r pethau hyn yn gyrrhaeddadwy yn y byd hwn a'i peidio.

I rag-flaenu cam-ddarluniadau, ni ddylem ystyried, 1. Beth yw'r sicrwydd ydym yn son am dano. Ac ymma fe ddylid cofio mai yr ymofyniad yw Pa un a ydyw yn bosibl i blentyn Duw, tra yn y byd hwn, i wybod yn sicr ei fod wedi ei ethol i fywyd tragywyddol, ei fod yn credu ym Mab Duw, ei fod wedi ei symmud o dan y felldith, ac felly mewn cyflwr o heddwch a Duw, ac y bydd iddo gael mwynhau y gogoniant a'r dedwyddwch fydd wedi eu parottoi i'r rhai fydd yn caru Duw. 2. Nid peth hawdd yw cyrraedd y cyfryw sicrwydd. Ymddengys hyn wrth ystyried, nad yw cynhwyfiad llyfr dirgel gyngor Duw ddim yn adnabyddus i'w greaduriaid; nad yw yr Arglwydd, yn ei air, ddim yn ddywedyd wrth neb, wrth eu henwau, eu bod yn etifeddion iechydwrïaeth; ac nad oes gennym un sail i ddisgwyl i hyn i gael ei amlygu, trwy ddatguddiad neilltuol, i dduwiolion yn gyffredinol. Heblaw hynny, y mae ym mhiant Duw lawer o gnawd yn gystal ag yspryd: ac y mae natur lygredig yn barod iawn i ryfygu. Y mae dyn yn barod i ymwenhieithio iddo ei hun. Pſal. 36, 2. ac yn yr un modd ag eglwys Laodicea, i ddywedyd, Goludog ydwyf, ac mi a gyfoethogais, ac nid oes arnaf eifian dim, a hynny pan y mae y Tyft ffyddlon a chywir yn dywedyd ei fod yn druan, yn resynus, yn dlawd, yn ddall, ac yn noeth. Dat. 3, 17. Ond ym mhellach, y mae y galon yn fawr ei thwyll. Jer. 17, 10. Am hynny, fe ddichon yr hyn fyddo dyn yn edrych arno fel amlygiad o wirioneddol gyfnewidiad, fod yn tarddu oddi ar ryw gau ddibenion. Ac fe ddichon gwir blentyn Duw a rhagrithiwr, mewn rhai amgylchiadau, fod yn debyg iawn i'w gilydd. Fe ddichon mai ychydig iawn o ragoriaeth a weler rhwng y llin yn mygu a'r claiar, yr hwn y mae yr Arglwydd yn ei ffieiddio. 3. Fe ddichon un fod yn blentyn i Ddau, ac ar yr un amfer yn amddifad o'r sicrwydd hwn. Fe ddichon fod gan blentyn hawl i etifeddiaeth er nad yw yn gwybod dim am hynny. Nid oes neb yn amneud nad dyn duwiol oedd Heman, er hynny, ni a'i cawn, ym mhlith llawer o achwynion eraill yn dywedyd, Pa ham, Arglwydd, y gwrthodi fy enaid? y cuddi dy wyneb oddi wrthyf? Pſal. 88, 14. Ac y mae Joan yn rhoddi ar ddeall i ni fod rhagoriaeth rhwng credu a gwybod fod i un fywyd tragywyddol. 1 Joan 5, 13. Afresymmol fyddai disgwyl fod y gwan yn y ffydd wedi cyrraedd llawn sicrwydd ffydd. 4. Peth tra dymunol fyddai fod pawb o blant Duw yn feddiannol ar y sicrwydd ydym yn son am dano. Nid o ran mai ar eu hadnabyddiaeth o'u hawl i fendithion cyfammodol Duw y mae eu diogelwch yn ymddibennu; canys y mae hyn yn ymorphwys ar eu hundeb a

Christ. Ond i enaid wedi ei oleuo i adnabod Duw yn ei fawredd, ei gyf-
iawnder, a'i burdeb; ei gyfraith yn ei mhanyldra, a'i hysprydolrwydd,
a'i bygythion; ynghyd a phla ei galon, ac amllder ei bechodau ei hunan;
ni fyddai ond uffern tu ymma i uffern i fod yn anwybodus pa un a fyddai
yn heddwch Duw, neu ynteu yn agored i'w dragywyddol ddigofaint.
Heblaw hynny, fe fyddai adnabyddiaeth o'i fymmudiad o farwolaeth i
fywyd, nid yn unig yn tawelu ei feddwl terfysglyd, ond hefyd yn dangos
mawredd daioni Duw tu ag atto, ac, yn ganlynol, yn ei gynhyrfu i garu
yr Arglwydd a'i ogoneddu am ei anrhaethol gariad. 5. Y mae y sicr-
wydd hwn yn gyrrhaeddadwy, hynny yw, fe ddichon plant Duw, yn gyf-
fredinol, wybod eu bod wedi eu hethol i fywyd tragywyddol, eu bod yn
credu yn Jesu Grift, &c. I ymdrin a hyn, gyda rhyw fefur o fanyldra,
ni gawn, yn y lle cyntaf, enwi rhai ystyriaethau i brofi fod y cyfryw sicr-
wydd yn gyrrhaeddadwy; ac yna ni gawn ddangos pa fodd y mae i'w
gyrraedd.

**I. Y mae yn bosibl i blant Duw wybod yn sicr eu bod wedi cael eu dwyn i
gyflwr o ddiogelwch.** Y mae amrywiol ystyriaethau yn gwneuthur hyn yn
amlwg. Ni gawn sylwi ar y rhai canlynol. 1. *Natur y cyfnewidiad sydd
yn cymmeryd lle ar y rhai a wneir yn blant i Dduw.* Hwyl fuont gynt yn
dywyllwch yr awrhon goleuni ydynt yn yr Arglwydd. Eph. 5, 8. wedi
eu galw i ryfeddol oleuni Duw. 1 Pet. 2, 9. Onid naturiol fyddai i bob
un o'r rhai'n ddywedyd, Un peth a wn i, lle yr oeddwn i yn ddall, yr
wyfi yn awr yn gweled. Joan 9, 25. Yr oedd syniad y cnawd yn elyn-
iaeth yn erbyn Duw. Rhuf. 8, 7. Ond y mae y rhai a aned o'r Yspryd
yn caru Duw. 1 Joan 4, 19. A ydyw gelyniaeth a chariad at Dduw mor
debyg i'w gilydd, fel na ddichon yr hwn a sylwo yn fanwyl arno ei hun,
ddim gwybod pa un o'r ddwy egwyddor sydd yn ei lywodraethu? Fe fu
y cryf arfog yn cadw ei neuadd, ac yr oedd yr hyn oedd ganddo mewn
heddwch. Luc 11, 21. Yn awr y mae y cnawd yn chwennychu yn erbyn
yr yspryd, a'r yspryd yn erbyn y cnawd. Gal. 5, 17. A ddichon hyn fod,
a'r enaid heb wybod dim am dano? Hwyl fuont yn feirw mewn pechodau a
chamweddau: ond yn awr y maent wedi eu bywhau. Eph. 2, 1. A ydyw yn
amhosibl i ddyn byw i wybod un amser pa un a'i byw a'i marw ydyw? Un-
waith etto, hwyl fuont yn amddifaid o ffydd Ynghrist: ond yn awr y maent
yn credu ym Mab Duw. 1 Pet. 1, 8. Ac y mae ffydd yn sail, neu han fod
y pethau yr ydys yn eu gobeithio, ac yn sicrwydd y pethau nid ydys yn eu
gweled. Heb. 11, 1. Am hynny y mae yn cael ei gosod mewn cyferbyniad
i amheon, ofnau a phetrusder. Rhuf. 4, 20. Marc 5, 36. Mat. 14, 31.
Ac y mae Joan yn dywedyd am yr hwn sydd yn credu ym Mab Duw,
fod ganddo y dystiolaeth ynddo ei hun. 1 Joan 5, 10. 2. *Diben yr Ar-*

gloydd yn ei waith yn amlygu ei feddwol yn ei air. Y pethau hyn, meddai Joan, a 'sgrifennais atoch chwi, y rhai ydych yn credu yn enw Mab Duw, *fel y gwyppoch* fod i chwi fywyd tragywyddol. 1 Joan 5, 13. Y mae yr Arglwydd, yn ei air, yn dangos i ba fath o bobl y mae bywyd tragywyddol yn perthyn. Pe na byddai yn bosibl iddynt, wedi 'r cyfan, i wybod *fod iddynt* fywyd tragywyddol, hwy fyddent yn amddifaid o ddi-ddanwch yr ysgrythyrau, ac ni byddai diben yr Arglwydd ddim yn cael ei ateb. 3. *Gwerthfawr addewidion.* Cei wybod mai myfi yr Arglwydd yw dy achubydd, a'th waredydd yw cadarn Dduw Jacob. Ef. 60, 16. Yr hwn sydd yn fy ngharu i a gerir gan fy Nhâd i: a minneu a'i caraf ef, ac a'm hegluraf fy hun iddo. Joan 14, 21. Y mae yr un ragorfraint yn cael ei haddaw yn y geiriau gwerthfawr sydd yn y llythyr at eglwys Pergamus; I'r hwn sydd yn gorchfygu y rhoddaf iddo fwyttz o'r manna cuddiedig, ac a roddaf iddo garreg wen, ac ar y garreg enw newydd wedi ei ysgrifennu, yr hwn nid edwyn neb ond yr hwn sydd yn ei dderbyn. Dat. 2, 17. 4. *Dryfol orchymynnion.* Pe na byddai yn bosibl iddynt i wybod pa un a ydynt yn credu a'i peidio, i ba ddiben y dywedai yr apostol Profwch chwyhwi eich hunain, a ydych yn y ffydd; holwch eich hunain, ai nid ydych yn eich adnabod eich hunain, *sef bod* Jesu Grif ynoch, oddi eithr i chwi fod yn anghymmeradwy. 2 Cor. 13, 5. A thrachefn, Profed pob un ei waith ei hun, ac yna y caiff orfoledd ynddo ei hun yn unig, ac nid mewn arall. Gal. 6, 4. Petr hefyd a ddywed, Byddwch ddiwyd i wneuthur eich galwedigaeth a'ch etholedigaeth yn ficer. 2 Pet. 1, 10. Onid yw hyn yn dangos yn ddi-amheuol fod yn bosibl iddynt gyrraedd adnabyddiaeth ficer o'u galwedigaeth a'u hetholedigaeth? Fe orchymynnir hefyd iddynt i fod yn llawen yn wastadol: 1 Thess. 5, 16. i ddangos diwydrwydd er mwyn llawn sicrwydd gobaith hyd y diwedd: Heb. 6, 11. ac i neffau a chalon gywir, mewn llawn hyder ffydd. Pen. 10, 22. Ond pa fodd y byddai yn bosibl i hyn gymmeryd lle pan fyddo dynion heb wybod dim llai nad ydynt etto dan y fellidith, ac felly yn agored i dragywyddol drueni? 5. *Anfoniad yr Yspryd Glan.* Heb amcanu, yn bresennol, ystyried dim mewn perthynas i'r modd y mae yr Yspryd yn gweithredu, ni allwn ddal sylw ei fod yn cyd-dystiolaethu ag yspryd y duwiolion eu bod yn blant i Dduw: Rhuf. 8, 16. ei fod wedi ei roddi iddynt fel ernes eu hetifeddiaeth hyd bryniad y pwrcas: Eph. 1, 14. 2 Cor. 1, 22. 5, 5. a'u bod wedi ei dderbyn *fel y gwyppont* y pethau a rad-roddwyd iddynt gan Dduw. 1 Cor. 2, 12. Am hynny y maent yn cynnyddu mewn gobaith, trwy nerth yr Yspryd Glan; Rhuf. 15, 13. trwy yr hwn y maent wedi eu selio hyd ddydd prynedigaeth. Eph. 4, 30. Pwy, wrth graffu ar yr ysgrythyrau a grybwyllwyd, a ddichon ddywedyd

fod diben anfoniad yr Ysryd Glân yn cael ei ateb, os nad yw y ficerwydd ydym yn fôn am dano yn gyrraeddadwy? 6. *Garfoledd a dieibgarwch y Saint.* Y mae y rhai a ffofant i gymmeryd gafael yn y gobaith a ofodwyd o'u blaen, yn cael cyfur cryf. Heb. 6, 18. oblegid hynny y maent yn gorfoleddu dan obaith gogoniant Duw: Rhuf. 5, 2. i.e. yn mawrlawenhau a llawenydd anrhaethadwy a gogoneddus. 1 Pet. 1, 8. Ond pa fodd y gallai eneidiau a gawfant olwg ar eu cyflwr truenus lawenhau yn y modd hwn, pe na byddai yn bosibl iddynt wybod pa un a ddarfu iddynt gael eu symmud o dan y felldith a'i peidio? Yn y fath amgylchiad, ni byddai eu holl orfoledd ond eitha di-fail. Ond ym mhellach, i'r rhai uniawn gweddus yw mawl, Pſal. 33, 1. Ac ni a'u cawn yn aml yn diolch, ac yn bendithio enw yr Arglwydd, am faddeu eu holl anwireddau, a iachau eu holl lesgeidd. Pſal. 103, 2, 3. Y maent yn mynegi rhinweddau yr hwn a'u galwodd o dywyllwch i'w ryfeddol oleuni. 1 Pet. 2, 9. ac yn diolch i'r Tad yr hwn a'u gwnaeth yn gymmwys i gael rhan o etifeddiaeth y saint yn y goleuni, yr hwn a'n gwaredodd o feddiant y tywyllwch, ac a'n symmudodd i deyrnas ei anwyl Fab. Col. 1, 12, 13. Ond pe byddai y ficerwydd fydd dan ein hyfytiriaeth yn anghyrraeddadwy, fe fyddai yn amhosibl iddynt wybod llai na byddent yn cellwair a Duw, pan fyddent, yn y modd hyn, yn cynnyg iddo aberth moliant. Am hynny, pan y mae yr apostol yn bendithio Duw am ei fod wedi ei fendithio ef ac eraill a phob bendith ysprydol yn y nefolion leoedd Ynghrist, megis yr oedd wedi en hethol ynddo ef cyn seiliad y byd. Eph. 1, 3, 4. y mae yn ficer nad oedd ddim heb wybod eu bod wedi eu hethol, ac wedi derbyn y bendithion ysprydol, ag oedd Duw wedi eu bwriadu iddynt. Ond y mae hyn yn ein harwain i ddal sylw unwaith etto,

7. *X mae gennym, yn yr ysgrythyrau dystiolaeth amryw o dduwiolion y rhai oeddynt wedi cyrraedd ficerwydd.* Myfi a wn, meddai Job, fod fy mhrynwr yn fyw. Job. 19, 25. Dafydd hefyd a ddywedai, Yr Arglwydd yw fy nghraig, a'm hamddiffynfa, a'm gwaredydd; fy Nuw, fy nghadernid, yn yr hwn yr ymddiriedaf; fy nharian, a chorn fy echydwrriaeth, a'm huchel dŵr. Pſal. 18, 2. Ac mewn man arall, Ti a faddeuast anwiredd fy mhechod. Pſal. 32, 5. A thrachefn, Nerth fy nghalon, a'm rhan yw Duw yn dragywydd. Pſal. 73, 26. Ni fyddaf farw ond byw. Pſal. 118, 17. Yn yr un modd, ni gawn yr efangylaidd brophwyd Esay yn dywedyd, Fy enaid a orfoledda yn fy Nuw: canys gwisgodd fi a gwisgoedd iechydwrriaeth, gwisgodd fi a mantell cyfiawnder. Ef. 61, 10. Ni a wyddom, meddai Paul, os ein daiarol dŷ o'r babell hon a ddattodir, fod i ni adeilad gan Dduw, sef tŷ nid o waith llaw, tragywyddol yn y nefoedd. 2 Cor. 5, 1. Ac mewn man arall, Byw i mi yw Crist, a marw fydd elw. Phil.

1, 21. A thrachefn, Mi a wn i bwy y credais. 2 Tim. 1; 12. Yn yr un modd y mae y disgybl anwyl yn dywedyd, Ni a wyddom ddaffod ein fymmod ni o farwolaeth i fywyd. 1 Joan 3, 14. A thrachefn, Ni a adnabuom, ac a gredasom y cariad fydd gan Dduw tu ag attom ni. Pen. 4, 16. Gwel hefyd, Ex. 15, 2. Job 10, 7. 13, 18. Psal. 23, 6. 91, 2. Ef. 63, 16. Jer. 31, 3. Hab. 3, 18. Rhuf. 8, 38, 39. Gal. 2, 20. 2 Tim. 4, 18. Heb. 10, 34. 1 Joan 3, 19. 4, 13.

II. *Trwy ba foddion y mae plant Duw i gyrraedd Sicrwydd.* Nid trwy ddychymmygu fod pob peth yn dda, ond heb wybod ar ba sylfaen: nid trwy esgyn i'r nef i droi dalennau'r ddwyfol arfaeth i chwilio beth yw dirgel swriad Duw: na chwaith trwy ddisgwyl iddo gael ei gyfrannu mewn modd di-gyfrwng, trwy ryw lais o'r uchelder. Ond y mae yn rhaid i ddyn gael, 1. *Adnabyddiaeth eglur o'r hyn a ddywedir yn yr ysgrythyrau, am y gwaith neillduol a wneir ar y rhai a fyddant yn dragywyddol ddedwydd.* Wrth edrych i air y gwirionedd ni welwn y bydd i bechodau y rhai a edifarhant ac a ddychwelant, gael eu deleu. Aet. 3, 19. Mai ewyllys y Tad yw, cael o bawb fydd yn gweled y Mab, ac yn credu ynddo, fywyd dragywyddol. Joan 6, 40. Y bydd y rhai fydd yn marweiddio gweithredoedd y corph, trwy yr Yspryd, fyw. Rhuf. 8, 13. Y bydd i'r rhai fydd yn goddef profedig-aeth, gan barhau yn ffyddlon hyd anghyng, dderbyn coron y bywyd. Jag. 1, 12. Dat. 2, 10. Ac y bydd i'r hwn a ddechreuodd yn ei bobl, waith da, ei orphen hyd ddydd Jesu Grift. Phil. 1, 6. Ymma fe ddylid cofio, 1. Nad yw ymdugiad moefol na phroffes o grefydd, nag unrhyw ymdangosiadau allanol, ddim yn ddigonol i brofi fod dyn wedi ei fymmod o farwolaeth i fywyd. Phil. 3, 6. Mat. 7, 22, 23. Ond, 2. Fod y rhai y mae gogoniant wedi ei barottoi ar eu mhedr yn cael eu galw trwy ras: Rhuf. 8, 30. yn cael eu sancteiddio trwy yr Yspryd. 2 Theff. 2, 13. Am hynny, y maent yn caru Duw. 1 Cor. 2, 9. Ac y mae ei gyfraith yn cael ei hysgrifennu yn eu calonnau. Heb. 8, 10. 3. Mewn canlyniad i hyn, yr ydym yn cael eu bod yn rhodio mewn gweithredoedd da. Eph. 2, 10. gan ddangos gwirionedd eu cariad at Dduw, trwy gadw ei orchymynnion. Joan 14, 21. 1 Joan 5, 3. 2. *Y mae hunan-ymholiad yn hollol angenrheidiol.* 2 Cor. 13, 5. Ac oblegid fod y peth o gymmaint pwys, fe ddylai dyn holi ei hun yn y modd mwya difrifol, manwyl a diduedd; gan gydmaru ei grefydd a'r hyn a ddarlunir yn yr ysgrythyrau sanctaidd. Yn y modd hyn yr oedd Joan yn penderfynu ei fod ef ac eraill wedi eu fymmod o farwolaeth i fywyd, sef am eu bod yn caru'r brodyr. 1 Joan 3, 14. Gwel hefyd, adn. 24. Pen. 2, 3. Ac ymma, fe ddylai yr hwn a ddymunai beidio twyllo ei hun, 1. Fod yn ochelgar rag-penderfynu ei fod mewn cyflwr o ddiogelwch, oblegid rhyw bethau ar nad ydynt yn ddi-

amheuol brawf o berhynas gyfammodol a Duw. 2. O'r tu arall, ni ddylid ddim pen-derfynu nad oes un gwir gyfnewidiad wedi cymmeryd lle, oblegid nad yw yr enaid ddim yn cael ynddo ei hun yr hyn a fyddai yn brawf o gryfdwr yn hytrach nag o wirionedd gras.—Yn awr pan fyddo dyn yn gweled, ar dystiolaeth yr ysgrythyrau, fod y rhai y mae yr Holl-alluog yn gweithredu yn y cyfryw fodd neillduol arnynt, mewn heddwch a Duw, ac y cant fwynhau tragwyddol ogoniant; ac yn gweled ymhellach, wrth holi ei hun, fod yr Arglwydd wedi gweled bod yn dda i weithredu yn y modd hyn ar ei enaid; y mae ganddo le i ben-derfynu, er ei gyffur, ei fod mewn cyflwr o ddiogelwch dros amser a thragywyddoldeb. Ond gan fod y galon mor fawr ei thwyll, ac oblegid y byddai cam-gymmeriad o'r canlyniad mwyaf arswydus, y mae yn angenrheidiol,

3. *I weddio am gynnorthwyon yr Yspryd Glan.* Y mae gennym siampl o hyn yn Dafydd, yr hwn a ddywedai, HOLA fi o Arglwydd, a phrawf fi: chwilia fy arennau a'm calon. Psal. 26, 2. Chwilia fi o Dduw, a gwybydd fy nghalon; prawf fi, a gwybydd fy meddyliau. A gwel a oes ffordd annuwiol gennyf; a thywys fi yn y ffordd dragwyddol. Psal. 139, 23, 24. Mewn perthynas i hyn ni allwn ddal sylw, 1. Nad yw ddim yn amhosibl i'r Holl-alluog roddi i ddyn amlygiad o'i ddiogelwch, mewn modd di-gyfrwng; i.e., a pheri iddo wybod mai Duw fydd yn llefaru. Ac nid oes neb a ddichon brofi nad yw yr Arglwydd yn gweled yn gymmwys ar rai amserau i wneuthur felly. Ar yr un pryd ni ddylem gofio,

2. Nad oes gan neb un sail i ddisgwyl i'r Arglwydd weithredu mewn modd gwyrthiol pan y byddo ei barottoiadau cyffredinol yn ddigonol. A chan y gallai dychymmyg gael ei gymmeryd yn lle llais Yspryd Duw, y mae ffordd arferol yr Arglwydd o roddi sicrwydd i'w bobl yn fwy diogel. Am hynny ni allwn sylwi,

3. Fod yr Yspryd Glan wedi rhoddi y rheol wrth ba un y mae i ddyn brofi ei hun: ac y mae yn gweithio yn y duwiol gyd-ymffurfiaid a'r rheol: ac fe ddichon dywynnu ar ei waith yn yr enaid, a thrwy hynny, ei wneuthur yn amlwg: nes byddo cymmylau yn cael eu gwasgaru, ac amheuan yn di-flannu, yn yr un modd ag y mae'r tywyllwch yn cael ei ymlid i ffwrdd pan fyddo yr haul yn cyfodi. Fel hyn yr oedd yr apostol yn gweddio ar fod llygaid meddyliau yr Epheisiaid yn cael eu goleno, fel y byddai iddynt wybod beth yw gobaith galwedigaeth Duw, a pheth yw golud gogoniant ei etifeddiaeth ef yn y Saint. Eph. 1, 18. A dymma yr hyn ydym yn ei olygu yn fwy neillduol, wrth ddywedyd y dylai plant Duw weddio am gynnorthwyon yr Yspryd Glan, i'r diben i gyrraedd sicrwydd o'u bod yn etifeddion iechydwrïaeth.

Oddiwrth yr hyn a gafodd ei ystyried ni allwn weled, 1. Mai bai plant Duw, yn fwyaf cyffredinol, yw yr achos eu bod yn amddifaid o sicrwydd.

Y maent naill ai yn anghymmwyfo eu hunain i'w fwynhau, trwy ryw bechod neu gilydd, neu ynteu, nid ydynt ddim yn arfer pob diwydrwydd yn eu hymofyniad am dano. 2. Y mae llawer o ragoriaeth rhwng sicrwydd plentyn Duw a rhyfyg yr hunan-dwyllwr. Y mae rhyfyg yn tarddu oddi ar ddiffyg o hunan-ymholiad, yn pen-derfynu yn gyfurus heb un sylfaen, ac yn gadael dyn heb un gwirioneddol gyfnewidiad i fyw mewn pechod, neu i adeiladu ar y tywod. 3. Y mae sicrwydd o etholedigaeth a gogoniant tragywyddol yn deilliaw oddiwrth sicrwydd o wirionedd gras. Y mae cyd-ymffurfiaid a delw Mab Duw yn ffrwth etholedigaeth; ac yn ffordd o ddwyfol ofodiad, i'r mwynhad o ddedwyddwch di-ddiwedd. Am hynny, os cawn le i hyderu ein bod wedi ein gwneuthur yn greaduriaid newydd Ynghrist Jezu, nid rhaid i ni ddim ammeu pa un a ydym wedi ein hethol, nae ofni na bydd i ni gyrraedd pen y daith mewn gorfoledd. 4. Y mae sicrwydd yn fwy neu yn llai yn ol y graddau o amlygrwydd a fyddo gan ddyn o waith grasol Duw ar ei enaid. Am hynny y crifion mwya cyfurus yw yr hwn fydd yn canfod ynddo ei hun yr arwyddion mwya eglur o wir gyfnewidiad. 5. Fe ddichon sicrwydd gael ei golli ar ol bod unwaith yn feddiannol arno. Job 6, 4. Psal. 88, 15, 16. Er fod y boreu yn dawel, fe ddichon cymmylau a thymhestloedd gyfodi cyn prydnhawn. Pan fyddo plentyn Duw yn di-anrhydeddu ei Dad, trwy syrthio i bechod, y mae yn angenrheidiol iddo gael ei geryddu a'i ddarostwng am ei fai: oblegid hynny fe guddia yr Arglwydd ei wyneb. Es. 54, 7. er ei fod, ar yr un amser yn ei gynnal rhag syrthio i hollol wrthgiliad a thragywyddol drueni. 6. Dyledswydd plant Duw. Er eu cyfur eu hunain a gogoniant Duw, hwy ddylent beidio ymfoddloni heb sicrwydd o heddwch a Duw. Ac ar ol ei gael hwy ddylent fod yn ochelgar rhag gwneuthur dim a fyddo yn tueddu i'w di-feddiannu o hono; a bod yn ddiolchgar, ac ymddwyn fel y gweddai i rai fydd yn hyderu y byddant yn fuan allan o gyrraedd gelynion a gofidiau, a phalmwydd o fuddugoliaeth yn eu dwylaw, ac yn etifeddu y deyrnas a barottowyd iddynt er feiliad y byd.

XIV. ADGYFODIAD GORFOLEDDUS.

TRA fyddo dyn dan lywodraeth pechod y mae yn rhoddi ei aelodau yn weision i aifendid ac anwiredd i anwiredd: ond wedi ei ryddhau oddiwrth bechod, y mae yn rhoddi ei aelodau yn weision i gyfawnder, i fanteiddrwydd. Rhuf. 6, 13, 19. Gan ei fod wedi e brynu er gwerth,

y mae yn gogoneddu Duw yn ei gorph, yn gyftal ag yn ei yspryd. 1 Cor. 6, 20. Ac y mae ei gorph yn aelod i Grist, ac yn deml i'r Yspryd Glan. adn. 15, 19. wedi ei roddi yn aberth byw, sanctaidd, cymmeradwy gan Dduw. Rhuf. 12, 1. Ar yr ūn amser, nid yw y dyn oddi allan ond corph gwael. Phil. 3, 21. cyffelyb i lestr pridd. 2 Cor. 4, 7, yr hwn a falurir yn gynt na gwyfyn. Job 4, 19. Ac er fod Crist ynddo, y mae y corph yn farw, neu yn agored i farwolaeth o herwydd pechod. Rhuf. 8, 10. Am hynny, y daiarol dŷ o'r babel hon a ddattodir. 2 Cor. 5, 1. O herwydd y mae y tabernacl hwn i gael ei roddi heibio. 2 Pet. 1, 14. Canys fe'i dug Duw ef i farwolaeth, ac i'r tŷ rhag-derfynedig i bob dyn byw. Job 30, 23. a thymma dŷ ei hîr gartref. Preg. 12, 5. Ond nid yw ddim i fod yn artref tragywyddol. Canys ewyllys y Tad yw, o'r cwbla roddes efe i'r Mab, na chollai efe ddim o hono, ond bod iddo ei adgyfodi ef yn y dydd diweddaf. Joan 6, 39. A'r hwn a gyfododd Grist o feirw a fywiocca hefyd gorph marwol ei eiddo, trwy ei Yspryd, yr hwn fydd yn trigo ynddynt. Rhuf. 8, 11. Am hynny y rhai a wnaethant dda a ddeuant allan i adgyfodiad bywyd. Joan 5, 29. Canys hwy a ddeffroant i fywyd tragywyddol. Dan. 12, 2. Gan fod Crist, pen corph yr eglwys, wedi adgyfodi y mae yn sicr y bydd i'w holl aelodau gael d'od yn rhydd o garchar y bedd. Dymma 'r pryd y deffry ac y can preswylwyr y llwch. Ef. 26, 19. Canys fe'u digonir pan ddihunont ar ddelw Duw. Pſal. 17, 15.

Y mae yn wir nad amlygwid etto beth a fydd plant yn yr adgyfodiad. 1 Joan 3, 2. Er hynny, y mae yr ysgrythyrau yn gosod o'n blaen rai ystyriaethau ag fydd yn dangos yn eglur y bydd eu dedwyddwch yn anrhaethadwy. Ni allwn grynhoi yr hyn a ddatguddiwyd ar y pen hwn i ddau beth; y cyfnewidiad gogoneddus a wneir yn eu cyrph, a'r arddeliad cyhoeddus a wna 'r Barnwr o honynt, ger bron ei Dad, a'r angylion sanctaidd.

I. *Yn nydd yr adgyfodiad, fe fydd cyrph plant Duw wedi eu cyfnewid i fod yn gyrph neillduol o ogoneddus.* Yr hwn a gyfnewidia ein corph gwael ni, fel y gwneled ef yr un ffurf a'i gorph gogoneddus ef. Phil. 3, 21. Pan ymddangoso efe, hwy fyddant yn gyffelyb iddo. 1 Joan 3, 2. Y mae yr apostol, wrth son am adgyfodiad y duwïol, yn enwi pedwar peth yn y rhai y bydd ei gorph yn gyffelyb i gorph yr Arglwydd Jesu. Efe a gyfyd mewn anllygredigaeth, mewn gogoniant, mewn nerth, ac yn gorph ysprydol. 1 Cor. 15, 42, 43. 1. *Efe a gyfyd mewn an-llygredigaeth.* Yn y byd hwn yr oedd yn llygredig, o ran fod gwyniau pechodau yn gweithio yn ei aelodau. Rhuf. 7, 5. ac oblegid ei fod yn llawn o hadau clefydon, dadfeiliad, a marwolaeth. Job 7, 5. A phan fyddo yr Yspryd wedi

ymadael, y mae yn rhaid i'r cyfeillion anwylaf roddi y corph allan o'r golwg. Gen. 23, 4. Ond yn yr adgyfodiad ni bydd gwyniau pechod ddim yn cynhyrfu yn yr aelodau: canys bydd corph, enaid, ac Yspryd, yn ddi-argyoeidd yn nyfodiad ein Harglwydd Jesu Grist. 1 Theff. 5, 23. Ac fe fydd egwyddorion anhwylddeb a marwolaeth wedi eu gadael ar ol yn y bedd; fel na bydd raid i blant yr adgyfodiad drydar, na giddfan, na marw yn dragywydd. O herwydd rhaid i'r llygradwy hwn wisgo anlygredigaeth, ac i'r marwol hwn wisgo anfarwoldeb. 1 Cor. 15, 53. Yna y bydd yr ymadrodd a ysgrifennwyd, Angau a lyngwyd mewn buddugoliaeth. adn. 54. Canys ni's gallant farw mwy. Luc 20, 36. 2. *Efe a gyfyd mewn gogoniant.* Y mae yn bresennol yn gorph gwael. Phil. 3, 21. Y mae iddo aelodau anhardd: 1 Cor. 12, 23. oblegid hynny byddai cywylydd yn barod i'n meddiannu pe byddai neb yn ein gweled heb ddim am danom. Heblaw hynny, y mae yn agored i gael ei amharu a'i anffurfio trwy wendidau, clefydon a heraint. Ef. 38, 15. 1 Bren. 1, 1. Ac mor fuan ag y byddo yr yspryd yn ymadael, y mae y corph yn myned yn an-olygus, ac yn ddrwg ei arogl; fel na ddichon y byw ymhyfrydu ynddo mwy. Ac nid yw y bedd ond annedd ddrewllyd, lawn o esgryn meirwon a ffeidd-dra. Ond yn yr adgyfodiad, ni bydd Moses ddim yn safn-drwm, na Jacob yn gloff, na Job na Lazarus yn gornwydlyd, na Thimotheus yn agored i fynych wendid: ond fe fydd y corph yr un ffurf a chorph gogoneddus Mab Duw. Phil. 3, 21. Y mae gogoniant corph yr Arglwydd Jesu uwch law ein hamgyffred ni yn bresennol. Ond fe dal i ni ddal sylw fod ei wyneb wedi disgleirio fel yr haul, yn amser ei wedd-newidiad ar y mynydd, a bod disgleirdeb ei gorph yn tywynnu trwy ei ddillad, hyd onid oeddynt cyn wynnied a'r goleuni. Mat. 17, 2. Felly fe ddywedir i ni y bydd y rhai a ddeffroant i fywyd tragywyddol yn disgleiro fel disgleirdeb y ffurfafen, Dan. 12, 3. ac yn llewyrchu fel yr haul. Mat. 13, 43. Megis yr oedd wyneb Moses yn tywynnu, pan oedd wedi bod gyd a Duw yn y mynydd, Ex. 34, 30. y mae yn debygol y bydd llawenydd yr enaid, pan fyddo yn cael ei ail uno a'r corph, yn tywynnu allan trwyddo, nes byddo yn ymddangos fel pe byddai wedi ei wisgo a'r haul neu fel un a fyddai wedi gwisgo goleuni fel dilledyn. 3. *Efe a gyfyd mewn nerth.* Pob cnawd sydd wellt, a'i holl odidawgrwydd fel blodeuyn y maes. Ef. 40, 6. am hynny yn gynt na gwyfyn y malurir y rhai fydd yn trigo mewn tai o glai. Job 4, 19. Hawdd yw gwanhau y corph, trwy lasur, clefydon, ac oedran; o herwydd nid yw ddim yn ddigon galluog i amddiffyn ei hun yn erbyn yr amrywiol ddrygau i ba rai y mae yn agored yn feunyddiol. A phan y byddo yr yspryd yn barod, y mae y cnawd, yn fynych, yn wan, fel na

ddichon ddal allan yngwafanaeth Duw. Mat. 26, 41. Y mae arno eisiau cael ei ddadebru trwy orphwyfdra a chwsg. Heblaw hynny, y mae yn rhy wan i ddal i fynu pan fyddo rhyw amlygiadau neillduol o ogoniant yr Arglwydd yn cael eu rhoddi. Dat. 1, 17. Ac yn y bedd ni bydd ynddo ddim grym i amddiffyn ei hun rhag ymosodiadau 'r pryfed. Job 19, 26. Ond ar ol adgyfodi fe ddeil y corph allan, fel na ddaw dadfeiliad i mewn iddo yn dragywydd. Ac ni bydd un angenrheidrwydd i roi li heibio y gwaith o addoli: o herwydd fe fydd y corph yn ddigon cadarn i gyd ddal allan a'r yspryd, yn effro, ac yn weithgar heb flino, ac heb ddiffygio ddydd na nos, yn dragywydd. Ac ni bydd un anhawfdra iddo ddal i fynu dan y tragywyddol bwys gogoniant fydd yn gorphwys arno.

4. *Efe a gyfyd yn gorph ysprydol.* Y mae yn bresennol yn gorph anianol, yn dwyn llawer o debygolrwydd i'r anifeiliaid; o ran fod ynddo dueddiadau anianol, a bod yn angenrheidiol iddo gael ei gynnal trwy bethau naturiol, megis bwyd, diod, cwsg, &c. Ond yn yr adgyfodiad fe fydd yn gorph ysprydol. Nid yw ein gwybodaeth ni ond amherffaith iawn mewn perthynas i gorph ysprydol. Ond y mae yn sicr mai nid meddwl yr apostol yw y bydd y corph wedi ei wneuthur yn yspryd; o herwydd yna ni byddai ddim yn gymmwys ei alw yn gorph mwyach. Ond fe ddichon ei fod yn ei alw yn gorph ysprydol i ofod allan na bydd arno ddim eisiau pethau naturiol gyferbyn a'i gynhaliaeth, ac na bydd ddim yn agored i ddioddef oddiwrth wrthrychau naturiol yr un modd ag yn y byd hwn: ac i roddi ar ddeall i ni, y bydd, nid yn faich ac yn fagl i'r enaid, ond yn ddaroftyngedig ac yn wafanaethgar i'r yspryd: wedi ei gymmwysu i gyflawni gwaith, ac i fwynhau dedwyddwch ysprydol y nef: na bydd ddim yn farwaidd ac yn hwyr-drwm fel yn y byd hwn; ond yn gyflym ac yn llawn o fywyd; wedi ei feddiannu a'i ofod ar waith gan yr Yspryd Glan. Ond i gael hollol foddlonrwydd am y pethau hyn, y mae yn rhaid i ni aros hyd y dydd y bydd y meirw fychain a mawrion yn sefyll ger bron Mab y dyn. Ni gawn gan hynny, ddyfod yn y blaen i sylwi,

II. *Y bydd iddynt gael eu barddel, mewn modd cyhoeddus, gan y Barnwr, ger bron ei Dad, a'r angylion sanctaidd.* Mat. 10, 32. Luc 12, 8. Bydd hyn yn achos o neillduol orfoledd a diolchgarwch, fel yr ymddengys wrth ystyried, 1. Pwy fydd yn cael eu harddel. Creaduriaid annheilwng: a'r cyffredinolrwydd o honynt yn rhai ag oedd ar y ddaiar fel sorod y byd, y rhai buasai eu perthynasai ac eraill yn cywylyddio i wneuthur arddeliad o honynt, o herwydd eu tlodi a'u gwaeledd. 2. Pwy fydd yn eu harddel. Arglwydd yr Arglwyddi, a Thywysog brenhinoedd y ddaiar, a hynny pan fyddo yn eistedd, fel Barnwr, ar orseddfaingc ei ogoniant. 3. Ger

bron pwy y bydd yn eu harddel. Ger bron angylion y goleuni, a cher bron ei Dad, yr hwn fydd yn fwy na phawb. A hynny pan fyddo yn gwneuthur di-arddeliad o fyrddiynnau o'r rhai fu unwaith yn cael eu galw ar ei enw, ac a fyddant y pryd hwnnw yn honi perthynas ag ef, ac yn disgwil i gael eu harddel ganddo. Mat. 7, 22, 23. Luc 13, 25, 27. 5. Yr amrywiol foddion trwy ba rai y bydd yn gwneuthur arddeliad o honynt. Yn y dydd hwnnw y ceir adnabod yn gyflawn pa fodd, a chyda pha fath gariad y bydd Jesu yn arddel y rhai a'i haddefasant ef ger bron dynion; fel gwerth ei waed, fel gwaith ei Ysryd, ac fel ei anwyl gyfeillion y rhai a'i gogoneddasant ar y ddaiar, trwy sefyll yn wrol dros ei anrhydedd ei wirioneddau a'i orchymmynnion, yn wyneb gwrthwynebiadau, gwaradwyddiadau ac erledigaethau. Ond y mae yr ysgrythyrau yn rhoddi i ni le yn bresennol i fyfyrion ar y pethau canlynol.

1. *Efe a enbyn ei angylion i'w casglu ynghyd.* Tra yn y byd hwn y maent yn ddieithraid ar wafgar. 1 Pet. 1, 1. Er eu bod yn un corph, ni welwyd erioed mo honynt gyd a'i gilydd yn un dyrfa. A phan fyddo eu cyrph dan lywodraeth angau hwy fyddant yn gorwedd mewn gwahanol fannau. Ond megis yr oedd Moses i wneuthur udgyrn arian i'r diben i alw y gynulleidfa ynghyd. Num. 10, 2. felly, pan fyddo dwyfol allu wedi bywhau llwch y saint, a phan fyddo eu cyrph a'u heneidiau wedi eu hail uno, fe enbyn y Barnwr ei angylion, a mawr sain udgorn, i'w casglu ynghyd o'r pedwar gwynt, o eithafoedd y nefoedd, hyd eu heithafoedd hwynt. Mat. 24, 31. Bydd yn orfoledd gan y gwaredigion gyfarfod a'r fath dyrfa yn meddiannu yr un yspryd; ac wedi eu rhyddhau oddiwrth bob amherffeithrwydd. Ac fe fydd daioni yr Arglwydd tu ag attynt i'w weled yn ei waith yn anfon ei angylion i'w casglu at eu gilydd.

2. *Efe a'u didola hwynt oddiwrth annuwiolion.* Yn awr nid yw ddim yn bosibl iddynt hollol beidio ag ymgymmysgu ag annuwiolion. 1 Cor. 5, 9, 10. yr hyn fydd yn fynych yn peri iddynt lawer o ofid. Psal. 120, 5. Yn bresennol y mae y gwenith a'r efrau yn tyfu yn yr un maes. Mat. 13, 26. Y mae y rhwyd a fwriwyd yn y môr yn casglu o bob rhyw beth drwg a da. adn. 47, 48. felly y mae brychau ynghariad wleddoedd y saint. Jud. 12. 2 Pet. 2, 13. Canys y mae rhagrithwyr yn gyftal a gwir dduwiolion yn yr eglwys mwy a pur ar y ddaiar. Ond pan ddelo Mab y dyn yn ei ogoniant, efe a'u didola hwynt oddiwrth eu gilydd, megis y didola y bugail y defaid oddiwrth y geifr. Mat. 25, 32. Yna ni bydd un rhagrithiwr yn eu plith: canys pechaduriaid ni safant ynghynulleidfa y rhai cyfiawn. Psal. 1, 5. Pwy, heb brofi ei galon yn barod i lammu o lawenydd, ddichon feddlwl am dyrfa ddi-rifedi, i gyd yn sanctaidd, yn ddi-feius, ac yn ddi-argyoedd ger bron y Barnwr? Col. 1, 22. Heb

frycheuyn na chrychni, na dim o'r cyfryw i'w weled ar un o honynt.
Eph. 5, 27.

3. *Efe a'u gëfyd ar ei ddeheu-law ei hun.* Mat. 25, 33. Fe ddichon nad yw hyn ddim yn arwyddocau y lle neu y sefyllfa yn yr hon y bydd y duwiolion yn cael eu gosod yn nydd y cyfrif: Ond bod ein Harglwydd yn golygu arferiad cyffredinol dynol-ryw o ofod y cyfryw ag y maent yn eu hanrhydeddu ar eu llaw ddeheu. Neu fe ddichon fod ganddo olwg ar arferiad, a ddywedir ei fod ym mhlith yr Juddewon, o ofod dau ysgrifennydd yn eu llysoedd barn; un ar law asfwy 'r barnwr, i gymmeryd i lawr ei eiriau pan fyddai yn condemnio, ar llall ar ei law ddeheu i ysgrifennu ei eiriau pan fyddai yn cyfiawnhau. Neu ynteu, y mae yn cyfeirio at yr arferiad o ofod y rhai oeddynt i gael eu cyfiawnhau ar y llaw ddeheu, a'r rhai oeddynt i gael eu heuog-farnu ar yr asfwy. Y mae yn debygol, gan hynny, fod yr ymadrodd yn dal allan y bydd y duwiolion yn cael eu dirfawr anrhydeddu, a'u cyhoeddus gyfiawnhau yn nydd y farn.

4. *Efe a gyhoedda eu gweithredoedd da.* Ni ellir dim pen-derfynu yn fwr, fel y sylwiwyd wrth ystyried derthafiad yr Arglwydd Jesu, pa un a fydd i'w pethodau gael eu dwyn i'r amlwg ai peidio. Ond y mae yn ddi-amheuol y bydd i'r Brenin adywedyd wrth y rhai a fyddant ar ei law ddeheu, Bum newynog, a chwi a roisoch i mi fwyd: bu arnaf fyched, a chwi a roisoch i mi ddiod, &c. Mat. 23, 33, 36, 40. Nid oes i ni ddim meddwl y bydd y pethau hyn yn cael eu henwi fel sylfaen eu cyfiawnhad, neu yr hyn fydd wedi rhoddi iddynt hawl i ogoniant y nef, ond fel ffrwythau yn profi gwirionedd eu hundeb a Christ; ac felly yn amlygu fod ganddynt hawl i'r deyrnas. Fel hyn y bydd profiad eu ffydd er mawl, anrhydedd a gogoniant, yn ymddangosiad Jesu Grift. 1 Pet. 1, 7.

5. *Efe a'u cymmer atto ei hun i eistedd ar ei orsedd pan fyddo yn barnu annw-
iolion ac yspydion drwg.* Pan eisteddo Mab y dyn ar orsedd-faingc ei ogon-
iant, fe ga ei apostolion eistedd ar ddeuddeg gorfedd, i farnu deuddeg
llwyth Israel. Mat. 19, 28. Ac y mae wedi addaw y bydd i'r hwn fydd ya
gorchfygu gael eistedd gyd ag ef ar ei orsedd-faingc. Dat. 3, 21. ac y mae
yr apostol yn dywedyd y barna y faint y byd, i.e., angylion. 1 Cor. 6,
2, 3. Fel hyn y rhai cyfiawn a lywodraetha arnynt y boreu. Psal. 49, 14.
Ond y mae yn ofynnol i ni sylwi, na byddant ddim yn cael eu gosod i
brofi achos nag i benderfynu cyflwr neb, na chwaith i gyhoeddi dedryd
arnynt. Ni pherthyn hyn i neb ond i'r Barnwr yn unig. Ond pan ddy-
wedo y Brenin, Ewch oddi wrthyf, &c. nid yw ddim yn annhebygol na
bydd y dyrfa ar ei ddeheu-law yn dywedyd a llef uchel, Aleluia, cywir
a chyfiawn yw dy farn. Dat. 19, 1.

6. *Efe a'u gwanbodd i gymmeryd meddiant o'r dedwyddwch fydd wedi ei barotroi iddynt er tragywddoldeb.* Yna y dywed y Brenin wrth y rhai ar eidddechulaw, Deuwch, chwi fendigedigion fy Nhad, etifeddwch y deyrnas a barottowyd i chwi er feiliad y byd. Mat. 25, 34. Yn y dydd hwnnw fe rydd y Barnwr cyfiawn geron cyfiawnder i bawb a garant ei ymddangosiad ef. 2 Tim. 4, 8. Fel hyn y ca, y rhai fydd yn awr yn cael eu cyfuddio, esmwythdra, yn ymddangosiad yr Arglwydd Iesu o'r nef, gyd a'i angylion nerthol. 2 Theff. 1, 7. O hyn allan hwy fyddant wrth fodd eu calon byth: canys byddant yn wastadol gyd a'r Arglwydd. 1 Theff. 4, 17. Fel hyn yr ydym wedi ceisio esgyn, megis i ben, Pisga, i gymmeryd golwg ar ychydig o'r dedwyddwch a'r gogoniant a fydd yn perthyn i'r dauwl yn nydd yr adgyfodiad. Nid allan o le fyddai sylwi ymhellach; 1. *Na bydd yr adgyfodiad oddiwrth y meirw ddim yn perthyn i barot o blant Duw.* Ni fydd dim yn rhaid i bob un o honynt fyned dan ddrynod angau: canys fe fydd rhyw rifedi o dduwioleion yn fyw ar y ddaian, pan ddelfo'r Barnwr ar gymmylau 'r nef. Welw yr ydwyf yn dywedyd i chwi ddirgelwch; ni hunwn ni oll. 1 Cor. 15, 51. Mewn perthynas i'r rhai hyn, y mae yr apostol wedi dywedyd y bydd iddynt gael eu newid oll. Er na bydd i'w cyrph a'u heneidiau gael eu gwahanu oddiwrth eu gilydd, hwy gant eu gwneuthur yn an-llygredig ac yn an-farwol; ac felly yn gymmrys i fwynhau yr etifeddiaeth nefol. Ac fe gymmer y cyfnewidiad le mewn moment, ar darawiad llygad, wrth yr udgorn diwedda. Prin y byddant yn medru sylwi ar yr hyn fydd yn cael ei wneuthur, nes byddont, gyda syndod a rhyfeddod yn cael eu hunain yn greaduriaid gwahanol iawn oddiwrth yr hyn oeddynt y munudau blaenorol. Yna hwy gant eu cipio i fynu, yn y cymmylau, gyd a'r rhai fyddant wedi adgyfodi, i gyfarfod yr Arglwydd yn yr awyr. 1 Theff. 4, 16, 17. Pan fyddo y cyfnewidiad buana rhyfeddol wedi cymmeryd lle ar y rhai byw, ni bydd, ar a wyddom ni, ddim rhagoriaeth i'w weled rhyngddynt a'r rhai fu yn gorwedd oesoedd lawer ym-mhriddellau 'r dyffryn. 2. *Y mae yn debygol y bydd rhai o gyrph y saint i'w gweled yn fwy gogoneddus na'u gilydd yn nydd yr adgyfodiad.* Y mae yn wir y byddant oll yn gyrph ylprydol, yn cyfodi mewn an-llygredigaeth, nerth, a gogoniant: ond arall yw gogoniant yr haul, ac arall yw gogoniant y lloer, ac arall yw gogoniant y ser: canys y mae rhagor rhwng seren a seren mewn gogoniant. Felly hefyd y mae adgyfodiad y meirw. 1 Cor. 15, 41, 42. Nid yw rhoddion rhagluniaethol na grasol yr Holl-alluog ddim yn cael eu cyfrannu yn yr un graddau i bawb, yn y byd hwn. Felly yn yr adgyfodiad, ni bydd Duw yn gwneuthur cam a neb, nag yn myned allan o'i ffordd gyffredin o ymddwyl yn tu ag at ei greaduriaid, os bydd rhai o honynt i'w gweled yn disglenio yn fwy nag eraill.

Y mae yr athrawiaeth hon yn dangos, 1. Gogoniant a gwerthfawrog-
rwydd yr efengyl. Y mae bywyd ac anllygredigaeth wedi ei ddwyn i'r
goleuni trwyddi. 2 Tim. 1, 10. 2. Y bydd llawer o ragoriaeth, yn nydd
yr adgyfodiad rhwng y duwiol a'r annuwiol. Bydd y rhai a wnaethant
ddrwg yn cyfodi i warth a dirmyg tragywyddol. Dan. 12, 2. Joan 5, 29.
3. Nad yw ddim yn rhyfedd fod plant Duw yn ymestyn i gyrraedd at
adgyfodiad y meirw. Phil. 3, 11. yn disgwyl am y gobaith gwynfydedig,
ac ymddangosiad gogoniant y Duw mawr. Tit. 2, 13. yn ocheneidio, gan
ddeifysu cael eu harwisgo a'u tŷ fydd o'r nef. 2 Cor. 5, 2. gan ddisgwyl y
mabwysiad, sef prynedigaeth eu corph. Rhuf. 8, 23. 4. Y dylai duw-
iolion ymarfer i gael cydwybod ddirwysr tu ag at Dduw a dynion. Aft.
24, 15, 16. bod yn barod i ddioddef dros enw yr Arglwydd. Heb. 11, 35.
cyfrannu, yn ol eu hamgylchiadau i'r rhai fyddo mewn angen. Luc 14,
12. a diddanu eu honain. 1 Thess. 4, 18. yn neillduol pan fyddo eu cyf-
eillion yn huno. 1 Thess. 4, 13. pan fyddont yn cyfarfod ag aml ofidiau,
ac yn iedrych at y bedd, ac yn wynebu Brenin y dychryniadau. Job
19, 25, 27.

XV. DEDWYDDWCH TRAGYWYDDOL YN Y NEF.

TRA mae dawiolion yn cartrefu yn y corph, y maent yn fynych mewn
tristwch, trwy amryw brofedigaethau. 1 Pet. 1, 6. ac am hyany
yn ocheneidio, yn llwythog. 2 Cor. 5, 4. Ond ar rai amserau, y maent
yn cael achos ac yspryd i fawr-lawenhau a llawenydd annhraethadwy a
gogoneddas. 1 Pet. 1, 8. A phan y maent yn hau mewn dagrau y mae
ganddynt le i ddisgwyl y cant etto fedi mewn gorfoledd. Psal. 126, 5.
Canys pan gano yr udgorn diwedda hwy a ddeffroant i fywyd tragy-
wyddol. Dan. 12, 2. A Mab y dyn, pan ddel yn ei ogoniant, a'u gwa-
hodd, ger bron angylion a dynion, i etifeddu'r deyrnas a barottowyd
iddynt er feiliad y byd. Mat. 25, 34. Pan glywant y gwahoddiad melus,
yn llawn o rhyfeddod a chariad hwy ehedant i gymmeryd meddiant o fywyd
tragywyddol. adn. 46. Yno fe fydd eu dedwyddwch, nid yn unig yn
cyflawn ateb eu disgwyliadau helaetha, ond ym mhell yn rhagori ar ddim
a ddarfu iddynt erioed feddwl am dano. Canys yno byddant yn mwyn-
hau yr hyn y mae y Duw cyfoethog o drugaredd wedi ei barottoi i'r diben
i ddangos mawredd ei gariad tu ag attynt. Ac yno y maent i gael adna-

bod rhinwedd cyfryngdod Immanuel, trwy feddiannu y cyflawnder o'r bendithion a bwrcafwyd trwy ei ufudd-dod hyd angen. Eithr rhaid i ni gyfaddef na wyddom ond ychydig iawn am ddedwyddwch y nef. Y mae rhyw belllder dirfawr rhyngom a thrigfannau tragywyddol oleuni: ac y mae llen yn cuddio eu gogoniant oddiwrth ein llygaid. Ac nid amlygydd etto pa beth a fydd plant Duw. 1 Joan 3, 2. Canys ni welodd llygad, ni chlywodd clust, ac ni ddaeth i galon dyn y pethau a ddatparodd Duw i'r rhai a'i carant ef. 1 Cor. 2, 9. Am hynny y mae y pwngc yn fwy cymmwys i gael ei drin gan angel neu un o yspdydoedd y cyflawn wedi ei berffeithio na chan un o abwydon y llwch. Ond gan fod gennym y datguddiad dwyfol fel drych trwy yr hwn y gwelir y tir pell, ni gawn geisio ymdderchafu oddiwrth bethau gweledig isod, ac esgyn i ben Nebo, i gymmeryd golwg ar gyrrau gwlad yr addewid. I'r diben hyn, ni gawn sylwi ar ychydig o'r enwau tan ba rai y mae dedwyddwch y nef yn cael ei ofod allan. Yna ni gawn ystyried natur y dedwyddwch y mae y gwynfydedig drigolion yn ei fwynhau. Wedi hynny ni gawn ymosyn pa bryd y maent yn cael eu dwyn i'r mwynhad o hono. Ac yn y lle olaf, ni gawn gymmeryd golwg ferr ar wahanol raddau gogoniant y gwahanol breswylwyr.

I. *Y mae dedwyddwch y nef yn cael ei ofod allan yn yr ysgrythyrau dan amrywiol enwau.* Ymma ni allwn ystyried fod amrywiol enwau yn cael eu harfer i'r diben i roddi i ni ryw adnabyddiaeth, 1. *O ogoniant y wlad a fydd yn artrefle y gwaredigion.* Y mae Joan yn ei chydmaru i Ysgubor i'r hon y bydd y gwenith yn cael ei gasglu pan fyddo yr us yn cael ei losgi a than anniffoddadwy. Mat. 3, 12. Gwel hefyd, Pen. 13, 30. Y mae ein Harglwydd yn dywedyd wrth ei ddisgyblion, Yn *nhy fy Nbad* y mae llawer o drigfannau. Joan 14, 2. Ac y mae yr apostol yn dywedyd, Fod i ni adeilad gan Dduw, *sef ty nid o waith llaw, tragywyddol*, yn y nefoedd. 2 Cor. 5, 1. Mewn man arall y mae yn cael ei chyffelybu i *ddinas ac iddi sylfaeni*, *saer* ac adeiladydd yr hon yw Duw. Heb. 11. Ië, i *ddinas wedi ei pharottoi gan Dduw*, i'w bobl. adn. 16. Rhaid i'r fath dŷ, a'r fath ddinas fod yn dra gogoneddus, yn neillduol gan mai *gorfeddfa Duw ydyw*. Mat. 5, 34. Ymhellach, fe ddywedir fod yr hwn a fuasai gynt yn dlawd ac yn gornwydlyd yn cael ei ddiddanu ym *mynwes Abraham*, pan y mae yr hwn a fuasai yn oludog annuwiol yn cael ei boeni yn y fflammau. Luc 16, 23, 25. Yr ydym hefyd yn clywed am *wlad well*. Heb. 11, 16. yr hon, mewn amryw fannau fydd yn cael ei galw yn *baradwys*. Luc 23, 43. 2 Cor. 12, 4. Dat. 2, 7. Yno y mae dwfr a phren y bywyd. Dat. 21, 1, 2. heb un farph i demtio, nac un cerub a chleddyf tanllyd ysgwydedig i gadw ffordd pren y bywyd. Unwaith etto, y mae yr apostol Petr yn dy-

wedyd, *Nefoedd newydd, a daiar newydd*, yr ydym ni, yn ol ei addewid ef, yn eu disgwyl, yn y rhai y mae cyfiawnder yn cartrefu. 2 Pet. 3, 13.
 2. O'r hyn fydd y diwylion yn ei fawynbau yn y nefoedd. Ymma y maent yn gwisgo gwisgoedd galar; ond pan fyddont wedi gorchfygu hwy gant eu gwisgo mewn dillad gwynnion. Dat. 3, 5. Ymma y mae yn rhaid iddynt gymmeryd attynt gleddyf yr Ysryd; ond pan ddelont allan o'r cystudd mawr hwy gant *balnewydd yn eu dwylaw*. Dat. 7, 9. Y maent ymma yn ddiolion fel forod y byd a fothach pob dim, ond y mae ganddynt *dryscrau yn y nef*, lle nid oes na gwyfyn na rhwd yn llygru, na lladron yn cloddio trwodd nac yn lladratta. Mat. 6, 20. Ymma y maent yn cael ei di-yslyru a'u gwradyddo; ond y mae *tragywyddol bwy; gogoniant* ar eu mhedr. 2 Cor. 4, 17. Y maent ymma yn synych yn rhodio mewn tywyllwch, ac heb lewyrch iddynt; ond y mae eu hetifeddiaeth yn y *goleuni*, lle na bydd lun cwmwl na machludiad haul yn dragywydd. Col. 1, 13. Ymma y maent yn cael eu galw i ddioddef gyd a Christ; ond yr ochr draw hwy gant eu *cyd-ogoneddu*. Rhuf. 8, 17. trwy gael *teyrnafu* gyd ag ef. 2 Tim. 2, 12. cant eistedd ar ei orfedd-faingc. Dat. 3, 21. pan fyddo'r barnwr cyfiawn wedi rhoddi iddynt *goron cyfiawnder*. 2 Tim. 4, 8. fef coron y bywyd. Dat. 2, 10. annisflannedig goron y gogoniant. 1 Pet. 5, 4. Y maent ymma, lawer gwaith, yn rhodio yn alarus; Ond wrth bob gwas da a fyddlon fe ddywed yr Arglwydd, Buost fyddlon ar ychydig, mi a'th ofodaf ar lawer; *dos i mewn i lawenydd dy Arglwydd*. Mat. 25, 21. Ymma y maent yn cael eu cystuddio; ond pan ymddangoso yr Arglwydd Jesu o'r nef, hwy gant *esmwythdra*. 2 Theff. 1, 6, 7. Ie, ar ol myned dan ddwyllaw oerion marwolaeth hwy gant ddeffroi i fywyd *tragywyddol*. Dan. 12, 2. 3. I ddangos y modd y maent yn cael barwl i'r *dedwyddwch hwn*, y mae yn cael ei alw yn *etifeddiaeth*, anlygredig, di-halogedig, di-ddisflannedig, ac ynghadw yn y nefoedd iddynt. 1 Pet. 1, 4. Y maent yn ei dderbyn, nid fel haeddiannol wobwr wedi ei phwrcasu trwy eu gweithredoedd eu hunain, ond fel y maent yn blant, ac yn ganlynol yn etifeddion, i Dduw, ac yn gyd-etifeddion a Christ. Rhuf. 8, 17.

Yn yr amrywiol ymadroddion cyffelybiaethol hyn nid oes gennym ond cysgod daionus bethau i ddyfod: ac ar ol craffu arnynt, yn y modd mwya manwyl, nid yw yn bosibl i ni weled ond trwy ddrych mewn dammeg. 1 Cor. 13, 12. Ar yr un amser, y mae y fath iaith yn cael eu harfer i ddibenion ardderchog; yn neillduol fel y mae yn dangos fod gogoniant y nef o anphraethol werth: yn ddymunol uwchlaw pob peth: a bod boddlonrwydd a llawenydd yn cyd-fyned ag ef, ac yn rhan neillduol o hono. Ond tu ag at weled hyn ym mhellach, ni gawn ddyfod rhagddom i gymmeryd golwg ar yr hyn a amlygir yn yr ysgrhythrau mewn perthynas i,

II. *Natur y dedwyddwch y mae trigolion y nef yn ei fwynbau.* Ymma ni gawn ystyried.

I. *Fed yno bollol rydd-did oddiwrth bob peth annymunol.* Y mae llawer o bethau annymunol yn perthyn i'r sefyllfa oedd mwya dewisol ar y ddaiar. Ond ni ddichon gymmaint ag un o'r pethau hyn wneuthur eu ffordd i'r wlad well. Y mae y felldith a ddaeth trwy 'r cwmp i'w gweled yn ei hamrywiol ganghennau, megis drain, ysgall, llafur, chwys, poenau, marwolaeth, &c. Gen. 3, 16, 19. ym mhob ardal o'r greadigaeth ifod. Ond gyda golwg ar y ddinas sanctaidd, y Jerusalem newydd, fe ddywedir, Pob melldith ni bydd mwyach. Dat. 22, 3. Ond i sylwi ar rai pethau neillduol, 1. *Ni bydd yno ddim annuwiolion i flino.* Nid â dim aflan, nac yn gwneothur flieidd-dra na chelwydd i mewn i'r nefoedd. Dat. 21, 27. Canys oddi allan y bydd y cwn, y swyn-gyfareddwyr, &c. Pen. 22, 15. 1 Cor. 6, 9, 10. Yn awr, gan na bydd annuwiolion ddim yn y gogoniant, y mae yn sicr na bydd yno neb yn gwawdio, neb yn erlid nag yn gorthrymmu y dedwydd breswylwyr. 2. *Ni bydd yno un diafol i demtio.* Yn y byd hwn y mae plant Duw yn cael llawer o ofid oddiwrth Satan weithiau fel hen farph ac weithiau fel llew rhuadwy. Dat. 12, 9. 1 Pet. 5, 8. Ond ar ardaloedd gwynfyd ni bydd ganddynt ond edrych arno fel gelyn wedi ei fathru dan eu traed. Rhuf. 16, 20. Gan na fydd y diafol ddim yn y nef, ni bydd un angenrheidrwydd i fod ar wiliadwriaeth nac i ymarfogi yn erbyn ei gynllwynion. 3. *Ni bydd yno ddim angen na thloedi.* Ni bydd arnynt na newyn mwyach, na fyched mwyach. Dat. 7, 16. Canys yno y mae golud gwell ac un parhaus. Heb. 10, 34. A chan na bydd yno ddim tloedi, ni bydd neb yn cael eu gofidio wrth edrych ar wasgfacon eu cyd-greaduriaid, ac ni raid i neb ymosyn am elusen. 4. *Ni bydd yno unrhyw boenau na chysfuddiau.* Ymma y maent yn dioddef llawer oddiwrth gorph anhwylyd, &c. ond fe â 'r pethau cyntaf heibio, ac yna poen ni bydd mwyach. Dat. 21, 4. 5. *Ni bydd yno un corph y farwolaeth.* Ymma y maent yn cael eu calon yn fawr ei thwyll, ac yn ddrwg di-obaith. Jer. 17, 9. a deddf yn eu haelodau yn gwrthryfela yn erbyn deddf y meddwl. Rhuf. 7, 23. Ond yn y nef hwy fyddant heb frycheuyn na chrychni, na dim o'r cyfryw. Eph. 5, 27. 6. *Ni bydd yno ddim tywyllwch.* Ymma y mae plant y goleuni, ambell waith, yn ymbalfalu mewn tywyllwch. Y mae Duw yn cuddio ei wyneb, ac yn dangos ei anfoddlonrwydd tu ag attynt oblegid eu camweddau. Ond yn y nef ni bydd na chwmmwl na machludiad haul. Ac ni bydd nos yno: ac nid rhaid iddynt wrth ganwyll, na goleuni haul; oblegid y mae yr Arglwydd Dduw yn goleuo iddynt. Dat. 22, 5, 21, 23, 25. 7. *Ni bydd yno ddim marwolaeth.* Ymma y mae angeu yn torri i lawr heb dderbyn wyneb, ac yn cymmyrd ar gerdded y cyfeillion annwyla. Ond fe fydd i angeu gael ei lyngcu mewn

buddogoliaeth. 1 Cor. 15, 54. Ac yna marwolaeth ni bydd mwyach. Dat. 21, 4. 8. *Ni bydd yno ddim tristwch.* Canys fe fych Duw ymmaith bob deigr oddiwrth eu llygaid hwynt, a thriftwch ni bydd mwyach. Dat. 21, 4. Ni fydd yno un fynwes yn ocheneidïo, nac un llygad yn wylo, na neb o'r preswylwyr i'w gweled mewn fachliain na gwisgoedd galar. Canys cyfludd a galar a ffy ymmaith. Ef. 35, 10.—Pe na byddai dedwyddwch y nef yn cynnwys dim yn rhagor na hollol rydd-did oddiwrth yr amrywiol bethau a enwyd a'r cyffelyb, y mae yn ddi ddadl y byddai gan y rhai fu yn cael eu curo yn nhrigfa dreigiau lawer o achos i foliannu pan gaffont eu dwyn i'r breswylfa lonydd. Ond fe fydd yno hefyd,

II. *Helaeth fwynad o bob daioni.* Yr Oen, yr hwn fydd ynghanol yr orfedd-faingc, a'u bugeilia hwynt, ac a'u harwain hwynt at ffynnhonnau bywiol o ddyfroedd. Dat. 7, 17. A phan gaffont yfed o'r ffynnhonnau melus fydd yn tarddu ar fryniau 'r gogoniant, hwy gant eu llawn-ddigoni, fel na byddant yn profi un dymuniad am ragor. Psal. 17, 11. Yr ydym wedi cael amlygiadau mewn perthynas i hyn gyda golwg yn neillduol ar eu cyfoeth, eu anrhydedd, a'u llawenydd.—Fe ymddengys dedwyddwch y gwaredigion wrth ystyried,

1. *Y cyfoetha fyddant yn feddiannu.* Er eu bod yn bresennol yn gystuddiedig ac yn dldion, cyfoethog ydynt. Dat. 2, 9. cyfoethogion mewn fydd, ac etifeddion y deyrnas yr hon addawodd Duw i'r rhai a'i carant ef. Jag. 2, 5. Ond y mae eu hetifeddiaeth ynghadw yn y nesoedd iddynt. 1 Pet. 1, 4. Pan ddelont yno hwy gant feddiannu y tryfor yn y nef ag oedd ein Harglwydd yn sôn am dano wrth y gwr ieuangc goludog. Mat. 19, 21. y pyrfa'u y rhai ni heneiddiant, y tryfor yn y nesoedd, yr hwn ni dderfydd. Luc 12, 33. Dymma 'r tryfor y mae yr awdwr at yr hebreaid yn ei alw yn Olud gwell yn y nesoedd, ac un parhaus. Heb. 10, 34. Ond nid oes un creadur a ddichon ddywedyd pa mor gyfoethog a fydd plant Duw yn y nesoedd. O herwydd yr hwn fydd yn gorchfygu a etifedda bob peth: ac y mae yr hwn fydd yn ffynnon pob daioni wedi addaw bod iddo ef yn Dduw. Dat. 21, 7. Ac efe a gyflawnna eu holl raid yn ol ei olud ef mewn gogoniant Ynghrist Jesu. Phil. 4, 19. Y mae yn wir fod gan y duwiol hawl i'r etifeddiaeth, tra yn y byd presennol: ond ym myd yr ysprydoedd y mae i'w mwynhau yn gyflawn, fel etifedd wedi dyfod i'w gyflawn oed.

2. *Yr anrhydedd fydd yn cael ei ofod arnynt.* Y mae Tywysog brenhinoedd y ddaiar wedi eu gwneuthur yn frenhinoedd ac yn offeiriaid i Dduw a'i Dad ef. Dat. 1, 5, 6. Ac y maent hwythau yn ceisio gogoniant ac anrhydedd, ac anllygredigaeth. Rhuf. 2, 7. Ac ni chant ddim ceisio yn ofer: canys yr hwn nid yw yn derbyn wyneb a rydd iddynt ogoniant, ac anrhydedd a thangnefedd, adn. 9, 10. Pan fyddont profedig, hwy gant

dderbyn coron y bywyd. Jag. 1, 12. a honno nid yn goron lygredig, ond yn un anlygredig. 1 Cor. 9, 25. Fel hyn y maent i gael iechydwrïaeth gyda gogoniant tragwyddol. 2 Tim. 2, 10. Ac ni allwn ymma ddal sylw ym mhellach mai un o addewidion y Tyft ffyddlon i'r hwn fydd yn gorchfygu ac yn cadw ei weithredoedd hyd y diwedd, yw, Mi a roddaf iddo awdurdod ar y cenhedloedd. Dat. 2, 26. Ac yn nammeg y talentau fe ddywedir y bydd i'r hwn a fu yn ffyddlon ar ychydig gael ei ofod ar lawer. Mat. 25, 21, 23. Gwel hefyd, Pen. 24, 47. Pa un a ydyw y cyfryw ymadroddion yn dal allan y bydd y gwaredigion, nid yn unig yn meddiannu hollol lywodraeth ar eu hysprydoedd eu hunain, ac wedi cael cyflawn suddugoliaeth ar ddiabol, byd, a phechod, ond hefyd yn cael eu gosod, fel swyddogion dan yr Arglwydd Jesu, i fod mewn awdurdod yn rhyw ardal neu ardaloedd o ehang greadigaeth Duw, ni byddai ond rhyfgy i ni i geisio penderfynu. Y mae yn ddigon i ni wybod fod Jesu wedi ei ofod yn dywysog iechydwrïaeth i'r diben i ddwyn meibion lawer i ogoniant. Heb. 2, 10. ac wedi dywedyd, Os gwafanaetha neb fi, y Tad a'i hanrhydedda ef. Joan 12, 26. Y mae yn sicr y byddi Duw beri gwybod golud ei ogoniant ar leftri trugaredd. Rhuf. 9, 23. Canys y rhai a gyf-iawnhaodd efe y rhai hynny hefyd a ogoneddodd efe. Pen. 8, 30. Ac y mae eu cystuddiau yn gweithredu iddynt dragwyddol bwys gogoniant. 2 Cor. 4, 17.

3. *Y llawenydd fyddant yn fwynhau.* Cant eu gosod ger bron gogoniant Duw yn ddi-feius mewn gorfoledd. Jud. 24. Cant fyned i mewn i lawenydd eu Harglwydd. Mat. 25, 21, 23. a mwynhau digonolrwydd llawenydd ger ei fron, a digrifwch ar ei ddeheu-law yn dragwydd. Psal. 16, 11. Oblegid hynny, ni bydd yno neb yn hiraethu am ragor; na neb ym dymuno newid sefyllfa. Ac wrth sylwi ar yr ysgrythyrau ni welwn mai nid di-fail fydd eu llawenydd: canys, 1. *Hwy fyddant yn y lle mwyaf ardderchog a dymunol.* Gan fod eu cyrph, ie, a'u hysprydoedd, yn bethau sylweddol, ac nid yn holl bresennol, y mae yn amhosibl iddynt beidio bod mewn rhyw le neilltuol. Ac yr ydym yn cael i Grif ddywedyd wrth ei ddisgyblion, Yr ydwyf fi yn myned i barottoi lle i chwi. Joan 14, 2. ac iddo weddio fel hyn, Y Tad, y rhai a roddai i mi, yr wyf yn ewyllysio, *lle yr wyf fi*, fod o honynt hwythau hefyd gyda myf. Pen. 17, 24. Heblaw hynny, yr ydym yn darllen iddo gael ei *ddwyn i fynu* i'r nef. Luc 24, 51. a bod yn rhaid i'r nef ei dderbyn. Act. 3, 21. Pe buasai y nef ym mhob man, ni buasai un angenrheidrwydd iddo esgyn. A chan mai gyda Christ y bydd ei bobl ar ol eu hymddattodiad. Phil. 1, 23. *hwy fyddant yn y drydedd nef*, yr hon o ran ei hardderchawgrwydd a elwir nef y nefoedd. Psal. 148, 4. lle preswylfod Duw: 1 Bren. 8, 30. annedd ei sancteiddrwydd a'i ogoniant. Es. 63, 15. ie, ei orsedd-faingc. Pen. 66,

1. Mat. 5, 34. Ond er mor odidog yw y drigfan, nid y lle yn unig fydd yn ddigonol i wneuthur y trigolion yn ddedwydd: am hynny ni gawddal sylw, 2. *Hwy gant fod gyd a'r fath gyfeillion ag na fydd yn boffibl iddyn fflno ar eu cymdeithas.* Y maent wedi eu dwyn yn barod, o ran perthynas, at fyrddiwn o angylion, i gymmanfa a chynnulleidfa y rhai cyntaf, anedig, at Dduw, barawr pawb, ac at Jesu cyfryngwr y Testament newydd. Heb. 12, 22, 24. Ond pan ddelont adre, hwy gant eistedd gyd ag Abraham, ac Isaac, a Jacob yn nheyrnas nefoedd. Mat. 8, 11. Bydd yn gyfarus i fod ym mhlith y llu di-rifedi o batriarchaid, prophwydi, apostolion, efangylwyr, ac eraill wedi eu perffeithio. Ac y mae yn debygol y byddant yn adnabod y rhai oeddynt yn gydnabyddus a hwynt tra ar y ddaiar, ac eraill o boffibl y rhai na welfant erioed yn y cnawd. Bydd y Thessalonïaid yn goron gogoniant Paul yn nyfodiad ein Harglwydd Jesu Grif. 1 Theff. 2, 19. Oblegid hynny y mae gennym le i feddwl y bydd yr apostol yn eu hadnabod. Ac fel yr oedd Petr yn adnabod Moses ac Elias ar y mynydd, er na welfai mo hon ynterioed o'r blaen, y mae yn debygol na bydd y rhai fydd yn eistedd gyd a'r patriarchaid ddim heb eu hadnabod, mwy nag oedd Abraham heb adnabod Lazarus pan gafodd ei ddwyn i'w fynwes. Ond yr hyn a amlygir helaetha i ni ar y pen hwn yw, y cant fod gyda Chrif. Ac os myfi a af, ac a barottoaf le i chwi, mi a ddewaf drachefn, ac a'ch cymmeraf chwi attaf fy hun, fel lle yr wyf fi y byddoch chwithaf hefyd. Joan 14, 3. Gwel hefyd, Pen. 12, 26. Luc 23, 43. 1 Theff. 4, 17. Ac yno hwy gant weled y gogoniant a roddodd y Tad iddo. Joan 17, 24. yn eistedd ar orfedd-faingc ei Dad. Dat. 3, 21. a myrddiynan o fyrddiynan, a miloedd o filoedd o angylion, ynghyd a'r rhai a brynwyd o bob llwyth, a iaith a phobl, a chenedl, yn dywedyd, Teilwng yw yr Oen. Pen. 5, 9, 12. Os oedd Petr ar y mynydd yn dywedyd, Da i ni fod ymma, nid rhyfedd fod Paul yn chwennych ymdattod a bod gyda Chrif. Phil. 1, 23. Canys pan ddatguddir gogoniant Jesu fe fydd eu bobl yn llawen ac yn gorfoleddu. 1 Pet. 4, 13. 3. *Hwy fyddant yn feddiannol ar gyrph ac ysprydoedd yn hollol wrth eu bodd.* Pan ymddangoso efe hwy gant fod yn gyfelyb iddo. 1 Joan 3, 2. Bydd eu gyrph yn anllygredig, yn ogoneddus, yn nerthol, ac yn ysprydol. 1 Cor. 15, 42, 43. yn unfurf a chorph gogoneddus yr Arglwydd Jesu. Phil. 1, 23. Bydd eu hyspyrdoedd hefyd wedi eu perffeithio. Heb. 12, 23. heb arnynt na brycheuyn na chrychni na dim o'r cyfryw, ond yn sanctaidd ac yn ddi-feius. Eph. 5, 27. *Gweled y maent yr awr hon, trwy ddrych mewn dammeg: ond yno wyneb yn wyneb.* 1 Cor. 13, 12. Ni byddant ddim yn holl-wybodol: am hynny gall anwybodaeth fod yn y nef, er na bydd yno un cyfeiliornad. Ond ni byddant ddim yn anwybodus o un peth angenrheidiol na chymmwyys iddynt gael eu gwybod. A phwy all feddwl na bydd eu gwybodaeth yn parhaus gyn-

nhyddu? Y mae angylion yn dysod i wybod rhagor nag a wyddent un-
 waith. Eph. 3, 10. 1 Pet. 1, 12. ac fe ddichon chwanegiad gael ei
 wneuthur at yr hyn sydd yn derfynol. Wrth fyfyrion ar berffeithrwydd
 a gweithredoedd y Duw-dod hwy allant ganfod yr hyn na wyddent mo
 hono o'r blaen; ac fe ddichon datguddiedigaethau newydd gael eu
 gwneuthur iddynt drachefn a thrachefn. Bydd eu *beuyllys* yr un ag
ewyllys yr Arglwydd, heb un gwrthwynebiad at yr hyn sydd dda, nac
 un toeddi at yr hyn sy'n ddrwg. Mat. 6, 10. Bydd eu holl *serchiadau* yn
 gweithredu yn rheolaidd. Wrth gael adnabod Duw a gweled ei gariad
 w ag attynt, ni bydd ddim yn bosibl iddynt beidio ei *garu* a'u holl galon.
 A chan fod y gwr a fuasai yn oludog, er ei ofid, yn cofio y modd y bu-
 asai yn y byd hwn, Luc. 16, 25. y mae yn naturiol i feddwl y bydd y
 gwaredigion yn *cofio*, gyda hyfrydwch meddwl am y modd y bu arnynt tra
 ar y ddaiar; y modd y darfu iddynt gael eu gwaredu, y fuddngoliaeth a
 gawsant ar elynion, eu hiraeth am sancteiddrwydd, &c. 4. *Bydd eu*
gwastib yn hyfrydwch gwaftadell iddynt. Ei weision ef a'u gwafanaethant
 ef. Dat. 22, 3. Nid yw amrywiol rannau gwafanaeth y nef ddim wedi
 eu hamlygu i ni. Ond ni wyddom na bydd dim rhaid iddynt ryfela a
 gelymion, na bod ar eu gwiliadwriaeth yn eu herbyn: marweiddio gweith-
 redoedd y corph, na galaru oblegid llygredd, nac edifarhau am drosedd
 na chyfaddef pechod, na gweddio am faddeuant. Ond hwy fyddant
 yn caru yr Arglwydd, yn myfyrion ar ei weithredoedd a'i berffeithrwydd,
 yn ei ryfeddu yn ei holl ymddugiadau, ac yn diolch iddo am ei holl dda-
 ion. 5. *Hwy gant weled Duw.* Mat. 5, 8. Ni chafodd Moses gynt
 ond gweled ei du cefn. Ex. 33, 23. ond yn y nef fe geir gweled ei wy-
 neb. Dat. 22, 4. Psal. 17, 15. nid a llygaid y corph, 1 Tim. 1, 17. ond
 a llygaid y meddwl. Ni byddant ddim yn hollot amgyffred yr hwn sydd
 yn anfeidrrol. Ond byddant yn gwybod cymmaint am dano, ag a fyddo
 yn eu gwneuthur yn berffaith ddedwydd. Cant *weled* yr hyn y maent
 yn bresennol yn ei *gred* am Dduw. Cant weled yn eglur ogoniant ei
 briodoliaethau, ei ddoethineb, ei allu, ei burdeb, ei gyfiawnder, a'i dda-
 ion yngweithredoedd creadigaeth, rhagluniaeth a gras. Bydd yr hyn
 sydd yn bresennol yn dywyll yn cael ei wneuthur yn oleu iddynt. Ac i
 goroni'r cyfan hwy gant weled hyd a lled, dyfnder ac uchder ei an-
 rhaethol gariad tu ag attynt. 6. *Hwy gant fwynddau Duw mewn modd*
digysfwrng. Pwy sydd gennyf si yn y nefocdd ond tydi?—nerth fy ngha-
 lon a'm rhan yw Duw yn dragywydd. Psal. 73, 25, 26. Ni bydd un
 llen rhyngddynt a'r fynwes yn yr hon y cafodd meddyliau o heddi eu
 llettu tu ag attynt yn moreu-ddydd dragywyddoldeb. Ymma cant
 weled a phrofi y dwysol briodoliaethau yn nerthol weithredu i'r diben

i'w gwrneuthur yn gyflawn ddedwydd. Bydd ffynnon y dyfroedd byw yn tywallt ei grifalaidd ffrydiau yn ddi-orphwys i'w mhynwefau. Ac fe fydd ganddynt deimlad bywiol o'r hyn fyddant yn ei adnabod yngoleuni gogoniant. A hwy fyddant yn adnabod, yn y modd mwy cyfurus, pa beth yw fod Tad, Mab, ac Yspryd yn Dduw iddynt. Ni allwn sylwi unwaith etto.

III. *Y bydd eu dedwyddwch o barhad di-ddiwedd.* Er cymmaint fydd dedwyddwch y seintiau gwaredigol, fe wnai meddwl y byddai iddo ddar-fod, lanw eu calonnau a phrudd-der ynghaniol y nefoedd. Ond nid oes un achos i ofni y bydd i'w haul fachludo byth. Canys ar ddeheulaw Duw y mae dedwyddwch yn dragywydd. Pſal. 16, 11. Bydd y goron a'r etifeddiaeth yn anllygredig. 1 Cor. 9, 25; 1 Pet. 1, 4. Y mae yr adeilad yr hon nid yw o waith llaw yn dŷ tragywyddol yn y nefoedd; 2 Cor. 5, 1. Yno fe fydd tragywyddol bwys gogoniant yn gorphwys arnynt. Pen. 4, 17. Canys y pethau ni welir fydd dragywyddol. adn. 18. Y mae yn wir i angylion gollu dedwyddwch y nefoedd, a bod creaduriaid yn ei natur yn gyfnewidiol, ond rhaid i ddedwyddwch y gwaredigion fod o dragywyddol barhad. 1. Y maent wedi eu caru a chariad tragywyddol. Jer. 31, 3. 2. Y maent wedi eu horddeinio i fywyd tragywyddol. Act. 13, 48. Y mae y di-gelwyddog Dduw, cyn dechreu 'r byd wedi addaw bywyd tragywyddol iddynt. Tit. 1, 2. 3. Y mae Crist yn awdwr iechydwrïaeth dragywyddol. Heb. 5, 9. wedi dwyn cyflawnder tragywyddol. Dan. 9, 24. wedi cael iddynt dragywyddol ryddhad. Heb. 9, 12. ac wedi eu perffeithio yn dragywydd. Pen. 10, 14. 4. Y maent wedi eu galw i dragywyddol ogoniant. 1 Pet. 5, 10. 5. Y mae diddanwch tragywyddol wedi ei roddi iddynt. 2 Thess. 2, 16. am hynny fe drefnir iddynt fynediad i mewn i dragywyddol deyrnas eu Harglwydd. 6. Y mae y Duw tragywyddol yn rhan iddynt. Pſal. 73, 26. Ni gawn ddyfod bellach i ymofyn,

III. *Pa bryd y mae plant Duw yn cael eu rhyngau y nefol ddedwyddwch.* Nid ydynt ddim yn cael eu cyflawn ogoneddu ar unwaith ond: 1. *Y mae eu bysrydoedd yn cael eu gogoneddu pan fyddont yn ymadael a'u corph.* Y mae yr ysgrythyrau yn helaeth ddangos fod eu heneidiau yn cael eu dwyn i ogoniant, ac nid yn eysgu gyd a'r corph byd yr adgyfodiad. Y mae yr enaid yn fyw pan fyddo y corph wedi ei ladd. Mat. 10, 28. A phan fyddo y pridd yn dychwelyd i'r pridd fel y bu, y mae yr yspryd yn dychwelyd at Dduw yr hwn a'i rhoes ef. Eccl. 12, 7. Ac felly pan fyddo y duwiol oddi cartref o'r corph y mae yn cartrefu gyd a'r Arglwydd. 2 Cor. 5, 8. canys pa un ai gwiliad ai cyfgu a wnele y mae yn byw gyd ag ef. 1 Thess. 5, 10. Pan fu Lazarus farw fe gafodd ei ddwyn gan angylion i synwca

Abraham. Luc 16, 22. Ac fe ddywedodd Crist wrth y lleidr edifeirdd, Heddyw y byddi gyd a mi ym mharadwys. Luc 23, 43. A Stephan wrth farw a ddywedodd, Arglwydd Jêsu derbyn fy Yspryd. Act. 7, 59. Paul hefyd a chwennychai ei ddartod i gael bod gyd a Christ. Phil. 1, 23. Pe buasai ei Yspryd i gyfgu hyd yr adgyfodiad, ni buasai marwbl oeth ddim yn ei ddwyn atto yn gynt. Ond yr oedd yr apostol yn gwybod fod ysprydoedd y cyfiawn wedi eu perffeithio. Heb. 12, 23. Ond y maent yn disgwil adgyfodiad y corph, yn ganlynol y maent heb eu cyfiawn ogoneddu. Am hynny ni allwn ddal sylw, 2. *Mai o ddwydd y farw allan y bydd corph ac enaid yn cyd-furynbau cyfiawn ddedwyddwch.* Hyd hynny bydd angeu yn ymddangos fel gelyn buddugoliaethus. Ond ym hwy gant gorph yr un ffurf a chorph gogoneddus yr Arglwydd Jêsu. Phil. 3, 21. Ac felly hwy gant y cyfur o weled angen wedi ei hollol orchfygu. 1 Cor. 15, 26. Pryd hynny y rhoddid iddynt goron cyfiawnder. 2 Tim. 4, 8. 1 Pet. 5, 4. Cant eu cyhoeddus arddel ger bron nef a dair. Ni all neb ddywedyd pa chwanegiad fydd yn cael ei wneithur a ddedwyddwch yr enaid, pan fyddo yn cael ei ail-uno a'r corph. Ac foddienon fod Duw yn oedi y cyfiawn amlygiad o'i ogoniont hyd yr anferhwnhw. Unwaith etto, ni gawn ymdrech i ddangos, *IV. Y bydd yn y nesoedd wahanol raddau o ogoniant.* Nid ydym ddim i seiddwl na fydd pawb yn hollol rydd oddiwrth bob peth annynionol: nac y bydd neb yn amddisad o'r dedwyddwch y mae yr ysgrythyrau yn fonn am dano. Bydd yr holl drigolion yn meddiannu bywyd tragywyddol. Ac fe fydd pawb yn gyd-radd o ran eu perthynas a Duw, a'r mwynhad o'i heddwch. Ac ni bydd dim gwagder yn un o lestri trugaredd. Bydd pawb yn cael ei ddigoni. Psal. 16, 11. Nid ydym ddim yn meddwl chwaith y bydd neb yn cael eu gogoneddu ar gyfrif eu teilyngdod a'u haeddiant eu hunain. Dawn Duw yw bywyd tragywyddol i bawb. Rhuf. 6, 23. Ond fel nad yw rhoddion rhagluniaethol na grasol Duw ddim yn cael eu cyfrannu mor helaeth i bawb a'u gilydd yn y byd presennol, felly y mae amrywiol ysgrythyrau yn amlygu y bydd rhai o drigolion y nef yn rhagori ar eraill mewn gogoniant. Bydd y doethion yn disgleirio fel y *surfasen*; ond bydd y rhai a droant lawer i gyfiawnder fel y *ser*, byth yn dragywydd. Dan. 12, 3. Y mae *teyrnas nesoedd* yn eiddo y tlawd yn yr yspryd: ac fe ga'r pur o galon weled Duw. Ond *mawr iawon fydd gwobr* y rhai a erlidir o achos Crist. Mat. 5, 3, 8, 11, 12. Ac y mae gwobr prophwyd a gwobr un cyfiawn yn cael eu gwahaniaethu. Pen. 10, 40. Bydd i'r hwn a ennillodd ddeg punt wrth farchnatta a phunt ei Arglwydd gael ei ofod ar ddeg dinas: a'r hwn a ennillodd bum punt a ga ei ofod ar bum dinas. Luc 19, 16, 19. Felly pob un a dderbyn ei wobwr ei hun yn ei

ei lasur ei hun. 1 Cor. 3, 8. Os gwaith neb a erys, yr hwn a oruwch ad-
 eiladodd efe, efe a dderbyn wobr. Os gwaith neb a losgir, efe a gaiff
 golled; eithr efe ei hun a fydd cadwedig, etto felly megis trwy dân. adn.
 14, 15. Ac efe dderbyn pob un y pethau a wnaethpwyd yn y corph, yn
 ol yr hyn a wnaeth. 2 Cor. 5, 10. A'r hyn a hauo dyn, hynny hefyd a
 fed efe. Gal. 6, 7. Yr hwn fydd yn hau yn brin, a *fed hefyd yn brin*; a'r
 hwn fydd yn hau yn helaeth a *fed hefyd yn helaeth*. 2 Cor. 9, 6. Pa fodd
 y gallai cystuddiau weithredu i neb dragywyddol bwys gogoniant pe
 byddai yr un graddau i baw? Nid rhyfedd, gan hynny, fod yr apostol
 yn annog y Corinthiaid i fod yn sier, a di-ymmod, a helaethlon yngwaith
 yr Arglwydd yn wastadol, a hwy yn gwybod nad oedd eu llafur ddim yn
 ofer yn yr Arglwydd. 1 Cor. 15, 58.—Wrth sylwi ar yr ysgrythyrau
 uchod a'r cyffelyb, fe ymddengys mai nid yr etifeddiaeth nefol oedd yng-
 olwg ein Hiachawdwr wrth ddywedyd. Mat. 20, 9, 10. Fod pob un o'r
 gweithwyr yn derbyn yr un faint o gyflog: ond y mae yno yn gofod allan
 y byddai i'r cenhedloedd gael eu gwneuthur yn gyfrannogion o fendithion
 yr efengyl, yr un modd a'r Juddewon. Ni welwn yn llyfr yr Aclau fod
 yr Juddewon yn anfoddloni yn ddirfawr oblegid hyn: ond nid oes neb yn
 meddwl y bydd cynfigen a grwgnachrwydd yn neb o breswylwyr y
 drydedd nef.

Gan fod y fath ogoniant i'w fwynhau mewn byd arall ni welwn, 1. *Mor
 aweribfawr yw yr efengyl.* Yn y dadguddiad dwyfol y mae geiriau y by-
 wyd tragywyddol: ie, yma y mae bywyd ac anfarwoldeb yn cael ei ddwyn
 i'r golenni. 2. *Mor ysfyd yw y rhai a ddibrisiant y fath ddyddwedd*, trwy
 esgeuluso ymofyn am hawl iddo, a bo'dlioni i fyw heb un cymmwylder i
 gael ei fwynhau. 3. *Yr angenrheidrwydd o bunan ymboliad.* A oes gennym
 hawl i ogoniant y nef? Os oes, yr ydym yn gyfiawn. Mat. 25, 46. yn cael
 ein parottoi i ogoniant. Rhuf. 9, 23. wedi ein geni drachefn. Joan 3, 3.
 yn caru Duw. Jag. 1, 12. yn hau i'r Ysryd. Gal. 6, 8. a thrwy barhau yn
 gwneuthur daioni, yn ceisio gogoniant, anrhydedd ac an-llygredigaeth.
 Rhuf. 2, 7. 4. *Y dyledfwyddau fydd yn orphwysedig ar blant Duw.* Hwyl
 ddylent fod yn ddiolchgar am gael hawl i'r fath etifeddiaeth, ac am gael
 eu gwneuthur yn gymmwys i gael mwynhad o honi. Rhuf. 9, 23. Col.
 1, 12. Y mae yn gorphwys arnynt i rodio yn deilwng i Dduw yr hwn
 a'u galwodd i'w deyrnas a'i ogoniant. 1 Theff. 2, 12. gan fod a'u hym-
 arweddiad y'n y nefoedd. Phil. 3, 20. a llawenhau dan obaith gogoniant
 Duw. Rhuf. 5, 2. 5. *Yr hyn fydd o anfeidrol bwys i bawb*, sef ceisio yn
 gyntaf deyrnas Dduw a'i gyfiawnder. Mat. 6, 33. ac ymdrech i fyned i
 mewn trwy'r porth cyfyng. Luc 13, 24.

CYNNWYRIAD.

PNEUMATOLOGIA:

OLWG AR WAITH YR

YSPRYD GLAN.

CYNNWYSIAD.

**I. IECHYDWRIAETH YN CALL EI CHYMMWYSO TRWY
YR YSPRYD GLAN.**

II. GOLWG AR WAITH YR YSPRYD GLAN.

1. YN CYFFREDINOL.

2. YN NEILLDUOL AR ETIFEDDION IECHYD-
WRIAETH.

I. ADGENHEDLU.

II. SANCTEIDDIO. Yn gyffredinol—yn neillduol
fel y mae yn,

1. GOLEUO.

2. GWEITHIO EDIFEIRWCH.

3. FFYDD.

4. HUNAN-GYFLWYNIAD.

5. NERTH YN OL Y DYDD.

6. CYNNYDD MEWN GRAS.

7. YSPRYD MABAIDD.

8. HIRAETH AM Y NEFOEDD.

III. DIDDANU.

**III. BETH YW YR YSPRYD GLAN I BLANT DUW YN
Y PETHAU HYN.**

1. RHODD DUW.

2. PRESWYLYDD.

3. SEL.

4. ERNES YR ETIFEDDIAETH.

PNEUMATOLOGIA:

OLWG AR WAITH YR

YSPRYD GLAN.

I. IECHYDWRIAETH YN CAEL EI CHYM- MWYSO TRWY YR YSPRYD GLAN.

Y MAE yn wirionedd galarus fod holl ddynol-ryw wedi pechu, a myned yn ol am ogoniant Duw. Rhuf. 3, 23. Ac y mae yn ddi-ddadl fod yr Arglwydd yn casau holl weithredwr anwiredd; Pŵl. 5, 5, a bod ei gyfraith sanctaidd yn cyhoeddi melltith uwch ben pob un, ag fydd yn fyrr o hollol gyd-ymffurfiaid a'i huniawn ofyniadau. Gal. 3, 10. Os cafodd y pethau hyn eu hargraphu ar ein cydwybodaau, ni's gallwn lai na llawenhan a diolch am fod yr Arglwydd wedi gweled bod yn dda i anlyga ei hun yn Dduw trugarog a grassawn. Ex. 34, 6. Ac y mae yn gyfurus i droseddwy'r enog fod y tragywyddol CARIAD, er cyn yr oed-odd wedi bwrwadu gogoneddu ei ras ynghadwedigaeth pechaduriaid, Eph. 1, 4, 6. Ac er mwyn dwyn i ben yr hyn a arfathasai, wedi anfon ei unig-anedig Ffi i'r byd, fel y byddai a'r rhai oedd yn haeddu marw, gael byw trwyddo ef. 1 Ioan. 4, 9. Ac yn neillduol, bod y Cyfryngwr trwy ei usudd-dod a'i ddi-oddefadau, wedi agoryd ffordd i bechaduriaid, dodion i gael eu cymmodi a Duw. 2 Cor. 5, 18, 21, eu cyfoethogi a ben-dichion anrhaethol ogoneddus, 2 Cor. 8, 9. ac yn y diwedd i gael teyrnasu mewn bywyd. Rhuf. 5, 17.

Wedi'r cyfan y mae yn ddi-amheul y bydd llawer ar law affwy'r Barnwr yn y dydd diweddf. Mat. 25, 33. ac y bydd iddyni gael eu gura ymraith i'r tan tragywyddol, yr hwn a barottowyd i ddiadfol ac i'w angylion. adn. 41. Beth gan hynny a ddywedwn ni wrth y pethau hyn? A oes rhyw beth heb law bod Duw yn drugarog, bod Jeshu wedi

usfuddhau a ddioddef dros bechaduriaid, a bod yr efengyl yn gwneuthur y pethau hyn yn adnabyddus, yn angenrheidiol i'r diben i wneuthur enaid yn dragywyddol ddedwydd i Oes. 1. Y mae yn angenrheidiol i barot-toiadau anfeidrol ddaioni i gael eu *gymmwys* at bechadur. A chan fod y bendithion hyn wedi eu tryfori yn yr Arglwydd Jesu Grift, y mae, 2. *Undeb a Mab Duw* yn angenrheidiol, cyn y gallo fod gan neb hawl iddynt. A chan fod dyn wrth natur heb Grift, y mae yn rhaid iddo, 3. Gael ei *alw* i undeb a chymmundeb ag ef. A chan nad yw galwad yr efengyl ddim yn ddigonol, y mae, 4. *Gweithredol* yn *yspryd Glan* yn angenrheidiol i'r diben i wneuthur yr alwad yn effeithiol. Gan fod pob un o'r pethau hyn o neillduol bwys fe dal i ni ystyried, gyda mesur o fanyldra, yr hyn a ddywedir yn yr ysgrhythrau mewn perthynas iddynt.

I. *Y mae yn angenrheidiol i'r Iechydwrïaeth fydd yn Jesu Grift i gael ei chymmwys* at bechadur. Y mae yn angenrheidiol i enaid i gael gweithredol fwynhad o'r bendithion gogoneddus fydd yn dylis oddiwrth Gyfryngod yr Arglwydd Jesu. Nid oedd dwfr neillduaeth ddim yn glanhau yr aflan heb gael ei daenellu arno. Num. 19, 19. Ac nid oedd y gwahanglwyf ddim yn cael ei lanhau heb i waed yr aderyn a laddefid oddi ar y dwfr rhededog gael ei danellu arno seith-waith. Lev. 14, 6, 7. Ac er i oen y pasg gael ei ladd, nid oedd y cyntaf anedig ddim yn ddiogel heb i'r gwaed gael ei roddi ar gapan y drws, ac ar y ddan yfflys boft. Ex. 12, 6, 7, 13. Yn yr un modd fe fydd yr enaid yn noeth oni bydd iddo gael ei wisgo a gwisgoedd iechydwrïaeth, ac a mantell cyfiawnder. Ef. 61, 10. Ac er fod Grift yn fara'r bywyd. Joan 6, 48. nid oes gan neb fywyd heb ymborthi arno. adn. 53. Ac er fod dail pren y bywyd yn iachau y cenhedloedd. Dat. 22, 2. pa beth fydd yr enaid archolledig well oddi eithr iddo gael ei weithredol iachau trwy gleisiau yr hwn a ddioddefodd golp-edig aeth heddwch trofoddwyr. Ef. 53, 5. Fwag at weled ym mhellach yr angenrheidrwydd o gymmwysiad o'r iechydwrïaeth ni allwn sylwi ar y pethau canlynol. 1. *Arfaeth Duw*. Y mae yr Arglwydd wedi rhaglunio y rhai a rag-wybu, i fod yn un ffurf a delw ei Fab. Rhuf. 8, 29. wedi eu rhaglunio i fabwysiad. Eph. 1, 5. wedi eu hethol i iechydwriaeth. 2. *Thess. 2, 13*. fel y byddent yn sanctaidd ac yn ddi-seius ger ei fron ef mewn cariad. Eph. 1, 4. Ond heb gymmwysiad o'r iechydwriaeth ni byddai dim lle i ddywedyd y bydd i holl gyngor Duw sefyll; nae y bydd i'w holl ewylllys gael ei wneuthur. Ef. 46, 10. 2. *Priodoliatbau yr Arglwydd*. Ni allwn ystyried yn neillduol ei drugaredd, ei gyfiawnder, ei ddoethineb, a'i wirionedd. Y mae Duw yn ewylllys dangos rhagorol o'i *car*, mewn oesoedd i ddyfod, trwy ei gymmwysafgarwch i bechaduriaid ynghrist Jesu. Eph. 2, 7. Gwel hefyd, Pen. 1, 6, 12. Ond heb

I'r euog gael gweithredol faddeuant, heb i gaeth-weision Satan a phechod
 gael eu dwyn i rydd-did, heb i'r aflan gael ei lanhau, ac heb i'r rhai oedd
 ar y ffordd lydan gael eu rhagflaenu, a'u dwyn i fwynhad o ogoniant tra-
 gywyddol, digofaint, ac nid trugaredd fydd yn cael ei ddangos tu ag at-
 tynt. Heb law hynny, y mae yr Arglwydd wedi rhoddi anwiredd ei
 bobli gyd ar ei anwyl Fab. Ef. 53, 6. ac wedi mynnu ei ddryllio, a'i
 glwyfo. adn. 10. Am hynny y mae y cyfiawn wedi dioddef dros yr ang-
 hyfiawn. 1 Pet. 3, 18. Ac y mae cospedigaeth heddwch ei eiddo wedi ei
 roddi arno ef. Ef. 53, 5. Efe a gafodd ei wneuthur yn felldith fel y
 byddai i droseddwy'r gael eu llwyr brynu oddiwrth felldith y ddeddf. Gal.
 3, 13. Efe a'i rhoddodd ei hun dros bechaduriaid i'r diben i'w prynu
 oddiwrth bob anwiredd. Tit. 2, 14. ac a fu farw drostynt, fel y caent fyw
 gyd ag ef. 1 Theff. 5, 10. Ond heb gymmwysiad o'r iechydwriaeth at
 eneidiau, ni chai ddim gweled o lafur ei enaid na'i ddi-wallu. Ef. 53, 10.
 Ond y mae Duw, trwy hyn am ddangos ei gyfiawnder. Rhuf. 3, 26. Pa
 fodd y gallai hyn fod pe byddai y rhai y bu farw drostynt, yn dragy-
 wyddol amddifaid o ffrwythau ei ddioddefiadau? Ym mhellach, y mae yr
 hwn ag oedd yn ddisgleirdeb gogoniant y Tad, ac yn wir lun ei berfon,
 wedi ei ddanfon i geisio ac i gadw yr hyn a gollafid. Heb. 1, 3. Luc 19,
 10. Ac y mae Arglwydd y bywyd wedi rhoddi ei einioes yn bridwerth
 dros lawer. Mat. 20, 28. Ac yn y pethau hyn y mae mawr amryw
 ddoethineb Duw yn cael ei wneuthur yn hydpys i'r tywysogaethau a'r
 awdurdodau yn y nefolion leoedd. 1 Pet. 3, 10. Ond pa fodd y gallai
 hyn fod pe buafai person mor ogoneddus yn cael ei anfon i'r fath sefyllfa,
 ac i ddioddef cymmaint, pe na byddai i'r iechydwriaeth gael ei chym-
 mwyso at eneidiau? Ymddengys hyn hefyd wrth ystyried gwirionedd y
 Duw-dod. Y mae addewidion mawrion wedi cael eu gwneuthur i Jesu
 Grift. Psal. 2, 8. 72, 8. Ef. 49, 6. 53, 10. Ac y mae yr Arglwydd wedi
 addaw bod yn Dduw i bechaduriaid. Jer. 31, 33, 34. Ond heb gym-
 mwysiad o'r iechydwriaeth ni ddichon yr addewidion hyn a'r cyffelyb byth
 fod yn ie, ac yn Amen. 3. *Cyfyngdod yr Arglwydd Jesu.* Y mae Mab
 Duw wedi ymddangos i'r diben i ddattod gweithredoedd y diafol. 1 Joan
 3, 8. Ond heb i eneidiau gael eu gwaredu o feddiant y tywyllwch, ac i
 Satan gael eu fathru dan eu traed, nid yw diben ei ymddangosiad ddim yn
 cael ei ateb. Yr ydym yn cael mai ewyllys y Tad yw na chollai ei Fab
 ddim o'r cwbl a roddodd y Tad iddo ond bod iddo ei adgyfodi yn y dydd
 diweddaf. Joan 6, 39. a chael o honynt fywyd tragywyddol. adn. 40. Pa
 fodd y gallai Crist fod yn ffyddlon, pe-byddai eneidiau yn cael eu gadael
 yn amddifaid o weithredol fwynhad o fywyd tragywyddol? Ac y mae
 Arglwydd y bywyd megis y sylwiasom o'r blaen, wedi marw fel y cai

plant marwolaeth fyw trwyddo ef. Heb law hynny, y mae wedi amlygu mai ei ewyllys yw, i'r rhai a roddodd y Tad iddo gael bod gyd ag ef, fel y gwelont ei ogoniant. Joan 17, 24. Ond heb gymmwysiad o'r iechyd-wriaeth, fe fyddai aberth yr Arglwydd Jesu yn ddifudd, a'i eiriolaeth yn ddi-effaith.

1. Oddi ymma ni welwn, 1. Nad yw ond eitha ynfydrwydd i neb ym-foddloni ar wybodaeth hanefiol o ffordd iechyd-wriaeth. Nid hanes am gyfoeth a foddlonia'r cybydd. Nid clywed am ymborth a ddigona'r newynog. Yn yr un modd, nid gwybod fod pob cyflawnder ynghrist fydd yn ddigon i gyfoethogi enaid tlawd. 2. Yr angenrheidrwydd i holi ein hunain, pa un a ydyw yr iechyd-wriaeth wedi ei chymmwysio attom ai peidio.

II. Rhaid i bechadur gael undeb a Christ i'r diben i gael hawol i'r bendithion fydd yn dyliso oddiwrth ei gyfryngdod. Wrth ymdrin a'r gwirionedd gogoneddus hwn ni allwn ddal sylw fod yr ysgrhythrau yn amlygu,

I. *Fod y rhai fydd yn cael mwynbad o'r iechyd-wriaeth yn cael eu ddwyn i undeb a Mab Duw.* Y mae y disgyblion ynghrist, a Christ ynddynt hwythau. Joan 14, 20. Y maent, nid yn unig, yn dymuno ar eu cael ynddo ef, ond hefyd, yn y cywir hwnnw. 1 Joan 5, 20. Y maent yn aros ynghrist, a Christ ynddynt hwythau. Joan 6, 56. yn trigo ynddo ef, ac ynteu ynddynt hwythau. 1 Joan 3, 24. Y maent wedi eu gwneuthur yn gyfran-hoglon o Grift. Heb. 3, 14. Ie, aelodau ydynt o'i gorph, o'i gnawd, ac o'i efgyrn. Eph. 5, 30. Ac y maent yn cael eu cyffylltu a'r Arglwydd, fel y maent yn un Ysryd. 1 Cor. 6, 17. Am hynny fe ddywedir fod Crist yn byw ynddynt. Gal. 2, 20. Ac y mae yr enw Crist yn cael ei briodoli i'r eglwys. 1 Cor. 12, 12. Nid oes dim i ni feddwl, wrth yr ysgrhythrau hyn a'r cyffelyb, fod undeb hanfodol yn cymmeryd lle rhwng Jesu Grift a phechadur. Ar ol i'r undeb gael ei ddwyn oddi amgylch, fe ellir dywedyd amryw bethau am y naill, ar na ellir mo'u dywedyd gyd ag un priodoldeb am y llall. Cabledd fyddai dywedyd fod Crist yn gwneuthur y drwg yr hwn nid yw yn ei ewyllysio: a gwaeth nac ynfydrwydd fyddai dywedyd fod Cristion yn feddiannol ar y priodoliaethau, neu yn gymmwys i gael yr addoliad a berthyn i'r Cyfryngwr. Ac fe ddylid cofio nad ydym yn bresennol ddim yn son am yr undeb fydd rhwng Crist a'i bobl fel eu Machniydd. Trwy yr undeb hwn yr oedd eu holl bechodau yn cael eu rhoddi arno ef: ac oblegid hynny, y mae, trwy ddwyfol ofodiad, wedi cymmeryd lle cyn eu bod. Ac nid ydym chwaith ddim yn golygu yr undeb a gymmerodd lle rhwng Person Mab Duw a'r natur ddynol ynghyflawnder yr amser. Ond yr ydym yn ystyried yr undeb *bywiol* a Christ, trwy yr hwn y mae pechadur yn cael bywyd tragywyddol.

1. Joan 5, 12. Y mae yr undeb hwn yn llawn o ddirgelwch. Eph. 5, 31, 32. Col. 1, 26, 27. Ni allafem ni wybod dim am dano heb ddwyfol ddatguddiad: ac ni bydd i ni byth ei amgyffred i berffeithrwydd. Y mae rhyw bethau ynddo yn debyg i'r undeb sydd rhwng y Tad ar Mab. Joan 17, 21, 23. Ond ni allwn ddal sylw,

II. *Fod amryw o gyffelybiaethau yn cael eu harfer i'r diben i ofod allan yr undeb rhwng Crist a phechadur.* Y mae y rhai'n yn gwneuthur y pwagt ryw beth yn fwy dealladwy. A chan na ddichon un gyffelybiaeth ddim rhoddi cyflawn ddarluniad o hono, y mae amrywiol yn cael eu harferyd, fel y byddo un yn gosod allan yr hyn y mae y llall yn fyrr o'i amlygu. Ond gyd a'u gilydd, nid ydynt yn rhoddi ond amlygiad amherffaith iawn o hono. 1. Y mae weithiau yn cael ei ofod allan trwy yr undeb sydd rhwng y sylfaen a'r adeiladaeth. 1 Cor. 3, 11. Eph. 2, 20. Y mae yr enaid, trwy ffydd, yn pwyso ar Grist. 1 Pet. 2, 6. ac yn cael ei ddal i fynu ganddo. Mat. 16, 18. 2. Bryd arall, trwy yr undeb sydd rhwng y winwydden a'r canghennau. Joan 15, 5. Y mae tyfiant, harddwch, a ffrwythlondeb y canghennau yn deilliaw oddiwrth y nodd maent yn dderbyn oddiwrth y gwreiddyn. Felly nid yw y cristion ddim ond fel y mae yn derbyn o gyflawnder yr Arglwydd Jesu. 3. Mewn mannau eraill y mae Crist yn cael ei ddarlunio fel ymborth yr enaid. Joan 6, 48, 58. 1 Cor. 10, 3, 4. Trwy wneuthur defnydd o hono y mae bywyd ysprydol yn cael ei gynnal, ar enaid yn cynnyddu mewn nerth a chadernid. 4. Drachefn, i'r diben i ofod allan y derbyniad y mae y naill yn ei wneuthur o'r llall, yr hawl, yn ganlynol, sydd gan y naill yn y llall a'i eiddo, ynghyd a'r cariad sydd rhyngddynt a'u gilydd, y mae yr undeb hwn, mewn amrywiol fannau yn cael ei gydmaru i undeb priodafol. Hof. 2, 19, 20. Ef. 54, 5. Eph. 5, 25, 32. 5. Ni gawn yr Yspryd Glan, ym mhellach, yn ei ofod allan trwy ddarlunio Crist fel pen yr eglwys. Eph. 1, 22. Col. 1, 18. O hono, ef y mae yr holl gorph, trwy'r cymmalu a'r cyffylltiadau, yn derbyn lluniaeth, ac wedi ei gyd-gyffylltu, yn cynnyddu gan gynnydd Duw. Col. 2, 19. Eph. 4, 16. Ond heb ymhelaethu ar y rhai'n ni gawn ddyfod i ystyried,

III. *Y modd y mae yr undeb hwn yn cymmeryd lle.* 1. Y mae yr Arglwydd Jesu yn cael ei ofod allan fel addas a holl-ddigonol iachawdwr i bechadur. Y mae yn wir fod y gyfraith, yn gyffredinol, yn cael ei gosod ger bron y gydwybod, i'r diben i ddangos i ddyn ei bechod a'i drueni. Rhuf. 7, 7. Ond gyda hyn y mae yr efengyl yn cael ei phregethu i bob creadur. Marc 16, 15. Ac ynddi y mae cyflawnder Duw yn cael ei ddatguddio. Rhuf. 1, 17. Y mae ymma amlygiad yn cael ei roddi o ofodiad Mab Duw i fod yn Waredwr i bechaduriaid. 1 Tim. 1, 15. a thyftiolaeth o'i ddigon-

olrwydd i achub hyd yr eitha, bawb fydd trwyddo ef yn dyfod at Dduw. Heb. 7, 25. Ymma fe ofodir allan mai ewyllys Duw yw i bechadur wneuthur derbyniad o hono. Joan 6, 29, 12, 36. Ymma hefyd ni gawn amrywiol wahoddiadau ar bechaduriaid i droi atto. Mat. 11, 28. Dat. 2, 17. yn gyftal ag addewidion o fywyd tragywyddol i bawb a wnant dderbyniad o hono. Joan 6, 37. Act. 10, 43. Dymma ddigon o fail i bechadur fel y cyfryw i wneuthur derbyniad o Jesu Grift. Ond y mae etto yn angenrheidiol, 2. I Grift gymmeryd gafael yn yr enaid. Phil. 3, 9. trwy gyfrannu iddo o'i Ysryd. 1 Joan 3, 24. Ond bydd i hyn gael ei ystyried ym mhellach fel y delom yn y blaen. 3. Y mae yr enaid, trwy gynnorthwyon yr Ysryd a dderbyniodd, yn gwneuthur derbyniad o'r Gwaredwr a amlygir yn yr efengyl. Joan 1, 12. Y mae yn gwisgo Crist. Gal. 3, 27. yn bwyttu cnawd Mab y dyn, ac yn yfed ei waed. Joan 6, 56. Fel hyn y mae Crist yn dyfod i drigo, trwy ffydd, yn y galon. Eph. 3, 17. Ni gawn sylwi unwaith etto,

IV. *Mai oddiwrth undeb a Chrif y mae pechadur yn cael hawl, i bob bendith ag fydd yn tarddu oddiwrth ei gyfryngdod.* Y mae pob peth a berthyn i iechydwrïaeth pechadur, nid yn unig, wedi ei haeddu trwy ufudd-dod a dioddefiadau yr Arglwydd Jesu, ond hefyd wedi ei drysori ynddo. Col. 1, 19. Ond nid oes neb yn cael hawl weithredol i'r pethau hyn hyd oni chaffo ei ddwyn i undeb ag ef. Y mae hyn yn cael ei ofod allan yn y manau y dywedir fod rhai wedi eu cyflawni *ynddo ef*: Col. 2, 10. bod Duw wedi eu bendithio a phob bendith ysprydol, yn y nefolion-leoedd ynghrist. Eph. 1, 3. a bod pob peth yn eiddo y rhai sydd yn eiddo Crist. 1 Cor. 3, 22, 23. Ond ni welwn yn neillduol mai oddi ar undeb a Chrif y tardd, 1. *Cyflawnhad.* Canys *ynghrist* y mae Duw yn cymmodi 'r byd ag ef ei hun, heb gyfrif iddynt eu pechodau. 2 Cor. 5, 19. *Tn yr anwylyd* y mae yn gwneuthur pechaduriaid yn gymmeradwy. Eph. 1, 6. *Tnddo ef* y mae yr euog yn cael ei wneuthur yn gyfiawnder Duw. 2 Cor. 5, 21. Am hynny, nid oes dim damnedigaeth i'r rhai sydd *ynghrist Jesu*. Rhuf. 8, 1. Gwel hefyd, Joan 6, 57. Eph. 1, 7. Phil. 3, 9. 1 Joan 5, 12. 2. *Mabwysiad.* Cynnifer ag a'i derbyniasant ef, ese a roddes iddynt allu i fod yn feibion i Dduw. Joan 1, 12. Gal. 3, 26. Ac os plant, etifeddion hefyd, sef etifeddion i Dduw, a chyd-etifeddion a Chrif, Rhuf. 8, 17. Fel hyn y mae hawl i gyfran ym mysg y rhai a sancteiddwyd, trwy y ffydd sydd yn Jesu Grift. Act. 26, 18. 3. *Diogelwch.* Ar y graig hon yr adeiladaf fy eglwys, a phyrth uffern ni's gorchfygant hi. Mat. 16, 18. 4. *Lluniaeth ysprydol*; trwy ymborthi ar yr hwn y mae yr enaid yn cynnyddu gan gynydd Duw. Col. 2, 19. 5. *Nertb* i wneuthur a dioddef, *er gogoniant* Duw. Y mae Crist yn byw yn ei bobl, Gal. 2, 20. Am

hynny y maent yn gallu pob peth trwy Grift, yr hwn sydd yn eu nerthu. Phil. 4, 13. Y maent wedi dyfod yn eiddo Crist fel y dygont ffrwyth i Dduw. Rhuf. 7, 4. Yr hwn sydd yn aros ynddo ef, ac ynteu ynddo ynteu, hwnnw sydd yn dwyn ffrwyth lawer. Joan 15, 5. 6. *Gwarandawriad gweddi*. Os arofwch ynnof fi, ac aros o'm geiriau ynnoch, beth bynnag a ewyllyfioch, gofynnwch, ac efe a fydd i chwi. Joan 15, 7. 7. *Gogoniant di-ddiwedd*. Yr hwn yw Crist ynnoch chwi, gobaith y gogoniant. Col. 1, 27. Y mae yr undeb rhwng Crist a'i eiddo yn annattodol. Rhuf. 8, 35, &c. Am hynny, lle y mae efe yno y byddant hwythau hefyd.

Oddi ymma ni welwn, 1. Fawr ddarostyngiad yr Arglwydd Jesu. Y mae Arglwydd y gogoniant yn cymmeryd pechaduriaid tlodion i undeb ag ef ei hun. 2. Yr anrhydedd y mae yr Arglwydd yn ei ofod ar bechadur. Ysrydion gwasanaethgar yw yr angylion. Heb. 1, 14. Ond y mae yr eglwys yn cael ei gwneuthur yn briodasferch gwraig yr Oen. Dat. 21, 9. 3. Yr angenrheidrwydd o hunan ymholiad. A ydym yn y ffydd? ac a ydyw Crist ynnom? 2 Cor. 13, 5. Os ydym wedi cael ein dwyn i undeb a Mab Duw, yr ydym wedi marw i'r ddeddf. Rhuf. 7, 4. yr ydym yn greaduriaid newydd. 2 Cor. 5, 17. wedi derbyn o Ysryd Crist. 1 Joan 3, 24. yn rhodio yn ol yr Ysryd. Rhuf. 8, 1. ac yn dal cyffes ein gobaith yn ddi-figl hyd y diwedd. Heb. 3, 11. 4. Yr achos fod y fath sylw yn cael ei wneuthur o'r hyn a wneir i'r duwiolion. Act. 9, 4, 5. Mat. 25, 40. 5. Dyledswydd y rhai sydd yn credu yn Jesu Grift. Hwy ddylent rodio megis ag y rhodiodd ef. 1 Joan 2, 6. bod yn ddarostyngedig iddo ym mhob peth. Eph. 5, 22, 24. a sefyll yn ffyddlon dros ei ogoniant, gan ystyried ei achos ef fel eu hachos eu hunain.

III. *Y mae yn angenrheidiol i ddyn gael ei alw i undeb a Christ*. Ffyddlawn yw Duw, trwy yr hwn y'ch galwyd i gymdeithas ei Fab ef Jesu Grift ein Harglwydd ni. 1 Cor. 1, 9. I'r hyn y galwodd efe chwi, trwy ein hefengyl ni, i feddiannu gogoniant ein Harglwydd Jesu Grift. 2 Theff. 2, 14. Mewn rhai mannau y mae y gair *galw* yn golygu dwyfol neilltuad y rhai y sonir am danynt, i gyflawnu rhyw waith neu wasanaeth yn y wladwriaeth, neu yn yr eglwys. Cafodd Cyrus ei alw i war-edu Israel o gaethiwed Babylon. Es. 45, 1, 4. Cafodd Aaron ei alw i fod yn arch-offeiriad, yn yr eglwys iuddewig. Heb. 5, 4. a Phaul i fod yn apostol, yn yr eglwys gristiannogol. Rhuf. 1, 1. Ond yr hyn ydym yn ei olygu yn bresennol yw gwaith Duw yn *galw* pechaduriaid i gymdeithas ei Fab Jesu Grift. Gyda golwg ar hyn y mae y gair yn dal allan, 1. Fod dyn, trwy bechod, wedi myned i gyflwr o bellder oddiwrth Dduw. Wedi ymddieithro oddiwrth fuchedd Duw. Eph. 4, 18. Heb Grift, heb gobaith ganddynt, ac heb Dduw yn y byd. Pen. 2, 12. Yn farw mewn

camweddau a phechodau. adn. 1. ac ar y ffordd fydd yn arwain i ddistryw. Mat. 7, 13. Pan oedd wedi ymadael a Duw, fe ddywedir i'r Arglwydd *alw* arno. Gen. 3, 8, 9. A phe buasai dyn mewn cyflwr o agosrwydd at Dduw, ni buasai un angenrheidrwydd i alw arno. 2. Fod amlygiad yn cael ei roddi o ffordd i ddyn gael ei adferu, ac yn ganlynol, fod yn gyfreithlon iddo i droi ei wyneb at yr Arglwydd. Y mae galwad i unrhyw sefyllfa yn dangos mai nid mewn modd rhyfygus y mae dyn yn dyfod iddi. Nid rhyfyg oedd i Abraham fyned allan, heb wybod i ba le yr oedd yn myned, o herwydd yr oedd yn cael ei alw i hynny. Heb. 11, 8. nac i Paul i fyned i Macedonia. Acl. 16, 10, &c. 3. Fod Duw, wrth ddwyn dyn i gymdeithas ei anwyl Fab yn y ymddwyn tu ag atto fel tu ag at greadur rhesymmol. Y mae yn galw trwy yr efengyl. 2 Theff. 2, 14. Mat. 22, 3. Ymma ni gawn amrywiol wahoddiadau, annogaethau i wrando ar lais Duw, &c. Nid yw yr Arglwydd ddim yn ymddwyn tu ag at ddyn fel pren neu faen: ond y mae yn gosod y pethau hyn ger bron ei ddeall a'i gydwybod. 4. Fod cyfnewidiad yn cael ei wneuthur ynghyflwr y rhai y sonir am danynt. Yn y rhan fwy o'r manau y mae y gair yn cael ei arfer, fe sonir, naill ai am yr hyn y mae dyn yn cael ei alw oddi wrtho, neu am yr hyn y mae yn cael ei alw atto. Y mae yn cael ei alw i edifeirwch. Mat. 9, 13. o dywyllwch i ryfeddol oleuni. 1 Pet. 2, 9. i gymdeithas Mab Duw. 1 Cor. 1, 9. i dangnefedd Duw. Col. 3, 15. i sancteiddrwydd. 1 Theff. 4, 7. Rhuf. 1, 7. i ogoniant a rhinwedd. 2 Pet. 1, 4. i deyrnas Dduw. 1 Theff. 2, 12. i rydd-did. Gal. 5, 13. i wledd yr efengyl. Mat. 22, 3. ac i feddiannu gogoniant. 2 Theff. 2, 14. sef gogoniant tragywyddol ynghrist. 1 Pet. 5, 10.

Y mae pethau gogoneddus iawn yn cael ei dywedyd mewn perthynas i'r alwedigaeth hon. 1. Ei bod yn ol arfaeth Duw. 2 Tim. 1, 9. Rhuf. 8, 28. Nid yw galwedigaeth ddim ond amlygiad o'r hyn y mae yr Arglwydd, er tragywyddoldeb wedi ei fwriadu: canys y rhai a rag-luniodd efe, y rhai hynny hefyd a alwodd efe. Rhuf. 8, 30. 2. Ei bod yn ol gras Duw. 2 Tim. 1, 9. Gyda chyfiawnder y gallasai i'r Arglwydd adael dyn yn ei gyflwr dirywiedig: ond trwy alw ar gynnifer, o'r fath bechaduriaid, i fwynhau y fath ragorfreintiau, y mae yn dangos mawredd ei anrhaethol ddaioni. Ac yn fynych y mae yn dangos ei ras trwy alw y tlodion, forod y byd, a fothach pob dim. 1 Cor. 1, 26, 27. 3. Ei bod yn alwedigaeth nefol. Heb. 3, 1. y mae o'r nefoedd o ran ei dechreuad: y mae yn dyfod a dynion i gael hawl i bethau nefol; ac yn eu cymmwyso i gael myned i'r nefoedd. 4. Ei bod yn alwedigaeth uchel. Phil. 3, 14. Nid yn unig o ran mai y Goruchaf yw yr awdwr o honi, ond hefyd oblegid ei bod yn dwyn dynion i fwynhad o uchel ragorfreintiau. 5. Y mae yn alwediga-

aeth sanctaidd. 2 Tim. 1, 9. O herwydd y mae yr Arglwydd yn galw, nid i aflendid, ond i sancteiddrwydd. 1 Theff. 4, 7. 6. Y mae yn ddi-edifarhus. Rhuf. 11, 29. Yr hyn fydd yn dal allan na bydd i'r Arglwydd byth fwrw ymmaith ei bobl, y rhai y mae unwaith wedi eu galw i gymdeithas ei Fab.

Oddi ymma ni allwn ddyfsgu, 1. Yr angenrheidrwydd i wneuthur ein galwedigaeth yn sicr. 2 Pet. 1, 10. A rhag bod yn hunan-dwyllwyr, ni ddylem edrych pa un a ydym wedi gweled Crist yn allu Duw, ac yn ddoethineb Duw. 1 Cor. 1, 24, a ydym yn caru Duw, Rhuf. 8, 28. ac wedi ufuddhau i'r ffydd. Rhuf. 15, 6. 2. Dedwyddwch y duwiol. Ca pob peth gyd-weithio er eu daioni. Rhuf. 2, 28. Y mae gobaith ynglyn a'u galwedigaeth. Eph. 1, 18. 4, 4. Canys ffyddlon yw yr hwn a'u galwodd. 1 Theff. 5, 24. Y mae eu galwedigaeth yn ddi-edifarhus. Rhuf. 11, 29. Ac y mae gogoniant yn sicr iddynt. Pen. 8, 30. Heb. 9, 15. 3. Dyddwydd plant Duw : ymddwyn yn addas i'r alwedigaeth y maent wedi eu galw iddi. Eph. 4, 1. trwy ymdrechu i fod yn sanctaidd, fel y mae yr hwn a'u galwodd yn sanctaidd. 1 Pet. 1, 15. a gosod allan rinweddau yr hwn a'u galwodd o dywyllwch i'w ryfeddol oleuni. Pen. 2, 9.

IV. *Y mae gweithbrediadau neillduol yr Ysryd Glan yn angenrheidiol i'r diben i wneuthur galwad yr efengyl yn effeithiol.* Fe ymddengys hyn wrth ystyried y ddau beth canlynol.

I. *Nid oes dim tu ymma i ddwyfol allu a ddichon fymmud dyn o'r cyflwr i ba un y mae wedi myned, trwy bechod.* I gael prawf o hyn ni raid i ni ond sylwi ar yr ychydig bethau a ganlyn. 1. Y darluniad a roddir o gyflwr dyn cyn i'r Arglwydd alw arno. Y mae ei galon o ran ei chaledwch yn cael ei chydmaru i garreg : Ezec. 11, 19. 36, 26. i.e. i'r adamant. Zech. 7, 12. Pwy ond yr hwn fydd yn troi'r graig yn llyn dwfr, a'r gallestr yn ffynnon dyfroedd a fedr ei meddalhau? Y mae yn *dywyllwch*. A'r tywyllwch nid yw yn amgyffred y goleuni. Joan 1, 5. Canys y dyn anianol nid yw yn derbyn y pethau fydd o Ysryd Duw : canys ffolineb ydynt ganddo ef; ac ni's gall eu gwybod, oblegid yn ysprydol y bernir hwynt. 1 Cor. 2, 14. Pwy ond yr hwn a orchymynnodd i'r goleuni lewyrchu o dywyllwch a fedr lewyrchu ynghalon y fath greadur, i roddi goleuni gwybodaeth gogoniant Duw yn wyneb Jesu Grist? 2 Cor. 4, 6. Y mae holl fwriad meddylfryd ei galon yn *unig yn ddrigionus* bob amser. Gen. 6, 5. Pwy all feddwl y dichon pren drwg ddwyn ffrwyth da? Mat. 7, 13. Mor hawdd fyddai i'r Ethiopiad newid ei groen, neu'r lleopard ei frychni. Jer. 13, 23. Canys y mae dyn yn *wan*. Rhuf. 5, 6. Oblegid syniad y cnawd nid yw yn ddaroftyingedig i ddeddf Duw : oblegid ni's gall chwpaith. Pen. 8, 7. Ac ni ddichon neb ddyfod at Grist,

oddieithr i'r Tad, yr hwn a'i hanfonodd, ei dynnu ef. Joan 6, 44. Ac hebddo ef *ni all* dyn-ddim. Pen. 15, 5. 2 Cor. 3, 5. Y mae yn *faru* mewn camweddau a phechodau. Eph. 2, 1, 5. Pa fodd y mae yn bosibl iddo gael ei fywchau ond trwy weithrediad nerth cadernid Duw, yr hwn a weithredodd efe ynghrist, pan y cyfododd efe ef o feirw? Eph. 1, 19, 20. Ac heblaw hyn oll, y mae dyn *ym meddiant Satan*. Aët. 26, 18. Pwy ddichon ei waredu hyd oni ddelo un cryfachn a'r cryf arfog arno, a'i orchfygu? Luc. 11, 21, 22. 2. Y darluniad a roddir o'r cyfnewidiad fydd yn cael ei ddwyn oddi amgylch. Y mae yr hwn ag oedd yn dywyllwch yn cael ei wneuthur yn oleuni. Eph. 5, 8. Y mae yr hwn ag oedd yn elyn, i.e., yr hwn oedd syniad ei gnawd yn elyniaeth yn erbyn Duw, yn cael ei ddwyn i ymhyfrydu ynghyfraith Duw yn ol y dyn oddi mewn. Rhuf. 8, 7, 22. Oblegid y pethau hyn a'r cyffelyb y mae y cyfnewidiad yn cael ei gydmaru i ail enedigaeth. Joan 3, 3. i greadigaeth. 2 Cor. 5, 17. Gal. 6, 15. Eph. 4, 24. ac i adgyfodiad oddiwrth y meirw. Eph. 2, 1, 5. Onid yw pawb yn gwybod na ddichon y pethau hyn byth gael eu dwyn oddi amgylch heb neillduol weithrediad nerth cadernid yr Holl-alluog? 3. Gwahanol lwyddiant yr efengyl mewn gwahannol fannau, ac ar wahanol amferau. Mynych y gellir dal sylw fod yr *un gwirionedd* yn cael ei ofod allan trwy yr *un doniau*, a chyda'r *un ffyddlondeb*, i glywedigaeth gwrandawyr na byddo dim rhagoriaeth i'w weled rhyngddynt: ond bod y derbyniad y mae y gair yn ei gael yn dra gwahanol. Bryd arall, fe welir offerynnau fydd, debygid, yn meddiannu mwy o gymmwysderau nac eraill, yn aflwyddiannus, pan y mae y rhai fydd yn ymddangos yn llawer gwaelach, yn myned rhagddynt, ac yn llwyddo. Drachefn, y mae yn digwydd yn fynych fod y gair yn cael derbyniad gan y mwyaf anhebygol, yn ol meddyliau dynion, tra mae y rhai ag oedd megis o fewn ychydig i deyrnas nefoedd yn cael eu rhwystro i ufuddhau i'r gwirionedd. Beth y mae y pethau hyn a'r cyffelyb yn ei brofi? Bod godidawgrwydd y gallu o Dduw, ac nid o ddynion. 2 Cor. 4, 7. ac nad yw yr hwn fydd yn plannu ddim, na'r hwn fydd yn dyfrhau, ond Duw, yr hwn fydd yn rhoddi y cynnydd. 1 Cor. 3, 7. 4. Y modd y mae yr ysgrythyrau yn priodoli cyfnewidiad dyn i Dduw. Efe fydd yn enwaedu y galon i garu yr Arglwydd. Deut. 30, 6. Efe fydd yn rhoddi calon newydd ac yspryd newydd. Ezech. 36, 26, 11, 19. Jer. 32, 39. Efe fydd yn agor y galon i ddal ar y pethau a lefarir. Aët. 16, 14. Efe fydd yn gweithredu ffydd. Col. 2, 12. Eph. 2, 8. Efe fydd yn rhoddi ei gyfraith o fewn ei bobl. Jer. 31, 33. Mewn gair, Efe fydd yn gweithio ynddynt i ewyllysio a gweithredu o'i ewyllys da ei hun. Phil. 2, 13. Onid yw y pethau hyn yn cyhoeddi yn uchel mai nid o'r hwn fydd yn ewyllysio

y mae, nac o'r hwn sydd yn rhedeg chwaith, ond o Dduw, yr hwn sydd yn trugarhau. Rhuf. 9, 16. Joan 3, 27. Jag. 1, 17. ac mai o Dduw y mae bod enaid ynghrist Jesu. 1 Cor. 1, 30.

II. *Y mae y gwaith o effeithiol alw pechaduriaid yn cael ei briodoli yn neill-
duol i'r Ysryd Glan.* Dan y pen hwn ni allwn ddal sylw, 1. Fod hyn yn cael ei briodoli weithiau i'r Tad. Ffyddlon yw Duw, trwy yr hwn y'ch galwyd i gymdeithas ei Fab ef Jesu Grist ein Harglwydd ni. 1 Cor. 1, 9. Yr hwn a'n hachubodd ni, ac a'n galwodd a galwedigaeth sanctaidd, nid yn ol ein gweithredoedd ni, ond yn ol ei arfaeth ei hun a'i ras, yr hwn a roddwyd i ni ynghrist Jesu, cyn dechreu 'r byd. 2 Tim. 1, 9. 2. Bryd arall y mae yn cael ei briodoli i'r Mab. Ym mysg y rhai yr ydych chwithau yn alwedigion Jesu Grist. Rhuf. 1, 6. Y mae Dduw pob gras yn galw i'w dragywyddol ogoniant trwy Jesu Grist. 1 Pet. 5, 10. Am hynny fe ddywedai Paul, Dilyn yr wyf fel y gallwyf ymaffyd yn y peth hwn hefyd yr ymaffwyd ynnof gan Grist Jesu. Phil. 3, 12. 3. Ond yn fwy cyffredinol y mae yn cael ei briodoli i'r Ysryd Glan. Y mae yr efengyl, tu ag at y rhai sydd yn credu, nid mewn gair yn unig, eithr hefyd mewn nerth, ac yn yr Ysryd Glan. 1 Theff. 1, 5. Ac nid rhyfedd, canys y maent o'r dechreuad yn etholedigion, yn ol rhagwybodaeth Dduw Dad, trwy sancteiddiad yr Ysryd, i ufudd-dod ac i iechydwriaeth. 2 Theff. 2, 13. 1 Pet. 1, 2. Trwy yr Ysryd y mae holl aelodau Crist yn cael eu bedyddio yn un corph. 1 Cor. 12, 13. A thrwy yr Ysryd y mae y deml sanctaidd yn cael ei hadeiladu yn breswylfod i Dduw. Eph. 2, 21, 22. Fel hyn y mae cariad Duw, a gras Crist, i gael eu gweithredol fwynhau trwy gymdeithas yr Ysryd Glan. 2 Cor. 13, 14. 4. Fe ddywedir mewn rhai manau fod yr Ysryd Glan yn cael ei anfon gan y Tad. Myfi a weddiaf ar y Tad, ac efe a rydd i chwi Ddiddanydd arall. Joan 14, 16. Y Diddanydd, yr Ysryd Glan, yr hwn a enfyd y Tad yn fy enw i, &c. adn. 26. Gwel hefyd, Gal. 4, 6. Fe ddichon fod hyn yn cael ei olygu lle dywedir ei fod yn deilliaw oddiwrth y Tad. Joan 15, 26. 5. Ni gawn, mewn manau eraill, ei fod yn cael ei anfon gan y Mab. Pan ddal y Diddanydd, yr hwn a anfonaf i chwi oddiwrth y Tad. Joan 15, 26. Onid af fi, ni ddaw y Diddanydd attoch; eithr os mi a af mi a'i hanfonaf ef attoch. Pen. 16, 7. Ac fe ddywedir iddo anadlu arnynt a dywedyd, Derbyniwch yr Ysryd Glan. Joan 20, 22. Yr un peth a feddylir yn y geiriau hynny, Wele yr ydwyf yn anfon addewid fy Nhada arnoch. Luc 24, 49. O blegid y pethau hyn y mae yn cael ei alw yn Ysryd Duw, Ysryd y Tad, Ysryd yr hwn a gyfododd Grist o feirw, Ysryd Crist, ac Ysryd y Mab. Mat. 10, 20. Rhuf. 8, 9, 11. Gal. 4, 6. Phil. 1, 19. 1 Pet. 1, 11. 6. Y mae yn cael ei anfon ar gyfrif cyfryng-

dod yr Arglwydd Jesu. Dyna pa ham y dywedir fod y Tad yn ei anfon yn ei enw ef: Joan 14, 26. ac yn ei dywallt yn helaeth, trwy Jesu Grist. Tit. 3, 6. Ac o blegid hyn y dywedodd Crist ei hun, Onid af fi, ni ddaw y Diddanydd attoch, eithr os mi a af, mi a'i hanfonaf ef attoch. Joan 16, 7. Ac mewn man arall, Mi a weddiaf ar y Tad, ac efe a rydd i chi Ddiddanydd arall. Pen. 14, 16. Ac y mae yr apostol yn dywedyd, Crist a'n llwyr-brynodd oddiwrth felldith y ddeddf, fel y derbyniem addewid yr Ysryd trwy ffydd. Gal. 3, 13, 14. 7. Y mae yr Ysryd Glan yn gweithredu fel y mae yn ewyllysio. 1 Cor. 12, 11. Heb. 2, 4. Nid yw ddim i'w olygu fel un yn cael ei anfon i wneuthur yr hyn nad yw ei ewyllys ynddo. Ond y mae yn wir-foddol yn dyfod at ei waith. Ac nid yw ddim yn gweithredu hyd eitha ei allu, Ond yn unig i'r graddau fydd yn unol a'i ewyllys. Ac fe ddichon ei waith fod o amrywiol fath, fel y byddo yn unol a'i feddwl.—Y mae yr amrywiol bethau hyn yn dangos yn eglur fod Tad, Mab, ac Ysryd Glan yn cyd weithio ynghadwedigaeth pechaduriaid. Y mae y Tad wedi rhoddi i'w Fab, fel gwobr ei ddarostyngiad, awdurdod i anfon yr Ysryd Glan. Aët. 2, 33. Y mae y Mab, ar ol derbyn rhoddion i ddynion, yn eu cyfrannu, trwy anfon yr ysryd i alw dynion i'r mwynhad o honynt. Pſal. 68, 18. Eph. 4, 8. Ac y mae yr Ysryd Glan yr hwn fydd o'i wir fodd yn cyduno i ddwyn oddi amgylch iechydwrïaeth pechaduriaid, yn gosod allan ddwyfol allu i wneuthur galwad yr efengyl yn effeithiol.

Y mae y gwirionedd pwyfig hwn yn dangos, 1. Y dylai gweinidogion y gair draddodi eu cennadwri gyda disgwiliad am ddwyfol fendith i wneuthur eu hymdrechiadau yn llwyddiannus: a phriodoli eu holl lwyddiant i weithrediadau gras. 1 Cor. 3, 7, 15, 10. 2. Dylai y rhai a gawsant eu dwyn i undeb a Christ, gydnabod llaw Duw yn eu cyfnewidiad. Pwy fydd yn gwneuthur rhagor rhyngot ti ac arall? 1 Cor. 4, 7. 3. Y fierwydd y bydd i'r holl rai a rag-luniwyd i fod yn un-ffurf a delw Mab Duw, gael eu galw atto. Rhuf. 8, 30. Pan y mae Duw yn dyfod i ofod allan nerth ei gadernid, y mae yn ddi-ddadl y bydd iddo gyflawnu yr hyn a fwriadodd. Oblegid hynny ni ddichon dynion na diaflaid ddim di-ddymnu ei arfaeth. Ac nid yw ddim yn bosibl i neb wneuthur enawdoliaeth, dioddefiadau ac eiriolaeth y Cyfryngwr yn ddi-ffaith. 4. Yr achos o lwyddiant yr efengyl. 1 Cor. 2, 14.

II. GOLWG AR WAITH YR YSPRYD GLAN.

OS edrychwn ar y modd y mae yr Arglwydd yn dwyn yn y blaen waith iechydwriaeth, trwy weithrediadau nerthol yr Yspryd tra-gywyddol, bydd raid i ni gyfaddef mai mawr yw gweithredoedd yr Arglwydd. Psal. 111, 2. Y mae adnabyddiaeth o'r gweithrediadau hyn o'r canlyniad mwyaf. Canys tra fyddo dyn yn ddiethr iddynt, nid yw ddim yn bosibl i weithrediadau eraill y Duw-dod i fod o unrhyw sylweddol a pharhaus leshad i'w anfarwol enaid. Gan mai felly y mae yn bod, fe ddichon sylwiadau ar yr hyn a ofodir allan yn yr ysgrythrau mewn perthynas i waith yr Yspryd Glan fod o neillduol fudd oldeb. Ac er mwyn ystyried y pwngc gyda manyldra, ni gawn yn gyntaf gymmeryd golwg gyffredinol ar y gwaith a briodolir i'r Yspryd Glan gyda golwg ar gadwedigaeth pechaduriaid. Ac yna ni gawn ystyried yn fwy neillduol yr hyn y mae yn ei wneuthur yn erifeddion iechydwriaeth.

1. Ni gawn gymmeryd golwg gyffredinol ar waith yr Yspryd Glan. Ymma ni gawn sylwi ar y pethau canlynol.

1. Yr hyn a wnaeth mewn perthynas i'r Gwarddw. 1. Efe a ffurfiodd ei natur ddynol. Cafwyd Mair yn feichiog o'r Yspryd Glân: Mat. 1, 18. Luc 1, 35. Oblegid hyn yr oedd yr hyn a aned honi yn beth sanctaidd. Y mae ffurfiaid pob baban yn y grôth yn ddirgelwch: Eccl. 11, 5. llawer mwy y peth newydd a greodd yr Arglwydd ar y ddaiar, Benyw yn amgylchu gwr. Jer. 31, 22. *2. Efe a'i cymmawysodd i'w waith.* Megis yr oedd Aaron a'i feibion yn cael eu henneinio a'r olew sanctaidd, Ex. 30. felly hefyd fe gafodd Jesu o Nazareth ei enneinio a'r Yspryd Glan. Act. 19, 38. Ef. 61, 1. Ac fel amlygiad o hynny, fel yr oedd efe yn gweddio, yn fuan ar ol cael ei fedyddio gan Joan, fe agorwyd y nefoedd iddo, a'r Yspryd Glan a ddisgynodd mewn rhith corphorol, megis colommen, ac a ddaeth arno ef. Mat. 3, 16. Luc 3, 21, 22. Ac nid wrth fesur y rhoddodd Duw iddo ef yr Yspryd. Joan 3, 34. Am hynny fe ddywedir ei fod yn llawn o'r Yspryd Glan. Luc 4, 1. Ac yr oedd Yspryd yr Arglwydd yn gorphwys arno ef. Ef. 11, 2. Yr oedd gwaith y Cyfryngwr yn waith pwyfig: ond yr oedd yr enneiniad yn ei wneuthur yn gymmwys i'w gyflawnu. O herwydd yr oedd yn Yspryd doethineb a deall, yn Yspryd cyngor a chadernid, yn Yspryd gwybodaeth ac ofn yr Arglwydd. Ef. 11, 2. Trwy hyn yr oedd yn cael ei gymmwysu i efangylu i'r rhaf llariaidd, i gyhoeddi rhydd-did i'r caethion, ac agoriad carchar i'r rhaf

fy 'n rhwym; i gyhoeddi blwyddyn gymmeradwy yr Arglwydd, a dydd dial ein Duw ni. Ef. 61, 1, 2. Yr oedd yn llefaru geiriau Duw, am fod Duw wedi rhoddi iddo ef yr Yspryd. Joan 3, 34. Trwy Yspryd Duw yr oedd hefyd yn bwrw allan gythreuliaid: Mat. 12, 28. yn cerdded oddi amgylch, gan wneuthur daioni, a iachau pawb ar oedd wedi eu gorthrymmu gan ddiafol. Act. 10, 38. A thrwy yr Yspryd tragywyddol, yr oedd fel offeiriad yn offrymmu ei hun yn ddifai i Dduw. Heb. 9, 14. Trwy yr Yspryd Glan y rhoddodd orchymynnion i'r apostolion. Act. 1, 2. Ac o herwydd fod Yspryd yr Arglwydd arno y mae yn gollwng y rhai yflig mewn rhydd-deb: Luc 4, 18. yn barnu y tlodion mewn cyfiawnder, yn taro y ddaiar a gwialen ei enau, ac ag anadl ei wefusan yn lladd yr anwir. Ef. 11, 4. Mewn gair, dymma pa ham nad yw yn pallu nac yn di-gallonni, nes byddo wedi gosod barn ar y ddaiar. Pen. 42, 1, 4. 3. *Efe a'i gogoneddodd.* Joan 16, 14. Trwy ei gyfodi oddiwrth y meirw: Rhuf. 1, 4. 1 Pet. 3, 18. a thrwy dystiolaethu am dano. Joan 15, 26. Act. 5, 32. Canys yr Yspryd yw yr hwn sydd yn dystiolaethu: ac y mae ei dystiolaeth yn deilwng o bob derbyniad, canys yr Yspryd sydd wirionedd. 1 Joan 5, 6, 7. Joan 14, 17. Yr oedd yr Juddewon wedi gosod Crist i farwolaeth fel twyllwr, a drwg-weithredwr, Ond yr oedd yr Yspryd Glan a gael ei anfon i argyoeddi 'r byd o bechod, o gyfiawnder ac o farn. Joan 16, 8. Rhan neillduol o waith yr Yspryd yw amddiffyn achos Crist, trwy ddangos ei fod yn Fab Duw, a bod bywyd tragywyddol ynddo. 1 Joan 5, 5, 6, 11. Y mae wedi gwneuthur hyn, i. Trwy gymmeryd o eiddo Crist, a'i fynegi i'r apostolion. Joan 16, 14. Rfe a wnaeth yn adnabyddus iddynt yr hyn a berthyn i berson a swyddau y Cyfryngwr, fel nad oeddynt yn llefaru ond megis y cynhyrfwyd hwynt gan yr Yspryd Glan. 2. Trwy arwyddion a rhyfeddodau, ac amrywiol nerthoedd a doniau, yn ol ei ewyllys ei hun. Heb. 2, 4. Ar ddydd y pentecost fe ddarfu i'r deuddeg os nid yr ugain a chant y sonir am danynt, Act. 1, 15. gael eu llanw a'r Yspryd Glan, fel y darfu iddynt yn fuan lefaru a thafodau. Act. 2, 4. Yr oedd ymma brawf di-amhenol yn cael ei roddi o ddiniweidrwydd, o wirionedd, ac o dderchafiad yr Arglwydd Jesu. *O'i ddiniweidrwydd:* Y mae yn amlwg nad un yn haeddu marwolaeth oedd yr hwn y mae yr Yspryd Glan yn cael ei anfon yn ei enw. *O'i wirionedd:* Yr oedd wedi mynych addaw anfon yr Yspryd. Y mae y gweithredol anfoniad o hono yn dangos ei fod yn dyft ffyddlon, a bod yr hyn a lefarodd yn deilwng o dderbyniad. *O'i dderchafiad:* Pe buasai wedi aros yn y bedd, ac heb dderchafu i'r uchelder, ni buasai ddim mewn sefyllfa i anfon yr Yspryd. Ond heb law yr hyn a gymmerodd le ar ddydd y pente-

cost, fe ddarfu i'r Arglwydd ddwyn tyfiolaeth i air ei ras trwy genhadu gwneuthur arwyddion a rhyfeddodau trwy ddwylaw yr apostolion. Aët. 14, 3. Marc 16, 20.

II. *Y mae wedi gwneuthur ffordd iechydwrïaeth yn adnabyddus.* Ymma ni allwn ddal iylw, 1. *Ei fod wedi rhoddi datguddiad o'r gwirionedd.* Y mae dirgelwch Crist, yr hwn, yn oesoedd eraill, nid eglurwyd i feibion dynion, yr awrhon wedi ei ddatguddio i'w sanctaidd apostolion a'i brophwydi trwy yr Yspryd. Eph. 3, 4, 5. Y mae y pethau na welodd llygad, na chlywodd clust, ac na ddaethant i galon dyn, wedi eu hegluro trwy yr Yspryd. 1 Cor. 2, 9, 10. Efe a dywysodd yr apostolion i bob gwirionedd: Joan 16, 13. trwy ddysgu a dwyn ar gos iddynt yr holl bethau a ddywedasai Crist wrthynt; Pen. 14, 26. trwy eu dysgu beth i ddywedyd, Luc 12, 12. a pha eiriau i arfer. 1 Cor. 2, 13. Fel hyn yr oedd yn rhoddi ymadrodd iddynt: Aët. 2, 4. ac yn llefaru ynddynt. Mat. 10, 20. Am hynny fe ddywedir fod y prophwydi yn efangylu trwy yr Yspryd. 1 Pet. 1, 12. a bod dynion sanctaidd Duw yn llefaru megis y cynhyrfwyd hwy gan yr Yspryd Glan. 2 Pet. 1, 21. 2. *Y mae wedi anfon yr apostolion ac eraill i wahanol fannau i gyboeddi'r gwirionedd.* Efe a warafunodd iddynt bregethu i'r rhai yn Asia ac ni's goddefodd iddynt fyned i Bithynia. Aët. 16, 6, 7. O'r tu arall yr ydym yn cael iddo anfon Petr at Cornelius. Aët. 10, 19, 20. Fe orchymynnodd i Barnabas a Saul gael eu neillduo i'r gwaith y galwafai efe hwynt iddo, ac fe'u hanfonodd ymmaith. Aët. 13, 2, 4. Fe orchymynnodd i Philip fyned yn nes a glynu wrth gerbyd yr efnuch: a thrachefn, efe a'i cipiodd ymmaith fel na welodd yr efnuch mo hono mwyach. Aët. 8, 29, 39. 3. *Efe a'u nbertbodd i wneuthur amrywiol wyrthiau i'r diben i brofi eu dwysol ansoniad.* Fe ddywedodd Crist y byddai i'r apostolion dderbyn nerth yr Yspryd Glan. Aët. 1, 8. Ni allwn weled cyflawniad o'r addewid yn y grym oeddynt yn gael i lefaru y gwirionedd yn hŷ, yn wyneb eu creulon wrthwynebwyd: Aët. 4, 6, 8. 30, 6, 10. Mic. 3, 8. yn eu gwaith yn llefaru a thafodau. Aët. 2, 4. 10, 44, 46. 19, 6. ac yn y gwyrthiau rhagorol a wnaed trwy eu dwylaw. Aët. 19, 11, 12. 4. *Y mae yn gosod golygwyr i fugeilio eglwys Dduw.* Aët. 10, 28. Efe yw awdwr doniau. 1 Cor. 12, 7, 11. Pwy, gan hynny, mor gymmwys i anfon gweithwyr i'r cynhaiaf? Fel hyn y mae gwirionedd datguddiedig yn cael ei ddal allan mewn gwahanol fannau o genhedlaeth i genhedlaeth.

III. *Y mae yn gweithio ar rai a fyddant, yn y diwedd, yn amddisaid o iechydwrïaeth.* Ymma y mae yn angenrheidiol i ni ystyried, 1. *Pa sail fydd gennym i feddwl fod yr Yspryd Glan yn gweithredu ar rai a fyddant wedi'r cyfan yn dragywyddol druenus.* Y mae yn amlwg fod llawer o'r rhai sydd

yn amddifaid o'r duwiol anian, yn profi yr hyn nad yw y gair o hono ei hun ddim yn ddigonol i'w ddwyn oddi amgylch. Y mae y gwirionedd, yn fynych, yn cael ei ofod allan mewn ffyddlondeb, ac heb gael un effaith ddymunol ar y gwrandawyr. Ezec. 33, 31, 32. Act. 13, 45, 46. Brydiau eraill y mae effeithiau ardderchog, ond yr hyn fydd yn fyrr o gadwedigol gyfnewidiad, i'w gweled yn cyd-fyned a'r cyhoeddiad o hono. Mat. 13, 20, 21. Joan 5, 35. Pe byddai y cyfryw effeithiau yn tarddu oddiwrth y gair ei hunan, neu oddiwrth ddoniau y llefarwr, neu oddiwrth ryw amgylchiadau allanol, gellid disgwil fod yr un effeithiau i'w gweled bob amser, ac ar bawb lle byddai yr un manteision yn cael eu mwynhau i'r un graddau. Ond ni allwn ddal sylw ymhellach, fod yr awdwr at yr Hebreaid yn dywedyd am rai a allant syrthio ymmaith fel na bydd yn bosibl iddynt gael eu hadferu drachefn i edifeirwch, eu bod wedi profi y rhodd nefol, ac wedi eu gwnenthur yn gyfrannogion o'r Yspryd Glan. Heb. 6, 4, 6. Ac yr ydym yn cael i yspryd yr Arglwydd ddyfod ar Balaam, yr hwn oedd yn caru gwobr anghyfiawnder. Num. 24, 2. 2 Pet. 2, 15. *2. Beth y mae yn ei weithbredu ynddynt. Y mae wedi cymwysu dynion i swyddau gawladol.* Daeth yspryd yr Arglwydd ar Saul, ac ar amrywion eraill, y rhai nad oes gennym un sicrwydd eu bod yn wir dduwiolion. 1 Sam. 11, 6. Ex. 31, 2, 5. Num. 11, 16. 17, 25. Barn. 3, 10. 6, 34. 11, 29. 13, 25. *Y mae wedi nerthu rhai i wneuthur gwyrthiau.* Fe ddywed llawer, yn y dydd diweddaf, Arglwydd, Arglwydd, oni phrophwydasom yn dy enw di ac oni fwriasom allan gythreuliaid yn dy enw di? ac oni wnaethom wyrthiau lawer yn dy enw di? Mat. 7, 22. Ond fe ddywed y Barnwr wrthynt, Ni adnabum chwi erioed. adn. 23. *Y mae yn dwyn oddi amgylch lawer o gyfnewidiad ym meddyliau o bywydau dynion, er ei fod yn eu gadael yn fyrr o gyfnewidiad cadwedigol.* Heb amcanu gosod allan pa gymmaint ddichon gael ei wneuthur ar ddynion heb eu gwir gyfnewid, ni allwn sylwi ar yr ychydig bethau canlynol. *Hwy allant gael eu goleuo:* Heb. 6, 4. fel y byddo ganddynt adnabyddiaeth o'r Arglwydd a'r achubwr Jesu Grist, ac y byddont yn adnabod ffordd cyfiawnder. 2 Pet. 2, 20, 21. *Hwy allant gredu y gwirionedd.* Er nad oes ganddynt wreiddyn, y maent yn credu dros amser. Luc 8, 13. Am hynny fe ddywedir i Simon y swynwr gredu, er ei fod mewn busll chwerwder, a rhwymau anwiredd. Act. 8, 13, 23. *Hwy allant dderbyn y gair trwy lawenydd.* Mat. 13, 20, 21. Dichon dyn lawenhau wrth glywed y newyddion gwerthfawr a gynhwyfir yn yr efengyl, ac etto ymfoddloni heb gael hawl ynddynt: O herwydd y mae yn bosibl i rai brofi daionus air Daw, a nerthoedd y byd addaw, a syrthio ymmaith drachefn. Heb. 6, 5, 6. *Hwy allant ddiwygio yn fawr yn eu rhodid a'u bymarweddiad.* Y mae yn

bosibl iddynt ddiangc oddiwrth halogedigaeth y byd. 2 Pet. 2, 20. Iē,
 hwy allant ddiangc yn gwbl oddiwrth y rhai fy yn byw ar gyteiliern;
 adn. 18. ac etto cael, eu llithio fel y byddo eu diwedd yn waeth na'u
 dechreuad. *Hwy allant ddioddef llawer dros Grist.* Y mae Paul yn gofyn
 i'r Galatiaid, y rhai oeddynt wedi derbyn yr Yspryd, A ddioddefasoch
 gymmaint yn ofer? Gal. 3, 2, 4. Ac mewn man arall y mae yn rhoddi
 ar ddeall y dichon dyn roddi ei gorph i losgi, ac etto heb fod yn ddim.
 1 Cor. 13, 3. *Iē, hwy allant brofi graddau helaeth o wrthwynebiad yn er-*
byn pechod, llawer o ddymuniadau ac ymdrech i ymgadw rhagddo, yn gyfal a
llawer o edifeirwch o'i blegid pan fyddo wedi ei gyflawni, a bwriadau cryfion
i ymgadw oddi wrtho rhagllaw. Fe aeth yn ddrwg iawn gan Ddarius i
 feddwl am i Ddaniel gael ei ofod i farwolaeth; fe roddodd ei fryd ar ei
 waredu, ac wedi methu gwneuthur hynny, yr ydym yn cael iddo fod y
 noson honno heb fwyd, ac ni adawodd ddwyn difyrrwch o'i flaen; a'i
 gwsg hefyd a giliodd oddi wrtho. Dan. 6, 14, 18. Ac fe aeth Herod yn
 drif iawn pan oeddid yn ceisio pen Joan fedyddiwr ganddo. Marc 6, 26.
 Yr achos o'i drifwch oedd ei fod yn parchi Joan fel gwr cyfiawn a sanct-
 aidd. adn. 20. Mor anewyllysgar oedd Pilat i gondemnio yr Arglwydd
 Jeshu. Mat. 27, 17, 24. Ac fe ddangosodd Judas neillduol arwyddion o
 edifeirwch o blegid ei fod wedi bradychu gwaed gwirion. adn. 4, 5. Yr
 oedd Pharaoh yn bwriadu gollwng y bobl ymmaith: Ex. 8, 28. 9, 28.
 ac yr oedd Saul yn bwriadu peidio erlid ar ol Dafydd mwyach. 1 Sam.
 26, 21. Fe fydd ryw beth hawsach i amgyffred y modd y mae yr Ys-
 pryd Glan yn gweithredu yn y pethau hyn a'r cyffelyb ar y rhai ag fydd
 wedi'r cyfan yn annychweledig, os gwnawn ond dal sylw ar y pethau
 canlynol. 1. Y mae y cenhedloedd yn dangos gweithredoedd y ddeddf,
 yn ysgrifennedig yn eu calonnau, a'u cydwybod yn cyd-dystiolaethu, a'u
 meddyliau yn cyhuddo eu gilydd, neu yn esgusodi. Rhuf. 2, 15. Y mae
 yn eglur oddi ymma y dychon dyn heb ei gadweddigol gyfnewid, ddar-
 bod pethau daionus; ac y dichon ei gydwybod weithredu er llonyddwch
 neu aflonyddwch i'w feddwl; yn ol yr adnabyddiaeth fyddo ganddo o'r
 rhagoriaeth rhwng da a drwg. 2. Y mae ewyllys yr Holl-alluog, a'r
 hyn a berthyn i gyflwr dyn, &c. wedi cael ei wneuthur yn amlwg iawn
 trwy y datguddiad dwyfol. Pŵl. 19, 8. 119, 105, 130. Dihar. 6, 23. Y
 mae hyn yn rhoddi cyfleusdra neillduol i gydwybod i fod yn helaethach
 ac yn fanylach yn ei gweithrediadau, yn gyfattebol i'r goleuni trwy yr
 hwn y mae yn canfod yr hyn nad oedd o'r blaen yn gwybod dim am dano.
 3. Gwaith hawdd yw i'r Yspryd Glan beri i'r goleuni hwn dywynnu
 gyd a neillduol ddisgleirdeb ar y meddwl, a gwneuthur i gydwybod
 weithredu yn fywiog yn gyfattebol i'r goleuni fyddo yn llewyrchu arni.

Nid oes yn hyn ddim rhagor na chynnhysu yr egwyddorion fydd yn barod yn yr enaid i weithredu mewn modd teilwng o greador rhesyddol.

4. Nid oes un anhawfdr i'r Ysryd i dueddu enaid i wrando ar lais cydwybod, er na byddo un anian newydd wedi ei phlannu yn y synwes. Dichon hyn gael ei wneuthur trwy argraphu ar y meddwl neillduol olwg ar arswydus ganlyniadau esgeulusrda; uniondeb yr hyn a orchymynnir; y rhwymau fydd ar ddyn i gyd-ymffurfio ag ewyllys ei Greawdwr; yn gyffwrth a thrwy amrywiol foddion eraill. 3. *Y rhagoriaeth fydd rhwng y cyfryw weithrediadau a'r hyn a wneir ar y rhai fydd yn cael eu cadwedigol gyfnewid.* Y mae yn amlwg y dichon pethau mawrion gael eu gwneuthur ar y rhai a fyddant yn ol yn y diwedd. Ond y mae gwahaniaeth hanfodol rhwng y pethau hyn a'r hyn fydd yn cymmeryd lle ar y rhai fydd mewn undeb bywiol a'r Arglwydd Jesu Grist. Fe fydd yn hawsach i adnabod ym mha beth y mae y gwahaniaeth yn gynnwysedig pan fyddom wedi cymmeryd golwg ar waith neillduol yr Ysryd Glan yn etifeddion iechydwrriaeth. Yn bresennol ni bydd i ni ond yn unig sylwi yn fyrr, y dichon y pethau a enwyd a'r cyffelyb gael eu gweithredu lle na byddo ysryd newydd a chalon newydd: Jer. 31, 33. lle na byddo calon onest a da: Luc 13, 15. lle byddo dynion heb gael eu gwneuthur yn gyfrannogion o'r duwiol anian; 2 Pet. 1, 4. heb eu cyfnewid i'r unrhyw ddelw ag fydd i'w gweled yn y drych; 2 Cor. 3, 18. a'u cydwybodau heb eu puro oddi wrth weithredoedd meirwon: Heb. 9, 14. lle byddo pob peth heb gael ei wneuthur o'r newydd: 2 Cor. 5, 7. a lle nad oes dim ffrwyth yn cael ei ddwyn i berffeithrwydd. Mat. 13, 22. Marc 4, 7. Luc 8, 14. 4. *Diben yr Ysryd Glan yn y cyfryw weithrediadau.* Y mae yn ddi-ddadl ei fod yn ewyllysio dwyn i ben yr hyn a amcanodd: ac y mae yn sicr nad oes neb a ddichon ei rwystru i gyflawnu ei holl ewyllys. Y mae hysyd yn amlwg nad yw y rhai ydym yn son am danynt ddim yn cyrraedd tragywyddol wynfydedigrwydd. Oddi wrth y pethau hyn y mae yn canlyn, nad iechydwrriaeth y cyfryw fydd yngolwg yr Ysryd Glan pan y mae yn gweithredu arnynt yn y modd hyn.

Nid yw hyn ddim yn profi nad oes ganddo ddibenion ardderchog yn ei olwg. Ni allwn ddal sylw ar rai o honynt. 1. Y mae trwy y gweithrediadau hyn yn amlygu ei Ben-arglwyddiaeth. Y mae yn dangos fod ganddo hawl i wneuthur rhai yn llestri i barch, ac eraill yn llestri i ambarch yn ei dy mawr neu ei eglwys. 2 Tim. 2, 20. 2. Y mae yn rhoddi amlygiad eglur o hollol annigonolrwydd dyn i gyfnewid ei hun, nac i wneuthur dim ag fydd yn dda. Er i ddyn gael ei ofod, trwy weithrediadau cyffredinol yr Ysryd, mewn sefyllfa a feddyliad yn dra manteisiol tu ag at gyrraedd iechydwrriaeth, etto gan ei fod heb dderbyn anian newydd, y mae syniad

ei gnawd yn elyniaeth yn erbyn Duw, ac am hynny, fel pren drwg, ni's dichon ddwyn ffrwyth da. 3. Fe ddichon hyn rag-flaenu llawer o ofidiau i eglwys Dduw. Gallasai llawer fod yn elynion erledigaethus, a thrwy hynny wneuthur llawer o ddrwg pe na buasai yr Ysryd Glan wedi gweithredu arnynt yn y modd hyn. 4. Fe ddichon wneuthur defnydd o honynt, mewn amrywiol ystyriaethau i fyned a'i achos yn y blaen yn y byd. Hawdd yw iddo, trwy eu cynnysgaeddu ag amrywiol dalentau, a'u cynhyrfu i wneuthur defnydd o honynt, eu gwneuthur yn offerynnau i ofod allan ogoniant Duw, ac i fod o lawer o les i'w eglwys.

Oddi ymma ni welwn, 1. Mai cyfyng yw 'r porth fy 'n arwain i'r bywyd. Mat. 7, 14. 2. Truenus yw sefyllfa y rhai sydd yn myned ym mlaen yn eu ffyrdd pechadurus, heb brofi un cerydd, na chyfarfod ag un rhwystr. Os bydd rhai yn druenus byth, er fod llawer o waith Ysryd Duw i'w weled arnynt, beth sydd diwedd y rhai nad ydynt erioed wedi gwybod am weithrediadau un Ysryd ond yr hwn sydd yn gweithio ym mhiant yr anufudd-dod? 3. Mor angenrheidiol yw i bawb holi eu hunan, rhag eu bod yn ymfoddioni ar brofiad o weithrediadau nad yw iechydawriaeth enaid ddim yn gyffyllhedig wrthynt.

IV. *Y mae yn nerthol weithio yn y rhai sydd yn credu.* 1 Theff. 2, 13. Canys Duw yw yr hwn sydd, yn gweithio ynddynt ewyllysio a gweithredu o'i ewyllys da. Phil. 2, 13. Ei waith ef ydynt. Eph. 2, 10. O herwydd ofe sydd yn gweithio ynddynt yr hyn sydd gymmeradwy yn ei olwg, trwy Jesu Crist. Heb. 13, 21. Ond y mae hyn yn ein harwain i ystyried,

II. *Gwaith teimlad yr Ysryd Glan ar etifeddion iechydawriaeth.* Gan fod hyn o'r pwys mwyaf, y mae yn angenrheidiol iddo gael ei drin gyda manylder. Oblegid hynny ni gawn,

I. Wneuthur ychydig o flaenori Sylwiadau, y rhai a allant fod yn ddefnyddiol tu ag at roddi iawn olwg ar gadwedigol weithrediadau yr Ysryd Glan.

I. Y mae yn yr ysgrythyrau amrywiol o enwau yn cael eu priodoli i'r Ysryd Glan. Y mae rhai o honynt yn gosod allan pa beth ydyw ynddo ei hunan: ond y mae y rhan fwyaf o honynt yn cael eu priodoli iddo gyda golwg ar ei weithrediadau. 1. *Ysryd.* 1 Cor. 2, 10. Nid yw ddim yn gynnwysedig o ddefnyddiau teimladwy: ac fel y mae y gair yn arwyddocau gwynt, y mae yn dangos fod yr Ysryd Glan i eneidiau yr hyn ydyw 'r gwynt i wahanol greaduriaid y rhai ni allant fyw hebddo. 2. *Ysryd trag ymryddol.* Heb. 9, 14. Fel y mae yn Dduw nid oes na dechreu dyddiau na diwedd einioes yn perthyn iddo. 3. *Duw.* Act. 5, 3, 4. Y mae gwahaniaeth hanfodol rhyngaddo a phob Ysryd cruedig.

4. *Arglwydd, neu Jehovab y lluoedd.* Ef. 6, 5, 9. Aët. 28, 25. Y mae ei hanfod o hono ei hun: ac y mae yr holl luoedd o greaduriaid dan ei lywodraeth. 5. *Yspryd y gogoniant.* 1 Pet. 4, 14. Y mae yn anfeidrol ogoneddus ynddo ei hunan, a thrwy weithredu mewn modd gogoneddus ar eneidiau pechaduriaid y mae yn eu parottoi i ogoniant di-ddiwedd. 6. *Yspryd Dduw.* Gen. 1, 2. *Yr Yspryd fydd o Dduw.* Y mae yn deilliaw oddiwrth Dduw, yn cael ei roddi a'i anfon ganddo i gyflawni ei holl ewyllys. 7. *Yspryd Crist.* 1 Pet. 1, 11. Rhuf. 8, 9. *Yspryd y Mab.* Gal. 4, 6. Y mae wedi ei addaw, ac wedi cael ei anfon gan yr Arglwydd Jesu, i'r diben i gymmwysu ei iechydwriaeth at bechaduriaid. 8. *Yspryd daionus.* Psal. 143, 10. Nehem. 9, 20. Y mae yn hanfodol dda ynddo ei hun, ac yn dda yn ei weithrediadau ar eneidiau. 9. *Yspryd yr addewid.* Eph. 1, 13. Efe yw addewid fawr y Testament newydd. Aët. 1, 4, 2, 33. Gal. 4, 14. ac y mae yn dwyn addewidion gyda goleuni ac awdardod at yr enaid i'r diben i'w gadarnhau yn y ffydd. 10. *Yspryd y gras.* Nid wrth weithredoedd y ddeddf, neu yn ol haeddiant dyn, ond trwy ras y mae yn cael ei dderbyn. Gal. 3, 2. o ras hefyd y mae yn gweithredu. 11. *Yspryd y bywyd.* Rom. 8, 2. *Dysfroedd bywiol.* Joan 7, 37. Y mae ganddo fywyd ynddo ei hun: ac y mae yn plannu egwyddor o fywyd mewn eneidiau meirwon, ac yn eu gwneuthur yn fywiog yngwaith yr Arglwydd. 12. *Yspryd datguddiad.* Eph. 1, 17. *Yspryd y gwirionedd.* Joan 14, 17. ac *Yspryd gwybodaeth.* Ef. 11, 2. Y mae yn datguddio i rai bychain y pethau sydd yn guddiedig oddiwrth y doethion a'r rhai deallus. Mat. 11, 25. yn egluro y pethau na welodd llygad, na chlywodd clust, ac na ddaeth i galon dyn. 1 Cor. 2, 9, 10. Yr Yspryd fydd wirionedd. 1 Joan 5, 6. ac y mae yn tywys i bob gwirionedd. Joan 16, 13. 1 Joan 2, 27. ac y mae yn tynnu ymmaith y gorchgudd. 2 Cor. 3, 16. ac yn goleuo llygaid meddyliau. Eph. 1, 18. 13. *Yspryd ffydd.* 2 Cor. 4, 13. Efe fydd yn plannu ffydd yn yr hwn oedd o'r blaen yn anghredadyn. Eph. 2, 8. 14. *Yspryd Glan.* 1 Joan 5, 7. Eph. 1, 13. *Yspryd sancteiddiad.* Rhuf. 1, 4. ac ofn yr Arglwydd. Ef. 11, 2. Y mae ynddo ei hun yn sanctaidd: a thrwy olchiad yr adenedigaeth y mae yn glanhau y rhai oedd heb fan glân na chyfan arnynt. 15. *Yspryd doethineb.* Ef. 11, 2. Eph. 1, 17. Y mae yn feddiannol ar anfeidrol ddoethineb, a thrwyddo ef y mae y doethineb sydd oddi uchod yn cael ei chyfrannu. 16. *Yspryd cyngor.* Ef. 11, 2. Y mae yn cyngori eneidiau ac yn eu cyfarwyddo pa fodd i ymddwyn mewn amgylchiadau dyrus. 17. *Yspryd cadernid.* Ef. 11, 2. Y mae yn gwneuthur y gweiniaid yn gadarn i gyflawni gwahanol ddyledswyddau, ac i ddal i fynu dan bob anhawdderau. Y mae hyn yn amlygiad o'r gallu sydd ynddo ef ei hunan. 18. *Yspryd*

mabwysiad. Rhuf. 8, 15: Y mae yn rhoddi i blant Duw adnabyddiaeth o'u perthynas, ac yn gweithio ynddynt dymmherau a thueddiadau mab-aidd. 19. *Diddanydd*. Joan 14, 26. Rhan neillduol o'i waith yw cyffuro plant yr Arglwydd dan yr holl ofidiau fydd yn eu cyfarfod mewn byd o orthrymderau. 20. *Ernes yr etifeddiaeth*. Eph. 1, 14. Y mae yn cael ei roddi i'r diben i roddi sicrwydd i'r rhai fydd yn ei dderbyn y cânt fwynhau yr etifeddiaeth anlylgredig, di-halodedig, a di-ddiflannedig yr hon fydd ynghadw yn y nefoedd iddynt.

II. Y mae amrywiol weithrediadau yn cael eu priodoli i Yspryd Duw: ac y mae eu heffeithiau ar bechaduriaid a seintiau yn cael eu gosod allan mewn amrywiol wahanol ymadroddion. Ym'hllith pethau eraill fe tdywedir ei fod, 1. *Yn adnewyddu*. Tit. 3, 5. Trwy ei weithrediadau y mae hen bethau yn myned heibio, a phob peth yn cael eu gwneuthur o'r newydd. 2. *Yn dysgu*. Nehem. 9, 20. ac yn egluro yr efengyl. 1 Cor. 2, 4. Trwyddo ef y mae y rhai oedd yn dywyllwch yn cael eu gwneuthur yn oleuni yn yr Arglwydd. 3. *Yn argyoesddi*. Joan 16, 8. Iddo ef y perthyn amddiffyn achos Duw ynghydwybodau dynion, a pheri i'r euog gyhoeddi barn condemniad yn ei erbyn ei hunan. 4. *Yn sancteiddio*. 2 Theff. 2, 13. Efe fydd yn gwneuthur yr enaid halodedig yn gyfrannog o sancteiddrwydd y Duw-dod, yn marweiddio gweithredoedd y corph, ac yn dyfod a'r hwn oedd unwaith yn byw iddo ei hunan i fyw fel eiddo yr Arglwydd. 5. *Yn cynnorthwyo gwendid*. Rhuf. 8, 26. Heb Grift ni all y crifftion wneuthur dim; ond trwy Grift yr hwn fydd yn anfon ei Yspryd i'w nerthu, y mae yn gallu pob peth. Joan 13, 5. Phil. 4, 13. A phan fyddo gelynion am ei faeddu fe ga ei gynnal gan hael Yspryd yr Arglwydd. Pfal. 51, 12. 6. *Yn diddanu*. Act. 9, 31. Pan y mae dioddefiadau Crist yn amlhau yn ei aelodau, y mae ei diddanwch trwy Grift yn amlhau: o herwydd y mae Duw yn eu diddanu yn eu holl orthrymderau. 2 Cor. 1, 4, 5. 7. *Yn tywallyt cariad Duw ar léd yn y galon*. Rhuf. 5, 5. Y mae yn amlygu i'r enaid ei fod yn wrthrych neillduol gariad Duw, er maint ei amherffeithrwydd a'i anheilyngdod, ac er cymmaint o ofidiau fydd yn ei gyfarfod yn nhrefn rhagluniaeth. 8. *Yn cyd-dystiolaetbu ag ysprydoedd y duwion eu bod yn blant i Dduw*. Rhuf. 8, 16. Y mae yn rhoddi iddynt amlygiad boddlongar eu bod wedi cael eu dwyn i berthynas gyfammodol a Duw, trwy gael eu hail eni a'u mhabwysiadu i'w deulu. 9. *Yn arwain*. Rhuf. 8, 14. Y mae, trwy roddi cyfarwyddiadau a nerthu yr enaid i'w canlyn, yn ei ddwyn yn y blaen hyd oni ddelo i ben yr yrfa mewn gorfoledd. 10. *Yn felio y rhai fydd yn credu*. Eph. 1, 13. Y mae, nid yn unig yn argraffu arnynt ei ddelf ei hun, ond hefyd, yn rhoddi iddynt sicrwydd y bydd iddynt gael mwynhau yr etifeddiaeth nefol.

III. Y mae yr ūn a'r unrhyw weithrediadau o eiddo yr Yspryd Glân yn cael eu gosod allan trwy wahanol eiriau: ond y mae un gair yn golygu rhyw beth nad yw ddim yn cael ei ddal allan pan y mae gair gwahanol yn cael ei arfer. Y mae *sancteiddhad* mewn rhan yn golygu yr un peth ag *ad-enedigaeth*. Ond nid ydyw ail enedigaeth ond dechreuad sancteiddhad: ac y mae sancteiddhad yn golygu gweithrediadau, cynnydd, a chryfhad yr egwyddor a gafodd ei phlannu yn yr ail enedigaeth. Gellir dywedyd yr un peth am *ddiddanu*, a *dwyn tystiolaeth o'u perthynas a Dduw*. Y mae yr amlygiad o'u perthynas yn dwyn diddanwch; oad y maent yn cael eu diddanu hefyd trwy ystyriaethau eraill. Yn yr un modd pan y mae yr Yspryd yn *cynnorthwyo gwendid* y mae yn *arwain*, ond y mae ei arweiniad yn golygu rhagor na chynnorthwyo gwendid.

IV. Y mae gweithrediadau yr Yspryd Glân yr un o ran eu sylwedd ar bawb; ond o ran amrywiol amgylchiadau, y mae yr hyn fydd yn cymeryd lle ar wahanol berſonau yn gwahaniaethu yn ddirfawr. 1. Y mae yr un peth o ran ei natur a'i duedd yn cael ei weithio ym mhawb ag fydd yn ddeiliaid gweithrediadau cadwedigol yr Yspryd. Y mae Joan yn cynghori i brofi yr Ysphydion ai o Dduw y maent. 1. Joan 4. 1. ac yn rhoddi cyfarwyddiadau pa fodd i adnabod yr Ysphyd fydd o Dduw. Y mae yn dwyn dynion i gyffesu ddyfod Jesu Grist yn y cnawd. adn. 2. yn eu nherthu i orchfygu 'r byd. adn. 4. 5. yn eu tueddu i barchu yr ysgrythyrau ac i goffeidio 'r gwirionedd. adn. 6. ac yn eu llanw o gariad at Dduw a dyn. adn. 7. 21. Y mae y pethau hyn yn amlygiadau o fyf Duw. 2. Gan fod yr Ysphyd Glân yn gweithredu mewn modd pen-arglwyddiaethol, yn ol ei ewyllys ei hŷn, y mae llawer o amrywiaeth mewn pethau amgylchiadol yn ymddangos yn fynych yn yr hyn fydd yn cael ei gyflawni ganddo. Nid i'r un graddau y mae pawb yn cael golwg ar eu trueni fel pechaduriaid, nac ar ogoniant y waredigaeth trwy Gyfrýngwr. Yn ganlynol y mae rhai yn cael eu llanw a mwy o ddychrynfeidd nag eraill, a rhai yn profi helaethach graddau o gyffuron na llawer o'u cydbererinion. Ac y mae ofnau a gorfoledd rhai o hwy parhad nag amheuan a llawenydd eraill. Ni allwn dal sylw ymhellach, 3. Nad ydyw yr effeithiau fyddo yn ymddangos ar gyrph dynion, megis prudd-der ocheneidiau, wylofain, dagrau, cryndod, &c. ddim yn y mesur lleiaf yn brawf o weithrediadau cadwedigol yr Ysphyd Glân: ac nid ydynt chwaith ddim yn un prawf nad yw yr Ysphyd ddim yn gweithredu ar y cyfryw. Nid yw yr ysgrythyrau ddim yn gosod allan y cyfryw effeithiau fel amlygiadau o waith neillduel yr Ysphyd Glân, na chwaith yn rhoddi un fail i ben-derfynu fod y cyfryw bethau yn cael eu cau allan lle byddo yn gweithredu. Ni gawn ystyried,

II. Beth y mae yr Ysryd yn ei weithio yn y rhai a gant etifeddu iechyd-wriaeth. Yn *gyffredinol*, y mae yn cyfrannu iddynt bob rhodd ddaionus, ac yn effeithiol weithio ynddynt bob daioni tu ag at Dduw a dyn. Canys yn eu cnawd nid oes dim da yn trigo. Rhuf. 7, 18. ond Duw sydd yn gweithio ynddynt ewyllysio a gweithredu. Phil. 2, 13. I fod yn fwy *neillduol*, fe ddichon ei amrywiol weithrediadau gael eu hystyried wrth gymmeryd golwg ar ail enedigaeth, sancteiddhad, a diddanwch ysprydol.

1. *Ail enedigaeth*. Fe ddywedodd Crist, Oddi eithr geni dyn drachefn, ni ddichon efe weled teyrnas Dduw. Joan 3, 3. a thrachefn, Oddi eithr geni dyn o ddwfr ac o'r Ysryd, ni ddichon efe fyned i mewn i deyrnas Dduw. adn. 5. Ac y mae yr apostol yn galw golchiad yr ad-enedigaeth yn adnewyddiad yr Ysryd Glân. Tit. 3, 5. Ac y mae yr ysgrythyr yn son am rai wedi eu geni o Dduw. Joan 1, 13. i Joan 3, 9. 5, 18. Trwy hyn y maent yn cael eu gwneuthur yn gyfrannogion o'r duwiol anian. 2 Pet. 1, 4. yn cael calon newydd, ac yspryd newydd. Ezec. 36, 26. Wrth hyn y mae i ni ddeall fod rhyw anian, rhyw duedd neu egwyddor yn cael ei phlannu ynddynt, yn wahanol oddiwrth ddim a brofasant o'r blaen. Oblegid hynny ni ddichon eu hewyllysiau serchiadau ddim llai na gweithredu mewn modd newydd tu ag at Dduw a'u cyd-greaduriaid, yn gyftal a thu ag attynt eu hunain. Am hynny y mae ail-enedigaeth yn sicr o ymddangos mewn,

2. *Sancteiddhad*. Fe ddywedir yn eglur, Mai ewyllys Duw yw sancteiddiad ei bobl. 1 Thess. 4, 3, a'i fod wedi eu hethol ynghrist, cyn seiliad y byd, fel y byddent yn sanctaidd. Eph. 1, 4. bod Jesu wedi rhoddi ei hun dros ei eglwys i'r diben i'w sancteiddio a'i glanhau. Pen. 5, 25, 26. ac na chaiff neb weled yr Arglwydd heb sancteiddrwydd. Heb. 12, 14. Ac i ofod allan y llaw neillduol sydd gan yr Ysryd Glân yn hyn, y mae yn cael ei alw *sancteiddiad yr Ysryd*. 2 Thess. 2, 13. i Pet. 1, 2. Ymma ni a ddylem fylwi fod yr effeithiau sydd yn tarddu oddi ar y rhan hon o waith yr Ysryd yn gynnwysedig o amrywiol rannau. 1. *Adnabyddiaeth gywir o bethau ysprydol*. Nid yw y dyn anianol ddim yn derbyn y pethau sydd o Ysryd Duw, ac ni's gall eu gwybod. 1 Cor. 2, 4. Ond y mae Duw yn llewyrchu ynghalonau ei bobl, i roddi goleuni gwybodaeth gogoniant Duw yn wyneb Jesu Grist. 2 Cor. 4, 6. 2. *Edifeirwch er iechydawriaeth*. Y mae Duw yn gorchymmyn i bob dyn, ym mhob man i edifarhau. Act. 17, 30. a chyda hynny, y mae yn rhoddi i'w bobl edifeirwch i fywyd. Pen. 11, 18. 3. *Gwerthfawr ffydd*. Y mae yr hwn nid yw yn credu wedi ei ddamnio eisoes. Joan 3, 18. Ond y mae yn amlwg mai rhodd Duw yw ffydd. Eph. 2, 8. 4. *Hunan gyfawnyiad i'r Arglwydd*. Rhuf. 6, 13, 12, 1. ac y mae offrymmiad y cenhedloedd yn cael ei sancteiddio trwy yr

Yspryd Glân. Pen. 15, 16. Gwel hefyd, Ef. 66, 20. 5. *Nerth yn ol y dydd.* Y mae yr Yspryd yn cynnorthwyo eu gwendid. Rhuf. 8, 26. Y mae gras yr Arglwydd yn ddigonol iddynt: canys ei nerth a berffeithir yn eu gwendid. 2 Cor. 12, 9. 6. *Cynnydd mewn gras.* Rhuf. 15, 13. Fe dyf y rhai y mae yr Yspryd yn cael ei dywallt arnynt, megis ym mysg glas wellt, fel helyg wrth ffrydiau dyfroedd. Ef. 44, 3, 4. Gwel hefyd, Rhuf. 15, 13. 7. *Yspryd mabaidd.* Rhuf. 8, 15. O herwydd eu bod yn feibion, y mae Duw yn anfon Yspryd ei Fab yn eu calonnau, yn llefain Abba Dad. Gal. 4, 6. 8. *Hiraeth am fod gyd a Cbrist.* Phil. 1, 23. Y maent yn deisyfu cael eu harwisgo a'u tŷ sydd o'r nef, fel y llyngcer yr hyn sydd farwol gan fywyd. 2 Cor. 5, 2, 4. A'r hwn a'u gweithiodd i hyn ymma yw Duw, yr hwn hefyd a roddes iddynt ernes yr Yspryd. adn. 5.

3. *Diddanwch Ysrydol.* Pan oedd calonnau y disgyblion wedi eu llenwi o dristwch, fe gafodd yr Yspryd Glân ei addaw i fod yn Ddiddanydd iddynt yn dragywydd. Joan 14, 16. Ac yr ydym yn cael fod y Theffaloniaid yn derbyn y gair, nid yn unig mewn gorthrymder mawr, ond hefyd gyd a llawenydd yr Ysryd Glân. 1 Theff. 1, 6. Ac yr oedd yr eglwyf yn Judea, Galilea a Samaria yn rhodio yn ofn yr Arglwydd, ac yn niddanwch yr Ysryd Glân. Aft. 9, 31. Ac fe ddywedir i ni ymhellach, Nad yw teyrnas Dduw fwyd a diod, ond cyfiawnder, tangnefedd, a llawenydd yn yr Ysryd Glân. Rhuf. 14, 17. Mewn perthynas i hyn fe ddywedir, 1. Ei fod yn tywallt cariad Duw yn eu calonnau. Rhuf. 5, 5. Y mae yn rhoddi amlygiad o gariad Duw tu ag attynt, ac yn rhoddi iddynt y cyffur sydd yn tarddu oddi wrtho. 2. Ei fod yn cyd-dystiolaethu a'u hysprydoedd eu hunain eu bod yn blant i Ddew. Rhuf. 8, 16. Fe ddichon eu hysprydoedd eu hunain eu twyllo, ond ni chant byth mo'u siommi gan Ysryd y gwirionedd.

III. Pa beth yw yr Ysryd Glân i'r rhai y mae yn gweithredu mewn modd cadwedigol ynddynt. Fe ddichon gael ei ystyried, 1. *Fel rhodd Dew.* Rhoddaf hefyd fy Ysryd o'ch mewn. Ezech. 36, 27. Yr Ysryd Glân yr hwn a roddwyd i ni. Rhuf. 5, 5. Gwel hefyd, Luc 11, 13. Aft. 2, 33. 1 Cor. 6, 19. Tit. 3, 6. 2. *Fel Preswlydd.* Y mae yn aros gyda chwi ac ynoch y bydd efe. Joan 14, 17. Oni wyddoch chwi mai teml Dduw ydych, a bod Ysryd Duw yn trigo ynoch? 1 Cor. 3, 16. Gwel hefyd, Pen. 6, 19. 2 Cor. 6, 16. Eph. 2, 22. 3. *Fel Sil.* Yn yr hwn wedi i chwi gredu y'ch feliwyd trwy Lân Ysryd yr addewid. Eph. 1, 13. Trwy yr hwn y'ch feliwyd hyd ddydd prynedigaeth. Pen. 4, 30. 2 Cor. 1, 22. 4. *Fel Ernes.* Yr hwn yw ernes ein hetifeddiaeth ni hyd bryniad y pwrcas. Eph. 1, 14. Yr hwn hefyd a roddodd i ni ernes yr Ysryd. 2 Cor. 5, 5. Gwel hefyd, Pen. 13, 22.

Ond gan fod hyn yn gyftal a'r pethau eraill a grybwyllwyd gyda golwg ar egluro a gosod allan waith yr Yspryd, o'r pwys mwyaf, hwy gânt eu hystyried yn fwy manwyl fel y delom yn y blaen. Yn y cyfamfer ni allwn ddysgu y pethau canlynol oddiwrth yr hyn a gafodd ei ystyried yn barod. 1. Y mae yn angenrheidiol i bawb i holi eu hunain o ba yspryd y maent. Canys y mae rhai yn anianol, heb fod ganddynt yr Yspryd. Jud. 19. 2. Mawr yw trueni y rhai fydd yn ddieithraid i weithrediadau neillduol Yspryd yr Arglwydd. Od oes neb heb Yspryd Crist ganddo, nid yw hwnnw yn eiddo ef. Rhuf. 8, 9. 3. Mawr yw cariad yr Yspryd Glan. Rhuf. 15, 30. Y mae yn gweithredu er iechydwrïaeth, ar rai yn haeddu ei dragywyddol ddigofaint. 4. Dylai duwiolion bridoli neillduol ogoniant i'r Yspryd Glan. Gan ei fod yn Berfon dwyfol y mae yn wrthrych addoliad: a chan ei fod yn gweithredu fel y crybwyllwyd, y mae yn deilwng o bob cariad ac anrhydedd.

I. AIL ENEDIGAETH.

Pan fyddo dyn wedi credn ei fod, fel pechadur, yn agored i drueni dragywyddol, y mae yn naturiol iddo ofyn, A oes un ffordd o waredigaeth wedi ei threfnu? Ac os oes, pa fodd y mae creadur euog i gael gweithredol fwynhad o honi? I'r cyfryw ni ddichon gair yr iechydwrïaeth ddim llai na bod yn neillduol werthfawr. O herwydd ymma ni a gawn fod Duw, Ynghrist, yn cymmodi 'r byd ag ef ei hun heb gyfrif iddynt eu pechodau. 2 Cor. 5, 19. ac mai yn ol ei drugaredd y mae efe yn achub, trwy olchiad, yr adenedigaeth, ac adnewyddiad yr Yspryd Glan. Tit. 3, 5. Fe debygid oddiwrth y geiriau hyn, nad oes neb yn cael eu gweithredol achub heb gael eu hail eni. Dymma 'r gwirionedd fydd yn cael ei ddal allan yn yr ymadrodd hynod hwnnw o eiddo ein Hiachawdwr, Yn wir, yn wir, medd-af i ti, oddieithr geni dyn o ddwfr ac o'r Yspryd, ni ddichon efe fyned i mewn i deyrnas Dduw. Joan 3, 5. Ni oddef y fath iaith i neb ammeu pa un a'i pwngc pwyfig a'i peidio yw athrawiaeth adenedigaeth. Ni gawn gan hynny, ymdrechu i ofod allan ei nhatur Ynghyd a'r anhepgorol angenrheidrwydd o honi.

I. *Natur Adenedigaeth.* Ymma ni allwn ddal sylw,

I. Fod y cyfnewidiad hwn yn cael ei ofod allan, trwy amrywiol ymadroddion, yn yr ysgrythrau sanctaidd. 1. *Adenedigaeth.* Tit. 3, 5. Y mae y duwiol wedi ei eni nid o waed, nac o ewyllys y cnawd, nac o ewyllys gwr, eithr o Dduw. Joan 1, 13. Wedi ei eni drachefn. Pen. 3, 3. o ddwfr ac o'r Yspryd, adn. 5. nid o had llygredig eithr an-llygredig.

1 Pet. 1, 23. Am hynny fe ddywedir fod had Duw yn aros ynddo ef.
 1 Joan 3, 9. 2. *Bod yn gyfrannog o'r duwiol anian.* 2 Pet. 1, 4. Y mae y
 dyn newydd yn cael ei greu yn *ol Duw*, neu yn cael ei adnewyddu yn *ol*
duw yr hwn a'i creodd, mewn gwybodaeth cyfawnder, a gwir sanct-
 oddrwydd: Eph. 4, 24. Col. 3, 10. ac, am hynny, yn gyfrannog o sanct-
 oddrwydd y Duw-dod. Heb. 12, 10. 3. *Bywbod.* Y mae y cyfnewid-
 iad hwn yn fymud o farwolaeth i fywyd. 1 Joan 3, 14. Canys y mae
 y Mab yn bywhau y rhai a fynno. Joan 5, 21. Ac y mae y rhai oeddynt
 yn feirw mewn camweddau a phechodau yn cael eu bywhau. Eph. 2, 1.
 4. *Bod yn feddiannol ar wreiddyn y matter.* Job 19, 28. Nid oedd gan yr
 had a wywodd ar godiad yr haul ddim gwreiddyn ynddo ei hun. Mat.
 13, 21. Ond y mae yr hwn a aned o Dduw yn debyg i *bren da*, yr hwn
 fydd yn dwyn ffrwyth da. Mat. 7, 17. 5. *Adnewyddiad.* Tit. 3, 5. Fe
 ddywedir yn gyffredinol, Yr hen bethau a aethant heibio, wele gwnaeth-
 pwyd pob peth yn newydd. 2 Cor. 5, 17. Ac ni a ddarllenwn yn neill-
 duol am *greadur newydd*. Gal. 6, 15. wedi ei greu Ynghrist Jesu i weith-
 redoedd da. Eph. 2, 10. am *ddyn newydd*. Eph. 4, 24. Col. 3, 10. dyn oddi
 mewn. 2 Cor. 4, 16. cuddiedig ddyn y galon. 1 Pet. 3, 4. am *galon newydd*.
 Ezech. 36, 26. Yn lle 'r galon garreg y mae calon gig yn cael ei rhoddi,
 i'roddio yn neddfau yr Arglwydd. Pen. 11, 19, 20. Y mae hon yn cael
 ei galw yn galon bur. 1 Tim. 1, 5. yn galon gywir. Heb. 10, 22. yn
 galon hawddgara a da. Luc 8, 15. yn galon wedi ei henwaedu i garu yr
 Arglwydd. Deut. 30, 6. Rhuf. 2, 29. yn galon a'r gyfraith yn ysgrif-
 nedig ynddi. Heb. 8, 10. yn galon i adnabod yr Arglwydd. Jer. 24, 7. a'i
 ofni. Pen. 32, 39. yn galon a thrysor daionus ynddi. Luc 6, 45. o'r hon y
 mae y dyn da yn dwyn allan bethau da. Mat. 12, 13. ac am Yspryd
 newydd. Ezech. 36, 26. Yspryd wedi ei eni o'r Yspryd. Joan 3, 6. Yspryd
 yn chwennychu yn erbyn y cnawd. Gal. 5, 17. oblegid hynny y mae yr
 hwn fydd yn feddiannol arno yn cael ei alw yn ddyn ysprydol. 1 Cor. 2, 15.

II. Y mae yr enwau hyn a'r cyffelyb yn rhoddi i ni lawer o gynnorthwy
 i ddeall ym miha beth y mae y cyfnewidiad hwn yn gynnwysedig. Y mae
 yn wir fod ymma lawer o ddirgelwch. Y mae felly yn ffurfiad y corph
 a genedigaeth naturiol. Pfal. 139, 14, 16. Eccl. 11, 5. Yn yr un modd
 ni welir mor enedigaeth newydd ond yn unig yn ei heffeithiau. Joan 3, 8.
 Am hynny yr ydym yn clywed am guddiedig ddyn y galon. 1 Pet. 3, 4.
 Ond y mae yn ddi-ddadl, 1. Mai nid cyfrannu cynheddfau newydd yw
 adenedigaeth. Nid cynheddfau dyn ond ei umondeb oedd wedi ei
 gymmeryd ymmaith trwy bechod. A'r un enaid o ran ei gynheddfau
 fydd gan ddyn wedi ei eni o Dduw ag oedd ganddo tra oedd etto yn
 ei gyflwr an-nychweledig. 2. Y mae yn sicr hefyd mai nid newid

gweithrediadau yr enaid ydyw, a'u hystyried yn unig fel gweithrediadau. Yr oedd yr enaid yn ewyllysio, yn caru, yn casau, yn llawenhau, yn galarnu, &c. cyn ei gyfnewid trwy ras: felly y mae hefyd pan y mae wedi ei eni drachefn. 3. Nid deffro rhyw egwyddor ag oedd yn natur o'r blaen ydyw. Yn y cnawd nid oes dim da yn trigo: Rhuf. 7. 18. am hynny nid oes ymma ddim i'w ddeffro ond drygioni. 4. Nid gwneuthur i fynu ddiffygiadau natur, trwy chwanegu atti, ydyw. Nid chwanegu bywyd at farwolaeth ydyw adgyfodiad. Ac nid chwanegu calon gig at galon garreg y mae yr Arglwydd. 5. Y mae yn amlwg, gan hynny, fod dirfawr ragoriaeth rhwng adenedigaeth ag ymddugiad moesol. Dichon y tu allan i'r ddyfogl a'r cwppan gael ei lanhau, pan na byddo dim ond ffieidd-dra oddi mewn. Mat. 23, 25, 28. 2 Pet. 2, 20, 22. 6. Y mae yn eglur y dichon dyn fyned trwy allanol gyflawniad o ddyledswyddau crefyddol a hynny gyda llawer o fanyldra, ac etto bod heb ei ail eni. Act. 26, 5. Rhuf. 7, 9. 7. Y mae yn rhagor na rhyw argy- oeddiadau mawrion yn y gydwybod. Yr oedd Pharaa a Judas yn edifar- hau, ond yr oeddynt yn ddieithraid i ailenedigaeth. 8. Nid pob gweith- rediadau ar y ferchiadau ydyw. Nid oedd dim gwreiddyn ynddo ei hun gan yr hwn oedd yn gwrando y gair, ac yn ebrwydd, trwy lawenydd yn ei dderbyn. Mat. 13, 20, 21.

Beth, gan hynny, yw Adenedigaeth? *Y mae dyn yn cael ei ail eni pan fyddo Yspryd yr Arglwydd yn plannu yn ei enaid, egwyddor neu anian newydd, yr hon fydd yn ei gymmwysu a'i dueddu at bob daioni.* Yn y darluniad hwn ni allwn ddal sylw ar y pethau canlynol.

I. *Y mae egwyddor neu anian newydd yn yr bwn fydd wedi ei eni o'r Yspryd.* Ymma fe ellir sylwi ar bedwar peth. 1. Y mae pob creadur yn rhwng o weithredu yn ol yr anian neu yr egwyddor a fyddo yn feddianol arni. Fel y byddo y pren, felly y bydd ei ffrwyth. Mat. 12, 33, 35. 16, 18. 2. Y mae pob dyn wrth natur yn aslan: Job 14, 4. am hynny y mae yn amhosibl iddo weithredu mewn modd sanctaidd. Yr hyn a aned o'r cnawd fydd gnawd. Joan 3, 6. Ac y mae fyniad y cnawd yn elyniaeth yn erbyn Duw. Rhuf. 8, 7. Oblegid hynny, nid oes ynddo un gwreiddyn oddi ar ba un y tyf cariad atto. Y mae holl fwriad meddylfryd y galon yn unig yn ddrygionus bob amfer. Gen. 6, 5. Oblegid hynny, nid oes yadde un egwyddor oddiwrth yr hon y dylifa gymmaint ag un weithred dda. 3. Y mae y rhai a aned o Dduw yn dwyn ffrwyth da. Gal. 5, 22. Eph. 5, 9. Y maent yn caru Duw: 1 Joan 4, 19. ac yn rhodio yn ol yr Yspryd. Rhuf. 8, 1. Y mae yn rhaid gan hynny fod yadddynt egwyddor wahanol oddiwrth yr hon oedd yn eu llywodraethu wrth naturiaeth. Megis y mae yn rhaid cael llygad cyn gweled, a ehlaft cyn y gellir cly-

wed, felly y mae yn rhaid cael egwyddor o fywyd sanctaidd cyn y gellir byw i Dduw. 4. Nid yw yr egwyddor newydd hon ddim amgen nag anian Duw ei hunan. 2 Pet. 1. Y mae delw yr hwn sydd yn cenhedlu i'w gweled ar yr hwn a genhedlir ganddo: Gen. 5, 3. felly y mae y dyn newydd yn cael ei adnewyddu yn ol delw yr hwn a'i creodd ef. Col. 3, 10. Dymma 'r sail oedd gan yr apostol i ddywedyd, Cariad o Dduw y mae: oblegid Duw cariad yw. 1 Joan 4, 7, 8. Ac mewn man arall, Os gwyddoch ei fod ef yn gyfiawn, chwi a wyddoch fod pob un sydd yn gwneuthur cyfiawnder wedi ei eni o hono ef. Pen. 2, 29. Trwy fod yn gyfrannogion o'r anian hon y mae y rhai a rag-wybu ac a rag-luniodd Duw, yn cael eu gwneuthur yn unffurf a delw ei Fab ef. Rhuf. 8, 29. A ydyw Duw yn gyfiawn a sanctaidd? felly hefyd y mae y dyn newydd. Eph. 4, 24. Ai cariad yw Duw? Ni all yr hyn a aned o Dduw ddim llai na charu. 1 Joan 4, 7, 8, 19, 20. A ydyw Duw yn golygu ei ogoniant ei hun fel y diben pennaf? Felly hefyd y mae yr hyn a aned o'r Yspryd. Rhuf. 14, 7, 8.

2. *Y mae yr anian newydd yn cael ei phlannu yn y rhai sydd yn feddianol arni.* Y mae yn sicr nad ydyw ddim ynddynt wrth naturiaeth. Eph. 2, 3. Rhuf. 7, 18. Ac y mae hefyd yn ddi-amhebol nad yw ddim yn bosibl i ddyn, trwy unrhyw ymdrechadau pa bynnag, byth i gyrraedd anian hollol wrthwynebol i'r hon ar ba un y mae yn gweithredu. Y mae yn wir fod gan ddyn gynheddfau cymmwys i ddelw Duw i gael ei hargraphu arnynt: ac felly nid yw ddim i'w ystyried fel pren neu faen. Ond y mae yn wan i bob daioni: Rhuf. 5, 6. i.e., yn farw mewn camweddan a phechodau. Eph. 2, 1. Am hynny, nid yw ddim yn ddigonol i feddwl dim, megis o hono ei hun. 2 Cor. 3, 5. Joan 15, 5. Ac ni's gall na gwybod na derbyn y pethau sydd o Yspryd Duw. 1 Cor. 2, 14. Gwel hefyd Jer. 13, 23. Joan 5, 44, 6, 44, 12, 39, 14, 17. Rhuf. 10, 21. Gweithredoedd meirwon yw 'r cyfan sydd yn tarddu oddiwrth natur: ac felly yn bechadurus: am hynny ni allant ddim tueddu at adenedigaeth. Y mae yn amhosibl i bren drwg i ddwyn ffrwyth a fyddo yn tueddu at ei wneuthur ei hun yn dda. Oddiwrth y pethau hyn y mae yn amlwg fod yn rhaid i'r anian newydd gael ei phlannu trwy weithrediad grasol rhyw fod arall. Ac y mae yr enaid, y pryd hyn, yn ddi-ddedol: ond o hyn allan, y mae, trwy barhaus gynnorthwyo, yn weithgar, fel creadur meddianol ar fywyd newydd.

3. *Duw sydd yn plannu yr anian bon yn enaidiau ei bobl.* Tit. 3, 5. Jag. 1, 18. 1 Pet. 1, 3, 4. Y maent yn cael ei geni o ddwfr ac o'r Yspryd. Joan 3, 5. nid o waed, nac o ewyllys y cnawd, nac o ewyllys gwr, eithr o Dduw. Pen. 1, 13. Efe sydd yn eu bywhau: Eph. 2, 1. ac yn eu creu

Ynghrist Jesu i weithredoedd da. adn. 10. Efe agorodd galon Lydia i ddal ar y pethau a leferid gan Paul. Act. 16, 14. Ac efe sydd yn enwaedu ar y galon i garu yr Arglwydd: Deut. 30, 6. yn rhoddi calon newydd ac yspryd newydd o fewn ei eiddo yn tynnu ymmaith y galon garreg, ac yn rhoddi iddynt galon gig. Ezech. 36, 26. Mewn gair, Efe sydd yn gweithio ynddynt ewyllysio a gweithredu o'i ewyllys da ei hun. Phil. 2, 13.

4. *Trwy fod yr anian hon yn cael ei phlannu y mae yr enaid yn cael ei gymmwyso a'i dueddu at bob daioni.* Y mae ym mhob creadur dueddiad i weithredu yn ol yr anian fyddo yn feddianol arni. Y mae hyn yn eglur oddiwrth ymddugiadau y rhai fyddo dan lywodraeth anian gybyddlyd, falch, faleisys, genfigennus, neu anllad. Yn yr un modd, y mae yn naturiol i'r yspryd, neu 'r anian a aned o Dduw i dueddu at yr hyn sydd dda a chymmeradwy gan yr Arglwydd. Ni gawn sylwi ar hyn mewn dau neu dri o bethau neillduol. 1. Y mae y deall yn cael ei gymmwyso i amgyffred, a'i dueddu i wneuthur derbyniad o wirioneddau ysprydol. 2 Cor. 4, 6. Eph. 1, 18. 1 Joan 2, 20, 27. 5, 20. Dyn anianol nid yw yn derbyn y pethau fydd o Yspryd Duw: canys ffolineb ydynt ganddo ef; ac ni's gall eu gwybod, o blegid yn ysprydol y bernir hwynt. Ond yr hwn sydd yn ysprydol sydd yn barnu pob peth. 1 Cor. 2, 14, 15. Y mae y teimlad ysprydol y mae yr enaid yn ei dderbyn, yn ei gymmwyso i ddeall pethau ysprydol mewn modd ysprydol. Dymma beth ydyw rhoddi calon i wybod, llygaid i weled, &c. Deut. 29, 4. 2. Y mae yr ewyllys yn cael ei dueddu i gyd-ymffurfio ag ewyllys Duw mewn ufudd-dod; ac i olygu ei ogoniant yn y cyflawniad o bob dyledswydd. Y mae y gyfraith yn cael ei doddi yn y meddwl, a'i ysgrifennu yn y galon. Heb. 8, 10. Fel hyn y mae y dyn yn cael ei ddarparu i bob gweithred dda. 2 Tim. 2, 21. Y mae lwynau y meddwl yn cael eu gwregysu. 1 Pet. 1, 13. ac y mae y dyn yn dyfod i ufuddhau o'r galon i'r ffurf o athrawiaeth a draddodir iddo. Rhuf. 6, 17. Gwel hefyd Ezech. 36, 26, 27. Yn ganlynol, ni ddi-chon yr enaid ddim profi gorchymynnion yr Arglwydd yn drymion. 1 Joan 5, 3. Cyn y cyfnewidiad yr oedd ei holl gyflawniadau yn penderfynu mewn hunan: ond yn awr y mae ynddo egwyddor i sawrygu Crist trwy fywyd a marwolaeth: Phil. 1, 20. ac i gael ei gyflawni o ffrwythau cyfiawnder, er gogoniant a moliant i Dduw. adn. 11. 3. Y mae y Serchiadau yn cael eu tueddu i weithredu mewn modd cymmwys, mewn perthynas i wahanol wrthrychau. Y mae yn y creadur newydd anian i gafau pechod; Rhuf. 6, 1, 2, 7, 15. i garu yr Arglwydd: Deut. 30, 6. i alaru o blegid llygredd: Rhuf. 7, 24. i lawenhau yn yr Arglwydd: Phil. 4, 4. i'w ofni: Jer. 32, 39. ac i hiraethu am gymmundeib ag ef.

Pfal. 42, 2. 63, 1. 84, 2. Gallefid dangos ymbellach y modd y mae y gydwybod, y cof, &c. yn cael eu tueddu at yr hyn fydd dda. Ond yn lle ymhelaethu ar y pethau hyn ni gawn wneuthur.

Ychydig o Sylwiadau tu ag at egluro yr atbrawiaeth ymbellach. 1. *Y mae y cyfnewidiad bwn yn cymmeryd lle yn bennaf yn yr ewyllys a meddylfryd y galon.* Calon newydd ac yspryd newydd fydd yn cael eu rhoddi. Ezec. 36, 26, 27. Nid yw bod dyn yn deall mwy neu lai, ynddo ei hun na daioni na drygioni moefol, ond yn unig mor belled ag y byddo dyn yn oleu neu yn dywyll mewn canlyniad i ewyllys neu duedd y galon. Canys nid yw y deall ei hun ond cynneddf naturiol yr hon a ddichon gael ei defnyddio mewn modd dymunol, ac i ddibenion daionus, pan fyddo yr ewyllys wedi ei adnewyddu. 2. *Y mae yr enaid yn cael ei ail eni ar unswaith.* Y mae y galon, bob amser, naill ai yn galon garreg neu yn galon gig. Y mae dyn, bob munud naill ai yn fyw neu yn farw mewn ystyr ysprydol; naill ai yn gnawdol neu yn ysprydol; naill ai yn bren drwg neu yn bren da; naill ai yn ddafad neu yn afr; naill ai yn blentyn i Dduw neu yn blentyn i ddiafol. Y mae yn wir fod amryw ragorfreintiau yn perthyn i'r etholedigion cyn iddynt gael eu hail eni. Y maent, trwy ras attaliol, yn cael eu cadw rhag bod yn euog o lawer o bechodau, yn neillduol y pechod yn erbyn yr Yspryd Glan. Ac fel y maent yn greaduriaid rhesymol, fe ddichon gwirioneddau yr efengyl gael eu hargraphu ar eu cof ac ar eu meddyliau, a bod o neillduol fuddioldeb iddynt mor fuan ag y byddont wedi cael eu gwneuthur yn ysprydol. Ond er y dichon argraphiadau o'r fath hyn gael eu gwneuthur yn raddol, y mae yn sicr bod *rbyw funud* pan y maent yn cael eu gwneuthur yn feddiannol ar anian ag oeddynt yn amddifaid o honi y munudau blaenorol. 3. *Y mae yr Yspryd Glân, wrth adgenhedlu eneidiau yn gweithredu mewn modd di-gyfrwng.* Y mae yn wir fod y gair yn cael ei ddefnyddio i ddwyn dynion i garu Duw i gredu Ynghrist, i ufuddhau i ewyllys yr Arglwydd, &c. Ond y mae anian i garu, i gredu ac i ufuddhau, yn cael ei phlannu trwy weithrediad di-gyfrwng yr Yspryd Glân. Ymddengys hyn wrth ystyried fod yn rhaid i'r galon gael ei bagor cyn y gwneilo ddal ar y pethau sy'n cael eu llefaru. Aët. 16, 14. Y mae dyn yn cael ei gyfnewid cyn y byddo gymmaint ag yn dal ar y gwirionedd. Ond pwy a feddwl fod yr hyn a lefarir yn cael un effaith gadwedigol ar y rhai nad ydynt ddim cymmaint ag yn dal arno. Heblaw hynny, os na fydd y tir yn dda, fe fydd yr had a heuir, bydded gystal ag y byddo ynddo ei hunan, yn sicr o fyned yn ddi-ffrwyth. Mat. 13. Luc 8. Er nad oes un lle i ddisgwyl ffrwyth da lle na byddo had da wedi ei hau, etto, nid oes neb a ddychymmyg mai trwy hau yr had y mae y tir yn cael ei wneuthur yn gymmwys i ddwyn

ffewyth: Heblaw hynny, ni ddichon y gair ddim bod yn fuddiol lle na byddo yn cael ei gyd-gymmysgu a fydd yn y rhai fydd yn ei glywed. Heb. 4, 2. Ond y mae allan o ddadl na ddichon neb gredu heb fod yn gyntaf yn feddiannol ar anian newydd: canys y mae gelyniaeth yn erbyn Duw yn hollol groes i gredu. Ymhellach y mae y gwaith o gyfnewid enaid yn cael ei gydmaru i greadigaeth. Eph. 4, 24. 2, 10. Ond y mae yn ddi-amheuol mai nid trwy weinidogaeth un rhyw offerynnau yr oedd yr Holl-alluog yn creu nef a daiar. Oblegid yr ystyriaethau hyn a'r cyffelyb, fe debygid mai nid yn unig planniad yr anian newydd, ond hefyd gwaith Duw yn ei dwyn i weithredu, fydd yn cael ei olygu. 1 Cor. 4, 15. Philem. 10. Jag. 1, 18. 1 Pet. 1, 23. 4. *Y mae yr Yspryd Glân, wrth ddwyn oddi amgylch y cyfnewidiad bawn, yn gweithredu mewn modd effeithiol ac anwrthbwynebol.* Pe amgen, ni byddai iechydwrriaeth gymmaint ag un enaid yn sicr: neu yn hytrach byddai iechydwrriaeth pawb yn hollol ammhoffibl. Y mae hyn yn ddigon amlwg i'r rhai fydd yn cofio fod dyn yn farw mewn camweddau a phechodau, a bod syniad y cnawd yn elyriaeth yn erbyn Duw. Ond Ymhellach yr ydym yn cael fod yr Arglwydd yn gweithio yn ei bobl i *ewylllysio*. Phil. 2, 13. Yn awr, pe na byddai Duw ond annog dyn at ddaioni heb fod hefyd yn nerthol weithredu tueddiad newydd yn ei enaid, ni ellid dim dywedyd ei fod yn gweithio ynddo i *ewylllysio*. Unwaith etto, y mae yr un gallu yn gweithredu ynghyfnwidiad enaid ag a amlygwyd yn adgyfodiad Crist oddiwrth y meirw: Eph. 1, 19. ac y mae y gwaith yn cael ei gydmaru i fywhad ac adgyfodiad; Eph. 2, 5, 6. yn gyftal ag i greadigaeth. Col. 3, 10. 5. *Y mae yn y rhai a aned o Dduw gnawd yn gyftal ag Yspryd tra fyddont yn y byd bawn.* Nid ydynt ddim wedi eu perffeithio. Phil. 3, 12. A thwylo eu hunain y mae y rhai a ddywedant, Nad oes ynddynt bechod. 1 Joan 1, 8. Canys y mae y rhai a aned o'r Yspryd yn profi ynddynt eu hunain gnawd yn chwennychu yn erbyn yr yspryd. Gal. 5, 17. Ac y maent yn cael deddf yn eu haelodau yn gwrthryfela yn erbyn deddf eu meddwl; ac am hynny nid ydynt ddim yn medru gwneuthur y pethau y maent yn ewyllysio. Rhuf. 7, 19, 23. O blegid hynny, mewn llawer o bethau y maent bawb yn llithro. Jag. 3, 2. Gwel hefyd 1 Cor. 3, 3. 1 Bren. 8, 46. Dihar. 20, 9. 2 Cor. 7, 1. 2 Pet. 3, 18. Y mae yn amlwg oddiwrth yr amrywiol ysgrythyrau hyn nad yw yr anian lygredig ddim yn cael ei lladd, er ei bod yn colli ei llywodraeth pan fyddo yr anian newydd yn cael ei phlannu. 6. *Nid yw y rhai sy'n cael eu hail eni yn gwybod dim am y cyfnewidiad yn yr amser y byddo yn cael ei ddwyn oddi amgylch.* Pe byddai dyn wedi ei gyfodi oddiwrth y meirw, fe fyddai yn gwybod ei fod wedi cael bywyd: ond y mae yn sicr na byddai yn gwybod dim am y cyfnewidiad

fyddai yn cymmeryd lle arno, hyd oni byddai bywyd wedi ei gyfrannu. Yn yr un modd, ni ddichon enaid wybod dim am y cyfranniad o anian newydd, ond yn unig trwy adnabod ei heffeithiau a phrofi ei gweithred- iadau. Gallafid gwneuthur Sylwiadau eraill: ond y mae yn bryd i ddy- fod i ddangos.

II. *Yr anhepgorol angenrheidiol o Adenedigaeth.* Ymddengys hyn wrth gymmeryd golwg ar. 1. *Arfaeth ddi-gysnewid y nefoedd.* Y mae Duw o'r dechreuad wedi ethol ei bobl i iechydwrïaeth, trwy sancteiddiad yr Yspryd. 2 Theff. 2, 13. Rhuf. 8, 29. Eph. 1, 4. A chan fod Duw yn ddi-anwadal yn ei gyngor, y mae yn rhaid i'r hyn a fwriadodd ei galon i gael ei ddwyn i ben. Heb. 6, 17. 2. *Gwirionedd y Duw di-gel- wyddog.* Y mae Amen, y Tyft ffyddlon a chywir wedi dywedyd ac ail ddywedyd, a hynny yn y modd mwya difrifol, na ddichon dyn na gweled na myned i mewn i deyrnas Dduw, heb gael ei eni drachefn, o ddwfr ac o'r Yspryd. Joan 3, 3, 5. 3. *Diben marwolaeth yr Arglwydd Jesu.* Fe roddodd ei hun dros ei eglwys, fel y sancteiddiai efe hi, a'i glanhau, &c. Eph. 5, 25, 27. Tit. 2, 14. Gal. 1, 4. Pwy ddichon feddwl y boddlonz Mab Duw i un o ddibenion mawr ei farwolaeth i beidio cael ei ddwyn i ben? 4. *Y cyswyr y mae dyn wedi myned iddo fel creadur dirywiedig.* Y mae yn farw mewn camweddau a phechodau. Eph. 2, 1. Yr hyn a aned o'r cnawd fydd gnawd. Joan 3, 6. Ac y mae syniad y cnawd yn elyniaeth yn erbyn Duw. Rhuf. 8, 7. Oblegid hyn, heb i ddyn gael ei adnewyddu nid yw ddim yn bosibl iddo i amgyffred y pethau fydd o Yspryd Duw, nac i gyflawni dyledswyddau ysprydol, na chwaith i fwynhau rhagor- freintiau ysprydol. Ni allwn, gan hynny, ddal sylw fod Ail enedigaeth yn anhepgorol angenrheidiol.

1. *Tu ag at ddwyn dyn i amgyffred pethau ysprydol.* Y mae yn rhaid cael meddwl cyn y gellir adnabod yr hwn fydd gywir. 1 Joan 5, 20. Y mae yn rhaid cael calon cyn y gellir adnabod yr Arglwydd. Jer. 24, 7. Deut. 29, 4. Ac y mae yn rhaid i ddyn i gael ei wneuthur yn ysprydol cyn y gallu farnu pob peth. 1 Cor. 2, 14, 15.

2. *I gymrwysu dyn i gyd-ymffurfio ag ewyllys Duw mewn ufudd-dod.* Y mae pob peth yn gweithredu yn ol ei natur. Fel y byddo'r gwreiddyn, felly y bydd y ffrwyth. Fel y byddo'r had, felly y bydd y cnwd. Fel y byddo'r ffynnon, felly y bydd y ffrydiau. Job 14, 4. Mat. 7, 16, 18. Ond i fod ryw faint yn fwy neillduol, ni allwn ddal sylw, 1. *Fod amryw ddyledswyddau y rhai na ddichon dyn byth eu cyflawni tra fyddo heb gasl ei ail eni.* Y mae'n orphwyfedig ar bawb i lettua meddyliau parchus am yr Arglwydd: Dat. 4, 11. i garu Duw a'r holl galon, &c. Mat. 22, 37. i lawenhau ynddo yn wastadol: Phil. 3, 1. 4, 4. i ymhyfrydu yn ei

gyfraith: Pſal. 119, 92. Rhuf. 7, 22. i ymddiried ynddo ym mhob amgylchiadau: Dihar. 3, 5. i'w ganlyn, ac i fod yn debyg iddo. Eph. 5, 1. Mat. 5, 45, 48. i edifarhau am bechod: Aët. 17, 30. ac i gredu yn yr Arglwydd Jesu. Joan 6, 29. Ond tra fyddo dyn yn farw i bob daioni, a than lywodraeth egwyddor o elyniaeth yn erbyn Duw, y mae yn hollol amhosibl iddo gyflawni un o'r dyledswyddau pwyſig hyn a'r cyffelyb.

2. *Ni ddichon dyn heb ei ail eni ddim cyflawni dyledswyddau crefyddol mewn iawn fodd.* Y mae yn ofynnol i addoliad crefyddol gael ei gyflawni mewn modd ysprydol. Joan 4, 24. Phil. 3, 3. Ond amhosibl yw i ddyn wneuthur hyn tra na fyddo ynddo ddim ond cnawd. Pan y mae dyn yn cyflwyno ei hun i'r Arglwydd, y mae yn angenrheidiol iddo roddi ei hun yn *abertb byw*, &c. Rhuf. 12, 1. Ond pa fodd y dichon wneuthur hynny tra fyddo yn amddifad o egwyddor o fywyd fanetaidd? Y mae yn angenrheidiol i'r Arglwydd gael ufudd-dod ewyllysgar a gwir-foddol. Pſal. 110, 3. Ond y mae yn hollol amhosibl i'r hwn a fyddo dan lywodraeth egwyddor o elyniaeth atto, byth i roddi iddo y cyfryw ufudd-dod. Y mae yn rhaid addoli Duw mewn gwirionedd. Joan 4, 24. Ond gan fod y galon yn fawr ei thwyll, y mae dyn yn gwneuthur y cyfan oddi ar ryw gau ddibenion. Mat. 6, 5, 23. Y mae yn angenrheidiol i lynu wrth yr Arglwydd o lwyr fryd calon, ac felly i barhau hyd y diwedd. Aët. 11, 23. Ond pa fodd y gellir disgwyl hyn oddiwrth y rhai nad oes ganddynt un gwreiddyn ynddynt eu hunain? Mat. 13, 5, 20.

3. *I gymmwyso dyn i fwynbau rhagorfreintiau a bendithion ysprydol.* Y mae yn amhosibl i Dduw i ymhyfrydu yn y rhai sydd heb eu hail eni. Ef. 59, 2. O herwydd ni all neb ymhyfrydu yn yr hyn sydd yn groes i'w anian. Ni ddichon fod dim undeb rhyngddynt a Duw Ynghrist. 1 Cor. 6, 17. Rhuf. 8, 9. Pa undeb a allai fod rhwng pen byw a chorff marw? Nid yw ddim yn bosibl iddynt gael eu cyflawnhau: canys y mae cyflawnhad trwy ffydd. Rhuf. 5, 1. Ond ni ddichon enaid marw ddim credu Ynghrist. Joan 6, 44. Ni's gallant ddim cael eu mhabwyfiadu i deulu Duw. 2 Cor. 6, 17, 18. Ac ni ddichon un o'u cyflawniadau gael eu cymmeradwyo. Heb. 11, 6. Rhuf. 8, 8. Mewn gair, Nid yw ddim yn bosibl i ddyn heb ei ail eni i gael cymmundeb a'r Arglwydd. 2 Cor. 6, 14. Ni oddef purdeb yr Arglwydd ddim iddo i ddal cymmundeb a'r hwn sydd dan lywodraeth gelyniaeth at bob daioni: Ac ni oddef yr egwyddor o elyniaeth ddim i ddyn i ymofyn am gymmundeb a Bod sydd yn ei holl briodoliaethau yn wrthwynebol i dueddiadau anian lygredig. Heblaw hyn oll, gan mai ysprydol yw diddanwch a gorfoledd plant Duw, nid oes mor fath beth ag y dichon yr hwn nad oes ynddo ddim ond cnawd

byth brofi ffyrdd doethineb yn ffyrdd hyfrydwch. Oddiwrth yr ystyr-iaethau hyn a'r cyffelyb y mae yn ymddangos yn eglur na ddichon un dyn tra heb ei ail eni, na deall natur, nac ufuddhau i gyfreithiau, na mwynhau rhagorfreintiau teyrnas Dduw, pa un ai yn ei dechreuad yn y byd hwn, neu yn ei pherffeithrwydd eitha mewn byd i ddyfod.

Oddiwrth yr hyn a gafodd ei ystyried mewn perthynas i natur Aden-edigaeth a'r angenrheidrwydd o honi ni allwn ddyfsgu. 1. Mai mawr yw llygredd dyn fel creadur dirywiedig. Nid oes dim diwygio na thrwfo yr hen galon: ond y mae yn rhaid cael calon newydd. Ni wnai ddim o'r tro i gael rhai pethau newydd: ond y mae y cyfan wedi myned cyn-ddrwg fel y mae yn rhaid cael pob peth o'r newydd. Ezec. 36, 26. 2 Cor. 5, 17. 2. Mai truenus iawn yw cyflwr y rhai fydd yn ddieithraid i'r cyfnewidiad hwn. Gan na chant fyned i mewn i deyrnas Dduw, pa le cant aros yn dragywydd, ond gyd a'r diafol a'i angylion yn y flammau anniffoddadwy? Mat. 25, 41. 3. Nad oes ond ychydig mewn cydmar-iaeth, wedi eu hail eni. Pe didolid o blith y rhai fydd ag enw ganddynt i fod yn fyw yr holl rai fydd yn ymfoddloni ar wybodaeth doniau ymddug-iaid di-argyoedd, argyoeddiadau a bwriadau da, ynghyd a chyflawniad allanol o ddyledswyddau crefyddol, y mae yn dra thebygol na byddai y gweddill ond pur fychan. Mat. 7, 14. 4. *Y mas gwabaniaeth banfodol rbwng y rhai a fyrtbiant ymmaith a'r rhai a barbant byd y dirwedd.* Nid oes gan y rhai fydd yn tynnu yn ol i golledigaeth ddim gwreiddyn ynddynt eu hunain pa mór ddymunol bynnag fyddo yr arwyddion allanol a welir arnynt. Mat. 13, 2. Marc 4, 17. 2 Pet. 2, 22. Ond y mae yr Ysryd yn y rhai fydd yn tynnu yn y blaen i gadwedigaeth yr enaid, yn ffynnon o ddwfr, yn tarddu i fywyd tragywyddol. Joan 4, 14. 5. *Yr angenrheid-rwydd o hunan-ymboliad.* A ydym wedi ein geni o Dduw? Os ydym yr ydym yn chwennych didwyll laeth y gair: 1 Pet. 2, 2. yn credu yn Jesu Grift. Joan 1, 12, 13. 1 Joan 5, 1. yn caru y rhai y mae delw yr Ar-glwydd arnynt: 1 Joan 3, 14. ac yn gwneuthur cyflawnder. Pen. 2, 29. 6. *Y mawrion rwymanu fydd ar y rhai a aned drachefn.* Hwya ddylent ry-feddu daioni yr Arglwydd tu ag attynt: o herwydd yn ol ei drugaredd y mae Duw yn adgenhedlu. Tit. 3, 5. Yr oeddynt hwy fel eraill, wrth naturiaeth yn blant digofaint: Eph. 2, 3. ac y maent wedi eu hadgenhedlu i obaith bywiol; yr hyn fydd fwy rhagorfraint nac un drugaredd am-ferol. 1 Pet. 1, 3. Hwya ddylent hefyd fod yn ymdrechgar i rodio yn addas: Eph. 4, 1. 5, 8. gan ddilyn Duw; Pen. 5, 1. a gofalu ar fod eu goleuni yn llewyrchu ger bron dynion: Mat. 5, 16. ac fel hyn i fod a'u golwg yn wastadol at anrhydedd eu Tad nefol. Mal. 1, 6.

II. SANCTEIDDHAD.

Y mae Duw yn ogoneddus mewn sancteiddrwydd. Ex. 15, 11. ac yn ewyllysio sancteiddhad ei bobl. 1 Theff. 4, 3, 4. Y mae wedi eu hethol i fod yn sanctaidd ac yn ddifeius. Eph. 1, 4. Y mae Crist wedi rhoddi ei hun drostynt, i'r diben i'w sancteiddio. Pen. 5, 25, 26. Y maent yn cael eu galw i sancteiddrwydd. 1 Theff. 4, 7. A hwy a gant eu sancteiddio yn gwbl oll. Pen. 5, 23. Eph. 5, 27. Jud. 24. Tu ag at ddeall y pwngc gogoneddus hwn y mae yn angenrheidiol i ni ystyried y pethau canlynol.

I. *Beth fydd i ni ddeall wrth Sancteiddhad?* Y mae y gair sancteiddio yn cael ei arfer i arwyddocau amrywiol bethau. 1. *Amlygiad o burdeb.* Ezech. 38, 21, 23. Ef. 8, 13. 1 Pet. 3, 15. 2. *Glanhad seremonïol.* Heb. 9, 13. 3. *Ymbarottoad i gyflawni dyledswyddau crefyddol.* Ex. 19, 22. 1 Sam. 16, 5. Job. 1, 5. 4. *Neillduad oddiwrth arferiad cyffredin, a chyflwyniad i'r Arglwydd.* Ex. 19, 6. Lev. 20, 26. Ex. 28, 41. 29, 44. 20, 11. 30, 29. Ezr. 8, 28. 5. *Glanhad oddiwrth halogrwydd moesol.* 2 Cor. 7, 1. 1 Pet. 1, 16. Dymma yr hyn ydym yn ei olygu yn bresennol. Yn yr ystyr ymma y mae yn arwyddo, "Cyffredinol a graddol adnewyddiad yr enaid i fod yn un ffurf a delw Mab Duw, trwy yr hyn y mae yn beunyddiol farw i bechod, ac yn byw i gyfiawnder." Ymma ni allwn sylwi,

I. *Fod y rhai a sancteiddir yn cael eu hadnewyddu.* 1. *Yn eu banian.* Ezech. 36, 26. 2 Pet. 1, 4. Cafodd hyn ei ystyried yn y bennod flaenorol. 2. *Yn eu hymddugiadau.* Eph. 2, 2, 3. Rhuf. 8, 1. Tit. 2, 13. Heb. 8, 10. Ezech. 36, 27. Bydd i hyn gael ei ystyried pan ddelom i gymmeryd golwg ar y cyfreithiau sy'n eu cyfarwyddo pa fodd i ymddwyn tu ag at Dduw, tu ag attynt eu hunain a thu ag at eu cyd-greaduriaid.

II. *Y maent yn cael eu hadnewyddu yn gyffredinol.* 1 Theff. 5, 23. 1. Y mae llygaid y meddyliau yn cael eu goleuo. Eph. 1, 18. Col. 1, 9. Rhuf. 12, 2. 2. Y mae y gydwybod yn cael ei phuro oddiwrth weithredoedd meirwon. Heb. 9, 14. Y mae yn barnu mai drwg neu dda yw yr hyn y mae yr Arglwydd yn ei olygu felly. Ef. 38, 8. yn cyhuddo yn ffyddlon oblegid yr hyn fydd yn feius. 1 Sam. 24, 10. yn condemmio, trwy ddangos haeddiant trosedd. Mic. 7, 9. yn rhwymo i ymddugiad di-rwystr tu ag at Dduw a dynion. Aft. 24, 16. gan ewyllysio bod yn onest ym mhob peth. Heb. 13, 18. i.e. a dwyn tristwch, trwy ddioddef cam yn hytrach na phechu. 1 Pet. 2, 19. 3. Y mae yr ewyllys yn cael ei dueddu i ddewis yr hyn fydd yn rhyngu bodd Duw, ac i wrthod yr hyn fydd yn groes i'w ewyllys. Psal. 110, 3. Phil. 2, 13. Rhuf. 7, 18. 4. Y mae y serchiadau

yn cael eu dwyn i weithredu mewn modd priodol mewn perthynas i wahanol wrthrychau. Y mae yr enaid yn *caru* Duw. 1 Joan 4, 19. ei iechydwrïaeth. Pſal. 40, 16. ei orchymynnion. Pſal. 119, 127. ei blant. 1 Joan 3, 14. ac ymddangosiad yr Arglwydd Jesu. 2 Tim. 4, 8. Y mae yn *ymbyfrydu* yn Nuw ei iechydwrïaeth. Hab. 3, 18. yn ei ddeddfau. Pſal. 119, 16. Rhuf. 7, 22. ei sabbathau. Ef. 58, 13. a'i sainet. Pſal. 16, 3. Y mae yn *casau* pob gau lwybr. Pſal. 119, 104. meddylliau ofer. adn. 113. y pechod y mae yn ei wneuthur. Rhuf. 7, 15. caseion Duw. Pſal. 139, 21, 22. a gwaith y rhai cildynnus. Pſal. 101, 3. Y mae yn *tristau* yn dduwïol. 2 Cor. 7, 9. oblegid ei anwiredd ei hun. Pſal. 38, 18. am bechodau eraill. Pſal. 119, 136. Jer. 13, 17. Ezech. 9, 4. Phil. 3, 18. oblegid cuddiadau wyneb Duw. Pſal. 30, 7. oblegid gofidiau ei gyd-bererinion. Pſal. 137, 1. Jer. 13, 17. Galar. 1, 16, 17. Rhuf. 12, 15. ac wrth edrych ar yr Arglwydd Jesu. Zech. 12, 10. Y mae yn *llawenbau* oblegid gair yr Arglwydd. Pſal. 119, 162. Ynghrist. 1 Pet. 1, 8. yn ei iechydwrïaeth. Pſal. 9, 14. yn yr Arglwydd. Hab. 3, 18. yn ei nerth. Pſal. 21, 1. yng-hysgod ei adenydd. Pſal. 63, 7. yn llawenydd ei genedl. Pſal. 106, 5, 14, 7. 1 Cor. 12, 26. ac y mae yn gorfoleddu mewn gorthrymderau. Rhuf. 5, 2. Act. 5, 41. Heb. 10, 34. Y mae yn rhodio yn *ofn* yr Arglwydd. Act. 9, 31. am hynny nid ofna waradwydd dynion. Ef. 51, 7. na phra beth a wnel cnawd iddo. Pſal. 56, 4. Ië, nid ofna unrhyw niwaid. Pſal. 23, 4. Y mae yn *blyſio* am gynteddau'r Arglwydd. Pſal. 84, 2, 27, 4. yn chwennych didwyll laeth y gair. 1 Pet. 2, 2. yn newynog a sychedig am gyfiawnder. Mat. 5, 6. yn hiraethu am iechydwrïaeth yr Arglwydd. Pſal. 119, 174. yn sychedig am y Duw byw. Pſal. 32, 2. ac yn chwennych gwlad well. Heb. 11, 16. 5. Y mae y *corph* yn cael ei gyflwyno i Dduw. Rhuf. 12, 1. ei gospi a'i ddwyn yn gaeth. 1 Cor. 9, 27. a'r aelodau yn cael eu rhoddi yn weision i gyfiawnder. Rhuf. 6, 13, 19. Job 31, 1. Pſal. 119, 18, 35, 28. Dihar. 15, 2. Joan 8, 47.

III. *Y maent yn dwyn delw Mab Duw.* Rhuf. 8, 29. 2 Cor. 3, 18. Eph. 1, 4. 1. *Trawy fod yn feddiannol ar ei Ysryd.* Rhuf. 8, 9. Yr oedd cyfraith ei Dad o fewn ei galon. Pſal. 40, 8. Yr oedd yn caru cyfiawnder, ac yn casau anwiredd. Heb. 9, 1. yn addfwyn a gostyngedig o galon. Mat. 11, 29. Joan 13, 5. yn di-yſtyru gwaradwydd. Heb. 12, 2. ac nid oedd ei fryd yn cael ei ofod ar bethau amser. Luc 8, 3, 9, 58. Yr oedd yn Hawn o gariad at ddyn. Joan 15, 13. 2. *Trawy ganlyn ei siampl.* 1 Pet. 2, 21. *Yn ei ymddugiadau tu ag at ei Dad.* Yr oedd yn ffyddlon a diwyd yn ei waith. Joan 4, 32, 34. 9, 4. Heb. 2, 7. yn mynych weddio arno. Mat. 24, 23. Marc 1, 35. Luc 6, 12. yn ddarostyngedig i'w ewyllys, Luc 22, 42. Joan 6, 38. ac yn golygu ei ogoniant yn y cyfan. Joan 7, 18.

8, 50, 17, 4. *Yn ei ymddugiadau tu ag at ddynion.* Yr oedd yn tofturio wrth y dyrfa: Mat. 15, 32. ac yn myned oddi amgylch gan wneuthur daioni. Act. 10, 38. Ni ddarfu iddo nac ymryson na llefain: Mat. 12, 19, ond yr oedd yn gofala am ymddwyn yn ddi-dramgwydd. Pen. 17, 27. Yr oedd yn addfwyn a gostyngedig o galon. Mat. 11, 29. ac yn gweddio am faddeuant i'w elynion. Luc 23, 34. Yn y pethau hyn a'r cyffelyb y mae y sainct yn ymdrechu i rodio yn llwybr y Sanct a'r cyflawn: ond pan yr ymddangoso efe y byddant yn berffaith mewn sanct-eiddrwydd, canys hwy a fyddant yn gyffelyb iddo. 1 Joan 3, 2.

IV. *Y maent yn beunyddiol faraw i bechod.* Rhuf. 6, 2, 11, 8, 13. Col. 3, 5, 8, 9, 2, 11. Eph. 4, 22. 1 Pet. 2, 11. Rhuf. 6, 6. Gal. 5, 24. Y mae hyn yn cynnwys, 1. Cefnebb di-ragrith at bechod. Rhuf. 7, 15. 2. Galar di-ffuant o'i blegid. Zech. 12, 10, 11. Mat. 26, 75. 3. Dymuniad difrifol i ymgadw rhagddo. Psal. 19, 13. 119. 5, 133. 4. Bwriad gwirioneddol, trwy ddwyfol gynnorthwyon, i ymdrechu yn erbyn profedig-aethau, a chynnyrfiadau llygredd. Psal. 39, 1. 5. Gweithredol ymdrechadau i ddarostwng grym nwydau afreolus. Gal. 5, 17. 6. Arferiad cydwybodol o bob moddion tu ag at gael goruchafiaeth. Yn neillduol, sobrwydd a gwiliadwriaeth. 1 Pet. 5, 8. cleddyf yr Ysryd yr hwn yw gair Duw. Eph. 6, 17. myfyrdod ar farwolaeth Crist. 1 Pet. 4, 1. gweddio am gynnorthwyon. Eph. 6, 18. a tharian y ffydd. adn. 16. 1 Pet. 5, 9.

V. *Y maent yn byw i gyfiawnder.* 1 Pet. 2, 24. Rhuf. 6, 4, 5, 11, 18, 19, 22. Eph. 4, 24. Y mae hyn yn cynnwys, 1. Y cyflwyniad y mae yr enaid yn ei wneuthur o hono ei hun i Dduw. Rhuf. 6, 13. 1 Cor. 8, 5. 2. Cyd-ymffurfiad ag ewyllys datguddiedig Duw mewn ufudd-dod. Ezec. 36, 27. Rhuf. 8, 1. *yn dusefnol*, trwy garu yr Arglwydd, ei barchu, ei ofni, credu ei dystiolaethau, ymddiried, ac ymhyfrydu ynddo. *Yn allanol*, trwy gyflawnu yr amrywiol ddyledswyddau gorphwysedig arnynt, tu ag at Dduw, tu ag at eu cyd-greaduriaid, a thu ag attynt eu hunain. Tit. 2, 12. 3. Golwg at ogoniant Duw yn y cyflawniad o bob dyledswydd. Rhuf. 14, 7, 8. 1 Cor. 10, 31. 1 Pet. 4, 11.

VI. *Yn raddol y maent yn cyrraedd perffeithrwydd di-bechod.* Ymma ni allwn sylwi, 1. *Fod holl blant Duw, ar rai ystyriaethau, yn berffaith.* Gen. 6, 9. Job 1, 1. Es. 38, 3. Y maent yn berffaith ynghrist. Col. 1, 28. Heb. 10, 14. Y mae yr hyn a aned o'r Ysryd yn berffaith: ac y mae yr anian hon yn ymddangos yn yr hyn a elwir yn gyffredin "pob gras." Y mae rhai o honynt yn llawer agosach nac eraill at berffeithrwydd. 1 Cor. 2, 6. Phil. 3, 15. Heb. 5, 14. 2. *Nid ydynt ddim ar unwaith yn cyrraedd perffeithrwydd di-bechod.* Y maent gyd a galar yn cydnabod eu amherffeithrwydd. Rhuf. 7, 14, 15. 17, 19, 23. Phil. 3, 12. Jag. 3, 2. 1 Joan

1, 8. Y maent yn profi 'r enawd yn chwennychu yn erbyn yr Yspryd. Gal. 5, 17. yn gweddio am faddeuant beunyddiol. Mat. 6, 12. Fe orchymynnair iddynt gynnyddu. Mat. 5, 48. 2 Pet. 1, 5, 7, 3, 18. Fe sonir am eu gweithredol gynnydd. 2 Cor. 3, 18. Col. 2, 19, 2 Theff. 1, 3. Ac y maent yn fynych yn gweddio am gynnydd. Col. 1, 9, 10. 1 Theff. 3, 12, 13. 5, 23. 3. *Y mae yn well iddynt gael eu sancteiddio yn raddol nac ar unwaith.* Y mae Duw yn gwybod beth fydd oreu er ei ogoniant ei hun a daioni ei bobl: Y mae ei gariad yn ei rwymo i wneuthur yr hyn a allo tu ag at ddwyn hynny oddi amgylch: Y mae yn ddigon galluog i gyflawni yr hyn y mae ei gariad a'i ddoethineb yn ei daeddu atto. Pan y mae gan hynny, yn goddef i gnawd yn gyftal ag Yspryd i aros ynddynt, dros amser, y mae yn eglur ei fod yn edrych ar hyn yn well na phe byddent yn cael eu perffeithio ar unwaith. Ac nid oes lē i ammeu na welir, yn y diwedd, mai dymma 'r ffordd oreu a allasai yr Arglwydd gymmeryd. Ni allwn weled, yn bresennol, fod hyn yn rhoddi achlysur i Dduw i ddangos helaethrwydd ei ras, trwy achub rhai ag fydd ar ol eu hail-eni, yn gyftal ac o'r blaen, yn gwneuthur cymmaint i haeddu ei anfoddlonrwydd: mawredd ei amynedd, yn cyd-ymddwyn a rhai fydd yn barhaus yn ei annog i ddigofaint. Num. 14, 17, 18. a chadernid ei allu, trwy gynnal yr anian newydd yn wyneb cymmaint o wrthwynebiadau; megis pe byddai gwreichionen fechan yn cael ei chadw heb ddiffodd yng-hanol ystorum arfwyds. Y mae hyn hefyd yn dwyn y duwiol i werthfawrygu aberth ac eiriolaeth Crist. 1 Joan 1, 7, 2, 1. i gyd-ymdeimlo a'u gilydd. Gal. 6, 1. i gadw yn isel yn y llwch. Job 42, 5, 6. ac i hiraethu am wlad well. 2 Cor. 5, 2.

II. *Y modd y mae Sancteiddhad yn cael ei ddwyn oddi amgylch.* Dylem gosio, 1. Mai dyledfwydd dyn yw bod yn sanctaidd mewn calon a bywvd. 1 Theff. 4, 3. 1 Pet. 1, 15, 16. 2. Na ddichon neb na gwneuthur ei hun yn sanctaidd, nac ymddwyn yn sanctaidd, o hono ei hun. Rhuf. 8, 7. Joan 15, 3. 2 Cor. 3, 4, 5. 3. Fod y gair yn priodoli sancteiddhad pechaduriaid i Dduw. Lev. 20, 8. 1 Theff. 5, 23. ac yn neillduol i'r Yspryd Glân. Rhuf. 8, 13. 2 Cor. 3, 18. 2 Theff. 2, 13. 4. Y mae y gwaith hwn yn cael ei ddwyn yn y blaen trwy amrywiol foddion. *Yn gyntaf*, Y mae anian sanctaidd yn cael ei phlannu yn yr adenedigaeth. Joan 3, 6. *Yn ail*, Y mae yr enaid, wedi derbyn yr anian hon, yn cael ei ddwyn i berffeithio sancteiddrwydd yn ofn Duw. 1. *Trwy 'r gair*. Joan 15, 3, 17, 17. Ymma fe ofodir o'i flaen yr angenrheidrwydd o sancteiddrwydd. Heb. 12, 14. gorchymynnion sanctaidd i fod yn rheol. Psal. 19, 7, 8, 11. Rhuf. 7, 12. addewidion i Sancteiddrwydd. Mat. 5, 8. Joan 14, 21. Dat. 2, 10, 22, 14. siamplau sanctaidd. Heb. 12, 1. yn neillduol siampl Jesu

Grift. 1 Pet. 2, 21, 22. athrawiaeth gras. Tit. 2, 11, 12. Col. 1, 5, 6. yn arfaeth Duw. Col. 3, 12, 14. ym marwolaeth Crist. 2 Cor. 5, 14, 15. yf hyn fydd yn dangos adgafrwydd peched, casineb Duw tu ag atto, mawr gariad Mab Duw, a'i hawl i'r rhai y bu farw drostynt; ac yn y greadigaeth newydd. Eph. 2, 8, 10. Ymma hefyd fe amlygir y gelynnion fydd am rwystro sancteiddhad. 1 Pet. 5, 8. Gal. 5, 17. y modd y mae llawer o'r duwiolion wedi llithro. Nehem. 13, 26. Mat. 26, 69, 74. ynghyd a'r mawr niwaid o gyd-fyned a phrofedigaethau. 1 Cor. 10, 6, 11. Yn neillduol fel y mae hynny yn peri i elynion yr Arglwydd gablu. 2 Sam. 12, 14. ac yn gwneuthur yr enaid yn agored i geryddon Duw. Pſal. 89, 30, 32. 2. *Trwy gystuddiau a gofidiau.* Pſal. 119, 67, 71. Ef. 31, 9, 48, 10. Jer. 31, 18, 19. Jag. 1, 2, 3. Fel ceryddon am bechod y maent yn foddion i ddangos rhyw beth o'i ddrwg, yn gystal a gwagedd ac annigonolrwydd pethau darfodedig. 3. *Trwy weithbrediadau grasol ar y meddwl.* Y mae yr enaid yn cael ei gynhyrfu i guddio ymadroddion Duw yn ei galon. Pſal. 119, 11. i feddwl am ei ffyrdd. adn. 59. i fwrriadu cadw deddfau yr Arglwydd, adn. 8. i ymrwymo mewn cyfammod i gadw ei farnedigaethau. adn. 106. i weddio am gynnorthwyon. Pſal. 19, 13, 14. 119, 10, 143, 10. a thrwy ffydd i ymddiried yngwirionedd yr hwn fydd wedi addaw perffeithio ei nerth mewn gwendid. 2 Cor. 12, 9. Act. 15, 9. 1 Pet. 5, 9. 4. *Trwy eu nerthu yn y dyn oddi mewn.* Col. 1, 11. Eph. 3, 16. Pſal. 138, 3. Phil. 4, 13. 5. Y mae Sancteiddhad yn deilliaw oddiwrth gyfryngdod Crist. Rhuf. 6, 6. Col. 3, 1. Y mae wedi ei wneuthur iddynt gan Dduw yn sancteiddrwydd. 1 Cor. 1, 30. Efe a fu farw i'w sancteiddio. Eph. 5, 25, 27. Y mae yn gweddio am eu sancteiddhad. Joan 17, 17. Mewn cyd-ymffurfiaid ag ef, y mae sancteiddhad yn gynwysedig. Rhuf. 8, 29. Ac oddi wrtho ef, fel Pen, y mae yr holl gorph yn cael ei Sancteiddhad. Joan 1, 16. 15, 1, 5. Col. 2, 19.

III. *Y mae Sancteiddhad yn angenrheidiol.* Ymddengys hyn wrth ystyr-ied, 1. *Natur Duw.* 1 Pet. 1, 15, 16. Hab. 1, 13. Heb sancteiddrwydd ni ddichon neb gael cymdeithas ag ef ymma, na mwynhad o hono mewn byd arall. 1 Joan 1, 3, 6, 7. Heb. 12, 14. 2. *Arfaeth y Nefoedd.* Eph. 1, 4. 2 Theff. 2, 13. Col. 3, 12. 3. *Yr amlygiad o ewyllys Duw.* Mewn gorchymynnion. Mat. 22, 37, 39. Rhuf. 6, 11, 12. 12, 1, 2. 1 Theff. 4, 1, 12. 2 Pet. 1, 5, 7. addewidion. Jer. 31, 33. 32, 39, 40. Ezec. 36, 27. 2 Cor. 7, 1. a thylliolaeth o'i anhepgorol angenrheidrwydd. Heb. 12, 14. Mat. 5, 20. 4. *Cyfryngdod yr Arglwydd Jesu.* 1 Joan 3, 8. Eph. 5, 25, 26. 2 Cor. 5, 15. Tit. 2, 14. 1 Pet. 2, 24. 1 Cor. 6, 20. Joan 17, 15, 17. 5. *Diben Duw yn ei weithbrediadau grasol ar encidiau.* Rhuf. 1, 7, 6, 18. Eph. 2, 10. 1 Cor. 3, 16, 17.

Nid yw Sancteiddhad ddim yn angenrheidiol i fod yn sylfaen derbyniad pechadur ger bron Duw. Phil. 3, 9. ond fel rhan o'r iechydwrïaeth. Mat. 1, 21. i gymmwysu enaid i feddiannu gwir ddedwyddwch mewn cymdeithas a Duw ymma, ac ar fryniau gogoniant. 1 Joan 4, 8, 16. 3, 23. i amlygu gwirionedd crefydd. Col. 2, 6. Jag. 2, 17, 18. 2 Pet. 1, 10. i ogoneddu yr Arglwydd, ac i ymddwyn yn addas i berthynas neillduol ag ef. Mat. 5, 16. 1 Cor. 6, 20. Eph. 5, 1. Phil. 1, 11. 2, 15. ac i geisio bod yn ddefnyddiol i eraill. Mat. 18, 15. 1 Pet. 3, 1, 2.

Oddi ymma ni welwn, 1. *Y gwabaniaeth rhwng Sancteiddhad a moesoldeb paganaidd.* Dichon dyn ymddwyn yn hardd, ac yn ganmoladwy: ond y mae ymddugiadau y rhai a sancteiddir, yn tarddu oddiwrth anian newydd, ac yn golygu gogoniant Duw. 2. *Gogoniant yr efengyl.* Nid yw ddim yn dirymmu 'r ddeddf. Rhuf. 3, 31. ond y mae yn athrawiaeth ag fydd yn ol duwioldeb. Tit. 1, 1. 3. *Yr angenrheidrwydd o hunan ymbeliad:* A ydym wedi ein gwneuthur yn gyfrannogion o anian sanctaidd? A ydym yn cynnyddu, gan beffeithio sancteiddrwydd yn ofn yr Arglwydd? 4. *Achos o ymofstyngiad.* O blegid ein annhebygolrwydd i'r Arglwydd Jesu. 5. *Dedwyddwch y duwiol.* Y mae yr Arglwydd yn Dduw iddynt. Jer. 31, 33. Y mae eu pechodau yn cael eu maddeu. adn. 34. yn ganlynol, nid oes iddynt ddim damnedigaeth. Rhuf. 8, 1.

Yn y modd hyn yr ydym wedi cymmeryd golwg gyffredinol ar athrawiaeth Sancteiddhad. Ni gawn etto ystyried rhai pethau neillduol ag y fydd fel cynnifer o wahanol ganghennau o'r un gwaith gogoneddus.

I. DWYFOL OLEUNI.

Y MAE Duw y byd hwn wedi dallu meddyliau y rhai di-gred. 2 Cor. 4, 4. Ac y mae deall y rhai a rodiant yn oferedd eu meddwl wedi ei dywyllu. Eph. 4, 17, 18. ond y mae rhai yn cael eu galw allan o dywyllwch i ryfeddol oleuni Duw. 1 Pet. 2, 9. Y mae yr Arglwydd yn llewyrchu yn eu calonnau. 2 Cor. 4, 6. ac yn goleuo llygaid eu meddyliau. Cafodd hyn ei ystyried wrth gymmeryd golwg ar ddwyfol ddysgeidiaeth. O blegid hynny, ni bydd ond ychydig o sylwiadau i gael eu chwanegu yn bresennol.

1. Y mae yr Arglwydd yn rhoddi calon i ddeall neu feddwl i adnabod pethau ysprydol. Deut. 29, 4. 1 Joan 5, 20. Y mae yn rhaid i ddyn gael ei wneuthur yn ysprydol cyn y gallo amgyffred y pethau sydd o Ysryd

Daw. 1 Cor. 2, 14, 15. Canys yn ol yr anian y fyddo dyn yn feddianol arni y bydd gwahanol wrthrychau yn ymddangos iddo yn deilwng o gariad neu gafneb: o blegid hynny, ni ddichon neb ganfod dim hawddgarwch mewn sancteiddrwydd, na drwg moesol mewn pechod, tra fyddo yn amddifad o'r duwiol anian. Y gwaith cyntaf, gan hynny, o eiddo yr Ysryd Glân, wrth oleuo eneidiau, yw cyfrannu anian, yr hon fydd yn archwaethu, yn teimlo, ac felly yn prafiadol adnabod pethau ysprydol, yn ol eu gwahanol natur.

2. Y mae y pethau fydd o Ysryd Duw yn cael eu gosod ger bron yr enaid. Y mae yr Ysryd Glân yn Ysryd datguddiad. Eph. 1, 17. ac fel y cyfryw, trwy weinidogaeth y gair yn fwya neillduol, y mae yn gwneuthur yr hyn fydd yn angenrheidiol i'w adnabod yn hyspys i eneidiau. Ymma fe geir amlygiad o Dduw, a'i gyfraith; o ddirywiad dyn a'i lygredd; o ddrwg pechod, ai haeddiant; o drugaredd Daw, a ffordd iechydwrïaeth, &c. Ef. 2, 3.

3. Mewn canlyniad i'r pethau hyn, y mae gan yr enaid olwg hollol wahanol ar bethau ysprydol, oddiwrth yr hyn fydd gan y dyn anianol. 1 Cor. 2, 14, 15. 1 Joan 5, 20. 3, 6. Y mae yn gweled gogoniant yr Arglwydd. 2 Cor. 3, 18. 4, 6. I anian sanctaidd ni ddichon Bod o anfeidrol burdeb, cyfiawnder, doethineb a daioni, lai nac ymddangos yn anfeidrol hawddgar. Ac ni ddichon y gyfraith, fydd yn gorchymyn iddo gael ei garu a'r holl galon lai nac ymddangos yn gyfiawn, yn sanctaidd, ac yn dda. Rhuf. 7, 12. Yn ganlynol, y mae pechod, neu ddiffyg o oruchel gariad at Dduw yn ymddangos yn anfeidrol ddrwg. adn. 13. Ac y mae dialeddol gyfiawnder, yn ymddangos yn ogoneddus ac yn hawddgar. Pŷal. 5, 4, 6. Num. 14, 21, 23. Y mae y pethau hyn yn arwain yr enaid i gael golwg ogoneddus ar ddoethineb a chyfiawnder Duw, yn gyftal ac ar ei ddaioni ynghyfyngdod yr Arglwydd Jesu. Eph. 3, 10. Rhuf. 3, 25. Joan 3, 16.

4. Y mae y goleuni hwn yn ficer o ddwyn yr enaid i ymddwyn tu ag at wahanol wrthrychau yn ol fel y byddont yn ymddangos. Y mae y rhai fydd yn edrych ar ogoniant yr Arglwydd yn cael eu cyfnewid i'r unrhyw ddelw o ogoniant i ogoniant. 2 Cor. 3, 18. A phan y mae yr enaid yn cael anian i gafau pechod y mae yn naturiol iddo i ryfela yn ei erbyn pan y byddo ei fawr ddrwg yn ymddangos yn eglur. Dymma yr achos fod yr hwn fydd yn gwrando y gair, ac yn ei ddeall yn cael ei gydmaru i'r hwn a hauwyd yn y tir da. Mat. 13, 23.

Oddiwrth y Sylwiadau blaenorol ni welwn, 1. Nad yw yr hwn nid yw yn caru ddim yn adnabod Daw. 1 Joan 4, 8. Pob un ag fydd yn pechu

ni's gwelodd ef, ac ni's aŋabu ef. Pen. 3, 6. 2. Pod gwahaniaeth hanfodol rhwng goleuni y mwya gwybodus o annuwiolion a'r goleuni fydd gan blant Daw. Rhuf. 1, 21. Col. 1, 9. 2 Cor. 3, 18.

II. EDIFEIRWCH I FYWYD.

DECHREUODD Joan fedyddiwr ei weinidogaeth trwy bregethu edifeirwch. Mat. 3, 2, 11. Cafodd yr un athrawiaeth ei phregethu gan Grist. Mat. 4, 17, 9, 13. a chan ei apostolion. Marc 6, 12. Aët. 17, 30. 20, 21. 26, 20. Y mae yr edifeirwch hwn yn angenrheidiol er maddeuant pechodau. Aët. 2, 38. 3, 19. Canys nid oes gan yr anedifeirol ddim i'w ddisgwyl ond dinystr. Luc 13, 5. Dat. 2, 5, 16. Ond y mae llawenydd yngwydd angylion Duw am un pechadur a edifarhao. Luc 15, 7, 10. Trugaredd, gan hynny, yw, fod yn rhaid i edifeirwch gael ei bregethu yn enw Crist. Luc 24, 47. bod Jesu wedi ei dderchafu i'w roddi i Israel. Aët. 5, 31. a bod Duw yn rhoddi i'r cenhedloedd edifeirwch i fywyd. Aët. 11, 18. I ymdrin a'r pwngc pwyfig hwn ymhellach, ni gawn ystyried natur edifeirwch, ei ffrwythau, y modd y mae yn cael ei weithredu, ynghyd a'r angenheidrwydd o hono.

I. *Natur Edifeirwch.* Y mae y gair a arferir fynycha am Edifeirwch, yn y iaith wreiddiol (Metanoia) yn arwyddocau Cyfnewidiad meddwl. Ac nid yw Edifeirwch i fywyd ddim rhagor yn ei natur na Chyfnewidiad gwirioneddol ym meddwl Pechadur. 1. Y mae yr enaid yn edrych ar Dduw fel Bod anfeidrol hawddgar, anfeidrol deilwng o bob cariad ac ufudd-dod. 2. Y mae yn golygu y gyfraith yn gyfiawn, yn sanctaidd, ac yn dda, yn ei gofyniadau a'i bygythion. 3. Y mae yn canfod prydferthwch mewn Sancteiddrwydd neu gyd-ymffurfiaid a'r gyfraith. 4. Y mae yn gweled pechod yn atgas, yn hollol ddi-esgus, ac yn anfeidrol feius, fel y mae yn groes i burdeb y Duw-dod. 5. Y mae yn barnu ei hun yn deilwng i gael ei ffeiddio, a'i dragywyddol gospi gan Dduw. 6. Y mae yn meddwl mai cymmwys yw i lywodraeth Daw gael ei hanrydeddu, beth bynnag, a ddelo o drofoddwyr.—Yn y pethau hyn, a'r cyffelyb, y mae yr enaid wedi cael meddwl gwahanol oddiwrth yr-hyn oedd ganddo tra yn anedifeiriol. Ond ni gawn gymmeryd golwg ar,

II. *Ffrwythau Edifeirwch.* Fe-sonir am y rhai'n. Mat. 3, 8. Aët. 26, 20. Oddiwrth y cyfryw gyfnewidiad meddwl, ac fel amlygiad o

hono, fe dyf, 1. *Galar duwiol*. Y mae yn wir fod duwiol drifftwch yn gweithio edifeirwch, 2 Cor. 7, 10. hynny yw, cyfnewidiad bwriadau ac ymddugiadau: ond y mae yr edifeirwch a ddarluniwyd uchod yn gwneuthur dyn yn ddrylliedig ac yn gystuddiedig: Pſal. 51, 8, 17. Ef. 66, 2. Zech. 12, 10. nid am fod y gyfraith mor bar, ond am fod yr enaid mor lygredig: am fod ei anian mor groes i anian Duw; a'i ymddugiadau mor wrthwynebol i'w ewyllys datguddiedig. 2. *Goflyngeiddrwydd, cywydd, a bunan ffeiddiad*. Jer. 3, 25. 31, 19. Luc 18, 13. 1 Tim. 1, 15. Eph. 3, 8. Job 40, 4. 42, 6. Ezech. 6, 9. 20, 43. 36, 31. Pan fyddo Duw yn ymddangos yn ogoneddus o achos ei fod yn sanctaidd, ni ddichon yr enaid lai na ffeiddio ei hun o ran ei fod mor annhebyg iddo. A phan edrycho ar ddaioni yr Arglwydd, y mae yn ei ffeiddio ei hun, am ei fod wedi pechu cymmaint yn ei erbyn, ac am ei fod yn profi llygredd yn gweithredu mor gryf, a hynny yn barhaus. 3. *Casineb at bob pechod*. Pſal. 119, 104, 113. Fel y mae yn groes i burdeb Duw, ac wedi bod yn achos o ddiweddiadau yr Arglwydd Jesu, y mae yr enaid am ymddial arno. 2 Cor. 7, 11. 4. *Parodrwydd i'w gyfaddef*. Pſal. 32, 5. 51, 3, 4. Luc 15, 18. 5. *Cydnabyddiaeth ddiolthgar o ddaioni Duw*. Gen. 32, 10. 1 Chron. 17, 16. 6. *Ymddarostyngiad dan ei law geryddol*. Galar. 3, 39. Mic. 7, 9. 7. *Mwyneidd-dra a thiriondeb tu ag at gyd-greaduriaid*. Col. 3, 12, 13. Y mae yn meddwl cymmaint am ei bechodau ei hun fel prin ydichon feio ar eraill. 8. *Dymuniad difrifol am waredigaeth*. Aët. 16, 30. am faddeuant: Pen. 8, 22. ac am ryddhad oddi wrth lygredd. Pſal. 19, 12, 13. 9. *Troedigaeth oddi wrth bechod at Dduw*. Ef. 55, 7. Y mae edifeirwch oddi wrth weithredoedd meirwon: Heb. 6, 1. a thu ag at Dduw. Aët. 20, 21. Y mae yr enaid yn ymhyfrydu ynghyfraith Duw, Rhuf. 7, 22. ac felly yn troi oddi wrth ei holl gamweddau. Ezech. 14, 6. 18, 30. Ac y mae yn troi ei draed at dystiolaethau yr Arglwydd. Pſal. 119, 59, 60. Luc 15, 18. 1 Bren. 8, 47, 48. 10. *Gocheliad rhag pechu yn ol llaw*. Pſal. 39, 1. Hof. 14, 3, 8. Pan fyddo plentyn wedi llosgi ei fys, fe fydd arno ofn y ganwyll.

III. *Y modd y mae Edifeirwch yn cael ei weithredu*. Dyledswydd pob pechadur yw edifarhau. Dylai pawb feddwl fod Duw yn anfeidrol hawddgar, ac mai pechod yw peidio ei garu a'r holl galon. Am hynny y mae edifeirwch yn cael ei orchymmyn i bawb. Aët. 17, 30. A bai mawr yw peidio edifarhau. Mat. 11, 20, 21, 32. Dat. 2, 21. Ond rhodd Duw yw edifeirwch. Aët. 5, 31. 11, 18. 2 Tim. 2, 25. Ac y mae yr Ysryd Glan yn ei weithredu, 1. Trwy gyfrannu anian sanctaidd i gymmwyso yr enaid i adnabod pethau ysprydol ac i garu Duw. 2. Trwy amlygu dyledswydd y creadur fel y mae yn ddadguddiedig yn y gyfraith,

Rhuf. 3, 20. ynghyd a'r rhwymau fydd arno, o blegid daioni Duw, i gyd-ymffurfio a'i gofyniadau. Rhuf. 2, 4. 3. Trwy awdurdodol dueddu yr enaid i fanwyl sylwi ar lygredd ei natur, ac ar yr hyn y mae wedi bod yn euog o hono, yn ddirgelaidd a chyhoeddus mewn eisgeulofdra a chyflawniadau pechadurus. Joan 16, 8. 4. Trwy gynnorthwyo yr enaid i ffurfio barn gywir am y gyfraith, am ei fyrdra ei hun, ac am ddrwg pechod fel y mae yn groes i burdeb Duw, ac wedi bod yn achos o ddiodefiadau Crist. Zech. 12, 10.—Oddi wrth y pethau hyn fe dyf yn naturiol y ffrwythau a grybwyllwyd uchod a'r cyffelyb. Ond y mae yn bryd i ni dd'od i ystyried,

IV. *Yr angenrheidrwydd o edifeirwch.* Y mae yn cael ei orchymmyngan Dduw. Aët. 17. Y mae yn un o'r ymadroddion fydd yn dechreu rhai Ynghrif. Heb. 6, 1. ac fe ddywedir ei fod er iechydwrïaeth. 2 Cor. 7, 10. ac i fywyd. Aët. 11, 18. A rhaid iddo gael ei weithredu yn flaenorol i faddeuant. Luc 24, 47. Aët. 2, 38. 3, 19. 5, 31. Nid i fod yn iawn dros gamwedd; canys nid edifeirwch ond perffaith ufudd-dod y mae y gyfraith yn ei ofyn: ac nid oes dim daioni mewn edifeirwch a gyfatteb i'r drwg fydd mewn pechod. Ond y mae yn angenrheidiol, 1. I ddwyn yr enaid i fod yn debyg i Dduw. Y mae madddeuant yn diogelu rhag digofaint: ond y mae edifeirwch yn dwyn dyn i fod o'r un meddwl a Duw. 2. I'w ddwyn i weled yr angenrheidrwydd o iechydwrïaeth ac i werthfawrogi madddeuant. Os na bydd gŵn ddyn ddim i edifarhau o'i herwydd, y mae yn amhossibl iddo weled eisiau trugaredd faddeuol, na meddwl mai braint yw ei chael. Mat. 9, 12. 3. I'w ddwyn i weled helaethrwydd gras yn adferiad pechadur. Yr edifeiriol yn unig fydd yn gweled ei hollol anheilyngdod i dderbyn rhoddion Duw. A pho fwy fyddo hyn yn gwasgu ar ei feddwl, mwya fydd yn rhyfedda daioni Duw tu ag atto, ac yn neillduol, ei fod yn cael ei amlygu mewn ffordd mor rhyfeddol ac ydyw cyfryngdod ei anwyl Fab. 4. I anrhyddedu cyfraith a llywodraeth Jehofah. Y mae yr an-edifeiriol, mewn arfau, yn gwrthwynebu Duw, yn cyfiawnhau ei hun yn ei wrthryfelgarwch, yn gwrthod ymheddychu, ac fel yn cyhoeddi nad oes arno ddim eisiau madddeuant. Pe byddai y fath un yn cael madddeuant, byddai Duw yn gofalu mwy am ddedwyddwch ei elyn nac am ei ogoniant ei hun, ac yn taro o blaid anghyfiawnder, yn erbyn ei natur a'i gyfraith sanctaidd. 5. I ofod yr enaid ar ei ocheliad rhag pechu yn rhyfygus ar ol derbyn madddeuant. Ni byddai maddeu i'r anedifeiriol ond agor drws i'r anuwol i fyned rhagddo yn ei an-ufudd-dod.

Ni gawn bellach benderfynu trwy sylwi, 1. Mae priodol yw ystyried Edifeirwch o flaen ffydd. Y mae yn wir fod yn rhaid credu tystiolaeth

y gair cyn y gellir edifarhau. Ond rhaid i ddyn weled ei hun yn feis
 cyn y gallo dderbyn Crist fel Gwaredwr. Am hynny fe enwir Edifeir-
 wch o flaen ffydd. Mat. 21, 32. Marc 1, 15. Act. 20, 21. Heb. 6, 12.
 2. Eitha rhyfyg yw i'r anedifeiriol ddisgwyl cael bod yn gadwedig trwy
 Jesu Grist. Dihar. 28, 13. Luc 13, 3. 3. Mawr yw yr angenrheidrwydd
 i bob un i holi ei hun. Canys os nad yw ein hedifeirwch yn deilliaw
 oddiwrth ddim ond adnabyddiaeth o berygl ac ofn digofaint; os nad yw
 yn dwyn rhagor o ffrwyth na diwygiad allanol, a throedigaeth hannerog;
 ac os ydyw yn gwisgo ymmaith gyda 'r argyoeddiadau a'i cynnhysfodd,
 y mae yn sicr nad yw ddim yn edifeirwch i fywyd.

III. FFYDD.

PAN fyddo dyn wedi cael golwg ar ei lygredd, ei droseddiadan, a'i
 haeddiant, y mae yn naturiol iddo ofyn, "Beth a wnaif fel y bydd-
 wyf cadwedig." Wrth edrych i'r gair fe wel mai trwy *ffydd* y mae pech-
 adur yn cael ei gadw: Eph. 2, 8. a bod digofaint Duw yn aros ar yr hwn
 nad yw yn credu. Joan 3, 36. I ddiogelu yr enaid rhag cyfeiliorni mewn
 achos o gymmaint pwys, y mae yn angenrheidiol i wybod beth yw 'r
 ffydd, a pha un y mae cadwedigaeth enaid yn gyffylltedig. Ni gawn,
 gan hynny, gymmeryd golwg ar ei nhatur, ei heffeithiau, y modd y mae
 yn cael ei gweithredu, ynghyd a rhai o'r rhagorfreintiau fydd yn perthyn
 i'r rhai fydd yn feddiannol arni. Ond nid allan o le fyddai gwneuthur
 ychydig o flaenorol sylwiadau.

1. Y mae y gair ffydd mewn rhai mannau yn arwyddocau athrawiaeth
 yr efengyl. Gal. 1, 23. 1 Tim. 1, 19. Nid am hyn yr ydym yn son yn
 bresennol. 2. Y mae yr ysgrhythrau yn son am ffydd nad yw cadwedig-
 aeth enaid ddim yn gyffylltedig wrthi. Fe sonir am ffydd wyrthiol. Mat.
 17, 20. 1 Cor. 13, 2. Mat. 7, 22, 23. Yr oedd rhai yn credu yn gadarn,
 ar sylfaen dwyfol ddadguddiad neu addewid neillduol y byddai i wyrthiau
 gael eu cyflawnu. Sonir hefyd am ffydd heb weithredoedd. Jag. 2, 19,
 20. Dichon dyn addef rhyw athrawiaeth fel gwirionedd, pan fyddo ei
 galon heb fod yn uniawn gyda Duw. Act. 8, 13, 21. Am hynny y mae
 rhai yn credu dros amser, heb weled gogoniant y gwirionedd, ac yn amser
 profedigaeth yn cilio. Luc 8, 13. 3. Y mae gwahaniaeth hanfodol rhwng
 ffydd farw a ffydd gadwedigol. Y mae yr hwn fydd yn meddiannu gwir

ffydd wedi ei eni o Dduw. 1 Joan 5, 1. Y mae ei ffydd yn effaith gweithrediad grafol. Joan 6, 44, 45. Col. 2, 12. Ac y mae yn cael ei galw ar enwau nad ydynt ddim yn perthyn i ffydd farw; megis ffydd etholedigion Duw, Tit. 1, 1. ffydd Abraham, Rhuf. 4, 16. ffydd ddi-fuant, 1 Tim. 1, 5. sancteiddiolaf ffydd, Jud. 20. gwerthfawr ffydd, 2 Pet. 1, 1. a ffydd yn gweithio trwy gariad. Gal. 5, 6. 4. Y mae amrywiol o eiriau yn cael eu harfer i ofod allan ffydd. Troi wyneb at yr Arglwydd, Es. 45, 22. dyfod at Grist, Mat. 11, 28. Joan 6, 45. ffoi i gymmeryd gafael ar y gobaith a ofedir o'n blaen; Heb. 6, 18. credu ym Mab Duw, Joan 3, 36. derbyn Crist, Pen. 1, 12. gwisgo yr Arglwydd Jesu. Rhuf. 12, 14. a bwyta cnawd ac yfed gwaed Mab y dyn. Joan 6, 54. 5. Y mae holl blant Duw yn feddiannol ar yr unrhyw werthfawr ffydd. 2 Pet. 1, 1. Eph. 4, 5. yr un yn ei gwrthrych, ei sylfaeni, ei hanfodol weithrediadau, ac y mae yn rhoddi hawl i amrywiol gyffelyb ragorfreintiau. 6. Nid yw ffydd pawb o'r duwiolion ddim yn gyffelyb ym mhob ystyriaeth. Yr oedd Abraham yn gadarn yn y ffydd. Rhuf. 4, 20. ac yr oedd ffydd fawr gan y Canwriad, a'r wraig o Ganaan. Mat. 8, 10. 15, 28. Y mae eraill yn weiniaid yn y ffydd. Rhuf. 14, 1. Mat. 6, 30. Nid yw ffydd ddim o'r un maintioli ym mhawb: o herwydd yn raddol y mae yn cael ei pherffeithio. Heb. 12, 2. 7. Y mae ffydd yn dwyn neillduol ogoniant i Dduw. Rhuf. 4, 20. Y mae yr enaid crediniol yn felio mai geirwir yw Duw: Joan 3, 33. ac yn ymddiried yn ei allu i gyflawni yr hyn a addawodd. Rhuf. 4, 21. Ond y mae hyn yn ein harwain i ystyried,

I. Natur ffydd. Nid cydfyniad oerdd a rhyw wirionedd yw. Yr ydym yn darllen am ffydd farw, yr hon nad yw ddim yn effeithiol er iechydwr-iaeth. Jag. 2, 19, 20. Fe ddichon dyn, trwy rym deall a manteision, amgyffred rhyw wirionedd, a'i addef, er na byddo wedi ei eni o Dduw. Ond y mae yr hwn fydd ganddo wir ffydd yn credu a'r holl galon. A&t. 8, 37. Rhuf. 10, 9, 10. Nid yw dyn yn credu ond y rhan leiaf o newydd gwerthfawr tra fyddo yn addef fod y peth yn wir, ond heb ei dderbyn fel newydd dymunol. *Nid sicrwydd o hawl berfonol i Grist a'r bendithion fydd yn deilliarw oddi wrth ei gyfryngdod.* Y mae Crist yn son am ffydd, i.e. ffydd fawr, lle na allasai fod un grediniaeth o hawl berfonol ynddo. Mat. 15, 28. Nid oes gan neb fail i gredu yr hyn nad yw yn wir yn flaenorol i'r grediniaeth honno, i.e. pa un bynnag a wnelo efe ai credu ai peidio: ond nid yw ddim yn wir fod pechod neb wedi ei faddeu cyn ei fod wedi credu Ynghrist: o blegid hynny eitha rhyfyg fyddai i neb gredu fod ei bechod wedi ei faddeu os nad ydyw wedi credu ym Mab Duw. Y mae

yn eglur oddiwrth y pethau hyn fod credu hawl berfonol i Grist a'i ffaith dithion yn wahanol oddiwrth ffydd.

Beth gan hynny ydyw ffydd gadwedigol? An hawdd yw rhoddi darluniad a gymmero i mewn yr holl bethau a ddywedir am dani: ond wrth edrych i'r ysgrythyrau, fe debygid fod gennym sail i ddywedyd mai gwir ffydd yw, "Y fath grediniaeth galonnog o dyftiolaeth Duw ag fydd yn dwyn enaid i ymddiried, Ynghrist, i lynu wrtho, i wneuthur derbyniad o hono fel unig a digonol Waredwr, ac i roddi ei hunan iddo i gael ei gadw trwyddo yn ffordd yr efengyl." Tu ag at egluro a chadarnhau y darluniad hwn ni gawn sylwi fod yr hwn fydd yn meddiannu ffydd. 1. *Yn credu dyftiolaeth Duw.* 2 Theff. 1, 10. Am hynny fe sonir am ffydd i'r gwirionedd: Pen. 2, 13. am gredu yr efengyl: Marc 1, 15. a chredu yr ymadrodd. Rhuf. 10, 16, 17. Y mae y dwyfol Dri wedi tyftiolaethu fod Jesu yn Fab Duw, a bod bywyd tragywyddol ynddo. 1 Joan 5, 5, 11. Y mae y dyftiolaeth hon yn cael ei gwneuthur yn adnabyddus. Rhuf. 10, 14. a'r enaid, yn y goleuni, ar yr amlygiad o honi, yn credu mai 'r Jesu yw 'r Crist, Mab y Duw byw: Joan 6, 69. 20, 31. Act. 8, 37. 1 Joan 5, 1. mai y Tad a'i hanfonodd: Joan 17, 8. 16, 27. ac i Dduw ei gyfodi ef o feirw. Rhuf. 10, 9. Fel hyn y mae ffydd yn sicrwydd y pethau nad ydys yn ei gweled: Heb. 11, 1. a'r enaid, trwy dderbyn ei dyftiolaeth, yn felio mai geirwir yw Duw. Joan 3, 33. 2. *Yn credu 'r gwirionedd yn galonnog.* Dymma yr hyn a feddylir wrth dderbyn cariad y gwirionedd, 2 Theff. 2, 10, 12. derbyn y gair yn llawen, Act. 2, 41. a chredu a'r holl galon. Act. 8, 37. Y mae yr efengyl, neu 'r dyftiolaeth ddwyfol yn ymddangos, nid yn unig yn wirionedd, ond befyd yn wirionedd ardderchog, gwerthfawr a buddiol. Ac felly y mae yr enaid yn ei chofleidio fel dadguddiad gogoneddus, yn cynnwys newyddion dymunol, ag fydd yn haeddu pob derbyniad gan greadur euog. 3. *Yn ymddiried Ynghrist.* Yn yr hen Destament y mae ffydd yn cael ei galw pwyso ar yr Arglwydd: Ef. 10, 20. 2 Chron. 16, 8. ac ymddiried yn Nuw. Ef. 50, 10. Ac y mae y Cyfieithwyr cymreig wedi arfer y gair *ymddiried*, Joan 2, 24. lle mae yr un gair yn y iaith wreiddiol ag fydd mewn mannau eraill yn cael ei gyfieithu credu. Y mae yr un gair yn cael ei gyfieithu *ymddiried* yngodrau 'r ddalen. 2 Tim. 1, 12. Fel y mae ffydd tu ag at ein Harglwydd Jesu Grist, y mae yr enaid ag fydd wedi ei wneuthur yn brofiadol o'i sefyllfa druenus, ac o'i annigonolrwydd i waredu ei hun, ac wedi dar fod ag ymddiried ym mhob peth arall, yn ymddiried yn nigonolrwydd y Cyfryngwr, i fod yn ddoethineb, yn sancteiddrwydd, yn gyfiawnder, ac yn brynedigaeth i bechadur: 1 Cor. 1, 30. ac fel hyn yn pwyso arno fel Sylfaen o ddwyfol ofodiad yn Sion. Rhuf. 9, 33. Wrth

Seddwl am ei dywyllwch, a'r perigl o gyfeiliorni yn y pethan mwya 'u pwys, y mae yn ymddiried Ynghrist fel Prophwyd i'w oleuo. Yn wyneb ei euogrwydd fel trofeddwr, y mae yn ymddiried yn rhinwedd aberth Jesu Grist. Am hynny fe sonir am ffydd yn ei waed ef. Rhuf. 3, 25. Wrth brofi ei lygredd yn gryf, a gweled llawer o elynion cyfrwys a chedyrn yn cyd-uno i'w wrthwynebu, y mae yn ymddiried yngallu Crist i wneuthur y llefga ym mblith y llwythau yn fwy na gorehfygwr. Ond gan nad oes un addewid o gadwedigaeth i neb ond y rhai fydd yn credu, nid oes gan neb fail i ymddiried y bydd iddo gael ei achub oni bydd yn gyntaf wedi credu. Oblegid hynny nid yw ffydd ddim rhagor nag ymddiried yn yr hyn a osodir allan, sef fod Jesu Grist yn Waredwr digonol i bechaduriaid, &c. 4. *Yn glynu wrth Grist am waredigaeth.* Y mae genym siampl hynod o hyn yn y wraig o Ganaan. Mat. 15, 21, 28. Yr oedd ei hymddiried yngallu Crist i iachau ei mherch, yn ei dwyn i lynu wrtho yn wyneb llawer o ddi-galondid. Y mae yr enaid profiadol yn newynog ac yn fychedig am gyfiawnder: Mat. 5, 6. yn dyfod at Grist: Joan 6, 45. yn ffoi i ddal gafael ar y gobaith a osodir o'i flaen: Heb. 6, 18. ac yn wyneb di-galondid, yn disgwyl wrtho am waredigaeth oddi wrth dywyllwch, euogrwydd, mældith, llygredd a gelynion. 5. *Yn derbyn Crist fel anig a digonol Waredwr.* Joan 1, 12. Col. 2, 6. Y mae y Tad wedi rhoddi ei Fab: Ef. 9, 6. Joan 3, 16. a bywyd tragywyddol ynddo. 1 Joan 5, 11. Ar yr amlygiad o hyn y mae yr enaid fydd yn brofiadol o'i angen ei hun, ac yn gweled addafrwydd Crist i gyflawnu ei ddiffyg-iadau, yn gwneuthur derbyniad o hono fel Prophwyd, i roddi goleuni'r bywyd; fel Offeiriad, wedi offrymmu aberth digonol dros bechodau; ac fel Brenin, i gyfrannu pob bendith angenrheidiol. 6. *Yn rhoddi ei hunan i Grist, i gael ei achub ganddo yn ffordd yr efengyl.* Y mae Paul yn fon gyda chyfur am yr hyn a roddasai at yr Arglwydd Jesu. 2 Tim. 1, 12. Ac y mae Petr yn cyfarwyddo y rhai oedd yn dioddef yn ol ewyllys Duw, i orchymmyn eu heneidiau iddo megis i Greawdwr ffyddlon, gan wneuthur yn dda. 1 Pet. 4, 19.

II. *Effeithiau ffydd.* Wrth edrych i'r ysgrythyrau, yn enwedig Heb. 11. ni welwn fod ffydd ddi ragrith yn dwyn llawer o ffrwythau dymunol. Ni bydd i ni sylwi ond ar ychydig o honynt. 1. *Y mae yn puro'r galon.* Act. 15, 9. Y mae yn cymmeradwyo y ffordd o waredigaeth trwy Jesu Grist. Wrth wneuthur hyn y mae yr enaid yn golygu fod y ddeddf yn hollol deilwng o ufudd-dod; mai gweddus oedd i unig-anedig Fab Daw ei hanrydeddu a rhoddi boddlonrwydd am y dirmyg a gafodd trwy drosedd dyn; ac am hynny, fôd pechod yn anfeidrol ffaidd. Y mae y golygiadau hyn yn cynhyrfu casineb atto: am hynny y mae ffydd yn cael ei

galw yn sancteiddiolaf ffydd. Jud. 20. 2. *Y mae yn gweithio trwy garind.* Gal. 5, 6. Y mae yn cael ei dangos trwy weithredoedd: Jag. 2, 18. mewn troedigaeth oddiwrth eilunod at Dduw i wasanaethu 'r gwir a'r bywiol Dduw. 1 Theff. 1, 8, 9. Y mae yn cynhyrfu ufudd-dod: Heb. 11, 8. Rhuf. 16, 26. ac yn gweithio. 1 Theff. 1, 3. 2 Theff. 1, 11. Y mae plant Duw yn rhodio wrthi: 2 Cor. 5, 7. ac yn byw trwyddi. Gal. 2, 20. 3. *Y mae yn gworthwynebu profedigasthau.* 1 Pet. 5, 9. 1 Tim. 6, 12. 4. *Y mae yn gorchfygu gelyuion,* yn diffodd piccellau tanllyd y fall: Eph. 6, 16. yn gorchfygu 'r byd. 1 Joan 5, 4. Trwy ffydd y mae duwion yn sefyll. 2 Cor 1, 24. 5. *Y mae yn tueddu dyn i ddioddef yn bytrach na digio Duw.* Heb. 11, 35, 38. 2 Cor. 4, 17, 18.

III. *Y modd y mae ffydd yn cael ei gweithbrenu.* Ni allwn sylwi, 1. *Mae dyledswydd pawb a glywant yr efengyl yw credu Yngbrist.* Dylai pawb gara Duw a'r holl galon. Mat. 22, 37, 38. Ni ddichon neb wneuthur hyn heb gymmeradwyo a chalonnog dderbyn yr hyn y mae yn amlygu. Y mae Duw yn gorchymyn i bawb gredu. Pŷal. 2, 12. Joan 6, 29. 12, 36. 1 Joan 3, 23. Y mae anghrediniaeth yn cael ei galw yn anufudd-dod. Rhuf. 10, 16. 1 Pet. 2, 8. Y mae y rhai nad ydynt yn credu yn cael eu golygu yn feius: Joan 5, 40, 44. ac y mae damnedigaeth yn cael ei chyhoeddi uwch eu pennau. Marc 16, 16. Joan 3, 18. Ac y mae 'r Yspryd yn argyhoeddi 'r byd o'r pechod o anghrediniaeth. Joan 16, 8. 9. 2. *Nid oes gan un dyn di-ailenedig ddim gallu i gredu Yngbrist.* Joan 6, 44. Eph. 2, 8. Nid naturiol ond moesol yw yr anallu hwn. Er fod gan ddyn gynheddfau fel creadur rhesymmol, i gyd-ymffurfio a meddwl Duw, y mae ei ewyllys mor llygredig, allawn o elyniaeth at Dduw, fel na ddichon wrandod arno tra fydd o'r gelyniaeth hwnnw yn llywodraethu. 3. *Rbodd Duw yw ffydd.* Eph. 2, 8. Y mae o weithrediad Duw. Col. 2, 12. Gwel hefyd, Joan 6, 45. Eph. 1, 19. 2 Theff. 1, 11. Heb. 12, 2. Tu ag at ddwyn enaid i gredu y mae Duw, 1. *Yn cyfrannu aniau newydd.* Joan 3, 3. Trwy hyn y mae dyn yn cael ei gymmwyso i amgyffred pethau ysprydol, ac i ymddwyn mewn modd priodol tu ag attynt. 2. *Yn defnyddio gweiniadogaeth y gair.* Rhuf. 10, 17. Joan 17, 20, 20, 31. Act. 4, 4. 14, 1. 15, 7. Rhuf. 3, 5. Yma fe welir amryw o bethau ag sydd yn tueddu i ddwyn yr enaid i gredu. Ymma y mae angen yr enaid, fel creadur euog, haeddiannol o ddigofaint, yn cael ei ofod allan. Rhuf. 3, 9, 19. Y mae gras Duw, neu ei hunan-gynhyrhiol ddaioni yn cael ei gyhoeddi. Ex. 34, 6. Pŷal. 86, 5. Nehem. 9, 17. Y mae cyfryngdod yr Arglwydd Jesu yn cael ei amlygu. Yn neillduol, ei fod wedi ei roddi fel na cholli pwy bynnag a greddo ynddo, ond caffael o hono tywyd tragywyddol. Joan 3,

36. Ei fod yn abl i achub hyd yr eitha bawb ag fydd trwyddo ef yn dyfod at Dduw. Heb. 7, 25. Yn abl i achub oddi wrth *dywyllwch*, o ran ei fod wedi ei roddi yn oleuni i oleuo 'r cenhedloedd; Ef. 42, 6, 7. Luc 1, 79. yn haul y cyfiawnder, Mal. 4, 2. ac yn oleuni 'r byd: Joan 8, 12. a holl dryforau doethineb a gwybodaeth yn guddiedig ynddo. Col. 2, 3. Oddi wrth *euograwydd a'r felldith*, o herwydd ei fod wedi anrhydeddu 'r ddeddf mewn ufudd-dod a dioddefiadau: Rhuf. 5, 19. 2 Cor. 5, 21. am hynny, fe ddichon Duw heb ddi-anrhydeddu ei lywodraeth, fadden pechod er maint ei ddrwg. Rhuf. 3, 24, 26. Y mae aberth Crist wedi ei chymmeradwyo: Eph. 5, 2. ac y mae yn eiriol dros y troseddwy: Ef. 53, 12. Oddi wrth eu *holl lygredd*, er gwaetha pob gelynyon, o blegid ei fod wedi rhoddi ei hun dros ei bobl, i'w prynu oddi wrth bob anwiredd, ac i'w puro iddo ei hun, yn bobl briodol, awyddus i weithredoedd da: Tit. 2, 14. a phob peth wedi eu darostwng dan ei draed ef: Eph. 1, 22. a phob awdurdod wedi ei rhoddi iddo yn y nef ac ar y ddaiar. Mat. 28, 18. Am hynny y mae yn abl i gadw yr hyn a roddir atto. 2 Tim. 1, 12. Unwaith etto, fe welir yn y gair orchymynnion i gredu, Aët. 19, 4. 1 Joan 3, 23. bygythion yn erbyn y rhai na chredant, Marc 16, 16, gwa-hoddiadau i ddyfod at Grist, Mat. 11, 28. Joan 7, 37. 2 Cor. 5, 20. Dat. 22, 17. ac addewidion o dderbyniad i bawb a ddeuant atto. Joan 6, 37. Mat. 11, 28. Ac y mae yr addewidion hyn yn ië, ac yn Amen. 2 Cor. 2, 20. 3. Y mae yn tueddu, ac yn cynhyrfu yr enaid i sylwi ar yr efengyl, ac yn ei alluogi i'w chosleidio, ac megis i estyn allan ei holl ddy-muniadau am y bendithion a ddadguddir ynddi, ac ar rym dwyfol dyf-iolaeth, i wneuthur derbyniad o honynt.

IV. *Rhagorfreintiau cyffiltedig a ffydd*. Y mae y rhai fydd o ffydd yn cael eu bendithio gyd ag Abraham ffyddlon. Gal. 3, 9. Ni bydd i ni, yn bresennol, wneuthur dim rhagor nag enwi ychydig o'r bendithion gwerthfawr fydd yn perthyn iddynt. 1. Cyfiawnhad, Rhuf. 5, 1. madd-
 euant pechodau, Aët. 10, 43. cadwedigaeth, Marc 16, 16. Aët. 16, 31. Rhuf. 10, 9. Eph. 2, 8. a hawl i fywyd. Joan 3, 15, 16. 18, 36. 2. Mab-
 wyfiad. Joan 1, 12. Gal. 3, 26. 3. Preswylfod yr Ysryd, Gal 3, 14. yn afonydd o ddyfroedd bywiol, fel na byddo 'r enaid yn sychedu yn dragywydd. Joan 7, 38, 39. 6, 35. Y mae Crist yn trigo yn y galon. Eph. 3, 17. 4. Neillduol gariad Duw. Joan 16, 27. 5. Hawl yn eir-iolaeth Crist. Joan 17, 20. 6. Dyfodfa hyderus at orsedd gras. Eph. 3, 12. Heb. 10, 22. 7. Diogelwch. 2 Chron. 20, 20. Y maent yn gad-wedig trwy allu Duw i iechydwriaeth. 1 Pet. 1, 5. 8. Llawenydd a thangnefedd. Rhuf. 15, 13. 1 Pet. 1, 8. Y maent yn myned i mewn i

orphwysfa. Heb. 4, 3. 9. Goleuni. Joan 12, 46. 10. Amrhydedd. 1 Pet. 2, 6, 7. 11. Adgyfodiad gorfoleddus. Joan 6, 40. 12. Cyfran ym mysg y rhai a sancteiddiwyd. Heb. 6, 12.

Oddi ymma ni welwn, 1. Mai anaml yw gwir ffydd. 2 Theff. 3, 2. 2. Yr angenrheidrwydd i brofi ein hunain, a ydym yn y ffydd. 2 Cor. 13, 5.

IV. HUNAN-GYFLWYNIAD.

Y MAE holl ddynol-ryw wedi ymddieithro oddi wrth fuchedd Duw. Eph. 4, 18. Ond y mae yr Arglwydd yn amlygu ei ras trwy alw y rhai nad oeddynt bobl iddo, yn bobl iddo. Rhuf. 9, 25. Y mae y rhai'n yn cymmeryd yr Arglwydd i fod yn Dduw iddynt: Deut. 26, 17, yn rhoddi llaw i'r Arglwydd: 2 Chron. 30, 8. ac yn dywedyd o fy Nuw: Hof. 2, 23. O herwydd cyfammod yr Arglwydd yw nid yn unig i fod yn Dduw i'w eiddo, ond hefyd iddynt hwythau i fod yn bobl iddo ynteu: Heb. 8, 10. Y maent, gan hynny yn rhoddi eu hunain i Dduw, megis rhai o feirw yn fyw. 2 Cor. 8, 5. Rhuf. 6, 13. Hwn a ddywed, Eiddo'r Arglwydd ydwyf fi; a'r llall a'i geilw ei hun ar enw Jacob; ac arall a' sgrifenna a'i law, Eiddo yr Arglwydd ydwyf, ac a ymgyfenwa ar enw Jacob. Ef. 44, 5. Deuwch, meddant, a glynwn wrth yr Arglwydd, trwy gyfammod tragywyddol, yr hwn nid anghofir. Jer. 50, 5. I ymddrin a hyn ni gawn ystyried,

I. *Natur y cyflwyniad y mae y duwiol yn ei wneuthur o bono ei hun i'r Arglwydd.* Nid yw ddim yn rhoddi un hawl i Dduw a'r nad oedd yn ei feddiannu o'r blaen. Nid yw yn rhoddi iddo ond ei eiddo ei hun. 2 Chron. 29, 14. Ond, 1. *Y mae yn tydnabod hawl yr Arglwydd iddo.* Trwy greadigaeth, Rhuf. 11, 36. parhaus gynhaliath, Aet. 17, 28. a phrynedigaeth. 1 Cor. 6, 20. Nid yw ddim yn beth amheus gan yr enaid pa un ai Duw ai amryw chwantau sydd a hawl i'w lywodraethu. 2. *Y mae yn ymwrthod ag Arglwyddi eraill.* Y ddeddf, Gal. 2, 19. Rhuf. 7, 4, 6. Satan, Aet. 26, 18. y byd, Mat. 6, 24. dynion, 1 Cor. 7, 23. pechod, Rhuf. 6, 12, 14. hunan, Luc 9, 23. a chwantau bydol. Tit. 2, 12. 3. *Y mae yn rhoddi ei hunan, gorph ac yspryd i fyw i Dduw.* Rhuf. 14, 7, 8. Psal. 110, 106, 112. 1 Cor. 6, 20. Y mae yn ymroddi i ofni'r Arglwydd, Psal. 119, 38. ac i'w wafanaethu yn ei yspryd, Rhuf. 1, 9. trwy roddi ei ddeall i geisio adnabod ei ewyllys; ei gof i dryfori i fyna ei orchymynnion, ei addewidion, ei ddaioni, &c. ei ferchiadau i'w garu, ac i gasau yr hyn

fydd yn groes iddo, i'w ddymuno uwch-law pob peth, ac i ymhyfrydu ynddo: ei ewyllys i gyd-ymffurfio a'i ewyllys ef; a'i gydwybod i'w gyhuddo am ei fyrdra, ei amherffeithrwydd, a'i lithriadau. Y mae yn rhoddi ei aelodau yn weision i gyflawnder, i sancteiddrwydd. Rhuf. 6, 19. ei lygaid i edrych ar weithredoedd yr Arglwydd; ei glustlau i wrando ei wirioneddau; ei dafod i draethu ei ogoniant: ei draed i fyned oddi amgylch i wneuthur daioni; a'r ddwyllaw i gyflawni gweithredoedd o gyflawnder a thrugaredd. Fel hyn y mae yn rhoddi ei hun i wafanaethu yr Arglwydd gyda phob gostyngciddrwydd: Aet. 20, 19. mewn newydddeb ysfryd; Rhuf. 7, 9. a chydwybod bur; 2 Tim. 1, 3. mewn perffeithrwydd a gwionedd; Jos. 24, 14. gyda llawenydd; Psal. 100, 2. i Chron. 29, 9. gyda gwylder a pharchedig ofn; Heb. 12, 28. heb dorri; Aet. 26, 7. mewn sancteiddrwydd a chyflawnder. Luc 1, 74. Mewn gair, y mae yn rhoddi ei hun i wneuthur yr hyn a fedro, i helaethu terfynau teyrnas Crist, i daenu ei wirionedd; i amddiffyn ei achos; ac i gyflawni ei orchymynnion: gan ddymuno byw, nid iddo ei hunan mwyach, ond i'r hwn a fu farw drosto ac a gyfodwyd. 2 Cor. 5, 15. Deut. 26, 17. Fel hyn y mae yn edrych arno ei hunan dan rywmau i fwytta ac yfed a gwneuthur pob peth er gogoniant i Dduw. 1 Cor. 10, 31. 4. *Y mae yn cyffwrddu yr hyn oll fydd ganddo i'r Arglwydd.* Y mae yn marchnatta a'r talentau mae wedi dderbyn: Mat. 25, 16, 17. ac yn anrhydeddu'r Arglwydd a'i gyfoeth, ac a'r peth pennaaf o'i holl ffrwyth. Dihar. 3, 9. Yn yr un modd y mae yn dymano treulio ei amser, a defnyddio ei ddoethineb, ei anrhydedd, a'r hyn oll a fedd i ogoneddu'r Arglwydd, ac yn barod i ddywedyd gyda Dafydd, Oddi wrthyt ti y mae pob peth, ac o'th law dy hun y rhoisom i ti; o'th law di y mae, ac eiddo ti ydyw oll. 1 Chron. 29, 14, 16. 5. *Y mae yn ymroddi i godi'r groes.* Y mae Crist yn son am rai a adawsant dai, brodyr, chwiorydd, tad, mam, gwraig, plant, a thiroedd o'i achos ef a'r efengyl: Mat. 19, 29. Marc 10, 30. ac yn dywedyd fod yn rhaid i'r hwn a ewyllysio ddyfod ar ei ol ef godi ei groes beunydd. Luc 9, 23. Ac y mae Paul yn dywedyd, Nid wyf yn gwneuthur cyfrif o ddim, ac nid gwerthfawr gennyf fy einioes fy hun, &c. Aet. 20, 24. ac mewn man arall, Parod wyf i nid i'm rhwymo yn unig, ond i farw hefyd yn Jerusalem er mwyn enw'r Arglwydd Jesu. Pen. 21, 13. 6. *Y mae ar yr un amser, yn rhoddi ei hunan i Dduw mewn ffordd o ymddiried.* Yr oedd Paul yn rhoddi ei hunan i'r Arglwydd, fel y byddai yn ddiogel erbyn y dydd hwnnw. 2 Tim. 1, 12. Felly y mae y duwiol yn rhoddi ei hun i Dduw, i gael ei amddiffyn, ei gysuro, a'i dderchafu i dragwyddol ogoniant. 7. *Y mae yn rhoddi ei hun mewn modd cyhoeddus i'r Arglwydd.* Yr ydwyf yn attolwg i chwi roddi o honoch eich cyrph yn aberth byw, &c. Rhuf.

12. 1. Yr oedd offrymmu aberth yn weithred gyhoeddus: felly y mae y duwiol yn gogoneddu yr Arglwydd, nid yn unig yn ei yspryd, ond hefyd yn ei gorph. 1 Cor. 6, 20. Trwy'r corph y mae'r enaid yn gweithredu ac yn amlygu tueddiadau'r galon. 8. *Wrth gyflwyno ei hun i Dduw y mae yn cadw golwg neillduol ar gyfryngdod yr Arglwydd Jesu.* Am hynny fe ddywedir fod yr offeiriadaeth sanctaidd yn offrymmu aberthau ysprydol, cymmeradwy gan Dduw, trwy Jesu Grift. 1 Pet. 2, 5. Canys nid oes neb yn dyfod at y Tad ond trwyddo ef. Joan 14, 6.

II. *Pa fodd y mae dyn yn cael ei ddwyn i gyflwyno ei hun i Dduw.* 1. Y mae yr Yspryd Glan yn ei fywhau, trwy gyfrannu iddo anian sanctaidd. Rhoddwch eich hunain i Dduw, megis rhai o feirw yn fyw. Rhuf. 6, 13. Dymma pa ham y sonir am aberth byw, sanctaidd, &c. Pen. 12, 1, yn at-
teb i'r aberthau iuddewig, y rhai oeddynt yn lan ac yn ddi-anaf. 2. Y mae Duw, yn ei air, yn galw arno i roddi ei hunan iddo. Rhuf. 6, 11, 13. 12, 1. 1 Cor. 6, 20. 2 Cor. 8, 5. 1 Pet. 4, 2. 3. Y mae yn gosod o'i flaen annogaethau i wrando ar ei alwad. Y mae yr amser a aeth heibio o'r einioes yn ddigon i weithredu ewyllys y cenhedloedd. 1 Pet. 4, 3. Y mae cyflwyniad i Dduw yn shefymmol wafanaeth, ac felly yn gymmeradwy gan Dduw, ac y mae ei drugareddau yn galw am dano. Rhuf. 12, 1. Y mae ei holl ddaioni yn galw am ddiolehgargwch. Pſal. 103, 2. 4. Y mae yn cynnorthwyo ac yn cryfhau yr anian newydd i weithredu yn ol ei feddwl, yn wyneb pob gwrthwynebiadau. Pſal. 110, 3.

Oddi ymma ni welwn, 1. Pa fodd i wybod a ydyw'r Arglwydd yn Dduw mewn cyfammod i ni ai peidio. Jer. 24, 7. 30, 22. 2. Mawr ddedwyddwch y duwiol. Y mae ganddynt galonddid neillduol i fyned at Dduw mewn gweddi. Pſal. 119, 94. Eſ. 63, 19. 3. Dyledswydd pobl Dduw, i ymddwyn yn gyfatebol i'r hyn y maent wedi ei wneuthur, trwy lynnwch yr Arglwydd o lwyr fryd calon. Act. 11, 23.

V. NERTH YN OL Y DYDD.

Y MAE gan y duwiol waith mawr i'w gyflawni. Luc 9, 23. 1 Cor. 9, 24, 25. Heb. 12, 1. Y mae iddo lawer o wrthwynebwyr. Gal. 5, 17. 1 Pet. 5, 8. 1 Joan 3, 13. Nid yw ond gwan ynddo ei hunan. Joan 15, 5. 2 Cor. 3, 5. Ond pan y mae yn wan y mae yn gadarn. 2 Cor. 12, 10. Y mae nerth yn cael ei berffeithio yn ei wendid: adn. 9. a thrwy

hynny y mae yn gallu pob peth. Phil. 4, 13. Gan fod gogoniant myn-
egol Duw a chysur ei eiddo yn ymddibennu cymmaint a'r hyn ni gawn
ddangos,

I. *Fod yr Arglwydd yn nerthu ei bobl.* Ymddengys hyn wrth ystyried,
1. *Gweddïau'r duwiolion.* Dyro dy nerth i'th was. Psal. 86, 16. Nertha
ni yn ol dy air. Psal. 119, 28. Duw pob gras—a'ch cadarnhao, a'ch cryf-
hao, a'ch sefydlo. 1 Pet. 5, 10. Ar roddi o hono ef i chwi—fod wedi
ymgadarnhau mewn nerth, trwy ei Yspryd ef, yn y dyn oddi mewn. Eph.
3, 16. Awn yn hyderas at orseddfaingc y gras, fel y derbyniom drug-
aredd, ac y caffom ras yn gymmorth cyfamserol. Heb. 4, 16. Pe na
buasai'r fath beth i'w gael, ni buasai neb dan arweiniad Yspryd Duw yn
gweddïo am dano. 2. *Addewidion y Duw di-gelwyddog.* Cadarnhaf di,
cynnorthwyaf di hefyd, a chyphaliad di a deheulaw fy nghyfiawnder. Ef.
41, 10. Nerthaf hwynt hefyd yn yr Arglwydd. Zech. 10, 12. Y llesg
a gryfhaf. Ezech. 34, 16. Gan mai ffyddlon yw yr hwn a addawodd, y
mae yn sicr y dyry yr Arglwydd nerth i'w bobl. Psal. 29, 11. 3. *Tysti-
olattbau eglur a phendant.* Duw Israel yw efe sydd yn rhoddi nerth a
chadernid i'r bobl. Psal. 68, 35. Yr hwn a rydd nerth i'r diffygiol, ac a
amlha gryfder i'r thal di-rym. Ef. 40, 29. Yr hwn sydd ym nerthu yr
anrheithiedig yn erbyn y cryf. Am. 5, 9. Iechydwrïaeth y cyfiawn sydd
oddi wrth yr Arglwydd: efe yw eu nerth yn amser trallod. Psal. 37, 39.
4. *Cyfaddesiad diolchgar y rhai a gawsant eu nerthu ganddo.* Yr Arglwydd
yw fy nerth. Hab. 9, 3. Duw yw nerth fy nghalon. Psal. 73, 26. Duw
sydd yn fy ngwregysu a nerth. Psal. 18, 32. Craig fy nghadernid a'm
moddfa sydd yn Nuw. Psal. 62, 7. Ein digonedd ni sydd o Dduw. 2 Cor.
3, 5. Gwel hefyd, Psal. 138, 3. 140, 7. Ef. 25, 4. 45, 24. 1 Tim. 1, 12.
2 Tim. 4, 17.

II. *I ba bethau y mae yr Arglwydd yn nerthu ei eiddo.* Yn gyffredinol, i
wneuthur a dioddef yr hyn oll a ofynnir oddi wrthynt er gogoniant Duw.
Mi allaf bob peth trwy Grist, yr hwn sydd yn fy nerthu. Phil. 4, 13. Ond
i sylwi ar rai pethau neillduol, 1. Y mae yn nerthu yr ewyllys i dueddu at
gyd-ymffurfiad a'i ewyllys ei hun. Dy bobl a fyddant yn ewyllysgar yn
nydd dy nerth. Psal. 110, 3. 2. I weithredu yn unol a'i feddwl. Duw
yw yr hwn sydd yn gweithio ynnoch ewyllysio a gweithredu. Phil. 2, 13.
Am hynny y mae y Psalmydd yn dywedyd, Ynghadernid yr Arglwydd Dduw
y cerddaf. Psal. 71, 16. a Phaul, Mi a lasuriais yn helaethach na hwynt
oll, ac nid myfi ehwaith, ond gras Duw yr hwn oedd gyda mi. 1 Cor.
15, 10. 3. I weddio. A'r un ffynyd y mae yr Yspryd hefyd yn cyn-
northwyo ein gwendin ni. Canys ni wyddom ni beth i weiddio megis y

VI. CYNNYDD MEWN GRAS.

Y MAE yn nheulu Duw blant bychain, gwyr ieuangc, a thadau. 1 Joan 2, 12, 14. Fe fu y rhai fydd yn wyr ieuangc a thadau, unwaith yn fabanod: ond y maent wedi dyfod i'w maintioli a'u cryf-dwr presennol trwy gynnyddu gan gynnydd Duw. Col. 2, 19. Tra mae drwg ddynion a thywyllwyr yn myned rhagddynt waeth waeth, y mae duwiolion yn myned rhagddynt o nerth i nerth. Psal. 84, 7. Canys y cyfiawr a ddeil ei ffordd, a'r glan ei ddwyllaw a chwanega gryfdwr. Job 17, 9. I gymmeryd golwg ar yr hyn a ddywedir ar y pen hwn yn yr ysgrythyrau, ni gawn ddangos fod plant Duw yn cynnyddu: ac yna ni gawn ystyried yr angenrheidrwydd o hono, a'r modd y mae yn cael sylch.

1. *Yn cynnyddu.* Ymddengys hyn wrth ystyried, 1. *Natur y creadur newydd.* Pa mor hardd bynnag y byddo gwrthrych di-fywyd yn ymddangos, nid yw ddim yn cynnyddu: ond nid yw ddim yn bosibl i egwyddor fywiol fod yn llonydd hyd oni chyrraedd ei maintioli. Os bydd, dros dro, trwy ryw foddion yn cael ei rhwystro, y mae ynddi duedd parhaus i fyned rhagddi. Felly y mae y creadur newydd, ar ol profi fod yr Arglwydd yn dirion, yn cynhyrfu dymuniadau am fwynhad helaethach. 1 Pet. 2, 2, 3. 2. *Y cydmariaethau a arferir yn y gair.* Y maent yn cael eu galw yn brennau cyfiawnder, yn blanhigyn yr Arglwydd: Ef. 61, 3. ac yn cael eu cydmaru i brennau wedi eu plannu ar lan afonydd dyfroedd; Psal. 1, 3. i ardd wedi ei dyfrhan: Ef. 58, 11. ac i helyg wrth ffrydiau dyfroedd. Pen. 44, 4. Nid oes dim yn fwy naturiol nac i'r rhai'n dyfu. Y maent yn cael eu cyffelybu i rai yn rhedeg mewn gyrfa. 1 Cor. 9, 24. Nid yw y rhai'n ddim yn aros yn yr un man. Ac y mae llwybr y cyfiawn fel y goleuni yr hwn a llwyrcha fwy fwy hyd ganol dydd. Dihar. 4, 18. Er i gymmylau a thymheffloedd gyfodi, ni allant ddim troi y goleuni boreuol yn dywyllwch: ond fe fydd yn ymddangos mewn mwy o ddisgleirdeb pan fyddont wedi eu gwasgaru. 3. *Y mae cynnydd yn cael ei fynych orchymyn.* Cynnyddwch mewn gras a gwybodaeth ein Harglwydd a'n Hiachawdwr Jesu Grifft. 2 Pet. 3, 18. Yr ydwyf yn attolwg i chwi frodyr, gynnyddu o honoch fwy fwy. 1 Theff. 4, 10. Gwel hefyd, adn. 1. Rhuf. 12, 2. 1 Cor. 14, 20. Heb. 6, 1. 4. *Y mae eu cynnydd yn cael ei addawu mewn amryw ysgrythyrau.* Y cyfiawn a flodeua fel palmwydden, ac a gynnydda fel cedrwydden yn Libanus. Psal. 92, 12. Efe a flodeua fel y lili, ac a lada ei wraidd megis Libanus. Ei geingciau

gerddant, a bydd ei degwch fel yr olewydden, a'i arogl fel Libanus. Hos. 14, 5, 6. A chwi a ewch allan ac a gynnyddwch megis lloi pasgedig. Mal. 4, 2. 5. *Yr oedd yr apostolion yn gweddio, am gynnydd y rhai addynt yn 'sgrifennu attynt.* Yr Arglwydd a'ch lliosgo ac a'ch chwanego ym mhob cariad i'w gilydd ac i bawb. 1 Theff. 3, 12. a chwaneged ffrwyth eich cyfiawnder. 2 Cor. 9, 10. 6. *Y maent yn tyfiolaethu am ddynt eu hunain ac traill eu bod yn cynnyddu.* Er llygru ein dyn oddi allan, er hynny y dyn oddi mewn a adnewyddir o ddydd i ddydd. 2 Cor. 4, 16. Gan anghofio y pethau sy o'r tu cefn, ac ymestyn at y pethau o'r tu blaen, yr ydwyf yn cyrchu at y nod am gamp uchel alwedigaeth Duw Ynghrist Jezu. Phil. 3, 13, 14. Yn yr hwn y mae yr holl adeilad wedi ei chymmwys gyd-gysylltu, yn cynnyddu yn deml sanctaidd yn yr Arglwydd. Eph. 2, 21. Gwel hefyd, Pen. 4, 16. Col. 2, 19. Dat. 3, 19.

II. *Natur cynnydd y duwiol.* Nid oes dim cynnydd mewn cyfiawnhad. Y mae y baban Ynghrist mor rhydd oddi wrth ddamnedigaeth ag ydyw yspriedoedd y cyfiawn y rhai fydd wedi eu perffeithio: ac y mae ganddynt gyftal hawl i ogoniant ag fydd gan Abraham yn y drydedd nef. Nid oes dim cynnydd yn y berthynas fydd rhwng enaid a Duw. Os yw y cedyrn yn y ffydd yn aelodau o gorph Crist, mewn undeb priodafol ag ef, ac yn blant i'r Jehofah tragywyddol, felly hefyd y mae y gweiniaid. Nid oes dim cynnydd chwaith ar rifedi grasusau 'r duwiolion. Y mae gan y baban bach yr un rhifedi o aelodau ag a fydd ganddo pan ddelo i'w gyflawn oed. Yn yr un y modd y mae y baban yn Sion yn feddiannol ar egwyddor pob gweithrediad grasol, neu anian i weithredu yn ol meddwl Duw, tu ag at wahanol wrthrychau, ac yn y gwahanol amgylchiadau ag y gallo gael ei alw iddynt. Am hynny pan y mae Petr yn dywedyd, Chwannegwch at eich ffydd rinwedd, &c. 2 Pet. 1, 5, 7. nid oes dim i ni feddwl fod yr apostol yn edrych ar y rhai oedd yn feddiannol ar y duwiol anian fel rhai yn credu Ynghrist, ond yn amddifaid o rinwedd, cymmedroldeb, &c. Ond yr oedd yn dymuno gweled yr anian newydd yn amlygu ei hun yn fwy eglur yn yr amryw bethau y mae yn eu hyswili: Wrth gynnyddu mewn gras, gan hynny, yr ydym yn deall, "Fod y creadur newydd yn dyfod i helaethach adnabyddiaeth o bethau yspriedol, ac i ymddwyn yn fwy cyd-ymffurfio a meddwl Duw mewn gwahanol amgylchiadau, ac felly i fod yn fwy ffrwythlawn ym mhob gweithred dda." Ni gawn enwi ychydig o bethau neillduol. 1. *Mewn gwybodaeth.* Col. 1, 10. 2 Pet. 3, 18. Y mae yr enaid yn dyfod i wybod rhagor, ac i weled yn fwy eglur yr hyn oedd yn ei adnabod o'r blaen, ac felly y mae yn dyfod yn fwy sefydlog yn y gwirionedd. Eph. 4, 14. 2. *Mewn ffydd.* Luc 17, 5. 2 Cor. 10, 15. Col. 2, 7. 2 Theff. 1, 3. Y mae yr enaid yn glynw wrth

yr Arglwydd, ac yn ymddiried ynddo yn fwy sefydlog. 3. *Mewn cariad*, tu ag at Dduw, a thu ag at ei bobl. Phil. 1, 9. 1 Theff. 3, 12. 2 Theff. 1, 3. Y mae yr enaid yn dyfod i fod yn fwy dros Dduw ac achos ei deyrnas: i fod yn fwy parod i roddi ufudd-dod cyffredinol i'w ewyllys datguddiedig, ac i olygu ei ogoniant yn y cyflawniad o bob dyledswydd: i fod yn fwy plygedig i'w drefniadau: i ymdrechu mwy i fod yn debyg iddo: i gasau pechod fel y mae yn groes i'w anian sanctaidd: i fod yn fwy gwiliadwrus, a gwrol i wrthwynebu profedigaethau: ac i fod yn fwy ei awyddfryd i fod yn ddefnyddiol i'w gyd-bererinion. 4. *Mewn gostyng-eiddrwydd*. Job 40, 4. Phil. 2, 3. Wrth sylwi ar burdeb y Duwdod, ac ar ei lygredd a'i amherffeithrwydd ei hun, y mae yn dyfod i lettŷa meddyliau mwy addas am dano ei hunan, ac am ei gyflawniadau. 5. *Mewn amynedd*. Jag. 1, 4. Y mae yn dyfod i ddioddef heb rwgnach, gyda mwy o addfwynder. Fe ddarfu i Dafydd unwaith benderfynu i ladd Nabal a'i holl deulu, o blegid yr ateb chwerw a gawsai ei langciau. 1 Sam. 25, 10. 13, 34. Ond wedi hynny yr oedd yn amyneddgar pan oedd Simeï yn ei felldithio. 2 Sam. 16, 9, 12. 6. *Mewn ysprydolrwydd*. 1 Cor. 3, 1. Gal. 6, 1. Y mae yn cael ei ddiddysgu yn fwy oddi wrth wrthrychau amser: ac yn cael ei ddysgu i ymwadu yn fwy ag ef ei hun. Y mae yn dyfod i brofi mwy o flas ar wirioneddau ysprydol, ac i feddwl mwy am danynt. Y mae yn gweled mwy o ogoniant rhagorfreintiau ysprydol, a mwy o ddrwg pechodau ysprydol. Mewn gair, Y mae ei ddibennion ei ddymuniadau, &c. yn fwy ysprydol o ddydd i ddydd.

Galleid chwanegu amryw o bethau eraill: ond yn lle gwneuthur hynny, ni gawn wneuthur ychydig o sylwiadau, tu ag at rag-flaenu cam-gymmeriadau mewn perthynas i'r cynnydd ydym yn son am dano. 1. Y mae cynnydd mewn gras yn gynnydd cyffredinol. Eph. 4, 15. Y mae yr enaid yn tyfu tu ag i fynu mewn nefoldeb, a thu ag i lawr mewn gostyng-eiddrwydd. Ni byddai cynnydd mewn un rhan yn unig ond arwŷdd eglur o ryw afiechyd. 2. Y mae y cynnydd hwn, yn fynych, yn beth dirgelaidd iawn. Y mae yr had yn cael ei fwrw i'r ddaïar, ac yn egino, ac yn tyfu mewn modd ni's gwyr dynion. Marc 4, 27. Ond wrth ei gydmaru a'r hyn oedd mewn amser a aeth heibio, y mae yn ymddangos wedi cynnyddu. 3. Fe ddichon dyn gynnyddu mewn gras, er profi adfeiliad dros amser. Fe ddichon adfeiliad amferol gymmeryd lle mewn gwyrioneddol blentyn i Dduw, os bydd rhyw lygredd heb ei farweiddio. Y mae yr hyn a hauwyd neu a blannwyd mewn gardd yn gwannychu pan fyddo chwyn yn cael eu gadael i gryfhau. Er fod y goleuni boreuol yn cynnyddu hyd ganol dydd, dichon cymmylau mewn rhyw fesur attal ei lewyrch, hyd oni chaffont eu gwasgaru. Nid rhyfedd i ddyn wanbau os

bydd yn esgeuluso 'r ymborth fydd yn angenrheidiol i gynnal bywyd. Ond yn y fath amgylchiadau a'r rhai'n y mae egwyddor cynnydd yn aros yn y duwiol. 4. Fe ddichon plentyn Duw fod ar rai ystyriaethau yn cynnyddu, pan nad yw ddim yn myned rhagddo mewn golygiadau eraill. Fe ddichon fod y gwraidd yn lledu pan na fyddo y ceingciau ddim yn cerdded. Ac fe ddichon rhyw ffrwyth fod yn myned yn fwy peraidd ei flas pan na fyddo yn cynnyddu dim mewn maintioli.

III. *Y mae cynnydd mewn gras yn angenrheidiol.* 1. *I ddwyn cyfar i'r enaid ei hun.* Y mae llawenydd yn gyffylltedig a fydd a chariad. Rhuf. 15, 13. Phil. 2, 1. Po cryfa fyddo 'r rhai'n, gan hynny, mwya fydd gorfoledd eu perchennog. Os bydd eangen wedi ei himpio mewn bongcyff ddim yn tyfu, y mae yn arwydd nad yw ddim wedi cyffylltu ag ef, nac yn derbyn dim nodd oddi wrth y gwreiddyn. Ond po fwya eglur fyddo cynnydd enaid mewn gras, mwya setydog fydd ei sicrwydd mewn perthynas i'w undeb a Chrifft. 2. *I wneuthur dyn yn ddefnyddiol i'w gyd bererinion.* 2 Tim. 3, 17. Eph. 4, 12. 3. *I agoneddu 'r Arglwydd.* Yn hyn y gogoneddwyd fy Nhad ar ddwyn o honoch ffrwyth lawer. Joan 15, 8. Phil. 1, 11. 4. *I gymmwysu i'r gogoniant.* Y mae y duwiol yn profi cnawd yn chwennychu yn erbyn yr yspryd. Gal. 5, 17. Ond nid a dim affan i mewn i'r nefoedd. Dat. 21, 27. Po bella, gan hynny, fyddo dyn wedi cyrraedd mewn sancteiddrwydd, mwya addfed fydd ei enaid i wlad y purdeb. 5. *Po fwya fydd cristïen yn cynnyddu, mwya fydd Duw yn ei garu.* Joan 14, 21. Ni ddichon Duw pur lai na charu sancteiddrwydd: po mwya sanctaidd, gan hynny fyddo 'r enaid, mwya fydd Duw yn ymhyfrydu ynddo. 6. *Yn ol felly fyddo dyn wedi cynnyddu mewn gras yn y byd hwn, y bydd graddau ei ogoniant yn y byd i ddysod.* Yr hwn fydd yn hau yn brin, a fêd hefyd yn brin: a'r hwn fydd yn hau yn helaeth a fêd hefyd yn helaeth. 2 Cor. 9, 6. 1 Cor. 15, 8.

IV. *Pa fodd y mae y duwiol yn cynnyddu mewn gras.* 1. *Y mae egwyddor rasol yn cael ei phlannu yn yr ad-enedigaeith.* 2 Pet. 1, 4. Y mae ym mhob creadur tyfadwy egwyddor bywyd, trwy rinwedd yr hon y mae yn tueddu i fyned rhagddo at gyflawn faintioli: Yn yr un modd, tu ag at gynhyddu mewn gras y mae yn angenrheidiol i gael anian newydd: o herwydd nid yw y cynnydd a fyddo yn deilliaw oddiwrth egwyddorion natur ond cynnydd mewn drygioni. Mat. 7, 16, 18. 2. *Y mae moddion cymmwys i gynnal a meithrin bywyd yn cael eu defnyddio.* Y mae yr enaid yn cael ei blannu yn nhy Dduw: Psal. 92, 13. ac felly yn aros dan gyfgo! Israel. Hof. 14, 7. Y mae yn derbyn lluniaeth: Col. 2, 19. a'i enau yn cael ei ddiwallu a daioni. Psal. 103, 5. Y mae yn cynnyddu trwy ddid-

wyll laeth y gair. 1 Pet. 2, 2. Y mae cymmwyfder neillduol yn y gair i ddwyn dyn ar gynnydd mewn gwybodaeth, ffydd, cariad, &c. Am bell waith y mae croefau a gorthrymderau yn cael eu defnyddio i ateb yr un diben. Y mae gorthrymder yn peri dioddefgarwch, a dioddefgarwch brofiad, a phrofiad obaith. Rhuf. 5, 3, 4. Pan fyddo rhyw anhwylddeb yn achos o nychdod y mae cyffeiriau meddyginiaeth yn ddefnyddiol, er na bydd eu blas ond eitha annymunol. 3. *Y mae yr enaid yn cael ei ofod ar waith, i fod yn ddiwyd mewn cyffredinol ufudd-dod efangylaidd.* 2 Pet. 1, 4, 10. Wrth farchnatta a'r talentau y mae dyn wedi dderbyn, y mae yn ennill chwaneg attynt. Mat. 25, 16, 17. 4. *Y mae yr Arglwydd yn rhoddi ei Yspryd i weithredu gyda gwabanel foddion.* Ef. 44, 3, 4. Heb Grist ni all ei ddisgyblion wneuthur dim: Joan 14, 5. ond trwy Grist y maent yn byw. Gal. 2, 20. Canys Efe yw perffeithydd yn gyftal ac awdwr ffydd. Heb. 12, 2. Y mae dylanwadau yr Yspryd Glan yn cael eu cydmaru, nid yn unig i waith y llafurwr yn glanhau y canghennau, Joan 15, 2. ond hefyd i'r gwllith: Hof. 14, 5. ac i'r haul, yr hwn sydd yn dyfod a meddyginiaeth yn ei esgyll. Mal. 4, 2.

Oddi ymma ni welwn, 1. *Yr anghwrheidrwydd o buman ymboliad.* Fe ddichon dyn feddwl ei fod yn cynnyddu mewn gras pan na byddo. Yr oedd Jago a Joan yn ymddangos fel rhai fuasai yn llawn o fêl dros Grist, pan na wyddent o ba yspryd yr oeddynt. Luc 9, 54, 55. Os nad ydym yn cynnyddu y mae gennym achos neillduol i edrych beth yw egwyddor ein hufudd-dod. O herwydd y mae yn anhawdd iawn i neb brofi ei fod yn gyfrannog o egwyddor fywiol a thyfadwy, os na bydd yn ymddangos mewn cynnydd yn yr hyn sydd dda. 2. *Yr achos, sydd i alaru wrth edrych ar lawer o ganlynywyr professedig yr Arglwydd Jezu.* Yn lle cynnyddu y mae eu mwynder yn ymado fel cwmwl y boreu, ac fel gwllith boreuok. Hof. 6, 4. Y mae eu ferchiadau yn glynu gyda phob bywiogrwydd yngwrthrychau amser: y mae eu hysprydoedd yn iach: y mae ynddynt lawer o barodrwydd i gyd-ymffurfio a'r byd; i fod yn esgeulus yn yr hyn a berthyn i dy Ddaw; ac yn llawn o oerfelgarwch yn y cyflawniad o ddyledswyddau crefyddol. Onid oes achos gan y fath rai i ofni rhag y bydd iddynt gael eu torri ymmaith? Joan 15, 2. 3. *Yr achos sydd gan blant Duw i fod yn y llwch.* Y mae gan y goreu le i ddywedyd o fy nghulni. Oblegid hynny hwy ddylent gosio o ba le y maent wedi syrthio, edifarhau, a gwneuthur y gweithredogedd cyntaf. Dat. 2, 5.

VII. YSPRYD MABAIDD.

Y MAE hunan-gynhyrfio^l gariad Duw yn ei dueddu i alw lloedd o blant digofaint yn feibion iddo ei hun. Eph. 2, 3. 1 Joan 3, 1. 'Ac o herwydd eu bod yn feibion, y mae yn anfon Yspryd ei Fab i'w calonau, yn llefain, Abba, Dad. Gal. 4, 6. Rhuf. 8, 15. Nid ydynt ddim, yn awr dan yr efengyl, yn dyfod dan oruchwyliaeth ag fydd yn tueddu i ddychrynu 'r meddwl, ac i gynhyrfu Yspryd gwafsaidd. Ond y mae yr Yspryd Glan yn gweithio ynddynt yspryd mabaidd, trwy 'r hyn y maent yn cael eu dwyn i ymddwyn tu ag at Dduw fel plant tu ag at eu Tad. I ymdrin ychydig a hyn, ni gawn ystyried pa fodd y mae dyn yn cael ei wneuthur yn feddiannol ar yspryd mabaidd; a pha fodd y mae y fath yspryd yn amlygu ei hun.

I. *Y modd y mae dyn yn dyfod i feddiannu yspryd mabaidd.* Y mae pawb wrth natur yn elynion i Dduw. Rhuf. 5, 10. O blegid hynny, ni ddichon dyn di-ail-enedig ddim cyflawni cymmaint ag un ddyledswydd oddi ar gariad atto. Y mae y cyfan ag a wnelo yn deilliaw oddiwrth ryw egwyddor arall. Am hynny, 1. *Y mae anian sanctaidd yn cael ei chyfrannu.* 2 Pet. 1, 4. Tra byddo dyn yn amddifad o'r anian hon, nid yw ei gyflawniadau gorau ond rhagrith a chellwair a Duw. Ond ni ddichon yr hwn fydd yn feddiannol arni, ddim llai na charu 'r Arglwydd o herwydd ei bod o'r un natur ag ef ei hunan. 2. *Y mae yr enaid yn cael amlygiad o ddaioni Duw tu ag atto.* Yn neillduol, fel y mae wedi anfon ei anwyl Fab i farw yn ei le: Rhuf. 5, 6, 8, wedi ei heddychu ag ef ei hun, trwy fadden ei holl bechodau: adn. 9, 10. wedi ei gymmeryd i fod yn blentyn iddo ei hunan: 1 Joan 3, 1. yn ymddwyn tu ag atto yn wastadol fel tad tofuriol: Psal 103, 13. ac wedi parattoi etifeddiaeth ar ei sedr. Rhuf. 8, 17. Heb. 11, 16. Fe ddangoswyd mewn man arall pa fodd y mae 'r enaid yn cael adnabyddiaeth o ddaioni grafol Duw tu ag atto ei hun yn berfonol. 3. *Y mae anbeilyngdod dyn i fod yn wrthbrych y fath ddaioni, yn cael ei wasgu ar ei feddwol.* Psal. 144, 3. 1 Tim. 1, 15. 4. *Y mae yr anian newydd yn cael ei chynorthwyo i weithredu tu ag at Dduw yn gyfatebol i'r amlygiadau fydd wedi eu gwneuthur iddi.* Ond y mae hyn yn ein harwain i ystyried,

II. *Y modd y mae yspryd mabaidd yn ei amlygu ei hun.* Y mae yn cyrraedd pob ran o grefydd, ac yn llywodraethu yn yr hyn oll fydd gan yr enaid i wneuthur a Duw. Ni gawn sylwi ar rai pethau neillduol. 1. *Y mae oddi ar egwyddor o gariad, yn ymdrechu yn eoyllysgar, i fyw er pob rhyngu bodd i Dduw, mewn ufudd-dod cyffredinol i'w eoyllys datguddiedig.* Gal. 5, 6. Col. 1, 10. Joan 14, 15, 21. Nid cydwybod uog wedi ei dychrynu gan da-

ranau 'r gyfraith, ac ofn damnedigaeth fydd yn ei yrru i ufudd-dod.
 Ond y mae yn ufuddhau fel cyfaill Duw. Jag. 2, 23. Y mae cariad yn
 egwyddor, a gweithredoedd da yn ffrwythau. Heb. 10, 24. Am hynny,
 nid yw gorchymynnion Daw ddim yn drymion. 1 Joan 5, 3. Y
 mae 'r enaid yn dyfod i fod yn sanctaidd mewn cariad. Eph. 1, 4. 2. *Y
 mae yn golygu gogoniant Duw yn ei holl cyflawniadau.* Mal. 1, 6. 1 Cor. 10,
 31. Y mae ei oleuni yn llewyrchu ger bron dynion, fel y gwelont ei
 weithredoedd, ac y gogoneddont ei Dad yr hwn fydd yn y nefoedd. Mat.
 5, 16. Gwel hefyd, Eph. 1, 12. Phil. 1, 11. 1 Pet. 4, 11. 3. *Y mae yn
 afni cael ei adael iddo ei hunan yngwynneb profedigaethau, i wneuthur yr hyn a
 fyddo yn digio Duw.* Os ydych yn galw ar y Tad, ymddugwch mewn ofn,
 dros amser eich ymdeithiad. 1 Pet. 1, 17. Y mae yn gweithio allan ei
 iechydwrïaeth trwy ofn a dychryn: Phil. 2, 12. ac yn perffeithio sancti-
 ciddrwydd yn ofn Duw. 2 Cor. 7, 1. Tra byddo llygredd a phrofedig-
 aethau heb ddarfod, nid yw cariad ddim yn bwrw allan yr ofn hwn: ond
 po fwy a fyddo o gariad at Dduw, mwy a fydd o ofn i'w anfoddloni.
 4. *Y mae yn gosid o blegid fod Duw yn cael ei ddi-anrbydeddu.* Os eraill
 fydd yn ei amharchu, fe ddywed yr enaid, gyda Dafydd, Afonydd o
 ddyfroedd a redant o'm llygaid, am na chadwafant dy gyfraith di. Psal.
 119, 136. Pan fyddo yn profi ynddo ei hunan ddeddf yn ei aelodau yn
 rhyfela yn erbyn deddf ei faddwl, y mae yn barod i lefain gyd a Phaul,
 Ystruan o ddyn wyf fi! pwy a'm gwared i oddi wrth gorph y farwolaeth
 hon? Rhuf. 7, 23, 24. 5. *Y mae yn ymddarostwng heb rwgnach, i geryddon
 yr Arglwydd.* Er na welir un cerydd dros yr amser presennol yn hyfryd,
 y mae plentyn Duwyn galw i gof ei aml droseddiadau; yn ystyried fod
 Duw yn ceryddu y neb y mae yn ei garu; a'i fod yn ei geryddu er llefain
 iddo: am hynny y mae yn derbyn cerydd, ac yn ymostwng i Dad yr
 Ysprydoedd. Heb. 12, 5, 11. 6. *Y mae yn myned yn hyderus at orsedd-faingo
 i gras.* Heb. 4, 16. Y mae yspryd mabwysiad yn dangos ei hun yn neill-
 duol trwy lefain Abba, Dad. Rhuf. 8, 15. Y mae iddynt hyfdra a dyfod-
 fa mewn hyder. Eph. 3, 12. Gwel hefyd, Heb. 10, 19, 22. Nid anystyr-
 iaeth fydd yn llanw 'r enaid a hyder gostyngedig, ond golwg ar y calon-
 did y mae Duw yn ei roddi i'w eiddo i alw arno mewn cyfyngder. 7. *Y
 mae yn ymddiried ynddo, yn darwel yn wyneb pob rhagluniaethau ac ymddangos-
 iadau.* Y mae yn ceisio gwneuthur cydwybod o gadw ar lwybr ei ddy-
 ledswydd: ond y mae yn treiglo ei ffyrdd, ac yn bwrw ei faieh ar yr Ar-
 glwydd. Dihar. 16, 3. Psal. 55, 22. Nid yw yn gofalu am ddim. Phil.
 4, 16. ond y mae yn bwrw ei holl ofal arno ef. 1 Pet. 5, 7. Mat. 6, 25, 34.
 8. *Y mae yn dymuno ac yn ymdrechgu i fod yn fwy tebyg i Dduw.* Mat. 5, 45.
 48. Eph. 5, 1.

Cyn penderfynu ni byddai ddim allan o le i sylwi, 1. Y dichon un fod wedi ei fabwysiadu i dealu Duw, er na byddo yn dangos fawr o arwyddion o yspryd mabaidd. Ond lle byddo anian plentyn wedi ei chyfrannu, ni ddichon ddim aros yn barhaus heb amlygu ei hun. 2. Yr oedd duwiolion dan yr hen destament yn feddiannol ar yr Yspryd hwn. Ef. 63, 16, 64, 8. Psal. 119, 14, 16. 3. Nid oedd yspryd mabaidd ddim yn beth mor gyffredin dan yr hen destament ag ydyw dan y testament newydd. Yr oedd tywyllwch yr oruchwyliaeth iuddewig yn peri caethiwed. 2 Cor. 3, 15, 17. Y mae yspryd mabaidd yn perthyn yn fwy neillduol i rai wedi dyfod i gyflawn oed.

Oddi ymma ni welwn, 1. Y gwahaniaeth sydd rhwng plentyn Duw a rhagrithiwr. Y mae yn gynnwysedig yn fwy yn eu hyspryd, nac yn eu hymddangosiad i ddynion. 2. Gogoniant y greadigaeth newydd. Y mae dyn yn cael ei gyfnewid yn ei yspryd, yn gystal ac yn ei ymddugiadau allanol. 3. Yr angenrheidrwydd i holi ein hunain, o ba yspryd yr ydym.

VIII. HIRAETH AM Y NEFOEDD.

ER fod disgyblion Crist yn y byd, etto o'r byd nid ydynt. Joan 17, 11, 16. Am hynny y mae eu hymarweddiad yn y nef. Phil. 3, 20. Ac fel dieithraid a phererinion ar y ddaiar y maent yn chwennych gwlad well, hynny ydyw, un nefol. Heb. 11, 13, 16. A phan y mae Crist yn dywedyd, Yn wir yr wyf yn dyfod at frys, y maent hwythau yn ateb, Amen, yn wir tyred Arglwydd Jesu. Dat. 22, 20. Wrth wybod fod iddynt adeilad gan Dduw, sef tŷ nid o waith llaw, tragywyddol yn y nefoedd, y maent yn oeheneidio, gan ddeisyfu cael eu harwisgo a'u tŷ sydd o'r nef, fel y llyngcer yr hyn sydd farwol gan fywyd. Ac fel hyn y maent yn gweled bod yn dda yn hytrach fod oddi cartref o'r corph, a chartrefu gyda'r Arglwydd. 2 Cor. 5, 1, 8. A chan ystyried marwol- aeth fel elw y mae arnynt chwant i'w dattod, ac i fod gyda Christ. Phil. 1, 21, 23. Gan fod yr ysgrythyrau a grybwyllwyd, a'r cyffelyb, yn dangos yn eglur fod y fath beth a bod duwiolion yn cael eu dwyn i hiraethu am y nefoedd, ni bydd i ni ymma amcanu gwneuthur dim yn rhagor na gosod allan, mewn ychydig o Sylwiadau, natur yr hiraeth ydym yn fon am dano.

E. Nid yw y cryfa yn y ffydd ddim yn chwennych angau, a'i ystyried ynddo ei hunan. Nid ym yn chwennych ein diosg. 2 Cor. 5, 4. Y mae'r Creawdwr wedi gwneuthur corph ac yspryd yn gyfeillion addas i'w gilydd, ac wedi

gofod undeb neillduol rhyngddynt: am hynny y mae anghen ynddo ei hun yn annymunol. Nid hawdd fyddai gan ddyn gymmeryd sarph i'w fynwes, er gwybod fod ei cholyn wedi ei dynnu. Yn yr un modd nid yw marwolaeth ynddo ei hunan ddim yn hyfryd, hyd yn od i'r hwn fydd yn gwybod nad oes ganddo ddim gallu i wneuthur niweid iddo.

H. *Nid dyffyg amynedd dan ofidiau fydd yn peri i'r durwiol dymuno ymddatod.* Y mae 'n wir fod cystuddiau yn anhyfryd i'r teimlad. Heb. 12, 11. Am hynny, a'u hyftryied ynddynt eu hunain, byddai yn dda gan dduwiolion yn gyftal ag eraill, i gael rhyddhad oddi wrthynt. Ond wrth eu golygu dan lywodraeth Tad o anfeidrol ddoethineb a daioni, yr hwn fydd wedi addaw y ca pob peth gyd-weithio er daioni i'r rhai a'i carant, y mae y duwiol yn barod i ddywedyd, Wele fi, gwnaed i mi fel y byddo da yn ei olwg. 2 Sam. 15, 26. Iē, y mae yn gorfoleddu mewn gorthrymderau. Rhuf. 5, 3. Ac os bydd yspryd grwgnachlyd yn ymgynhyrfu, nid yr anian newydd, ond yr hen ddyn, yr hwn y maent yn ei groeshoelio, fydd yn gweithredu.

III. *Fel y mae y durwiol yn cynnyddu mewn gras, y mae yn darfod yn fwy fwy a phethau gweledig.* Nid yw y mwya dymunol o wrthddrychau amser, ddim yn ddigonol i roddi boddlonrwydd i yspryd anfarwol wedi derbyn anian y nef. Am hynny y mae 'r enaid yn barod i ddywedyd,

“Mor wag yw byd gweledig! beth dâl gwrthddrychau 'r llawr?”

“O'm blaen mi wela 'n agor y tragywyddoldeb mawr.”

Ond heblaw hynny y mae yn cael ei ddiddysu oddiwrth y byd trwy ei fod yn cael mynych achos i ocheneidio, yn llwythog. 2 Cor. 5, 4. Ymma nid yw ond diethr a phererin: 1 Pet. 2, 11. yn absennol oddiwrth yr Arglwydd. 2 Cor. 5, 6. ymma y mae yn brosiadol o lawer o lygredd, yr hyn fydd yn dianrhydeddu 'r Arglwydd, yn ei rwystro i'w wasanaethu yn y modd y dymunai, ac yn attal cymmundeb rhyngddo a'r Duw-dod. Rhuf. 7, 24. Ymma y mae mewn byd o ryfel lle mae lluoedd o elynion ysprydol yn ymosod arno. 1 Pet. 5, 8. Joan 15, 18. Gal. 5, 17. A phan y mae, ambell drp, yn cael golwg ar y brenin yn ei degwch, nid yw yn ei weled ond megis ar y tir pell. Ef. 33, 17. Nid yw yn gwybod ond mewn rhan, nac yn canfod pethau ysprydol ond megis mewn drych, yn dywyll. 1 Cor. 13, 12.

IV. *Y mae pethau nefol yn dysod yn fwy gwerthfawr yn ei olwg o ddydd i ddydd.* Y mae yn edrych, nid ar y pethau a welir ond ar y pethau ni welir: 2 Cor. 4, 18. ac yn pen-derfynu mai llawer iawn gwell yw bod gyda Christ, yn y nef, na bod yn y sefyllfa mwya dymunol ag y dichon

crifftion fod ynddi ar y ddaiar. Phil. 1, 23. Wrth edrych i'r datguddiad dwyfol, y mae yn gweled nad oes yno na melldith, na nos, na marwolaeth, na thristwch, na llefain, na phoen; ond fod Duw wedi sychu ymmaith holl ddagrau y trigiannyddion. Dat. 21, 4. 22, 3, 5. Yno y mae y Crist ag y mae ei enaid yn ei garu, i'w weled yn ei ogoniant. Joan 17, 24. Nid dan y gwaradwydd na 'r felldith mwyach, ond yn eistedd ar orfedd-faingc ei Dad: Dat. 3, 21. a phob glin o'r nefolion, daiarolion, a than ddaiarolion bethau yn plygu yn ei enw. Phil. 2, 9, 10. Yno y mae yspriedoedd y cyfiawn wedi eu perffeithio: Heb. 12, 23. yn un ffurf a delw anwyl Fab Duw. Eu deall wedi ei changu i dreiddio i mewn i ddirgelwch rhagluniaeth a gras; i gymmeryd golwg helaethach ar hyd, lled, dyfnder, ac uchder y cariad di-gyfnwid; i gymmeryd i mewn bob peth angenrheidiol i'w wybod, ond yn foddlon i fod heb adnabod yr hyn nad yw ddim yn angenrheidiol nac yn briodol iddynt ei wybod. Eu hewylls yn tueddu yn ddi-rwystr ac yn ddi-orphwys at y daioni pennaf: a'r cariad oedd ymma fel gwreichionen fechan yn eu mynwes, wedi myned yn fflam angerddol na ddiffoddir byth. Yno y mae yr holl breswylwyr yn cael cymmaint ag a allont gynnwys o amlygiadau o gariad y Duw-dod. Yno y maent yn mwynhau yr hyn a fuont ymma yngobeithio am dano: coron yn lle 'r groes, palmwydd yn lle 'r cleddyf, gorphwysdra dawel yn lle cael eu curo yn nhrigfan dreigiau, a digrifwch ar ddeheulaw Daw yn dragywydd, yn lle 'r holl offidiau a gawiant tra ar eu taith. Ac y maent yn edrych ym mlaen gyda chysur, at adgyfodiad y corph. Ac y maent yn gorfoleddu wrth feddwl y peri eu dedwyddwch i dragywyddoldeb.

V. *Y mae yn cael ei gadarnhau yn ei hyder y bydd y dedwyddwch nefol yn eiddo iddo, pa bryd bynnag y cymmero ymdattodiad ls.* Canys ni a wyddom os ein daiarol dy o'r babell hon a ddattodir, fod i ni adeilad gan Dduw, sef ty nid o waith llaw, tragywyddol yn y nesoedd. 2 Cor. 5, 1. Os buom feirw gyd ag ef, yr ydym ni yn credu y byddwn fyw hefyd gyd ag ef. Rhuf. 6, 8. 2 Tim. 2, 11. Pe ddangoswyd yn barod, tu dal, 353, pa fodd y mae duwiolion yn cyrraedd Sicrwydd, o blegid hynny, afreidiol yw ymhelaethu ar y pen hwn yn bresennol. Ond oddiwrth y pethau a grybwyllwyd, fe gyfyd yn naturiol.

VI. *Ddymuniad difrifol am gael myned i'r wlad lle mae perffaith dedwyddwch i'w fwynhau yn dragywydd.* Gan fod yr enaid wedi ei wneuthur yn gyfrannog o'r duwiol anian, yn darfod a phethau gweledig, yn gwerthfawrogi y pethau ni welir, ac yn hyderus mewn perthynas i'w hawl berffonol iddynt, y mae ei ddymuniadau yn rhwydd ehedeg tu ag ardaloedd gwynfyd, ac yn chwennych ei arwisgo fel y llyngcer yr hyn sydd farwol gan fywyd. 2 Cor. 5, 4.

Oddi ymma ni a welwn, 1. *Y gwahaniaeth rhwng y duwiol a'r amurwiol.* Y drygionus a yrrir ymmaith o'i anfodd, yn ei ddrygioni; ond y cyfiawr a obeithia pan fyddo yn marw. Dihar. 14. 32. 2. *Mor ogonaddus a gwerthfawr yw crefydd Crist.* Y mae yn dwyn dynion i wynebu brenin y dychryniadau, nid dan grynu ac arfwydo, ond fel buddugoliaethwyr. 1 Cor. 15. 55. 57.

III. DIDDANWCH.

FE lanwedd tristwch galonau'r disgyblion pan ddywedodd Crist wrthynt, ei fod yn myned at yr hwn a'i hanfonodd. Joan 16. 5, 6. Ond fel na byddai iddynt lwfrhaa a di-gallormi, fe addawodd y byddai i ddiddanydd arall gael ei anfon attynt; ac y byddai i hwnnw aros gyda hwynt yn dragywyddol. Pen. 14. 16. Y Diddanydd hwn yw yr Yspryd Glan, yspryd y gwirionedd, yr hwn fydd yn deilliaw oddi wrth y Tad, edn. 26. Pen. 15. 26. yr hwn fydd yn rhoddi llawenydd mewn gorthrymder mawr, 1 Theff. 1. 6. ac yn niddanwch yr hwn y mae yr eglwyl yn rhodio, Act. 9. 31. pan y mae yn dyfod i adnabod nad yw teyrnas Dduw fwyd a diod, ond cyfiawnder, tangnefedd a llawenydd yn yr Yspryd Glan. Rhuf. 14. 17. Y mae yn amlwg oddi wrth yr amrywiol ysgrythyrau hyn, mai rhan neillduol o waith yr Yspryd Glan yw ddiddanu a chynnal i synu blant Duw, dan eu haml orthrymderau. Y mae yn cael ei alw yn *DDIDDANYDD*, ac yn cael ei anfon fel y cyfryw at y disgyblion, pan oedd tristwch wedi llanw eu calon. Y mae y llawenydd y mae yn ei gyfrannu wedi ei ystyried yn barod fel un o'r rhagorfreintiau neillduol, sydd yn deilliaw oddi wrth gyfryngdod yr Arglwydd Jesu. Gwel tu dal. 319—326. O blegid hynny ni bydd i ni yn bresennol wneuthur dim yn rhagor na dangos Beth yn neillduol y mae yr Yspryd Glan yn ei wneuthur, tu ag at *ddiddanu* plant Duw. Nid yw ddim yn symmud ymmaith yr hyn fyddo yn ofidus. Er i Paul weddio dair gwaith am i'r swmhwyl yn ei gwnawd, a chennad Satan yr hwn oedd yn ei gernodio, i ymadael ag ef, ni welodd yr Arglwydd ddim yn gymmys i'w ateb yn y modd yr oedd yn dymuno. Ond y mae yr Yspryd Glan yn ddiddanu'r duwiolion yn eu holl orthrymderau. 2 Cor 1. 4.

I. *Trwy waithbreu fel Yspryd a argyhoeddiad ar y byd.* Onid af fi, ni ddaw y Diddanydd atoch: eithr os mi a af, mi a'i hanfonaf ef atoch. A phan ddel, efe a argyhoedda'r byd o bechod, o gyfiawnder ac o farn. Joan

16, 7, 8. Y mae y gair a gyfeithir ymma *argyhoeddi*, yn arwyddo amlygu, neu ddwyn i'r goleuni; Joan 3, 20. Eph. 5, 13. a cheryddu; 1 Tim. 5, 20. Tit. 1, 13. nes byddo un yn gorfod myned yn fud. Joan 8, 9. Tit. 1, 9. Yr oedd y byd yn cael ei argyhoeddi trwy fod yr Yspryd yn rhoddi i'r disgyblion beth i ddywedyd, pan oeddynt yn cael eu dwyn ger bron llywriadwyr a brenhinoedd o achos Crist: Mat. 10, 18, 20. hyd onid oedd eu gwrthwynebwyr yn rhyfeddu. Act. 4, 13. Ac yr oedd y fath awdurdod yn cyd-fyned a phregethiad y gair, fel yr oedd miloedd yn cael eu dwysbigo yn eu calonnau, ac yn cael eu chwanegu at yr eglwys. Act. 2, 37, 41. Trwy y pethau hyn yr oedd yr apostolion yn gweled nad oeddynt ddim yn cael eu gadael yn amddifaid: Joan 14, 18. a bod achos Crist yn cael ei amddiffyn, trwy fod yr Yspryd Glan yn nerthol arddel eu hymdrechiadau. Ac fel yr oeddynt wedi cyflwyno eu hunain i'r Arglwydd, ac yn cael eu llywodraethu gan egwyddor o gariad atto, y mae yn ddi-ddadl fod hyn yn gofod llawenydd neillduol yn eu calonnau.

II. *Trwy wneuthur yn adnabyddus i eneidiau yrbyn y mae Crist wedi lefaru.* Y Diddanydd, yr Yspryd Glan, yr hwn a enfyu y Tad yn fy enw i a ddyfsg i chwi yr holl bethau, ac a ddwg ar gof i chwi yr holl bethau a ddywedais i chwi. Joan 14, 26. Yr oedd Crist wedi lefaru amryw o bethau fel y byddai i'w ddisgyblion gael ei lawenydd yn gyflawn ynddynt eu hunain. Pen. 17, 13. Ond yr oedd yn bosibl iddynt anghosio llawer o'r hyn a ddywedasai ei hanwyl Gyfaill, a thrwy hynny fod yn amddifaid o'r cyfur a darddai oddi wrth ei eiriau grafol. Ond rhan neillduol o waith y Diddanydd yw gogoneddu Crist, trwy gymmeryd o'i eiddo a'i fynegi i'w ganlynwyr. Pen. 16, 14. Y mae yn dangos yr hyn y mae y Tad yn ei dragwyddol gariad, wedi bwriadu ei gyfrannu trwy gyfryngdod ei anwyl Fab, megis maddeuant, cyfiawnder, derbyniad gyda Duw, &c. Wrth amlygu y pethau hyn y mae yn gogoneddu Crist ynghalonnau ei ddisgyblion, trwy rodidi iddynt weled mawredd a gwerthfawrogrwydd ei iechydwriaeth. Fel hyn y mae 'r enaid, trwy 'r Yspryd yn dyfod i ddywedyd, Mai 'r Jesu yw 'r Crist. 1 Cor. 12, 3. Y ddyfsgidiaeth hon yn un peth, a olygir yn y manau lle dywedir fod Duw yn enneinio ei bobl. 2 Cor. 1, 21. Y mae gennych chwi enneiniad oddi wrth y sanctaidd hwnnw, a chwi a wyddoch bob peth. 1 Joan 2, 20. Y mae 'r enneiniad a dderbyniaf och ganddo ef yn aros yn och, ac nid oes arnoch eisiau dyfsg o neb chwi. adn. 27. Yr oedd yr Yspryd a pha un y cafodd Crist ei enneinio, yn Yspryd doethineb a deall, yn Yspryd gwybodaeth, yn gwneuthur ei ddeall yn fywiog yn ofn yr Arglwydd. Ef. 1, 3. Yr ydym wedi ystyried yn barod pa fodd y mae yr Yspryd yn dyfsg plant Duw: ac y mae 'n hawdd i bawb weled fod iawn adnabyddiaeth o

berthau ysprydol, yn tueddu yn neillduol at eu Diddanwech. Fel y mae'r Yspryd Glan yn Yspryd sancteiddiad, y mae'n agoryd llygaid y deillion i weled pethau ysprydol mewn modd ysprydol. Ond fel y mae'n Ddidda-nydd, y mae'n gwneuthur y gwirionedd yn felus, fel gwledd o fêra brasder.

III. *Trwy amlygu cariad neillduol Duw tu ag at y naill a'r llall o'i eiddo yn berfenol.* Yr ydym yn gorfoleddu mewn gorthrymderau—am fod cariad Duw wedi ei dywallt yn ein calonau ni, trwy yr Yspryd Glan, yr hwn a roddwyd i ni. Rhuf. 5, 3, 5. Y mae'r Yspryd hwn yn cyd-dystiolaethu a'n hyspryd ni, ein bod ni yn blant i Dduw. Pen. 8, 16. Y mae hyn wedi ei ystyried o'r blaen, tu dal. 348, 355. O herwydd hynny ni bydd i ni chwanegu dim yn bresennol, ond yn unig ychydig, o sylwiadau yn tueddu i ddangos y modd y mae'r Yspryd Glan yn dystiolaethu eu bod yn blant i Dduw. 1. Nid yw ddim yn beth amhosibl, fel y sylwiwyd o'r blaen, iddo wneuthur hynny mewn modd di-gyfrwng. Ond, 2. Fe dal i ni chwilio pa un a oes gennym hanes trwy holl air y gwirionedd, am gymmaint ag un o'r hen dduwiolion a gafodd adnabyddiaeth o'i berthynas rasol a Duw, trwy dystiolaeth ddi-gyfrwng o eiddo'r Yspryd Glan. 3. Pe byddai un yn cael ei dueddu yn y modd mawr cadarn, trwy ryw lais neu dystiolaeth ddi-gyfrwng, i gredu ei fod yn blentyn i Dduw, anhawdd iawn fyddai i'r dystiolaeth honno weini cyfar sefydlog i'w yspryd. O herwydd gan ei bod yn ddi-gyfrwng, nid oes gan yr enaid un prawf mai o Dduw ac nid o ddi-fafol y mae. Os ydyw yn profi egwyddor sanctaidd yn ei enaid, fel amlygiad mai nad o ddi-fafol y mae, yna nid yw ddim yn ymddiried i dystiolaeth ddi-gyfrwng. A phwy a feiddiai gredu, ar rym unrhyw dystiolaeth pa bynnag, ei fod mewn perthynas gyfammodol a Duw, os bydd yn amddifad o egwyddor sanctaidd? 4. Diben dystiolaeth yw profi rhyw bwnge, neu amlygu fod rhyw beth yn wirionedd. Nid yw ddim yn gwneuthur y peth yn wir, ond y mae yn dangos ei fod felly. 5. Pan fyddo un wedi ei wneuthur yn blentyn i Dduw, y mae'r cyfnewidiad fydd wedi cymmeryd lle ynddo yn amlygiad o'r berthynas y mae wedi cael ei ddwyn iddi. Joan 1, 12. Rhuf. 8, 14, 29. Dat. 21, 7. 6. Y mae yr Yspryd Glan, gan hynny, yn rhoddi dystiolaeth o berthynas gyfammodol a'r Arglwydd trwy gyfrannu anian sanctaidd; a thrwy ei chynhyrfu i ymddangos mor amlwg yn ei gweithrediadau fel na byddo'r enaid ddim mewn perygl o gyfeiliorni yn y farn a fyddo yn lunio am dano ei hunan. Y mae hyn yn dwyn dyn i ymddwyn tu ag at Dduw, fel tu ag at Dad. Dymma fel yr oedd Duw yn rhoddi dystiolaeth, nid mewn modd di-gyfrwng, ond trwy arwyddion, a rhyfeddodau ac amryw nerthoedd, a doniau yr Yspryd Glan. Heb. 2, 4. Act. 14, 3. Gwel hefyd, Joan 5, 36. 10, 25. Act. 14, 17. 1 Joan 5, 8. 7. Ni ddichon dystiolaeth anian

sanctaidd ag fydd yn tuedd dyn i ymddwyn er gogoniant Duw, byth dwyllo ei pherchennog: o blegid hynny y mae gwaith yr Yspryd Glan yn cyfnewid enaid, yn llawer sicrach tyftiolaeth o'i berthynas gyfammodol a Duw nac unrhyw dyftiolaeth ddi-gyfrwng. 8. Pan fyddo 'r Yspryd Glan yn rhoddi prawf amlwg o berthynas a Duw, trwy gyfrafnu i'r enaid anian plentyn, y mae tyftiolaeth ddi-gyfrwng yn hollol afreidiol. Nid oes dim eisiau gwyrthiau i brofi yr hyn fyddo 'n barod yn ddigon eglur.

I benderfynu, Oddi wrth y sylwiadau blaenorol ni allwn weled, 1. Anfeidrol gariad a darostyngiad yr Yspryd tragywyddol. Rhuf. 15, 30. Y mae yr Yspryd yn berson dwyfol, ond yn dangos mawr ofal am ddedwyddwch abwydon gwael y llwch. 2. Dyledswydd plant Duw, i fod yn ofalus i beidio tristhau yr hwn fydd mor garedig a dyfod yn Ddiddanydd iddynt. Eph. 4, 30. Dylent yn neillduol ymgadw oddi wrth yr hyn fydd yn groes i'w anian sanctaidd; ac ymddwyn mewn purdeb fel temlau i'r Yspryd Glan. 1 Cor. 3, 16, 17.

III. YR YSPRYD YN RHODD DUW, YN BRESWYLYDD, YN SEL, AC YN ERNES.

Y MAE y gweithrediadau hynny o eiddo 'r Yspryd Glan trwy ba rai y mae etholedigion Duw yn cael eu hail eni, eu sancteiddio, a'u diddantu, yn amlygu rhagorol fawredd nerth y Duw-dod: ac wrth sylwi arnynt y gwelir gweithrediad nerth cadernid yr Holl-alluog. Eph. 1, 19. Gan fod y gweithrediadau cadwedigol hyn o'r pwys mwyaf i etifeddion iechydwriaeth, fe ddichon fod yn fuddiol i ystyried, beth yw yr Yspryd Glan yn y cyfryw weithrediadau grafol, i'r rhai fydd yn brofiadol o honynt. Wrth edrych i'r datguddiad dwyfol ni gawn ei fod yn cael ei ofod allan fel rhodd Duw, fel preswilydd, yn gwneuthur ei drigfan yn ei bobl, fel fel, ac fel ernes yr etifeddiaeth.

I. Y mae yr Yspryd Glan yn ei weithrediadau cadwedigol yn cael ei ofod allan fel rhodd Duw. Fe ddywed yr apostol am bob rhoddiad daionus a phob rhodd berffaith, mai oddi uchod y mae, yn disgyn oddi wrth Dad y goleuni, gyda 'r hwn nid oes gyfnewidiad na chysgod troedigaeth. Jag. 1, 17. Y mae hyn yn amlwg mewn perthynas i'r Yspryd Glan yn neillduol. Mi a weddiaf ar y Tad, ac efe a rydd i chwi Ddiddanydd arall. Joan 14, 16. Pa faint mwy y rhydd eich Tad nefol yr Yspryd Glan.

i'r rhai a ofynant ganddo? Luc 11, 13. Oni wyddoch chwi fod eich corph yn deml i'r Yspryd Glân fydd ynoch, yr hwn yr ydych yn ei gael gan Dduw? 1 Cor. 6, 19. Yn ol ei drugaredd yr achubodd efe nyni, trwy olchiad yr ad-enedigaeth, ac adnewyddiad yr Yspryd Glân; yr hwn a *dywalltodd* efe arnom ni yn helaeth, trwy Jesu Grist ein Hiachawdwr. Tit. 3, 5, 6. Gwel hefyd, Ezech. 36, 27. 37, 14. Ef. 44, 3. Zech. 12, 10. Rhuf. 5, 5.

I ymdrin ychydig a hyn ni allwn ddal sylw, 1. Nad oes neb ond Daw yn unig a ddichon roddi yr Yspryd Glân. Ar ol i ddynion ymdrechu gyd a phob diwydrwydd a ffyddlondeb rhaid cyfaddef, Nad yw yr hwn fydd yn plannu ddim, na'r hwn fydd yn dyfrhau; ond Duw, yr hwn fydd yn rhoi y cynnydd. 1 Cor. 3, 7. 2. Nid oes dim mewn dyn ag fydd, fel achos haeddiannol, yn annog Duw i roddi iddo yr Yspryd Glân. O herwydd hynny, y mae'r ysgrythrau, yn gyffredinol, wrth fon am y cyfranniad o hono, yn arfer y gair *rhoddi*, i arwyddo mai o ras y mae yn cael ei gyfrannu i rai anheilwng. A'r hyn a ddywedir am ddyn yw, nid ei fod yn ei haeddu neu yn ei bwrcafu, ond ei fod yn ei dderbyn. Joan 7, 39. Gal. 3, 2. Y mae yn canlyn oddiwrth hyn fod yr Yspryd Glân yn cael ei roddi mewn modd pen-arglwyddiaethol, yn ol cyngor ewyllys Jehofah. 3. Y mae yr Yspryd ei hun yn cael ei roddi. I gael prawf o hyn ni raid i ni ond sylwi, fod yr Yspryd yn cael ei wahaniaethu oddiwrth ei weithrediadau a'i effeithiau, a bod gweithredoedd personol, yn cael eu priodoli iddo, mewn amryw o'r manau y sonir am y rhoddiad o hono. Gwel yn neillduol, Joan 14, 26. Rhuf. 5, 5. 1 Cor. 2, 13. Tit. 3, 5, 6. 4. Nid preswylfod personol yr Yspryd fydd yn cael ei roddi. O herwydd fel person dwyfol y mae bob amser yn holl-bresenol. Psal. 139, 7. O blegid hynny, yn yr ystyr ymma, ni ddichon ddim cael ei roddi i fod lle nad oedd o'r blaen. 5. Y mae'r Yspryd yn cael ei roddi i ddibenion neillduol. I adnewyddu yr etholedigion, trwy blannu ynddynt anian newydd: Joan 3, 3, 5. i ddwyn gwaith sancteiddhad ar gynnydd yn y rhai fydd wedi eu hael-eni: Rhuf. 1, 4. i ddiddanu y rhai fyddo'n cael eu sancteiddio: Joan 14, 16. trwy roddi adnabyddiaeth o'r hyn a rad-roddwyd iddynt gan Dduw: 1 Cor. 2, 13. ac i adeiladu'r eglwys yn ol ei ewyllys. 1 Cor. 12, 11. 6. Y mae'r enaid yn ddiodd-efol pan y mae'r Yspryd yn cael ei roddi i blannu egwyddor newydd. Y mae hyn yn amlwg oddiwrth yr hyn a gafodd ei ystyried wrth gymmeryd golwg ar ail-enedigaeth. Ond y mae y creadur newydd yn weithgar pan y mae'r Yspryd yn cael ei roddi i sancteiddio a diddanu. I'r dibennion hyn ni ddichon y byd mo'i dderbyn. Joan 14, 17. Ond y mae duwiolion yn ei dderbyn trwy ffydd, Gal. 3, 14. a gweddi. Luc 11, 13.

Ac fe ddywedir fod Duw yn ei roddi i'r rhai a ufuddhant iddo. Aët. 5, 32. 7. Y mae'r Yspryd yn cael ei roddi gyda golwg neillduol ar gyfryngdod yr Arglwydd Jesu. Efe a lwyr brynodd ei eiddo oddiwrth fellldith y ddeddf fel y byddai iddynt dderbyn addewid yr Yspryd trwy fydd. Gal. 3, 13, 14. Y mae'n cael ei anfon yn ei enw: Joan 14, 26. mewn attebiad i'w weddi. adn. 16. Ië, y mae'n cael ei roddi gan Grift. Pen. 15, 26. 16, 27. Canys rhyngodd bodd i'r Tad drigo o bob cyflawnder ynddo ef, Col. 1, 19. fel y byddai iddo roddi rhoddion i ddynion. Eph. 4, 8. Rhan o dderchafiad Crist yw bod cyfranniad yr Yspryd wedi ei ymddiried iddo. Aët. 2, 33. Dymma'r achos, o bosibl, ei fod yn cael ei alw Yspryd Crist. Rhuf. 8, 9. 8. Mewn un golwg, fe ellir dywedyd nad yw y Rhodd hon byth yn cael ei chymmeryd ymmaith; ond mewn golwg arall y dichon dyn ei cholli ar ol bod unwaith yn feddiannol arni. Fel egwyddor gweithrediadau grafol, fe fydd yr Yspryd yn y rhai a'i cant, yn ffynnon o ddwfr, yn tarddu i fywyd tragywyddol. Joan 4, 14. Ond gyd a golwg ar ei weithrediadau diddanol, 'r oedd Dafydd yn cael achos i weddio. Na chymmer dy Yspryd sanctaidd oddi wrthyf. Pſal. 51, 11.

Y mae y Sylwiadau blaenorol yn dangos, 1. Mawredd cariad Duw tu ag at ei bobl. Mor fawr yw 'r rhodd y mae yn ei roddi i rai gwael ac anheilwng! 2. Achos o hunan ymholiad. A dderbyniafom ni yr Yspryd Glan? Aët. 19, 2. Y mae rhai yn anianol, heb fod yr Yspryd ganddynt. Jud. 19. Ond od oes neb heb Yspryd Crist ganddo, nid yw hwnnw yn eiddo ef. Rhuf. 8, 9.

II. *Fe sonir am yr Yspryd fel Preswlydd, yr hwn fydd yn gwneuthur ei drigfan yn y duwiol.* Nid yw yr Yspryd ddim yn cael ei anfon i fod fel ymdeithydd, yr hwn fydd yn aros dros nos, ac yn y borau yn myned ymmaith, ond y mae yn cael ei roddi i drigo, i breswyllo, ac i aros yn y duwiol, fel yr ymddengys oddiwrth yr ysgrythyrau canlynol. Mi a weddiaf ar y Tad, ac efe a rydd i chwi Ddiddanydd arall, fel yr arhose gyda chwi yn dragywyddol.—Y mae'n aros gyda chwi, ac *ynoch y bydd efe*. Joan 14, 16, 17. Y mae'r enneiniad yn aros *ynoch* chwi. 1 Joan 2, 27. Oni wyddoch chwi fod eich corph yn deml i'r Yspryd Glan *fydd ynoch?* 1 Cor. 6, 19. Oni wyddoch chwi, mai teml Dduw ydych, a bod Yspryd Duw yn trigo ynoch. Pen. 3, 16. Y peth da a rodded attat, cadw, trwy'r Glan, yr hwn fydd yn *preswyllo ynom*. 2 Tim. 1, 14. Od yw Yspryd Duw yn trigo ynoch. Rhuf. 8, 9. Gwel hefyd, adn. 11. Rhyfyg fyddai amcanu treiddio i mewn i ddyfnderoedd y dirgelwch hwn. Ni bydd i ni ymma wneuthur dim yn rhagor na gosod at lawr ychydig o sylwiadau byrrion.

1. Y mae 'r Yspryd ei hun yn gwneuthur ei drigfan ym mhrlant Duw. Y mae hyn yn amlwg o ran ei fod yn cael ei gydmaru i ffynnon o ddwfr yn tarddu i fywyd tragywyddol. Joan 4, 14. 7, 38, 39. Fel y mae y ffynnon yn wahanol oddiwrth y ffrydian fydd yn dylifo o honi, felly y mae 'r Yspryd yn wahanol oddiwrth ei weithrediadau. I'r Yspryd ei hun, fel Person dwyfol, y mae cyrph duwiolion yn demlau cyffegredig: ond y mae 'r Yspryd hwn yn preswyllo ynddynt. 1 Cor. 6, 19. Ac wrth graffu ar yr ysgrythrau a grybwyllwyd uchod, ac eraill, ni gawn weled fod yr Yspryd hwn yn wahanol oddiwrth ei effeithiau. Rhuf. 8, 11. Joan 14, 26. 16, 13, 14.

2. Y mae gwahaniaeth rhwng preswylfod grafol a holl bresennoldeb yr Yspryd Glan. Fel Person dwyfol, nid yw ddim yn bosibl iddo beidio bod yn holl-bresennol: ond y mae ei breswylfod rafol yn ymddibennu ar ei ewyllys. O ran ei holl-bresennoldeb y mae ym mhob man; i.e., yn uffern yn gyfal ag yn y nefoedd: ond nid yw ddim yn preswyllo yn un man mewn modd grafol, ond yn y duwiol yn unig. Ac y mae ei breswylfod yn ei bobl yn gyflawniad o addewid, yr hyn na ellir ddywedyd am ei holl-bresennoldeb.

3. Y mae preswylfod yr Yspryd Glan, gan hynny, yn arwyddo ei bresennoldeb i ddibenion neillduol. Fe ddywedodd Crist, Y byddai yn ffynnon o ddwfr yn tarddu i fywyd tragywyddol: Joan 4, 14. yr hyn fydd yn arwyddo, yn un peth, y byddai yn egwyddor o weithrediad sanctaidd. Am hynny, fe ddywedir, mai trwy 'r Yspryd y mae eneidiau yn cael eu puro, gan ufuddhau i'r gwrionedd, 1 Pet. 1, 22. yn cael eu tueddu i rodio yn neddfau 'r Arglwydd, i gadw ei farnedigaethau a'u gwneuthur, Ezech. 36, 27. ac i farweiddio gweithredoedd y corph. Rhuf. 8, 13. Trwy 'r Yspryd y maent yn cael eu cynhyrfu i weddio; adn. 26. Zech. 12, 10. a'u cynnorthwyo i gadw yr hyn a rodded attynt. 2 Tim. 1, 14. Trwy 'r Yspryd y maent yn cael eu dysgu: 1 Joan 2, 27. eu harwain: Rhuf. 8, 14. a'u bywiocau. Ef. 5, 15. Rhuf. 8, 2. A thrwy 'r Yspryd y maent yn cael eu gwneuthur yn hel-aeth mewn gobaith. Rhuf. 15, 13.

4. Er fod yr Yspryd Glan, dan yr enw Diddanydd, wedi ei addaw i aros gyda 'r disgyblion yn dragywyddol, nid oes dim i ni feddwl ei fod bob amfer yn gweithredol ddiddanu y rhai y mae yn preswyllo ynddynt. Pan fyddo 'r duwiol, o herwydd cryfder eu llygredd ac ymosodiadau profedigaethau, yn myned allan o llwybr eu dyledswydd, ni allai ddim cydsfyll a phurdeb y Duw-dod iddynt gael diddanwch yr Yspryd Glan. Ond er fod yr enaid yn amddisad o gyfaron teimladwy, fe ddichon yr Yspryd ei gynnal rhag llwfrhau na digalonni yn ei yrfa.

5. Trwy 'r Yspryd y mae 'r Tad a'r Mab yn preswyllo yn y duwiol. Yn yr hwn y'ch adeiladwyd chwithau yn breswylfod i Dduw, trwy 'r Yspryd. Eph. 2, 22. Od yw Yspryd Duw yn trigo

ynoch.—Ac os yw Crist ynoch. Rhuf. 8, 9, 10. Y mae yn amlwg mai trwy 'r Yspryd y mae Crist yn trigo yn ei eiddo. Gwel hefyd, 1 Cor. 3, 16. Joan 14, 16, 18.

Oddi ymma gwelwn, 1. Yr achos fydd gan blant Duw i ryfeddu. Y mae y Goruchel a'r Derchafedig, yr hwn a breswylia dragywyddoldeb, yn gwneuthur ei drigfan gyd a'r cystuddiedig a'r isel o Yspryd. Ef. 57, 15. 1 Bren. 8, 27. 2. Y rhagoriaeth fydd rhwng y duwiol a'r rhag-rithiwr. Fe ddichon yr Yspryd Glan weithredu llawer ar ddeall, ewyllys a serchiadau dyn, tra fyddo ei anian heb ei chysnewid: ond y mae yn preswyllo yn y deml yr hon y mae yn ei pharottoi iddo ei hun trwy ad-enedigaeth. 3. Yr achos fod plant Duw yn cael goruchafiaeth ar eu gelynion. Nid ydynt ynddynt eu hunain ond gweiniaid: ond mwy yw 'r hwn fydd ynddynt hwy na 'r hwn fydd yn y byd. 2 Joan 4, 4. 4. Yr angenrheidrwydd o ymddugiad addas. Gan fod duwiolion yn demlau cyslegredig i Dduw, hwy ddylent ofalu rhag ymddwyn yn llygredig. 1 Cor. 3, 16. Ond y mae 'r Arglwydd yn galw arnynt i ddyfod allan o ganol annuwiolion, ac i ymddidoli. 2 Cor. 6, 16, 17.

III. *Y mae 'r Yspryd Glan, yn ei weithrediadau grafol yn cael ei ofod allan fel Sêl.* Fe welodd Joan angel yn dyfod i fynu oddiwrth godiad haul, a sêl y Duw byw ganddo. Dat. 7, 2. A'r sêl hon fe gafodd cant a phedair a deugain o filoedd o wafanaethwyr Duw, o blith holl lwythau meibion Hrael eu selio yn eu talcennau. adn. 3, 4. Megis y cafodd Mab y dyn ei selio gan Dduw Dad, Joan 6, 27. felly, Duw hefyd fydd yn enneinio ac yn selio y rhai nad yw ddim yn gywylydd gan Grifft eu galw yn frodyr. 2 Cor. 1, 21, 22. Wrth fylwi ar yr hyn a ddywedir yn y datguddiad dwyfol mewn perthynas i'r gwaith hwn o eiddo 'r Höll-alluog, ni gawn weled mai trwy 'r Yspryd Glân y mae Duw 'n selio ei bobl. Yn yr hwn hefyd, wedi i ehwi greda, y'ch feliwyd, trwy lan Yspryd yr addewid. Eph. 1, 13. Na thristewch lan Yspryd Duw, trwy 'r hwn y'ch feliwyd hyd ddydd prynedigaeth. Pen. 4, 30. I ddeall y pethau hyn, y mae yn angenrheidiol i gadw golwg ar natur sêl, ynghyd a'r dibenion i ba rai y mae hi yn cael ei harfer. Ac heb ben-derfynu nad yw 'r ymadrodd yn dal allan ddim yn rhagor, fe debygid ei fod, beth bynnag, yn arwyddocau y pethau canlynol.

1. *Y mae Duw, trwy ddylanwadau ei Yspryd, yn argraphu ei dddeuw sanctaidd ar eneidiau ei bobl.* Y mae ar bob sêl, yn gyffredin, ryw argraph: naill ai ymadrodd byrr, neu enw ei pherchennog, neu lun rhyw beth, neu ddelw rhyw berfon. A phan fyddo sêl yn cael ei harfer, y mae 'r argraph fydd arni yn cael ei ofod ar y cwyr, neu 'r hyn a felir: ac yna os edrychneb ar y cwyr, fe wel arno yr un argraph ag oedd o'r blaen ar y sêl. Fel

hyn yr oedd y pedair mil a'r faith ugein mil, o holl lwythau meibion Israel, y rhai a welodd Joan wedi eu selio a fêl Duw, ag enw Duw yn ysgrifennedig yn eu talcennau. Dat. 14, 1. Yr argraph ar y fêl hon oedd enw y Duw oedd y rhai'n yn ei arddel, mewn cyferbyniad i enw'r bwyffil, ag oedd eraill yn ei dderbyn ar eu llaw ddehau, ac ar eu talcennau. Pen. 13, 16, 17. Y mae delw sanctaidd Duw yn cael ei hargraphu ar yr enaid pan y mae yn cael ei eni drachefn. Oblegid hynny fe ddywedir, Yr hyn a aned o'r Yspryd fydd yspryd. Joan 3, 6. Ac y mae yr unrhyw ddelw yn cael ei gwneuthur yn fwy gweledig pan y mae'r enaid wedi credu. Eph. 1, 13. Canys y mae, ag wyneb agored, yn edrych ar ogoniant yr Arglwydd, megis mewn drych, ac yn cael ei newid i'r unrhyw ddelw o ogoniant i ogoniant, megis gan Yspryd yr Arglwydd. Pan y mae Duw yn ymddwyn tu ag attynt megis tu ag at feibion, trwy eu ceryddu am eu beiau, ei ddiben yw, eu gwneuthur yn gyfrannogion o'i sancteiddrwydd ef. Heb. 12, 7, 10. hynny yw, eu gwneuthur yn fwy fwy tebyg iddo i hunan, O bosibl mai cyfranniad y ddelw sanctaidd hon oedd yngolwg yr apostol pan y dywedai fod yr Ephefaid wedi eu selio trwy *lan Yspryd* Duw. Pan fyddo plant Duw, gan hynny, yn cael eu gwneuthur yn fwy goleu ac yn fwy sanctaidd, fe ellir dywedyd fod Duw yn eu selio.

2. *Trwy hyn y mae eu perthynas gyfammôdol a'r Arglwydd yn cael ei gwneuthur yn adnabyddus iddynt eu hunain ac eraill.* Pan oedd lluoedd yn derbyn nôd neu enw'r bwyffil, neu rifedi ei enw ar eu llaw ddehau, neu ar eu talcennau, yr oedd gan y pedair mil a'r faith ugein-mil, y rhai oedd gyda'r Oen ar fynydd Sion, enw ei Dad ef yn ysgrifennedig yn eu talcennau. Dat. 13, 16, 17. 14, 1. Yr oedd yr enw hwn wedi ei argraphu arnynt pan gawfant eu selio a fêl Duw. Pen. 7, 2, 4. Ac yr oedd hyn yn dangos i bawb mai eiddo y Duw hwn oeddynt, ac nid eiddo'r bwyffil. Felly yr oedd gwaith Duw yn rhoddi'r Yspryd Glan i'r cenhedloedd, ac yn puro eu calonnau trwy ffydd, yn dangos ei fod wedi cymmeryd y rhai oedd gynt yn efroniaid a dieithraid i fod yn bobl briodol iddo ei hunan. Act. 15, 8, 9. Pa roddion bynnag y mae'r Arglwydd yn eu cyfrannu i eraill, nid oes neb ond y rhai y mae yn eu cymmeryd i fod yn eiddo cyfammôdol iddo ei hunan, yn derbyn yr Yspryd Glan yn ei weithrediadau cadwedigol. Am hynny y mae Joan yn dywedyd, Wrth hyn y gwyddom ein bod yn trigo ynddo ef, ac ynteu ynom ninnau, am ddarhod iddo rodidi i ni o'i Yspryd. 1 Joan 4, 13. 3, 24. Ac o'r tu arall, Od oes neb heb Yspryd Crist ganddo, nid yw hwnnw ddim yn eiddo ef. Rhuf. 8, 9. Ac nid oes dim yn amlygu yn fwy eglur fod dyn yn blentyn i'r Arglwydd na'i fod yn cael ei arwain gan Yspryd Duw; a bod yr Yspryd hwn yn ei galon yn llefain Abba Dad. Rhuf. 8, 14. Gal. 4, 6. Ond yma dylid

cofio mai nid mewn modd di-gyfrwng, ond trwy weithrediadau grasol ar eu heneidiau y mae'r Ysryd Glan yn rhoddi i'r dawiolion adnabyddiaeth o'u perthynas a Duw.

3. *Y mae yn gweithredu ynddynt yr byn fydd yn sicr o fod yn ddiogelwch iddynt rhab y digofaint fydd ar ddyfod.* Diben yr angel yn felio gwafanaethwyr Duw yn eu talcennau oedd eu diogelu rhag cael eu drygu gan y barnedig-aethau oedd ar orddiwes eraill: Dat. 7, 3. yn yr un modd ag yr oedd y gwr wedi ei wisgo a lliain, yn nodi nôd ar dalcennau y dynion oedd yn ucheneidio ac yn gwaeddi, am y ffieidd-dra a wneid ynghanol y ddinas, fel na byddai iddynt gael eu lladd gyd ag eraill. Ezec. 9, 4, 6. Am hynny yr ydym yn cael na ddichon locustiaid y pydew heb waelod iddo, wneuthur niweid i neb, ond i'r dynion fydd heb fêl Duw yn eu talcennau. Dat. 9, 2, 4. Fe debygid fod hyn mewn modd neillduol yngolwg yr apostol, pan y dywedai fod yr Ephefiaid wedi eu felio hyd ddydd prynedigaeth: hynny yw dydd yr adgyfodiad, pan fydd yr holl dduwiolion yn cael eu dwyn i'r cyflawn fwynhad o holl fendithion y prynedigaeth. Eph 4, 30. Tra tyddo dyn yn ddieithr i waith cadwedigol yr Ysryd Glan, nid oes ynddo ddim ond gelyniaeth yn erbyn Duw, a'i gyfraith sanctaidd. Rhuf. 8, 7. Oblegid hynny, y mae dan angenrheidrwydd, o'i ran ei hun, i fod yn agored i anfoddlonrwydd y Daw-dod. Ond y mae y ddelw nefol fydd yn cael ei hargraphu arno trwy Ysryd y gwirionedd, yn amlygu ei fod yn un o'r rhai y mae Duw, yn ei ben-arglwyddiaeth a'i gariad, wedi bwriadu eu cadw rhag yllid a fydd. Canys, er i Hymeneus a Philetus o ran y gwirionedd gyfeiliorni, a dad-ymchwelyd ffydd rhai, y mae cadarn fail Duw yn sefyll a chanddo y fêl-hon, Yr Arglwydd aedwyn y rhai fydd eiddo ef. 2 Tim. 2, 17, 19.

4. *Y mae'r Arglwydd yn amlygu ei fod yn neillduo ei eiddo o blith eraill, i gael bawel i'r rhagorfreintiau gogoneddus fydd yn cael eu gosod allan yn addewidion yr efengyl.* Y mae Paul yn dywedyd wrth y Corinthiaid, Sêl fy apostoliaeth i ydych chwi yn yr Arglwydd: 1 Cor. 9, 2. hynny yw y mae'r effeithiau fydd wedi cyd-fyned a'm gweinidogaeth yn eich plith yn profi'n eglur fod yr Arglwydd wedi fy anfon. Yn yr un ystyr fe ddywedir fod Duw Dad wedi felio Mab y dyn. Joan 6, 27. hynny yw, fe ddarfu i'r Tad trwy enneinio ei Fab a'r Ysryd Glan, ac a nerth, a thrwy'r ilef a gyhoeddodd, Hwn yw fy anwyl Fab yn yr hwn y'm boddlonwyd. Mat. 3, 16, 17. amlygu ei fod wedi ei awdurdodi a'i anfon i roddi ymborth yfrydol i eneidiau newynog. Ac yr ydym yn mynych ddarllen am feliau'n cael eu gosod wrth ryw weithredoedd ysgrifennedig, Pr diben i amlygu fod y cyfryw weithredoedd i gael eu cyflawnu, heb gael eu nhewid na'u datroi. Gwel yn neillduol, Est. 8; 8, 10. Dan. 6; 6, 9. Nehem. 9, 38. Jer. 32, 10, 44. I gymmwysu'r pethau hyn at y felio ydym yn fon am

dano, ni allwn ddal sylw fod rhyw bethau mawrion wedi eu haddaw i'r rhai fydd yn caru Duw. Deut. 7, 9. Rhuf. 8, 28. Jag. 1, 12. 2, 5. 1 Cor. 2, 9. Eithr nid oes gan un dyn heb ei gyfnawid trwy weithrediadau 'r Yspryd Glan, fa'il i gredu y bydd i'r addewidion hyn gael eu cyflawnu ar ei ran ei hun yn berfonol. Ond y mae anfoniad yr Yspryd i blannu snian newydd ac i ddwyn gwaith sancteiddhad ar gynnydd yn yr enaid yn amlygu y bydd i addewidion Duw, gael eu gwneuthur yn wir i'r enaid hwnnw yn neillduol. Nid yr addewidion fydd yn cael eu gwneuthur yn sicrach nac oeddynt o'r blaen, ond yr enaid fydd yn cael sicrwydd y bydd iddynt gael eu cyflawnu iddo i hun yn berfonol. Am hynny, nid yr addewidion fydd yn cael eu felio, ond y bobl i ba rai y maent yn cael eu gwneuthur.

Oddi ymma gwelwn, 1. Fawr drueni yr an-nuwiol. Y mae y rhai nad oes ganddynt fêl Duw, yn agored i bob drygau. Dat. 9, 4, &c. 2. Achos o hunan ymholiad. Yr ydym wedi dwyn delw y daiarol: a gafodd fêl Duw ei gosod arnom? 3. Dyledfwydd y rhai a adnewyddwyd trwy ras, i fod yn ofalus rhag tristau Glan Yspryd Duw, trwy 'r hwn y maent wedi eu felio. Eph. 4, 30.

IV. *Y mae 'r Yspryd Glan yn cael ei ofod allan fel ernes yr etifeddiaeth.* Er mai pethau distadl a phethau dirmygus y byd a ddewisodd Duw. 1 Cor. 1, 27, 28. Y mae etifeddiaeth anlygredig, di-halogedig, a di-ddifffanedig ynghadw iddynt yn y nefoedd. 1 Pet. 1, 2, 4. Pan ddelont i'r cyflawn swynhad o'r etifeddiaeth ogoneddus hon, hwy fyddant yn berffaith ddedwydd. Ond y mae Duw, yn bresennol, yn ewyllysio dangos, i etifeddion yr addewid, ddi-anwadlwch ei gyngor. Heb. 16, 17. Ac i'r diben i roddi iddynt gyfar cryf, y mae yn rhoddi ernes yr Yspryd yn eu calonau. 2 Cor. 1, 22. 5, 5. Ac felly y mae Glan Yspryd yr addewid, trwy 'r hwn y maent yn cael eu felio hyd ddydd prynedigaeth, yn ernes eu hetifeddiaeth hyd bryniad y pwrcas. Eph. 1, 13, 14. Gyda golwg ar ofod allan yr hyn a olygir yn yr ysgrhythrau hyn, yr unig fannau lle sonir am yr Yspryd fel ernes, ni gawn ddal sylw,

1. *Mai 'r Yspryd ei hun yw 'r ernes y mae 'r Arglwydd yn ei roddi.* Y mae 'r apostol yn dywedyd, *Yr hwn*, ac nid *yr hyn*, yw ernes ein hetifeddiaeth. Eph. 1, 14. Ac mewn man arall, Yr hwn a'n gweithiodd ni i hyn yma yw Duw, yr hwn *befyd* a roddodd i ni ernes yr Yspryd. 2 Cor. 5, 5. Yma y mae gweithrediadau grasol yn cael eu gwahaniaethu oddiwrth ernes yr Yspryd. Nid un gweithrediad neillduol, gan hynny o eiddo Yspryd Glan, ond yr Yspryd ei hun, fel rhodd Duw, i fod yn breswlydd yn y duwiol, yn ffynnon ac egwyddor gweithrediadau grasol, yw 'r ernes ydym yn son am dano.

2. *Y mae'r Ysryd yn cael ei roddi i'r duwiol fel ernes ei etifeddiaeth.* Eph. 1, 14. Tu ag at ddeall hyn y mae'n angenrheidiol i ystyried, Fod dyn, trwy bechod wedi colli hawl i bob daioni amserol a thragywyddol: fod yn rhaid i'r etifeddiaeth gael ei phwrcasu yn ol, cyn y gallo fod ganddo un hawl iddi drachefn: bod Crist fel Cyfathrachwyr, wedi pwrcasu yr etifeddiaeth yn ol, ac wedi ei wneuthur yn etifedd pob peth: Heb. 1, 2. mai trwy undeb a Christ y mae pechadur yn cael adferiad o hawl i'r etifeddiaeth: Rhuf. 8, 17. ac mai trwy'r Ysryd Glan y mae dyn yn cael ei ddwyn i undeb a'r Arglwydd Jesu. Ond ar ol cael gweithredol hawl i'r etifeddiaeth, y mae llawer o anhawfderau i dorri trwyddynt, cyn cyrraedd y cyflawn fwynhad o honi. Gallai'r cyfryw anhawfderau fynych ddi-galonni plant Duw, a pheri iddynt ofni mai heb ddim y byddant yn y diwedd. I'w cyfuro, gan hynny, yn wyneb anhawfderau, y mae'r Arglwydd yn gweled bod yn dda, i roddi iddynt ei Ysryd i fod yn ernes yr etifeddiaeth.

3. *Y mae'r ernes o'r un natur a'r etifeddiaeth yr hon fydd i gael ei mwynhau yn gyflawn yn ol llaw.* Y mae'r rhai fydd yn gyfrannogion o'r Ysryd Glan, yn ei weithrediadau cadwedigol, wedi derbyn yn barod, ran o'r nefoedd. Y mae'r Ysryd yn ffurfio ynddynt anian sanctaidd, Joan 3, 6. yn eu goleuo, 1 Theff. 5, 5. yn eu gwneuthur yn fyw i Dduw, Rhuf. 6, 11. yn eu dwyn i rydd-did, 2 Cor. 3, 17, ac felly yn rhoddi iddynt y fraint o gael llefain, Abba, Dad, Rhuf. 1, 15. ac i fawr lawenhau a llawenydd anrhaethadwy a gogoneddus. 1 Pet. 1, 8. Yn y pethau hyn a'r cyffelyb y mae'r Ysryd Glan fel blaen-ffrwyth: Rhuf. 8, 23. ac felly yn rhoddi i'r duwiol, flaen-brawf o'r hyn fydd i'w fwynhau yn fwy helaeth yngwlad yr addewid. O herwydd y mae anian sanctaidd o'r un natur a sancteiddrwydd perffaith trigolion gwlad y purdeb. Y mae goleuni ysprydol o'r un natur a goleuni y rhai sy'n gweled wyneb yn wyneb, ar frynian gwynfyd. Y mae bywyd ysprydol o'r un natur a bywyd y rhai fydd yn byw uwchlaw cyrraedd faethau marwolaeth. Ac y mae rhydd-did a gorfoledd ysprydol, o'r un natur a'r rhydd-did a'r llawenydd fydd yn y wlad lle nad oes dim caethiwed na gosid.

4. *Nid yw ernes etifeddiaeth ond ychydig, yn gyffredin, mewn cydmariasth i'r hyn fydd i gael ei fwynhau yn ol llaw.* Nid yw gweithrediadau'r Ysryd yn y duwiol, tra yn y byd hwn, ddim i'w cydmaru a'r hyn a brofiant pan ddelo'r hyn fydd berffaith. Beth yw'r sancteiddrwydd a'r goleuni y mae duwiolion yn gyrraedd ar y ddaïar? Beth yw'r rhydd-did a'r gorfoledd y maent yn fwynhau? Er eu bod ar amryw olygiadau yn bethau mawrion, nid ydynt ddim ond fel ernes, ddim ond blaen-ffrwyth, pan gaffont eu cydmaru a'r etifeddiaeth an-llygredig.

5. *Bydded ernes mor lleied ag y byddo, y mae yn diogelu rhyw beth mwy yn ol llaw.* Am hynny feddywedir fod yr Yspryd, yn ernes hyd bryniad y pwrcau. Eph. 1, 14. hynny yw, hyd oni byddo i eglwys Dduw, yr hon fydd wedi ei phwrcasu a'i briod waed, Act. 20, 28. i Pet. 1, 19. i gael ei dwyn i'r cyflawn-fwynhad o fendithion y prynedigaeth, yr hyn a gymmer le yn nydd yr adgyfodiad. Rhuf. 8, 23. Y mae teyrnas wedi ei haddaw i'r rhai fydd yn caru Duw. Jag. 2, 5. Ond y mae diafol, au llygredigaethau eu hunain, a brenhin y dychryniadau yn sefyll rhyngddynt a'r mwynhad o honi. Am hynny, tu ag at gadarnhau eu meddyliau, tra fyddont yn disgwil cyflawniad o'r addewid, y mae'r Arglwydd yn gweled bod yn dda i roddi ei Yspryd, nid yn unig, i'w gwneuthur yn gymmwys i gael rhan o'r etifeddiaeth, ond hefyd i fod, fel ernes, yn amlygiad fod ganddynt hwy yn berfonol hawl i'r goron fydd wedi ei haddaw i'r rhai a'i carant ef.

Oddi wrth yr hyn a gafodd ei ystyried ni a welwn, 1. Mai mawr yw cariad Duw tu ag at ei bobl. Y mae, nid yn unig, wedi parottoi etifeddiaeth i'w gwneuthur yn ddedwydd mewn byd arall, ond hefyd yn rhoddi iddynt ernes, ag fydd yn rhoddi iddynt yn bresennol, mewn rhyw sefur adnabyddiaeth o'r hyn fydd ganddynt mewn gobaith o gael ei fwynhau yr ochr draw. 2. Y mae 'n sicr fod etifeddiaeth plant Duw yn dra gwerthfawr a gogoneddus. Os nad yw'r Yspryd Glan, yr hwn y maent yn ei gael gan Dduw, y gweithrediadau sy 'n cymmeryd lle ar eu heneidiau, a'r llawenydd annhraethadwy y maent weithiau yn ei brofi, ddim rhagor nac ernes, pwy ddichon ddychymmygu pa mor ddedwydd y byddant pan ddelont i'r cyflawn fwynhad o'r etifeddiaeth? 3. Y mae lle i fod yn hyderus y bydd i'r gwaith da gael ei orphen, pa le bynnag y mae wedi ei ddechreu. Pan y mae Duw wedi gweled bod yn dda i roddi ernes yr etifeddiaeth i bechadur tlawd, nid rhyfygus yw dywedyd, gyda pharch, ei fod, trwy hynny, wedi gosod ei hun dan rwymau i roddi iddo yr etifeddiaeth mewn amser priodol. 4. Pa fodd i adnabod pa un a ydym yn debyg i fod yn gyd-etifeddion a Chrif a'i peidio. A ydym wedi derbyn ernes yr Yspryd? Os nad ydym, nid oes gennym, hyd yn hyn, un amlygiad fod gennym hawl i ogoniant. Ond os ydym yn brofiadol o weithrediadau cadwedigol yr Yspryd Glan, ni allwn, gyda diolchgarwch hyderus fod gennym hawl i'r etifeddiaeth. 5. Anweddaidd iawn yw i'r rhai fydd yn brofiadol o weithrediadau grafol yr Yspryd i ammen pa un a gant feddiannu yr etifeddiaeth yn amser Duw. Ar ol derbyn y fath ernes y mae y cyfryw ambeuaeth yn ddi-anrhydedd neillduol i Dduw'r gwirionedd.

CYNNWYSDIAID

I. Y CYFRATHI THORSOI

NOMOLOGIA:

I. NEWY FETHYNS I YMARETHIAU.

II. PERSONAU.

III. LLEIYDD.

IV. AMERBAU.

III. CYFREITHIAU NEIDUDODDOL A THYSTA

OLWG AR

MENT NEWY FETHYNS I YMARETHIAU.

I. CYFREITHIAU NEIDUDODDOL.

II. SWYDDOCHION TERNIAU.

GYFRETHIAU CRIST.

IV. YMARETHIAU NEIDUDODDOL.

I. ADDOLIAD CYFREITHIAU YN Y CYFRATH.

II. CYFRATHI THORSOI.

III. CYFREITHIAU NEIDUDODDOL.

IV. CYFREITHIAU NEIDUDODDOL.

CYNNWYSIAD.

I. Y GYFRAITH FOESOL.

II. Y GYFRAITH DDEUDOL, NEU SEREMONIOL.

I. MEWN PERTHYNAS I YMARFERIADAU.

II. PERSONAU.

III. LLEFYDD.

IV. AMSERAU.

III. CYFREITHIAU NEILLDUOL DAN Y TESTA- MENT NEWYDD: MEWN PERTHYNAS I,

I. GYMDEITHAS EGLWYSIG.

II. SWYDDOGION TEYRNAS CRIST.

III. DISGYBLIARTH TY DDUW.

IV. YMARFERIADAU NEILLDUOL.

1. ADDOLIAD CYMDEITHASOL YN EI AM- RYWIOLO RANNAU.

2. GWEINI ORDEINIADAU EFANGYLAIDD: BEDYDD.

SWPPER YR ARGLWYDD.

NOMOLOGIA:

NEU

OLWG AR

GYFREITHIAU CRIST.

UN o ddibenion Crist yn rhoddi ei hun dros ei bobl oedd eu prynu oddiwrth bob anwiredd, a'u puro iddo ei hun yn bobl briodol, awyddus i weithredoedd da. Tit. 2, 14. Ac y mae'r Yspryd Glan yn cael ei roddi iddynt i'r diben i'w dwyn i rodio yn neddfau'r Arglwydd, ac i gadw ei farnedigaethau a'u gwneuthur. Ezec. 36, 27. Ond nid yw ddim yn ddigon iddynt i gael anian a fyddo yn eu tueddu i barchu gorchymynion Duw: Y mae'n angenrheidiol iddynt gael adnabyddiaeth o'r rheol wrth ba un y maent i lunio eu hymddugiadau. Am hynny, fe ddywedai Dafydd, drachefn a thrachefn, Dysg i mi dy ddeddfau. Psal. 119, 12, 26, 108, 124, 135. Ac y mae'r Arglwydd yn Ddeddfwr ac yn Frenin: Es. 33, 22. yn Rhoddwr cyfraith: Jag. 4, 12. yn mynegi ei eiriau i Israel, ei ddeddfau a'i farnedigaethau i Jacob. Psal. 147, 19.

Gan fod yr hyn oll y mae Duw yn ei lefaru yn deilwng o fylw ei creaduriaid; gan fod ei ddeddfau yn rhagori ar bob deddfau eraill, ac yn cael eu rhoddi i ddibenion tra gogoneddus; a chan fod a wnelom ni, fel creaduriaid rhesymol, ac fel rhai yn gwneuthur arddeliad o Grist, a chyfreithiau'r Holl-alluog; y mae'n angenrheidiol i ni i ddal fylw manwyl arnynt. Y mae'r gair CYFRAITH neu DDEDDF yn arwyddocau y cyfryw amlygiad o ewyllys Llywodraethwr ag a fyddo'n rhwymo'r deiliaid i gyflawnu'r hyn a fyddo'n orchymmn, ac i ymgadw oddiwrth yr hyn a fyddo yn wahardd. Yn yr un modd wrth Gyfraith Duw yr ydym i ddeall "Y cyfryw amlygiad o'i ewyllys, mewn perthynas i ymddugiadau calon a bywyd ei creaduriaid, ag fydd yn eu rhwymo i ufudd-dod."

Y mae'n wir fod y gair yn cael ei arfer yn yr ysgrythyrau mewn amryw ystyriaethau. Y mae weithiau yn arwyddocau'r dadguddiad dwyfol, neu holl air yr Arglwydd yn gyffredinol. Psal. 1, 2. 19, 7, 9.

119, 18. Bryd arall y mae 'n golygu llyfrau 'r hen Testament: Joan 10, 34. 1 Cor. 14, 21. pum llyfr Moses: Luc 24, 44. Rhuf. 3, 21. yr oruchwiliaeth iuddewig: Joan 1, 17. Heb. 7, 12. Y gorchymynnion moesol, seremoniol a barnedigaethol a roddwyd ar Sinai: Deut. 4, 44, 45. a'r deg gorchymmyn y rhai a 'sgrifennwyd ar ddwy lech. Ex. 24, 12. Y mae 'r gair yn cael ei arfer mewn rhai golygiadau eraill. Ond i adael y pethau hyn, ni allwn ddal sylw, fod holl ddedfau Duw yn deilliaw naill ai oddiwrth ei natur, ei berffeithrwydd, a'i berthynas a'i greaduriaid, neu ynteu oddiwrth ei ewyllys pen-arglwyddiaethol. Y mae 'r gyfraith, sydd yn deilliaw oddiwrth natur Duw, a'i berthynas â'i greaduriaid yn cael ei galw yn gyffredin yn *ddeddf foesol*: o ran ei bod yn dangos beth a ddylai moesau, neu ymddugiadau calon a bywyd creader rhesymol fod, tu ag at Dduw, a thu ag at ei gyd-greaduriaid. Sylwedd y ddeddf hon ydyw caru Duw a'r holl galon, a'n cymmydog fel ni ein hunain. Ni ddichon y gyfraith hon ddim llai na bod yr hyn ydyw: ac y mae 'n rhwymo pawb i ufudd-dod, a hynny yn barhaus bob amser. Y mae 'r Deddfau sydd yn ymddibennu ar ewyllys Duw yn unig, yn cael eu galw yn gyfreithiau pendant. Y cyfryw oedd y gorchymmyn i Adda i beidio bwyta o ffrwyth pren gwybodaeth da a drwg; y gyfraith ddefodol neu seremoniol, yr hon oedd yn cyfarwyddo 'r Israeliad pa fodd i addoli, tra parhai yr oruchwiliaeth iuddewig; y gyfraith farnedigaethol, yr hon oedd yn dangos pa fodd yr oeddynt i farnu mewn pethau gwladol; ynghyd a rhai gosodiadau neillduol dan y Testament newydd. Mewn perthynas i'r cyfreithiau hyn, ni a ddylem sylwi y gallasai yr hwn oedd yn gorchymmyn neu yn gwahardd amrywiol bethau, drefnu yn hollol yn y gwrthwyneb, pe buasai hynny 'n unol a'i ewyllys. Ac nid oes un angenrheidrwydd i'r deddfau hyn i barhau mewn grym ond yn unig cyhyd ag y byddo 'r Pen-llywodraethwr yn gweled yn gymmwys. Ond dylem gosio fod anfeidrol ddoethineb, bob amser, yn trefnu 'r cyfan yn y modd goreu: ac nad yw cyfreithiau pendant un amser yn groes i'r gyfraith foesol, ond, mewn ffordd o esponiad arni, yn cyfarwyddo, mewn amgylchiadau neillduol, pa fodd y myn yr Arglwydd i'w bobl ymddwyn. Ond i ymdrin a'r pethau hyn yn fwy manwyl, ni gawn yn y lle cyntaf gymmeryd golwg ar y ddeddf foesol. Ac yna ni gawn wneuthur rhai sylwiadau ar ofodiadau pendant, yn neillduol y rhai sydd mewn grym dan y Testament newydd.

I. Y GYFRAITH FOESOL.

Nid oes dim yn fwy amlwg na bod Duw yn anfeidrol hawddgar, ac yn ganlynol, yn anfeidrol deilwng o gael ei garu. O blegid hynny, y mae

pob creadur rhesymmol, o angenrheidrwydd i'w garu a'r holl galon. Heb law hynny, y mae gan yr Holl-alluog, fel Creawdwr, Cynhaliwr, a bennyddiol Gymmwynafwr angylion a dynion, hawl anwrthwynebol i'w goruchel gariad a'u parhaus ufudd-dod. Ond y mae 'n angenrheidiol i'r rhai sydd dan unrhyw ddeddf i gael adnabyddiaeth o'r hyn sydd yn arphwysedig arnynt. Y mae yn naturiol, gan hynny, i ni ystyried,

I. *Rboddiaid y gyfraith.* Pan cafodd dyn ei greu, yr oedd yn ofynnol iddo i gael gwybod pa fodd yr oedd i ymddwyn mewn modd teilwng o'i berthynas a'r Creawdwr, ac o'i sefyllfa fel creadur rhesymmol. Gallasai amlygiad o hyn gael ei roddi iddo trwy ddadguddiad o ewyllys Duw. Ond gan fod dyn wedi ei greu ar ddelw ei Greawdwr, y mae 'n ddi-amheuol,

1. *Fod cyfraith yr Arglwydd wedi ei ysgrifennu ar ei galon.* O herwydd ni allasai Duw sanctaidd, ddim ffurfio creadur rhesymmol yn amddifad o dueddiadau sanctaidd. Yr oedd yn hawdd i ddyn, gan hynny, yn ei gyflwr creadigol, wrth ymrefymmu, a sylwi ar y tueddiadau oedd yn brofi yn ei synwes, i adnabod beth oedd yr Arglwydd yn ei ofyn oddi wrtho. Ac er fod dyn yn bresennol mewn cyflwr syrthiedig, y mae 'n profi ynddo 'i hunan ryw weddillion o'r hyn a argraphwyd ar galon Adda ar y cyntaf. Y mae cydwybod yn dywedyd y dylai Duw gael ei addoli, y dylai pob dyn chwilio am wir ddedwyddwch iddo ei hunan, ac ymddwyn yn gyfiawn tu ag at ei gyd-greaduriaid. Fel hyn y mae 'r Cenhedloedd y rhai nid yw y ddeddf ganddynt, wrth naturiaeth yn gwneuthur y pethau sydd yn y ddeddf. Y mae hyn yn dangos gweithredoedd y ddeddf yn ysgrifennedig yn eu calonnau, a'u cydwybod yn cyd-dystiolaethu, a'u meddyliau yn cyhuddo eu gilydd, neu yn esgufodi. Rhuf. 2, 14, 15. Ar yr un amser rhaid cyfaddef fod dyn, fel creadur syrthiedig, wedi myned i'r fath raddau o dywyllwch, fel nad yw ddim yn hawdd iddo i gyrraedd i adnabyddiaeth o amrywiol ofynniadau'r gyfraith sanctaidd. Am hynny,

II. *Fe welodd yr Arglwydd yn dda i gyboeddi ei gyfraith o'r newydd mewn modd tra gogoneddus ar fynydd Sinai.* Mewn perthynas i hyn ni allwn ddal sylw, 1. *Pr gyfraith gael ei rhoddi i Israel.* Ex. 20, 2. Psal. 147, 19, 20. Rhuf. 9, 4. Yr oedd yr Arglwydd wedi cymmeryd y bobl hyn i berthynas neillduol ag ef ei hun, ac yr oedd am ddangos nad ei ewyllys oedd i'w eiddo i fod yn ddi-ddeddf. Ond rhaid dal sylw ymma fod holl ddynol-ryw yn rhwym o gyd-ymffurfio a'r gyfraith hon. Ymddengys hyn wrth ystyried beth yw ei gofyniadau, sef caru Duw a'r holl galon, &c. Ni ddichon un dyn esgeuluso hyn a bod yn ddi-euog. Heb law hynny, y mae holl ddynol-ryw yn cael eu melldithio fel troseddwyd o honi. Gal.

3. 10. Rhuf. 3, 19. Ond ni ddichon neb gael ei felldithio gan gyfraith ar nad yw dani. Ond ym mhellach, ni buasai ddim yn cyd-fefyll a phriodoliaethau 'r Duw-dod i Grift ddiodef a marw i'r diben i waredu pechaduriaid oddiwrth felldithion cyfraith nad oedd ddim yn gofyn ufudd-dod oddi wrthynt. 2. *Cafodd ei rhoddi iddynt fel cyfammod.* Deut. 4, 13, 23. 5, 2, 21. Am hynny y mae 'r ddwy lech ar ba rai y cafodd ei 'sgrifennu yn cael eu galw yn llechau 'r cyfammod. Pen. 9, 9, 11, 15. Ac y mae 'r arch ym mha un y gosodwyd y llechau yn cael ei galw Arch y cyfammod. Num. 10, 33, 14, 44. Heb. 9, 4. 3. *Cafodd ei chyhoeddi ar fynydd Sinai.* Ex. 19, 18. lle anial yn Arabia. adn. 2. Gal. 4, 25. Mewn mannau eraill y mae 'r lle yn cael ei alw Horeb. Deut. 4, 10, 15. 5, 2, 29, 1. Mal. 4, 4. Hwn yw Mynydd Duw. Ex. 3, 1. i Bren. 19, 8. Yr oedd y mynydd i gyd yn cael ei alw Sinai; ond yr oedd iddo ddau ben neu wahanel uchel fannau. Yr oedd un yn cael ei alw Horeb ar llall Sinai. 4. *Cafodd ei rhoddi gan Jesu Grift.* Dywedir Ex. 20, 1. i Dduw lefaru 'r holl eiriau hyn. Ond y mae Stephan yn ei alw yn Angel. Act. 7, 38. Pwy allasai hwn fod ond yr Arglwydd, Angel y cyfammod? Mal. 3, 1. Ymddengys hyn yn eglur wrth gydmaru. Psal. 68, 7, 8, 18. ag Eph. 4, 8. 5. *Cafodd ei rhoddi trwy Moses.* Deut. 33, 4. Joan 1, 17. Moses a dderbynniodd y llechau cerrig ar ba rai yr ysgrifennodd Duw 'r gyfraith ar y cyntaf. Ex. 24, 12, 31, 18. Ac ar ol i'r rhei'ny gael eu torri, Moses a naddodd ddwy lech, fel y rhai cyntaf; ac ar ol i'r Arglwydd ysgrifennu y gyfraith arnynt, a'u dygodd at feibion Israel. Pen. 34, 1, 29. Yr oedd Moses fel Cyfryngwr yn sefyll rhwng yr Arglwydd ag Israel. Deut. 5, 5. Gal. 3, 19. 6. *Cafodd ei rhoddi trwy drefnid angylion.* Act. 7, 53. Gal. 3, 19. Am hynny y mae 'n cael ei galw y Gair a lefarwyd trwy angylion. Heb. 2, 2. Y mae 'n sicr fod lluoedd o angylion yn amgylchynu 'r Arglwydd, yr hwn oedd oddi ar ei orsedd yn cyhoeddi ei gyfraith. Deut. 33, 2. Psal. 68, 17. Ac o bosibl mai trwy weinidogaeth angylion yr oedd y mell, y taranau, llais yr udgorn y cwmmwl a'r mwg yn cael eu ffurfio; y llechau yn cael eu parottoi o'u rhoddi i Moses; ac ewyllys yr hwn oedd yn eistedd ar yr orsedd yn cael ei ofod allan mewn geiriau i glywedigaeth Israel. 7. *Yr oedd pethau hynod yn rhag-flaenu y cyhoeddiad o boni.* Fe hyspysodd Duw i Moses y byddai iddo ddyfod atto mewn cwmmwl tew. Ex. 19, 9. Fe orchymynnodd iddo i fyned at y bobl a'u sancteiddio, fel y byddent yn barod erbyn y trydydd dydd. adn. 10, 11. a gosod terfynau iddynt o amgylch, fel na byddai iddynt fyned i fynu i'r mynydd, na chyffwrdd ag ef. adn. 12, 13, 21. Ac y mae 'r bobl yn cael gorchymyn yn ddyfod a sylwi ar yr hyn a gai ei gyhoeddi, adn. 13. Yna, ar y trydydd dydd, fe

ddisgynnodd yr Arglwydd ar Sinai mewn tân: ac yr oedd taranau a mellti; ac hwmmlw tew ar y mynydd, a llais yr udgorn ydoedd gryf iawn, a mynydd Sinai i gyd yn mygu, a'i fwg yn derchafu fel mwg ffwrn, a'r holl fynydd yn erynu yn ddirfawr. adn. 16, 18. Ac yn awr, wele Moses yn dwyn y bobl allan o'r gwersyll i gyfarfod a Duw. adn. 17. 8. *Erbyn hyn y mae'r Goruchel a'r dyrchafedig yn eistedd ar ei orsedd, ac yn gosod allan ei bawb i ufudd-dod ei greaduriaid.* Y mae'n cyhoeddi ei enw, fel Arglwydd, neu Jehofah, i'r hwn yr oedd eu goruchel barch yn ddyledus; ac fel eu Gwardwr, wedi dangos ei ddaioni tu ag attynt, trwy eu dwyn allan o dir yr Aipht, ac o dy'r caethiwed. Ex. 20, 2. 9. *Ar ol y parottoiadau rhyfeddol hyn y mae'r gyfraith yn cael ei chyhoeddi mewn modd tra gogoneddus a dycbrynllyd.* Yr oedd y mynydd yn llosgi gan dân hyd entrych awyr, yn dywyllwch, a chwmmlw, a thywyllwch du-dew. Deut. 4, 11. Yr oedd yr Arglwydd yn cyhoeddi ei ewyllys o ganol y tan, y cwmmlw, a thywyllwch, a llais uchel. Pen. 5, 22. Dymma, o bosibl, un achos fod y gyfraith yn cael ei galw yn gyfraith danllyd. Pen. 33, 2. Yr oedd y bobl yn clywed llais y geiriau, ond nid oeddynt yn gweled llun ddim ond llais. Pen. 4, 12. Yr oedd y ddaiar yn crynu, y mynydd yn toddi, a'r nefoedd yn diferu o flaen yr Arglwydd. Barn. 5, 5. Psal. 68, 18. Yr oedd y mynyddoedd yn neidio fel hyrddod, a'r bryniau fel wyn defaid. Psal. 114, 4. Fel hyn yr oedd yr Arglwydd Dduw yn dangos ei ogoniant a'i fawredd. Deut. 5, 24. Yr oedd yr holl bobl yn ofni, yn cilio, ac yn sefyll o hir bell: adn. 25. Ex. 20, 18. a Moses ei hunan yn ofni ac yn crynu. Heb. 12, 21. Onid oedd tuedd neillduol yn y pethau hyn i ofod Israel ar eu gocheliad rhag troseddu, yn gyftal ac i ddangos mai gweinidogaeth angau a damnedigaeth fyddai'r gyfraith i bawb a'i torrai? 2 Cor. 3, 7, 9. 10. *Y mae'r gyfraith yn gynnwysedig mewn deg gorchymyn.* Y maent ar lawr, Ex. 20, 3, 17. Y maent yn cael eu galw y deg gair. Pen. 34, 28. Deut. 4, 13. Y mae'r pedwar cyntaf yn cynnwys dyledswyddau tu ag at Dduw, a'r chwech eraill ddyledswyddau tu ag at ddyn. 11. *Cafodd y gorchymynion hyn eu hysgrifennu a bys Duw ar ddwylech.* Ex. 31, 18. Yr oedd y llechau o waith Duw. Pen 32, 16. ac yr oeddynt wedi eu 'sgrifennu o bob tu. adn. 15. Ond o blegid delw addoliaeth y bobl fe ennynnodd digofaint Moses, ac efe a dafodd y llechau o'i ddwylaw, ac a'u torrodd o flaen eu llygaid: adn. 19. Deut. 9, 17. fel arwydd eu bod, trwy eu hanffyddlondeb, wedi colli pob hawl i fendithion cyfammod Duw. Ond fe welodd yr Arglwydd yn dda i orchymyn i Moses i naddu dwy o lechau cerrig fel y rhai cyntaf, ac ar y rhai'n fe 'sgrifennodd eiriau'r cyfammod sef y deg gair. Ex. 34, 1, 28. 12. *Cafodd Moses orchymyn i ofod llechau'r cyfammod yn yr arch.* Ex. 25, 16. Ar

hon yr oedd y drugareddfa, yn cael ei gorchguddio gan esgyll cerubiaid. adn. 17, 21. Am y rhai'n, fel y dywedodd yr apostol, ni ellir, yn awr, dywedyd bob yn rhan. Heb. 9, 4, 5. Ond ni allwn etto ddal sylw,

III. *Fod y gyfraith yn wasgaredig trwy lyfrau'r ben Destament a'r newydd.* Edrychwn i'r rhan a fynnom o'r dadguddiad dwyfol, ni gawn weled y gorchymynion a gyhoeddwyd ar Sinai naill ai yn cael eu hadrodd mewn cynnifer o eiriau, neu yn cael eu hesponio, mewn cyfarwyddiadau pa fodd i ymddwyn tu ag at Dduw a Dyn. Am hynny feddywedodd ein Hiachawdwr, Mai ar y ddau orchymyn hyn, sef Câr yr Arglwydd dy Dduw a'th holl galon a'th gymmydog fel ti dy hun y mae'r holl gyfraith a'r Prophwydi yn sefyll. Mat. 22, 37, 40. Ond y mae hyn yn ein harwain i ystyried,

II. GOFYNIADAU 'R GYFRAITH.

Wrth fylwi ar y deg gorchymyn, fe welir eu bod yn gofyn i bawb i gymmeryd yr Arglwydd, ac nid arall i fod yn Dduw: i roddi iddo addoliad yn ol ei gyfarwyddiadau ei hunan; gyd a neillduol barch a difrifwch; ac ar yr amfer a drefnir gan anfeidrol ddoethineb. Y maent hefyd yn galw am yr anrhydedd ag fydd yn ddyledus i gyd-greaduriaid: ac yn rhwymo pawb i ymgadw rhag gwneuthur niweid i arall, yn ei fywyd, ei ddiweirdeb, ei feddiannau a'i enw da: ac i fod ar wiliadwriaeth rhag cymaint a dirgelaidd chwennyachu yr hyn fydd eiddo eu cymmydogion. Ond yn lle ymhelaethu ar ofyniadau a gwaharddiadau pob gorchymyn ar ei ben ei hun, ni gawn gymmeryd golwg ar eu cynnwysiad, fel y mae wedi ei grynhoi gan Jesu Grift i ddau orchymyn. Un o'r rhai'n, yr hwn y mae ein Harglwydd yn ei alw "Y cyntaf a'r gorchymyn mawr," yw, Câr yr Arglwydd dy Dduw a'th holl galon, ac a'th holl enaid, ac a'th holl feddwl, ac a'th holl nerth. A'r ail, yr hwn fydd gyffelyb i'r cyntaf, yw, Câr dy gymmydog fel ti dy hun. Ar y ddau orchymyn hyn y mae'r gyfraith a'r prophwydi'n sefyll. Ac nid oes orchymyn arall, mwy na'r rhai hyn. Mat. 22, 37, 40. Marc 12, 30, 31. Y mae cariad yn cynnwys pob gweithred o dduwioledeb a chyfiawnder; ac ni oddef i neb i esgeuluso un ddyledswydd orphwysedig arno tu ag at Dduw a dyn. Ac y mae'n ofynnol i gariad redeg trwy bob dyledswydd: canys heb gariad nid yw neb ddim. 1 Cor. 13, 1, 3. Ond tu ag at ymdrin a hyn, gyd a mesur o fanyldra, ni gawn ddal sylw ar ddau beth.

Yn gyntaf. *Y mae'r gyfraith yn gorchymyn i Dduw gael ei garu a'r holl galon.* Pan gymmerom olwg ar y cariad hwn ynddo ei hun, heb ystyried ei effeithiau, fe debygid ei fod yn arwyddocau "Meddyliau par-

chus a derchafedig am Dduw fel un ag fydd yn ei natur a'i weithrediadau yn ymddangos oll yn hawddgar." Pan fyddo'r galon yn iawn, y mae dyn yn edrych ar Dduw; yn ei weled mewn mesur, fel y mae; yn profi rhyw foddlonrwydd neillduol ei fod yr hyn ydyw; ac felly yn ymhyfrydu ynddo fel Bod o anfeidrol ogoniant. Psal. 34, 2. 37, 4. 73, 25, 26. 5, 41, 16. Hab. 3, 17, 18. Phil. 4, 4. Pan fyddo'r enaid, yn y modd hyn, yn ymddigryfu yn ffynnon dedwyddwch, y mae pydewau torredig yn colli eu blas. Am hynny nid yw ddim yn ymhyfrydu ynddo ei hunan, ei gyfoeth, ei barch, ei gyfeillion, &c. ond fel y maent yn dangos daroni'r Arglwydd, ac yn ei arwain atto. Ond heb amcanu ymdrin ymhellach a'r cariad hwn fel y mae ynddo ei hun, ni gawn ystyried y modd y mae'n ymddangos pa le bynnag y byddo yn llywodraethu.

1. *Y mae cariad at Dduw yn rhwymo'r enaid i ymgadoedd addiwrth anrwywiol bethau.* Ymma ni bydd i ni amcanu fawr yn rhagor nac enwi ychydig o honynt. 1. *Di-ddurwiantb.* Ynfyd yw yr hwn a ddywed yn ei galon, Nid oes un Duw. Psal. 53, 1. ac annrwyiwl yw yr hwn gan uchder ei ffroen, nid yw yn ceisio Duw. Psal. 10, 4. 2. *Eilun-addolrwyb.* Ex. 20, 3. Deut. 6, 14. Gellir bod yn zuog o hyn trwy fod calon, ghu, neu wesus, yn rhoddi i ryw wrthddrych arall y parch fydd yn ddyledus i Dduw yn unig: megis pan fyddo dynion a'u farch arnynt eu hunain, 2 Tim. 3, 2. yn gwneuthur eu bol yn ddau, Phil. 3, 19. yn rhoddi eu farch, mewn modd cybyddlyd, ar y pethau fydd ar y ddaiar, Col. 3, 2, 5. ac yn gwasanaethu'r diafol, yr hwn fydd yn cael ei alw'n ddau'r byd hwn. 2 Cor. 4, 4. 3. *Dychymmygu a gwneuthur anrwywiolus a'r Duw anrwyledig.* Ex. 20, 4. Y mae Moses yn rhybyddio'r Israellaid i beiddio gwneuthur iddynt ddelw gerffedig, &c. o blegid nad oeddynt wedi gweled dim llun yn dydd y ffeiarodd yr Arglwydd wrthynt yn Horeb, a ganol y tan. Deut. 4, 15, 18. Gan mai Ysryd yw Duw y mae pob llun corphorel yn sicr o fod yn gam-ddarluniad o hono. 4. *Cynmeryd enw'r Arglwydd yn ofer a'i gablu.* Ex. 20, 7. Lev. 24, 16. Y mae hyn yn cael ei ofod ar lawr fel nod neillduol ar elynion Duw. Psal. 139, 20. 5. *Gadael ffynnon y dyfroedd byw.* Jer. 2, 13. 2 Sam. 22, 72. Cenhedlaeth bechadurus, pobl lwythog o anwiredd, had y rhai drygionus, meibion yn llygru, yw y rhai fydd yn gwrthod yr Arglwydd, yn digio Sanct Israel, ac yn cilio yn ol. Ef. 1, 4. 6. *Gwadu yr unig Arglwydd Dduw.* Jud. 4. 2 Pet. 2, 1. Halogedig a di-ffydd yw y rhai fydd yn professu yr adwaenant Dduw, pan y maent ar weithredoedd yn ei wadu. Tit. 1, 16. 7. *Angboso'r graig a'n cenedlodd,* a gollwng dros gof y Duw a'n huniodd. Deut. 32, 18. Nid hawdd yw i forwyn anghosio ei hardd-wisg, na phriodas-ferch ei thlyfan, onid yw yn gywylyddus, gan hynny, fod dyn

yn anghofio 'r Arglwydd ddyddiau heb rifedi? Jer. 2, 32. 8. *Galon ddrwg anghrediniaeth.* Heb. 3, 12. Pan na fyddo dynion yn derbyn cariad y gwirionedd y maent mewn cyflwr colledig. 2 Theff. 2, 10. 9. *Rhagritb.* Luc 12, 1. Y mae 'n Harglwydd, drachefn a thrachefn, wedi ein rhybuddio i ochelyd bod yn debyg i ragrithwyr. Mat. 6, 2, 5, 16. 10. *Anfoddlonrwydd i drefniadau 'r Pen-llywodraethwyr.* 1 Cor. 10, 10. Heb. 12, 5. Pa ham y grwnach dyn byw, gwr am gospedigaeth ei bechod? Galar. 3, 39. 12. *Gwar-galedwch.* Ex. 32, 19. Deut. 9, 6, 13. Gwel tu dalen 54.

II. *Y mae cariad at Dduw yn rhwymo dyn i gyflawnu amrywiol ddyledfwyddau.* Y mae 'r holl ddyledfwyddau hyn yn gynnwysedig yngeiriau 'r apostol, "Byw yn dduwiol." Tit. 2, 12. Ond ni gawn enwi ychydig o bethau neillduol. 1. Ymdrech i gyrraedd adnabyddiaeth helaethach o hono. 1 Chron. 28, 9. Col. 1, 10. 2. Ei gosio, myfyrio am dano, a'i ofod ger ei bron pob amser. Psal. 16, 8, 63, 6. Nehem. 4, 14. Eccl. 12, 1. 3. Ei ofni. Deut. 6, 13. Dihar. 23, 17. 4. Ei ddewis yn etifeddiaeth, ymosyn am gymmundeib ag ef, ac ymorphwys ynddo fel y daioni pennaf. Psal. 16, 5, 42, 2, 73, 25. 5. Chwilio am adnabyddiaeth o'i ewyllys. Act. 2, 37. 9, 6, 16, 30. 6. CREDU ei dystiolaethau. Joan 3, 33. 1 Theff. 2, 13. Fel hyn y mae 'r ddeddf yn gorchymmyn ffydd Yngrist, hynny yw, y mae pawb a glywant yr efengyl, yn rhwym o gredn a'r galon y dystiolaeth a roddodd Duw am ei Fab. 7. Gyd-ymffurfio a'i ewyllys mewn ufudd-dod cyffredinol. Deut. 5, 32, 33. 1 Cor. 7, 19. 1 Joan 5, 3. Y mae 'r gyfraith foefol yn rhwymo dyn i ufuddhau i bob gorchymmyn pendant o eiddo 'r Holl-alluog. 8. Edifarhau am bechod. Mat. 3, 2. Act. 3, 19. Y mae 'n wir mai perffraith ufudd-dod, ac nid edifeirwch, oedd y ddeddf yn ei ofyn ar y cyntaf: ond gan fod y gyfraith yn gyfiawn yn sanctaidd ac yn dda, fe ddylai pawb feddwl fod trosedd o honi yn ddrwg. 9. Ymddarostwng yn amyneddgar i'w holl drefniadau. Barn. 10, 15. Mat. 6, 10. Jag. 4, 7. 10. Cyflwyno corph ac enaid i'w wafanaeth. Rhuf. 6, 11, 12, 1. 11. Ei addoli mewn Yfpryd a gwirionedd: Joan 4, 24. mewn prydferthwch sancteiddrwydd: Psal. 96, 9. yn ol cyfarwyddiadau ei air. Deut. 4, 2, 12, 32. 12. Ei arddel yn gyhoeddus. Rhuf. 10, 9, 10. 1 Pet. 3, 15. 13. Cadw yn sanctaidd y dydd sabbath. Ex. 20, 8. Y mae 'r gair *Cofa*, yn dangos fod yr Israeliaid yn gwybod am ddwyfol ofodiad y Sabbath, cyn i'r gyfraith gael ei rhoddi ar Sinai. Peth moefol yw i fod rhan o'n hamser i gael ei gyflwyno i'r Arglwydd. Ond ewyllys Duw sydd i benderfynu pa ran, a pha ddiwrnod neillduol. 14. Golygu ei ogoniant yn y cyfan. 1 Cor. 6, 20, 10, 31. Y mae 'r hwn sydd yn caru Daw yn cael ei rwymo

i ewyllysio 'n dda iddo: am hynny y mae 'n dymuno ei fod yn cael ei ogoneddu ganddo ei hun ac eraill, bod ei achos yn llwyddo, a'i ewyllys yn cael ei wneuthur ar y ddaiar, megis y mae yn y nefoedd. Psal. 96, 5, 11. Mat. 6, 10. 15. Glyhu wrtho trwy lwyr fryd calon. Act. 11, 23, 13, 43. 14, 22. 16. Ei geisio a'r holl galon, gan weddio pob amser, a phob rhyw weddi, a deisysiad yn yr Ysryd. Deut. 4, 29. Eph. 6, 18. 17. Disgwil wrtho. Psal. 130, 5, 7. 18. Gobeithio ac ymddiried ynddo. 1 Pet. 1, 21. Psal. 37, 5. 19. Aberthu iddo aberth moliant am ei ddaioni a'i ryfeddodau. Heb. 13, 15. Psal. 107, 8, 22. 20. Ymdrechu i fod yn debyg iddo. Math. 5, 45. Eph. 5, 1. 1. Joan 2, 6.

Y mae Duw yn deilwng o'r cariad fydd yn ymddangos yn y petbau hyn a'r ryffelyb. 1. O ran yr hyn ydyw ynddo ei hunan. Dymma'r achos, debygid, ei fod wrth roddi'r gyfraith yn Horeb, yn dywedyd, "Mys yw yr Arglwydd." Ex. 20, 2. Y mae ynddo ei hun yn anfeidrol sanctaidd, cyfiawn, daionus, galluog, at yn Dduw'r gwirionedd. O achos ei fod felly y mae'n anfeidrol hawddgar: ac yn ganlynol, yn anfeidrol deilwng o gael ei garu. Ac y mae anfeidrol rwymanu ar bob creadur rhesymol i'w garu. Canys y mae pob Bod yn deilwng o gael ei garu yn ol y graddau o hawddgarwch a fyddo yn perthyn iddo. Dymma'r achos sylfaenol i Dduw i ofyn goruchel gariad oddiwrth ei greaduriaid; ac nid yn unig o blegid ei roddion. Y mae achos i garu Duw yn flaenorol i'w ddaioni i ni; i.e., yn flaenorol i'w ewyllys ei hun ag fydd yn cael ei amlygu yn ei gyfraith. Canys oni buasai ei fod yn hollol deilwng o gael ei garu a'r holl galon, ni buasai ddim yn gymmwys iddo i ofyn hynny oddiwrth ei greaduriaid. 2. O ran fod ganddo ddechreuol a chyfiawn hawl i gariad ac ufudd-dod ei greaduriaid, fel rhai wedi derbyn eu bod oddiwrtho ar y cyntaf. 3. O achos ei fod mor ddaionus, ac yn beunyddiol gyfrannu i'w greaduriaid. Yr oedd yn dwyn ar gof i Israel ei fod wedi eu dwyn allan o wlad yr Aipht, ac o dy'r caethiwed. Ex. 20, 2. Y mae'n cyfrannu trugareddau amser mewn helaethrwydd, ac yn rhoddi'r amlygiadau mwya gogoneddus o'i gariad fel Duw'r gras. 1 Joan 4, 19. 2 Cor. 5, 14. Eph. 3, 17, 19. Ezech. 16, 5, 9.

Y mae'n angenrheidiol i sylwi ymhellach, fod y gyfraith yn gofyn i Dduw gael ei garu a'r holl galon. Gan fod Duw yn berffaith, ni all ei gyfraith ddim llai na bod yn berffaith hefyd: a chan fod y gyfraith yn berffaith y mae'n amhosibl iddi beidio gofyn perffeithrwydd. Ond dylem sylwi yn neillduol y dylai'r cariad hwn fod yn gyfatebol i'r cynheddfau a pha rai yr ydym wedi ein cynnysgaeddu. Nid yw Duw ddim yn gofyn yr un graddau o gariad oddi wrthym ni ag y mae yn ofyn oddi wrth yr angylion. Ond y mae'n ddyledswydd arnom ei garu a'r holl

gaelen a roddwyd i ni. Y mae 'n amlwg, gan hynny, fod gan ddyn allu naturiol i gyd-ymffurfio a gofynniadau 'r gyfraith. Nid oes un anhawddra i neb ei chyflawnu, ond yr hyn fydd yn tarddu oddiwrth ei elyniaeth yn erbyn Duw. Dymma 'r achos fod trosedd o honi yn cyfiawn haeddu tra-gwyddol anfoddlonrwydd y Duw-dod. Ond y mae 'n bryd i ni ddyfod i sylwi,

Yn yr ail le, Fod y gyfraith yn gorchymyn i bawb i garu ei gymmydog fel efe ei hun. Canys yr holl ddeddf a gyflawnir mewn un gair, sef yn hwn, Câr dy gymmydog fel ti dy hun. Gal. 5, 14. Rhuf. 13, 8, 10. Y mae 'r gorchymyn hwn yn gyffelyb i'r cyntaf. Ac y mae 'r holl gyfraith a'r Prophwydi yn sefyll arno yn gyftal ac ar y llall. Math. 22, 39, 40. Nid oes i ni ddim meddwl fod dyn i gael ei garu i'r un graddau a Duw, Ond fel y mae 'r hwn fydd yn caru Duw yn sicr o gyflawnu pob dyled-fwydd tu ag atto, felly y mae 'r hwn fydd yn caru ei gymmydog yn sicr o gyflawnu pob dyled-fwydd tu ag at ddyn. Jag. 2, 8. Ac y mae cariad at ddyn yn sicr o ganlyn gwir gariad at Dduw. 1 Joan 4, 20.

Gwrthddrych ein cariad, yn ol y rhan hon o'r gyfraith, yw ein *Cymmydog*: hynny yw, nid yn unig yr hwn fydd yn byw yn agos attom, ond hefyd dynol-ryw yn gyffredinol, fel y mae 'n Harglwydd wedi dangos. Luc 10, 29, 37. Ond nid ydym ddim dan rwyman i garu pawb i'r un graddau a'n gilydd. O herwydd y mae pob un yn deilwng o gael ei garu yn ol yr hyn ydyw, neu fel y mae 'n ymddangos yn wrthddrych priodol i gariad i sefydlu arno. Ac nid yw 'n cariad ddim i weithredau i'r un graddau, nac yn yr un modd tu ag at bawb o'r rhai fydd yn gyd-radd fel gwrthddrychau teilwng. Canys y mae 'r Arglwydd wedi rhoddi gofal rhai yn fwy neillduol na neb eraill i orphwys arnom.

Y modd y dylem garu ein cymmydog yw *fel ni tin hunain*; hynny yw, yn ol y daioni a welom ynddo; canys dyna 'r modd y dylem garu ein hunain. Ac fe ddylai 'n cariad fod yn ddi-ragrith, yn wresog, yn fywiog, yn gyson ac yn barhaus, megis y mae tu ag attom ein hunain. Ac ni oddef cariad ddim i neb i ewyllysio drwg i arall mwy nac iddo ei hunan, na chwaith i ymhyfydu i gyhoeddi ei ffaeleddau. A phan fyddo yr hwn fydd dan lywodraeth cariad yn gorfod dywedyd am ei gymmydog, neu wneuthur iddo yr hyn nad yw ddim ar bob golygiadau yn ddymunol, y mae 'n gofalu am beidio gwneuthur hynny, ond mewn amgylchiadau ag y golygai fod ei gymmydog yn rhwym i ymddwyn yn yr un modd tu ag atto ynteu: ac yn y mae 'n ymddwyn gyd a'r tynwch a ddisgwiliat i'w gymmydog dangos pe bai yn yr un sefyllfa. O blegid hynny, fe debygid mai 'r esponiad goreu ar y rhan hon o'r gyfraith, yw 'r geiriau hynny o *elada ein Hiachawdwr*, Pa bethau bynnag oll a ewyllysioch eu gwneuthur

o ddynion i chwi, felly gwnewch chwithau iddynt hwy. Mat. 7, 12. Nid oes un peth yn fwy rhesymmol na chyd-ymffurfiad a'r gyfraith hon: canys nid yw yn gorchymyn dim ond yr hyn sydd ynddo ei hun yn gymmwys ac uniawn. Y mae'r hyn sydd yn hawddgar yn arall mor deilwng o gael ei garu ag yw yr un peth ynom ein hunain. Ac y mae dedwyddwch arall, a'i ystyried ynddo ei hun o gymmaint pwys ag yw ein dedwyddwch ein hunain. Ond y mae'r hyn a berthyn i ddyn ei hun wedi ei roddi dan ei ofal yn fwy na'r hyn sydd yn perthyn i'w gymmydog. Ond i'r diben i gymmeryd golwg ar y rhan hon o'r gyfraith, ni gawn enwi rhai dyledswyddau personol, cymdeithasol, a pherthynasol: neu, mewn geiriau eraill, ni gawn ystyried y modd y dylai dyn ymddwyn tu ag atto ei hun, tu ag at ei gyd-greaduriaid yn gyffredinol, a thu ag at rai yn neillduol, yn ol y gwahanol berthynasau y byddont yn sefyll ynddynt.

I. *Dyledswyddau personol, neu'r modd y dylai dyn ymddwyn tu ag atto ei hun.* Un o nodau dynion i'w gochelyd yw, eu bod a'u serch arnynt eu hunain. 2 Tim. 3, 2, 5. Ond er y dichon hunan gariad fod yn bechadurus, y mae nid yn unig yn gyfreithlon, ond hefyd yn ddyledswydd orphwysedig ar pob dyn i garu ei hunan. Y mae hyn yn cael ei gymmeryd yn ganiattaol pan y gorchymynnir iddo garu ei gymmydog fel efe ei hun.

I. *Y mae'n sicr y dylai dyn garu ei gorph.* Eph. 5, 28, 29. 1. Fe wna hyn ei ofod ar ei ocheliad i beidio gwneuthur ei hun yn debyg i'r anifeiliaid anrhesymmol, anianol, y rhai a wnaed i'w dal ac i'w difetha. 2 Pet. 2, 12. Jud. 10. 2. Fe wna cariad at ei gorph ei rwymo i ymgadw oddiwrth yr hyn sydd yn arwain i angen a thlodi: Dihar. 23, 21, 28, 19. oddiwrth yr hyn sydd yn tueddu at glefydon a marwolaeth. Pen. 7, 22, 23. 1 Cor. 6, 18. ac oddiwrth yr hyn sydd yn gwneuthur corph yn gystal ac enaid yn agored i drueni tragywyddol. Marc 9, 43, 47. 3. I ofalu am ddarparu gyferbyn a'i gorph, fel na byddo arno eisiau dim: 1 Theff. 4, 11, 12. i roddi iddo yr hyn sydd yn angenrheidiol i gynnal natur; Eccl. 2, 24, 6, 2. 1 Tim. 5, 23. ac i bob rhan yn gyfatebol i'w hangenrheidiau. Dihar. 12, 9. 4. I wneuthur cyflwyniad o hono ei hun i fod yn deml i Ddau trwy'r Yspryd. 1 Cor. 6, 19. a'r aelodau yn arfau cyfiawnder i Dduw. Rhuf. 6, 13.

II. *Y mae befyd yn sicr y dylai dyn garu ei enaid.* 1 Sam. 18, 1, 3. A chan fod yr enaid yn fwy gwerthfawr na'r holl fyd, fe ddylai cariad atto fod yn llawer mwy nac at y corph. Y mae'r cariad hwn yn ymddangos mewn amrywiol bethau. Ni bydd i ni ond enwi ychydig o honynt. 1. Difrifol hunan-ymholiad mewn perthynas i'w sefyllfa ysprydol. 2 Cor. 13, 5. 2. Diwyd ymosyniad am adnabyddiaeth o'r hyn

fydd yn tueddu at wir ddedwyddwch. Dihar. 19, 2. 2, 3, 5. 3. Gofal neillduol rhag adeiliadau gobaith am dragywyddol ogoniant ar gau sylfaenit. Mat. 7, 24. gwiliadwriaeth yn erbyn hunan dwyll mewn achos o anfeiddol bwys: Pfal. 19, 12. ac ymofyniad di-ragrith am hawl berfonol i'r hyn a'i gwna yn dragywyddol ddedwydd. Act. 16, 30, 31. 4. Derbyniad talonnog a diolchgar o'r waredigaeth a gyhoeddir yn yr efengyl. Heb. 6, 18. 5. Ymdrechriad beunyddiol i ymlanhau oddiwrth bob halog-rwydd cnawd ac yspryd, ac i berffeithio sancteiddrwydd yn ofn Duw. 2 Cor. 7, 1. i Joan 3, 3. Yn neillduol trwy ymgadw oddiwrth bob anffendid ac anffadrwydd: Eph. 5, 3. Col. 3, 5. oddiwrth falchder. Pfal. 10, 4. oddiwrth drachwant a chybydd-dod: Ex. 20, 17. i Theff. 4, 5. oddiwrth ddiogi a segurdod: Dihar. 6, 6, &c. ac oddiwrth lythineb a meddwdod. Dihar. 23, 29, 31. trwy fod yn bur o galon: Mat. 5, 8. ymwadu ag efei hon: Marc 8, 34. ymdrwfio oddi fewn a gofyingeiddrwydd: i Pet. 5, 5. a'i arafwch yn hyspys i bob dyn. Phil. 4, 5. Jag. 1, 19. gan ddyfsgu bod yn foddlon ym mhob sefyllfa: Phil. 4, 11. yn ddiwyd yn ei alwedigaeth; Eph. 4, 28. yn ddiwair mewn calon a bywyd: Mat. 5, 28, 30. yn gymhedrol: 2 Pet. 1, 6. yn synied pethau ysprydol: Rhuf. 8, 5, 6. yn wrol yn y cyflawniad o bob dyledswydd: Col. 1, 11. ac yn ddoeth fel y farch yn gyftal a di-niweid fel y golommen. Mat. 10, 16. Eph. 5, 15. 6. Sobrwydd a gwiliadwriaeth wrth feddwl fod cynnifer o elynion yn ei amgylchynu. i Pet. 5, 8.

II. *Dyledswyddau cymdeithasol, neu 'r modd y dylai dyn ymddwyn tu ag at ei gyd-greaduriaid yn gyffredinol.* Nid yw 'r gyfraith yn gofyn dim rhagor nac i gariad weithredu tu ag at gyd-greaduriaid, yn ol yr hyn ydynt, neu fel y maent yn ymddangos. Ond i ystyried ei gofyniadau yn fwy neillduol, y mae 'n gofyn i ddyn.

1. *I ymgadw oddiwrth bob peth ag fydd yn grois i gariad.* Ymma gellir enwi Digofaint. Mat. 5, 22. Llud, Dihar. 12, 16. Cafineb, i Joan 4, 20. Chwerwedd, Eph. 4, 31. Mafis, i Cor. 5, 8. Cynfigen, Rhuf. 13, 13. Tramgwydd, Pen. 14, 13. Hudo arall i bechu, Hab. 2, 15. Ymryson, i Cor. 11, 16. Anghydfod, Dihar. 25, 8. Ymddial, Rhuf. 12, 19. Gorthrymder, Dihar. 22, 22. Creulondeb, Pen. 12, 10. Ymladdau, Jag. 4, 1. Mwrdd-dra, Ex. 20, 13. Godineb, Marc 10, 19. Chwen-nych yr hyn fydd eiddo arall, Ex. 20, 17. Twyll, Lev. 19, 11, 35. Gwneuthur cam, Jer. 22, 3, 13. Lfedrad, Eph. 4, 28. Di-ystyru, 2 Tim. 3, 3. Gwatwar, Pfal. 1, 1. Gogan eiriau, i Pet. 2, 1. Enllib, Jer. 9, 4. Affen, Pfal. 15, 3. Difenwi, i Pet. 2, 23. Gweniaeth, Pfal. 29, 19. Cam-dystiolaeth. Dihar. 9, 16. Gelwydd, Eph. 4, 25. ac amryw bethau eraill o'r un natur.

II. *I gyflawnu yr amrywfol ddyledswyddau fydd yn tarddu oddi wrth gariad.* Gallasai fod yn defnyddiol i ymhelaethu ychydig ar y dyledswyddau hyn, ond er mwyn bod yn fyrr, ni bydd i ni ond enwi y pethau canlynol. 1. Gwneuthur barn a chyfiawnder. Mic. 6, 8, ac adferu yr hyn a fyddo wedi ei gymmeryd trwy an-onestrwydd. Luc. 19, 8. 2. Gwneuthur cydwybod o ddywedyd y gwir. Eph. 4, 25. 3. Rhoddi i bawb y parch fydd yn ddyledus iddynt. Rhuf. 12, 10. 4. Bod o Yspryd cyhoeddus, hynny yw, ymdrech i wneuthur daioni, nid yn-unig i ni ein hunain, ein cyfeillion, a'n perthynasau, ond hefyd i bawb mor belled ag y medrom. Phil. 2, 4. 1 Cor. 10, 24. 13, 5. 1 Joan 3, 16. 5. Difrifol ddymuno i'n cyd-greaduriaid bob daioni amserol a thragywyddol, a thaer weddio drostynt. Rhuf. 10, 1. 1 Cor. 9, 22. 6. Bod yn gymmwynafgar, ac yn awyddus i ddal gafael ar bob cyfleusdra i wneuthur daioni i gyrph ac eneidiau. Eph. 4, 32. 7. Barnu mor dirion ag y gellir am ymddugiadau a dibenion ein cyd-greaduriaid. 1 Cor. 8, 5. 13, 4. Rhuf. 14, 12, 13. 8. Dihyn y pethau a berthynant i heddych. Rhuf. 12, 18. Heb. 12, 14. 9. Rhoddi siampl dda i bawb oddi amgylch. Mat. 5, 16. Heb. 9, 24. 10. Cyngori ac annog i gariad a gweithredoedd da. Heb. 3, 13. 10, 24. 11. Ceryddu y rhai fyddo yn ymddwyn yn afreolaidd. Lev. 17, 18. 12. Bod o yspriyd addfwyn. 1 Pet. 3, 4, 8. 13. Cyd-ddwyn, a bod yn ymarhous wrth bawb. Eph. 4, 1, 2. 1 Theff. 5, 14. 14. Llawenhau gyda'r rhai sy'n llawen, ac wylo gyda'r rhai sy'n wylo. Rhuf. 12, 15. 1 Cor. 12, 26, 27. 15. Caru a gwneuthur trugaredd a thosturi. Mic. 6, 8. Col. 3, 12. 16. Maddeu i'r rhai fyddo wedi troseddu. Mat. 18, 22. Eph. 4, 32.

III. *Dyledswyddau perthynafol, neu'r modd y dylai dyn ymddwyn tu ag at ei gyd-greaduriaid mewn gwabanol berthynasau a sefyllfaoedd.* Ymma ni allwn ystyried yn neillduol.

1. *Dyledswyddau gwyr tu ag at eu gwraedd.* Yr Unig ddoeth a ddywedodd, Nid da bod dyn ei hunan. Gen. 2, 18. Am hynny y neb fydd yn cael gwraig fydd yn cael peth daionus, ac yn cael ffafwr gan yr Arglwydd. Dihar. 18, 22. O achos hynny fe ddylai gwr garu ei wraig megis ei gorph ei hun, gan nad yw gwr a gwraig ond un cnawd. Eph. 5, 25, 31. Y mae'r ysgrythyrau 'n enwi amrywiol bethau yn y rhai y dylai'r cariad hwn ymddangos. 1. Glynu wrthi yn fwy nac wrth dad a mam, Gen. 2, 24. a chyd-gyfaneddu a hi yn ol gwybodaeth. 1 Pet. 3, 7. 2. Ymlawenhau gyda hi, ac ymfoddloni yn ei chariad yn wastadol. Dihar. 5, 18, 19. 3. Ymddwyn yn ffyddlon i'w gyfammod priodafol. Mal. 2, 14, 15. 1 Cor. 6, 9. 4. Rhoddi parch iddi megis i'r llestr gwanaf: 1 Pet. 3, 7. a pheidio a bod yn chwerw wrthi. Col. 3, 19. 5. Ymdrech i ryngu bodd iddi mor belled ag y gallo wneuthur hynny a chyd-

wybod ddi-rwyf. 1 Cor. 7, 33. 6. Taro o'i phlaid, a'i hamddiffyn bob amser y byddo ganddo allu i wneuthur hynny. Gen. 16, 6. Ruth. 3, 9. 1 Sam. 30, 18. 7. Dangos, gyd ag addfwynder, ei cham-gymmeriad, pan fyddo 'n ymddwyn yn an-addas. Job 2, 9, 10. 8. Gwneuthur cydwybod o ymdrechu i gadw ei henaidd i fywyd tragwyddol. 1 Cor. 7, 16.

II. *Dyledfwyddau gwragedd tu ag at eu gwyr.* Y mae'r apostol yn dywedyd mai pen y wraig yw'r gwr, 1 Cor. 11, 3, ac mai'r wraig yw gogoniant y gwr. adn. 7. Y mae'n gorphwys arni, gan hynny, i ymddwyn tu ag atto fel ei phen, ac i edrych na byddo ei hymddugiad ddim yn ddi-anrhydedd iddo. Y mae cariad yn cynnwys ei holl dyledfwydd. Tit. 2, 4. Bydd hyn yn sicr o'i thueddu, 1. I fod yn ffyddlon i'w chyfammod priodafol. Heb. 13, 4. 2. I edrych ar iddi ei barchu. Eph. 5, 33. yn ol siampl Sara. 1 Pet. 3, 6. 3. I ymofwng iddo ym mhob peth cyfreithlon, megis y mae'n weddus yn yr Arglwydd. Eph. 5, 22, 24. Col. 3, 18. Tit. 2, 5. 1 Pet. 3, 1, 5, 6. 4. I ofyn a derbyn addysg oddi wrtho. 1 Tim. 2, 11. 1 Cor. 14, 35. 5. I fod yn bwylllog. Dihar. 19, 14. Tit. 2, 4. Bu yspriyd pwylllog Abigail yn foddion i achub Nabal ei gwr a'i deula rhag cael eu dinystrio gan Dafydd a'i fyddin. 1 Sam. 25, 6. Gwarchod gastref; gan ymdrechu i adeiladu ei thy, a bod yn ymgel-edd cymmwys i'w gwr, trwy wneuthur iddo les, ac nid drwg, holl ddyddian ei bywyd. 1 Tim. 5, 14. Tit. 2, 5. Dihar. 14, 1. 31, 12. Gen. 2, 18. 7. I ofalu pa fodd i ryngu bodd iddo. 1 Cor. 7, 34. 8. I ymdrechu ei ennill os yw mewn cyflwr o ddieithrwech i'r Arglwydd Jesu. 1 Pet. 3, 1, 2. 1 Cor. 7, 16.

III. *Dyledfwyddau Rhieni tu ag at eu Plant.* Y mae'r Creawdwr wedi cynnylsgaedu y rhai'n a ferchiadau naturiol, fel nad yw, debygid, ddim yn waith anhawdd iddynt i garu eu rhai bychain. Pan fyddo cariad yn gweithredu mewn modd priodol fe fydd rhieni, 1. Yn gweddio drostynt. 2 Sam. 12, 16. Job 1, 5. 2. Yn ei hyfforddi ym mhen eu ffordd, gan eu mhaethu yn addysg ac athrawiaeth yr Arglwydd. Deut. 4, 9, 6, 7, 20, 21. Psal. 78, 5, 6. Dihar. 22, 6. Eph. 6, 4. 2 Tim. 3, 15. 3. Yn eu cadw rhag cyfeillach niweidiol. Dihar. 1, 10. 4. Yn gosod o'u blaen y cyfryw siampl ag a fyddo yn faddiol iddynt ei chanlyn. Psal. 101, 2. 1 Chron. 22, 14, 16. 5. Yn ymddwyn tu ag attynt yn y modd ag a fyddo yn fwy tebygol i'w cadw mewn ufudd-dod. 1 Tim. 3, 4. 6. Yn ymdrechu eu rhwyfiro i fyned yn ol eutueddiadau llygredig, trwy eu rhybuddio a'u ceryddu. Dihar. 22, 15, 23, 13, 29, 15, 17. Dylai cerydd fod yn amserol: Dihar. 13, 24, 19, 18. yn bwylllog ac yn gymhedrol fel na byddo plant yn cael eu gyrru i ddigio. Eph. 6, 4. Col. 3, 21. 7. Yn gwneuthur eu goreu i'w hamddiffyn rhag yr hyn a fyddo yn niweidiol

Iddynt. Nehem. 4, 14. 8. Yn darparu ar eu mhedr yn ol yr amgylch-
ladan y byddo rhagluniaeth wedi eu gosod ynddynt. Gen. 30, 30. Dihar.
13, 22. 2 Cor. 12, 14. 1 Tim. 5, 8. Un ffordd, ac nid y gwaetha i
wneuthur hynny, ydyw, eu dwyn i fynu mewn rhyw alwedigaeth ddef-
nyddiol. 9. Yn ymdrechu, mor belled ag y cyd-safu a doethineb, eu
sefydlu trwy briodas, yn y modd ag a fyddo yn tueddu i'w gwneuthur yn
gyfurus dros fywyd, ac yn ddedwydd tu draw i angau. Gen. 24, 2, 4.
Deut. 7, 3. Jer. 29, 6.

4. *Dyledfuyddau plant tu ag at eu Rbieni.* Y mae arnynt lawer o rwymau
i'w caru: ac y mae cariad yn eu rhwymo, 1. I'w hantrydeddu, ac ymddwyn
yn barchus tu ag attynt. Ex. 20, 12. Mal. 1, 6. 1 Bren. 2, 19. 2. I
wrando ar eu hathrawiaeth a'u haddysgiadau. Dihar. 1, 18. 13. 1. 3. I
ufuddhau iddynt ym mhob peth yn yr Arglwydd. Eph. 6, 1. Col. 3, 20.
4. I ymddarostwng, yn ddi-rwngach, i'w ceryddon. Heb. 12, 9. 5. I
ymdrechu i fod yn gyfar iddynt, trwy ymddogiad addas. Dihar. 10, 1.
13, 20. 29, 3. 6. I guddio, yn hytrach na chyhoeddi eu gwendidau.
Gen. 9, 23. 7. I ymgynghori a hwynt mewn achosion pwyflog, yn neill-
duol, mewn perthynas i briodas. Num. 30, 5. Barn. 14, 2. 8. I dalu i
pwyth iddynt trwy eu cynnorthwyo a'u hymgeleddu yn eu henaint, os
bydd angenreidrwydd. 1 Tim. 5, 4. Gen. 47, 12.

V. *Dyledfuyddau Meistrd tu ag at eu Gwaifion.* Pan fyddo i'r rhai
dan lywodraeth y gyfraith sydd yn gofyn i bawb i wneuthur i eraill yr
hyn a ewyllysiont i eraill i wneuthur iddynt hwythau, fe fydd yn hawdd
ganddynt, 1. I beidio meiströli yn galed, na gorthrymmu. Ex. 25, 43.
Deut. 24, 14. Ac fe fydd yn hawdd ganddynt i droi bygwth heibio.
Eph. 6, 9. ac i wrando beth fydd ganddynt i ddywedyd drostynt eu
hunain. Job 31, 13. 2. I roddi iddynt yr hyn fydd gyhawn a gwedd-
aidd. Col. 4, 1. O ran ymborth a chyflog, a hynny mewn amser. Lev.
19, 13. Jer. 22, 13. 3. I ofalu am danynt pan fyddent yn glaf. Mat.
3, 6. 4. Ei hyfforddi, ac ymdrechu eu dwyn i fod yn weision i'r Ar-
glwydd. Gen. 18, 12, 19. Jos. 24, 15.

VI. *Dyledfuyddau gwaifion tu ag at eu Meistrd.* 1. Eu tybied yn
deilwng o bob anrhydedd. 1 Tim. 6, 1. Mal. 1, 6. Ac os ydynt yn
credu, nid ydynt ddim i gael eu diystyru am eu bod yn frodyr. 1 Tim.
6, 2. 2. Ufuddhau iddynt ym mhob peth gyd ag ofn a dychryn, mewn
fymrlwydd calon. Eph. 6, 5. Col. 3, 22. a bod yn ddarostyngedig iddynt
gyd a phob ofn: a hynny nid yn unig i'r rhai da a chyweithas, ond i'r
rhai anghyweithas hefyd. 1 Pet. 2, 18. 3. Eu gwasanaethu yn ffyddlon.
Tit. 2, 10. Nid a llygad wasanaeth fel boddlonwyr dynion, eithr mewn

fymirwydd calon, Col. 3, 22. trwy ewyllys da yn gwneathur gwafanaeth, megis i'r Arglwydd, ac nid i ddynion. Eph. 6, 6, 7. 4. Ymddwyn yn onest. Nid yn darn-guddio. Tit. 2, 10. 5. Ymdrech i ryngu bodd iddynt ym mhob peth, nid yn gwrth-ddywedyd. Tit. 2, 9. 6. Ymddarostwng i geryddon o blegid eu beiau. Gen. 6, 9. a bod yn dda eu hamynedd, pan fyddont o herwydd cydwybod i Dduw yn dwyn tristwch, gan ddioddef ar gam. 1 Pet. 2, 19, 20.

VII. *Dyledswyddau Llywodraethwyr gwladol.* Y mae'r apostol yn dywedyd, Nid oes awdurdod ond oddiwrth Dduw, a'r awdurdodau sydd, gan Dduw y maent wedi eu hordeinio. Rhuf. 13, 1. Ond er fod Tywylogion yn cael eu galw yn dduwiau, ac yn feibion y Gornuchaf. Psal. 82, 6. Y mae'n gorphwys arnynt i ymddwyn mewn modd ag a fyddo yn ateb diben eu gosodiad. 1. Trwy farnu barn gyfiawn: heb wyro barn, na chyda bod wyneb, na derbyn gwobrau. Deut. 16, 18, 19. 2 Sam. 8, 15. Psal. 72, 2. Y mae hyn yn perthyn i'r rhai sydd yn gwneuthur cyfreithiau; ac i'r rhai sydd yn eu gosod mewn grym. 2. Diogelu ac amddiffyn y deiliaid yn y mwynhad o'u breintiau. 1 Tim. 2, 2. ac yn neillidol, gwaredu yr anghenog, y truan hefyd, a'r hwn ni byddo cynorthwyr iddo. Psal. 72, 2, 12, 13. 82, 3, 4. 3. Dial ar weithredwyr tirwg, a bod yn fawl i'r rhai da. Rhuf. 13, 3. 1 Pet. 2, 14. Est. 6, 3, 10. 4. Gwneuthur cymmaint ag a fyddo yn cyd-sefyll a natur teyrnas Crist, i ddwyn yn y blaen achos crefydd ym mhlith y deiliaid. 2 Chron. 17, 7, 10. Ef. 44, 28. 49, 23.

VIII. *Dyledswyddau deiliaid tu ag at eu cyfreithlon lywodraethwyr.* 1. Eu hanrhydeddu, fel ordinhad Duw, heb ddi-ystyru llywodraeth, na chablu trddas. 1 Pet. 2, 17. Rhuf. 13, 12. Ex. 22, 28. 2 Pet. 2, 10, 11. 2. Ymddarostwng yn gydwybodol i'w cyfreithiau, tra na byddont yn gofyn dim ond yr hyn sydd gyfiawn. Rhuf. 13, 1, 5. Tit. 3, 1. 3. Talu teyrnged. Rhuf. 13, 7. Mat. 22, 17, 21. 4. Gweddio llawer drostynt. 1 Tim. 2, 2, 2.—Nid allan o le fyddai ystyried,

IX. *Pa fodd y dylem ymddwyn tu ag at elynion.* Gan fod yr Arglwydd wedi gorehymyn i'r Iuddewon i garu eu cymmydogion, yr oeddynt yn barod i gasglu ei fod yn gyfreithlon iddynt i gathau eu gelynion. Mat. 5, 43. Ond y mae'r Arglwydd Jesu'n dywedyd, Cerwch eich gelynion, bendithiwch y rhai a'ch mellidithiant, gwnewch dda i'r fawl a'ch casant, a gweddiwch dros y rhai a wnant niweid i'chwi ac a'ch erlidiant. adn. 44. Ymma ni allwn ddal sylw Nad ydym ddim i'w caru am eu bod yn elynion, Ni byddai hynny ddim ond caru peshod. Ac nid yw ddim yn ddyledswydd arnom i beidio sylwi ar eu hymddugiadau; nac i adael iddynt i

gael eu ffordd pan fyddont am ein niweidio, os gallwn eu rhwyfio; na gofod hyder nac ymddiried ynddynt. Ond ni a ddylem orchfygu eu drygioni trwy ddaioni. Rhuf. 12, 2. Yn neillduol, y mae'n orphwysedig arnom, 1. I barchu beth bynnag fydd yn gannmoladwy ynddynt. Y mae'r hyn fydd yn *dda* mewn gelyn yn deilwng o gael ei garu. 2. I ochelyd rhoddi lle i yspryd ymddialgar. Rhuf. 12, 19. na thalu i neb ddrwg am ddrwg na fenn am fenn. 1 Pet. 3, 9. 3. I weddio drostynt. Luc 6, 28; Yn neillduol am eu cyfnewidiad, ac na byddo i'r drwg y maent yn ei wneuthur, neu yn ei amcanu i ni ddim i gael ei ddodi yn eu herbyn. Luc 23, 34. Act. 7, 60. 4. Bod yn barod i faddeu iddynt eu camweddan. Mat. 6, 14, 15. Marc 11, 25, 26. 5. Atteb difenwad a mellidithion trwy arferyd geiriau adfwyn a bendithio. 1 Cor. 4, 12. Rhuf. 12, 14. 1 Pet. 3, 9. 6. Bod yn barod i wneuthur daioni iddynt. Ex. 23, 4, 5. Dihar. 25, 21. Rhuf. 12, 20.—Y mae'r pethau hyn yn gymmwys ynddynt eu hunain. Ac y mae'r Arglwydd yn ein hannog i'w cyflawnu, trwy ofod ei fiampl ei hunan o'n blaen, fel y mae yn peri i'w haul godi ar y drwg a'r da, &c. Mat. 5, 45. a thrwy garu pechaduriaid pan nad oeddynt etto ond gelynion. Rhuf. 5, 8, 10.

X. *Dyledswyddau'r Cyfoethogion tu ag at y Tlodion.* Dylai'r rhai'n edrych na obeithiont mewn golud anwadal. 1 Tim. 6, 17. Job 31, 24. ac na roddont eu calon arno. Psal. 62, 10. Marc 10, 24. Ac mewn perthynas i'r tlodion hwy ddylent, 1. Fod yn gyd-ostyngedig a'r rhai isel radd: Rhuf. 12, 16. Heb fod yn uchel feddwl. Deut. 17, 20. 1 Tim. 6, 17. 2. Gofalu am eu talu yn ddi-dwyll, ac yn fuan. Lev. 19, 13. Deut. 24, 15. Jag. 3, 4. 3. Cymmeryd trugaredd arnynt. Dihar. 19, 17. gan wneuthur daioni, ymgyfoethogi mewn gweithredoedd da, a bod yn hawdd ganddynt i roddi a chyfrannu. 1 Tim. 6, 18. Job 29, 13, 16. 1 Joan 3, 17. Psal. 112, 9. Ef. 58, 7. Luc 13. 4. Chwilio am briodol wrthddrychau elusen. Job 29, 16. ac ystyried matter y tlodion. Dihar. 29, 7. 5. Ymhyfrydu mewn cyfleusdra i wneuthur daioni. Rhuf. 12, 8. 2 Cor. 9, 7. heb rwgnach. 1 Pet. 4, 9. 6. Parhau yn ddiflino i wneuthur daioni fel y byddo eu hamgylchiadau yn caniattau. Gal. 6, 9. 2 Theff. 3, 13.

Galleid dangos pa ddyledswyddau neillduol fydd yn orphwysedig ar y tlodion tu ag at y cyfoethogion, ar rai o gyd-radd tu ag at y naill y llall, ar hen bobl tu ag at rai ieuaingc, ac ar bobl ieuaingc tu ag at rai mewn henaint. Ond wrth sylwi ar yr hyn a gafodd ei ystyried uchod, y mae'n hawdd i weled pa fodd y bydd i gariad ymddwyn yn yr amgylchiadau hyn a'r cyffelyb. Am hynny, ar ol bod morfaith yn barod ni gawn ddyfod i ddangos,

III. *Dibenion rhoddiad y gyfraith.* Da yw 'r gyfraith os arfer dyn hi yn gyfreithlon, hynny yw i'r dibenion y cafodd ei rhoddi gan yr Arglwydd. 1 Tim. 1, 8. *Joubert* 57.

I. *Fa i' bwrddinwyd i' fwyd ar y cyntaf.* Rhuf. 7, 10. Am hynny y mae Moles ya ysgrifennu am y cyfiawader sydd o'r ddeddf, Mai 'r dyn a wnel y pethau hyn a fydd byw trwyddynt. Rhuf. 10, 5. Gal. 3, 12. Mewn perthynas i hyn ni allwn ddal sylw, 1. Mai i gydymffurfiaid perffaith a'i holl ofyniadau y mae 'r ddeddf yn addaw bywyd. Deut. 27, 26. Gal. 3, 10. 2. Nad yw 'r cyfryw gyd-ymffurfiaid, a'i ystyried ynddo i hun, yn haerddu dim oddi ar law Duw. Canys pe byddai dyn yn caru Duw a'r holl galon, &c. Ni byddai yn gwneuthur dim ond yr hyn y mae dan anfeidrol rwyngau i'w gyflawnu. Ac ni ddichon un creadur haeddu dim wrth wneuthur yr hyn na allai ddim ei esgeuluso heb fod yn euog o anfeidrol ddrwg. 3. O blegid hynny, pan y mae 'n addaw bywyd i'r hwn h'i cyflawnho, y mae 'n addaw na bydd iddo ddim cael ei felldithio tra parha yn ei berffeithrwydd. Neu, os meddylid fod y bywyd hwn yn cynnwys rhyw dderchafiad, y mae 'n llic i fod hynny i ddeilliaw oddiwrth anhaeddiannol ddaioni 'r Creawdwr, yr hwn, yn y modd hyn fyddai yn gweled bod yn dda i wneuthur cyflawniad o ddyledswydd yn ammod ar ba un y mae ei creadur i gael mwynhau y rhagorfreintiau sydd ganddo i'w cyffammoddo. 4. Pan y mae 'r addewid yn cael ei gofod o flaen Israel, Lev. 18, 5. nid yw 'r Arglwydd yn gwneuthur dim rhagor nac udroddi iddynt ammodau 'r cyffammod gweithredodd, i'r diben i'w hantog i ymofya am fywyd ryw ffordd arall. Neni ynteu, y mae 'r geiriau yn golygu 'r bywyd a gaent fwynhau yngwlad Canaan, ar eu cyd-ymffurfiaid a'r gyfraith oedd yn cael ei chyhoeddi iddynt.

II. *Ni chafodd y gyfraith ddim ei rhoddi i'w a blant Aidda, i'r diben iddynt i'w gael eu cyflawnhau ar gyfrif eu gyd-ymffurfiaid personol a'i gofyniadau.* Rhuf. 3, 20. Gal. 2, 16. Gwel tu dal. 266. Ond nid yw Duw yn cyflawnhau an trofoddwr ond gyd a golwg ar gyd-ymffurfiaid perffaith a gofyniadau 'r ddeddf, yn gyfal ac ar gyfrif iawn digonol am drofodd. 1. Y mae Duw yn gyflawn pan y mae 'n cyflawnhau pechadur. Rhuf. 3, 25, 26. 2. Y mae Duw yn ogoneddus mewn Sansteiddrwydd. Ex. 15, 11. Am hynny ni ddichon ddim derbyn yr hyn sydd yn halogedig yn lle 'r hyn a ddylai fod yn ddi-frychealyd. 3. Y mae Duw yn anghyfnwidiol. Job 29, 13. Y mae 'n amhosibl iddo gyflawnhau ond ar yr ammod a ofododd i lawr ar y cyntaf, sef perffaith ufudd-dod. 4. Yr oedd ufudd-dod Crist, ar gyfrif pa un y mae pechadur yn cael ei gyflawnhau yn ufudd-dod perffaith. 1 Pet. 3, 18. Rhuf. 5, 19.

III. *Y mae'r gyfraith yn amlygu gogoniant a pherffeithrwydd y Duw-dad*
 Yn neillduol, 1. Ei hawl i lywodraethu ei greaduriaid. Y mae Duw
 wrth gyhoeddi ei ewyllys yn dwyn ar gof i'w greaduriaid fod ganddo
 hawl i'w hufodd-dod. 2. Ei anfeidrol hawddgarwch. Y mae'n gosod
 ei hun allan fel Bod teilwng o gael ei garu a'r holl galon. 3. Ei ysprydol-
 rwydd. Joan 4, 24. Y mae'r ddeddf yn ysprydol. Rhuf. 7, 14. yn cyrraedd yr Ysryd yn ei gynheddfau, ei egwyddorion a'i weithrediadau.
 4. Ei Sancteiddrwydd. Rhuf. 7, 12. y mae'n galw am Sancteiddrwydd.
 1 Pet. 1, 15, 16. 5. Ei gyfiawnder. Nid yw yn gofyn dim ond yr hyn
 fydd gymmwys. 6. Ei ddaioni. Nid yw yn gwahardd dim ond yr hyn
 fydd yn niweidiol; ac nid yw yn gorchymmyn dim ond yr hyn fydd ynddo
 ei hun yn dda, ac yn tueddu at ddaioni dyn.

IV. *Y mae'n dangos i ddyn y cyflwr y mae ynddo fel Pechadur.* Rhuf. 3,
 19, 20. Ymma ni allwn sylwi, 1. Fod y ddeddf yn dangos beth y mae
 Duw yn ei ofyn. Perffeithrwydd. Psal. 19, 7. Mat. 5, 48. Perffaith
 gairad at Dduw a dyn. Ni ddichon dim llai fod yn ddyledus. Ni
 byddai gofyn llai ond rhoddi rhydd-did i bechu. Byddai gofyn llai yn
 condemnio Duw am iddo erioed i ofyn cymmaint. A phe gofynnid llai,
 nid pechod fyddai peidio caru Duw a'r holl galon; canys ni chyfrifir
 pechod pryd nad oes Ddeddf. Rhuf. 5, 13. Y mae'r gorchymmyn yn dra
 ehang. Psal. 119, 96. Yn cyrraedd pob gweithred, gair, bwriad, a diben:
 yn gofyn ufudd-dod parhaus: Gal. 3, 10. yn gwahardd y tueddiadau
 oddiwrth ba rai y tardd gweithredoedd drwg: Marc 7, 21, 22. Rhuf.
 7, 7. meddyliau a bwriadau drwg. Ef. 55, 7. Deut. 15, 9. Dihar. 24, 8.
 ac yn cyfrif chwennychiadau afreolaidd yn weithredol droseddiadau. Mat.
 5, 22, 28. Col. 3, 5. 2. Y mae'r ddeddf yn gyfiawn yn ei holl ofyn-
 iadau. Psal. 119, 128. 3. Y mae'r pethau hyn yn dangos i ddyn amlder
 ei bechodau. Rhuf. 5, 20. 7, 9. 4. Erbyn hyn y mae'r ddeddf yn my-
 ned yn weinidogaeth angau, ac yn weinidogaeth damnedigaeth. 2 Cor. 3,
 7, 9. Rhuf. 7, 9, 10. 4, 15. Gal. 2, 19. 3, 10. Y mae'r ddeddf yn
 ffangellu'r gydwybod ac ystyriaeth o euogrwydd ac a bygythion oddwyfel
 ddigofaint. Y mae'r ddeddf yn rym pechod. 1 Cor. 15, 56. 5. Bellach
 y mae pechod trwy'r gorchymmyn yn ymddangos yn dra pechadurus.
 Rhuf. 7, 13. Y mae'r dyn yn taro o blaid Duw i gondemnio ei hunan.
 6. Yn yr holl bethau hyn y mae'r ddeddf, trwy fendith, yn offerynnol i
 barottoi dyn i goffeidio'r efengyl. Y mae hyn yn ein harwain i ddal
 sylw,

V. *Y mae'r ddeddf yn fuddiol i ddwyn dyn i adnabyddiaeth o natur a go-
 goniant Cyfryngod Crist.* Cafodd ei wneuthur dani: Gal. 4, 4. ac y mae

yn ddiwedd iddi er cyfiawnder. Rhuf. 10, 4. Ymma ni ddylem gofio, 1. Fod y ddeddf yn gyfiawn, &c. Rhuf. 7, 12. 2. Y mae trosedd o honi yn ddrwg ag sydd yn haeddu melldith. Gal. 3, 10. 3. Ni all Cyfryngwr sanctaidd ddim llai na chyfiawnhau Duw, a dangos mai dyn sydd yn feius. Pe amgen byddai yn cymmeryd plaid y gwrthryfelwr. 4. Diben Cyfryng-dod Crist, gan hynny, oedd anrhydeddu 'r ddeddf, trwy ddangos ei bod yn gyfiawn yn ei gofyniadau a'i melldithion. 5. Fel hyn y mae gogoniant Duw i'w weled yn wyneb Jesu Grist. 2 Cor. 4, 6. Pe na buasai 'r gyfraith yn gyfiawn, &c. ni buasai ddim yn ddoeth nac yn gyfiawn i bechod gael ei gospi fel y cafodd yn nioddehadau anwyl Fab Duw: ac ni buasai gras ddim yn ymddangos yn ei anfoniad. Ond gan fod y ddeddf yr hyn ydyw, o ras y trefnwyd gwaredigaeth. 6. Gan fod y ddeddf yn gyfiawn, &c. y mae iawn am bechod yn anhepgorol angenrheidiol. Ni ddichon Duw lai na dangos ei fod yn ei charu. Gwel tu dal. 161. 7. Yr achos fod y Tad yn caru 'r Mab. Joan 10, 17. Pe buasai heb ofalu am anrhydedd y fath gyfraith buasai 'n haeddu ei ffeiddio a'i felldithio byth. 8. Nid oedd dim ond ewyllys Duw i benderfynu dros bwy y byddai i Grist farw. Nid oedd dim rhwymau arno i achub neb o'r rhai a droseddasant y fath gyfraith. Am hynny y mae ganddo hawl i drefnu Gwaredigaeth i bwy y gwelo yn dda: ac i adael neb y mynno i gael ei gospi yn ol ei haeddiant. Ni ellir dim deall y pethau hyn yn iawn heb adnabod y ddeddf.

VI. *Y mae 'r ddeddf yn fuddiol fel parhaus riol bywyd.* Yr oedd felly i Adda cyn y cwmp. Y mae yn gofyn ufadd-dod perffaith oddiwrth ddyn yn ei gyflwr syrthiedig. Pe amgen ni byddai arno ddim rhwymau i garu Duw; ac ni byddai ddim yn bechod iddo ei gasbau. Nid yw ddim yn cyfiawnhau troseddwr: Rhuf. 8, 3. nac yn melldithio credadyn. Gal. 3, 13. Yn yr ystyr ymma nid yw ddim dan y ddeddf. Rhuf. 6, 14. 7, 4, 6. Ond y mae 'n gosod o'i flaen y perffeithrwydd y dylai fod yn wastadol yn cyrchu atto. 1. Y mae 'r gyfraith yn gyfiawn, &c. Rhuf. 7, 12. ac yn deilliaw oddiwrth natur Duw a'i berthynas a'i greaduriaid. Y mae 'n ddyledswydd ar gredadyn i garu Duw tra fyddo yn deilwng o'i gariad. 2. Yr oedd gwahaniaeth yn cael ei wneuthur rhwng y deg gorchymyn a'r gyfraith seremonïol, pan roddwyd y ddeddf ar Sinai. Cafodd y gyfraith foefol ei chyhoeddi ynghlywedigaeth holl Israel: Deut. 12, 13. ei 'sgrifennu gan Dduw ei hun, ar ddwy lech: Ex. 24, 12. 31, 18. a'i gosod yn yr arch. Deut. 10, 2. dan y drugarreddfa, ar yr hon yr oedd yr Arglwydd yn rhoddi arwyddion o'i neillduol bresenoldeb. Ex. 25, 21, 22. Lev. 16, 2, Num. 7, 89. Yr oedd y gyfraith

ymma mēgis dan ofal Duw ei hunan. 3. Ar ol i'r gyfraith gael ei rhoddi i'r eglwys, y mae 'n rhaid iddi barhau mewn grym hyd oni chaffo ei di-ddymmu gan yr hwn a'i hordeiniodd. Cafodd y Cenhedloedd eu himpio i mewn i blith y rhai oedd o'r blaen yn eglwys i Dduw. Rhuf. 11, 24. Ac nid amlygodd Brenin yr eglwys erioed ei fod wedi di-ddymmu'r gyfraith: ond yn y gwrthwyneb, efe a ddywedodd, Na thybiwch fy nyfod i dorri'r gyfraith, neu'r prophwydi: ni ddaethum i dorri ond i gyflawnu. Canys yn wir, meddaf i chi, hyd onid el y nef a'r ddaïar heibio, nid a un iot, nac un tippyn o'r gyfraith heibio, hyd oni chyflawner oll. Mat. 5, 17, 18. Y mae 'n amlwg oddiwrth y rhan ganlynol o bregeth Crist mai am y ddeddf foefol y mae 'n son: a bod torri'r gyfraith yn arwyddocau di-ddymmu ei gofyniadau. adn. 19. Ac ni feddyliondd yr apostolion erioed fod yr efengyl yn di-ddymmu'r ddeddf. Rhuf. 3, 31. 4. Y mae ei gorchymynnion yn cael eu cyhoeddi yn y Testament newydd: gan Crist ei hun, yn ei bregeth ar y mynydd; a thrachefn, mewn dau air. Mat. 22, 36, 37. Ac y mae'r apostolion yn fynych yn cyfeirio atti fel rheol ymddugiad credadyn. Gwel yn neillduol Rhuf. 13, 8, 10. Gal. 5, 13, 14. Eph. 6, 1, 2. Jag. 2, 8, 11. 1 Joan 2, 7, 3, 11. Ac yn aml y gwelir, nid yn unig yn yr hen destament, ond hefyd yn y newydd, fygythion yn cael eu cyhoeddi uwch ben y rhai a'i troseddant. Rhuf. 2, 8, 9. 1 Cor. 6, 9, 10. Gal. 5, 19, 21. Jud. 14, 15. Dat. 21, 8. Ac y mae addewidion yn cael eu gwneuthur i'r rhai a'i cadwant. Mat. 5, 3, 9, 19. Luc 6, 35, 37. Eph. 6, 1, 3. Jag. 1, 25. Er nad ydyw plant Duw i gael eu cyfiawnhau ar gyfrif eu cyd-ymffurfiad a'i gofyniadau, nac i gael eu tragywyddol gondemnio ar gyfrif amherffeithrwydd eu hufodd-dod, etto y mae 'n gymrwys i ofyn, I ba ddibenion y mae 's pethau hyn yn cael eu gosod o'u blaen, os nad oes dim a wnelont a'r gyfraith? 5. Diben ymddangosiad gras Duw yw dwyn dynion i ymwadu ag annuwioldeb a chwantau bydol, a byw yn sobr, yn gyfiawn, ac yn dduwiol, yn y byd sydd yr awr hon. Tit. 2, 11, 12. Canys fe roddodd Crist ei hun dros ei bobl i'w prynu oddiwrth bob anwiredd, ac i'w puro iddo ei hun, yn bobl briodol, awyddus i weithredoedd da. adn. 14. wedi eu cymmodi ynghorph ei gnawd ef trwy farwolaeth, i'w cyflwyno yn sanctaidd, yn ddi-feius, ac yn ddi-argyoeidd. Col. 1, 21, 22. Eph. 5, 25, 27. Y mae'r efengyl yn cynnwys annogaethau neillduol i gyd-ymffurfio a gofyniadau'r gyfraith. Y mae ynghariad Tad, Mab, ac Yspryd, sydd yn ymddisgleirio yn nhrefn yr iechydwriaeth, yr annogaethau cadarna i garu Duw a chyd-greaduriaid. 6. Y mae'r Arglwydd wedi addo rhoddi ei gyfraith o fewn ei bobl, a'i 'sgrifennu yn eu calonau. Jer. 31,

33. a rhoddi iddynt galon gig fel y rhodiont yn ei ddeddfau. Ezech. 11, 19, 20. Yn ganlynol, y maent dan y ddeddf i Grist, i Cor. 9, 21. yn ymhyfrydu ynghyfraith Duw yn ol y dyn oddi mewn, Rhuf. 7, 22. ac a'r meddwl yn ei gwafanaethu. adn. 25. Ni wnai Duw ddim tueddu ei bobl i gyflawnu yr hyn nad yw ddim yn ddyledswydd orphwysedig arnynt.

VII. *I ddangos natur y Sancteiddrwydd sydd yn cael ei addaw yn y cyfammod newydd.* Y mae'r gyfraith i gael ei 'sgrifennu yn y galon. Heb. 8, 10. Ymma y mae'n rhaid fod, 1. Cariad atti. Y mae'r enaid yn cymmeradwyo ei gofyniadau a'i melldithion. Psal. 119, 97, 128. 2. Tuedd di-ragrith i gyd-ymffurfio a'i gofyniadau. Rhuf. 7, 22, 25. Y mae'r ddeddf, gan hyanny, yn ddefnyddiol i blant Duw i brofi cyweirdeb eu crefydd.

VIII. *I ddangos i ddauwlion eu byrdra.* Y mae'r ddeddf yn ei hysprydolrwydd yn dangos brychau calon a bywyd. Ac y mae adnabyddiaeth o'r rhai'n yn foddion, 1. I gan allan falchder, ac i gadw eu hyspryd yn y llwch. Job. 42, 6. Rhuf. 7, 14. 2. I'w dwyn i ymwrthod yn fwy a'u cyfiawnder eu hunain, ac i ymddried yn haeddiant Crist yn unig am dderbyniad ger bron y Daw-dod. Phil. 3, 8, 9. 3. I'w cynhyrfu i ymestyn rhagddynt at berffeithrwydd. Phil. 3, 12, 14. 4. I ennyn ynddyn hiraeth am y nefoedd. Rhuf. 7, 23, 24. Phil. 1, 23.

Oddiwrth y cyfan y mae'n amlwg, 1. Mai prif ddiben y dadguddiad dwyfol yw dwyn dyn i lettua meddyliau cymmwys am gyfraith Duw, ac i ymddwyn mewn modd priodol tu ag atti. 2. Y mae iawn adnabyddiaeth o'r ddeddf yn dra angenrheidiol. Yn neillduol tu ag at ddangos i ddyn amllder a drwg ei droseddiadau, daioni'r Arglwydd yn ei gyfranadau, yr angenrheidrwydd o edifeirwch, annigonolrwydd ei gyfiawnder ei hun, gogoniant yr efengyl, a'r mawr bwys o gael hawl berfonol i'w bendithion. 3. Y mae cyfiawnder dialeddol, neu'r tuedd sydd yn Nuw i gospi pechod yn rhan neillduol o'i ogoniant. O blegid hynny, y mae Cyfryngdod a marwolaeth Crist yn deilwng o Dduw. Pe na buasai'r ddeddf yn gyfiawn, &c. ni buasai troseddwr ddim yn haeddu cael ei gospi: ni buasai iawn am bechod ddim yn angenrheidiol: ond cymmwys fuasai i Dduw gyfaddef ei fod wedi gwneuthur allan o le i ofod y fath gyfraith. 4. Y mae ail-enedigaeth yn anhepgorol angenrheidiol. Joan 3, 3. Y mae syniad y cnawd yn elyniaeth yn erbyn Duw: nid yw ddim yn ddaroft-yngedig i ddeddf Duw, ac ni's gall chwaith. Rhuf. 8, 7. Oblegid hynny y mae'n angenrheidiol i ddyn gael calon newydd ac yspryd newydd, i'r diben i'w dueddu i rodio yn neddfau'r Arglwydd, Ezech. 36, 26, 27.

II. Y GYFRAITH SEREMONIOL.

Y MAE 'n wirionedd tragywyddol fod Duw 'n anfeidrol deilwng o oruchel gariad angylion a dynion. Perffaith gyfiawn, gan hynny, yw'r gyfraith sy 'n gorchymyn iddo gael ei garu â'r holl galon. Ond heb law galw am ufudd-dod i'r ddeddf foefol, y mae 'r Pen-llywodr-aethwr wedi amlygu ei ewyllys mewn amrywiol o gyfreithiau pendant. Nid oes dim ond ewyllys dadguddiedig Duw yn rhwymo dyn i gyd-ymffurfio a gofyniadau 'r cyfreithiau hyn. Y mae 'n ddiammau fod gan yr Holl-alluog reffymmau digonol am y cyfryw ofodiadau, a'i fod wrth gyhoeddi 'r rhai'n, yn gyftal ac ym mhob peth arall, yn ymddwyn mewn modd teilwng o hono ei hun fel Bôd o anfeidrol ddoethineb a daioni. O blegid hynny y maent yn deilwng o'n hyftyriaeth. Ni gawn, gan hynny, gymmeryd golwg a'r ychydig o'r mwyaf hynod o honynt.

I. Cafodd Adda orchymyn i beidio bwyta o ffrwyth pren gwybod-aeth da a drwg. Gen. 2, 17. Gwel tu dal 78.

II. Cafodd y feithfed dydd ei sancteiddio. Gen. 2, 3. Ystyr y geiriau, debygid, yw, i Dduw ei neillduo fel y byddai iddo gael ei gadw yn sanct-aidd. Y mae 'r gyfraith foefol yn galw am addoliad. Ond ewyllys Duw sydd i-ben-derfynu pa amfer sydd i gael ei neillduo at hynny. Y mae boreuol ddwyfol ofodiad y Sabboth yn rhoddi cyfrif am ranniad amfer i wythnosau cyn dyddiau Moses. Gen. 29, 27, 28. Ac y mae 'r gair *Cofa*, Ex. 20, 8, yn dangos fod yr Israeliaid yn adnabyddus o ddwyfol ofodiad y Sabboth cyn i'r gyfraith gael ei rhoddi ar Sinai. A'r annogaeth a ofodir o'u blaen i gadw'r Sabboth yw, fod yr Arglwydd wedi ei fendithio a'i sancteiddio. adn. 11.

III. Ar ol y cwmp cafodd aberthau eu hordeinioi. Pe na buasai 'r rhai'n o ddwyfol ofodiad o'r dechrenad, y mae 'n anhawdd i feddwl pa fodd y gallasai Abel, Noah, ac eraill, aberthu mewn ffydd, a chael eu cymmeradwyo. Gen. 4, 4, 8, 20, 21. Heb. 11, 4.

IV. Pan adnewyddodd yr Arglwydd ei gyfammod ag Abraham, esfe a orchymynnodd i bob gwrryw yn ei deulu i gael eu henwaedu, ac o hynny allan trwy eu cenhedlaethau, i bob gwrryw a aner yn y ty, ac a bryner am arian, i gael ei enwaedu yn wyth niwrnod oed. Gen. 17, 9, 14.

V. Pan oedd yr Arglwydd yn bwriadu lladd cyntaf-anedigion yr Aiphiaid, esfe a orchymynnodd i'r Israeliaid ladd, a bwyta oen y pasg a chymmeryd o'i waed a'i roddi ar y ddau ystlys bost, a chapau drydan 'r tai y bwyttaid ef ynddynt: ac i gadw gwyl y bara croyw. Ex. 12, 8. Ond

heb ymhelaethu ar y gosodiadau neillduol hyn-a'r cyffelyb ni allwn ddal sylw,

VI. I lawer o gyfreithiau pendant gael eu rhoddi i'r Israeliaid, fel cenedl wedi eu cymmeryd i berthynas neillduol â Duw. Y mae'r rhai'n o ddau fath: *cyfreithiau seremoniol*, neu *ddefodol*, yn perthyn i addoliad crefyddol, ac yn golygu Israel fel Eglwys Dduw, a *chgyfreithiau barnedigastbol*, yn perthyn i lywodraeth wladol, yn eu golygu mewn perthynas wladol â Duw fel eu Brenin, ac â'u gilydd fel cyd-ddinasfyddion.

Y GYFRAITH SEREMONIOL.

Y mae hon yn rhoddi cyfarwyddiadau mewn perthynas i ymarferiadau, personau, llefydd ac amserau.

I. *Ymarferiadau*. Ymma ni a welwn ofodiadau blaenorol yn cael eu hail orchymmyn, ac amrywiol o rai newydd yn cael eu chwanegu attynt. Ni bydd i ni enwi ond y rhai canlynol. 1. Enwaedu ar blant gwrrywiad yr wythfed dydd. Lev. 12, 2, 3. 2. Bwyta'r pasg yn y lle a dde-wisai'r Arglwydd i drigo o'i enw ynddo. Deut. 16, 1, 9. 3. Ymgadw oddiwrth amryw fwydydd, amryw fath o anifeiliaid: Lev. 11, 4, 8. pŷgod: adn. 10, 12. adar: adn. 13, 20. ymlusgiaid: adn. 29, 31. gwer anifeiliaid, a'u gwaed: Pen. 7, 23, 26. yr hyn fyddai wedi marw o hono ei hun: Pen. 17, 15. a ffrwythau di-enwaededig. Pen. 19, 23, 25. 4. Golchi eu hunain a'u gwisgoedd ar amrywiol achosion. Lev. 14, 15, 19. 5. Offrymmu rhoddion ac aberthau. Poeth-offrymmau: Ex. 20, 24, 29, 38, 42. Lev. 1, 6, 8, 14. aberthau hedd: Lev. 3, 7, 11, 21. pech-aberthau, neu aberthau dros bechod: Lev. 4, 15, 15, 6, 1, 18, 5, 2, 10, 15, 22, 26, 19, 31. aberthau dros gamwedd: Lev. 7, 1, 7. Heb law'r rhai'n yr oeddynt i ddwyn bwyd a diod offrwm: Lev. 2, 6, 14, 19, 23, 13. Num. 15. Ysgub y blaen-ffrwyth: Lev. 23, 10, 11. Y bara gosod: Pen. 24, 5, 6. a dwy dorth gwhwfan. Pen. 23, 17. 6. Rhoddi degwm o had y tir, o ffrwythau'r coed, ac o'r anifeiliaid, i feibion Levi y rhai oeddynt i wasanaethu ym mhabel y cyfarfod, heb gael etifeddiaeth yn y wlad, fel y llwythau eraill. Lev. 27, 30, 32. Num. 18, 20, 28.

II. *Personau*. Cafodd llwyth Levi ei neilltuo i ddwyn arch cyfammod yr Arglwydd, i sefyll ger ei fron, i'w wasanaethu, ac i sendigo yn ei enw. Deut. 10, 8. Num. 3, 12. O'r llwyth hwn, 1. Cafodd Aaron ei wneuthur yn Arch-offeiriad. Heb. 5, 1, 4. Rhoddwyd cyfarwyddiadau mewn perthynas i'w wisgoedd a'i addurniadau: Ex. 28, 2, 39. ei gyslegriad: Pen. 29. a'i fwydd. Pen. 30. Lev. 16. A phan fu farw Aaron cafodd Eleazar ei fab ei wneuthur yn arch-offeiriad yn ei le. Num. 20, 27, 28.

2. Yr oedd meibion Aaron o genhedlaeth i genhedlaeth i fod yn offeiriad, ac un o honynt i fod yn arch-offeiriad. Y mae cyfarwyddiadau mewn perthynas i'w gwisgoedd, Ex. 28, 40. eu cyfflegriad, Ex. 29. a'u fwydd mewn amrywiol fannau. Gwel tu dal, 158. 3. Yr oedd y Lefaid, sef hiliogaeth Levi, y rhai nad oeddynt o deulu Aaron, i sefyll ger bron Aaron yr offeiriad, i'w wasanaethu, a chadw ei gadwraeth, a chadwraeth yr holl gynulleidfa, o flaen pabell y gynulleidfa, i wneuthur gwafanaethi y tabernacl. Num. 3, 6, 9. Y mae eu cyfflegriad ar lawr, Num. 8. a'u gwaith. Pen. 3, 4. 4. Yn amser Josuah fe gafodd y Gibeoniaid eu gwneuthur yn gymmyn-wyr coed, ac yn wehen-wyr dwfr i'r gynulleidfa, ac i allor yr Arglwydd. Jos. 9, 23, 27. 5. Heb law'r rhai oedd yn cael eu galw fel hyn at wasanaeth y cyffegr, y mae cyfarwyddiadau wedi eu rhoddi mewn perthynas i'r rhai a ymnailltuent i addaw adduned Nazaread, i ymneilltuo i'r Arglwydd. Yr oedd y rhai'n o ddau fath, Yr oedd rhai yn Nazareaid dros fywyd: Barn. 13, 7. i Sam. 1, 11. ac eraill ddim ond dros ychydig amfer yn unig. Num. 6, 13, 20. Nid oedd y cyfryw addunedau, yn gyffredinol, ond caniatiaol, nid yn orch'mynnedig. Deut. 23, 21, 23. Y mae'r pethau oeddynt i ymgadw rhagddynt; a'r modd yr oeddynt i ymddwyn pan gyflawnid dyddiau eu Nazaraeth i'w gweled. Num. 6, 1, 21.

III. *Llesydd.* Ni bydd i ni sylwi ond ar ychydig o honynt.

I. *Y Tabernacl*, a adeiladwyd yn yr anialwch. Gwel Ex. 26 a 27. Yr oedd yr adeiladaeth hon yn gynnwysedig o dair rhan. 1. *Y Cyntedd*, wedi ei wneuthur o liain main cyfrodedd, ac o golofnau arian, mewn morteisiau pres. Ex. 27, 9, 15. Ymma'r oedd allor y poeth offrm: Ex. 40, 29. a'r noe bres, yn yr hon y golchai'r offeiriad eu dwylaw a'u traed, cyn agoshau at yr allor, na myned i mewn i'r cyffegr. Pen. 30, 17, 22. 2. *Y Cyffegr.* Ymma'r oedd bwrdd o goed Sittim, a bara dangos arno'n wastadol, ger bron yr Arglwydd: Pen. 25, 23, 30. 40, 22, 23. y canhwylbren aur: Pen. 25, 31, 40. 40, 24, 25. a'r allor aur ar yr hon yr aroglarthid yr aroglarth peraid. Pen. 40, 26, 27. 3. *Y Cyffegr sancteiddiolaf*, a gwahan-len rhyngddo a'r cyffegr. Ymma'r oedd arch y cyfammod; Pen. 40, 3, 21. yn yr hon yr oedd dwy lech y cyfammod, ac arni yr oedd y drugareddfa, adn. 20. ar ddau gorn yr hon yr oedd y cerubiaid yn lledu eu hesgyll, a'u hwynebau bob un at eu gilydd. Heb. 9, 4, 5. Ex. 25, 18, 20. Yn ymmyl yr arch yr oedd y crochan aur a'r manna. Heb. 9, 4. Ex. 16, 33, 34. gwialen Aaron yr hon a flagurafai, ynghyd a'r Thuser aur. Heb. 9, 4. Lev. 16, 12, 13. Num. 17, 10.

II. *Y Deml.* Cafodd hon ei hadeiladu gan Solomon yn ol y cyfarwyddiadau a roddasai'r Arglwydd i Dafydd: 1 Chron. 28, 11, 12. 2 Chron. 3.

a chan Zerubbabel ar ol i'r Iuddewon ddychwelyd o Babilon. Ezz. 3, 8, 10, 6, 14. Yr oedd y Deml ar amryw ystyriaethau mor debyg i'r Tabernacl, fel na bydd i ni ddim sylwi ar rannau neilltuol. Ond dylid cofio, 1. Fod amryw o'r defnyddiau o ba rai y cafodd y Deml ei hadeiladu yn wahanol oddiwrth ddefnyddiau'r Tabernacl. Cydmarer i Bren. 6: 29. Hk. 25, 26, 27. 2. Yr oedd rhai pethau yn y Deml ar nad oeddynt yn y Tabernacl. Yn lle un bwrdd, un canhwylbren, ac un noe bres, yr oedd ymma ddeg bwrdd, deg canhwylbren, a deg noe, heb law'r mor tawdd. 2 Chron. 4. 3. Yr oedd 'stafelloedd o bum cyfudd o uwchder wedi eu hadeiladu oddi amgylch mur y deml. i Bren. 6. Nid oedd y Deml ddim yn lle symmudol fel y tabernacl.

III. Yr oedd wyth a deugain o ddinafoedd yn cael eu rhoddi i'r Levi-aid. Num. 35, 1, 8. Jos. 21, 1, 42. Trwy hyn, 1. Yr oedd y rhai nad oeddynt ddim yn cael etifeddiaeth yn y wlad fel llwythau eraill, yn cael cartrefleoedd. 2. Trwy fod yn wasgaredig ym mhilith yr amryw iol llwythau, yr oedd y Levi-aid yn cael eu gosod yn gyfleus i ddysgu'r bobl yn amryw iol rannau'r wlad.

IV. Yr oedd chwech o'r dinafoedd a roddwyd i'r Levi-aid yn ddinafoedd noddfa, fel y gallai'r llawruddiog, yr hwn a laddasai ei gymmydog yn ddi-fwriad, heb ei gaschau ym mlaen llaw, ffoi iddynt; a thrwy aros yno hyd farwolaeth yr arch-offeiriad, yr oedd yn ddiogel rhag dialydd y gwaed. Gwel y gyfraith mewn perthynas i'r rhai'n. Num. 35. Deut. 19. Jos. 20.

IV. *Amjeran.* 1. *Yn awythnosol.* Yr oedd y seithfed dydd i gael ei gadw'n fanetaidd. Ex. 20, 8, 11. Ar ewyllys yr Arglwydd yr oedd yn ymddibennu pa ddiwrnod oedd i gael ei gyflwyno i'w wasanaeth. 2. *Yn fisol.* Ar ddechreu pob mis yr oeddynt i offrymmu poeth offrwm, bwyd offrwm, diod offrwm, a phech aberth. Num. 28, 11, 15. 3. *Yn flynyddol.* Yr oedd gwyl y bara croyw i gael ei chadw dros faith niwrnod, yn dechreu'r dydd cyntaf ar ol y pasg. Ex. 12, 14, 20, 23, 15, 34, 18. Yr wyl nefaf oedd gwyl yr wythnosau, yr hon a elwid felly am ei bod yn cael ei chadw ym mhen faith wythnos, neu wythnos o wythnosau ar ol yr wyl flaenorol. Ex. 34, 22. Deut. 16, 9, 10. Y mae hon yn cael ei galw hefyd gwyl cynhauaf blaen-ffrwyth y llafur: Ex. 23, 16. a dydd y blaen-ffrwythau, pan oeddynt yn offrymmu bwyd offrwm newydd i'r Arglwydd, yn offrwm gwir-foddol. Num. 28, 26. Deut. 16, 10. Yn niwedd y flwyddyn, pan gynhullent eu llafur o'r maes, yr oeddynt i gadw gwyl y cynnull. Ex. 23, 16. Y mae hon yn cael ei galw "gwyl y pebyll." Yr oedd yn cael ei chadw faith niwrnod. Lev. 23, 33, 43. Ar y tair gwyl hyn yr oedd pob gwryw o honynt i ymddangos ger bron yr Ar-

flwydd, yn y lle a ddewisai efe. Deut. 16, 16. Ar y dydd cyntaf o'r feithfed mis yr oeddynt i gadw sabboth yn goffadwriaeth caniad udgyrn, a chymmanfa sanctaidd. Lev. 23, 24, 25. Deut. 29, 1, 6. Ac yr oeddynt i gadw 'r degfed dydd o'r feithfed mis yn sabboth gorphwysdra, heb wneuthur dim gwaith, ond cystuddio eu heneidiau, ac offrymmu ebyrth tanllyd i'r Arglwydd. Lev. 16, 29. 34. 23, 27, 32. 4. Bob feithfed flwyddyn yr oedd y tir i gael ei adael yn llonydd. Ex. 23, 10, 11. Y mae hyn yn cael ei alw yn flwyddyn gorphwysdra, ac yn sabboth gorphwysdra i'r tir. Lev. 25, 4, 5. Yr amser hyn yr oedd pob echwynwr i ollwng yn rhydd i'w gymmyddog yr hyn a echwynasai. Deut. 15, 2. Ac yr oedd yr hwn a brynasai was o Hebreadd i'w ollwng yn rhydd. Ex. 21, 2. Deut. 15, 12, 18. 5. Yr oedd y ddegfed flwyddyn a deugain i gael ei chadw yn Jubili. Lev. 25. Yr oedd y flwyddyn hon yn dechreu ar ddydd y cymmod, ac yn cael ei chyhoeddi trwy udganiad udgyrn. adn. 9. Yr oedd rhydd-did i gael ei gyhoeddi i holl drigolion y wlad, a phob un i ddychwelyd i'w etifeddiaeth ac at ei deulu. adn. 10. Nid oeddynt ddim i'w hysbysu, na chwaith i fedi y cnwd a dyfai o hono ei hun, na chynnull y winwydden na thaelwyd. adn. 11. Yr oedd tiroedd a werthasid i ddychwelyd i'w pechennogion blaenorol: adn. 22, 34. a'r tlawd a werthasai ei hun i gael myned yn rhydd. adn. 39, 54.

Ar ol agor drws i fyfyrddodau 'r darllenydd, trwy roddi ar lawr grynlod byrr o'r pethau mwy hynod a ofynnir yn y gyfraith seremoniol, ni a gawn ystyried y dibenion a allasai fod gan yr Arglwydd yn ei olwg pan oedd yn rhoddi y cyfryw gyfreithiau pendant. Y mae 'n wir fod ganddo hawl ben-arglwyddiaethol i alw am ufudd-dod ei greaduriaid i un rhyw gyfraith a welai fod yn dda i ofod. Ac fe ddichon fod ganddo lawer o resymau am ei ofodiadau ar na wyddom ni ddim am danynt. Ond y mae 'n sicr ei fod yn anfeidrol ddoeth fel rhoddwr cyfraith yn gyffwrdd ag ym mhob peth arall. Am hynny y mae 'n ddi-amheul fod ganddo ddibenion pwyfig yn ei olwg. Y mae rhai o honnynt o fewn cyraedd ein hamgyffred. Trwy 'r rhai hyn yr oedd, 1. Yn gwneuthur rhagor rhwng ei eiddo ei hun ag eraill. Deut. 7, 5, 6. 14, 12. 26, 18. Yr oedd deddf y gorchymynnion mewn ordeiniadau yn ganol-fur gwa-haniaeth rhyngddynt hwy a'r Cenhedloedd. Eph. 2, 14. 2. Yn cadw i fynu goffadwriaeth o'i ddaioni tu ag attynt. Ex. 12, 14. 13, 3. 3. Yn rhoddi iddynt arwydd o'i gyfammod a 'nhwy fel ei bobl gyfammodol. Gen. 17, 11. Rhuf. 4, 11. 4. Yn cadarnhau eu ffydd yngwirionedd ei addewidion. Rhuf. 4, 11. 5. Yn arwain eu meddyliau at bethau ysprydol. Yr oedd enwaediad yn eu galw i ystyried yr angenrheidrwydd o enwaediad y galon. Deut. 10, 16. 30, 6. Col. 3, 11. Yr oedd yr amrywiol

olchiadau yn dwyn ar gof iddynf eu haflendid, a'r angenrheidrwydd o lanhad. Ac yr oedd yr aberthau yn gosod o'u blaen eu bod fel creaduriaid euog yn haeddu marwolaeth, ac yn sefyll mewn angen o iawn dros bechod. Yn y modd hyn yr oedd ysgrifen-law'r ordeiniadau yn eu herbyn, Col. 2, 14. ac yn adgoffa pechod. Heb. 10, 3. 6. Yn eu hanrhyddedd a chysgod daionus bethau i ddyfod. Heb. 10, 1. Yr oedd y bwyd, y ddiod, y dydd gwyl, y newydd loer, yn gysgod pethau i ddyfod, ond y Corph fydd o Grift. Fel hyn yr oedd y ddeddf yn athraw at Grift. Gal. 3, 23, 24. Yr oedd Crist yn ei berfon, ei swyddau, ei ddarostyngiad, ei dderchafiad, ei deyrnas a'i fendithion, yn cael ei bortreiatu ger bron eu llygaid, o flwyddyn i flwyddyn. Yn y modd hyn, yr oedd eglwys Dduw, yn ei chyflwr o fabaned, yn cael ei mheithrin dan ymgel-eddwyr a llywodraethwyr. Gal. 4, 1, 6. Ond yn awr y mae cyflawnder yr amser wedi dyfod i fynu: am hynny nid yw'r etifedd ddim i droi at y gwyddorion lleisg a thlodion hyn. Gal. 4, 4, 9. Y mae hyn yn ein harwain i sylwi.

Nad yw Cristionnogion ddim yn rbywm i gadw y rhan seremonïol o gyfraith Moyses. 1. Nid yw'r gyfraith hon ddim yn deilliaw oddiwrth berffeithrwydd Duw, na'i berthynas a'i creaduriaid: am hynny hi ddichon gael ei di-ddymmu, os bydd yr hwn a'i rhoddodd yn gweled hynny yn oreu. 2. Bu eglwys Dduw amrywiol o oesoedd, sef o amser Adda hyd ddyddiau Moyses, heb y rhan fwyaf o'r gosodiadau hyn. Oddiwrth hyn y mae'n amlwg y gall yr eglwys fod hebddynt. 3. Y mae'r Arglwydd wedi amlygu ei fwriad i'w galw yn ol pan fyddai diben eu gosodiad wedi ei ateb. Dywedodd Gabriel wrth Daniel y gwnai'r Messia i'r aberth a'r bwyd offrwyn beidio. Dan. 9, 27. Pan oedd yr Arglwydd yn addaw ysgwyd y nefoedd a'r ddaiar, Hag. 2, 6. yr oedd yn golygu symmudiad y gosodiadau seremonïol, megis pethau sigledig. Heb. 12, 26, 27. Ac wrth fon am y cyfammod newydd, Jer. 31, 31, 34. efe a wnaeth y cyntaf yn hen. Heb. 8, 8, 13. Ac y mae'r Psalmydd wedi fon am offeiriad yn ol urdd Melchisedec. Psal. 110, 4. Y mae hyn yn rhoddi lle i ddisgwil y byddai i'r gyfraith hefyd gael ei nhewid. Heb. 7, 12. Heb law hynny, y mae galwad y cenhedloedd wedi ei ragfynegi mewn amrywiol fannau yn yr hen destament. Es. 2, 2, 11, 10, 19, 19, 25, 49, 5, 12, 54, 1, 3, 60, 3, 16. Zech. 14, 8, 9. Mal. 1, 11. Yr oedd yn amhosibl i'r cyfryw brophwydoliaethau byth gael eu cyflawnu hyd oni byddai i'r gyfraith seremonïol gael ei di-ddymmu. Canys yr oedd y gyfraith honno yn gosyn i'r rhai oedd dani i fyned i Jerusalem i aberthu'r pasg: Deut. 16, 2, 6. i.e. ac i'r holl wrywaid i ymddangos yno dair gwaith yn y flwyddyn, adn. 16. Ex. 23, 14, 17. Yno'r oeddynt i ddwyn eu poeth offrymmau,

eu haberthau, eu degymman, offrw m derchafael eu llaw eu haddunedau, hefyd, a'u hoffrymmau gwirfodd, a chantaf-anedig eu defaid a'u gwartheg. Deut. 12, 5, 15. Nid oes neb a feddwl y dichon gwrrywaidd Cymru, heb son am fannau eraill, fyned dair gwaith yn y flwyddyn mor belled a Jerusale m i addoli. Am hymny, pan gyflawner y prophwydoliaethau am alwad y cenhedloedd, y mae 'n sic na ddichon y gyfraith seremoniol ddim bod mewn grym. 4. Y mae rhagluniaeth, trwy wasgariad y genedl Iuddewig wedi dangos yn eglur fod y gyfraith hon wedi ei di-ddymmu. Y mae 'r Deml wedi ei dinystrio, a'r Israeliaid yn genedl wasgaredig, er's yn agos i ddeunaw cant o flynyddoedd. Y mae eu llwythau wedi ymgymysgu, eu hachau wedi eu colli, &c. Trwy 'r pethau hyn, a'r cyffelyb, y mae 'n hollol ammhoffibl iddynt i gadw 'r gyfraith ddefodol. 5. Gân nad oedd y gyfraith ond cysgod daionus bethau i ddyfod, Heb. 10, 1. nid yw ddim yn un anfantais, ond y mae 'n fraint i eglwys Dduw ei bod wedi diflannu, a'r sylwedd wedi ymddangos. Nid yw ddim yn golled i beidio bod dan iau drom, dan iau caethiwed, dan wyddorion y byd, gwyddorion liesg a thlodion dan gyfraith yr hon ni allai o ran cydwybod, berffeithio 'r addolydd. Aët. 15, 10. Gal. 5, 1. 4, 3. 9. Heb. 9, 9. 10, 1, 4. 6. Y mae ei di-ddymiad yn cael ei ofod allan mor eglur mewn amrywiol fannau yn y Testament newydd, yn neillduol yn y llythyrau at y Galatiaid a'r Hebreaid, fel nad yw ond afreidiol i gyfeirio at fannau neillduol.

Y GYFRAITH FARNEDIGAETHOL.

Wrth gymmeryd golwg ar hon, ni a welwn amryw o ofodiadau teitwng o le ym mhob llywodraeth wladol yn barhaus, o ran eu bod yn deilliaw oddiwrth y berthynas fydd rhwng dyn a dyn, a'r rhwymau fydd ar bob un i garu ei gymmydog fel efe ei hun. Ond ni a welwn hefyd amryw o gyfreithiau yn perthyn i'r genedl Iuddewig, fel pobl wedi eu corpholi ar eu pennau eu hunain, ac felly yn wahanol oddiwrth pob cenedl arall. Yr oedd y cyfreithiau hyn a'r gosodiadau crefyddol mor gymmysgedig dan oruchwiliaeth Moses, fel nad yw ddim yn hawdd bob amfer, i wahaniaethu rhwng y gyfraith seremoniol ar gyfraith farnedigaethol. Ac y mae weithiau yn anhawdd i ddywedyd pa un ai moesol ai pendant yw ambell gyfraith a welir yn llyfrau Moses. Ond gan fod y cyfreithian mewn perthynas i'w swyddogion gwladol, eu llysoedd barn ar amrywiol achosion a berthynai iddynt fel gwladwriaeth dan llywodraeth neillduol Jerusale m, wedi eu di-ddymmu oddi ar pan gollasant eu gwlad a'u llywodraeth, a chan nad yw ddim yn cyd-fyned a diben y tu dalennau rhai'n i

ymdrin a natur a diben llywodraeth wladol, ni bydd i ni ymma ddim amcanu ymhelaethu.

Cyn myned rhagddom ni allwn ddal sylw, 1. Fod achos gan Israel i foli o'r Arglwydd, am ei ciriau ei ddeddfau, a'i farnedigaethau. Pŷal. 147, 19, 20. 2. Fod Duw wedi darparu pethau gwell gyferbyn a'i eglwys dan y Testament newydd, nac a ddarparafai dan yr hen Destament. Heb. 11, 40. 3. Mai dyledswydd yr eglwys grist'nogol yw sefyll yn ei rhyddid. Gal. 5, 1. 4. Mai ynfydrwydd mawr oedd y rhein'y yn euog o hono, ag oedd am gadw i ynu y gyfraith seremoniol, pan oedd Crist wedi ymddangos. Pen. 3, 1.

III. GOSODIADAU NEILLDUOL DAN Y TESTAMENT NEWYDD.

Y MAE Crist wedi dattod canol-fur y gwahaniaeth rhwng Iuddewon a Chenhedloedd, ac wedi di-rymmu, trwy ei gnawd ei hun, y gelyniaeth, sef deddf y gorchymynnion mewn ordeiniadau. Eph. 2, 14, 15. Ond nid yw ddim wedi gadael ei bobl yn ddi-ddeddf. 1 Cor. 9, 21. eithr y mae wedi amlygu pa fodd y mae 'n ewyllysio iddynt ymddwyn tu ag at Dduw a dyn. Y mae ei ewyllys yn cael ei amlygu, nid yn unig yn y gyfraith foefol, ond hefyd mewn gosodiadau neillduol mewn perthynas i addoliad crefyddol. Wrth gymmeryd golwg ar y rhai'n ni a welwn, 1. Fod deiliaid Crist i gyduno mewn cymdeithas eglwysig. 2. Y mae Tywyfog tangnefedd wedi gofod Swyddogion i flaenori yn achos ei deyrnas. 3. Y mae yn nheyrnas Crist ddisgybliaeth, mewn darostyngiad i'r hon y mae ei ddeiliaid yn dangos eu ffyddlondeb iddo. 4. Y mae 'n orphwyfedig ar Grist'nogion i gadw i fynu addoliad cymdeithasol, yn enwedig ar y dydd cyntaf o'r wythnos. 5. Y mae 'r Ordeiniadau efangylaidd, sef Bedydd a Swpper yr Arglwydd i gael eu gweini hyd ail ddyfodiad Mab y dyn.—Y mae iawn adnabyddiaeth o ewyllys Crist mewn perthynas i'r pethau hyn, o neillduol bwys i'r rhai a gyfenwant eu hunain ar ei enw. O herwydd hynny ni gawn amcanu eu hyfstyried gyda mesur o fanyldra yn y tu dalennau canlynol.

I. CYMDEITHAS EGLWYSIG.

Y mae y rhai a waredir allan o feddiant y tywyllwech yn cael eu symud i deyrnas anwyl Fab Duw. Col. 1, 13. Ac y mae 'r Arglwydd yn

chwanegu at ei eglwys y rhai a fyddant cadwedig. Act. 2, 47. Ac yn y modd hyn y mae teyrnas Crist yn cael ei chadw i fynu yn y byd o oes i oes; o ddyddiau 'r apostolion hyd yn bresennol. I gymmeryd golwg ar hyn ni gawn ystyried natur a dwyfol ofodiad cymdeithas eglwyfig, ac yna ni gawn sylwi ar rai o'r dyledswyddau perthynol i'r cyfryw gymdeithas.

I. Natur Cymdeithas eglwyfig. Arwyddocad y gair eglwys yw rhai wedi eu galw allan. Y mae 'n cael ei gyfeuthu Cynnulleidfa. Act. 19, 32, 39, 41. Ac y mae 'r un gair yn cael ei arfer gan y Deg a thrugain, yn y manau y gwelwn y gair Cynnulleidfa yn yr hen Destament. Ex. 12, 3. Num. 35, 12, 25. Jos. 20, 6. 1 Chron. 13, 2. Y mae weithiau 'n cael ei arfer am holl gorph dirgelaidd Crist: Eph. 1, 22, 3, 21, 5, 23, 25, 27. bryd arall am amryw gynnulleidfaoedd yn sefyll mewn perthynas weledig a Christ. 1 Cor. 12, 28. Gal. 1, 13. Phil. 3, 6. Ac yn fynych am un gynnulleidfa neillduol, yr hon sydd yn arferol o ymgynnull yn yr un lle i ddisgwyl wrth yr Arglwydd mewn addoliad crefyddol: Yr oedd eglwyf o'r fath hyn yn Judea, Galilea, a Samaria: Act. 9, 31. yn Macedonia a Galatia. 2 Cor. 8, 1. Gal. 1, 2. Yr oedd faith eglwys yn Asia: Dat. 1, 4. Yr oedd eglwys yn Jerusalem, Act. 8, 1. yn Antiochia, Pen. 13, 1. yn Cesarea, Pen. 18, 22. yn Ephesus, Pen. 20, 28. yn Corinth, 1 Cor. 1, 2. yn Thessalonica, 2 Theff. 1, 1. ac mewn llawer o fannau eraill, yn nyddiau 'r Apostolion. Wrth eglwys yn y fan ymma, yr ydym yn deall "Cymdeithas gynnwysedig o ddwiolion neu rai yn proffesu duwioldeb, ynghyd a'u plant; a fyddo yn mynych ymgyfarfod yn yr un lle; wedi gwir-feddwl ymgyfammodi i gydymdrechu i ogoneddu Duw, aci adeiladu y naill y llall."

I. Y mae Eglwys yn gymdeithas. 1. *Y mae 'n gynnwysedig o amryw aelodau.* 1 Cor. 10, 17. Ni fyddai ddim yn briodol i alw un o blant Duw yn eglwys. Ond fe ddichon eglwys fod lle na byddo ond dau neu dri. Mat. 18, 20. Am hynny fe sonir am eglwys yn y ty. 1 Cor. 16, 19. Rhuf. 16, 5. Gal. 4, 15. Philem. 2. Ond fe ddichon eglwys gynnwys llawer o aelodau, megis yr eglwys yn Jerusalem, ac eraill. 2. *Y mae undeb rhwng yr aelodau hyn a'u gilydd.* 1 Cor. 12, 12. Y mae eglwys yn cael ei chydmaru i gorph: Rhuf. 12, 4, 5. wedi ei gyd-ymgynnull, a'i gyd-gysylltu, Eph. 4, 16. i adeilad, wedi ei chymmwys gyd-gysylltu: Pen. 2, 21. aci deyrnas, Col. 1, 13. yn yr hon y mae 'r deiliaid yn gyd-ddinasyddion a'r Saint, ac yn deulu Duw. Eph. 2, 19. Oblegid hynny, fe debygid nad yw ddim yn ateb diben cymdeithas eglwyfig, i eglwys fod yn gynnwysedig o aelodau a fyddo 'n byw yn rhy bell oddi wrth eu gilydd i allu ymgyfarfod yn fynych yn yr un lle, yn ol y siamplau ysgrythyrol. Act. 14, 27. 1 Cor. 5, 4. 11, 17, 20. 14, 23.

II. Y mae eglwys yn gymdeithas o ddwiolion, neu rai yn proffesu duwioldeb.

1. Y mae 'n sefyll mewn perthynas neillduol a Christ fel ei gorph. Eph. 1, 22. a'i ddyweddi. 2 Cor. 11, 2. Pa fodd y gellir golygu un rhyw gymdeithas yn eglwys lle na byddo un arwydd o'r cyfryw berthynas yn ymddangos? 2. Fe ddywedir bod yr eglwys y sonir am danynt yn y Testament newydd wedi eu sancteiddio ynghrist Jesu, a'u galw yn Saint, 1 Cor. 1, 2. eu bod yn Nuw Dad, a'r Arglwydd Jesu Grist, 1 Theff. 1, 1. a'u bod yn deml i Dduw, 1 Cor. 3, 16, 17. yn gynnwysedig o feini bywiol. 1 Pet. 2, 5. 3. Y mae 'r ysgrythyr yn son am rai y dylai eglwys Dduw gilio oddi wrthynt. Mat. 18, 16, 18. Rhuf. 16, 17. 1 Cor. 5, 11. 2 Theff. 3, 6, 14. Ni byddai gwneuthur eglwys o'r fath ddefnyddiau ond adeiladu synagog i Satan, yn lle teml i'r Duw byw.

III. *Y mae plant y rhai'n yn dwyn perthynas neillduol a'r eglwys.* Bydd i hyn gael ei ystyried, with ymdrin a'r ordinhad o fedydd. Am hynny ni a ddeuwn rhagddom i sylwi,

IV. *Fod eglwys efangylaidd yn mynych ymgyfarfod yn yr un lle.* Yr oedd Israel yn rhagor na chwe chan mil heblaw gwragedd a phlant yn anialwch Sinai: Num. 1, 1, 46. ac y mae 'r dyrfa liosog hon yn cael ei galw yn eglwys. Act. 7, 38. Ond yr oeddynt yn ymgyfarfod yn y babel ac wedi hynny yn Jerusaleu dair gwaith yn y flwyddyn. Ac er y dichon eglwys ar amserau ymgyfarfod mewn gwahanol fannau, fel yr oedd yr Iuddewon yn ymgyfarfod yn y Synagogau, y mae 'n angenrheidiol ei bod ar rai amgylchiadau yn ymgyfarfod yn yr un lle. Gwel. Act. 2, 44, 46. 5, 11, 12. 6, 1, 2. 11, 26. 14, 27. 15, 12, 22. 20, 22. 1 Cor. 5, 4. 11, 17, 18. 33, 14. 23, 26. Yn y manau hyn fe welir fod yr ysgrythyr yn galw 'r gynnulleidfa a fyddo 'n ymgyfarfod yn yr un lle ar achosion crefyddol, yn *Eglwys*. Ac y mae amryw gynnulleidfaoedd o'r fath yn cael ei galw, nid eglwys, ond Eglwys, megis y rhai yn Judea, Galilea, Samaria, &c.

V. *Y mae cymdeithas eglwysig yn cael ei ffurfio trwy gyfammot gwir-foddol.* Hynny yw, y mae dynion yn cyflwyno eu hunain mewn modd ewyllysgar i'r Arglwydd, ac i'r naill y llall: ac y mae eraill yn cael eu tueddu i ddywedyd, Awn gyd a chwi. 1. *Pan fyddo Duw 'n amlygu ei ewyllys, y mae ei bobl yn ewyllysgar i'w wilymo i usuddhar iddo.* Dymma fel y gwnaeth y genedl Iuddewig, pan gafodd ei chymmeryd i fod yn eglwys i Dduw. Ex. 19, 7, 8. 24, 3, 8. Ac yr ydym yn darllen am adnewyddiad y cyfammot. Deut. 26, 16, 19. Yn yr un modd y mae pobl Grist, o oes i oes yn cael eu gwneuthur yn ewyllysgar yn nydd ei nerth. Psal. 110, 3. Yna y mae hwn yn dywedyd, Eiddo 'r Arglwydd ydwyf fi, ac y mae arall yn ysgrifennu a'i law, Eiddo 'r Arglwydd ydwyf. Ef. 44, 3. 2. *Y mae dwyolion hefyd yn rhoddi eu hunain y naill i'r llall, i gyd roddio yn ol rheolau'r efengyl.* 2 Cor. 8, 5. Y mae hyn mewn iaith brophwydoliaethol, yn cael

ei gydmaru i waith gwr ieuangc yn priodi morwyn. Ef. 62, 5. Ac y mae 'n Harglwydd yn arfer y gair cydsynio. Mat. 18, 15, 20. Nid ammhriodol yw galw cyd-syniad o'r fath hyn yn gyfammod eglwyfig. Ac y mae 'n sicr ei fod yn gyfammod gwir-foddol. O herwydd nid oes ar un gymdeithas rywmau i dderbyn dynion a fyddo yn dal egwyddorion a fyddo yn tueddu i'w haffonyddu a dinystrio ei chysur, na chwaith y cyfryw a fyddo yn rhodio yn groes i'w chyfreithiau. Ac nid yw ddim yn ddyledswydd ar neb i gyd-uno a chymdeithas grefyddol ag fydd yn gwadu rhyw athrawiaeth sylfaenol neu yn gofyn i'w haelodau ymddwyn mewn modd na ofynnir gan yr Arglwydd Jesu.

Dan y pen hwn ni allwn ystyried ar ba ammodau y mae cymdeithas grefyddol i ym-gyfammodi â'u gilydd. 1. *Y mae 'n angenrheidiol iddynt gael boddlonrwydd mewn perthynas i'r naill y llall eu bod yn credu yn yr Arglwydd.* Aët. 5, 14. Canys pa ran fydd i gredadyn gyd ag anghredadyn? 2 Cor. 6, 15. Nid oes gan yr annychweledig ddim hawl i le yn nhy Dduw. Ond ni pherthyn dim i ddynion i chwilio calonnau eu cyd-gredaduriaid. Oblegid hynny fe ddichon fod efrau ym mhlith y gweith yn y maes, Mat. 13, 24, 30. ac ūs yn gyftal a gwenith ar y llawr dyrnu. Pen. 3, 12. Ac y mae 'r rhwyd yn casglu o bob rhyw beth, da a drwg, Pen. 13, 47, 50. Ac ni a welwn mai fel hyn yr oedd yn yr eglwys yn nyddiau 'r Apostolion. Aët. 5, 1, 10. 8, 13, 23. Ond wrth ym-gyfammodi â'u gilydd, fe ddylid cosio na ddichon credadyn ac anghredadyn ddim cyd-alaru, na chyd-lawenhau, na chyd ryfel, na chadarnhau dwylaw eu gilydd. O blegid y pethau hyn fe debygid fod yn angenrheidiol i'r rhai fydd yn ymgysiammodi fel eglwys i wybod rhyw beth am brofiadau 'u gilydd. 2. *Eu bod o'r un meddyliu mewn perthynas i athrawiaethau sylfaenol yr efigyl.* Ni raid ddim eu bod yn cydweled ym mhob peth. Rhuf. 14, 1, 5. Col. 4, 10, 11. Ond nid yw ddim yn ddigon eu bod yn addef fod y Bibl yn air Duw. Dichon dynion addef hyn, ac ar yr un amser, bod o egwyddorion mor wahanol, fel y bydd y naill yn edrych ar y llall yn gwadu athrawiaethau mwyaf Pwyfig y Testament newydd. Pa fodd y dichon y cyfryw ymddiddan â'u gilydd am bethau Duw er adeiladaeth? Pa fodd y cyd weddiant? y cyd ddiolchant i'r Arglwydd am ei ddaioni? nac y cyd wrandawant gyda chysur? A pha fodd y dichon Gweinidog ffyddlon gyflawni ei weinidogaeth gyda chydwybod ddi rwystr yn eu plith? Heb fod o'r un golygiadau mewn perthynas i wirioneddau sylfaenol, ni bydd dim i'w ddisgwil ond anghydfod parhaus. Am hynny, heb ryfegu myned i'r orfedd i gondemnio 'r cyfryw ar nad ydynt ddim yn cyd weled, fe ddylai dyn uno a'r eglwys ag fydd yn ol ei feddyliau ef, yn arddel, ac yn sefyll dros y gwirionedd, o ran athrawiaeth; yn addoli Duw, nid

yn ol dychymmygion dynion, ond yn ol ei ofodiadau ei hunan; ac yn cadw at y ddisgybliaeth a drefnodd Crist yn ei dy. I'r diben hyn y mae 'n angenrheidiol fod gan ddyn fefur o wybodaeth o egwyddorion crefydd; ac y mae 'n ofynnol i'r naill wybod meddyliau y lleill pan fyddont yn cyd ymgyfiamodi. 3. *Eu bod yn ymddarostwng i'r ddisgybliaeth a drefnodd Crist yn ei dy.* Mat. 18, 15, 17. Ni ddichon neb ddisgwil dim ond gofid iddo ei hunan ac eraill, os na bydd yn foddlen i gyd-ymffurfio a'r rheolau wrth ba rai y mae 'r gymdeithas, y mae 'n cael ei dderbyn iddi, yn cael ei llywodraethu. 4. *Eu bod i fywyd di-argyodd, a rhodiad di-dramwydd.* Cafodd eglwys Corinth ei chyfarwyddo i fwrw ymmaith y dyn drygionus hwnnw a roddasai anair i grefydd trwy ei ymddugiad anaddas. 1 Cor. 5, 4, 5. Ac y mae 'n sicr na ddylai eglwys dderbyn neb ag y byddo 'n gwybod ei fod yn euog o'r hyn a fyddai 'n achos cyfreithlon iddo gael ei droi allan.

VI. *Y dibenion i ba rai y mae Pererinion Sion yn ymgyfiamodi yn y modd hyn a'u gilydd.* Y mae, neu fe ddylai fod y rhai a ymgyfiamodant yn golygu, 1. Gogoniant Duw. Rhuf. 15, 6, 7. 2. Adeiladaeth eu gilydd. Eph. 4, 16. Y mae addafrwydd neillduol mewn cymdeithas eglwyfig i ateb y cyfryw ddibenion. O herwydd, 1. Y mae dynion o wahanol ddoniau a chymmwyfiadau yn cael eu rhwymo i gyd-ddefnyddio eu talentau tu ag at ddwyn oddi amgylch yr hyn a fyddo gan y corph mewn golwg. 1 Cor. 12. 2. Y mae 'n bosibl i lawer, pe na baent yn meddiannu ond yr un cymmwyfderau, wneuthur rhagor nac a ddichon un ei gyflawnu. Eccl. 4, 10. 3. Y mae hyn yn rhoddi cyfleusdra i amryw gael eu hadeiladu ar unwaith. 4. Y mae 'r gweiniaid yn cael eu calon-nogi, trwy fod amryw yn cyd-uno yn yr un gorchwyl.

II. *Dwyfol ofodiad cymdeithas eglwyfig.* Y mae goleuni natur yn dangos fod hyn yn rhesymmol. O herwydd y mae dyn wedi ei greu yn greadur cymdeithasol, dan rwymau i ogoneddu ei Greawdwr ac i fod yn gyn-northwyol i'w gyd-greaduriaid. Ond i adael hyn ni allwn ddal sylw, 1. Fod y Testament newydd, fel y dangoswyd yn barod, yn rhoddi hanes am amrywiol o eglwyfi neillduol, yn nyddiau 'r apostolion. Y mae 'r rhai'n yn cael eu galw yn adeiladaeth Duw, 1 Cor. 3, 9. meini bywiol, wedi eu hadeiladu yn dy ysprydol. 1 Pet. 2, 5. Gwel hefyd, Heb. 3, 3, 6. 2. Yr ydym yn cael fod yr Arglwydd yn chwanegu beunydd at yr eglwys y rhai a fyddent gadwedig. Aët. 2, 47. 3. Y mae gweinidogaeth swpper yr Arglwydd o ddwyfol ofodiad. 1 Cor. 11, 22, 25. Ond y mae i gael ei gweini pan fyddo 'r eglwys yn ymgynnull i'r un lle, adn. 26, 33. y mae hyn yn dangos yn eglur mai ewyllys Duw ydyw i'w bobl gyd-uno i wneuthur arddeliad o heno. 4. Y mae 'r Arglwydd wedi gosod

Swyddogion yn ei eglwys. Eph. 4, 11, 12. Ond pwy a ofodai neb i flaenori mewn cymdeithas na fyddai ei gosodiad ddim yn unol a'i feddwl? 5. Y mae Crist wedi trefnu disgybliaeth yn ei dŷ. Ond beth fydd gan un eglwys a wnelo a'r rhai fydd oddi allan? 1 Cor. 5, 12. y mae 'n am-lwg. gan hynny, fod yr hwn fydd a phob awdurdod yn ei law wedi trefnu i'w eiddo i ymddangos drosto, nid pob un ar ei ben ei hun ond gyd a'u gilydd mewn modd cymdeithafol.

III. *Dyledswyddau aelodau eglwyfig.* 1. Tu ag at Grist eu goruchel Lywodraethwr. Y mae arnynt rwymau i'w garu, 1 Pet. 1, 1. credi, ymddiried, gobeithio, ymhyfrydu, a gorfoleddu ynddo, Joan 6, 29. Phil. 2, 19. 3, 8. Eph. 1, 12. Mal. 3, 1. ei anrhydeddu, Joan 5, 23. ymgynnull yn ei enw. Mat. 18, 20. galw arno, 1 Cor. 1, 2. ei foliannu, a bod yn ddiolchgar iddo, Dat. 5, 13. 1 Tim. 1, 12. ei gyffesu yn Arglwydd, Phil. 2, 11. Mat. 10, 32. plygu yn ei enw, Phil. 2, 9. cadw ei orchymnion, Joan 14, 15. ei ganlyn i ba le bynnag yr elo, Dat. 14, 4. bod yn ffrwythlon yn y wybodaeth o hono, 2 Pet. 1, 8. a'i ddisgwil i ddyfod yr ail waith. Heb. 9, 28. 2. Tu ag at eu gilydd. Y maent i ddwyn beichiau eu gilydd, Gal. 6, 2. i geisio adeiladu y naill y llall, Eph. 4, 29. ac i geryddu y rhai a fyddo 'n ymddwyn yn afreolaidd. 2 Cor. 2, 6. Ond y mae 'r modd y dylai deiliaid Crist ymddwyn tu ag at eu gilydd wedi ei ofod allan yn barod, tu dal. 192, 193. 3. Tu ag at eu Blaenoriaid. Bydd i hyn gael ei ystyried yn y bennod nesaf. 4. Tu ag at eglwyfi eraill. Y mae undeb rhwng holl eglwyfi Crist a'u gilydd. Y maent yn sefyll yn yr un berthynas a Duw fel Tad, ac a Christ fel eu Pen. Y maent yn gyfrannogion o'r un Yspryd, ac o'r un ffydd, &c. Eph. 4, 4, 6. Oblegid hynny fe ddylai cymmundeb gael ei gadw i'fynu rhyngddynt. Fe ddylai 'r naill eglwys ochelyd rhoddi tramgwydd i'r llall, 1 Cor. 10, 32. gweddio am heddwch a llwyddiant eu gilydd. Eph. 6, 18. Cyfrannu, yn ol ei gallu, tu ag at eu diffygiadau, pan fyddo angenrheidrwydd. Act. 11, 29, 30. Rhuf. 15, 26, 27. 2 Cor. 8, 1, 5. Derbyn eu haelodau i gym-mundeb. Rhuf. 16, 1, 2. ac ymgysfardd, fel y byddo amgylchiadau 'n gofyn, a chyfleusdra 'n ymgynnig, trwy genhadau, i ystyried cyflwr yr eglwyfi, ac ymgynghori mewn perthynas i'r hyn fyddo 'n tueddu at ddaioni 'r corph, yn enwedigol mewn achosion dyrys. Y mae hyn ynddo ei hun yn rhesymmol. O herwydd fe ddylai holl ddeiliaid Crist gyd-ym-drechu yn achos ei deyrnas. Ac y mae cyfarfodydd o'r fath yn tueddu i gadw i'fynu gariad a thangnefedd yn y corph. Ac fe ddichon, meddyliau eglwys gael eu cadarnhau wrth weled eraill o'r un golygiadau. Y mae gennym siampl ar y pen hwn. Act. 15. Ond dylid cofio 'n wastadol, tra na byddo ond dynion ffaeledig yn penderfynu ar un rhyw achos, fod

gan eglwys hawl i farnu drofti ei hun, pa un a ydyw eu golygiadau 'n unol a gair Duw ai peidio. Pwy fyddai mor ddi-gywylydd ac ammeu hyn? 5. Tu ag at y rhai fydd oddi allan. Nid i farnu arnynt. 1 Cor. 5, 12. Ond i rodio yn weddaidd ac mewn doethineb tu ag attynt. 1 Theff. 4, 12. Col. 4, 5.

Oddi ymma y mae 'n amlwg, 1. Nad yw teyrnas Crist ddim o'r byd hwn. Joan 18, 36. 2. Nid yw y rhai fydd yn esgeuluso cymdeithas eglwyf yn dangos fawr o ofal am ogoniant Duw na 'u daioni eu hunain. 3. Fe ddylai eglwyf Crist fod ar eu gocheliad yn erbyn ymrysonau ac anghydfod. 1 Cor. 1, 10, 12, 25. 4. Mawr yw euogrwydd y rhai fydd yn rhwygo, neu yn ymddidoli oddiwrth eglwyf Crist. Er fod Eglwyf Galatia, Corinth, &c. wedi dirywio 'n ddirfawr mewn barn ac ymddugiadau, nid ydym ddim yn cael fod gorchymmyn yn cael ei roddi i neb o'u haelodau i ymadael o'u cymmundeb. A thra fyddo eglwys heb wadu rhyw athrawiaeth sylfaenol, heb newid rheol addoliad, ac heb ben-derfynu i beidio diwigio mewn disgybliaeth, nid hawdd yw gweled pa fodd y dichon triffion meddiannol ar gydwybod effro ymadael o'i chymmundeb.

II. SWYDDOGION TEYRNAS CRIST.

Y MAE goleuni natur yn dangos yr angenrheidrwydd o swyddogion ym mhob cymdeithas. Ac y mae dwyfol ddatguddiad yn amlygu fod Crist wedi trefnu Swyddogion yn ei eglwys. 1 Cor. 12, 28. Eph. 4, 11. A chan ei fod yn berffaith hyspys o ddiffygiadau ei eiddo, yn llawn o gariad attynt, ac yn anfeidrol ddoeth yn ei holl drefniadau, fe ddylai ei ganlynwyr ofalu na byddo iddynt adael heibio un Swyddog o ddwyfol ofodiad, nac arddel neb fel Swyddogion yn nheyrnas Crist, ond y rhai fydd o'i drefniad ei hunan. O blegid hynny y mae 'n angenrheidiol i ni ystyried pa Swyddogion y mae Crist wedi eu trefnu yn ei eglwys. Ac wrth edrych i'r ysgrythyrau ni a welwn fod rhai, ar ofodiad i synu yr eglwys griffiannogol ar y cyntaf, wedi eu galw i fod yn apostolion, eraill yn efangylwyr ac eraill yn brophwydi: a bod eraill yn cael eu gosod yn henuriaid, ac eraill yn ddiaconiaid, yn yr eglwyf a fyddai wedi ymgorpholi mewn gwahanol-fannau. Gan nad oedd yr apostolion, yr efangylwyr, a'r prophwydi, ddim i fod yn Swyddogion parhaus yn yr eglwys, ni bydd i ni wneuthur ond ychydig o sylwiadau byrrion mewn perthynas iddynt.

I. APOSTOLION. Y mae Crist yn cael ei alw 'n Apostol. Heb. 3, 1. Y mae 'r gair yn cael ei gyfieithu *Cennad*. Phil. 2, 25. 2 Cor. 8, 23. Ond mewn perthynas i'r rhai a elwir yn gyffredin yn apostolion ni allwn ddal sylw, 1. Yr oedd yn angenrheidiol eu bod wedi gweled Crist: 1 Cor. 9, 1. 15, 8. fel y gallent dystiolaethu am dano, trwy eu bod yn berfonol hyf-pys o hono o fedydd Joan hyd yr amser y cymmerwyd efi fynui'r nef. Act. 1, 21, 22. 2. Eu rhifedi ar y cyntaf oedd deuddeg, Mat. 10, 1, 2. Marc 3, 14. yn ateb i rifedi llwythau meibion Israel. Mat. 19, 28. Wedi hynny, fe gafodd Matthias ei ddewis yn lle Judas. Act. 1, 15, 26. Ac heb law y rhai'n fe gafodd Paul ei alw i fod yn Apostol. Rhuf. 1, 1. Yr oedd Barnabas hefyd yn yr un swydd. Act. 14, 4, 14. Fel hyn y mae gennym hanes am bedwar apostol ar ddeg, heblaw Judas a'r rhai oedd yn dywedyd eu bod yn apostolion pan nad oeddynt. Dat. 2, 2. 3. Hwyl gawfiant eu galw gan Grist, mewn modd di-gyfrwng. Mat. 10. Gal. 1, 1. 4. Hwyl gawfiant eu hordeinio ar y cyntaf i fod gyda Crist, ac i gael eu danfon ganddo i bregethu. Marc 3, 14. Gan fod Crist yn Weinidog yr enwaediad, nid oedd i'r rhai'n ddim myned ond at ddefaid cyfr-golledig ty Israel. Mat. 10, 5, 6. Ond ar ol ei adgyfodiad, hwyl gawfiant orchymyn i fyned i'r holl fyd. Marc 16, 15. Act. 1, 8. 5. Eu gwaith oedd pregethu 'r efengyl, yn neillduol, adgyfodiad Crist, Marc 16, 15. Act. 1, 22. a thrwy hynny i sylfaenu eglwys mewn amrywiol fannau. Eph. 2, 20. Y mae enwau deuddeg apostol yr Oen, yn neuddeg sylfaen y Jerusalem newydd. Dat. 21, 14. Yr oeddynt hefyd i ofalu am yr holl eglwys: 2 Cor. 11, 28. neillduo Swyddogion: Act. 6, 6. 14, 23. ac amddiffyn anrhydedd Crist trwy ofod ei gyfreithiau mewn grym. 2 Cor. 10, 6. 6. Yr oeddynt yn cael eu harwain i bob gwirionedd fel nad oedd dim cyfeiliornad yn eu hathrawiaeth. Joan 16, 13. 14, 16, 26. 7. Yr oeddynt yn cadarnhau eu hathrawiaeth trwy lawer o weithredoedd nerthol. Mat. 10, 1, 8. Marc 3, 15. Act. 1, 8. 2, 4, 5. 12, 15, 19. 11, 12, 13. 11, 8, 17, 18. 8. Oddi-wrth y cyfan, y mae 'n eglur na threfnodd Duw neb i gymmeryd i fynu yr un swydd yn eu lle.

II. EFANGYLWYR. Act. 21, 8, 2. 2 Tim. 4, 5. 1. Rhan neillduol o'i gwaith oedd pregethu 'r efengyl. 2 Tim. 4, 2. Act. 8, 5. 2. Yr oeddynt yn gweini i'r Apostolion ac yn cael eu hanfon ganddynt, fel y gwelent yn angenrheidiol. Act. 19, 22. 3. Yr oeddynt wedi eu cynnyf-gaedu a doniau gwyrthiol. Act. 8, 6, 7, 13. 1. Yr oeddynt yn derbyn eu dawn trwy brophwydoliaeth ac arddodiad dwylaw. 1 Tim. 4, 14. 5. Yr oeddynt i neillduo rhai a fyddai 'n gymmwysu waith y weinidogaeth. 1 Tim. 3, 4. 2 Tim. 2, 2. 6. Y mae rhai pethau yn perthyn iddynt ag fydd yn dangos nad yw eu swydd ddim i fod yn barhaus yn yr eglwys.

III. PROPHWYDI. Aët. 15, 32. 1 Cor. 14. 1. Yr oeddynt yn llefaru er adeiladaeth, a chyngor, a chysur, 1 Cor. 14, 3. ac felly yn fwy na'r rhai oedd yn llefaru a thafodau, adn. 5. yr oedd eu gwaith yn arwydd yn fwya neillduol i'r rhai oeddynt yn credu. adn. 24. 2. Yr oeddynt hefyd yn rhag-fynegi pethau i ddyfod. Aët. 11, 28. 21, 10, 11. 3. Ni byddai ond rhyfyg i neb gymmeryd arno yr un peth yn bresennol.

Swyddogion parhaus yr eglwys gristiannogol yw henuriaid a diaconiaid. Aët. 14, 23. Phil. 1, 1. Y mae rhai o'r henuriaid i lywodraethu a llafurio yn y gair a'r athrawiaeth, ac eraill ddim ond i lywodraethu'n unig. 1 Tim. 5, 17. Y mae'n perthyn, gan hynny, i eglwyf'r Testament newydd, henuriaid athrawiaethol, henuriaid llywodraethol, a diaconiaid.

I. HENURIAID ATHRAWIAETHOL. Y mae'r gair Henuriaid yn cael ei fynych arfer am Lywodraethwyr gwladol yn yr Hen Testament a'r newydd. Y mae'n cael ei gyfieithu *benafgwr*. 1 Tim. 5, 1. Yr oedd hen bobl yn cael eu golygu, yn gyffredin, yn fwy cymmwys i lywodraethu na rhai ieuainge. Ond gyd ag amfer fe ddaeth y gair i gael ei arfer am lywodraethwyr, pa un bynnag fyddent ai hen ai ieuainge. Yr oedd yr apostolion yn henuriaid. 1 Pet. 5, 1. 2 Joan 1. Ond yr henuriaid dan ein hyfytiaeth yn bresennol, yw y rhai a ordeiniwyd ym mhob eglwys. Aët. 14, 23.

Y maent yn cael eu galw'n *Esgobion* neu'n *Olygwyr*. Phil. 1, 1. Aët. 20, 28. Nid oedd yr Apostolion yn gwybod dim am Esgobion gwahanol oddiwrth yr Henuriaid neu o uwch gradd. 1. Nid oedd unrhyw Swyddog eglwyf yn y gymmanfa yn Jerusalema, ond Apostolion a Henuriaid. Aët. 15, 6. Pe buafai yno Esgobion a hawl ganddynt i lywodraethu'r Henuriaid y mae'n debygol y buafent yn cael eu henwi. 2. Pan y mae'r apostol yn ysgrifennu at y Philippiaid, y mae'n enwi Esgobion a Diaconiaid. Phil. 1, 1. Nid yw yn fon gair am Henuriaid. Ond y mae'n ffrifod Henuriaid yn cael eu hordeinio ym mhob dinas. Aët. 14, 23. Onid naturiol yw meddwl mai'r achos nad ydynt ddim yn cael eu henwi yw, eu bod yn cael eu hannerch dan yr enw Esgobion? 3. Yr oedd amryw o Esgobion yn ninas Philippi. Phil. 1, 1. Y mae hyn yn cyd-sefyll a'r hanes a gawn am henuriaid ym mhob dinas. Tit. 1, 5. Ond nid yw yn rhoddi un lle i feddwl fod yr Esgob i lywodraethu ar amryw o henuriaid. 4. Y mae Petr yn gorchymmyn i'r Henuriaid i fwrw golwg ar braidd Duw, neu, yn ol y groeg, i gyflawnu gwaith Esgob attynt. 1 Pet. 5, 1, 2. Nid cymmwys fuafai i Henuriaid esgobaethu pe buafai'r Esgob yn Swyddog o uwch gradd. 5. Pan y mae'r apostol yn dangos pa fath rai a ddylai henuriaid fod y mae'n dywedyd. Rhaid i esgob fod yn ddi-argyocedd, &c. Tit. 1, 5, 7. Ni byddai dim grym yn ei ym-

resymmiad pe byddai Henuriaid ac Esgobion yn wahanol Swyddogion. 6. Y mae Henuriaid Eglwys Ephesus yn cael eu galw 'n Olygwyr, neu fel y mae 'n y groeg, Esgobion. Aët. 20, 17, 28. Y mae 'r ystyriaethau hyn yn dangos mai 'r un peth a feddylir wrth Esgob ac Henuriaid yn y Testament newydd. Ond lle byddo amryw o henuriaid yn yr un eglwys, fe ddichon un gael ei ddewis i flaenori, fel y byddo i bob peth gael ei wneuthur yn weddaidd, ac mewn trefn. Dichon yr un peth gael ei wneuthur pan fyddo Henuriaid yr eglwys 'n ymgyfarfod i ymgynghori ynghylch achosion teyrnas Crist. Ond di-fail fyddai i'r cyfryw honni hawl i swy o awdurdod nac eraill. Y maent yn cael eu galw hefyd yn *Fugeiliaid*. Eph. 4, 11. Y maent wedi eu haddaw dan yr enw hwnnw, Jer. 3, 15, ac fel y cyfryw y maent i borthi pradd Duw. Aët. 20, 17, 28. 1. Trwy eu dylgu. Jer. 3, 15. 2. Trwy fwrw golwg arnynt a'u llywodraethu. 1 Pet. 5, 2. Y mae 'r gair porthi yn arwyddo llywodraethu. 1 Chron. 11, 2: 17, 6. Mic. 5, 4. Caiff hyn ei ystyried fel y delom yn y blaen. Unwaith etto, y maent yn cael eu galw 'n *Athrawon*. Aët. 13, 1. Rhuf. 12, 7. 1 Cor. 12, 28. Nid yw ddim yn sicr y dylai fod ym mhob eglwys Swyddog dan yr enw Athraw heblaw 'r bugail. Ond gellir sylwi fod yr apostol yn son am fugeiliaid ac Athrawon. Eph. 4, 11. ac y mae 'r rhai a enwid yn nechrau 'r adnod yn wahanol Swyddogion. Ond yw 'n bosibl i rai gael eu galw i athrawiaethu er nad i gyflawnu pob rhan o walth bugail? Ac y mae 'n deilwng o sylw fod y gair a gyfeithir *Athrawon*, 1 Cor. 4, 15. yn arwyddo rhai yn hyfforddi plant neu bobl ieuaingc. Ac y mae 'r Dyfsgawdwyr a sonir am danynt, Gal. 6, 6. yn arwyddo Cateceiswyr. Dymunol fyddai fod ym mhob eglwys ryw un i egwyddori plant yr aelodau, ac i hyfforddi y rhai a fyddo 'n ymosyn am eu lle yn eu plith. Ond i fyned rhagddom ni gawn ystyried,

I. *Dwyfol ofodiad henuriaid athrawiaethol*. Y mae 'r Testament newydd yn dangos fod yn yr eglwys gristiannogol Swyddogion i flaenori mewn pethau sanctaidd. Yr ydym yn darllen am Sêr yn neheulaw Crist, ac am angylion yr eglwys, Dat. 1, 20. am fugeiliaid ac athrawon, Eph. 4, 11. am Oruchwilwyr, blaenoriaid, esgobion; ac henuriaid. 1 Cor. 4, 1. Phil. 1, 1. Heb. 13, 17, 24. Aët. 14, 23. Y mae 'r enwau hyn a'r cyffelyb yn dangos fod gwahaniaeth rhyngddynt ag aelodau cyffredin yr eglwys. Y mae 'r un gwahaniaeth yn cael ei ddal allan yn annerchiadau Paul a Phetr. Phil. 1, 1. 1 Pet. 5, 2. ac yn neillduol yn yr hyn a ddywedir mewn perthynas i'w cymmwyliadau, eu neillduad, y dyledswyddau gorphwyf-edig arnynt, a'r modd y dylai 'r eglwys ymddwyn tu ag attynt. Y mae 'r rhai'n o ddwyfol ofodiad. 1. Y mae Duw wedi eu haddaw. Jer. 3, 15. 2. Rhoddion Crist ydynt. Eph. 4, 11. 3. Yr oedd yr apostolion yn eu

hordeinio. Aët. 14, 23, a Thitus yn cael ei adael yn Creta i wneuthur yr un peth. Tit. 1, 5. 4. Yr Ysryd Glan fydd yn eu gosod yn Olygwyr. Aët. 20, 28.

II. *Eu Cymmwyfadau.* Ni ddichon neb gael eu galw 'n gyfreithlon i waith y weinidogaeth heb feddiannu 'r cymmwyfiadau angenrheidiol. Nid yw ddim yn ddigol i fod un yn gristion di-ragrith. Y mae 'n ofynnol ei fod hefyd yn gymmwys i ddyfsgu eraill. 2 Tim. 2, 2. Ac i'r diben hynny y mae 'n angenrheidiol, 1. Fod gan un gynheddfau cryfion. Afresymmol fyddai ymddiried gorchwyl o'r pwys mwyaf i ddyn o gyr-raeddiadau gweiniaid. 2. Adnabyddiaeth eglur a helaeth o'r gwirionedd dwyfol. 1 Tim. 3, 6. 2 Tim. 3, 15, 17. 3. Dawn ymadrodd, neu fed-rufurwydd i ofod allan y gwirionedd mewn modd eglur, dealladwy ac adeiladol. Aët. 18, 24. 4. Doethineb ysprydol i fedru iawn gyfrannu gair y bywyd, fel y caffo pob un ei gyfran yn ei bryd. Aët. 6, 10. 2 Tim. 2, 15. Mat. 24, 45. 5. Parodrwydd meddwl i ymroddi i'r gwaith. 1 Pet. 5, 2. a hynny oddi ar iawn egwyddorion, sef cariad at Grif, Joan 21, 15, 17. a dymuniad i wneuthur daioni i eneidiau. Rhuf. 10, 1. 2 Tim. 2, 10. 6. Addasrwydd bywyd. Y mae hyn yn gynnwyledig mewn dau beth, sef bod yn rhydd oddiwrth y beiau a ddi-anrhydeddai 'r swydd, ac ymddisgleirio mewn rhinweddau cristianogol. 1 Tim. 3, 2, 7. Tit. 1, 6, 9.

III. *Eu galwad.* Ymma ni a gawn ystyried,

I. *Angenrheidrwydd galwad i'r weinidogaeth.* Yr oedd hyn yn angenrheidiol dan yr hen destament. Heb. 5, 4. Ac fe ddangosodd Daw neill-duol anfoddlonrwydd yn erbyn y rhai oeddynt yn rhuthro i waith y cyfsegr heb alwad, 1 Sam. 13, 8, 13. 1 Chron. 13, 9, 10. 2 Chron. 26, 16, 21. Y mae galwad etto 'n angenrheidiol dan y Testament newydd. Rhuf. 10, 15. 1. Y mae 'r swydd wedi ei threfnu gan yr Arglwydd Jesu, Eph. 4, 11. yr hwn fydd yn ymddiried i'r rhai sy 'n gyfreithlon ynddi ei efengyl, ac awdurdod i rwymo a rhyddhau. Col. 4, 17. Mat. 16, 19, 18, 18. Y maent, gan hynny, yn genhadau droftb. 2 Cor. 5, 20. 2. Yn nyddiau 'r apostolion, yr oedd Henuriaid yn cael eu gosod a'u hordeinio. Tit. 1, 5. Aët. 14, 23. 20, 28. 3. Y mae 'n ddyledswydd ar yr eglwys eu hanrhydeddu ac ufuddhau iddynt. 1 Tim. 5, 17. Heb. 13, 17. 4. Y mae addewidion neillduol yn cael eu gwneuthur iddynt. Mat. 28, 20. 1 Pet. 5, 4. Ond pa berthynas a ddichon fod rhwng y pethau hyn a'r rhai fyddo 'n rhedeg i'r gwaith, heb gael eu galw?

II. *Natur y cyfryw alwad.* Y mae 'r gwaith yn cael ei briodoli i Dduw. Mat. 9, 39. 2 Cor. 3, 6. Aët. 20, 28. 1 Cor. 12, 28. Rhyfygus fyddai 'r hwn a ddisgwyliai am alwad ddi-gyfrwng yn bresennol. Ond y mae y rhaf a elwir yn Henuriaid athrawiaethol, yn Esgobion, neu 'n Fugeil-

iaid, mewn unrhyw eglwys, yn cael, 1. *Eu cymmwyso i'r gwaith.* Y mae hyn wedi ei ystyried yn barod. 2. *Eu dewis gan yr eglwys.* Yr oedd yr Israeliaid yn cael dewis eu Swyddogion. Deut. 1, 13. Y mae ganddynion hawl i ddewis eu gwafanaethwyr, eu cyfreithwyr, eu meddygon, &c. Y mae'r eglwys yn gymdeithas gwir foddol, am hynny, nid oes dim tu ymma i awdurdod Crist yn ei rhwymo i gymmeryd y naill neu'r llall i fod yn Swyddog iddi. Ni ddichon un dyn ffaeledig ddangos awdurdod i drefnu Swyddogion i eglwys Dduw yn groes i'w hewyllys. Yr oedd gan yr eglwys lais yn newisiad apostol a diaconiaid, Act. 1, 15, 23. 6, 3, 5. yn gyftal ag ar achosion eraill. Pen. 15, 22. 1 Cor. 16, 3. 2 Cor. 8, 19. Y mae'r gair a arferir am ordeinio, Act. 14, 23. yn arwyddo neillduo ar ddewisiad a fyddai'n cael ei amlygu trwy godi llaw. Y mae'n cael ei gyfieithu *dewiswyd* gan yr eglwys. 2 Cor. 8, 19. Ac fe ddylai'r eglwyfi brofi'r Ysprydoedd. 1 Joan 4, 1. I ba ddiben y gwnant hyn os nad oes ganddynt hawl i wrthod a dewis fel y byddont yn golygu rhai yn anheilwng neu yn gymmwys? 3. *Eu bordeinio, neu eu neillduo, mewn modd difrifol i'r gwaith.* Yr oedd hyn, yn nyddiau'r apostolion yn cael ei wneuthur gyd a gweddïau, ymprydïau, ac arddoddiad dwylaw. Act. 13, 1, 3. 14, 23. 6, 6. 1 Tim. 4, 14. 5, 22. Yr oedd arddoddiad dwylaw'n cael ei arfer ar yr un achlysur dan yr hen destament. Num. 8, 10. 27, 18, 23. Ond gan fod yr Yspryd Glan, yn cael ei gyfrannu gyd ag arddoddiad dwylaw'r apostolion ac eraill yn y prif eglwyfi, nid yw ddim yn hollol fïer y dylai'r ddefod hon gael ei chadw i fynu pan y mae donïau gwrthïol wedi darfod. Beth bynnag am hyn, nid oes gennym yn y Testament newydd un hanes am eglwys yn ordeinio ei Swyddogion, nac un cyfarwyddyd iddi i wneuthur hynny. Y mae'r gwaith yn wastadol yn cael ei gyflawni gan rai oedd yn Swyddogion. Act. 6, 6. 13, 1, 3. 14, 20, 23. 1 Tim. 4, 14. Tit. 1, 5. Ymma nid ydynt ddim yn ystyried beth fyddai'n gymmwys i'w wneuthur pan na ellid cael Swyddogion i gyflawni'r gwaith.

IV. *Eu gwaith.* Nid ydynt ddim yn cael eu galw i fod yn sefurwyr, ond y mae ganddynt waith. 1 Cor. 5, 9. 1 Tim. 3, 1. 1. Pregethu'r efengyl. 2 Tim. 4, 2. Y mae'n angenrheidiol iddynt ddarllen a myfyrio; 1 Tim. 4, 13, 15. i wyllo arnynt eu hunain ac ar eu athrawiaeth, Pen. 6, 14. a bod yn ddyfal ynddi. Rhuf. 12, 7. i lefaru megis geiriau Duw. 1 Pet. 4, 11. Ymadrodd iachas yr hwn ni aller beio arno; Tit. 2, 8. i lefaru yn hy, Eph. 6, 20. gan ddal yn lew y gair fyddion, ac argyhoeddi y rhai fyddo yn gwrth-ddwyedyd. Tit. 1, 9. ac iawn gyfrannu gair y gwirionedd. 2 Tim. 2, 15. gan borthi'r praid a gwybodaeth ac a deall. Jer. 3, 14. Joan 21, 15, 16. galw ar ol pechaduriaid, 2 Cor. 5, 20. cyng-

bofi i diddanu, 2 Theff. 2, 11. dwyn ar gof bethau angenrheidiol. 2 Pet. 2, 12. 2 Tim. 2, 14. rhybuddio. Act. 20, 31. argyhoeddi, ceryddu, ac annog gyd a phob hir ymaros ac athrawiaeth. 2 Tim. 4, 2. 2. Gweddio llawer dros bobl eu gofal. Eph. 1, 16. 2 Theff. 1, 11. Col. 1, 3. Phil. 1, 3, 4. 3. Gweini ordeiniadau i y Ddaw. Mat. 28, 19. Act. 20, 7, 11. 4. Edrych arnynt eu hunain ac ar yr holl braidd. Act. 20, 28. gwylio dros aneidiau megis rhai a fydd rhaid iddynt roddi cyfrif. Heb. 13, 17. a'u llywodraethu yn yr Arglwydd. 1 Theff. 5, 12. 5. Gofalu am y tlodion. Act. 11, 30. 12, 25. 24, 17. Gal. 2, 10. 6. Dangos eu hunain yn mhob path yn enffaplau i weithrededd da. Tit. 2, 7. 1 Pet. 5, 3. 7. Tim. 4, 12. 2 Theff. 3, 9. Phil. 3, 17. 7. Neillduo dynion cymmwys i fod yn Swyddogion eglwyf. Act. 18, 1, 2. 1 Tim. 4, 14. Yn y pethau hyn a'r tyfelyb y maent i edrych at eu gweinidogaeth. Col. 4, 17. trwy fod yn ffyddlon. 2 Tim. 2, 2. ac yn weithwyr di-faf. 1 Tim. 2, 15. a'u hymuniad a'u hymdrech i gadw eu hunain a'r rhai a wrandawant arnynt. Pen. 4, 16.

V. *Dylodfeyddau gorbmwyfelig ar y bobl tu ag attynt.* Gan fod Bugail-iaid yr eglwyf, yn ol gofodiad Daw, i wneuthur cymmaint gyd a golwg ar y pradd, y mae'n ddi-yr dylai'r eglwyf, 1. Eu parchu, a gwneuthur cyfrif mawr o honynt, mewn cariad, er mwyn eu gwaith. 1 Tim. 5, 17. 1 Theff. 5, 13. 2. Gwneuthur cydwybod o weddio drostynt. Eph. 6, 18, 19. Col. 4, 3, 4. 2 Theff. 3, 1, 2. 3. Uffuddhau iddynt ac yniadar-ostwag, tra na byddont yn gofyn yr hyn a fyddo yn groes i cwyllys yr Arglwydd. Heb. 13, 17. 4. Eu cynghori yn garedigol ac yn ffyddlon, pan fyddo angenrheidrwydd. Col. 4, 17. 5. Eu dilyn mor bellied ag y mhest hwy eu hunain yn dilyn y pen Bugail. 1 Cor. 11, 1, 4, 16. Phil. 3, 17. 6. Cyfrannu tu ag at eu cynhaliaeth. Luc 10, 7. 1 Cor. 9, 4, 14. Gal 6, 6. 1 Tim. 5, 18. 7. Glynn wrthyt pan fyddont yn dioddef yn achos Crist. 2 Tim. 1, 16, 17.

Pwy na wel oddiwrth y sylwiadau blaenorol, 1. Y mawr achos fydd gan Weinidogion yr efrngyl i ddymedyd gyd a'r Apostol, Pwy fydd ddigonol i'r pethau hyn? 2 Cor. 2, 16. 2. Yn angenrheidrwydd iddynt i ymmerthu yn y gras fydd Vaghrif Jafar. 2 Tim. 2, 1. 3. Y frainc fod Crist yn dal ffr yr eglwyf yn si ddechulaw. Dat. 1, 16, 20. a bod eu digonedd o Ddaw. 2 Cor. 3, 4, 5. 4. Mor anadda yw i weinidog yr efrngyl i ymrwystro a negesebau bydol. 2 Tim. 2, 4. Act. 6, 2, 4. 1 Tim. 4, 14, 16. Nid yw o un fantais i eglwyf, fod eu gweinidogion dan angenrheidrwydd i lasurio mewn rhyw alwedigaeth fydol, er mwyn bywioliaeth. Ar yr un amser, y mae'n ddogaredd i eglwyf tlodion fod Gweinidogion yn gallu aros yn eu plith, trwy lasurio, gan weithio a'u dwylaw

eu hunain. Aët. 20, 34. 1 Cor. 4, 12. 1 Theff. 2, 9. 5. Mor ammhroddol yw i weinidog gymmeryd gofal mwy nac un eglwys ar unwaith, yn enwedigol pan fyddont ym mhell oddiwrth eu gilydd, ac yn cynnwys llawer o aelodau. Ble mae'r dyn a ddichon wyllo dros encidiau dwy un dair, neu ragor o eglwyfi fel un sydd raid iddo roddi cyfrif? Tra fyddo yn glynu wrth eu mewn diwydrwydd a fyddlondeb, onid yw'n rhwym i esgeuluso'r llall? Mor fawr yw anfantis yr eglwys nad yw yn mwyahanu dim ond hanner llafur ei gweinidog, neu lai na hynny! Mor anhawdd yw i fugarail a fyddo wedi cymmeryd arno i ofalu am amrywiol o eglwyfi, i wneuthur dim tu ag at helaethu achos Jesu Crist mewn cymmydog-athbau tywyll! Ond pan fyddo eglwyfi yn rhy dldodion i gynnal eu gweinidogion eu hunain, ac heb gael cymorthwy digonol o un man arall, beth fydd i'w wneuthur ond i gynnifer i gyduno ag a allo gynnal gweinidog rhyngddynt. Ond y mae'n dra angenrheidiol i eglwyfi a gweinidogion i ochelyd cybydd-dod, ac edrych ar gadw cydwybod ddi-rwystr tu ag at Dduw a dynion.

II. HENURIAID LLYWODRAETHOL. Fe ddichon fod gan ddyn ddawn i flaenori yn nysgybliaeth ty Dduw, os na fyddo ddim wedi ei gymmwysu i lasurio yn y gair a'r athrawiaeth. Ac nid yw ddim yn iawa i un dalent gael ei chuddio yn y ddaiar. Fe debygid, gan hyany, y gallai fod yn ddefnyddiol i neillduo cynnifer ag a fyddo amgylchiadau'n gosyn o rai'n meddiannu cymmwyfiadau priodol, i fod yn gynnorthwyol i'r Henuriaid athrawiaethol; yn y gwaith pwyfio o wyllo dros encidiau. Yn y modd hyn, fe fyddai, nid un Henuriad, ond *Henuriaid* ym mhob eglwys, megis yr oedd yn nyddiau'r apostolion. Aët. 14, 23. Tit. 1, 5. Ac wrth edrych i'r Testament newydd ni a welwn fod Crist wedi gosod yn ei eglwys Henuriaid llywodraethol y rhai nad yw ddim yn gorphwys arnynt i borthi'r praid, trwy athrawiaethu. Ymma ni gawn ystyried,

I. *Eu dewysol ofediad.* 1. Pan y mae'r apostol yn enwi y gwahanol swyddau a ofododd Crist yn ei eglwys, y mae'n gwahaniaethu yr hwn fydd yn llywodraethu oddiwrth yr hwn fydd yn athrawiaethu. Rhuf. 12, 7, 8. Ac y mae llywodraethau yn cael eu gwahaniaethu oddiwrth athrawon. 1 Cor. 12, 28. 2. Y mae geiriau'r Apostol, 1 Tim. 5, 17, yn dal hyn allan yn y modd mwy eglur. Cyfrifer yr Henuriaid fydd yn llywodraethu yn dda yn deilwng o barch dau ddyblyg, yn enwedig y rhai sy'n poeni yn y gair a'r athrawiaeth. Ymma y mae'n deilwng o sylw, nad yw'r gair a gyfieithir *poeni*, ddim yn arwyddo ymdrechadau a diwydrwydd mwy na'r hyn a ofyanir oddiwrth weinidogion yr efengyl yn gyffredin. Y mae'n cael ei gyfieithu llafurio. Aët. 20, 35. 1 Theff. 5, 12. Ac y mae'r gair a gyfieithir ymma yn *enwedig*, yn cael ei arfer i wahaniaethu y naill oddiwrth y

IIall. Gal. 6, 10. Phil. 4, 22. 1 Tim. 5, 8. 2 Tim. 4, 13. Pwy a feddwl fod Henuriaid athrawiaethol yn deilwng o barch dau ddyblyg, pan na fyddont ddim yn llafurio ac yn poeni yn y gair a'r athrawiaeth, er eu bod yn llywodraethu'n dda? Ond y mae yn eglwys Dduw Henuriaid ag fydd yn haeddu parch dau ddyblyg am eu bod yn llywodraethu'n dda, er nad ydynt yn poeni yn y gair a'r athrawiaeth. Pwy na wel ymma ddau fath o henuriaid?

II. *En gwaith.* Nid ydynt ddim i dra-arglwyddiaethu ar etifeddiaeth Duw. 1 Pet. 5, 3. Ond eu gwaith yw llywodraethu yn dda. Nid oes ganddynt ddim awdurdod i wneuthur cymmaint ag un gyfraith newydd; o herwydd Jesu Grist yw'r unig roddwr cyfraith i'w eglwys. Ond y maent, 1. I wilio dros eneidiau, trwy graffu ar eu rhodiad, eu cyfarwyddo, eu hannog, eu rhybyddio, eu ceryddu, &c. fel y byddo achos yn gofyn. 2. I ymweled ar cleision yn eu cystuddiau, a gweddio gyd a hwynt a throfftynt. Jag. 5, 14. 3. Rhoddi cyfarwyddiadau i'r diaconiaid mewn perthynas i'r tlodion, &c. Act. 11, 29, 30. 4. Yftryied y pethau fydd i gael eu dwyn ger bron yr eglwys, fel y byddo i bob peth gael ei wneuthur yn weddaidd ac mewn trefn.

III. *DIACONIAID.* Y mae'r Arglwydd wedi gweled bod yn dda i ddewis tlodion y byd hwn. Jag. 2, 5. Y mae'r efengyl yn cael ei phregethu iddynt. Mat. 11, 5. Ac y maent gyd a'r disgyblion bob amser. Joan 12, 8. Y mae hyn yn galw ar y rhai sy'n oludog yn y byd ymma, i fod yn hawdd ganddynt i roddi a chyfrannu. 1 Tim. 6, 17, 18. a rhan o waith y rhai fydd yn blaenori yn nhŷ Dduw yw gofalu am y tlodion. Gal. 2, 10. Ond gan fod yn angenrheidiol iddynt barhau mewn gweddi a gweinidogaeth y gair, y mae Swyddogion wedi eu gosod i wafanaethu byrddau. Act. 6, 1, 6. Y mae'r rhai'n yn gyffredin yn cael eu galw'n ddiaconiaid, hynny yw, gweinidogion neu wafanaethwyr. Y mae'r gair yn cael ei arfer am Grist. Rhuf. 15, 8. Y mae Paul, Apolos a Thychicus yn myned dan yr un enw. 1 Cor. 3, 5. Eph. 6, 21. Ac yr oedd Phebe yn ddiacones yn Cenchrea. Rhuf. 16, 1. Ond i gymmeryd golwg ar ddiaconiaid fel Swyddogion eglwyfig, ni a gawn sylwi yn fyrr ar y pethau canlynol.

I. *Parhad eu Swydd.* 1. Y mae'r gwaith y cafodd y diaconiaid cyntaf eu neillduo iddo, fel gofalu am y tlodion, yn angenrheidiol i'w gyflawnu bob amser. 2. Nid yw bugeiliaid yr eglwyf ddim yn ddigonol i olygu achos y tlodion ac i roddi eu hunain i air Duw a gweddi. 3. Yr oedd diaconiaid yn gyftal ac esgobion yn yr eglwys yn Philippi. Phil. 1, 1. 4. Y mae'r yfgrifythyr yn gosod allan gymmwysfadau rhai i fod yn y Swydd. 1 Tim. 3, 8, 12. 5. Yn yr un modd ni a gawn gyfarwyddiadau mewn perthynas i'w galwad. adn. 10. 6. Y mae annogaethau yn

cael eu rhoddi i gyflawni 'r swydd mewn modd diwyd a chydwybodol. adn. 13.

II. *Eu cymmwyfiadau.* Rhaid eu bod, 1. *Yn dda eu gair.* Yn neillduol, eu bod yn onest, nid yn ddau eiriog, nid yn ymroi i win lawer, nid yn budr elwa, yn wyr un wraig, yn llywodraethu eu plant a'u tai eu hunain yn dda. 1 Tim. 3, 8, 12. a rhaid i'w gwagedd fod yn onest, nid yn enllibaidd; yn sobr, yn ffyddlon ym mhob peth. adn. 11. 2. *Yn llawn o'r Ysryd Glan.* Act. 6, 3. Fel awdwr doniau, yn eu cymmwyso i'w gwaith, yn gyftal ac yn gweithredu 'n gadwedigol yn eu heneidiau. 3. *Yn llawn o ddoethineb.* Y mae ganddynt a wnelont a dynion o wahanol dymherau, mewn llawer o wahanol amgylchiadau, &c. 4. Yn dala dirgelwch y ffydd mewn cydwybod bur. 1 Tim. 3, 9.

III. *Eu galwad.* 1. Y maent i gael eu dewis gan yr eglwys. Act. 6, 3. i gael eu profi cyn gwafanaethu eu swydd. 1 Tim. 3, 10. 2. Cafodd y diaconiaid cyntaf eu nheillduo trwy weddi ac arddodiad dwylaw 'r apostolion. Act. 6, 6.

IV. *Eu gwaith.* Gwafanaethu byrddau. adn. 2, 3. Dichon hyn gymmeryd i mewn, fwrdd y tlodion, bwrdd yr Arglwydd a bwrdd y cyfryw a fyddo 'n llafurio yn y gair a'r athrawiaeth. Gan mai diben y swydd yw rhyddhau y rhai sy 'n parhau mewn gweddi a gweinidogaeth y gair, oddiwrth yr hyn a fyddai 'n rhwystr iddynt, y mae 'n naturiol i'r Diaconiaid gymmeryd arnynt yr hyn a berthyn i amgylchiadau allanol yr eglwys fel corph. Y mae 'n angenrheidiol iddynt, gan hynny, 1. I ymofyn am adnabyddiaeth o'r amgylchiadau a ddylai 'r eglwys eu hystyried. 2. Gofalu am wneuthur y cyfryw bethau 'n adnabyddus i'r eglwys. 3. Annog yr aelodau i gyfrannu fel y byddo amgylchiadau 'n gofyn. 4. Derbynn yr hyn fyddo 'n cael ei gyfrannu at wahanol achosion. 5. Rhybuddio 'r rhai fyddo 'n esgeuluso eu dyledswydd. 6. Ymgynghori a'r henuriaid ym mhob achos o bwys. Y mae hyn yn angenrheidiol o blegid mai 'r henuriaid sydd i flaenori yn nisgybliaeth yr eglwys. 7. Defnyddio cyfranniadau 'r eglwys yn ffyddlon, trwy roddi 'r hyn a ymddiriedwyd iddynt i ateb dibenion y rhai oeddynt yn cyfrannu. 8. Bod yn barod i roddi cyfrifi'r eglwys am y cyfranniadau a dderbyniasant.

III. DISGYBLIAETH TY DDUW.

Y MAE 'r diffyg o lywodraeth yn agor y drws i bob annhrefn, mewn teuluoedd a gwladwriaethau. Ac nid yw pen-rhydd-did-ddim yn llai niweidiol yn eglwys Dduw. Ymma fe ddylai pob peth gael ei

wneuthur yn weddaidd ac mewn trefn. i Cor. 14, 40. Am hynny y mae Crist wedi amlygu ei ewyllys mewn perthynas i lywodraeth ei dy. I ymdrin a hyn ni a gawn ystyried,

I. *Natur y ddisgyblaeth a drefnodd Crist yn ei eglwys.* Y mae'n perthyn iddi pheth.

I. *Derbyniad aelodau.* I barhau achos Crist yn y byd y mae'r eglwys i dderbyn y rhai a fyddo, 1. Yn ewyllysgar i gyd-uno a hwynt i rodio yn fydd yr Arglwydd. Act. 2, 41. 2. Yn gymmwys, yn ol yr efengyl, i gael lle yn eu plith. adn. 47. A phan fyddo parhad teyrnas Crist yn gorphwys ar feddyliau ei ddeiliaid, ni allant ddim llai nac arfer pob moddion cyfreithion tu ag at chwaneu rhifedi ei ganiynwyr.

II. *Ymddugiad y corph yn gyffredinol.* Y mae aelodau eglwyfig, 1. I garu fel brodyr, i Peti 3, 8. a gochelyd pob gwteiddyn chwerwedd. Heb. 12, 15. 2. Oddi ar gariad, i gyflawnu pob dyledswydd tu ag at Dduw, y naill y llall, a'u cyd-greaduriaid yn gyffredinol. Y mae'r dyledswyddau hyn wedi eu hystyried wrth gymmeryd golwg ar fwydd frenhinol Crist, ar ofyniadau'r gyfraith foefol, ac ar y modd y dylai aelodau eglwyfig tu ag at eu Brenin, &c.

III. *Ymdriniaeth a throfeddwyr yn neillduol.* Dichon fod trofedd yn adnabyddus ddim ond i ryw un, neu ryw ychydig yn unig, neu ynteu i gorph yr eglwys yn gyffredin.

I. *Pan fyddo'r trofedd yn bersonol a dirgeliaidd, y rheol yw, nid dyro le i lid a chulni, dywed wrth hwn a'r llall am wendidau'th frawd, neu aros allan o gymmuned: ond, 1. Os pecha dy frawd i'th erbyn, dos at argyhoedda ef rhyngot ti ac ef ei hun. Mat. 18, 15. Ymma dylid ymdrechu ei ddwyn i weled y drwg, y mae wedi bod yn enog o hono, a'r angenrheidrwydd i ymoftwng ac edifarhan o'i blegid. Ac fe ddylai hyn gael ei wneuthur gyd a'r fath dynerwch, fel y byddo'n amlwg i'r trofeddwr ei hun, mai mewn ufudd-dod i Crist, ac o gariad at ei epaid ynteu y mae hyn yn cael ei wneuthur. Os efe a wrendy ac a edifarha, wele frawd wedi ei ennill. Y ddyledswydd yn awr yw madden iddo. Luc 17, 3. Os ni wrendy, y cyfarwyddyd yw, 2. Cymmer gyda thi etto un neu ddau, fel yngenau dan neu dri o dystion y byddo pob gair yn safadwy. Mat. 18, 16. Fe debygid mai Henuriaid yr eglwys, yn gyffredin, fyddai'n fwy cymmws i gael eu cymmeryd ar y fath achlysur. Pan fyddo'r rhai'n yn cael eu galwi gynnorthwo, hwyddylent wrando yn amyneddgar ac yn ddi-duedd ar yr hyn a fyddo gan y naill ar llall i ddywedyd drofio ei hun. Os bydd yr hyn a roddodd dramgwydd yn cael ei brofi, ac yn ymddangos yn groes i gyfraith Crist, y maent i gyd-uno a'r brawd tramgwyddedig trwy geisio dangos i'r trofeddwr ei fai, a galw arno i edifeir-*

wèh: a da fyddai iddynt adnewyddu eu hymdrechiadau, drachefn a thrachefn, cyn myned ym mhellach. Os ni wrendy arnynt hwy y gorchymyn yw, 3. Dywed i'r eglwys. Y mae'r bai, y prawf o hono, y moddion a arferwyd, a'c ymddugiad y troseddwr i gael eu gwneuthur yn adnabyddus. Y mae'r trosedd bellach yn hyspys i'r corph. Y mae hyn yn ein harwain i ystyried pa fodd i ymddwyn,

II. *Pan fyddo'r trosedd yn gyhoeddus.* Pan fyddo unrhyw aelod yn cael ei gyhuddo o fai, dyledfwydd yr eglwys yw,

1. Barnu yn bwylllog, yn gydwybodol, a di-ragfarn mewn perthynas i'r bai, a'r prawf fod y cyhuddedig yn euog o hono. Os bydd yn cael ei wadu, dylid ystyried gyda manyldra, natur a grym y dystiolaeth fydd yn erbyn y cyhuddedig. Os bydd y weithred yn cael ei chyfaddef, ond ei hamddiffyn, dylid barnu am hynny yn ol rheol y gair. Ymma dylid gochelyd rhagfarn, derbyn wyneb, a byrbwylldra. 1 Tim. 5, 21. Os bydd y peth yn aros yn dywyll, ar ol pob ymdrechiadau i'w gael i'r goleuni, gwell yw barnu yn rhy dirion nac yn rhy galed.

2. Os bydd y bai yn cael ei brofi, y mae'r eglwys yn cael ei galw i alaru. 1 Cor. 5, 2. Y mae brawd yn archolledig, y mae gelynion Duw yn llawenhau.

3. Dylid gwasgu at gydwybod y troseddwr y bai o ba un y mae wedi bod yn euog, a'r drwg o hono.

4. Y mae i gael ei alw i edifeirwch. 1 Theff. 5, 14. Pan fyddo'r trosedd yn gyhoeddus, dylai'r edifeirwch fod felly hefyd. Gal. 2, 14.

5. Rhaid edrych beth fydd effaith y cyfryw ymddugiad tu ag atto. Ac fe debygid mai gwell yw rhybuddio drachefn a thrachefn, a gochelyd byrbwylldra mewn achos o gymmaint pwys. Fel hyn bydd amynedd Crist yn cael ei ddarlunio.

6. Dylid maddeu i'r hwn fyddo yn dangos arwyddion boddlongar o edifeirwch. Os bydd un yn proffesu edifeirwch, gwell yw peidio ei ddiarddel hyd onid ymddangoso yn amlwg nad yw'r cyfan ond rhagrith. Ac er fod dyn wedi bod yn euog o bechod cywylyddus, os bydd yr eglwys yn cael boddlonrwydd mewn perthynas i'w edifeirwch nid oes un fail i'w ddiarddel. Y mae Crist yn derbyn yr edifeiriol. A pha eglwys a fwriai ymmaith yr hwn y mae Mab Duw yn ei dderbyn. Ni byddai hynny ond rhoddi cam-ddarluniad o Grist a'i efengyl. Nid yw yn un di-anrhydedd i eglwys fod ynddi bechaduriaid edifeiriol. Ni wna'r cyfryw ddim ei llygru. Diben di-arddeliad yw dwyn dyn i edifeirwch, am hynny os bydd dyn yn edifeiriol yn barod, i ba ddiben y gwna'r eglwys ei ddiarddel? Y mae'n sicr na byddai'n un gogoniant i Dduw i roddi darluniad o hono fel un yn bwrw ymmaith y cyfryw.

7. Os bydd y trofeddwr yn parhau yn gyndyn, y mae'r eglwys i ymgynnull ynghyd, ac yn enw Crist, i wneuthur di-arddeliad o hono. 1 Cor. 5, 4. Ymma ni gawn ystyried, 1. *Natur y cyfryw ddi-arddeliad.* Y mae'r cael ei alw hyfysu'r cyfryw un: 2 Theff. 3, 14. cilio a thynnu ymmaith oddi wrtho. Rhuf. 16, 17. 2 Theff. 3, 6. ei fwrw ymmaith o'u plith: 1 Cor 5, 13. ei dorri ymmaith: Gal. 5, 12. a'i draddodi i Satan: 1 Cor. 5, 13. 1 Tim. 1, 20. fel y byddo i'r eglwys megis yr ethnic a'r publican. Mat. 18, 17. Y mae'r cyfryw ymadroddion yn dangos yn eglur, nad yw hyn ddim yn cyffwrdd a meddiannau rhydd-did, na bywyd neb. Nid yw ddim rhagor nac amlygiad o farn yr eglwys, nad yw'r cyfryw ddim yn gymmwys i gael lle yn nhy Dduw, ond ei fod yn perthyn i deyrnas weledig Satan. 2. *Achosion di-arddeliad:* Dylid edrych na byddo neb yn cael eu bwrw allan o'r eglwys ond o achos yr hyn y bydd Crist yn cau allan o'r nefoedd, o'i blegyd, yn y dydd diwedda. Y mae'r pethau canlynol yn cael eu henwi yn neillduol. *Rbodiad afreolaidd,* 2 Theff, 3, 6. 1 Cor. 5. anufudd-dod i air Duw. 2 Theff. 3, 14. Y mae hyn yn cyrraedd gwrthgilwyr. Rhaid bod y bai yn eglur yn bechadurus, ac yn cael ei brofi mewn modd di-amheuol, a'r dyn wedi ei alw i edifeirwch, ac wedi cael amser i edifarhau, ond yn parhau yn gyndyn. *Gosod allan aibrawiaethau cyfeiliornus.* Nid yw dynion ddim i gael eu bwrw ymmaith o blegid pob cam-gymmeriadau. Rhuf. 14. Ond os bydd dynion, heb ddal y pen, yn gwyr droi'r efengyl, yn dwyn i mewn heresiau dinystriol, ac felly yn aflonyddu'r eglwys y maent i'w gochelyd. Tit. 3, 10. Pan wnaeth Hymeneus ac Alexander long-ddrylliad am y fydd, hwy gawsant eu rhoddi i Satan. 1 Tim. 1, 19, 20. Ac y mae Duw yn dangos ei anfoddlonrwydd yn erbyn y rhai oedd yn goddef athrawiaethau cyfeiliornus. Dat. 2, 15, 20. *Aflonyddu a pheri anghydfod.* Rhuf. 16, 17. Gal. 5, 12. Os nad erys dynion yn ddi-derffysg, ac os nad ymadawant chwaith, hwy ddylent gael eu dorri ymmaith. 3. *Dyledswydd eglwys i arfer y rhan bon o ddysgyblaeth.* Pan fyddo dyn yn cael ei dderbyn i unrhyw gymdeithas, ar broffes o'r cyfryw a'r cyfryw egwyddorion ac o barodrwydd i gyd-ymffurfio a'i chyfreithiau neillduol, ac wedi hymny yn gwrthwynebu y cyfryw egwyddorion, ac yn di-ystyru rheolau'r gymdeithas y mae yn ei dorri ei hun allan, trwy fod yn euog o'r hyn sydd yn ei anghymmwyso i fod yn aelod, sef o'r hyn a fuasai yn attalfaiddo gael ei le ar y cyntaf pe buasai yn cael ei amlygu. Dan yr hen Destament, yr oedd yr halogedig yn cael ei attal rhag bwyttu'r pasg. Num. 9, 6. Ac yr oedd y gwahan-glwyfus i drigo allan o'r gwerfyll. Lev. 23, 46. Am hynny fe ddywedir i Uziah gael ei dorri ymmaith o dy'r Arglwydd, 2 Chron. 26, 21. Ac yr ydym yn darllen fod yr anu-

fadd yn cael eu didoli oddi wrth y gynnulleidfa. Ezr. 10, 8. Ac yn amfer Crist yr oedd y rhai a olygid yn droseddwy'r yn cael eu bwrw allan o'r Synagog. Ac y mae Crist, a'i apostolion wedi rhoddi cyfarwyddiadau i fwrw ymaith o'r eglwys gristiannogol y rhai fyddo 'n ymddangos yn anghymmws i gael aros ynddi 'n barhaus. Mat. 18, 17. Rhuf. 16, 17. 1 Cor. 5, 5. 7, 13. 2 Theff. 3, 6. 1 Tim. 1, 20. Am hynny y mae angel eglwys Ephesus yn cael ei ganmol am nad oedd yn goddef y rhai drwg. Dat. 2, 2. Ac y mae angylion eglwyfi Pergamus a Thyatira yn cael eu beio am fod ganddynt rai ag oedd yn dal athrawiaethau cyfeiliornus. adn. 14, 15, 20. 4. *I ba ddibenion y mae eglwys i wneuthur di-arddeliad.* Dylid golygu 'n bennaf, anrhydedd crefydd a gogoniant Duw. Y mae'r gosodiad hwn o'i eiddo yn dangos nad yw ddim yn caru pechod. Dylid edrych ar ddaioni'r eglwys. Y mae hyn yn attal eraill i gael eu llygru. Fel y byddo ofn ar y lleill. 1 Tim. 5, 20. Ac nid yw'r eglwys bellach ddim yn euog, o feiau'r troseddwr. Dylid cadw golwg hefyd at ddaioni yr hwn fyddo yn cael ei hyspyfu. Y mae hyn yn tueddu i'w gywilyddio, 2 Theff. 3, 14. ei rwyfstro i gablu, 1 Tim. 1, 20. ac i gael ei arfer gyda golwg ar ddinystr y cnawd, fel y byddo'r Ysryd yn gadwedig yn nydd yr ymweliad. 1 Cor. 5, 5. Mewn gair, trwy hyn y mae'r eglwys yn dangos i'r troseddwr ei hun ac i'r byd nad yw Duw na 'i eiddo ddim yn caru pechod. 5. *Effeithiau di-arddeliad.* Os bydd yr ordinhad yn cael ei gweini yn ol meddwl Duw y mae fel y nefoedd yn cael ei gosod wrthi. Mat. 18, 18. Ac nid yw'r eglwys ddim i fwytta gyd ag ef, nac i gymdeithasu ag ef. 1 Cor. 5, 11. 2 Theff. 3, 14. Ond y mae i'w olygu megis yr ethnic a'r publican. Mat. 18, 17. Ond ymma dylid cofio nad oes un sylfaen i esgeuluso unrhyw ddyledswydd ag oedd yn orphwysedig tu ag atto yn flaenorol i'w ddysfodiad i'r eglwys. Ac fe ddylid arfer pob moddion tu ag at ddwyn y troseddwr i edifeirwch. Na chymmerwch ef megis gelyn, eithr cynghorwch ef fel brawd. 2 Theff. 3, 15. Y mae dynoliaeth yn gofyn hyn. A gwybydded yr hwn a drodd bechadur oddi wrth gyfeiliorni ei ffordd, gadw enaid rhag angau, a chuddio lliaws o bechodau. Jag. 5, 20.

8. Os bydd yr hwn a fwrwyd ymmaith yn cael ei ddwyn i edifarhau am ei drosedd, y mae'r eglwys, mor fuan ag y byddo yn cael boddlonrwydd ynddo, i wneuthur derbyniad o hono drachefn. Ymma y mae 'n angenrheidiol, 1. Fod yr hwn a ddi-arddelwyd yn dangos ffrwythau gwir edifeirwch: wedi ei argyhoeddi o fawr ddrwg ei drosedd; yn ffeiddio ei hun o blegid ei lygredd; yn galaru o'i herwydd; yn gadael ei bechod; yn bwriadu ac yn addunedu, trwy gymmorth gras, i fod ar wiliadwriaeth ac i ymddwyn yn ddi-dramgwydd rhag llaw. 2. Pag

fyddo i'r pethau hyn ymddangos i foddlonrwydd, y mae galwad ar yr eglwys i lawenhau a diolch ar ei ran, maddeu iddo, a'i ddiddanu, a chadarnhau eu cariad tu ag atto. 2 Cor. 2, 7, 8. Trwy hyn bydd yr hwn a dorrrwyd ymmaith yn cael gweled mai nid o lid a rhagfarn berfonol, ond o gafineb at ei bechod, yr oedd yr eglwys, mewn cyd-ymffurfiaid a gosodiad Crist, yn gwneuthur di-arddeliad o hono.

II. *Pwy fydd i ddysgyblu, neu i arfer y ddysgybliaeth a'ofododd yr Arglwydd yn ei eglwys.* 1. Y mae pob awdurdod yn llaw'r Arglwydd Jesu, Mat. 28, 18. yr hwn yw Pen corph yr eglwys. Col. 1, 18. Un Gosodwr cyfraith fydd, Jag. 4, 12. a hwn yw Crist megis Mab ar ei dy ei hun. Heb. 3, 6. Am hynny, nid oes dim hawl gan neb rhyw ddynion i chwanegu at y cyfreithiau fydd wedi eu llunio yn barod. Deut. 4, 2. Dat. 22, 18. Dylid, gan hynny, fod yn dra gwiliadwrus na byddo gorchymynnion dynion ddim yn cael eu dysgu yn ddysgeidiaeth yn nheyrnas Crist, Mat. 15, 9. 2. Y mae hawl i ofod cyfreithiau Crist mewn grym wedi ei ymddiried i'r eglwys ei hun. Y mae'r eglwys, o angenrheidrwydd o flaen ei Swyddogion. Am hynny yr ydym yn cael fod Henuriaid yn cael eu hordeinio yn yr eglwyfi. Aft. 14, 23. Ond pwy a ddychymmyga na ddichon eglwys ddim derbyn aelodau, na bwrw oddiwrthi y rhai a fyddo'n ymddwyn yn an-anaddas, tra byddo etto heb Henuriaid? Ac wrth edrych i'r Testament newydd, ni a welwn fod ganddi awdurdod i dderbyn aelodau: Rhuf. 14, 1. 15, 7. 16, 2. i farnu y rhai fydd oddi mewn: 1 Cor. 5, 12. i gyd-ystyried bawb eu gilydd: Heb. 12, 24. i rybuddio eu gilydd: Rhuf. 15, 14. i geryddu y rhai a fyddo yn trofeddu: Mat. 18, 17. 2 Cor. 2, 6. ac i fwrw ymmaith o'u pligh y cyfryw ag a fyddo yn gyndyn ac yn an-edifeiriol mewn pechod. 1 Cor. 5, 4. 7, 13. ac yn yr un modd, i adferu yr edifeiriol. 2 Cor. 12, 7, 8. Ni ddylai un eglwys rododi'r awdurdod a ymddiriedodd Crist iddi i fynu yn hollol i ddwyllaw ei Swyddogion. Canys yna pwy a ddysgybliai y rhai'n? pwy a'u bwriai allan o'r eglwys pe byddent yn troi allan yn annymunol? Ar yr un amfer ni allwn sylwi. 3. Nid yw pawb yn yr eglwys ddim yn meddiannu yr un cymmwyfiadau, ac fe ddichon na all pob un a fyddo yn feddiannol ar gymmwysfiadau dymunol ddim cael amfer i ymderin a'r naill achos a'r llall fel y byddo angenrheidrwydd. Am hynny y mae'n ymddangos yn rhesyf i ryw rai a fyddo yn cael eu golygu yn fwya cymmwys, i gael eu dewis i weithredu dros ac yn enw'r eglwys. Nid yw'r rhai'n ddim i dra arglwyddiaethu ar etifeddiaeth Daw, trwy lunio cyfreithiau yn ol eu meddyliau eu hunain. 1 Pet. 5, 3. Gweision yr eglwys ydynt. 2 Cor. 4, 5. Ond o ran eu bod, yn ol gosodiad Crist, i flaenuri yn nhy Dduw, y maent yn cael eu galw yn Henuriaid, 1 Tim. 5, 17.

Goruchwilwyr, Tit. 1, 7. Esgobion, neu Olygwyr, Aët. 20, 28. Bug-eiliaid, Eph. 4, 11. a Blaenoriaid. Heb. 13, 7. Ac fe ddywedir eu bod yn gwilio dros eneidiau ac yn eu llywodraethu. Heb. 13, 17. 1 Theff. 5, 12. A dyledswydd yr eglwys yw ufuddhau iddynt ac ymddarostwng.

Oddiwrth y pethau hyn ni a welwn, 1. Nad yw Crist ddim yn weinidog pechod. Gal. 2, 17. Y mae ei gyfreithiau yn sanctaidd yn gyfiawn, ac yn dda. Rhuf. 7, 12. 2. Nid yw brenhiniaeth Mab Duw ddim o'r byd hwn. Joan 18, 36. 3. Gwyn eu byd y rhai a breswylant yn nhy'r Arglwydd. Pſal. 84, 4. Nid oes ar y ddaiar lywodraeth mor ddymunol i fyw tani ag ydyw yr hon a drefnodd Crist yn ei eglwys.

IV. YMARFERIADAU NEILLDUOL.

I. ADDOLIAD CYMDEITHASOL.

Y MAE Duw yn hollol deilwng o addoliad, Pſal. 95, 6, 7. 99, 5, 9. a rhaid i'r rhai a'i haddolant ef addoli mewn Ysryd a gwirionedd: Joan 4, 24. ac ymgrymmu iddo mewn prydfferthwch sancteiddrwydd. 1 Chron. 16, 29. Y mae'r addoliad hwn naill ai'n dufewnol ai'n allanol. Yn *dufewnol*, pan fyddo'r enaid, wrth edrych ar briodoliaethau'r Duw-dod, yn rhyfeddu, yn cydnabod ei berffeithrwydd, yn ei garu, ei ofni ymddiried ynddo, ac yn dymuno ei anrhydeddu. Yn *allanol*, pan fyddo'r corph yn cael ei gyfiwyno, fel aberth byw a sanctaidd, i gyd-ymffurfio a gosodiadau'r Arglwydd. Rhuf. 12, 1. 1 Cor. 6, 20. Gellir golygu'r addoliad hwn hefyd naill ai yn berfonol neu yn gymdeithafol. Y mae gennym lawer o fiamplan yn gystal a gorchymyn pendant am addoliad *personol*. Gen. 24, 26. 27, 52. Ex. 34, 8. 2 Bren. 4, 33. Mat. 6, 6. Ac nid oes dim yn fwy amlwg na'r angenrheidrwydd o addoliad *cymdeithafol*. Y mae dyn yn greadur cymdeithafol: ac y mae addoliad cymdeithafol wedi ei drefnu, ac yn ol gosodiad Duw, wedi cael ei gadw i fynu dan yr hen Destament a'r newydd. Ex. 23, 17. Lev. 23, 3. Pſal. 42, 4. 122, 1. Mat. 18, 20. Luc 4, 16. Aët. 1, 13, 14. 2, 1, 42. 4, 31. 11, 26. 12, 5, 12. 20, 7. 1 Cor. 11, 20. Heb. 10, 25. Gan fod addoliad crefyddol o ddwyfol ofodiad, y mae'n eglur y dylem edrych ar ymgadw ym mhob peth a ddywedo yr Arglwydd wrthym: Ex. 23, 13. heb chwanegu at y gair a orchymmynodd, na lleihau dim o hono. Deut. 4, 4. 12, 32. Ef. 29, 13, 14. Mat. 15, 9. Ond i'r diben i

ymdrin ym mhellach a gwahanol rannau addoliad, ni gawn wneuthur rhai sylwiadau byrrion mewn perthynas i weddi, canu mawl, darllen gair Duw, pregethu, gwrando cyfrinach grefyddol, gweinidogaeth ordeiniadau, a dydd yr Arglwydd, ar yr hwn yn neillduol, y mae addoliad cymdeithafol i gael ei gadw i fynu.

I. *Gweddï.* Y mae amryw o pethau wedi eu hyfstyried mewn perthynas i'r rhan hon o addoliad, tu dal. 308, &c. O blegid hynny, caiff ychydig o sylwiadau wneuthur y tro yn bresennol. Ni a gawn ystyried,

I. *Natur Gweddï.* Y mae 'r ysgrythyr wrth son am weddi yn arfer y geiriau canlynol: syrthio ger bron yr Arglwydd, Deut. 9, 18. plygu gliniau at Dad ein Harglwydd Jesu Grist, Eph. 3, 14. lledu dwylaw at yr Arglwydd, Ex. 9, 29. cyfeirio at yr Arglwydd, ac edrych i fynü, Pſal. 25, 3. gwaeddi at yr Arglwydd, 1 Sam. 7, 8. derchafu enaid at Dduw, Pſal. 25, 1. tywallt y galon ger bron yr Arglwydd, Pſal. 62, 8. deisyf, Eph. 6, 18. ymbil, 1 Tim. 2, 1. gofyn, ceisio, curo, Mat. 7, 7. Uchen- eidio, Galar. 3, 56. ymdrechu, Col. 4, 12. ymaffyd yn Nuw. Ef. 64, 7. Y mae 'r cyfryw ~~enaid yn rhoddi~~ ar ddeall fod yr hwn sy 'n gweddio, 1. Yn ei olygu ei hun yn anghenog, ac yn anheilwng. Pſal. 34, 6. Luc 18, 13. 2. Yn edrych ar Dduw fel gwrthrych cymmwys i'droi atto yn wyneb ei holl dlodi. Eph. 3, 20. 3. Yn difrifol ddymuno ar Dad y trugareddau i gyfrannu yr hyn y mae yn sefyll mewn diffyg o hono. Fe ddichon enaid gael ei dywallt ger bron yr Arglwydd, heb arferyd geiriau: 1 Sam. 1, 10, 15. a phryd arall fe ddichon geiriau gael eu harfer. 1 Bren. 8, 22, 53.

II. *Bod gweddio yn ddyledswydd.* 1. Y mae 'n cael ei fynych orchym- myn. Jer. 33, 3. Mat. 7, 7. Rhuf. 12, 12. Eph. 6, 18. 2. Y mae Duw wedi addaw gwrando gweddï. Pſal. 50, 15. Mat. 18, 19. Joan 14, 13. 16, 23, 24. Ymma ni a welwn weddi a chyfranniad bendithion yn cael eu cyffylltu ynghyd. 3. Arfer duwiolion, dan yr hen destament a'r newydd, oedd gweddio llawer. Felly y gwnai Abraham, Isaac, Jacob, Dafydd, Daniel, Paul, Petr, a Christ ei hun. 4. Y mae pethau mawrion wedi eu gwneuthur mewn attebiad i weddi. Pſal. 86, 5. Jag. 5, 17, 18. Ymma nid oes i ni ddim meddwl fod gweddï yn amlygu rhyw beth i Dduw na's gwyddai o'r blaen, na chwaith yn ei dueddu i gyfnwid yn ei fwriadau. Ond y mae 'n foddion i argraphu ar feddwl dyn ystyriaeth o'i angen, o'i ymddibenniad ar Dduw, ac o'i rwyman i fod yn ddiolchgar iddo am ei gyfranniadau. Y mae 'n gogoneddu Duw, trwy gydnabod ei holl bresennoldeb, ei holl wybodaeth, ei ddoethineb, ei allu, ei ddaioni, a'i fyddlondeb i'w addewidion.

III. *Y mae gweddï naill ai yn ddirgelaid, yn deuluaidd, neu yn eglwysig.*

1. *Yn ddirgelaidd.* Y mae 'n cael ei gorchymmyn. Mat. 6, 6. Ac y mae genany m siamplau o honi. Ex. 14, 15. 1 Sam. 1, 12, 13. Nehem. 2, 4. Aët. 9, 10. Mat. 14, 23. Y mae dyn yn cyfarfod a phrofedigaethau dirgelaidd, yn euog o bechodau dirgelaidd, &c. 2. *Yn ddeuluaidd.* Yr oedd y Patriarchaid yn adeiladu allor i Dduw pa le bynnag y delent. Gen. 12, 8. 26, 25. 33, 20. 35, 11. a than y gyfraith, yr oedd aberth tanlyd i'w gael ei offrymmu i'r Arglwydd, bob dydd, yn offrw m gwastadol. Num. 28, 3. Yr oedd Josuah a'i dylwyth yn gwafanaethu 'r Arglwydd. Jos. 24, 15. Yr oedd Cornelius yn ofni Duw gyd a'i holl dy, ac yn gweddio Duw 'n wastadol. Aët. 10, 2. Ac y mae 'r apostol yn cymmeryd yn ganniattaol fod gwyr a gwragedd cristiannogol yn arfer cyd-weddio. 1 Pet. 3, 7. Ac onid yw hyn yn rhesymmol, pan y mae ym mhob teulu bechodau teuluaidd i'w cyfaddef, bendithion teuluaidd i'w dymuno, a thrugareddau teuluaidd i ddiolch am danynt? Am hynny fe gallid yr Arglwydd ei dywallt ar y teuluoedd nad ydynt yn galw ar ei enw. Jer. 10, 25. 3. *Yn eglwyfig.* Yr oedd y deml yn cael ei galw yn dygweddi. Mat. 21, 13. Y mae addewid neillduol i'r rhai a gydunant i weddio, Pen. 18, 19. a pheth cyffredin, yn nyddiau 'r apostolion, oedd i'r eglwyfi gyd-uno mewn gweddi. Aët. 1, 14. 2, 42. 4, 24. 12, 5, 12. 13, 3. 16, 13. 1 Cor. 14, 14, 17.

IV. *Am ba bethau y dylid gweddio.* Am y pethau fydd yn ol ewyllys Duw. 1 Joan 5, 14. Y pethau y mae 'r Arglwydd yn abl eu gwneuthur i'w bobl: 2 Cor. 9, 8. Jud. 24. y pethau mae duwiolion wedi gweddio am danynt a chael eu gwrandio: Y pethau mae Duw wedi addaw eu cyfrannu: Y pethau y mae 'r Arglwydd wedi gorchymmyn i weddio am danynt: mewn gair y pethau fyddo 'n fuddiol i ni gael eu mwynhau, ac yn ogoneddus i Dduw eu cyfrannu, pa un bynnag ai pethau tymhorol neu ysprydol fyddont.

V. *Dros bwy y dylid gweddio.* Fe ddylai un weddio drosto ei hun: Luc 18, 13. Aët. 7, 59. a thros bob dyn. 1 Tim. 2, 1. Fe ddylai plant Duw weddio yn neillduol dros eu gilydd: Jag. 5, 16. Eph. 6, 18. Col. 2, 1. dros weinidogion yr efengyl: Eph. 6, 19. 2 Thess. 3, 1. dros swyddogion gwladol, 1 Tim. 2, 2. a thros elynion. Mat. 5, 44.

VI. *Pa fodd i weddio.* 1. Trwy gymmorth yr Ysryd Glân. Rhuf. 8, 26. Jud. 20. Ni wyddant, yn fynych, na pha beth na pha fodd i weddio. Num. 11, 11, 15. Deut. 3, 25, 26. 1 Bren. 19, 4. Job 6, 8, 9. 37, 19. Jon. 4, 3. Dichon yr Ysryd barottoi 'r galon i weddio a rhoddi rhyddid mewn gweddi. Psal. 10, 17. 2 Cor. 3, 17. 2. A'r holl galon. Deut. 4, 9. nid fel y rhagrithwyr, Mat. 6, 5. ond o wefusan di-dwyll. Psal. 17, 1. Rhaid i weddi gymmeradwy fod yn weddi 'r uniawn, Dihar. 15, 8. 28, 9. yn weddi 'r cyfiawn. Jag. 5, 16. 1 Pet. 3, 12. a fyddo yn

gweuthur gorchymynnion Duw: 1 Joan 3, 22. heb edrych ar anwir-
edd, Pſal. 66, 18. fel y byddo dwylaw sanctaidd yn cael eu derchafu.
1 Tim. 2, 8. 3. Gyda galar, ac mewn taerni. Zech. 12, 10, 14. Joel 2,
17. Jag. 5, 16. Am hynny fe ddywedir fod yr enaid yn cael ei dywallt.
1 Sam. 1, 15. 4. Mewn tymmer faddeugar, Marc 11, 25, 26. heb na
digter na dadl. 1 Tim. 2, 8. 5. Gyda gofyngeiddrwydd. Luc 18, 13.
O ran y dull allanol yr ydym yn cael i Dafydd weddio o'i eistedd: 2 Sam.
7, 18, 29. i Solomon weddio o'i sefyll: 1 Bren. 8, 22. fe fonir hefyd am
ymgrymma, ac ymostwng ar liniau. Pſal. 95, 6. Dylem gadw golwg
ar fawredd a phurdeb y Duw-dod, ac ar ein gwaeledd ein hunain. Ef. 66,
1, 2. Gen. 18, 27. Hab. 1, 13. 6. Gyda darostyngiad i ewyllys Duw,
Mat. 6, 10. yn ol fiampl Crist. Pen. 26, 39. 7. Oddi ar iawn ddiben-
ion. Jag. 4, 3. 8. Yn ddi baid ac heb ddiffygio. 1 Theff. 5, 17. Luc
18, 1. 9. Yn enw 'r Arglwydd Jesu. Joan 14, 13, 14. 10. Mewn
ffydd. Jag. 1, 6, 7. 11. Gyda diolchgarwch, Phil. 4, 6, am gysuron
amfer a bendithion ysprydol. Eph. 5, 20. Col. 3, 17. Heb. 13, 15. Y
mae hyn yn gogoneddu Duw. Pſal. 50, 23.

Oddi wrth y pethau hyd ni a welwn, 1. Yr anaddafrwydd o fod yn fiar-
adus fel y cenhedloedd, y-rhai oeddynt yn disgwyl cael eu gwrando am
eu haml eiriau. Mat. 6, 7. Nid yw hir weddio, ynddo ei hunan, ddim
yn beth beics. Parhaodd Crist mewn gweddi trwy 'r nos. Luc 6, 12.
Ond yr hyn fydd yn anghymmwyys yw dywedyd llawer o eiriau naill ai
er mwyn dangos doniau, neu ynte mewn disgwiliad i gael gwrandawriad
ar gyfrif amlder ymadroddion. 2. Nid yw eglwys Dduw ddim yn rhwym
i arfer ffurf o weddi. Diehon ffynn baglau fod yn ddefnyddiol i'r cloff;
ond pwy a feddyliai am beri i ddyn eu harfer, pa un bynnag a fyddai
arno eu heisiau ai peidio? Nid yw 'r ysgrythyr ddim yn gorchymmyn i
arfer, ffurf: Ond y mae 'r ymresymmiad a arferir, 1 Cor. 14, 14. yn
dangos nad oedd y fath beth ddim yn bod yn nyddiau'r apostolion. Nid
yw ddim yn bosibl i unrhyw ffurf i ateb i holl anghentheidiau plant
Duw yn eu gwahanol amgylchiadau. Y mae cadw at unrhyw ffurf yn
fynych yn perii ddynion i ddywedyd yr hyn na ddylent, ac yn eu
rhwystro i ddywedyd yr hyn a ddylent. Pa le mae 'r dyn a ddichon
ddangos hawl i rwymo eglwys Crist i arfer ffurf o gyfansoddiad creadur-
iaid ffacleddig? Iē, er ei fod yn gyfreithlon i arfer y weddi a ddyfsgodd
Crist i'w ddisgyblion, Mat. 6, 9, 13. nid oes ar blant Duw ddim rhwym-
au i weddio bob amfer yn yr un geiriau. O herwydd nid yw 'r ddau
efangylwr ddim wedi rhoddi 'r weddi ar lawr yn yr un geiriau, Gwel
Luc 11, 2, 4. yr hyn a ddisgwiliad i fod pe buasai 'n Harglwydd wedi
bwriadau 'r geiriau hyn fel ffurf. Heblaw hynny, nid oes yn y weddi

hon ddim fon am enw Crist: ond y mae 'n ddi-ddadl y dylai cristianogion weddio yn enw Jesu Crist. Joan 16, 23, 24.

II. CANU MAWL. Tra moliannus yw yr Arglwydd yn ninas ein Duw: Psal. 48, 1. am hynny mawl a'i herys yn Sion. Psal. 65, 1. Ei bobl a ant i mew'n i'w byrth ef a diolch, ac i'w gynteddau a mawl: Psal. 100, 4. clodforant yr Arglwydd a'u holl galon ynghymmanfa y rhai un-iawn, ac yn y gynnulleidfa. Psal. 111, 1. I ymdrin ychydig â hyn, ni a gawn ddangos,

I. *Fod canu mawl yn ddyledswydd dan y Testament newydd.* 1. Y mae 'n cael ei fyneth orchymmyn, Psal. 30, 4. 47, 6. 81, 1. nid i'r Juddewon yn unig ond hefyd i'r holl genhedloedd, Psal. 98, 4. 100, 1, 2. 47, 6, 7. a thrachefn yn y Testament newydd. Eph. 5, 19. Col. 3, 16. Jag. 5, 13. Dylai aelodau 'r corph yn gyftal a chynheddfau 'r enaid ogoneddu 'r Arglwydd. 1 Cor. 6, 19, 20. 2. Y mae gennym amrywiol o fiamplau. Cyn rhoddiad y gyfraith seremoniol. Ex. 15. Dan y ddeddf. Barn. 5. 1 Chron. 6, 31, 32. 2 Chron. 5, 12, 13. 20, 21. 29, 28, 30. Ezr. 3, 10, 11. Nehem. 12, 42. Yn y Testament newydd y mae gennym fiampl Crist: Mat. 26, 30. Heb. 2, 12. yr apostolion, Act. 16, 25. ac eglwys Corinth. 1 Cor. 14, 26. 3. Y mae canu mawl yn cael ei gyfrif yn fwy ardderchog na 'r rhan fwy godidog o addoliad seremoniol, Psal. 69, 30, 31. Nid yw ddim yn waith rhy wael i angylion i gyd-uno ynddo. Job 38. Luc 2, 13, 14. 4. Yr oedd y Prophwydi yn rhag-ddywedyd y byddai canu mawl yn rhan o addoliad y Testament newydd. Cydmarer, Psal. 18, 49. a Rhuf. 15, 9. Ef. 52, 7, 8. a Rhuf. 10, 15. Psal. 95, 1, 2, 7. a Heb. 3, 7. 4, 7.

II. *Pa fodd y mae i'r rhan hon o addoliad i gael ei chyflawnu?* Dan y gyfraith yr oedd amrywiol o offerynnau cerdd yn cael eu harfer. Psal. 81, 2, 5. Ond gan nad yw hyn ddim yn rhan o ddyledswydd foefol, nid oes dim angearheidrwydd wrthynt dan y Testament newydd. Nid oes dim fon am danynt yn y prophwydoliaethau a grybwyllwyd uchod: ac nid oes gennym un hanes eu bod yn cael eu harfer yn nyddiau 'r apostolion: ac nid oes yn y Testament newydd un gorchymmyn i'w harferyd. Ond dylid canu, 1. A'r holl galon. Psal. 9, 1. Eph. 5, 19. 2. Gyd a pharch. Ex. 15, 11. Ef. 6, 2, 3. 3. Yn ddeallus. Psal. 47, 7. 1 Cor. 14, 15. 4. Yn llafar. Psal. 5, 1. 51, 14. 5. Yn llawen. Psal. 81, 1. 6. Yn enw Crist. Eph. 3, 21. Heb. 13, 15. Gyda dibention cywir, sef i ogoneddu Duw, ac i adeiladu y naill y llall, Psal. 50, 23. 101, 2. Eph. 5, 19.

III. DARLLEN Y GAIR. Ymma ni allwn ystyried,

I. *Mai dyledswydd parwb yw darllen gair Duw.* Ymddengys hyn wrth gymmeryd golwg ar, 1. Fawr bwys a defnyddioldeb ei gynhwysiad. Psal.

19, 10. 119, 72, 103. Y mae wedi ei roddi gan ysprydoliaeth Dduw, ac am hynny y mae yn faddiol i athrawiaethu, i argyocddi, i geryddu, i hyfforddi mewn cyfiawnder. 2 Tim. 3, 16. Y mae wedi ei Mgrifennu er ein addysg. Rhuf. 15, 4. Luc 1, 3, 4. Y mae 'r pethau mwya eu pwys yn cael eu gosod allan ynddo. Y mae 'n llusferu i bleuo, Psal. 119, 105. yn gledddyf i ryfela. Eph. 6, 17. Y mae yn llaeth i fabanod, 1 Pet. 2, 2. ac yn gynhaliath i'r pederinion ar eu taith. Psal. 119, 92. 2. Gorchymynnion y Duw, a'i rhoddodd. Yn yr hen destament, Deut. 6, 6, 9, 17, 18, 19. Jos. 1, 8. yn y testament newydd. Joan 5, 39. Col. 3, 16. 2 Pet. 1, 19. 3. Arferiad dynion duwlof dan yr hen oruchwiliath a'r newydd. Psal. 1, 2. 119, 24, 97. Act. 8, 26, 40. 17, 11. 2 Tim. 3, 19. Dat. 1, 3. Nid oes neb ar enw crifion a gymmer arno i gondemnio eu harferiad. 4. Y mawr ddrwg o anwybodaeth. Mat. 22, 29.

II. *Fo ddylai gair Duw gael ei ddarllen yn gyhoeddus yn yr eglwys.* Y mae hyn yn amlwg oddiwrth, 1. Orchymmyn Duw. Deut. 31, 11, 12. 2. Arferiad yr eglwys iuddewig. Nehem. 8, 2, 3, 9, 3. Act. 13, 27, 15, 21. 3. SiampI Jesu Grist. Luc 4, 16, 19. 4. Cyfarwyddiadau 'r apostolion i'r eglwys crifiannogol. Col. 4, 16. i Thess. 5, 27.

IV. *PREGETHU.* Y mae dwysol ofodiad, galwad, a gwaith Henu-
laid athrawiaethol wedi ei ystyried mewn man arall. Ymma ni a gawn
ystyried y modd y maent i gyflawnu y rhan bwysig honno o'u gwaith,
pregethu 'r efengyl. 1. Yn iachus. 1 Tim. 6, 3. 2 Tim. 1, 13. Tit. 1, 9.
Rhaid fod yr athrawiaeth yn tueddu i feithrin meddyliàn derchafedig am
yr Arglwydd yn dwyn dyn i'r llwch, ac yn annog i sancteiddrwydd.
2. Gyda neillduol ddisgrifwch a sobrwydd. Y maent yn genhadau dros
Grist: 2 Cor. 5, 20. yn mynegi tyfiolaeth Dduw: 1 Cor. 2, 1. ac yn
arogl marwolaeth i farwolaeth, neu yn arogl bywyd i fywyd i'w holl
wrandawyr. 1 Cor. 2, 15, 16. 3. Yn ddiwyd. 2 Tim. 4, 2. 1 Tim. 4,
15. 4. Mewn modd eglur. 1 Cor. 2, 4, 14, 19. 2 Cor. 4, 2. Rhaid i
air Duw gael ei eglurhan trwy bregethu: Tit. 1, 3. 5. Yn fyddlon:
Ezec. 3, 17, 21. 1 Cor. 4, 1, 2. Act. 20, 27. Y mae 'n angenrheidiol i
osod o flaen Saint a phechaduriaid annychweledig yr hyn a berthyn
iddynt. 6. Yn hy. Act. 4, 13, 29, 31. Eph. 6, 19, 20. nid fel rhai yn
osni wynebau dynion. 7. Mewn doethineb, yn iawn gyfrannu gair y
gwirionedd. 2 Tim. 2, 15. yn rhoddi llaeth i'r babanod, a bwyd cryf i'r
rhai fyddo wedi ymgynnesfio a gair cyfiawnder. Hebr. 5, 12, 14. Dylai
cyrraeddaiadau a chyslyrau 'r gwrandawyr gael eu hyfyrdd, fel y byddo
i wirioneddau perthynafol i gael eu gosod o'u blaen mewn modd ag a
fyddo yn debygol i fod yn llefol. 8. Yn fywiog ac yn wrelog. Act. 18,
25. Beth fydd yn fwy trwm na gweled dyn magu yn hanner cyfau

wrth draddodi cennadwri Duw uwch ben eneidiau fydd yn fuan i ym-
ddangos mewn byd arall? 9. Oddi ar ddibennion cywir. Golwg at
ogoniant Duw, a daioni eneidiau. Phil. 1, 21. 2 Cor. 5, 13, 12, 25. gan
ymdrechu i achub eu hunain a'r rhai a wrandawant arnynt. 1 Tim. 4, 16.

V. GWRANDO. Y mae angenrhaid wedi ei ofod ar rai i bregethu'r
efengyl. 1 Cor. 9, 16. Ni byddai eu gwaith ond ofer oni bai fod dynion
yn gwrando ar eu cennadwri. Y mae Crist wrth esponio dammeg yr
hauwr a'r had yn cymmeryd yn ganiattaol y byddai dynion yn gwrando
gait y deyrnas. Mat. 13, 19, 23. Ac y mae'r apostol yn dywedyd fod
fydd yn dyfod trwy glywed, Rhuf. 10, 17. O blegid hynny y mae'r
cynghorion hynny o eiddo'n lachawdwr o neillduol bwys, Edrychwch
beth a wrandawoch. Marc. 4, 24. Edrychwch pa fodd y clywch. Luc
8, 18. Ymma dylid edrych.

I. *Pa beth sy'n ofynnol cyn dyfod i wrando.* 1. Dylid difrifol ystyried
natur a phwys y gwaith: ac nid rhuthro i dy Dduw, o ran defod ac arfer,
yn anystriol. 2. Ymdrechu i gael y meddwl yn rhydd oddiwrth ofalon
bydol, a phob budreddi a helaethrwydd malis. Eze. 33, 31. Jag. 1, 21.
3. Dyfod gyda disgwiliad am fendith, nid oddiwrth ddoniau'r Preg-
ethwr ond oddiwrth addewid Duw. Ex. 20, 24. Mat. 18, 20. 4. Gweddio
llawer, am gynnorthwyo angenrheidiol i'r Llefharwr, ac am fendith ar ei
ymdrechiadau.

II. *Pa fodd i wrando, tra dan y gair.* 1. Gyda difrifwch a neillduol
barch. Gwirioneddau Duw sy'n cael eu llefaru. Luc 10, 16. 2 Cor. 5,
20. 2. Yn astud: nid yn gysglyd nac yn wammal, ond yn craffu ac yn
dal ar yr hyn a fyddo yn cael ei ddywedyd. Aet. 8, 16, 14. Y maent
yn perthyn i ni ein hunain, ac o'r pwys mwyaf. 3. Yn ddeallus. Mat.
13, 23. Ni ddichon neb gael ei adeiladu trwy'r gwirionedd, nac ym-
borthi arno tra na byddo yn ei amgyffred. Fe ddylid profi yr yspryd-
oedd ai o Dduw y maent. 1 Joán 4, 1. Ond pa fodd y gellir gwneuthur
hynny heb ddeall yr hyn fyddont yn ei ofod allan? 4. Yn gymmwys-
iadol. Joh 5, 27. Dylai gwrandawyr ystyried pa berthynas fydd rhwng
y gwirionedd a'u cyfiwr eu hunain. 5. Yn grediniol. Dylai gwirion-
edd gael ei dderbyn, nid fel gair dyn ond fel gair Duw. 1 Theff. 2, 13.
Heb hyn nid oes dim lle i ddisgwil i'r gair fod yn fuddiol. Heb. 4, 2.
6. Yn gofus. 1 Cor. 15, 2. Heb. 2, 1. Rhydd hyn gyfleusdra i gnoi cil
fel yr anifeiliaid glan, trwy fyfyrion ar y gwirionedd yn ol llaw.

III. *Pa fodd i ymddwyn ar ol gwrando.* 1. Dylid gwilio a gweddio na
byddo i'r adar ddim cippio'r had ymmaith. Mat. 13, 4, 19. ac edrych
na byddo gofal y byd hwn a thwyll cyfoeth yn tagu'r gair. adn. 7, 22.
2. Myfyrio ar yr hyn a gafodd ei ddywedyd. Psal. 1, 2. Trwy hyn y

mae dyn yn pregethu 'r gwirionedd drosodd drachefn iddo ei hun.
3. Cydymffurfio a'r gwirionedd mewn ymarferiadau. Luc 11, 28. Jag. 1, 22. Y mae 'n angenrheidiol, nid yn unig i wybod ewyllys yr Arglwydd, ond hefyd i ymbarrottoi, ac i wneuthur yn ei ol. Luc 12, 47.

II. CYFRINACH GREFYDDOL. Nid oes dim yn fwy rhesymmol nac i aelodau unrhyw gymdeithas i gyfrinachu a'u gilydd. Heb hyn nid oes dim i'w ddisgwil ond dieithrwch a'i annymunol ganlyniadau. O'r tu arall, trwy fynych gyfrinachu a'u gilydd y mae cariad brawdol yn cael ei feithrin, ac y maent yn cael cyfleusdra i fod yn gynnorthwyol i'w gilydd mewn llawer o wahanol amgylchiadau. Canys gwell yw dau nac un, Eccl. 4, 10. ac megis y mae haiarn yn hogi haiarn, felly gwr a hoga wyneb ei gyfaill. Dihar. 27, 17. Yn awr os edrychwn i'r dadguddiad dwyfol ni a gawn weled, 1. Fod yn orphwysedig ar aelodau eglwysig i gadw i fynu gyfrinach grefyddol yn eu plith eu hunain. Cynghorwch eich gilydd, ac adeiladwch bob un eu gilydd, megis ag yr ydych yn gwneuthur. 1 Theff. 5, 11. Cynghorwch eich gilydd bob dydd, tra y gelwir hi heddyw. Heb. 3, 13. A chyd-ystyriwn bawb ein gilydd i ymannog i gariad a gweithredoedd da. Pen. 10, 24. Gan ddyfsgu a rhybuddio bawb eu gilydd. Col. 3, 16. 2. Y diben a weddai fod mewn golwg yn y cyfryw gyfrinach yn neffa at ogoniant Duw, yw adeiladu y naill y llall, Rhuf. 14, 19. annog i gariad a gweithredoedd da, Heb. 10, 24. a cheisio rhagflaenu i neb gael ei galedu trwy dwyll pechod. Pen. 3, 13. 3. Nid yw 'r ysgrythrau ddim wedi penderfynu beth yn neillduol fydd i gael ei ystyried yn y cyfryw gyfrinachau. Am hynny y mae eglwysydd i arfer eu doethineb, trwy ymdrin a pha bethau bynnag a fyddent yn olygu yn tueddu i ateb y diben. Y mae 'n sicr y gellir ymddiddan am feddwl yr Yspryd Glan mewn rhyw gyfran o'r gair: ac fe ellir sylwi ar yw wirionedd neu osodiad dwyfol. Deut. 6, 7. Ond, wrth wneuthur hyn, da fyddai gochelyd hyd y gellir bob dadleuon, y rhai, yn gyffredinol, fydd yn gwneuthur llawer mwy o niwaid nac o ddaioni. Rhuf. 14, 1. 1 Cor. 11, 16. 1 Tim. 6, 5. Gall plant Duw hefyd adrodd i'w gilydd yr hyn y mae 'r Arglwydd wedi ei wneuthur i'w heneidiau. Psal. 66, 16. Y mae hyn, fel un peth, yn hollol angenrheidiol i rododi iddynt gyfleusdra i gael boddlonrwydd mewn perthynas i waith cadwedigol Duw ar eneidiau eu gilydd. Trwy hyn hefyd y maent yn cael eu cyfarwyddo i wyllo a gweddio dros y naill y llall: i gyd-ymdeimlo a'u gilydd, ac i ddwyn beichiau eu gilydd: i gyfarwyddo a chynghori ac annog eu gilydd: ac i fod yn ddiolchgar y naill ar ran y llall. Ond ymma dylid cofio fod onestrwydd, di-ragrithrwydd a ffyddlondeb yn hollol angenrheidiol. 4. Dichon duwiolion gyfrinachu a'u gilydd yn achlyf-

mrol pan eisteddant yn eu tai, neu pan gerddant ar y ffordd, ac yn enwedigol pan fyddant yn cyd-fyned i dy 'r Arglwydd. Deut. 6, 7. Luc 24, 14. Psal. 55, 14. Fe ddylai eu hymadrodd fod bob amser yn dda i adeiladu yn fuddiol. Eph. 4, 29. 5. Gyda golwg ar adeiladaeth y corph yn gyffredinol fe debygid y byddai 'n fuddiol i eglwys drefnu rhyw amser cyfleus i ymgynnull at eu gilydd i'r diben o gyfrinachu am y pethau mwya 'u pwys. Heb. 10, 25. 6. Y mae 'r Arglwydd yn cymmeryd sylw neillduol o waith y rhai a'u hofnant yn cyfrinachu a'u gilydd. Mal. 3, 16. Ar yr amser yr oedd y disgyblion yn ymddiddan ac yn ymofyn a'u gilydd am y pethau a ddigwyddasent, y darfu i'r Jesu nesaau attynt. Luc 24, 14, 15.

VII. *Gweinidogaeth ordeiniadau.* Yr oedd y rhai a dderbyniasent air Duw yn ewyllysgar, yn cael eu bedyddio, ac yn parhau yn athrawiaeth ac ynghymdeithas yr apostolion, ac yn torri bara. Act. 2, 41, 42. Ac y mae 'r Apostol yn galw 'r Corinthiaid yn un corph am eu bod yn gyfrannogion o'r un bara. 1 Cor. 10, 17. Ond gan fod yr Ordeiniadau efangylaidd i gael eu hystyried yn y bennod nesa, nid yw ond afreidiol i ymhelaethu ar y pwngc hwn yn bresennol; am hynny ni a awn rhagddom i wneuthur ychydig o sylwiadau mewn perthynas i,

VIII. *DDYDD YR ARGWLWYDD.* Ni ddichon addoliad cymdeithafol byth gael ei gadw i fynu yn y byd, heb i ryw amser neillduol gael ei bennu i'r addolwyr ymgyfarfod i ddibenion crefyddol. Dichon gwahanol gymdeithafau, trwy gyd-fyniad, ymgyfarfod ar wahanol amserau, yn achlysurol fel y caffont gyfleusdra. Gall pennau teuluoedd drefnu amser addoliad teuluaidd. Ac y mae yn gymmwys i wahanol eglwys i ystyried yr amser ag y bydd yn fwy cyfleus i'w haelodau yn gyffredinol i ymgynnull at eu gilydd. Ond wrth edrych i'r dadguddiad dwyfol ni a welwn i'r Arglwydd yn y dechreuad fendithio y feithfed dydd, a'i sancteiddio. Gen. 2, 2, 3. Ac wrth gyhoeddi ei ewyllys ar Sinai, efe a orchymynodd i Israel i gosio y dydd sabboth, sef y feithfed dydd i'w sancteiddio ef. Ex. 20, 8, 11. A chyda hynny yr oeddynt ar ddechreu eu mhifoedd i offrymmu i'r Arglwydd. Num. 28, 11, 15. Ac ym mhellach, yr oedd yr holl wrywiaid i ymddangos ger bron yr Arglwydd dair gwaith yn y flwyddyn. Ex. 23, 14, 17. Ond dan y Testament newydd, nid oes ar eglwys Dduw un rhwymau i gadw y dyddiau gwyliau, y newydd loerau na 'r sabbathau iuddewig. Col. 2, 16. Ymma y mae 'n deilwng o sylw fod y gair a gyfeithir ymma *Sabbathau* yn cael ei arfer, yn y groeg, am y feithfed dydd. Mat. 12, 1, 5, 10, 11. Marc 1, 21, 2, 24, 3, 2. Luc 4, 31. a bod yr apostol yn golygu y sabbothau y mae ymma yn son am danynt, yn gyfial a'r newydd loerau, yn gyfgod daionus.

bethau i ddyfod. adn. 17. Y mae 'n wir fod yr Apostolion yn asfer-
 myned i'r Synagogau ar y sabboth iuddewig. Act. 13, 14, 16, 42, 44,
 16, 13, 17, 2. Ond nid oeddynt trwy hyn yn gwneuthur dim rhagor na
 dal gafael ar gyfleusdra i bregethu 'r gwirionedd pan oedd yr Juddew-
 on yn ymgynnull at eu gilydd. Ac ar yr un egwyddor yr oedd Paul yn
 ymdrechgu i fod yn Jerusalem ar yr amserau yr oedd eu gydwladwyr yn
 ymgynnull o wahanol fannau pellenig. Act. 18, 21, 19, 21. Ond nid
 ydym ddim yn cael fod un eglwys wedi ei chafglu o blith y cenhedloedd
 yn ymgynnull i addoli ar y feithfed dydd. Am hynny pan oedd yr eg-
 lwyfi cristiannogol yn Galatia, yn cadw diwrnodiau misoedd, amferoedd,
 a blynnyddoedd, y mae 'r apostol yn dywedyd fod arno osn am danynt,
 rhag darfod iddo boeni wrthynt yn ofer. Gal. 4, 10, 11. Ar ofodiad
 heibio y sabboth iuddewig, fe gafodd y dydd cyntaf o'r wythnos, y dydd
 ar ba un y cyfododd Arglwydd y Sabboth o'r bedd, ei neillduo at addol-
 iad cymdeithafol yn yr eglwys grifiannogol. Y mae 'n wir, nad oes
 gennym un gorchymmyn pendant am gadw 'n sanctaidd y dydd cyntaf o'r
 wythnos, ac nid oes gennym ddim hanes neillduol am y cyfnewidiad a
 gymmerodd le o'r feithfed dydd i'r dydd cyntaf, ond y mae 'r pethau
 canlynol yn amlwg. 1. Yr oedd yr eglwyfi cristiannogol, yn nyddiau 'r
 apostolion yn ymgynnull at eu gilydd i addoli, ar y dydd cyntaf o'r wyth-
 nos. Ac ar y dydd cyntaf o'r wythnos, wedi i'r disgyblion ddyfod ynghyd
 i dorri bara, Paul a ymrefymodd a hwynt, ar fedr myned ymmaith drann-
 noeth. Act. 20, 7. Ymma ni a allwn ddal sylw, mai i ddybenion cre-
 fyddol yr oedd y disgyblion yn awr yn ymgynnull at eu gilydd, i dorri
 bara; mai ar y dydd cyntaf o'r wythnos yr oeddynt yn ymgynnull; ac fe
 sonir am eu dyfodiad ynghyd fel peth arferol, ac nid fel peth achlysurol
 neu anghyffredin. 2. Yr oedd yr Apostolion wedi cael eu hawdardodi
 a'u cymmwyso i wneuthur holl feddwl yr Arglwydd yn adnabyddus i'r
 eglwyfi. Mat. 28, 19, 21. Joan 16, 13. Am hynny, os na bydd gennym
 un fail i olygu fod ymarferiad yr eglwyfi yn groes i feddylian 'r apostol-
 ion, ni 's gallwn lai na phen-derfynu fod yr ymarferiad o ddwyfol ofod-
 iad. Ond ymma ni a welwn, 3. Fod yr Apostolion yn trefnu fod caf-
 gliadau i gael eu gwneuthur yn yr eglwyfi yn gyffredinol, ar y dydd
 cyntaf o'r wythnos. 1 Cor. 16, 1, 2. Pa ham ar y dydd cyntaf yn hytr-
 ach nac ar ryw ddiwrnod arall, os nad oedd dim rhagoriaeth rhyngddo a
 diwrnodiau eraill? Oddiwrth y pethau hyn y mae 'n debygol, os nid yn
 sicr mai dymma 'r dydd fydd yn cael ei alw, *Dydd yr Arglwydd*, Dat. 2,
 10. yr oedd y feithfed dydd yn cael ei alw, *Sabboth yr Arglwydd*, Ef. 58,
 13, am ei fod wedi ei neillduo ganddo at ei wafanaeth ei hun. Y mae 'r
 Swpper sanctaidd, yn cael ei galw, *Swpper yr Arglwydd*, 1 Cor. 11, 20.

am ei hŷd wedi ei hordeinio ganddo, ac i gael ei gweini mewn cofiad-wriaeth am dano. Yn yr un modd y mae 'n naturiol i feddwl fod y dydd hwn yn cael ei alw Dydd yr Arglwydd, oblegid ei fod wedi ei neillduo trwy ei awdurdod at addoliad cymdeithafol.

Oddiwrth y cyfan y mae 'n amlwg, 1. Nad yw 'r Arglwydd yn gofyn dim oddiwrth ddyn ond yr hyn fydd yn rhesymmol wafamaeth. Rhuf. 12, 1. 2. Nid yw ymdrechriad i gyflawnu amrywiol ddyledswyddau tu ag at ddyn, mewn gwahanol berthynafau, ond rhan o ymddugriad y duwiol. Y mae 'n angenrheidiol hefyd i ymddwyn yn gyflawn tu ag at Dduw trwy rodio yn ei holl orchymynion a'i ddeddfau. Luc 1, 6. 3. Nid rhyfedd fod y Psalmydd yn golygu un diwrnod ynghynteddau 'r Arglwydd yn well na mil. Psal. 84, 10. Ac os dymunol dan yr hen destament, pa faint mwy felly dan y newydd? 4. Y mae gan y rhai fydd yn caru Daw lawer o achos i alaru. Mor gyffredin yw gweled ei addoliad yn cael ei esgeuluso yn ddi-gywylydd: Job 21, 15. Mal. 3, 14. neu ynteu yn cael ei antmharachu trwy ysgafnder, rhagrith a marweidd-dra. Ec. 29, 13. Ezech. 33, 31.

II. GWEINIDOGAETH ORDEINIADAU EFANGYLAIDD.

Y mae 'r Arglwydd, dan wahanol oruchwiliaethau, wedi gweled yn addas i amlygu ei ewyllys mewn gosodiadau pendant. Yr oedd Abraham a'i had, trwy eu hoefoedd, i enwaedu cnawd eu di-enwaediad. Gen. 17, 9, 14. Ac yr oedd holl gynulleidfa, Israel i fwyta oen y pasg. Ex. 12. Y gosodiadau neillduol, dan y Testament newydd yw bedydd a Swpper yr Arglwydd. Y mae 'r rhai'n yn neillduol deilwng-o'n sylw.

I. BEDYDD. Cafodd yr Israeliaid eu bedyddio yn y cwmwl ac yn y mor. 1 Cor. 13, 2. Ac y mae eu haneswyr yn dywedyd fod Profelytyaid at y grefydd iuddewig yn cael eu bedyddio yn gyftal a'u henwaedu. Ymddengys hyn yn debygol i fod yn wir i'r hwn a ystyrio fod y gyfraith yn eu cyfarwyddo i olchi yr hwn a gyfrifid yn affan. Num. 19, 19, 20. Ac yr oedd yn eu plith amryw olchiadau, neu yn ol y groeg, amryw feddydiadau. Heb. 9, 10. A phan yr oeddynt wedi myned yn dra llygr-edig, fe ddaeth Joan gan fedyddio a dwfr, i ddangos yr angenrheidrwydd o lanhad. Yr oedd ei fedydd o ddwyfol ofodiad. Luc 3, 2, 3. 7, 29, 30. Joan 1, 33. Mat. 21, 25. Ac er fod Jerusalem a holl Judea yn myned allan atto, Mat. 3, 5, 6. yr oedd Crist, trwy weinidogaeth ei ddyfgyblion yn gwneuthur ac yn bedyddio mwy o ddyfgyblion nac Joan. Joan 3, 22. 4, 1, 2. Ac wedi ei adgyfodiad, efe a roddodd orchymyn i'w apostolion i ddyfgybla 'r holl genhedloedd, gan eu bedyddio hwynt yn enw 'r

Tad, a'r Mab, a'r Ysryd Glan. Mat. 28, 19. Yn ganlynol y mae gen-
nym hanes am eu gwaith yn bedyddio Juddewon a Chenhedloedd. Aët.
2, 41. 8, 12, 13. 38, 9. 18, 47, 48. 16, 15, 33. 18, 8. Yr oedd aelodau
'r eglwys apostolaidd yn fedyddiedig. Rhuf. 6, 3, 4. 1 Cor. 1, 13. 12,
13. Gal. 3, 27. Col. 2, 12. Oddiwrth y pethau hyn y mae 'n amlwg,
nad yw bedydd crist'nogol ddim i gael ei weini gan neb, ond y rhai sydd
wedi eu nheillduo i bregethu 'r efengyl. Marc 1, 4. 16, 15, 16. Mat. 28,
19. Aët. 8, 5, 12. 38, 40. Y mae 'n eglur hefyd, fod bedydd dwfr i gael
ei arfer tra parhao 'r oruchwiliaeth bresennol. Y mae o ddwyfol ofod-
iad; nid oes dim son am ei ddi-ddymiad; yr oedd i gael ei weini i'r cen-
hedloedd yn gyftal a'r iuddewon; Mat. 28, 19. Nid oedd bedydd yr
Ysryd ddim yn gwneuthur bedydd dwfr yn afreidiol. Aët. 10, 44, 48.
11, 15, 16. Ac nid oes dim yn natur a diben yr ordinhad a wna i ni
feddwl nad yw ddim i gael ei chadw i fynu ond dros ychydig. Ond i
fylwi ar y gosodiad hwn ym mhellach ni gawn ystyried,

I. *Natur a diben bedydd.* Nid yw ddim yn gwneuthur un cyfnewidiad
ynghyflwr dyn. Aët. 8, 13. 21, 23. Ond y mae 'n ddarluniad gweledig
o'r pethau canlynol. 1. Y modd y mae pechadur yn cael ei lanhau. Y
mae ymma gydnabyddiaeth o lygredd, Joan 3, 6. Mat. 3, 6. ac amlyg-
iad o lanhad. Aët. 22, 16. trwy waed Crist, 1 Joan 1, 7. a golchiad yr
ad-enedigaeth. Tit. 3, 5. 2. Cyflwyniad i'r Duw-dod, yn Dad, Mab
ac Ysryd. Mat. 28, 19. Y mae bod ar enw 'r Arglwydd yn arwyddo
perthynas ag ef. Marc 9, 31. 3. Undeb a chymmundeb a Christ. Rhuf.
6, 3. Gal. 3, 27. 4. Perthynas ag eglwys Dduw. 1 Cor. 12, 13. Y
mae 'n gymmwys i fod rhyw ddull allanol i arddel y cyfryw berthynas
5. Y rhwymau sydd ar y bedyddiedig i fyw i Dduw. Rhuf. 6, 4. 1 Pet.
3, 2. 1 Cor. 1, 13.

II. *Pwy fydd i gael eu bedyddio.* Yr oedd Joan yn bedyddio y rhai oedd
yn cyffesu eu pechodau. Mat. 3, 6. Yr oedd Crist yn gorchymyn i'w
apostolion ddysgu 'r holl genhedloedd, gan eu bedyddio, &c. Mat. 28,
19. ac yn dywedyd, Y neb a gratto ac a fedyddier a fydd cadwedig.
Marc 16, 16. Yr oedd Petr yn dywedyd, Edifarhewch a bedyddier pob
un o honoch. Aët. 2, 38. A'r rhai a dderbyniasant y gair yn ewyllysgar
a fedyddiwyd. adn. 41. Ac ar broffes o'i ffydd y cafodd yr efnuch ei
fedyddio gan Philip. Pen. 8, 36, 38. Ond afreidiol yw chwanegu
siamplau o'r fath hyn. Nid oes neb o'r rhai a arddelant fedydd dwfr yn
meddwl nad yw credinwyr edifeiriol yn gymmwys ddeiliaid bedydd, os
na fyddant wedi eu bedyddio o'r blaen. A lle byddo dynion wedi dyfod
i oedran a synwyr cyn cael eu bedyddio, nid oes un Gweinidog cydwy-
bodol a'u bedyddiau heb gael boddlonrwydd mewn perthynas i'w ffydd

a'u hedifeirwch. Ond ymma y mae 'n angenrheidiol i ystyried pa un a ydyw plant rhieni bedyddiedig yn gymmwys ddeiliaid bedydd ai peidio.

Y mae pawb yn addef nad oes gennym yn y Bibl un siampl eglur o fedydd babanod, na gorchymmyn pendant i'w bedyddio. Ni allant ddim credu nac edifarhau. Y mae 'r cyffredinolrwydd yn ein gwlad ni yn eu golygu 'n anghymmwys i gyfrannogi o Swpper yr Arglwydd. Am hynny pa lês yw iddynt gael eu bedyddio? Mewn perthynas i hyn ni allwn ddal sylw. 1. Os gellir profi eu hawl i fedydd, nid yw o un pwys nad yw 'r geiriau, *bedydd Babanod*, ddim yn y Bibl. Yr oedd Crist yn profi 'r adgyfodiad, nid trwy ddangos y gair *adgyfodiad* yn yr hen Testament, ond trwy gafgliad: Mat. 22, 31, 32. 2. Nid yw 'r ysgrythur ddim yn dywedyd fod yn rhaid i Dduw amlygu ei ewyllys mewn cynnifer o eiriau. Dichon wneuthur hynny yn y modd y gwelô yn ôreu. Os gallwn, yn rhyw fodd, ddeall ei feddwl y mae hynny yn ddigon. 3. Y mae Swpper yr Arglwydd yn Ordinhad bendant, i raddau mor helaeth a bedydd: nid yw gwagedd; trwy 'r holl Testament newydd, ddim yn cael eu henwi fel deiliaid o honi: nid cymmwys, yw arfer dull o ymrefysmu yn erbyn Babanod ar na oddefir yn erbyn Gwagedd. 4. Os oedd aelodaeth eglwyfig plant i barhau dan y Testament newydd, nid oedd un angenrheidrwydd i Grifft eu henwi wrth roddi gorchymmyn i'w apostolion i fedyddio: o herwydd yr oeddynt yn gwybod mai arfer Duw oedd arddel perthynas a'i bobl ac a'u had. 5. Nid yw enwi 'r hyn a ofynnir oddiwrth rai mewn pedran ddim yn profi fod yr un pethau yn angenrheidiol mewn babanod. Pe amgen gellid dangos nad yw ddim yn gyfreithlon i fabanod gael bwyta: Ef. 1, 19. 2 Theff. 3, 10. ac nad oes bosibl i neb o honynt fod yn gadwedig. Marc 16, 16. Act. 3, 19. Rhuf. 10, 9, 13. 6. Dichon fod gan blant hawl i ragorfraint eglwyfig, er nad ydynt etto yn gymmwys i'w mwynhau. Fel hyn nid allant ddim bwyta ac yfed er cof am Jesu Grifft; am hynny nid ydynt ddim yn gymmwys i ddyfod at fwrdd yr Arglwydd beth bynnag yw eu perthynas weledig a Duw ac a'i eglwys. 7. Fe ddichon un fod yn ddeiliad cymmwys ordinhad grefyddol, pan na allo diben neillduol yr ordinhad ddim cael ei hatteb arno. Ni allai Crist ddim edifarhau, er hynny efe a ddaeth at Joan i gael ei fedyddio. Ond nid peth diles yw i blant gael eu gosod megis yn ysgol Crist i gael eu dysgu, a than rwyman neillduol i wasanaethu 'r Arglwydd. Ond bellach ni gawn ddangos,

Mai ewyllys Crist yw i blant gael eu bedyddio. Ymddengys hyn oddiwrth yr ystyriaethau canlynol:

I. *Eu perthynas ag Eglwys Dduw.* Ymma ni allwn sylwi, i. Fod y

genedl iuddewig, dan oruchwiliaeth Moses yn eglwys i Dduw. Gen. 17, 7. Ex. 19, 5, 6. Rhuf. 3, 1, 2. 9, 4. 2. Yr oedd y plant dan yr oruchwiliaeth honno yn aelodau eglwysig. Yr oedd rhieni a phlant yn yr un berthynas gyfammodol a Duw. Deut. 29, 10, 13. Ezech. 16, 21, 22. Fe fedr Duw wneuthur cyfammod a'r ehediaid a'r anifeiliaid, Gen. 9, 9, 10. Pa anhawddra fydd iddo i wneuthur cyfammod a babanod? 3. Yr oedd y berthynas hon yn cael ei harddel trwy Ordinhad grefyddol, sef enwaediad. Yr oedd y gosodiad hwn yn arwydd o gyfammod a Duw: Gen. 17, 11. ac o'u rhwymau i gadw'r holl ddeddf, Gal. 3, 3. i gyd-ymffurfio a holl ofodiadau'r nefoedd. Y mae hyn yn dangos y dychon ordinhad grefyddol gael ei gweini i blant er na byddont yn gwybod dim am ei nhatur a'i diben. 4. Yr oedd yn fraint heillduol i blant yr Juddewon i fod ac i gael eu harddel, yn y fath berthynas a Duw. Rhuf. 9, 4. 5. Nid yw'r eglwys iuddewig a'r eglwys gristiannogol ond un eglwys dan wahanol oruchwiliaethau. Gwel tu dal. 185, 186. Y deyrnas oedd gynt ym mhilith yr iuddewon fydd wedi ei gosod i fynu ym mylg y cenhedloedd. Mat. 21, 43. Y mae canol-fur y gwahaniaeth wedi ei ddattod fel y mae Juddewon a Chenhedloedd wedi myned yn en-gymdeithas. Eph. 2, 14, 15. Y mae'r Cenhedloedd wedi eu himpio ym mhilith y canghennau na thorriwyd ymmaith o'r olew wydden. Rhuf. 11, 17. Ymma y mae'n eglur fod sefyllfa eglwysig yr Juddewon credinol yn parhau dan y Testament newydd. Ni buasai neb o honnynt yn cael eu torri ymmaith oni buasai anghrediniaeth, adn. 20. Pe buasai'r rhieni, gan hynny, yn credu Ynghrist, ni buasai'r plant ddim yn cael eu torri ymmaith. Ac nid oedd dyfodiad y Cenhedloedd i mewn ddim yn gwneuthur olew wydden, nen eglwys newydd. Ac yn eu holer wydden eu hun, yn eu hen sefyllfa eglwysig y ca'r Juddewon eu himpio i mewn etto ar eu dychweliad. adn. 24. 6. Y mae eglwys y Testament newydd yn feddiannol ar frentiau eglwys yr hen Testament. Y mae'r rhai a impiwyd ym mhilith y canghennau a gadwasant eu lle yn gyfrannogion o'r gwreiddyn ac o fraider yr olew wydden. Rhuf. 11, 17. 7. Oddi wrth y pethau hyn y mae'n canlyn nad yw plant ddim wedi eu bwrw allan o eglwys Duw. Nid oes yn un rhan o'r Testament newydd air o fon am eu di-arddeliad; ond llawer i'r gwrthwyneb. Y mae'n wir fod amryw o ofodiadau ty Dduw wedi eu nhewid, ond pwy a feddyliai fô ddi-ddymnu hen gyfreithiau, a gosod i fynu rai newydd yn eu lle, yn gyrru'r holl blant allan o'r deyrnas? 8. Y mae gan blant gan hynny, hawl i fedydd. Y mae'r ordinhad hon yn yr un sefyllfa, ac yn ateb yr un diben, dan y Testament newydd, ag oedd enwaediad dan yr oruchwiliaeth

iuddewig. Col. 2, 11, 12. A chan fod plant yn dwyn perthynas ag eglwys Dduw, onid yw yn gymmwys iddynt gael eu harddel fel y cyfryw? A pha fodd y cant eu harddel ond trwy fedydd?

II. *Gorchymmyr Crist.* Ewch gan hynny, a dysgwch neu 'n hytrach dysgybliwch yr holl genhedloedd gan eu bedyddio, &c. Mat. 28, 19. Nid yw, mewn un modd, yn debygol y gwnaethai 'r apostolion feddwl fod y gorchymmyr hwn yn cau allan blant. Yr oeddynt i gyd wedi cael eu dwyn i fynu ym mynwes yr eglwys iuddewig, ac yn glynu yn lew wrth hen arferiadau eu cenedl. Yr oeddynt yn gwybod am gyfammod Duw ag Abraham ac a'i had; ac am blant profelytiaid yn cael eu derbyn i'r eglwys gyd a'u rhieni. Yr oeddynt wedi gweled tiriondeb Crist at fabanod; ac nid oeddynt ddim wedi cael un lle i feddwl ei fod yn bwriadu lleihau breintiau ei eglwys. Nid oeddynt erioed wedi clywed am rieni yn cael eu cymmeryd heb eu plant i gyfammod a Duw. Pe dywedaisid wrthynt, Ewch a dysgybliwch yr holl genhedloedd, gan eu henwaedu, &c. y mae 'n sicr y buasent yn golygu fod plant i'w derbyn gyd a'u rhieni crediniol.

III. *Tystiolaeth ac ymddygiad Crist a'i apostolion.* Ni bydd i ni ddim sylwi ond ar y pethau canlynol. 1. Gadewch i blant bychain, ac na waherddwch iddynt ddyfod attaf fi; canys eiddo 'r cyfryw rai yw teyrnas nesoedd. Mat. 19, 14. Am blant o ran oedran y dywodd eiddo 'r cyfryw rai yw teyrnas nesoedd. Ni buasai yn anrhefwm i adael i blant ddyfod atto am fod ei deyrnas yn eiddo, nid iddynt hwy ond i rai eraill. Nid eiddo rhai yn debyg iddynt, ond eiddo 'r cyfryw rai. Y mae 'r gair *cyfryw* yn wastad yn cynnwys y personau neu 'r pethau oeddid wedi son am danynt. Gwel Joan 8, 5, 9, 16. Rhuf. 1, 32. i Cor. 5, 5, 11, 11, 16. Y mae plant i gael dyfod at Grist am fod teyrnas nesoedd yn eiddo iddynt. Y maent yn ddeiliaid bendith. Beth yw bedydd ond arwydd o fendithion Crist. Os teyrnas y gogoniant a feddylir, a ydynt yn anghymmwys i gael eu harddel gan yr eglwys ar y ddaiar? Rhaid i un gael ei eni o'r Yspryd cyn myned i mewn i'r nesoedd. Joan 3, 5. Beth yw bedydd ond arwydd o waith yr Yspryd yn glanhau? Pa ham na chant yr arwydd? Ond y mae 'n debyccach mai 'r eglwys ar y ddaiar a feddylir. Pe byddai teyrnas y gogoniant yn eiddo plant bychain fel y cyfryw, byddai pawb yn gadwedig. O herwydd y mae pawb un waith yn blant. Os yw Crist yn eu harddel fel deiliaid o'i deyrnas, naill ai yn y byd hwn neu yn y nef, ar ba sylfaen y nactâ ei eglwys eu harddel fel ei eiddo? 2. Pe amgen arian yn ddiau fyddai eich plant; eithr yn awr sanctaidd ydynt. i Cor. 7, 14. Nid yw plant neb yn meddiannu sancteiddrwydd tu fewnol oblegid fydd y rhieni. Joan 3, 6, 1, 13. Nid yw 'r gair

sanctiaidd yn un man yn arwyddocau cyfreithlon. Nid crefydd gwr neu wraig fydd yn gwneuthur eu priodas yn gyfreithlon. Ond y mae'r gair yn cael ei arfer amryw o gannoedd o weithiau yn y Bibl; ac yn arwyddo rhai wedi eu neillduo i'r Arglwydd, fel y gallont gyfrannogi d'r ordin-hadau fydd yn gwahaniaethu pobl Dduw oddi wrth eraill. Gwel Ex. 19, 6. Deut. 7, 6. 14, 2. 26, 19. Ezr. 9, 2. Ef. 6, 13. 3. Pan gredai Penteculu, arfer yr apostolion oedd bedyddio'r cyfryw a'u heiddo. Act. 16, 15, 33.

IV. *Arferiad cyffredinol eglwys Dduw, yn yr oesfedd cyntaf ar ol dyddiau'r apostolion.* Oddautu i 10 o flynyddoedd ar ol yr oes apostolaidd, y mae Origen, gwr o deulu cristiannogol, o ddyfsg mwy na chyffredin, ac yn dra adnabyddus o arferiadau'r eglwys, o ran ei fod wedi teithio trwy'r rhan fwyaf o honynt, yn son am fedydd plant fel peth wedi ei dderbyn oddi wrth yr apostolion ac yn cael ei arfer yn gyffredin. Oddautu tair blynedd a deugain wedi hyn y mae 66 o efgobion neu weinidogion y rhai oeddynt wedi ymgysarfod mewn cymmanfa yn Carthage yn ysgrifennu llythyr yn yr hwn y maent yn son am fedydd plant fel peth oedd yn cael ei arfer yn gyffredinol. Ychydig wedi'r flwyddyn 300, y mae'r Cymro Morgan, neu Pelagius gwr mor ddyfsgedig a neb yn ei oes, ac wedi teithio trwy eglwys Europe ac Asia, yn dywedyd nad oedd efe erioed wedi clywed am un a ddywedai nad oedd babanod i gael eu glanhau trwy adened-igaeth bedydd. Ymma dylid cofio mai nid ar dystiolaethau o'r fath hyn y mae hawl babanod i fedydd yn cael ei sylfaenu, ond ar yr amlygiad a gawn o ewyllys Crist yn yr ysgrythyrau. Ar yr un amser, nid allan o le fyddai sylwi, 1. Fod yr un drefn yn cael ei gosod i fynu yn yr holl eglwys apostolaidd. Os nad oedd bedydd plant yn beth cyffredin, nid oeddynt ddim yn cael eu bedyddio yn un man. 2. Yr oedd, gan hynny, yn amhosibl i un eglwys yn nyddiau'r apostolion i fod yn anwybodus o'u golygiadau mewn perthynas i aelodaeth eglwysig a bedydd babanod. 3. Nid hawdd yw meddwl y gallasai'r oes nesaf at hynny fod heb wybod beth oedd yr arferiad yn nyddiau'r apostolion. 4. Am hynny pe na buasai bedydd plant yn arferiad apostolaidd, ni allasai ddim cael ei ddwyn i mewn heb lawer o wrthwynebiad. Beth fuasai gan yr un a'i cynnyg-asai gyntaf i ddywedyd drosto ei hun? A phe buasai un, neu ryw ychydig yn cynnyg dwyn i mewn y fath arferiad newydd, pwy a feddyliai y gwnaethai holl eglwys gwahanol wledydd gyd-uno mor fuan i fyned yn groes i'r arferiad oeddynt wedi ei gael oddiwrth yr apostolion? 5. Yr oedd amryw o ugeiniau o wahanol feddyliau ym mhlith cristiannogion y tair oes gyntaf. O blegid hyn yr oedd yn hawdd gan y naill iblaidd i gadw llygad manwyl ar y llall, 6. Gan hynny pan y maent oll yn cyd-

uno mewn perthynas i fedydd babanod, y mae yn rhesydd i feddwl eu bod yn cael eu rhwymo i hynny trwy eu bod wedi derbyn yr arferiad oddiwrth yr apostolion. Ond bellach ni a ddeawn i ystyried,

III. *Yn mha ddull y mae bedydd i gael ei weini.* Yr oedd Joan yn bedyddio yn yr Jorddonen; Mat. 3, 6, ac yn Ainon, yn agos i Salim, canys dyfroedd lawer oedd yno. Joan 3, 23. Fe aeth Jesu, wedi ei fedyddio, i fynu o'r dwfr. Mat. 3, 16. Aeth yr esnuch i'r dwfr, ac fe ddaeth i fynu o'r dwfr. Act. 8, 38, 39. Ac fe fonir am gladdu gyd a Christ, trwy fedydd, i farwolaeth. Rhuf. 6, 4. Nid yw'r pethau hyn ddim yn profi fod yn hanfodol i fedydd gael ei weini trwy drochiad. Yr oedd yr Israellid yn cael eu bedyddio yn y cwmwl ac yn y mor. 1 Cor. 10, 2. ond y mae'n sicr eu bod yn cerdded ar dir fych. Ex. 14, 16, 22, 29. Gallasai fod yn angenrheidiol i Joan fedyddio lle'r oedd llawer o ddyfroedd, er mwyn cyfleusdra'r lluoedd oedd yn dyfod atto. Aeth Philip yn gystal a'r Efnuch i'r dwfr; ac fe ddaeth y naill yn gystal a'r llall i fynu o'r dwfr. Fe ddywedodd Crist wrth Petr am fyned i'r mor. Mat. 17, 27. Ac mewn iaith gyffredin ni a ddywedwn fod un yn myned i'r ffynnon, neu yn dyfod o'r ffynnon, pan na fyddo neb yn meddwl ei fod yn ymdrochi ynddi. Y mae'r apostol yn arfer y geiriau claddu, plannu, a ehroeoelilio, Rhuf. 6, 4, 6. nid i ofod allan y dull o weini'r ordinhad; ond ei ddiben yw dangos y rhwymau fydd ar y bedyddiedig i gyd-ymffurfio a Christ, trwy farw i bechod a byw i gyfiawnder.

Bod yn gyfreithlon i fedyddio trwy daenelliad a ymddengys wrth ystyried, 1. Fod y gair Bedydd yn arwyddocau golchiad, ac nid un dull neillduol o olchi, megis trochi, tywallt, taenellu, &c. Ystyriaeth o hyn, debygid, a barodd i'r cyfieithwyr cymreig yn lle amryw fedyddiadau i roddi amryw olchiadau. Heb. 9, 10. Ymma y mae'r gair *amryw*, yn arwyddocau, nid llawer, ond *gwahanol fath*. Dymma fel y mae'n cael ei arfer. Lev. 19, 19. Rhuf. 12, 6. Taenelliad oedd yn cael ei arfer yn y rhan fwyaf o'r golchiadau iuddewig. Lev. 14, 7, 16, 51. 16, 14, 15. Num. 19, 4, 13, 18, 20. Ac y mae'r Apostol, ei hun yn arfer y gair taenellu wrth son am y golchiadau iuddewig. Heb. 9, 13, 19, 21. Y mae'r cyfieithwyr wedi arfer y gair golchi yn lle bedyddio. Marc 7, 4. Luc 11, 38. Nid oes un prawf na thebygolrwydd fod y Phariseaid yn trochi eu hunain bob tro y deuent o'r farchnad. A phwy a feddwl en bod yr golchi byrddau neu welyau trwy eu trochi. 2. Y mae'r geiriau taenellu, tywallt, &c. yn cael eu harfer yn y manau y sonir am yr hyn y mae bedydd yn ei arwyddocau. Ymma ni allwn ddal yw fod y ysgrifthyrau yn mynych f i am fedydd yr Ys- pryd Glân. Mat. 3, 11. Marc 1, 8. Luc 3, 16. Joan 1, 33. Y mae'r be-

dydd hwn yn arwyddo cyfranniad o'r Yspryd yn ei ddoniau gwyrthiol, Aët. 1, 6, 8. 2. 4. a'i ddylanwadau cadwedigol: Pen. 11, 16, 18. 1 Cor. 12, 13. I ofod allan y cyfryw gyfranniad o ddoniau 'r Yspryd y mae'r iaith ganlynol yn cael ei harfer. *Taenllaf* arnoch ddwfr glan fel y byddoch lan. Ezech. 36, 25. *Tywalltas* ddyfroedd ar y sychedig a frydiau ar y sychdir; *tywalltas* fy Yspryd ar dy had, am bendith ar dy hiliogaeth. Ef. 44, 3. Chwi a dderbyniwch north yr Yspryd Glan wedi y *del efe arnoch*. Aët. 1, 8. Efe a *dywalltodd* y peth ymma. Pen. 2, 33. Gwel hefyd adn. 17, 18. O blegid fod y fath eiriau yn rhoddi darluniad cymmwys o fedydd, pan *syrtbiodd* yr Yspryd Glan ar y rhai oedd yn nhy Cornelius, fe gofodd Petr am y modd y dywedasai 'r Arglwydd, Chwi a fedyddir ar Yspryd Glân. Pen. 11, 15, 16. Ac y mat hyn yn dangos fod Duw yn bedyddio trwy daenellu, tywallt, &c. Pwy a feddwl mai anghymmwys yw i ninnau geisio ei ganlyn?

Oddi wrth yr hyn a gafodd ei ystyried ni a welwn, 1. *Y priodoldeb i fedydd gael ei weini yn gyhoeddus*. Yr oedd Joan yn bedyddio 'n gyhoeddus: Mat. 3, 5, 7. Y mae'r bedyddiedig yn cael ei arddel fel un sydd yn dwyn perthynas neilltuol a'r eglwys: ac fe ddichon gweinidogaeth gyhoeddus o'r Ordinhad fod yn dra defnyddiol. Y mae'n rhoddi cyfleusdra i ystyried natur a diben bedydd, i ddwyn ar gof i eraill eu cyflwyniad i'r Arglwydd, ynghyd a'u dyledswyddau fel rhai bedyddiedig, yn gystal a'r modd y dylai rhieni yn gyffredin ymddwyn tu ag at eu plant. Ac y mae'r eglwys yn cael ei galw i sylwi ar y genedl ieuangc, i weddio drostynt, ac i ymdrechu i'w hyfforddi, &c. Y mae achos i ofni fod gweinidogaeth ddirgelaidd yr ordinhad yn deilliaw oddiwrth feddyliau cyfeiliornus am ei nhatur a'i diben, neu gywilydd i wneuthur cymmaint a hynny o arddeliad cyhoeddus o'r Arglwydd, neu, beth bynnag, ddifatterwch am ddaioni ac adeiladaeth eu cyd-greaduriaid. 2. *Y mae pob plentyn bedyddiedig yn wrthddrych o ofal neilltuol eglwys Dduw*. Gan fod plant yn cael trwy fedydd, eu cyhoeddus arddel fel aelodau eglwyfig, pa fodd y dichon eglwys fod yn ddieuog oddiwrth eu gwaed, os bydd yn esgeuluso gweddio drostynt, eu hyfforddi, gwilio ar eu hymddugiadau, eu cynghori, eu rhybuddio, ac ymdrechu trwy bob moddion eu dwy i ymddwyn fel eiddo 'r Arglwydd? Mor ddymunol fyddai gweled yr eglwyfi yn gyffredinol yn sylwi ar hyn. 3. *Y mae dyledswyddau neilltuol yn gorhwyys ar y rhai a fedyddir*. Byw dan ystyriaeth o lygredd natur, credw'r cyhoeddliad o drugaredd a ofodir allan yn yr efengyl, diolch am ffordd i bechadur gael ei lanhau, mynych gofio eu cyflwyniad i'r Arglwydd, galaru o blegid eu hanffyddlondeb, dychwelyd oddiwrth bob eilunod, difrifol roddi eu hunain o'r newydd i fyan i'r Arglwydd, rhodio mewn

newydd-deb buchedd. Rhuf. 6, 3, 4. Ymwroli yn erbyn profedigaethau a byw mewn cariad ac undeb a holl blant Duw. 1 Cor. 12, 13.

II. SWPPER YR ARGWYDD. Y mae Mab Duw wedi marw dros yr annuwiol. Rhuf. 5, 6, 10. Rhefymmol yw i bechaduriaid gosio am ei ddiodefiadau. I'w cynnorthwyo i wneuthur hyn y mae'r Arglwydd wedi trefnu i fara a gwin gael eu cymmeryd er coffa am dano. Oblegid hynny yr ydym yn darllen am Fwrdd yr Arglwydd, 1 Cor. 10, 21; am Swpper yr Arglwydd, Pen. 11, 20. am dorri bara, Aft. 2, 42, 20, 7; ac am gymmun corph a gwaed Crist. 1 Cor. 10, 16. I ymdrin a hyn ni gawn ystyried,

I. *Gofodiad yr Ordinbad.* Y mae i'w weled. Mat. 26, 26, 28. Marc 14, 22, 24. Luc 22, 19, 20. 1 Cor. 11, 23, 25. Ymma ni a welwn, 1. Mai Ordinbad o eiddo Crist ydyw. 2. Yr amser y cafodd ei threfnu, Yn union ar ol bwyttu'r pasg, y nos y cafodd ei fradychu gan Judas. 3. Yr elfennau sydd i gael eu harfer. Bara a gwin. 4. Yr hyn a wnaeth Crist. Efe a gymmerodd fara, ac a fendithiodd, neu ddiolchodd, yna efe a'i torrodd, ac a'i rhoddodd i'r disgyblion. Yn yr un modd efe a gymmerodd y cwppan, ac wedi diolch, efe a'i rhoddodd iddynt. 5. Geiriau Crist. Cymmerwch, bwyttewch, hwn yw fy ynghorph, yr hwn yr ydys yn ei roddi drosoch, yr hwn a dorri drosoch, gwnewch hyn er coffa am danaf. Yfwech bawb o hwn, canys hwn yw fy ngwaed o'r Testament newydd, yr hwn a dywelltir dros lawer, er maddeuant pechodau: neu fel y mae Luc yn adrodd y geiriau, Hwn yw y Testament newydd yn fy ngwaed i, yr hwn yr ydys yn ei dywallt drosoch. Gwnewch hyn, cynnifer gwaith bynnag yr yfwech, er coffa am danaf. Nid yw'r elfennau ddim yn cael eu troi, i fod yn gorph a gwaed Crist. Bara a gwin sy'n cael eu bwyttu, fel y mae'n amlwg i'n llygaid, ein teimlad, a'n harchwaeth. 1 Cor. 11, 26, 27. Nid yw'r geiriau cwppan a thestament ddim i'w cymmeryd yn llythrennol. A phe cymmerid y geiriau, "Hwn yw fy ynghorph, Hwn yw fy ngwaed," felly, byddai rhaid dywedyd fod gan Crist ddau gorph, un yn cymmeryd, yn torri ac yn rhannu'r llall, un yn gyfan a'r llall yn ddrylliedig, un yn cael ei fwyttu a'r llall heb gael ei fwyttu. Byddai ei gorph yn bresennol mewn miloedd o fannau ar unwaith. Meddwl Crist, gan hynny, ydyw, fod y bara a'r gwin, trwy ddwyfol ofodiad, i fod yn goffadwriaeth ac yn arwydd o'i ddiodefiadau dros ei bobl. Fe ddywedir am amryw o bethau, en bod yr hyn nad ydynt ddim rhagor nac arwydd neu goffadwriaeth o'honynt. Gen. 17, 10, 11, 41, 26, 27. Ex. 12, 11. Ezec. 37, 11. Dan. 2, 38. Mat. 13, 38. Joan 13, 11. 1 Cor. 10, 4. Gal. 4, 24. 6. Yr hyn a wnaeth y disgyblion. Hwyl fuont yn gyfrannogion o'r un bara: 1 Cor. 10, 17. hwyl a yfasant

o'r cwppan: ac a ganasant hymn. Mat. 26, 30.—Dymma 'r Gosodiad cyntaf. Ond nid yw eglwys Dduw ddim yn rhwym i gadw atto ym mhob amgylchiad, megis y dydd, yr awr, y rhifedi oedd yn gyfrannog; y lle, &c.

II. *Diben y Gosodiad.* I. *I gadw i fynu goffadwriaeth o Grifft croeshoeliedig.* Arfer Duw yw trefnu Gosodiadau neillduol er coffadwriaeth o'i ddadoni. Ex. 13, 8, 10. Jos. 4, 5, 7. Y mae 'r ordinhad hon er coffadwriaeth am Grifft. Luc. 22, 19. 1 Cor. 11, 25. Ymma ceir achlysur i gofio am dano, yn ol yr hyn ydyw, fel Emmanuel, Duw wedi ymdangos yn y cnawd: Mat. 1, 23. 1 Tim. 3, 16. yn gwir-foddol ymrwymo dros bechaduriaid: Psal. 40, 6, 8. Ef. 53, 10, 11. yn ufuddhan hyd angau: Phil. 2, 5, 7. ond yn neillduol am ei ddioddefiadau a'i farwolaeth. Ymma gellir galw i gof, 1. Fawredd ei ddioddefiadau. Gwel tu dal. 210, 221. 2. Ei gariad di-gyffelyb. Joan 15, 13. 1 Joan 3, 16, 17. 3. Y dibenion gogoneddas oedd ganddo yn ei olwg, amlygu cyfiawnder a chariad Duw: Rhuf. 3, 25. Joan 3, 16. dwyn tyfiolaeth i'r gwirionedd: Joan 18, 37. gosod siampl i'w ganlynwyr: 1 Pet. 2, 21. a rhoddi iawn dros eu pechodau. Joan 1, 29. Heb. 9, 26. 1 Pet. 2, 24. Gwel tu dal. 163, 171. 4. Ei ymddugiad dan ei ddioddefiadau. Ymma y gwelwn ei ymddyngiad i ewyllys ei Dad: Luc. 22, 42. ei amynedd: Ef. 53, 7. ei gariad tu ag at Dduw a'i bobl: Phil. 2, 6, 8. a thu ag at elynion: Luc. 23, 34. a chadernid ei fydd yn Naw. Psal. 16, 10, 11. Ef. 50, 7, 9. Luc. 23, 46. Heb. 2, 13. 5. Digonolrwydd ei aberth. Eph. 5, 2, 6. Ei oruchafiaeth a'i dderchafiad: 2 Tim. 1, 10. Heb. 2, 14, 15. Phil. 2, 9, 11. 7. Y bendithion fydd yn deiliaw oddiwrth ei farwolaeth. Yn neillduol, maddenant Pechodau. Mat. 26, 28. 8. Ei ail-ddyfodiad. Heb. 9, 28. 1 Cor. 11, 26.

II. *I fod yn nod o braffer grifft'nogol.* Dymma yw dangos marwolaeth yr Arglwydd: 1 Cor. 11, 26. Ymma y mae Crist'nogion yn dangos i'r byd nad oes arnynt ddim cywilydd i arddel yr hwn a groeshoeliodd yr Iuddewon fel drwg-weithredwr: ond eu bod yn ei dderbyn yn Arglwydd, ac yn gorfoleddu ynddo fel eu Hiachawdwr. 1 Cor. 1, 23, 24. Wrth fwyta ar ei fwrdd y maent yn arddel eu hunain o rifedi ei deulu.

III. *I fod yn arwydd ac yn fel o'r cyfammod newydd.* Luc. 22, 20. Y mae 'r Arglwydd wedi addaw bod yn Dduw i dy Israel, a maddeu eu pechodau, ac y byddant hwythau iddo ef yn bobl. Heb. 8, 10, 12. Y mae gwaed Crist wedi ei dywallt i gadarnhau 'r cyfammod, ac i bwrcasu ei fendithion. Mat. 26, 28. Ac yn Swpper yr Arglwydd y mae 'r cyfammod hwn yn cael ei ddwyn ar gof a'i adnewyddu. Y mae 'r gwin, fydd yn arwyddo gwaed Crist, yn cael ei roddi i ddal allan a sierhau y bydd i'r hwn

fydd yn credu dderbyn maddeuant o'i holl bechodau. Y mae'r ordinhad yn fêl ddi-ammodol o wirionedd cyfammod Duw, ond yn ammodol i'r hwn fyddo yn cyfrannogi: hynny yw, os ydyw yn credu Ynghrist, &c. Ac ymma y mae'r Sainct vn gwneuthur cyfammod a Duw trwy aberth. Psal. 50, 5. Y maent yn derbyn bendithion y Cyfammod, yn rhoddi eu hunain i'r Arglwydd, ac yn ymddiried ynddo i gyflawni eu holl angen, ac i weithredu ynddynt yr hyn y mae yn ei ofyn oddi wrthynt.

IV. *I fed yn gyfrwng cymmundeb rhwng Duw a'i bobl.* 1 Cor. 10, 20, 21. Yr oedd yr hwn a ymborthai ar yr aberthau dan y gyfraith yn cael ei roesawi megis ar fwrdd Duw. Felly ymma y mae Crist yn ei roddi ei hun, ei gnawd a'i waed, ei gyflawnder a'i fendithion i wledda ei bobl. Ac fel arwydd o hynny y mae yn rhoddi iddynt elfennau y rhai yn ol dwysol ofodiad, fydd yn cynnyrchu ei gnawd a'i waed. Ac ymma y mae'r credadyn yn derbyn Crist, yn ymborthi arno mewn ysprydol fyfyrddodau, ac felly yn cael ei lawn ddigoni a brasder ty'r Arglwydd. Psal. 36, 8.

V. *I gynnal a meithrin cymmundeb rhwng fforddolion Sion.* 1 Cor. 10, 17. Wrth eistedd oddi amgylch yr un bwrdd y maent yn ymddangos fel brodyr, yn caru eu gilydd yn yr Arglwydd, gan ystyried eu hunain dan rwyman i ymddwyn y naill tu ag at y llall, fel rhai yn gyd-gyfrannogion o ras y bywyd.

III. *Yr angenrheidrwydd o gyfrannogi o Swpper yr Arglwydd.* Ymddengys hyn wrth ystyried, 1. Awdurdod Crist, yr hwn a drefnodd yr Ordinhad. Mat. 26, 26, 27. A'i ewyllys yw iddi gael ei chadw i fynu yn barhaus yn ei eglwys. Y mae ei farwolacth, trwy hyn i'w dangos hyd oni ddelo: 1 Cor. 11, 26. Yr oedd yr Ordinhad i gael ei gwneini ym mhllith Cenhedloedd yn gyfial ag Juddewon: Y mae'r rheswm a roddodd Crist, Luc 22, 19. yn perthyn i'w bobl ym mhob oes: Nid oes dim yn natur y gosodiad i'n tueddu i feddwi nad oedd i barhau ond dros ychydig amser: Y mae pob cyfraith mewn grym hyd oni chaffo ei galw yn ol gan yr hwn a'i gosododd: Yr oedd y Corinthiaid yn cael eu cyfarwyddo pa fadd y ymddwyn yngweinidogaeth yr Ordinhad pan oedd yr Ysryd wedi ei roddi. 1 Cor. 11, 20, 34. Ac os oedd y fath ymarferiad yn angenrheidiol yn yr oes yr oedd Crist wedi dioddef, a phan oedd yr Ysryd yn cael ei gyfrannu mewn modd gwyrthiol, pa faint mwy yn bresennol? 2. Cariad Crist, yr hwn a roddes ei hun dros ei bobl, ac a ordemiodd y Swpper sanctaidd ychydig cyn dioddef a marw. 3. Y buddioldeb o gyfrannogi. Y mae yn tueddu i gynhyrfu casineb at bechod, i adfywio edifeirwch, i gynhyddu gostyngheidrwydd a gwiliadwriaeth, i feithrin cariad, gobalith, a diolchgarwch, ac i gadarnhau ffydd a llawenydd.

Oddiwrth y pethau hyn fe ganlyn y dylid cyfrannogi yn fynych. A dylai 'r rhai sydd yn esgeuluso oddi ar ystyriaeth o'u hangymmwyfder, gofio, fod yr hyn a'u hanghymmwyfa at fwrdd yr Arglwydd, yn anghymmwyso hefyd i weddio, ac yn neillduol i gyfarfod ag angau yn gysurus.

IV. *Pwy sydd i gyfrannogi o'r Swpper sanctaidd.* Ni ddichon neb yngwlad yr efengyl, ag sydd mewn oedran a synwyr, esgeuluso 'r Ordinhad a bod yn ddi-euog. Ond nid yw 'r eglwys ddim i wneuthur derbyniad cyffredinol o bawb. Ymddengys hyn wrth ystyried, 1. *Diben yr Ordinhad.* Pwy feddyliai fod yr an-edifeiriol, yr angrhediniol, ar an-ufudd, yn bwytta ac yfed er coffa am Jesu Grist? Pa eglwys a ymfoddlonai ar broffes yr hwn sydd yn ei ymddugiad cyffredin yn di-ystyru awdurdod Crist? Pa fodd y gellir golygu fod hwnnw yn ymgysiammodi a Duw, yr hwn nid yw ddim yn deall y cyfiammod newydd, nac yn cyd-fynio a'i ofyniadau? Pwy a ddychymmygai fod yr hwn sydd yn rhodio yn y tywyllwch yn dyfod i ymofyn am gymmundeib a Duw? A phwy a ddifgwyliai fod undeb rhwng y rhai sydd yn byw yn ol y cnawd a'r rhai a aned o'r Yspryd? 2. *Yr hyn a ofynnir oddiwrth y rhai sydd i fod yn gyfrannog.* Holi eu hunain: yn neillduol mewn perthynas i'w hadnabyddiaeth o natur a diben yr ordinhad, eu hedifeirwch; eu ffydd; eu cariad at Grist a'i eiddo; a'u golygiadau, a'u dibenion yn yr hyn y maent yn wneuthur. 1 Cor. 11, 28. Iawn farnu eu hunain. adn. 31. Ac iawn farnu corph yr Arglwydd. adn. 29. Ni ddichon neb wneuthur hyn heb fod ganddo iawn farn am drofedd a haeddiant dyn, am ddibenion cyfryngdod Crist, am yr amlygiad o gyflawnder, purdeb, dalioni a doethineb Duw, a roddir yn ei ddioddefadau, am effeithiau ei farwolaeth, &c. 3. *Y drwg o fwytta ac yfed yn anheilwng.* Y mae 'r cyfryw yn euog o gorph a gwaed yr Arglwydd, ac yn gwneuthur eu hunain yn agored i farn Duw. adn. 27, 29. Y maent mewn perigl o dwyllo eu hunain, ac o wneuthur mawr niweid i eglwys Dduw. 4. *Dyledfwydd yr eglwys i fwrw allan yr anfeisol, &c.* 2 Thess. 3, 6. Rhuf. 16, 17. Mat. 18, 15, 18. Afresymmol fyddai meddwl y dylid derbyn y rhai sydd i gael eu torri ymmaith yn ol gosodiad Pen yr eglwys. 5. *Y gorchymyn pendant a gafodd eglwys Corinth i beidio cyd-fwytta gyd a'r meddwon, godinebawr, cybyddion, &c.* 1 Cor. 5, 11. Ac y mae 'n deilwng o sylw fod y gair a arferir am feddw, Pen. 11, 21. yn cael ei gyfieithu "yfed yn dda." Joan 2, 10. Bai 'r Corinthiaid, gan hynny oedd, fod y cyfoethogion yn yfed mwy nac oedd yn gymmwys yn Swpper yr Arglwydd, er nid mwy nac a fuasai yn briodol iddynt gymmeryd yn eu cartref-leoedd.

Nid oes gennym un prawf fod Judas yn gyfrannog o Swpper yr Arglwydd. Y mae 'r hyn a ddywedir am dano, Luc 22, 21. Mat. 26, 23.

Marc 14, 26. yn perthyn i'r pasg. Ac efe a aeth allan yn ebrwydd ar ol bod yn gyfrannog o'r Ordinhad iuddewig. Joan 13, 26, 30. Ond pe buasai wedi cyfrannogi o'r Ordinhad efangylaidd, ni byddai hynny ddim yn profi y dylai'r eglwys dderbyn y rhai nad ydynt yn ymddangos fel disgyblion. Yr oedd Crist yn ymddwyn, nid fel Barnwr y galon, ond yn ol ymddangosiadau. Pe amgen ni buasai ddim yn anfon Judas i bregethu'r efengyl. Yr oedd Judas mor ddi-argyoedd ei ymddugiadau, fel nad oedd gan y disgyblion eraill un lle i feddwl mai efe oedd Crist yn ei olygu pan ddywedasai wrthynt, un o honoch chwi a'm bradycha i. Mat. 26, 21, 22.

Cyn penderfynu ni allwn sylwi, 1. Fod y rhai a ddeuant at fwrdd yr Arglwydd i gymmwyso eu hunain at fwydd wladol yn hollol wyr droi ordinhad Crist. 2. Nid oes ymma un iawn yn cael ei offrymmu dros bechod. Diben yr ordinhad yw cadw i fynu goffadwriaeth o Aberth Crist. Eitha rhyfyg, gan hynny, yw i neb ymorphwys ar fwytta ac yfed ar fwrdd yr Arglwydd. Wrth dderbyn yr elfennau, wrth fwytta ac yfed, dylai pob un ymofyn, a ydyw yn derbyn Crist, ac yn ymborthi ar ei aberth. 3. Yr angenrheidrwydd i ddyfod at yr Ordinhad gyd a pharch, gyd a disgwiliad am y bendithion a ddelir allan ynddi, a chyda bwriad sylml i ymddwyn, trwy ddwyfol gynnorthwyon, yn addas i'r broffes a wneir wrth gyfrannogi.

Rhodded Arglwydd y wledd i bawb fy'n agofau at ei fwrdd y fraint o gael profi'r danteithion na wyr y byd ddim am danynt; ac o gael eu cymmwyso i gael gwledda yngwlad y purdeb, lle bydd yr holl dyrfa yn gweled Jesu, nid yn nrych yr ordinhadau, ond wyneb yn wyneb, fel y mae; ac yn cyd-uno i briodoli'r clod i'r Hwn sydd yn eistedd ar yr orsedd-faingc ac i'r OEN yn oes oesoedd. Amen.

DIWEDD Y CHWCHED RAN.

CYNNWYSIAD.

THEOLOGIA.

I. Y Prawf o Fod Duw, - - - - -	1
II. Yr Ysgrhythrau yn air Duw, - - - - -	4
III. Perffeithrwydd a Phriodol- iaethau Duw, - - - - -	14
1. Mai Yspryd gw Duw, - - - - -	11
2. Tragwyddoldeb Duw, - - - - -	12
3. Ei Anghyfnewidioldeb, - - - - -	14
4. Ei Holl-bresennoldeb, - - - - -	16
5. Ei Holl-wybodaeth, - - - - -	18
6. Ei Holl-alluogrwydd, - - - - -	20
7. Ei Sancteiddrwydd, - - - - -	22
8. Ei Gyfiawnder, - - - - -	23
9. Ei Ddoethineb, - - - - -	25
10. Ei Ddaioni, - - - - -	29
11. Ei Amynedd, - - - - -	31
12. Ei Wirionedd, - - - - -	34

IV. Duw yn Dad, Mab, ac Yspryd - - - - -	35
1. Gwahaniaethol Berfonau yn y Duw-dod, - - - - -	35
2. Tad, Mab, ac Yspryd yn Berfonau, - - - - -	37
3. — yn Berfonau dwysol, - - - - -	38
4. — yn wahaniaethol Berfonau - - - - -	41
V. Arfaeth Duw, - - - - -	45
1. Yn gyffredinol, - - - - -	45
2. Yn neillduol, mewn perth- ynas i Gadwedigaeth Pech- aduriaid, - - - - -	49
VI. Gweithredoedd Duw, - - - - -	54
1. Yn creu pob peth, - - - - -	55
2. Yn cynnal pob peth, - - - - -	57
3. Yn llywodraethu, - - - - -	58

ANTHROPOLOGIA.

I. Dyn yn ei gyflwr creadigol, - - - - -	75
II. Cwmp Dyn, - - - - -	82
III. Canlyniadau 'r cwmp, - - - - -	87
1. Parhienicyntaf yn berfonol, - - - - -	87
2. Iddynol-ryw yn gyffredinol, - - - - -	88
Cyfrifiad o bechod Adda, - - - - -	88
Trawglwyddiad o lygredd, - - - - -	90
IV. Llygredd Dyn, - - - - -	91
I. Pob rhan yn llygredig, - - - - -	92
1. Y Deall, - - - - -	92
2. Yr Ewyllys, - - - - -	93

3. Y Serchiadau, - - - - -	95
4. Meddylfryd y galon, - - - - -	96
5. Y Cof, - - - - -	100
6. Y Gydwybod, - - - - -	101
7. Aelodau 'r corph, - - - - -	101
II. Amlygiadau o lygredd, - - - - -	101
1. Geiriau an-addas, - - - - -	102
2. Gweithredoedd drwg, - - - - -	104
3. Eigeulufdra i gyflawni dy- ledswyddau, - - - - -	108
4. Gwendid i bob daioni, - - - - -	113

CYNNWYSIAD,

	<i>Tu dal.</i>		<i>Tu dal.</i>
V. Cosp pechod, - - - - -	116	2. Yn awr marwolaeth, - - -	120
1. Yn y byd hwn, - - - - -	117	3. Yn nydd y farn, - - - - -	121
Gofidiau allanol, - - - - -	117	4. Yn uffern yn oes oesoedd, -	122
Barnedigaethau ysprydol, -	119		

CHRISTOLOGIA.

I. Mai-Jesu o Nazareth yw		1. Yn ei gnawdoliaeth, - - -	202
Gwaredwr pechaduriaid, -	128	2. Yn ei enedigaeth, - - -	204
II. Person-Crist, - - - - -	140	3. Yn ei fabandoda'i i leuenfryd, -	205
III. Ei ofodiad i fod yn Gyf-		4. Yn ei fywyd cyhoeddus, -	206
ryngwr, - - - - -	145	5. Yn ei ddioddefiadau a'i	
IV. Ei Swyddau cyfryngol, -	150	farwolaeth, - - - - -	210
1. Yn Brophwyd, - - - - -	150	6. O'i angen hydei adgyfodiad, -	219
2. Yn Offeiriad, - - - - -	156	VI. Derchafiad Crist, yn gyff-	
Yn rhoddi iawndros bechod, -	159	redinol, - - - - -	221
Dros bechodau pwy y bu		1. Yn neillduol, ei adgyfodiad, -	223
farw, - - - - -	172	2. Ei esgynniad i'r nef, - - -	231
Yn eiriol dros drosedd wyr, -	176	4. Ei cistediad ar ddeheu-law	
3. Yn Frenin, - - - - -	182	Duw, - - - - -	237
V. Darostyngiad Crist, - - -	202	4. Yn barnu byw a meirw, -	241

CHARITOLOGIA.

I. Cyfiawnhad, - - - - -	256	IX. Llawenydd yr Ysryd Glan, -	319
II. Mabwysiad, - - - - -	277	X. Gweinidogaeth Angylion, -	326
III. Rhydd-did, - - - - -	287	XI. Etifeddiaeth y Saint, - -	331
IV. Diogelwch, - - - - -	294	XII. Parhad hyd y diwedd, -	335
V. Dwyfol ddwysgeidiaeth, -	297	XIII. Sicrwydd, - - - - -	348
VI. Ceryddon tadol, - - - - -	303	XIV. Adgyfodiad gorfoleddus, -	355
VII. Gwrandawriad gweddian, -	308	XV. Dedwyddwch di-ddiwedd	
VIII. Grasol arbediad, - - -	315	yn y nef, - - - - -	362

CYNNWYSTAD.

PNEUMATOLOGIA.

Tu dal.

I. Iechydwriaeth yn cael ei chymmwyfo trwy 'r Yfpryd Glan, - - - - -	375
1. Y cymmwyfiad hwn yn ang-enrheidol, - - - - -	376
2. Undeb a Christ, - - - - -	378
3. Dyn yn cael ei alw i'r undeb hwn, - - - - -	381
4. Yr Yspryd yn effeitholi 'r alwad, - - - - -	383
II. Golwg ar waith yr Yspryd, 387	
1. Mewn perthynas i Grist, - 387	
2. Yn hyfysfu ffordd Iechydwriaeth, - - - - -	389
3. Ar y rhai fyddant yn ol yn y diwedd, - - - - -	389
4. Ar etifeddiion Iechydwriaeth, - - - - -	393

Tu dal.

I. Ail enedigaeth, - - - - -	399
II. Sancteiddhad, - - - - -	409
1. Dwysol oleuni, - - - - -	414
2. Edifeirwch i fywyd, - - -	416
3. Ffydd, - - - - -	419
4. Hunan gyfiwyniad, - - -	425
5. Nerth yn ol y dydd, - - -	427
6. Cynnydd mewn gras, - - -	430
7. Yspryd mabaidd, - - - -	435
8. Hiraeth am y nefoedd, - -	437
III. Diddanwch, - - - - -	440
III. Yr hyn ydyw 'r Yspryd Glan, yn y pethau hyn, i blant Duw, - - - - -	443
1. Rhodd Duw, - - - - -	443
2. Preswlydd, - - - - -	445
3. Sel, - - - - -	447
4. Ernes yr etifeddiaeth, - -	450

NOMOLOGIA.

I. Y gyfraith foefol, - - - - -	456
I. Rhoddiad y gyfraith, - - -	457
II. Gofyniadau 'r gyfraith, -	460
1. Goruchel gariad at Dduw, 460	
2. Cariad at ddyn, - - - - -	464
Dyledswyddau personol, -	465
Dyledswyddau cymdeithafol, 466	
Dyledswyddau perthynafol, 467	
Dyledswyddau Gwyr, - - - -	467
— Gwagedd, - - - - -	468
— Rhieni, - - - - -	468

— Plant, - - - - -	469
— Meistrad, - - - - -	469
— Gweision, - - - - -	469
— Llywodraethwyr gwladol, - - - - -	470
— Deiliaid, - - - - -	470
— Tu ag at clyniion, -	470
— Cyfoethogion, - - - -	471
III. Dibenion rhoddiad y ddeddf, 472	
II. Y ddeddf seremonïol, - -	477
1. Ymarferiadau, - - - - -	478

	Tu 4al.
2. Personau, - - - - -	478
3. Llefydd, - - - - -	479
4. Amserau, - - - - -	480
III. Gosodiadau neillduol dan y Testament newydd, -	484
I. Cymdeithas eglwysig, - -	484
II. Swyddogion teyrnas Crist, -	490
III. Disgybiaeth eglwysig, -	499
IV. Addoliad cymdeithafol, -	505
1. Gweddi, - - - - -	506
2. Canu mawl, - - - - -	509
3. Darllen y gair, - - - - -	509
4. Pregethu, - - - - -	510
5. Gwranddo, - - - - -	511
6. Cyfrinach grefyddol, - -	512

	Tu 4al.
7. Gweinidogaeth ordinhad- au, - - - - -	513
8. Dydd yr Arglwydd, - -	513
V. Ordeiniadau efangylaidd, -	515
1. Bedydd, - - - - -	515
Natur a diben Bedydd, -	516
Deiliaid Bedydd, - - - -	516
Pa fodd i sedyddio, - - -	521
2. Swpper yr Arglwydd, - -	523
Gosodiad yr ordinhad, - -	523
Diben y gosodiad, - - - -	524
Yr angenrheidrwydd o gyf- rannogi, - - - - -	525
Pwy fydd i fod yn gyfran- nog, - - - - -	526

GWALLAU 'R ARGRAPH-WASG.

Y mae'r naill Lythren wedi ei rhoddi yn lle'r llall, a'r Attaliadau wedi eu cam-osod mewn amrywïol fannau, yn enwedig yn y rhan gyntaf. Fe fedr pob Darllenydd hynaws a deallus ddiwygio hyn. Y Beisau mwy a neillduol, ydys wedi sylwi arnynt, yw y rhai canlynol.

Tu dde.	Llin.	Geiriau beir.	Y modd y dylent fod.
19	12	eler	ofer
32	16	hannau	hugain
51	18	Rhuf.	Rhuf. 8, 29.
62	21	llwch	uwch
86	23	ddyfol	ddwyfol
89	27	had	ei had
101	20	ddiffaith	ddi-ffaith
102	34	yn yr hyn	yn ol yr hyn
112	27	er	yr
121	1	mantais grefyddol	ddrygiont
133	33	barnwyr	barnwr
146	22	en	eu
157	25	y pethau	yn y pethau
158	4	un	yr
166	34	yr oen	yn oen
174	23	ran naturiol	annaturiol
175	25	ni	hi
181	25	eu trynafiaid	ei hynafiaid
191	30	Greawdwr	greadur
230	2	Iyrthol	fyrthio
	21	Er	Ei
235	8	benditho	bendithion
	20	dan iddo	iddo
237	28	di-ddcheulaw	ddcheulaw
241	7	rhwyfgy	na rhyfygu
259	26	hyn dy	hyn yn dy
305	37	chilia	chilia
315	17	gawo daioni	daioni
316	30	yn Arglwydd	yr Arglwydd
328	7	heb	neb
335	1	y Christ	a Christ
397	18	ferchiadau	a'u ferchiadau
457	36	ddioddef	ddi-ddeddf
468	8	12	11
485	23	gwir-feddwl	gwir-foddol
500	18	tu ag at	ymddwyn tu ag at
519	21	dywodd	dywedodd.

CAERLLEON: ARGRAFFWYD GAN W. C. JONES,

Y' MYHWINT ST. FIDE.—1799.

